

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

iletişim
DOSTOYEVSKI
T O P L U E S E R L E R İ 9

BUDALA

ÇEVİREN MAZLUM BEYHAN

LIZA KNAPP'IN *BUDALA*'NIN
YAZILIşI ÜZERİNE BİR ÖNSÖZÜYLE

DOSTOYEVSKI • **Budala**

Идиот

İletişim Yayınları 869 • Dünya Klasikleri 15

ISBN-13: 978-975-05-0104-3

Önsöz: Liza Knapp, "Introduction to *The Idiot*. Part I: Where, When, and How *The Idiot* was Written".

Dostoyevsky's The Idiot: A Critical Companion.

© 1998 Northwestern University Press.

© 2003 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-7. BASKI 2003-2009, İstanbul

8. BASKI 2010, İstanbul

DIZİ EDITÖRÜ Orhan Pamuk

KAPAK UYGULAMA Utku Lomlu

KAPAKTAKI RESİM Anselm Kiefer, "Mann im Wald, 1971"

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Serap Yegen

BASKI ve CİLT Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cagaloglu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://maifrey.org>

DOSTOYEVSKI
Budala

Идиот

RUSÇA'DAN ÇEVİREN *Mazlum Beyhan*

LIZA KNAPP'İN ÖNSÖZÜYLE

DOSTOYEVSKI (Fyodor Mihailoviç). Bir doktorun oğlu olan Dostoyevski 1821'de Moskova'da doğdu. Çocukluğunu Moskova'daki Marya Hastanesi'nin bir lojmanında, zorba ve çoğu zaman sarhoş bir babayla hasta bir anne arasında geçirdi. Çok geçmeden annesi ölünce, katı disiplinli Petersburg Mühendis Okulu'na gönderildi. Sinirli, aşırı duyarlı bir yaratılışı olan Dostoyevski (o sıralar kendisine takılan adla, "ateş Fedya"), Petersburg'da kitap okuyarak, bir köşeye çekilip düşlere dalarak ya da kardeşi Mihail ile konuşarak günlük gerçeklerden kaçmaya çalışırdı. Babasının 1839'da aniden öldüğünü burada öğrendi. Kuşkuyla bir ölümdü bu; onu yanında çalıştığı köylülerin öldürdüğü söylenir. Babasının ölümünü istediği düşüncesi, yakasını hiç bırakmadı ve Dostoyevski'yi bunalıma düşürdü. Bazılarına göre ilk sara nöbetine de bu suçluluk duygusu neden oldu. Freud ve birçok psikanalitikçi, babaya duyulan bu nefrete ve bunu izleyen suçluluk kompleksine dayanarak, Dostoyevski'nin hastalığının sinirsel kökenli olduğu sonucunu çıkardılar ve dehasıyla hastalığı arasında doğrudan bir bağlantı kurdular. Oysa bu yorum, yazarın nöbetler sırasında gösterdiği o zihin açıklığını, o "dokuz canlılığı" göz ardı etmek demektir. Sara, Dostoyevski için, gerçekte, "istenç dışı, ama ayrıcalıklı bir deneyim", büyülen bir ayna olmuştur.

Dostoyevski zayıf sinirli, duygusal, bir anda coşkudan çökkünlüğe geçen bir kimseydi. Gogol etkileri taşıyan ilk romanı *İnsancıklar*, Belinski'nin övgülerini kazanıp yazarına ün sağladığında coşkuya kapılan Dostoyevski, daha sonraki yapıtları *Öteki* (1846) ve *Ev Sahibi* (1847) aynı eleştirmenin alaylarına hedef olunca ruhsal çöküntüye düştü, derdinden hasta oldu. Kendisini dengesizliğe kadar sürükleyen gerilimlerden kurtulmayı bilen ve dış dünyadan kopan benliğinin parçalanışını kendisi çözümleyen yazarın yapıtındaki en zengin ruhbilimsel temalardan biri de bu çift kişiliklilik, ikizler-benzerler temasıdır.

Dostoyevski 1848'de *Beyaz Geceler* ile *Bir Yufka Yürekliliği* yayımladı. Bu yapıtlarının da beğenilmemesi gününü incitti. Petrasevski'nin çevresinde toplanan genç suikastçılara katıldı, onlarla birlikte tutuklandı ve ölüm cezasına çarptırıldı (Aralık 1849). Carların bağışlandığı, cezanın infazına birkaç dakika kala bildirildi. Dostoyevski'nin cezası, hafifletilerek Sibirya'da dört yıl kürek cezasına çevrildi. Tüm maddi ve manevi yoksunluklara ve sara nöbetlerine karşın bu korkunç yıllar, Dostoyevski'nin incilî ve mahkûmlardaki gönül zenginliğini, yani "sert kabuğun içindeki altın"ı keşfetmesini sağladı. Dört yıllık kürek cezasından sonra Semipalatinsk'te zorunlu ikâmete mahkûm edilen Dostoyevski, yoksul ve verimli genç dul Marya Dmitriyevna İsayeva'ya acıyarak evlendi. 1859'da Petersburg'a dönüşüne izin verildi, *Exilim* ve *Aşakılarımızlar* (1861) ve *Ölü Bir Evden Hatıralar* (1862) ile kendini yeniden kabul ettirdi. Kardeşi ve N.N. Strahov ile birlikte önce *Vremya* (Zaman), sonra da *Epoha* (Dönem) adlı dergileri kurdu ve yönetti. Bu dergilerde, Batı karşıtı Slavcı düşüncelerini savunduğu tarafsız yazılarını yayımladı.

Büyük "metafizik" romanlarının ilki ve tüm yapıtlarının anahtarı olan *Yeraltından Notlar* 1864'te yayımlandı. Suç ve Ceza (1866), *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868), *Ebedi Koca* (1870), *Cinler* (1872) gibi başyapıtlar birbirini izledi. Alacaklıları tarafından sıkıştırılan yazar, daha tamamlamadan yapıtlarını yayımcılara satıyordu. Daha hızlı çalışabilmek için sekreter olarak tuttuğu 20 yaşındaki Anna Grigoriyevna Snitkina ile ilk karısının ölümünden üç yıl sonra, 1867'de evlendi. Para peşinden koşması bitmek bilmedi. Kumar tutkusuyla Dostoyevski, borç aldı, ödedi; sonunda karısıyla ülkesinden ayrılarak Avrupa'nın kumarhanelerini dolaşmaya başladı. Bir kızı oldu, ama öldü. Bu ölüm, Dostoyevski'yi deliliğin eşigine kadar sürükledi. 1875'te *Delikanlı*, 1876'da *Bir Yazarın Günlüğü* ve 1879-80'de *Karamazov Kardeşler* yayımlandı. Bu son romanının, bir bölümünü oluşturacağı *Bir Büyük Günahkârın Yaşamı* adlı büyük çaplı tasarısını gerçekleştiremedi 1881'de Petersburg'da öldü. Dostoyevski gelmiş geçmiş en büyük roman yazarıdır. www.dostoyevski.org

İÇİNDEKİLER

BUDALA'NIN YAZILIŞI ÜZERİNE / Liza Knapp	7
BİRİNCİ BÖLÜM	29
İKİNCİ BÖLÜM	227
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	385
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	535

ÖNSÖZ
BUDALA'NIN YAZILIŞI ÜZERİNE
LIZA KNAPP

Petersburg'dan kaçış

Fyodor Dostoyevski ile genç karısı Anna, 1867 yılının Kutsal Cuma günü birkaç aylığına diye düşündükleri bir süre için Rusya'dan ayrılırlar. 1871 Temmuzuna kadar geri dönmezler. Dostoyevski Avrupa'ya doğru yola çıkarken, Saint Petersburg'da yüklü borçlar ve karmaşık ailevi yükümlülükler bırakmaktaydı. Dostoyevski'nin ilk karısı Marya Dmitrievna, 1864 Nisanı'nda veremden ölmüş, ölümlerinde de (ilk evliliğinden olan) ergen yaştaki oğlu Pavel (Paşa) Isaev'i (doğ. 1848) Dostoyevski'ye emanet etmişti. Dostoyevski'nin en sevdiği kardeşi Mihail, bundan birkaç ay sonra, Haziran 1864'te vefat etmişti. Bu noktada Dostoyevski, kardeşinin ailesinin sorumluluğunu üstlenmişti. Vefa duygusuyla, kardeşinin ardında bıraktığı borçları da üzerine almıştı.

Dostoyevski, karısı Anna Grigoryevna Snitkina'yla 16.4.1866'da, genç kadın yazarın stenografi olarak çalışmaya başladığında tanışmıştı. Ekim sonuna kadar Oyuncu'nun elyazmasını bitirmesi gerekiyordu, aksi takdirde bütün eserleri üzerindeki hakları (ve eserlerden elde edilecek kar) dokuz yıllık elinden alınacaktı. (Dostoyevski, avans alabilmek uğruna, kötü şöhretli yayımcı Stellovski'nin koyduğu bu koşulları kabul edecek kadar maddi sıkıntı içindeydi.) Dostoyevski telaş içinde teslim tarihini geçirmemenin yolunu arıyordu. Bir arkadaşının önerisi üzerine bir stenog-

rafla birlikte çalışmayı denemeye karar verdi. Dikte ederek yazma yöntemi işe yaradı ve Dostoyevski'yi çok memnun etti. Yaşgünün-
de (30 Ekim), bir gün önce diktesini bitirdiği elyazmasının son
düzeltilerini yapıyordu ve metni bir gün sonra teslim etti. Dosto-
yevski daha sonra Anna Grigoryevna'dan *Suç ve Ceza*'yı bitirmesi-
ne yardım etmesini istedi. Bundan kısa süre sonra da ona evlenme
teklif etti. 1867 Şubatı'nda evlendiler.

Yakın çevrelerinde bulunan kişilerin ifadelerine göre, ilişkileri
mutlu bir evliliğe dönüştü ve Dostoyevski'ye özlemini çektiği ai-
le ortamını sundu. Yine de başlangıçta, Saint Petersburg'daki ha-
yat, çift için yıpratıcıydı, özellikle de Anna Grigoryevna açısından.
Dostoyevski'nin alacaklıları çiftin peşini bırakmıyor, borçluların
kapatıldığı hapisane korku saçıyordu. Dostoyevski'nin genişle-
yen ailesi, taleplerde bulunmayı sürdürüyordu. Aile fertleri yaza-
rın yeni karısıyla anlaşamıyorlar, Anna Grigoryevna'ya, onu üze-
cek ve küçük düşürecek şekilde davranıyorlardı. Ne var ki genç
kadının kocası, bu durumu fark etmiyordu. Anna kendisini ve ko-
casını Saint Petersburg'daki yıpratıcı ortamdan kurtarmak umu-
duyla, yurtdışına seyahat etmeleri için bastırdı. Çeyizini rehine ve-
rerek, yolculuk için gerekli parayı denkleştirdi.

Elbette ki Dostoyevski'nin Saint Petersburg'daki akrabalarına
karşı duyduğu alaka hiçbir zaman bitmedi. Ama artık irtibat mek-
tupla sağlanıyordu. Dostoyevski ile karısı bütün sürgün dönemi
boyunca baş başa kaldılar ve karşılıklı olarak güçlü bir bağlılık ve
sevgi geliştirdiler. Yurtdışında bulunan eski Rus tanıdıklarla ara sı-
ra yapılan görüşmeler ve Anna'nın annesi ile erkek kardeşinin bir-
kaç ziyareti dışında, sosyal ilişkileri zayıftı. Aile fertleriyle ve dos-
tarla bağlarını mektup aracılığıyla sürdürüyorlardı. Dostoyevski
Rusya'daki gelişmeleri Batı'da yayımlanan yayınlardan ve mektup-
laştığı kişilerden, özellikle de Apollon Maikov'dan takip ediyordu.

Dostoyevskiler, ilk iki yıl boyunca Almanya'dan (Dresden, Ba-
den-Baden) İsviçre'ye (Basel, Cenevre, Vevey), oradan İtalya'ya
(Milano, Floransa) geçtiler ve daha sonra Rusya'ya dönene kadar
Dresden'de kaldılar. Tüm bu dönem boyunca eve dönme özlemle-
rini dile getirdiler, ancak her türden maddi, edebi ve ailevi engel-
ler onları Avrupa'da kalmaya itti.

Kumar ve sara hastalığı

Dostoyevski ve karısının yurtdışında geçirdiği yıllara, özellikle de ilk dönemlere, Dostoyevski'nin kumar ve sara nöbetleri damga vurmuştur. Bunların her ikisi de çiftin büyük acılar ve sıkıntılar çekmesine neden oluyordu.

Daha önceki yurtdışı seyahatinde olduğu gibi, Dostoyevski rulet masasına karşı koyamıyordu. Maddi sıkıntılardan bunalmış ve yeni romanı (*Budala*) üzerinde çalışmaktan sıkılmış bir halet-i ruhiye içinde, Dostoyevski üst üste “son bir deneme” yapıyor ve maddi zorluklardan kurtulmak için hayatlarını kumara atıyordu. Kumar oynamak için evden ayrıldığı zamanlar karısına yazdığı mektuplarda, Dostoyevski değişeceğine dair yeminler eder; karısına melekler gibi sabırlı ve anlayışlı olduğu için övgüler yağdırır ve ona layık olmadığı için kendisine sövüp sayar. Dostoyevski yolculuğun dökümünü de verir. Başarısızlığa uğraması imkânsız olan kazanma “yöntemini” anlatır. Bunun peşinden, karısından dönüş bileti için para göndermesini rica eden bir mektup gelir.

Kumarda aldığı kötü sonuçlardan sonra, Dostoyevski'nin para sıkıntısı daha da ümitsiz bir hal alır. Son parasını da kumarda kaybettiğini anlatmaktan utanç duysa da, sürekli olarak arkadaşlarından, hatta düşmanlarından borç ister. Dostoyevski'nin birkaç parça eşyasını rehine vermesi ve rehinden kurtarması, rutin bir olaya dönüşmüştür. Nihayet, Dostoyevski geleceklerini kurtarmak için tek umudun, oturup ciddiyetle çalışarak romanı yazmak olduğunu anlar. Roman Katkov'un *Russian Messenger* adlı gazetesinde yayımlanacaktı; Dostoyevskiler avanslar ve ödemelerle geçiniyorlardı.

Sigmund Freud, Dostoyevski'nin kumara düşkünlüğünü, onun doğuştan gelen patolojik kendini cezalandırma arzusunun ifadesi olarak değerlendirir.¹ Dostoyevski'nin karısı, yazarın kumara düşkünlüğünü tedavisi olmayan “hastalığı” olarak görüyordu. Dostoyevski sonunda kendini tedavi eder: 16-28 Nisan 1871 tarihleri arasında, Wiesbaden'de kumar oynar. Bu son kumar oynayışı olacaktır.²

1 “Dostoyevsky and Parricide”, *Dostoyevsky. A Collection of Essays*, yay. René Wellek, Englewood Cliffs, Prentice Hall, N.J., 1962, s. 98-111.

2 Dostoyevsky, F.M., *Polnoe sobranie sochinenii*, sayı 29, cilt 1, s. 299, 16/28 Nisan 1871. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

O gece karısına yazdığı mektubu “bugünden itibaren senin Fyodor Dostoyevski” diye imzalar (İtalik bölüm yazar tarafından belirtilmiştir).³ Yurtdışında bulundukları süre boyunca, Dostoyevski'nin hayatının sonuna kadar mustarip olacağı sara nöbetleri devam eder. Yine de kimi ifadelerle göre bu nöbetler, seyahatlerinden önceki döneme nispeten daha seyrek (ki bu durum yurtdışı seyahatine Saint Petersburg'dan uzaklaşmanın Dostoyevski'nin sağlığına iyi geleceği düşüncesiyle çıkıldığı için mantıklıdır). James Rice'in Dostoyevski'nin nöbetleriyle ilgili olarak başlattığı tartışmanın ortaya koyduğu üzere,⁴ Dostoyevski'nin mektuplarında anlattıkları, her zaman kayıtlı vakalarla örtüşmemektedir. (Dostoyevski geçirdiği nöbetleri bir deftere kaydediyordu, ayrıca karısı da günlüğünde nöbetlere yer vermiştir.)

Dostoyevski sara hastalığını *Budala*'nın kahramanına geçirmiştir. Mışkin'in ikinci bölümde geçirdiği nöbetin klinik anlamda gerçekçi olduğu ve Dostoyevski'nin kendi tecrübeleriyle paralellik taşıdığı genel olarak kabul edilmiştir. Birçok eleştirmen sara'nın romanda hem tematik açıdan hem de üslup bakımından nasıl işlendiği konusu üzerinde durmuştur.

Tematik kısım, zamanın asılı kalmasıyla ilgilidir.⁵ Mışkin'e göre hasta sara nöbeti boyunca “zamanın olmadığı” bir tecrübe yaşar; tecrübe, Dostoyevski'nin en sevdiği metinlerden biri olan Aziz Yuhanna'nın Vahiy Kitabı'ndaki kıyamet diliyle anlatılır. Sara hastası normalde kendisini dünyaya bağlayan kurallardan kurtularak, Dostoyevski'nin cennet tadında dediği bir “sentez” yaşar. Eleştirmenlerin belirttiği gibi kutsal hastalık olarak bilinen sara'dan Hz. İsa'nın da mustarip olmuş olması muhtemeldir. Sara'nın Dostoyevski'nin eserini ne derece etkilediği tahmin edilebilirse de, Dostoyevski sara'ya karşı içinde “fantastik” ögesinin bulunduğu, kendi özel realizmi-

3 Dostoyevski'nin kumarı kendi kararıyla mı, yoksa 1874, 1875, 1876 ve 1879 yıllarındaki yurtdışı seyahatleri sırasında Almanya'daki kumarhaneler kapatıldığından mı bıraktığı tartışılmalıdır. Ancak karısının anılarında belirttiği gibi, eğer rulet masasına karşı koyamamış olsaydı, Monte Carlo'daki kumarhanelere gitmek için engel tanımızdı.

4 Rice, James, *Dostoyevsky and the Healing Art: An Essay in Literary and Medical History*, Ardis, Ann Arbor, Mich., 1985.

5 Bkz. Natalie Nikolaevna Minihan, “O nliianii evangeliia na zamysel i na osnovnye literaturnye istochniki romana ‘Idiot’”, basılmamış doktora tezi, Brown Üniversitesi, 1989. PDF: <http://www.kitap-arsivi.org/ranterey.org>

nı geliştirmiştir. Muhakkak ki Dostoyevski bu tür duygulara aşınaydı ve eserinde de bunların çekimine kapılıyordu.

Nöbet sırasındaki “atmosfer” bazen mutluluk verici olsa da, Dostoyevski bu hastalık nedeniyle büyük acılar çekmiştir. Anna Grigoryevna nöbetlerin sebep olduğu sürekli korkuyu, ortaya çıkış süreçlerini, verdikleri fiziksel işkenceyi ve günlerce süren etkilerini anlatır: zayıflık, yolunu bulamama, taakatsizlik, iç sıkıntısı ve şikâyetlenme. Grigoryevna’nın nöbetlerle birlikte ortaya çıkan ölüm korkusunu anlattığı bölümler özellikle çarpıcıdır. Bir nöbetten sonra Dostoyevski korkar ve Anna yanında olmadığı sürece uyumak istemez. Dostoyevski sarasına neredeyse mistik bir hüzn ekler.⁶ Mişkin’in sarası ve ona bağılı “var olma biçimi”, romanda her ne kadar sık sık mutluluk verici bir şey olarak yansıtılsa da, unutulmamalıdır ki sara hastalığı bir taraftan Dostoyevski’ye cennet tadında gelse de, diğeri taraftan yeryüzündeki hayatlarını cehenneme çevirmiştir.

Turgenyev’le buluşma: Teleskop ve *Madame Bovary*

Avans karşılığı roman üzerinde çalışmaya başlamadan önce, Dostoyevski 1867’de Baden-Baden’daki Ivan Turgenyev’i (1818-83) ziyaret eder.⁷ 1840’lardan beri iki yazarın ilişkisi iniş çıkışlara sahne olmuştur. Aralarındaki sogukluk döneminden sonra, Dostoyevski’nin Turgenyev’in *Babalar ve Oğullar*’ına övgüler yağıdırıp, Turgenyev’in de romanın bir bölümünün Dostoyevski’nin gazetesinde yayımlanmasını kabul etmesinin ardından, iki yazar 1860’larda yakınladı. Fakat 1865’te çılgınca kumar oynayan çaresiz Dostoyevski, Turgenyev’den borç para almıştı (yüz taler istemiş; Turgenyev elli taler vermişti). Dostoyevski borcunu yakında ödeyeceğine söz vermişti, fakat hiçbir zaman ödememiştir.

1867’de Baden-Baden’a geldikten sonra, Dostoyevski Turgenyev’le kovalamaca oynar. Dostoyevski’yle kumar salonunda karşılaşan Ivan Goncharov, ona Turgenyev’in kendisini gördüğünü söyler ve Dostoyevski Turgenyev’den daha fazla kaçamayacağını anlar. Ödemediğı borcu için kemirmektedir, Dostoyevski Tur-

6 Bkz. Rice, *The Healing Art*.

7 Bkz. Joseph Frank, *Dostoyevsky: The Miraculous Years, 1865-1871*, Princeton University Press, Princeton, 1995, Aisböldü. <https://rantey.org>

genyev'i gidip görmemenin korkakça bir şey olacağına karar verir. (Dostoyevski'nin kaleminden ziyaretin canlı bir tavsiri için bkz. Maikov'a 16/28 Ağustos 1867 tarihli mektup). Turgenyev'in öpüşmek üzere yanğını uzatmasından üstünlük kurma çabasına kadar her şeyi, Dostoyevski'yi sinirlendirir.

Maikov'a hitaben kaleme alınan mektupta, Dostoyevski'nin, Turgenyev'le yaptığı bu özel buluşmayı, biraz teatral bir üslupla, bütün Batılılaşma yanlısı Rus liberalleri hakkındaki samimi düşüncelerini ifade etmek için kullandığı yazar. Liberallerin babası, Dostoyevski için büyük öneme sahip edebiyat eleştirmeni Visarion Belinsky'ydi (1811-48). Aslında Belinsky, Dostoyevski'nin o dönem yazmakta olduğu makalenin konusuydu. Belinsky, Dostoyevski'nin zihninde Turgenyev'le eşleşmişti: Turgenyev ile Dostoyevski, Belinsky tarafından yarıştırlan iki genç yazardı. Dostoyevski'nin Belinsky'yle ilişkisi, Belinsky'nin ölümünden önce bozulmuştu (Belinsky Dostoyevski'yi yeteneğini harcamakla suçlamıştı). Buna karşılık Turgenyev onunla iyi ilişkiler sürdürmüştü, hatta *Babalar ve Oğullar*'ı Belinsky'ye ithaf etmişti.

Maikov'a mektubu gösteriyor ki, Dostoyevski "çoğu hâlâ Belinsky'nin okuluna mensup olan tüm o beş para etmez küçük liberaller ile ilericilerin, Rusya ile dalga geçerek büyük zevk ve doyum almalarından" hiç hazzetmez.⁸ Dostoyevski liberallerin ateist olmakla övünmelerine ve kendisinin "en yüce kutsal güzellik" dediği Hz. İsa'ya "tükürmelerine" de karşı çıkar. Dostoyevski burada Belinsky'yle 1840'larda başladığı Hz. İsa tartışmasını devam ettirir. Aslında *Budala* Dostoyevski'nin liberallerin Hz. İsa'ya tükürme eğilimlerine cevabı olarak görülebilir.⁹

Dostoyevski *Budala* 'dan sonra yazdığı romanı *Cinler*'de "ünlü yazar" Karmazinov tasviriyle Turgenyev'i hicvetmeye devam eder. Dostoyevski *Budala*'da da Turgenyev'i hedef alarak onu nihilizm hareketinden dolayı suçlar. Ancak Turgenyev'le buluşmasının roman üzerinde daha derin etkileri olmuştur:

Ziyaret sırasında yazarlar birbirlerine tavsiyelerde bulunmuşlardır. Dostoyevski (iftiharla anlattığı gibi) Turgenyev'e gidip Rus-

8 Sayı 28, cilt 2, sayfa 210, 16/28 Ağustos 1867.

9 Daha fazla bilgi için bkz. "Myshkin Through a Murky Glass, Guessingly", Dostoyevsky's *The Idiot. A Critical Companion*, yay. Liza Knapp, Northwestern University Press, Evanston, Illinois, 1998. <https://rantey.org>

ya'yı daha iyi görebileceği bir teleskop edinmesini söyler. (Dostoyevski'ye göre yurtdışına yerleşen Turgenyev, romanında yazdığı Rusya'yla bağlarını koparmıştı.) Dostoyevski'nin *Budala*'yı tam da Turgenyev gibi insanlara Rusya'nın ne halde olduğunu gösterecek şekilde tasarlamış olabilir.

Turgenyev'in Dostoyevski'ye tavsiyesi, *Madame Bovary*'yi okuması yolundadır. Anna Grigoryevna'nın günlüğüne göre Turgenyev bu romanı son on yılda yazılan en iyi şey olarak görmektedir. Turgenyev muhtemelen Dostoyevski'nin teleskop alma tavsiyesine uymamıştır, ancak Dostoyevski Turgenyev'inkine uymuştur. Karısıyla birlikte kitabı dört gün sonra satın alırlar. (Dostoyevski'nin Turgenyev'in tavsiyesine uyması, onun edebi beğenisine saygı duyduğunun açık ifadesidir.) *Budala*'nın sonunda, kitabın Nastasya Filippovna tarafından okunduğunu öğrendiğimizde, Dostoyevski *Madame Bovary*'nin önemine işaret etmektedir.¹⁰

Bu nedenle Turgenyev'le buluşma –ki Dostoyevski bu buluşmayı engellemeye çalışmıştı– *Budala*'nın şekillenişinde etkili olmuştur. Turgenyev'e ve onun Dostoyevski için temsil ettiklerine tepki olarak, romanını (Turgenyev'in şiddetle görmeye ihtiyaç duyduğu Rusya'yı teleskobun ağzına yerleştirmek için) elinden geldiği kadar “Ruslaştırmaya” çalışmıştır. Ve böylece *Madame Bovary* Turgenyev'in tavsiyesi sayesinde, daha ünlü Rus kuzeni *Anna Karenina*'dan önce, *Budala*'yla Rus bir kuzen kazanmış olur. (Burada Ösip Mandelshtam'ın *Anna Karenina* ile *Emma Bovary* arasındaki ilişkiyi anlatmak için kullandığı “kuzen” tabirini kullanıyorum.)

Sonya Ivanova'ya ithaf

Dostoyevski daha romanı yazmadan önce, onu yeğeni Sonya Ivanova'ya ithaf etmeye karar vermişti. Sonya, kız kardeşi Vera ile kocası A.P. Ivanov'un yirmi bir yaşındaki kızlarıydı. İlk karısının son aylarında Dostoyevski doktor olan Ivanov'u tedavi için Moskova'ya getirtmişti. Dostoyevski Sonya'nın çocukluğunu sürgünde geçirmişti ve Moskova'da kaldığı süre boyunca onu tanıma fırsatı bulmuştu. 1866'da (bir kez karşılaştığı ve *Budala*'daki Aglaya Yepançin karakterinin ilham kaynağı olduğu düşünülen) Anna Korvin-Krukovs-

10 *Budala*'da *Madame Bovary*'ye yapılan göndermeler için bkz. Dostoyevsky's *The Idiot*. A Critical Companion. Ed. Frank Kermode. 2nd ed. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004. 111-112.

kaya'ya yazdığı mektupta, yeğenini "Ne harikulade, aydınlık, derin ve samimi bir ruh" diyerek över.¹¹ Sonya'ya düşkünlüğü o derece ileri bir noktadadır ki, ona sadece kitabını ithaf etmekle kalmamış, aynı zamanda karısını, eğer doğacak çocukları kız olursa, ona Sonya ismini koymaya önceden ikna etmiştir.¹²

Dostoyevski yurtdışında bulunduğu süre boyunca, Sonya ile düzensiz de olsa hararetle mektuplaşır. Mektuplarında yurtdışındaki hayatına dair haberler ile ona adadığı roman yer alır. Bir mektubunda (bugün ünlenmiş) romanında o güne dek sadece Hz. İsa'nın emsal teşkil ettiği ve daha önce hiç kağıda dökülmemiş olan "bütününü iyi insan"ı ve onun beğenilerini tasvir etmeye çalıştığını söyler.¹³

Dostoyevski yeğeniyle mektuplaşmasında, daha sonra *Bir Yazarın Günlüğü*'nün basımı sırasında öğüt almak için kendisine başvuran çok sayıda okuruna karşı takınacağı rolün provasını yapar. Dostoyevski'nin yeğenine yazdığı mektuplar, yazarın genç kadının hayatıyla ilgili olarak yaptığı seçimler karşısındaki tavrını ortaya koyması bakımından değerlidir. Sonya İvanova sevgiden ziyade ailenin rahat etmesi için evlenmeye zorlanıyordu. Teklifi reddettikten sonra manevi destek almak için amcasına başvurmuştu. Dostoyevski, onun bu evliliğe boyun eğmeme kararına sonuna kadar destek olur. Dostoyevski onu sevmediği bir adamla evlenmekten, bir iş bulması, üniversite eğitimi alması için cesaretlendirir. Zürih'teki eğitimini henüz tamamlayıp tıp doktoru olan Nadezda Suslova (eski sevgilisi Polina Suslova'nın kardeşi) örneğini verir. Budala'daki kadın sorununa verilen önem göz önüne alındığın-

11 Sayı 28, cilt 2, sayfa 158, Nisan-Mayıs 1866.

12 Anna Grigoryevna Dostoyevski'nin bu karara nasıl vardığını farklı şekillerde anlatır: *Reminiscences*'de kocasının bebeğe kendi adı olan Anna ismini koymak istediğini, ama kendisinin bunu reddettiğini söyler ve "ortak kararla" Sonya'da birleştiklerini anlatır. Anna'nın günlüğünün (11/23 Haziran 1867 tarihlerini kapsayan) stenografik versiyonunda, Dostoyevski'nin Anna ismini reddettiği ve bunun üzerine Anna Grigoryevna'nın ona katıldığı ve Dostoyevski'nin de Sonya ismini önerdiği kayıtlıdır. Anna Grigoryevna günlüğünü basılmak üzere yazıya dökerken, Dostoyevski'nin Sonya ve Mişa isimlerini önerdiği kısmı çıkarmıştır. Bu değişiklikler, ufak da olsalar, yine de günlüklerin büyük itinayla yayıma hazırlandığını ve değişikliklerin Dostoyevski'yi olduğundan daha iyi göstermeyi amaçladığını gösterir – bu örnekte Dostoyevski bebeğe karısının ismini vermek istemiş gibi gösterilmiştir.

13 Sayı 28, cilt 2, sayfa 158, Nisan-Mayıs 1866. <https://rantey.org>

da ilginç sayılabilecek bir yorumda, Dostoyevski yeğenine şöyle der: “Bilmelisin ki kadın sorununda, özellikle de Rus kadın sorununda, bizim yaşadığımız dönem içinde bile büyük ve önemli aşamalar kaydedilecektir.”¹⁴ Dostoyevski “nihilistlerden” uzak durmuş olsa da, kadınların eğitim görmesi ve onurlu bir şekilde para kazanması fikrini benimsemiştir. Dostoyevski’nin *Suç ve Ceza*’da gösterdiği gibi, bunlar olmazsa, kadınlar kendilerini fahişe (Sonya Marmeladov) ya da sevmedikleri adamların karısı (Dunya Raskolnikov) olarak satmak zorunda hissedebilirler.

Belki kendi karısı, Dostoyevski’nin tasavvur ettiklerinin kesin bir modeliydi. Stenografi eğitimini büyük bir enerji ve kararlılıkla takip etmişti. Üniversite eğitimini babasının ölümü üzerine yarıda bırakan Anna Grigoryevna, daha sonra stenografi öğrenip geçimini sağlamayı başarmıştı. Çiftin yurtdışında olduğu ve ilk bebeklerini beklediği sırada Anna Grigoryevna (şüphesiz kocasının bütçelerine yaklaşımından dolayı dehşete kapılarak) günlüğüne, Rusya’ya döndüklerinde kısa süre önce yeniden düzenlenen mahkeme sisteminde stenograf olarak iş bulmayı umduğunu yazar: “Eğer erkek yoksa, bir kadın istihdam etmeliler.” Ve çocuk bekleyen Anna, parası olmasının ne kadar iyi olacağına; kazancının “Sonya’nın çeyizi” veya Mişa’nın (bebek erkek olursa koyacakları isim) herhangi bir şeyi olacağına dair hayallere dalar.¹⁵ Dostoyevski ve karısı, Sonya Ivanov’dan stenografiyi bir meslek olarak görmesini isterler ve onu, döndüklerinde Saint Petersburg’da yanlarında kalmaya ve Anna Grigoryevna’nın eski öğretmeninden ders almaya davet ederler. Yeğenin hayatını kazanması Dostoyevski için çok önemlidir.

Dostoyevski Sonya’yı sevgisiz bir evliliğin tahribatından ve “hoyratlığından” kati biçimde “kurtarmak” ister.¹⁶ Dostoyevski’nin, yeğenin geleceği, kararları, ailesinin evlenmesi için ona baskı yapması ve onun buna karşı direnmesi üzerine düşünceleri, ona it-

14 Sayı 28, cilt 2, sayfa 251, 1-13 Ocak 1868.

15 26 Temmuz / 7 Ağustos 1867 tarihli kayıt, A.G.Dostoevskaja, *Dnevnik 1867 goda*, yay. S.Z. Zhitomirkaia, Nauka, Moskova, 1993.

16 Dostoyevski yeğenin sevmediği bir adamla evlenmesine ne kadar karşı çıktıysa, evlenmesini de o kadar istemiştir –“özgür iradesiyle” verdiği kararla “ve inançlarına uygun olarak”– Dostoyevski onun evlenmediği müddetçe mutlu olamayacağına inanmış ve onun “(kesinlikle!) mutlu olması gerektiği” konusunda ısrar etmiştir.

haf ettiği romanda yansıtılmıştır. Evlenip evlenmeme mevzuu, roman boyunca şu ya da bu şekilde en çok tartışılan konulardan biridir. Robin Feuer Miller'ın belirttiği gibi¹⁷ romanın başında "evlenme yaşında üç genç kız"ın (Yepançin kız kardeşler) tanıtılması, bir Jane Austen romanı atmosferi yaratır, fakat bu atmosferde kesinlikle "çarpık" bir yan vardır. Ve *Budala*'nın sonunda, okur Dostoyevski'nin Jane Austen'dan ne kadar farklı olduğunu anlar.

Başlangıçta, roman kadın kahramanları için olumlu bir vaadde bulunur gibidir: Yepançin kardeşler gönülleriince yemek yiyebilir, resim yapabilir ve kitap okuyabilirler; en azından Aleksandra'nın önüne sürülen Totski'yle evlenme planına kadar, evlenme konusunda baskıya maruz bırakılmazlar. Hatta genç yaşta öksüz kalan ve kötü yola düşen Nastasya Filippovna bile, hayatında ilk defa geleceği için sorumluluk almaya ve kendinden başka kimseye ait olmamaya hazır görünür.

Not defterlerinden ilk bölüme

Dostoyevski meslek yaşamının çeşitli evrelerinde, Tolstoy ve Turgenyev gibi müsveddeler üzerinde uzun uzadıya çalışmak lüksüne sahip yazarları kışkandığını ifade etmiştir. Jacques Catteau'nun belirttiği gibi Dostoyevski'nin şikâyetleri, özellikle de karısının anılarında anlattıkları, birçok insanın Dostoyevski'nin daha çok parası ve zamanı olmuş olsaydı, "daha iyi" romanlar yazacağı sonucuna ulaşmasına neden olmuştur; "daha iyi"den kasıt, daha geleneksel bir "estetik standardı"na sahip romanlardır. Diğer taraftan Catteau'nun belirttiği gibi Dostoyevski, kendisi ve diğerleri ister beğensin ister beğenmesinler, yazarın kendisinin "büyülü ve tutkulu" dediği yeni ve yenilikçi bir tarzda yazmıştır. Catteau'ya göre Dostoyevski "eleştirilere karşı son derece hassastı" ve bu nedenle yeni edebi üslûbunu açıkça savunmaya cesaret edememiştir. Bu noktada, eserlerinin tekrar gözden geçirilmeye ihtiyaç duydukları düşüncesine katkıda bulunmuş olabilir.¹⁸

17 Miller Robin, Feuer, *Dostoyevsky and "The Idiot" Author, Narrator, and Reader*, Harvard University Press, Cambridge, 1981, s. 98-100.

18 Bkz. Jacques Catteau, *Dostoyevski and the Process of Literary Creation*. İngilizce'ye çev. Audrey Littlewood, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, s. 146-53. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Dostoyevski roman yazma işini “şair” ile “sanatçı” arasında bölmüştür. “Şair” fikri bulmuş veya yazarın gerçek tecrübelerinden izlenimler toplamış, “sanatçı” ise ham maddeye şekil vermiştir (Dostoyevski bunu sanatçının kuyumcu gibi işlediği cevhere benzetir).¹⁹ Roman yazmaya başladığında, Dostoyevski fikirler, karakterler, durumlar hakkında notlar alır, bunlar üzerinde neredeyse bir yap-boz oyunu gibi tekrar tekrar oynar. (Bir defasında kurgusal bir probleme çözüm bulduğunda, “Buldum!” diye yazmıştır.) Sonunda romanı neredeyse bitmiş şekliyle karsına dikte etmeye başlar, o da önce stenografiyle kaydeder ve sonra da yazıya döker. Dostoyevski daha sonra düzeltmeler yapar (muhtemelen asgari düzeyde) ve Anna bunları temize çeker. Dostoyevski bu yazma metoduna giderek daha fazla bağımlı hale gelir.

Dostoyevski 14 Eylül’de, Belinsky’yle ilgili makalesini tamamladıktan birkaç gün sonra *Budala*’yla ilgili notlar tutmaya başlar. Düşündüğü kurguyu tamamlaması üç ayını alır. Bu süre boyunca karakterler ve durumlarla ilgili çeşitli notlar alır; bu notlar romanın son haline çok az benzermektedir. Planı defalarca değiştirmiş, çeşitli düzenlemelerle kahramanlar arasındaki ilişkileri ve karakter özelliklerini yeniden belirlemiştir.²⁰

Üzerinde durulması gereken nokta, *Budala*’nın not defterlerinde ilk oluşmaya başladığında, Dostoyevski’nin *Budala*’da resmetmeyi amaçladığı “bütünüyle iyi insan” olmaktan çok uzak olmasıdır: İlk *Budala* kötü, kindar ve kibirlidir. Defterler Dostoyevski’nin aile topluluklarını düzenlemeye ve *Budala*’nın aile meselesine yaklaşımını belirlemeye çalıştığını da gösterir. Dostoyevski kahramanının “gayrimeşru” mu, yoksa annesiz “meşru” bir çocuk mu olması gerektiğini tartışarak farklı senaryolar yazar. Her halükârda *Budala* sıradışı biridir ve romanda aileye karşı konumunu açıklığa kavuşturmaya çalışır. Defterlerde Dostoyevski’nin kahramanını “sfenks” ve daha sonra da “Hz. İsa” olarak gördüğü de yer alır.

Budala için öngörülen plan, Dostoyevski’nin her ay bir bölüm göndermesi şeklindeydi. Örneğin birinci bölüm olarak bildiğimiz kısım, arka arkaya iki ayda yayımlanmıştı. Diğer on dokuzuncu yüzyıl Rus yazarları gibi Dostoyevski de, kalın gazete denilen ya-

19 Catteau tarafından ayrıntılı olarak anlatılmıştır, *Process*.

20 Bkz. Robin Feuer Miller’in defterlerle ilgili incelemesi üzerine makalesi, *Dostoyevsky’s The Idiot: A Critical Companion* - <https://rantey.org>

yınlarda tefrika edilmek üzere yazıyordu. (Edebiyat, şiir, anı, bilim, politika, felsefe gibi her alanda yazılar yayımlayan kalın gazeteler, Rus kültürünün nabzını tutmayı amaçlıyordu. Dostoyevski kardeşler de bu tür iki kalın gazete yayımlamışlardı.) Anlaşmaya göre Dostoyevski tefrika olarak kullanılacak bölümler yazacak ve her bölümün sonunu okuyucuyu bir sonraki ay tekrar metne çekecek şekilde bitirecekti. Ayrıca perişan vaziyetteki maddi durumu nedeniyle, Dostoyevski *Budala*'nın tefrika edilmesinden hemen sonra ayrı bir basımının da yapılacağını umuyor ve bir yayımcıyı ayrı bir basımın satacağına ikna edebilecek kadar iyi bir roman yazmak için kendini ekstra baskı altına sokuyordu.

***Budala*'nın ilk bölümü ve 22 Aralık 1849**

Romanın başlığı Mışkin'i budala olarak tanımlar. Yine de Dostoyevski bu terimin ne anlama geldiğini açıklamamış, Robin Feuer Miller'in belirttiği gibi bu anlamı okurlarının kendi başlarına çözmesini istemiştir. Romanın açılış sahnelerinde onunla tanışan herkes tuhaf bir yanını fark eder: kadınlar konusundaki tecrübesizliği, popülizmi, zihninde ölümle uğraşması, vs. Romanın başlarında Rogozin onu "kutsal çılgın" olarak tanımlar, Dostoyevski de notlarında onu böyle tanımlamıştır.²¹

Kutsal çılgın tiplmesi Aziz Paulus'un havari mektubuna dayanır (Kor: 4:10: "Biz İsa uğruna çalışan çılgınlarız, fakat sen İsa'da bilgeleşiyorsun"). Kutsal çılgın, azizlikle, dünyeviyattan uzak olmayla (ya da öbür dünyayla), toplumun kıyasında kalmışlıkla bağdaştırılmıştır. Ve kavram (insanın faniliğini anlatan bir metafor olarak idamı da yerleştiren) Aziz Paulus'tan yola çıkılarak türetildiği için kutsal çılgın ölümle, ve özellikle de idamla bağdaştırılmıştır. Çılgın, birden fazla açıdan hayatın kenarında kalmıştır.

Kutsal çılgın geleneği Rusya'da oldukça zengindir. Dostoyevski'nin birincil dereceden edebi kaynaklarından biri, Leo Tolstoy'un *Çocukluk*'undaki Grişa olabilir. İrtenev'lerin evini ziyaret eden Grişa, ölümü çağrıştıran kuru kafa etkisi yapar; halihazırdaki konuma,

21 *Budala*'daki kutsal çılgın tartışması için bkz. Walter Nigg, *Der Christliche Narr*, Artemis, Zürich, 1956; bu kavramın Dostoyevski'nin eserinde temel bir yeri olduğu argümanı için bkz. Harriet Murav, *Holy Foolishness: Dostoyevsky's Novels and the Poetics of Cultural Difference*, Stanford University Press, Stanford, 1992.

sosyal yapıya ve dil de dahil olmak üzere sistemin tamamına karşı çıkar. Ayrıca Griş'a bir insanın diğerini yargılaması ve cezalandırmasını reddeder: Anlatıcının babasının, yani Irtenev'in, köpeklerden birini zaptedemediği için serfini cezalandırmasına gerek olmadığını söyler. Griş'a (kutsal çılgınların hapsedilmesi gerektiğini söyleyen) anlatıcının babasının anlayamayacağı, fakat (kutsal çılgınları seve seve kabul eden) annesinin anlayabileceği şekilde konuşur. Tolstoy'un yazısı kutsal çılgınları kabul edenler ile reddedenler arasında uçurum koyup çocuk anlatıcıyı arada seçim yapmaya zorlarken, Dostoyevski olaylar dizisinin içinde yer alan kahramanlardan metni okuyan okura kadar Budala'yla karşılaşan herkesi, ona bir şekilde tepki vermeye ve böylelikle hayat ile ölüm hakkındaki temel sorular karşısında kesin tavır almaya zorlar.

Dostoyevski'nin okurları, her zaman Mışkin'de bazı otobiyografik unsurlar bulmuşlardır.²² Ayrıca Dostoyevski'nin idama mahkûm olan ve cezası son anda ertelenen Mışkin'in akıl hastanesindeki tanıdığı sıfatıyla romana kendinin bir suretini kattığı da dikkatleri çekmiştir. Dostoyevski bu hikâyeyi, cezasının ertelenmesinin adamı (mecazi anlamda) nasıl yeniden dirilttiğini, ona nasıl yeni bir hayat sevinci verdiğini anlatmak için kullanır. Bu tecrübe, karşılaştığı herkese ölümle temasının sonucunda oluşan bir çeşit sevgiyle yaklaşan Mışkin tarafından yansıtılmıştır.

22 Aralık 1849'da, Dostoyevski ve birkaç arkadaşı (tutuklu oldukları) Peter-and-Paul Kalesi'nden Semenovski Meydanı'na getirilirler; burada idam hükümleri okunur, vurularak infaz edilmeye hazırlanırlar ve suçlarını itiraf ederek haçı öpmeye davet edilirler. Dostoyevski ve suç ortakları, Rusya'daki sosyal değişim üzerine tartışan ve yasak kitaplar okuyan bir topluluğa katılmışlardır. "Petrashovski Topluluğu"na (topluluk adını liderinden alıyordu ve onun evinde toplanılmıştı) katılmaktan, isyan hazırlamakla suçlanmış ve idama mahkûm edilmişlerdi.²³

Rivayete göre, ölüme hazırlandıkları sırada Dostoyevski grup

22 Mışkin hakkındaki otobiyografik yaklaşım Konstantin Mochulsky tarafından yapılmıştır, *Dostoyevsky: His Life and Work*, İngilizce'ye çeviren ve önsözünü yazan Michael A. Minihan, Princeton University Press, Princeton, 1967, 15. bölüm.

23 Hikâyenin arka planı için bkz. *As Reformer: The Petrashevsky Case* adlı makale, Ardis, Ann Arbor, Mich., 1987 veya Joseph Frank, *Dostoyevsky: The Seeds of Revolt, 1821-1868*, Princeton University Press, Princeton, 1976.

içindeki arkadaşı Speşnev'e (Fransızca olarak) "Hz. İsa'yla olacağız (Nous serons avec le Christ)" demiştir. Speshnev buna "Evet, bir parça toz"²⁴ diye cevap vermiştir. Dostoyevski'nin etrafta gezinip kendi yaşadıklarıyla, Victor Hugo'nun birinci tekil ağızdan kahramanın başının giyotinde vurulduğu ana kadar yaşadıklarını anlatan *İdam Mahkûmunun Son Günü* arasında paralellikler bulunduğu da rivayetler arasındadır.

Üç kişilik ilk grubun –Petrashevski, Grigoryev ve Mombelli en ağır suçlular olarak kabul edildiklerinden ilk sırada onların infaz edilmesine karar verilmişti– gözlerinin bağlanıp vurulmaya hazır hale getirilmesinden sonra, Çar I. Nikolas'ın ulaşı atıyla gelmiş ve hükümlerini süreleri değişen hapis ve sürgün cezalarına çeviren tehir kararını okumuştur. (Dostoyevski 1850'den 1854'e kadar beş yıl boyunca Tobolsk'ta bir çalışma kampında kalacaktı.) O günün devamında Saint Petersburg'da bulunan Peter-and-Paul Kalesi'ndeki hapishaneye geri döndüğünde ve Sibiryaya yolculuğuna başlamadan önce, Dostoyevski erkek kardeşine başından geçenleri yazat ve Hugo'nun eserinden ezberinde kaldığı kadarıyla bölümler alıntılar yaparak yeniden dirilişini ve yeni hayat sevincini haber verir. Ölümüne bu derece yakınlaşan Dostoyevski, bir anlamda yeniden doğduğunu hissetmiştir.

Dostoyevski yıllar sonra "ölümün evi" dediği hapishaneden çıktığında, yaşadığı tecrübeyi bir kez daha "yeniden diriliş"e benzetecekti. Hayatının geri kalanında, Dostoyevski 22 Aralık 1849'da yaşadığı tecrübeden ilham almıştır. Ölümle "burun buruna" gelmenin kendisine yeni bir yaşam anlayışı verdiğini hissetmiştir. Bu anlayışın bazı parçalarını "kutsal çılgın"ı Mışkin'e aktarmıştır. Diğer yanda Petrashevski Topluluğu üyelerinden ve tehir kararı okunduğu sırada gözleri bağlanmış üç kişiden biri olan Nikolai Petroviç Grigorvey gerçekleşmeyen infazın ve onu takip eden cezai hizmet sürecinin etkisinden hiçbir zaman kurtulamamıştır. Ölümle "burun buruna" gelmek ve peşinden "tekrar canlanmak" insanı kutsal çılgın yapabildiği gibi, delirtebilir de. Dostoyevski, *Budala*'da bu iki olasılığı da Mışkin karakterinde gözler önüne serer.

24 F.N. L'vov, "Zapiska o dele petrashevstev", *Literaturnoe nasledstvo*, AN SSSR, Moskova, sayı 60, sayfa 188. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Babalık ve mezarın delici etkisi

Budala'yı yazma baskısı ve ümitsiz maddi durumları arasında, tecritte yaşamalarına ve Dostoyevski'nin (akli ve fiziksel) sağlığıyla ilgili endişelerine rağmen, Dostoyevskiler ilk çocuklarının doğumunu oldukça büyük bir neşeyle karşılarlar. Dostoyevski'nin 1867 Ekimi'nde kumar oynamak için evden uzaklaştığı sırada karısına yazdığı mektuplarda "Mişa" ve/veya "Sonya"yla ilgili sevgi dolu ifadeler olduğu görülür. Dostoyevski bir mektubuna "her şeyi kaybettiğini" yazarak başlar ve yüzüğü ile mantosunu rehine verdiğini anlatarak devam eder, ancak sonra coşkuyla "müstakbel misafirlerinin ve küçük meleklerinin harcamalarını "karşılamamanın bir yolunu bulacağını söyler.²⁵

Anna Grigoryevna günlüğünde Dostoyevski'nin heyecanlı bekleyişinden bahseder. İsviçreli ebenin, Dostoyevski'nin hangi arkadaşının kendi sokağında oturduğunu sorduğunu anlatır; Dostoyevski'yi evinin önünde öyle sık görmüştür ki, onun bir komşusunu ziyaret ettiğini düşünmüştür. Sonradan Dostoyevski'nin günlük yürüyüşleri sırasında, yolunu ebenin evinin önünden geçirdiği ortaya çıkar; onu doğum için çağıracağı gün gelmeden evvel, yolu iyi tanımak istemiştir.²⁶ Bilindiği gibi Dostoyevski yabancı olduğu şehirlerde yolunu bulmakta çok zorluk çekmiştir.

Doğum sancıları başladıığında, Dostoyevski geçirdiği sara nöbeti sonrasında uyumaktadır. Karısı onu uyandırmak istememiş, ilk saatlerinde sancılara dayanmıştır. Nihayet ertesi sabah Anna onu uyandırmış ve o da ebeyi almaya gitmiştir. Dostoyevski ebeye gerekli alakayı ve çevikliği göstermediğini söylemiş, bunun üzerine ebe homurdanarak "Ô ces russes, ces russes! (Ah bu Ruslar!)" diye cevap vermiştir. İsviçreli ebe daha sonra Anna Grigoryevna'ya çocuğunun doğumunda duygularını bu kadar açık eden bir babayı daha önce hiç görmediğini söylemiştir. Ve peşinden daha da vurgulu bir tonda "Ô ces russes, ces russes!" diye eklemiştir. Dostoyevski'nin karısı, *Cinler*'de tasvir ettiği Şatov karakterinin karısının doğum sancıları karşısındaki tutumunu, kendi davranışlarından yola çıkarak şekillendirdiğini ileri sürmüştür.

25 Sayı 28, Cilt 2, sayfa 277, 21/22 Nisan 1868.

26 A.G. Dostoevskaja, *Vospominaniia A.G. Dostoevskoi*, yay. L.P. Grossman, Gosdarstvennoe, Moskva PDE Kitapları 1925, s. 136/19. <http://www.kontey.org>

Sonya (Sofia) 22 Şubat/5 Mart 1868'de dünyaya geldi. Dostoyevski Sonya'nın vaftiz babası da olacak arkadaşı Maikov'a yazdığı mektupta baba olmaya ilişkin duygularını şöyle anlatır: "Sonya'yı ilk gördüğüm andan onu bir leğende beraberce yıkadığımız ana kadar, yaklaşık bir ay boyunca, korkunç bir şekilde onun yeni ve benim için bilinmedik olduğunu hissettim. Evet, gerçekte meleksi bir ruh bizimle olmak için yanıma geldi. Ama sana duygularımı anlatmayacağım. Her gün büyüyüp gelişiyorlar."²⁷ Şaşkınlık ve iftihar dolu Dostoyevski, kızının kendisine ne kadar benzediğini anlatır: "Daha şimdiden yüz ifadesi, anındaki buruşukluklarıyla suratı benimkine benziyor – yerinde yatıyor ve sanki roman yazarmış gibi bakıyor!" Saint Petersburg'daki akrabalarına karşı daha ihtiyatlı yaklaşır.

Ancak mayıs başında Sonya hastalanır ve bir hafta sonra zatürreden ölür. Bu ölüm Dostoyevski'yi nasıl etkilemiştir? Karısının anıları, ortak kederlerini ve ümitsizliklerini, özellikle de genç kadının kocası için duyduğu endişeyi anlatır: "Kayıptan dolayı sarılmış ve üzülmüş olan zavallı kocam için ciddi endişeler duyuyordum: Kederi inişli çıkışlı ve coşkundu, gözyaşı döküyor ve kadın gibi ağlıyordu; sevgili varlığının soğuk bedeni önünde durarak soluk yüzünü ve ellerini öpücüklere boğdu. Böylesi coşkun bir kederi daha önce hiç görmemiştim."²⁸

Yas içindeki Dostoyevski Maikov'a şöyle yazar: "Sonya nerede? Yaşamayı için çarşıta acı çekmeyi göze alabileceğim o küçük insan nerede?"²⁹ Bir ay sonra devam eder: "Asla unutmayacağım ve acımı asla bitirmeyeceğim! Başka bir çocuğumuz olsa bile, onu nasıl sevebileceğimi bilemiyorum; sevgiyi nerede bulacağımı bilemiyorum; Sonya'ya ihtiyacım var. Artık var olmadığını ve onu bir daha göremeyeceğimi anlayamıyorum."³⁰

İlk karısı 1864'te öldüğünde, Dostoyevski günlüğünde kendisine "Maşa masada uzanıyor. Onu bir daha görebilecek miyim?" sorusunu sorar ve ebedi yaşamı düşünerek kendisini tesselli etmeye çalışır.³¹ Hatta kızının ölümünden birkaç ay evvel, Dostoyevski

27 Sayı 28, Cilt 2, Sayfa 277, 21-22 Mart/2-3 Nisan 1868.

28 Dostoevskia, *Vospominaniia*, s. 121.

29 Sayı 28, Cilt 2, sayfa 279, 18/30 Mayıs 1868.

30 Sayı 28, Cilt 2, sayfa 302, 22 Haziran/4 Temmuz 1868.

31 Ayrıca bkz. Mışkin ile ilgili çalışmam ve David Bethea'nin aynı konudaki çalışması, Dostoyevski'nin Psikolojik ve Edebiyatı, <http://www.dostoyevskiyazari.org>

ki akrabalarını, *Budala*'yı ithaf ettiği yegeni Sonya'nın babası olan A.P. Ivanov'un ani ölümü üzerine teselli etmiştir. Dostoyevski yaşlı aileye Ivanov'u tekrar "görecekləri" konusunda teminat vermiş ve "ateizm"e saptamalarını öğütlemiştir. Fakat kendi Sonya'sı öldüğünde, Dostoyevski ölümün etkisini ve mezarın zaferini her zamankinden daha güçlü hissetmiştir.

Bu ölüm *Budala*'yı nasıl etkilemiştir? Bu soruyu cevaplamak için, Dostoyevski'nin bir başka çocuğunun, üç yaşındaki Aleksey'in 1878'deki ölümüne denk gelen *Karamazov Kardeşler* romanına bakmak gerekir. Bu örnekte Dostoyevski kahramanına ölmüş oğlunun adını verir ve Robert Belknap'ın belirttiği gibi "romanı ölmüş oğlunun adaşına zengin bir kişilik vermek için" yazar.³² Dahası, romanda çocukların ölümü konusunda tesselliye yer vermiştir: Zosima yaşlı bir anneyi, gözyaşlarının zamanla neşeye dönüşeceğini söyleyerek teselli eder ve ilk çocuğu öldürülen Job'un yeni çocuklarını sevebildiğini söyler. Küçük Ilyuşeçka'nın ölümü, onu hatırlatacak ve "tekrar görecek" olan çocuklara bir anlam verir. Romanın epigrafı ("Gerçeği söylüyorum size, gerçeği: Buğday tanesi yere düştükten sonra yok olmazsa, bir buğday tanesi olarak kalır; ama yok olursa— o zaman bereketli ürün verir") ölümün bereketini ortaya koyar.

Robin Feuer Miller'a göre "çocuk ölümü teması Dostoyevski'nin eserinde, Dickens'in eserindeki kadar büyük bir öneme sahiptir. Ölmüş, incinmiş ya da acı çeken çocuk için tutulan yasın anlatılması [*Karamazov Kardeşler*'in] yapıtaşlarından birini oluşturur."³³ Yazar (*Budala*'nın ikinci bölümüne rastlayan) Sonya'nın ölümünden sonra yaşadığı yası romanın bölümlerinde işlediyse de, belki de *Karamazov Kardeşler*'in acılardan arındırıcı "yapıtışı" olan yasa ilave etmek için romanın tamamına sindirmemiştir. Sonya'nın ölümü-

32 Belknap Robert, *The Genesis of "Brothers Karamazov": The Aesthetic Ideology and Psychology of Making a Text*, Northwestern University Press, Evanston, 1900, s. 54. Belknap Dostoyevski ile Shakespeare arasında benzerlik olduğunu savunur: "Hamlet'in, yazar oyunu yazmadan kısa bir süre önce ölen özöglü Hamnet'in adaşına zengin bir kişilik yaratırken oyunu karmaşıklaştırdığı için, Shakespeare'in en uzun oyunu olduğu ileri sürülmüştür. *Karamazov Kardeşler*, belki de Aleksei Karamazov'un hayatını yaratma sürecini bitirmek Dostoyevski'ye zor geldiği için, yazarın en uzun eseridir."

33 Miller Robin Feuer, *The Karamazov Brothers: Worlds of the Novel*, Twayne's masterwork Studies 23, Dreyfus, New York, 1992, s. 89.

nün *Budala*'da nasıl karşılık bulduğunu tam olarak anlamak mümkün değilse de, ölümün roman ilerledikçe giderek daha amansız ve daha zalim bir güç olarak gösterilmesinin, Dostoyevski'nin kendi keder ve üzüntüsünden kaynaklandığı söylenebilir. Birinci bölümde Yepançinlere anlatılan ve okura ümit veren Mışkin'in İsviçre hikâyelerindeki ölüm erteleme kararları nerede kalmıştır?

Belki romanın ilerleyen bölümlerinde görülen en çarpıcı değişiklik, veremden ölen bir genç olan Ippolit Terentiv'in ana karakterlerden biri olarak ortaya çıkmasıdır. Joseph Frank bu karakter için "Dostoyevski'nin metafizik isyanlar galerisinin ilk dikkate değer kişisi" der. Frank şöyle devam eder: "Ippolit'in isyanı sosyal bir düzenin günahlarına karşı değildir; Kirilov ve Ivan Karamazov'un selefi olarak, ölümün ve dolayısıyla bastırılmaz acının kaçınılmaz bir gerçek olduğu dünyaya karşıdır."³⁴ (Bu noktada masum çocukların ölmesi temasıyla bağlantılı olarak, Dostoyevski'nin en ünlü "metafizik isyankarı" olan Ivan Karamazov'un tavizsiz biçimde masum çocukların ölmesini ve acı çekmesini reddettiğini ve Zosima'nın Job'unki benzeri bir uzlaşma önerisine karşı çıktığını hatırlamak gerekir.) Günah çıkarma sırasında, Ippolit Hz. İsa'nın yeniden dirilişini sorgular. Holbein'in tablosunun Ippolit'e düşündürdüğü gibi, eğer erkekler ve kadınlar boş yere ebedi hayatı bekliyorlarsa, bütün evren hayatı yutan ölü bir makineye dönüşür.³⁵

Joseph Frank'in Dostoyevski okurlarına hatırlattığı gibi, Ippolit'in Holbein'in tablosu hakkındaki yorumu, romandaki tek yorum değildir.³⁶ Daha önce, ikinci bölümde (Sonya'nın ölümünden önce yazılan bir bölüm) Mışkin aynı tabloyla ilgili görüşleri-

34 Frank, *Miraculous Years*, s. 331.

35 Anna Grigoryevna anılarında Sonya'nın ölümünü anlatırken, "paha biçilemez bebekleri"den koptukları andaki çaresizliklerinden ve Dostoyevski'nin "onlardan sevgili varlıklarını" alan "zalim felege" yakınmasından dem vurur; Dostoyevski'ye göre "insanın yaşayabileceği en büyük ve yegâne mutluluk, kendi öz çocuğu olmasıdır." *Budala*'yı okuyanlar, Ippolit'in Holbein'in tablosuna bakmanın evreni bir canavar veya "harika ve paha biçilemez varlığı (bütün doğadan, bütün doğa kanunlarından, belki de sadece onun ortaya çıkması için yaratılmış bu dünyadan daha değerli olan o varlığı) yıkan bir makine gibi gösterdiği yolundaki yorumunu, Dostoyevski'nin çaresizliğinin yankısı olarak duyabilirler" (8:339). Bu pasajlar arasındaki benzerlikler, Anna Grigoryevna (veya anılarının yayımcısı) için Ippolit'in Dostoyevski'nin Sonya'nın ölümü karşısında duyduğu çaresizliğinin yansıması olduğunu kanıtlamaktadır.

36 Frank, *Miraculous Years*, s. 332-333. <https://rantey.org>

ni açıklamıştır. Böyle bir tablonun kişinin imanını kaybetmesine sebep olabileceğini teslim etse de, Rogozin'e Rusların imanını ve dinî duygularını belgeleyen hikâyeler anlatır. Bu hikâyelerin birinde, Tanrı'nın bir günahkârın duası karşısında duyduğu sevinci, bir annenin bebeğinin ilk gülümseyişi karşısında duyduğu sevinçle karşılaştırır. (8:183-84)

Böylece roman, Ippolit'in imana yer olmayan soğuk dünya görüşüne karşılık, Mışkin'in Rus halkının açıklanamaz imanına ilişkin görüşüyle bir alternatif sunar. Dostoyevski gerçekten de roman boyunca "düşüncesine" bağlı kalır. Belki Sonya'nın ölümüyle değişen şey, romanın sonunda ölümün ve insan yıkımının hissedildiği şiddet ile metafizik isyana girıştır. Birçok okur için bu metafizik isyan, Dostoyevski'nin eserinin özünü oluşturmuştur. Yine de Mışkin bu isyana da karşı çıkar. Ippolit kendisine en iyi nasıl ölebileceğini sorduğunda, Mışkin, Joseph Frank'in "dokunaklı ve güzel bir cevap" dediği şu yanıtı verir:³⁷ "Yanımızdan geç ve mutluluğumuzu affet!" (8.33). Romanda Mışkin tarafından sakince söylenen bu sözler, Dostoyevski'nin sonradan *Karamazov Kardeşler*'de işlediği uzlaşma ve teselli düşüncesinin özünü ihtiva eder. *Budala*'da yok olan "bugday tanesi" *Karamazov Kardeşler*'de ürün verir.

İtalya ve Dostoyevski'nin "fantastik prensi"

Sonya'nın ölümünden kısa bir süre sonra, Dostoyevskiler Cenevre'den Vevey yakınlarına ve daha sonra 1868 yılının eylül ayında İtalya'ya taşınırlar. Sonya'nın mezarını geride bırakmak istemese de, İsviçre'den ayrılmak sıkıntılarını hafifletir. Yolculukları boyunca karşılaştıkları İtalyan köylüleri onlara Rus köylülerini hatırlatır; Dostoyevskilerin şikâyet ettikleri İsviçre "burjuvazisi" üzerinde panzehir etkisi yaratırlar. Önce Milano'ya ve sonra müzelerinin ve tarihî güzelliklerinin keyfini çıkardıkları Floransa'ya yerleşirler. Anna Grigoryevna'nın yavaş yavaş kendisini toparlaması Dostoyevski'yi memnun eder. Roman ilerler; Dostoyevski 1868'in sonunda *Budala*'yı bitirir.

Roman sonuna yaklaştıkça, Dostoyevski kitabın Rusya'da nasıl karşılanacağı konusuyla daha fazla meşgul olmaya başlar. Okurların romanı beğenmemesinden ve eleştirmesinden endişe duyar.

Yorumları zaman zaman romanı bir başarısızlık olarak gördüğüne kanıt sayılmıştır. Yine de Dostoyevski'nin çoğu tespiti için geçerli olduğu gibi, bu yargıları yer aldıkları bağlam dışında değerlendirmek yanıltıcı olabilir.

Bütün bu süreç boyunca, Dostoyevski bilgi almak konusunda arkadaşları Maikov'a bağımlı olmuştur. Romanın ilk bölümünün yayımlanmasından kısa süre sonra, Maikov Dostoyevski'ye yazdığı mektuba şöyle başlar: "Biliyorum, biliyorum, biliyorum, sevgili Fyodor Mihailoviç, romanının ne durumda olduğunu öğrenmek için sabırsızlıktan çatladığını biliyorum."³⁸ Maikov romanın bütün dikkatleri üzerinde topladığı haberini verir. Bir sonraki bölümü okuduktan sonra (Nastasya Filippovna'nın doğum günü partisine kadar olan yer) yazdığı mektupta, Maikov Budala'nın kendisi için övgüler yağdırır. "Bu sana tuhaf mı geliyor?" diye ekler Maikov. Sonra diğer bütün karakterlerin "fantastik bir dünyada yaşadığını, hepsinin yoğun, özel, ama fantastik bir ateşle aydınlandığını" yazar. "Hararetle okunuyor, ama aynı zamanda inandırıcı da gelmiyor."³⁹ Maikov burada arkadaşının romanının "fantastik" yanıyla ilgili şüphelerini ifade etmiştir. Belinsky, Dostoyevski'nin *Öteki* adlı kitabında (1846) "gerçeğin fantastikle tahrif edilmesi"ne karşı çıkmış, "günümüzde fantastiğin yeri edebiyat değil, yalnız tımarhanedir, ve edebiyatçıların değil, doktorların konusudur," demiştir.⁴⁰

Dostoyevski elbette ki Belinsky'nin öğüdüne kulak asmamıştır. Budala'da, Dostoyevski Belinsky'nin edebiyat ile tımarhane arasına koymak istediği sınırı bir kez daha alaşağı etmiştir. Budala'daki birçok şey, fantastik olduğu için Belinsky'ye itici gelmiş olabilir ve bu, Dostoyevski'nin romanı yazarken güttüğü niyet de olabilir. Belinsky'nin *Öteki*'nde karşı çıktığı temalarını ve estetiğini bütün yönleriyle ele almak. Dostoyevski Belinsky hakkındaki makalesinden sonra başladığı Budala'yı yazarken, onunla arasındaki hesabı devam ettirmiş olabilir.

Dostoyevski'nin eleştirildiğinde kullandığı taktiklerden biri, eleştiriyi alıp (yazdığımı fantastik diyorsun ve bunu hakaret an-

38 N.T. Ashimbaeva, "A.N. Maikov. Pis'ma k F.M. Dostoevskomu. 1867-1878", *Pamiatniki kul'tury. Novye otkrytiia*. 1982, Nauka, Leningrad, 1984, s. 65. 26 (?) Şubat 1868.

39 Ashimbaeva, "Maikov. Pis'ma", s. 67 (14/26 Mart 1868).

40 *Polnoe sobranie sochinenii Dostoyevskii*, kitap 1, cilt 1, sayfa 492.

lamında söylüyorsun) yüce bir erdeme çevirmek (kabul, yazdığım fantastik, ve onu iyi yapan şey de bu) olmuştur. Maikov'a veya Belinsky'nin ruhuna cevaben, Dostoyevski *Budala*'yı yazarken "fantastik"e karşı tutumunu belirginleştirmiştir.⁴¹ Dostoyevski'nin eski dostu eleştirmen Nikolai Strahov, Mışkin'i övdüğünde, Dostoyevski ona yazarak fikrini daha fazla açıklamasını istemiş ve romanında yapmaya çalıştığı şeyin ne olduğunu açıklamıştır. "Kendime özgü bir (sanatta) gerçeklik anlayışın var ve bazen çoğunluğun fantastik ve istisnai dediği şey, gerçeğin özünü oluşturuyor. Olayların sıradanlığı ve bunlara yöneltilen tekdüze bir bakış, gerçekçilik değildir, bana kalırsa, tam tersidir."⁴² Dostoyevski bazı doğaüstü gerçeklere iştirak eden "fantastik *Budala*"sını savunmaya devam eder. Aynı paragrafta, Dostoyevski romanın ortaya çıkışıyla ilgili önemli şeyler söyler: "Romandaki birçok şey aceleyle yazıldı, birçok şey uzatılmış ve başarısız, ancak bazı başarılı şeyler de yok değil. Romanımı savunmuyorum, fikrimi savunuyorum."

Okurlar ve eleştirmenler roman hakkında Dostoyevski'nin eleştirilerine benzer eleştiriler getirmişlerdir. Dostoyevski'nin dile getirdiği, roman hakkında yerinde bir tespit olabileceği gibi, tam olarak inanmadığı bir şey de olabilir. Dostoyevski bu romanın başarı kazanmasından, maddi beklentilerinin gerçekleşmesinden (ayrı bir basımın yapılmasından, bir dahaki tefrika romanı için sayfa başına daha fazla para almasından), itibar kazanacağından ve zor şartlarda yazılan bu romanına sığdırdığı her şeyden ümitsizdir.

Zaman geçtikçe, Dostoyevski romanın sadece "fikrini" değil, kendisini de savunur olmuştur. Örneğin 1877'de *Budala*'nın Dostoyevski'nin en iyi romanı olduğunu iddia eden bir okuruna şöyle cevap vermiştir: "Bana [*Budala*'nın] eserlerim arasında en iyisi olduğunu söyleyenlerin zihinlerinde, bana her zaman dokunaklı gelen ve hoşuma giden özel bir şey oluyor."⁴³ *Budala*'yı Dostoyevski'nin en iyi romanı olarak görenler, genelde –Dostoyevski'nin

41 Fantastik hakkında bkz. Robert Louis Jackson, "Some Considerations on 'The Dream of a Ridiculous Man' and 'Bobok,' from the Aesthetic Point of View". *The Art of Dostoyevsky: Deliriums and Nocturnes*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1981, s. 188-303 ve *Dostoyevsky's Quest for Form: A Study of His Philosophy of Art*, Yale University Press, New Haven, 1966, s. 71-91.

42 Sayı 29, cilt 1, sayfa 19, 26 Şubat/10 Mart 1869.

43 Sayı 29, cilt 1, sayfa 19, 26 Şubat 1869 - <https://rantey.org>

kullandığı anlamda, yani hem hayatı hem ölümü kucaklayan daha yüksek bir gerçeklik boyutuna geçiş anlamında– “fantastik”ten hoşlananlar oluyor.

Budala’dan sonra

Dostoyevski *Budala’yı* bitirdikten sonra, karısıyla birlikte Floransa’dan Rusya’ya dönene kadar kalacakları Dresden’e taşınır. Dresden’de Anna Grigoryevna, 1869 yılında kızları Lubov’u dünyaya getirir. Dostoyevski *Edebi Koca’yı* bitirir ve *Cinler’de* üzerinde çalışmaya başlar.

Dostoyevskiler 1871 yazında, oğulları Fyodor’un doğumundan kısa süre sonra Saint Petersburg’a geri dönerler. Rusya’ya dönüşünden sonra, Dostoyevski öncekinden çok daha yerleşik bir hayat sürer. Dostoyevski ailesi zamanını Saint Petersburg ile Staraya Russu Köyü arasında geçirir. Dostoyevski sağlığı nedeniyle Almanya’ya seyahatler yapar. (Bu yolculuklar sırasında Sonya’nın Cenevre’deki mezarını ziyaret eder.)

Dostoyevski’nin Rusya’dan sürgün edilmesi anavatanına karşı beslediği duygusal bağlarını ve kendisini Rus hayat tarzının anlatımına adanmış arzusunu yeniler. Geri döndükten sonra, belki daha önce hiç olmadığı kadar, Rus yaşam tarzını anlamaya çalışır: kadınlar ve erkekler, gençler ve yaşlılar, sıradan halk ve entelektüeller. Rusya’da geçen geri kalan hayatında, etrafında gördüğü karmaşaya sırtını çevirmemekle övünür. Hatta kendisine kahraman gibi davranıldığında bile, halkına karşı aktif ilgisini korur. Kendisine akıl danışan yabancılara yazar ve onlarla konuşur. *Bir Yazarın Günlüğü’nde* de görüldüğü gibi, edebi, sosyal, dinî ve politik tartışmalara katılır. Kendisini yeni Rus toplumunun o dönemdeki vakanüvisi olarak görür.

Geç dönem eserlerinde (*Delikanlı* [1875], *Karamazov Kardeşler* [1879-80]) ortaya çıkan şey, Rus ailesinin yeniden dirilmesi umudu ve “Tanrı’ya layık” Rus halkına inancıydı. Bu umutlar sürgündeyken gelişmiş ve *Budala’da* ifade bulmuştu. Yine de bu ifade tereddüt ve kuşku taşıyordu ve öyle görülüyor ki umut tohumlarının ürün vermek için Rus toprağına kavuşması gerekiyordu.

Çeviren BAHAR SİBER

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Birinci Bölüm

I

Kasım sonlarında buzların eridiği nemli ve sisli bir günde Petersburg-Varşova treni var hızıyla Petersburg'a doğru yol alıyordu. Hava öyle nemli ve sisliydi ki, saat dokuza geldiği halde ortalık tam ağarmamış gibiydi; yoğun sisten vagon pencerelerinin on metre ötesinde bile bir kararlı seçebilmek mümkün değildi. Yolcular arasında yurtdışından gelenler de vardı gerçi, ama çoğunluk, özellikle de üçüncü mevki vagonlarını dolduran kesim, trene Rusya içlerinden binmiş tüccar esnaf takımından oluşuyordu. Hemen herkes yorgundu, uşümüştü, herkesin gözkapaklarında zorlu gecenin ağırlığı seziliyordu; ve sisin aklığından olacak, herkesin yüzü olduğundan da solgun görünüyordu.

Ortalık biraz daha aydınlanınca, üçüncü mevki vagonlarından birinde, pencere kenarında iki yolcunun karşılıklı oturmakta olduğu seçildi: ikisi de gençti yolcuların, ikisinin de hemen hiç bagajı yoktu, ikisinin de giyimi sadeydi, ikisinin de ilginç yüz ifadeleri vardı ve nihayet ikisinin de birbiriyle konuşmaya can attığı görülüyordu. Birbirlerini tanısalardı ve şu dakikada kendilerini ilginç kılan şeyin ne olduğu bilselerdi, onları bu Petersburg-Varşova treninin üçüncü mevki vagonunda karşı karşıya getiren rastlantıya şaşıracaklarına kuşku yoktu. Yolculardan biri yirmi yedi yaşında kadardı; orta boylu sayılırdı; siyah denebilecek kıvrırcık saçları var-

dı, ela gözleri ufaktı ama kor gibi yanıyordu. Elmacık kemikleri çıkık, burnu irice ve basıktı; ince dudaklarında durmaksızın küstah, alaycı, hatta kötücül bir gülümseme geziniyordu; ama alını açık, genişti ve yüzünün alt bölümünün iticiliğini bu güzel alını örtüyordu. Bu yüzün en dikkat çekici yanı, ölü solgunluğu; bu solgunluk güçlü, sağlam bir yapısı olan delikanlıya ağır bir hastalıktan yeni kalkmış birinin bitkin havasını veriyordu; bir de acı veren müthiş bir tutku. Yüzünün solgunluğu, o küstah, alaycı gülümsemesi ve sert, kendini beğenmiş bakışlarıyla hiç uyuşmayan müthiş bir tutkululuk veriyordu ona. İçi kuzu postuyla kaplı, onu çok sıcak tuttuğu belli olan bol bir gocuk vardı üzerinde; nemli Rus kışım gecesine hazırlıksız yakalandığı belli olan komşusu ıslak gecenin ısıncı okşayışlarını gece boyunca sırtında duyarken, o sıcacık kürküne sımsıkı sarınmış, hiç üşümemişti. Berikinin üzerinde kalınca bir kumaştan, kolsuz, kocaman kukuletalı, harmaniye, pelerin benzeri bol bir giysi vardı; kışın İsviçre ya da Kuzey İtalya'da dolaşan gezginlerin giydiği türden bir giysiydi bu; ancak Eeydtkuhnen'den¹ Petersburg'a kadar olan bu uç bölgelerde fazla işe yaraması mümkün değildi.

Pelerinli genç de yirmi altı-yirmi yedi yaşlarında gösteriyordu. Boyu ortadan az uzundu; saçları beyaza yakın sarı ve çok gürdü; küçük yanaklarında nerdeyse beyaz, sivri bir sakal belli belirsiz seçiliyordu. Gözleri masmavi, kocaman; bakışları sabitti; belli belirsiz bir sükûnetin yanı sıra, saralılarıncı gibi tuhaf, ağır bir anlamla yüklüydü bu bakışlar. Aslında zarif, oldukça hoş bir yüzü vardı delikanlının; ama epeyce soluk bir yüzdü bu, hatta şu anda soğuktan mosmor görünüyordu. Kucağında, rengi atmış eski bir fular-dan küçük bir çıkın vardı ve galiba bütün eşyası da bundan ibaretti. Ayacağında kalın tabanlı, yüksek ökçeli, Rus işi olmayan ayakkabılar vardı. Gocuğuna sımsıkı sarınmış olan kara saçlı komşu, biraz da yapacak başka bir iş olmadığından bütün bu ayrıntıları ince ince süzdükten sonra, yakınlarının uğradığı felaket karşısında haz duyan densizlerin alaycı gülümsemesiyle:

“Çok mu soğuk?” dedi damdan düşer gibi ve keyifle arkasına yaslandı.

Sarışın olan, hep bu anı, bir konuşmanın başlamasını bekliyor-muşçasına, hiç bekletmeden:

“Çok!” diye karşılık verdi. “Üstelik de buzlar çözülürken böyle... ya bir de karakış olsaydı?.. Havalarımızı unutmuşum sanki... kışın bizde ne kadar soğuk olduğunu.”

“Yurtdışından mı geliyorsunuz?”

“Öyle, İsviçre’den.”

Kara saçlı bir hayret ışıltısı çalıp, hafiften kıkırdedi:

“Vay be! Ta nerden!”

Konuşma başlamıştı. İsviçre işi pelerinli sarışın delikanlı, yol arkadaşının çoğu epeyce yersiz, hatta basbayağı senlibenli sorularına istekle karşılık veriyor, soruların yersizliğinin hiç ayırdında değilmiş gibi görünüyordu. Bu arada, soruları yanıtlarken, gerçekten de dört yılı aşkın süredir Avrupa’da olduğunu; titreme ve çırpınmalarla seyreden, saraya benzer tuhaf bir sinir hastalığı nedeniyle yurtdışına gönderildiğini açıkladı. Onu dinlerken, kara saçlı birkaç kez bıyık altından gülümsemişti; “nasıl, iyileştiniz mi bari?” sorusuna, “hayır, iyileşemedim” yanıtını alınca ise, açıkça gülümüş, sonra da:

“Desenize boşa gitti paracıklarınız!” demişti. “Biz Ruslar nedense yabancı hekimlere körü körüne inanırız.”

“Doğru söze ne denir!” diye atıldı, yanlarında oturan, zevksiz giyimli, kırk yaşlarında kadar gösteren, çopur yüzlü, kırmızı burunlu, memura benzer adam. “Rusları kendilerine çekmeyi iyi biliyor adamlar!”

İsviçre hekimliğinin konduğu hasta tatlı, barıştıcı bir sesle:

“Korkarım benim örneğimde yanılıyorsunuz,” dedi. “Herkesin durumunu bilmediğim için, bu konuda herhangi bir tartışmaya giremem kuşkusuz, ama benim doktorum yaklaşık iki yıl karşılıksız bakımımı üstlendiği gibi, elindeki son kuruşlarını da Rusya’ya dönüştürmüştü için yol parası olarak verdi.”

“Yani paranızı ödeyecek kimseniz yok muydu?” diye sordu kara saçlı.

“Yoktu. Ordaki harcamalarımı karşılayan Bay Pavlişçev iki yıl önce ölünce, General Yepançin’in eşine bir mektup yazdım; kendisi uzaktan akrabam olur; ancak bir yanıt alamayınca, çaresiz dönmek zorunda kaldım.”

“Nereye dönüyorsunuz peki?”

“Yani nerde kalacağımı mı soruyorsunuz? Henüz bilmiyorum. Doğrusunu isterseniz...”

“Yani daha bir karar vermedim mi demek istiyorsunuz?”

Kara saçıyla memur kılıklı katılırcasına gülmeye başlamışlardı.

“Varınız yoğunuz da şu çıkın Allah bilir?” dedi sonunda kara saçlı.

Memur kılıklı da nerdeyse zevkten dört köşe:

“Kalıbımı basarım ki öyle!” dedi. “Yani, evet, her ne kadar fakirlik ayıp değilse de, kendisinin yük vagonlarında falan da herhangi bir bagajı bulunduğunu sanmıyorum.”

Evet, öyleymiş; sarışın delikanlı hiç bekletmeden onlara hak verdi, tahminlerinin doğru olduğunu söyledi.

Memur kılıklı, çatlayasıya güldükten sonra:

“Elinizdeki şu çıkının da,” dedi “büsbütün işe yaramaz bir şey olduğunu söyleyemeyiz (ilginçtir: sonunda çıkın sahibi de yol arkadaşları gibi gülmeye başlamış, onun gülüşü, berikilerin kahkahalarının büsbütün şiddetlenmesine yol açmıştı). Her ne kadar içinin düka altınları, Napolyonlar, Frederichler, Hollanda altınları gibi, ayağınızdaki yabancı işi gettrelinizin ilham edebileceği, yabancı altınlarla dolu olmadığı belliyse de, General Yepançin’in eşinin akrabası olan birine ait olması dolayısıyla çıkınınızın belli bir değerinin olduğu yadsınamaz... tabii, eğer gerçekten General’in eşinin akrabası iseniz... zira dalgınlıktan insanlar yanılabilirler... ve dalgınlık da... aşırı hayal gücü olanlarda pek sık görülen bir durumdur.”

“Yine çok iyi tahmin ettiniz!” diye atıldı sarışın delikanlı. “Çok haklısınız... Büyük olasılıkla burda yanılan benim. Yani Bayan General’le akrabalığımız o kadar uzaktan ki, buna akrabalık diyebilmek çok zor. O bakımdan, İsviçre’den yazdığım mektubu yanıtlamamasına hiç şaşırmadım. Başka ne beklenebilirdi ki?”

“Demek oluyor ki, posta için harcadığınız paracıklar da boşa gitmiş. Evet... Yine de... hiç değilse saflık ve içtenliğinizin övgüye değer olduğunu belirtmeliyim. General Yepançin’e gelince... kendisini tanırız... toplumca tanınmış biridir. Sizin İsviçre’de bakımınızı üstlenen müteveffa Pavlişçev’e gelince, onu da tanırız; tabii eğer aynı kişiden, yani Nikolay Andreyeviç Pavlişçev’den söz ediyorsak... çünkü iki kuzendirler kendileri ve öbür Nikolay Andreyeviç şu anda Kırım’da yaşıyor; bizim sözünü etmekte olduğumuz, müteveffa Nikolay Andreyeviç ise üst tabakayla ilişkileri olan son derece saygıdeğer bir insandı... ve bir vakitler dört bin dolayında canı vardı kendisinin.”

“Evet evet, o Nikolay Andreyeviç Pavlişçev!” diye atıldı sarışın delikanlı ve merak dolu mavi gözlerini her şeyi bilen adama dikti.

Toplumun bazı kesimlerinde zaman zaman, hatta sıklıkla rastlanılır, böyle her şeyi bilen tiplere. Bunlar her şeyi bilirler, çünkü zekâ ve yeteneklerinden fışkıran ele avuca sığmaz kıpırdak merakları tek bir noktaya yönelmiştir; kuşkusuz, çağdaş bir düşünürce de belirtilebileceği gibi, bu durum daha önemli, yaşamsal nitelikte ilgilerin bulunmayışının bir sonucudur. Aslında bu “her şeyi bilme”nin, sınırsız bir alanı içerdiği sanılmamalıdır; tam tersine: falanca nerde çalışır, kimleri tanır-kimleri tanımaz, ne kadar malı mülkü vardır, vaktiyle nerede valilik yapmıştır, kiminle evlidir, evlenirken karısı ne kadar drahoma getirmiştir, kuzenleri kimlerdir, kuzenlerinin kuzenleri, onların dış kapılarının mandalları kimlerdir...vb.vb. gibi bilgilerle sınırlıdır bu “her şey.” Her şeyi bilenler, çoğunlukla dirsekleri eprimiş giysiler giyer ve ayda on yedi ruble kadar maaş alırlar. Haklarında bunca şey bildikleri insanlar, kuşkusuz, onların hangi güdüyle kendileri hakkında bu kadar çok bilgi edinme gereksinimi duyduklarını asla anlayamazlar; oysa her şeyi bilenler kendi bilgilerini gerçek bilime eş tutar, bunun sonucu olarak da kendilerine en yüksek düzeyde saygı duyar, tam bir ruhsal doyum içinde olurlar. Bütün bu konuşma sırasında kara saçlı genç esnemiş, vagon penceresinden boş boş bakmış ve yolculuğunun bir an önce sona ermesi için sabırsızlanmıştı. Dalgın gibiydi sanki, hatta epeyce bir dalgın gibiydi: Dinliyor ama duymuyor, bakıyor ama görmüyor, gülüyor ama neye güldüğünü kendi de anlamıyor gibiydi. Doğrusu, oldukça tuhaftı durumu.

Kırmızı yüzlü, memur kılıklı adam, çıkınlı sarışın delikanlıya:

“Affedersiniz ama acaba kiminle müşerref oluyorum?” dedi.

Sarışın genç, sorunun bitmesini bile beklemeden, bir solukta:

“Ben Prens Lev Nikolayeviç Mışkin,” dedi.

“Prens Mışkin? Lev Nikolayeviç?” diye yineledi memur dalgın dalgın. “Çıkaramadım... hatta daha önce hiç duymadım bile diyebilirim... Yani tarihsel bir ad olarak demek istiyorum... Karamzin Tarihi’nde herhalde geçiyordur Mışkin adı... ancak böyle tarihsel adlara hiç rastlanmaz oldu artık; tümüyle silinip gittiler yeryüzünden sanki.”

“Evet, evet,” diye atıldı hemen Prens. “Mışkinler de, beni say-

mazsanız, tümüyle yok oldular; sanırım ben sonuncularıyım. Dedelerimizin dedeleri, sarayın iltifatına mazhar olmuş asker köylülermiş. Benim babam askeri okulu bitirdikten sonra orduda üsteğmen olarak hizmet etmiş. Öte yandan, General Yepançin'in eşinin, Prens Mışkinler soyuyla olan yakınlığının nerden geldiğini de anlayabilmiş değilim... ki o da soyunun sonuncusu sayılır bir tür..."

"Soyunun sonuncusu sayılır bir tür, ha! Hah-hah-ha! Doğrusu çok güzel!" diye kıkırdedi, memur.

Kara saçlı da gülümsedi. Sarı saçlı, ağzından kelime oyununa benzer bir sözün çıkmış olmasına şaşırılmış gibiydi.

"Düşünerek söylediğim bir söz değildi," diye açıklamaya girişti hemen.

Pek bir keyiflenmişe benzeyen memur kılıklı:

"Tabii, canım, tabii!" diye evetledi onu.

"İsviçre'deyken, o profesörün yanında, bilim de öğrenmişsinizdir herhalde, Prens?" diye sordu birden kara saçlı.

"Evet... öğrendim diyebilirim..."

"Bense hiçbir zaman hiçbir şey öğrenemedim."

"Aslına bakarsanız benim de pek bir şey öğrendiğim söylenemez," dedi Prens, özür diler gibi. "Hastalığım nedeniyle sistemli bir öğrenim görmeme izin vermedi doktorlar."

"Rogojinleri tanır mısınız?"

"Hayır, tanımam. Aslında pek az tanıdığım var Rusya'da. Sakın siz Rogojin olmayasınız?"

"Evet, adım Rogojin, Parfyon Rogojin."

"Parfyon mu?...?" diye atıldı memur; sonra yüzünde aşırı bir saygı ifadesiyle: "Yani siz... Rogojin ailesinden misiniz?"

Baştan beri yalnızca Prens'le konuşan ve kırmızı yüzlü memura tek bir söz söylemeyen kara saçlı:

"Evet!" diye kestirip attı kısaca.

"İyi ama... bu nasıl olur?" diye kekeledi memur; donakalmış gibiydi; gözleri yuvalarından ugramıştı... Hem saygı hem korku ifadesi vardı yüzünde. "Demek siz... yedi göbekten soylu... Semyon Parfyonoviç Rogojin'in oğlusunuz... Geride tamı tamına iki buçuk milyonluk bir servet bırakarak bir ay önce vefat eden o saygın, onurlu, büyük insanın?"

Kara saçlı, bu kez de memurun yüzüne bakmaya gönül indirmedi:

“İyi de, sen nerden biliyorsun bıraktığı servetin tam iki buçuk milyon olduğunu?” dedi.

Sonra gözüyle Prens'e memuru göstererek:

“Görüyorsunuz değil mi?” diye sürdürdü. “Kokuyu alır almaz nasıl yalakalık etmeye başladı? Babamın bir ay önce öldüğü doğru; ben de bu süre içinde sürünüp durduğum Pskov'dan, gördüğünüz şu yırtık çizme, şu perişan üst başla yollara düştüm. Ne ağabeyim olacak alçak, ne de annem tek kapık para yollamadıkları gibi babamın öldüğünü bile haber vermediler! Köpek kadar değerim yok gözlerinde. Pskov'da tam bir ay hummadan kıvrandım.

“İyi de, şimdi en azından bir milyon küsuru cebe indireceksiniz,” dedi memur. Sonra ellerini çırparak, “Aman yarabbim, paraya bak!” diye ekledi.

Rogojin yeniden başıyla memuru işaret ederek, Prens'e:

“İyi ama ona ne oluyor, Allah aşkına!” dedi. “İsterse amuda kalıp dolansın çevremde, kendisine tek kapık koklatmaya niyetim yok.”

“Tam da öyle yapacağım efendimiz; hep ellerimin üzerinde dolaacağım çevrenizde.”

“Bir hafta gece gündüz öyle amutta dolaşsan yine de metelik koparamazsın benden.”

“Olsun! Olsun! Ben yine hep ellerimin üzerinde dolaşacağım çevrenizde. Karımı, çocuğumu çocuğumu terk edip önünüzde dans edeceğim. ‘Öv onu! Öv onu!’ diyeceğim kendime durmadan.”

Kara saçlı tükürür gibi yaparak:

“Tuh, sana rezil herif!” dedi. Sonra Prens'e dönerek: “Beş hafta önce baba evinden kaçıp Pskov'a, halamın yanına giderken benim de şu sizin çıkın gibi çıkından başka hiçbir şey yoktu yanımda. Ben Pskov'da hummadan kıvranıırken, babam da beyin inmesinden ölmüş. Işıklar içinde yatsın rahmetli; ancak sağ kalsaydı kesin beni öldürürdü. İnanın bana Prens, Pskov'a kaçmasaydım eğer çoktan işimi bitirmiştü.

Karşısındaki gocuklu milyoneri aşağıdan yukarıya dikkatle süzen Prens:

“Herhalde çok kızdırdınız kendisini?” dedi.

Pek çok kişi için büyük bir ilgi konusu olabilecek milyonluk miras değildi, Prens'in muhatabında ilgisini çeken; bundan çok

daha başka şeylerdi. Öte yandan Rogojin de Prens'e duygusal değil, mekanik diyebileceğimiz nedenlerle bir konuşma arkadaşı olarak dört elle sarılmıştı; yani amacı ona duygularını içtenlikle açmak, bunları onunla paylaşmak değil; bakışlarını, düşüncelerini rastgele şeylere yönelterek heyecanını bastırabilmek, en azından coşkuyla akan duygularının yatağını değiştirebilmektir. Sayıkladığını değilse bile, hâlâ geçirdiği hummanın etkisi altında olduğunu düşündürtecek bir hali vardı. Memura gelince, soluğunu tutmuş, dikkatten kaskatı kesilmişti: Rogojin'in ağzından dökülen her sözcüğü birer mücevhermiş gibi anında yakalıyordu.

"Doğrusunu isterseniz, evet, çok kızmıştı," dedi Rogojin. "Haklıydı da belki kızmakta. Ama ben en fazla ağabeyime içerliyorum. Annemin elinden bir şey gelmez... yaşlı kadın... Gününü takvimden ermişlerin yaşam öykülerini okumakla, kendi gibi yaşlı kadınlarla gevezelik etmekle geçirir. Ama ağabeyim niye bildirmedi bana babamın ölümünü? Ah, anlıyorum. O sıralar ben kendimde degildim ki... Dediklerine göre bana telgraf çekmişler, ama telgraf halamın eline geçmiş. Hala da hala hani... otuz yıldır dul ve sabahtan akşama dek birtakım divanelerle oturur kalkar; rahibeden bin beter bir yaşamı var. Telgrafı görünce öyle bir korkmuş ki, açmadan götürüp karakola bırakmış. Hâlâ orda durur. Bereket versin, Vasili Vasiliyeviç'ten aldığım bir mektup her şeyi açıklıyordu. Pederin tabutu üzerine örtülen örtünün altın sırma püsküllerini bile kesmiş geceleyin bizim birader, bunlar çuvalla para eder diyerek. Bu suç yüzünden istesem onu Sibiry'a sürdürürüm, çünkü kutsallığı çiğnemekten başka bir şey değil bu yaptığı." Sözlerinin burasında memura döndü: "Hey, bostan korkuluğu! Yasada, mukaddesatı tahkir ve tezyif gibi bir şey diyorlar galiba buna?"

"Aynen öyle, efendimiz" diye onayladı hemen memur.

"Peki cezası da Sibiry'a sürgün mü?"

"Aynen öyle efendimiz... Sibiry'a sürgün... Hem de o dakika!"

Rogojin yeniden Prens'e döndü:

"Onlar hâlâ beni hasta sanıyorlar. Evet, hasta olmaya hâlâ hastayım ama yine de kimselere haber vermeden kendimi bu trene atıverdim... Hey, Semyon Semyoniç, kapılarını ardına kadar aç ve kardeşini bekle! Bizim rahmetliye kimbilir nasıl çekistirdi beni? Doğru, Nastasya Filippovna meselesinde pederi çok kızdırdım. Suçluyum. Şeytana uydum."

Memur, dalkavukça:

“Nastasya Filippovna meselesi mi?” dedi. Bir şeyler düşünüyormuş gibiydi.

Rogojin, sözünü ağzına tıkarcasına:

“Hiç değilse tanımadığın kişilerin işine burnunu sokma!” diye bağırdı.

Memur, muzaffer bir tavırla:

“Niye tanımayacak mışım?” dedi. “Tabii ki tanıyorum.”

“Be adam, dünyada tek Nastasya Filippovna o mu? Hem sen ne kadar küstah adamsın böyle!” Sonra Prens’e dönerek: “İnanır mısınız, böyle bir rezilin yakama yapışacağı sanki içime doğmuştu,” diye sürdürdü sözlerini.

Memur ayak dirercesine:

“İyi ama neden tanıyabileceğimi düşünmüyorsunuz hiç?” dedi. “Lebedev’in bilmediği mi var! Beni azarlayıp duruyorsunuz ama ya tanıdığımı kanıtlarsam size? Babanızın sizi kızcılık sopasıyla okşamasına neden olan Nastasya Filippovna’nın soyadı Baraşkova’dır; yüksek tabakadandır, hatta kendine özgü bir prenses olduğu bile söylenebilir; Totskiy adında biriyle beraberdir; Nastasya Filippovna’nın beraber olduğu bu Afanasiy İvanoviç Totskiy hem büyük bir toprak sahibi hem de önemli birtakım şirketlerin yönetim kurullarında üye olan büyük bir kapitalisttir ve bu nitelikleri dolayısıyla da General Yepançin ve ailesiyle çok yakın bir dostluğu olup...

“Pes doğrusu!” dedi Rogojin, tam bir şaşkınlık içinde. “Gerçekten de haberi olmadığı bir şey yok bu herifin!”

“Lebedev’in bilmediği yoktur... Lebedev her şeyi bilir. Benim, efendicğim, Aleksey Lihaçov denen adamla tam iki ay gece gündüz sürtmüşlüğüm vardır... O da babasını kaybetmişti... Ve bizim girip çıkmadığımız delik yoktu... diyebilirim ki bensiz şurdan şuraya adım atmazdı Lihaçov. Kendisi şu anda bir borç işi yüzünden hapistedir. Ama vaktiyle Armans, Korali, Prens Patska ve Nastasya Filippovna gibi kişilerle tanışma fırsatı bulmuş ve haklarında pek çok şey öğrenmiş biriydi.”

Rogojin titreyen bir sesle:

“Yani sen şimdi Nastasya Filippovna’yla Lihaçov arasında bir şeyler olduğunu mu ima etmek istiyorsun?” dedi; öfkeden dudaklarının kanı çekilmişti.

“Hayır... hayır... katiyen!” diye atıldı hemen memur. “Asla böyle bir şey olmadı. Onca para harcamasına karşın Lihaçov amacına ulaşamadı. Nastasya Filippovna örneğin bir Armans değildi. Bir tek Totskiy vardı onun için. Akşamları beraberce ya Bolşoy’daki ya da Fransız Tiyatrosu’ndaki özel localarına gider oyun izlerlerdi. O akşam tiyatroya gelmiş subaylar, aralarında Nastasya Filippovna’yı çekiştirirlerdi ama onların da söyledikleri, ‘Nastasya Filippovna dedikleri işte bu kadındır’dan öteye geçmezdi; çünkü ne onlar bunun ötesinde bir şey bilirlerdi, ne de zaten bunun ötesinde bilinecek bir şey vardı.”

Rogojin asık bir yüzle onayladı memuru:

“Evet, vaktiyle Zalyojev’in bana anlattıkları da tam böyleydi. Ben bir gün, Prens, üzerimde üç yıldır giydiğim eski bir redingot, Nevskiy’de dolaşırken gördüm onu; bir mağazadan çıkmış arabasına biniyordu. O anda tam şuramın nasıl yandığını anlatamam. Tam o sırada Zalyojev’e rastlamayayım mı? Gözünde bir monokl... sinekkaydı tıraşlı... iki dirhem bir çekirdek... benim tam tersim bir durumda sizin anlayacağınız. Çünkü biz baba yurdunda hep çamurlu çizmelerle dolaşır, lahana çorbasından başka bir şey bilmeyiz... ‘O bir prenestir,’ dedi Zalyojev. ‘Ve ondan sana eş olmaz. Adı Nastasya Filippovna, soyadı Baraşkova’dır ve Totskiy ile yaşar. Totskiy’nin ise akli fikri ondan kurtulmakta; çünkü yaşı artık kemale gelmiş olmasına karşın –elli beş yaşında Totskiy– Petersburg’un en güzel kıızıyla evlenmeyi kafaya koymuş.’ Bu arada bana o gün Bolşoy Balesi’ne gidersem Nastasya Filippovna’yı locasında görebileceğimi de söyledi. Babama baleye gitmekten söz edecek olsam esaslı bir dayak yiyeceğime kuşku yoktu; bu nedenle gizlice gittim ve Nastasya Filippovna’yı bir kez de orda, locasında gördüm. Tabii o gece gözüme uyku girmediydi. Sabahleyin babam paraya çevirmem için yüzde beş faizli beşer bin rublelik iki tahvil verdi: Bunlardan alacağın paranın yedi bin beş yüz rublesini götür Andreyev’e ver, kalanını da bir yerlere takılmadan doğruca bana getir, burda oturup seni bekleyeceğim, dedi. Tahvilleri sattım, on bin rubleyi aldım, ama babamın borcunu ödemek için Andreyev’in yazıhanesine gidecek yerde doğruca İngiliz mağazasına gidip her birinin ucunda fındık irililiğinde birer pırlanta sallanan iki küpe aldım. Dört yüz ruble eksik geldi para; ama kim olduğumu söyleyince, sonra ödersiniz deyip küpeleri sardılar. Or-

dan doğruca Zalyojev'e gittim: böyleyken böyle kardeş, dedim; hemen hazırlan, doğruca Nastasya Filippovna'ya gidiyoruz. Yola koyulduk. Ben ne yolun, ne yürüdüğümün, ne yanımin yöremi farkındayım! Doğruca kabul salonuna alındık; kendisi karşıladı bizi. Ben o sırada... yani... benim ben olduğumu söylemedim. Zalyojev aldı sözü: 'Parfyon Rogojin'den... size rastladığı dünkü günün anısına hanımefendi,' dedi. 'Lütfen kabul buyurun.' Kutuyu aldı, açtı, içindekilere bir göz attı, gülümsedi, 'Arkadaşınız Rogojin'e incelikli ilgisi, dikkati için teşekkürlerimi iletin,' dedi, selam verip çekildi gitti. Ah, o anda nasıl oldu da ölmedim, anlayamıyorum! Oysa giderken, 'Öyle de öldüm, böyle de...' diyordum. 'Bu gidişin sağ salım dönüşü yok.' Ama en ağırına giden, Zalyojev denen cin herifin parsayı toplamasıydı. Hem boyca kısaydım ondan, hem üstüm başım dökülüyordu; belermiş gözlerimle, ağzımı açmadan kadına bakıp duruyor, müthiş utanıyordum; oysa Zalyojev'in üzerinde son moda giysiler, boynunda damalı bir kravat vardı; saçlarını kıvırtmış, yüzüne pudralar, kremler sürmüştü; öyle şen şakraklı, öyle yaltaklanıyordu ki, Nastasya'nın onu ben sandığına hiç kuşkum yoktu. Dışarı çıkınca, 'Bir daha,' dedim, 'buraya benimle birlikte gelmeyi unut!' Güldü: 'Semyon Parfyoniç'e nasıl hesap vereceksin, çok merak ediyorum,' dedi. Gerçekten de bir ara, eve gitmektense kendimi oracıkta nehre atmayı düşünmedim değil, ama sonunda, 'Amaan,' dedim, 'korkunun ecele faydası yok; ne olaksa olsun varsın!' Ve üzerinde lanet taşıyan biri gibi evin yolunu tuttum."

Bu arada memur Prens'e dönerek cin çarpmış gibi büyük bir korkuyla:

"Vay anam!" dedi; bütün vücudu korkudan titriyordu. "Rahmetli, on bin ruble şurda dursun, on kâğıt için bile insanı dünyaya geldiğine pişman ederdi."

Prens, dikkatle Rogojin'e bakıyordu; rengi daha bir atmış gibiydi Rogojin'in.

"On kâğıt için bile insanı dünyaya geldiğine pişman edermiş!.." diye küçümser bir edayla memurun sözlerini yineledi Rogojin, sonra Prens'e dönerek: "Olayı o dakika öğrendi," diye sürdürdü. "Zaten Zalyojev önüne gelene anlatıyordu olup biteni. Peder beni kolumdan tuttuğu gibi üst kattaki odalardan birine kapadı ve tam bir saat Allah yaratmış demedi. Sonra da, 'Bunlar daha bir şey de-

gil,' dedi. 'Seninle asıl akşam görüşeceğiz!' Ve ne yapsa beğenirsiniz? O yaşında kalk Nastasya Filippovna'ya git sen, salya sümük ağla, yalvar... O da getirmiş küpeleri kutusuyla, 'Al mücevherlerini!' diye fırlatmış suratına, sonra da eklemiş: 'Parfyon'un bunları elde etmek için hangi tehlikeleri göze almış olduğunu gördükten sonra şimdi o küpeler benim için çok daha değerli. Parfyon Semyonîç'a engin selamlarımı ilet ve tarafımdan teşekkür et!'"

"Bu arada ben Seryojka Protuşin'den bulduğum yirmi rubleyle, annemin de hayır dualarını alıp, trene atladığım gibi Pskov yolunu tuttum. Oraya vardığımda sıtmadan tir tir titriyormuşum... Bunun üzerine kocakarılar bana azizlerin yaşam öykülerini okumaya başlamışlar, bense kendimi meyhaneye atıp cebimde kalan son kapiklerle felaket bir şekilde kafayı çekip sokaklarda yatmışım... Gece köpeklerin saldırısı... Sabaha doğru yeniden sıtma nöbeti... Nasıl kendime gelebildiğimi bir ben bilirim."

Memur neşeyle ellerini ovuşturarak:

"Öyle ama bundan sonra Nastasya Filippovna'yla neşeli günler bekliyor bizi," diye kikirdedi. "O küpelerin çok daha değerlilerini armağan ederiz kendisine... Öyle değil mi, beyzadem?"

Rogojin, memuru kolundan kısı kıvrak yakalayarak:

"Bana bak," dedi, "Nastasya Filippovna'nın adını bir kez daha ağzına alacak olursan, canını çıkarana dek kırbaçlarım seni! Lihaçov'la gezip tozmalarının boşa gitmediği anlaşılıyor!"

"Beni kırbaçlamaktan söz ettiğine göre, beni geri çevirmiyorsun demektir. Kırbaçla! Kırbaçla beni... kırbaçla ki senin damganı taşımış olayım böylece... A-a... şuraya bakın, gelmişiz bile!"

Gerçekten de tren istasyona girmek üzereydi. Kimseye haber vermeden yola çıktığını söylemiş olmasına karşın garda Rogojin'i bekleyenler vardı; şapkalarını sallıyor, sesleniyorlardı.

Rogojin kendisini karşılamaya gelenlere zafer kazanmışçasına – ve biraz da kindar – bir gülümsemeyle bakarak:

"İşe bak, Zalyojev de burada!" diye mırıldandı. Sonra birden Prens'e dönerek: "Nedenini bilemiyorum, Prens, ama seni çok sevdim," dedi. "Belki, böyle bir anda karşılaştığımız için ... Ama –bashiyla memuru gösterdi–: Onunla da karşılaştım bu yolculukta, ancak kendisini hiç sevmedim. Bana uğra, Prens. Öncelikle şu ayagındaki tuhaf kunduraları çıkarıp atalım... sana en üstün kaliteden bir sansar kürk vereyim; yine birinci sınıf bir frakla beyaz bir

yelek ya da başka ne istersen, diktireyim, cebini parayla doldurayım, sonra da... birlikte Nastasya Filippovna'ya gidelim... ne dersin, ha? Kabul mü?"

"Kabul edin, Lev Nikolayeviç!" diye atıldı Lebedev. Sonra, etkilemek istercesine tane tane: "Sakın kaçırmayın bu fırsatı!" dedi. "Sakın!"

Prens, yerinden doğruldu, büyük bir incelikle elini Rogojin'e uzattı ve sevecenlik dolu bir sesle:

"Sizi ziyaret etmek benim için büyük bir zevk olacak," dedi. "Ayrıca, beni sevdiğiniz için de size çok teşekkür ederim. Bakarsınız, bugün bile gelebilirim ziyaretinize. Çünkü açık söylemek gerekirse, ben de sizden çok hoşlandım, özellikle de o pırlanta küpeler hikâyenizi anlattığınızda. Aslına bakarsanız, yüzünüz asık olmasına karşın, küpe hikâyesinden önce de hoşlanmıştım sizden. Söz verdiğiniz kürk ve giysiler için çok teşekkür ederim. Çünkü her ikisine de çok ihtiyacım var. Para konusuna gelince, şu anda cebimden üç beş kapık bile çıkacağını sanmam."

"Paran olacak... bu akşam paran olacak!"

"Olacak, olacak!" diye atıldı memur. "Bu gece, gün doğmadan paralanacaksınız!"

"Cinsi latiflerle aranız çok iyi gibi sanki, Prens, yanılıyor muyum? Önceden bileyim ki..."

"Benim mi? Hayır, hayır! Sanırım bilmiyorsunuz... doğuştan hasta olmam nedeniyle kadınları hiç... hiç tanımıyorum ben!"

"O zaman sen meczup, divane gibi bir şeysin, Prens?.. Allah'ın makbul kullarıdır senin gibileri."

"Evet, yüce Tanrı'nın makbul kullarıdır," diye onayladı memur da.

"Kes yalakalığı da arkamdan gel," dedi Rogojin, memura; hep birlikte vagondan çıktılar.

Lebedev amacına ulaşmıştı. Az sonra Rogojin'i çevreleyen gürültülü kalabalık Voznesenskiy Caddesi yönüne doğru uzaklaştı. Prens'in ise Liteynaya yönüne gitmesi gerekiyordu. Hava sisli ve çok nemliydi; Prens gelip geçenlerden yolu sordu; gitmesi gereken yolun üç kilometre kadar tuttuğunu öğrenince bir arabaya binmeye karar verdi.

General Yepaınçin, Liteynaya Caddesi dolaylarında, Preobrajen-ye'ye yakın bir yerde, kendine ait bir evde oturuyordu. Beşı ki-rada olan altı dairelik bu şahane evden başka General'in Sadova-ya'da, yine esaslı gelir getiren çok büyük bir başka evi daha vardı. Bu iki evden ayrı General Yepaınçin'in hemen Petersburg dolayla-rında büyük gelir getiren bir yurtluğu, yine Petersburg yörelerin-de bir fabrikası vardı. General'in geçmişte kesenekçilik yaptığı, ya-ni devlete ait gelirleri, tekel vergilerini toplayan bir mültezim oldu-ğu biliniyordu. Şimdi ise, önemli birtakım şirketlerde hatırı sayılır oyu olan, sözü geçer biriydi. Parası çok, işi çok, tanıdıkları çok bir adam olarak ün salmıştı. Kimi yerlerde, bu arada çalıştığı dairede de, kendini her işte gereksinilen, olmazsa olmaz kişi yapmayı be-cermişti. Öte yandan herkes Ivan Fyodoroviç Yepaınçin'in herhan-gi bir eğitimden geçmediği ve bir asker çocuğu olduğunu da bilirdi; bu sonuncu nokta kuşkusuz General'in lehine sayılacak, ona yal-nızca onur verecek bir noktaydı, ancak yine de General'in, bu ko-nuyla ilgili imada bulunulmasından hoşlanmamak gibi küçük, ba-gışlanabilir bir zayıflığı vardı. Ne olursa olsun, akıllı, becerikli biri olduğuna hiç kuşku yoktu. Görünmemesi gereken yerde öne çık-mamak, silinip gitmek gibi bir ilkesi vardı; insanlar onun özellikle de sadelik ve kendi yerini bilme niteliklerine büyük değer verirdi. Her zaman yerini bilen, asla haddini bilmezlik etmeyen bu insanın içinden zaman zaman neler geçtiğini bilseler acaba ne düşünürler-di, ona büyük değer veren bu insanlar? Hayat işlerinde büyük de-neyimleri ve kimi çok ilginç yetenekleri olmasına karşın, "yalaka-lıktan uzak sadakat"² duygusuna sahip bir insan gibi, hatta (ah, ne-reye gidiyor yüzyılımız?) bir Rus, içten bir insan, bağımsız bir ak-la sahip ve bu akla göre yapıp eyleyen bir kişi gibi değil, daha çok başkalarının düşüncelerinin uygulayıcısı gibi görünürdü. Dürüst-lük, içtenlikle ilgili olarak gülünç birtakım fıkralar da uydurulmuş-tu hakkında, ama en gülünç fıkraların bile General'in cesaretini kır-dığı söylenemezdi. Aslında şanssı daima yaver gitmişti; kumar ma-salanna servet denilebilecek tutarlar yatırır ve bu sırada kağıt oyu-

2 "Yalalaklıktan uzak sadakat" – I. Aleksandr döneminde, Çar'ın tanıdığı sı-nırsız yetkilerle işkence, sürgün gibi son derece acımasız uygulamalara imza atanı A. A. Arşakyan Evkard (1769-1834) parafrazında yer alan slogan.

nuna düşkünlük şeklindeki –çoğu kez kendisinin işine yarayan– küçük zayıflığını gizleme gereği duymaz, tam tersine, öne çıkarır. İçinde yer aldığı topluluk, kuşkusuz birinci sınıf bir topluluktur. Gelecek çok önemliydi: ve onun bu konudaki düsturu basitti: sabrın sonu selamettir; her şey ağır ağır, sabırla ve sırasıyla gerçekleşecekti. Esasen General Yepançin'in yaşı da "tam vakti" denebilecek bir yaş, yani elli altı, yani yaşamın gerçek anlamda daha yeni başladığı, çiçeklendiği, en zinde yaş. Sağlığı yerindeydi, yüzünden kan damları; dişleri kahverengi-siyahımsı bir görünüm almasına karşın sapaşlamdı. Sabah, işte kaygılı olan yüzü, akşamları oyun masasında ya da Ekselanslarının evinde neşeyle ışırdı: kusacası şimdiki ve gelecekteki başarıları için her şey el vermiş gibiydi, yaşam güller sermişti ayaklarının dibine.

General'in harika bir de ailesi vardı. Gerçi burda her şeyin gül-lük gülistanlık olduğu söylenemezdi, ama yine de kendisinin en önemli umut ve hedefleri açısından nicedir tam bir ciddiyet ve içtenlikle üzerine yoğunlaştığı pek çok şey vardı burda. Hem zaten hayatta hangi hedef ana baba olma hedefinden daha önemli ve kutsaldır? Ailene değil de neye tutunacaksın? General'in ailesi karısından ve üç yetişkin kızından oluşuyordu. Yıllar önce, daha teğmenken, kendisiyle hemen aynı yaşta bir kızla evlenmişti: ne güzelliğinden, ne öğretimden yana nasipliydi kız; drahoma olarak getirdiği de epi topu elli candı –yine de General'in sonraki servetinin temelini bu elli can oluşturmuştu.– Çok genç yaşta çirkin, eğitimsiz, varlığı olmayan bir kızla evlenmesine karşın General hiçbir zaman bundan yakınmamış, karısını bir gençlik ihtiyatsızlığı gibi görerek aşağılamak şurda dursun, hatta sevecek kadar ona saygı duymuş, ondan korkmuştu. General'in karısı Mışkin'lerdendi, yani prens soyundan... Gerçi o kadar anlı şanlı bir soy değildi bu, ama çok eski bir soydu ve bu nedenle de Bayan General,* soyunu önemser, övünç duyardı. Dönemin etkili kişilerinden biri, hani şu koruyuculuğu laf olsun türünden olan koruyuculardan biri, genç prensesin izdivacıyla ilgilenmeye razı oldu. Bu kişi genç teğmene kafesin kapısını açıp onu içeri itti; itme yerine küçük bir bakış da aynı sonucu sağlayabilirdi ya, neyse. Küçük birkaç ayrık-sı olay dışında karı kocanın uzun ortak yaşamları tam bir uzlaş,

(*) Çarlık Rusyası'nda kadınlar kocalarının resmi görev unvanlarını kullanabiliyorlardı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

anlayış içinde geçti. Evliliğinin daha ilk yıllarında, belki doğuştan soylu ve soyunun son temsilcisi olmasından dolayı, belki de kişilik özelliklerinden dolayı genç gelin sosyeteden çok önemli birtakım kadınlara kendini sevdirep onların koruyucu kanatları altına girmeyi başardı. Zamanla kocasının serveti ve işindeki kıdemi arttıkça yüksek çevrelere iyice alıştı, hatta bu çevreler kendisini bir parça benimsediler bile.

Son birkaç yıl içinde General'in kızlarının –Aleksandra, Adelaida ve Aglaya– üçü de gelişip serpildiler, yetişkin birer kız oldular. Baba tarafından yalnızca birer Yepançin idilerse de, anne tarafından prensesstiler, hatırı sayılır drahomaları ve herhalde bugünkünden çok daha yüksek makamlar için iddiası olan babaları vardı. Öte yandan, bir başka önemli nokta da kızların üçünün de güzel olmalarıydı; buna yirmi beşini geride bırakmış olan büyük kız Aleksandra da dahildi. Ortanca kız yirmi üç, en küçükleri Aglaya ise yirmisine henüz girmişti. Küçük kız gerçekten güzeller güzeliydi ve sosyetede herkesin ilgisini üstüne toplamaya başlamıştı. Hepsi bu kadar da değil: Kızların üçü de hem eğitimleri hem de zekâ ve yetenekleriyle öne çıkıyorlardı. Birbirlerini çok severler, birbirlerine destek olurlardı. Dahası, ablaların özveride bulunarak ailenin gözbebeği olan en küçük kızın kendilerinden daha çok aralanmasına, kayınılmasına niza göstermeleri de herkesin dilindeydi. Üçü de son derece alçakgönüllüydü, göz önünde olmayı, sıvrılmayı sevmezlerdi. Kızların gururlu olduklarını, kendi değerlerinin ayırdında olduklarını herkes bilirdi, ama kimse onları kendini beğenmişlikle, burnu büyüklükle suçlamazdı. Büyük kız müzisyen, ortanca son derece yetenekli bir ressamdı; ama yıllarca kimsenin bundan hiç haberi olmamıştı; şu son sıralarda –o da tam bir rastlantı sonucu olarak– ortaya çıkmıştı kızların yetenekleri. Kısacası öve öve bitirilemiyor, yere göğe konulamıyordu, kızlar. Ama elbet az da olsa onlara bu kadar iyi gözle bakmayanlar da vardı. Bunlar, dehşet içinde, kardeşlerin çok kitap okuduklarından söz ediyorlardı.

Evlenmek için de hiç aceleleri yok gibiydi kızların; sosyetenin belli kesimine değer vermekle birlikte bunu o kadar da önemsemiyorlardı. Babalarının herkesçe bilinen hedefleri, hırs ve arzuları düşünüldüğünde büsbütün değer kazanıyordu bu nitelikleri.

Prens General'in kapısını çaldığında saat on bire geliyordu. General evin ikinci katında toplumsal konumuna uygun olsa da

maddi olanakları göz önüne alındığında alçakgönüllü sayılacak bir dairede oturuyordu. Kendisine kapıyı açan ve bir elindeki çıkına, bir ona kuşkuyla bakan üniformalı uşağa derdini anlatabilmesi epey zor oldu Prens'in. Sonunda, kendisinin gerçekten Prens Mışkin olduğunu ve General'i muhakkak görmesi gerektiğini pek çok kez ve inandırıcı bir biçimde yinelemesi üzerine onu General'in kabul salonuna bitişik konuk odasının sofasına götürüp, gelen konuklarını General'e duyurmakla görevli bir başka uşağa teslim etti. Fraklı, kırkını geride bırakmış bir uşaktı bu; yüzündeki ciddi, kaygılı ifadeye bakılacak olursa, doğrudan doğruya Ekselanslarının çalışma odasına bağlı bir görevi olması dolayısıyla sıradışı, önemli biri olduğunun ayırdındaydı.

Uşak ağır hareketlerle ve azametle koltuğuna kurulurken:

“Çıkınızı buraya bırakıp kabul salonuna geçin bekleyin,” dedi.

Bunları söylerken, elinde çıkınıyla onun koltuğunun yanında bir sandalyeye ilişmekte olan Prens'i büyük bir hayretle süzüyordu.

“İzin verirsiniz burda sizinle kalayım,” dedi Prens. “Orda tek başıma canım sıkılır.”

“Siz ziyaretçi, yani konuksunuz; bu sofada duramazsınız. General'in kendisini mi görecektiniz?”

Uşak böylesi bir ziyaretçiyi General'in huzuruna salmakta hâlâ ikircikli gibiydi, o yüzden aynı soruyu bir kez daha sordu.

Prens:

“Evet, General'le işim...” diye başladı, ancak beriki onun sözünü keserek:

“Size General'le ne işiniz olduğunu sormuyorum,” dedi. “Benim görevim adınızı bildirmektir. Ancak, sekreterini görmeden giremezsiniz içeri.”

Uşağın kuşkusu gitgide artıyordu sanki. General'e her gün gelen ziyaretçilere hiç mi hiç benzemiyordu Prens; gerçi General sık sık, nerdeyse her gün, günün belli bir saatinde, iş konularında görüşmek için bin bir türlü insan kabul ederdi, ama gerek bu uygulamaya, gerekse oldukça geniş ve yumuşak olarak nitelendirilebilecek ziyaretçi yönergesine karşın, bu adamı sekreterine bildirmeden General'le görüştürmemeye karar vermişti uşak.

Sonunda dayanamayıp:

“Gerçekten mi... yurtdışından geliyorsunuz siz?...” diye sordu.

Sormak istediği bu değildi aslında... “Gerçekten mi Prens Mışkin’siniz siz?” diye sormak istemişti.

“Evet. Az önce indim trenden. Sanırım sizin asıl sormak istediğiniz, benim gerçekten Prens Mışkin olup olmadığım; ama ki-barlığınızdan sormadınız.”

Çok şaşıran uşak sadece “Hı?” diyebilirdi.

“İnanın bana: yalan söylemiyorum... ve siz asla benim yüzüm-den sorumlu tutulmayacak, hesap vermek zorunda kalmayacaksınız. Şu elimdeki çıkına, üstümün başımın dökülmesine gelince... şaşacak bir yanı yok bunun; bu günlerde durumum pek parlak değil.”

“Biliyor musunuz, benim çekindiğim o değil... Geldiğinizi bildirmek benim görevim. Zaten şimdi sekreteri gelir, görüşür sizinle. Benim asıl... yani sizi kırmış olmayacaksam eğer... öğrenmek istediğim: Yoksullüğunuzdan dolayı General hazretlerinden bir şey istemeye geldiyseniz eğer...”

“Hayır hayır... içiniz rahat olsun. Benim bambaşka bir işim var.”

“Beni bağışlayın... dış görünüşünüz nedeniyle sordum bunu. Sekreter şimdi gelir. Kendileri de zaten şu anda albayla görüşüyorlar. Ardından şirket yazmanı...”

“Epey bekleyeceğim anlaşılan... Acaba... tütün içebileceğim bir yer var mı buralarda? Pipom ve tütünümler yanımda da...”

Uşak kulaklarına inanamıyormuş gibi:

“Tütün içmek mi?” diye sordu; müthiş şaşırmıştı; hor görürce bakıyordu ziyaretçiye. “Asla tütün içemezsiniz burada! Böyle bir düşünceyi aklınızdan geçirmeniz bile ne utanç verici! Şaşılacak şey doğrusu!”

“Ben... bu odada demek istememiştim... elbet burda içilmez... sizin göstereceğiniz dışarda bir yerde demek istemiştim ben. Çünkü... biliyor musunuz, tiryakiyim ve... nerdeyse üç saattir de hiç içmedim. Yine de.. nasıl isterseniz... ne demişler: Yabancıyı olduğun manastırda...”

Uşak adeta elinde olmadan:

“Sizin gibi birini nasıl haber vereceğim bilmem ki?...” diye homurdandı. “Bir kez burada değil, orda, konuk odasında beklemeniz gerekirdi... çünkü ziyaretçisiniz... yani konuk. Bu yüzden azar işitebilirim...” Bunları söyledikten sonra, kendisine bir türlü rahat vermediği anlaşılan çıkına yan yan bakarak, “Niyetiniz de buraya yerleşmek galiba?” diye ekledi.

“Hiç öyle bir niyetim yok. Davet etseler de kalmam. Ben yalnızca tanışmak için geldim, o kadar.”

“Tanışmak için mi?” diye sordu uşak; hayreti ve kuşkusu bütün artmış gibiydi. “Ama daha önce iş için demiştiniz?..”

“Pek iş için sayılmaz. Aslında işim de var: kendilerine bir şey danışacağım, ama o kadar önemli değil. Ben asıl tanışmak için geldim. Çünkü ben Mışkin ailesinin son bireyiyim. Bayan General de Mışkinlerin son prensesiymiş. Kısacası benimle ondan başka kimse kalmamış durumda Mışkin soyundan.”

“Siz şimdi de akraba olduğunuzu mu söylüyorsunuz?” diye kekeledi uşak; şaşkınlığı korkuya dönüşmüş gibiydi.

“Akraba olduğumuzu söylemek bilmem ki ne kadar doğru olur. Aslında dış kapının mandalına kadar uzatacak olursanız, var bir yakınlığımız. Ama bu o kadar uzak bir yakınlık ki, gerçek anlamda akraba olduğumuzu söyleyebilmek çok zor. Yurtdışındayken Bayan General'e bir mektup yazdım, ama o karşılık vermedi. Ama ben yine de dönüşte kendileriyle ilişkiye geçmeyi gerekli gördüm. Size bunları anlatmamın nedeni, içinizi rahatlatmak içindir; çünkü görüyorum ki hâlâ kaygılarınız geçmiş değil. Prens Mışkin gelmiş dersiniz, ziyaret sebebim de kendiliğinden anlaşılmış olacaktır. Kabul ederlerse ne iyi, kabul etmezlerse yine ne iyi, hatta belki daha da iyi. Ama kabul etmeyeceklerini pek sanmam. Bayan General, soyunun hayattaki son temsilcisini görmek isteyecektir; çünkü duyduğuma göre soyuna çok değer verir, soyundan övünç duyarmış.”

Prens'in sözleri alabildiğine yalın, basit sözlerdi; ama şu anda, şu sofada bunlar tümüyle yersiz, saçma kaçıyordu. Zira General'in deneyimli uşağı, iki uşak arasındaki konuşmanın edep ve erkâna uygunluğuyla, eve konuk gelen biriyle evin uşağı arasındaki konuşmanın bu açıdan kabul edilemezliğini anlayamayacak biri değildi. Öte yandan uşaklar efendilerinin zannettiğinden çok daha akıllı oldukları için General'in uşağı da burada ikili bir durum olduğunu çoktan anlamıştı: Ya Prens dilencinin tekiydi ve buraya bir şeyler koparmaya gelmişti ya da yalnızca bir aptaldı ve özsaygı diye bir şeyden habersizdi; çünkü özsaygısı olan akıllı bir prens asla sofada oturup bir uşakla işleri üzerine sohbet etmezdi; her iki durumda da galiba hesap vermek zorunda kalacaktı?

Olabildiğince ısrarcı görünmeye çalışarak:

“Bir kez daha rica ediyorum sizden: Lütfen konuk odasını teşrif eder misiniz?” dedi.

Prens neşeli bir gülümsemeyle:

“Orda otursaydım size bütün bu açıklamaları yapamayacaktım,” dedi. “Ve siz de gözünüz yağmurluğuma ve çıkınma iliştiğinizi kaygılanıp duracaktınız. Şimdi acaba sekreteri boşverip geldiğimi siz bildiremez misiniz?”

“Sizin gibi bir ziyaretçiyi sekretere haber vermeden bildiremem. Kaldı ki General hazretleri, albayla görüşürken kendilerini asla rahatsız etmememizi emrettiler. Gavril Ardalyoniç’e gelince, onun haber verilmesine gerek yoktur, kendiliğinden girebilir içeri...”

“Kim o, memur mu?”

“Gavril Ardalyoniç mi? Hayır. Şirketin özel görevlisidir. Hiç değilse çıkınınızı şuraya bırakın.”

“Ben de aynı şeyi düşünmeye başlamıştım... Hatta izniniz olursa şu harmaniyeyi de da çıkarayım üstümden?”

“Elbette. O yağmurlukla girecek değilsiniz herhalde içeri?”

Prens ayağa kalktı, çevik hareketlerle harmaniyesini çıkardı; usta bir terzi elinden çıkma, şık ama bir parça yıpranmış bir ceketle kaldı. Ceketin altından yelegine çelik bir zincirin bağlı olduğu görülüyordu; zincirin ucunda da Cenevre işi gümüş bir saat vardı.

Prens her ne kadar aptalın tekiyse de (uşağın son karanı böyleydi), bu söyleşiyi daha fazla uzatmanın pek doğru bir hareket olmayacağına karar vermişti General’in odacısı. Evet, farklı bir adamdı, hatta hoşuna bile gitmişti bir açıdan; ama şu da vardı ki, bir başka açıdan da kendisinde şiddetli bir nefret uyandırmıştı.

Prens yeniden yerine otururken:

“Peki,” dedi, “Bayan General’in kabulleri saat kaçtadır?”

“O benim işim değil. Değişik saatlerdedir onun kabulleri. Şap-kacısını, mesela, saat on birde kabul eder. Gavril Ardalyoniç, yine, herkesten önce kabul edilir; hatta sabah kahvaltusunda bile girebilir o yanlarına.”

“Burada,” dedi Prens, “kışın evler yurtdışına göre daha çok ısıtılıyor; gerçi orda da havalar bizim burdan daha ılık, ama evlerin içi bir Rusun yaşayamayacağı kadar soğuk oluyor.”

“Isıtmıyorlar mı evlerini?”

“Isıtmaya ısıtıyorlar da, evlerin planları... yani soba ve pencereleri başka.”

“Hım! Uzunca bir süre dolaşmış gibisiniz oraları?”

“Dört yıl kadar. Aslında pek dolaştım sayılmaz, hep aynı yerde kaldım, bir köyde.”

“Memleketi unutmuşsunuzdur?”

“Doğru söze ne denir! İnanır mısınız, Rusça konuşmayı unutmamış olmama hayret ediyorum. Şimdi sizinle konuşurken bir yandan da, ‘Hiç fena değil! Gayet iyi konuşuyorsun!’ diyorum kendime. Belki de bu yüzden böyle çok konuşup duruyorum. Aslında dünden beri durmaksızın Rusça konuşma isteği duyuyorum içimde.”

“Hım. Evet. Yurtdışına gitmeden önce Petersburg’da mı oturdunuz?” (Her ne kadar konuşmayı sürdürmemeye karar ver-diyse de, böyle kibar, asil bir konuşmanın yanında kalmasına da gönlü razı olmamış gibiydi uşağın.)

“Petersburg? Sayılmaz. Yolculuklarım sırasında gelip geçerken birkaç günlüğüne uğrardım buraya. Petersburg’u eskiden de hiç bilmezdim, şimdiyse duyduğuma göre öyle değişmiş ki, kenti çok iyi bilenler bile yeniden tanımak, öğrenmek için çabalıyor-larmış. Örneğin, mahkemelerle ilgili pek çok değişiklik olduğundan söz ediyorlar.”

“Mahkemeler? Hım. Doğru, mahkemeler... Nasıl, yurtdışının mahkemeleri bizimkilerden daha mı adil?”

“Bilmem. Bizim mahkemelere dair çok iyi şeyler duydum.³ Ölüm cezası yok mesela bizde.”

“Oralarda var mı?”

“Var. Fransa’da gördüm ben. Lion’da. Schneider götürmüştü beni oraya.”

“Astılar mı adamı?”

“Hayır. Fransa’da kafa keserler daima.”

“Bağırdı mı adam peki kafası kesilirken?”

“İmkân mı var bağırırsın! Bir anda olup bitiyor her şey. Adama diz çöktürüyorlar, giyotin adını verdikleri kocaman bir makina-nın geniş, ağır bıçağı hızla aşağı düşüyor... ve göz açıp kapamalık bir anda kafa, gövdeden ayrılıyor. Sanırım, burda insana en ağır gelen, en ürkütücü olan hazırlıklar. Ölüm kararı verildikten son-

3 1864 yılında gerçekleştirilen ve ağır ceza mahkemesi, yargıç güvencesi, duruşmaların açıklığı gibi uygulamaları öngören adliye reformu Dostoyevski’nin çok ilgisini çekti. <https://rantey.org>

ra, hükümlüye özel giysi giydiriliyor, ellerini bağlıyorlar, sehpa-ya çıkarıyorlar... Bunlardır zor olan! Sonra millet güle oynaya seyre geliyor, hatta kadınlar bile... Gerçi kadınlar seyretmesin diyenler de var ama...”

“Tabii ya... ne işi var kadınların orda?”

“Tabii, tabii! Böyle bir acıya seyirci olmak!.. Benim gördüğüm suçlu akıllı bir adamdı, Legros’ydu galiba adı, yaşını başını almış, korkusuz, güçlü bir adamdı. İster inanın ister inanmayın, adamı sehpa-ya çıkardıklarında yüzü kireç gibiydi, ağlıyordu. Korkunçtu, tek kelimeyle! Olur şey değil: Kim ağlar korkudan, söyler misiniz bana? Bir çocuk ağlayabilir, anlarım bunu; ama kırk beşini geride bırakmış, hayatı boyunca korkudan hiç ağlamamış, koskoca bir adam?.. Bu anda ruhunda olup bitenler nedir kişinin? Nasıl birtakım kıvranışlar içindedir? Bu, ruha hakareten başka bir şey değildir! Ruha tecavüzdür bunun adı! Kirletilmesidir ruhun! ‘Öldürme!’ denilmiştir, Kutsal Kitap’ta. O birini öldürdü diye onu da öldürüyorlar! Hayır, asla kabul edilemez bir şey bu! Bir aydan fazla oldu ben bunu görelî, o zamandan beri hiç gözümün önünden gitmedi. Ve kaç kez de düşlerime girdi.”

Konuşurken Prens heyecanlanmış, soluk yüzü hafiften kızarmıştı; ama sesini hiç yükseltmemişti, hep öyle usul usuldu konuşması. Uşak içten bir ilgiyle dinliyordu Prens’i, konuşmadan hiç kopmak istemiyordu sanki; hayal gücü olan, şu ya da bu şekilde düşünme teşebbüsleri olan biri gibiydi.

“Kafası gövdesinden ayrılırken acı duymaması iyi en azından,” dedi.

“Biliyor musunuz,” dedi Prens heyecanla atılarak, “sanırım herkes sizin gibi düşündüğü için icat etmişler bu giyotin denilen alettir. Oysa ben o sırada ne düşünüyordum biliyor musunuz: ya daha kötüyse böylesi? Yani ölümün çabukluğu daha fazla acı veriyorsa? Gülünç bulabilirsiniz bu düşüncemi, vahşice de bulabilirsiniz, ama işte... şöyle etraflıca düşünecek olursanız insanın aklına böyle şeyler de geliyor. İşkence edilen bir adamı düşünün; her yanı yara bere içinde, bedeni acıyla kıvranıyor... bütün bu bedensel acılar, onun ruhsal acı duymasını engeller; yani sonuçta, ölüm gelip her şeye nokta koyana dek yalnızca yaralarından berelerinden acı duyarsın. Oysa, kimbilir, esas acı, insana en acı veren acı yara bereden değil de, az sonra öleceğini bilmekten kaynaklanan

acıdır. Az sonra: bir saat, on dakika, yarım dakika sonra, işte şimdi, şu anda, ruh bedenden uçacak ve senin bir insan olarak varlığın sona erecek, et yığınına dönüşeceksin... ve bu kesinlikle böyle olacak; burada en önemli olan bu *kesinlik*dir. Kafanı kütüğe, bıçağın altına koydun ve bıçağın yukardan aşağı inerken çıkardığı hisırtıyı duyuyorsun; işte bu bir saniye bile sürmeyen andır en korkunç an. Bütün bunlar benim hayalgücümün ürünü değil, pek çok kişi böyle düşünüyor. Buna öyle yürekten inanıyorum ki, siz ne düşündüğümü apaçık söyleyeceğim: öldürmenin cezası olarak öldürmede, işlenen suçla karşılaştırmayacak ölçüde ağır bir cezalandırma söz konusudur. Adli yargılama sonucu öldürmek, eşkiya tarafından öldürülmekten çok daha korkunçtur. Haydutların geceleyin ormanda yakalayıp da boğazına bıçak dayadıkları biri, son ana dek kurtulmayı umabilir. Boğazı kesildiği halde hâlâ kurtulmayı umanlara, bu haldeyken kaçmaya çalışanlara, yalvarıp yakaranlara dair pek çok örnek vardır.¹ Burda ise, ölümü belki on kez daha kolaylaştırabilecek olan o son umut, şu meşum *kesinlikle* elinden alınıyor. Burda bir hüküm var ve kesinlikle bu hükümden kaçış, kurtuluş yok. Dünyada bundan daha büyük bir acı olabilir mi? Savaşta bir askeri alın ve bir topun namlusunun ağzına getirip tetiği çekin. Kendisine ateş edilen ana dek bir umudu olacaktır askerin; oysa aynı askere ölüme hüküm giydiğini bildirin –*kesinlikle*–, ya çıldıracak ya ağlayacaktır. İnsanoglu çıldırmadan dayanabilir mi böyle bir şeye? Niçin bu aşağılama, bu boş, çirkin, gereksiz vahşet? Kimbilir, dünyada yüzüne ölüm hükmü okunup işkencesi başlatılan, sonra da bağışlandın, gidebilirsin denen bir adam vardır ve o adam bize anlatabilir burda neler duyulduğunu.⁴ İsa bile sözünü etmiştir bu korkunç işkencenin. Hayır, insana reva görülemez bu!”

Bütün bunları Prens’in anlattığı şekilde dile getiremezdi kuşkusuz uşak, ama anlatılanların hepsini değilse de, en önemli bölümünü anladığı yumuşayan, tatlı bir ifade alan yüzünden belliydi.

“Madem canınız o kadar çekti tütün içmeyi,” dedi usulca, “bir çaresine bakarız... yalnız elinizi biraz çabuk tutun. Bakarsınız birden sizi çağıracağı tutar, burda bulunmazsanız olmaz. Şu merdivenin altındaki küçük kapıyı görüyor musunuz. O kapıdan geçin-

4 Dostoyevski burada hiç kuşkusuz kendi yaşadıklarına, tam idam edilecekken bağışlanmasına gönderme yapıyor.

ce sağda küçük bir oda göreceksiniz: orda sigara içebilirsiniz, yalnız pencereyi açın ki...”

Ama Prens sigara için henüz yerinden kalkmıştı ki elinde kağıtlarla genç bir adam girdi içeri. Uşak hemen yerinden kalkıp kürkünü almaya davrandı; bu sırada genç adam da göz ucuyla Prens’e bakıyordu.

Uşak samimi bir tavırla:

“Bu bay, Gavril Ardalyonoviç,” dedi usulca, “adının Prens Mışkin olduğunu söylüyor. Hanımefendinin de akrabası imiş dedigine göre. Trenle yurtdışından gelmiş... şu çıkın kendisinin, yalnız...”

Prens bundan sonrasını duyamadı, çünkü uşak sesini büsbütün kırmış, fısıldamaya başlamıştı. Gavril Ardalyonoviç dikkatle dinliyor ve bu sırada meraklı gözlerle Prens’i süzüyordu. Sonunda uşağın anlatacakları bitti, genç adam sabırsızlıkla Prens’e yaklaşıp aşırı bir incelik ve sevecenlikle:

“Demek Prens Mışkin’siniz?” dedi.

Prens gibi 28’inde gösteren, sarışın, ortadan uzun boylu, sağlam yapılı, çok hoş bir gençti. Zeki, hoş bir yüzü, kısacık, Napolyon tipi bir sakalı vardı. Bütün sevecenliğine karşın gülümsemesi aşırı ince, nasıl demeli, biraz yapmacıktı; dişleri inci gibiydi; yüzündeki aşırı şen ve safça görünüşe karşın bakışları sabit ve araştırmacıydı.

“Yalnızken bakışları da gülümseyişi de herhalde böyle değil...” diye düşündü Prens.

Prens daha önce uşağa ve ondan da önce Rogojin’e anlatuklarını çabucak bir kez daha anlattı.

Gavril Ardalyonoviç bu sırada belleğini yokluyor gibi:

“Yelizaveta Prokovyevna’ya,” dedi, “bir yıl kadar... yo, o kadar olmadı, daha önceydi, yanılmıyorsam İsviçre’den, bir mektup yazmıştınız galiba?”

“Doğru.”

“Siz burda tanınıyorsunuz. General hazretleriyle görüşmek için mi bekliyordunuz? Hemen bildiriyorum kendilerine... Sanırım az sonra biter görüşmesi. Yalnız... siz... neden konuk odasına geçmediniz?” Uşağa dönerek sertçe: “Kendilerini neden burda beklettin?” dedi.

“Ben söyledim, ama kendileri istemediler.”

Bu sırada General'in çalışma odasının kapısı ardına kadar açıldı ve askeri giysili, elinde çanta olan bir adam dışarı çıktı; bir yandan da ev sahibiyile yüksek sesle vedalaşıyordu.

"Sen burda mıydın, Ganya?" diye bir ses duyuldu çalışma odasından. "Gelsene içeri!"

Gavrila Ardalyonoviç başıyla Prens'i selamlayıp çabucak içeri girdi.

İki dakika sonra çalışma odasının kapısı yeniden açıldı ve Gavrila Ardalyonoviç'in çınlayan, dost sesi duyuldu:

"Prens hazretleri teşrif buyurmazlar mı?"

III

General Ivan Fyodoroviç Yepaının çalışma odasının ortasında duruyor ve muazzam bir merakla içeri girmekte olan Prens'e bakıyordu; hatta kendini alamayıp ona doğru iki adım bile atmıştı. Prens, General'e yaklaşır kendini takdim etti.

"Eveet," dedi General, "size nasıl yardımcı olabilirim?"

"Acele hiçbir işim yok... Buraya gelmekten amacım yalnızca sizinle tanışmak. Aslında şu anda sizi hiç rahatsız etmek istemedim, ama ne kabul günlerinizi biliyorum, ne de kabulle ilgili tavrınızı, tutumunuzu... Aslında trenden henüz indim, doğruca istasyondan geliyorum buraya... İsviçre'den geliyorum."

General hafiften gülümser gibi oldu, sonra durdu, düşündü; sonra yeniden düşündü, gözlerini kıstı, konuğunu bir kez daha tepeden tırnağa süzdü, sonra çabucak ona bir sandalye gösterip, kendisi de onun hafif çaprazında bir başka sandalyeye oturdu sonra sabırsızca Prens'e döndü. Ganya, çalışma masasının orda duruyor, kâğıtlarını karıştırıyordu.

"Gelenleri kabul edecek vaktim pek olmuyor," dedi. "Ama siz buraya herhalde bir amaçla geldiniz, dolayısıyla..."

Prens onun sözünü keserek:

"Sizi ziyaretten özel bir amaç güttüğümü düşüneneğinizi tahmin etmiştim," dedi. "Ama Tanrı tanığımdır ki, sizinle tanışma şerefini duymaktan başka hiçbir amacı yoktur ziyaretimin."

"Estagfurullah! O şeref bize ait. Ama yine de iş güç engel oluyor bu türden güzellikler yaşamamıza. Öte yandan ben aramızda

ne gibi bir ortak yan olduğunu hâlâ anlayabilmiş değilim; yani ziyaret nedeni olabilecek...”

“Hiç kuşkusuz, bir neden yok... Ortak olan şey ise, pek az. Çünkü benim Prens Mişkin olmam, sayın eşinizin de benimle aynı soydan olması, görüşmemiz için bir neden oluşturmaz. Bunu çok iyi anlıyorum. Anlıyorum ama yine de, sizi ziyaretimin bundan başka bir gerekçesi de bulunmuyor. Dört yıldan fazla zamandır Rusya’dan uzağım; yurtdışına giderken de aklım başımda degildi diyebilirim! O sıralarda da bir şey bildiğim yoktu, şimdi de bir şey bilmiyorum, hatta şimdi hiçbir şey bilmiyorum. İyi insanlara ihtiyacım var; bir de bir sorunum var ama onunla ilgili olarak da ne yapacağımı, nereye başvuracağımı bilemiyorum. Berlin’deyken, ‘Ne de olsa akrabam sayılırlar, ilk onlara gideyim,’ diye düşündüm. ‘Bakarsın birbirimize yararımız dokunur: onların bana, benim onlara. Tabii eğer iyi yürekli iseler.’ Öyle olduğunuzu da söylüyorlardı.”

General şaşırmış gibiydi:

“Teveccühünüz...” dedi. “İzninizle sorabilir miyim: Kalacak yer buldunuz mu kendinize?”

“Hayır, henüz aramadım bile.”

“Yani trenden inince doğru buraya geldiniz?.. Eşyalarınızla birlikte?..”

“Bütün eşyam, içinde iççamaşırlarımın olduğu şu küçük çıkından ibaret... başka eşyam yok. Bunu da, genellikle hep yanımda taşıyorum. Akşam da bulabilirim, sanırım, kendime kalacak bir oda?”

“Yani oda kiralama kararınızdan caymış değilsiniz?”

“Elbette.”

“Ben, sözlerinizden, burada kalmayı düşündüğünüzü sanmıştım.”

“Olabilirdi bu... tabii önce sizin davet etmeniz koşuluyla. Aslında, itiraf etmeliyim ki, davet etseniz de kalmazdım. Huy meselesi...”

“Demek ki, sizi davet etmemekle doğru yapmışım... bundan böyle de davet etmeyi düşünmüyorum. İzninizle, Prens, işi daha fazla uzatmamak için: Aramızda akrabalık diye bir ilişki bulunmadığı konusunda anlaşmış olduğumuza göre –ki, böyle bir şey olsaydı bundan ancak şeref duyardım– ziyaretinize bir...”

Prens yerinden doğrularak:

“Son verip kalkmam gerek artık, değil mi?” dedi. İçinde bulunduğu durumun zorluğuna karşın tatlı bir gülümsemeyle söylemişti bunu. “Tanrı tanığımdır ki Generalim, buranın âdetleri ve burada insanların birbirleriyle ilişkilerinin hangi çerçevelerde yürütüldüğü üzerine hiçbir şey bilmememe karşın, bu ziyaretimin tam da böyle sonuçlanacağını kestirmiştim. Belki en iyisi budur. İsviçre’den yazdığım mektuba da yanıt verilmemişti zaten... Hoşçakalın... rahatsız ettiğim için özür dilerim.”

Prens öyle hoş bir gülümsemeyle, açık, aydınlık bakışlarında en ufak bir hoşnutsuzluk gölgesi olmadan, öyle içten bir tavırla söylemişti ki bunları, General bir an durdu, başka gözlerle bakmaya başlamıştı sanki konuğuna; bakışlarındaki bütün değişiklikler bir an içinde olup bitmişti.

“Şu var ki, Prens,” dedi, bütününüyle değişmiş bir sesle, “her ne kadar ben zatıalınızı tanımıyorsam da, Yelizaveta Prokovyevna, kendisiyle aynı soyadını taşıyan bir kişi olarak sizinle görüşmek isteyebilir. İsterseniz, zamanınız varsa, biraz bekleyin.”

“Benim daima zamanım vardır..” Bunu söylerken Prens yuvarlak, yumuşak kumaştan şapkasını çabucak sehpanın üzerine bıraktı. “Zamanım bütününüyle bana aittir. Yelizaveta Prokovyevna’nın kendisine mektup yazdığımı belki anımsayabileceğini düşünmediğimi söylersem yalan olur. Az önce sofada sizi beklerken uşağınız benim buraya sadaka istemeye gelmiş bir yoksul olabileceğimden kuşkulandı; evet, bunu sezinledim; sizin de bu konuda herhalde titizlikle uyulmasını istediğiniz katı talimatlarınız vardı... Ama ben dilenmek için değil, doğrusu... insanlarla buluşup tanışmak amacıyla geldim buraya. Ama sizi rahatsız ettiğimi görüyor ve inanın bundan büyük rahatsızlık duyuyorum.”

“Bakın, Prens,” dedi General, neşeli bir gülümsemeyle. “Gerçekten görüldüğünüz gibiyseniz, tanışmamızdan büyük keyif duyacağım. Ne var ki, fark etmiş olabileceğiniz gibi, çok meşgul bir insanım; hemen şu anda oturup bazı kâğıtları incelemem ve imzalamam gerekiyor, ardından Ekselanslarına gideceğim, sonra da işe... Dolayısıyla, ziyaretçilerle... tabii hepsiyle değil... vakit geçirmek her ne kadar pek hoşsa da... inanıyorum ki... Bağışlayın, Prens, kaç yaşındasınız?”

“Yirmi altı.”

“A-a! Bana çok daha genç göründünüz!”

“Evet, dediklerine göre yaşıma pek göstermiyormuşum. Rahatsız etme konusuna gelince... sanırım çok kısa bir süre içinde buranın koşullarına alışacak ve sizi rahatsız etmemeyi öğreneceğim, çünkü ben de hiç hoşlanmam insanları rahatsız etmekten. Ve... son olarak... görünüşe göre oldukça farklı insanlarız ve fazlaca bir ortak noktamız bulunmuyor... Ne var ki, bu söylediğime ben pek inanmıyorum, çünkü insanlara ortak noktaları yokmuş gibi geldiğinde ortak noktaları vardır çoğu kez. İnsanların tembelliğinden kaynaklanan bir durumdur bu biraz da... yani pek ciddi incelemeyen insanlar birbirini... o zaman da, tabii, hiçbir şey bulamazlar... Canınızı sıkmaya başladım galiba... Sanki biraz...”

“Yalnızca iki kelime: Servetiniz var mı? Ya da, işle ilgili bir girişiminiz? Soruların için beni bağışlayın.”

“Rica ederim. Sorularınıza çok değer verdiğimi bilmenizi isterim. Sizi anlıyorum. Şimdilik servetim yok. Şimdilik işim de yok. Ama olsa iyi olur. Bugüne dek para ihtiyacımı, İsviçre’de hem tedavimi hem de eğitimimi üstlenen Profesör Schneider karşıladı, buraya dönüş paramı da o verdi, tam trene yetecek kadar... o nedenle şu anda üstümde herhalde ancak birkaç kapık vardır. Aslına bakarsanız, bir işim var, ama bununla ilgili olarak birilerine akıl danışmalıyım, ama yine de...”

Profesör sözünü keserek:

“Lütfen söyley misiniz,” dedi, “burda nasıl, neyle yaşayacaksınız? Yani giderlerinizi nasıl karşılayacaksınız, bir planınız var mı bu konuda?”

“Bir iş bulup çalışmak isterdim.”

“Derin bilgilere sahip olduğunuza kuşku yok, ancak... karşılığında insana ekmek parası kazandıracak herhangi bir yeteneğiniz, bir hüneriniz var mı? Tekrar özür dilerim...”

“Rica ederim, niçin özür diliyorsunuz! Hayır, sanırım ne yeteneğim ne de herhangi bir hünerim var... hatta galiba tam tersi bir durum söz konusu... çünkü hasta bir insanım ben ve doğru dürüst bir öğretim görmedim. Ekmek paramı kazanma konusuna gelince, sanırım...”

General yeniden sözünü kesti Prens’in ve yeniden çeşitli sorular sormaya başladı. Prens daha önce anlattığı her şeyi yeniden anlattı. Bu anlatım sırasında ortaya çıktı ki, meğer General rahmetli Pavlişçev’den söz edildiğini duymuş, hatta kendisiyle ta-

nışmış bile. Pavlişçev'in, kendisinin eğitimiyle niçin ilgilendiğini Prens de açıklayamadı; herhalde rahmetli babasıyla dostluklarıydı bunun nedeni, başkaca bir neden aramak gereksizdi. Küçük yaşta öksüz kalmıştı Prens ve hep köyde yaşamıştı, çünkü sağlığı için kır havası gerekliydi. Pavlişçev onu yaşlı birtakım kadınlara emanet etmişti; toprak sahibi olan bu kadınlar Pavlişçev'in akrabalarıydı. Bunlar, önce bir kadın bakıcı, ardından da bir erkek bakıcı tutmuşlardı kendisi için. Kısacası, anımsayabildiği her şeyi anlattı Prens, ama yine de doyurucu olmaktan uzaktı açıklamaları, çünkü kendisi de bilincinde değildi pek çok şeyin. İlkide bir gelen nöbetler onu bir budalaya çevirmişti (aynen bu sözcüğü kullanmıştı, Prens: budala). Ve, son olarak, Pavlişçev'in, bir Berlin seyahatinde, aslen İsviçreli bir bilim adamı olan Schneider'le karşılaştığını, Schneider'in kendisinininki gibi hastalıkları olan kişilerle uğraştığını, bu amaçla İsviçre'de Valais kantonunda bir tedavi kurumu açmış olduğunu, burada budalalık, delilik gibi hastalıkları olan insanları kendi buluşu olan bir yöntemle, soğuk su ve jimnastiği birlikte uygulayarak tedavi ettiğini, bu arada hastaların eğitimlerini ve genel olarak ruhsal gelişmelerini de ihmal etmediğini açıkladı. Anlattığına göre Pavlişçev yaklaşık beş yıl kadar önce kendisini İsviçre'ye, Profesör Schneider'in yanına göndermiş, ama iki yıl kadar önce vasiyet falan bırakmadan, aniden ölmüştü. Kendisine karşılıksız olarak iki yıl daha bakan, tedavisiyle uğraşan Schneider, tedavisi henüz bitmediği halde, onun çok istemesi ve bu arada meydana gelen bir gelişme üzerine, sonunda onu Rusya'ya göndermeye razı olmuştu.

General hayretler içindeydi.

"Yani şimdi sizin Rusya'da kimseniz yok mu?"

"Şimdilik yok. Ama umarım olacak... çünkü aldığım bir mektup..."

Prens'in yeniden sözünü kesen, bu nedenle de son cümlesini duymayan General:

"Peki," dedi, "orda bir şeyler öğrenebildiniz mi bari? Yani hastalığınızın yapmanıza engel olmadığı bir iş var mı? Fazla ağır olmayan... memuriyet falan gibi bir iş demek istiyorum?"

"A, sanırımın bu mümkün. Aslında, ne yapıp yapamayacağımı görmek için ben de çok istiyorum bir an önce bir işe girmeyi... Düzenli olarak yalnızca dört yıl öğretim gördüm. Kaldı ki bu bile ye-

terince düzenli değildi... özel bir sistem uygulanıyordu bize... Yine de pek çok Rusça kitap okudum diyebilirim.”

“Rusça kitap mı? O zaman okuma biliyorsunuz? Peki, yazı... yanlışsız yazı yazabilir misiniz?”

“Hem de nasıl!”

“Harika! Peki el yazınız güzel mi?”

Prens büyük bir coşkuyla:

“Mükemmel!” dedi. “Yetenek diyordunuz ya, işte benim yetenğim de budur: hattatlık! Haydi, bir kalem kâğıt verin de bir deneme yapalım!” İyice coşmuştu Prens.

“Bir örnek lütfederseniz, sevinirim. Hatta, bu bir açıdan gerekli de... Biliyor musunuz, Prens, her şeye hazır oluşunuz çok hoşuma gidiyor; ayrıca çok sevimli olduğunuzu da belirtmeliyim.”

“Ah, ne güzel yazı gereçleriniz var! Kurşun kalemlerinizin uçları ne kadar düzgün açılmış, hele şu tüylü kalemler!.. Kâğıtlarınız da birinci sınıf: kalın ve en iyi cinsinden.⁵ Sonra, çalışma odanızın dekorasyonu da harika! Şu resimdeki yer İsviçre’ye benziyor sanki... Evet, evet eminim, Uri kantonunda vardı böyle bir yer... ressam doğadan çalışmış herhalde resmini.”

“Olabilir. Biz gerçi resmi burdan aldık, ama neden olmasın... Ganya, Prens’e bir kâğıt verin... İşte size bir divit, bir de kâğıt, lütfen şu masaya geçin, Prens. A, o da ne Ganya?” General, çantasından büyükçe bir portre resim çıkararak kendisine uzatan Ganya’ya dönmüştü. “Oo! Nastasya Filippovna!? Bunu kendisi mi gönderdi?” Büyük bir merak ve heyecanla üst üste birkaç kez yineledi sorusunu: “Söylesene, Ganya, kendisi mi gönderdi, ha? Kendisi mi, kendisi mi?”

“Demin, kendisini kutlamaya gittiğimde verdi; ne zamandır rica edip duruyordum bunu ondan,” dedi Ganya, sonra buruk bir gülümsemeye ekledi: “Kimbilir, belki de onun yönünden bir serzeniştir bu armağan... çünkü böyle bir günde ben ona eli boş gittim.”

General onun sözünü keserek:

“Canım, nerden çıkarıyorsun böyle şeyleri?” dedi. Kendine tam bir güvenle söylemişti bunu. “Belki de bir serzenişmiş bu arma-

5 A.G. Dostoyevskaya’nın anılarından öğrendiğimize göre, “Fyodor Mihayloviç şık yazı takımlarını, güzel kalemleri çok sever, yapıtlarını hep belli ölçüdeki kalın, dolgun, tok kâğıtlara, incecik, belli belirsiz saurlar halinde yazardı.”

gan! Daha neler! Kaldı ki kesinlikle armağanda falan gözû yoktur onun. Hem sen ona ne alabilirdin ki? Binlerce ruble gerek ona bir şey alabilmek için. Ama bak, belki resim olabilir... Resim deyince... o senden resim istemedi mi?"

"Hayır. Henüz istemedi. Belki hiçbir zaman da istemeyecek. Ivan Fyodoroviç, bu akşamki yemeği hatırlatmama gerek yok herhalde? Özel çağrılılardan olduğunuzu unutmayın."

"Hiç unuttur muyum! Unutmadım. Gideceğim. Yirmi beş yaşına basıyordu değil mi? Hımm... Ganya, sana bir şey söyleyeceğim, bu akşam evindeki davet sırasında Afanasi Ivanoviç'le bana son kararını bildireceğine söz verdi: evet ya da hayır! Senin de haberin olsun."

Ganya'yı etkilemişe benziyordu bu sözler; yüzünün rengi atmış gibiydi; titreyen bir sesle:

"Sahi böyle mi söyledi?" dedi.

"Önceki gün verdi bu sözü. İkimiz birden öyle ısrar ettik ki, mecbur kaldı. Yalnız, zamanı gelene dek bundan sana söz etmemizi rica etti."

General gözlerini kırpmadan bakıyordu Ganya'ya. Delikanlının kapıldığı şaşkınlık pek hoşuna gitmemiş gibiydi.

"Unutmayın, Ivan Fyodoroviç," dedi Ganya; heyecanlı gibiydi, biraz da ikircikli. "Kendisi sorunu çözecek son kararı verene dek, bana da vereceğim kararda tam bir özgürlüğü tanıdı. Yani son söz benim."

General:

"Yani sen... sen..." diye kekelemeye başladı; korkmuş gibiydi.

"Evet, ben?"

"İnsaf et, biz ne olacağız?"

"Ben, vazgeçmiş değilim.. Sanırım tam anlatamadım düşüncemi..."

General canının sıkıldığını gizlemeye gerek görmeden:

"Yok bir de vazgeçecektin!" dedi. "Bak, kardeş, burda senin vazgeçmemenden daha önemli olan, onun sözünü sevinçle, mutlulukla kabul etmeye hazır olduğunu göstermendir... Söylesene bana, evde ters bir durum mu var?"

"Yo, evde her şey kontrolüm altında. Bir tek babam... her zamanki gibi serkeşlik peşinde. İyice şirazeden çıktı. Kendisiyle konuşmuyorum, ama baskı altında tutmaya da devam ediyorum. An-

nem olmasaydı çoktan sokağa atmıştım kendisini. Annem, ne yap-sın, her şeye ağıyor; kız kardeşim dersiniz öfkesinden hop otu-rup hop kalkıyor. Kendilerine açıkça bana boyun eğmeleri gerektiğini, evin efendisinin ben olduğumu söyledim. Asla unutama-yacağı bir şekilde kız kardeşimin yüzüne haykırdım bunları... an-nem de oradaydı.”

General omuzlarını kaldırıp ellerini de iki yana açarak:

“Bu sizin ev işlerine benim bir türlü aklım ermiyor, azizim,” de-di dalgın dalgın. “Daha geçen gün Nina Aleksandrovna’ya... hatırlıyorsun değil mi, geçenlerde buraya, bana geldiğini?.. Bu işi niye böyle büyüttüğünü, ağlayıp sızladığını sorduğumda anlattıkların-dan, bu evliliği aile şerefine sürülmüş bir leke olarak gördüğünü, *onursuzluk* olarak değerlendirdiğini anladım. Allah rızası için söy-ler misin, nesi onursuz bu işin? Nastasya Filippovna’ya kim, ne di-ye sitemde bulunabilir, laf dokundurabilir? Totskiy’nin yanında kalıyordu diye mi? Bundan daha büyük bir saçmalık olabilir mi? Hele kimi özel koşullar göz önüne alındığında?.. ‘Kızlarınızın bu-lunduğu bir yere girmesine izin vermezsiniz ama onun!’ demesin mi bir de?.. Ah, Nina Aleksandrovna, ah! Anlayamıyorum doğru-su, nasıl fark etmez, nasıl fark etmez...”

Ganya, uygun sözcüğü bulmakta zorlanan General’e yardım etti:

“İçinde bulunduğu durumu mu... demek istiyorsunuz? Fark et-mez olur mu, her şeyin farkında. Lütfen ona kızmayın. Üstüne va-zife olmayan işlere karışmaması, başkalarının işine burnunu sok-maması konusunda geçenlerde çok kötü azarladım kendisini. He-nüz son sözümü söylememiş olduğum için evde bir terslik yok-muş gibi görünüyor şu anda. Ama kıyamet alametleri de iyice ço-ğaldı. Bugün açıklayayım kararımı, bugün kıyamet kopar.”

Prens, köşesinde oturmuş özene bezene güzelyazı denemesi ya-parken bir yandan da bütün bu konuşmaları dinliyordu. İş bitin-ce kalktı, elindeki kâğıdı masaya bırakırken:

“Demek Nastasya Filippovna bu?” dedi, masanın üzerindeki resme gizlemeye çalışmadığı bir ilgiyle bakarak. “İnanılmaz bir gü-zellik!” diye ekledi hemen sonra da, tutkuyla. Gerçekten de olağa-nüstü güzellikte bir kadın portresiydi bu. Son derece şık, ama bir o kadar da sade, siyah bir ipek elbise vardı üzerinde; koyu kesta-ne saçları özensizce taranmış, adeta ev halinde bırakılmıştı; derin bakışlı, siyah gözleri, düşünceli bir alnı vardı. İnce, hatta solgun-

ca denebilecek yüzünde tutkulu, gururlu bir anlatım seziliyordu. Ganya ve General şaşkınlıkla baktılar Prens'e...

"Olur şey değil!" dedi General. "Nastasya Filippovna'yı bile tanıma fırsatı buldunuz demek?"

"Evet. Rusya'ya ayak basalı yirmi dört saat oldu olmadı, ama gördüğünüz gibi bu güzeller güzeli hanımı bile tanıyorum," dedi Prens, sonra çabucak trende Rogojin'le karşılaşmasını ve ondan dinlediği bütün öyküyü anlattı.

Prens'in anlattıklarını soluk almadan dinleyen General Ganya'ya dönerek:

"Al sana bir sürü haber daha!" dedi, bakışları kaygı ve merak doluydu

"Ama, saçmalık bütün bunlar!" diye mırıldandı Ganya; allak bullak haldeydi. "Bir tüccar çocuğunun hovardalık hevesi, başka bir şey değil! Duymuştum söz edildiğini kendisinden.."

General, Ganya'nın sözünü keserek:

"Ben de duydum bu Rogojin'i," dedi. "Aslında küpe hikâyesini Nastasya Filippovna herkese anlattığı için kendisini tanımayan kalmadı. Yalnız şimdi sorun biraz farklı. Yani şimdi işin içinde milyon gibi büyük bir para ve tutku var... aşağılıkça bir tutku belki, ama olsun, tutku tutkudur... ve bu bayların kafayı çektikleri zaman neler yapabildiklerini bilen bilir." General sözlerini dalgın dalgın, "Bir skandal çıkmasa bari," diye bağladı.

"Şu milyondan bayağı korkuyor gibisiniz sanki?" dedi Ganya sırtarak.

"Sense, tabii, hiç korkmuyorsun?"

Ganya birden Prens'e dönerek:

"Sizin görüşünüz nedir, Prens, o adam için?" dedi. "Ciddi biri mi sizce, yoksa serserinin teki mi? Nasıl bir izlenim bıraktı sizde?"

Prens'e bu soruyu yöneltirken Ganya'ya bir şeyler oluyor gibiydi sanki, çok özel bir şeyler. Yepyeni ve çok özel bir düşünce doğmuştu sanki beyninde ve bu düşüncenin sabırsız kıvılcımları yanıp sönüyordu gözlerinde. Gerçekten saf ve içten bir kaygıya kapılmış olan General de göz ucuyla Prens'e bakıyordu, ama bakışlarında ondan derde deva bir şey gelmeyeceği kuşkusu seziliyordu.

"Bilmem ki ne desem," dedi Prens. "Bana çok tutkulu bir adam gibi geldi, hatta hastalık derecesinde tutkulu. Zaten kendisi de

hasta gibi; tam geçmemiş hastalığı. Petersburg'daki ilk günlerinde yeniden yatağa düşebilir, özellikle de kendini içki alemlerine kaptırırsa."

General'in bu son cümle dikkatini çekmiş gibiydi:

"Demek öyle?" dedi. "Size böyle göründü?"

"Evet, görüşüm bu."

Ganya, General'e:

"Bir rezalet çıkması için fazla zamana gerek yok ki," dedi gülümseyerek. "Her an bir şey olabilir. Şimdi, şu anda bile..."

"Hımm... evet... tabii... bu durumda da her şey Nastasya Filipovna'ya bağlı; ne düşüneceğine."

"Bazen ne biçim şeyler düşündüğünü bilirsiniz."

General bu söze müthiş bozularak:

"Ne biçim şeyler düşünürmüş?! " diye bağırdı. "Bana bak Ganya, bugün sakın tersine gitme kendisinin; ters bir şeyler söylemekten, yapmaktan kaçın; nazik ve anlayışlı olmaya çalışmalısın bugün. Asma suratını öyle! Bana bak, Gavrilâ Ardalyoniç, artık yeri geldi, söyleyeceğim: Ne diye yırtınıp duruyoruz burda biz? Benim bu işteki kişisel çıkarım çoktan güvence altına alındı; yani olay hangi yönde gelişirse gelişsin, benimle ilgili bir sorun yok. Çünkü Totskiy'nin kararı kesin. Bu durumda benim bütün uğraşıp didinmem, senin için. Yoksa bana güvenmiyor musun? Ha? Oysa sen... sen... akıllı bir adamsın... ve ben de, doğrusunu istersen sana güvenmiştim; çünkü budur... en... en..."

Ganya, uygun sözcüğü bulmakta zorlanan General'e yine yardım ederek:

"Önemli olan," dedi. Yalnız bu kez dudakları gizlemek istemediği zehirli bir gülümsemeyle gerilmişti. Kor gibi yanan gözlerini General'in gözlerine dikmiş, bütün düşüncelerini bu bakışlardan okumasını ister gibi, gözünü kırpmadan bakıyordu.

Öfkesinden kıpkırmızı kesilen General, Ganya'nın gözünün damarına bakarak:

"Evet, akıl, burada en önemli olan!" diye bağırdı. "Ve sen gülünç bir adamsın, Gavrilâ Ardalyoniç! Bu tüccar çocuğunu kurtuluşun olarak gördüğünün farkında değil miyim sanıyorsun? Evet, en önemlisi akıl... ve başından sonuna dek akıllı olunması gerek bu işte. Her iki taraf da açık, dürüst, içten olmalı... yani başkalarının onurlarını kırmamak için önceden uyarman, haber vermen ge-

rekirdi... ki bunun için yeterince bol zaman vardı... şu anda bile... (General kaşlarını anlamlı bir şekilde kaldırdı) topu topu bir iki saat kalmışken bile önümüzde, buna vakit var... Beni anlıyor musun? Ha, anlıyor musun? Şimdi söyle bakalım: İstiyor musun, istemiyor musun? İstemiyorsan, çekinme, söyle... hiç içerlemem, yolun açık olsun derim. Burda kendin için bir tuzak sezinliyorsan, kimse seni zorlayamaz.”

“İstiyorum,” dedi Ganya usul ama kararlı bir sesle; üzgün bakışlarını yere çevirdi, sustu.

General’in keyfi yerine gelmişti. Az önce biraz fazla ileri gittiği için pişman gibiydi. Birden Prens’e döndü; deminden beri onun da burda olduğu ve bütün konuşmalarını dinlediği düşüncesiyle yüzünde bir kaygı gölgesi belirdi. Ama Prens’in yüzüne bakmasıyla kaygısının yok olması bir oldu.

Prens’in uzattığı güzelyazı örneğine bir göz atınca:

“O-o!” diye bağırdı, “yazı diye buna derim ben! Hem de ne yazı! Böylesi çok nadirdir! Bak, Ganya, şu yeteneğe bak!”

Prens, perdahlanmış kalın, dolgun bir kâğıda, Ortaçağ Rus harfleriyle şunu yazmıştı:

“Mazlum, mütevekkil ve mütevazı Başrahip Pafnutiy.”

Prens, “eser”ini keyifle ve coşkuyla açıklamaya girişti:

“Rahip Pafnutiy’in, on dördüncü yüzyıla ait el yazması bir kitapta görülen imzasıdır bu. Geçmişte bütün başrahiplerimizin, metropolitlerimizin belgelerin altına koydukları imzaları birer sanat eseri gibiymiş; öyle özenir, titizlenirlermiş imzalarına. Pogodin bile yok mu sizde, Generalim? Sonra şurda bir başka deneme yaptım: Bu iri ve yuvarlak harfler geçen yüzyılda Fransa’da kullanılmışlardır. Aslında bazı harfler daha farklı yazılırlardı; kimi yazarların da iltifat ettikleri bir yazı türüydü bu; (bende de bu yazı türüyle yazılmış bir kitap var); kabul edin ki, büsbütün de çirkin, zevksiz bir yazı sayılmaz. Şu d ve a harflerinin yuvarlacık karınlarına bakın örneğin. Şimdi burda benim yaptığım, Fransız yazı özelliklerini Rus harflerine uygulamak... aslında hiç kolay bir iş değil, ama sonuç, gördüğünüz gibi, başarılı oldu. Buyrun, özgün ve hoş bir yazı örneği daha size: “Azmin elinden bir şey kurtulmaz.”⁶ Tipik bir Rus yazısı bu.

6 Çar I. Nikolay’ın emriyle Kont P.A. Kleynmihel onuruna bastırılan madalyalara kazınmış söz. Söz konusu Kont, fıkralara konu olan cehaletiyle ve o dönem için bile inanılmaz diye nitelenen rüşvetçiliğiyle tanınmıştı. Alay

Yazıcıların, hatta askeri yazıcıların da kullandığı bir yazı türü. Devletin önemli kişilere yolladığı yazılarda da yine bu yuvarlak harfli yazı biçimi yeğlenir. Kara yazı derler buna. Adı karadır ama, kendisi gerçekten göz alıcı, zevk ürünü bir yazıdır. Şimdi, bu yazıyı yazan yazı ustası, harflerin kuyruklarını kesmeyip de... ki bunun yazıya tam bir biçem bütünselliği verdiğini görüyoruz... dikkat ederseniz, askeri yazıcının ruhunu görmek mümkün yazısında... yeteneğinin baştan çıkarmasına kapılıp kendini şöyle bir koy vermek isteseydi bile, yapamazdı: Üzerindeki üniformanın yakası sımsıkı kopçalanmıştır ve bu sıkılığı, bu disiplini yazdığı yazıda da görebilmekteyiz. İşte disiplinin sonucu! Şu güzelliğe bakın! Bir rastlantı sonucu bulduğum bu yazı örneği, çok şaşıracaksınız ama, İsviçre'de elime geçti. Şu alabildiğine sade, sıradan görünen tertemiz yazı ise, bir İngiliz yazı örneği. Zarafette bunun daha ötesine geçilebilir mi? Şu güzelliğe bakın! İnci benzetmesi bile az gelir! Şuna da yine Fransız yazı örneğinden çeşitlemeler diyebiliriz... Bir Fransız memurun mektubunda görmüştüm bu yazıyı: dikkat ederseniz, İngiliz yazısına özgü özellikleri görüyoruz burda da, yalnız küçük bir fark var: Kara çizgiler İngiliz yazısına göre birazcık daha kara ve birazcık daha kalınca. Ovallikler ise sanki hafiften yuvarlağa dönmüş gibi. Öte yandan bir parça süslemeye kaçıldığını da görmemek mümkün değil. Oysa en tehlikeli şeydir yazıda süs! Sıradışı bir zevk ister! Ama bir de oldu mu, uygun oranlar tutturuldu mu, göz kamaştırıcı bir sonuç çıkar ortaya. Âşık olunacak bir yazıdır bu."

General gülerek:

"Oh-ho! Amma inceliklerini biliyormuşsunuz siz bu işin!" dedi. "Siz, üstadım, sadece bir hattat değil, resmensanatçısınız... Öyle değil mi, Ganya?"

"Şaşılacak şey doğrusu," dedi Ganya; sonra alaycı bir gülümsemeyle, "Besbelli Tanrı vergisi," diye ekledi.

"İstedğin kadar gül sen. Bu, resmen, ekmek parası kazanılacak bir meslek demektir. Yazmanız için şimdi size vereceğimiz kâğıdın kime gideceğini biliyor musunuz, aziz Prens? Bakın, size başlangıç olarak ayda otuz beş ruble takdim edeceğim." Saatine baktı, telaşlandı: "O, saat yarım olmuş! Acelem var Prens... bugün belki bir daha görüşme imkânımız olmayabilir... onun için şu iş konusunu bi-

olarak kullanılan bu "özlü söz"ü Dostoyevski'nin Prens Mışkin'e askeri yazıcıların da kullandıkları yazı türüyle yazdırması da dikkat çekici.

tirelim. Lütfen bir iki dakika daha oturabilir misiniz? Daha önce de söylediğim gibi sizi pek sık kabul edemeyeceğim. Ama size bir damlacık olsa bir yardımda bulunmayı gerçekten çok istiyorum. Yardımım, kuşkusuz, yalnızca en zorunlu gereksinimlerinizi karşılamaya yönelik olacak.. Ötesi size kalmış. Kalemde bir iş ayarlamaya çalışacağım size: Şöyle ağır olmayan, ama elbette düzen, ciddiyet gerektiren bir iş. Gelelim diğer ayrıntılara. Şu gördüğünüz genç adam, Gavril Ardalyoniç Ivolgin benim yakın dostumdur, sizin de kendisiyle yakınlaşmanızı arzu ederim. Annesi ve kız kardeşiyle birlikte yaşar Gavril Ardalyoniç. Evlerinde kendilerine fazla gelen birkaç odayı eşyalı olarak kiraya verirler. Tabii, herkese değil, hatırı sayılır kişilerin tavsiyesiyle gelenlere. Nina Aleksandrovna'nın benim de hatırlımı kırmayacağından eminim. Yemek ve hizmetçi paraları da dahildir oda kirasına. Petersburg gibi bir başkentte daha ilk günlerinizden yalnız kalmaktansa, bir aile ortamında, nasıl diyeyim, bir ailenin sınımsızca bağrında kendinize bir yer bulmanız sizin için büyük bir şans sayılır, Prens. Gavril Ardalyoniç'in annesi Nina Aleksandrovna ve kız kardeşi Varvara Ardalyonovna son derece hürmet ettiğim iki saygın hanımefendidir. Nina Aleksandrovna, emekli General Ardalyon Aleksandroviç'in eşidir. Orduda beraber hizmete başladığımız Ardalyon Aleksandroviç'le daha sonra birbirimize darıldıysak da, bu durum benim kendisine hürmetimin devam etmesine hiç engel olmadı. Bütün bunları size açıklamamın nedeni, Prens, sizi tavsiye eden kişi olmakla bir bakıma size kefil olduğumu unutmamanız içindir. Oda için gayet alçakgönüllü bir kira ödeyeceksiniz ve kalemden alacağınız aylık sanırım bunu rahatlıkla karşılayabilecektir. Kuşkusuz, az da olsa, cep harçlığı da gerek insana; ama Prens, size cep harçlığından ya da her ne ad altında olursa olsun, cebinizde para bulundurmaktan kaçınmanızı tavsiye edecek olursam, bana lütfen gücenmeyin. Haklarınızda edindiğim ilk izlenim söyletiyor bana bunları. Ama şu anda hiç paranız olmadığına göre, size şu yirmi beş rubleyi takdim etmeme izin verin. İlerde hesaplaşırsınız. Eğer konuşmalarınızdaki gibi açık, içten biriyseniz, ilerde de aramızda para konusunda bir sorun çıkacağını sanmam. Sizinle böylesine ilgilenmemden de anlayabileceğiniz gibi size ilişkin bazı düşüncelerim var, bunların neler olduğunu ilerde görürsünüz. Gördüğünüz gibi, sizinle apaçık konuştum... Prens'in size yerleşmesine umarım bir itirazın yoktur, Ganya?"

Ganya kibarca:

"Tam tersine!" dedi. "Annem de çok sevinecektir buna."

"Tek bir odanız kiradaydı galiba... Şu... neydi adı?.. Ferd... Fer..."

"Ferdişçenko."

"Ah, evet! Hiç hoşuma gitmiyor o adam, Ganya: Edepsizin teki. Nastasya Filippovna'nın ona niye bu kadar arka çıktığını da anlayamıyorum. Yoksa gerçekten bir akrabalık var mı aralarında?"

"Yok canım, latife ediyorlar, nerden akraba olacaklar!"

"Neyse, ne halleri varsa görsünler... E, Prens, nasıl, memnun musunuz?"

"Teşekkürler, Generalim. Bana gerçekten çok iyi davrandınız, üstelik de ben sizden hiçbir şey istememişken... Gururlu biri olduğumu vurguladığım sonucunu çıkarmayın bu sözünden; gerçekten de bu akşam başımı nereye sokacağımı bilmiyordum. Gerçi Rogojin evine çağırmıştı, ama..."

"Rogojin mi? Yo, hayır. Size babaca, ya da isterseniz, dostça diyelim, bir tavsiye unutulmuş gitsin bu Bay Rogojin'i... İlişkileriniz, yanında kalacağınız aileyle sınırlı olsun."

"Öyle yardımsever bir insansınız ki, size şu işimden de söz etsem iyi olacak sanırım. Bir ihbarname aldım..."

"İş"e ilişkin sözünü tamamlayamadı, Prens (belki dördüncü kezdir oluyordu bu); General telaşla saatine bakarak:

"Bağışlayın," dedi, "tek bir dakikam bile kalmadı. Gidip Lizaveta Prokovyevna'ya sizden söz edeceğim. Şu anda kabul etmek isterse (ki benim tavsiyem de bu yönde olacak), kendinizi ona beğendirmeye çalışın; çünkü Lizaveta Prokovyevna'nın size çok, çok yararı dokunabilir; kaldı ki, soyadlarınız da aynı. Şimdi kabulmeyecek olursa, ısrar etmenin yararı olmaz, bir başka sefer denersiniz şansınızı. Sana gelince, Ganya, şu hesaplara bir göz atsan iyi olur. Demin Fedosev'le nice uğraştıysak da içinden çıkamadık. Aslında vaktiyle geçirilecekti bunlar deftere..."

General çıktı; "iş"ine ilişkin olarak belki dördüncü kezdir başladığı sözünü Prens yine tamamlayamamıştı.. Ganya bir sigara yaktı, bir tane de Prens'e uzattı; Prens sigarayı aldı, ama konuşarak Ganya'yı rahatsız etmemek için çalışma odasını incelemeye başladı. Ganya, General'in sözünü ettiği sayılarla dolu kâğıtlara şöyle bir göz ucuyla baktı; onun dalgın, düşünceli hali, buruk gülümseyişi, mahzun bakışları baş başa kaldıkları şu anda Prens'e daha

bir dokunmuştu. Ganya birden Prens'in yanına geldi; Prens o sırada Nastasya Filippovna'nın resminin başındaydı, dalıp gitmiş gibiydi resme.

"Böyle kadınlar hoşunuza gider mi?" dedi Ganya, gözlerini adeta delercesine Prens'in gözlerine dikerek. Çılgınca bir şeye niyetlenmiş gibiydi sanki.

"Son derece sıra dışı bir yüz," dedi Prens. "Yazgısının da sıra dışı olacağı kesin. Yüzü neşeli gibi, ama korkunç acılardan geçip gelmiş sanki? Gözleri söylüyor bunu; gözlerinin altında, hemen yanakların başladığı yerdeki şu iki küçük kemik çıkıntısı. Gururlu bir yüz, korkunç gururlu, ama iyi olup olmadığı anlaşılmıyor. Keşke iyi olsaydı, herkes için bir kurtuluş olurdu bu!"

Kor gibi yanan gözlerini bir an olsun Prens'in gözlerinden ayırmadan:

"Siz böyle bir kadınla evlenir miydiniz?" dedi.

"Ben kimseyle evlenemem," dedi Prens. "Sağlığım bozuk benim."

"Peki Rogojin evlenebilir mi?"

"Sanırım, evet; hem de bir an bile tereddüt etmeden evlenirdi Rogojin; ne var ki, bir hafta geçmeden de boğazlardı onu."

Prens, bu sözü üzerine Ganya'nın zangır zangır titremeye başladığını görünce az kalsın bir çılgılık atacaktı; Ganya'nın kolundan tutarak:

"İyi misiniz?" dedi.

Tam bu sırada kapıda beliren uşak, Prens'e:

"Ekselansları!" dedi. "General hazretlerinin eşi tarafından bekleniyorsunuz; bu nedenle General hazretleri zatıalilerinden içeriyi şereflendirmelerini rica ediyorlar!"

IV

General'in kızlarının üçü de boylu poslu, geniş omuzlu, iri ve güçlü göğüslüydü; üçünden de hayat fışkınyordu. Kolları bile erkeklerinki gibi güçlüydü. Böylesine sağlıklı ve güçlü olunca da, doğal olarak yemeye içmeye düşküdüler ve bu düşkünlüklerini de hiç gizlemezlerdi. Anneleri Lizaveta Prokovyevna bundan pek hoşlanmasa da tepkisini dile getiremiyordu, çünkü kızlarının ona duy-

dukları saygı devam ediyor gibi görünse de, gerçekte, başlangıçtaki tartışılmaz otoritesinin yerinde yeller estiği açıktı; o da saygınlığını büsbütün ayaklar altına aldırılmamak için bu konuyu tartışmamayı yeğliyordu. Aslında Lizaveta Prokovyevna'nın kendisi de sağduyunun sesine kulak vermez biri olup çıkmıştı son zamanlarda. Gitgide daha bir kaprisli, sabırsız, hırçın, kısacası tuhaf bir şey olup çıkmıştı. Bereket versin ki elinin altında bir dediğini iki etmez bir kocası vardı da, hırsını ondan alabiliyor, dilediği gibi boşalabiliyordu. Bu boşalmadan sonradır ki aileye yeniden uyum egemen oluyor, bundan iyisi can sağlığı dedirtecek bir uyum sergilemeye başlıyordu aile.

Aslında Bayan General'in de iştahı hiç fena değildi; saat yarımında kahvaltıdan çok dört dörtlük bir ziyafet masasını andıran masada kızlarının yanında muhakkak yerini alırdı. Bundan önce, saat on gibi, kızlar yataklarında kahve içerlerdi. Bir denemeden sonra hoşlarına gittiği için âdetleri olup çıkmıştı. Saat yarımında ise annelerinin odasına yakın bir oda olan küçük yemek odasındaki masa hazırlanırdı ve bu çok özel aile yemeğine eğer zamanı el veriyorsa General de katılırdı.

Çay, kahve, peynir, bal, tereyağı, Bayan General'in özellikle sevdiği gözlemeler ile pirzola vb.'nin yanısıra sıcak etsuyuna çorba bile bulunurdu bu sabah ziyafetlerinde. Öykümüzün başladığı o sabah bütün aile masa başında toplanmış, tam yarımında masada olacağına söz veren General'in gelmesini bekliyordu. Bir dakika bile gecikse bakmak için hemen bir uşak gönderirlerdi; ama General tam vaktinde geldi. Selamlaşmak ve elini öpmek için yaklaştığında, karısının yüzünde her zamankinden çok farklı bir ifade gördü. Aslında dünden, dünkü bir "anekdot"tan (nedense pek sevdiği bir adlandırmaydı bu) sezmişti bugün böyle bir şey olacağını; hatta gece de bunun tedirginliğiyle iyi uyuyamamıştı. Gerginliğe hazırlıklı olmasına karşın şu anda da yüreği küt küt ediyordu. Öpmek için kızları geldiler art arda; gerçi küs falan degillerdi kendisine, ama yine de hallerinde bir gariplik var gibiydi. Fakat kendisi de sanki bu son zamanlarda biraz fazla mı kuşkucu olmuştu ne? Yine de, deneyimli ve mahir bir baba ve eş olarak gerekli önlemleri alıp bu nazik durumdan kurtulması zor olmadı.

Şimdi burada biraz durur da, General Yepançin ailesinin öykümüzün başladığı sıralarda içinde bulunduğu durumu ve ailenin

ilişkilerini ortaya koymamıza yardımcı olacak kimi açıklamalara başvuracak olursak herhalde öykümüzün akıcılığına fazlaca zarar vermiş olmayız.

İyi bir öğrenimi olmamasına, hatta kendi tabiriyle, “kendi kendini yetiştirmiş” biri olmasına karşın General, demin de söylediğimiz gibi, deneyimli bir eş ve işinin ehli bir babaydı. General, kızlarına evlenmeleri konusunda baskı yapmamayı ilke edinmişti; çocuklarının mürüvvetini görmek istemek şeklinde, yetişkin kız sahibi ailelerin hemen hepsinde, hatta en akli başında diye bilinenlerinde bile sıkça rastladığımız ana baba sevgisiyle çocukların canını burnundan getirmek onda yoktu. Hatta bu ilkesini Lizaveta Stepanovna’ya da benimsetmeyi başarmıştı; gerçi bir annenin çocuklarının evliliğine kayıtsız kalması gibi doğallığa aykırı bir durumu içerdiği için hiç kolay olmamıştı bu; yine de General son derece somut ve önemli kanıtlar öne sürerek bu sonucu sağlamıştı. Tümüyle özgür bırakılan kızlar, yazgılarıyla ilgili kararı kendilerinin uygun görecekları zamanda bizzat kendileri verecekleri için, sonuçta armudun sapı üzümün çöpü gibi kaprisleri bir yana bırakıp büyük bir istekle işe girişecekler, bu durumda da ana babaya tuhaf bir tercihin, doğal sayılamayacak bir gönül akışının önüne geçmekten başka bir şey düşmeyecek, en uygun anda ortaya çıkıp bütün gücünü kullanarak işi bütün sonuçlarıyla birlikte düzeltireceklerdi. Öte yandan servetlerinin ve toplum içindeki yerlerinin yıldan yıla geometrik diziyle büyümesi sonucu, kızlar her geçen yılla birlikte kaybetmek şurda dursun, çok daha kazançlı olacaklardı; gelin adayı olarak düşünüldüklerinde de böyleydi bu. Gelgelelim, bütün bu karşı konulmaz olguların arasına bir gün, hiç beklemedikleri bir anda yepyeni bir olgu daha katıldı: büyük kızları Aleksandra –hep olduğu gibi, ansızın– yirmi beş yaşına basıverdi. Bununla hemen hemen aynı zamanda, yüksek sosyete mensup olmakla kalmayıp başka, çok önemli ilişkilere ve dudak uçuklatıcı bir servete sahip olan Afanasiy İvanoviç Totskiy, geçmişte de dile getirmiş olduğu evlilik arzusuyla yeniden ortaya çıktı. Elli beş yaşında, sağlam karakterli, zarif ve çok zevkli bir adamdı bu. Güzelliğin değerini bilen biriydi. Bir süredir General Yepançin’le sıra dışı bir dostluğu vardı; bu dostluğun birtakım ticari işletmelerde iki ortak olarak yer almaları dolayısıyla bir süredir iyice güçlendiği gözleniyordu. İşte aralarındaki bu yakınlığa dayanarak Afanasiy

Ivanoviç bir gün, kendisinin dostça ögüdüne ve yol göstermesine ihtiyaç duyduğunu belirterek, kızlarından biriyle evlenmek gibi bir hayalinin olmasının kendisi tarafından nasıl karşılanacağını sordu. Böylece General Yepançin ailesinin sessiz yaşamında gözle görülür bir hareketlenme başladı.

Kardeşlerin en güzeli, tartışmasız en küçükleri Aglaya idi. Ama son derece bencil bir insan olan Totskiy bile, Aglaya'nın kendisine uygun düşmeyeceğinin farkındaydı. Kız kardeşler birbirlerine tutkulu bağlılıkları sonucu galiba iş biraz abartılmış ve kardeşler Aglaya'nın yazgısını ilahi adaletle bırakmak yerine kendileri belirlemişler, ona gerçekleşebilir bir yeryüzü cenneti sunmayı kararlaştırmışlardı. Kardeşlere göre Aglaya ile evlenecek adamın çok büyük bir servetin sahibi olması yetmezdi, ayrıca tümüyle kusursuz ve her bakımdan çok başarılı bir insan olmalıydı bu. İki abla, herhangi bir tartışmaya yer bırakmamak için, gerektiğinde küçük kardeşleri için katlanacakları maddi özveriyi de aralarında kararlaştırmışlar, sonuçta Aglaya'ya düşecek drahome duyana parmak uçuklatacak bir düzeye ulaşmıştı. Ana baba, iki kardeşin bu kararını biliyordu, o bakımdan da Totskiy'nin arzusu belli olunca, General'le karısının, arzularını taçlandırarak kızlarının herhalde iki abladan biri olacağına hiç kuşku yoktu; öte yandan Afanasiy Ivanoviç'in drahome konusunda zorluk çıkarmayacağı kesin olduğu gibi, General de sahip olduğu üstün hayat bilgisiyle, Totskiy'nin teklifinin ne denli yüksek bir değere sahip olduğunu kavramakta gecikmemişti. Totskiy de kimi özel nedenlerden dolayı adımlarını büyük bir ihtiyatla atmakta olduğu, yoklama yapmanın ötesine geçmediği için, ana baba, son derece belirsiz bir tarzda duyurmuşlardı kızlarına öneriyi. Aldıkları yanıt da kendi açıklamaları gibi belirsiz olmuş, ama yine de, en azından, büyük abla Aleksandra'nın red cevabı vermeyebileceğine ilişkin imalar içermesi nedeniyle ferahlatıcı bir açıklama olmuştu bu. Hem son derece sağlam karakterli, hem de çok iyi yürekli, munis, akıllı bir kızdı Aleksandra ve Totskiy ile seve seve evlenebilir, ettiği evlilik yeminine de sonuna kadar bağlı kalırdı. Şatafattan hoşlanmayan kişiliğiyle, gürültü, patırtıdan uzak, tatlı, huzur dolu bir yaşam ortamı sağlayabilirdi evinde. Çarpıcı bir güzelliğe sahip değilse de, hoş bir kızdı. Totskiy için daha iyisi can sağlığıydı.

Ancak iş son derece dikkatli, adeta elle yoklaya yoklaya ilerliyordu. Totskiy ve General, iki dost olarak, vaktinden önce bir gi-

rişimde bulunmaktan, resmi nitelikte ve geri dönüşü zor bir adım atmaktan kaçınmak konusunda anlaşmışlardı. Hatta ana baba henüz kızlarıyla olayı açık açık konuşmaya bile başlamamışlardı; bu nedenle ufak akortsuzluklar da ortaya çıkmaya başlamıştı: General'in eşi Yepançina, ailenin annesi olarak nedense huzursuz, hatta hoşnutsuz gibiydi... ki bu oldukça önemli bir noktaydı. Bundan başka ve asıl, işi tümüyle bozabilecek, son derece girift ve gailleli bir gelişme oldu.

Bu son derece girift ve gailleli –Totskiy'nin deyişiyle– “olay”ın başlangıcı epey eskilere, on sekiz yıl kadar gerilere dayanıyordu. Orta Rusya vilayetlerinden birinde yer alan Totskiy'nin göz kamaştırıcı zenginlikteki yurtluğuna komşu küçük yurtluğun sahibi olan emekli subay çok ilginç bir insandı; Flipp Aleksandroviç Baraşkov adındaki bu adam, soyluluk yönünden belki Totskiy'den bile üstündü, ancak durmamacasına birbirini izleyen, fıkralara konu olabilecek ticari terslikler nedeniyle müthiş bir yoksulluk içinde bulunuyordu. Ancak, gırtlığına kadar borçlu olmasına, haciz, rehin kısılcacında kıvranmasına karşın, adeta bir kürek mahkûmu gibi çalışarak, tarlaya girip toprağını bir mujik gibi bizzat işleyerek çiftlik işlerini iyi kötü yoluna koymayı başarmıştı. Kazandığı küçükçük başarılar bile kendisini müthiş cesaretlendiriyordu. Yine böyle cesaretlendiği, içinde geleceğe ilişkin umutların göverdiği bir gün, yurtluğundan birkaç gün uzaklaşıp, en büyük alacaklılarından biriyle görüşmek ve olabilirse eğer, borcunun tümünü kapatmayı öngören bir anlaşma yapmak için il merkezine gitti. Kente gelişinin üçüncü günü, köyünün muhtarı yüzü yanmış, sakalı ütölmüş, üstbaş perişan bir halde kimbilir ne kadar at koşturarak gelip kendisini bulmuş ve “yurtluğunun yandığı, dün öğle vakti çıkan yangında hanımefendinin de ne yazık ki yanarak öldüğü, iki küçük yavrunun güç bela kurtarılabildiği” haberini iletmışti. Baraşkov gibi “feleğin silleleri”ne alışkın biri için bile bu kadar artık fazlaydı. Acı haberi alan Baraşkov çıldırdı, bir ay sonra da hummadan öldü. Yanan yurtlukla, sağa sola dağılan köylüler, borçlarına karşılık satıldı; Afanasiy İvanoviç Totskiy de, altı yedi yaşlarındaki iki küçük kızın bakımlarını ve eğitimlerini üstlenme yüce gönüllülüğünü gösterdi. Kızlar, Afanasiy İvanoviç'in, emekli bir memur ve kalabalık bir ailenin babası olan Alman asıllı kâhyasının çocuklarıyla birlikte eğitime başladılar. Çok geçmeden kızlardan kü-

çüğü boğmacadan öldü, geriye yalnız Nastya kaldı; bu arada yurtdışına çıkan ve nicedir Avrupa'da yaşamakta olan Totskiy de kızları unuttu gitti. Bir Rusya uğradığında, Afanasiy Ivanoviç'in aklına yurtluğuna bir gözetmek geldi ve burada, kâhyasının evinde, on iki yaşlarında kadar gösteren neşeli, canlı, akıllı, ilerisi için olağanüstü bir güzellik vaat eden –bu konuda yanıldığı hiç görülmemişti Afanasiy Ivanoviç'in– bir kız çocuğu dikkatini çekti. Yurtluğuna bu ziyareti topu topu dört gün sürmesine karşın Totskiy, genç kızın almakta olduğu eğitimle ilgili çok önemli değişiklikler yaptı: Nastasya'ya Fransızca'nın yanı sıra çeşitli bilimler öğretmek için genç kız eğitiminde uzmanlaşmış, yaşlı ve çok saygıdeğer bir İsviçreli dadı davet edildi. Dadı genç kızla birlikte köydeki eve kapandı, böylece de Nastasya'nın eğitiminde çok önemli bir dönem başlamış oldu. Tam dört yıl sürdü bu sıkı eğitim; dört yıl sonra dadı evine döndü, Nastasya eğitim için bu kez de Totskiy'nin uzak bir ilden yurtluk komşusu olan varlıklı bir toprak sahibi hanımın –çocuksuz bir duldu kendisi– eline teslim edildi. Genç kızın eğitimiyle ilgili olarak tam yetkili kılınmış olan bu toprak sahibi hanım, öğrencisiyle birlikte son derece zevkli döşenmiş bir ahşap köşke yerleşti bu uzak yurtlukta. Yurtluğun bulunduğu köyün adı da, ilginç bir rastlantı, Otradnoye* idi. Nastasya'ya burada yaşlı bir kâhya kadın ile genç, ama deneyimli bir oda hizmetçisi verildi. Evde çeşitli müzik aletleri, çok güzel bir genç kız kitaplığı, yağlıboya ya da baskı resimler, kalemler, fırçalar, boyalar ile harika bir evcil küçük tazi vardı. İki hafta kadar sonra Afanasiy Ivanoviç teşrif etti evi. .. Bu ziyaretten sonra da bu uzak, ıssız bozkır köyünü çok sevdi, her yaz iki-üç ayını burda geçirmeye başladı ve bu şekilde sakin, sessiz, mutlu, zevkli, güzel bir dört yıl geçti.

Afanasiy Ivanoviç'in Otradnoye'ye yaptığı, ancak bu kez topu topu iki hafta kadar süren yaz ziyaretlerinden birinin üzerinden dört ay kadar bir zaman geçmiş ve mevsim artık kış başlarına varıp dayanmıştı ki, bir gün, Afanasiy Ivanoviç'in Petersburg'da pek güzel, pek zengin, tanınmış, soylu bir ailenin kızıyla evleneceğine, bir başka deyişle turnayı gözünden vurduguna ilişkin bir söylenti yayıldı yurtlukta, daha doğrusu Nastasya Filippovna'nın kulağına dek ulaştı. Daha sonra bu söylentiyle ilgili kimi ayrıntıların doğru olmadığı ortaya çıktı: bir kez, evlilik o sıralarda bile yalnızca dü-

(*) *Otradnoye*: İç açıcı, sevinç verici, teselli edici.

şünce planında olan bir şeydi ve gerçekleşip gerçekleşmeyeceği tümüyle belirsizdi; ama yine de söylenti Nastasya Filippovna'nın yaşamında adeta ihtilal etkisi yaptı. Birdenbire kendisinden hiç beklenmeyen bir kararlılık sergilemeye başladı. Apansız, yurtluğu terk etti ve tek başına Petersburg'a, doğruca Totskiy'nin evine gitti. Berikişasırdı, kem küm edecek oldu, ancak daha ağızlardan çıkan ilk sözlerle birlikte, eski, güzel konuşmaların konusunu, o konuşmalardaki biçimi, ses tonunu, bugüne dek başarıyla yürüttüğü mantığı... her şeyi, her şeyi tümüyle değiştirmesi gerektiğini anladı. Karşısında şu anda oturmakta olan kadın, kendisinin bugüne dek tanıdığı ve çok değil, daha temmuzda Otradnoye'de bıraktığı kadına hiç mi hiç benzemeyen, bambaşka bir kadındı.

Hemen anladı ki, bir kez bu kadın inanılmayacak ölçüde çok şey biliyor, çok şeyden anlıyordu. Bu denli çok şey bilebilmesi, pek çok şeyi bu denli doğru ve derinlemesine kavrayabilmesi doğrusu şaşılacak şeydi (Otradnoye'deki genç kız kitaplığı yeter miydi buna?). Bu da bir yana, pek çok şeyin hukuki yanına dair son derece kapsamlı bilgilere sahip olması, bütünüyle dünyayı değilse de, olup biten pek çok olayı ayrıntılarıyla kavramış olması da ayrıca dikkat çekiciydi. Öte yandan, karakter olarak da bambaşka bir insan vardı karşısında: Eskinin, kimi zaman canlı, çevik; kimi zaman saf, hüzünlü, düşünceli; kimi zamansa şaşkın, kuşkucu, ağlayan, tedirgin yatılı okul öğrencisi değildi karşısındaki.

Hayır: şu anda karşısında kahrkahrarla gülen ve kendisini en ince alaylarla iğneleyip duran sıradışı bir yaratık vardı; kendisine karşı iğrentiye varan bir küçük görmeden başka hiçbir şey duymadığını, ilk gördüğü andan bu yana hiçbir zaman içinde başka hiçbir duygu beslemediğini söylüyordu bu yaratık. Bu yeni kadın ona, kiminle isterse ve hemen şu anda evlenebileceğini, bunun kendisinin umurunda bile olmayacağını, buraya, bu evliliğe engel olmak için gelmesinin nedeninin de ona duyduğu hınç olmadığını, sırf canı böyle istediği için evliliğini engelleyeceğini, "bunu katıla katıla gülmek için yapacağını ve ne pahasına olursa olsun yapacağını, en sonunda artık kendisinin de gülmek istediğini" söylüyordu.

Aklından geçenlerin hepsi bu değildi belki, ama en azından söyledikleri bunlardı; bu yeni Nastasya Filippovna kahrkahralar atıyor, bu türden sözler söylüyordu işte. Afanasiy Ivanoviç kafasında bu yeni durumu tekrar tekrar değerlendirdi, allak bulak olan düşün-

celerini düzene sokmaya çalıştı. Değerlendirmesi epey sürdü; iki haftalık bir düşünme sürecinden sonra ancak ulaşabildi kesin sonuca. Mesele şuydu: Afanasiy Ivanoviç o sıralar aşağı yukarı elli yaşında, maddi durumu ve toplumsal konumu alabildiğine iyi, ciddi bir adamdı. Gerek genel olarak toplumdaki, gerekse sosyetedeki duruşu en sağlam temeller üzerine kurulmuştu. Kendi konumundaki bütün insanlarda görüldüğü gibi, en değer verdiği şey huzur ve konforuydu. Ömür boyu uğraşarak böylesine mükemmel hale getirilmiş bu düzenin herhangi bir şekilde bozulmasına, en ufak bir şekilde çığnımesine göz yumulamazdı. Öte yandan engin yaşam deneyimi ve dünyayı derinlemesine kavramış olması nedeniyle Totskiy son derece sıradışı bir yaratıkla karşı karşıya olduğunu, bu kadının gözdağı vermekle kalmayıp, söylediklerini bire bir uygulayacağını, en önemlisi de kendisini hiçbir şeyin durduramayacağını, dünyada hiçbir şeye değer vermediği, hiçbir şey umurunda olmadığı için de, onu herhangi bir şeyle ayartmanın mümkün olmadığını görüyordu. Burda sanki daha farklı bir şey söz konusuydu, gönül işleriyle karışık mide bulandırıcı bir ruhsal bulamaç, romanesk bir öfke, Tanrı bilir kime karşı ve ne için beslenen ve giderilmesi asla mümkün olmayan her türlü ölçünün dışında bir hakır görme duygusu; kısacası, ciddi bir toplulukta asla hoş görülemeyecek, her akli başında insan içinse ancak ilahi ceza olarak nitelenebilecek alabildiğine gülünç bir şey. Kuşkusuz Totskiy gibi büyük maddi gücü ve etkili kişilerle ilişkisi olan birinin masum bir iki ayak oyunuyla bu tatsızlıktan kurtulması hiç zor değildi. Öte yandan Nastasya Filippovna'nın da zararı dokunabilecek –en azından hukuksal açıdan zarar verebilecek– bir girişimde bulunabilmesi mümkün değil gibiydi; Nastasya Filippovna'nın bu tür durumlarda herkesin yaptığıyla sınırlı kalacağı, fazla eksantrik girişimlerde bulunmayacağı varsayımına dayanıyordu. Ama tam bu noktada Totskiy bir kez daha insanın ciğerini okuyan bakışlara sahip olmasının yararını gördü: kimseye hukuksal açıdan zarar verebilecek bir durumda olmadığını kendisinin de çok iyi bildiğini, aklından geçenlerin bambaşka şeyler olduğunu Nastasya Filippovna'nın ısıltı ısıltı yanan gözlerinden okudu. En başta kendisi olmak üzere her şeyi gözden çıkarmış olan Nastasya Filippovna (ki onun kendini çoktan feda etmiş olduğunu anlayabilmek, özellikle de ahlak değerlerine boş vermiş sinik ve kuşkucu bir sosyete adamı olarak bu

duygunun ciddiliğine inanabilmek için hem çok zeki olmak, hem de karşısındaki kişiye nüfuz edebilme yeteneğinde olmak gerekirdi) kendisinden ilgiyle kemigiyle nefret ettiği adamı rezil edebilmek için –evet, salt bunun için– Sibirya'ya sürgün, kürek mahkûmiyeti de içinde olmak üzere, en ağır kahırları, aşağılanmaları göze almış gibiydi. Afanasiy Ivanoviç hiç gizlememişti ödlele denebilecek biri olduğunu ya da belki daha doğrusu, tutucu bir insan olduğunu. Örneğin düğün töreninde mihrabın önündeyleken kendisini öldüreceklerini bilse ya da bunun gibi toplum içinde onu tatsız, gülünç duruma düşüren, alçaltan bir olay söz konusu olsa elbette korkardı bundan; ama kendisini öldürecekler, kanını akıtacaklar, yaralayacaklar ya da herkesin içinde yüzüne tükürecekler falan diye değil, bütün bunlar böylesine doğal olmayan, böylesine tatsız bir biçimde cereyan ettiği için korkardı. Her ne kadar ağzını açıp bu konuda henüz tek kelime bir şey söylememiş değilse de Nastasya Filippovna da onun tam da bu yanını anlamış, dolaısıyla da vuracağı zaman tam nereye vuracağını biliyormuş gibiydi. Sonuçta, evlilik henüz yalnızca tasarı aşamasında olmasına karşın, Afanasiy Ivanoviç tasarısından vazgeçerek Nastasya Filippovna önünde geri adım attı.

Bir başka şeyin daha etkisi oldu bu kararda: Düşünebilmesi bile çok zordu ama, bu yeni Nastasya'nın yüzü eskisinininkine hemen hiç benzemiyordu. Gerçi eskiden de güzel bir kızdı ama Totskiy dört yıl boyunca bir bakar kör olduğu için kendini bağışlayamıyordu. Aslında burada her iki tarafın da içsel ve ani bir devrim yaşamasının büyük payı vardı. Geçmişte de bu gözlerle baktığında aklına tuhaf düşüncelerin geldiğini anımsıyordu; derin ve gizemli bir karanlık görürdü bu gözlerde. Bakardı bu gözler, ama bir bilmece sorar gibi... Son iki yıl içinde Nastasya Filippovna'nın yüzünün rengindeki değişme sık sık şaşırtıcı olmuştu onu; beyazlaşmıştı, hatta korkunç denecek düzeyde beyazlaşmıştı yüzü ve tuhaf şey, bu onu büsbütün güzelleştirmişti. Döneminin bütün çapkınları gibi Totskiy de talihin kendiliğinden önüne bırakıverdiği bu cana başlangıçta hor görürce bakıyor, onu fethetmeyi kendine yediremiyordu; son zamanlarda ise sık sık bu bakışının yerinde olup olmadığını düşünmeye başlamıştı. Öte yandan, çok değil, daha geçen ilkyazda, Nastasya Filippovna'yı –kendisine iyi bir drachma da vererek– komşu illerden birinde memuriyeti olan ciddi,

aklı başında biriyle evlendirme niyeti vardı (ah, nasıl zalimce, nasıl büyük bir hınçla alay ediyordu şimdi Nastasya Filippovna onun bu kararıyla!). Ama şu anda Nastasya'da yeni keşfettiği güzelliklerle başı dönmüş olan Afanasiy Ivanoviç, ondan başka şekilde yararlanmaya karar verdi. Nastasya Filippovna'ya Petersburg'da bir ev tutarak burada onu her türlü lüks ve konfora boğacak, kız belli bir çevrede göz alır, ad yaparken, Afanasiy Ivanoviç de bôbürlenecek, ününe ün katacaktı.

Petersburg yaşamı beş yıldır sürüyordu ve geçen bu süre, hiç kuşkusuz, pek çok şey için önemli ölçüde belirleyici olmuştu. Afanasiy Ivanoviç'in durumu acınasıydı; en kötüsü de bir kez korkusunu göstermiş olmasını bir türlü bağışlayamıyordu. Evet, korkmuştu, neden olduğunu kendisi de bilmiyordu, ama Nastasya Filippovna'dan korkmuştu. İlk iki yıl, bir süre Nastasya Filippovna'nın kendisiyle evlenmek istediğini, ama özsaygısından dolayı bunu belli etmekten kaçındığını ve inatla kendisinin ona evlenme teklif etmesini beklediğini düşünmüştü. Doğrusu tuhaf bir beklenti-ydi bu; Afanasiy Ivanoviç yüzünü astı ve derin düşüncelere daldı. Ama işte bir gün bir olay vesilesiyle, kendisi evlenme teklifinde bulunmuş olsaydı bile bunun Nastasya Filippovna tarafından kabul edilmeyeceğini büyük ve (insan yüreği böyledir işte) tatsızca denilebilecek bir hayretle gördü. Uzunca bir süre buna inanamadı; sonunda durumun tek bir açıklaması olduğuna karar verdi: "bu tuhaf ve yaralı kadın" çılgınlığını o düzeye vardıracabiliyordu ki, kendisi konumundaki birine red cevabı vererek nefretini belli etmeyi, dudak uçuklatıcı bir servete konarak bütün geleceğini güvence altına almaktan daha hoş bulabiliyordu. İşin en kötü yanı da, Nastasya Filippovna'nın büyük üstünlük elde etmesiydi bu konuda. Kendisine sunulan lüks ve konforu benimsemekle birlikte, maddi çıkarını hiç kollamadı, bu konudaki ayartmalara yüz vermedi ve bu beş yıllık süre içinde bir kenara tek kapık koymadığı gibi alabildiğine sade, alçakgönüllü bir yaşam sürdü. Afanasiy Ivanoviç aralarındaki bağı koparmak için, oldukça büyük bir tehlikeyi de göze almasını gerektiren kurnaz bir yönleme başvurdu: Hiç sezdirmeden, sanki kendiliğinden bir gelişmeymiş gibi kadın ruhundan anlayan, kadınların gönlünü çelmede hünerli oldukları bilinen kim-selerle –prensler, sefaret kâtipleri, büyükelçiler, yazarlar, ozanlar, hatta sosyalistler– kuşatı Nastasya Filippovna'nın çevresini, ama

sanki yüreğinin yerinde bir taş varmış ve bütün duyguları sonsuzcasına kuruyup yok olmuş gibi bir tekinden bile etkilenmedi bu insanların. Evinde yalnız başına yaşadı, kitaplara, okuyup öğrenmeye, müziğe verdi kendini. Tanıdığı, ilişkide olduğu pek az insan vardı: Yoksul ve gülünç birkaç memur karısı, iki aktris, birkaç kocakarı ile çok saygıdeğer bir öğretmenin ailesi; çok çocuklu, kalabalık bir ev olan öğretmenin evinde onu pek hoş karşılarlar, el üstünde tutarlardı. Akşamları sık sık beş altı kadar --daha çok değil-- tanıdığı uğrardı kendisine. Totskiy de sık sık ve düzenli olarak uğrardı. Nastasya Filippovna'yla son zamanlarda tanışanlardan biri de General Yepançin'di. General'in o kadar kolay olmamıştı tanışması, buna karşılık Ferdişçenko adında ayyaş, edepsiz, genç bir memurla tanışmada hiç zorluk çıkarmamıştı. Tanışları arasında bir de yoksulluktan gelen ama şimdi tefecilikle uğraşan Ptitsin adında temiz, alçakgönüllü, ciddi bir genç de vardı. Son tanıştığı kişi ise Gavrilâ Ardalyonoviç idi. Bütün çevre bundan ibaretti ama Nastasya Filippovna'nın tuhaf bir ünü vardı: güzel olduğu herkesçe bilinen, kabul edilen bir şeydi, ama hepsi bu kadar. Kimse, hakkında en ufak bir imada bulunamaz, ileri geri en ufak bir şey söyleyemezdi. Sahip olduğu ün, eğitimi, davranışlarındaki incelik, soyluluk, zekâsı, nüktedanlığı... bütün bunlar Afanasiy Ivanoviç'i belli bir plan üzerinde durmaya yönlendiriyordu. General Yepançin gibi alabildiğine önemli ve etkin birinin de öyküye katılması tam bu noktada oldu.

Kızlarından biriyle ilgili olarak aklından geçenleri General'e açtığı konuşmasında, soylu bir şekilde itiraflarda da bulunmuştu. Özgürlüğüne kavuşmak için hiçbir engel kendisini duraklatamazdı; hatta Nastasya Filippovna'nın kalkıp onu tümüyle kendi haline bırakacağını söylemesi bile kendisine huzur vermeyecekti, kuru kuruya verilen sözler ona yetmezdi, o tam güvence arıyordu vb. İkisi birlikte çalışmaya karar verdiler. Başlangıçta olabildiğince yumuşak yöntemlere başvuracak, "yüreğin soylu tellerini" titretirmeye çalışacaklardı. Birlikte genç kadının ziyaretine gittiler ve Totskiy doğrudan konuya girerek durumunun son derece karmaşık ve içinden çıkılmaz bir hal aldığını; bütün suçun kendisinde olduğunu; ona karşı başlangıçta takındığı tutum ve davranışlarından dolayı pişman olmadığını, çünkü kendisinin iflah olmaz bir şehvet düşkünü olduğunu, ama şimdi evlenmek istediği-

ni ve yapacağı izdivacın tümüyle Nastasya Filippovna'ya bağlı olduğunu, kısacası kurtuluşunun onun soylu yüreğini dinleyerek vereceği karara bağlı olduğunu söyledi. Daha sonra General Yepançin başladı; o da bir baba olarak konuşacağını ve yüreğe değil mantığa sesleneceğini, Nastasya Filippovna'nın Afanasiy Ivanoviç'in alinyazısına hükmetme hakkını tümüyle kabul ettiğini, her iki kızının mutluluğunun ve belki başka kızların mutluluklarının da yine onun elinde olduğunu söyledi. Bunları söylerken sergilediği teslim olmuşluk havasıyla böbürlenir gibiydi. Nastasya Filippovna'nın, kendisinden "tam olarak ne istedikleri" sorusuna Totskiy yine deminki gibi olanca içtenliğiyle, beş yıl önce kapıldığı büyük korkunun etkisinden hâlâ kurtulamamış olduğunu ve Nastasya Filippovna biriyle evlenene dek de bundan kurtulamayacağını söyledi. Hemen ardından da bu ricasının, hakikaten sağlam bir gerekçeden kaynaklanıyor olmasaydı, son derece saçma kaçacağını bildiğini ekledi. Bu gerekçe, kendisinin de tanıdığı, evine kabul ettiği çok iyi bir ailenin çocuğu olan Gavriła Ardalyonoviç Ivolgin adlı kendisini ne zamandır deliler gibi seven gençti; bu genç, salt onun sevecenliğini kazanabilme umudu uğruna ömrünün yansı- nı vermeye hazırdı. Bütün bunları kesin olarak biliyordu, çünkü Gavriła Ardalyonoviç'in kendisi dostça ve gençlik coşkusuyla, içtenliğiyle bu itiraflarda bulunmuştu. Genç adamın velinimetini olan Ivan Fyodoroviç de olayı biliyordu. Ve son olarak, eğer Afanasiy Ivanoviç yanılmıyorsa, Nastasya Filippovna da delikanlının aşkından nicedir haberdardı ve yine eğer yanılmıyorsa bu aşka karşı lütufkârca bir yaklaşım içindeydi. Bu konudan söz edebilmek kolay değildi, hele hele onun için... Ama eğer Nastasya Filippovna Totskiy'de, bencillikten başka duygular da, -örneğin bir parça iyilik duygusu- bulunduğunu kabul etme yüce gönüllülüğünü gösterecek olursa, beş yıldır sürdürmekte olduğu yapayalnız yaşamın nicedir kendisine nasıl üzüntü verdiğini anlayacaktı. Burada kopkoyu bir karanlığı andıran bir belirsizlik, yaşamın yenilenebileceğine ilişkin inançsızlık, yeni bir amaçla aşkı ve yuva kurma saadeti- ni önüne serebilecek olan hayata karşı güvensizlik olduğunu görmüyor muydu? Belki de gerçekten üstün yetenekleri vardı, bunları kısır ıstıraplarla ne diye mahvetmeliydi? Tek kelimeyle, burada sağduyuya da Nastasya Filippovna'nın gönlü yüceliğine de yakışmayacak bir tür romantizm vardı. Bunları söylemenin herkes-

ten daha çok kendisine zor geldiğini yineledikten sonra, geleceğini güvenceye alabilmesi için kendisine yetmiş beş bin ruble sunması gibi en içten dileğini dile getirmesi durumunda Nastasya Filippovna'nın herhalde kendisini aşağılamayacağını umduğunu söyleyerek, ek bir açıklama olarak da, bu tutarda bir paranın vasiyetnamesinde de onun adına yer aldığını, kısacası bunun herhangi bir ödül, ücret, tazminat vb. olarak değerlendirilmemesi gerektiğini... ve son olarak da, kendisini vicdan borcunu yerine getirmek gibi insancıl bir arzu içinde olan biri olarak görmenin ve bağışlamanın o kadar da zor olmaması gerektiğini vb. açıkladı. Bu gibi durumlarda söylenebilecek her şeyi söyledi. Çok güzel, çok net, çok açık konuştu. Bu arada, kendi başına önemli değilmiş de, laf arasında aklına gelmiş gibi, yetmiş beş bin rubleden ilk kez burada, şu anda söz ettiğini, bundan, işte şurada oturmakta olan Ivan Fyodoroviç de dahil, hiç kimsenin haberi olmadığını söyledi.

Nastasya Filippovna'nın yanıtı iki ahbabı çok şaşırttı.

Bu yanıtta, önceki alay ve iğnelemelerden, düşmanlıklardan, nefretten, hatırası bile Totskiy'nin sırtının soğuk soğuk ürpermesine neden olan o eski kahkahalardan en küçük bir iz olmadığı gibi, tersine, en sonunda birileriyle oturup dostça konuşabilme olanağı doğmuş olmasından duyduğu sevinç seziliyordu. Nastasya Filippovna itiraf etmeliydi ki, ne zamandır kendisi de böyle dostça bir ortamda oturup konuşmak istiyordu, ama doğrusunu söylemek gerekirse buna hep gururu engel olmuştu, ama şu anda buzlar kırılmıştı, -iyi ki de kırılmıştı- herkes düşüncelerini açık açık söyleyebilirdi. Önce hüzünlü bir gülümsemeyle, ardından neşeli, canlı bir kahkahayla, hayatlarında eski fırtınaların bir daha asla kopmayacağını itiraf etti; dünyaya bakışında ne zamandır birtakım değişiklikler olmuştu, her ne kadar bu değişiklikten yüreğinin payına pek bir şey düşmediyse de, hayatın olup bittilerine de itiraz etmemek gerektiğini kabullenmek zorunda kalmıştı; olup biten her şey artık geçmişe aitti, dolayısıyla Afanasiy Ivanoviç'in şimdi bile korkmakta oluşunu, itiraf etmesi gerekirdi ki, hayretle karşılaşmıştı. Burda Ivan Fyodoroviç'e döndü ve saygılı bir tavırla kızlarından söz edildiğini çoktandır duyduğunu ve kendilerine karşı ne zamandır derin bir saygı beslediğini söyledi. Onların yararına olabilecek küçücük bir şey yapabilirse, yapmak da değil, böyle bir şeyin yalnızca düşüncesi bile, kendisi için mutluluk ve gurur

kaynağı olacaktı. Şu anda ağır ve sıkıcı, çok sıkıcı bir yaşam sürdürdüğü doğrudur. Afanasiy Ivanoviç hayallerini doğru sezmişti; aşkla değilse de, yeni bir aile kurarak yaşamına yepyeni bir amaç, bir ruh kazandırabilirdi. Ne var ki, Gavrilâ Ardalyonoviç'e ilişkin olarak bir şey söyleyebilmesi mümkün değildi; galiba, evet, seviyordu kendisini; bağıllığının gelgeç değil, kalıcı olduğuna inanabilirse kendisinin de onu sevebileceğini hissediyordu. Sevgisinde içten olabilirdi, ama henüz çok genç olduğunu da unutmamak gerekirdi, o bakımdan hemen bir karar verebilmek o kadar kolay değildi. Aslında onun en beğendiği yanı, tek başına çalışıp çabalayarak bütün ailesine bakmasıydı. Onun azimli, gururlu, işinde ilerleme arzusuyla dolu bir genç olduğunu duymuştu. Yine, Gavrilâ Ardalyonoviç'in annesi Nina Aleksandrovna İvolgina'nın son derece saygıdeğer bir insan, kız kardeşi Varvara Ardalyonovna'nınsa harika bir kız olduğunu duymuştu; Ptişin'dan pek çok şey duymuştu Varvara Ardalyonovna'ya ilişkin. Yine duyduğuna göre bütün aile başlarına gelen felakete metanetle göğüs geriyordu; onlarla tanışmayı çok, ama çok isterdi, ama acaba aile kendisini kabul etmek ister miydi? Genel olarak bu evliliğe karşı değildi; ama yine de üzerinde çok düşünülmesi gereken bir konuydu bu; kendisine bu konuda baskı yapılmazsa sevinirdi. Yetmiş beş bin ruble konusuna gelince, Afanasiy Ivanoviç'in bunun sözünü açarken bunca sıkıntı çekmesine hiç gerek yoktu. Paranın ne demek olduğunu bilmeyen biri değildi, dolayısıyla da bu parayı elbette kabul ediyordu. Bir tek Gavrilâ Ardalyonoviç değil, General'e bile bundan söz etmemiş olmak şeklindeki ince düşünüşü için Afanasiy Ivanoviç'e gönül borcu duyuyordu; ama bunun Gavrilâ'dan da gizlenmiş olmasına bir anlam veremiyordu, Gavrilâ bunu bilebilirdi, çünkü onun ailesine girerken böyle bir paraya sahip olmasının kendisini utandıracak bir yanı yoktu. Neyse, sonuç olarak, böyle bir paradan haberdarlar diye kimseden özür dilemek niyetinde olmadığı gibi, herkesin bunu bilmesini arzu ediyordu. Ne ailesinde ne de başka herhangi birinde kendisine ilişkin açığa vurulmamış herhangi bir düşünce kalmadığından emin olana dek Gavrilâ Ardalyonoviç ile evlenebilmesi mümkün değildi. Ne olursa olsun, kendisini en ufak bir şekilde suçlu gibi görmüyordu; Petersburg'da beş yıldır sürdürmekte olduğu yaşamın hangi koşullarda geçtiğini, Afanasiy Ivanoviç'le hangi ilişkiler içinde olduğunu ve biriktirdiği paranın

tutarını Gavrilâ Ardalyonoviç'in bilmesi çok iyi olacaktı. Son olarak da eğer şu anda bir miktar para kabul ediyorsa bunu asla, kendisinin hiçbir suçunun olmadığı, yitirilen genç kızlık onurunun karşılığı olarak değil, hurdahaş edilmiş bir hayatın tazminatı olarak kabul ediyordu.

Bunları söylerken öyle coştı, öyle heyecanlandı ki, General Yepançin olaya bitmiş gözüyle bakarak bu durumdan memnun bile kaldı; ama korkusu hâlâ süren Totskiy'nin kendine gelmesi kolay olmadı, hâlâ bu lafların gerisinde çöreklenmiş bir yılan arama-ya devam ediyordu. Yine de, konuşma artık başlamış bulunuyordu ve her iki dostun, Nastasya Filippovna'nın Ganya'ya ilgi duymasına yönelik manevraları ve buna ilişkin beklentileri gerçekleşmeye başlamış gibiydi, o kadar ki, Afanasiy İvanoviç bile zaman zaman başarıdan emin gibi hissetmeye başlamıştı kendi. Bu arada Nastasya Filippovna'nın Ganya'yla her şeyi konuşma fırsatı oldu; ama pek az söz sarf edildi bu konuşmada, sanki her fazla söz genç kızın iffesini kirletirmiş gibi. Nastasya Filippovna bu konuşmada Ganya'nın kendisini sevmesine izin verdi, ama kendisinin de onu sevmesiyle ilgili olarak kendini bağlayan en ufak bir söz vermedi; ve eğer bir gün gerçekten bir izdivaç olursa, o güne dek kendisine hayır deme hakkını saklı tuttuğunu, aynı hakkın elbette Ganya için de söz konusu olduğunu belirtti. Derken bir gün Ganya mutlu bir rastlantı sonucu ailesinin, gerek bu evliliğe gerekse Nastasya Filippovna'nın kendisine son derece olumsuz baktığının Nastasya Filippovna tarafından bütün ayrıntılarıyla bilindiğini öğrendi; her an ha geldi ha gelecek diye beklemesine karşın gelip de kendisiyle bu konuda tek kelime bir şey konuşmamıştı. Aslında bu evlilikle ilgili olarak ortaya pek çok başka şey döküldü; ancak çoğu dedikodu düzeyinde kalan şeyler olduğu için bunlara hiç değinmemeyi yeğliyoruz. Örneğin Totskiy, Nastasya Filippovna'nın, Yepançin'in kızlarıyla ne amaçla olduğunu kimsenin bilmediği, belirsiz, gizemli bir ilişki kurduğunu öğrenmişti, ki aslı astarı olmayan bir dedikodudan başka bir şey değildi bu. Bir başka dedikoduya göre, Nastasya Filippovna, Ganya'nın kendisiyle salt parası için evlendiğini, onun son derece kıskanç, paradan başka bir şey düşünmeyen, aşağılık biri olduğunu biliyordu, onun vakti zamanında Nastasya Filippovna'yı kendine eş olarak çok arzuladığını, ancak Totskiy ve General'in onun Nastasya Filippovna'ya olan bu tutku dolu sevgisini is-

tismar ederek onu kendisine meşru bir karı olarak vermeye kalktıkları gün Nastasya'dan nefret etmişti. Tutku ve nefret, delikanlının kalbinde garip bir şekilde taht kurmuştu. Yürek paralayıcı bir takım çelişkilerden sonra bu "iğrenç kadın"la evlenmeye her ne kadar rıza gösterdiyse de, günün birinde bu kadından intikam alacağına bunun da onun içine sürüklendiği aşağılanmanın cezası olacağına yemin etti. Bütün bunlardan sonra Nastasya Filippovna'nın haberinin olduğu ve sözde gizlice de bir karşı saldırı hazırladığı iddia ediliyordu; dedikodular Totskiy'i o derece korkutmuştu ki, endişelerinden General'e bile bahsedemez olmuştu. Ama bir anda cesaret bulduğu, kendine güveninin yerine geldiği anlar da oluyordu; örneğin Nastasya Filippovna'nın General'e ve kendisine yaş günü akşamı en sonunda kesin kararını bildireceğinisöylemesi onu biraz cesaretlendirir gibi olmuştu. Gelgelelim, en tuhaf ve en inanılmaz dedikodu, ne yazık ki, Ivan Fyodoroviç'e ilişkindi ve her geçen gün bunun gerçek olduğu biraz daha ortaya çıkıyordu.

Söylentiler ilk bakışta tümüyle inanılmaz gibi görünüyordu. Ivan Fyodoroviç'in o saygıdeğer yaşlılık yıllarında, yaşam deneyiminin, bilgi birikiminin vb.vb. en yüksek olduğu bir dönemde Nastasya Filippovna'ya tutulabileceğine inanılabilir miydi? Ama işte bunun böyle olduğu söyleniyordu, hem de müthiş bir tutkuyla bağlandığından söz ediliyordu General'in Nastasya Filippovna'ya. İyide, bu iş nasıl olacaktı? İnanması bile zor belki, ama galiba Ganya'ya güveniyordu bu işte General. Totskiy ortada bir şeyler döndüğünden ve General ile Ganya arasında sözsüz bir anlaşma olduğundan kuşkulanıyor gibiydi. Gözlerini aşk bürüyen bir adanın, hele de ileri bir yaşta, bir kör gibi davranacağını ve hiç umulmayacak yerlerden, en saçma kapılardan kendine umut beklediğini herkes bilir; bu da bir yana, sağduyuları, bilinçleri körelir adeta ve onca bilge bir kişi olarak bilinmelerine karşın bir çocuk gibi, budalaca davranırlar. General'in paraya pula hiç önem vermeyen biri olduğunu bilmesine karşın Nastasya Filippovna'ya doğum günü için armağan olarak müthiş pahalı bir inci kolye hazırladığı hemen herkesçe biliniyordu. Doğum gününden bir gün önce, kendinden de gizlemeye çalışmasına karşın hummalı denebilecek bir telaş içindeydi. İnci kolye işi Bayan General'in de kulağına çalınmıştı. Aslında Lizaveta Prokovyevna için kocasının uçarı bir adam olduğu ne zamandır bir giz değildi; hatta buna kısmen alıştığı bile söylenebi-

lirdi; ama yine de bu kadarına –insaf artık!– göz yumamazdı: Kıscası inci kolye onu derinden ilgilendiriyordu. Aslında General de bir iki gün önce dokundurulan sözlerden bunun farkına varmıştı ve her an büyük bir fırtınanın patlamasını bekliyordu korkuyla. İşte öykümüzün başladığı o sabah, tüm aile üyelerinin toplanacağı kahvaltı masasında yer almak istememesinin nedeni buydu. Daha Prens gelmezden önce bir bahaneyle bu işten kurtulmak istiyordu. Kurtulmak, General için bazen yalnızca kaçmak anlamına gelirdi. Esasen şu anda onun bütün amacı bugünün, bundan da önemlisi bu gecenin bir tatsızlık çıkmadan atlatılmasıydı. Prens, işte tam böylesine sıkışık bir anda çıkıp gelivermişti. “Hızır gönderdi onu!” diye düşünüyordu General, karısının yanına giderken.

V

Bayan General, soyuna kıskançlıkla sahip çıkardı. Soyunun son temsilcisi olduğu vaktiyle kulağına çalınmış olan Prens Mışkin’in bir lokma ekmeğe muhtaç şu sefil budala olduğunu böyle birdenbire öğrenmek onu derinden etkiledi. General’in de istediği tam buydu: böylesine şok edici bir darbeye dikkatleri kendi üstünden bir başka yere yöneltmek.

Kendisini şoke eden durumlarda Bayan General genellikle gözlerini faltaşı gibi açar, biraz arkasına kaykılır ve tek bir şey söylemeden bakışlarını boşlukta bir noktaya dikerdi. Kocasıyla aynı yaşlardaydı; uzunca boylu, zayıf bir kadındı; sık siyah saçlarının çoğu ağarmıştı, burnu kemerli, yanakları solgun ve çökük, dudakları ince ve kilitliydi; alnı yüksek ama dardı; iri, külrengi gözlerinde zaman zaman hiç beklenmedik anlamlar çakardı. Bir zamanlar, bakışlarının inanılmaz derecede etkili olduğuna inanmak gibi bir zayıflık göstermişti, bu inanç kendisinde hâlâ sürüyordu.

Faltaşı gibi açtığı gözlerini karşısında telaşlı hareketlerle bir oraya bir buraya gidip gelen İvan Fyodoroviç’e diken Bayan General:

“Kabul etmek mi?” dedi. “Hem de hemen, şimdi ha?”

General telaşla:

“Eğer kendisini görmek istiyorsanız, dostum,” dedi, “bu konuda en ufak seremoniye gerek olmadığından emin olabilirsiniz.. Tam bir çocuk... ayrıca, çok da acınacak bir halde. Bir hastalığı

varmış... ondan kaynaklanan nöbetler geliyormuş zaman zaman. İsviçre'den bugün gelmiş, trenden indiği gibi de doğru buraya, bize... giyimi kuşamı da bir tuhaf, Almanlara benziyor... üstüne üstlük, cebinde beş parası yok; gerçek anlamda beş parası yok. Kendisine yirmi beş ruble verdim, bizim orda yazıcılık gibi bir iş ayarlamaya da çalışacağım. Size gelince, mesdames, onun karnını doyursanız iyi olur, çünkü çok aç benziyor..."

Bayan General, gözleri yine öyle faltaşı gibi açık:

"Doğrusu beni çok şaşırtıyorsunuz," dedi. "Yok açlık, yok nöbetler! Ne nöbetiymiş bu?"

"Ah, fazla sık yinelenen bir nöbet değil galiba nöbetleri... Bir çocuk gibi tıpkı, ama eğitimsiz de değil." Kızlarına döndü: "Sizlerden de, mesdames, ricam, kendisini sıkı bir sınavdan geçirmeniz... her şeye karşın nelere yeteneği olduğunu öğrenmemiz hiç fena olmaz..."

Bayan General derin bir şaşkınlıkla ayırdığı gözlerini kızlarından kocasına, kocasından kızlarına devire devire heceledi:

"Sı-nav-dan ge-çir-mek mi?"

"Dostum, sözlerime özel anlamlar yükleme lütfen... Yine de... nasıl istersen öyle yap. Ben yalnızca ona güleryüz göstermek için buraya getirdim, sonuçta bir hayır işi..."

"Buraya getirmek mi? İsviçre'den buraya getirmek?"

"Canım buraya gelmesiyle İsviçre'nin bir ilgisi yok. Yine de, dediğim gibi, sen bilirsin... Ben yalnızca, aynı soyadını taşıyorsunuz, hatta belki akraba bile olabilirsiniz diye... bir de, başını sokacak bir yeri yoktu, onun için... Hatta ona ilgi gösterebileceğini bile düşünmedim dersem yalan olur, çünkü ne de olsa bizim aileden sayılır."

Kardeşlerin en büyüğü, Aleksandra:

"Gerçekten de seremoni gerekmeden kabul edebilirsiniz onu, maman," dedi. "Hem, yoldan gelmiş, açtır... başını sokacak bir yeri de yoksa, gelip bizimle yemek yese ne olur sanki?"

Aglaya:

"Çocuk gibi olduğuna göre," dedi, "onunla belki körebe de oynayabiliriz?"

"Körebe oynamak mı? Ne münasebet!"

"Ah, maman, anlamıyorsunuz, hiç anlamıyorsunuz!"

Neşeli bir kız olan ortancaları Adelaida kendini tutamayıp gülmeye başladı.

Aglaya tartışmaya son vererek:

“Çağırın onu, papa,” dedi, “maman izin veriyor.”

General, uşağa Prens'i çağırmasını emretti.

“Yalnız, sofraya oturduğunda boynuna bir peçete bağlayacak,” dedi Bayan General. “Fyodor'u ya da Maşa'yı çağıracağız ve tam arkasında durup ona bakacaklar yemek yerken. Sakin biri mi bari... nöbetlerinde özellikle? Çok el kol hareketi yapıyor mu?”

“Son derece terbiyeli, son derece kibar bir genç. Bazı davranışların biraz fazla safça. İşte, teşrif ettiler. Soyunun son temsilcisi, Prens Mışkin hazretlerini takdim ederim! Aynı soyadını taşıyorsunuz, hatta belki akrabasınız bile... lütfen kendisini kabul edin, gülyüz gösterin. Aziz Prens, hanımlar da kahvaltı etmek üzereydiler, lütfen siz de katılın onlara... Bana gelince, çok geç kalmış bulunuyorum, bağışlamanızı dilerim...”

Bayan General, anlamlı anlamlı:

“Nereye geç kaldığınız belli,” dedi.

“Gerçekten çok geç kaldım, dostum! Ona hatıra defterlerinizi verin, mesdames, bir şeyler yazsın... Gerçek bir güzelyazı ustası! Büyük bir yetenek! Az önce çalışma odamda eski bir stille yazdığı ‘Bu, Başrahip Pafnutiy’in imzasıdır’ yazısını görmeliydiniz!”

Bayan General odadan kaçarcasına çıkmakta olan kocasının ardından:

“Başrahip mi? Pafnutiy mi? Durun bir dakika!” diye bağırdı telaşla. “Nereye gidiyorsunuz? Ne demek oluyor bütün bunlar?”

“Evet, evet, aziz dostum, geçmişte yaşamış bir başrahip bu... benim Kont'la randevum var... ta ne zaman, üstelik de bizzat kendisi verdi bu randevuyu... Prens, hoşçakalın!”

General koşarcasına uzaklaştı.

Lizaveta Prokovyevna, sertçe:

“O kontları iyi bilirim ben!” diye mırıldandı, sonra gözlerini yine sertçe Prens'e çevirdi: “Evet?.. Ne diyorduk?..” dedi küçük görürce ve sıkıntıyla. “Ha, evet... ne başrahibiymiş bu Allah aşkına?”

Aleksandra, annesini uyarma gereği duyarak:

“Maman...” diye başladı. Hatta Aglaya aynı amaçla ayaklarını yere vurdu.

Bayan General, sertçe:

“Lütfen bana engel olmayın, Aleksandra Ivanovna!” dedi. “Bilmek istiyorum. Lütfen şöyle oturun, Prens. Ya da, hayır, şuraya,

güneşe doğru oturun; şöyle, biraz daha ışığa doğru gelin, sizi daha iyi görebileyim. Evet, ne başrahibiymiş bu?"

"Başrahip Pafnutiy," dedi Prens, alabildiğine ciddi ve dikkatli.

"Pafnutiy? İlginç; kimin nesiymiş bu Pafnutiy?"

Gözlerini Prens'ten ayırmadan, sert bir sesle sormuştu Bayan General sorusunu; Prens'in yanıtını dinlerken de, gözleri yine onun gözlerinde, her sözcüğün ardından başını sallıyordu.

"Başrahip Pafnutiy, on dördüncü yüzyılda yaşamıştır," diye başladı Prens. "Volga boyunda, bugünkü Kostroma ili dolaylarında bir manastırı yönetiyordu kendisi. Kutsal bir kişiydi, sürdürdüğü yaşamı, yaptığı, başardığı işlerle ün salmıştı. İmzaladığı bir belgeden kopya etmişler imzasını, benim gördüğüm bu kopya imzadır, ancak öyle hoşuma gitti ki, ben de taklit etmeyi öğrendim. Demin bana bulacağı işle ilgili olarak General yazımın nasıl olduğunu görmek istediği için kendisine birkaç farklı yazı örneği sundum. Bunlardan biri de, başrahip Pafnutiy'in imzasının taklidiydi: 'Bu, Başrahip Pafnutiy'in imzasıdır.' General'in çok hoşuna gitti, demin sözünü etmesinin nedeni de sanırım buydu."

"Aglaya!" dedi Bayan General, "Sakin unutma bu Pafnutiy adını ya da daha iyisi bir yere not et, yoksa benim unutacağım kesin. Aslında ben çok daha değişik, ilginç bir şey olarak düşünmüştüm. Nerde bu yazı şimdi?"

"Sanırım General'in çalışma odasında kaldı, masanın üstünde."

"Hemen birini gönderelim, getirsin."

"İsterseniz daha sonra sizin için de yazarım."

"Evet, maman," diye atıldı Aleksandra, "şimdi kahvaltı edelim, acıktık hepimiz."

"Öyle olsun. Gidelim, Prens; siz de acıktınız mı?"

"Evet, şu anda kendimi çok aç hissediyorum; ve size çok, çok teşekkür ediyorum."

"Kibar biri olmanız çok hoş. Ve gördüğüm kadarıyla, yani bana anlattıkları kadar da... tuhaf sayılmazsınız. Yemek salonuna geçelim." Yemek odasına geçince telaşla Prens'e yer gösterdi: "Lütfen şöyle oturun... tam karşıma... Size bakmak istiyorum. Aleksandra, Adelaida, Prens'e ikramlarda bulunun! Gerçekten de... hiç hastaya benzemiyor, öyle değil mi? Belki peçete bağlamaya bile gerek yok? Yemek yerken, Prens, peçete bağlarlar mıydı size?"

“Yedi yaşlarındayken falan, sanırım, bağlarlardı, ama şimdi yemek yerken peçeteyi genellikle dizime koyuyorum.”

“Doğrusu da bu. Ya nöbetler?”

“Nöbetler mi?” dedi Prens, biraz şaşırmış. “Nöbetlerim iyice seyrekleşti bu aralar. Aslında bilemiyorum, buranın ikliminin bana iyi gelmeyeceğini de söylüyorlar.”

Bayan General kızlarına dönerek:

“Çok güzel konuşuyor,” dedi. “Doğrusu bu kadarını beklemiyordum. Demek her zaman olduğu gibi söylenenler tümüyle yalan, uydurma. Hadi Prens, yiyin. Yiyin ve anlatın: Nerde doğdunuz, nerde eğitim gördünüz? Her şeyi öğrenmek istiyorum, inanılmaz derecede ilgimi çekiyorsunuz benim.”

Prens teşekkür etti ve büyük bir iştahla yemeğini yerken, bu sabah birkaç kez anlattığı öyküyü bir kez daha anlattı. Bayan General büyük bir keyifle dinliyordu. Kızların da ilgisini çekmiş gibiydi Prens’in öyküsü. Akrabalar sayılıp dökülmeye başlandı. Prens’in, soykütüğünü oldukça iyi bildiği anlaşıyordu. Onca yakın adı sayılmasına karşın, Bayan General ile Prens arasında hemen hiçbir akrabalık ilişkisi bulunamadı. Büyük dedeler ve büyük anneler arasında, o da çok, çok uzaktan bir yakınlık olabilirdi belki. Konu özellikle de Bayan General’in çok hoşuna gitmişti, çünkü onca istemesine karşın soyu sopu üzerine bir tartışma açamamıştı; dolayısıyla masadan büyük bir keyifle kalktı ve Prens’e:

“Şimdide oturma odasına geçelim,” dedi. “Hep birlikte oturduğumuz odaya bu adı verdim. Aslında küçük konuk odasıdır orası... Ailecek otururuz, herkes kendi işiyle uğraşır. Büyük kızım Aleksandra piyano çalar, okur ya da nakış işler; Adelaida resim yapar (ama hiçbirini bitiremez); Aglaya ise öylece oturur, hiçbir şey yapmaz. Ben de hiçbir şey yapmam, hiçbir iş gelmez elimden. İşte geldik, şöyle oturun Prens, ocağın yanına... ve bir şeyler anlatın; nasıl anlatığınızı görmek istiyorum. Yani hakkınızda tam bir fikir edinmek istiyorum... ki ihtiyarla, Prens Belokonskaya’yla görüştüğümde sizin hakkınızda her şeyi anlatabileyim. Herkesin size aynı büyük ilgiyi göstermesini istiyorum. Evet, başlayın konuşmaya, Prens.”

Paletini, fırçalarını alarak bir baskı resme bakarak çalıştığı manzara resminin başına geçen Adelaida:

“Ama, maman, tuhaf olmaz mı bu?” dedi. “Böyle durup dururken bir şey anlatmaya başlamak?..”

Aleksandra ve Aglaya küçük bir divana yan yana oturmuş, kollarını kavuşturarak konuşmayı beklemeye başlamışlardı. Odadaki herkesin dikkatinin odağı olduğunu fark etmiş gibiydi, Prens.

"Birisi bana, hadi bir şeyler anlat dese, kesinlikle bir şey anlata-mazdım," dedi Aglaya.

"Nedenmiş o? Ne var bunda tuhaf olan? Neden anlatamayacak-mış? Onun da herkes gibi dili yok mu ağzında? Onun nasıl ko-nuştuğunu görmek istiyorum. Ne konuda olursa olsun... Anlatın, Prens, İsviçre'yi nasıl buldunuz, etkiledi mi sizi, ilk izlenimleriniz neler oldu? Şimdi kendi gözlerinizle göreceksiniz, başlayacak an-latmaya, hem de ne güzel başlayacak..."

"Derinden etkiledi diyebilirim..." diye başladı Prens.

Lizaveta Prokoryevna, Prens'in sözünü keserek:

"Bakın, gördünüz mü!" dedi kızlarına. "Başlayacak demiştim, işte başladı bile..."

Aleksandra da annesinin sözünü keserek:

"Ama, maman, konuşmasını istediniz, bari konuşmasına izin verin," dedi, sonra Aglaya'nın kulağına eğilerek, "Bu Prens bence budala falan değil, tam bir çapkın," diye fısıldadı.

"Deminden beri ben de aynı şeyi düşünüyordum," dedi Aglaya da. "Eğer numara yapıyorsa, alçağın teki demektir. Belki amacı paradır?"

"Derinden etkiledi diyebilirim," diye yeniden başladı Prens. "Rusya'dan çıkıp da çeşitli Alman kentlerinden geçerek yol almaya başladığımızda, hiçbir şey sormadan sessizce önümde akan man-zarayı izlediğimi anımsıyorum. Art arda yinelenen çok şiddetli nö-betlerin hemen sonrasıydı; hastalığın böylesine şiddetlendiği ve nöbetlerin sıklaştığı dönemlerde, belleğimi tümüyle yitiriyor, ade-ta alıklışıyordum; aklım, evet, belki çalışıyordu ama, düşüncele-rimin mantıksal zinciri kopuyordu. Birbiri ardınca ikiden, üçten fazla düşünceyi dile getiremiyordum. Yani bana öyle geliyor. Nö-betlerin sıklığı ve şiddeti azalınca, yeniden sağlığıma, gücüme ka-vuşuyordum, şimdi olduğu gibi tıpkı. Anımsıyorum: Dayanılmaz bir hü-zün çökmüştü yüreğime; hatta hüngür hüngür ağlamak istiyordum; bunun nedenini de anlamıştım: gördüğüm her şey ya-bancı olduğu için beni şiddetle etkiliyor, tedirgin ediyor, şaşırtı-yordu. Yabancı olan her şey beni adeta boğuyor, öldürüyordu. Be-ni bu karanlıktan uyandıran, çok iyi anımsıyorum, bir akşam İs-

viçre girişinde, Bazel'de, pazar yerinde anıran bir eşek oldu. Eşegin anırması beni derinden etkilemiş ve nedense müthiş hoşuma gitmişti. Kafamın içi böylece, yani eşegin anırmasıyla birlikte apaydınlık oluverdi."

"Eşek mi? Tuhaf doğrusu," dedi Bayan General, sonra gülüşmekte olan kızlarına sert sert bakarak: "Aslında o kadar da tuhaf değil," dedi, "çünkü eşeğe aşık olanlara bile rastlanabiliyor. Mitolojide vardı galiba böyle bir olay... Devam edin, lütfen Prens."

O günden beri eşekleri nasıl sevdiğimi anlatamam. Daha da ileri gidip, bunun çok özel bir sevgi olduğunu bile söyleyeceğim. Sorup soruşturmaya, eşekler hakkında bilgi toplamaya başladım, çünkü daha önce hiç görmediğim bir hayvandı bu. Kısa sürede öğrendim ki, çalışkan, güçlü, sabırlı, her mihnete katlanan ve insanogluna çok ucuza mal olan bir hayvanmış, eşek. Birden İsviçre'yi sevmeye başlamıştım, hüznümden de eser kalmamıştı ve bütün bunlara bir eşek neden olmuştu."

"Doğrusu son derece ilginç, ama sanırım eşeği atlayabilir ve başka bir konuya geçebiliriz. Ne diye gülüp duruyorsun, Aglaya? Ve sen, Adelaida? Prens çok güzel anlattı eşeği. En azından kendi gözleriyle görmüş onu. Peki ya sen ne gördün? Yurtdışını gördün mü?"

"Ben eşek gördüm, maman," dedi Adelaida.

"Ben de anırtısını duydum," diye atıldı Aglaya da. Kızların üçü de, yeniden gülmeye başladılar. Prens de onlarla birlikte gülüyordu.

"Ayıp ediyorsunuz kızlar!" dedi Bayan General. "Onların kusurlarına bakmayın, Prens. Aslında hepsi de çok iyi kızlardır. Onlarla hep kavga ederim, ama canım kadar da severim kendilerini. Biraz havai, deli doludurlar, ama çok iyidirler."

"Kusura bakılacak bir şey yapmadılar ki," dedi Prens, gülmeye devam ederek. "Onların yerinde olsam ben de bu gülme fırsatını kaçırmazdım. Ama ben eşek konusunda çok ciddiylim: Eşek çok iyi, çok yararlı bir hayvandır."

"Peki siz de iyi misinizdir, Prens; hani merakımdan soruyorum?" Herkes yeniden gülmeye başladı.

"Yine şu lanet eşek geldi akıllarına herhalde? Oysa hiç onu düşünmemiştim sorarken! İnanın Prens, herhangi bir dokundurma da bulunmak gibi bir niyetim yoktu."

"Dokundurma mı? Tabii inanıyorum size, hem de bütün kalbimle!"

Ve Prens katılırcasına gülmeye başladı.

“Glmeniz çok hoş,” dedi Bayan General. “Her halinizden iyi biri olduğunuz anlaşılıyor.”

“Kötü olduğum da olur bazen,” dedi Prens.

“Bense, iyiyimdir,” dedi Bayan General birden. “Hatta diyebilirim ki, her zaman iyiyimdir ve tek kötü yanımda budur. Çünkü her zaman iyi olmak kadar kötü bir şey yoktur. Sık sık kızar, kprrm... kızlara, özellikle de Ivan Fyodoroviç’e, ama işin kötü yanı şu ki, kızdığım zamanlar en iyi olduğum zamanlardır... Demin, sizin gelmenizden az önce, müthiş kızgındım, ama anlamalıktan geldim, hiçbir şeyin farkında değilmişim gibi yaptım. Anlayacağınız, bir ocuk gibi olurum sık sık. Aglaya bana iyi bir ders verdi. Teşekkürler, Aglaya. Aslında her şey çok saçma. Biliyor musunuz, ne grndğm kadar, ne de kızlarının sandıkları ya da olmamı istedikleri kadar aptalımdır. Sağlam kişilikli ve hiç de utangaç olmayan biriyimdir. Bunları da kötü bir amaçla söylüyor değilim. Yanıma gel, Aglaya... p bakalım anneni...” Ellerinden ve dudaklarından coşkuyla pen Aglaya’yı durdurdu: “Tamam canım, bu kadar sevgi gösterisi yeter... Evet, Prens, devam edin bakalım. Eşekten daha ilginç şeyler de anımsayabilirsiniz belki...”

“Ben yine, durup dururken bir şey anlatmanın çok saçma olduğunu söyleyeceğim,” dedi Adelaida. “Ben olsam anlatacak hiçbir şey bulamazdım.”

“Ama Prens buluyor, çünkü Prens son derece akıllı; senden en az on kez, hatta belki yirmi kez daha akıllı. Bunu şimdi daha iyi göreceksin. Hadi, gösterin ona, Prens; devam edin. Eşeği de, gerçekten, bir kenara bıraksak artık iyi olur. Anlatın bakalım, eşekten başka neler gördünüz yurtdışında?”

“Bence eşek öyküsü çok akıllıcaydı,” dedi Aleksandra. “Prens hastalığını ve bir dış uyaranla her şeyin yeniden nasıl hoşuna gitmeye başladığını çok ilginç bir biçimde anlattı. İnsanların nasıl ıldırıdıkları ve sonra yeniden nasıl akıllandıkları hep ilgimi ekerdi. Hele bu birdenbire oluyorsa...”

“Ah, ne demezsin, ne demezsin!” dedi Bayan General. “Senin de zaman zaman akıllılık belirtileri gösterebildiğini görüyorum... Hadi bakalım, bu kadar gülmek yeter! İsviçre’nin doğa manzaralarında kalmıştınız galiba, Prens? Evet?”

“Lucerne’de bana gölü gösterdiler. Göl olağanüstü güzeldi, ama benim içimi ağır bir dehşet duygusu dolduruyordu.”

“Niçin?” diye sordu Aleksandra.

“Bilmiyorum. Böylesi güzel bir doğa parçasını ilk görüşümde hep böyle olur bana. Manzaranın güzelliği ve yüreğimin daralması aynı andadır... Ama o sıralar hasta olduğumu unutmamak gerek.”

“Bense,” dedi Adelaida, “coşkuyla seyrine daldım o güzel manzaranın. Bilmiyorum ki biz ne zaman gideceğiz Avrupa’ya? İki yıldır resmini yapacak bir konu arıyorum, bulamıyorum:

‘Doğu ve güney çoktan tüketildi...’

Bana resmini yapacağım bir konu bulun, Prens.”

“Hiç anlamam resimden. Sanırım, görecek ve çizeceksiniz.”

“Görmeyi bir bilsem!”

“Bu bulmaca gibi konuşmalar da neyin nesi?” diye atıldı Bayan General. “Görmeyi bilmiyorum da ne demek? Gözün varsa görürsün! Burda görmeyi bilmiyorsan, yurtdışına gidip mi öğreneceksin? Siz nasıl görüyordunuz oralarda, Prens, lütfen anlatır mısınız?”

“Bakın bu güzel işte!” dedi Adelaida. “Prens yurtdışında bakmayı da, görmeyi de öğrenmiştir.”

“Bunu bilemeyeceğim. Orda sağlığıma kavuşmaktı tek amacım, görmeyi öğrenip öğrenemediğimi bilmiyorum. Aslında, hep mutluydum ben orda.”

“Mutlu mu? Mutlu olmayı biliyorsunuz demek?” diye bağırды Ağlaya. “O zaman görmeyi bilmediğinizi nasıl söyleyebilirsiniz? Hadi bize de öğretin!”

“Lütfen, bunu bize de öğretin,” diye güldü Adelaida da.

Prens de gülerek:

“Öğretebileceğim hiçbir şey yok!” dedi. “Yurtdışında hemen bütün zamanım küçücük bir İsviçre köyünde geçti; yakında bir yerlere çıkabilmem bile pek seyrekti; o bakımdan size ne öğretebilirim ki? Önce sıkıntılarım dağılmaya başladı, sonra da hızla iyileşmeye başladım; sonra her günüm bana değerli gelmeye başladı; zaman geçtikçe günlerin değerinin de arttığını fark ediyordum. Geceleri mutluluk içinde yatıyor, sabahları daha da mutlu uyanı-

yordum. Bütün bunlar neden ve nasıl böyle oluyordu, bunu açıklayabilmem çok zor.”

“Yani hiçbir yere gitmek istemiyor, hiçbir yeri canınız çekmiyor muydu?” diye sordu Aleksandra.

“Başta, en başta, evet, böyle bir istek duyuyordum ve bu beni müthiş tedirgin ediyordu. Sürekli olarak, ben burda nasıl yaşayacağım diye düşünür, beni burda nasıl bir alinyazısının beklediğini merak ederdim. Özellikle de bazı anlarda çok tedirgin olurdu. Biliyor musunuz, böyle anlar vardır; hele yapayalnızsanız. Küçük bir çağlayan vardı kaldığım köyde; yüksekçe bir dağın tepesinden, neredyse tam dik bir açıyla, ama incecik bir şerit halinde bembeyaz köpükler saçarak, çağıl çağıl dökülürdü; oldukça yüksekten dökülürdü, ama sanki alçaktan dökülüyormuş gibi görünürdü; yarım verst vardı döküldüğü yükseklik, ama bakınca elli adım gibi gelirdi. Akşamları onun çağılısını dinlemeyi severdim. İşte böyle anlarda duyardım o büyük tedirginliği. Bazen de gündüz, dağlara doğru yürürsün; etrafın reçine kokuları yayan güngörmüş çamlarla çevrili, dağların ortasında durursun... dağların doruğunda bir ortaçağ şatosunun yıkıntıları... aşağılarda küçük köy, belli belirsiz... pırl pırl güneş, masmavi gök, kaskatı, ürkünç bir sessizlik... işte böyle anlarda hep bir şeyler bir yerlere çağırırlar gibi gelirdi bana... sanki dümdüz yürüyüp gitsem... yürüsem, yürüsem... ta, yerle göğün birleştiği çizgiyi aşana dek, sanki o zaman bütün bilmece çözülecek, o zaman yepyeni bir yaşam, şimdikinden bin kat daha güçlü, ısıtılı, gü-rültülü bir yaşam... ve düşleyip durduğum, Napoli gibi, saraylarla dolu, canlı, hareketli bir kent bulacağım... İnsan neler düşlemiyor ki! Sonra sonra, insanın zindandayken bile son derece görkemli bir yaşam bulabileceğini düşünmeye başladım.”

“Şu son düşünce... bence çok övgüye değer...” dedi Aglaya, “on iki yaşındayken ‘Seçme Parçalar’ kitabında okuduğumu anımsıyorum benzer bir düşünceyi.”

“Bence bütün bunlar felsefe,” dedi Adelaida. “Siz bir filozofsunuz ve buraya da bizi eğitmek için geldiniz.”

Prens, gülümsedi:

“Haklı olabilirsiniz, gerçekten filozof olabilirim ve kimbilir, insanlara düşünmeyi öğretmek de elimden gelebilir... Evet, pekâlâ olabilir bu.”

Aglaya yeniden atılarak:

“Ve sizin felsefeniz Yevlampiya Nikolayevna’nın felsefesinin aynı!” dedi. “Dul bir memur karısı... yemeklerini bedavaya getirmek için bize gelir gider... asalak, sizin anlayacağınız. Onun için hayatta en önemli şey, ucuz yoldan yaşamaktır. Hiç durmadan paradan söz eder... ama parası vardır... bir sahtekârdır o; sürdürdüğü hayat da sahtedir. Tıpkı, sizin zindanda bulabileceğinizi söylediğiniz görkemli yaşam gibi... ya da belki de, karşılığında düş-kentiniz Napoli’yi bile sattığınız –hem de birkaç kapiklik kazanç uğruna!– köydeki dört yıllık mutluluğunuz gibi...”

“Zindandaki yaşama ilişkin görüşlerime katılmayabilirsiniz... Tam on iki yıl tutsak kalmış bir adamın öyküsünü dinlemiştim. Benim profesörümün hastalarındandı kendisi. Nöbetler geliyordu ona da, zaman zaman derin bir kaygı hissine kapılıyor, ağlıyor, dövünüyordu; bir defasında kendini öldürmeye bile kalktığını anımsıyorum. Zindandaki yaşamı çok acılıydı, üzüntülüydü, ama yine de tek kapık bile etmez bir yaşam değildi bu. Bütün ilişkisi bir örümcek ve pencerenin altında bitmiş bodur bir ağaçla sınırlıydı. Ama ben en iyisi geçen yıl tanıştığım birinin öyküsünü anlatayım size. Kırk yılda bir yaşanabilecek, çok tuhaf bir olay geçmişti bu adamın başından. Birkaç kişiyle birlikte idam sehпасına çıkardılar kendisini, işlediği siyasi suçtan dolayı ölüm cezasına mahkûm edildiğine dair yargı kararını okudular yüzüne;⁸ yirmi dakika kadar sonra ise, bağışlandığına, daha doğrusu ölüm cezasının kaldırılıp, yerine daha hafif bir ceza verildiğine ilişkin bir başka karar okudular. Ama bu iki karar arasında geçen çeyrek saatlik süreyi adam, sayılı birkaç dakikadan sonra öldürüleceğine, kesinlikle öldürüleceğine inanarak yaşadı. Çok seyrek de olsa, o güne ilişkin anıların anlatacak oldu mu, müthiş bir merak duygusu içinde kendisine çeşitli ayrıntıları sorardım. Her şeyi öyle net bir şekilde hatırlardı ki, şaşardım. O birkaç dakikaya ilişkin hiçbir ayrıntıyı ömrümün sonuna dek unutabilmem mümkün değil, derdi. Çevresini halkın ve askerlerin sardığı idam sehпасının yirmi adım berisine üç direk çakmışlardı; çok sayıda idam mahkûmu vardı ve onları üçer üçer öldüreceklerdi. İlk üçlüyü getirip direklere bağla-

8 “Fyodor Mihayloviç için Petraşevskiy davasından verilen mahkûmiyet kararının uygulamasına ilişkin anıları katlanılmaz derecede ağırdı ve bu anılarından pek az söz ederdi. Yine de üç kez tanık oldum bu korkunç olayı anlatışına; üçünde de, *Budala* romanında anlattıklarının aynısıydı anlatıkları, sözcüklerine varana dek...” (A.G. Dostoyevskaya’nın notu).

dılar, üzerlerine ölüm giysilerini (uzun, beyaz bir gömlek) giydirdiler, tüfekleri görmesinler diye gözlerine inecek şekilde başlarına beyaz birer başlık geçirdiler, sonra her direğin karşısına bir manga asker geçti. Benim arkadaş listede sekizinci olduğu için, üçüncü parti kurşuna dizilecekler arasındaydı. Papaz, elinde haçıyla teker teker her direğin önüne gidiyordu. Nerden baksanız beş dakikadan daha fazla değildi önlerinde kalan zaman mahkûmların. Bu beş dakika arkadaşımın gözüne bitmez tükenmez bir süre, bitmez tükenmez bir zenginlik gibi görünüyordu; bu beş dakika içinde akla hayale gelmez bir hayat yaşayabileceğini düşünüyor, bu nedenle de, o son anı düşünmeye bile gerek duymayıp, önündeki zamanın planlamasını yapıyordu: Arkadaşlarıyla vedalaşmaya iki dakika ayırıyordu örneğin, kendi kendine son bir kez düşünmek için ayırdığı süre de iki dakikaydı; kalan süreyi de son bir kez çevresine bakınmak için ayırmıştı. Böyle üçlü bir görev dağıtımını yaptığını ve her göreve tam da belirlediği kadar vakit ayırdığını çok iyi anımsıyordu. Yirmi yedi yaşında, sağlıklı ve güçlü biri olarak ayrılacaktı hayattan; vedalaştığı arkadaşlarından birine çok ilgisiz bir soru sorduğunu ve onun verdiği yanıtı büyük bir ilgiyle dinlediğini anımsıyordu. Vedalaşma faslı bitince, *kendi kendine düşünmek* için ayırdığı iki dakikalık süre başlamıştı. Bu süre içinde ne düşüneceğini önceden belirlemişti: şu anda varım ve yaşıyorum, üç dakika sonra ise *bir şey* olacağım, ama ne olacağım, nerde olacağım, üç dakika sonraki ben kim olacak? İki dakika içinde yanıt bulmayı düşündüğü sorular işte bunlardı! Hemen yakınlarda, altın kubbesi güneş altında pırıl pırıl yanan bir kilise vardı; uzunca bir süre gözlerini kıpırtısızca bu altın kubbeye dikip ışıkları izlediğini anımsıyordu; bir türlü kopamamıştı ışıklardan; bu ışıkların yeni yaşama ortamı olduğunu, üç dakika sonra onlara karışıp gideceğini düşünmüştü. Az sonra başlayacak yeni yaşamın bilinmezlikleri ve bu yaşama karşı duyduğu tiksinti korkunçtu; ama durmamacasına zihnini yoklayan şu düşünce çok daha korkunçtu: 'Ölmüyormuşum! Yeniden yaşama dönüyormuşum! Bitip tükenmez bir yaşam! Ve hepsi, olduğu gibi benim! Ah, bir yüzyıl bile yaşayacak olsam, her anın değerini bilir, tek bir dakikayı bile boşa harcamazdım!' Bu düşünce giderek beynini öyle zonklatmaya başlamıştı ki, bir an önce sırasının gelmesini, bir an önce kurşuna dizilmeyi arzular olmuştu."

Prens birden sustu; herkes sözlerini bağlamasını, bir sonuç çıkarmasını bekliyordu.

“Bitirdiniz mi?” diye sordu Aglaya.

Prens, kendine gelir gibi:

“Efendim? Bitirmek mi?” diye sordu.

“Peki neden anlattınız bunları bize?”

“Hiç, öylesine... Aklıma geldi... konuşmuş olmak için.”

“Hep kesik kesik konuşuyorsunuz,” dedi Aleksandra. “Sanırım, siz, Prens, hayatta tek bir anın bile parayla ölçülemeyecek denli değeri olduğunu, beş dakikalık bir zamanın ise hazinelerden bile değerli olduğunu anlatmak istediniz bize. Bütün bunlar çok güzel, çok da övgüye değer. Ancak yine de, izninizle sormak isterim, size bütün bunları böylesine büyük bir tutkuyla anlatan arkadaşınız... kendisi bağışlanmış... demek ‘sonsuz yaşam’ armağan edilmiş. Ne yaptı peki kendisi bu zenginlikle? Her anı, değerini bilerek, hesabını tutarak mı yaşadı?”

“Ah, hayır, bunu ben de sordum kendisine; hiç öyle yaşamamış, yok yere pek çok dakikalar kaybetmiş.”

“Bu yaşam deneyimi de gösteriyor ki, her anın ‘hesabını tutarak’ yaşamak olanaksızdır.”

“Evet, öyle gibi sanki... bana da olanaksız gibi geliyor. Yine de, düşününce...”

Aglaya:

“Yoksa herkesten daha akıllıca yaşadığınızı mı düşünüyorsunuz?” dedi.

“Evet, zaman zaman böyle düşündüğüm olur.”

“Şu anda da böyle mi düşünüyorsunuz?”

“Böyle... düşünüyorum,” dedi Prens; önceden olduğu gibi usul, hatta ürkek bir gülümsemeyle bakıyordu genç kıza; sonra birden neşeli bir gülümsemeyle aydınlandı yüzü.

Aglaya nedense sinirlenmiş gibiydi:

“Alçakgönüllülüğünüze de diyecek yok doğrusu!” dedi.

“Sizin de cesaretinize diyecek yok! Beni o kadar etkilemiş olan öyküyü hep gülerek dinlediniz... Hatta, o son beş dakika düşlerime bile girmişti benim.”

Ciddi ve meraklı bakışlarını bir kez daha dinleyicileri üzerinde dolaştırdı.

Sonra birden, biraz sıkılganca, ama bir yandan da kızların gözlerinin içine bakarak:

“Umarım gücenmemişsinizdir bana?” dedi.

Kızların üçü birden:

“Niçin?” dediler.

“Sanki hep ders veriyor gibiyim de...”

Herkes güldü.

“Lütfen gücenmeyin bana. Çünkü dünyada herkesten daha az şey yaşadığımı, dolayısıyla da hayatı herkesten daha az bildiğimi çok iyi biliyorum. Bazen çok tuhaf şeyler söylediğimi de biliyorum...”

Utanarak sustu.

Aglaya işin peşini bırakmaya niyeti yokmuş gibi, sertçe:

“Mutlu olduğunuzu söylediğinize göre,” dedi, “herkesten daha az değil, daha çok yaşamışsınız demektir. Yapmacıklı özörlere falan hiç gerek yok o bakımdan. Bizimle ders verir bir tonda konuştuğunuzu düşünüp tedirginlik duymanıza da gerek yok. Çünkü sizin tarafınızdan elde edilmiş herhangi bir başarı falan bulunmuyor ortada. Yaşama karşı mistik bir seyir içindesiniz; bu tevekkülle yüz yıllık bir yaşamı bile mutlulukla doldurabilmek mümkündür. Size ister bir idam sahnesi, ister bir parmak ucu gösterilsin, bunların her ikisinden de yaşamı yüceltmeye değer anlamlar bulup çıkarabilir ve kendinizi huzur, hoşnutluk içinde duyumsayabilirsiniz. Böyle yaşamaya ne var!”

Deminden beri konuşanların yüzlerini izlemekte olan Bayan General:

“Ne diye böyle kızdığını anlamıyorum!” dedi. “Ve neden söz etmekte olduğunuzu da anlamıyorum. Ne parmak ucu? Neler saçmalıyorsun? Prens pek güzel konuştu, yalnız biraz hüzünlüydü anlattıkları. Niçin cesaretini kırıyorsun onun, Konuşmaya başladığında gülümsüyordu, şimdiyse, bak, yüzü bir karış!”

“Boş verin, maman. Ah, Prens, yazık ki bir idam görmemişsiniz; görseydiniz size onunla ilgili bir şey soracaktım.”

“Ben bir idam gördüm,” dedi Prens.

“Gördünüz mü?” diye bağırdı Aglaya. “Tahmin etmeliydim. İşte bu da tuzu biberi oldu deminki anlatuklarınızın. Hem birinin öldürülüşüne tanık oluyor, hem de hep mutlu yaşadığınızı söyleyebiliyorsunuz, nasıl oluyor bu?”

Adelaida araya girerek:

“Demek sizin köyde idam vardı?” diye sordu.

“Lyon’da gördüm idamı,” dedi Prens, “Schneider’le gittigimiz-

de... Rastlantıya bakın ki, tam kente girdiğimizde bizi bu manzara karşıladı.”

Aglaya:

“Ve tabii sizin de çok hoşunuza gitti?” dedi. “Çok öğretici, çok yararlıydı besbelli?”

“Hayır, hiç hoşuma gitmedi; hatta ondan sonra hasta oldum bile diyebilirim; ama itiraf etmeliyim ki, gözlerimi bir an olsun ayırmadan, mihlanmış gibi baktım.”

“Görsem ben de sizin gibi olurdum herhalde,” dedi Aglaya. “Gözümü alamazdım.”

“Kadınların idam seyretmesi hoş karşılanmıyor orda, hatta bunu yapan kadınları gazeteler dillerine doluyorlar.”

“Demek ki kadınlara göre bulmuyorlar bunu. Böylece de, bunun bir erkek işi olduğu söylenmiş (ya da daha doğrusu kanıtlanmış) oluyor. Doğrusu kutlanacak bir mantık! Herhalde siz de böyle düşünüyorsunuzdur?”

Adelaida, yine araya girdi:

“Lütfen anlatır mısınız, nasıl oluyor bu idam?”

“İnanın, şu anda hiç içimden gelmiyor anlatmak...” dedi Prens; şaşırmış, üzülmüş gibiydi; kaşları çatılmıştı.

Aglaya, hep öyle ıgneleyici:

“Bize anlatmaya değmeyeceğini düşünüyorsunuz herhalde,” dedi.

“Hayır. Gördüğüm bu idamı az önce anlattığım için...”

“Kime anlattınız?”

“Uşağınıza. Demin, beklerken...”

Bayanlar hep bir ağızdan:

“Hangi uşağa?” diye sordular.

“Sofada duran... Kırmızı yüzlü, saçlarına ak düşmüş uşak. İvan Fyodoroviç tarafından kabul edilmeyi beklerken orda oturuyordum da...”

Bayan General:

“Tuhaf doğrusu,” dedi.

Aglaya:

“Demokrat Prens!” dedi. “Madem Aleksey’e anlattınız, o zaman bize de anlatmak zorundasınız.”

Adelaida:

“Evet evet, ben kesinlikle dinlemek istiyorum,” dedi.

“Az önce,” dedi Prens; birdenbire yine çok heyecanlanmıştı; çabucak heyecanlanan ve karşısındakilere heyecanının yapmacık olmadığına ilişkin güven veren bir yanı vardı sanki, “benden resmini yapacağınız bir konu istediğinizde size bir idam mahkûmunun resmini yapmanızı önerecektim; kafası kesilmemiş henüz; elleri bağlı, sehpa ayakta duruyor, az sonra diz çöktürülecek ve boynuna bıçak inecek. Bu mahkûmun yüzünü.”

“Yüzünü mü? Yalnız yüzünü mü?” diye sordu Adelaida. “Doğrusu tuhaf bir konu. Tabloluk ne var ki bunda?”

“Bilmem ki,” dedi Prens yine büyük bir coşkuyla, “size nasıl anlatsam... Basel’de böyle bir tablo görmüştüm. Çok isterim onu size anlatabilmeyi... Bir gün anlatırım... Beni derinden etkiledi.”⁹

“Tamam, bir gün anlatırsınız, ama siz bana başının kesilmesini bekleyen adamdan nasıl bir tablo çıkacağını anlatın önce. Bunu nasıl tasavvur ettiğinizi aktarabilir misiniz bana? Bu yüzü nasıl çizmeli? Ya da ondan da önce: nasıl bir yüzdür bu?”

Prens:

“Ölümünden hemen önceki anın yüzüdür bu,” dedi. Sanki hep bu anı bekliyormuş gibi istekle konuşuyordu; yine büyük bir coşku içindeydi ve anılarına öyle kaptırmıştı ki kendini, bunların dışında kalan her şeyi unutup gitmişti sanki. “Mahkûmun sehpa, az sonra altına boynunu uzatacağı büyük, ağır bıçağın karşısında durduğu anın yüzü. Ölüm mahkûmu tam bu anda benden yana çevirdi başını; yüzüne baktım... ve her şeyi anladım. Aslında... bunu anlatmak öyle zor ki! Siz ya da başka biri... bunu resmedebilmenizi nasıl isterdim! Keşke siz olsanız bu! O sırada da, böyle bir resmin yararlı olacağını düşündüğümü anımsıyorum. Biliyor musunuz, burda sehpa kadar olan aşamada neler olup bittiğini bütün ayrıntılarıyla gözünde canlandırabilmek de çok önemli. Giyotinin karşısına getirilmezden önce herhalde zindandaydı bu mahkûm ve idamına da hiç değilse bir hafta kadar bir süre olduğunu sanıyordu. Olağan formalitelerin, işte bazı kâğıtların birtakım yerlere imzaya gidip gelmesinin bir haftayı bulabileceğini hesaplıyordu. Ama ne olduysa, nasıl olduysa, işlemler hızla tamamlanıverdi. Sabah saat beşte hücresinde uyuyordu. Ekim sonlarıydı. Ekimde sabah erken hava hem soguk

9 “Basel’de böyle bir tablo...” – Hans Fris’in (1450-1520) Basel müzesindeki “Vaftizci İsa’nın Başının Kesilişi” adlı resminden söz ediliyor olsa gerek. Dostoyevski 1867 yılında gitmişti Basel’e.

hem de karanlık olur. Bir görevli gardiyanla birlikte hücrelerine girip, usulca omuzuna dokununca yatağında doğruldu, dirseğine dayandı, gözlerini kırptırarak ışığa baktı: 'Ne var, ne oluyor?' diye sordu. 'Saat onda idam edileceksiniz!' dediler. Uyku sersemliğiyle, kağıtların filanca yerlere imzaya gidip gelmesinin bir hafta kadar tutması gerektiğini açıklamaya girişti; sonra iyice uyanıp da kendine gelince tartışmayı kesti, sustu. —Aynen böyle anlatılar bana.— Sonra, 'Böyle birdenbire olması ağırlına gidiyor insanın...' diye mırıldandı, sonra yine sustu, bir şey söylemek istemiyordu canı. Üç dört saat kadar sürecek hazırlıklara başlandı sonra; bilinen şeyler işte: papaz, şarap, sığır eti ve kahveden oluşan yemek (gülünç değil mi: bir yandan son derece acımasız bir hüküm, bir yandan da hiçbir suçlu günahı olmayan görevlilerin insanseverlik adına olduğuna inandıkları, içten olduğu kuşkusuz davranışları). Tuvalet de yapıldıktan sonra (bir ölüm mahkûmunun tuvaletinin ne olduğunu bilirsiniz), bir arabaya bindirildi ve kenti ağır ağır geçerek idam edileceği yere götürüldü. Sanırım yol boyunca da, önünde yaşamak için sonsuz bir zaman varmış gibi geliyordu kendisine. Şöyle düşünüyordu herhalde: 'Yaşamımın sona ermesine daha çok var; en az üç sokak daha yaşayacağım; Şu sokağı da geçtikten sonra, onun arkasındaki dar sokakla, sağ kolda ekmekçi olan sokak var... ekmekçiye kadar çok var daha.' Çevrede halk birikmiş; ısıklar, bağırışlar... Binlerce insan, binlerce çift göz... daha bunlara katlanması gerek. Ama en ağır: 'İşte, belki, on bin insan! Hepsi yaşıyor, yaşayacak; bir beni öldürüyorlar!' Sehpa aşamasına kadar gözde canlandırılması gereken ayrıntılar derken bunları kastediyordum. Giyotinin bulunduğu sahanlığa çıkan basamakların başına gelince mahkûmun birden ağlamaya başladığı görüldü. Oysa güçlü kuvvetli, gözükara biriydi; tam bir kıyıcı, kan içici olduğu söyleniyordu. Papaz yanından hiç ayrılmıyordu; arabadayken de kulağının dibinde habire dualar edip durmuştu, ama o herhalde bunları hiç duymamıştı; aslında hep dinlemeye çalışıyor, ama üçüncü sözcükten sonra ip kopuyor, bir şey anlayamıyordu. Yani herhalde böyleydi. Sonunda sehpayı uzanan basamakları çıkmaya başladı. Ayaklarıbağlı olduğu için küçük adımlar atabiliyordu ancak. Papaz, akıllı bir adamdı herhalde, çünkü konuşmayı kesmişti artık; konuşmak yerine öpmesi için durmadan haçı uzatıyordu kendisine. Arabadan indirilip merdivenlerin başına getirildiğinde de rengi çok soluktu ama, merdivenleri tırma-

nıp da giyotinin bulunduğu sahanlığa çıkınca yüzü kâğıt gibi bembeyaz oldu. Herhalde bacakları da duyarsızlaşmıştı ya da sendelediğine bakılırsa artık bedenini taşıyamıyor gibiydi. Sonra, sanki boğazını sıkıyorlarmış gibi, ciğerlerinde karıncalanma hissediyor, midesi bulanıyordu. İnsanın çok korktuğu anlarda olur bu; bilinç yerindedir, ama bağlanmış gibidir, elden bir şey gelmez. Ölenemez bir felaket anında... örneğin üzerinize doğru yıkılmakta olan bir ev karşısında, oturur, gözlerinizi kapatır ve beklersiniz: ne olacaksa olsun varsın! İşte mahkûmda da bu bedensel çöküş anı başlayınca, papaz hiçbir şey söylemeden, elindeki haçı öpmesi için çabuk çabuk onun dudaklarına doğru uzatıyordu. Küçük, gümüş bir haçı bu ve papaz durmamacasına aynı hareketi yineliyordu. Haç dudaklarına değince mahkûm gözlerini açıyor, sanki birkaç saniye için canlanıyor ve bu sırada küçük bir iki adım atıyordu. Haçı doymazca öpüyordu... öpmek için acele ediyordu... sanki ne olur ne olmaz diye yanına almak istediği şeyi unutmaktan korkan birinin telaşı içindeydi; ama bu anda herhalde hiçbir dinsel duygu duymuyordu. Başını bıçağın altına koyana dek bu böyle sürdü... Bu son saniyelerde bile bilincin kararmıyor olması çok ilginç doğrusu! Hatta tam tersine, insanın kafası her zamankinden de zinde oluyor sanki, zinde ve çok çalışkan: Kopuk kopuk, değişik, gülünç birtakım düşünceler üşüşüyor insanın kafasına: 'Şu adamın tam alnının ortasında bir sigil çıkmış; cellatın ceketinin alt düğmesi paslanmış...' Her şeyi bilir, her şeyi anımsarsınız. Hele bir nokta vardır ki, ne unutabilirsiniz, ne es geçebilirsiniz... her şey onun çevresinde döner. Saniyenin son çeyregine dek... mahkûmun kafasını kütüğün üstüne koyduğu ve artık beklediği o son ana dek bunun çevresinde döner... Mahkûm başını uzatmış, bekler ve artık bilir... derken birdenbire başının üzerinde demirin hisırtısını duyar! Bunu kesinlikle duyar! Kütüğün üzerine başını koyan ben olsam, ben özellikle kulak kesilir ve o hisırtıyı duyardım! Bir saniyenin onda biri kadar süren müthiş kısa bir andır herhalde bu, ama yine de duyar insan o hisırtıyı! Hatta bir tartışma var, kafa koptuktan sonra da, diyorlar, yani bir saniye kadar bir süre, bedenden kopmuş olduğunu algılamış! Neler geliyor insanların aklına! Peki ya bu farkındalık bir değil de beş saniye sürüyorsa? Şimdi tabloyu şöyle canlandırın gözünüzde: Basamaklardan yalnızca sehpaye ulaşan sonuncu basamak gayet net ve yakın görünüyor; mahkûm da adımını tam ona atmış; yüzü kâğıt gibi, bembeyaz; pa-

paz haçı uzatıyor, mahkûm, öpmek için mosmor dudaklarını istekle haça doğru uzatıyor, bakıyor ve *her şeyi biliyor...* Haç ve mahkûmun başı: işte tablo; papazın yüzü, cellat, cellatın iki yardımcısı ve aşağıda başka birkaç kafayla gözû, ikincil plan olarak, belirsiz, silik bir biçimde işleyebilirsiniz. Tablo, işte bu."

Prens sustu, tek tek herkesin yüzüne bakı.

"Doğrusu," dedi Aleksandra, "kimse bunun mistik bir seyir olduğunu söyleyemez."

"Prens, n'olur, şimdi de bize nasıl âşık olduğunuzu anlatın," dedi Adelaida.

Prens şaşkınlıkla baktı ona.

Adelaida, çok acelesi varmış gibi:

"Dinleyin," dedi, "şu Basel tablosunu daha sonra anlatırsınız. Ben şimdi sizin nasıl âşık olduğunuzu dinlemek istiyorum. Sakın inkâr etmeyin, âşık olduğunuzu biliyorum. Bunu anlatırken filozofluğunuz da sona erecek."

Aglaya, birden:

"Konuşmanız biter bitmez müthiş bir utanca kapılıyorsunuz sanki," dedi. "Neden?"

"Bu kadar aptallık yeter!" diye atıldı, Bayan General, Aglaya'ya kızgınlıkla bakarak.

Aleksandra:

"Evet, hiç akıllıca değil," diye annesini onayladı.

Bayan General Prens'e dönerek:

"Siz ona bakmayın Prens," dedi. "Bile bile yapıyor bunları. İnat olsun diye. Aslında çok iyi yetiştirilmiştir. Siz de bu davranışlarına bakıp haklarında olumsuz düşünmeyin lütfen. Herhalde başta bir takım niyetleri vardı ama... inanın sizi seviyorlar, ben onların yüzünden anlarım."

Prens sözcüklerin üstüne basa basa:

"Ben de anlarım," dedi.

Adelaida merakla:

"Nasıl?" dedi.

Onun hemen ardından öbür ikisi sordular:

"Ne anlıyorsunuz yüzümüzden?"

Prens yanıt vermedi. Yüzü çok ciddiydi. Herkes dikkat kesilmiş onun yanıt vermesini bekliyordu.

"Bunu size sonra anlatırım," dedi Prens usulca ve hep öyle ciddi.

Aglaya adeta bağırarak:

“Amacınız bizi meraklandırmak, değil mi?” dedi. “Kendinizi dev aynasında görüyorsunuz!”

Adelaida, yine telaşla:

“Tamam tamam,” dedi. “Madem yüz okumayı biliyorsunuz, o zaman kesinlikle âşık olmuşsunuzdur. Tahminim doğru, değil mi? Hadi, anlatın lütfen.”

“Âşık olmadım,” dedi Prens, yine öyle usulca ve ciddi. “Bir başka şekilde mutluydum.”

“Nasıl yani? Kimle, neyle, ne şekilde?”

Prens, daldığı derin düşüncelerin arasından mırıldanmış gibi:

“Pekâlâ, bunu size anlatacağım,” dedi.

VI

“Şu anda,” diye başladı Prens, “bana öyle bir merakla bakıyorsunuz ki, merakınızı gideremezsem bana kırılacak gibisiniz sanki.” Hemen sonra gülümseyerek ekledi: “Şaka yapıyorum... İsviçre’deki köyde öyle çok çocuk vardı ki... her yerde, her zaman çocuklara rastlayabilirdiniz; ben de hep çocuklarla birlikteydim, bir tek çocuklarla. O köyün çocuklarıydı hepsi, köydeki okula giderlerdi. Hep çocuklarla birlikteydim, deyince onların eğitimleriyle ilgilendiğimi sanmayın; bu öğretmenin, Jules Tibault’nun işiydi; aslında, tabii, onlara bir şeyler de öğretmişimdir, ama ben daha çok onlarla birlikte olurdum, zaten dört yılımın tümü böyle geçti. Başka hiçbir şey gerekli değildi ki bana. Onlarla her şeyi konuşurdum, hiçbir şey gizlemezdim kendilerinden. Köydeki bütün anneler babalar bana düşman oldular, çünkü çocukları bensiz yapamaz olmuşlardı, hep benimle birliktelerdi, beni nerde görseler hemen çevremde toplanıyorlardı; hele öğretmen, can düşmanı gibi görüyordu beni. Pek çok düşmanım oldu köyde, hep çocuklar yüzünden. Schneider bile utanıyordu benden. Peki neydi bu düşmanlığın nedeni? Çocuklara her şeyi söyleyebilirsiniz. Büyüklerin, çocukları hemen hiç tanımamaları beni hep şaşırtmıştır; hatta ana babalar bile çocuklarını hiç tanımazlar. Henüz küçükler, henüz bilmeleri gerekmez diye çocuklardan bir şeyler gizlemeye hiç gerek yoktur. Son derece

yersiz ve acınası bir düşüncedir bu! Ve çocuklar, ana babalarının kendilerini bir şeyden anlamaz gördüğünü, minicik birer bebekmiş gibi gördüğünü ne güzel anlarlar! En karmaşık sorunlarda bile çocukların ne harika düşünceler ürettiklerini asla anlamaz büyükler. Ah, Tanrım! Mutluluk dolu, güven dolu bakışlarını dikmiş size tertemiz bakan bir yavru kuşu aldatmayı düşünmekten daha utanç verici ne olabilir! Evet, onlara yavru kuşlar diyorum, çünkü yavru kuşlardan daha masum, daha tertemiz hiçbir varlık yoktur dünyada! Neyse, dediğim gibi köyde herkesin boy hedefi olmuştum... Tibault ise açıkça beni kıskanıyordu. Ondan hemen hiçbir şey anlamayan çocukların benim her söylediğimi anladıklarını görünce şaşkınlığından başını sallıyordu; sonra ben kendisine bizim çocuklara hiçbir şey öğretmediğimizi, tam tersine onların bize bir şeyler öğrettiklerini söyleyince benimle alay etmeye başladı. Kendisi de çocuklarla yaşamasına karşın beni nasıl böylesine kıskanabildi ve bana iftiralara atabildi, bir türlü anlayamıyorum! Çocuklar insan ruhuna şifa veriyor... Schneider'in yönettiği kurumda bir hasta vardı... Talihsiz, kadersiz bir adamdı bu... Deli olduğu için getirilmişti oraya, iyileşmesi için... Oysa bence deli falan değildi, yalnızca çok acı çekiyordu ve bütün hastalığı buydu onun. Sonuçta bizim çocuklar onun için öyle önemli, anlamlı, vazgeçilmez oldular ki... ama bunu sonra anlatayım. Şimdi her şey nasıl başladı, ondan söz edeyim biraz. Çocuklar başlangıçta beni hiç sevmiyorlardı. Bir kez, ben de bir büyüktüm; sonra, onlar gibi çevik olmak şurda dursun, hantal bir şeydim; ayrıca çirkin olduğumu da biliyordum... son olarak da bir yabancıydım. İlk benimle alay etti çocuklar; Marie'yi öptüğümü gördüklerinde de beni taşla tuttular. Oysa yalnızca bir kez öptüm Marie'yi..." Prens, dinleyicilerinin gülümsemelerine engel olmak istercesine, "Hayır, gülmeyin," diye sürdürdü. "Kesinlikle aşk falan değildi bu. Nasıl biri olduğunu bilerseniz, eminim siz de çok acırdınız ona... Bizim köydendi. Çok yaşlı bir annesi vardı. İki penceresi olan, küçücük, eski mi eski bir evde otururlardı. Köy yönetimi yaşlı kadına bu pencerelerden birinde makara, sabun, potin bağı, tütün gibi ufak tefek satmasına izin vermişti; yedikleri bir lokma ekmeği burdan kazandıklarıyla sağlayabiliyorlardı. Anne, çok hastaydı; ayakları hep şişti, o yüzden de sürekli otururdu. Marie ise, yirmi yaşında, zayıf, cılız bir kızdı; o da hastaydı, yıllardır veremle pençeleşiyordu, yine de her gün ev ev

dolaşır, gündelikçi olarak çalışırdı: Tahtaları siler, çamaşır yıkar, ahırları, avluları temizler, hayvanlara bakardı. Bir gün yolu o köye düşen bir Fransız *commis** bunu ayartıp yanında götürmüş, bir hafta sonra da yol ortasında bıraktığı gibi çekip gitmiş. Köye döndüğünde perişan durumdaydı zavallı kız. Bir hafta yol yürümekten ayakkabıları parçalanmış, üstü başı yırtılmıştı. Yollarda dilenerek karnını doyurmuş, geceleri açık havada uyuduğu için çok üşümüş-tü. Ayakları kan içindeydi. Elleri şişmiş, çatlamıştı; eskiden de o kadar güzel değildi zaten; bir tek gözleri... nasıl da iyilik dolu, masumiyet dolu, boyun eğer bakışları vardı o gözlerin! Hemen hiç konuşmazdı. Bir gün, başına bu felaket gelmezden önce, iş yaparken şarkı söylemeye başlayınca, çok iyi anımsıyorum, herkes öyle şaşırdı ki, bütün köy gülüp alay etmeye başladı kendisiyle: "Hey, millet, duydunuz mu, Marie şarkı söyledi! Nasıl? Marie şarkı söyledi!" Öyle utandı ki, bir daha ağzını bıçak açmadı. O günlerde yine iyi kötü sevecenlik gösterirlerdi kendisine. Ama hırpalanmış, üstü başı paralanmış, kan revan içinde dönüşünden sonra onu da esirgediler kendisinden. Ne kadar acımasızdılar! Ne kadar katıydı bakışları! Herkesten önce de annesi! Nasıl öfkeyle, nasıl aşağılayarak karşıladı onu! 'Namusuma kara çaldın!' diye bağırdı. Köyde Marie'nin döndüğü duyulunca yaşlısıyla genciyle nerdeyse bütün köy aceleci, açgözlü bir kalabalık halinde kocakannın kulübesine aktı. Marie perişan bir şekilde yerde, annesinin ayakları dibinde yatıyor, hıçkırır hıçkırır ağlıyordu. Herkesin kulübeye doluştuğunu görünce yüzünü iyice yere yapıştırdı ve dağınık saçlarının ardına gizlenmeye çalıştı. Herkes ona bakıyordu, herkes onu iğrenç bir yaratık olarak görüyordu. Yaşlılar ayıplıyorlar, sövüyorlar; gençler gülüp alay ediyorlar, kadınlar da bir örümceğe bakar gibi aşağılayarak bakıyorlar, sövüyorlardı. Annesi bütün bu aşağılamalara izin veriyor, hatta başını sallayarak aşağılayanları onaylıyor, yüreklendiriyordu. Yaşlı kadın o sıralarda çok hastaydı, ölümle pençeleşiyordu, iki ay kadar sonra da gerçekten öldü, ama yine de ölene kadar kızıyla barışmadı, hatta konuşmadı bile onunla, uyuması için samanlığa gönderdi, yemek de vermedi kendisine. Oysa ağrıyan bacaklarını her gün ılık suya sokması gerekiyordu ve bu işi hep Marie yaptı onun için; her gün annesinin ayaklarını yıkadı, onun bütün işlerini gördü; yaşlı kadın yaptıkları için kızına bir kez olsun teşekkür

(*) *Commis* (Fr.) – Gezici ticari temsilci.

etmediği gibi tek bir sevecen söz de söylemedi. Marie her şeye sessizce katlandı. İşin ilginç yanı –bunu tanıştıktan sonra fark ettim– uğradığı bütün bu aşağılamaları Marie de onaylıyor, kendini iğrenç bir yaratık gibi görüyordu. Kocakarı bir daha kalkmamak üzere yatağa düşünce, köyün yaşlı kadınları sırayla gelip ona bakmaya başladılar; böyle bir görenek vardı köyde. Marie'ye de kimseler bir dilim ekmek vermedi. Köyde herkes onu kovuyor, eskiden olduğu gibi kimse kendisine iş vermiyordu. Yüzüne tükürmeye bile değmez buluyorlardı onu; erkekler onu kadın gibi bile görmüyorlar, en aşağılatıcı, en incitici sözcüklerle dalga geçiyorlardı onunla. Pazarları çok içip sarhoş olduklarında, onunla alay etmek için önüne birkaç mangır fırlatırlardı –ki çok seyrek olurdu bu– Marie diz çöküp sessizce toplardı paraları. Bu arada kan tükürmeye başlamıştı. Üzerindeki yırtık pırtık giysiler iyice paçavraya dönmüş, artık köy içine çıkamaz olmuştu; yaşadığı felaketten sonra köye dönerken ayakkabıları parçalandığı için o gün bu gündür yalınayak geziyordu. Bu arada köydeki çocuklar, –hepsi öğrenci– kırk küsur kişilik bir çete halinde onun peşine takılmaya, hatta üzerine çamur atıp kendisini kızdırmaya başladılar. Köyün çobanından ineklere göz-kulak olmasına izin vermesini rica etti, ama çoban isteğini geri çevirdi, kovdu onu. Buna karşın o vazgeçmedi, bütün gün kendiliğinden sürünün ardı sıra dolaştı durdu; çoban baktı ki kendisine bayağı yararı dokunuyor, bir daha kovmadı onu, hatta ekmeginden ve peynirinden artan kırıntıları verdi ona ve bu davranışından dolayı kendini son derece iyilik sever, gönlü yüce, acıyıcı biri gibi gördü. Annesi öldüğünde köyün papazı Marie'yi herkesin içinde aşağılamaktan hiç utanmamıştı. Marie, üstünde paçavraya dönmüş giysisiyle tabutun başında duruyor, ağlıyordu. Marie'nin nasıl ağlayacağını, tabutun ardından mezarlığa kadar nasıl yürüyeceğini seyretmek için pek çok insan gelmişti. Ünlü bir vaiz olma hayalleri kuran genç ve kibirli papaz, Marie'yle alay etmek, onu küçük düşürmek için toplanan kalabalığı görünce, eliyle kızcağızı göstereyerek, 'İşte,' dedi, 'bu yaratık sebep oldu bu saygıdeğer kadının ölümüne! (Bu doğru değildi, çünkü yaşlı kadın iki yıldır hastaydı.) Bakın, yüzü yerde, başını kaldıramıyor, çünkü Tanrı onu utanç içinde yaşamaya mahkûm etti; ayakları çıplak, üstü başı perişan, namusu kirlenenlerin başına neler geleceğinin bir örneği gibi duruyor. Peki kimdir bu kız? Kim olacak, merhumenin öz kızı!' Ve bu

türden pek çok başka söz. Ve düşünabiliyor musunuz, bu bayağılık orda toplananların hemen tümünün hoşuna gitti. Ama işte bu sırada bir olay oldu: çocuklar kendilerini gösterdiler. Çünkü çocuklar artık benden yana geçmişler ve Marie'yi sevmeye başlamışlardı. Şöyle olmuştu bu. Marie'nin paraya ihtiyacı vardı ve ben onun için bir şeyler yapmak istiyordum. Ancak benim de cebimde beş para yoktu. Pırlanta başlı küçük bir toplu iğnem vardı; köy köy dolaşıp eski giysi alıp satan bir vurguncuya sattım iğneyi. Adam sekiz frank verdi iğneye, oysa su içinde kırk frank ederdi. Marie'yi tek başına yakalamak için zaman kollamaya başladım, sonunda bir gün köy dışında, dağa giden patikalardan birinde, bir ağacın dibinde karşılaştık. Burda kendisine sekiz frankı verip, paraya iyi sahip olmasını, çünkü benim bir daha hiç paramın olmayacağını söyledim ve kendisini öptüm; bunu yaparken herhangi bir kötü niyetimin olmadığını açıkladım kendisine; aşık olduğumdan değil, acıdıgımdan öptüğümü söyledim; ta başından beri onu hiç suçlu gibi görmemiştim; o bir suçlu değil, yalnızca bir mutsuzdu benim gözümde. Onu avutmak, kendisini herkesten aşağı görmemesini sağlamak istiyordum; ama sanırım sözlerimi anlamıyordu. Ağzını açıp tek bir şey söylememesine karşın bunu anladım; gözleri yerde, başı önünde, korkunç bir utanç duygusu içinde yanarak duruyordu karşımda. Sözümü bitirince ellerimi öptü, ben de onun elini öpmek istedim, ancak bırakmadı; çekti ellerini. O sarada meğer çocuklar bizi gözetliyorlarmış; daha sonra öğrendiğime göre nicedir izliyorlarmış beni. Hepsi birden alkışlamaya, ısıklık çalmaya, gülüşmeye başladılar. Bunun üzerine Marie hemen kaçtı. Ben açıklama yapmak istedimse de, yağmur gibi taş yağdırmaya başladılar üzerime. O gün bütün köy her şeyi öğrendi; yeniden herkes Marie'ye çullanmaya başladı, şimdi sanki daha da çok nefret ediyorlardı ondan. Hatta kendisine bir ceza vermeyi düşündüklerini bile duydum, ama çok şükür iş oraya varmadı. Buna karşılık çocuklar bütün azıtmışlardı: her nedenle Marie'yi kızdınıyorlar, üzerine çamur fırlatıyorlardı; kaçmaya başladı mı, peşine düşüp kovalıyorlardı onu; zavalılık hasta ciğerleriyle çabucak tıkanıp kalıyor ve çocukların her türden aşağılamalarına katlanmak zorunda kalıyordu. Hatta bir gün durdurmak için önlerine çıktım, gerekirse çatışacaktım onlarla. Sonra konuşmaya başladım kendileriyle; her gün, gücüm yettigince konuştum. Kimi kez dururlar, bir yandan küfret-

meyi sürdürseler de, bir yandan da kulakları bende olurdu. Anlatıklarımın özü, Marie'nin ne kadar mutsuz olduğuydu. Çok geçmeden sövmeye son verdiler, onu görünce yanından sessizce geçiyorlardı. Konuşmalarımız gitgide daha kapsamlı bir hal almaya başladı; kendilerinden hiçbir şey gizlemiyordum, bulduğum, düşündüğüm her şeyi anlatıyordum onlara. Beni öyle büyük bir ilgiyle dinliyorlardı ki, çok geçmeden onlar da acımaya başladılar Marie'ye. Hatta içlerinden kimileri Marie'yle karşılaşınca sevecenlikle selamlamaya başladı onu. Oralarda âdettir, birbirini tanısin tanımasın, yolda karşılaşan herkes birbirine selam verir. 'Merhaba!' der. Marie'nin kendisine selam verilmiş olmasına nasıl şaşırdığını tahmin edebiliyorum. Bir gün iki küçük kız bana gelip, Marie'ye evlerinden yiyecek götürdüklerini anlatılar sevinçle. Marie hıçkırığa hıçkırığa ağlamış dediklerine göre ve artık onu çok seviyorlarmış. Çok geçmeden hepsi sevmeye başladı Marie'yi, hatta birden beni de sevmeye başladılar. Sık sık bana geliyorlar ve benden bir şeyler anlatmamı istiyorlardı. Sanırım iyi beceriyordum bu anlatma işini, çünkü bayılıyorlardı beni dinlemeye. Sonraları her ne okudum ve öğrendimse, yalnızca onlara anlatmak için okudum ve öğrendim; zaten ondan sonraki üç yılımın hemen tümü yalnızca onlara bir şeyler anlatmakla geçti. Daha sonra, Scheineder da dahil herkes beni suçlamaya ve çocuklarla neden büyüklermiş gibi konuştuğumu, onlara neden her şeyi açık açık söylediğimi sorgulamaya başladıklarında, çocuklara yalan söylemenin utanç verici bir şey olduğunu, büyükler istedikleri kadar gizlesinler onların nasılsa gerçeği öğreneceklerini, ancak bunu belki çirkin bir yolla ve belki kendilerine zarar vererek öğreneceklerini, benimle ise en azından böyle bir tehlikenin söz konusu olmadığını açıkladım. Bunun için herkesin kendi çocukluğunu anımsaması yeterdi. Hayır, dediklerimi kabul etmiyorlardı. Marie'yi öpmem, annesinin ölümünden iki hafta önceydi. Dolayısıyla papaz cenazede o konuşmayı yaparken, bütün çocuklar benden yanaydılar. Hemen o gün çocuklara papazın sözlerini açıkladım, yorumladım; hepsi çok kızdılar papaza, hatta aralarından kimileri taş atıp evinin camlarını kırdılar. Onlara engel oldum, çünkü bu yaptıkları hiç iyi bir şey değildi. Köyde yine herkes her şeyi öğrenmiş ve çocukların ahlakını bozduğum için bana karşı müthiş bir cephe oluşmuştu. Ne var ki bir süre sonra herkes çocukların Marie'yi sevdiğini anladı ve bundan çok korktular. Marie

ise sevinçten uçuyordu adeta. Çocuklara Marie'yle yüz yüze gelmeyi yasakladılar, yine de onlar gizlice gidip Marie'yi görüyorlardı; bunun için köyün yarım kilometre kadar dışına çıkmaları, onun güttüğü ineklerin bulunduğu otlığa kadar gitmeleri gerekiyordu. Ona armağanlar götürüyorlardı; kimisi de onca yolu salt onu kucaklamak, öpmek ve ona 'Je vous aime, Marie!' demek için aşıyordu. Sonra soluk soluğa evlerine dönüyorlardı. Marie hiç beklemediği bu mutluluk karşısında adeta kendinden geçmişti; düşünde görse inanamayacağı bir şeydi bu; utanıyor, seviniyor, ne yapacağını bilemiyordu. Çocuklar, özellikle de küçük kızlar ona koşup, benim onu çok sevdiğimi, kendilerine sürekli olarak ondan söz ettiğimi söylemeye bayılıyorlardı. Marie'ye, benim kendilerine her şeyi anlattığımı, şimdi artık kendilerinin de onu sevdiklerini, ona acıdıklarını, bunun bundan böyle de değişmeden hep böyle kalacağını anlatıyorlardı. Sonra telaştan, sevinçten kızarmış o güzelim yüzleriyle koşup bana geliyorlar, az önce Marie'nin yanında olduklarını, Marie'nin bana selam söylediğini anlatıyorlardı Akşamları çağlayanın oraya yürürdüm, bir kavak ormanı ortasında, her tarafı ağaçlarla kaplı bir yer vardı orda, akşamları beni görmek için –kim gizlice– buraya gelirdi çocuklar. Sanırım benim Marie'yi sevmem onlara müthiş bir keyif veriyordu; ve ordaki dört yıllık yaşamım boyunca onları bir tek bu noktada aldattım. Onlara Marie'yi sevmediğimi, daha doğrusu ona duyduğum duygunun aşk değil, acıma olduğunu açıkça söylemedim; çünkü benim Marie'ye olan duygularımın kendilerinin hayal ettikleri gibi olmasını çok arzuldıklarını anlamıştım; ben de, ne yapayım, tahminlerinde yanılmış olduklarını düşünmelerini sağladım. Bir bilerseniz, nasıl da akıl almaz inceliklerle, sevecenliklerle doluydu o minicik yürekler! İyi yürekli Léon'larının sevgilisi Marie'nin lime lime olmuş giysilerle ve yalınayak dolaşmasını bir türlü kabullenemeyip, akıl alır gibi değil ama, ona bir çift ayakkabı, çamaşırlar, hatta bir de giysi bulmayı başardılar; nasıl yaptılar, bütün bunları nerden buldular, bu işi nasıl becerdiler anlamak mümkün değildi. Hep birlikte, bir çete gibi çalışmışlardı anlaşılır. Onlara bu işi nasıl başardıklarını sorduğumda yanıt olarak sevinçle gülerlerdi, küçük kızlar minicik ellerini cırpar, beni öperlerdi. Arada bir gizlice ben de giderdim Marie'yi görmeye. Hastalığı iyice ilerlemişti ve güçlkle yürüyebiliyordu, hatta bir süre sonra çobanlık da yapamaz oldu; yine de her sa-

bah sürüyle birlikte çıkardı. Büyükçe bir kayanın dibine, gelip geçenlerin görmeyeceği bir şekilde büzülür, sabahtan akşama dek kırmıldamadan otururdu. Verem kendisini öyle yiyip bitirmişti ki, gözlerini yumup başını kayaya dayar, güçlkle soluk alarak uyuklardı. Yüzü öyle incelmışti ki, bir tek kemikten ibaret gibiydi; alından, şakaklarından terler süzülürdü. Her gittiğimde böyle bulurdum kendisini. Görölmek istemediğim için yanında çok az kalırdım. Geldiğimi fark ettiğİ anda sevinçten ürperir, gözlerini açar hemen ellerime sarılıp öpmeye başlardı. Çekmezdim ellerimi, çünkü bundan büyük mutluluk duyduğunu hissederdim. Yanında oturduğum sürece titrer, ağlardı. Birkaç kez konuşup, bir şeyler söyleyecek gibi oldu; ama söylenenleri bile güç anlayabiliyordu. Çıldırılmış gibiydi; müthiş bir heyecan, sevinç içindeydi. Bazen çocuklar da eşlik ederlerdi bana. Böyle durumlarda biraz açıkta dururlar, bizi kimsenin görmemesi için gözcölük ederlerdi ve müthiş hoşlarına giderdi kendiliklerinden üstlendikleri bu görev. Biz ayrılınca Marie yeniden gözlerini yumup başını kayaya dayar ve hareketsiz kalırdı. Birtakım hayaller kuruyordu belki, kimbilir? Bir sabah ineklerle çıkmadı Marie; evinde kaldı. Çocuklar hemen fark ettiler Marie'nin otlığa gitmediğini ve o gün çocukların hemen hepsi Marie'nin ziyaretine gitti. Bomboş evinde yatağına uzanmış yatıyordu zavallı. İki gün yalnızca çocuklar nöbetleşe gidip gelerek üstlendiler bakımını Marie'nin; daha sonra, köyde Marie'nin gerçekten de ölüm döşeginde olduğu duyulunca, köyün yaşlı kadınları bakmaya başladılar Marie'ye. Köyde galiba acımaya başlamışlardı Marie'ye. En azından çocuklar artık yolunu kesmiyor ve kendisine kötü sözler söylemiyorlardı. Marie sürekli yarı uyur yarı uyanık bir haldeydi; uyuduğunda da deliksiz bir uyku uyuyamıyordu. Sürekli olarak öksürüklerle bölünen, son derece rahatsız bir uykuydu bu. Yaşlılar çocukları Marie'nin çevresinden uzaklaştırıyorlar, ama onlar ne yapıp edip ona hiç değilse bir 'Bonjour, notre bonne Marie' diyebilmek için kuşlar gibi pencesinin önünde uçuşuyorlardı. Çocukları gören ya da seslerini duyan Marie canlanır, yaşlı kadınları dinlemeyip dirseklerine dayanarak doğrulmaya çalışır, başını sallayarak onlara teşekkür ederdi. Ona eskiden olduğu gibi şekerleme ve kurabiyeler getiriyorlardı, ama o artık hiçbir şey yiyemiyordu. İnanın bana, çocukların sayesinde mutlu öldü Marie. Onların sayesinde bahtının karalığını unuttu, onların sayesinde –

kendini hep g nahk r gören biri olarak  bağışlanmanın, günahlarından kurtulmanın mutluluğunu tattı. Çocuklar her sabah onun penceresi önünde minik kanatlarını çırpıp, incecik sesleriyle 'Nous t'aimons, Marie' diye bağırdılar. Ben daha bir süre yaşıar diye umuyordum, ama çok geçmeden öldü Marie. Ölümünden önce, bir günbatımı saatinde kendisine uğramıştım; sanırım beni tanıdı. Kurumuş, kupkuru kalmış elini son kez sıktım. Ertesi sabah öldüğünü söylediler. Birdenbireliğine şaşırdım  l m n n. Çocukları tutmak mümkün değildi: tabutun her yanını çiçeklerle bezediler, başına da çiçeklerden bir ta  taktılar. Köyün papazı da onu ayıplayacak hiçbir Şey söylemedi; zaten cenazede pek az insan vardı; gelenler de öylesine, meraklarından gelmişlerdi. Sıra tabutun taşınmasına gelince, çocuklar hep birden atıldılar taşımak için, ama güçleri yetmedi tabii, bunun üzerine birkaçı taşıyanlara yardım ederken, kalanlar da ağlaya ağlaya tabutun ardından yürüdüler. O günden sonra çocuklar Marie'nin mezarını sürekli ziyaret ettiler, temizlediler, çevresine g ller diktiler, çiçeklerle süslediler. Marie'nin top-rağa verilmesinden sonra bütün köy çocuklardan dolayı bana düşman oldu. Papazla  ğretmen baş kışkırtıcılarıdı. Çocuklara benimle görüşmeyi kesinlikle yasakladılar. Schneider'i de benim bu yasağa uymamı sağlamakla görevlendirdiler. Ama biz yine de ilişki kurduk çocuklarla, uzaktan işaretlerle anlaştık. Bana minicik pusullar yolladılar. Daha sonra her Şey yoluna girdi gerçi ama yasak sürerken de hiç fena değildi ilişkimiz. Hatta yasağın bizi birbirimize daha da yakınlaştırdığını söyleyebilirim. Son yıl Tibault ve papazla bile barıştık. Schneider ise benim çocuklar konusundaki kötü 'sistem'im i uzun uzun eleştirdi. Oysa benim ne sistemim olacak! Sonunda, tam or dan ayrılacağım gün, Schneider bana çok tuhaf gelen bir Şey söyledi. Ona göre, asıl  ocuk olan benmişim  bu, başlangıçta bir kuşkuymuş, ama giderek tam bir inanç halini almış onda.  Benim yalnızca boyum posum, elim yüzüm bir yetişkine benziyormuş; ama gelişme yönünden, ruh, kişilik yönünden, hatta belki akıl yönünden bile, bir çocukmuşum ve altmış yaşına dek de yaşısam, böyle kalacaktım. Çok güldüm tabii; doğru değildi bu; nasıl  ocuk olabildim ki ben? Burda gerçek olabilecek tek Şey, yetişkinlerle birlikte olmayı sevmememdi; gerçekten de  ta ne zaman fark etmiştim bunu  büyüklerle birlikte olmayı sevmiyordum. Çünkü yapamıyordum onlarla. Yetişkinler bana ne söylerlerse s y-

lesinler, bana karşı ne kadar iyi olurlarsa olsunlar, bana zor geliyor onlarla birlikte olmak; canım hep dostlarıma gitmek istiyor; ve benim dostlarım, her zaman, yalnızca çocuklardır. Ben de çocuk olduğum için değil, hayır, yalnızca, beni onlara doğru çeken bir şey vardır. Köydeki ilk günlerimde, can sıkıntısından dağlara doğru yürüyüşler yapardım; tek başıma dolaşırken, bazen, daha çok da okulda son ders zili çaldığı öğle saatlerinde, çocuklara rastlardım: Ellerinde torbaları, yazı tahtalarıyla nasıl gürültücü, şamatacı, şakacı, şaklaban olurlardı, anlatamam! Oyunlar oynarlar, kavga ederler, bağırışlılardı ve ben onlara doğru güçlü bir çekimin etkisi altında duyardım kendimi. Nedenini bilmiyorum, ama onlarla her karşılaşmamda, tüm varlığımın mutlulukla dolup taşıdığını duyardım. Durur ve sevinçle onlara bakardım: gözyaşlarını kahkahalar izlerdi; okuldan eve gidene dek oynamaya, kavga edip küsmeye, sonra barışıp yeniden oynamaya ve gülmeye zaman bulurlardı. Oğlanlar ve kızlar birlikte koştururlar, durdukları yerde duramazlardı; incecik bacakları o koşuşturmaya nasıl dayanırdı, anlayamazdım. Onları izlerken bütün üzüntülerimden kurtulurdum. Zaten insanların neden üzülp dert çektiklerini bir türlü anlayamazdım. Kader beni hep çocuklara doğru sürüklüyordu. Alinyazılarımız birbirine bağlanmıştı sanki. Gün gelip köyü terk edebileceğim ve buraya, Rusya'ya döneceğim aklımın ucundan geçmiyordu. Bana sanki hep o köyde yaşayacakmışım gibi geliyordu. Ama sonunda anladım ki, Schneider'in bana daha fazla bakabilmesi olanaksızdı, ayrıca da burada önemli bir gelişme olmuştu ve Schneider buraya benim adıma olumlu yanıt bildirmişti, dolayısıyla elimi çabuk tutmam, bir an önce dönmem gerektiğini söylüyordu. Dönmeme neden olan bu işle ilgilenmem gerekiyor burada, neyin nesi bir iş olduğunu anlamak için sorup soruşturmam, akıl danışmam gerekiyor. Belki bütün kaderim değişecek. Ama önemli olan bu değil. Önemli olan, hayatımın altüst olmasıdır. Çok şey bıraktım orda, pek çok şey... Hatta her şeyim orda kaldı diyebilirim. Yok oldu, yitti. Vagonda oturuyor ve düşünüyordum: 'Şu anda insanlara doğru gidiyorum. Belki henüz farkında değilim ama yeni bir hayat başlıyor benim için.' Yapmam gerekenleri yerine getirirken dürüst ve azimli olacaktım. İnsanların arasında olmak pek kolay olmayacaktı herhalde kendim için, sıkılacak, zorluk çekecektim. Öncelikle, herkese karşı kibar ve açık yürekli olacaktım; bundan başka ben-

den ne bekleyebilirlerdi ki? Belki burda da beni çocuk gibi göreceklerdi... varsın görsünler, dedim, ne çıkar bundan! Zaten herkes nedense budala sanmıyor mu beni?... Bir zamanlar hastaydım ve bu hastalık yüzünden gerçekten de budala gibiydim. Ama şimdi... budala gibi görüldüğünün farkında olan birine budala denilebilir mi? Nereye gitsem düşünüyorum: 'Beni budala gibi görüyorlar, ama ben akıllıyım; ve onlar bunu fark etmiyorlar.' Sık sık böyle düşünüyorum. Berlin'e geldiğimde birkaç küçük mektup aldım. Anlaşılan ben yola çıkar çıkmaz kaleme kâğıda sarılmışlardı. Onları ne çok sevdiğimi ancak o zaman anladım. Hele ilk mektup, öyle koyuyor ki insana! Beni uğurlarken nasıl üzgündüler! Aslında bir ay önceden başlamışlardı uğurlamaya; beni her gördüklerinde: 'Léon s'en va, Léon s'en va pour toujours!'^{*} derlerdi sürekli. Akşamları çağılayanın orda toplandığımızda konuştukları tek konu, benden nasıl ayrılacaklarıydı. Kimi kez tıpkı eskiden olduğu gibi neşelenip güldükleri de olurdu, ama geç vakit ayrılırken her zamankinden çok daha sıkı, sımsıkı kucaklardı beni. Kimi, öbürlerine sezdirmeden yanıma sokulur ve beni herkesten ayrı, tek başına kucaklamak isterdi. Yola çıkacağım gün, tümü birden istasyona kadar geldiler. Köyden yaklaşık bir kilometre uzaktaydı istasyon. Ağlamamak için kendilerini tutuyorlardı, ama çoğu, özellikle de kızlar, bir süre sonra kendilerini bırakıverdiler ve hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Treni kaçırmamak için acele ediyorduk, ama zaman zaman aralarından biri fırlayıp üzerime atılır, incecik kollarını boynuma dolar, yüzümü öpücüklere boğardı; acelemiz olmasına karşın, bütün kafile durup bu özel veda gösterisinin bitmesini beklerdi. Trene binip yerime oturduğumda hep birlikte 'Hurra!' diye bağırdılar aşağıdan, tren gözden yitene dek de yerlerinden kımıldamadan öylece durup baktılar. Ben de onlara baktım. Biliyor musunuz... az önce buraya gelip de o sevimli yüzlerinizi görünce –yüzlere çok dikkat eder oldum artık– ve ağzınızdan çıkan ilk sözcükleri duyunca, İsviçre'den ayrıldığımdan beri ilk kez içimdeki ağırlığı kalkmış gibi hissettim. Deminden beri de, yoksa ben şu bahtiyar dedikleri adamlardan biri miyim diye düşünüyordum. Sevebileceğiniz birine öyle kolayca rastlayamazsınız; oysa ben trenden iner inmez sizlerle karşılaştım. İnsanın her önüne gelene duygularından söz etmesinin ayıp bir şey olduğunu biliyorum, ama ben size duygularım-

(*) Léon gidiyor, Léon temelli gidiyor (Fr.).

dan söz ediyorum ve sizden hiç utanmıyorum. Ben insanlarla birlikte olmaktan pek hoşlanmam; bu nedenle de belki size uzunca bir süre uğrayamayacağım: yalnız, bundan yanlış bir anlam çıkarmanızı istemem; ne size değer vermediğimden bu tavrım, ne de herhangi bir söz ya da davranışınıza gücendiğimden... Bana yüzlerinizi sormuştunuz demin, yüzlerinizden ne okuduğumu. Hay hay, söyleyeyim. Sizin, Adelaida Ivanovna, mutlu bir yüzünüz var, üç kardeş içinde en canayakın yüz, sizinkisi. Öte yandan, çok da hoş bir kızsınız. İnsan yüzünüze bakınca, 'iyi yürekli bir kız kardeşin yüzü bu yüz' diyesi geliyor. Çok sade ve neşeli bir insansınız, ama insan yüreğini okumayı da iyi biliyorsunuz. İşte, yüzünüze bakınca gördüğüm şeyler bunlar. Size gelince, Aleksandra Ivanovna, sizin de çok hoş, çok sevimli bir yüzünüz var; ama sanırım, gizli bir hüznü kemiriyor içinizi: Çok iyi bir yüreğiniz olduğuna hiç kuşku yok, ama işte, neşe, sevinç eksik o yürekte. Yüzünüzün, Hans Holbein'in Dresden'deki Madonna'sını andırır bir yanı var sanki. Sizin yüzünüze ilişkin söyleyeceklerim de bu kadar. Bilmiyorum artık tahminlerim doğru mu yanlış mı? Size gelince, Lizaveta Prokoryevna –Prens birden Bayan General'e dönmüştü– sizin yüzünüze ilişkin söyleyeceklerim tahmin olmayacak; inanıyorum ki, siz bir çocuksunuz, tam bir çocuksunuz; hem de her konuda... iyi ya da kötü her konuda... hem de bu yaşınıza karşın. Sözlerimden dolayı umarım kırılmıyorsunuz bana? Çocukların benim gözümde ne değerde olduklarını biliyorsunuz. Öte yandan yüzleriniz hakkında, sağlığımdan böylesine açık konuştuğumu da sanmanızı istemem. Hayır, kesinlikle. Kimbilir, belki benim de kendime göre bir bildiğim vardır?"

VII

Prens sustuğunda herkes sevinçle ona bakıyordu. Aglaya bile. Ama en çok Lizaveta Prokoryevna'nın sevinci belirgindi.

"Bir de sınavdan geçirecektiniz ha?" diye bağırdı. "Saygıdeğer bayanlar, siz bir zavallıyı himayenize almayı düşünüürken, o az kalsın ziyaretlerini bile esirgeyecekti sizden; neyse ki yüce gönüllük gösterdi de seyrek de olsa ziyarette bulunabileceğini söyledi. Düşüğümüz durumu görüyor musunuz? En çok da Ivan Fyo-

doroviç'in... Ama doğrusu ben memnunum. Bravo Prens! Az önce birileri sizin sınavdan geçirilmenizi emretmişlerdi! Benim yüzüme ilişkin söylediklerinizse, gerçeğin ta kendisi: Çocuğum ben ve bunu biliyorum. Bunu hatta sizden önce de biliyordum. Düşüncemi tek bir sözcükle ne güzel dile getirdiniz! Kişiliğiniz benimkine çok benziyor ve iki su damlası gibi birbirimize benzememiz beni çok mutlu ediyor. Yalnız, siz erkeksiniz, ben kadını ve İsviçre'de bulunmadım... işte aramızdaki bütün fark".

Aglaya araya girerek:

"Acele etmeyin, maman!" dedi. "Unutma ki, söylediklerini saf-lığından söylemediğini, kendine göre bir bildiği olduğunu söyle-di, Prens."

"Evet, evet" diye güldü öbürleri de.

"Gülmekte acele etmeyin, güzeller. Prens üçünüzden de kur-naz gibi geliyor bana. Bakın görürsünüz. Yalnız, Prens, niçin Ag-laya'yla ilgili bir şey söylemediniz? Bakın, Aglaya bekliyor, ben de bekliyorum."

"Şu anda bir şey söyleyemem; daha sonra söyleyeceğim."

"İyi ama niçin? Herhalde onun yüzünde de bir şeyler yazılı?"

"Elbette yazılı. Siz, Aglaya İvanovna, olağanüstü güzel bir kızsı-nız. Öyle güzelsiniz ki, insan size bakmaya korkuyor."

Bayan General ısrar etti:

"Hepsi bu kadar mı? Ya karakteri, özellikleri?"

"Güzelliğe ilişkin değerlendirmede bulunmak zordur. Buna ha-zır hissetmiyorum kendimi. Gizemli... bilmecemsi bir şeydir gü-zellik."

Adelaida:

"Madem bir bulmaca olduğunu söylüyorsunuz Aglaya'nın," de-di, "hadi çözün bu bulmacayı. Ne dersiniz, güzel, değil mi Agla-ya, Prens?"

"Hem de nasıl!" dedi Prens coşkuyla; kendinden geçmişçesine Aglaya'ya bakıyordu. "Değişik bir yüzü olmasına karşın, nerdeyse Nastasya Filippovna kadar güzel!"

Herkes şaşkınlıkla birbirine baktı. Bayan General uzata uzata:

"Kimin kadar dediniz?" dedi. "Nastasya Filippovna mı? O da kim? Ve siz nerde gördünüz kendisini?"

"Az önce Gavril Ardalyonoviç, İvan Fyodoroviç'e resmini gös-terdiğinde gördüm."

“Anlamadım, İvan Fyodoroviç’e mi getirmiş bu resmi?”

“Göstermek için. Nastasya Filippovna bugün Gavrila Ardalyonoviç’e resmini armağan etmiş, o da göstermek için getirmiş.”

“Görmek istiyorum o resmi!” diye yerinden hopladı Bayan General. “Nerde bu resim? Madem armağan edilmiş bu resim kendisine, şu anda da ondadır. Sanırım henüz odasında, çalışıyor Gavrila Ardalyoniç? Çarşambaları dörtten önce son vermez çalışmasına. Hemen buraya çağırın kendisini! Yok yok, onu görüp de ne yapacağım? Sizden rica edeceğim, Prens... hadi benim güvercinim, Gavrila Ardalyoniç’in çalışma odasına kadar gidiverin de şu resmi bize getiriverin. Görmek istiyorlarmış deyin. Lütfen!”

Prens çıkınca, Adelaida:

“İyi bir adam, ama biraz fazla saf,” dedi.

“Fazlanın da fazlası,” diye doğruladı kardeşini Aleksandra. “Hatta zaman zaman gülünçlük sınırına varıyor, saflığı.”

Her ikisi de düşündüklerinin tümünü söylemiyor gibiydiler.

“Yüzlerimizi okuma işinden iyi sıyrıldı ama!” dedi Aglaya. “Herkesin gönlünü okşadı. Maman’ın bile!”

“Sok şu sivri dilini ağzına!” dedi Bayan General. “O kimseye yaltaklık etmedi. Ben onurumun okşandığını hissettim.”

“İşin içinden sıyrıldı diye düşünüyorsun demek, ha?” dedi Adelaida.

“Evet, o kadar saf değil bence.”

“Yine başladılar!” dedi Bayan General, içerlemiş gibiydi. “Bence sizler ondan çok daha gülünçsünüz. Saf, ama cin gibi; en soylu anlamda tabii... Tıpkı benim gibi.”

“Resimden söz etmem hiç iyi olmadı!” diye düşünüyordu Prens, tedirginlikle Gavrila Ardalyonoviç’in çalışma odasına girerken. “Ama kimbilir? Belki de çok iyi oldu.” Henüz çok belirgin olmamakla birlikte, bir düşünce uç vermeye başlamış gibiydi kafasında

Gavrila Ardalyonoviç, masasında, kâğıtların arasına gömülmüş çalışıyordu. Şirket boşuna para vermiyordu kendisine. Prens resmi sorunca müthiş şaşırды ve içerdekilerin resmi nasıl öğrendiklerini sordu.

“E-e-eh, be birader!” dedi öfkeyle. “Gevezelik etmezseniz olmaz! Üstelik bir şey bildiğiniz yok!” Sonra kendi kendine “Buda-la!” diye söylendi.

“Suçluyum... ağzımdan kaçırverdi. Aglaya’nın Nastasya Filippovna kadar güzel olduğunu söylüyordum.”

Ganya, ne olup bittiğini ayrıntılarıyla anlatmasını istedi. Prens anlatınca Ganya yeniden alay eder gibi baktı.

“Nastasya Filippovna sanki size...” diye başladı ters ters, ama sözünü tamamlamadı, dalıp gitti.

Bayağı kaygılandığı belliydi. Prens, içerde resmi beklediklerini hatırlattı.

“Dinleyin, Prens,” dedi Ganya, yüzü yepyeni bir düşünceyle ışırmış gibiydi. “Sizden önemli bir ricam var... ama bilmem ki bunu size nasıl...”

Şaşırdı, sözünün gerisini getiremedi. Vermek üzere olduğu önemli bir kararla ilgili olarak kendi kendisiyle mücadele ediyor gibiydi. Prens sessizce bekliyordu. Ganya, kendisine güvenip güvenemeyeceğini anlamak ister gibi gözlerini gözlerine dikip Prens’i dikkatle süzdü, sonra:

“Bakın, Prens,” diye başladı yeniden. “Şu anda bana orda... hiçbir suçumun olmadığı... çok tuhaf, hatta gülünç denilebilecek bir olay yüzünden... neyse, bunlara gerek yok, kısacası, sanırım orda bana biraz kızıyorlar. Bu nedenle de bir süre oraya çağrılmadıkça gitmemeye karar verdim. Şu anda korkunç bir şekilde Aglaya Ivanovna ile konuşma ihtiyacımdayım. Ne olur ne olmaz diye ben bir şeyler karalamıştım (elinde küçücük, katlanmış bir kâğıt parçası göründü), ama bunu kendisine nasıl vereceğimi bilemiyorum. Siz... acaba bu pusulayı Aglaya Ivanovna’ya verebilir miydiniz? Yalnız, hiç kimse görmemeli bunu verdiğinizi, anlıyor musunuz? Herhangi bir gizemli iş olduğunu sanmayın, yok öyle bir şey, ama yine de... Ne diyorsunuz, yapacak mısınız bunu benim için?”

“Dogrusu bundan pek hoşlandığımı söyleyemem,” dedi Prens.

Ganya yalvarmaya başladı:

“Ah, Prens, buna ne kadar ihtiyacım olduğunu bilemezsiniz! Bakarsınız, yanıt da verir. İnanın bana böylesine umarsız olmasam sizi rahatsız etmezdim... Düşünsenize, kiminle gönderebilirim bunu başka? Çok önemli... ölüm kalım meselesi diyebileceğim kadar önemli bu benim için!”

Prens’in öneriyi kabul etmeyebileceği olasılığı Ganya’yı müthiş ürkekletmişti; tedirgin, kaçamak, yalvarınca bakışlarla Prens’e bakıyordu.

“Pekâlâ, kabul ediyorum,” dedi Prens.

Ganya sevinçle:

“Yalnız kimse görmemeli!” dedi. “Size güvenebilirim değil mi, Prens?”

“Kimseye göstermeyeceğim,” dedi Prens.

Ganya aşırı telaşlıydı:

“Mühürlemedim pusulayı, ama...” diye başlayacak oldu, sonra utanarak sustu.

Prens son derece sakin:

“Merak etmeyin, okumam,” dedi, resmi alıp odadan çıktı.

Ganya yalnız kalınca başını ellerinin arasına aldı:

“Onun tek bir sözü yeter... sanırım keserim bütün ilişkimi!..”

Heyecanından yeniden masasına, kâğıtlarının başına oturamadı, odada bir o yana, bir bu yana gidip gelmeye başladı.

Prens hanımların yanına dönerken, düşünceliydi; kendisinden istenen işler canını sıkıyordu: hem resmi getirme görevi, hem de Ganya'nın Aglaya'ya yazdığı pusula... Konuk odasına varmadan, birden aklına bir şey gelmiş gibi durdu, iki yanına bakındı, kimsele-
rin olmadığını görünce pencereye, ışığa doğru yaklaştı ve Nastasya Filippovna'nın resmine bakmaya başladı. Demin kendisini son derece etkileyen bu yüzdeki gizi bulup çıkarmak ister gibiydi. Deminki izlenimlerinden çok daha farklı şeyler arıyordu bu kez. Yüzün sıradışı güzelliğiyle, henüz adlandıramadığı bir başka şeyin, şu anda kendisini derinden etkilediğini duyumsuyordu. İnanılmaz bir gurur ve nerdeyse nefrete varan bir aldırılmazlık seziliyordu bu yüzde, ama bunların yanısıra, alttan alta, müthiş bir saflık, kolay inanır-
lık da kendini gösteriyordu. Bu terslik, insanda acımaya benzer bir duygu uyandırıyor. Bu göz kamaştırıcı güzelliğe dayanamıyordu insan: solgun yüz, çökük avurtlar, kor gibi yanan gözler gerçekten çok tuhaf bir güzelliği yansıtıyordu. Prens bir dakika kadar resme baktıktan sonra birden kendine geldi, çevresine bakındı, resmi aceleyle dudaklarına götürüp öptü. Bir dakika kadar sonra bayanların yanına girdiğinde yüzü son derece sakindi.

Ama konuk odasından önceki yemek odasına girdiğinde kapıda az kalsın Aglaya ile karşılaşacaktı. Dışarı çıkmakta olan Aglaya yalnızdı.

Prens, pusulayı uzatırken:

“Gavrila Ardalyonoviç bunu size vermemi rica etti,” dedi.

Aglaya durdu, pusulayı aldı, tuhaf bakışlarla, dikkatle süzdü Prens'i. Hiç utanmışa benzemiyordu, yalnız Prens'le pusulayı bağdaştıramamaktan kaynaklanıyormuş gibi gözüken belli belirsiz bir şaşkınlık vardı. Aglaya'nın son derece sakın ama mağrur bakışları, 'Nasıl olur da Ganya'yla birlikte bu işte yer alabilirsiniz?' diye hesap sorar gibiydi Prens'e. Çok kısa bir süre kıınıdamadan karşı karşıya durdular, sonunda Aglaya'nın yüzünde belli belirsiz alaycı bir ifade belirdi, hafifçe gülümsedi, çıkıp gitti.

Bayan General bir süre sessizce, ama küçük gören bakışlarla baktı, gözlerinden epeyce uzak tuttuğu Nastasya Filippovna'nın resmine; özellikle vurgulamak ister gibiydi, resmi gözlerinden uzakta tutuşunu.

"Evet, güzelmiş," dedi sonunda. "Hatta çok güzel! Kendisini iki kez gördüm, ama uzaktan." Sonra birden Prens'e dönerek, "Demek, bu tür güzelliklere değer veriyorsunuz siz?" dedi.

Prens zorlanıyormuş gibi:

"Evet, bu tür..." dedi.

"Yani özellikle bu tür mü?"

"Evet, özellikle bu tür."

"Niçin?"

Prens isteksizce ve biraz da soruya yanıt olarak değil, kendi kendine konuşuyormuş gibi:

"Bu yüzde... çok acı var," diye mırıldandı.

Bayan General:

"Siz... sanki sayıklar gibisiniz," dedi ve mağrur bir eda ile resmi masaya fırlattı.

Aleksandra aldı resmi masadan ve Adelaida'nın yanına gitti; resme birlikte bakmaya başladılar. Bu sırada Aglaya girdi içeri.

Kız kardeşinin omuzunun üzerinden resme adeta içer gibi bakan Adelaida:

"Bu ne güç böyle!" dedi

Lizaveta Prokoryevna, sertçe:

"Ne güçü? Nerde? Kimde?" diye sordu.

"Böylesi güzellik, güçtür!" dedi Adelaida, coşkuyla. "Böylesi güzellikle, insan dünyanın altını üstüne getirebilir!"

Dalgin, düşünceli sehpasının başına geçti. Aglaya resme göz ucuyla, şöylece bir baktı, alt dudagını sarkıttı, sonra kollarını göğsünde kavuşturarak bir köşeye oturdu.

Bayan General zili çaldı:

“Gavrila Ardalyonoviç'i çağırın buraya,” dedi gelen uşağa.
“Kendisi şu anda çalışma odasında olmalı.”

Aleksandra anlamlı anlamlı:

“Maman!” diye seslendi

Bayan General kızının itirazını önleyerek:

“Ona söyleyecek iki çift lafım var, o kadar!” dedi; epey öfkelenmiş gibiydi. “Gördüğünüz gibi, Prens, bizim ev gizlerle dolu; nereye baksanız bir giz! Çünkü nedense böyle gerekiyor! Ahmakça bir gerekirlilik! İnsanların en açık, en içten, en dürüst olmaları gereken bir işte, hem de bütün bu gizler! Birtakım evlilikler planlıyorlar galiba... ve benim hiç hoşuma gitmiyor bu evlilikler...”

Aleksandra annesini engellemek ister gibi, telaşla:

“Maman, neler oluyor size?!” dedi.

“Ya sana neler oluyor, tatlım? Senin hoşuna gidiyor mu bütün bunlar? Prens duyuyor diyeyse korkun, varsın duysun, o bizim dostumuz. En azından benim dostum. Tanrı'ya gerekli olan yalnız iyi kalpli insanlardır, kötüler ve kaprislileri ne yapsın Tanrı? Özellikle de bugün bir şeye karar verip, yarın bambaşka telden çalan kaprislileri? Beni anlıyorsunuz, değil mi, Aleksandra İvanovna? Bunlar benim tuhaf olduğumu söylerler, Prens. Ama ben akı karadan ayırmayı bilirim. Önemli olan kalptir, gerisini koyverin gitsin. Kuşkusuz şey de gerek... akıl yani... en önemlisi belki de budur. Ama... Ne diye gülüyorsun, Aglaya? Ben hiç değilse kendimle çelişmiyorum: Ha iyi kalpli ama akıldan yoksun bir ahmak kadın, ha kötü kalpli ama akıllı bir ahmak kadın, her ikisi de mutsuzdur bunların. Bu eski bir hakikattir. Ben akılsız, ama iyi kalpli ahmaklardanım, sense akıllı ama kalpsiz bir ahmaklardan; ikimiz de mutsuzuz, ikimiz de acı çekiyoruz.

Adelaida dayanamayıp:

“Peki şu anda sizi mutsuz eden nedir maman?” diye sordu; baştan beri neşesinden bir şey kaybetmeyen bir oydu sanki.

Bayan General kızının sözünü keserek:

“Birincisi, çok bilmiş kızlarım,” dedi. “Bu tek başına yeteceği için, öbürlerini hiç saymıyorum. Evet, yeterinden çok bile konuştuk. Bakalım ikiniz (Aglaya'yı hiç saymıyorum) o müthiş aklınız ve çenenizle işin içinden nasıl sıyrılacaksınız...ve siz, sayın Aleksandra İvanovna, acaba saygıdeğer eşinizle mutlu olabilecek mi-

siniz?" Tam bu sırada Ganya'nın içeri girdiğini görünce, "A!" diye bağırdı. "İşte, evlenme kampından biri daha!" Ganya'nın eğilerek verdiği selama, yalnızca "Merhaba!" demekle yetindi ve oturması için yer göstermeden, "Duyduğuma göre, evleniyormuşsunuz?" dedi.

Bu hiç beklemediği soruyla adeta allak bullak olan Gavril Ardalıyonoviç:

"Evlenmek mi? Ne gibi yani?" diye kekeledi.

"Hangi deyişi daha çok sevdiğinizi bilemiyorum... isterseniz, desti izdivaç eyliyormuşsunuz, diyelim."

Yüzü bir anda kıpkırmızı kesilen Gavril Ardalıyonoviç:

"Ben mi? Hayır-ır! Asla!" diye kekeledi. Bu arada ötede oturmakta olan Aglaya'ya kaçamak bakışlar fırlatıyor, sonra hemen gözlerini kaçırıyordu. Aglaya ise sakın bakışlarını ona dikmiş, alabildiğine sakın, soğukkanlı bakıyordu.

Lizaveta Prokovyevna, acımasızca:

"Hayır mı?" dedi. "Hayır mı, dediniz? Bu kadar yeter: bugün, çarşamba sabahı soruma 'hayır' yanıtı verdiğinizi unutmayacağım. Bugün günlerden ne, kızlar?"

"Sanırım, çarşamba, maman" dedi Adelaida.

"Günlerinden bile emin değildirler. Peki, ayın kaçı?"

"Yirmi yedisi" dedi Ganya.

"Yirmi yedisi mi? Bazı bakımlardan bu çok iyi. Sanırım işiniz var; size iyi günler. Benim de gidip giyinmem gerek. Şu resmini de alın. Zavallı Nina Aleksandrovna'ya selamlarımı iletin. Siz de hoşçakalın, Prens! Canım benim! Sık sık uğra bize! Bugün yaşlı Belokonskaya'ya özellikle uğrayıp sizden söz edeceğim. Biliyor musunuz, aziz dostum, ben İsviçre'den Petersburg'a sizi Tanrı'nın benim için gönderdiğine inanıyorum. Burda muhakkak başka işleriniz de olacak, ama asıl benim için geldiğiniz kesin. Tanrı asıl beni gözeterek gönderdi sizi buraya. Hoşçakalın, canlarım! Aleksandra, dostum, sen de lütfen odama gel."

Bayan General çıktı. Ganya yıkılmış, kahrolmuş gibiydi, hınçla masadan resmi alıp, çarpık, zehir gibi bir gülümsemeyle, Prens'e:

"Ben eve gidiyorum, Prens," dedi, "eğer bizde kalma kararınızda bir değişiklik yoksa, size eve kadar eşlik edeyim; yolu bilmiyorsunuz diye..."

Aglaya birden oturduğu köşeden kalkarak:

“Bir dakika, Prens,” dedi, “Size hatıra defterimi getireceğim, bir şeyler yazmanız için. Babam sizin gerçek bir güzelyazı ustası olduğunuzu söylemişti. Bekleyin, hemen getiririm...”

Ve hızla odadan çıktı.

“Hoşçakalın, Prens,” dedi Adelaida. “Ben de çıkıyorum.”

Prens’in elini kuvvetle sıkarken yüzünde geniş, aydınlık bir gülümseme vardı. Çıkarken Ganya’ya hiç bakmadı.

Herkes çıkınca Ganya dişlerini gıcırdatarak:

“Hep sizin yüzünüzden!” dedi Prens’e hınçla; sonra gözlerinde deli bakışlarla yarı fısıldayarak. “Evleneceğim gevezeliklerini yapan da sizsiniz!” diye tısladı. “Utanmazın, gevezenin tekisiniz!”

Prens alabildiğine sakın, kibar:

“Yanılıyorsunuz,” dedi, “inanın, yanılıyorsunuz. Evleneceğinizi bilmiyordum ki ben.”

“Demin içerde Ivan Fyodoroviç’in bu akşam Nastasya Filippovna’nın evinde her şeyin belli olacağını söylediğini duydunuz ve bunu burda, hanımlara yetiştirdiniz! Yalancı sizi! Yoksa nerden bilebilirler? Sizden başka kim ulaştırabilir bunu onlara? Kocakarı demin açıkça laf dokundurmadı mı bana?”

“Size laf dokundurulduğu kanısındaysanız, bunu onlara kimin iletliğini de en iyi bilmek durumunda olan sizsiniz. Ben bu konuda tek kelime bir şey söylemedim.”

Ganya onun sözünü keserek, sabırsızlıktan tutuşmuşcasına:

“Pusulayı verdiniz mi?” diye sordu. “Yanıt ne oldu?”

Tam bu anda Aglaya girdi içeri ve Prens Ganya’yı yanıtlayamadı. Defterini masanın üstüne bırakan Aglaya:

“Buyrun, Prens,” dedi. “Bir sayfa açın ve benim için bir şeyler yazın. Buyrun, size yepyeni uçlu bir divit... tüy değil metal olmasının bir sakıncası yoktur umarım? Güzelyazı yazarların ille de kamış ya da tüy kullandıklarını duymuştum da...”

Prens’le konuşurken Ganya’nın da orda bulunduğunun hiç farkında değilmiş gibiydi. Ama Prens yazmak için boş sayfa arar, divitin ucunu düzeltir, yazmaya hazırlanırken, Ganya, şöminenin önünde, Prens’in hemen sağında durmakta olan Aglaya’nın yanına yaklaşarak kulağına eğildi ve kesik kesik:

“Bir kelime, söyleyeceğiniz tek bir kelime beni kurtaracak!” dedi.

Prens aniden dönüp onlara baktı. Ganya’nın yüzünde gerçek bir

ümitsizlik okunuyordu. Düşünmeden söylemiş gibiydi bu sözleri. Aglaya ona birkaç saniye, son derece sakın bir şekilde, tıpkı az önce Prens'e baktığı bakışlarla baktı; kendisinden ne istenmekte olduğunu anlayamamışlığın tatlı şaşkınlığını yansıtan bu sakın bakışlar kadar bu anda Ganya'yı vuracak, aşağılayacak başka bir şey olamazdı.

"Ne yazayım?" diye sordu Prens.

"Şimdi söyleyeceğim," dedi Aglaya. "Yazın: 'Pazarlık yapmam.' Lütfen tarih de atın. Görebilir miyim?"

Prens defteri genç kıza uzattı.

"Olağanüstü! Gerçekten harika! Nefis bir yazınız var! Çok teşekkür ederim. Hoşçakalın, Prens... ya da, durun bir dakika!" Birden bir şey anımsamış gibiydi. "Gelin benimle, size bir armağan vermek istiyorum."

Prens onun ardısıra yürüdü. Yemek odasına girdiklerinde, Aglaya Prens'e Ganya'nın pusulasını uzatarak:

"Okuyun şunu!" dedi.

Prens pusulayı aldı, şaşkın şaşkın Aglaya'nın yüzüne baktı.

"Sizin bu pusulayı okumadığınızı ve onu yazan kişinin sırdaşı olamayacağınızı biliyorum. Okuyun lütfen; bunu ben istiyorum."

Aceleyle yazıldığı anlaşılıyordu pusulanın. Aşağı yukarı şöyle bir şeydi:

"Bugün kaderim belli oluyor, ne şekilde belli olacağı malumunuz. Hiçbir şekilde geri dönüşü olmayan son ve kesin kararımı bugün vermek, son sözümü söylemek zorundayım. Bana ilgi duymanızı hiçbir şekilde hak etmedim, hiçbir umudum da yok bu konuda. Ama bir vakitler söylediğiniz bir söz vardı, tek bir söz, benim kara gecelerimi ışıga boğan, benim için deniz feneri olan bir söz... Sizden yine böyle bir söz bekliyorum: söyleyin ve mahvolmaktan kurtarın beni. Bana yalnız, her şeyi bırak, deyin, hemen o anda bırakırım. Bu kadar mı zor sizin için bu sözü söylemek! Bu söz bana acıdığınızı anlamına gelecek: yalnızca bunu bekliyorum sizden, *bir tek* bunu! Beklediğim başka bir şey yok, hiçbir şey! Herhangi bir umut beslemeye cesaret edemiyorum, çünkü umuda layık olmadığımı biliyorum. Sizin sözünüzü söylemenizden sonra yeniden yoksulluğuma dönecek, umutsuzluğuma neşeyle katlanacağım. Sa-

vaşacak, savaşmaktan sevinç duyacağım, savaşım bana yepyeni güçler katacak, canlandıracak beni.

Bana acıyan (yemin ederim, yalnızca acıyan) o sözü esirgemeyin benden. Bir umutsuzun, boğulmak üzere olan bir bahtsızın küstahlığına kızmayın, kendini yok oluştan kurtarmak için son bir çabayla çırpınma cesareti göstermesini bağışlayın lütfen.

G.1."

Prens okumasını bitirince Aglaya:

"Bu adam," dedi sertçe, "*her şeyi bırakın*" sözünün beni küçük düşürmeyeceğini ve hiçbir şekilde bağlamayacağını söylüyor ve gördüğünüz gibi şu pusulayla da bana bunun yazılı güvencesini sunuyor. Sıraladığı onca masum, incelikli sözcüklerin gerisinden gizli amacının ne denli kaba bir şekilde sırtıtuğuna dikkatinizi çekerim. Her şeyi koparıp atsa, ama bunu kendiliğinden, benim yanıtlımı beklemeden yapsa, hatta bunu yaptığından bana hiç söz etmese, hiç bana güvenmeden yapsa bütün bunları, ona olan duygularım belki değişir ve arkadaşı olabilirdim kendisinin. Bunu sanırım o da biliyor! Herhalde biliyor! Ama işte ruhu kirli: biliyor, ama cesaret edemiyor; biliyor ama yine de güvence istiyor; güvenmiyor, inanmıyor, güvene, inana dayanarak karar veremiyor. İstiyor ki, yüz bin rubleye karşılık, ben de kendime dair umut vereyim ona. Geçmişte söylediğim ve güya onun karanlık dünyalarını ısıtmış olan söz konusunda ise, utanmazca yalan söylüyor. Bir gün kendisine acımuştım. Ama öyle utanmaz ve küstah bir yaratık ki, anlaşılan hemen kafasında bana dair bir umut belirmiş. Hemen fark ettim bunu. O zamandan beri beni faka bastırmaya çalışıyor; bu yaptığı da aynı amaca dönük bir numara. Bu kadar yeter; alın pusulasını kendisine geri verin, tabii evden çıktıktan sonra, daha önce değil."

"Yanıt olarak ne diyeyim kendisine?"

"Hiçbir şey, tabii ki. En iyi yanıt budur ona. Siz de onun evinde kalma niyetindesiniz galiba?"

"Bunu Ivan Fyodoroviç salık verdi."

"Sizi uyarıyorum: ondan sakının. Pusulasını geri verdiğinizde size kin duyacaktır."

Aglaya Prens'in elini hafifçe sıktı ve çıktı. Yüzü çok ciddiye,

hatta asıktı bile denebilir; veda için başını hafifçe sallarken yüzünde en ufak bir gülümseme yoktu.

“Bohçamı alayım, hemen gidelim,” dedi Prens, Ganya’ya.

Ganya sabırsızlıkla ayaklarını yere vurdu. Yüzü öfkeden mosmordu. Sonunda çıktılar. Prens’in elinde bohçası vardı.

“Yanıt? Yanıt?” diye saldırdı Ganya hemen. “Yanıt olarak ne dedi? Verdiniz mi mektubumu?”

Prens sessizce pusulasını uzattı. Adeta put kesilen Ganya:

“Ne bu? Benim pusulam!” diye ciyakladı. “Tanrım! Vermemiş bile! Ah, tahmin etmeliydim bunu. Seni la-a-net olası! Demin yüzüme bir şey anlamamış gibi bakmasının nedeni şimdi anlaşılıyor! Nasıl, nasıl, nasıl vermezsiniz mektubumu? Kahrolası...”

“Bağışlayın, ama hemen verdim pusulanızı, hem de tam sizin istediğiniz şekilde. Pusulanızın yine benden çıkmasının nedenine gelince, Aglaya Ivanovna az önce geri verdi onu.”

“Ne zaman? Ne zaman?”

“Az önce... defterini yazmamdan sonra bir armağan vermek için beni çağırdığında... Duymuşsunuzdur herhalde çağırdığını. Birlikte yemek odasına geçtik, orda geri verdi pusulanızı; önce okumamı istedi, sonra da size geri vermemi.”

Ganya ciyak ciyak:

“Okumak mı?” diye bağırdı. “Okumak mı? Okudunuz mu?”

Yeniden, put kesilmiş gibi kalakaldı kaldırımın ortasında, hem de öyle ki, ağzı bile yarı açık kalmıştı.

“Evet, okudum.”

“Ve kendisi verdi, öyle mi? Okumanız için kendisi verdi mektubu?”

“Evet, kendisi. Bana inanın, o istemeseydi, asla okumazdım.”

Ganya bir süre sustu, kendine acı verecek bir çabayla bir şeyler düşündü, sonra birden:

“Hayır, olamaz!” diye bağırdı. “Okumanızı o istemiş olamaz. Yalan söylüyorsunuz. Siz kendiliğinizden okudunuz.”

“Yalan söylemiyorum,” dedi Prens; sesi hep olduğugibi öfkeden uzak, sakindi. “Ve bunun sizi böylesine öfkeliendirmesine de, inanın, çok üzuldüm.”

“Peki, ey zavallı yaratık, bir şeyler de söylemedi mi pusulayı geri verirken? Cevap yerine geçecek bir şeyler?”

“Söyledi tabii.”

“Söylesene, be adam, söylesene kahrolası...”

Ve Ganya sağ ayağını iki kez hınçla yere vurdu.

“Mektubunuzu okuyup bitirince bana onu faka bastırmaya çalıştığınızı söyledi. Bir başka yerden yüz bin ruble umudunuz varmış; ordan bir kayba uğramamak için onun size peşinen umut vermesini istiyor ve böylece onu küçük düşürüyormuşsunuz. Oysa herhangi bir pazarlığa girmeden, ondan garantiler istemeden öbür ilişkinize son vermiş olsaydınız, sizinle belki dost olabilirmiş. Sanırım, hepsi bu kadardı. Ha, bir de: Ben kendisine size cevap olarak ne söylemem gerektiğini sorduğumda, size verilecek en iyi cevabın, hiç cevap vermemek olduğunu söyledi. Evet, sanırım böyleydi. Bağışlayın, belki sözcükler aynen böyle değildi, ama ben bunu anladım sözlerinden.”

Ganya'nın öfkesi korkunçtu. Dişlerini gıcırdatarak:

“Demek öyle?” dedi hınçla. “Demek pusulama layık gördüğün bu! Hanımefendi pazarlık da yapmazmış! Sanki kendisiyle pazarlık yapan var! Göreceğiz! Bu hesap burda bitmeyecek! Biz adamı kuzu gibi yapmayı biliriz!..”

Sapsarı kesilen yüzü gerilmiş, ağzı köpüklenmişti; yumruğunu sıkmış, gözdağı verir gibi sallıyordu. Birkaç adım bu şekilde yürüdüler. Prens'e hiç aldırdığı yoktu; öylesine önemsizdi ki Prens gözünde, o yokmuş gibi davranıyordu; sanki yapayalınızdı. Birden silkindi, aklına bir şey gelmişti:

“İyi de, siz (içinden böylesine budalayken, dedi), daha yeni tanıştığınız bir insanın bu kadar kısa süre içinde güvenini nasıl kazanabildiniz? Nasıl?”

Onu yiyip bitiren duygular arasında belki bir kıskançlık eksikti; şimdi de o kemirmeye başlamıştı içini.

“Bunu ben açıklayamam size,” dedi Prens.

Ganya hınçla baktı ona.

“Sizi armağan vermek için yemek odasına çağırması bir güven göstergesi değil midir?”

“Doğrusu ben de tam böyle anlamlandırıyorum.”

“Kahretsin! Nasıl olabiliyor peki bu? Ne yaptınız ki siz orda onun böylesine hoşuna gittiniz? Dinleyin.” Öyle bir telaş içindeydi, kafasının içi öylesine karışık ki, düşüncelerini toparlayabilmek için sanki bütün gücünü harcıyor, ama başaramıyordu. “Dinleyin,” diye yineledi, “orda neler söyledığınızı anımsayabilir misi-

niz? Sırasıyla... tek tek... nelerden söz ettiniz orda? En baştan başlayın. Özellikle dikkatinizi çeken bir şey oldu mu? Neler hatırlıyorsunuz?”

“O, çok şey hatırlıyorum,” dedi Prens. “Tanıştıktan sonra, ilk İsviçre’den söz ettük.”

“Canım, geçin İsviçre’yi!”

“Sonra, ölüm cezasından söz ettik...”

“Ölüm cezasından mı?”

“Evet. Yeri geldi de, o yüzden... Sonra kendilerine ordaki üç yıllık yaşamımı ve zavallı bir köylü kızının başına gelenleri anlattım.”

Ganya sabırsızlıkla:

“Tüküreyim, zavallı köylü kızına!” diye tısladı. “Geçin, diyorum size bunları! Başka?”

“Sonra onlara Schneider’in benim karakterime ilişkin görüşlerini ve kendisinin beni nasıl...”

“Hay, Schneider’ine ve onun görüşlerine e mi! Geçin bunları! Başka, başka?”

“Sonra, yine bir vesileyle ben yüzlerden, daha doğrusu yüzlerin anlamlarından söz ettim ve Aglaya Ivanovna’nın Nastasya Filippovna kadar güzel bir kız olduğunu söyledim. Resimden söz etmem de böylece oldu.”

“Ama demin çalışma odasında duyduklarınıza ilişkin ağzınızdan bir şey kaçırmadınız, değil mi? Söyleyin: kaçırmadım, deyin! Kaçırmadım, deyin!”

“Bakın, yineliyorum: hiçbir şey söylemedim.”

“Madem öyle, nerden bil... Kahretsin! Ha, Aglaya pusulayı kocakarıya göstermedi, değil mi?”

“Böyle bir şeyin olmadığını kesinlikle söyleyebilirim. Hep yanlarındaydım ve onun bunu yapmaya hiç vakti yoktu.”

Ganya:

“O göstermiş de siz fark etmemişsinizdir belki?” dedi, sonra bûsbütün kendinden geçerek: “Allah kahretsin! Lanet budala!” diye bağırdı. “Doğru dürüst bir şey anlatmayı bile beceremiyor!”

Ganya çoğu kişide görüldüğü gibi, muhatabından herhangi bir direnç görmediği için kendini bıraktıkça bırakmıştı; kabalaştıkça kabalaşıyor, sövdükçe sövüyordu. Öfkesi öylesine büyüktü, öylesine kendinden geçmişti ki, az kalsın Prens’in yüzüne tükürecek-

ti. Bilincinin kararması da bu öfke yüzündendi. Öyle olmasaydı, “budala” deyip durduğu adamın bazen her şeyi çabucak ve bütün inceliğiyle kavradığını ve alabildiğine doyurucu bir biçimde anlattığını görebilirdi. Ama bu sırada hiç beklenmedik bir şey oldu. Prens, birdenbire:

“Size bir şey söylemek zorundayım, Gavrilâ Ardalyonoviç,” dedi. “Ben bir aralar gerçekten budala denilebilecek kadar hastaydım; ama artık nicedir iyileşmiş bulunuyorum; o nedenle de gözümün içine baka baka bana budala denilmesinden hiç hoşlanmıyorum. Uğradığınız başarısızlığı düşünerek sizi bağışlayabilirim tabii, ama kapıldığınız öfke içinde bana iki kez sövdünüz. Bundan hiç hoşlanmam. Hele yeni tanıştığım birinden gelirse bu, hele şimdi olduğu gibi bir yol ağzında dururken ve böyle beklenmedik bir anda olursa!.. O bakımdan belki de en iyisi yollarımızı ayırmamız: siz sağdan gidin, ben de soldaki yola sapayım. Cebimde yirmi beş rublem var, bu parayla herhalde kendime bir otel-garni bulabilirim.*

Ganya müthiş utandı, hatta utancından kıpkırmızı kesildi.

“Bağışlayın, Prens,” dedi; son derece coşkuluymuştu; birden o sövücü, kaba hali gitmiş, son derece kibarlaşmıştı. “Tanrı aşkına bağışlayın. Nasıl bir felaketle karşı karşıya olduğumu görüyorsunuz. Ki daha bir şey biliyor bile sayılmazsınız, her şeyi bilecek olsaydınız, beni belki biraz olsun bağışlayabilirdiniz; her ne kadar bunu hiç hak etmiyorsam da...”

Prens telaşla:

“Bu kadar özüre hiç gerek yok canım,” dedi. “Ne kadar tatsız bir durumla karşı karşıya olduğunuzun farkındayım; sövüp saymalarınız da o yüzden. Evet, madem böyle, haydi, size gidelim. Sizde kalmaktan memnunluk duyacağım...”

Giderlerken Prens’e alttan alta kin dolu bakışlar fırlatan Ganya, “Hayır, onu böylece bırakamam,” diye düşünüyordu. Aşağılık herif, ağzından her şeyi aldı, sonra da maskesini çıkarıverdi! Bunun elbette bir anlamı var. Göreceğiz! Her şey, her şey çözümlenecek. Hem de bugün!”

Eve gelmişlerdi bile.

(*) Otel-garni (*h tel garni*) – m bleli oda (Fr.)

Ganyaların, bir apartmanın üçüncü katında geniş, tertemiz, aydınlık bir merdivenle ulaşılan ve büyüklü küçüklü altı yedi odadan oluşan evleri sıradan bir apartman daireesi olmasına karşın, ayda iki bin ruble bile kazansa evli bir memurun kesesine uygun sayılmazdı. Ganya'nın hiç istememesine karşın, annesi Nina Aleksandrova ve kız kardeşi Varvara Ardalyonovna'nın, evin gelirlerine katkıda bulunmak amacıyla yemekli ve hizmetçili p'ansiyon olarak kiraya veririz ısrarları sonucu iki ay kadar önce kiralamışlardı bu daireyi. Ganya surat asmış, geleceği parlak bir genç olarak boy göstermeye alıştığı yüksek çevrelerde, evlerinin odalarını kiraya veren biri olarak görünmeyi kendisi için sanki aşağılatıcı, utandırıcı bulmuştu. Kaderin önünde atılan bütün bu geri adımlar, bütün bu kahredici sıkıntılar onun derin ruhsal yaralarını oluştuyordu. Bir süredir küçücük şeyler için bile öyle sinirlenmeye, öylesine ölçsüz tepkiler göstermeye başlamıştı ki. .. Bu ev işinde annesinin ve kız kardeşinin ısrarları karşısında geri adım atmasının tek nedeni, koşulları değiştirme ve sorunu çok kısa bir süre içinde kökünden çözme kararı vermiş olmasıydı. Ne var ki bir süre sonra çözüm diye, çıkış yolu diye düşündüğü şeyin kendisinin bir sorunu olduğunu, hem de çözümü bütün öncekilerin çözümünden çok daha çileli, sıkıntılı, acı verici bir büyük sorun olduğunu fark etti.

Hemen girişten başlayan bir koridor daireyi ikiye bölüyordu. Koridorun bir yanında "özel tavsiye"yle gelen kiracılar için ayrılmış üç oda bulunuyordu; yine bu yanda, en sonda, mutfaka bitişik dördüncü bir oda daha vardı ki, pek küçük olan bu oda ailenin babası, emekli General İvolgin'e ayrılmıştı; General burada geniş bir divanda uyur ve eve mutfaktan geçerek arka merdivenlerden girer çıkardı. Gavrilı Ardalyonoviç'in on üç yaşında bir öğrenci olan kardeşi Kolya da yine bu küçük odada kalır, derslerine burada çalışır, burda, üzerine yırtuk bir yorgan örtülmüş daracık, çok eski bir divanda yatar ve en önemlisi babasına göz kulak olurdu. General'in buna ihtiyacı vardı ve her geçen gün daha da artıyordu bu ihtiyaç. Prens'e üçlü oda dizisinden ortadaki odayı vermişlerdi; ilk odada Ferdişçenko kalıyordu, sonuncu oda ise şimdilik boştu. Ama Ganya Prens'i evin önce ailenin oturduğu bölümüne götür-

dü. Ailenin oturduğu bölüm, gerektiğinde yemek odası olarak da kullanılan bir salon ile sadece sabahları konuk odası olarak kullanılan, akşamları ise Ganya'nın çalışma ve yatak odası olan bir oda ve son bir yatak odasından, kapısı hep kapalı duran, Nina Aleksandrovna'yla Varvara Ardalyonovna'nın yatak odasından oluşuyordu. Kısacası, çok sıkıştırmıştı burada. Ganya sürekli dışlarını gıcıklatıyor, söyleniyor, homurdanıyordu: annesine karşı saygılı olduğu ve böyle de kalmak istediği halde, aile içinde tam bir despot olduğu hemen anlaşılıyordu.

Nina Aleksandrovna'yla Varvara Ardalyonovna konuk odasındaydılar; ana kız bir yandan iş yapıyorlar, bir yandan da konukları Ivan Petroviç Ptitsin'la konuşuyorlardı. Elli yaşlarında kadar gösteriyordu Nina Aleksandrovna; zayıf, çökmüş bir yüzü vardı; gözlerinin altında mor halkalar görülüyordu. Hasta ve sanki acılı bir görünümü vardı, ama yüzü ve bakışları oldukça hoştu. Daha ilk sözlerinden çok ciddi bir insan ve gerçek bir hanımefendi olduğu belli oluyordu. Acılı gibi görünmesine karşın kararlı, hatta son derece azimli biri olduğu duyumsanıyordu. Çok sade bir giysi vardı üzerinde; koyu renk, tam yaşlı kadın işi bir şey; ama tavırlarından, hal ve hareketlerinden en yüksek toplum kesimlerine de girip çıktığı anlaşılıyordu.

Varvara Ardalyonovna yirmi üç yaşında kadar gösteren, orta boylu, oldukça zayıf bir genç kızdı; yüzü o kadar güzel değildi belki, ama fazla güzel olmadan da insanı kendine çeken, hatta tutkuyla çeken bir yanı vardı yüzünün. Annesine benziyordu; hatta hiçbir süslemeye yüz vermeyen giysisi bile annesinininki gibiydi. Yüzünün, bazen iyice aşırıya kaçacak bir şekilde ciddi, düşünceli hali de olmasa, -ki son zamanlarda büsbütün sık görülüyordu bu hal onda- gri gözlerinin bakışlarının neşeli olduğu bile söylenebilirdi. Kararlılık ve azimlilik onun yüzünde de görülüyordu; hatta bunların yanı sıra onda enerjik bir girişimci ruh da seziliyordu. Varvara Ardalyonovna çabuk öfkelenirdi ve Ganya bu yüzden ondan biraz çekinirdi. O andaki konukları Ivan Petroviç Ptitsin da korkardı onun bu ani öfkelerinden. Yaşı otuz dolaylarında, henüz genç bir adamdı bu; sade ama şık giyinmişti; tavırları hoş ama sanki biraz fazla ağırbaşlıydı. Koyu kumral sakalı, devlet memuru olmadığını gösteriyordu. Konuştuğu zaman zekice ve ilginç şeyler anlatırdı; ama pek sevmezdi konuşmayı. Kısacası onun için, karşısın-

daki üzerinde hoş bir etki bırakan biri bile denilebilirdi. Duygularını gizlemeye çalışmadığı için, Varvara Ardalyonovna'ya karşı ilgisiz olmadığı anlaşıyordu. Varvara Ardalyonovna da ona dostça davranıyor ama kimi sorularını yanıtlamakta ağırdan alıyor, hatta, galiba, bu soruları sevmiyordu; ama oralı olmayan Ptitin hiç yılmış gibi görünmüyordu. Nina Aleksandrovna da ona karşı sevecendi; hatta son zamanlarda ona iyiden iyiye güven duymaya başladığı bile söylenebilirdi. İşi, yüksek faizle borç vermek, yani tefecilikti; ve Ganya'nın sıkı dostuydu.

Annesiyle çok soğuk bir şekilde selamlaşan, kız kardeşine ise hiç selam vermeyen ve Ptitin'i da kaşla göz arasında odadan çıkaran Ganya'nın, kısa-kesik sözlerle, ama oldukça ayrıntılı bir şekilde tanıttığı Prens'i Nina Aleksandrovna sevecenlikle karşıladı ve kapı aralığından içeriye bakmakta olan Kolya'ya, Prens'i orta odaya götürmesini söyledi. İçten, saf tavırlarıyla insana güven veren neşeli, tatlı bir çocuktur Kolya.

Prens'i odasına götürürken:

"Eşyalarınız nerede?" diye sordu.

"Bir bohçam var, onu da antrede bıraktım."

"Şimdi getiririm. Evdeki bütün hizmetliler bir aşçı, bir de Matryona'dan ibaret; ben de onlara yardım ederim. Varya hepimizi denetler ve hep kızar. Ganya'nın dediğine göre, bugün İsviçre'den gelmişsiniz, öyle mi?"

"Evet."

"Nasıl, güzel mi İsviçre?"

"Çok."

"Dağlar?"

"Evet."

"Gidip bohçanızı getireyim."

Bu sırada Varvara Ardalyonovna göründü:

"Matryona yatağınızı yapacak," dedi. "Bavulunuz var mı?"

"Yok. Bir bohçam var; antrede bırakmıştım, kardeşiniz getirmeye gitti."

Yeniden odaya dönen Kolya:

"Şu ufak çıkından başka orda bohça falan yok," dedi. "Antreye koyduğunuzdan emin misiniz?"

Uzanıp bohçasını alan Prens:

"Tamam, bu!" dedi. "Başka eşyam yok."

“A-a! Ben de sakın Ferdişçenko aşırımı olmasın diye düşünmüşüm.”

Varya, sertçe:

“Saçmalama!” dedi. Prens’le de zorlama bir nezaketle, soğuk denilebilecek bir tonla konuşuyordu.

“Lütfen daha nazik ol bana karşı, Chère Babett, ben Ptitsın değilim.”

“Aslında sen bütün bu ahmaklıklarınla esaslı bir sopayı hak ediyorsun Kolya! Bir şeye ihtiyacınız olursa Matryona’dan isteyebilirsiniz. Yemek saat dört buçuktur; bizimle de yiyebilirsiniz, odanızda tek başınıza da, nasıl isterseniz. Gidelim Kolya, belki dinlenmek ister.”

“Gidelim. Amma da sertsin!”

Tam çıkarlarken Ganya’yla karşılaştılar.

“Babam evde mi?” diye sordu Ganya, Kolya’ya ve olumlu yanıt alınca eğilip kardeşinin kulağına bir şeyler söyledi.

Kolya, tamam anlamında başını salladı ve ablasının ardından gitti.

“Size söylemeyi unuttuğum bir şey var, Prens... Bir ricam olacak sizden: sizin için fazla zor olmayacaksa eğer, lütfen ağzınızı tutun ve demin Aglaya ile aramızda geçenleri burda, bu evde görüp yaşayacağınız şeyleri de *orda* anlatmayın; çünkü burda da epey nemtamelî işler var. Aslında hepsinin içine tükürmüşüm... ama siz hiç değilse bugünlük dilinizi tutun!”

“İnanın bana, sizin sandığınızdan çok daha az şey söyledim ben,” dedi Prens, Ganya’nın serzenişine alınmış gibiydi. Aralarındaki ilişki gitgide daha kötüye gidiyordu sanki.

“Onu bilmem, bugün az şey çekmedim sizin yüzünüzden. Her neyse, lütfen ricamı unutmayın.”

“Şunu da bilmenizi isterim ki, Gavrilâ Ardalyonoviç, az önce resimden söz edebilecekken böyle bir şey yapmadım. Üstelik sizin de bir ricanız yoktu bu konuda?”

“Of, ne kadar iğrenç bir yer burası!” dedi Ganya, odaya yüzünü buruşturarak bir göz attıktan sonra. “Karanlık! Penceresi de avluya bakıyor! Her açıdan münasebetsiz bir zamanda katıldınız aramıza... Her neyse, bu beni ilgilendirmez... oda kiralayan ben değilim.”

Bu sırada Ptitsın göründü kapıda ve Ganya’yı çağırdı; Ganya Prens’e daha söyleyecekleri olmasına karşın telaşla Ptitsın’ın ar-

dından gitti; aslında söyleyeceklerini söylemekten vazgeçmesinin bir nedeni de utanmaya başlamış olmasıydı; oda için iğrenç demesi de, utandığını gizlemek içindi.

Prens, elini yüzünü yıkayıp, üstüne başına bir parça çekidüzen vermişti ki, kapısı aralandı ve yeni biri göründü.

Otuz yaşlarında, uzunca boylu, geniş omuzlu bir adamdı bu; kocaman başı kızıl, kıvrıkcık saçlarla kaplıydı; yüzü etli ve kırmızı, dudakları koca koca, burnu basık ve iriydi; ufacık, yağlı gözleri alaycı alaycı bakıyordu ve sanki durmadan kırışıyordu. Bütün bu nitelikler onu yüzsüz, edepsiz biri gibi gösteriyordu. Üstü başı da temiz sayılmazdı.

Adam kapıyı önce, yalnızca kafasını içeri sokacak kadar aralamıştı; üç beş saniye kadar içeriyi kolaçan ettikten sonra, kapıyı ağır ağır tümüyle açtı ve eşikte bütün bedeniyle göründü; ama henüz içeri adım atmıyor, eşikte durup gözlerini kısarak Prens'i süzüyordu. Sonunda kapıyı arkasından kapadı, ilerleyip bir sandalyeye oturdu, Prens'in elini sımsıkı yakalayarak onu da çapraz karşısındaki divana oturttu.

Gözlerini Prens'in gözlerine dikip sorar gibi bakarak:

"Ferdişçenko," dedi.

Prens gülümseyerek:

"E-e?" dedi.

Ferdişçenko gözlerini yine Prens'in gözlerinden ayırmadan:

"Kiracıyım burda," dedi.

"Benimle tanışmak mı istiyorsunuz?"

Konuk, saçlarını karıştırıp, içini çekerek:

"E-eh!" dedi ve tam karşı köşeye bakmaya başladı. Sonra yeniden Prens'e dönerek: "Paranız var mı?" diye sordu.

"Biraz."

"Ne kadar?"

"Yirmi beş ruble."

"Gösterin bakayım."

Prens yelek cebinden yirmi beş rublelik banknotu çıkarıp Ferdişçenko'ya uzattı. Beriki paranın bir ön yüzüne, bir arka yüzüne baktı, sonra ışığa tuttu ve:

"Tuhaf doğrusu," dedi, kendi kendine konuşur gibi, "niye koyulaşmış ki bu para böyle? Yirmi beşliklerin kimi acaip koyulaşıyor, kimi de tam tersine soluyor. Buyrun."

Prens parayı aldı. Ferdişçenko sandalyesinden kalktı.

“Sizi uyarmaya geldim: birincisi, bana sakın borç vermeyin, çünkü sizden kesinlikle isteyeceğim.”

“Tamam.”

“Buraya kira ödeme niyetinde misiniz?”

“Niyetindeyim.”

“Benimse böyle bir niyetim yok. Teşekkürler. Sizin hemen sağınızda oda benimdir, görmüşsünüzdür? Bana sık uğramayın, ben size uğrarım, merak etmeyin. General'i gördünüz mü?”

“Hayır.”

“Duymadınız da mı?”

“Duymalı mıydım?”

“Yakında hem görür hem duyarsınız... Düşünün: Benden bile borç ister! *Avis au lecteur*.^{*} Hoşçakalın. Ferdişçenko gibi bir adla yaşanır mı? Ha?”

“Neden yaşanmasın?”

“Hoşçakalın.”

Ve odadan çıktı. Prens'in daha sonra öğrendiğine göre, herkesi orijinalligi ve neşesiyle şaşırtmayı kendine görev edinmiş ama bunu bir türlü başaramamış biriydi bu. Hatta kimileri üzerinde bıraktığı izlenimler basbayağı olumsuz olmuş ve buna da içtenlikle üzölmüştü, ama yine de kendi kendine verdiği görevden vazgeçmemişti. Tam çıkarken kapıda biriyle karşılaşmasını, deminki başarısızlığını başarıya çevirme şansı olarak değerlendirdi ve Prens'in odasına buyur ettiği adamın arkasından, Prens'e onunla ilgili uyarıda bulunur gibi göz kırptı; uzaklaşırken, yüzünde her şeye karşın bir şeyler başarmışlığın hoşnutluğu görölüyordu.

Yeni konuk, ellili yaşlarında, hatta biraz daha fazla gösteren, uzun boylu, şişmanca, patlak gözlü bir adamdı; kırmızı, etli yüzü pölsümüştü, uzun, kabarık favorileri ve bıyıkları ağarmıştı. Kendisinde yıpranmışlığa, çökmüşlüğe, hatta kirlenmişliğe benzer bir şeyler sezilmese, basbayağı heybetli bir görünüşünün olduğu bile söylenebilirdi. Dirsekleri delindi delinecek, eprilmiş, eski bir redingot vardı üzerinde; ev-işi gömleği de kirli, yağlanmıştı. Yaklaştığında hafif votka kokuyordu; üzerinde çalışılmış izlenimi bırakan tavırları etkileyiciydi; havasıyla, artamıyla karşısındakini derinden etkilemeyi çok arzuladığı belli oluyordu. Konuk, yüzün-

(*) *Avis au lecteur* (Lat.) – “duyduk duymadık demeyin!”

de aydınlık bir gülümsemeyle ağır ağır Prens'e yaklaştı, elini tuttu; Prens'in eli elinde, tanıdık çizgiler ararmış gibi yüzünü incelemeye başladı.

"O! Ta kendisi!" diye mırıldandı usulca, ama etkileyici bir tonla. "Sanki canlı, karşımda! Birbirinden değerli, bildik adları yinelediğini duyuyorum; yitip giden geçmişi anımsatıyor... Prens Mışkin?"

"Evet efendim."

"Emekli ve bahtsız General İvolgin. Adınızla baba adınızı da bağışlar mısınız?"

"Lev Nikolayeviç."

"Tabii ya! Can dostum, hatta çocukluk arkadaşım Nikolay Petroviç'in oğlusunuz!"

"Babamın adı Nikolay Lvoviç'ti."

"Lvoviç," diye düzeltti General, hiç telaşlanmadan, belleğine duyduğu tam bir güvenle. Oturdu, Prens'i de yanına oturttu. "Kucağımda çok taşıdım sizi."

"Sahi mi? Babam öleli yirmi yılı geçti."

"Evet; yirmi yıl; yirmi yıl üç ay. Beraber okuduk. Ben okul biter bitmez askeri..."

"Babam da askerdi. Vasilyevskiy Alayı'nda üsteğmen..."

"Belomirskiy Alayı'nda. Ölümünün hemen öngünlerinde atanmıştı bu alaya. Ben de aynı alaydaydım. Onu kendi ellerimle uğurladım sonsuzluğa. Anneciğiniz..."

Anıların acısı konuşmasına engel oluyormuş gibi durdu.

"Babamdan altı ay sonra da onu kaybettim," dedi Prens. "Soğuk algınlığından."

"Soğuk algınlığından değil. Bu yaşlı adama inanın: soğuk algınlığından değil. Ordaydım; onu da kendi ellerimle toprağa verdim. Soğuk algınlığından değil, Prens'i kaybetmenin acısına dayanamadığından öldü zavallı. Prens'i de çok iyi anımsıyorum. Hey gidi gençlik! Onun yüzünden Prens'le ben, iki çocukluk arkadaşı az kalsın birbirimizin katili olacaktık!"

"Prens biraz kuşkuyla dinlemeye başlamıştı konuğunu."

"Çılgınlar gibi aşkıttım annenize... O sıralar babanızla, benim dostumla nişanlıydı. Prens durumu fark edince frape oldu. * Bir sabah, saat altı gibi bana geldi, uyuyordum, uyandırdı. Ne olup bittiğini anlamadan kalkıp giyindim. O da susuyor, bir şey söylemi-

(*) Frape olmak – (Fransızca *frapper*) – derinden etkilenmek, akli durmak.

yordu. Her şeyi anladım. Cebinden iki tabanca çıkardı. Mesafe belli olsun diye ortaya bir mendil koyduk. Tanık falan yok. Bir iki dakika içinde birbirimizi sonsuzluğa gönderecek olduktan sonra tanığa ne gerek var! Tabancaları doldurduk. Mendili serdik. Durup namluları birbirimizin yüreklerine doğrulttuk, karşılıklı birbirimizin yüzüne bakıyorduk. Birden, ikimizin de gözlerinden yaşlar fışkırmaya, ellerimiz titremeye başladı. İkimizin de, ikimizin de, aynı anda! Derken, birbirimizin üzerine auldık, sımsıkı kucaklaştık ve tabii gönlü yücelik savaşı başladı aramızda. Prens bana, senindir! diyor; ben ona, dünyada olmaz, senindir! diyorum. Kısacası... kısacası... Biz de mi kalacaksınız?"

Prens, hafif ikircikli:

"Evet, sanırım bir süreliğine..." dedi.

Bu sırada kapıyı aralayan Kolya:

"Prens, annem sizi rica ediyor," dedi. Prens gitmek için ayağa kalktı, ama General sağ eliyle onun omuzuna bastırarak, dostça bir havayla yeniden yerine oturttu ve:

"Gerçek bir baba dostu olarak, sizi uyarmak isterim," dedi; "sizin de gördüğünüz gibi trajik bir kazanın kurbanıyım; hiç yargılanmadan... hiç yargılanmadan! Nina Aleksandrovna eşi az bulunur bir kadındır. Varvara Ardalyonovna, kızım da, eşi az bulunur bir kızdır! İçinde bulduğumuz koşullar bizi odalarımızı kiraya vermek zorunda bıraktı. Allah kimseyi düşürmesin! Benim genel vali olmama ne kadar az kalmıştı oysa!.. Burda olmanız bize mutluluk veriyor. Evimde bir trajedi oynanmasına karşın!"

Prens, sorgu dolu bakışlarla ve daha bir ilgiyle baktı konuğuna.

"Bir evlilik hazırlığı yürütülüyor evimde, eşi benzeri az bulunur bir evlilik. Çarın maiyet subayı olabilecek bir delikanlıyla ne idüğü belirsiz bir kadının evliliği... Kızımın ve karımın yaşadığı eve getirecekler bu kadını! Ama ben yaşadığım sürece o bu eve giremeyecek! Eşiğe yatacağım, hadi bakalım, kolaysa üzerimden atlayıp geçsin! Ganya'yla hiç konuşmuyorum, yüz yüze gelmekten bile kaçınıyorum. Bizde kalacağınız için zaten her şeyi kendi gözlerinizle göreceksiniz, her şeye tanık olacaksınız, ama ben yine de sizi uyarıyorum. Arkadaşımla oğlusunuz, o bakımdan sizden bazı şeyleri umut etme hakkını..."

"Prens, lütfen konuk odasına kadar gelebilir misiniz?" Kapıda bu kez Nina Aleksandrovna'nın kendisi görünmüştü.

“Düşünebiliyor musun, dostum,” dedi General, karısına, “Bebekken kucağımda gezdirirdim ben Prens!”

Kocasına ayıplar gibi bakan Nina Aleksandrovna, Prens'i de meraklı bakışlarla süzdü, ama bir şey söylemeden yürüdü gitti. Prens de onu izledi. Tam konuk odasına gelmiş ve oturmuşlar ve tam Nina Aleksandrovna Prens'e kısık sesle ve acele acele bir şeyler anlatmaya başlamıştı ki, birden General girdi salona. Nina Aleksandrovna hemen sustu, canının sıkıldığını gizlemeye çalışmadan işinin üzerine eğildi. General herhalde fark etmişti karısının yüzündeki ifadeyi, ama aldırmadı, son derece neşeli bir şekilde:

“Düşünebiliyor musun: arkadaşımın oğlu!” diye bağırdı karısına. “Rastlantının böylesi... hayret doğrusu! Nerden nereye!.. Rahmetli Nikolay Lvoviç'i hatırlaman gerek, dostum... Ölümünden önce, Tver'den hatırlarsın onu...”

“Nikolay Lvoviç diye birini hatırlamıyorum,” dedi Nina Aleksandrovna. Sonra Prens'e dönerek, “Babanız mıydı?” diye sordu.

“Evet,” dedi Prens, sonra General'e dönerek, biraz ürkekçe: “Yalnız Tver'de değil, Yelizavetgrad'da öldü diye biliyorum ben,” dedi. “Daha doğrusu Pavlişçev bana böyle söyledi...”

General ısrar ederek:

“Tver'e ölümünden hemen önce naklolmuştu,” dedi. “Hastalığı henüz başlamıştı. Siz küçücükünüz, o bakımdan Tver'e naklinizi de, oraya yolculuğunuzu da anımsamazsınız. Sanırım Pavlişçev yanılıyor; harika bir insandır kendisi, ama yanılıyor.”

“Tanır mıydınız Pavlişçev'i?” diye sordu Prens.

“Eşi az bulunur bir adamdı; o ayrı; ama ben babanızın ölümünü kendi gözlerimle gördüm; kendi ellerimle kutsadım onu...”

“Tam yargılanacağı sırada ölmüş galiba babam...” dedi Prens. “Ama ben neden yargılanacağını bir türlü öğrenemedim. Hastane-de ölmüş kendisi.”

“Kalpakov adlı bir er yüzünden yargılamak istediler kendisini... Yargılansa, hiç kuşku yok, aklanacaktı!”

Merakı büsbütün artan Prens:

“Eminsiniz, değil mi?” dedi.

“Daha neler! Ne dedigimi çok iyi biliyorum!” dedi General. “Kesin bir karara varamadan mahkeme dağıldı. İçinden çıkılamayacak kadar karışık bir davaydı, hatta gizemli bir davaydı bile diyebiliriz: Kurmay Yüzbaşı Larionov ölünce, Prens rahmetli bir sü-

re onun yerine bölük komutanlığına vekalet eder. Etsin! Bu arada er Kalpakov arkadaşının çizmesini çalar, satar ve parasıyla içer. İçsin! Prens, Kalpakov'u esaslı bir şekilde haşlar ve dayakla tehdit eder; yalnız, bir noktaya dikkatinizi çekerim: Bu sırada yanlarında bir başçavuşla bir de onbaşı vardır. Olsun! Kalpakov yatakhaneye gider, ranzasına yatar, çeyrek saat sonra da ölür. Ölsün! Ölsün de, durum fevkalade gariptir, beklenmediktir, hatta, kısmen imkânsızdır. Yapılacak bir şey yoktur: Kalpakov'u gömerler; Prens raporunu yazar; Kalpakov'u bölük kütüğünden düşerler. Eh, daha ne ister insan! Tam altı ay sonra bölüğü teftişe gelirler; teftişte ne ortaya çıksa beğenirsiniz? Aynı tümen ve aynı tugaya bağlı Novozemlyanskiy piyade alayının¹⁰ ikinci tabur üçüncü bölümünün mevcutları arasında Kalpakov da çıkmaz mı? Sanki ölen ve toprağa verilen o değil!"

Çok şaşırان Prens:

"Yok canım?" dedi.

Nina Aleksandrovna Prens'e iç sıkıntısıyla bakarak:

"Hayır, bu öyle değildi," dedi. "Burda bir yanlış var. "Mon mari se trompe."*

"İyi ama, dostum, se trompe demek kolay... Kolaysa hadi sen çık bakalım işin içinden! Hiç kimse anlayamadı işin içyüzünü. Yoksa ben herkesten önce derim se trompe diye. Ne yazık ki ben hem olayın tanığıydım, hem de komisyonda yer aldım. Bütün yüzleşmeler gösterdi ki, evet, bu kişi altı ay önce mutat merasimle, trampet çalınarak gömülen Kalpakov'un ta kendisidir. Kolay rastlanmayacak, hatta olanaksız denilebilecek bir olay olduğunu ben de kabul ediyorum, ama..."

Bu sırada Varvara Ardalyonovna içeri girdi ve:

"Babacığım, yemeğiniz hazır," dedi.

"İşte bu harika! Midem zil çalmaya başlamıştı... Aslında, psikolojik boyutları da olan bir olaydı bu..."

Varya, sabırsızlanarak:

"Çorbanız yine soğuyacak," dedi.

10 Novozemlyanskiy piyade alayı – Rusya'da hiçbir zaman bu adda bir alay olmamıştır; yazanın burada, Griboyedov'un (1795-1829) "Akıldan Bela" adlı oyununda geçen bu alay adına yer vermesi, General İvolgin'in anlattığı öykünün fantastikliğini vurgulamak için olsa gerektir.

(*) Kocam yanlışıyor (Fr).

"Hemen gidiyorum," diye homurdandı General, odadan çıktı; sonra, "...hiçbir rapor vb. olmamasına karşın..." gibi bir şeyler söylediği duyuldu koridordan.

"Bizde kaldığınız sürece," dedi Nina Aleksandrovna, Prens'e, "Ardalyon Aleksandroviç'in pek çok şeyini hoş görmelisiniz. Aslında fazla rahatsız etmeyecektir sizi; yemeklerini de odasında, tek başına yer. Kabul edersiniz ki, herkesin bir eksigi, bir... kendine özgülüğü vardır; parmakla gösterilmeye alışılmış insan olmak demek ille de kusuru en çok insan olmak demek değildir; kimilerinin kusurları belki onlardan daha fazladır. Çok önemli bir ricam var sizden: Kocam sizden oda kirasını isterse, bana verdiğinizi söyleyin. Ardalyon Aleksandroviç'e de verseniz fark etmez elbette, kiranızı yine ödemiş sayılırsınız, ancak işlerin düzenli yürümesi için ödemeleri bana yapmanızı rica ediyorum..." Bu sırada kızının içeri girdiğini fark etti: "Bir şey mi oldu, Varya?"

Varya sessizce annesine yaklaştı, hiçbir şey söylemeden Nastasya Filippovna'nın resmini uzattı. Nina Aleksandrovna ürperdi, önce korkuyla, sonra içi eziliyormuş gibi büyük bir acıyla resme baktı. Sonra soran bakışlarını Varya'ya çevirdi.

"Bugün kendisi armağan etmiş," dedi Varya. "Bu akşam her şey bitiyormuş."

Nina Aleksandrovna umutsuzca:

"Bu akşam!" diye yineledi usulca "Ne gelir elden? Artık hiçbir kuşkumuz kalmadı, umudumuz da... bu resim apaçık bir ilan niteliğinde..." Sonra çok şaşırılmış gibi: "Kendisi mi gösterdi bunu sana?" diye sordu.

"Bir aydır hiç konuşmadığımızı biliyorsun. Ptitsın anlattı her şeyi. Resme gelince, masanın altında buldum..."

Nina Aleksandrovna birden Prens'e dönerek:

"Biliyor musunuz, Prens," dedi, "size sormak istediğim bir şey var... Aslında sizi çağırmamın nedeni de bu... Oğlumu çoktandır mı tanıyorsunuz? Bize dedigine göre, bir yerlerdeymişsiniz, buraya daha yeni gelmişsiniz."

Prens önemlice bir bölümünü atlayarak kısaca kendinden söz etti. Nina Aleksandrovna'yla Varya dinlediler.

"Lütfen yanlış anlamayın," dedi Nina Aleksandrovna. "Sizi sorulararak Gavrilâ Ardalyonoviç hakkında bir şeyler öğrenmeye çalışıyor değilim. Onun kendiliğinden bana açmadığı şeyleri, hiç-

bir zaman başkalarından öğrenmeye çalışmam. Ben yalnızca... demin Ganya hem sizin yanınızda, hem de siz odanıza gittiğinizde, bir soruma karşılık, 'o her şeyi biliyor, rahat olabilirsiniz onun yanında,' dedi... Ne demek oluyor kuzum bu Allah aşkına? Yani öğrenmek istediğim şey, onun hangi ölçüde..."

Birden Ganya ile Ptitsin girdiler içeri, Nina Aleksandrovna hemen sustu. Prens, Nina Aleksandrovna'nın yanı başındaki sandalyede kaldı, Varya biraz uzaklaştı; Nastasya Filippovna'nın resmi odanın en görünür yerinde, Nina Aleksandrovna'nın hemen önünde, küçük iş masasının üzerindeydi. Ganya resmi görünce kaşlarını çattı, resmi alıp odanın öbür ucunda bulunan kendi yazı masasına doğru fırlattı.

"Demek bugün, Ganya?" dedi Nina Aleksandrovna birden.

"Ne bugün?" dedi Ganya, sonra birden Prens'e çullandı: "Ah, demek burda da? Bu sizde bir hastalık galiba, ha? Kendinizi tutamıyorsunuz? Ama en sonunda siz de anlamalısınız ki Ekselansları..."

Ptitsin onun sözünü keserek:

"Bu işteki suç benim Ganya," dedi. "Kimsenin bir suçu yok."

Ganya soran bakışlarını ona çevirdi.

"Düşünecek olursan, bir açıdan böylesi daha iyi, Ganya," dedi Ptitsin. "Bir şekilde son noktanın konulması gerekti, hiç değilse o yapılmış oldu."

Bunları söyledikten sonra odanın öbür köşesine doğru çekildi, bir sandalyeye oturdu, cebinden kurşun kalemle bir şeyler yazılı bir kağıt çıkarıp dikkatle onu incelemeye başladı. Ganya yüzü hep asık, tedirginlik içinde bir aile kavgasının kopmasını bekliyordu. Prens'ten özür dilemeyi aklından bile geçirmiyor gibiydi.

"Madem her şey bitmiş, Ivan Petroviç haklı o zaman," dedi Nina Aleksandrovna. "Ganya, lütfen sen de surat asmaya bir son ver, yok yere kızıp köpürme, bana kendiliğinden anlatmayacağın şeylere ilişkin sana hiç soru sormayacağım. Ben her şeye katlanabilirim. Sen de lütfen sakin ol."

Bunları başını işinden hiç kaldırmadan söylemişti ve gerçekten de çok sakın gibiydi. Ganya hayretler içindeydi, ama yine de kendini koyvermiyor, susup daha açık bir şeyler söylemesini bekler gibi annesine bakıyordu. Aile kavgalarının hep ağır sonuçları oluyordu üzerinde. Ondaki bu ihtiyatlılığın farkına varan Nina Aleksandrovna acı acı gülümseyerek:

“Biliyorum, hâlâ kuşku duyuyor ve bana inanmıyorsun. Ama için rahat olsun, daha önce olduğu gibi ne gözyaşı dökemedim, ne de birtakım ricalarda bulunacağım; en azından benim yönümden bu böyle olacak. Tek dileğim senin mutlu olmandır, bunu biliyorsun; başıma her ne gelirse katlanabilirim ben; ister birlikte olalım, ister ayrı ayrı, kalbim hep senden yana olacak. Tabii bütün bunları kendi adıma söylüyorum; aynı şeyleri kız kardeşinden de istemeye hakkın olmadığını kabul edersin...”

Kız kardeşine alaycı ve nefret dolu bir bakış fırlatan Ganya:

“Ah, yine o!” dedi. “Size bir vakitler verdiğim sözünü yinelenmek isterim, anneciğim: ben yanınızda oldukça, ben sağ oldukça hiç kimse hiçbir zaman size saygısızlık etmeyi göze alamayacaktır. Evimizin eşigini aşan herkesten –bu, kim olursa olsun–size eksiksiz saygı göstermesini isteyeceğim.”

Ganya öyle sevinmişti ki, nerdeyse uzlaşmak isterce, sevecenlikle bakıyordu annesine.

“Kendi adıma hiç korkum olmadığını bilirsin, Ganya; bütün bu süre içinde duyduğum tedirginlik ve kaygıların da kendimle hiç ilgisi yoktu. Bugün her şey sona eriyor, diyorlar, nedir sona erecek olan?”

“Bu akşam, evinde, kabul edip etmediğini açıklayacağına söz verdi.”

“Nerdeyse üç haftadır bu konuyu açmaktan kaçınıp duruyorduk; bir bakıma da iyi oldu böyle yaptığımız. Şimdi madem her şey bitmiş durumda, tek bir şey sormak istiyorum sana: Sen onu sevmediğin halde, nasıl olur da o sana razı olup olmadığını açıklayabilir, hatta sana resmini armağan edebilir? Nasıl olur da sen onun gibi böylesine... böylesine...”

“Deneyimli bir kadını... demek istiyorsunuz galiba?”

“Hayır, bu değildi söylemek istediğim. Nasıl olur da sen onu böylesine, yani bu ölçüde kendinden geçirmiş olabilirsin?”

Bu beklenmedik soruda, hiç beklenmedik öfke, sinirlilik titreşimleri duyumsanıyordu. Ganya durdu, bir süre düşündü, sonra sesindeki alaycı tonu gizlemeye çalışmadan:

“Yine kendinizi tutamadınız, yine kapılıp gittiniz, anneciğim!” dedi. “Kavgalarımız zaten hep böyle başlıyor. Bana sorular sormayacağınıza, sitemlerde bulunmayacağınıza söz vermiştiniz, ama işte başladınız! En iyisi bu konuyu burda kapatalım; evet, hemen

kapatalım. Zaten sizin de niyetiniz buydu. Sizi hiçbir zaman bırakmayacağım; benim yerimde bir başkası olsa, böyle bir kız kardeşi hemen bırakır giderdi... Baksanıza, nasıl bakıyor bana! Burada keselim! Oysa nasıl sevinmiştim.... Benim Nastasya Filippovna'yı aldattığımı nerden çıkardınız? Varya'ya gelince, nasıl bilirse, canı nasıl isterse öyle davransın. Umurumda bile değil... Yeter artık, şurama geldi!"

Ganya konuştuğu sinirleniyor, odada bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Bu tür konuşmalar bütün aile üyelerinin en duyarlı olduğu konuşmalardı.

"Dediğim gibi: o buraya adım attığı anda, ben burda yokum," dedi Varya. "Sözümü tutacağım dan emin olabilirsiniz!"

"Hep inatçılığından!" diye bağırdı Ganya. "Evlenmemen de inatçılığından! Bana gözdağı mı veriyorsun, Varvara Ardalyonovna? İstersen hemen şu anda terk et evi! Bıktım artık sizden, anlıyor musunuz, bıktım!" Bu sırada Prens'in yerinden kalktığını görünce, ona döndü: "A, demek sonunda bizi yalnız bırakmayı akıl edebildiniz Prens!"

Ganya adeta zevk duyuyordu öfkesinden; öfkesi arttıkça, duyduğu haz da artıyormuş gibi sonunun nereye varacağını düşünmeden kendini bütününüyle öfkesine teslim etmişti. Prens tam kapıda durdu, yanıt vermek için döndü, ama kendisini aşağılayan adamın öfkeden kudurmuş yüzünü görünce, ağzından dökülecek ilk sözcüğün bardağı taşıran damla olacağını anlayarak, hiçbir şey söylemeden çıkıp gitti. Bir süre sonra da salondan gelen seslerden, kavganın onun yokluğunda çok daha açık ve şiddetli bir hal aldığını anladı.

Salonu geçti, antreye geldi, tam odasına giden koridora dönecekken, dışarda birinin kapının zilini çalmaya uğraşğını anladı. Çingirak anlaşılan bozulmuştu; zorlukla titreşiyor, boğuk boğuk, duyulur duyulmaz bir ses çıkarıyordu. Prens sürgüsünü çekip kapıyı açtı ve... şaşkınlığından bir adım geri sıçradı: Kapıda Nastasya Filippovna duruyordu. Resminden hemen tanımıştı onu. Müthiş öfkeli görünüyordu, kendisini omuzlayarak antreye daldı ve kürkünü üzerinden atarken sinirden tir tir titreyen bir sesle:

"Madem çingırağı onaramayacak kadar tembelsin," diye bağırdı, "bari yerinde otur da, kapı çalındığında hemen aç! Hah, şimdi de kürkümü düşürdü, ahmak!"

Gerçekten de kürk yerdeydi; Nastasya Filippovna Prens'i beklemeden kürkünü kendisi çıkarmış ve nasılsa o tutar diye düşünerek hiç bakmadan arkasına doğru fırlatıvermişti. Ama Prens tutamamış, böylece de kürk yere düşmüştü.

"Beceriksiz! Kovmak gerek seni! Git çabuk, geldiğimi haber ver!"

Prens bir şeyler söyleyecek oldu, ama öyle şaşkın durumdaydı ki, hiçbir şey söyleyemedi ve yerden kaldırdığı kürkle birlikte konuk odasına yöneldi.

"İşe bak, kürkü de götürüyor! Hey, kürkü niçin götürüyorsun? Ha-ha-ha! Sen, deli misin be adam!"

Prens döndü, ona baktı; taş kesilmişti sanki; o güldüğünde kendisi de hafifçe gülümsemişti, ama henüz ağzını açıp tek kelime bir şey söyleyebilmiş değildi. Demin kapıyı açtığı anda kireç gibi beyaz olan yüzünü şimdi birdenbire allar basmıştı.

Nastasya Filippovna ayağını yere vurarak:

"Tanrım, tam bir budala!" diye bağırdı. "Nereye gidiyorsun? Kim geldi diyeceksin?"

"Nastasya Filippovna," diye mırıldandı Prens.

"Nerden tanıyorsun beni? Seni daha önce gördüğümü hatırlamıyorum. Git, haber ver. Bu bağırışlar da ne?"

"Kavga ediyorlar," dedi Prens ve konuk odasına yöneldi.

Çok kritik bir anda girmişti, konuk odasına: Nina Aleksandrova, "kaderin bütün sillelerine hazır olduğunu" unutmak üzereydi; aslında o anda Varya'yı savunuyordu. Kurşun kalemle notlar alınmış kâğıdını incelemeyi bitirdiği anlaşılan Ptitsın, Varya'nın yanında ayakta duruyordu. Varya da hiç korkmuş gibi görünmüyordu; zaten gözüpek, yürekli bir kızdı; ama şu anda erkek kardeşinin kabalıkları dayanılır gibi değildi; gitgide daha çirkinleşiyor, daha kabalaşıyordu Ganya. Aslında Varya böyle durumlarda konuşmaz, alaycı bakışlarını kardeşine dikipsessizce bakardı. Onu en çileden çıkaran şeyin bu olduğunu deneyimleriyle biliyordu. İşte tam böyle bir anda girdi Prens içeri ve gelen konuyu bildirdi:

"Nastasya Filippovna!"

Odaya kaskatı bir sessizlik egemen oldu. Onu anlamamışlar ya da anlamak istemiyorlarmış gibi hep birden Prens'e bakıyorlardı.

Nastasya Filippovna'nın özellikle de şimdi, şu anda gelişi, her biri için değişik endişeleri barındıran bir sürpriz olmuştu. Her şey bir yana, bu ilk geliyordu onun bu eve; bugüne dek Ganya'yla konuşmalarında bir kez olsun, ailesiyle tanışma isteğini dile getirmemişti; hele şu son günlerde, onları bütün bütüne yoksaymış, adlarını bile anmaz olmuştu. Kendisi yönünden çok sorunlu, çok duyarlı bir konuya girilmiyor olmasına Ganya'nın sevindiği bile söylenebilirdi, ancak Nastasya Filippovna'nın ailesine tepeden bakışlarının yüreğinde bir yara olduğu da yadsınamazdı. Bir araya geldiklerinde onun saygılı değil, ailesine karşı alaycı, iğneleyici bir tavır almasından çekiniyordu. Evliliği konusunun ailesince nasıl ele alındığını ve aile üyelerinin onun hakkında neler düşündüklerini bildiğinden emindi Nastasya Filippovna'nın. Tam da bugün, resmini armağan etmesinin hemen ertesinde, son kararını bildireceğini söylediği doğum gününde yaptığı şu ziyaret de, sakın o son kararla ilintili olmasındı?

Herkesin şaşkın şaşkın Prens'e bakması fazla uzun sürmedi: az sonra Nastasya Filippovna göründü kapıda ve Prens'i hafifçe iterek içeri girdi.

Kendine doğru atılan Ganya'ya elini uzatırken, neşe içinde:

"Şükürler olsun, sonunda girebildim!" dedi. "Kapı çingırağınız ne işi yarar Allah aşkına? Yüzünüzün hali de ne böyle! Beni tanıştırsanıza!"

Ganya öyle şaşkın durumdaydı ki, konuğu önce Varya'ya tanıttı ve iki kadın birbirlerine el uzatmadan, bir an anlamlı anlamlı birbirlerini süzdüler. Nastasya Filippovna gülüyor, neşeliymiş gibi davranıyordu. Olduğundan başka türlü görünmek istemeyen Varya ise, asık bir yüzle dimdik bakıyordu ona. Böyle bir anda, en basit nezaket gereği olması gereken hafif bir gülümsemeden bile iz yoktu yüzünde. Ganya taş kesilmişti adeta; ricalarda bulunmanın, yalvarıp yakarmanın zamanı değildi; kız kardeşine öyle korkunç bir bakış fırlattı ki, Varya bu anın ağabeyi için ne anlama geldiğini anlayarak galiba ödün vermesinin uygun olacağını düşündü ve Nastasya Filippovna'ya belli belirsiz gülümsedi (ailecek herkesin

birbirine sevgisi tamdı onlarda). Bu arada büsbütün eli ayağı dola-
nan Ganya annesini kız kardeşinden sonraya bırakması yetmiyor-
muş gibi, bir de tam tersini yapması gerekirken, annesini konuğu-
na takdim ederek bir başka pot daha kırdıysa da, Nina Aleksand-
rovna yine de durumu kurtardı, en sonunda tanışmış olmaların-
dan “büyük zevk duyduğunu” söyledi; bir şeyler daha söylemek-
teydi ki, Nastasya Filippovna onu daha fazla dinlemeyerek Gan-
ya’ya döndü ve:

“Çalışma odanız ne tarafta?” dedi. “Ve kiracılarınız evin han-
gi yanında?.. Öyleydi değil mi, odalarınızı kiraya veriyordunuz?”

Bu arada, kimse kendisini “buyur etmemişken” kendiliğinden
geçip köşedeki küçük divana oturmuştu.

Ganya yanıt yerine kem kûm bir şeyler gevelerken, bu kez de
onu dinlemeye son veren Nastasya Filippovna, Nina Aleksandrov-
na’ya dönerek:

“Nasıl, kazançlı bir iş mi bari?” dedi.

Nina Aleksandrovna:

“Büsbütün kazançsız olduğu söylenemez,” dedi, “ama epey de
derdi, üzüntüsü var. Aslında biz de daha yeni...”

Ama Nastasya Filippovna yine onu dinlemeyi bırakıp Ganya’ya
döndü, gülmeye başladı:

“Ne bu yüzünüzün hali böyle!” diye bağırdı. “Şu anda nasıl gö-
ründüğünüzü bir bilseniz!”

Gülüşü çok kısa sürdü; çünkü gerçekten de korkunçtu Gan-
ya’nın yüzü: Az önceki ürkmüslüğü, korkak, gülünç şaşkınlığı git-
miş, bunun yerini bembeyaz kesilmiş bir yüz; kasılıp kalmış du-
daklar ve gülmekte olan konuğuna çevrilmiş ters ters bakan göz-
ler almıştı.

Ganya’daki korkunç değişikliği gözlemleyen bir başkası da,
Nastasya Filippovna’yı gördüğü andaki ağzı dili tutulmuşluktan
halâ kurtulamamış olan Prens’ti; eski yerinde, konuk odasının ka-
pısında “direk” gibi dikilmeye devam ediyordu ama yine de Gan-
ya’nın yüzündeki kötü değişikliği fark etmişti. Elinde olmadan ile-
ri doğru bir iki adım attı, sonra:

“Biraz su için,” dedi Ganya’ya; “ve lütfen öyle bakmayın...”

Bunları hiçbir art niyeti olmadan söylediği çok açıktı, ama söz-
lerinin etkisi korkunç oldu; Ganya adeta tüm öfkesini Prens’e bo-
şalttı: omuzlarından yakaladı onu, kilitlenmiş, konuşamıyormuş

gibi korkunç bir kin ve nefretle baktı yüzüne. Herkes heyecanlandı; Nina Aleksandrovna, hatta, hafif bir çığlık attı; Ptitsın tedirginlikle ileri doğru bir adım attı; o arada kapı ağzında görünen Kolya'yla Ferdişçenko tam bir donakalmışlık içindeydiler; bir tek Varya eskisi gibi kaş altından izliyordu olup bitenleri; yalnız onun da bakışları çok dikkatliydi.

Ama Ganya bir anda kendine geldi, sinirli bir kahkaha attı; bu onun iyice kendine gelmesini sağladı. Elinden geldiğince neşeli, saf, temiz olmasına çalıştığı bir sesle:

“Ne o, Prens, şimdi de doktorluk mu?” dedi. “Korkutmayın lütfen beni... Nastasya Filippovna, sizi tanıştırayım... Ben de kendisiyle daha bu sabah tanıştım gerçi, ama olağanüstü değerde bir varlıkla karşı karşıya olduğunuzdan hiç kuşkunuz olmasın...”

“Ne? Prens mi? O, prens mi? Ben de az önce antrede kendisini uşak sandım ve buraya geldiğimi bildirmesi için gönderdim! Hah-hah-ha!”

Sonunda gülünmeye başlanmasına pek sevinen Ferdişçenko hemen içeri dalarak:

“Hiç önemli değil, hiç önemli değil,” dedi. “Se non è vero...”*

“Prens, az kalsın kabalaşacaktım size karşı, lütfen bağışlayın! Ferdişçenko, sizin bu saatte ne işiniz var burda? Burda en azından size rastlamayacağımı sanıyordum...” Bu sırada Prens'i hâlâ omuzlarından tutmakta olan ve onu kendisine tanıtan Ganya'ya dönüp üst üste sordu: “Kim? Hangi prens? Mışkin mi dedin?”

“Bizim evde kiracı,” diye yineledi Ganya.

Az bulunur bir yaratılmış gibi sunuyorlardı sanki Prens'i; içinde bulundukları zor durumdan sıyrılmalarna yarayacak bir kurtarıcıydı o şimdi hepsi için; biri Nastasya Filippovna'ya doğru nerdeyse itekledi onu; hatta bu sırada Prens açıkça arkasından “budala” dediklerini duydu, galiba Ferdişçenko'ydu bu, Nastasya Filippovna'nın onun kim olduğunu anlaması için söylemişti bunu.

Nastasya Filippovna Prens'i teklifsizce tepeden tırnağa süzerek:

“Demin... hakkınızda korkunç bir biçimde yanlış olduğumda beni neden düzeltmediğinizi söyler misiniz lütfen?” dedi; sabırsızlıkla Prens'in vereceği yanıtı beklerken, bunun kahkahalarla gülünmesine yol açacak, aptalca bir yanıt olacağından emin gibiydi.

(*) *Se non è vero, e ben trovato* (İtal.) – doğru değilse de, iyi bulunmuş (İtalyanca deyim).

"Sizi böyle birdenbire karşımda görünce çok şaşırdım..." diye mınıldandı Prens.

"Peki ben olduğumu nerden anladınız? Daha önce bir yerde gördünüz mü beni? Tuhaf şey, ben de sanki sizi bir yerde görmüş gibiyim... Peki, izninizle sorabilir miyim: Demin kapıda beni gördüğünüzde neden öyle taş kesilmiş gibi kalakaldınız? İnsanı taş kesecek ne var bende?"

Ferdişçenko soytarlık etmeye başladı:

"Hadi cevap ver... cevap versene yahu! Senin yerinde olacaktım ki... neler söyledim neler! Hadi be Prens, ne duruyorsun öyle odun gibi?!"

Prens, Ferdişçenko'ya dönüp gülümseyerek:

"Ben de sizin yerinizde olsam çok şeyler söyledim," dedi, sonra Nastasya Filippovna'ya dönerek: "Resminiz beni çok etkiledi," dedi. "Yepançinlerde konumuz sizdiniz... bu sabah erken, trenle Petersburg'a girerken, Parfyon Rogojin bana uzun uzun sizden söz etti... Ve demin size kapıyı açtığım anda ben de tam sizin gibi düşünüyordum... bir anda karşıma çıkıverdiniz!"

"İyi de, gelenin ben olduğumu nerden anladınız?"

"Resminize çok benziyordunuz ve..."

"Ve..."

"Ve tam düşlediğim gibiydiniz... Ben de sanki sizi bir yerlerde görmüş gibiyim..."

"Nerde? Nerde?"

"Gözlerinizi, sanki, daha önce bir yerlerde görmüş gibiyim... Ama, hayır, olamaz... Ben daha önce buralarda hiç olmadım ki... belki düşlerimde..."

"Haydaa!.." diye bağırdı Ferdişçenko. "Bak işte bu olmadı, Prens! Se non è vero'mu geri alıyorum..." Durdu, sonra acıyarak ekledi: "Aslında... aslında... safdilliğinden böyle konuşuyor o..."

Prens, söylediği birkaç cümleyi tedirgin bir şekilde, kesik kesik, sık sık soluk alarak söylemişti. Her halinden aşırı bir heyecan içinde olduğu belliydi. Nastasya Filippovna dikkatle bakıyordu ona ve artık gülmüyordu. Bu sırada, Prens'le Nastasya Filippovna'yı çevreleyen kalabalığın gerisinden gür bir ses duyuldu, bu ses kalabalığı adeta ikiye yarıdı ve bütün haşmetiyle ailenin babası General Ivolgin göründü. Frakının altına temiz bir gömlek giymiş, bıyıklarını boyamıştı.

Ganya için bu kadarı fazlaydı artık.

Kibir, özsaygısı, hastalık derecesindeydi Ganya'da. Mevzilenip de kendini soylu gibi göstermede kullanabileceği bir mevki peşinde koşturarak geçirdiği şu son iki ay içinde, bu yolun henüz çok acemisi olduğunu, amaçladığı şeyi başaramayacağını anlayarak zaten bir despot olduğu evde daha da küstah, daha da zorba olmaya karar vermiş; ancak kendisini son anda hep şaşırtan ve ona insafsızca hep üstün gelen Nastasya Filippovna'ya karşı da böyle olmayı cesaret edememişti. Nastasya Filippovna'nın kendisi hakkında "sabırsız dilenci" dediğini duymasından sonra ilerde bunu onun burnundan fitil fitil getireceğine antlar içmişti. Ama o güne kadar özsaygısına, onuruna aşın düşkün, kibirli bir insan olarak onu daha kendi evinde aile üyelerinden utanmak gibi işkencelerin en ağırını, en dayanılmazı bekliyordu. Aklından bir an, "umduğum ödüle değer mi bütün bunlar?" düşüncesi geçti.

Tam bu anda, son iki ay içinde geceleri bir karabasan gibi düşlerine girip kanını donduran, yüreğini utancın ateşiyle dağlayan olay gerçekleşmek üzereydi: Babasıyla Nastasya Filippovna karşı karşıyaydı. Arada bir, hayal gücünü kıskırtıp General'i nikâh törenine katılmış olarak canlandırmaya çalışmıştı gözünde, ama hiçbir zaman bu korkunç sahneyi sonuna dek götürememiş, hemen kovmuştu kafasından bu korkunç hayali.. Kibirli insanların hep başına geldiği gibi, belki de abartıyor, gereksiz yere bir felaket haline getiriyordu olayı. Bu iki ay içinde –annesi ister kabul etsin, ister etmesindi– becerilebilirse eğer babasını hiç değilse bir süre için Petersburg'dan uzaklaştırmayı bile düşünmüş, hatta bunu ne yapıp edip gerçekleştireceğine ant içmişti. On dakika önce, Nastasya Filippovna'nın gelişi kendisini öyle şaşırtmış, öylesine allak bullak etmişti ki, Ardalyon Aleksandroviç'in beklenmedik bir anda ortaya çıkabileceğini unutup gitmiş ve bunun önüne geçecek bir önlem almayı ihmal etmişti. Ve işte General yapacağını yapmış, üstelik frakını falan da giyinerek ve asıl, tam da Nastasya Filippovna'nın onu ve aile üyelerini aşağılamak için fırsat kolladığı bir anda (nedense bundan hiç şüphesi yoktu) olanca azametiyle konukların arasına dalmıştı. Gerçekten de, Nastasya Filippovna'nın onu ve ailesini aşağılamaktan başka ne gibi bir amacı olabilirdi? Herhalde annesi ve kız kardeşiyle tanışmak için geldiğini düşünecek değildi! Besbelli onları aşağılamak içindi bu ziyaret. Aslında üç kadının konuk odasındaki konumları her şeyi açıklama-

ya yetiyordu: Annesiyle kız kardeşi yüzlerine tükürölmüş iki zaval-
lı gibi bir köşeye sığınmışlarken, Nastasya Filippovna onlarla aynı
mekânda olduğunu unutmuş gibiydi.. Böylesi bir davranışı kuşan-
dığına göre, elbet bir amacı vardı.

Ferdişçenko General'in geçmesine yardım etti.

Nastasya Filippovna'nın karşısında hafifçe eğilen General, gü-
lümseyerek, mağrur bir edayla:

"Ardalyon Aleksandroviç İvolgin!" dedi. "Yaşlı ve mutsuz bir
asker ve ailemize katılmanız olasılığından mutluluk duyan bir aile babası olarak..."

Sözlerini tamamlamamış, Ferdişçenko, çabucak altına bir sandalye sürdü ve öğle yemeğinden sonra kendini—daha doğrusu, bacaklarını—biraz güçsüz hisseden General, kendini sandalyeye bıraktı; sandalyeye biraz yığılır gibi oturmuştu, ama yine de utan-
dırıcı bir duruma düştüğü söylenemezdi. Evet, tam Nastasya Filippovna'nın karşısına oturdu ve onun incecik parmaklarını etki-
leyici bir biçimde, ağır ağır dudaklarına götürdü ve çok zarıf bir biçimde öptü. Giysilerindeki hafif özensizlik bir yana bırakılacak olursa, General'in utanılacak bir durumda olmak şurda dursun, göz dolduran bir hali vardı ve kendisi de bunun bütünöyle farkındaydı. Geçmişte toplumun kaymak tabakası sayılabilecek kesimleri arasında bulunmuştu ve o çevrelerle ilişkisini keseli de iki üç yıl kadar ancak olmuştu. Bu süre içinde kendini birtakım zayıflıklarının kollarna —dizginsiz bir biçimde— bıraktıysa da, davranışlarındaki zarıflığın de, çevikliğini de sürdüğü görölüyordu. Nastasya Filippovna, adını hep duyduğu Ardalyon Aleksandroviç'in gelmesine sevinmiş gibiydi.

"Duyduğuma göre oğlum..." diye başlayacak oldu Ardalyon Aleksandroviç.

"Evet, oğlunuz!" diye atıldı hemen Nastasya Filippovna. "Ama siz de pek hoşsunuz babacığım! Nasıl oldu da sizi bugüne dek hiç görmedim? Siz mi gizleniyorsunuz, yoksa oğlunuz mu sizi gizliyor? Benim ziyaretime gelmeniz, kimsenin onurunu lekelemez diye düşünüyorum."

General:

"On dokuzuncu yüzyılın çocukları ve onların ana babaları..." diye uzun bir söyleve başlayacaktı ki, öteden Nina Aleksandrovna, adeta bağırırcasına:

"Nastasya Filippovna, lütfen Ardalyon Aleksandroviç'e izin verin, kendisini içerde bekliyorlar," dedi.

"İzin vermek mi? İnsaf edin, hep adını duyduğum, hep görmek istediğim insanı en sonunda görebilmişken mi? Onun ne işi olabilir ki? Emekli değil mi kendisi? Beni bırakıp gitmeyeceksiniz, değil mi General?"

"Size söz veriyorum, kendisi gelecek size. Ama şu anda dinlenmesi gerekiyor."

Nastasya Filippovna, oyuncacı elinden alınmış hoppa bir kızın şımarık yüz ifadesiyle:

"Ardalyon Aleksandroviç," dedi nazlı nazlı, "dinlenmeniz gerektiğini söylüyorlar?"

Ardalyon Aleksandroviç karısına döndü, elini yüreğinin üstüne koyarak, azametli bir edayla:

"Dostum! Dostum!" dedi; sitem edercesine.

Varya, annesine adeta bağırarak:

"Anneciğim, çıkmıyor musunuz daha burdan?" dedi.

"Çıkmıyorum, Varya, sonuna kadar burdayım!"

Nastasya Filippovna besbelli soruyu da, yanıtı da duymuştu; hatta duyduğu için neşesi büsbütün artmıştı. General'e art arda sorular soruyor, General de sorulara görkemli bir edayla yanıtlar yetiştiriyordu; öyle ki beş dakika kadar sonra odadakilerin kahkahaları arasında anlatıyor da anlatıyordu.

Kolya, Prens'i dürterek:

"N'olur, babamı burdan çıkarmanın bir yolunu bulun!" dedi "Lütfen!" Çocukcağızın öfkeden gözünde yaşlar parlıyordu. Sonra, "Allah kahretsin seni Ganya!" diye ağabeyine lanet okudu.

Bu arada General coşmuş, anlatıyordu:

"Efendim, Ivan Fyodoroviç Yepançin'le dostluğumuz eskilere dayanır. Ben, o ve on dokuz yıllık bir ayrılıktan sonra bugün oğlunu kucaklama bahtiyarlığını duyduğum rahmetli Prens Lev Nikolayeviç Mışkin ayrılmaz bir üçlüydük, varsayın ki üç silahşorlardık: Atos, Portos ve Aramis! Ama, heyhat! Üçlünden biri karaçalmalara ve bir kurşuna yenik düşüp mezarı boyladı, öbürü şu anda karşınızda olup karaçalmalara ve kurşunlara hâlâ direnmekte..."

"Kurşunlara mı? .." diye bir çığlık attı Nastasya Filippovna.

"Evet, işte şurda, göğsümde o kurşunlar... Kars kuşatmasından kalma... kötü havalarda duyururlar kendilerini bana. Bütün

öbür konulardaysa bir filozof gibi yaşarım, gezer, dolaşır, işlerden uzaklaşmış bir burjuva gibi kahve içip dama oynar ve *Indépendance* okurum. Üçüncümüz olan Portos'a, yani Yepançin'e gelince, üç yıl kadar önce yaşadığımız trende bir köpek olayından sonra, kendisiyle bütün ilişkiyi kestim...

Nastasya Filippovna çok meraklanmış gibi:

"Köpek mi?" diye sordu. "Bir köpek yüzünden... hem de tren-de ha?"

"Çok saçma bir öykü! Anlatmaya değmez... Prens Belokonskaya'nın dadısı Bayan Schmidt yüzünden çıkmıştı olaylar... Ama, gerçekten anlatmaya değen bir şey değil!"

Nastasya Filippovna keyifle:

"Kesinlikle anlatmalısınız..." dedi. "Çok istiyorum dinlemeyi!"

Ferdişenko:

"Ben de bilmiyorum bu öykünüzü," dedi. "C'est du nouveau."*

Nina Aleksandrovna'nın yalvaran sesi duyuldu yeniden:

"Ardalyon Aleksandroviç!"

Kolya da:

"Babacığım, sizi birisi çağırıyor," diye bağırdı.

General büyük bir hoşnutlukla başladı anlatmaya:

"Gerçekten çok saçma bir olay... iki kelimeyle özetleyiverelim... İki yıl önce... tabii ya, iki yıl rahat olmuştur... X demiryolu hattı daha yeni açılmış... Ben de çok önemli bir iş için 1. mevki biletimi aldım, yerime oturup, puro içmeye başladım. Daha doğrusu puromu içmeyi sürdürdüm, çünkü trene binmeden önce yakmıştım puroyu. Kompartımanda tek başımaydım. Sigara içmek yasak değil, ama serbest de değil; anlıyorsunuz ya, yarı izin veriliyor, yarı verilmiyor durumları... adamına göre yasak ya da serbest. Cam açık. Tam kalkış düdüğü çalmıştı ki, birden kompartımana iki hanım girdi; birinin kucığında küçücük bir süs köpeği var; geçip tam karşıma oturdular. Az kalsın kaçıracaktı treni. Birinin üzerinde açık mavi, çok gösterişli bir giysi var; öbürü daha sade giyimliydi; siyah ipek bir giysi vardı üzerinde, bir de pelerin. İkisi de hiç fena sayılmazdı, aralarında İngilizce konuşuyor, bana da biraz tepeden bakıyorlardı. Benim, tabii, umurumda mı, tıttırmeye devam ediyordum. Doğrusu, bir ara düşünmedim değil, hani, şey etsem mi gibilerinden, ama baktım pencere açık, du-

(*) C'est du nouveau – yeni bir şey bu (Fr.).

manı oraya doğru üfleyerek içmemi sürdürdüm. Köpek, açık mavi giysili hanımın kucağına kurulmuş, keyfine bakıyordu; nah şu kadar bir şey, yumruğum kadar, kendisi kömür gibi kara, elleri ve ayakları beyaz, hülâsa nadirattan. Boynunda gümüş bir tasma vardı, tasmanın üzerine de galiba bir özlüsöz kazınmıştı. Ben, tabii, umursamazca tüttürmeye devam ediyordum. Yalnız bu arada hanımların puro içmeme içerledikleri de fark edilmeyecek gibi değildi. Hanımlardan biri elindeki bağı saplı gözlüğü gözüne götürüp bana bakmaya başlamıştı. Ama ben bunu da umursamadım; çünkü herhangi bir şey söylemiyor, yalnızca bakıyordu. Öyle ya, Tanrı insana dil vermiş, söyleyeceğin bir şey varsa, söyle, uyarsaksan uyar... Sonuçta biz de insanız, halden anlarız... Ama bunlar susuyorlar. Derken birden, hiçbir uyarıda bulunmadan, gerçekten, ama gerçekten en ufak bir uyarıda bulunmadan, açık mavi giysili kadın puromu kaptığı gibi açık pencereden dışarı atıverdi. Tren uçuyordu, ben aptal aptal bakakalmıştım. Vahşi kadın! Vahşiydi, evet. Hani şu yabani yaratık dediklerindendi. Zaten yarma gibi bir şeydi, iri yarı, tam bir dev anası, üstüne üstlük, sarışın... ve kırmızı bir surat, hatta aşırı kırmızı... Deli gibi parlayan gözlerini üzerime dikmiş... Derken efendim, bu kez bendeniz, hiçbir şey söylemeden ayağa kalktım, öyle nazik, öyle kibar, öyle şey bir şekilde köpeğe yaklaştım ve şöyle, iki parınağımla, çok, çok nazik bir biçimde ensesinden tutup, hiç incitmeden havaya kaldırdım ve pencereden bırakıverdim; benim puronun arkasından. İncecik, belli belirsiz bir çığlık duyuldu. Tren hep öyle uçuyordu.”

Nastasya Filippovna küçük bir çocuk gibi alkışlıyor, gülüyordu; kahkahaların arasından:

“Çok acımasızsınız” dedi.

Ferdişçenko da:

“Bravo! Bravo!” diye bağırıyordu. General’in ortaya çıkıvermesi hiç hoşuna gitmemiş olmasına karşın Ptitsın bile gülümsemişti. Kolya da dolu dolu gülüyor, “Bravo!” diye haykırıyordu.

General, zafer kazanmış gibi:

“Haklıydım, çok haklıydım, bin kez haklıydım!” diye sürdürdü. “Neden dersiniz: trende sigara içmek yasaktıysa eğer, köpek bulundurmamak haydi haydi yasaktı!”

Kolya, övünçle:

“Bravo, babacığım!” diye haykırdı “Harikasın! Ben de kesinlikle senin yaptığını yapardım!”

“Kadının tepkisi ne oldu peki?” diye sordu Nastasya Filippovna.

“Kimin? Ha, kadının mı?” dedi General, kaşlarını çatmıştı: “Öykünün en kötü yeri de burası işte. Hiçbir şey söylemeden, hiçbir uyarıda bulunmadan, yüzüme bir tokat akşetti! Vahşi kadın! Yabancı yaratık!”

“Siz ne yaptınız?”

General gözlerini indirdi, kaşlarını kaldırdı, omuzlarını yukarı çekti, dudaklarını ısırды, ellerini iki yana açtı, bir süre sustu, sonra birden:

“Kendimi tutamadım!” dedi.

“Çok mu yaktınız canını?”

“Fazla sayılmaz. Ben çok acıtacak bir şekilde vurmadım gerçi, ama tabii bir skandal çıktı. Ben gerinip, tek bir kez vurdum. Ama işte, şeytan karıştı işin içine: açık mavi giysili kadın İngilizmiş ve Prenses Belokonskaya'nın evinde dadı mıymış, yoksa Prenseslerin yakın bir dostu mu neymiş... Siyah ipek giysili kız kurusu da Belokonskiylerin 35'ine vardığı halde hâlâ evlenmemiş büyük kızlarıymış. Bayan General Yepançina'nın Prenses Belokonskaya'yla yakınlığı malum. Olayı duyan altı küçük prenses birbiri ardınca baygınlık geçirmişler, pencereden attığım ufaklık için bitmez tükenmez gözyaşları, yas tutmalar... İngiliz kadının çılgınlıkları, ayılıp bayılmalan... Tabii, pişman olduğumu söylemek, özür dilemek için evlerine kadar gittim, mektup yazdım; ancak ne beni, ne de mektubumu kabul ettiler. Yepançin'le de aramız bozuldu. Bununla da kalmadı, işime son verildi, onlarla ilgili çevrelerden kovuldum...”

Nastasya Filippovna, birden:

“İyi ama böyle bir şey nasıl olabilir?” dedi. Beş altı gün önce *Indépendance* okuyordum –sürekli okuduğum gazetedir– bu anlattığınız öykünün aynısı orda vardı! Milimi milimine aynısı! Rhen Nehri boyunca giden bir trende, bir Fransız erkekle, bir İngiliz kadın arasında geçiyordu olay. Aynen sizde olduğu gibi önce puro, ardından köpekçik fırlatılıyor, sonra tokatlar akşediliyordu; öykünün devamı da aynı sizinki gibiydi... açık mavi giysiye varınca ya dek!”

General kıpkırmızı kesildi. Kolya da kıpkırmızı kesildi, hatta elleriyle yüzünü kapadı; Ptitsın hızla arkasını dönüp uzaklaş-

tı. Bir tek Ferdişçenko önceden olduğu gibi kahkahalarla gülme-
yi sürdürüyordu. Ganya'ya gelince... anlatılır gibi değildi duru-
mu: Korkunç bir acı duyuyor ve bunu ortaya çıkaracak hiçbir şey
yapamıyordu.

"İnanın bana, benim başımdan da aynı şeyler geçti," dedi Ge-
neral.

Kolya da babasını savundu:

"Babamın gerçekten de Belokonskiylerin dadısı Schmidt'le ara-
sında bir tatsızlık olmuştu, çok iyi anımsıyorum."

Ama Nastasya Filippovna acımasızdı, ısrarını sürdürdü:

"Canım olacak şey mi: İki olay nasıl milimi milimine birbirinin
aynı olabilir? Açık mavi giysiye varana dek, en küçük ayrıntılar bi-
le tam bir benzerlik içinde? Ben en iyisi size *Indépendance* gazete-
sini göndereyim, kendiniz bakın."

General de ısrarını sürdürdü:

"Yalnız, dikkatinizi çekerim: Benim olay iki yıl önce olmuştu!"

Nastasya Filippovna isterikçe kahkahalar atarak:

"Aradaki tek fark bu zaten!" dedi.

Babasını omuzlarından kavrayan Ganya:

"Size bir şey söyleyeceğim, baba; lütfen dışarı gelebilir misiniz?"
dedi; sesi titriyor, müthiş acı içinde olduğu duyumsanıyordu; ba-
kışlarıysa nefret doluydu.

Tam bu anda antreden kapı ziline çaldığı duyuldu; kopacakmış
gibi çalıyorlardı çingırağı. Bunun sıradan bir ziyaret olmadığı bel-
liydi. Kolya kapıya koştu.

X

Antreye bir anda bir sürü insan doluştu, gürültüler kapladı ortalı-
ğı. Gerçekten de pek çok insan girmişti içeri, hâlâ da girmeye de-
vam ediyordu. Bir ağızdan konuşmalar oluyor, sesler birbirine ka-
rışıyordu. Sokak kapısının gerisinden, merdivenlerden de sesler
geliyordu. Bağrışan, konuşan insanlarla doluyordu ev. Gerçekten
tuhaf bir ziyaretti. Konuk odasında bir an herkes birbirinin yüzü-
ne baktı. Ganya salona doğru atıldı; ama gelenlerden birkaçı bura-
ya kadar ulaşmışlardı.

Prens'e tanıdık gelen bir ses:

“İşte, burda Yahuda!” diye bağırdı. “Merhaba Ganya olacak köftehor! Alçak, aşağılık herif!”

Bir başka ses ilk sesi onayladı:

“Evet, evet, ta kendisi!”

Ganya taş kesilmiş gibi salonun eşiginde kalakalmıştı; Parfyon Rogojin’in ardı sıra salona girmekte olan on, hatta on iki kişiye engel olmaya falan kalkışmadı, onları sessizce izlemekle yetindi. Grup, birbirinden çok değişik kişilerden oluşuyordu; gelenlerin önemli bir başka özellikleriyse, hepsinin son derece kaba saba insanlar olmalarıydı. Kimileri, evi sokakla karıştırmış gibiydiler: paltolarını, kürklerini bile çıkarmaya zahmet etmemişlerdi. Aralarında körkütük sarhoş olan yoktu gerçi, ama hepsinin çakırkeyif oldukları da belliydi. Yürürken herkes birbirinin desteğine gereksiniyordu. Hiçbirinin gözü yemiyordu tek başına hareket etmeyi. Herkes birbirine tutunarak, birbirini iterek yürüyordu. Grubun başını çeken Rogojin bile çok dikkatli adım atıyordu. Asık, kaygılı yüzünden, buraya belli bir amaçla geldiği anlaşıyordu. Kalanların sanki yalnızca koro üyesi olmak gibi bir işlevi vardı ya da daha doğrusu çete üyesi işleviyle buradaydılar. Lebedev dışında, Zalyojev adında, odalara şımarıkça girip çıkan, kıvrıcık saçlı, paltosunu antrede çıkarmış biriyle, ona benzer, tüccar takımından oldukları belli iki üç kişi daha vardı. Bunlardan başka, üzerinde askeri bir palto bulunan ve durmadan gülen kısa boylu ve çok da şişman biriyle, iri yarı, asık yüzü yine çok şişman ve yumruklarına çok güvendiği belli olan biri vardı. Son olarak da bir tıbbiyeli ile sırtıp duran bir Polonyalı vardı. Eve girmeye cesaret edemeyen iki kadın merdiven başında durmuşlar içeriye bakıyorlardı; Kolya kapıyı bunların yüzlerine çarpıp sürgüledi.

Konuk odasına dek girip eşikte, tam Ganya’nın karşısında duran Rogojin:

“Merhaba, Ganya alçağı!” dedi. “Parfyon Rogojin’i beklemiyordun değil mi?” Ama işte tam bu anda, karşısında Nastasya Filipovna’nın oturmakta olduğunu gördü. Anlaşılan ona burda rastlayabileceği aklının ucundan bile geçmemişti, çünkü onu görmesiyle birlikte adeta perişan oldu; yüzünün rengi attı, dudakları mosmor kesildi. “Demek doğruymuş...” diye mırıldandı duyulur duyulmaz bir sesle. Bitmiş, mahvolmuş gibiydi. “Her şey bitti!” Son-

ra birden Ganya'ya döndü, müthiş bir kinle dişlerini gıcırdatarak: "Sorarım sana bunun hesabını!" dedi. "Ah... sen!"

Soluğu tıkanır gibi oldu, güçlkle konuşabiliyordu Ne yaptığığının farkında olmadan konuk odasına doğru bir iki adım attı, ama daha eşiği geçtiği anda Nina Aleksandrovna'yla Varya'yı gördü karşısında; tüm varlığını saran derin heyecana karşın utanarak durdu. Hemen arkasından, kendisini bir gölge gibi izleyen ve galiba esaslı sarhoş olan Lebedev geliyordu; onu da tıbbiyeli ve bay yumruk ile, sağa sola selamlar dağıtıp duran Zalyojev ve kısa boylu şişko izliyorlardı. İçerde hanımların olması hepsini biraz duraklatmış gibiydi. Tabii bu duraksama yalnızca başlangıç içindi; hele bir başlansındı, olacakları hiçbir kadın, engelleyemezdi.

"Ne? Sen de mi burdasın, Prens?" dedi Rogojin dalgın dalgın; Prens'le orda karşılaşmış olmak kendisini şaşırtmış gibiydi. "Ayağında da hâlâ o getrler!" dedi, içini çekti, Prens'i unutmuş gibiydi; bakışlarını Nastasya Filippovna'ya çevirdi, bir mıknatısın çekimine tutulmuş gibi kendi de yavaş yavaş ona doğru ilerlemeye başladı.

Nastasya Filippovna da endişe dolu meraklı bakışlarla izliyordu konukları.

Ganya sonunda kendine gelebildi. İçeri girenlere, en çok da Rogojin'e bakarak, sertçe:

"Müsaadenizle, baylar, ne demek oluyor bütün bunlar?" dedi. "Ahıra mı giriyorsunuz? Annem ve kız kardeşim var burada!"

Rogojin tıslar gibi:

"Anneni de, kız kardeşini de görüyoruz," dedi.

Lebedev gecikmeden onayladı onu:

"Kör değiliz, elbette görüyoruz anneni ve kız kardeşini."

Yumruklarını konuşturmakta hünerli olan delikanlı, 'herhalde başlıyoruz', diye düşünerek bir şeyler homurdanmaya başladı. Ganya birden sesinin olanca gücüyle bağırdı:

"Bu kadarı fazla artık! İlk, burayı hemen terk ederek salona geçmenizi rica ediyorum, ardından da kiminle müşerref olduğumuzu..."

Rogojin yerinden bile kımıldamadan pis pis sırtarak:

"Duyuyor musunuz, tanıyamamış?" dedi. "Demek Rogojin'i tanımadın?"

"Bir yerlerde karşılaşmış olabiliriz, ama bu demek değildir ki..."

“Duyuyor musunuz, bir yerlerde karşılaşmış olabilirmişiz?.. Oysa ben üç ay önce seninle kumar oynadığımızı ve senin babama ait iki yüz rubleyi benden çarptığını çok iyi anımsıyorum, adamcağız olayı öğrenemedi göçüp gitti. Knif kâğıtları diziyor, sen de beni yoluyordun. Hâlâ mı çıkaramadın? Ptitsin da tanıktır, o da vardı! Sen öyle bir adamsın ki, şu anda cebimden üç ruble çıkar-sam, bu üç ruble için Vasilyevskiy Caddesi’nde dört ayak üzerin-de yürürsün! İşte böyle birisin sen! Ruhun böyle! Şu anda da se-ni satın almaya geldim buraya! Çizmelerimin gösterişsiz oluşuna bakma, ben de para var, kardeş... hem öyle bir para ki, seni, hatta bütün sülaleni satın almaya yeter... Hepinizi satın alabilirim... He-pinizi!” Coştukça coşuyor gibiydi Rogojin. “E-e-eh!” diye bağırdı birden. “Nastasya Filippovna, lütfen kovmayın beni ve soruma tek bir sözcükle yanıt verin: Onunla evleniyor musunuz, evlenmi-yor musunuz?”

Kendinden geçmiş gibiydi Rogojin; sorusunu da bir ilaha sorar gibi tam bir boyun eğerlik içinde sormuştu; ama aynı zamanda yit-tirecek hiçbir şeyi olmayan bir idam mahkûmunun cesareti du-yumsanıyordu sesinde. Kahredici bir keder içinde bekliyordu ge-lecek yanıtı.

Nastasya Filippovna onu alaycı ve küçük gören bakışlarla süz-dü, Varya’yla Nina Aleksandrovna’ya göz ucuyla baktı, Ganya’ya baktı ve birden tavrını değiştirerek, alçak sesle, ama gayet ciddi ve biraz da şaşırmış gibi:

“Nerden çıkarıyorsunuz bunları?” dedi. “Hem ne hakkınız var bana böyle şeyler sormaya?”

Sevinçten kendini kaybedecekti az kalsın Rogojin.

“Hayır, değil mi? Hayır?!” diye bağırdı. Yanıtınız, hayır!? Oy-sa bana söylenenlere göre... Ah! Nastasya Filippovna! Bana Gan-ya olacak bu... yaratıkla söz kestiğinizi söylediler. Onunla? Ola-cak şey mi bu? Bunu bana söyleyenlere söyledim bunları. Olacak şey değil bu, dedim. Yüz rubleye satın alırım ben onu, dedim; çı-kanp bin ruble versem, olmadı mı, üç bin ruble versem gelini fa-lan olduğu gibi bana bırakıp düğün günü kaçır gider, dedim. Ben adamımı bilirim: alçağın tekidir bu Ganya olacak herif! Hadi, al, şu üç bin rubleyi! Al, al! Bunun için geldim zaten: Sana vazgeçti-ğine ilişkin bir kâğıt imzalatmaya. Satın alırım ben onu, demiştim, işte alıyorum!”

Bir kızarıp bir bembeyaz kesilen Ganya müthiş bir öfkeyle: "Defol evimizden sarhoş herif!" diye bağırdı.

Ganya'nın bağırisına aynı anda birkaç ses karşılık verdi; Nicedir başlamak için bir işaret beklemekte olan Rogojin'in adamları şöyle bir dalgalandı. Lebedev büyük bir ciddiyetle Rogojin'in kulağına bir şeyler fısıldadı.

"Haklısın, kâtip!" diye karşılık verdi ona Rogojin. "Haklısın, sarhoşun teki!" Sonra delirmiş bakışlarını Nastasya Filippovna'ya yönelterek: "Nastasya Filippovna!" diye bağırdı. Ürktü, sonra yeniden cesaretini topladı, hatta küstahlaşmıştı bile. Cebinden beyaz kâğıda sarılmış, iple bağlı bir paket çıkarıp küçük sehpanın üzerine fırlattı: "Alın size, on sekiz bin ruble! Alın, buyrun! Ve... ve... gerisi de gelecek!"

Asıl söylemek istediği şeyi söylemeye cesaret edememişti. Lebedev yeniden onun kulağına eğilip, son derece korkmuş bir yüz ifadesiyle:

"Hayır, hayır, hayır!" diye fısıldadı. Bir anda bu kadar yüksek bir paranın ortaya atılmasından korkmuş gibiydi, çok daha düşük bir tutardan başlanmasından yanaydı sanki.

Nastasya Filippovna'nın kor gibi yanan gözlerini görünce ürperen Rogojin:

"Yok, kardeş, bu konuda aptalın tekisin sen! Karşındakinin kim olduğunu bilmiyorsun..." dedi; sonra gözleri Nastasya Filippovna'nın alevler saçan gözleriyle karşılaşınca ürpererek: "Ama galiba ben de aptalın tekiyim," dedi, "tıpkı senin gibi!" Sonra derin bir pişmanlık içinde ekledi: "E-eh! Sana uyup ben de sapıttım!"

Rogojin'in allak bullak olmuş yüzüne bir göz atan Nastasya Filippovna, birden gülümsedi.

"Demek on sekiz bin ruble veriliyor bana?" dedi. Sonra adeta küstahça bir senlibenlilikle: "İlle göstereceksin köylülüğünü değil mi?" dedi, sonra da gidecekmiş gibi oturmakta olduğu divandan kalktı.

Onu adeta soluk almadan kanı donmuş gibi izleyen Rogojin:

"On sekiz değil, kırk bin," diye bağırdı. "Vanka Ptitsın ve Bis-kup saat yediye kadar kırk bin ruble bulup getirmeye söz verdiler. Kırk bin! Tam kırk bin!"

Sahne gitgide çirkinleşiyordu, ama Nastasya Filippovna gülme-ye devam ediyor, gitmiyordu. Kalışını bile isteye uzatıyor gibiydi.

Nina Aleksandrovna'yla Varya da kalkmışlardı yerlerinden ve bütün bunlar nereye varacak der gibi korku içinde izliyorlardı manzarayı. Varya'nın gözleri ıslık ıslık yanıyordu; Nina Aleksandrovna üzerinde ise çok kötü etkisi olmuştu bütün bunların; tir tir titriyordu; her an düşüp bayılacak gibiydi.

"Madem öyle, yüz bin! Evet, yüz bin! Hemen bugün takdim ediyorum! Ptitsin, derhal üstleniyorsun bu parayı bulmayı... sen de yolunu bulursun."

"Delirmişsin sen!" dedi Ptitsin hızla yanına gelip kolundan tutarak. "Sarhoşsun! Şimdi polis çağıracaklar! Nerde olduğunu söylüyorsun!"

Nastasya Filippovna, Rogojin'i kışkırtmak ister gibi:

"Sarhoş palavraları bunlar!" dedi.

Rogojin birden coşarak:

"Palavra mı?" dedi. "Doğru söylediğimi göreceksiniz: Akşama burda olacak paralar. Ptitsin, simsarlar padişahı, akşama şu yüz bin bul, faizini istediğin gibi belirle."

Rogojin'e doğru birkaç adım atan Ardalyon Aleksandroviç gözdağı verir gibi:

"Neler oluyor burda?" diye bağırdı. Deminden beri sessizce duran yaşlı adamın bu beklenmedik çıkışı oldukça gülünç bir hava yaratmıştı. Herkes gülümsedi. Rogojin de gülümseyerek:

"Sen de nerden çıktın?" dedi. "Ne dersin ihtiyar, gidip bir güzel kafaları çekelim mi?"

Öfkeden ve utançtan hüngür hüngür ağlamaya başlayan Kolya: "Alçaklık bu!" diye bağırdı.

Varya öfkeden titreyerek:

"Şu utanmaz kadını defedecek kimse yok mu aranızda?" diye bağırdı.

Nastasya Filippovna hor görürce, ama aynı zamanda da neşeyle:

"Utanmaz diyorlar bana!" dedi. "Ben aptal da onları akşam için kendime çağırmaya gelmişim! Kız kardeşinizin beni hangi sözcükle onurlandırdığını duyuyorsunuz, değil mi Gavril Ardalyonoviç?"

Kız kardeşinin çıkışı üzerine yıldırım çarpmışa dönen Ganya, birkaç saniye olduğu yerde kalakaldı, sonra Nastasya Filippovna'nın bu kez gerçekten gitmekte olduğunu fark edince müthiş bir öfkeyle Varya'nın üstüne atıldı, sertçe kolunu tutarak:

“Ne dediğinin farkında mısın?” diye bağırdı. Hemen oracıkta yok edebilirdi kız kardeşini. Kendini tümüyle kaybetmişti; hatta doğru dürüst düşünebildiği bile söylenemezdi.

Varya zafer kazanmış bir edayla ve Ganya’nın gözlerine meydan okurca bakarak:

“Ne demişim?” diye bağırdı. “Nereye sürüklüyorsun beni? Yoksa kendi evinde anneni aşağıladığı, buraya hepimizi küçük düşürme amacıyla geldiği için ondan özür dilememizi mi istiyordun? Utanıyorum senden!”

Bir süre yüzleri iyice birbirine yaklaşmış, karşı karşıya durdular. Ganya hâlâ bırakmamıştı kolunu Varya’nın. Varya birkaç kez kolunu kurtarmak istedi, ancak gücü yetmeyince kendinden geçerek kardeşinin yüzüne tükürdü.

Nastasya Filippovna:

“Aşkolsun kıza!” dedi. “Sizi de candan kutlarım, Ptitsın!”

Ganya’nın gözü karardı, kız kardeşine tokat atmak için elini genişçe kaldırdı; tokat tam Varya’nın yüzüne geleceği anda bir el, Ganya’nın hızla inen elini tuttu.

Ganya’yla kız kardeşi arasında Prens duruyordu. Geçirdiği sarsıntının büyüklüğünden sesi titreyerek, ama kararlı bir tavırla:

“Yeter! Bu kadarı fazla artık!” dedi.

Varya’nın kolunu bırakan Ganya:

“Başımın belası mısın be adam!” diye böğürdü ve serbest kalan eliyle Prens’in yüzüne şiddetli bir tokat patlattı.

Kolya çırpınır gibi bir hareket yaparak:

“Aman Tanrım!” diye inledi.

Her yandan değişik sesler duyuldu. Yüzü kireç gibi olan Prens sitem eder gibi, tuhaf bir bakışla Ganya’nın gözlerinin içine bakıyordu; çok tuhaf ve yüzüne hiç gitmeyen bir gülümsemeyle çarpılmıştı yüzü; dudaklarının titremesinden bir şeyler söylemeye çalıştığı anlaşılıyordu. Sonunda:

“Bana önemli değil... Ama ona vurmana izin veremezdim...” diye mırıldandığı duyuldu usulca. Bir süre sonra dayanamayıp Ganya’nın yanından ayrıldı, elleriyle yüzünü kapayıp karşı köşeye yürüdü, yüzünü duvara dönüp:

“Daha sonra çok utanacaksınız bu yaptığınızdan!” dedi, kesik kesik.

Ganya gerçekten de mahvolmuş gibi duruyordu. Kolya atılıp

Prens'i kucaklamaya, öpmeye başladı. Onun ardından da Rogojin, Varya, Ptitsin, Nina Aleksandrovna, hatta yaşlı Ardalyon Aleksandroviç gelerek Prens'in çevresini sarmışlardı.

"Önemli değil... önemli değil," diye mırıldanıyordu Prens, hep o yüzüne gitmeyen gülümsemesiyle.

"Pişman olacaksın, Ganka!" diye bağırdı Rogojin. "Böyle bir... kuzuya (daha uygun sözcük bulamamıştı) yaptığın bu aşağılık hareketten utanacaksın! Prens! Canım benim! Bırak bunları, hemen ayrıl bu evden, bana gidelim! Gidelim de Rogojin'in seni nasıl sevdiğini gör!"

Hem Ganya'nın hareketi, hem de Prens'in yanıtı Nastasya Filippovna'yı da çok etkilemiş gibiydi. Deminki yapmacık gülüşüne hiç uymayan solgun –ve hemen hep dalgın– yüzü yepyeni bir duygunun coşkusuyla ışıdı; ama o sanki bu duygusunu gizlemek ister gibi, yüzündeki alaycı ifadeyi koruyarak, pek ciddi bir edayla:

"Gerçekten görmüş gibiyim bu yüzü ben bir yerde" diye mırıldandı, yeniden az önceki sorusuna gönderme yaparak.

"Hiç utanmıyor musunuz?" diye bağırdı Prens, sevgi dolu bir sitemle, "Şu anda görünmek istediğiniz kişi değilsiniz siz! Kendinizi olduğunuzdan başka türlü göstermeye çabalamanız ne ayıp!"

Nastasya Filippovna şaşırdı, gülümsedi, ama gülümsemesinin ardında bir şey gizlemeye çalışır gibi şaşkın şaşkın Ganya'ya baktı ve konuk odasından çıktı. Ama daha antreye varmadan, birden durdu, dönüp hızla Nina Aleksandrovna'ya doğru yürüdü, elini tutup dudaklarına götürdü ve:

"Doğru söylüyor, ben gerçekte böyle değilim," diye mırıldandı çabuk çabuk ve adeta tutkuyla; kıpkırmızı kesilen yüzü ateş gibi yanıyordu. Sözü biter bitmez de hızla dönüp çıktı gitti; öyle çabucak gitmişti ki, kimse demin neden döndüğünü anlayamadı. Nina Aleksandrovna'ya bir şeyler mırıldandığını görenler olmuştur yalnız; bir de onun elini öptüğünü. Ama Varya her şeyi görmüş, duymuştu; epeyce şaşırmış bakışlarla onu izliyordu.

Ganya sonunda kendine gelebildi, geçirmek için Nastasya Filippovna'nın arkasından fırladı; ama ancak merdivenlerde yetişebildi kendisine.

"Hayır! Geçirmenize gerek yok!" diye bağırdı Nastasya Filippovna. "Hoşçakalın! Akşama görüşürüz! Kesinlikle bekliyorum, tamam mı?"

Şaşkın, düşünceli geri döndü; yüreğine taş gibi oturan bilmece, şimdi çok daha ağırlaşmıştı sanki. Bir hayal gibi Prens'in geçtiğini gördü... Rogojin ve çetesinin paldır küldür geçip gidişlerini bile zor fark etti, kendisini kapıda iyice sıkıştırdıkları halde... Herkes bağıra çağıra bir şeyler söylüyordu. Rogojin de Ptitsin'la yan yana yürüyor, sanki ertelenmeye gelmeyen önemli bir konuda ısrar ediyor, onun ağzından söz almaya çalışıyordu.

"Kaybettin, oğlum Ganka!" diye bağırıldığını duydu Rogojin'in, yanlarından geçerken.

Durup kaygılı kaygılı arkalarından baktı.

XI

Konuk odasından doğruca odasına gitti Prens. Onu avutma derdiyle Kolya da hemen arkasından geldi. Zavallı çocuk sanki ondan ayrılmıyor gibiydi.

"Çıkmakla çok iyi ettiniz!" dedi Prens'e. Asıl şimdi kopacak içerde fırtına. Her gün böyle bu! Ve hep onun... Nastasya Filippovna'nın yüzünden!"

"Gerçekten de ne çok acıyla dolu eviniz, Kolya!"

"Çok doğru! Ama bütün suç bizde! Çok sevdiğim bir arkadaşım var, o benden de talihsiz bu konuda. İster misiniz, sizinle tanıştırayım onu?"

"Çok isterim. Demek sevdiğiniz bir arkadaşınız?"

"Evet, yani hemen hemen. Daha sonra her şeyi açıklaım size. Ne kadar güzeldi Nastasya Filippovna, öyle değil mi? Kendisini daha önce görmemiştim ve çok istiyordum görmeyi. Resmen gözlerini kamaştırıyor insanın! Ganya onunla severek evlenmiş olsaydı, bütün yaptıklarını bağışlardım. Ama bu işi para için yapması yok mu, kanımı donduruyor!"

"Evet. Kardeşinizden pek hoşlanmadım doğrusu."

"Tabii hoşlanmayacaksınız... Hele o yaptığınan sonra!.. Biliyor musunuz, bazı düşünceler var ki, bunlara katlanamıyorum. Delinin, ahmağın ya da ne bileyim, kötü yürekli birinin gözü dönüyor ve karşısındaki adama bir tokat atıyor; tokatı yiyen adam ne yapsın, ömrünün sonuna dek süreceğ bir aşağılanmaya uğramış durumda, ya kendisine vuranın kanını dökerek ya da karşısında diz

çöktürüp yalvartarak kurtulabilir, uğradığı bu aşağılanmadan. Bana kalırsa son derece saçma bir şey bu, hatta zulüm! Lermontov da "Maskeli Balo" adlı oyununu böyle bir şey üzerine kurmuş, ki bence çok saçma. Demek istediğim, doğal değil. Ama bu oyununu çocuk denecek bir yaşta yazmış Lermontov."

"Kız kardeşiniz çok hoşuma gitti."

"Nasıl tükürdü ama Ganka'nın suratına! Aslanım, Varya! Ama siz böyle bir şey yapmadınız; hayır, cesaretiniz yetmediği için değil... Hah, işte kendisi de geliyor! İyi insan adının üstüne gelirmiş... Adım gibi emindim geleceğinden. Bazı kusurları olsa da, soylu, vefalı kızdır."

Varya ilk iş olarak kardeşini azarladı:

"Ne işin var senin burda? Hemen babamın yanına git. İnşallah fazla rahatsız etmemiştir sizi, Prens?"

"Hayır, kesinlikle rahatsız etme falan yok!"

"Görüyor musunuz, gelir gelmez azarlamaya başladı. Sevmediğim yanı budur işte. Babamın Rogojin'le gitmemesine çok şaşır-dım, ben gider sanıyordum. Sanırım gitmediğine pişmandır," dedi Kolya, sonra da: "Gerçekten de, n'apıyordur acaba şu anda, gidip bir bakayım," diye ekledi ve çıktı.

"Tanrıya şükür annemi odasına götürüp yatırdım, yeni bir bağırış çağırış daha olmadan. Ganya çok düşünceli; yerin dibine geçmiş gibi duyuyor kendini besbelli. E, olacak tabii! Verdiğiniz ders müthişti doğrusu! Size, Prens, bir kez daha teşekkür etmeye ve bir de, Nastasya Filippovna'yı daha önce tanıyıp tanımadığınızı sormaya geldim."

"Tanımıyordum."

"Peki o zaman gözlerinin içine bakarak, kendisinin "öyle olmadığını" nasıl söyleyebildiniz? Ve sanırım doğru bildiniz... Galiba, gerçekten, görüldüğü gibi değil. Yine de, onu anlayabildiğimi söyleyemem. Bizi aşağılamak gibi bir amacının olduğu tartışma götürmez. Hakkında daha önce de çok tuhaf şeyler söylendiğini duydum. Sonra, bizi evine çağırmaya geldiyse, anneme o davranışı neydi? Kendisini en iyi bilenlerden biri olan Ptitsın bile, demin, davranışlarına bir anlam veremediğini söyledi. Hele Rogojin'le konuşması!? Kendine saygısı olan biri böyle nasıl konuşabilir? Hem de kimin evinde?.. Annem sizin için de çok kaygılandı."

Prens elini sallayarak:

“Üzerinde durmaya değmez,” dedi.

“Peki sizi dinlemesine ne diyorsunuz?”

“Ne dinlemesi?”

“Utanmıyor musunuz, dediğinizde nasıl değişiverdi!” dedi Varya, sonra belli belirsiz gülümseyerek ekledi: “Onun üzerinde etkiniz var, Prens.”

Kapı açıldı ve beklenmedik biri, Ganya, girdi içeri. Varya’yı görmek onu pek şaşırtmamış gibiydi; bir süre eşikte kımıldasız durdu, sonra kararlılıkla Prens’e doğru yürüdü, müthiş bir heyecanla:

“Alçaklık ettim, Prens, lütfen beni bağışlayın, canım!” dedi. Yüzü derin bir acıyı yansıtıyordu. Prens, şaşkınlıkla baktı onun yüzüne, hemen yanıt vermedi. Ganya ise sabırsızdı, üsteleyip duruyordu: “Bağışlayın, hadi bağışlayın, bağışladım, deyin! İsterseniz verin elinizi öpeyim!”

Prens şaşkın durumdaydı, hiçbir şey söylemeden kollarını açıp Ganya’yı kucakladı, içtenlikle öpüştüler.

Prens güçlkle soluk alıyormuş gibi, tıkanarak:

“Ben... doğrusu,” dedi, “sizin böyle bir davranışta bulunabileceğinizi hiç sanmazdım. Yani... yapamazsınız böyle bir şey diye düşünürdüm.”

“Ben mi hatalarımı kabul etmeyeceğim? Demin size nasıl budala diyebildim ben! Siz kimsenin ayırdına varmadığı şeyleri ayırt ediyorsunuz. Sizinle konuşulabilir, ama... galiba konuşmamak daha iyi.”

Prens, Varya’yı göstererek:

“Özür dileyeceğiniz bir kişi daha var,” dedi.

Ganya büyük bir heyecanla ve Varya’dan uzaklaşarak:

“Yo, Prens, onların hepsi düşmanım benim!” dedi. “İnanın çok denedik, bizde kimse kimseyi içtenlikle bağışlamaz!”

“Hayır, ben bağışlıyorum,” dedi Varya birden.

“Peki, akşam Nastasya Filippovna’ya da gider misin?”

“Git dersen giderim. Ama iyice düşün: demin olup bitenlerden sonra oraya yine de gidebilir miyim?”

“Aslında öyle bir kadın değildir... sen de gördün: Bulmacalar sorup insanı şaşırtıyor...” Ganya kin dolu bir gülümsemeyle ekledi: “Oyuncu!”

“Öyle biri olmadığını ben de biliyorum, oyunlarının ve oyuncu-

lugunun da farkındayım! Yalnız, Ganya, seni ne yerine koyduğunun farkında değil misin? Annemizin elini öpmesi, bütün o oyunları... bunların hiçbiri önemli değil; önemli olan seninle alay etmesi! Bütün bunlar yetmiş beş bin rubleye değmez, inan bana, kardeşim! Sende hâlâ soylu duygular olduğundan eminim, o yüzden söylüyorum bunları. Beni dinlersen sen de gitme oraya bu akşam! Sakın ondan kendini! Sonu çok kötüye varacak gibi geliyor bana bu işin!”

Heyecanı doruğuna ulaşan Varya sözlerini bitirir bitirmez odaya hızla çıktı.

“İşte hep böyleler,” dedi Ganya, gülümseyerek. “Bütün bunları benim bilmediğimi sanıyorlar galiba... Oysa ben hepsinden daha iyi biliyorum.”

Bunları söylerken divana oturdu Ganya, anlaşılan ziyaretini uzatmak niyetindeydi.

“Madem siz de biliyorsunuz,” diye ürkek ürkek başladı Prens, “bu işkencenin yetmiş beş bin rubleye değmeyeceğini, neden bu yolda üsteliyorsunuz?”

“Benim söylediğim o değil,” dedi Ganya. “Ama yine de sizden öğrenmek isterdim: Yetmiş beş bin rubleye değer mi bu ‘işkence’?”

“Bence değmez.”

“Anlıyorum. Bu evliliği de utanç verici buluyorsunuz herhalde?”

“Hem de çok.”

“O zaman, bilmenizi isterim ki bu evlilik olacak, hem artık kesinlikle olacak. Az önce ikircikliydim, ama şimdi değilim. Hiçbir şey söylemeyin. Ne diyeceğinizi gayet iyi biliyorum.”

“Hayır, bence bilmiyorsunuz; öte yandan, kendinize bu kadar güvenmenize de hayret ediyorum doğrusu.”

“Kendime güven mi?”

“Yani Nastasya Filippovna’nın sizinle evlenmeyi kesinlikle kabul edeceğine duyduğunuz güven... Sonra, bu işe bitmiş gözüyle bakmanız ve son olarak, bu iş gerçekleşse bile yetmiş beş bin rubleden hiç kuşku duymamanız, onu da adeta cebinizde görmeniz. Ama tabii burda benim bilmediğim bazı şeyler olabilir...”

Ganya birden Prens’e doğru eğildi:

“Elbette bilmediğiniz şeyler var,” dedi. “Yoksa ben bu yükün altına girer miyim?”

“Sıklıkla gördüğümüz bir durum bu: Adam para için evleniyor, ama para kadının elinde kalıyor...”

“Yok canım, biz de öyle bir şey olamaz. Burda... bizim bu işte özel bir durum var,” diye mırıldandı Ganya, dalgın dalgın; kaygılı gibiydi biraz. Sonra çabuk çabuk: “Onun yanıtının ne olacağına gelince, bunun evet olacağından hiçbir kuşku yok,” diye ekledi. “Siz neye dayanarak beni geri çevireceğini düşünüyorsunuz?”

“Ben gördüklerimden başka bir şey bilmiyorum. Demin Varvara Ardalyonovna’nın da dediği gibi...”

“Eh! Ne dediklerini bilmeden konuşur onlar! Nastasya Filipovna Rogojin’le alay ediyordu; bana inanın: alay ediyordu, bunu fark ettim. Demin korkmuştum, ama şimdi içim rahat, çünkü farkına vardım... Belki Nastasya Filippovna’nın anneme, babama ve Varya’ya karşı davranışlarını uygun bulmamış olabilirsiniz...”

“Ve size karşı!”

“Doğru. Ne var ki, kadınlara özgü çok eski bir öç alma şekli bu, başka bir şey değil. Çabuk sinirlenen, hep işkillenen ve onuruna düşkün bir kadındır o. Hakkı yenen memur gibi tıpkı, kendini göstermek için bizimkilere... ve, kabul, bana da hakaretler etti. Bu, böyle; kabul ediyorum. Ama yine de benimle evlenecek. Onur denen şeyin insana neler yaptırdığını bir bilseniz! Birinin metresi olduğunu bile kendisiyle parası için evlendiğimi gizlemiyorum diye beni alçak olarak görüyor ve bir başkasının kendisini çok daha alçakça aldatabileceğini bilmiyor. Oysa neler yapmazlar kendisine! Liberal-ilerici ağızlar kullanarak birtakım kadın sorunlarını dile getirip, böylece dizginlerini ele geçirmek mi istersiniz... bu onuruna düşkün ahmağı yalnızca ‘soylu yüreği ve başından geçen felaket’ nedeniyle aldığına onu inandırmaklar mı istersiniz... Sanırım böyle kuyruk sallayamadığım için beğenilmiyorum ben. Ama böyle yapmak gerekmiş. Sonra, kendi yaptığı ne? Aynı şey değil mi? Madem öyle ne diye beni küçük görüyor ve bana bütün bu oyunları oynuyor? Teslim olmayıp gururlu davrandığım için sanırım. Ama görür o!”

“Peki, bundan önce seviyor muydunuz kendisini?”

“Başlangıçta. O da hani... Metres olmaktan başka işe yaramayan kadınlar vardır. Onun benim sevgilim olduğunu söylüyor değilim. Sessiz, sakin bir hayat yaşamak isterse, ben de öyle olurum; kudurup kalkmak isterse, o dakika boşarım kendisini, paraları da almayı unutmadan tabii. Gülünç olmak istemiyorum; en korktuğum şey, gülünç olmak.”

Prens, dikkatli:

“Bana öyle geliyor ki, Nastasya Filippovna akıllı bir kadın. Her şeyi göre göre niye tuzağa düşsün? Bir başkasıyla da evlenebilir. Beni şaşırtan bu.”

“Burda bir hesap var, Prens! Siz her şeyi bilmiyorsunuz... Burada... nasıl söyleyeyim... Bir kez o benim kendisini deli gibi sevdiğime inanıyor... yemin ederim. Bundan başka, sanırım o da beni seviyor, tabii kendine göre... Hani, 'tabak sevdiği deriyi yerden yere vurmuş', o hesap. Ömrü boyunca beni hem 'karo valesi' gibi görecektir (ona gereken de bu belki), hem de kendine özgü bir biçimde sevecek. Buna hazırlanıyor. Huyu böyle onun. Tam bir Rus kadınıdır o, inanın bana; ama benim de ona bir sürprizim olacak! Demin Varya'yla aramızda geçen sahne, benim ona el kaldırmam, hiç istemeden olmuş bir şeydi, ama sonuçta benim işime yaradı diyebilirim: Nastasya Filippovna kendisine ne kadar bağlı olduğumu, uğruna neleri göze alabileceğini gördü. Yani biz de o kadar aptal değiliz... Beni gevezenin teki gibi görmenizi istemem. Belki de size açılmakla hiç doğru bir şey yapmıyorum. Ama nasıl söyleyeyim, cancağızım, siz benim karşıma çıkan ilk soylu insansınız, o bakımdan görür görmez üzerinize auldım. Bu *atıldım*'la bir sözcük oyunu yaptığımı düşünmeyin sakın. Az önce olanlardan dolayı kızgın değilsinizdir bana umarım? Koca iki yıldır belki de ilk kez yüreğimi birine böylesine açabiliyorum. Pek az dürüst insan var burda; Ptit-sın'dan dürüstü yok. Ne o, gülüyor musunuz, yoksa bana mı öyle geldi? Alçaklar, dürüstleri sever; bilmiyor muydunuz yoksa bunu? Ben aslında... Elinizi vicdanınıza koyup söyleyebilir misiniz, ne için alçağım ben? Onun arkasından herkes bana alçak demeye başladığı için mi? Aslında ne var biliyor musunuz: Onun ardından ve ondan sonra bana alçak demeye başlayanların ardından ben de kendime alçak demeye başladım! Alçaklıksa alçaklık!”

“Ben sizi artık asla alçak olarak göremem,” dedi Prens. “Demin resmen sizin kötü yürekli biri olduğunuzu düşünüyordum, ama işte birdenbire beni sevindirdiniz. Bu da bir ders olsun bana: iyice tanımadan, kimse hakkında karar verme! Şimdi görüyorum ki, size kötü yürekli biri demek olanaksız olduğu gibi, çok fazla şımarık biri olduğunuz bile söylenemez. Bence siz her zaman her yerde rastlanabilen sıradan birisiniz: zayıf kişilikli ve hiçbir orijinal yanı olmayan, sıradan biri.”

Zehirli bir gülümseme belirdi Ganya'nın yüzünde; ses çıkarmadı. Değerlendirmesinin pek hoş karşılanmadığını sezinleyen Prens de utanarak sustu.

Ganya, birden:

"Babam para istedi mi sizden?" dedi.

"Hayır."

"İsteyecektir. Vermeyin. Anımsıyorum: bir zamanlar son derece ciddi, akli başında biriydi. İyi insanlardan oluşan bir çevresi vardı. Eskinin tüm bu akli başında, iyi yürekli insanları ne tez tükeniyorlar! Ortam, koşullar birazcık değişmeye görsün, koydunsa bul, duman gibi dağılıp gitmişler! İnanın, eskiden böyle yalan söylemezdi. Aşırı duygusaldı, hepsi bu! Ama bugün düştüğü şu hallerre bakın! Hep içki yüzünden... Onun da bir kapatması var, biliyor muydunuz? Ama artık kendisini kimseye zararı dokunmayan masum bir palavracı gibi görmek mümkün değil. Annemin bu büyük sabrını anlayamıyorum. Size Kars kuşatmasından¹¹ da söz etmiştir muhakkak? Ya da yedekteki kır atının nasıl konuştuğunu? Böyle sine ölçüsüz atabiliyor!"

Ganya birden boğulurcasına gülmeye başladı:

"Neden öyle bakıyorsunuz bana?"

"Gülüştünüzün içtenliği şaşırttı beni. Hâlâ bir çocuk gibi gülebiliyorsunuz. Demin de barışmak için buraya geldiğinizde, isterseniz verin elinizi öpeyim, demiştiniz; çocuklar da barışmak istediklerinde böyle söylerler. Demek ki hâlâ bu tür söz ve davranışları olan bir insansınız! Sonra da birdenbire karanlık birtakım ilişkiler ve yetmiş beş bin rubleler üzerine bilmiş bilmiş laflar ediyorsunuz! Bilmiyorum ama, saçma, hatta olmayacak şeyler gibi geliyor bütün bunlar bana!"

"Bundan çıkardığınız sonuç ne?"

"Acaba biraz safça bir davranış içinde değil misiniz? Daha uyanık olmanız, önce etrafıca bir durum değerlendirmesi yapmanız gerekmez mi? Belki de Varvara Ardalyonovna'nın söyledikleri doğru."

"Ahlak dersleri!" dedi Ganya, alaycı bir eda ile. Sonra coşkuyla ekledi: "Hâlâ bir çocuk olduğumu ben de biliyorum. Başka kanıt gerek yok: sizinle böyle şeyleri konuşmam bile bunu açıkça gösteriyor." Sonra, onuru yaralanmış bir delikanlı edasıyla sürdürdü: "Ben bu evlilik işine, Prens, birtakım hesapların sonucu olarak gir-

11 1855 Kırım Savaşı sırasında Kars Kalesi'nin kuşatılması.

miyorum. Hesaba kitaba duracak olsam, herhalde yanılırdım, cünkü aklım da, kişiliğim de daha o kadar sağlam değil. Beni bu işte alıp götüreren bir tutkudur, daha doğrusu tutku halini almış bir büyük amacım var. Şimdi siz bu yetmiş beş bin ruble elime geçer geçmez kendime güzel bir yaylı araba alacağımı sanıyorsunuzdur. Hayır, o zaman da şu üzerimdeki eski elbiseyi giymeyi sürdürceğim. Ayrıca, kulüpten bütün arkadaşlarla ilişkiyi keseceğim. Bizde istemediğiniz kadar tefeci bulabilirsiniz, ama içlerinde olumsuzluklara direneni, dayanana pek azdır, ben direnenlerden olacağım. Burada önemli olan başladığın işi azmedip sonuna dek götürebilmektir! Ptitsın on yedi yıl sokaklarda yatıp kalktı, işportada cep çakısı falleden satarak kapiklerden başladı işe. Şimdiyse altmış bin rublesi var; var da ne çayır dişlemelerden sonra! Ben işte bu çayır dişleme çilelerini bir sıçrayışta geçeceğim ve işe doğrudan sermaye elde etmiş olarak başlayacağım. Ve on beş yıl sonra benim için, 'İşte Yahudilerin kralı İvolgin!'¹² diyecekler. Hiçbir orijinal yanı olmayan, sıradan biri diyorsunuz benim için. Unutmayın ki sevgili Prens, bizim zamanımızdan ve soyumuzdan birine orijinal biri olmadığını, belirgin herhangi bir yeteneği de olmadığını, zayıf kişilikli, sıradan biri olduğunu söylemekten daha incitici bir şey yoktur. Az önce bana iyi bir alçak olma onurunu bile çok gördünüz ve biliyor musunuz, az önce sizi bu yüzden çiğ çiğ yiyebilirdim! Beni Yepançin'den daha çok aşağıladınız; o Yepançin ki, öyle uzun uzadıya diller dökmeye, bir şeyler sunup beni ayartmaya bile çalışmadan kendisine kolayca karımı satabilecek biri gibi görür beni. Nicedir cinlerin tepeme üşüşmesine neden olan bir şey bu, o yüzden ben de para istiyorum. Param olduğunda, benim de son derece orijinal biri olduğumu göreceksiniz. Paranın en bayağı, en iğrenç yanı insana yetenek bile verebilmesidir. Dünya batana kadar da vermeye devam edecektir. Bütün bunları çocukça bulabilir ya da şiir diye nitelendirebilirsiniz. Ne yapalım... bu bana daha da keyif verir. Ve olacak olanların olmasını hiç engellemez. Azmedeceğim ve sonuna dek götüreceğim bu işi. Ne demişler: *Rira bien qui rira le dernier!** Neden beni böylesine aşağılıyor Yepançin? Kin mi duyuyor bana? Asla! Sa-

12 "İşte Yahudilerin kralı İvolgin!" – İncil'den alıntı: "İşte Yahudilerin kralı İsa!" (Matfey İncili, 27, 37). Ganya ünlü para babası, "bankerler kralı", Yahudi kökenli Rotschild'e anıştırmada bulunuyor.

(*) Son gülen iyi güler (Fr.).

dece beni bir hiç olarak görüyor! Ama param olduğunda... Neyse, bu kadar yeter. Gitme vakti de yaklaştı. Kolya iki kez kapı aralığında burnunu uzattı; sizi yemeğe bekliyorlar demektir bu. Ben de mutfak kapısından çıkıp gideyim. Arada bir size uğrarım. Burda rahat edeceksiniz, aileden biri gibi bağırlarına basacaklardır sizi artık. Söylediklerim aramızda kalsın! Sizinle ben, Prens, ya sıkı dost ya da düşman olacakmışız gibi geliyor. Demin içimden geldiği için söylemiştim, verin elinizi öpeyim, diye; ne dersiniz, elinizi öpseydim, daha sonra düşmanınız olabilir miydiniz sizin?"

Prens düşündü, gülümsedi:

"Kesinlikle!" dedi. "Yalnız sonsuzcasına değil, bir süre sonra dayanamaz ve bağışlardınız."

"O-o! Yanınızda ayağını denk almalı insan. Sanki zehirinizden bana da bulaştırdınız? Kimbilir, belki de düşmanımsınız benim? Sahi, neden olmasın, ha-ha-ha! Az kalsın unutacaktım: Nastasya Filippovna'yı çok beğeniyormuşsunuz gibi geldi bana, yanılıyor muyum?"

"Evet... beğeniyorum."

"Âşık mısınız kendisine?"

"Olur mu?"

"Peki bu kıpkırmızı olmalar ve acı çeker haller neyin nesi? Neyse, neyse... Alay falan edecek değilim... Hoşçakalın! Onun... erdemli bir kadın olduğunu söylesem, inanır mısınız bana? Onun şu... Totskiy'le yaşadığını mı sanıyorsunuz yoksa? Hayır, asla! Hem de çoktandır. Farkına vardınız mı, demin ara ara nasıl beceriksizleşiyordu? Hatta birkaç kez tam anlamıyla bozguna uğradı. İşte böyleleridir, başkaları üstünde egemenlik kurmaya meraklı olanlar. Artık hoşçakalın!"

Ganeçka, rahatlamış çıktı Prens'in odasından; hareketleri girerken olduğundan çok daha gevşek, serbestti. Prens yalnız kalınca on dakika kadar kımıltısız durdu, düşündü.

Kolya bir kez daha kapıyı aralayıp baktı.

"Yemeğe beni beklemeyin Kolya; Yepançinlerdeyken iyi bir kahvaltı yapmıştım."

Kolya odaya girdi, Prens'e bir pusula uzattı. General'dendi pusula, katlanmış, mühürlenmişti. Kolya'nın yüzünden bu işin kendisine hiç kolay gelmediği anlaşılıyordu. Prens pusulayı okudu, kalktı, şapkasını aldı.

“Hemen şurası,” dedi Kolya, utanmış. “Şu anda şişenin başında oturuyor. Parayı kimden buldu, anlamadım. N’olur bizimkilere size böyle bir pusula getirdiğimi söylemeyin, Prens! Bunlardan taşımayacağıma kimbilir kaç kez yemin etmişim, ama acıyorum, dayanamıyorum. Ondan çekinmenize gerek yok: birkaç kopek verin yeter.”

“Aslında ben de görmek istiyordum babanızı, Kolya. Bir mesele dolayısıyla... Hadi gidelim...”

XII

Kolya, Liteynaya dolaylarında bir kafeye götürdü Prens’i; birkaç bilyardo masasının da bulunduğu kafe giriş kattaydı ve kapısı sokaka açılıyordu. Kafenin eski müşterilerinden olduğu için Ardayon Aleksandroviç sağda, köşede özel bir odadaydı; önündeki küçük masada bir şişe, elinde de gerçekten *Independance* adlı Belçika gazetesi vardı. Prens’i bekliyordu; geldiğini görür görmez elindeki gazeteyi katlayıp kaldırdı ve coşkuyla bir şeyler anlatmaya başladı; kafayı iyice bulmuş General’in paldır küldür anlattıklarından hiçbir şey anlamayan Prens onun sözünü keserek:

“On rublem yok,” dedi. “Şu yirmi beşliği buyrun, bozdurup onunu kendinize alıkoyun, on beş rublesini de bana verin; bundan başka tek kapağım yok çünkü.”

“Bundan hiç kuşkunuz olmasın; hemen şu anda buyurduğunuz gibi...”

“Ayrıca, General... sizden bir ricam var: Nastasya İvanovna’nın evine gittiniz mi hiç?”

“Ben mi? Bu da sorulur mu azizim!” diye bağırdı General, kendinden pek hoşnut, zafer kazanmış bir edayla. “Hem de birkaç kez, azizim, birkaç kez! Ama bir süre sonra, çirkin birlikteliği teşvik etmiş olmamak için ziyaretlerime kendim son verdim. Bu sabah siz de tanık oldunuz, her şeyi kendi gözlerinizle gördünüz: bir babanın –ama uysal, alttan alan, hoşgörülü bir babanın– yapabileceği her şeyi yaptım; ama artık bir başka baba çıkıyor sahneye: kimin neyi başaracağını göreceğiz: eski bir asker mi bu entrikayı önlemeyi başaracak, yoksa utanmaz bir kamelyalı bu soylu aileye gelin girmeyi mi?”

“Ben de sizden tanıdığınız biri olarak beni bu akşam Nastasya Filippovna’ya götürüp götürmeyeceğinizi rica edecektim. Bu akşam ne yapıp edip gitmem gerek oraya; işim var; ama nasıl etsem de gitsem, çıkamadım içinden. Sabah tanıştırıldım, ama beni çağırmadı. Ve bu akşam hep çağrılılar toplanacak evine. Yine de ben kimi nezaket kurallarını çiğnemeye hazırım: alay ederlermiş, varsın etsinler!.. Yeter ki bu akşam orada olabileyim!”

“Benim de gönlümden geçen tam buydu, genç dostum!” diye bağırdı General, sevinçle; sonra, “Yani sizi çağırmamın nedeni şu... şu önemsiz şey değildi,” diye sürdürdü; bunu söylerken “önemsiz şey”i, yirmi beşlik banknotu cebine indirivermişti. “Ben sizi Nastasya Filippovna, daha doğrusu Nastasya Filippov üzerine açtığım cephede yanımda yer almanız için çağırmıştım. General İvolgin ve Prens Mışkin! Acaba nasıl bulacak bu birlikteliği! Ben de tam doğum gününde ona sevecen bir görüntü altında son kararımı bildireceğim: doğrudan değil, dolaylı yoldan, ama sonuçta doğrudan gibi olacak. O zaman Ganya da kendi karar versin kimi tutacağına: şerefli bir asker olan babasını mı, yoksa... birtakım... kamelyalıları... ya da... Her neyse... ne olarsa varsın olsun! Çok doğru düşünmüşsünüz. Saat dokuzda gideriz. Daha zaman var.”

“Nerde oturuyor?”

“Epey uzakta... Büyük Tiyatro’nun orda, meydana yakın, Mitovtsova’nın evinde, birinci katta... Doğum günü olmasına karşın pek büyük bir toplantı olmayacak... ve sanırım erken dağılacaklar...”

Çoktan akşam olmuştu; Prens habire oturuyor, başladığı onlarca öyküden bir tekinin bile sonunu getiremeyen General’i dinliyor, bekliyor... bekliyordu. Prens’in gelişiyile General yeni bir şişe ısmarlamış ve bir saat kadar sonra onu da bitirmişti; sonra bir şişe daha ısmarlamış ve bunu da bitirmişti. Bu süre içinde de hemen bütün yaşam öyküsünü anlatmıştı. Sonunda Prens, daha fazla bekleyemeyeceğini söyleyerek yerinden kalktı. General şişenin dibinde kalan son damlaları da içti, yerinden kalktı ve pek güven vermeyen bir yürüyüşle odadan çıktı. Prens’in canı sıkılmıştı; nasıl böyle aptalca güvenebilmişti ona? Aslında güvenmiş falan değildi; isterse bir skandala neden olsun –ki öyle büyük bir skandal kopacağını sanmıyordu– bir şekilde Nastasya Filippovna’nın evine girmek istiyordu ve General’in bu konuda kendisine yardımcı olacağını düşünmüştü, hepsi bu. General körkütük sarhoş olmuştu, hiç

susmadan, sürekli söylev verir bir edayla, zaman zaman gözyaşlarına boğularak, büyük bir coşkuyla konuşuyordu. Tek tek bütün aile üyelerinin uygunsuz davranışlarını sayıp döküyor, her şeyin yıkılıp gittiğini ve artık bütün bunlara bir dur demek gerektiğini anlatıyordu. Liteynaya Caddesi'ne gelmişlerdi; hava hep öyle ılıktı: buzların çözülüşü sürüyordu; bezgin, bıkkın, ılık, pis bir rüzgâr sokaklarda ısıklık çalıyor, arabalar çamurlu sulara dala çıka ilerliyor, atların boğuk nal sesleri duyuluyordu; ıslak bir yaya kalabalığı kaldırımlarda bezgince yürüyordu. Arada bir sarhoşlara rastlanıyordu.

“Şu ışıklar içindeki evleri görüyor musunuz, hep arkadaşlarımdır buralarda oturanlar?” dedi General. “Ve ben, onların en kıdemlisi, onların hepsinden daha büyük acılar çekmiş ben, Büyük Tiyatro Meydanı'na, kuşkulu bir kadının evine doğru çamurlar içinde kendimi sürüyorum. Göğsünde on üç kurşun taşıyan ben!.. İnanmıyor musunuz? Pirogov¹³ benim için Paris'e telegraf çekmiş ve kuşatılmış Sivastopol'u bir süre için terk etmişti; telgrafı alan Paris saray doktoru Nelaton¹⁴ da bilim adına serbest geçiş izni alarak, kuşatma altındaki Sivastopol'a beni muayeneye gelmişti. Bunu en üst yöneticilerimiz bile çok iyi bilirler... Beni gördüler mi, 'Ha, göğsünde on üç kurşun olan İvolgin!' derler. Şu evi görüyor musunuz, Prens? Pek asil ve pek kalabalık ailesiyle birlikte eski dostum General Sokoloviç oturur bu evde. Şu ev, Nevskiy Bulvarı'nda üç ev daha ve Morskaya Caddesi'nde bir ev daha... işte bütün çevrem... kişisel çevrem demem daha doğru... Nina Aleksandrovna nicedir koşullara boyun eğmiş durumda. Ben-se eski dostlardan ve beni hâlâ taparcasına seven astlarımdan oluşan eğitimli kültürlü bir çevreyi anımsamayı, bu çevrede dinlenmeyi sürdürüyorum. General Sokoloviç... ah, ne zamandır hiç uğramadım kendilerine, Anna Fyodorovna'yı görmeyeli ne çok oldu!.. Aslında ne var biliyor musunuz, aziz Prens, insan kimseyi konuk edemeyince, ister istemez konukluğa da pek gidemiyor. Bununla birlikte... hmm, bana inanmıyor gibisiniz... Madem öy-

13 Pirogov, N.I. (1810-1881) – Kırım savaşı sırasında kuşatma altındaki Sivastopol'da bulunan ünlü Rus cerrah.

14 Nelaton August (1807-1873) – Yaralı Garibaldi'ye yaptığı başarılı ameliyatla 1862 yılında tüm dünyaya ün salan büyük Fransız cerrah. Hiçbir zaman Rusya'da bulunmamıştır.

le, en iyi dostumun, çocukluk arkadaşımın oğlunu bu harika aileyle tanıştırmak düşmez mi bana? General Ivolgin ve Prens Mişkin! Harika bir kız göreceksiniz, bir de değil, iki, hatta üç! Başkentimizin ve başkent sosyetesinin süsü! Güzellik, eğitim, kültür, kadın sorunları, şiir... ve bütün bunların mükemmel uyumu! Her birinin, tümü nakit olmak üzere, en az seksen bin rublelik draho-masından hiç söz etmiyorum daha... Yo, hayır, para, kadın sorun-ları için de, toplumsal sorunlar için de engel oluşturmaz... sözün özü, sizi kesinlikle götürmeliyim oraya, kesinlikle... General Ivol-gin ve Prens Mişkin!"

"Şimdi mi? Hemen şu anda mı? Unuttunuz mu, biz..." diyecek oldu Prens.

"Önemli değil... unutmadım. Gidelim! Bu taraftan... Şu göz ka-maştırıcı merdivenlerden! Şaşılacak şey, kapıcı yok! Yortu dola-yısıyla kırmış olabilir. Bir türlü kovamadılar şu ayyaşı! Gerek iş, gerekse özel yaşamındaki tüm mutluluğunu bana, yalnızca bana borçludur, bu Sokoloviç, başka kimseye değil, ama yine de... a, gelmişiz bile!"

Prens ziyarete artık karşı koymuyor ve kızdırmamak için Gene-ral'i uslu uslu izliyordu. Bunu yaparken General Sokoloviç'le aile-sinin yavaş yavaş buharlaşıp, hiç var olmamışlarcasına bir düşe dönüşeceklerini, böylece kendilerinin de merdivenleri gerisin ge-ri inip yollarına devam edeceklerini umut ediyordu. Ama dehşet içinde umutlarının suya düşmek üzere olduğunu fark etti: çünkü General kendisini gerçekten burada oturan bir tanıdığı varmış gi-bi merdivenlerden çıkarıyor ve durmamacasına, ev halkına değin hepsi de matematik kesinlikte biyografik ve topografik ayrıntılar veriyordu. Sonunda birinci katta, sağda zengin bir dairenin kapı-sı önünde durdular, General çingırağın koluna asıldığı anda Prens kesin olarak kaçmaya karar verdi... ise de tuhaf bir şey dikkatini çektiği için bir an duraksadı.

"Yanılıyorsunuz, Generalim," dedi. "Bakın, kapıda Kulakov ya-zıyor, oysa siz Sokoloviçleri ziyaret etmek istiyordunuz."

"Kulakov... Neyi kanıtlar ki orda Kulakov yazması! Bu ev Soko-loviç'in ve ben Sokoloviç'in kapısını çalıyorum. Tükürmüşüm Ku-lakov'a! İşte açıyorlar kapıyı."

Kapı gerçekten açıldı. Bir uşak, "beyefendi hazretleri evde yok-lar" dedi.

“Çok yazık! Çok yazık! Tersliğe bak!” dedi Ardalyon Aleksandroviç birkaç kez derin bir yazıklanmayla. “O zaman, cancağızım, General İvolgin’le Prens Mişkin saygılarını sunmak üzere gelmişler dersin ve tabii kendilerini bulamamış olmanın bizi ne kadar üzdüğünü...”

Bu sırada iç odalara açılan kapıdan bir yüz daha göründü; kırk yaşlarında, üzerinde koyu renk giysi bulunan bir kadındı bu; ya kâhyası ya da mürebbiyesi olmalıydı evin. General İvolgin ve Prens Mişkin adlarını duyunca kuşkulu bir merakla yaklaştı ve özellikle General’e bakarak:

“Maria Aleksandrovna evde yok,” dedi. “Küçük hanımla, Aleksandra Mihaylovna’yla birlikte, büyükanneye gittiler.”

“Tanrım, ne şanssızlık, demek Aleksandra Mihaylovna da yok! Düşünebiliyor musunuz hanımefendi, hep böyle şanssızım! Lütfeyip selamlarımı iletirseniz minnettar olurum... Aleksandra Mihaylovna’ya da şeyi hatırlatırsanız... kısacası, perşembe akşamı Chopin’in Ballade’ını dinlerken, birtakım dileklerde bulunmuşlardı; o dileklerin gerçekleşmesini bütün içtenliğimle dilediğimi... hatırlayacaklardır... En içten dileklerimle! General İvolgin ve Prens Mişkin!”

Bakışlarına güven gelen kadın konukları selamlayarak:

“Unutmam efendim,” dedi.

Merdivenlerden inerken General ev sahiplerini evde bulamamalarından yakınmaya devam ediyor, Prens’in harika bir tanışıklıktan yoksun kalmasına üzülmüyordu.

“Biliyor musun, aziz dostum, ruhen biraz ozanımdır ben, bilmem fark etmiş miydiniz?” Sonra birden aklına gelmiş gibi: “Sokoloviçler, şimdi anımsadım, burda oturmuyorlardı... Hatta onlar şimdi Moskova’dalar. Evet, sanırım yanıldım, ama yine de... neyse önemli değil.”

Prens tam bir yılgınlıkla:

“Acaba size bel bağlamaktan vazgeçip de, tek başıma mı gitem?” dedi.

“Vazgeçmek mi? Tek başına gitmek mi? Ben bütün ailemin yazgısını ilgilendiren son derece önemli bir girişimde bulunacakken mi? Bakın genç dostum, siz İvolgin’i hiç tanımamışsınız. ‘İvolgin’ demek ‘duvar’ demektir: hizmete ilk başladığım süvari bölüğünde ne derlerdi arkadaşlar, bilir misin: ‘İvolgin varsa korkma, duvara

dayar gibi dayayabilirsin sırtını ona.' Bu arada... yolda bir eve daha uğramam gerek, bir dakikalığına... binbir kaygı ve telaştan sonra birkaç yıldır ruhumu dinlendirdiğim bir eve..."

"Bir eve daha mı uğrayacaksınız?"

"Hayır! Yüzbaşı Terentyev'in dul karısına... Yüzbaşı Terentyev benim maiyetimdeydi, dostumdu da diyebilirim... Burada, onun dulunun evinde ruhen kendimi yenilenmiş gibi hissediyor, evdekilerle, ailemle ilgili elemelerimden kurtuluyorum. Bugün de ruhumda büyük bir sıkıntı olduğu için..."

"Az önce sizi rahatsız etmekle çok büyük bir aptallık ettim galiba," diye mırıldandı Prens. Tutup şimdi de... Hoşçakalın!"

"Ama sizi bırakamam, genç dostum, asla bırakamam! Burada söz konusu olan bir anne, bir dul kadındır... ki onun yüreğinde titreyen teller, yankısını benim yüreğimde bulur, tüm varlığım da yankılanır. Altı üstü beş dakikalık bir ziyaret... Kendi evimde gibi rahatımdır ben bu evde... bir bakıma burda yaşıyor gibiyim... biraz yıkanacak, üstüme başıma çekidüzen vereceğim... Sonra bir arabaya atladığımız gibi, doğru Büyük Tiyatro'ya... İnanın bu akşam için size çok ihtiyacım var. Gelmişiz bile, işte bu ev! A, Kolya, sen de mi buradasın? Marfa Borisovna evde mi, yoksa sen de yeni mi geldin daha?"

"Hayır, ben epeydir burdayım," dedi Kolya. "İppolit sabah fenalaştı ve yattı. Ben oyun kâğıdı almak için bakkala gidiyordum. Marfa Borisovna sizi bekliyor." Kolya bir süre dikkatle babasının duruşunu ve yürüyüşünü süzdü: "Ama babacığım... haliniz çok... neyse, hadi gidelim!"

Kolya'ya rastlamak Prens'de General'e Marfa Borisovna'nın evine kadar da eşlik etme düşüncesi uyandırdı, ama çok kısa bir süre için. Kolya gerekliydi kendisine. General'den ne olursa olsun ayrılacaktı; az önce ona bel bağladığı için kendisini bağışlayamıyordu. Her nedense arka merdivenleri kullandıkları için dördüncü kata binbir güçlükle çıkabildiler.

"Prens'i mi tanıştırmak istiyorsunuz?" diye sordu Kolya babasına.

"Evet, azizim, tanışmak! General İvolgin ve Prens Mışkin! Şey... kendisi nasıl... Marfa Borisovna?"

"Babacığım, hiç gitmeseniz daha iyi olur! Parçalayacak sizi! Üç gündür sizden para bekliyor, sizse fellik fellik kaçıyorsunuz ken-

disinden! Ne diye söz verdiniz? Hep böyle yapıyorsunuz! Bakalım nasıl çıkacaksınız işin içinden?"

Dördüncü katta alçak bir kapının önünde durdular. General sanki ürküyor ve Prens'i öne sürüyor gibiydi:

"En iyisi n'apalım biliyor musunuz: ben şuraya gizleneyim, sonra çıkıp sürpriz yapayım."

Önce Kolya girdi içeri. Sürmüş sürüştürmüş, ayakları terlikli, sırtı yelekli, saçları örgülü, kırk yaşlarında bir kadının kapıda görünmesiyle birlikte, General'in de sürprizi boşa gitti. Kadın, General'i görür görmez bağırmaya başladı:

"İşte aşağılık adam geldi! Kalbim söylüyordu zaten geleceğini!"

Bütün bu bağırışlara karşın General safça gülümseyerek:

"Girelim, hep böyledir kendisi," dedi.

Ama bu kez işin rengi farklı gibiydi. Basık ve loş antreden içinde yarım düzine kadar hasır iskemleyle iki oyun masasından başka eşya bulunmayan dar bir salona geçmeleriyle birlikte ev sahibesi epeyce talimli olduğu anlaşılan ağırlıklı bir sesle başladı:

"Hiç utanma yok mu sende, aile katili, barbar, canavar, haydut adam! Neyim var neyim yok aldın, yağmaladın, kanımı emdin, yine de hoşnut değilsin; nedir istediğin benden aşağılık yaratık!"

General çok şaşırmıştı, sesi titreyerek:

"Marta Borisovna, Marta Borisovna!" diye mırıldandı. "Bu... Prens Mışkin. General Ivolgin ve Prens Mışkin!"

Bayan Yüzbaşı birden Prens'e döndü:

"İnanın bana, bu utanmaz, arlanmaz adam yetimlerime bile acımadı! Nemiz var nemiz yoksa yağmaladı, aldı götürdü her şeyimizi, sattı, rehine bıraktı; gördüğünüz gibi bir şey bırakmadı elimizde! Ne yapayım ben senin borç senetlerini üçkâğıtçı alçak? Vicdansız! Cevap ver bana, dolandırıcı, cevap ver bana ey doymaz mide: ne yiyip ne içecek benim zavallı yetimlerim? Şuraya bak: ayakta duracak hali yok! Tanrım günahım neydi benim? Cevap ver, üçkâğıtçı, dolandırıcı, cevap ver!"

Ama General hiç oralarda değildi.

"Marfa Borisovna, yirmi beş ruble... soylu dostumun yardımıyla bütün yapabileceğim bu kadar. Prens! Çok kötü yanıldım... hayat... böyle... Şimdi... Beni bağışlayın... halsizim biraz..." General odanın ortasında duruyor ve dört yana selamlar veriyordu. "Halsizim... bağışlayın! Lenoçka! Bir yastık, tatlım!"

Sekiz yaşında bir kız olan Lenočka hemen koşup bir yastık getirdi, muşamba kaplı, eski, sert divana yerleştirdi. General daha pek çok şey söyleme niyetiyle divana oturdu, ama oturmasıyla birlikte duvara doğru yıkılması ve vicdanı temiz kişilere özgü derin bir uykuya dalması bir oldu. Marfa Borisovna hem resmi, hem mahzun bir eda ile Prens'e oyun masasının önünde duran iskemlelerden birini gösterdi, kendisi de geçip karşısına oturdu, sağ yanağını eline dayadı ve içli içli göğüs geçirerek Prens'e bakmaya başladı. Bu arada en büyükleri Lenočka olan ikisi kız biri oğlan üç çocuk masanın yanına geldi; çocuklar ellerini masaya koyup dikkatle Prens'e bakmaya başladılar. Öbür odadan Kolya göründü.

"Size burda rastladığıma çok sevindim, Kolya," dedi Prens. "Bana yardım edersiniz umarım? Muhakkak Nastasya Filippovna'ya gitmem gerek. Az önce Ardalyon Aleksandroviç'ten rica etmiştim, ama gördüğünüz gibi kendisi uyuyakaldı. Lütfen bana eşlik eder misiniz, çünkü ne adresi, ne de yolları biliyorum? Aslında adresi biliyorum diyebilirim: Büyük Tiyatro yanında Mitovtsova'nın evi."

"Nastasya Filippovna'nın adresi mi bu? Doğrusunu isterseniz, Nastasya Filippovna hiçbir zaman Büyük Tiyatro'nun oralarda oturmadığı gibi, babam da bir kez olsun onun evine gitmiş değildir. Ondan bir şey beklemiş olmanızı yadırgadım. Vladimirskaya Caddesi Beşyol'da oturur, Nastasya Filippovna, buraya yakın sayılır. Hemen mi gitmek istiyorsunuz. Şu anda saat dokuz buçuk. Buyrun, götürüyüm sizi."

Prens'le Kolya zaman yitirmeden çıktılar. Heyhat! Prens'de bir araba tutacak kadar bile para yoktu, çaresiz yayan gitmek zorundaydılar.

"Sizi Ippolit'le tanıştırmak isterdim," dedi Kolya. "Deminki yelekli, Bayan Yüzbaşı'nın büyük oğludur Ippolit; kendisi öteki odadaydı. Hasta olduğu için bugün bütün gün yattı. Çok garip bir çocuktur. Aşırı alıngandır. Böyle bir anda geldiğiniz için evlerine, sanırım sizden utandı. Ben onun kadar utanmıyorum, çünkü benim babam, onunsa annesi, ne de olsa arada fark var; çünkü erkekler için onursuzluk sayılmıyor bu tür durumlar. Aslında böylesi durumlar için cinslerden birine üstünlük tanımak kör inançtan başka bir şey değil gibi geliyor bana. Ippolit gerçekten harika bir insandır, ama işte bazı kör inançlardan bir türlü kurtaramıyor kendisini."

“Verem olduğunu söylemiştiniz galiba?”

“Evet. Sanırım ölüm onun için kurtuluş olacak. Ben onun yerinde olsam bir an önce ölmek isterdim. Kardeşlerine, demin gördüğünüz küçüklerle acıyor. Olanak bulsak, yani yeterli paramız olsa onunla ayrı bir ev tutar ve ailelerimizden ayrılırdık. Bu bizim düşümüz. Biliyor musunuz, demin ona sizin olayı anlattım da; kendisine tokat atanı düelloya çağırmayan biri alçaktır, dedi. Müthiş sinirli bu aralar, onun için kendisiyle hiç tartışmaya girmedim. Demek Nastasya Filippovna sizi daha ilk görüşünde evine çağırdı?”

“Çağırmış falan değil.”

“Peki o zaman nasıl gidiyorsunuz?” diye bağırdı Kolya, hatta şaşkınlığından yolun ortasında kalakaldı. “Hem de bu üstbaşla?.. Hem de özel çağrılıların olduğu özel bir akşama?”

“Nasil gittiğimi ben de bilmiyorum. Kabul ederlerse, ne iyi; etmezlerse iş yatar. Giysilerim konusuna gelince, şu anda yapılabilecek hiçbir şey yok!”

“Bir işiniz mi var, yoksa gidişiniz ‘seçkinler arasında’ *pour passer le temps** mi?”

“Ben... aslında iş için... ama... açıklayabilmem zor, yine de...”

“Ne için gittiğiniz yalnız sizi ilgilendirir. Benim için önemli olan, kamelyalılardan, Generallerden, tefecilerden oluşan bu göz alıcı topluluğa kabul olunmak isterken belli bir amacınızın bulunmasıdır. Böyle olmasaydı, hiç kusura bakmayın Prens, sizi küçük görecektik, sizinle alay edecektim. Bunlar arasında dürüst, saygı duyulabilecek insan yok gibidir. İster istemez topunu birden küçük görürsün, onlarsa kendilerine saygı duyulsun isterler. Başta da Varya. Farkındasınızdır herhalde, çağımız adeta serüvencilerin çağı! Özellikle de sevgili yurdumuz Rusya hep serüvencilerle dolu. İşin nasıl bu noktaya geldiğine insanın aklı ermiyor. Bir vakitler her şey yolunda gibiydi sanki, oysa bir de şimdi bakın duruma! Her yerde konuşuluyor, yazılıp çiziliyor bu durum. Bizde herkes ifşa etme, foyasını ortaya çıkarma meraklısı. En başta da ana babalar. Anlaşılmayacak bir yanı yok bunun: benimsemiş oldukları eski ahlak kurallarından utanıyorlar. Moskova’da bir baba –basında da yer aldı bu– oğluna paraya giden yolda hiçbir engel tanınamamasını öğütlemiş. Bizim General’i alın... ne hale düştü? Aslında, biliyor musunuz, bizim General dürüst adamdır; inanın bana. Her şeyi berbat eden, içki!

(*) Zaman geçirmek için (Fr.).

Inanın bana, böyle! Hatta acıyorum kendisine, ama bundan kimseye söz edemiyorum, alay ederler benimle diye korkuyorum. Pekki akıllıların hali sanki pek mi iyi? Hepsi tefeci! İppolit tefeciliğin de gerekli olduğunu söylüyor; ekonomik sarsıntılar, birtakım gelgitler ne bileyim neler bunu gerekli kılıyormuş... hepsinin canı cehennem! Ona çok üzülüyorum, ama çok hırçın... Düşünebiliyor musunuz, annesi, Bayan Yüzbaşı, General'den, babamdan yani, para alıyor, ama ona, oğluna faizle veriyor! Tek kelimeyle utanç verici! Öte yandan annem de, yani Nina Aleksandrovna, yani Bayan General, İppolit'e para, giysi, çamaşır vb. gibi yardımlarda bulunuyor; hatta zaman zaman küçüklere de, İppolit aracılığıyla bir şeyler yolluyor. Varya da öyle."

"Gördünüz mü, bir de hiç dürüst, saygı duyulacak insan yok bunların arasında; hepsi tefeci diyordunuz? İşte kişilikli, güçlü insanlar: anneniz ve Varya. Burada, yardım etmek, hem de kendisi bu koşullardayken yardım etmek, sağlam bir ahlakın belirtisi değil midir?"

"Varka¹⁵ bunu özsaygısından, annesinden geri kalmadığını gösterip bununla övünmek için yapıyor. Anneme gelince, o gerçekten... ona saygı duyuyorum. Ona saygı duyuyor ve hak veriyorum. İppolit bile duygulanıyor gibi. Oysa duygulanmak ne, öfke, hınç doludur kendisi. Önceleri annemle alay eder, bunları hep alçaklığından yaptığını savunurdu. Ama şimdi duygulanıyor onun bu davranışlarından. Hımm! Demek siz bunu sağlamlık olarak, güç olarak görüyorsunuz? Bunu aklımda tutayım. Ganka'nın annemin bu yardımlarından haberi yok; bilseydi eğer, güç falan değil, 'gösteriş' olarak nitelendirirdi."

"Demek Ganya'nın haberi yok?" dedi Prens dalgın dalgın ve yine öyle devam etti: "Sanki onun daha pek çok şeyden haberi yok?"

"Biliyor musunuz, Prens, sizden çok hoşlandım; hele sabahki olay hiç aklımdan çıkmıyor."

"Siz de benim çok hoşuma gidiyorsunuz, Kolya."

"Burda yaşama konusunda bir planınız var mı, Prens? Ben yakında bir işe gireceğim; elime biraz para geçecek... İsterseniz siz, ben ve İppolit bir ev tutup birlikte oturalım; General de konuğumuz olur?"

15 Varya'ya "Varka", Ganya'ya "Ganka" demek, bu adları kabalaştırarak söylemektir; söz konusu kişilere duyulan öfkeyi, antipatiyi belirtir.

“Büyük bir zevkle, Kolya. Ama bunu ilerde düşünürüz. Ben şu anda allak bullak durumdayım. A, bu ev mi? Ne kadar gösterişli bir girişi var! Kapıcı da öyle... Eh, Kolya, bakalım nereye varacak bu işin sonu!”

Prens şaşkın, kalakalmıştı.

“Yarın anlatırsınız! O kadar çekinmenize gerek yok. Size başrılar dilerim! Çünkü sizinle bütün görüşlerimiz uyuyor. Hoşçakalın. Ben geri dönüyorum; geri dönecek ve İppolit’e her şeyi anlatacağım. Sizi kabul edeceklerinden hiç kuşkunuz olmasın. Son derece orijinal bir kadındır kendisi! Şu merdivenlerden... Hemen birinci kat... kapıcı size gösterir!”

XIII

Prens merdivenleri çıkarken müthiş kaygılıydı ve habire kendini cesaretlendirmeye çalışıyordu: “Ne olur, en çok kabul etmezler ve hakkımda hoş olmayan şeyler düşünürler; ya da kabul ederler ve yüzüme karşı güler, alay ederler... ikisinin de önemi yok!” Gerçekten de işin bu yanı onu o kadar korkutmuyordu; ama “oraya niçin gidiyorum ve orda ne yapacağım?” sorusuna bir türlü doyurucu bir yanıt veremiyordu. Bir fırsatını bulup da Nastasya Filippovna’yı yalnız yakalayabilse ve ona “Sakin bu adamla evlenip kendinizi yakmayın; o sizi değil paranızı seviyor, bunu bana kendisi söyledi, ayrıca Aglaya Yepançina da söyledi; ben de size söylemeye geldim” diyebilseydi bile, bunun her açıdan doğru bir hareket olacağından bile kesin emin değildi. Çözümlememiş bir başka sorun daha vardı: öyle müthiş bir sorundu ki bu, Prens onu düşünmeye bile korkuyor; bu sorunu bir soru cümlecigi halinde nasıl formüle edeceğini bilemiyor, sorunun zihnini şöyle bir yoklaması bile kıpkırmızı kesilmesine ve ürpermesine yetiyordu. Bütün bu kaygı ve kuşkularına karşın içeri girdi ve Nastasya Filippovna’yı sordu.

Nastasya Filippovna gerçekten de, o kadar geniş olmasa da son derece güzel döşenmiş bir dairede oturuyordu. Beş yıllık Petersburg yaşamının başlangıç döneminde, insanın konfora ve lükse çok kolay alışığını, bir kez alıştıktan ve bunları gereksinim gibi görmeye başladıktan sonra da bunlardan çok zor kurtulabildi-

gini iyi bilen Afanasiy İvanoviç, onun aşkını kazanabilmek, başını döndürebilmek umuduyla –evet, o sıralar hâlâ böyle bir umudu vardı– uğruna su gibi para harcamaktan kaçınmamıştı. Totskiy bu açıdan hep eski güzel geleneklere bağlı kaldı, duyguların yenilmez gücüne duyduğu sınırsız saygıyla bunlarda en ufak bir değişikliği aklından bile geçirmedi. Nastasya Filippovna'ya gelince, lüksü geri çevirmedi, hatta sevdi bile onu, ama –bu da gerçekten çok tuhaftı– her zaman onsuz da yapabildi ve hiçbir zaman kendini ona teslim etmedi; hatta birkaç kez Totskiy'e de açıkça söyledi bunu, ki bayağı tatsız bir sonucu oldu bunun Totskiy üzerinde. Aslında Nastasya Filippovna'nın pek çok hali Afanasiy İvanoviç'i şaşırtıyor, üzerinde tatsız bir etki yaratıyordu (sonraları küçük görmeye dönüşecekti bu). Nastasya Filippovna'nın yakın çevresine aldığı bazı kişilerin kibarlıktan, zarafetten yoksun olmaları şurda dursun, kendisinin, iki farklı zevkin barbarca karışımından oluşan ve Totskiy gibi zevk sahibi, akli başında birinin kabul etmesi olanaksız bazı tuhaf eğilimleri, anlaşılabilir kanaatkârlıkları da vardı. Aslında, Nastasya Filippovna'nın, örneğin bir köylü kadının, kendisinin giydiği türden patiska iççamasını giymediğini öğrendiğinde göstereceği, o pek sevimli, pek zarif bilgisizlik Afanasiy İvanoviç'in galiba hoşuna bile giderdi. Totskiy'nin isteğiyle Nastasya Filippovna'ya baştan beri uygulanan eğitim programıyla varılmak istenen nokta da galiba böyle bir noktaydı; ama heyhat! elde edilen sonuçlar oldukça tuhaftı. Buna karşın Nastasya İvanovna'da, özgünlüğü, çekiciliğiyle Afanasiy İvanoviç'i bile hayrete düşüren ve onun üzerine kurduğu bütün planları çoktan yerle bir olduğu halde, kendini hâlâ onun şiddetli çekimi altında duymasına yol açan güçlü bir şeyler vardı.

Nastasya Filippovna hiç erkek hizmetli kullanmadığı için, Prens'e de kapıyı bir genç kız açtı. Ev sahibesine gelişini bildirmesini söylediğinde genç kızın hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermemesi Prens'i çok şaşırttı. Ne çamur içindeki botları, ne geniş kenarlı şapkası, ne harmaniyesi, ne çekingen hali kızda en ufak bir kuşku uyandırmıştı. Sırtından harmaniyesini aldıktan, kendisine de kabul odasında yer gösterdikten sonra, doğruca içeri haber vermeye gitti.

Nastasya Filippovna'nın konukları arasında her zamanki eş dost dışında hiç yabancı yoktu. Hatta geçmiş yılların aynı günle-

rinde yapılan toplantılara göre çok daha az insan olduğu bile söylenebilirdi. Afanasiy İvanoviç Totskiy ile İvan Fyodoroviç Yepançin, kuşkusuz, en ağırlıklı, en öncelikli konuklardı; her ikisi de hem pek sevecendiler, hem de Ganya konusunda yapılacak açıklamayla ilgili olarak gizlemeyi pek de başaramadıkları bir tedirginlik içindeydiler. Onların dışında, tabii, Ganya da oradaydı: yüzü asık, çok dalgın, hatta “suratsız”dı, uzakça bir köşeye çekilmiş, ağzını açmıyordu. Yanında Varya’yı da getirmeyi göze alamamıştı; Nastasya Filippovna da onu ne sormuş ne de adını anmıştı. Buna karşılık Ganya’yla selamlaştıktan hemen sonra gündüz Prens’le aralarında geçen sahneyi anımsatmıştı. Olaydan haberi olmayan General’in ilgi göstermesi üzerine Ganya sabah olup bitenleri ve sonrasında nasıl Prens’in odasına özür dilemeye gittiğini, sıradan bir şey anlatır gibi kayıtsızca, ama hiçbir şey gizlemeden anlattı. Sonra az öncekine benzemeyen, coşkulu bir havayla, Prens’in son derece tuhaf bir adam olduğunu ve ona “kimbilir neden budala dediklerini, kanısınca onun budala olmak şurda dursun, son derece akli başında biri olduğunu” söyledi. Nastasya Filippovna, Ganya’nın sözlerini büyük bir dikkatle dinliyor, kendisini de ilgiyle inceliyordu; ama çok geçmeden konuşma sabahki olayların asıl yaratıcısı olan Rogojin’e kaydı; Afanasiy İvanoviç’le İvan Fyodoroviç onunla ilgili olarak anlatılanları da aynı büyük ilgiyle dinlediler. Rogojin’e ilişkin olarak, o akşam nerdeyse dokuza dek onun birtakım işleriyle ilgilenmek zorunda kalan Ptitsın’ın özel birtakım bilgiler verebileceği anlaşılıyordu. Rogojin, Ptitsın’ın “hemen bugün” yüz bin ruble bulması konusunda çok ısrarcı olmuştu. “Gerçekten de epey sarhoştı,” dedi Ptitsın, “kolay olmayacak ama galiba yüz bini de bulacaklar kendisine; tabii hemen bugün bulabilirler mi ve hepsini birden bulabilirler mi, bilemiyorum; ama çok adam uğraşüyor: Kinder, Trepalov, Biskup hep bu işin peşindeler; faize gelince, canları ne kadar isterse o kadar koyacaklarına kuşku yok.” Ptitsın’ın verdiği haberler ilgiyle dinlenmekle beraber genel bir can sıkıntısına da neden oldu. Nastasya Filippovna düşüncelerini açıklamaktan kaçındığı için olsa gerek susuyordu. Ganya da öyle. General Yepançin’inse derdi başkaydı ve galiba içlerinde en büyük tedirginliği yaşayan oydu: o sabah sunduğu inciler aşırı soğuk bir nezaket ve sanki tuhaf bir gülümsemeyle kabul edilmişti. Bütün konuklar içinde bir tek Ferdişçenko’nun neşesine diye-

cek yoktu; kendi kendine topluluğun şaklabanı rolünü üstlendiği için yerli yersiz kakhahalar atıyor. İnce, nûkteli öyküler ustası olarak ün salan ve eskiden bu tür toplantılarda konuşmaları yönlendiren Afanasiy Ivanoviç sanki pek bir keyifsizdi, hatta onda kimse-nin görmeye alışmadığı bir şaşkınlık içinde gibiydi. Geri kalan birkaç konuksa (Tanrı bilir neden çağırılmış bir yaşlı öğretmen; pek genç, pek utangaç, hiç konuşmayan ve kimliği de bilinmeyen bir delikanlı; kırk yaşlarında deli dolu bir aktris ile kendi de, üzerin-deki giyimi kuşamı da son derece güzel, göz alıcı, ama ağzını aç-maya niyeti yokmuş gibi görünen genç bir kadın) ortamı ateşlen-dirmek, konuşmayı canlandırmak şurda dursun, çoğu kez ne söy-leyeceklerini bile bilemiyorlardı.

Böylece, Prens'in birdenbire ortaya çıkıvermesi sanki çok ye-rinde olmuştu. Geldiğinin bildirilmesi, özellikle de Nastasya İva-novna'nın yüzünde beliren şaşkın ifadeden onun böyle bir çağrıda bulunmadığının anlaşılmasıyla genel bir şaşkınlığa ve oldukça tu-haf gülümsemelere neden oldu. Ama pek kısa sürdü ev sahibesi-nin şaşkınlığı; hemen ardından öyle bir hoşnutluk gösterdi ki, sa-londakilerin büyük bölümü çağrısız gelen konuğu gülererek, neşey-le karşılamaya hazırlandılar.

Ivan Fyodoroviç Yepançin:

"Bu davranışı saflığından kaynaklanıyor olsa gerek," dedi. "Yi-ne de bu türden hareketlerini hoş görmek tehlikeli olabilir; ama öte yandan bu denli orijinal bir şekilde de olsa böyle bir anda çı-kıpgelmesi hiç de fena olmadı: hakkında edinebildiğim kanıda ya-nılmıyorsam eğer, kendisi bu akşam burda bizi eğlendirebilir di-ye düşünüyorum."

"Kendi ayaklarıyla geldiğine göre, besbelli öyle!" diye atıldı Fer-dişçenko.

Ferdişçenko'dan hiç hazzetmeyen General, soğuk soğuk:

"N'olmuş kendiliğinden gelmişse?" dedi.

"N'olmuşu var mı: içeri girmek için ücret ödeyecek!"

Baştan beri Ferdişçenko'yla aynı topluluk içinde bulunmayı ve onunla eş düzeyde tutulmayı bir türlü sindiremeyen General:

"Ama o Prens Mışkin, Ferdişçenko değil!" dedi.

"Aman Generalim," dedi Ferdişçenko sırtarak, "kulunuza acı-yın... hem onun özel hakları var."

"Neymiş o özel haklarınız?"

“Bunu geçen sefer bu topluluğa ayrıntılarıyla açıklama onurunu yaşamıştım; ama Ekselansları için bir kez daha yineleyebilirim. Malumları olduğu üzere, Ekselansları, herkeste bir nükte yeteneği vardır, bendenizse bundan yoksunum. Buna karşılık da bana gerçekleri söyleme izni verilmiştir; çünkü herkesin bildiği gibi gerçekleri yalnızca nükte yeteneği olmayanlar dile getirebilir. Ben, kin tutarım; kin tutmam da nükte yeteneğimin olmamasından ileri geliyor. Her aşağılamaya katlanır, uysalca boyun eğirim; ama aşağılayıcımın ilk başarısızlığına dek sürer bu boyun eğişim. Ayağının ilk sürçtüğü anda, karşısında beni bulur; bir şekilde kendisinden öcümü alırım; Ivan Petroviç Ptitsin’in benim hakkımdaki sözleriyle, sert bir çifte atarım. Kendileriye hiçbir zaman böyle bir şey yapmazlar tabii. Krılov’un “Aslanla Eşek” fablını biliyordsunuzdur, Ekselansları: siz ve ben... iki kahramanıyız bu masalın... Bizi yazmış sanki Krılov...”

General öfkeyle tersledi:

“Gene zırvalamaya başladınız, Ferdişçenko!”

“Ne oldu, Ekselansları?” dedi Ferdişçenko; konuyu biraz daha uzatmayı hesaplayarak. “İçiniz rahat olsun, ben haddimi bilirim: siz ve ben, Krılov’un fablindeki Aslan ve Eşegiz dedimse, Eşek rolünde olan elbette benim, Ekselansları ise, Aslan. Tıpkı Krılov’un dediği gibi:

Yaşlanınca pek bir güçsüzleşti
Ormanlar hâkimi Aslan hazretleri

Evet, burdaki Eşek benim.”

“Doğru söze ne denir!”

General’in ağzından kaçiveren bu sözler, Ferdişçenko’nun şaklaban rolü oynamasına alışıldığı için kabalık olarak görülmedi.

“Beni zaten bunun için, böyle şeyler söylediğim için aralarına kabul ediyorlar,” demişti Ferdişçenko bir gün. “Yoksa benim gibi birini aralarına almaları mümkün mü? Bunu, elbette anlayabiliyorum. Yoksa Ferdişçenko’yla Afanasiy Ivanoviç gibi bir centilmen yan yana oturacaklar, mümkün mü! İster istemez tek bir açıklama kalıyor geriye: bir arada düşünülmemiz bile olanaksız olduğu için yan yana getiriyorlar bizi.

Kaba da olsa, acıydı konuşmaları Ferdişçenko’nun, hatta zaman zaman çok acıydı ve Nastasya Filippovna da galiba bu yüzden hoş-

lanıyordu ondan. Onun evine gelmek isteyenler Ferdişçenko'ya katlanmak zorundaydılar. Varlığı baştan beri Totskiy'e katlanılmaz geldiği için buraya davet edilmiş olduğu tahmini de tümüyle doğrudu sanki. Ganya'ya da cehennem azapları çektiğine kuşku yoktu Ferdişçenko'nun; bu açıdan Nastasya Filippovna'nın çok, ama çok işine yaradığı açıktı.

Ferdişçenko bir yandan da Nastasya Filippovna'nın ne tepki göstereceğini kollayarak:

"Prensiğim gelsin, kendisine hemen son moda romanslardan birini söyleteceğim," dedi.

"Hayır, Ferdişçenko," dedi Nastasya Filippovna, soğukça. "Ve lütfen fazla coşmayın!"

"A-ha! Madem kendisi özel koruma altında, ben de hemen yumuşarım..."

Ama Nastasya Filippovna onu daha fazla dinlemedi, kalkıp bizzat Prens'i karşılamaya çıktı.

"Çok üzülmuştum," dedi Prens'i birden karşısında görürünce, "sabah o telaş içinde sizi çağırmayı unuttuğum için; ve şu anda, kendiliğinizden çıkıp gelme yürekliliği göstererek, bana takdir ve teşekkürlerimi sunma fırsatı verdiğiniz için çok sevinçliyim."

Sürpriz ziyaretinin nedenini keşfedebilme umuduyla Prens'in gözlerinin ta içine bakarak söylemişti bunları.

Prens bu sevecen sözlerle yanıt yerine geçecek bir şeyler söyleyebilirdi herhalde, ama hayranlıktan gözleri öylesine kamaşmıştı, öylesine şaşkın durumdaydı ki, ağzını açıp bir şey söyleyemedi. Fark etti onun bu durumunu Nastasya Filippovna ve pek memnun oldu. Göz kamaştırıcı bir tuvalet vardı bugün üzerinde ve herkesi müthiş etkiliyordu. Prens'i elinden tutarak konukların yanına götürdü. Tam salona girecekken Prens birden durdu ve büyük bir heyecanla, çabuk çabuk fısıldadı:

"Öylesine kusursuz, öylesine göz alıcısınız ki!... Zayıflığınız, renginizin uçukluğu bile göz alıcı! İnsan sizi bundan başka türlü düşünemez. Buraya, size gelmek için öyle karşı konulmaz bir istek duydum ki... ben... bağışlayın..."

Nastasya Filippovna gülümseyerek:

"Özür dilemeyin," dedi. "Çıkagelişinizdeki bütün tuhaflığı, orijinalliyi yok etmiş olursunuz. Tuhaf biri olduğunuzu söyleyenlerin hakkı varmış. Demek beni kusursuz buluyorsunuz?"

“Evet.”

“Bir tahmin ustasısınız, ama bu kez yanıldınız. Bugün kanıtlayacağım bunu size.”

Prens'i konuklarına tanıştırdı; çoğu zaten tanıyordu. Totskiy hemen zarif bir şeyler söyledi. Herkes canlanmış gibiydi; herkes bir ağızdan konuşuyor, gülüşüyordu. Nastasya Filippovna Prens'i yanına oturttu.

Ferdişçenko herkesin sesini bastıran bir sesle:

“Prens'in gelmesinde şaşılacak ne var?” diye bağırdı. “Adeta kendi kendini açıklayan, alabildiğine anlaşılır bir şey.”

O ana dek hiç konuşmamış olan Ganya:

“Biraz fazla açık ve fazla kendi kendini açıklıyor,” dedi. “İvan Fyodoroviç'in masasında Nastasya Filippovna'nın resmini ilk gördüğü andan başlayarak bugün sürekli inceledim Prens'i. Sabahki izlenimim, kendisinin şu anda buraya gelişiyle kanaat halini almış bulunuyor; esasen Prens de söz arasında itirafta bulunarak bunu doğrulamıştı.”

“Ben size hiçbir itirafta bulunmadım!” diye bağırdı Prens, kıpkırmızı kesilerek. “Sorunuza yanıt verdim yalnızca.”

“Bravo, bravo!” diye bağırdı Ferdişçenko. “En azından içten, hem kurnaz, hem içten!”

Herkes gürültüyle güldü.

Ptitsın tiksinti dolu bir sesle, usulca:

“Bağırmayın öyle, Ferdişçenko!” dedi.

“Doğrusu sizden böyle *prues*'ler* beklemezdim, Prens,” dedi İvan Fyodoroviç. “Bunlar kime gider biliyor musunuz? Oysa ben sizi filozof sanırdım! Meğer sessiz ve derinden gidermişsiniz!”

Gece boyunca hep sustuğu için kimsenin bu akşam bir şey söyleyeceğini umut etmediği yetmişlik dışsız öğretmen, birdenbire:

“Masum şakalar karşısında bile genç kız gibi kızarmasına bakılacak olursa, Prens'in soylu bir genç olarak yüreğinde övülecek duygular beslediği anlaşılıyor,” dedi.

Herkes daha fazla gülmeye başladı. Esprisine gülündüğünü sanan ihtiyarcık da herkesle birlikte gülmeye başladı; gülerken bakışlarını salondakilerde dolaştırıyor ve herkesinkini bastıran bir sesle gülüyordu; o kadar çok güldü ki, birden korkunç bir şekilde öksürmeye başladı. Bunun üzerine, böyle orijinal ihtiyarları, hat-

(*) Prues (Fr. *prouesse*) – kahramanlık, yigitlek.

ta kaçıkları, divaneleri, meczupları pek seven Nastasya Filippovna hemen onu öpüp okşadı ve kendisine bir çay daha getirmelerini emretti. İçeri giren hizmetçi kızıdan şalını istedi; şalına sıkıca sarındı, şömineye biraz daha odun atmalarını söyledi. Saatin kaç olduğunu sorup da on buçuk yanıtını alınca:

“Şampanya içmez miydiniz, baylar?” dedi. “Hazırlatmıştım. Sarınım neşenizi daha da artırır. Rica ederim, teklif yok.”

Nastasya Filippovna'nın içki teklif etmesi, hele bunu böyle masum bir ifadeyle yapması oldukça yadırgandı. Onun toplantılardaki olağanüstü resmiyetini herkes bilirdi. Toplantı gitgide neşeleniyordu, ama her zamankinden farklı bir biçimde. İçkiyi de başta General, sonra delişmen hanım, sonra yaşlı öğretmenle Ferdişçenko, onların ardından da öbürleri istedi. Toplantının girdiği bu yeni havaya elinden geldiğince tatlı bir şaka tonu vererek bir uyum sağlama umuduyla Totskiy de eline bir kadeh almıştı. Bir tek Ganya içmiyordu. Eline içkisini alan ve bu gece üç kadeh içeceğini söyleyen Nastasya Filippovna'nın tuhaf, arada bir çok sert ve ani hareketlerinden, sık sık ve ani susuşlarla, hatta asık yüzle dalıp gitmelerle bölünen isterik gülüşlerinden bir şey anlamak mümkün değildi. Kimileri onun nöbet geçirmekte olduğundan kuşkulandı; sonunda ikide bir saate bakmasından, sabırsız, dalgın hallerinden bir şey beklemekte olduğu sonucuna vardılar.

“Hafif bir nöbet geçiriyormuşsunuz gibi sanki,” dedi delişmen hanım.

“Hafif değil, bayağı bir nöbet... Şalıma sarınmamın nedeni de bu,” dedi Nastasya Filippovna. Gerçekten de rengi büsbütün solmuş gibiydi ve zaman zaman, titremesini tutmaya çalıştığı anlaşılıyordu.

Salonda bir dalgalanma oldu, kaygılanmış gibiydi konuklar.

Totskiy, Ivan Fyodoroviç'e bakarak:

“Bıraksak da ev sahibemiz biraz dinlense artık?” dedi.

Nastasya Filippovna kararlı ve anlamlı bir tavırla:

“Kesinlikle olmaz, baylar!” dedi. “Herkesten oturmasını rica ediyorum. Bugün burada olmanız benim için çok önemli.”

Konukların hemen tümü bu gece önemli bir kararın açıklanacağını bildikleri için bu sözlerin herkesin üzerinde gerçekten de ağır etkisi oldu. General ve Totskiy bir kez daha bakiştılar. Ganya tepeden tırnağa ürperdi.

“Bir pöti-jö'ye* ne dersiniz?” dedi delişmen hanım.

“Harika ve çok yeni bir pöti-jö biliyorum,” diye atıldı Ferdişçenko. “Bugüne dek dünyada bir kez oynanacak oldu, onda da pek başarılı olunamadı.”

“Nasıl bir şey bu?” diye sordu delişmen hanım.

“Bir gün bir grup arkadaş toplanmıştık. Doğrusu birkaç kadeh de içmiştik galiba. Derken biri aniden bir öneride bulundu: hepimiz, içtenlikle, hayatta yaptığımız en kötü hareketi anlatacaktık; burada önemli olan içtenlikti; yalana başvurulmayacak, herkes gerçekten yaptığı en kötü hareketi anlatacaktı ve bu esnada kimse masadan kalkmayacaktı.”

“Tuhaf bir düşünce,” dedi General.

“Güzelliği de burda, Ekselansları, tuhaflığında!”

“Gülünç bir şey,” dedi Totskiy, “ama anlaşılmas bir yanı yok: bir tür övünme.”

“Arzu edilen şey de budur belki, Afanasiy Ivanoviç.”

Delişmen hanım:

“Bu pöti-jö gülüp eğlendirecek yerde ağlatır bizi?” dedi.

“Olanaksız ve anlamsız,” diye bildirdi Ptitsın da fikrini.

“Sonuç başarılı oldu mu bari?” diye sordu Nastasya Filippovna.

“Ne gezer!” dedi Ferdişçenko. “Berbat bir sonuç aldık... Gerçi hemen herkes bir şeyler anlattı, o arada çoğu kişi de doğruyu söyledi; hatta kimileri, inanın, büyük bir zevkle anlattı yaptığı kötü-lüğü; ama sonuna dek götüremediler işi, dayanamadılar, utanca kapıldılar! Yine de, genel olarak bakıldığında, neşeli denilebilecek bir oyun.

Nastasya Filippovna, birden canlanarak:

“Gerçekten de, hiç fena olmazdı,” dedi. “Ne dersiniz, biz de deneyelim mi, baylar? Pek de eğlenemediğimiz açık. Herkes bir şeyler anlatmayı kabul ederse... yani, o türden... tabii, gönül rızasıyla ve tümüyle özgün olarak? Ne dersiniz, belki biz sonuna dek götürebiliriz işi? En azından çok orijinal bir şey olur, diye düşünüyorum.”

“Dahice bir düşünce!” diye atıldı Ferdişçenko. Hanımları bu işin dışında tutalım. Erkekler başlasın. O zaman yaptığımız gibi ad çekerek saptayalım sırayı! Evet, evet, kesinlikle oynamalıyız bu oyunu! Bir şey anlatmak istemeyen, elbette, zorlanmaya-

(*) Pöti-jö (Fr. *petit jeu*) – salon oyunu.

cak; ancak anlatmaktan kaçınmanın nezakete uygun bir davranış olmayacağını da kabul edersiniz. Adlarınızı birer kâğıda yazıp verin, onları şuraya, şu şapkanın içine atalım, çekilişi de Prens yapsın. Oyun çok basit: bugüne dek yaptığımız en kötü hareketi anlatacağız; korkunç basit bir oyun, baylar! Oynamaya başlayınca göreceksiniz! Bir şey unutan olursa ben anımsatırım!”

Kimsenin hoşuna gitmemiştir düşüncesi. Kimi yüzünü astı, kimi kurnaz kurnaz gülümsedi. Bu arada karşı çıkanlar da oldu, ama fazla şiddetli bir karşı koyuş değildi bu; örneğin, bu tuhaf fikre Nastasya Filippovna'nın nasıl dört elle sarıldığını gören ve karşı çıkarak onu kırmak istemeyen Ivan Fyodoroviç bunlardan biriydi. Nastasya Filippovna en gelip geçici, en ipe sapa gelmez, hatta kendine zararlı bir şey de olsa, kafasına koyduğunu ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmek isterdi. Şu anda da isterikçe bir telaş sergiliyor, yüzünde kasılmalarla, seğirtmelerle, özellikle de Totskiy'nin itirazları karşısında nöbet geçirircesine gülüyordu. Kara gözleri ısılt ısılt yanıyordu, solgun yanaklarında da birer kırmızı leke belirmişti. Kimi konukların yüzünün asılması ya da yüzlerinde sıkıntılı, küçük görür ifadelerin belirmesi de sanki onun alay etme isteğini büsbütün kışkırtıyordu. Bu düşüncenin özellikle de hayasız ve zalimce oluşu hoşuna gidiyordu belki de. Konuklardan kimileri onun bu işle ilgili özel bir hesabının olduğundan emindiler. Sonunda herkes razı olmaya başladı: çünkü kimileri için eh, ilginç bir oyundu, kimilerini ise delice bir merak sarmış gibiydi. Herkes ten çok telaşlanan da Ferdişçenko'ydu.

Hep sessiz duran delikanlı, ürkekçe:

“Ya hanımların yanında anlatılamayacak bir yanı olursa öykünün?..” dedi.

“Canım siz de onu anlatmazsınız, olur biter,” dedi Ferdişçenko, “hayatınızda yaptığınız başka hiç kötülük yok sanki! Ah, gençlik!”

Delişmen aktris hanım:

“Ben de,” dedi. “yaptığım en kötü hareketin hangisi olduğunu bilemiyorum doğrusu.”

“Hanımlar anlatıp anlatmamakta serbestler,” diye yineledi Ferdişçenko. “Ama yalnızca serbestler; anlatmaya kendiliğinden istekli olanların bu istekleri minnetle kabul edilir. Çok isteksiz olan erkekler için de zorlama yok; oyuna katılmayabilirler.”

“İyi de, yalan söylenmediği nerden anlaşılacak?” diye sordu

Ganya. "Yalan söylendiği anda oyunun bütün esprisi yiter. Ve aramızda yalan söylemeyecek tek kişi var mı? Herkes kesinlikle yalan söyleyecek."

"Birinin yalan söyleyişini izlemekteki zevki, çekiciliği unutmayın. Hele senin, Ganyacığım, yalan söyleyip söylemediğinin nasıl anlaşılacağıyla ilgili tedirginlik duymana hiç gerek yok, çünkü nasılsa senin en kötü davranışına bugün herkes tanık oldu." Ferdişçenko bir an durdu, sonra sanki yepyeni bir esin gelmiş gibi, coşkuyla ekledi: "Bu anlatacaklarımızdan sonra yarın birbirimizin yüzüne nasıl bakacağımızı düşünsenize bir!"

Totskiy, azametle:

"Canım olacak şey mi bu!" dedi. "Ciddi mi bütün bunlar, Nastasya Filippovna?"

"Kurttan korkan ormana girmez!" dedi Nastasya Filippovna, alaycı bir gülümsemeyle.

To skiy büsbütün kaygılanarak bu kez Ferdişçenko'ya döndü:

"Fakat, müsaade buyurun, Bay Ferdişçenko, böyle pöti-jö olur mu? İnanın bana, sonu pek iyi olmaz bu tür şeylerin. Nitekim siz de bir kez denediğinizi ve sonuç alamadığınızı söylemiştiniz..."

"Sonuç almaz olur muyuz? Ben geçen sefer nasıl üç ruble çaldığımı anlatmışım. Resmen çaldım üç rublelik bir banknotu ve bunu da olduğu gibi anlattım!"

"Kabul. Ancak olayı olduğu gibi anlatmanız da, dinleyenlerin size inanmaları da olanaksızmış gibi geliyor bana. Gavril Aardalyonoviç doğru söylüyor: küçücük bir yalan bile olayın bütün esprisini yok eder. Gerçek burada ancak kazara dile getirilebilir; o da, son derece kaba, nezaketten uzak, aramızda yer alması tasavvur bile edilemez bir övünme psikolojisiyle.."

"Siz de beni bile şaşırtan bir nezaket sergiliyorsunuz, yallahi Afanasiy Ivanoviç..." diye bağırdı Ferdişçenko. "Dikkatinizi çekeirim baylar, Afanasiy Ivanoviç, Ferdişçenko'nun hırsızlık yapabileceğine yürekten inanmasına karşın, yaptığım hırsızlığı gerçeğe yakın biçimde anla amayacağımı söyleyerek, aslında, büyük bir incelikle, benim hırsızlık yapamayacağımı ima etmektedir (çünkü böyle bir şeyi açık açık söylemek kabalık olur). Neyse, işimize bakalım, baylar, işimize bakalım; herkes adını yazdı, Afanasiy Ivanoviç de adını yazdığına göre, oyuna katılmayı reddeden yok demektir. Evet, Prens, buyrun çekilişi yapın!"

Prens sessizce gelip elini şapkaya daldırdı ve ilk adı çekti: Ferdişçenko! İkinci – Ptitsın, üçüncü – General, dördüncü – Afanasiy Ivanoviç, beşinci – kendisi, altıncı – Ganya vb. Hanımlardan kimse çekilişe katılmadı.

“Tanrım, şansa bak!” diye bağırdı Ferdişçenko. “Ben de ilk sırayı Prens, ikinciye General alır diye geçirmiştim içimden. Yine de Ivan Petroviç’in benden sonraya düşmesine çok sevindim, hiç değilse onu dinleyince hafiflemek, kendi yaptığım kötülüğün ağırlığından kurtulmak gibi bir ödüle kavuşacağım. Evet baylar, ilk olduğum için soylu bir örnek de olmak zorundayım; ama şu anda üzüldüğüm bir şey varsa o da, son derece önemsiz biri olduğumdur; toplumsal konumum da ortada; dolayısıyla Ferdişçenko gibi birinin, yani bir hiç’in yaptığı kötü bir hareketin ne ilginçliği olabilir ki? Hem acaba hangi hareketim benim en kötü hareketim? Bu noktada tam bir *embarras de richesse** sözkonusu! Acaba hırsız olmadan da bir şey çalınabileceğine Afanasiy Ivanoviç’i inandırmak için yine aynı hırsızlık öyküsünü mü anlatsam?”

“Sorulmadığı halde yaptığı birtakım bayagılıkları anlatmaktan insanın nerdeyse iliklerini titretecek derecede zevk duyabileceğine nerdeyse beni bile inandıracaksınız, Bay Ferdişçenko! Yine de... yine de sizden özür dilerim...”

Nastasya Filippovna sinirli, sabırsız:

“Başlayın artık, Ferdişçenko!” dedi. “Çok gevezesiniz ve son derece gereksiz konuşuyorsunuz!”

Daha demin gülme nöbetleri geçiren Nastasya Filippovna’nın şimdi birden sinirli, hırçın bir havaya büründüğünü, yüzünün asıldığını herkes fark etmişti; buna karşın yerine getirilmesi olanaksız isteğinde ayak diriyordu. Afanasiy Ivanoviç adeta kor üzerinde oturuyordu. Hiçbir şey olmamış gibi şampanya içen ve belki de sırası geldiğinde bir şeyler anlatmayı kuran Ivan Fyodoroviç’e de müthiş içerliyordu.

(*) “Seçenek çokluğu karşısında bocalama” anlamında.

Ferdişçenko öyküsüne başlarken:

“Espri yeteneğim sıfır, Nastasya Filippovna, gereksiz konuşmalarım, gevezeliğim hep ondan!” diye bağırdı. “Afanasiy Ivanoviç ya da Ivan Petroviç gibi esprili olabilseydim ben de onlar gibi susar oturdum. Prens, izin verirsiniz size bir şey sorabilir miyim: bence dünyada hırsız olmayandan çok hırsız var... ve istediği kadar dürüst olsun, hayatında ufak tefek bir şeyler çalmamış tek bir insan yoktur... Tabii bu benim düşüncem ve bundan da dünyanın silme hırsız dolu olduğu gibi bir sonuç çıkarmıyorum (aslında çok isterdim!). Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?”

“Resmen saçmalıyorsunuz!” dedi delişmen hanım Darya Alekseyevna. “Ne demek, dünyada bir şey çalmamış insan yoktur!.. Ben hiçbir zaman hiçbir şey çalmadım!”

“Elbette siz hiçbir zaman hiçbir şey çalmadınız, Darya Alekseyevna. Ama durun bakalım, birden kıpkırmızı kesilen Prens nasıl bir yanıt verecek soruya?”

Gerçekten de, yüzü biraz kızaran Prens:

“Bence sözleriniz doğru, ama biraz abartılı,” dedi.

“Peki siz bir şey çaldınız mı Prens?”

General atıldı:

“Kendinize gelin, Bay Ferdişçenko! Gülünç oluyorsunuz!”

Darya Alekseyevna:

“İş gerçeğe binince,” dedi, “utanmaya başladınız galiba... hırsızlık öykünüzü anlatacak yerde sessizliğinden yararlanıp Prens'i de olayınıza katmaya çalışıyorsunuz...”

Nastasya Filippovna bıkkınlıkla:

“Ferdişçenko, ya anlatın, ya da susun!” dedi sertçe. “Sabır diye bir şey bırakmıyorsunuz insanda!”

“Hemen, şimdi, Nastasya Filippovna! Ama Prens'in itiraf ettiği gibi, çünkü bence Prens itiraf etti, –ismi lazım değil– bir başkası daha bir gün gerçekleri söyleyecek olsaydı acaba neler anlattırdı? Benim öyküme gelince, baylar, aslında beş paralık bir şey: basit, aptalca ve iğrenç. Ama inanın, ben hırsız değilim. Nasıl çaldım hiç anlayamıyorum. Üç yıl önce, bir pazar günü Semyon Ivanoviç İşçenka'nın daçasında oldu bu olay. Yemekte konuklar vardı. Erkekler yemekten sonra şarap içmek için sofrada kalmışlardı.

Evin genç kızı Mariya Semyonovna'dan piyanoda bir şeyler çalmasını rica etmek için bitişik odadan geçerken evin hanımı Mariya Ivanovna'nın elişi masasının üzerinde üç rublelik bir yeşil banknotun durduğunu gördüm. Evle ilgili bir harcama için konmuştu oraya besbelli. Odada kimsecikler yoktu. Banknotu alıp cebime attım. Neden? Bilmiyorum. Bana ne olmuştu? Anlamış değilim. Çabucak geri dönüp masaya oturdum. Heyecan içinde oturuyor, durmamacasına konuşuyor, fıkralar anlatıyor, gülüyordum; sonra hanımların yanına geçtim. Yarım saat kadar sonra farkına vardılar paranın olmadığını ve hizmetçileri sorgulamaya başladılar. Darya adlı bir hizmetçinin üzerinde yoğunlaştı kuşku. Muthiş bir ilgi ve merakla izliyordum olayı; hatta bir ara Darya ne diyeceğini iyice şaşırınca, Mariya Ivanovna'nın çok iyi bir insan olduğunu, suçunu itiraf edecek olursa başına kötü bir şey gelmeyeceğine kefil olduğumu söyledim kendisine; hem de herkesin önünde ve yüksek sesle. Herkes bana bakıyordu, bense para benim cebimde olduğu halde hizmetçiye vaaz vermekten inanılmaz bir haz duyuyordum. Hemen o gece bir restorana gidip harcadım o üç rubleyi. Restorana girip bir şişe "Lafitte" istedim. Daha önce hiç yapmadığım bir şeydi mezesiz içmek. Parayı çabucak harcayıp bitirmek istiyordum. O zaman da, daha sonra da vicdanımın fazlaca sızladığını söyleyemem. Herhalde bir daha böyle bir şey yapmam; buna ister inanın, ister inanmayın, keyfiniz bilir, beni ilgilendirmez. Hepsi bu kadar."

Darya Aleksandrovna tiksintiyle:

"Yaptığınız kötülüklerin en büyüğü bu olmasa gerek," dedi.

"Kötü bir davranış değil, psikolojik bir durum söz konusu burada," dedi Afanasiy Ivanoviç.

Nastasya Filippovna, duyduğu derin nefreti gizlemeye çalışmadan:

"Hizmetçi ne oldu peki?" diye sordu.

"Hizmetçiye ertesi gün kovdular. Sıkı kuralları olan bir aileydi."

"Ve siz de buna izin verdiniz?"

Öyküsünün hemen herkes üzerinde yarattığı sevimsiz etkiye şaşırان Ferdişçenko kikirder gibi:

"Ne yani, gidip parayı ben aldım mı diyecektim?" dedi.

"Ne bayağılık!" diye bağırdı Nastasya Filippovna.

"Hayret doğrusu! Hem insandan yaptığı en kötü hareketi anlat-

masını istiyorsunuz, hem de bunu yaldızlayıp göz kamaştırıcı hale getirmesini! Kötü hareketler her zaman bayağıdır; bunu şimdi hep birlikte Ivan Petroviç'ten dinleyeceğiz... Dışardan bakınca her yanından yaldız akıyor, erdem anıtıymış gibi görünmek istiyor... çünkü bir arabası var. Ne çok insanın arabası var oysa! Hem de ne yollarla edinilmiş!”

Birden derin bir öfkeye kapılan Ferdişçenko kendini tutamamış, daha doğrusu kendinden geçmiş ve bu kez gerçekten çizmeden yukarı çıkmıştı; yüzü bile kıpkırmızı kesilmişti. Tuhaf gelebilir ama, öyküsünden bambaşka bir sonuç bekliyordu o; alkıştı, açıkçası, beklediği. Totskiy'e göre Ferdişçenko'nun bu türden “potlar kırması”, onda bir kişilik özelliği halini almış bulunan “kendine özgü övünme sevdası” yüzündendi, o nedenle de çok sık başına geliyordu.

Nastasya Filippovna kendi öfkesinin şiddetinden ürpererek Ferdişçenko'nun gözünün damarına öyle bir baktı ki, korkudan buz gibi olan Ferdişçenko hemen sesini kesti: bu kez galiba biraz fazla ileri gitmişti.

Afanasiy Ivanoviç, kurnazca:

“Yoksa son mu versek şu saçmalığa?” dedi.

“Sıra bana geldi,” dedi Ptitsın, kararlı bir tavırla “ama oyuna katılmama hakkımı kullanarak bir şey anlatmayacağım.”

“Demek anlatmak istemiyorsunuz?”

“Yapamam, Nastasya Filippovna; ayrıca, böyle bir pöti-jö'yü oynanabilir bulmuyorum.”

“O zaman, General, sanırım sıra sizin! Siz de oyuna katılmaktan kaçınırsanız, sizden sonrakiler büsbütün bozguna uğrarlar ve ben de buna çok üzülürüm, çünkü en son ben de ‘kendi yaşamımdan’ bir öykü anlatmayı kuruyordum.” Nastasya Filippovna bir an durdu, sonra sözlerini gülümseyerek tamamladı: “Ne var ki bunu ancak sizin ve Afanasiy Ivanoviç'in anlatacağınız öykülerle beni yüreklendirmenizden sonra yapabilirim.”

General büyük bir coşkuyla:

“O, madem siz de oyuna katılmaya söz veriyorsunuz, size değil tek bir olay, tüm yaşamımı anlatmaya hazırım. Ancak, itiraf etmeliyim ki, sıramı beklerken, öykümü de hazırlamıştım...”

Ferdişçenko, utancından tümüyle kurtulamamış olmasına karşın, zehirli bir gülümsemeyle:

“Öykücüklerini ne büyük bir edebi zevkle hazırladıkları Ekse-lanslarının yüzlerinden bile anlaşılıyor!” dedi.

Nastasya Filippovna General'e kaçamak bir bakış fırlattı, sonra o da Ferdişçenko gibi gülümsedi. Ama hırçınlığının, gerginliğinin gitgide artmakta olduğu açıkça görülüyordu. Öykü için verilen sö-zü duyan Afanasiy Ivanoviç'in korkusu bir kat daha arttı.

General öyküsüne başladı:

“Bayanlar baylar, bendeniz de hayatta herkes gibi zarif sayıl-ması mümkün olmayan birtakım davranışlarda bulunduğumu iti-raf etmeliyim. Şimdi sizlere anlatacağım minik olayı da yaşamı-mın en iğrenç olayı sayıyorum. Üzerinden otuz beş yıl geçmiş ol-masına karşın, her aklıma gelişinde yüreğimi ince ince sızlatması-na engel olamadığım bir olaydır bu. Aslında öyle saçma, budalaca bir olay ki! Asteğmen olarak henüz katılmıştım orduya... Asteğ-men dediniz mi, malum, üç beş kapikle döndürülen bir ev, ama damarda kan fıkır fıkır... Bu arada Nikifor adında bir de emir erim vardı: evi döndürmek, tencereyi kaynatabilmek için ordan tasar-ruf eder, burdan kırpar, bulur buluşturur, siler süpürür, temizler paklar, hatta evin oksijeni gediğini kapatabilmek için çalınıp çı-rılacak hiçbir şeyi kaçırmazdı. Son derece dürüst, bana yürekten bağlı bir insandı. Bana gelince sert, ama hakseverdim. Bir ara kü-çük bir kentteydik. Ben de forştadt'ta,* emekli bir üstegmenin dul eşinin evini kiralamıştım. Sekseninde ya da buna yakın yaşlarda bir kadındı ev sahibem. Evi de üflesen yıkılacak çok eski bir ah-şap evdi. Yoksulluğundan hizmetçi bile tutamıyordu ihtiyar. Ne var ki, zamanında çok kalabalık bir ailesinin olduğu belliydi. Ha-yat işte... bunların kimi ölmüş, kimi başka yerlere göçüp gitmiş, kimi de ihtiyarcığı unutmuştu... Kocasını kırk beş yıl önce kay-beden yaşlı kadın üç yıl öncesine dek yeğeniyle birlikte oturu-yormuş: anlatılanlara göre kambur, kötü yürekli, cadının tekiy-miş yeğeni; bir gün ihtiyarın parmağını bile ısırması. Üç yıl ön-ce o da ölünce bir başına kalakalmış ihtiyarcık. Müthiş sıkılıyordum yaşlı kadının evinde; çünkü bomboş bir kadındı, ondan bir şey elde edebilmek mümkün değildi. Sonunda bir gün benim ho-rozumu çaliverdi. Aslında bu iş hâlâ karanlıktır; ama işte ondan başkası yapmış olamazdı. Horoz yüzünden kendisiyle epey atış-tık. Bu arada beni ilk başvurum üzerine bir başka mahalleye, da-

(*) Forştadt (Alm. *Vorstadt*) – Kent dışı yer, banliyö, varoş.

ha doğrusu kentin karşı yanındaki forştadt'a naklettiler; orda, bugünkü gibi anımsıyorum, çok kalabalık bir ailesi olan, kocaman sakallı bir tüccarın evinde kalacaktım. Nikifor'la birlikte sevinç içinde yeni evimize taşındık; yaşlı kadının, tabii, bu işe çok canı sıkıldı. Aradan üç gün geçti, talimden döndüm, Nikifor karşıladı, 'Çorba kâsemizi eski ev sahibemize bırakınız pek iyi olmadı, komutanım,' dedi, 'çorba servisi yapacak kabımız yok şimdi!' Ben, tabii, şaşırdım: 'Nasıl yani,' dedim, 'çorba kâsemiz eski ev sahibemizde kaldı?' Nikifor'un anlattığına göre, biz taşınırken yaşlı kadın çorba kâsemizi Nikifor'a vermemiş; güya benim kendisinin bir çömleğini kırmama karşılık kâseye el koyduğunu, bunu da hatta kendisine benim önerdiğimi söylemiş. Takdir edersiniz ki bayağılığın bu kadarına dayanamazdım; tepem attı, kan beynime sıçradı, uçarcasına kocakarının evine gittim. Eve vardığımda resmen kendimde değildim: baktım, güneşten kaçmak ister gibi kadın evin en loş köşesine sinmiş, başı eğik, bir yanağı eline dayalı, tek başına öylece oturuyor. İçeri girmemle beraber yedi sülalesinden başladım ben bunun: anlarsınız ya, tam Rus işi... böyleyken böylesin sen dedim. Yalnız bir tuhaflık vardı sanki: kadın yüzü bana dönük, gözleri dışarı uğramış, tuhaf, çok tuhaf bir şekilde bana bakıyor, sanki hafif hafif sallanıyordu. Sonunda susup yüzüne baktım, seslendim, tık yok! Kararsızlık içinde bir süre daha bekledim: sineklerin vızıltısı, güneşin son ışıkları, sessizlik... Şaşırmıştım ne yapacağımı... çıktım, çaresiz. Eve varmadan binbaşının beni istediğini söylediler. Ordan da bölüğe uğramam gerektiği için, eve varmam akşamı buldu. Nikifor'un ilk sözü, 'Efendim, biliyor musunuz, bizim eski ev sahibi ölmüş,' oldu. 'Ne zaman?' diye sordum. 'Bu akşam... bir buçuk saat kadar önce,' dedi. Tam ben ona sövüp sayarken, meğer o dünyasını değiştiriyor-muş. Bunun beni nasıl derinden etkilediğini anlatamam. Bir an düşte miyim, gerçekte mi, karıştırdım. Geceleri düşüme giriyordu. Kör inançları olan biri değilim, ama üçüncü gün cenaze töreni için kiliseye gittim. Zaman geçtikçe ondan kurtulacak yerde daha beter onu düşünür olmuştum. Arada bir aklıma geldiğinde bile fena oluyordum. Düşününce burdaki en önemli şeyin ne olduğunu buldum. Her şeyden önce o da bir insan, günümüz deyişiyle human olarak yaşamıştı, hatta biraz fazla bile yaşamış, adeta dünyaya kazık çakmıştı. Bir zamanlar kocası, çocukları, aile-

si, yakınları olmuştu... bunca insan onun çevresinde dönüyordu, hani ne derler, öpücükler, gülücükler, falan... Sonra birden kas-katı bir boşluk: onca insan uçup gitmiş ve o, üzerinde yüzyılların lânetini taşıyan bir sinek gibi tek başına kalakalmıştı. Derken, ilahi buyruk gelmiş ve sessiz bir yaz akşamı, günün son ışıklarıyla birlikte benim ihtiyarcığım da uçup gitmişti. Şimdi, elbette olayın ahlakî yönüne bakacak olursak.. son nefesini gözyaşları eşliğinde verecek, şu dünyadan gözyaşları eşliğinde uğurlanacak yerde, genç ve deli dolu bir asteğmenin, kaybolan beş paralık çorba kâsesi yüzünden edepsizleşerek yağırdığı yakası açılmamış küfûrler eşliğinde uğurlanmak! Hiç kuşku yok, suçluyum! Yılların ardından baktığımda, gerek zamanın, gerekse insanın kendisinin değişmesi nedeniyle o olay sanki benimle değil de başkasıyla ilgiliymiş gibi geliyor, ama bu yine de yazıklanmama engel olmuyor. Bazen bana bile tuhaf geliyor, ama kendimi o kadar da suçlu bulmuyorum: Yani ölmek için niye tam o anı buldu? Kuşkusuz burada davranışımın psikolojik olması gibi bir özûr de yok değil, ama yine de bu benim yatışmamı hiç mi hiç sağlamadı; ta ki, on beş yıl önce, iki yaşlı ve hasta kadının, ömürlerinin son demlerini huzur içinde geçirmeleri için düşkûnlerevinde ayırttığım iki yatakta bakımlarını üstlenene dek sürdü bu. Belli bir kaynak ayırarak bunu sürekli hale getirmeyi düşünüyorum. Hepsî, bu. Yine-liyorum: hayatım boyunca kuşkusuz pek çok yanlışım olmuştur, ama bu olayı vicdanen hayatım boyunca yaptığım en büyük kötülük olarak görüyorum.”

Ferdişçenko:

“Yaptığınız en kötü hareket yerine, Ekselans,” dedi, “bize hayatta yaptığınız iyiliklerden birini anlattınız; Ferdişçenko'yu al-dattınız!”

Nastasya Filippovna da hafife alıyormuş gibi:

“Doğrusu, General,” dedi, “bu kadar yufka yürekli olabileceğiniz hiç aklıma gelmezdi... yazık!”

General, kendinden hoşnut bir şekilde şampanyasını yudumlar-ken, sevecenlikle gülümsedi:

“Yazık mı? Niçin?”

Sıra Afanasiy Ivanoviç'teydi. O da zaten hazırlanmış gibiydi; kimse onun Ivan Petroviç gibi oyuna katılmayı reddedeceğini düşünmüyordu; konuklar onun anlatacağı öyküyü bazı nedenler-

le özel bir merakla beklerken bir yandan da Nastasya Filippovna'ya bakıyorlardı. Afanasiy Ivanoviç heybetli duruşuna pek uygun bir etkileycilikle, ama yavaş, sevecen bir sesle "sevimli öykücüklerinden" birine başladı. (Yeri gelmişken söyleyelim: etkileyici bir görünüşü vardı Afanasiy Ivanoviç'in; uzun boyluydu, gümüş saçları seyrekleşmişti; tıknaz sayılırdı; hafiften sarkmış, yumuşak, pembemsi yanakları vardı; dişleri takmaydı. Çok zevkli, şık giyinirdi. İnsan onun tombul, beyaz ellerinden gözünü alamazdı. Sağ elinin işaret parmağında değerli bir pırlanta yüzük vardı.) Nastasya Filippovna onun bütün öyküsü boyunca bakışlarını giysisinin kol ağzlarındaki dantellerden ayırmamış, sol elinin iki parmağıyla kolundaki fırını didikleyip durarak gözlerini kaldırp bir an olsun anlatıcıya bakmamıştı.

Afanasiy Ivanoviç şöyle başladı:

"Başka herhangi bir şeyi değil, yaşamım boyunca yaptığım en kötü hareketi anlatmak zorunda oluşum, bunun kesin bir zorunluluk oluşu, şu andaki görevimi yerine getirmemi kolaylaştırıyor. Bu durumda insanın ikirciklenmesi sözkonusu olamaz, çünkü vicdanı ve yüreğinin belleği ona neyi anlatması gerektiğini hemen fısıldar. Yüreğim burkularak da olsa itiraf etmem gerekir ki, sayısız havailiklerim, uçarlıklarım arasında biri var ki, etkisi hâlâ belleğimde bütün ağırlığıyla varlığını sürdürür. Aşağı yukarı yirmi yıl önce olmuş bir olay bu. Platon Ordintsev'in köyüne uğramıştım. Kendisi yönetime yeni seçilmişti ve kış bayramlarını geçirmek için genç karısıyla birlikte köyüne gelmişti. O ara, tesa-düf işte, bir yandan Anfisa Alekseyevna'nın yaş günü yaklaşırken, bir yandan da iki ayrı balonun hazırlıkları görölüyordu. Dumas Fils'in ölümsüz yapıtı *La Dame aux Camelias* da sosyete de o günlerde moda olmaya başlamıştı. Kanımca asla ölmeyecek ve eskimeyecek bir yapıttır bu. Bütün taşralı hanımlar, en azından romanı okuyanlar, ona hayrandılar. Öykünün sevimliliği, kahramanın çizilişindeki özgünlük, bütün incelikleriyle betimlenen o çok çekici dünya ve son olarak kitabın hemen her bölümünde karşımıza çıkan bütün o büyüleyici ayrıntılar (örneğin beyaz ve pembe kamelyalara gerek duyulan durumların birbirini izlemesi gibi), bunların hepsi tek tek ve bütün olarak herkesi adeta sarsmıştı. Kamelya hemen en gözde, en moda çiçek oldu. Herkes kamelya istiyor, kamelya peşinde koşuyordu. Ama sorarım size: taşrada her ne ka-

dar sık balo düzenlenmese de, düzenlendiği kadarı için de herkes kamelya edinmek isterse, bunca çiçeği bulmak mümkün müdür? Petya Vorhovskiy adında bir arkadaşımız, Anfisa Alekseyevna'ya fena tutulmuştu. Bilmiyorum, aralarında bir şey var mıydı, yok muydu... yani demek istediğim, Anfisa Alekseyevna'ya ilişkin ciddi bir umudu olup olmadığını bilmiyorum. Balo gecesi için Anfisa Alekseyevna'ya kamelya bulacağım diye perişan oluyordu, zavallı. Valinin eşinin konuğu olarak Petersburg'dan gelen Kontes Sotskaya ile Sofya Besspalapova'nın baloya beyaz kamelyalarla gelecekleri biliniyordu. Anfisa Alekseyevna ise onlardan farklı olmak ve böylece özel bir etki yaratmak için kırmızı kamelya istemişti kendine. Zavallı Platon çiçek peşinde koşuyordu; eh, koca-sıdır, elbette koşacak; üstelik kırmızı kamelya bulacağım diye söz de vermişti karısına. Ama o ne? Tam da balo öngününde çiçekleri Anfisa Alekseyevna'nın kanlı bıçaklı rakibesi (ama her alanda) Katerina Aleksandrovna ele geçirmesin mi? Tabii, sinir krizleri, bayılmalar vs. Platon ortadan kayboldu. Bu son derece duyarlı anda Petya bir yerlerden bir demet çiçek ayarlayabilseydi kuşkusuz çok ciddi bir ilerleme kaydetmiş olacaktı; böylesi durumlarda kadınların duyduğu gönül borcunun sınırı yoktur. Zavallı Petya tabanı yanmış gibi kendini bir oraya bir buraya atıyordu; ama yapılabilecek bir şey yoktu. Bir gün, -yaş günü kutlamasına ve baloya bir gün kalmıştı- gecenin saat on birinde, Ordintsev'in komşusu Mariya Petrovna Zubkova'nın evinde Petya'yla karşılaştık; sevinçten etekleri zil çalıyordu. 'Ne bu sevinç?' - 'Buldum! Eureka!' - 'Doğrusu şaşırttın beni, kardeş! Nerde? Nasıl?' - 'Yekşaysk'da (yirmi verst uzakta, il sınırının dışında bir yer), Trepalov adında yaşlı karısıyla birlikte yaşayan ve çocuk yerine kanarya yetiştiren sakallı, varsıl bir tüccarda buldum; karı koca çiçek meraklısı imişler ve kendilerinde kamelya varmış.' - 'Canım buna nasıl güvenebilirsin? Ya vermek istemezse?' - 'Ayaklarına kaplanır ve vermeyi kabul edene kadar öylece kalırım.' - 'Ne zaman yola çıkıyorsun?' - 'Yarın şafakla beraber, beşte.' - 'Tanrı yardımcın olsun!' Onun adına sevinmiştim. Ordintsevlere döndüm. Saat sabahın ikisiydi. Yatıp uyumak istiyordum hemen. Derken, muthiş bir şey geldi aklıma! Hemen mutfaka geçtim, arabacı Saveli'yi uyandırdım; eline bir on beş ruble sıkıştırıp, yarım saat içinde atları hazır et, dedim.

Yarım saat sonra araba avlu kapısı önünde hazırды. Dediklerine göre Anfisa Alekseyevna yorgan döşek yatıyormuş: migren, yüksek ateş ve sayıklama... Arabaya atlayıp hemen yola çıktım. Saat beş gibi Yekşaysk hanına inmiştim. Gün doğana dek bekledim. Saat yedide doğruca Trepalov'a... 'Böyleyken böyle,' dedim, 'babam-sın, atamsın, büyüğümsün, aksaçlım aksakallımsın... ocağına düştüm, aman bana bir demet kamelya!' Bu arada ihtiyarı süzüyorum: uzun boylu, aksaçlı bir adam; sert, korkunç bir yüzü var. 'Dünyada olmaz!' dedi. Kaldırıp kendimi küt diye yere attım, ayaklarının dibine boylu boyunca uzandım. Adamcağız korkmuştu: 'Neyiniz var, anam babam? Yapmayın etmeyin!' demeye başladı. 'Bir insanın hayatı sözkonusu!' diye bağırdım kendisine. O zaman alın, dedi, benden yana helal olsun! Küçük bir limonluğu vardı adamın. Ben güzelim kırmızı kamelyaları keserken adamcağız da iç geçiriyordu. Çıkarıp yüz ruble verdim. 'Lütfen beni aşağılamayın, anam babam, hemen cebinize koyun o parayı!' dedi. 'Madem öyle, ey muhterem insan, dedim, belde hastanesinde hastalara daha iyi bakılması için benim bağışım olarak kabul edin.' 'O zaman başka,' dedi. 'Tanrı'nın da razı geleceği hayırlı bir iş, soylu bir iş olur bu. Sizin adınıza hastaneye yatırım bu parayı, anam babam.' Hoşuma gitmişti bu Rus kocası; Rus gibi Rus'tu: *la vraie souche!** Dönerken sevinçten içim içime sığmıyordu. Yolda Petya'yla karşılaşmamak için yan yollar-dan döndüm. Gelince ilk işim, uyanmasına yakın çiçekleri Anfisa Alekseyevna'ya göndermek oldu. Nasıl mutlu olduğunu, nasıl sevinç gözyaşları döktüğünü tahmin edersiniz! Platon, daha dün kendini ölmüş, bitmiş gibi duyumsayan başını göğsüne dayamış hüngür hüngür ağlıyordu. Heyhat! Bütün kocalar böyledir... yasal evlilik icat olalı beri yani... Başka bir şey eklemeyeceğim. Yalnız zavallı Petya'ya son darbeyi vuran bir olay oldu bu. Ben önce, olayı öğrenince herhalde beni öldürmek isteyecektir diye düşünmüş ve bunu karşılamaya hazırlanmıştım; ama öyle bir şey oldu ki, duyunca kulaklarıma inanamadım: bayıldı Petya, akşama dek sayıkladı durdu, sabaha dek de ateşler içinde kıvrandı. Çırpınma nöbetleri arasında çocuk gibi ağlıyordu. Bir ay sonra, iyileşir gibi olup da ayağa kalkınca Kafkasya'ya tayinini istedi. Nerden baksanız, roman! Sonunda Kırım'da vurulup öldü. O sıralarda alay komutanlığı yapan ağabeyi Stepan Verhovskiy de yararlıklar göstermiş bir su-

(*) Köklü (Fr.).

baydı. İtiraf etmeliyim ki, vicdan azabım yıllarca sürdü: neden böyle bir şey yapmıştım? Kendim de aşık olsam Anfisa Alekseyevna'ya, hadi neyse! Basit bir yaramazlıktan, sıradan bir çapkınlıktan başka bir şey değildi benimkisi! O bir demet kırmızı kamelyayla onun yolunu kesmesem, kimbilir şu anda mutlu, başarılı bir insan olarak yaşıyor olurdu ve Türklerle savaşa gitmek aklının köşesinden bile geçmezdi.”

Afanasiy Ivanoviç başladığı gibi büyük bir ciddiyet ve ağırbaşlılıkla bitirdi öyküsünü. Odadakiler bu anda Nastasya Filippovna'nın gözlerinin tuhaf bir şekilde parladığını, dudaklarının titredğini gördüler. Herkes büyük bir merakla ikisine bakıyordu.

Artık bir şeyler söyleyebileceğine, hatta söylemesi gerektiğine karar veren Ferdişçenko ağlamaklı bir sesle:

“Aldattınız Ferdişçenko'yu!” diye bağırdı. “Hem öyle bir aldatınız ki!”

Totskiy'nin eski dostu ve yardakçısı olan Darya Alekseyevna, zafer kazanmışçasına:

“Bu oyunun gelip buraya dayanacağını nasıl oldu da anlayamadınız!” dedi. “Aklıbaşında insanların şu anlatukları ders olsun size!”

Nastasya Filippovna hiç önem vermeden:

“Haklısınız, Afanasiy Ivanoviç,” dedi, “son derece sıkıcı bir pöti-jö bu. Sözümü yerine getirip ben de bir şeyler anlatayım, sonra bitirelim bu oyunu; kâğıt oynayalım.”

“Evet, önce sözünüzü yerine getirin!” diye General de coşkuyula onayladı onu.

“Prens!” diye seslendi birden, kimsenin beklemediği bir anda Nastasya Filippovna. “Eski dostların General ile Afanasiy Ivanoviç beni evlendirmek istiyorlar. Lütfen düşüncenizi belirtir misiniz: evleneyim mi, evlenmeyeyim mi; siz ne dersiniz onu yapacağım?”

Afanasiy Ivanoviç'in yüzü kireç gibi oldu; General dondu kaldı; herkes gözünü ayırdı, başını çevirdi; Ganya olduğu yerde taş kesilmişti.

Prens, ölü gibi bir sesle:

“Ki... kiminle?” diye sordu.

“Gavrila Ardalyonoviç İvolgin'le!” dedi Nastasya Filippovna, deminki gibi sert, tane tane, son derece açık bir biçimde.

Birkaç saniye süren bir sessizlik oldu; Prens, göğsüne bir ağır-

lık çökmüş de solumasına, konuşmasına engel oluyormuş gibi büyük bir güçlkle:

“Ha... hayı-ı-r! Evlenmeyin!” dedi fısıltıyı andırır bir sesle.

“Hepsi bu kadar!” dedi, Nastasya Filippovna; sonra, buyurgan ve muzaffer bir edayla: “Duydunuz mu, Gavril Aardalyonoviç,” dedi, “Prens’in kararını? Benim yanıtım da bu olacak. Bu konu bir daha açılmamak üzere burada kapanmıştır!”

“Nastasya Filippovna...” diye kekeledi Totskiy titreyen bir sesle.

“Nastasya Filippovna!” dedi General, kandırmaya çalışır gibi, ama aynı zamanda tedirgin.

Salonda kaygılı bir dalgalanma oldu.

Nastasya Filippovna konuklarına adeta şaşkınlıkla bakarak:

“Neler oluyor herkese?” dedi. “Niye böyle telaşlandı herkes? Yüzlerinizin hali ne?”

“Ama... kendinize gelin, Nastasya Filippovna,” diye kekeledi Totskiy, yeniden. “Söz vermiştiniz... kimse siz zorlamamıştı... İn-saf edin... çok zor durumdayım... şaşkınlığım... yani bunca insanın yanında... böyle ciddi bir işi... onur ve gönül işini, böyle bir pöti-jö ile sona erdirmek?..”

“Niçin böyle şaşırdığınızı anlayamıyorum, Afanasiy İvanoviç. Bir kez, ne demek ‘bunca insanın yanında?’ Biz burada birbirinden gizlisi saklısı olmayan sevimli, samimi bir grup değil miyiz? Son-ra, ‘pöti-jö’yü neden küçük görüyorsunuz? Ben de bir şeyler anlat-mak istiyordum ve anlattım; yoksa beğenmediniz mi? Ve ‘ciddi-yet’le ilgili kaygınızı da anlayamadım. Sözlerim ciddi gelmedi mi yoksa size? Prens’e ne dediğimi duydunuz: ‘siz ne dersiniz, onu yapacağım,’ dedim. Evet deseydi, hemen kabul ettiğimi bildirecek-tim evliliği; ama hayır dedi, ben de reddettim. Tüm yaşamımı pa-muk ipliğine bağlar gibi tek bir sözcüğe bağlamamdan daha cid-di ne olabilir?”

Prens’in otoritesine çok içerlediği anlaşılan ve bu ezici üstünlü-ge karşı duyduğu öfkeyi bastıramayan General:

“İyi ama neden Prens? Ne ilgisi var Prens’in bu işle? Hem kim ki...o?” diye söylendi.

“Prens mi kim oluyor? Prens benim hayatımda gördüğüm ilk güvenilir, gerçekten sadık insandır. O ilk görüşte bana inandı, ben de ona inanıyorum.”

“Bu durumda bana düşen,” dedi, sonunda Ganya, “bugüne dek

gösterdiği üstün nezaketten dolayı Nastasya Filippovna'ya teşekkür etmektir." Sesi titriyordu, dudakları çarpılmıştı. "Aslında olması gereken de buydu... Ama, Prens... yani Prens'in bu işe..."

Nastasya Filippovna onun sözünü keserek:

"...bulaşması, yetmiş beş bin rubleye göz koymasının sonucu mu, demek istiyorsunuz? Bunu söylemek istiyordunuz, değil mi? Hadi, inkâr etmeyin canım! Unutmadan, Afanasiy İvanoviç: şu yetmiş beş bin rublenizi de geri alın! Sizi karşılıksız olarak özgür bırakıyorum. Yeter artık! Siz de rahat bir soluk alın! Dokuz yıl üç ay! Dile kolay! Yarın herkes için yepyeni bir hayat başlayacak; ama bugün benim doğum günüm ve ben hayatımda ilk kez özgürüm! General, siz de incilerinizi geri alın, karnıza armağan edersiniz, buyrun! Hemen yarın bu evi de terk ediyorum. Bundan böyle toplantılara da son veriyorum, bayanlar baylar!"

Bunları söyledikten sonra gitmek istiyormuş gibi ayağa kalktı.

"Nastasya Filippovna! Nastasya Filippovna!" sesleri duyuldu dört yandan. Herkes heyecanla yerinden fırladı, onun çevresini sardı; herkes büyük bir endişeyle, onun ağzından kopuk kopuk dökülen bu çılgın, bu hummalı söz sağanığını dinledi; herkes bir karışıklık olduğunu hissediyor, ama kimse ne olup bittiğini anlayamıyordu. Derken birden kapı çingırağının kuvvetle çaldığı duyuldu, tıpkı o sabah Ganya'nın evinde olduğu gibi.

"En sonunda! En sonunda!" diye bağırdı Nastasya Filippovna. "Çözüm zamanı! Saat on bir buçuk! Buyrun, efendim, hepiniz oturun, çözüm zamanı!"

Bunları söyledikten sonra ilk kendisi oturdu. Dudaklarında garip bir gülümseme titreşiyordu. Sessizce oturdu yerine ve hummalı bir beklenti içinde kapıya bakmaya başladı.

"Rogojin bu... ve yüz bin ruble," diye mırıldandı Ptitsın kendi kendine.

XV

Hizmetçi Katya girdi salona; büyük bir korku içindeydi.

"Görölmüş şey değil, Nastasya Filippovna! On on beş sarhoş yığıldı kapının önüne... buraya, salonunuza girmek istiyorlar. Rogojin diyecekmişim... siz anlarmışsınız..."

“Doğru, Katya! Hepsini içeri al!”

“Hepsini mi dediniz, Nastasya Filippovna? Ama içeri girecek halde değiller ki! Korkunçlar!”

“Hepsini Katya, hepsini içeri al; birini bile dışarda bırakma; zaten sen almasan da onlar girerler. Şuraya bak, nasıl gürültü ediyorlar! Tıpkı öğleden önceki gibi...” Sonra konuklarına döndü: “Bayanlar baylar, böyle bir grubu sizlerin yanında kabul ettiğim için belki bana içerleyeceksiniz. Gerçekten çok üzgünüm ve hepinizden özür dilerim. Ama bu gerekiyordu. Ve ben bu çözüm anına sizlerin tanık olmanızı istedim. Yine de siz bilirsiniz...”

Konukların şaşkınlığı devam ediyordu: ne olup bittiğini anlayabilmek için bakışıyor, fısıldaşıyorlardı. Bütün bunların önceden hesaplanmış olduğu açıkça görülüyordu; görülen bir başka şey, Nastasya Filippovna'nın çıldırmış olduğu ve şu anda kafasına koyduğu şeyden asla caydırılmayacağıydı. Herkes meraktan kıvranıyordu. İçlerinde korkacak kimse yoktu. Topu topu iki hanım vardı aralarında: biri Darya Alekseyevna –ki, feleğin çemberinden geçmiş, kolay kolay korkutulamayacak, gözüpek bir kadındı– öbürü hiç sesi çıkmayan, suskun yabancı kadın, ki o da tek kelime Rusça bilmeyen bir Alman olduğu için konuşulanlardan hiçbir şey anlamayacaktı. Ve galiba güzel olduğu kadar aptaldı da kendisi. Onun böyle gecelere çağrılarak göz alıcı giysileri ve zarif saç tuvaletiyle bir köşeye oturtulması, tıpkı davet verilen salonu süslemek için eşten dosttan bir geceliğine resim, heykel, pano, vazo almak gibi bir şeydi. Erkeklerle gelince, Ptitzın zaten Rogojin'in arkadaşıydı; Ferdişçenko kendini suda balık gibi hissederdi böyle ortamlarda; Gan-ya hâlâ kendine gelememişti ve teşhir direği önünde sonuna kadar durma konusunda müphem ama karşı konulmaz bir istek duyuyordu; salondaki genel telaşı ve torunu gibi tapındığı Nastasya Filippovna'ya ilişkin olarak kaygı verici bir şeylerin olmakta olduğunu gören ama neler olup bittiğini tam anlayamayan yaşlı öğretmen, korkudan titriyor, ağlamak üzere bulunuyordu; buna karşın onu böyle bir anda yalnız bırakmaktansa, ölmeyi yeğlerdi. Afanasiy Ivanoviç'e gelince, kuşkusuz bu tür serüvenlerle onur ve itibarına leke sürülmesine göz yumacak biri değildi; ama böylesine çılgınca bir mecraya sürüklenmiş olmasına karşın gırtlığına kadar bu işin içindeydi kendisi; öte yandan Nastasya Filippovna da kendisine yönelik öyle şeyler söylemişti ki, durum tümüyle açığa çıkana

dek oradan ayrılması mümkün değildi. Kişiliğine uygun bir ağırbaşlılık içinde, hiçbir şey söylemeyip yalnızca gözlemleyerek sonuna dek orda oturmaya karar verdi. Bir tek General Yepançin –ki az önce armağanının ciddiyyetten uzak, gülünç bir biçimde geri verilmesine de çok içlermişti– Rogojin’in çıkagelmesi gibi tuhaflıkları kaldıramayabilirdi. Zaten Ptitsın ve Ferdişçenko gibileriyle aynı yerde bulunmaktan yeterince alçaltılmış olduğu kanısındaydı. Ama ne olursa olsun zorunluluk, görev, rütbe, önemlilik, kendine saygı gibi duyguların tutkularına üstün geleceğine kuşku yoktu; o bakımdan Rogojin’le çetesinin Ekselanslarının bulunduğu yere girebilmeleri olanaksızdı.

Tam bu konudaki düşüncelerini söyleyecekti ki, Nastasya Filippovna ondan önce davrandı:

“Ah, unuttum, General! Ama inanın, sizin durumunuzu düşünmemiş değilim... Bunu kendiniz için çok alçaltıcı buluyorsanız, kalmanız konusunda size elbette ısrar edemem. Şu anda yanımda en fazla bulunmasını istediğim kişi siz olsanız da bu böyle. Ziyaretiniz ve gönül okşayıcı ilginizden dolayı size çok teşekkür ederim... Ama eğer çekiniyorsanız...”

General, şövalyelere özgü gönül yüceliğiyle:

“İstirham ederim, Nastasya Filippovna!” diye bağırdı. “Kime söylüyorsunuz siz bunları? Her şey bir yana, sadece size olan sadakatimden dolayı kalırın yanınızda... yani eğer bir tehlike falan varsa... Öte yandan neler olacağını çok merak ettiğimi de itiraf etmeliyim. Ben yalnızca, hani, halıyı kirletirler, herhangi bir şey kırarlar falan diye... Bence onları içeri almanız doğru olmaz, Nastasya Filippovna!”

“Rogojin!” diye duyurdu Ferdişçenko. “Ta kendisi!”

“Çıldırdı mı bu kadın, Afanasiy Ivanoviç?” diye fısıldadı General çabuk çabuk. “Mecazi anlamda değil, tıbbi anlamda, gerçek çıldırmadan bahsediyorum?..”

Afanasiy Ivanoviç sinsice bir gülümsemeyle:

“Buna çok yatkın olduğunu söylemiştim size,” diye fısıldadı.

“Sonra... sıtmalı gibi...”

Rogojin’in yanında aşığı yukarı sabahki takım vardı. Fazladan iki yeni kişi görlyordu. Bunlardan biri, altın dişlerini rehine bırakarak içki içtiği söylenen ve geçmişte, skandallarla uğraşan sefil bir gazetenin yazişlerinde çalışan bir ihtiyar, öbürü emekli bir

teğmendi. Hem zanaat, hem amaç açısından sabahki yumruklarına güvenen bayın dişli bir rakibiydi. Rogojin grubunda kimse tanımazdı kendisini. Nevskiy Bulvarı'nın güneşli tarafında gelip geçenleri durdurup, "vaktiyle ben sadaka isteyenlere on beşer ruble dağıtardım," diyerek Marlinskiy usulü dilenen biriydi; kendisini de zaten dilenirken görüp almışlardı gruba. İki rakip birbirlerine düşmanca duygular besliyorlardı. Yumruklarına güvenen bay, gruplarına bir "dilenci"nin alınmasını kendisi için hakaret olarak görmekle beraber, sessiz yaradılışlı biri olduğu için, üst tabakadan ve siyasi bir insan olan teğmenin yaltakça davranışlarından da iğrenmesine karşın ayı gibi homurdanmaktan öte gitmiyordu. Görünüşe göre teğmen "iş"te güçten çok kıvraklık ve çeviklikle üstün gelecek gibiydi; zaten kendisi boyca da yumruklu baydan kısaydı. Açık bir tartışmaya girmeden, kibarca ama müthiş bir övünmeyle İngiliz boksunun üstünlüklerine ilişkin imalarda bulunmuştu birkaç kez; kısacası tam bir batılıydı. Yumruklu bayın yüzünde boks sözünü duymasıyla birlikte küçümseyici bir gülümseme belirliyor, kendi açısından o da düşmanıya açık bir tartışmaya girmeye gönül indirmeyerek arada bir sessizce, sanki tesadüfmiş gibi tümüyle ulusal bir nesneyi: damarlı, adaleli, kırmızı tüylerle kaplı kocaman yumruğunu insanın burnuna doğru kaldırıyor, böylece de herkes hemen bu kocaman ulusal nesnenin, üzerine şiddetle ineceği şeyin suyunu çıkaracağını anlıyordu.

Gün boyunca Nastasya Filippovna'ya yapacağı ziyaretini düşünen Rogojin'in kişisel çabalarıyla tıpkı sabahki gibi aralarında "ayakta duramayacak durumda" olan yoktu. Rogojin'in kendisi de hemen tümüyle ayılmıştı; ayılmasına ayılmıştı ama, bir yandan da hayatının bu en berbat gününün zihnini allak bullak eden karmakarışık izlenimlerinden serseme dönmek üzereydi. Kafasında ve kalbinde sürekli olarak tek bir şey vardı; gecenin on birine dek tüm zamanını inanılmaz bir kaygı ve tedirginlik içinde bu şey uğruna, kendisinin isteğini yerine getirmek için koca kenti hallaç pamuğu gibi atan, çalmadık kapı bırakmayan Kinderlerin, Biskupların peşinde geçirmişti. Nastasya Filippovna'nın söz arasında, hiç önemsiz bir miktarmış gibi küçük görerek sözünü ettiği yüz bin ruble ancak böyle toplanabilmişti; hem de öyle bir faizle ki, Biskup bile Kinder'le konuşurken ancak fısıldayarak söz edebiliyordu bu konudan.

Tıpkı Ganyalarda olduğu gibi Rogojin en öndeydi, öbürleri, üstünlüklerine güven duymakla birlikte yine de bir parça çekinerek, onun arkasından geliyorlardı. En çok da, –niçin olduğunu Tanrı bilir– Nastasya Filippovna’dan çekiniyorlardı. Hatta aralarından bazıları kendilerini hemen “merdivenlerden aşağı” atacıklarını bile öne sürmüştü. Bunlardan biri de yürek yakan, züppe Zalyojev idi. Ama başta yumruklarına güvenen bay olmak üzere öbürleri açıkça söylemeseler de içlerinden Nastasya Filippovna’yı öyle küçük görüyorlar, hatta ondan öyle nefret ediyorlardı ki, adeta işgal etmek üzere gelmişler gibi giriyorlardı eve. Ama geçtikleri ilk iki odanın göz kamaştırıcı döşemesi, ömürlerinde hiç görmedikleri eşyalar, mobilyalar, tablolar, kocaman Venüs heykeli karşı konulmaz bir saygı, hatta korku duymalarına neden olmuştu. Ama bu korkuları, kuşkusuz, Rogojin’i izleyerek küstah bir merakla yavaş yavaş salona doluşmalarına engel olmadı. Yumruklu bay, “dilenci” ve başka birkaç kişi daha konuklar arasında General Yepançin’in de bulunduğunu fark edince ilkin öyle şaşırdılar ki, kimi geri dönüp öteki odalara sıvışmaya bile yeltendi. Net bir milyon dört yüz bin rublelik bir servetin ve o anda yanlarında bulunan yüz bin rublenin ne anlama geldiğini çok iyi anlayan ve Rogojin’le hemen aynı hızda yürüyen Lebedev’in yalnızca kendine tam güvendiği ve hiçbir şeyden korkmadığı görölüyordu. Yine de, belirtmemiz gerekir ki, çok bilmiş Lebedev de içlerinde olmak üzere, güçlerinin sınırları konusunda kafaları biraz karışık gibiydi: şu anda canlarının istediğini yapabilirler miydi, yapamazlar mıydı? Lebedev bazen her ne isterlerse yapabileceklerine yemin edebilirdi; ama bazen de, ne olur ne olmaz, yasaların yüreklendirici ve içe su serpici maddelerini anımsama gereksinimi duyuyordu tedirginlikle.

Nastasya Filippovna’nın salonunun Rogojin üzerindeki etkisi arkadaşlarınıninkinin tersi yönde oldu. Kapının perdesi kalkıp da Nastasya Filippovna’yı gördüğü anda, tıpkı sabah olduğu gibi ondan başka her şey silindi gözünün önünden, hatta bu kez sabahkinden daha büyük bir güçle duyumsadı bunu. Yüzü bembeyaz oldu, bir an duraksadı; yüreğinin ne müthiş bir şekilde çarptığını anlamak hiç zor değildi. Birkaç saniye ürkek, şaşkın, gözlerini hiç kaydırmadan Nastasya Filippovna’ya baktı. Birden, kendini kaybetmiş gibi, hafif yalpalayarak masaya yaklaştı; yürürken Püt-

sın'ın sandalyesine takıldı ve çamurlu kaba ayakkabılarıyla suskun Alman güzelinin göz kamaştırıcı mavi giysisinin eteğindeki dantel süslere bastı; özür dilemedi, hatta yaptığıının farkına bile varmadı. Salona girerken iki eliyle karnının üzerinde tutmakta olduğu garip nesneyi masanın üzerine bıraktı. On yedi-on sekiz santimetre boyunda, on üç-on dört santimetre eninde, *Borsa Haberleri* gazetesine özenle sarılmış ve kalınca bir sicimle iki kat sımsıkı bağlanmış bir paketti bu. Sonra kollarını iki yanına sarkıttı, başını önüne eğdi ve hakkında verilecek hükmü bekler gibi sessizce durup bekledi. Boynundaki yepyeni yeşilli kırmızılı yeni ipek atkıyla buna iliştirilmiş böcek şeklindeki pırlanta iğne ve sağ elinin kirli parmağında göze çarpan ağır pırlanta yüzük bir yana bırakılacak olursa üstü başı sabahkinin aynıydı. Lebedev masaya üç adım kala durdu; öbürleri arkadan ağır ağır salona girmeye devam ediyorlardı. Nastasya Filippovna'nın hizmetçileri Katya'yla Paşa, büyük bir merak ve korkuyla perdenin ardından neler olup bittiğine bakıyorlardı.

Nastasya Filippovna meraklı gözlerle Rogojin'i bir süre süzdükten sonra, "garip nesne"yi göstererek:

"Bu ne?" diye sordu.

"Yüz bin!" dedi Rogojin, nerdeyse fısıltıyla.

"Sözünü tuttun, ha! Buyrun, oturun; şuraya, şu iskemleye; daha sonra size söyleyeceklerim olacak. Yanınızdakiler kimler? Sabahki takım mı? Girip otursunlar onlar da. Şurda bir divan var, ötede bir divan daha var. Şurda da iki koltuk... Ne o, sanki istemiyorlar gibi..."

Gerçekten de Rogojin'in arkadaşlarından kimi utanarak çekilmiş ve gidip başka odaya oturmuştu. Aralarından birkaçı davete uyup gösterilen yerlere oturdu, ama olabildiğince masadan uzağa, en uzak köşelere... Kimi hâlâ kendini göstermekten kaçınıyordu, kimi de, tam tersine, çabucak cesaretini toplamış gibiydi. Rogojin de kendine gösterilen iskemleye oturdu, ama orda fazla kalmadı; bir süre sonra kalktı ve bir daha da oturmadi. Çevreye göz gezdiriyor ve yavaş yavaş içerde kimlerin bulunduğunu ayırt ediyordu. Ganya'yı görünce zehir gibi bir gülümsemeyle, "O-o!" diye mırıldandı kendi kendine. General'e ve Afanasiy Ivanoviç'e hiç çekinmeden, hatta fazlaca bir ilgi göstermeden baktı. Ama Nastasya Filippovna'nın hemen yanında Prens'i fark edince gözünü uzun-

ca bir süre ondan alamadı, bu rastlantıyı kendine açıklamakta zorlanıyormuş gibi büyük bir şaşkınlık duyduğu belliydi. Zaman zaman gerçek bir hezeyan içinde olduğu izlenimi veriyordu. Bugün yaşadığı sarsıntılara ek olarak önceki geceyi de trende geçirmiş, iki gündür hemen hiç uyumamıştı.

“Burada, şu kirli paketin içinde, bayanlar baylar, yüz bin ruble var!” dedi Nastasya Filippovna herkese birden, adeta hummalı bir sabırsızlıkla ve meydan okurca. “Daha bu sabah, akşama yüz bin ruble getireceğim diye bağırıyordu deli gibi ve ben de deminden beri hep kendisini bekliyordum. Benim üzerime pazarlık yaptı: on sekiz binden başladı, sonra birden kırka sıçradı, sonra da yüze. Ve... sözünü tuttu! Şuna bakın, rengi nasıl da solmuş! San-ki Ganya’nın sabahki yüzü: Annesini, gelecekteki ailemi bu akşam için buraya çağırmak üzere ziyaretlerine gitmişim, ama kız kardeşi yüzüme karşı, ‘Kimse kovmayacak mı bu utanmaz kadını burdan!’ diye bağırdı; bana bağırdıktan sonra da kardeşinin yüzüne tükürdü. Yaman kızmış doğrusu!”

General sitemle:

“Nastasya Filippovna!” dedi.

Yavaş yavaş işin nereye varacağını anlamış gibiydi General.

“Ne oldu, General? Ayıp mı yoksa? Bırakalım bu çalımları! Bugüne dek Fransız tiyatrosundaki locamda erişilmez bir erdem örneği gibi oturup beş yıl boyunca ardımdan koşanlardan yabani bir hayvan gibi kaçtım, gurur ve tertemizlik anıtı gibi göründüm herkese. Alın işte, beş yıllık el değmemişliğin üzerine, getirip yüz bin rubleyi attı şuraya; herhalde aşağıda da bir troyka bekliyordur beni. Yüz bin ruble değer biçti bana! Bana hâlâ kızgın gibisin Ganeçka? Sen gerçekten beni ailene sokacak mıydın? Beni, Rogojininkini? Ne demişti Prens az önce?”

“Ben Rogojininki demedim,” dedi Prens titreyen bir sesle. “Siz Rogojininki değilsiniz!”

Daha fazla dayanamayan Darya Alekseyevna:

“Nastasya Filippovna, yeter anacağım, yeter güvercinim!” dedi. “Bu kadar zor geliyorsa bunlara katlanmak, kes ilişkini gitsin! Ortada yüz bin ruble bile olsa, böyle biriyle nasıl gidersin sen! Evet, az para değil yüz bin ruble... O zaman sen de yüz bini al, kendisini defet gitsin, bunlar bu dilden anlarlar... Ben senin yerinde olsam bunların hepsini... Nedir canım bu kadar da gerçekten?..”

Darya Alekseyevna bayağı bayağı öfkelenmişti. İyi kalpli, son derece hassas bir kadındı.

“Kızma, Darya Alekseyevna,” dedi Nastasya Filippovna, gülümseyerek. “Ben kızmadan konuşuyorum. Yoksa başa kakma gibi mi anlaşıldı sözlerim? Nasıl oldu da temiz bir aileye girmeyi düşünecek kadar aptallaştım, anlayamıyorum. Annesini gördüm, elini öptüm. Sabah sana karşı bile bile öyle alaycı davrandım, Ganeçka; bunun nedeni, işi nereye vardırabileceğini son bir kez daha görmek istememdi. Doğrusu beni çok şaşırttı. Çok şey bekliyordum senden, ama bu kadarını değil. Hemen düğünümüz öncesinde – başıyla General’i gösterdi– onun bana inciler armağan ettiğini, benim de bunları geri çevirmediğimi bile bile beni alabilecektin? Ya Rogojin? Senin evinde, annenin ve kız kardeşinin yanında benim pazarlığımı yaptı, sen buna karşın bu akşam buraya beni istemeye geldin; az kalsın kız kardeşini de getirecektin? Yoksa üç ruble için Vasilyevskiy Adası’na dek dört ayak üzerinde gidebileceğini söylerken haklı mıydı Rogojin?”

“Gider!” dedi birden Rogojin, usulca ama büyük bir inançla.

“Açlıktan ölecek bir durumun olsa, hadi neyse; oysa duyduğuma göre dolgun bir maaşın varmış! Bütün bunların üstüne, –işin rezalet yanı şurda dursun– nefret ettiğin bir kadını eş olarak evine alıyorsun! (Benden nefret ettiğini biliyorum!) Hayır, artık iyice inandım ki, böylesi para için insan bile keser! Para hırsı hepsinin gözünü döndürmüş! Bacak kadar başıyla tefeciliğe hevesleniyor! Geçenlerde gazetede okuduğum gibi, usturayı ipeğe sarar, arkadan usulca yanışıp koyun keser gibi arkadaşını da boğazlar bu! Ben kendimi utanmaz bilirdim, sen beni de geçtin! Şu kamelyacıdan hiç söz etmiyorum artık...”

General içten bir üzüntüyle ellerini çırparak:

“Siz misiniz, siz misiniz bu Nastasya Filippovna?” diye haykırdı. “Sizin gibi ince ruhlu, ince düşünceli insanın mı ağzından çıkıyor bütün bu sözler! Bu nasıl dil, bunlar nasıl sözler!”

Nastasya Filippovna birden güldü:

“Şu anda sarhoşum ben, General! Bu akşam dağıtmak istiyorum! Bugün benim günüm, büyük günüm, ne zamandır beklediğim gün, bugün! Şu kamelyacıyı görüyor musun, Darya Alekseyevna, şu *Monsieur aux camelias*’yı... bak, şurda oturmuş bize bakıp gülüyor...”

Saldırıyı her zamanki ağırbaşlılığıyla püskürttü Totskiy:

“Güldüğüm falan yok, Nastasya Filippovna; büyük bir dikkatle sizi dinliyorum!”

“Ah, niçin beş yıl boyunca acı çektirdim ona da bir an önce kendimden kurtarmadım? Yapılır mıydı bu ona? Olması gerektiği gibiydi her zaman... Beni suçlaması için pek çok nedeni var: bana eğitim verdi, kontesler gibi yaşattı, benim için ne paralar, ah, ne büyük paralar harcadı! Köyde yaşadığımız sırada da bana namuslu bir koca adayı buldu; buraya, kente taşındık, burda da Ganeçka'yı buldu... Ve şu işe bak, beş yıldır kendisiyle birlikte değilim, ama ondan habire para aldım ve almakta da kendimi hep haklı gördüm! Tümünüyle aklımı kaçırmış olmalıyım! Bana, yüz bini al, madem pisliğin teki, bas kıcına tekme, diyorsun. Doğru, pisliğin teki... Ben çoktan evlenebilirdim, Ganeçka gibisiyle de değil hem... Ama bu da pek bayağı bir şey olmaz mıydı! Ah, niçin ben beş yılını kin ateşi içinde yanarak tükettim! İster inan, ister inanma, daha dört yıl önce bile zaman zaman, şu benim Afanasiy İvanoviç'le evlensem mi, diye düşündüğüm olurdu. O zaman kin duygusuyla böyle düşünürdüm... O yıllarda neler geçerdi aklımdan neler! İnan bana evlenmek zorunda bırakırdım onu! Zaten kendisi de çok istekliydi. Yalan söylüyordu, ama bana da çok düşkündü, dayanamazdı. Şükürler olsun ki sonra aklım başıma geldi: değer miydi bu kadar kine! Ve birdenbire öyle bir tiksinti duydum ki, kendisi evlenmek istese de varmazdım artık. Ve koca beş yıl boyunca nazenin bir kız rolü oynayıp çalım sattım, yapmacıklık içinde belendim durdum! Hayır, sokak çok daha iyi, zaten yerim de orası! Ya Rogojin'le vur patlasın çal oynasın bir yaşam, ya da yarından tezi yok çamaşırcılık! Üzerimde kendime ait bir şeyim yok; giderken son çaputa kadar her şeyi burada bırakacağım! Hiçbir şeyim olmadan beni kim alır? Ganya'ya sor bakalım, alır mı? Ferdişçenko'ya sor, o bile almaz!..”

Ferdişçenko sözünü keserek:

“Haklısınız, Ferdişçenko almayabilir, Nastasya Filippovna,” dedi. “Ben açık sözlü bir insanım... Ama bakın, Prens alır sizi! Oturmuş ağlayıp duruyorsunuz; Prens'e bir baksanıza! Deminden beri onu gözlüyorum...”

Nastasya Filippovna merakla Prens'e döndü:

“Alır mısınız?”

“Alırım!” diye fısıldadı Prens.

“Olduğum gibi... hiçbir şeyim olmasa da, öyle mi!”

“Alırım, Nastasya Filippovna!..”

“Hayda-a!” diye mırıldandı General. “Olacağı buydu!”

Prens hâlâ kendisine bakmayı sürdüren Nastasya Filippovna’dan gözlerini ayırmıyordu; bakışları kıymıtsız, sert, acılıydı.

“Alın, biri daha çıktı!” dedi Nastasya Filippovna birden, Darya Alekseyevna’ya dönerek. “Üstelik de bunu yalnızca iyi yürekli olduğundan yapıyor, ben onu bilirim. İyilikçimi, velinimetimi buldum! Onun için... biraz... şeydir demeleri doğru anlaşılan.. Bir prens olmana karşın Rogojin’inkini alacak kadar aşıksın demek... peki geçimimi nasıl sağlayacaksın?”

“Ben Rogojin’inkini falan değil, sizi, Namuslu Nastasya Filippovna’yı alıyorum!”

“Ben mi namusluyum?”

“Siz.”

“Hikâye bunlar, Prens, güvercinim, hepsi hikâye bunların! Eski sayıklamalar! Dünya artık akıllı... ve bütün bunlar çok saçma! Hem sen kim evlenmek kim; senin kendinin bir dadıya ihtiyacın var!”

Prens ayağa kalktı, titreyen bir sesle, ürkekçe, ama derin bir inançla:

“Benim bir şey bilmediğim ve görmediğim doğru, Nastasya Filippovna,” dedi. “Ama bence... siz beni onurlandıracaksınız, ben sizi değil. Ben bir hiçim. Sizse acı çekmiş ve korkunç bir cehennemden tertemiz çıkmış birisiniz; bu az şey değildir. Niçin utanıyor ve Rogojin’in peşine takılmak istiyorsunuz? Bütün bunlar bir humma nöbeti... Bay Totskiy’e yetmiş bin rublesini geri verdiğiniz gibi bu evdeki her şeyden de vazgeçiyorsunuz! Böyle bir şeyi burada kimse yapamaz! Ben... Nastasya Filippovna... sizi... seviyorum. Ben sizin için ölürüm, Nastasya Filippovna! Kimsenin sizin hakkınızda tek kelime bir şey söylemesine izin vermem, Nastasya Filippovna! Yoksul düşersek çalışırım, Nastasya Filippovna!”

Prens’in son sözlerinde Ferdişçenko’yla Lebedev’in kikirdeedikleri duyuldu, General Yepançin de öfkeli öfkeli homurdandı. Ptitsin ile Totskiy’nin de gülmek için kendilerini zor tuttukları anlaşıyordu. Öbürlerininse yalnızca şaşkınlıktan ağızları açık kalmıştı.

“... ama belki de yoksul düşmek şurda dursun, zengin bile olacağız, Nastasya Filippovna,” diye ayı ürkek sesle sürdürdü Prens.

“Aslında tam bilmiyorum ve ne yazık ki şu ana dek de net bilgiler edinebilmiş değilim... Ancak, İsviçre’deyken Moskova’dan, Salazkin adlı birinden, benim büyük bir mirasa konduğumu bildiren bir mektup aldım. İşte şu mektup...”

Gerçekten de cebinden bir mektup çıkardı, Prens.

“Sayıklıyor herhalde?” diye mırıldandı General. “Resmen bir ti-marhaneye döndü burası!”

Birkaç saniye süren bir sessizlik oldu. Sonra, Ptitsin:

“Salazkin’den mi dediniz mektup?” diye sordu. “Çevresinde tanınmış biridir, özellikle de iş takipçisi olarak. Mektubu yazan gerçekten oysa, söylenenlere inanabilirsiniz, Prens. Şansınız varmış; bu yakınlarda kendisiyle bir işimiz olduğu için elyazısını tanıdım. Verin mektuba bir bakayım, belki bir şeyler söyleyebilirim.”

Prens bir şey söylemeden, eli titreye titreye mektubu uzattı.

Yarı çılgın bakışlarla herkesin yüzüne bakan General, sanki bir şey hatırlayıvermiş gibi:

“Neymiş? Neymiş?” diye sordu. “Bir miras mı var dediniz?”

Herkesin bakışı mektubu okumakta olan Ptitsin üzerinde toplanmıştı. Genel merak, yeni ve olağanüstü bir itici gücün etkisi altına girivermişti birden. Ferdişçenko yerinde duramıyordu; müt-hiş şaşırان Rogojin ürkek, tedirgin bakışlarını bir Prens’e, bir Ptitsin’a yöneltiyordu. Darya Alekseyevna iğne üstündeydi. Lebedev bile dayanamadı, köşesinden çıktı, iki büküm olup Ptitsin’ın omzu üzerinden mektuba bakmaya başladı: bu hareketi yüzünden dayak yemekten korkarmış gibi bir ifade vardı yüzünde.

XVI

Ptitsin mektubu katlayıp Prens’e uzatırken:

“Hiç kuşkunuz olmasın,” dedi, “teyzenizin çok açık vasiyetnamesi gereği, hiç uğraşıp didinmeden büyük bir servete kavuşuyorsunuz.”

“Olamaz!” diye gürledi General.

Yeniden herkesin ağzı açık kaldı.

Ptitsin’ın daha çok Ivan Fyodoroviç’e seslenerek anlatıldığına göre, Prens’in kişisel olarak hiç görüp tanımadığı teyzesi –iflas eden ve yoksulluk içinde ölen Moskovalı üçüncü sınıf tüccar Papu-

şin'in kızı, Prens'in annesinin büyük ablası- beş ay önce ölmüştü. Ne var ki, Papuşin'in, yine bu yakınlarda ölen ağabeyi tanınmış, zengin bir tüccardı. Bir yıl kadar önce canı gibi sevdiği iki oğlunu aynı ay içinde birbiri ardına yitiren ağabey de bu acıya dayanamayıp ölünce öz yeğeninden, yani Prens'in başkalarının yanında sığıntı yaşamı süren yoksul teyzesinden başka bu dünyada ne bir yakını ne de mirasçısı kalmıştı. Mirasa konduğu sıralarda sirozdan can çekişmekte olan teyze hemen Prens'i aramaya başlamış, yeğenini bulma görevini Salazkin'e vererek ölmeden yasal bir vasiyetname düzenlemeye fırsat bulmuştu. Anlaşılan ne Prens ne de İsviçre'de yanında kaldığı doktor, resmi makamlardan bir yazı gelmesini ya da işin doğruluğunu araştırmayı gerekli görmemişler, bunun yerine Prens, Salazkin'in mektubunu cebine koyarak yola koyulmuştu...

"Size şu kadarını söyleyeyim ki," dedi Ptitsın Prens'e dönerek, "Salazkin, hiçbir pürüzü olmayan, tümüyle yasal bir haktan söz ettiğine göre, bu parayı şimdiden cebinizde bilin. Kutlarım sizi, Prens! Sanırım bir buçuk milyonluk, belki de daha büyük bir servete konuyorsunuz! Papuşin büyük tüccardı, çok varlıklıydı."

"Helal sana, soyunun son üyesi Prens Mışkin!" diye bağırды Ferdişçenko.

Lebedev de sarhoş hırıltısıyla:

"Hurraa!" diye bağırды.

General'in şaşkınlığı anlatılır gibi değildi:

"Ben de daha bu sabah eline yirmi beş ruble sıkıştınyordum zavallının, ha-ha-ha! Olursa bu kadar olur! Fantastik! Ne denir: tebrikler! Tebrikler!" Ve yerinden kalkıp kucaklamak için Prens'in yanına gitti.

General'i ötekiler izlediler. Perdenin gerisine çekilenler bile birer ikişer salona girmeye başlamışlardı. Uğultuyu andırır anlaşıl maz konuşmalar, haykırışlar, hatta şampanya istekleri duyuldu; bir dalgalanma, telaş, hareketlilik oldu. Bir an için Nastasya Filippovna'yı, onun evinde bulunduklarını bile unuttur gibi oldular. Sonra yavaş yavaş, sanki herkes aynı anda, Prens'in ona evlenme teklif ettiğini hatırladı. Durum şu anda eskisinden çok daha sıradışı ve çılgıncaydı. Totskiy şaşkınlıkla omuz silkiyordu; bir o kalmıştı oturan; kalan herkes masanın çevresine yağılmıştı.

Daha sonra öne sürüldüğüne göre Nastasya Filippovna'nın çılgı-

dırdığı an bu andı. Yerinde oturmaya devam ediyor ve çevresine, neler olup bittiğini anlayamıyormuş, ama anlamak için müthiş bir çaba harcıyormuş gibi tuhaf, şaşkın bakışlarla bakıyordu. Sonra birden Prens'e döndü, gözdağı verince kaşlarını çattı; ama bu sadece bir an sürdü, bütün bunlar şaka gibi görünmüştü sanki gözüne; ama Prens'in yüzüne bir an bakması bu kanısını değiştirmesine yetti. Bir an düşündü, sonra nedenini kendi de bilmeden yeniden gülümsedi...

“Desene gerçekten prenses oluyorum!” diye mırıldandı kendi kendisiyle dalga geçer gibi, sonra tesadüfen Darya Alekseyevna'ya takıldı bakışları, gülümsedi. “Benim için bile beklenmedik bir çözümlü oldu bu... Bayanlar baylar, niçin ayakta duruyorsunuz, lütfen oturun ve Prens'le beni kutlayın! Biri şampanya istiyordu; Ferdişçenko, söyleyin şampanya getirsinler!” Birden kapıda duran hizmetçilerini gördü: “Katya, Paşa, buraya gelin, ben evleniyorum, duyduunuz mu? Prens'le. Bir buçuk milyonluk bir servetin sahibi Prens Mışkin beni alıyor!”

Bu sahneden müthiş heyecanlanan Darya Alekseyevna:

“Hayırlısı olsun, birtanem,” diye bağırdı. “Vakti gelmişti. Sakın kaçıрма bu fırsatı!”

“Yanıma otursana, Prens,” dedi Nastasya Filippovna. “İşte böyle... Hah, şarap da geliyor... Bayanlar baylar, durmayın, kutlayın bizi!”

“Hurra!” sesleri duyuldu. Başta Rogojin'in adamları olmak üzere büyük bir grup şişelerin başına toplandı. Bağırانlar da, bağır-maya devam edecek olanlar da daha çok Rogojin'in adamlarıydı. Ama durumun tuhaflığına karşın dekorun değişmekte olduğunu sezmiş gibiydiler. Öbür konuklar çekinerek, kuşkuyla bekliyorlardı. Aralarında, bunun olağan bir gelişme olduğunu, bugüne dek nice prensin çingene obalarından kız istemiş olduğunu fısıldaşanlar da az değildi. Rogojin'e gelince, olup bitenleri anlamaya çalışırken yüzünde sanki kuruyup kalmış bir gülümsemeyle şaşkın şaşkın bakınıyordu çevresine.

Yandan dolanarak Prens'e yaklaşan General:

“Prens, cancağızım, kendine gel!” dedi, kolunun yeninden çek-kıştırerek.

Bunu fark eden Nastasya Filippovna bir kahkaha attı:

“Olmaz, General! Artık ben de prensesim, duyuyor musunuz!

Hem Prens benim en ufak bir şekilde incitilmeme asla izin vermez! Siz de kutlasanıza beni Afanasiy İvanoviç! Artık sizin karınızla aynı ortamda bulunabilir, onunla yan yana oturabilirim. Ne dersiniz, çok yararlı bir koca, değil mi? Bir buçuk milyon, artı Prens, artı –dediklerine göre– budala... daha ne ister insan! Gerçek yaşam daha şimdi başlıyor! Geç kaldın Rogojin, geç! Topla şu paketini, ben Prens'le evleniyorum ve senden de zenginim artık!”

Rogojin şimdi anlamıştı durumu. Anlatılmaz bir acı oturdu yüzüne. Ellerini çırpıtı, aynı anda da müthiş bir çılgılık koptu göğsünden:

“Vazgeç!” diye bağırdı Prens'e.

Gülüşmeler duyuldu. Darya Alekseyevna zafer kazanmış bir edayla:

“Niye? Senin için mi vazgeçecek?” dedi. “Nasıl da masaya yığıldı paraları! Tam bir köylü! Prens onunla evlenmek istiyor, sense rezale çıkarmak istiyorsun!”

“Ben de evlenirim! Hem de hemen şimdi! Her şeyimi vermeye hazırım bu uğurda!

“Sarhoş! Resmen sarhoş! Kulağından tutup defetmeli bunu burdan!”

Gülüşmeler daha da arttı. Nastasya Filippovna Prens'e dönerek: “Duyuyor musun Prens,” dedi. “Köylünün nişanlığında gözü var!”

“Şu anda sarhoş o,” dedi Prens. “Ve sizi çok seviyor.”

“Peki, kadınının az kalsın Rogojin'le gidecek olması ilerde seni utandırmayacak mı?”

“Bir bunalım geçiriyordunuz. Şimdi de bunalım geçiriyorsunuz. Sayıklıyorsunuz.”

“İlerde de sana karnının Totskiy'nin kapatması olduğunu söylediklerinde utanmayacak mısın?”

“Hayır, utanmayacağım. Sizin istek ve iradenizin dışında bir olaydı Totskiy'nin yanında kalmanız.”

“Ve hiç başıma kakmayacak mısın?”

“Kakmayacağım.”

“Yaşam boyu güvence verirken dikkatli ol!”

Prens sanki ona acır gibi:

“Nastasya Filippovna,” dedi usulca, “demin de söyledim: teklimi kabul etmenizi kendim için onur sayarım.. ve siz bana onur

verirsiniz, ben size değil. Bu sözlerime güldünüz. Duydum, çevredekiler de güldüler. Düşüncemi gülünç bir şekilde dile getirmiş olabilirim, kendim de gülünç bir insan olabilirim, ama sanırım... onurun ne olduğunu biliyorum; söylediklerimin doğru olduğuna inancım tamdır. Siz kendinizi mahvetmek istiyorsunuz, hem de kendinize hiçbir geri dönüş şansı bırakmadan! İlerde kendinizi asla bağışlayamazsınız bu yaptığınızdan dolayı: çünkü olup biten hiçbir şeyde sizin suçunuz yok. Hayatınızı mahvedemezsiniz! Rogojin buraya gelmişse, Gavril Ardalyonoviç sizi aldatmak istiyorsa ne olmuş? Neden sürekli olarak bunları hatırlayıp duruyorsunuz? Bakın, yineliyorum: sizin yaptığınızı pek az insan yapabilir. Rogojin'le gitmek istemenize gelince, bunalım geçirirken verdiğiniz bir karar bu. Şu anda da çıkmış değilsiniz bunalımdan, en iyisi gidip yatağınıza yatın. Evet, yarın çamaşırcılığa başlayabilirsiniz; ama Rogojin'le kalmayacaksınız. Gururlusunuz, Nastasya Filippovna ve öylesine mutsuzsunuz ki, hep, asıl suçlu benim, diye düşünüyorsunuz. Bakıma ihtiyacınız var sizin Nastasya Filippovna ve size ben bakacağım. Demin resminize baktığımda tanıdığım birini görmüş gibi oldum. Sanki beni çağırıp duruyordunuz." Prens, sözlerine "Yaşadığım sürece size hep saygı duyacağım, Nastasya Filippovna," diyerek aniden son verdi; yüzü kıpkırmızı olmuştu; bütün bunları ne tür insanların önünde söylediğini düşünmüş ve sanki bir anda kendine gelmişti.

Ptitsın başını önüne eğmiş, yere bakıyordu. Totskiy, "Budala olmasına budala, ama bir şey elde etmenin en iyi yolunun karşısındakini pohpohlamak olduğunu biliyor; ilginç biri!" diye düşünüyordu. Bu arada Prens, bulunduğu köşeden Ganya'nın kor gibi yanan gözlerinin kendisine çevrili olduğunu fark etti: yakıp kül etmek istiyordu sanki Ganya bakışlarıyla onu.

Darya Alekseyevna çok duygulanmıştı. Yumuşacık, tatlı bir sesle:

"Ne iyi adam!" dedi.

General de duyulur duyulmaz bir sesle:

"İyi eğitim almış... ama mahvolmuş!" diye mırıldandı

Totskiy usulca gitmek için şapkasını alıp ayağa kalktı; birlikte çıkmak için General'e bir göz attı.

"Sağol, Prens, hiç kimse benimle böyle konuşmamıştı," dedi Nastasya Filippovna. "Hep üzerime pazarlıklar yapıldı; dürüst, ak-

lı başında tek bir insan çıkıp da bana evlenme teklif etmedi. Dinliyorsunuz, Afanasiy Ivanoviç, Prens'in söyledikleri için ne diyorsunuz? Sanki biraz ayıp gibi, değil mi? Hey, Rogojin, gitmekte acele etme! A, zaten bir yere gittiğin yokmuş... Belki ben de gelirim seninle. Nereye götürecektin beni?"

"Yekaterinhof," diye Lebedev yanıt verdi soruya, Rogojin'se yalnızca ürperdi; kulaklarına inanamıyormuş gibi gözlerini ayırmış, boş boş bakıyordu çevresine; başına yeddiği şiddetli bir darbeye sersemlemişti sanki.

Darya Alekseyevna:

"Ne oluyorsun, anacığım, ne oluyorsun Nastasya Filippovna?" diye atıldı. "Gerçekten de bunalım geçiriyorsun sen. Çılgınlık bu!"

Nastasya Filippovna bir kahkaha atarak oturmakta olduğu divandan fırladı:

"Yoksa gerçek mi sandın sözlerimi? Ben böyle bir masum kuzuyu nasıl mahvederim? Afanasiy Ivanoviç'e göre işler bunlar, o sever masum kuzuları. Hadi, gidiyoruz Rogojin! Şu paketini de hazırla! Evlenmek istersen onu da düşünürüz... ama parayı her koşulda vereceksin. Kimbilir, belki de varmam sana. Benimle evlenmek isteyince paraların da sana kalacağını mı sanıyordun yoksa? Yağma yok! Ben de utanmazım! Totskiy'nin kapatmasıydım ben! Prens! Nastasya Filippovna değil, Aglaya Yepançina gerek sana da artık, yoksa Ferdişçenko bile parmakla göstermeye başlar seni, ona göre! Evet, sen korkmuyorsun, ama ben senin hayatını mahvetmekten de, senin daha sonra bunu benim başıma kakmandan da korkarım. Sana onur vereceğimi söylüyorsun; Totskiy de iyi bilir bu konuyu. Sana gelince; Ganeçka, Aglaya Yepançina'yı da elinden kaçırdığının farkında mısın? Kendisiyle pazarlık yapmasaydın, sana varırdı! Kesinlikle varırdı! Ama işte hep bu hatayı yapıyorsunuz... Ya namuslu kadınlarla ilişkiniz olacak, ya namussuzlarla; ikisinden biri! Yoksa karıştırırsınız... General'e de bakın hele, nasıl da ağzı açık dinliyor!"

"Sodom bu, Sodom!" diye yineliyordu General omuzlarını kaldırarak. O da kalkmıştı oturduğu yerden; herkes ayaktaydı. Nastasya Filippovna çıldırmış gibiydi.

"Olamaz!" diye inledi Prens, parmaklarını avucu içinde kırarcasına sıkarak.

"Niye olamasın? Utanmaz olabilirim, ama benim de bir guru-

rum var! Az önce kusursuz olduğumu söyledin benim. Bu nasıl bir kusursuz insan ki, salt övünmek için bir milyon rublelik serveti de, prensesliği de tepiyor, çılgınlığa doğru gidiyor! Böyle biriyken sana nasıl karı olabilirim? Afanasiy Ivanoviç, gerçekten de, bir milyon rubleyi elinin tersiyle iten benim gibi birinin, Ganeçka'yı ve şu sizin yetmiş beş bininizi kaçınılmaz bir nimet gibi göreceğimi nasıl düşünebildiniz? Yetmiş beş bininiz sizin olsun (yüze bile çıkamadınız, Rogojin sizi geçti!) Ganeçka'ya gelince... onun gönlünü almayı bana bırakın... aklıma bir düşünce geldi. Şimdi eğlenmek istiyorum... Nasılsa bir sokak kadınıyım! On yıllık zindan yaşamından sonra, mutlu hayat başlıyor! Hey, Rogojin, ne bakıyorsun öyle, hazırlan, gidiyoruz!"

"Gidiyoruz!" diye adeta böğürdü, sevinçten kendini kaybeden Rogojin. "Şarap getirin bize! Hey heyy!"

"Çok şarap olsun, içeceğim... Müzik de olacak mı?"

"Olacak tabii, olmaz mı!" diye bağırdı Rogojin; Darya Alekseyevna'nın Nastasya Filippovna'ya sokulduğunu görünce de öfkeyle ona döndü: "Hey, çek arabayı! Benim! O yalnız benim! Kraliçem!.. Bu iş burda biter!"

Sevinçten tıkanacak gibiydi: Nastasya Filippovna'nın çevresinde dönüyor ve herkese bağıırıyordu: "Yaklaşmayın! Yaklaşmayın!" Bütün takımı salona dolmuştu. Kimi içiyor, kimi katılırcasına gülüyordu; müthiş coşkuluydular, resmiyeti bir yana bırakmışlardı. Hiçbir şey umurlarında değildi. Ferdişçenko da onlara katılma hevesindeydi. General'le Totskiy bir an önce ortadan kaybolma telaşına düşmüşlerdi yeniden. Ganya'nın da şapkası elindeydi, ama önündeki manzaradan kopamıyormuş gibi olduğu yerde çakılı duruyordu.

Rogojin hâlâ Nastasya Filippovna'nın çevresinde dönüyor ve bağıırıyordu:

"Yaklaşmayın! Yaklaşmayın!"

Nastasya Filippovna kahkahalarla gülererek:

"Ne böğürüp duruyorsun öyle?" diye bağırdı. "Hâlâ ev sahibi benim. Seni de bir tekmede kovarım istersem! Daha paranı almış değilim... bak orda duruyor paralar. Uzat bakayım şu paketi bana! Olduğu gibi, hepsini! Bu paketin içinde şimdi yüz bin mi var? Resmen rezillik! Neyin var Darya Alekseyevna? Ne yani, (başıyla Prens'i göstererek) evlenip de mahvetse miydin kendisini? Evlen-

me kim, o kim! Karı değil, dadı gerek ona. General olacak, onun dadısı. Bak bak, nasıl çevresinde dönüp duruyor! Gördün değil mi, Prens, nişanlın para alıyor! Çünkü o bir fahişe! Sense onu kendine eş olarak alacaktın! Niye ağlıyorsun? Çok mu acı? Sen de gül benim gibi (bunları söylerken yanaklarında iki iri yaş parlıyordu). Zamana güven, her şey unutulur! Şu anda akıllı davranmak, sonradan akli başına gelmekten daha iyidir. Hey, siz niye ağlıyorsunuz? İşe bak, Katya da ağlıyor! Katyacığım, neyin var güzelim? Sana ve Paşa'ya yüklüce bir şeyler bırakıyorum, gerekli düzenlemeleri yaptım. Artık elveda! Senin gibi namuslu bir kızı kendime, bir fahişeye hizmet ettirdim. En iyisi bu, Prens, gerçekten en iyisi bu. İllerde beni küçük görecektin; asla mutlu olamayacaktık! Sakın yemin etme, inanmıyorum! Hem, saçmalık olur bu! Güzel güzel ayrılalım! Yoksa, ben de hayalcinin tekiyim... ve bu işin sonu hiç hayırlı değildi! Sanır mısın, ben senin hayalini kurmadım? Evet, nicedir sen de benim hayallerimdeydin; ta ordayken... o'nun orda, köyde, beş yıl bir başıma yaşarken... düşünür, düşünür, düşler kurardım... hep böyle, senin gibi iyi, dürüst, hoş ve aptal saf birinin çıkageleceğini ve 'Sizin suçunuz yok, Nastasya Filippovna... ve ben size tapıyorum,' demesini beklerdim. Öyle çok hayal ederdim ki bunu, hayal kurmaktan beynim uğuldardı, delirir gibi olurum... Ama işte gele gele bu gelir, her yıl iki ay kadar köyde kalır; kırar, döker, yüz kızartır, kızıştırır, iğfal eder ve gider. Kaç kez... kaç kez kendimi göle atmak istedim, ama gözüm yemedi, korktum... şimdiyse... Hey, Rogojin, hazır mısın?"

"Hazırım! Yaklaşmayın! Kimse yaklaşmasın!"

Başka sesler de duyuldu:

"Hazırız!"

"Troykalar da hazır aşağıda! Çıngıraklı troykalar!"

Nastasya Filippovna para paketini alarak:

"Ganka," dedi, "aklıma bir şey geldi: seni ödüllendirmek istiyorum. Neden ille de her şeyi kaybedesin? Bu adam üç ruble için Vasilyevskiy Adası'na dek sürüne sürüne gider diyordun, değil mi Rogojin?"

"Evet."

"O zaman, dinle, Ganya. Son bir kez daha görmek istiyorum ruhunu. Üç aydır neler çektiirdin sen bana! Şimdi sıra bende. Şu paketi görüyor musun: tam yüz bin ruble var içinde! Şimdi bu pa-

keti herkesin gözü önünde şömineye atacağım! Tümüyle alevler içinde kaldığında şömineye elini sokup paketi ordan çıkaracaksın. Ama eldiven falan giymek yok! Çıplak elle... ve kollarını da sıvayacaksın. Paketi ateşten çıkarmayı başırırsan, bütün para senin! Yüz bin ruble! Parmak uçların biraz yanarsa da ne gam, yüz bin ruble var işin ucunda! Fazla uzun sürmez çıkarman! Sen benim paralarım için ateşe sokulurken, ben keyifle senin ruhunu seyredeceğim. Herkes tanık olsun: ateşten çıkarırsan, paralar senindir! Çıkaramazsan, yanacaklar: kimsenin almasına izin vermeyeceğim. Çekilin! Herkes çekilsin! Benim paralarım onlar! Rogojin'den bir gecenin karşılığı olarak aldım onları ben! Paralar benim, değil mi Rogojin?"

"Senin, sultanım! Senin, sevincim!"

"Hadi bakalım, herkes çekilsin, ne diyorsam öyle olacak! Kimse engel olmaya kalkışmasın! Ferdişçenko ateşi canlandırın!"

Sersemlediği anlaşılan Ferdişçenko:

"Nastasya Filippovna, elim varmıyor!" dedi.

"E-e-h!" diye bağırdı Nastasya Filippovna, maşayı aldı, için için yanan iki odunu birkaç kez dürttü; alevler canlanınca da paketi ateşin ortasına fırlattı.

Dört yandan çılgınlık yükseldi; hatta haç çıkaranlar oldu.

"Aklını kaçırmış! Aklını kaçırmış!" sesleri duyuldu.

"Bağ... bağlasak mı acaba kendisini?" diye fısıldadı General, Ptitsın'a. "Ya da şeye göndersek... Aklını oynattı herhalde? Evet evet, oynattı, resmen oynattı!"

Bir anda alevler içinde kalıveren paketten gözlerini alamayan Ptitsın'ın yüzü kireç gibi olmuştu, sesi titriyordu:

"Hayır, tam kaçıklık denemez buna!" dedi.

General, Totskiy'e döndü:

"Çıldırdı galiba? Çıldırdı, öyle değil mi?"

Afanasiy Ivanoviç'in de yüzünde renk kalmamış gibiydi:

"Size *renkli* bir kadın olduğunu söylemiştim!" diye mırıldandı.

"İyi ama, yüz bin ruble bu!"

"Tanrım! Aman Tanrım!" haykırışları duyuldu dört yandan. Herkes şöminenin çevresine toplanmıştı, herkes daha yakından görmek için şömineye iyice sokulmaya çalışıyordu; yukardan daha rahat bakmak için sandalyelerin üstüne çıkanlar bile vardı. Darya Alekseyevna koşarak öbür odalardan birine geçmiş, Katya ve Pa-

şa'yla fısıf fısıf bir şeyler konuşuyordu. Ağzı var dili yok Alman güzeli de ortadan kaybolmuştu.

Lebedev dizleri üstünde sürünerek Nastasya Filippovna'nın önüne geldi, ellerini şömineye uzatarak:

"Anacığım! Kraliçem! Sen her şeye kadırsın, mutlak kudret sahibisin!" diye inledi. "Yüz bin! Yüz bin! Gözümün önünde paketleniler! Anacığım! Merhamet et! Şömineye girmemi emret: olduğum gibi gireyim, ak saçlı kafamı alevlerin içine sokayım! Karım hem kötürüm, hem hasta... on üç çocuk evde aç oturuyor... babalarını geçen hafta toprağa verdik... Nastasya Filippovna!!" Inleyerek şömineye doğru sürünecek oldu, ama Nastasya Filippovna onu iterek:

"Çekil!" diye haykırdı. "Geri dur! Hepiniz geri durun! E, Ganya, ne bekliyorsun? Hadi, utanma! Yap hamleni! Senin mutluluğun bu!"

Ama Ganya'ya gün boyu çektikleri bile fazla gelmişti ve bu akşam bu son ve beklenmedik sınava hiç hazır değildi. Kalabalık, önlerinde ikiye ayrılmıştı; Ganya ve Nastasya Filippovna birbirlerinden üç adım uzaklıkta, karşılıklı duruyorlardı; Nastasya Filippovna tam şöminenin önündeydi ve kor gibi yanan gözlerini bir an bile ayırmadan dimdik Ganya'ya bakıyordu. Ganya'nın üzerinde frak vardı, şapkasını ve eldivenlerini elinde tutuyordu; kollarını çapraz kavuşturmuş, sessiz, kımıldasız ateşe bakıyordu. Solgun yüzünde çılgınca bir gülümseme dolaşıyordu. Gözlerini her ne kadar yavaş yavaş alevlerin sarmaya başladığı paketten ayıramıyorsa da, ruhunda yepyeni bir duygu uyanmıştı sanki; bu işkenceye sonuna dek dayanmaya yemin etmiş gibiydi. Ganya kımıldasız durmaya devam ediyordu. Az sonra, paketi ateşten almayacağını, almak istemediğini herkes anlamıştı.

"Heey, yanıyor bunlar!" diye bağırdı Nastasya Filippovna. "Sonra tefe koyarlar seni! Utanırsın... asarsın kendini! Şaka etmiyorum!..."

Küllenmiş iki odun arasında paketin baskısıyla ilkin zayıflar gibi olmuştu ateş; yalnız alttaki odunun ucunda küçücük bir mavi alev tutunmaya çalışıyor gibiydi. Derken ince, uzun bir alev dili paketin kenarlarını yalayarak yukarı doğru yükseldi, sonra birden paketin her yanından alevler yükseldi, parlak bir alev topu kendini hızla yukarı attı. Herkesten derin bir "Ahh!!" koptu.

Lebedev yeniden, "Anacığım!" diye inleyerek ocağa doğru atılmaya çalıştı, ama Rogojin kendisini tutup geriye çekti.

Rogojin sanki kımıltısız bir bakıştan ibaretti şimdi: gözlerini Nastasya Filippovna'dan alamıyor, onu adeta bakışlarıyla içiyordu; göğün yedinci katında kanat çırpıyordu sanki.

Çevresinde kim rastgelirse ona, kendinden geçmişçesine:

"Kraliçe dediğin böyle olur işte!" diyordu. "Biz böyle yaparız işte! İçinizde bir tek kişi var mı böyle bir şey yapabilecek, ha?"

Prens kederli, sessiz, izliyordu.

"İzin verin, bir binliği dişlerimle çıkarayım," dedi Ferdişçenko.

Yumruklarına güvenen bay en arkadan:

"Ben de çıkartırım dişlerimle!" dedi, tam bir umutsuzluk içinde, dişlerini gıcırdatarak. Sonra alevlerin paketi yuttuğunu görünce, "Allah kahretsin!" diye haykırdı. "Yanıyor! Hepsini yanıyor!"

Herkes aynı anda şömineye doğru atıldı, bir ağızdan sesler duyuldu:

"Yanıyor! Yanıyor!"

"Kırıp durma Ganya! Son kez söylüyorum!"

"Davransana be!" diye bağırды Ferdişçenko, öfkeyle Ganya'nın üzerine atılıp kolundan çekştirerek. "Ne kırıp duruyorsun, davransana! Yanıyor! Ah, lanet olsun!"

Ganya güçlkle Ferdişçenko'yu itti, çıkmak için kapıya doğru döndü, ancak bir iki adım atmadan olduğu yerde ileri geri sallandı, sonra yığıldı kaldı.

"Bayıldı!" diye bağırانlar oldu.

Lebedev:

"Anacığım, yanıyor!" diye inledi.

"Yok yere yanıyor paracıklar!" bağırانları duyuldu dört yandan.

"Katya, Paşa su getirin, ispirto yetiştirin!" diye bağırды Nastasya Filippovna; sonra şöminenin önünden maşayı alıp paketi dışarı çıkardı.

Dış kâğıtlar hemen tümüyle yanmıştı, ince ince tütüyordu; ancak ateşin içe işlemediği hemen belli oluyordu. Üç kat gazete kâğıdına sımsıkı sarılı olduğu için paralara bir şey olmamıştı. Bunu görünce herkes rahat bir soluk aldı.

Ptitsın pek duygulu, yufka yürekli bir havayla:

"Yalnız tek bir binlikçik biraz yanar gibi olmuş, gerisi sağlam," dedi.

“Hepsi onundur, baylar,” dedi, Nastasya Filippovna, para paketini Ganya’nın yanına koyarak. “Duyuyor musunuz, paketteki bütün para Ganya’nındır! Her şeye karşın gitmedi, direndi. Özsaygısı para sevgisine üstün geldi! Önemli değil, şimdi kendine gelir... General, Ivan Petroviç, Darya Alekseyevna, Katya, Paşa, Rogojin, duyuyor musunuz? Paket, Ganya’nındır. Bu paraları ona şey için... her neyse, ödül olarak veriyorum ona! Kendisine söylersiniz. Burda, yanı başında dursun paket. Rogojin, marş! Elveda Prens, hayatımda ilk kez bir insan gördüm. Elveda, Afanasiy Ivanoviç, merci!”

Rogojin’in avanesi bağırıp çağırarak, çılgınlık atarak odalardan hızla geçip Nastasya Filippovna’yla Rogojin’in ardı sıra kapıya yöneldi. Kızlar Nastasya Filippovna’nın kürkünü salona getirdiler; Aşçı Marfa mutfaktan koşup geldi. Nastasya Filippovna sarılıp hepsini öptü.

Kızlar gözyaşları içinde Nastasya Filippovna’nın ellerini öpüyorlar, sızlanıyorlardı:

“Ah, anacığım, bize bir daha dönmeyecek misiniz? Nereye gidiyorsunuz? Hem de böyle kutlu bir günde, doğum gününüzde?”

“Sokağa gidiyorum, Katya! Yerim orası! Ya da çamaşırcılık yapacağım! Yetti artık, Afanasiy Ivanoviç’le hiçbir ilişkimiz kalmadı! Kendisine selamlarımı söyleyin... ve beni iyilikle anın, kızlar!”

Prens hızla sokak kapısına doğru atıldı; gidenler orda çingiraklı dört troykaya yerleşmekteydiler. General, Prens’e merdivenlerde yetişti, kolundan yakalayarak:

“Yapma, Prens, kendine gel!” dedi. “Vazgeç ondan, nasıl bir kadın olduğunu gördün! Bir baba gibi konuşuyorum seninle...”

Prens General’in yüzüne baktı, hiçbir şey söylemeden kolunu kurtarıp hızla merdivenlerden indi.

General, troykaların az önce ayrıldıkları giriş kapısında Prens’in gelen ilk arabayı çevirerek, “Yekaterinhof’a, öndeki troykaları izle!” diye bağırıldığını duydu. Sonra General’in gümüşü cins bir kışrağın çektiği arabası yanaştı kapıya ve General’i yeni umutlar, yeni hesaplar ve her şeye karşın almayı unutmadığı incileriyle evine götürdü. Hesapları arasında iki kez de Nastasya Filippovna’nın baştan çıkarıcı hayalini görür gibi oldu; General göğüs geçirdi:

“Yazık! Gerçekten çok yazık! Mahvetti kendini! Oynattı resmen! Prens’e gerekli olan artık Nastasya Filippovna değil...”

Nastasya Filippovna'nın konuklarından, evden çıktıktan sonra biraz yürümeyi tercih eden ikisi daha bu türden ahlaki değerdirmelerde bulunuyorlardı:

"Biliyor musunuz, Afanasiy Ivanoviç, Japonlarda böyle bir töre varmış," dedi Ivan Petroviç Ptitsin. "Orda aşağılanan kişi kendisini aşağılayana gelir ve 'Sen beni aşağıladın, ben de bu yüzden senin gözlerinin önünde karnımı deşeceğim!' dermiş. Hemen sonra da dediğini yapar, kendisini aşağılayanın gözünün içine bakarak bıçağı karnına saplamış. Gerçekten öç almış gibi iç huzuruna kavuşuyorlar herhalde kendi karınlarını deşmekle. Dünyada ne tuhaf huylar var değil mi, Afanasiy Ivanoviç?"

Afanasiy Ivanoviç gülümsedi:

"Burda da böyle bir durum olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Hımm! Mamafih, zekice ve hoş bir benzetme oldu bu. Ama, elimden geleni yaptığımı siz de gördünüz, sevgili Ivan Petroviç; gücümü aşan bir şey yapamayacağımı siz de kabul edersiniz. Öte yandan yine kabul etmemiz gerekir ki, hiç yabana atılmayacak özellikleri olan, göz kamaştırıcı özellikleri olan bir kadın bu. Hatta demin, yönelttiği bütün suçlamalara karşı benim için onun varlığından, onun bizzat kendisinden daha iyi bir özürün olamayacağını haykırmamak için kendimi güç tuttum. Bu kadına değil yalnızca aklını... her şeyini yitirecek ölçüde kul köle olmayacak tek insan var mıdır dünyada? Şu köylü... Rogojin bile... getirip yüz bin rubleyi ayaklarının dibine sermedi mi! Demin içerde olup bitenler evet belki anlık, romantik, yakışsız şeylerdi, ama öte yandan bunların alabildiğine renkli ve özgün şeyler olduğunu da kabul etmeliyiz. Tanrım, neler olmaz böyle bir insandan, hele bu kadar da güzelken! Ama gösterilen onca çaba, özen, eğitimi için verilen onca uğraş... her şey mahvoldu! Daha önce de söylemiştim sanırım: işlenmemiş elmas!"

Afanasiy Ivanoviç ürpererek göğüs geçirdi.

İkinci Bölüm

I

Nastasya Filippovna'nın evinde geçen ve öykümüzün de birinci bölümünün sonunu oluşturan tuhaf olaydan iki gün sonra Prens Mışkin, kendisine kalan beklenmedik mirası almak için alelacele Moskova'ya gitti. Böyle apar topar gitmesinin başka nedenleri de olabileceği söyleniyordu; ama yalnızca bu konuda değil, Moskova'da neler olup bittiğine ve genel olarak Petersburg'dan ayrı kaldığı süre içinde başından neler geçtiğine ilişkin de pek az bilgi verebiliriz. Prens'in Petersburg dışında geçirdiği süre altı ayı bulmuştu ve değişik nedenlerle onun yaşamıyla ilgilenme durumunda olanlar bile bu süreye ilişkin olarak pek az şey öğrenebilmişlerdi. Aslında, az da olsa bazı söylentiler ulaşıyordu, ama bunların da hemen hepsi birbirinden tuhaf ve birbiriyle çelişen şeylerdi. Kuşkusuz en çok Yepançinler ilgileniyordu Prens'le. Giderken kendileriyle vedalaşmaya bile vakit bulamamıştı Prens. Aslında General Prens'le görüşmüştü, hatta bir kez de değil, üç kez görüşmüş, ciddi bazı şeyler konuşmuşlardı Prens'le; ama General nedense ailesine bundan hiç söz etmemişti. Aslında başlarda, daha doğrusu Prens'in gidişinden sonraki bir ay boyunca Yepançinlerin evinde Prens'ten hiç söz edilmedi. Yalnız bir kez Bayan General, Lizaveta Prokovyevna, o da Prens'in gidişinden hemen sonra, "Prens konusunda şiddetle yanılmış olduğunu" söyledi. Bundan iki ya da üç

gün sonra da, –ama bu kez Prens'in adını hiç anmadan– “zaten yaşamının başlıca özelliğinin insanlar hakkında sürekli yanılmak olduğunu” ekledi. Son olarak da, –artık bir on gün olmuştu Prens gideli– kızlarına bir nedenle kızdığı bir anda, hayatına dair hikmetli bir sonuç çıkarır gibi, “Bu kadar hata yeter! Bundan böyle hata yapmak yok!” dedi. Bu arada evlerinde genel olarak tatsız bir havanın egemen olduğunu da belirtmeden geçmemiz doğru olmaz. Bu ağır, gergin, üzerinde hiç konuşulmayan hava nedeniyle herkesin yüzü asıktı. General hep meşguldü, gece gündüz işleriyle uğraşıyordu; onun bu denli meşgul olması, özellikle de işlerine kendini bu denli kaptırması sık görülen bir durum değildi. Ev halkı yüzünü zor görüyordu. Yepançinlerin kızlarına gelince, onlara ana babalarınca açık açık bir şey söylenmiş değildi. Hatta kendi aralarında bile fazla bir şey konuşmamışlardı. Özsaygıları yüksek, gururlu kızlardı, hatta zaman zaman birbirlerinden bile utanırlardı; buna karşılık birbirlerini yalnızca tek bir sözden değil, tek bir bakıştan bile anlarılardı.

Dışardan birisi, fazla ayrıntılar içermese de, şu yukarda anlatılanlara bakarak bir değerlendirmede bulunacak olsa, Prens'in, Yepançinlerin evini yalnızca bir tek kez –o da pek kısa süreliğine– ziyaret etmesine karşın aile üzerinde özel bir etki bıraktığını söylerdi. Prens'in başından ilginç şeylerin geçmiş olmasıyla da açıklanabilecek, yalnızca merak duygusundan kaynaklanan bir etki de olabilirdi kuşkusuz bu. Ne olursa olsun, böyle bir etki vardı.

Yayılmaya başlayan birtakım söylentiler de çok geçmeden unutuldu gitti. Adını doğru dürüst hiç kimsenin bilmediği sersem bir prensin muazzam bir mirasa konduğu ve Paris'in ünlü Şato de Flör'ünün tanınmış kankan dansçılarından biriyle evlendiği konuşuldu bir süre. Kimilerine göreyse, mirası bir General almıştı, Fransız kankan dansçısı kızla evlenense çok varlıklı bir Rus tüccarıydı ve düğününde gösteriş olsun diye sarhoş kafayla yedi yüz bin ruble değerinde son çıkarılan devlet tahvilini mum ateşiyle yakmıştı. Ancak, değişen koşulların da yardımıyla bu söylentiler çabucak unutuldu gitti. Örneğin, olup bitenlere dair anlatacak herhalde bir şeyleri olan Rogojin takımı, aralarında Nastasya Filipovna da olduğu halde Yekaterinhof İstasyonu'nda müthiş bir işret alemi düzenledikten bir hafta sonra, hep birlikte Moskova'ya

gitti. Kimilerinin bazı söylentilerden çıkardığına göre, Nastasya Filippovna Yekaterinhof'daki âlemin hemen ertesi günü ortadan kaybolmuş, neden sonra Moskova'ya gittiği öğrenilmişti. Bunun üzerine Rogojin'in Moskova'ya gidişinin bu söylentiyle ilgisi olduğunu öne sürenler çıktı.

Çevresinde oldukça tanınmış biri olan Gavrilâ Ardalyonoviç İvolgin hakkında bile söylentiler çıktı. Ama bir gelişme, onun hakkında çıkan ve hiç de hayırhah olmayan söylentileri bıçakla keser gibi durdurdu: hastalanan Gavrilâ hiçbir yerde görünmez oldu; işinden bile ayrılmak zorunda kaldı. Bir ay kadar hasta yattıktan sonra iyileşti, ama şirketteki işini nedense sürdürmek istemedi, yerine başkası alındı. General Yepançin'in evine de bir kez olsun gitmedi, bu nedenle orası için de bir başka görevli bulundu. Gavrilâ Ardalyonoviç'in düşmanları, başına gelenlerden dolayı el içine çıkamayacak kadar utanç içinde olduğunu düşünebilirlerdi; ama o gerçekten hastaydı: merak, kaygı, tedirginlik içinde kara kara düşünüyor, derin bir bunalım geçiriyordu. Varvara Ardalyonovna o kış Ptitsin'la evlendi. Onları tanıyanların hemen hepsi bu evliliği, Ganya'nın işinden ayrılmış olması nedeniyle ailesinin geçimini sağlamak şurda dursun, kendisinin bakıma muhtaç hale gelmiş olmasıyla açıklıyordu.

Parantez içinde şunu da belirtelim: Yepançinlerin evinde Gavrilâ Ardalyonoviç'in adı hiç ağza alınmıyordu, sanki yalnız onların evinde değil, dünyada da böyle bir insan yoktu. Ama öte yandan da bütün ev halkının onunla ilgili son derece ilginç bir gelişmeden –hem de pek çabuk– haberi olmuştu: Nastasya Filippovna'nın evindeki o uğursuz geceden sonra evine dönen Ganya yatıp uyuyacak yerde, büyük bir heyecanla Prens'in dönüşünü beklemişti. Prens de o gece Yekaterinhof'a gittiği için ancak sabahın altısında dönebilmişti. Ganya Prens'in odasına girerek, kendisi baygın yatarken Nastasya Filippovna'nın "Bu paralar onundur," diyerek başucuna bıraktığı dışı yanmış para paketini Prens'in önüne koymuştu. Ganya Prens'ten ısrarla bu parayı ilk fırsatta Nastasya Filippovna'ya geri vermesini rica etmişti Prens'ten. Prens'in odasına girerken umutsuz, gergin, hatta düşmanca duygularla dolu olan Ganya Prens'le bir şeyler konuşmuş, bu konuşmanın üzerine Prens'in odasında iki saat kadar kalarak acı acı ağlamıştı. Sonuçta birbirlerinden dostça ayrılmışlardı.

Yepançinlere dek ulaşan bu haber, sonraki olayların da doğruladığı gibi tümüyle gerçektir. Tabii iki kişi arasında geçen bu türden özel bir olayın çevreye bu kadar çabuk yayılması tuhaftır. Yine, Nastasya Filippovna'nın evinde olup bitenler de hemen ertesi gün ve nerdeyse bütün ayrıntılarıyla Yepançinlerin evinde öğrenilmişti. Gavrilâ Ardalyonoviç'le ilgili haberleri Yepançinlere, evin kızlarıyla arkadaşlık kuran ve Lizaveta Prokovyevna'yı şaşırtan bir hızla senli benli oluveren Varvara Ardalyonovna'nın ulaştırdığı akla gelebilirdi. Ancak Yepançinlerle her nedense yakınlaşma gereğini duymasına karşın Varvara Ardalyonovna ağabeyi hakkında bu evde herhalde hiçbir şey anlatmıyordu. Ağabeyinin nerdeyse kovulduğu bu evin kızlarıyla arkadaşlık kurmasına karşın onun da kendine özgü bir gururu vardı. Gerçi eskiden de tanıştırdı Yepançinlerin kızlarıyla, ama pek seyrek görüşürlerdi. Aslında şimdi de salonlarında pek görünmüyordu; geçerken bir ara uğrayıvermiş gibi hemen hep arka merdivenlerden girerdi eve. Lizaveta Prokovyevna, Varvara Ardalyonovna'nın annesi Nina Aleksandrovna'ya çok saygı duymasına karşın Varvara Ardalyonovna'yı sevmezdi: eskiden de sevmezdi, şimdi de sevmiyordu. Kızlarının Varya'yla arkadaş olmaları onu şaşırtıyor, öfkeliendiriyor ve bunu onların "sırf kendisine karşı olmak için icat ettikleri" bir şey olarak görüyordu. Ancak Varvara Ardalyonovna evlerine girip çıkmayı sürdürüyordu; evlenmesi de değiştirmemişti durumu.

Bayan Yepançina iki hafta kadar önce –Prens gideli bir ay olmuştu– evli kızının yanına Moskova'ya giden yaşlı Prenses Bielo-konskaya'dan bir mektup aldı; bu mektup Bayan Yepançina üzerinde belirgin bir etki yaptı. Mektuptan ne kızlarına ne de İvan Fyodoroviç'e söz etti, ama pek çok belirtiden kendisini uyaran, hatta heyecanlandıran bir şey olduğu belli oluyordu. Kızlarıyla konuşması da, söz açtığı konular da bir tuhaftır; açılmak istiyor, ama nedense kendini tutuyor gibiydi. Kocakarıdan mektup aldığı gün herkesi okşadı, hatta Aglaya ile Adelaida'yı öptü; onlara pişman olduğundan söz etti, ama kızlar bu pişmanlığın nedenini tam anlayamadılar. Hatta bir aydır gözden düşmüş bulunan İvan Fyodoroviç'e bile hoşgörü göstermeye başladı. Tabii ertesi gün, bir önceki günkü duygusallığından dolayı kendine müthiş kızdı ve öğleye kadar evde çatmadık kimse bırakmadı; akşama doğruysa fırtına bulutları dağıldı, hava yine günlük güneşlik oldu. Kısacası bütün bir

hafta boyunca oldukça sakin, huzurluydu, ki bu onda uzunca bir süredir görülmeyen bir durumdu.

Bir hafta kadar sonra Prens Bielokonskaya'dan bir mektup daha gelince, Lizaveta Prokovyevna bu kez açılmaya karar verdi ve "kocakarı"dan –Prens' ten hep "kocakarı" diye söz ederdi (tabii yüzüne karşı değil)– bir mektup aldığını söyledi: kocakarı mektubunda şu... "tuhaf adam... canım işte şu Prens" hakkında gönüle su serpen haberler veriyordu. Moskova'da Prens'i arayıp bulan kocakarı, sorup sorduğumuş ve onun hakkında çok iyi şeyler öğrenmişti; sonra Prens onu ziyaret etmiş ve olağanüstü denebilecek bir izlenim bırakmıştı üzerinde. Lizaveta Prokovyevna sözlerini "Bu, kocakarının her gün birle iki arasında onu evine çağırmasından, berikinin de her gün kocakarıya taşınmasına karşın onu bıktırtmamasından da anlaşılıyor," diye bağladı ve Prens'in "kocakarı" sayesinde iki üç önemli eve kabul edildiğini de eklemeyi unutmadı. General'in karısına göre, "el içine çıkmaktan utanarak kabuğunda kıvrılıp kalmaktan çok daha iyi"ydi bu. Kızlar, öğrendikleri bu kadar bilgiden bile, annelerinin mektuptan pek çok şeyi kendilerinden gizlediğini hemen anladılar. Bunu belki de Varvara Ardalyonovna sayesinde anlamışlardı. Çünkü, Prens'e ve onun Moskova'daki yaşamına ilişkin herkesten çok şey bilen Ptitsın'ın bildiği her şeyi Varvara Ardalyonovna da biliyordu kuşkusuz, bilmesi de doğaldı. İş konusunda ağzı çok sıkı olmasına karşın Ptitsın bildiklerini elbette Varya'yla paylaşıyordu. Bu durum, Varvara Ardalyonovna'dan zaten hoşlanmayan Bayan General'in ona olan kızgınlığını daha da artırdı.

Her neyse, artık buzlar kırılmıştı, artık hiç çekinmeden, açık açık söz edilebiliyordu Prens'ten evde. Böylece, Prens'in Yepançinler üzerinde yarattığı sıradışı etki, uyandırdığı büyük merak bir kez daha ortaya çıktı. Hatta, aktardığı Moskova haberlerinin kızlarında uyandırdığı ilgiye Bayan General çok şaşırdı. Buna karşılık kızlar da, daha düne kadar "yaşamının en önemli özelliğinin insanlar hakkında yanılmak, hep yanılmak" olduğunu görkemli bir edayla yineleyen annelerinin, Prens'i Moskova'da "gücü büyük" kocakarı Bielokonskaya'nın gözetimine bırakmasına şaşırmışlardı. Üstelik kocakarıya kimi şeyleri kabul ettirmek, deveye hendek atlatmaktan zordu; bu iş için kimbilir annelerinin ne çok yalvarıp yakarması gerekmişti.

Buzların eriyip evde yeni rüzgârların esmeye başlamasıyla General de düşüncelerini açıklama konusunda büyük bir istek duydu. Anlattıklarından, Prens'le ilgilenmeyi hep sürdürdüğü anlaşıyordu. Yine de, söyledikleri “konunun maddi yanı”yla sınırlı kaldı. Prens'in çıkarlarını savunmak için, Moskova'da etkili ve güvenilir iki kişiyi, hem Prens'e hem de ve özellikle onun servetinin yönetimini üstlenmiş olan Salazkin'e göz kulak olmakla görevlendirmişti. Mirasla ilgili, “daha doğrusu miras vakasına dair” söylenenlerin hemen hepsi doğrudu; ancak miras o kadar yüksek bir tutara ulaşmıyordu; çünkü servetin yarısı, ortaya çıkan birtakım borçlar, yeni hak sahipleri gibi nedenlerle karışık durumdaydı; öte yandan Prens de işadamaına yakışmayacak davranışlar sergiliyordu. “Tabii Tanrı daha çoğunu versindi”; artık “suskunluk buzları” kırıldığına göre, General bunu “olanca içtenliğiyle” açıklayabilirdi; çünkü “delikanlı her ne kadar biraz öyleyse de” yine de bütün bunlara layıktı. Gelgelelim Prens her şeye karşın sersemlik yapmaktan kendini alamamıştı: ölen tüccardan alacaklı olduklarını iddia eden kimileri, hukuki geçerlilikleri kuşkulu belgelerle, kimileri ise, Prens'in durumuyla ilgili kokuyu aldıkları için herhangi bir belge bile göstermeye gerek duymadan gelip Prens'ten hak istemişlerdi. O da ne? Prens, arkadaşlarının, alacaklı olduklarını iddia eden bu insanların hiçbir haklarının olmadığını söylemelerine karşın, ya aralarında gerçekten haksızlığa uğramış olan varsa diye düşünerek, hepsinin isteğini yerine getirmişti.

Bayan General, Bielokonskaya'nın da kendisine buna benzer şeyler yazdığını anlattıktan sonra sözlerini, “Ahmaklık tabii bu, hem de ahmaklığın dik âlâsı; ahmağı iyi edemezsin ki!” diye bağladı; ancak yüzünde, bu “ahmağın” yapıp ettiklerinden pek memnun olduğunu gösteren izler görülüyordu. Sonuçta General, karısının Prens'e karşı bir ana oğul yaklaşımı içinde olduğunu ve küçük kızı Aglaya'yı biraz fazla öpüp okşamaya başladığını fark etti. Bunun üzerine General bir süre için kendini işlerine kaptırmış bir havaya büründü.

Ancak fazla uzun sürmedi bu tatlı hava. İki hafta geçmiş geçmemişti ki, Bayan General birden somurtmaya başladı; General de omuz silkip yeniden “suskunluk buzu” karşısında boyun eğmek zorunda kaldı. Bu durumu yaratan olay şuydu: General'e iki hafta kadar önce el altından kısacık bir haber ulaşmıştı; bu, kısılgı nede-

niyle pek açık olmayan ama doğruluğu su götürmeyen habere göre, Moskova'da bir yerlerde yitip giden Nastasya Filippovna'yı Rogojin'in arayıp bulmasından sonra bu olay bir kez daha yinelenmiş, sonunda Nastasya Filippovna Rogojin'e kendisiyle evlenme sözü vermişti. Derken Ekselanslarına son bir haber daha ulaşmıştı: buna göre Nastasya Filippovna üçüncü bir kez daha, –bu kez nerdeyse rahibin rahlesi önünden– kaçmıştı; üstelik kent dışına çıkarak, tüm bölge içinde bir yerlere kaybolmuşa benziyordu bu kez. Nastasya Filippovna'nın kaçıp kayboluşuyla paralel olarak Prens Mışkin de bütün işlerini Salazkin'e bırakarak Moskova'dan kaybolmuştu. General, sözlerini, “Artık onunla birlikte mi, yoksa onun ardı sıra mı, Tanrı bilir... Ama işin içinde bir iş olduğu muhakkak!” diye bağlamıştı. Lizaveta Prokovyevna'ya da ulaşan birtakım haberler vardı ve bunlar da iç açıcı şeyler değildi. Sonuçta Prens'in ayrılışından iki ay sonra Petersburg'da onunla ilgili söylentiler tümüyle sona ererken, Yepançinlerin evinde de “suskunluk buzu” bir daha kırılmadı. Varvara Ardalyonovna ise kızları ziyareti sürdürüyordu.

Bu, dedikodular-haberler faslını bitirmek için son olarak bir de şunu söyleyelim: Ilkyaza doğru Yepançinlerde öyle değişiklikler oldu ki, General ve ailesinin kendinden hiçbir haber çıkmayan, belki de isteyerek bunu yapmayan Prens'i unutmaması zordu. Kış boyunca yavaş yavaş verilen karara göre aile, sonunda, o yaz yurtdışına gitmeye karar vermişti; daha doğrusu Lizaveta Prokovyevna'yla kızlardı gidecek olanlar; General'in böyle “boş gönül eğlenceleri”ne harcayacak zamanı yoktu. Gezi kararı kızların aşırı ısrarları sonucu alınabilmişti. Çünkü kızlar ana babalarının birer koca bulup kendilerini evlendirmekten başka bir şey düşünmediğine, onları yurtdışına da bu yüzden çıkarmadıklarına inanmaya başlamışlardı artık. Belki de anne ve babalarının en sonunda, yurtdışında da damat bulunabileceğine, bir yazı Rusya'dan uzak geçirmekle kıyamet kopmayacağına, hatta tersine, “belki yararı bile olabileceğine” akılları yatmıştı. Bu arada yeri gelmişken hemen belirtelim: Afanasiy Ivanoviç Totskiy'nin, Yepançinlerin büyük kızıyla evlenmesi tasarısı da tümüyle suya düşmüş. Totskiy de resmi bir teklifte bulunmamıştı. Uzun konuşmalara, aile içi birtakım tartışmalara gerek kalmaksızın, kendiliğinden bir gelişmeyle gelmişti bu noktaya. Prens'in gitmesinden bu yana iki tarafa da tam bir sessizlik egemen olmuştu. O sıralar her ne kadar Bayan Gene-

ral bu işe pek sevindiğini, hatta “sevincinden iki eliyle birden haç çıkaracağını” söylemesine karşın, Yepaınçinlerin evinde esen ağır havanın nedenlerinden biri kısmen buydu. General gözden düşmüş olmasına ve bu işte kendini suçlu bulmasına karşın, bir süre daha surat asmayı sürdürdü; Afanasiy Ivanoviç’in kaçırılmış olmasına üzülyordu: “böyle bir servet... böyle işbilir bir adam!..” Çok geçmeden General, Afanasiy Ivanoviç’in, Rusya’ya gezmeye gelen yüksek tabakadan légitimiste¹ bir Fransız markizine aşık olduğunu, onunla evlenip Paris’e, oradan da Britanya’da bir yerlere gideceğini öğrendi. General’in yargısı, “Fransız kadınıyla mahvolur gider,” şeklinde oldu.

Yepaınçinler yazın yurtdışına çıkmaya hazırlanırlarken birden her şeyi değiştiren, General’le karısının yolculuklarını büyük bir sevinçle ertelemelerine yol açan bir gelişme oldu. Çok tanınmış, üstelik de çok, çok iyi bir insan olarak bilinen Moskovalı Prens Şç. Petersburg’u onurlandırdı. Dürüst, alçakgönüllü, içtenlikle insanlara yararlı olmaya çalışan, çalışmaktan başka bir şey düşünmeyen, her zaman yapacak bir şeyler bulmak gibi ender rastlanır bir niteliği olan biriydi; hatta son zamanların en çalışkan eylem adamlarından biri olduğu bile söylenebilirdi. Gösterişten, partilerin sertliklerinden ve gevezeliklerinden geri duran ve asla başta olmak gibi bir dava gütmeyen Prens, son zamanlarda olup biten olayları derinlemesine kavramıştı. Önce memurluk yapıyordu, daha sonra Zemstvo çalışmalarında yer almaya başladı. Bundan başka birkaç Rus bilim kuruluşunun muhabir üyesiydi. Tanıdığı bir teknisyenle birlikte, yapılan araştırma sonuçlarını ve öbür verileri değerlendirerek, önemli demiryolu projelerinden birinin güzergâhının düzeltilmesine de katkıda bulunmuştu. Otuz beş yaşındaydı, “toplumun en yüksek kesiminden”di, bundan başka, Prens’le, amiri olan kontun evindeki önemli bir iş görüşmesi sırasında karşılaşp tanışan General’in tanımlamasıyla “tartışma götürmez, ciddi bir servete” sahipti. Prens’in, Rus “işadamları”yla tanışmak gibi biraz değişik bir merakı vardı. General’in ailesiyle tanışması da bu çerçevede oldu. Üç kız kardeşin ortancası, Adelaida Ivanovna Prens’i derinden etkiledi. İlkbahara doğru Prens Adelaida’ya evlenme teklif etti. Adelaida

1 Légitimiste (Fr.) – Fransa’da “yasa dışı” imparatorluk yandaşlarından (bonapartistlerden) farklı olarak, “yasal” Bourbon hanedanı yandaşı monarşistlere verilen ad.

da Prens'i çok beğenmişti. Lizaveta Prokovyevna'nın da hoşuna gitmişti Prens. General'in keyfine diyecek yoktu. Doğal olarak Avrupa yolculuğu ertelendi. Dügün ilkbahardaydı.

Lizaveta Prokovyevna'yla yanında kalan iki kızı, Adelaida'dan ayrılmanın üzüntüsünü dağıtmak için bir iki aylık küçük bir doluşma şeklinde geziyi yaz ortalarında ya da yaz sonlarında yine yapabilirlerdi. Ama yine yeni bir şey çıktı: ilkbahar sonlarında (Adelaida'nın düğünü biraz geri bırakılarak yaz ortasına ertelenmişti), Prens Şç., uzak akrabalarından birini getirdi Yepançinlere. Uzak akraba olmakla birlikte Prens Şç.'nin yakın dostu olan, Yevgeniy Pavloviç R. adındaki bu genç, 28 yaşında, yakışıklı bir maiyet subayıydı. "Soylu bir ailesi" vardı, espriliydi, parlak, "yeni", "aşırı eğitilmiş" biriydi ve en önemlisi parmak ısırtıcı bir servete sahipti. General bu son nokta konusunda her zaman ihtiyatlıydı. Hemen araştırmaya girişti: "Soruşturmanın biraz daha etraflıca yapılması gerekmektedir, ortada önemlice bir şeylerin olduğuna kuşku yok"tu.

Belokonskaya'nın Moskova'dan yolladığı olumlu referansla bu genç ve "geleceği olan" maiyet subayının gözlerdeki değeri birdenbire arttı. Bir tek nazik nokta vardı genç maiyet subayıyla ilgili olarak: kadınlara olan düşkünlüğü ve söylenenlere göre birkaç bahtsız kalp üzerinde kazandığı "zafer". Aglaya'yı gördükten sonra Yepançinlerden çıkmaz oldu. Henüz ortada söylenmiş bir söz, hatta ima bile yoktu, ama ana babaya göre bu yaz yurtdışına falan çıkılmazdı. Aglaya bu konuda farklı düşünüyor olabilirdi.

Kahramanımızın sahneye ikinci kez çıkmasının hemen öngünlerinde oluyordu bütün bunlar. Görünüşe göre bu süre içinde zavallı Prens Mışkin tümüyle unutulmuştu Petersburg'da. Kendisini tanıyanlar arasında birden ortaya çıkıverse, herhalde gökten düştü sanılırdı. Bu giriş bölümünü tamamlamadan önce son birkaç şey daha anlatalım.

Prens'in gidişıyla Kolya Ivolgin'in hayatında başlangıçta hemen hiç değişiklik olmadı: yani yine liseye devam etti, arkadaşı İppolit'e gidip geldi, General'e baktı, ev işlerinde Varya'ya yardım etti, kısacası gün boyu koşturup durdu. Evdeki kiracılar birbiri ardınca ortadan kaybolmuşlardı: Ferdişçenko, Nastasya Filippovna'nın evindeki olaydan üç gün kadar sonra başka bir eve taşındı; gitmesiyle de ortadan yitmesi bir oldu; hatta hakkında hiçbir şey duyul-

maz oldu; kendini içkiye verdiği yönünde söylentiler vardı, ama bu da doğrulanmadı. Prens'in de Moskova'ya gitmesiyle Ivolginlerin evinde kiracı konusu kapanmış oldu. Varya evlenince Nina Aleksandrovna'yla Ganya da onunla birlikte Ptitsin'in evine, Izmailovskiy Mahallesi'ne taşındılar. General Ivolgin'inse başına hiç akla gelmeyecek bir iş geldi: cezaevine düştü. Değişik zamanlarda senet imzalatarak kendisine iki bin ruble dolayında borç vermiş olan dostu, Bayan Yüzbaşı attırmıştı onu hapse. Bütün bunlar General için tam bir sürpriz oldu. Zavallı General, "aslında, insan kalbinin yüceliğine duyduğu ölçüsüz inancının kurbanı"ydı. Borç senetlerini art arda imzalarken bir gün bunların işleme konulabileceğini aklına bile getirmemiş, bunların öylesine şeyler olduğunu düşünmüştü hep. Ama işte düşündüğü gibi çıkmamıştı. "Gel de insanlara güven bundan sonra, gel de soylu güvenini göster onlara!" diyordu acı acı, Tarasov'un evinde² şarabını içip yeni dostlarına Kars Kalesi kuşatması ve ölü askerin dirilmesi öykülerini anlatırken. Bununla birlikte, fena bir hayat sürdürdüğü söylenemezdi. Ptitsin ve Varya buranın tam ona göre bir yer olduğunu söylüyorlardı; Ganya da aynı fikirdeydi. Bir tek Nina Aleksandrovna, evdekileri çok şaşırtarak gizli gizli ağlıyor, durmadan hasta düşüyor ve kocasıyla görüşebilmek için habire Izmailov kışlasına taşınıyordu.

"General'in olayı"ndan ve ablasının evlenmesinden sonra Kolya iyiden iyiye ipini koparmış gibiydi; geceleme için bile eve arada bir uğruyordu. Söylentilere göre pek çok yeni dost edinmişti kendine; bunun dışında Borçlular Hapishanesi'nde de büyük ün kazanmıştı. Nina Aleksandrovna o olmadı mı dünyada gidemezdi kocasını ziyarete. Evde de kendisini hiç tedirgin etmiyorlardı artık. Eskiden ona çok sert davranan Varya bile, neler yaptığına, günlerini nasıl geçirdiğine ilişkin tek bir şey sormuyordu. Hele Ganya, hastalığına karşın, evdekileri hayretler içinde bırakarak Kolya'yla kimi kez son derece dostça konuşuyordu. Oysa aynı Ganya daha önce kendisinin yirmi yedi, kardeşininse on beş yaşında olmasından güç alarak ona en ufak bir dostluk göstermediği gibi, tam tersine kaba davranır, evdekilerden de ona böyle davranmalarını isterdi. Kolya'yı en ifrit eden sözleriye, "kulaklarını eline vermek-

2 Tarasov'un evi - Petersburg'da, bulunduğu mahalleye de adını veren, Izmailov Alayı içinde, borçlarını ödeyemeyenlerin yatığı özel hapishane olarak kullanılan bir ev.

le” tehdit etmesiydi; “sabır diye bir şey bırakmazdı” bu sözler Kolya’da. Öte yandan, Ganya’nın şimdi Kolya’ya muhtaç duruma geldiği bile söylenebilirdi. Nastasya Filippovna’nın kendisine bıraktığı parayı Ganya’nın geri vermesi Kolya’yı çok şaşırtmıştı; bu yüzden onun pek çok kusurunu bağışlamaya hazırdı.

Prens’in ayrılmasından üç ay kadar sonra Ivolgin ailesi, küçük oğulları Kolya’nın Yepaınçinlerle tanıştığını ve kızlar tarafından çok iyi kabul gördüğünü öğrendi. Gelişmeyi ilk öğrenen Varya olmuştu; ama Kolya Yepaınçinlerle Varya aracılığıyla değil, “kendi başına” tanışmıştı. Zamanla Yepaınçinler sevmeye başladılar Kolya’yı. Bayan General başlangıçta hiç hoşlanmadı Kolya’dan, ama çok geçmeden “içtenliğinden ve yaltaklanmaya çalışmamasından dolayı” onu sevip okşamaya başladı. Kolya’nın yaltaklanma nedir bilmediği çok doğrudu; Yepaınçinlerde arada bir Bayan General’e kitap ve gazete okumasına karşın –ki bunda şaşacak bir şey yoktu, çünkü her zaman insanlara hizmet etmeyi seven bir çocuktur o– Yepaınçinler de tümüyle bağımsız ve onlara eşitmiş gibi davranıyordu. Yine de Lizaveta Prokovyevna’yla iki kez tartıştı; ona despot bir kadın olduğunu, bir daha evine adım atmayacağını söyledi. İlk tartışma “kadın sorunu”ndan çıkmıştı, ikincisi ise saka kuşlarının en iyi yılın hangi mevsimi yakalanabileceğinden. Pek inanılır gibi değil ama, Bayan General iki gün sonra uşakla bir pusula gönderip Kolya’dan hemen gelmesini rica etti. Kolya da hiç nazlanmadı. Bir tek Aglaya, nedense ona karşı sevecenlik duymuyor, bununla da kalmayıp tepeden bakıyordu. Ama kısmet işte, Kolya bir gün onu da şaşırttı. Paskalya haftasıydı; Kolya, dengine getirip Aglaya’yla baş başa kaldı ve ona bir mektup verdi. “Bu mektubu size yalnızken vermem söylendi.” Aglaya tehditkâr bir ifadeyle süzdü, bu “kendine fazla güvenen oğlanı”, ama Kolya hemen dışarı çıktı. Aglaya mektubu açtı:

“Vaktiyle bana güvenerek beni onurlandırmıştınız. Belki artık beni tümüyle unuttunuz. Size ne diye yazıyorum, bilmiyorum; ama nedense size, –yalnızca size– kendimi hatırlatmak için karşı konulmaz bir istek duydum. Her üçünüze de şiddetle gereksindiğim pek çok an oldu, ama bir tek sizin yüzünüz gözümde canlanıyordu. Bana gereklisiniz, çok gereklisiniz. Size kendime ilişkin bir şeyler yazıp söyleyecek değilim.

Bunu istemiyorum da. Yalnız bütün yüreğimle sizin mutlu olmanızı diliyorum. Mutlu musunuz? Size söylemek istediğim şey yalnız buydu.

Kardeşiniz Pr. L. Mışkin.”

Bu kısa ve epeyce de anlamsız mektubu okuyan Aglaya birden kıpkırmızı kesildi, düşünceye daldı. Düşüncelerinin akışını burda verebilmemiz çok zor. Şunu soruyordu kendi kendine: “Başkalarına göstermeli miyim bu mektubu?” Utanıyor gibiydi sanki. Sonunda tuhaf, alaycı bir gülümsemeyle mektubu masanın çekmeceğine attı. Ertesi gün çıkardı, kalın, ciltli bir kitabın arasına koydu (hep böyle yapar, gerektiğinde kolayca bulabilmek için kâğıtlarını kitap arasında saklardı). Ancak bir hafta sonra ayırdına vardı, mektubu sakladığı kitabın hangi kitap olduğu: “Manchalı Don Quijote”. Aglaya, nedendir bilinmez, kahkahalarla güldü.

Mektubu kardeşlerine gösterip göstermediği de bilinmiyor.

Daha mektubu okurken, sakın bu kendine pek güvenen, kibirli oğlan Prens'in özel habercisi olmasın? diye düşündüğü için son derece küçümser bir tavır takındı Kolya'ya karşı, ama yine de onu sorgulamaktan da geri durmadı. Kolya gayet kısa ve soğuk bir şekilde, Petersburg'dan ayrılmasından hemen önce Prens'e, kendisine yardıma hazır olduğunu bildirerek kalıcı adresini verdiğini, bunun Prens'in kendisinden ilk ricası olduğunu söyledi ve sözlerine kanıt olarak da Prens'den aldığı bir pusulayı gösterdi. Aglaya utanıp sıkılmadan pusulayı okudu. Prens bu iki satırlık pusulada şöyle diyordu Kolya'ya:

“Sevgili Kolya, bu zarfın içinde gönderdiğim mühürlü mektubu lütfen Aglaya Ivanovna'ya verme iyiliğini yapın bana. Sağlıklar dilerim.

Sizi seven Pr. L. Mışkin.”

“Ne olursa olsun, böyle bir bacaksıza güvenmesi gülünç,” dedi Aglaya, buruk bir şekilde ve yüzüne aşağılarca bir bakış fırlatarak Kolya'nın yanından geçip gitti.

Bu kadar artık fazlaydı: sırf bu görüşme için, nedenini açıklamadan, Ganya'dan yeni yeşil atkısını isteyip boynuna sarmıştı.

Çok kırıldı Kolya.

Haziranın ilk günleriydi ve Petersburg'da bir haftadır havalar inanılmaz güzel gidiyordu. Yepaınçinlerin Pavlovsk'ta göz alıcı bir yazlıkları vardı. Lizaveta Prokovyevna birden heyecanlandı, ayaklandı; iki günlük bir telaştan sonra taşındılar.

Onların taşınmalarından birkaç gün sonra Prens Lev Nikolayeviç Mışkin sabah treniyle Moskova'dan geldi. Kendisini kimse karşılamadı. Ama tam trenden indiği anda, yolculara doğru akın eden karşılayıcılar kalabalığı içinde kendine yönelmiş bir çift tuhaf, yakıcı bakış ayırt eder gibi oldu; daha dikkatli gözlerle araştırdığında ise hiçbir şey göremedi. Herhalde ona öyle gelmişti. Ama yine de tatsız bir duyguydu bu. Prens zaten yol boyunca da keyifsiz, düşünceliydi. Onu kaygılandıran bir şeyler vardı sanki.

Liteynaya dolaylarında bir otelin önünde durdu bindiği araba. Hiç de iyi bir otel değildi burası. Prens berbat mobilyalı, iki küçük, loş oda tuttu; yıkandı, üstünü değiştirdi, herhangi bir şey istemedi ve hiç zaman yitirmek istemiyormuş ya da birini kaçırmaktan korkuyormuş gibi çabucak otelden çıktı.

Onun bu kente ilk geldiği zamanki halini, yani altı ay öncesini bilenler, dış görünüş olarak kendisinde olumlu değişiklikler bulabilirlerdi. Ancak galiba bu pek de böyle değildi. Bir tek üst baş açısından böyleydi belki de: bambaşka giysiler vardı üzerinde; Moskova'nın hem de iyi terzileri elinden çıkma, şık şeylerdi bunlar. Ama yine de, giysilerinin bile modaya aşırı uygun olmak gibi bir kusuru vardı (bütün dürüst, içtenlikli, ancak fazla yetenekli olmayan terzilerin elinden çıkma giysilerde görülür bu); üstelik de giyim işini zerre kadar umursamayan bir müşteriye özene bezene dikilmiş bir giysiyi gözünüzün önüne getirin. Şakacı birisi Prens'i dikkatle gözden geçirecek olsa herhalde gülecek çok şey bulabilirdi. Ama istedikten sonra neler bulmazsınız gülünecek!..

Bir araba tutup Peski'ye gitti Prens. Rojdestvenskaya sokaklarından birinde küçük bir ahşap evi bulması zor olmadı. Evin güzel, temiz, bakımlı oluşu, önünde çiçekli güzel bir bahçesinin olması Prens'i bayağı şaşırttı. Yola bakan pencereler açıktı sanki biri bir şey okuyor ya da nutuk söylüyormuş gibi bağırmayı andırır, keskin, sürekli bir ses duyuluyordu. Bu sesi zaman zaman yükse-

len çınlamalı kahkahalar bölüyordu. Prens avluya girdi, merdivenleri çıktı ve kapıyı çaldı.

Kolları dirseğine kadar sıvalı bir ahçı kadın açtı kapıyı ve Prens'in Bay Lebedev'i sorması üzerine, parmağıyla "salon"u göstererek:

"Ordalar!" dedi.

Koyu mavi duvar kâğıtlı, temiz bir salondur burası, yalnız biraz iddialı döşenmişti: cam fanus içinde bronz bir saat, iki duvar arasında dar bir boy aynası, tavandan bronz bir zincir ucunda sarkan cam süslemeli çok eski bir avize salonun dikkat çeken eşyaları arasındaydı. Lebedev salonun ortasında sırtı kapıya dönük olarak duruyordu. Ceketi yoktu; yelekliydi ve üzerinde yazlık şeyler vardı. Göğsünü yumruklaya yumruklaya, coşkuyla konuşuyordu. Salonda dinleyici olarak zeki yüzlü, neşeli, elinde kitap tutan on beş yaşlarında bir oğlanla kucağında bir bebek tutmakta olan tepeden tırnağa yas giysileri içinde, yirmi yaşlarında bir genç kız ve yine yas giysilerinde, hiç durmadan gülen ve gülerken ağzını koçaman açan on üç yaşlarında bir kız vardı. Son olarak, divana uzanmış, pek garip bir dinleyici daha vardı: esmer, gür, uzun saçlı; iri, kara gözlü, bir parça favori ve sakal özentisi olduğu anlaşılan, yirmi yaşlarında, esmer bir delikanlıydı bu. Galiba sık sık Lebedev'in sözünü kesip onunla tartışmaya giriyordu ve salondakiler de herhalde buna gülüyorlardı.

"Lukyan Timafeyiç, hey Lukyan Timofeyiç! Baksana buraya! Hey, siz, hepiniz, ne biçim insansınız!.."

Onca seslenmesine yanıt alamayan aşçı kadın öfkeden kıpkırmızı kesildi, ne haliniz varsa görün der gibi elini sallayarak çıktı gitti.

Lebedev başını çevirip de Prens'i görünce bir an taş kesilmiş gibi olduğu yerde kalakaldı, sonra yaltakça bir gülümsemeyle Prens'e doğru atıldı; yan yerde yine çakılmış gibi durdu, sonra:

"Pr... Prens hazretleri..." gibi bir şey mırıldandı.

Sonra hâlâ kendine gelememiş gibi birden ters tarafa döndü ve hiç neden yokken önce kucağında bebek tutmakta olan yas giysili genç kızın üstüne doğru öyle bir yürüdü ki, bu beklenmedik hareket karşısında kız ürktü, hatta biraz geriledi; ama hemen sonra onu bırakıp bitişikteki odanın kapısı önünde dikilen ve az önceki kahkahaları hâlâ dinmemiş olan on üç yaşındaki kızın üzerine atıldı; kızcağız kurtuluşu mutfaka sıvışmakta buldu. Lebedev hı-

zını alamayarak gözdağı vermek için onun arkasından birkaç kez ayaklarını yere vurdu, ama Prens'in kendisine yönelmiş şaşkın bakışlarıyla karşılaşınca açıklama yapma gereğini duydu:

"Size... şey... saygı için, he-he-he!"

"Ne gereği var böyle..." diyecek oldu Prens, ama Lebedev onun sözünü tamamlamasına fırsat vermeden:

"Şimdi... hemen şimdi dönerim!" diyerek hızla odadan çıkıp kayboldu.

Prens şaşkın şaşkın kızlara, oğlana, divanda yatan delikanlıya baktı; hepsi Prens'e gülümsediler, Prens de onlara gülümsedi.

"Frak giymeye gitti," dedi oğlan.

"Çok ters oldu... oysa ben sanmıştım ki... söylesenize, o..."

"Sarhoş mu sandınız?" Ses divanda yatan delikanlıdan gelmişti. "Hayır! Üç, dört, hadi bilemediniz beş kadeh içmiştir, daha çok değil. Disiplin meselesi!"

Prens divana, sesin geldiği yana yönelecek oldu, ama bu sırada genç kız pek tatlı bir sesle:

"Sabahları asla çok içmez," dedi. "Eğer kendisiyle iş konuşmaya geldiyseniz, şimdi konuşun; tam zamanı. Akşam eve çoğunlukla içkili döner. Bu aralar geceleri tek işi ağlamak, bize kutsal kitaptan parçalar okumak. Annemiz öleli beş hafta oldu."

Divana uzanmış delikanlı gülerek:

"Sizin sorularınıza cevap vermekte zorlanacağı için kaçmış da olabilir," dedi. "Bahse girerim size sıkacağı palavraları düşünüyordur şu anda..."

Üzerine frak giymiş olarak dönen Lebedev, delikanlının ağzından sözü alarak:

"Beş hafta! Yalnızca beş hafta oldu!" dedi gözlerini kırpıştırarak kırpıştırarak. Sonra cebinden bir mendil çıkarıp gözyaşlarını silerken, "Öksüzler!" diye mırıldandı.

"Ne diye bu yırık pırtık şeyi giydiniz?" dedi genç kız. "Şurda kapının arkasında yepyeni redingotunuz vardı, yoksa görmediniz mi?"

"Kes sesini, çekirge!" diye bağırdı Lebedev. Sonra, "Seni gidi!" diye bağırarak ayaklarını yere vuracak oldu, ama genç kız bu kez hiç ürkmediği gibi, güldü.

"Korkutup kaçırabileceğinizi mi sandınız beni de?" dedi. "Ben Tanya değilim. Şimdi Lyubočka uyanacak gürültünüze... Havale geçirirse görürsünüz! Ne diye bağırıp duruyorsunuz öyle!"

Lebedev korku içinde:

“Aman-aman-aman! Ağzından yel alsın!” diyerek kızının kollarında uyumakta olan bebeğe doğru atıldı, korku içinde birkaç kez haç çıkardı. “Tanrım, sen onu bize bağışla! Tanrım, onu bize bağışla!” Sonra Prens’e dönerek: “Bu küçük bebecik benim yavrum, adı Lyubov,” dedi. “Yasal, nikâhlı eşim Yelena dünyaya getirdi onu, ancak onu doğururken kendisi öldü. Şu geveze yumurcak da benim kızım, adı Vera, yas tutuyor... Şuna gelince... şu...”

“Ne oldu, niye kesildi sesin?” dedi divanda yatan delikanlı. “Hadi sıkılma, devam et!”

“Prens hazretleri!” diye atıldı birden Lebedev, “Jemarinlerin öldürülmesini okumuş muydunuz gazetelerde?”

“Evet,” dedi Prens, biraz şaşırmış.

“Jemarin ailesinin katili budur işte! Evet, ta kendisi!”

“Ne diyorsunuz?”

“Yani mecazi konuşacak olursak, yani ikinci bir Jemarin ailesi çıkacak olursa demek istiyorum... bu ailenin müstakbel kaatili budur... yani ona hazırlanıyor.”

Herkes güldü. Prens’in aklına Lebedev’in gerçekten de kendisinin sorabileceği soruları sezdiği ve bunlara ne yanıt vereceğini bilmediğinden zaman kazanmak için maskaralık etmeyi yeğlemiş olabileceği geldi.

Lebedev sabretmiş sabretmiş de artık kendini tutamıyormuş gibi:

“Söz dinlemiyor! Sürekli fitne fesat peşinde!” diye haykırıyordu. “Söyleyin, ben bunun gibi bir fitneciye, yoldan çıkmış, hatta canavarı, rahmetli kız kardeşim Anisya’nın biricik oğlu da olsa, öz yeğenim olarak nasıl kabul edeyim?”

“Keser misin sesini! Sarhoş! İnanır mısınız Prens, bir avukat olmadığı kalmıştı, onu da oldu! Adliyeye gidip davalara giriyor; güzel konuşmaya hevesleniyor, evde çocuklarla söylev verir gibi konuşuyor. Beş gün önce sulh mahkemesine çıkıp konuştu. Kimi savundu dersiniz mahkemede? Aşağılık bir tefeci tarafından varı yorgu beş yüz rublesi gaspedilen, zavallı bir yaşlıkadını değil, Zaydler olacak tefeci Yahudi’yi! Çünkü adam buna karşılık kendisine elli ruble sözü vermişti...”

Lebedev sanki deminden beri bağırان o değilmiş gibi, birden çok değişik bir sesle:

“Kazanırsam elli,” dedi, “kaybedersem yalnızca beş ruble verecekti!..”

“Tabii eline yüzüne bulaştırdı ve herkesi kendine güldürdü. Doğal, çünkü hiçbir şey eskisi gibi değil artık. Ama o kendinden de, mahkemedeki savunmasından da öyle memnun ki! ‘Yan tutmaz yargıçlar! Unutmayın ki vereceğiniz karar namusuyla yaşayan zavallı, kötürüm bir ihtiyar son lokma ekmeğinden de yoksun bırakabilir. Yasa yapıcı ne kadar bilgece söylemiş: mahkemelerde merhamet hüküm sürsün!’ Inanır mısınız, her sabah bu söylevi burda da bize verdi, hem de mahkemedeki sözlerini harfi harfine yineleyerek. Demin siz geldiğinizde yine onu okuyordu ve bu beşincisiydi. Siz Prens Mışkin olmalısınız? Kolya sizden söz etti bana: dünyada gördüğüm en akıllı insan, derdi sizin için..”

“Tabii ya! Tabii ya! Ondan daha akıllı kimse yoktur dünyada!” diye atıldı Lebedev.

“Hadi ordan palavracı! Biri sizi seviyor, Prens, öbürü ise yalanlarla size yaranmaya çalışıyor. Bilesiniz ki, benim size yalakalık falan yapmaya hiç niyetim yok. Akli başında bir insansınız; bize hakem olur musunuz?” Dayısına döndü: “İster misin, Prens hakem olsun aramızda? Buraya gelmenize sevindim, Prens.”

“İsterim!” diye kararlılıkla atıldı Lebedev ve birden ev halkının kendilerine doğru ilerlemeye başladığını fark etti.

Prens yüzünü buruşturarak:

“Ne yapmaya çalışıyorsunuz siz Allah aşkına!” dedi.

Gerçekten de başı ağrıyordu; öte yandan, Lebedev'in oyununa geldiğini fark etmişti, adam zaman kazanmaktan memnundu sanki.

“Durumu özetleyeyim. Ben onun yeğeniyim. Söyledikleri içinde doğru olan tek şey bu. Öğrenimimi yarım bıraktım, ama tamamlayacağım, bunu kesinlikle yapacağım, çünkü kişilikli bir insanım. Şimdilik geçimimi sağlayabilmek için yirmi beş ruble aylıkla demiryollarında bir iş buldum. İtiraf etmeliyim ki, kendisinin iki üç kez yardımı oldu bana. Yirmi rublem vardı ve kumarda kaybettim. Evet, parasını kumarda kaybedecek kadar alçak, aşağılık bir insanım ben.”

“Bir alçağa kaptırdın paraları!” diye bağırdı Lebedev. “Hiçbir ödeme yapmanın gerekmediği bir alçağa!”

“Evet, bir alçağa, ama ödeme yapmam gereken bir alçağa! Onun

bir alçak olduğunu ben de kabul ediyorum, ama seni dövdüğü için değil. Rogojin'in eski takımından, emekli bir teğmenden söz ediyoruz, Prens. Iskartaya çıkarılmış bir subay, sizin anlayacağınız. Boks dersleri falan veriyor. Rogojin kendilerini kovduğundan beri hepsi seraserilik yapıyor şimdi o takımın. Ama işin en kötüsü yanı ne biliyor musunuz? O herifin malın gözü olduğunu, aşağılık bir hırsız, namussuz olduğunu bile bile oturdum palki oynadım kendisiyle. Son meteliğime kadar üttü beni namussuz. Kendi kendime dedim ki, Lukyan dayıma gider yalvarırım, herhalde elimi boş döndürmez... Resmen bayağılık! Hem de bile isteye yapılmış bir bayağılık!"

"Hay ağzına sağlık: hem de bile isteye yapılmış bayağılık!" diye yineledi Lebedev.

"Hemen kazanmış havalara girme! Zafer kazandı sanki, sevince bak! Kendisine geldim, her şeyi açık açık anlattım. Soy-lu davrandım, kendime acımaya, acındırmaya kalkışmadım; tam tersine, kendime verdim verıştirdim; burda herkes tanıktır nasıl ağzıma geleni söylediğime kendi hakkımda. Demiryollarındaki işi alabilmek için üstüme başıma doğru dürüst şeyler almalıyım: baksanıza üstümdeki her şey dökülüyor! Şu çizmelerime bakın! Bu halde işe gidemem; belirlenen süre içinde işe başlamazsam yerime başkasını alırlar; o zaman da ben kimbilir ne zaman kendime yeni bir iş daha bulabilirim? Şimdi kendisinden on beş ruble borç istiyorum; üstelik bir daha ondan asla borç istemeyeceğime söz veriyorum; bunun da üstüne, ilk üç aylık maaşımla borcumu son meteliğine kadar ödeyeceğime de söz veriyorum. Sözümü tutarım ben. Çünkü kişilik sahibi insanım; aylarca kuru ekmek ve kvasa talim ederek yaşayabilirim. Üç ayda elime toplam yetmiş beş ruble geçecek. Kendisine, daha önce aldıklarımla birlikte toplam borcum otuz beş ruble; gördüğünüz gibi borcumu rahatça ödeyebilecek gücüm var. Faiz mi istiyor, istediği kadar faiz de bindirsin! Beni tanımıyor mu! Geçmişte de yardım etmişti bana, ondan aldığım borçları ödeyip ödemediğimi sorun kendisine, Prens! Peki şimdi niye kaçıyor yardım etmekten? Şu teğmene borcumu ödeme kızıyor... Başka hiçbir neden yok ortada! İşte böyledir bu: ne kokar ne bulaşır!"

"Ve biliyor musunuz, Prens," diye bağırdı Lebedev, "resmen demir attı buraya! Evet, demir attı, kımıldamıyor!"

“Demedim mi ben sana, parayı almadan şurdan şuraya kımıldamam diye? Niye gülümsediniz Prens? Galiba beni haksız buluyorsunuz?”

“Hayır, gülümsemedim,” dedi Prens isteksizce. “Ama gerçekten de biraz haksız gibisiniz...”

“Canım, düşüncenizi apaçık söylesenize: haksızsam, ‘haksız-sın!’ deyin; ‘biraz’ da neymiş?

“Madem öyle istiyorsunuz, peki: haksızsınız!”

“Öyle istiyorsam mı! Gülünç! Para onun, buyruk onun, bana düşense zorbalık... Benim böyle nazik davranmayı bilmediğimi mi sanıyorsunuz yoksa? Siz, Prens, bence hayatı tanııyorsunuz. Bunların aklını başına getirmek gerek; ders vermek gerek bunlara! Vicdanım rahat; ona hiç zararım dokunmayacağına bütün yüreğimle inanıyorum. Faiziyle ödeyeceğim aldığım parayı. Kaldı ki, nasıl alçaldığımı görerek manevi açıdan zaten tatmin oldu. Daha ne istiyor? Bir yaraya merhem olmadıktan sonra ne işe yarar kendisi? Gerçekten de ne yapar bu adam? İnsanlara neler yaptığını, onları nasıl tongaya düşürdüğünü sorun kendisine. Bu evi nasıl aldığını sorun. Sizi de kazıklamadıysa ve ilerde tekrar nasıl kazıklayacağını planlamadıysa eğer kellemi keserim! Gülüyorsunuz... besbelli, inanmıyorsunuz bana?”

“Sanırım sizin işinizle pek ilgisi yok bütün bunların,” dedi Prens.

Delikanlı Prens'i dinlemiyordu:

“Üç gündür burda yatıyorum, bu süre içinde nelere tanık olduğumu bilemezsiniz!” diye bağırdı. Şu melek gibi kızıdan, zavallı öksüz kuzenimden, yani kendi öz kızından kuşkulanıyor, düşünebiliyor musunuz? Her gece onun aşıklarını arar evin içinde. Usulca sokulup benim yattığım şu divanın altını bile yokluyor. Bu gidişle aklını oynatacak. Her köşede hırsız görüyor. Gece boyunca kimbilir kaç kez yatağından fırlayıp kapıları, pencereleri yokluyor, iyi kapatılmışlar mı diye. Sobanın içine bile bakıyor. Her gece belki yedi kez yineleniyor bu denetlemeler. Mahkemede üçkağıtçıları savunuyor, sonra gece üç defa kalkıp şurda, salonda diz çöküp yarım saat boyunca alnını yere vura vura tapınıyor. Sarhoş kafayla kimler için ne dualar ettiğini bir bilseniz! Kontes Dübarri'nin³ ruhunun

3 Kontes Dübarri (1774-1793) – 1793'te idam edilen Fransız XVI. Luis'nin, Markiz Pompadur'dan sonraki sevgilisi.

huzura kavuşması için bile dua ettiğini kendi kulaklarımla duydum. Kolya da duydu; büsbütün oynatmış durumda!”

Lebedev kıpkırmızı kesildi, gerçekten çok kızmıştı:

“Beni nasıl yerin dibine geçirdiğini görüyorsunuz, değil mi Prens? Sarhoş, kavgacı, soyguncu, çok kötü biri olabilirim, ancak benimle alay etmeye kalkışan bu çocuk, doğduğunda kendisini teknede yıkayanın, kundaklayanın ben olduğumu bilmiyor. Zavallı kız kardeşim Anisya kocasını kaybetmişti ve ben, Anisya kadar yoksul olan ben, geceler boyu hasta olan ana oğula bakardım; aşağıdan, kapıcının odunlarını çalardım, ninniler söylerdim buna, oyalamak için parmak şıkırdattım. Üstelik de bütün bunları açlıktan başım dönerken yaptım; ne çileler çektim bu büyüüp yetişene dek. Şimdi kalkmış benimle alay ediyor! Kontes Dübarri'nin ruhunun huzura kavuşması için haç çıkarmışsam sana ne? İnanın Prens, bu kadının yaşam öyküsünü ilk kez üç gün kadar önce 'leksikon'da okudum. Peki senin en ufak bir fikrin var mı bu Dübarri'nin kim olduğuna ilişkin? Söyle, biliyor musun kim olduğunu onun?”

“Bir sen bilirsin, değil mi böyle şeyleri?” dedi delikanlı alay eder gibi ve biraz da isteksizce.

“Rezil bir yaşamdan çıkarak ülkeyi kraliçenin yerine yönetmiş bir kontestir bu; büyük bir imparatoriçe kendi eliyle yazdığı bir mektupta ona “ma cousine” diye hitap etmiş; papanın elçisi bir kardinal löve dü rua* da (löve dü rua'nın ne olduğundan haberin var mı?) onun çıplak ayacıklarına kendi elleriyle ipek çorap giydirmek istemiş ve üstelik de bunu kendisi için şeref saymıştır! Böylesine yüce, böylesine kutlu bir kişiydi kontes! Biliyor muydun bunları? Bilmediğin yüzünden belli. Biliyor musun? Biliyorsa söyle bakalım: Kontes Dübarri nasıl öldü?”

“E, yeter be, sıktın artık!”

“Anlatayım da öğren, nasıl öldüğünü: onca şereften, saltanattan sonra bu suçsuz günahsız kadın salt Parisli puasardka'lar** eğlen-sinler diye cellat Samson giyotine sürüklüyor, o garipse korkudan başına gelenleri anlamıyor bile. Bakıyor ki, cellat bir yandan başını bıçağın altına doğru eğerken, bir yandan da kendisini tekmele-yip duruyor, beride de seyirci kadınlar bütün bunlara gülüyorlar,

(*) Löve dü rua (Fr.: lever du roi) – “kralın uyanması” (bir saray töreni).

(**) Puasardka (Fr.: poissarde) – pazarcı kadın.

“Encore un moment, monsieur le bourreau, encore un moment!” diye bağırmaya başladı. Bunun manası şudur: “Bir dakika bekleyin, cellat bey, tek bir dakikacık!” İşte bu küçücük dakikacığın hatırına Tanrı kendisini belki bağışlar, çünkü insan ruhu için bu mizer’den* daha öte bir şey düşünülemez. Peki mizer’in ne demek olduğunu biliyor musun? İşte mizer diye tam da buna derler. Kontesin celladına bağıışı ve bu bir dakikacıkla ilgili satırları okurken yüreğim sanki bir mengeneyle sıkıştırılıyordu. Gece yatmadan önce dua ederken bu günahkâr kadıncağızın da adını andıysam, bundan sana ne, be hey solucan!? Adını andıysam, dünya kurulalı beri tek bir Allah’ın kulu onun için haç çıkarmadığındandır belki de? Kendisi gibi bir günahkârın onun için dua ettiğini duyumsamak öbür dünyada kendisini nasıl sevindirmiştir kimbilir! Ne gülüyorsun? İnanmıyorsun çünkü, ateist! Kulaklarımla duydum derken de yalan söylüyorsun. Beni dinlemiş olsaydın, duamın bir tek Kontes Dübarri’yle sınırlı olmadığını da duyardın. Şöyleydi benim duam: “Yüce Tanrın! Büyük günahkâr kulun Kontes Dübarri ve onun gibilerin ruhlarına huzur ver!” Bu, senin dediğinden bambaşka bir şeydir; çünkü öbür dünyada o tek başına değil ki; onun gibi acı çeken, inleyen, çırpınan, benim iki kelimelik duamı bekleyen kara bahtlı pek çok günahkâr var! Hem ben senin için... ve sana benzeyen küstahlar, edepsizler için de dua ettim, miskin! Madem dualarımı dinlemişsin, bunu da öğrenmiş ol bari!..”

“Tamam, tamam, tamam! Kime istersen ona dua et be!” dedi yeğen ters ters, sonra Prens’e dönerek: “Tam bir allame, Prens!” dedi. “Çok okumuştur, her türlü kitabı okur, özellikle de anıları.”

“Yine de... dayınız kepsiz bir insan değil,” dedi Prens, isteksizce; nedense delikanlıdan hiç, ama hiç hoşlanmamıştı.

“Onu bu kadar övmeyin Prens! Bakın, hemen elini yüreğine götürdü ve dudaklarını da nasıl kabarttı! Koltukları kabardı resmen! Evet, kalpsiz biri değil, ama ne büyük bir talihsizlik ki, bir dolandırıcı ve bir sarhoş... ve bütün ayyaşlar gibi vidaları tümünden gevşemiş, bu denli gıcırdaması bundan. Çocukları sevdiğini, rahmetli teyzeme saygı duyduğunu da söyleyebiliriz. Hatta beni bile sever, vasiyetnamesinde bana da yer vermiş galiba?”

“Sana mı? Sana zırnık bırakmam!” diye bağırdı Lebedev, hınçla.

“Dinleyin, Lebedev,” dedi Prens, yarı sert, “deneyimlerimle bi-

(*) Mizer (Fr.: *misère*) – burada: mutsuzluk, acı, alçalma.

liyorum ki, istediğinizde işten anlayan biri olabiliyorsunuz siz. Şu anda hiç zamanım yok... Bağışlayın, ilk adınız neydi, unuttum?"

"Ti-Ti-Timofey."

"Ve?"

"Lukyanoviç."

Odadaki herkes yine güldü.

"Gene yalan söylüyor!" diye bağırdı yeğen. "Adını söylerken de yalan söylüyor! Timofey Lukyanoviç değil, Lukyan Timofeyeviç'tir adı, Prens! Söyle bakalım: şimdi niye yalan söyledin? Adının Lukyan ya da Timofey olması neyi değiştirir, Prens'e ne bütün bunlardan? Hiç gerekmediği durumlarda bile yalan söyler... alışmış bir kez!"

"Doğru mu?" dedi Prens, sabırsızlanarak.

"Doğru: adım Lukyan Timofeyeviç'tir," dedi Lebedev; utanmıştı, gözlerini yere indirdi, elini kalbinin üstüne götürdü.

"Ah, Tanrım! Niye böyle yapıyorsunuz?"

"Kendimi küçültmek için," diye fısıldadı Lebedev, başını tam bir uysallıkla iyice yere eğerek.

"Bu nasıl kendini küçültme böyle? Ben... Ben sadece Kolya'nın nerde olduğunu öğrenmek için gelmişim," dedi Prens ve gitmek için arkasını döndü.

Yeğen, atılarak:

"Ben söyleyebilirim size onun nerde olduğunu," dedi.

"Hayır-hayır-hayır!" dedi Lebedev büyük bir telaşla.

"Kolya gece burdaydı, ama sabah, sizin –Tanrı bilir niye– hapisten kurtardığınız General'ini bulmaya gitti. General de dün gece yausına buraya geleceğini söylemişti ama teşrif etmedi. Büyük olasılıkla, buraya pek yakın bir yerde bulunan 'Vesi Otel'i'nde kalıyor. Kolya da ya aynı otelde ya da Pavlovsk'ta, Yepançinlerdedir. Kolya'nın parası vardı, dün Pavlovsk'a gitmekten söz ediyordu. Kısacası Ya 'Vesi'da, ya da Pavlovsk'ta."

Lebedev Prens'i elinden tutup çekiştirerek:

"Pavlovsk'ta, Pavlovsk'ta! Biz de şuraya, bahçeciğimize çıkıp bir kahve içelim..." dedi.

Evden avluya, ordan da küçük bir kapıdan geçerek bahçeye çıkırlar. Gerçekten de küçücük, ama pek sevimliydi; havalar güzel gittiği için bütün ağaçlar coşmuştu. Lebedev Prens'i yeşil bir banka oturttu, bankın önünde sabit bir yuvarlak masa vardı, kendisi

de geçip Prens'in karşısına oturdu. Bir dakika sonra da gerçekten kahve geldi. Prens de geri çevirmedi. Lebedev yaltaklanınca ve açgözlülükle bakmaya devam ediyordu Prens'in gözlerine.

"Böyle bir eviniz olduğunu bilmiyordum," dedi Prens, bambaşka şeyler düşünen bir insan havasıyla.

"Ök... öksüzler," diye başlayacak oldu Lebedev, ama hemen sonra durdu: Prens dalgın dalgın önüne bakıyordu, sorduğu soruyu unutmış gibiydi. Bir süre böyle geçti; Lebedev Prens'in gözlerine bakıyor ve bekliyordu.

"Evet, ne diyorduk?" dedi Prens, kendine gelmiş gibi. "Ah, evet! Konunun ne olduğunu biliyorsunuz, Lebedev: Mektubunuz üzerine geldim buraya. Anlatın bakalım."

Lebedev şaşırdı, bir şeyler söylemek istedi, ama sadece hık-mık edebildi. Prens bir süre onun konuşmasını bekledi, sonra üzüntüyle:

"Sizi çok iyi anladığımı sanıyorum, Lukyan Timofeyeviç," dedi. "Besbelli, beni beklemiyordunuz. Sizden aldığım ilk haberle o ıssız yerden kalkıp gelivereceğimi kestirememiştiniz ve bana yalnızca vicdanınızı rahatlatmak için yazmıştınız. Ama ben çıkıp geliverdim işte! Yeter artık, yalan söylemeye bir son verin! İki efendiye hizmet etmeye de son verin! Rogojin üç haftadır burdaydı, biliyorum. Tıpkı geçen sefer olduğu gibi, onu Rogojin'e sattınız değil mi? Gerçeği söyleyin bana."

"Canavar, kendisi öğrendi, yemin ederim kendisi!"

"Sövmeyin. Herhalde size kötü davrandığını söyleyeceksiniz..."

Lebedev, müthiş heyecanlı:

"Kötü davranmak da söz mü, dövdü, dövdü!" dedi. "Moskova'da dişi bir tazıyı üzerime saldırtıp sokak boyunca peşimden koşturdu! Öyle korkunç bir köpekti ki!"

"Beni çocuk yerine koymayı bırakın, Lebedev! Moskova'da Rogojin'i bıraktı mı o?"

"Ciddi, gerçekten ciddi, yine nerdeyse tam rahibin önünden... Rogojin artık dakikaları sayıyordu, ama o, doğru buraya, Petersburg'a, benim yanıma geldi ve 'Kurtar beni, Lukyan, koru beni ve sakın Prens'e haber verme!' dedi. En korktuğu sizsiniz, efendim. E, akıl meselesi bu!"

Lebedev kurnaz bakışlarla parmağını alnına götürdü.

"Ve siz onları yeniden birleştirdiniz?"

"Bunu yapınama cesaretini nasıl gösterebilirdim, Prens hazretleri?"

"Neyse, tamam! Kendim öğrenirim her şeyi! Yalnız şunu söyleyin: nerde şimdi o; Rogojin'le mi birlikte?"

"Hayır! Hayır! Yalnız. Ben özgürüm, diyor. Biliyor musunuz, Prens, bu onun için çok önemli: sürekli, ben henüz tümüyle özgürüm, diyor. Size yazdığım gibi Petersburgskaya'da, baldızımın yanında kalıyor kendisi."

"Şimdi de orda mı?"

"Evet, eğer Pavlovsk'a gitmediyse... güzel havalarda Darya Alekseyevna'nın yazlığına gidiyor. Tümüyle özgürüm ben, diyor. Düne kadar da Nikolay Ardalyonoviç'e övünüyordu özgürlüğüyle. Bu hiç iyiye işaret değil!"

Lebedev sırttı.

"Kolya sık uğrar mı ona?"

"Akli kafasından bir karış yukarda, anlaşılmaz ve sır tutmaz bir çocuk, Kolya!"

"Çok oldu mu siz kendisini görelî?"

"Ben... her gün görürüm kendisini."

"O zaman... dün de gördünüz?"

"Hayır, en son üç gün önce gördüm."

"Ne yazık ki içmişsiniz, Lebedev. Yoksa size bir şey soracaktım."

"Hayır, hayır, hayır! Tek damla koymadım ağzıma!"

Lebedev durup bekledi.

"Söyleyin, ondan ayrıldığınızda nasıldı?"

"Arar gibiydi..."

"Arar gibi?"

"Yani hep bir şey arar gibi, yitirdiği bir şeyi... Müstakbel evliliğinin lafını bile ağzına almadığı gibi bundan söz edilmesini hakaret kabul ediyor. Onu da soyulup atılmış portakal kabuğundan daha fazla düşünmüyor; ya da düşünüyorsa bile, daha çok korkuyla, dehşetle... Dahası, adının anılmasını bile yasaklıyor... zorunlu olmadıkça görüşmüyorlar bile. Ve o, her şeyin farkında, hem de fazlasıyla! Ama elinden bir şey gelmiyor! Çünkü karşısındaki tedirgin, alaycı, iki dilli, öfkeli, eziyet etmeyi seviyor..."

"İki dilli ve öfkeli mi?"

"Öfkeli ki, hem de nasıl! Geçenlerde bir şey söylüyordum, az

kalsın saçlarıma yapışacaktı. Hemen Apokalipsis'ten parçalar okumaya başladım kendisine.”

Prens, yanlış duyduğunu sanarak:

“Nasıl yani?” dedi.

“Apokalipsis'ten⁴ değişik bölümler okudum. Hayalgücü biraz fazla geniş bir hanım kendisi ve epeyce de tedirgin. He-he-he! Bir de, kendini hiç ilgilendirmese de ciddi konulara meraklı olduğunu gözlemledim. Böyle konuları seviyor, hatta yanında böyle konuların açılmasını kendine karşı özel bir saygı gösterisi olarak görüyor. Evet, efendim. Apokalips yorumunda üstüne yoktur, tam on beş yıldır yaparım bu işi. Benim, Üçüncü Yağız At ve elinde ölçü tutan Binici döneminde olduğumuz yorumuma o da katıldı. Çünkü çağımızda her şey ölçüyle, anlaşmayla; herkes hakkını elde etmenin peşine düşmüş: ‘şu ölçek buğday şu kadar dinar... şu ölçek arpa şu kadar dinar.’ Daha bir de özgür ruh, temiz yürek ve sağlam bedenle Tanrı'nın bütün öteki nimetleri var, bunlardan da kimse vazgeçmiyor. Ancak yalnızca hakka dayanarak bunları koruyamazlar; Kükürt rengi Ata binmiş Ölüm peşlerindedir çünkü... onun ardında da Cehennem... Kendisiyle bir araya geldiğimizde hep böyle şeyler konuşuruz. Ve o müthiş etkilenir bunlardan.”

Prens Lebedev'e tuhaf bir şekilde bakarak:

“Siz bunlara inanıyor musunuz?”

“Bunlara inanıyorum, bunları yorumluyorum. Yoksul ve çıplığım çünkü; beşeriyet kasırgasının ortasında sefil bir toz tanesiyim. Kimin umurunda Lebedev? Didikler durur herkes kendisini, bir tekmelendiği kalmıştır. Ama burada bu yorumu yaparken en büyüklerle eşit duruma geliyorum. Zekâ devreye giriyor çünkü burda! En üst düzey bir memuru tirtir titrettim ben bu zekây-la! Hem de makamında, koltuğunda otururken! Üç yıl kadar oluyor, paskalya arifesinde bir gün, maiyetinde çalışmakta olduğum Ekselansları Nil Alekseyeviç, Pyotr Zahariç aracılığıyla beni nöbetçi memur odasından makamlarına çağırdılar ve baş başa kalınca da, ‘İsa karşıtı vahiyleri yorumlamakta üstüne yokmuş... Deccal

4 *Apokalipsis* (Yun.: ilham) “Yeni Ahit”in, dünyanın sonu ve korkunç yargı gününe ilişkin kehanetler içeren ve “Aziz Yohanna'nın Apokalipsisi” adı verilen son kitabı. Apokalipsis'teki sembolik ve mistik imgeler (Lebedev'in sözünü ettiği Yağız At ve Kükürtrengi At gibi) son derece belirsiz ve anlaşılmalıdır; o bakımdan sayısız “yorumcu” tarafından alabildiğine keyfi biçimde yorumlanmıştır.

Profesörü olduğun doğru mu?" diye sordular. Gizlemedim, 'Evet,' dedim ve kendisine gerekli açıklamaları yapmaya başladım; dehetini hafifletmeye çalışmadığım gibi, istiarei temsiliyeye başvurarak ve rakamlardan güç alarak düşünceleri büsbütün derinleştirdim. Önce alayla gülecek oldular, ama iş rakamlara ve kıyasa gelince tir tir titremeye başladılar ve kitabı kapayarak gitmemi rica ettiler. Mübarek paskalya haftası bana ikramiye verilmesini emrettiler, Foma haftasında da rahmeti rahmana kavuştular."

"Ne diyorsunuz Lebedev?"

"Aynen dediğim gibi oldu her şey. Yemekten sonra arabadan düştüler... Kafası kaldırım taşına çarptığı için oracıkta bir çocuk gibi can verdiler. Sicildeki kayıtlara göre yetmiş üç yaşındaydı; ak saçlı, kırmızı yüzlüydü, hep hoş hoş kokular sürünürdü ve durmadan çocuk gibi gülerdi. Benim makama yaptığım ziyareti anımsayan Pyotr Zahariç, 'Sana malum olmuş galiba,' dedi."

Prens gitmek için ayağa kalktı. Prens'in gitmeye hazırlanması Lebedev'i şaşırttı, hatta kaygılandırdı. Yaltaklanınca:

"İlginc bulmadınız mı anlattıklarımı?" dedi ve "He-he!" diye yılışık yılışık güldü.

Prens kaşlarını çatı:

"Doğrusu kendimi pek iyi hissetmiyorum, yolculuğun etkisiyle belki, başım çok ağrıyor."

Lebedev ürkekçe:

"Daçaya gitseniz..." dedi.

Prens dalgın duruyordu.

"Üç güne dek biz de ailecek daçamıza taşınıyoruz," dedi Lebedev. "Hem bebecik için iyi olur bu, hem de burdaki evceğizimizin onarımını yaptırabiliriz. Kısacası biz de Pavlosk yolcusuyuz."

"Demek siz de Pavlovsk'a ha? Burda herkes Pavlovsk'a mı gider Allah aşkına? Demek sizin de orda bir daçanız var?"

"Pavlovsk'a herkes gitmez. Ivan Petroviç Ptitsın ucuza düşürdüğü bir villayı bana devretti. Güzel, yüksekçe bir yer, çevresi yemyeşil, ucuz ve kibar; üstelik müzik de var. Herkesin Pavlovsk'a gitmek istemesi bu yüzden. Ben aslında bahçedeki ek yapıda kalıyorum, asıl villayı ise..."

"Kiraya mı verdiniz?"

"Ha-hayır, henüz değil."

"Bana verin," dedi birden Prens.

Lebedev'in de sözü getirmek istediği yer burasıydı sanki. Üç dakika önce zihninde parlayıvermişti bu düşünce. Oysa kiracıya falan gereksinimi yoktu; ama yine de daçasını tutmak isteyen biri vardı ve bu adam ona daçayı tutabileceğini söylemişti. Ama Lebedev onun daçayı tutacağından emindi. Ama şu anda aklına hesabınca kendine daha çok kazanç sağlayacak bir fikir gelmişti: bir önceki adayın kesin konuşmamasından yararlanarak daçayı Prens'e kiralamak. "Çok büyük bir çatışmadan sonra yepyeni bir şekle bürünüverdi" zihninde olay. Prens'in önerisini nerdeyse taşkın denebilecek bir sevinçle karşıladı; hatta Prens'in kiraya ilişkin sorularını, 'Ne kirası?' der gibi ellerini sallayarak karşıladı.

"Nasıl isterseniz," dedi Prens. "Sorar öğrenirim ben fiyatı. Herhangi bir kaybınız olmaz."

Bahçeden birlikte çıkıyorlardı. Lebedev yaltaklanınca Prens'in çevresinde dönüp duruyordu; bir ara yılışarak şöyle mırıldandığı duyuldu:

"Ben... ben size... yani eğer siz isterseniz... ben size, saygıdeğer Prens hazretleri, ben size... malum konuda çok ilginç bir şeyler söyleyebilirim."

Prens, durakladı. Lebedev, sürdürdü:

"Pavlovsk'da Darya Alekseyevna'nın da daçası var."

"N'olmuş varsa?"

"Malum hanım onun arkadaşısıdır ve Pavlovsk'ta kendisini sık sık ziyaret etme niyetinde olduğu anlaşılmaktadır. Tabii, belli bir amaçla."

"Yani?"

"Aglaya Ivanovna..."

Prens en duyarlı yerine dokunulmuş gibi yüzünü buruşturarak:

"Ah, yeter Lebedef!" diyerek onun sözünü kesti. "Bütün bunlar... sizin bildiğiniz gibi değil. Bunları bırakın da ne zaman taşınacağını söyleyin bana. Ne kadar çabuk olursa benim için o kadar iyi; otelde kalıyorum çünkü."

Konuşa konuşa bahçeden çıktılar; ama eve girmediler, avlu-yu geçerek dış kapıya geldiler. Sonunda Lebedev kararını bildirdi:

"En iyisi siz hemen bugün otelden doğrudan buraya, bana taşınınız; yarın değil öbürsü gün de hep birlikte Pavlovsk'a taşınırsınız."

"Bakalım," dedi Prens dalgın dalgın ve kapıdan çıktı.

Lebedev, arkasından uzun uzun baktı. Prens'in bu ani dalgınlığı

onu çok şaşırtmıştı. Çıkarken hoşçakalın demeyi bile unuttuğu gibi başıyla olsun selamlamamıştı kendisini. Bütün bunlar Prens'in, Lebedev'in çok iyi bildiği inceliğine hiç uymayan şeylerdi.

III

On ikiye geliyordu saat. Prens, Yepançin ailesinden bir tek General'in işleri yüzünden kentte kalmış olabileceğini, dolayısıyla yalnız onu bulabileceğini biliyordu. Gerçi bu da kesin değildi. Öte yandan, General'in kendisini aldığı gibi hemen Pavlovsk'a götürebileceğini de düşündü. Oysa daha önce yapmak istediği bir ziyaret daha vardı. Geç kaldığı için General'i bulamamak, dolayısıyla da Pavlovsk'a gitmeyi ertesi güne bırakmak tehlikesini göze alarak, Yepançinlere geç kalma tehlikesini göze alarak, görmeyi çok istediği bir evi arayıp bulmaya karar verdi.

Ama kimi açılardan tehlikesi olan bir ziyaret olduğu söylenebilirdi bunun; o yüzden de Prens ikirciklenip duruyordu. Ev hakkında bildiği tek şey, Sadovaya dolaylarında Gorohovaya Caddesi'nde bulunduğuydu. Kesin kararımı yolda veririm diyerek, adresi bulmak için harekete geçti.

Gorohovaya – Sadovaya dört yol ağzına geldiğinde duyduğu heyecana kendisi de şaştı. Kalbinin böylesine acı verince çarpacağını hiç ummuyordu. Evlerden biri dış görünüşündeki özelliğiyle olacak, uzaktan dikkatini çekti. Sonradan Prens kendi kendine, "Kesinlikle bu ev!" dediğini anımsadı. Doğru tahmin edip etmediğini anlamak için büyük bir merakla ilerliyordu. Tahmininin doğru çıkmasının hiç hoşuna gitmeyeceğini seziyordu. Kocaman, iç karartıcı, belli bir mimari özelliği olmayan, kirli yeşil renkli, üç katlı bir evdi bu. Geçen yüzyılın sonlarında yapılmış olan bu evler, hızla değişen Petersburg'un yalnızca bu caddelerinde kalmıştı ve sayılarının pek de fazla olduğu söylenemezdi. Çok sağlam evlerdi bunlar; hepsi kalın duvarlı ve çok az pencereliydi; hatta alt kat pencereleri demirliydi. Genellikle sarraflar olurdu bu demirli pencereci alt katlarda. Dükkanında çalımla oturan "skopets"⁵ evi de hemen üst katta

5 Skopets – Çok eski bir mezhep. Rusya'da 18. yüzyıl sonlarında doğmuştur. Ruhun kurtuluşunun beden terbiyesinden geçtiğine inanan mezhep üyeleri cinsel isteklerini öldürmek için kendilerini hadım ederlerdi. Her şeyden yoksun

olurdu. Dışları gibi içleri de soğuktu evlerin, hiç konuksever değillerdi yani ve içlerinde hep bir giz barındırır gibiydiler. Nasıl olup da bir evin dış görünüşünden insanın böylesi duygulara kapılabildiğini açıklamak zor. Çizgiler mimari bir bütünlük içinde birleştiklerinde kendilerine özgü bir gize de kavuşuyorlar. Hemen yalnızca tüccarlar oturuyordu bu evlerde. Dış kapıya yaklaşan Prens kapı üzerindeki plakayı okudu: “Eşraftan Rogojin’in Evi.”

Kuşkusu sona ermişti. Ardından şiddetle kapanan camlı kapıyı açıp içeri girdi, ikinci kat merdivenlerine yöneldi. Taştan ve oldukça kaba bir işçilikle yapılmış merdivenler karanlıktı; duvarlar ise kırmızıya boyanmıştı. Prens, Rogojin’in annesi ve erkek kardeşiyle birlikte bu iç karartıcı evin bütün bir ikinci katını işgal ettiğini biliyordu. Kendisine kapıyı açan uşak, geldiğini ev sahiplerine bildirecek yerde, önüne düştü; birlikte epeyce bir yürüdüler. Duvarları “mermer taklidi”, yerleri meşe parke, yirmili yılların kaba, ağır mobilyalarıyla döşeli bir tören salonundan geçtiler; zikzaklar çizerek, iki üç basamak çıkıp, çıktıkları kadar inerek küçük küçük birtakım odalardan geçtiler, sonunda uşak bir odanın kapısını çaldı. Parfyon Rogojin açtı kapıyı; Prens’i görünce yüzü kireç gibi oldu, korku dolu sabit bakışlarıyla bir an sanki bir heykele döndü; dudakları şaşkınca bir gülümsemeyle çarpıldı: Prens’in ziyaretini gerçekleşmesi olanaksız, mucizevi bir şeymiş gibi gördüğü belliydi. Prens, ziyaretinin öyle ya da böyle bir şaşkınlık yaratacağını bekliyordu gerçi ama, yine de şaşırmaktan kendini alamadı.

“Herhalde münasebetsiz bir ziyaret oldu, Parfyon,” dedi sonunda; epeyce utanmış gibiydi, “istersen hemen gidebilirim.”

Nihayet kendine gelebilen Rogojin:

“Hayır hayır hayır, hiç de değil,” dedi. “Geç içeri, Allah aşkına!”

Senli benli konuşuyorlardı. Moskova’dayken oldukça sık görüşürlerdi; hatta bu görüşmelerden birkaçı, unutulmaz birer anı olarak yer etmişti belleklerinde. Üç aydan fazla bir süredir hiç görüşmemişlerdi.

Rogojin’in yüzü hâlâ solgundu, o hafif, belli belirsiz titremeler de tam kaybolmamıştı daha. Konuşunu içeri almıştı ama kendisinin müthiş heyecanlı olduğu görülüyordu. Prens’i bir koltuğa gö-

bir dünya yaşamını tercih eden mezhep üyeleri çoğunlukla sarraflıkla uğraştıkları için, mezhebe “sarraf mezhebi” de denilirdi.

türdü, kendisi de masaya geçti. Prens bir ara başını çevirince Rogojin'in kurşun gibi ağır, son derece tuhaf bakışlarıyla karşılaştı. Bu yakınlarda olmuş, iç karartıcı, üzücü bir şeyler anımsattı bu bakışlar ona. Koltuğuna oturmadan öylece durup bir süre Rogojin'in gözlerinin ta içine baktı. Daha da bir parlaktı bu gözler sanki şimdi. Rogojin şaşırdı, gülümsemeye çalıştı:

"Niye öyle dikdik bakıyorsun?" dedi sonunda. "Otursana!"

Prens oturdu.

"Parfyon, doğruyu söyle bana, bugün Petersburg'a geleceğimi biliyor muydun, bilmiyor muydun?"

"Geleceğini tahmin ediyordum," dedi Rogojin, sonra da zehirli bir gülümsemeyle ekledi: "Nitekim yanılmadığım anlaşılıyor. Ama bugün geleceğini nerden bilebilirdim?"

Soruya soruyla karşılık vermeyi yeğlemiş, ancak yanıt yerine söylediği bu sözdeki sinirlilik, sertlik, gerginlik Prens'i büsbütün şaşırtmıştı.

Prens, şaşkın:

"Diyelim *bugün* geleceğimi biliyordun, bu kadar kızacak ne var bunda?" diye mırıldandı usulca.

"İyi de, bunu niye soruyorsun?"

"Az önce trenden inerken, bir çift gözün bakışlarını hissettim üzerimde; tıpkı senin deminki bakışların gibi bakışlardı bunlar."

"Bak hele! Kimin gözleriydi acaba bunlar?" diye mırıldandı kuşkuyla Rogojin. Prens'e sanki Rogojin ürpermiş gibi geldi.

"Bilmiyorum, kalabalık arasında belki de bir hayaldi gördüğüm... Zaten bu aralar sürekli bir şeyler görür gibi oluyorum. İşin aslı, Parfyon kardeş, kendimi beş yıl önceki gibi hissetmeye başladım: şu nöbetlerin geldiği zamanki gibi..."

"Eh, belki de hayal gördün, onun orasını bilemem..." diye homurdandı Rogojin.

Yüzüne kondurmaya çalıştığı sevecen gülümseme son derece iğretiydi ve hiç gitmiyordu yüzüne; sanki bir şeyler yapmacıktı bu gülümsemede ve Rogojin bütün çabasına karşın bunu doğal bir gülümseme haline getiremiyordu.

"Yoksa yeniden yurtdışına mı gideceksin?.." diye sordu, sonra birden "Güzün trenle Pskov'dan buraya gelişimizi anımsıyor musun?" diye sordu. "Ayağında yüksek topuklu getrler, üzerinde kukuletalı bir harmaniye vardı..."

Rogojin birden hınçla güldü; hıncını gizlemeye çalışmadığı gibi bunu bir şekilde gösterebildiğine seviniyordu sanki hatta.

Prens çalışma odasını gözden geçirerek,

“Hep mi burada oturacaksın?” diye sordu.

“Burası kendi evim... Nerde oturayım istiyorsun?”

“Uzun süredir görüşmüyoruz... Öyle şeyler duydum ki sana dair...”

Rogojin soğuk soğuk:

“Elin ağzı torba değil ki...” dedi.

“Yanındaki arkadaşlarını dağıtmışsın... Kendin de uslu uslu babanın evinde oturuyorsun. Peki ev senin mi, ortak mı?”

“Ev annemin. Koridorun karşı ucunda onun oturduğu bölüm.”

“Kardeşin nerde oturuyor?”

“Kardeşim Semyon Semyoniç bahçede küçük, bağımsız bir yapısı var, orda oturuyor.”

“Evli mi kendisi?”

“Dul. Niye öğrenmek istiyorsun bütün bunları?”

Prens Rogojin’in yüzüne baktı, ama yanıt vermedi; dalmıştı sanki ve soruyu da duymamıştı. Rogojin de ısrarcı olmadı, durup bekledi. Bir süre hiç konuşmadılar.

“Demin buraya gelirken yüz adım öteden anladım buranın senin evin olduğunu,” dedi Prens.

“Nasıl oldu bu iş?”

“Nasıl olduğuna dair hiçbir fikrim yok. Tüm ailenin, genel olarak Rogojinlerin sürdürdükleri yaşamı yansıtan bir yüzü var sanki evinin; ama bu sonuca nereden vardığımı soracak olursan açıklayabilmem olanaksız. Bu da bir sayıklama, kuşkusuz. Hatta bunun beni tedirgin edeceğinden bile korkuyorum. Daha önce kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi senin böyle bir evde oturuyor olabileceğin, ama şimdi görünce, ‘Rogojin ancak böyle bir evde oturabilir,’ diye düşündüm.”

Prens’in sözü nereye vardiacağını tam anlayamayan Rogojin belli belirsiz gülümseyerek:

“Yok canım!” dedi. “Bu evi dedem yaptırmış. Hep ‘Skopets’ler oturmuşlar burda, Hludyakov’lar... Şimdiki kiracılarımız da onlar.”

Prens bakışlarını çalışma odasında gezdirerek:

“Çok karanlık,” dedi. “Karanlık kalır insan burda.”

Yüksek tavanlı, loş, büyük bir odaydı burası; içerisi masa, do-

lap, raf vb. gibi çoğu büro mobilyaları olmak üzere ağır, hantal eşyalarla ve mesleki kitaplarla, kâğıtlarla doluydu. Genişçe, kırmızı maroken divan herhalde Rogojin'e yatak görevi görüyordu. Prens, oturmakta oldukları masanın üzerinde iki üç kitap bulunduğunu gördü; bunlardan açık bırakılmış ve sayfası işaretlenmiş olanı "Soloviov Tarihi"ydi. Duvarlarda yaldızlı çerçeveler içinde birkaç yağlıboya resim asılıydı; resimler isten koyulaşmış gibiydiler ve ne oldukları zor seçiliyordu. Resimler arasında bir portre Prens'in dikkatini çekti: elli yaşlarında kadar gösteren Alman redingotlu bir adamın resmiydi bu; boynunda iki madalya asılıydı; kısa, kırçıl bir sakalı vardı; solgun yüzü kırış kırıştı; kuşku dolu bakışları bir acıyı gizler gibiydi.

"Baban galiba?" dedi Prens.

Rogojin, rahmetli babasıyla ilgili yersiz bir şakayı karşılamaya hazırlanır gibi:

"Evet, o," dedi.

"Staroobryadetslerden⁶ miydi?"

"Hayır, kiliseye giderdi; ama eski inancın daha doğru olduğunu savunurdu. Skopetslere de saygı duyardı. Burası onun çalışma odasıydı. Niye sordun dedemin eski dinden olup olmadığını?"

"Düğününü de burda mı yapacaksın?"

Bu beklenmedik sorudan ürperen Rogojin:

"Bu-burda," dedi.

"Düğün yakın mı bari?"

"Bunun bana bağlı olmadığını bilmiyor musun?"

"Parfyon, ben senin düşmanın değilim ve sana hiçbir şekilde engel olmak gibi bir amacım da yok. Daha önce, tıpkı şu ana benzeyen bir anda, yine söylemiştim bunu sana: Moskova'da düğününüzü engelleyen ben değildim, bunu sen de biliyorsun. Tam nikâhınız kıyılacakken, nerdeyse kiliseden bana koşup gelen kendisidir; senden "kurtarmam" için. Onun sözleridir bunlar. Sonra benden de kaçtı, sen kendisini arayıp buldun ve yeniden kiliseye götürdün; ama duyduğuma göre bir kez daha kaçmış senden ve buraya

6 Staroobryadets – 17. yüzyıldaki (1653-56) kilise reformunu kabul etmeyen ve resmî Ortodoks Kilisesi'ne karşıt inançtan olanlara verilen ad. Raskolnikler de denilen ve antifeodal bir muhalefet hareketi oluşturdukları için 1906'ya dek çarlık hükümetlerince sıkı sıkıya izlenen Staroobryadetslerin değişik kolları vardı.

gelmiş. Doğru mu bu? Bana Lebedev bu şekilde anlattı, ben de bu yüzden geldim buraya. Dün de trende senin eski arkadaşlarından birinden, hadi adını da söyleyeyim, Zalyojev'den aranızın yeniden düzeldiğini duydum. Buraya gelmekten amacım, sağlığının düzelmesi için kendisini yurtdışına gitmeye ikna etmektir. Hem beden hem ruhen, ama özellikle de zihnen çok yıpranmış durumda ve bence iyi bir bakıma ihtiyacı var. Yurtdışına gidişinde kendisine eşlik etmek falan gibi bir niyetim yoktu; hatta kendimi, adımları hiç ortaya dökmeden bu işi halletmek niyetindeydim. Tümünüyle gerçektir sana bu söylediklerim. Aranızın yeniden düzeldiği doğrusa eğer, ne onun gözüne bir daha görünüyüm, ne de seni bir daha rahatsız edeyim. Sana karşı her zaman açık yürekli olduğumu, seni hiç aldatmadığımı çok iyi bilirsin. Bu konuyla ilgili düşüncelerimi senden hiç saklayıp gizlemedim ve senin onun felaketi olacağını hep söyledim; sana varması demek mahvolması demektir. Senin için de felaket demektir bu... hatta belki onunkinden çok daha büyük bir felaket! Şu anda yeniden ayrılmış olsanız bu beni çok sevindirirdi; ama bu ayrılığa kesinlikle karışmak, sizin aranızı bozmak niyetinde değilim; bu konuda için rahat olsun ve benden hiç kuşulanma. Sen herkesten daha iyi biliyorsun: kaçıp bana geldiği zaman bile senin gerçek rakibin oldum mu hiç? Bak, gülüyorsun. Neye güldüğünü biliyorum. Orda ayrı yaşadığımızı, hatta ayrı kentlerde olduğumuzu *herhalde* biliyorsun. Daha önce de söylemiştim sana: ben onu "aşkla değil, acıma duygusuyla seviyorum". Sanırım yeterince açık bir tanım bu. Ve sen o zaman benim bu sözlerimi anladığını söylemiştin, öyle değil mi? Anlamıştın, değil mi? Bak, nasıl nefretle bakıyorsun bana! Ben buraya senin içini rahatlatmaya geldim, çünkü benim için değerlisin. Seni çok seviyorum, Parfyon. Şimdi gidiyorum ve bir daha seni hiç rahatsız etmeyeceğim. Elveda!"

Prens kalktı.

Rogojin yerinden kalkmadan:

"Biraz daha kalsana," dedi usulca, başını sağ avucuna yaslamıştı. "Ne zamandır görmedim seni."

Prens oturdu. Yine sustular.

"Yanımda değilken, sana karşı müthiş bir öfke duyuyorum, Lev Nikolayeviç. Seni görmediğim şu üç aydır, Tanrı bilir ya, her saat, her dakika kızdım durdum sana. Seni zehirlemeyi bile düşündüm

diyeyim de sen anla gerisini. Şimdi on beş dakikadır yanımdasın, öfke diye bir şey kalmadı yüreğimde, seni yine eskisi gibi seviyorum... Biraz daha kal yanımda."

Prens, dostça bir gülümsemeyle ve duygulandığını göstermeye çalışarak:

"Birlikteyse, bana inanıyorsun; ayrı ayrıysak, bana inanmıyor, benden kuşkulananmaya başlıyorsun. Galiba babana çekmişsin!"

"Birlikteyken sesin beni inandırıyor. Kendimi seninle aynı kefeye koyamayacağımı elbette biliyorum; sen nerdesin, ben nerede?"

"Durup dururken bu da nerden çıktı şimdi?" dedi Prens, hayretle. "Bak görüyor musun, yine sinirlenmeye başladın."

"Burda bizim fikrimizi soran yok, dostum! Karar, bize danışmadan verildi. Sevgilerimiz bile farklı seninle," dedi Rogojin; durdu, biraz düşündü, sonra "Aslında her şeyimiz farklı," diye sürdürdü. "Acıma duygusundan kaynaklanan bir sevgiyle sevdiğini söylüyorsun onu. Ben zerre kadar acımiyorum ona. Zaten onun da dünyada en nefret ettiği insan benim. Her gece düşlerime giriyor: hep başka birileriyle beraber ve onlarla bir olup benimle alay ederken görüyorum onu. Durum bu, kardeş. Güya evleneceğiz, ama bir önceki gün giydiği ayakkabı kadar bile zihninde bir yer işgal ettiğimi sanmıyorum. İnanır mısın, beş gündür görmedim kendisini. Evine gitmeye korkuyorum. Çünkü gidince, 'Sebebi ziyaretiniz?' diye soruyor alay eder gibi. Ah, nasıl rezil etti, nasıl el içine çıkamaz hale getirdi beni!"

"Rezil mi etti? Ne diyorsun?"

"Sanki bilmiyorsun! Nikâh için nerdeyse papazın önüne çıkmak üzereyken benden kaçıp sana geldiğini, az önce kendin söyledin ya?"

"Ama sen de inanmıyorsun ki..."

"Sonra, Moskova'da, Zemtyujnikov adlı subayla bir macera yaşayarak beni yine yerin dibine geçirmede mi? Adım gibi eminim bundan. Üstelik nikâh tarihini bile kendisi belirlemişken!"

"Olamaz!" diye bağırdı Prens

Rogojin kendine tam bir güvenle:

"İnan bana!" dedi. "Yoksa sen onun böyle biri olmadığını mı söyleyeceksin? Saçmalama! Sana karşı öyle olmayabilir, korkar sana öyle davranmaktan, ama bana karşı resmen öyle! Beni son derece bayağı buluyor. Keller'le de, hani şu boksla uğraşan subay,

salt benimle alay etmek için ilişki kurduğundan adım gibi eminim. Ah, bana Moskova'da neler ettiğini bir bilsen! Ya uğruna akıttığım paralar!..”

Prens adeta dehşet içinde:

“İyi ama bu durumda nasıl evleneceksin onunla?” dedi. “Sonrasında ne olur hiç düşündün mü bu evliliğin?”

Rogojin yanıt yerine korkunç bir bakış fırlattı Prens'e; bir dakika kadar sustu, sonra:

“Beş gündür görmedim kendisini,” dedi. “Kovar diye korkumdan gidemiyorum. Sürekli olarak, ‘Ben hâlâ özgür bir kadınıym,’ diyor. ‘İstersem seni bütün bütüne kovar; kendim de çeker yurtdışına giderim.’ (Rogojin son cümleyi söylerken Prens'in yüzüne anlamlı anlamlı baktı). Kimi kez bunu yalnızca gözdağı için söylediğini biliyorum, nedense hep alaycı bana karşı. Ama kimi kez de kaşlarını çatıyor, tek kelime söylemeden somurtup duruyor. Benim asıl korktuğum da bu hali. Bir gün kafamda bir şimşek çaktı ve yanına bir daha elim boş gitmemeye karar verdim. Bu, onun benimle daha da çok alay etmesine yol açtı, hatta sonraları öfkesini büsbütün tepesine çıkardı. Aldığım şahane bir şalı hizmetçisi Katya'ya verdi; evet, biliyorum, eskiden de lüks içinde yaşırdı, ama o zaman bile böyle bir şal görmüş olacağını sanmam. Evlilik konusuyorsa sanki tümüyle unutuldu, adını anmak bile yasak sanki. İnsan nişanlısını ziyarete gitmeye korkar mı? Bu nasıl nişanlılık! Evde oturup duruyorum... Dayanamaz oldum mu, gizli saklı evinin çevresinde dolanıyorum ya da bir köşeye gizlenip gözetliyorum. Geçenlerde bir şeyler görür gibi olduğum için kapısının önünde gün ağarana dek bekledim. Pencereden beni fark etmiş herhalde, ‘Seni aldatacak olsam ne yaparsın?’ diye sordu. Ben de dayanamadım, ‘Sen daha iyi bilirsin!’ dedim.”

“Neymiş daha iyi bildiği?”

“Ne bileyim ben?” dedi Rogojin öfkeyle gülümseyerek. “O sıralar Moskova'da kendisini onca zaman izlediğim halde kimseyle yakalayamadım. Bir gün buna dedim ki: ‘Bana bak,’ dedim, ‘benimle Tanrı'nın evinde evlenmeye söz verdin, namuslu bir aileye gelin gireceksin, ama sen nesen biliyor musun? Sen, öylesin!’”

“Böyle mi söyledin gerçekten?”

“Evet..”

“O ne dedi?”

“Ben,’ dedi, ‘değil karın olmak, artık seni kendime uşak olarak bile almam.’ ‘O zaman ben de burdan bir yere gitmem!’ dedim. ‘Keller’i çağırırım ben de, kolundan tuttuğu gibi fırlatır atar seni!’ demesin mi! Nasıl tepem attı... bir giriştim buna, her yanını çürük içinde bırakana dek...”

“Olamaz!” diye bağırdı Prens.

“Oldu,” dedi Rogojin usulca, ama gözleri ateş saçarak. “Sonra da otuz altı saat, uyumadan, yemeden, içmeden ve odadan bir an olsun dışarı çıkmadan, ayaklarına kapanıp yalvardım: beni bağışladığını söylemezsen canıma kıyarım, dedim. Burdan kovulmamı emredersen, gider kendimi suya atarım, dedim. Çünkü, dedim, ben sensiz yaşayamam. Bütün gün o da deli gibi dolaştı durdu evde. Bazen ağladı, bazen beni bıçaklamak istedi, küfürler yağdırdı. Zalyojev’i, Keller’i, Zemtyujnikov’u çağırdı, onlara gösterip bir güzel rezil etti beni, sonra da, ‘Hadi beyler, biz hep birlikte tiyatroya gidelim, madem burdan çıkmam diyor, o da burda otursun! Ona bağlı falan değilim ben’ dedi. Sonra bana döndü: ‘Biz gidince size çay getirecekler Parfyon Semyonoviç,’ dedi. ‘Herhalde acıkmışsınızdır artık?’ Tiyatrodan yalnız döndü. ‘Hepsi ödle, alçak bunların!’ dedi. ‘Hepsi senden korkuyor... beni de korkutmaya çalıştılar: yok, burdan bir yere gitmezmişsin; yok, beni kesermişsin... neler neler! Şimdi yatak odama gireceğim ve kapıyı da arkamdan kilitlemeyeceğim... İşte ben senden bu kadar korkuyorum! Bunu bilmeni, görmeni istiyorum! Çayını içtin mi?’ ‘Hayır,’ dedim, ‘içmedim ve içmeyeceğim.’ ‘Sen bilirsin,’ dedi, ‘yalnız hiç yakışmıyor sana bu haller!’ Ve dediği gibi de yaptı: yatak odasına girdi ve kapısını kilitlemedi. Sabah kalktı, geldi, ‘Deli misin sen?’ dedi, ‘Açlıktan öleceksin.’ ‘Beni bağışla,’ dedim. ‘Seni bağışlamak da, seninle evlenmek de istemiyorum,’ dedi. ‘Gerçekten de bütün gece bu koltukta oturdun ve hiç uyumadın mı?’ ‘Hiç uyumadım.’ ‘Aferin sana! Yine çay içmeyecek ve bir şey yemeyecek misin?’ ‘Çay da içmeyeceğim, bir şey de yemeyeceğim! Önce beni bağışla.’ ‘Allah Allah, sana hiç yakışmayan tavırlar bunlar... ineğe eğer vurmak gibi bir şey! Yoksa niyetin beni korkutmak mı? Senin aç durman umurumda mı ki bundan korkayım?’ Öfkelen, bağırp çağırdı, ama fazla uzun sürmedi öfkesi, yeniden başının etini yemeye başladı. Hiç kin tutmuyor olması beni çok şaşırttı. Oysa, bilirsin, kincidir; kolay dinmez öfkesi. O zaman, bana o kadar önem vermiyor ki, kin bile tut-

maması bu yüzden, diye düşündüm. Doğrusu da buydu. 'Roma'da bir papa var, biliyor musun?' dedi. 'Duydum,' dedim. 'Genel Tarih bilgin sıfır, Parfyon Semyoniç,' dedi. 'Doğru, sıfır,' dedim. 'O zaman bir kitap vereyim de, oku,' dedi. 'Romalı papalardan biri imparatora kızmış. İmparator yalın ayak, başı kabak, sarayın önüne diz çöküp üç gün papa kendisini bağışlayana dek öylece beklemiş.⁷ Dizüstü durduğu bu üç gün boyunca imparator neler düşünmüş, ne yeminler etmiş biliyor musun? Dur da okuyayım sana bunları.' Gitti bir kitap getirdi: 'Şiir bunlar,' dedi ve imparatorun dizüstü beklediği o üç gün boyunca papadan öç almak için kendi kendine ne sözler verdiğini, ne antlar içtiğini anlatan şiirleri okumaya başladı.⁸ 'Nasıl, beğendin mi Parfyon Semyoniç?' dedi. 'Vallah hepsi doğru,' dedim. 'A, doğru dediğine göre, hele bir evlenelim, ben sana gösteririm kadın, diye yeminler ettin sen de herhalde?' dedi. 'Bilmem,' dedim, 'belki dediğin gibi yapmışımdır.' 'Nasıl bilmezsin?' dedi. 'Öyle,' dedim. 'bilmiyorum; şu anda düşündüğüm o değil.' 'Ya ne peki?' 'Az sonra yerinden kalkacaksın, hemen önümden geçeceksin ve ben sana bakacağım, gözlerimle seni izleyeceğim; giysinin hışırtılarını duyunca yüreğim durur gibi olacak; odadan çıkacaksın, ama sesin, söylediğin her söz kulaklarımda olacak. Gece boyunca hiçbir şey düşünmedim, yalnızca uyurken soluk alıp verişini dinledim ve yatakta dönüşünü... (iki kez döndün uyurken).' Güldü. 'Allah bilir beni dövdüğünü de unutmuşundur?' dedi. 'Bilmiyorum,' dedim, 'belki de unutmadım.' 'Ya seni bağışlamazsam... ve sana varmazsam?' 'Söyledim: suya atarım kendimi.' 'Ama herhalde önce beni öldürürsün?' Sonra düşünceye daldı. Derken, öfkeyle dışarı çıktı. Bir saat sonra geri geldi, canı sıkındı. 'Seninle evleneceğim, Parfyon Semyonoviç,' dedi. 'Ve senden korktuğum için yapmayacağım bunu. Niye korkayım ki senden, zaten mahvolmuşum! Şimdi, otur; yemek getirecekler, ye. Sana varırsam eğer, sadık bir eş olacağından emin olabilirsin. Bu konuda için rahat olsun.' Bir süre sustu, sonra, 'Eskiden senin

7 1077 yılında Papa VII Gregor tarafından afroz edilen Kutsal Roma İmparatoru IV. Henri, pişman olmuş günahkâr giysileri içinde alçalmış, aşağılanmış olarak Papa'ya kendisini bağışlaması için yalvarmıştı.

8 Büyük olasılıkla Heine'nin (1797-1856), "Çağdaş Şiirler" dizisinde yer alan "Heinrich" adlı şiirinden söz ediliyor. Bu şiirin Rusça çevirisi, "Bütün Zamanların ve Bütün Halkların Ozanları" adlı bir antolojide 1862 yılında yayımlanmıştı.

uşak ruhlu olduğunu sanırdım,' dedi. 'Öyle değilmişsin... her şeye karşın öyle değilmişsin.' Nikâh gününü de hemen oracıkta belirledi, bir hafta sonra ise Moskova'dan buraya, Lebedev'e kaçtı. Koşup arkasından geldim. 'Senden temelli vazgeçmiş değilim,' dedi, 'bir süre daha beklemek istiyorum, keyfim isteyene kadar, çünkü ben hâlâ özgürüm, kendi kendimin efendisiyim. Sana kalmış: istersen bekle beni.' şu andaki durum, bu. E, ne düşünüyorsun bakalım, Lev Nikolayeviç?"

Prens, Rogojin'e kederle bakarak, soruya soruyla karşılık verdi: "Sen ne düşünüyorsun?"

Rogojin bir çığlık gibi:

"Ben bir şey düşünabiliyor muyum acaba?" dedi. Bir şeyler daha söyleyecek gibiydi, ama sanki acıdan tıkanı, konuşamadı.

Prens, gitmek için yeniden kalktı. Sanki bir iç konuşmaya yanıt verir gibi, dalgın dalgın:

"Yine de sana engel olmaya çalışmayacağım," dedi usulca.

"Biliyor musun ne diyeceğim sana?" dedi Rogojin, gözleri parlayarak; birden canlanmış gibiydi. "Onu bana bırakmanı anlayamıyorum. Yoksa artık sevmiyor musun onu? Eskiden hiç değilse üzölürdün; görürdüm bunu. Sevmiyorsan eğer, onun ardından soluğu burda almanın nedeni ne? Acıdığın için mi? (Öfkeli bir alayla çarpıldı yüzü:) He-he!"

"Sana gerçeği söylemediğimi mi düşünüyorsun yoksa?" dedi Prens.

"Hayır, sana inanıyorum; ama Allah kahretsin, işin içinden çıkamıyorum. O zaman geriye tek ihtimal kalıyor: senin acıman, benim aşkımdan çok daha güçlü..."

Hemen o anda dile getirilmek istenen bir düşüncenin öfke kızgınlığı ışıyordu yüzünde.

"Senin aşkın kinden ayırt edilemiyorsa elden ne gelir?" dedi Prens gülümseyerek. "Hele aşk geçtiği zaman, geriye yalnız kin kalacak ki, asıl felaket o zaman başlayacak... Bunu böylece bilesin, Parfyon, kardeşim."

"Ne yani, boğazını mı keserim onun?"

Prens ürperdi:

"Bugün onu böylesine çok sevdiğin için ve bugün o sana böylesine çok acı çektirdiği için nefret edeceksin ondan. Benim burda hiç anlayamadığım şey ne biliyor musun? Nasıl oluyor da bütün

olup bitenlere karşın sana varmak istiyor? Bunu dün duydum ve kulaklarıma inanamadım. Nasıl kötü olduğumu anlatamam. Düşün: iki kez reddetti seni; kaçtı, uzaklaştı senden; sezdiği bir şey var demek ki! Şimdi senden istediği ne? Para mı? Olacak şey değil. Zaten paraların da suyunu çekmiş olmalı. Ne olursa olsun bir koca bulmak mı? Senden başkalarını da kolayca bulabilirdi. Üstelik kim olsa, senden daha iyidir. Çünkü sen gerçekten kesebilirsin onu. Ve galiba o da bunun çok iyi farkında. Onu böylesine tutkuyla sevmeni çekici buluyordur belki de? Evet, neden bu olabilir. Aşkın ille de deli gibi olanını arayanlar olduğunu duymuştum...ancak..."

Prens durdu, bir an daldı. Pürdikkat Prens'i izleyen, onun yüzündeki her değişikliği, gelip geçici, uçucu en ufak çizgilenmeleri bile gözden kaçırmamaya çalışan Rogojin:

"Ne oldu?" dedi. "Yine babamın resmine bakarak güldün?"

"Şunu düşündüm: şu tutku dolu aşk olmasa ve başına bütün bunlar gelmeseydi, sen de tıpkı baban gibi olurdun herhalde; hem de kısa sürede. Sessiz, uysal, söz dinler bir kadınla bu evde tek başına, sakın, sessiz oturur, kimselere inanmadan, inanma gereksinimi de duymadan, somurtuk bir yüzle usul usul para biriktirir dururdun. Çok çok eski kitapları över, iki parmakla mı yoksa üç parmakla mı haç çıkarmalı gibi konularla ilgilenirdin.⁹ O da ancak yaşlanınca..."

"Gül hıkalım! Geçenlerde O da aynen bunları söyledi... ve aynen senin gibi bu portreye baktıktan sonra... Bu kadar birbirinize benzemeniz garip doğrusu!"

Prens meraklanmıştı:

"Buraya geldi mi O?"

"Geldi. Uzun uzun resme baktı; rahmetli hakkında sorular sor-du. Sonra gülümseyerek, 'Sen de tıpkı onun gibi olacaktın, Parfyon Semyonoviç,' dedi. 'Tutkuların öyle güçlü ki, eğer zekân da güçlü olmasaydı, çoktan Sibirya'yı, kürek cehennemini boylamıştın! Evet, bu böyle, çok zekisin.' (İster inan, ister inanma, aynen böyle söyledi. Ondan ilk kez böyle bir şey duydum.) 'Bugünkü çılgınlıklarından çabucak vazgeçecek ve öğrenimin de olmadığı için baban gibi bu evde skopetslerle oturup para biriktirmekten başka bir şey düşünmeyecektin. Hatta belki onların inançlarını da benimseyecektin sonunda. Paracıklarını öyle sevecektin ki, iki de

9 Ortodokslar iki parmakla haç çıkarmayı zındıklık sayarlar.

değil, belki on milyon biriktirecektin ve belki de para çuvallarının üzerinde açlıktan ölecektin; çünkü sende her şeye karşı tutku var, her şeyi büyük bir tutkuyla en uç noktaya götürüyorsun.' İşte aynen bunları söyledi, hem de aşağı yukarı aynı sözcüklerle. Daha önce hiç böyle konuşmamıştı benimle. Benimle ya saçma sapan şeyler konuşur ya da alay ederdi; gerçi burda da önce gülerken başladı, ama sonra yüzü karardıkça karardı. Bütün evi dikkatle gezdi, bir şeyden çekinir gibiydi sanki. 'Bütün bu eşyaları değiştireceğim, yenilerini alacağım; hatta düğünümüzden sonra oturmamız için yeni bir ev alayım istersen?' dedim. 'Yok,' dedi, 'hiçbir şeyi değiştirmene gerek yok. Burda, böylece yaşayalım. Karın olduğum zaman, burda, annenle oturmak istiyorum.' Kendisini anneme götürdüm. Öz kızı olsa, bu kadar saygılı olurdu. Annem iki yıldır hasta, bilinci tam yerinde değil. Babamın ölümünden sonra bütünü çocuk gibi oldu. Konuşamaz, yürüyemez. Odasına girenleri yalnız gözleriyle selamlar; yemek vermesen günlerce aç oturur, beni doyurun demez. Annemin sağ elini aldım, haç çıkarttırdım; 'işte benimle evlenecek kız, kutsayın onu anneciğim,' dedim. O da annemin elini alıp içten bir sevgiyle öptü. 'Annen çok acı çekmiş gibi sanki,' dedi. Sonra şu kitabı gördü: 'Ne o, Rusya tarihi mi okuyorsun?' dedi 'Aferim, hep böyle oku işte.' (Oysa Moskova'dayken kendisi söylemişti onu okumamı: 'Çok cahilsin,' demişti. 'Hiç olmazsa Salovyov'un 'Rusya Tarihi'ni oku!') 'Sana öncelikle okuman gereken kitapların bir listesini yapmamı ister misin,' dedi sonra. Hayret ettim, çünkü hiç böyle konuşmazdı benimle; kendimi ilk kez insan gibi duyumsadım."

Prens, içtenlikle:

"Buna çok sevindim, Parfyon," dedi. "Kim bilir, Tanrı belki de birlikte olmanızı yazmıştır."

"İmkânsız bu!" diye bağırdı Rogojin, coşkuyla.

"Dinle, Parfyon, eğer onu bu kadar çok seviyorsan, neden onun seni beğenmesini, sana saygı duymasını sağlamayasın? Eger bunu istiyorsun, umut etmekten nasıl vazgeçebilirsin? Demin de söylediğim gibi, sana varmak istemesine asla akıl erdiremiyorum. Evet, bunu çözebilmiş değilim, ama bunun kesinlikle mantıklı, akla uygun bir gerekçesi olduğundan eminim. Senin sevginden hiç kuşku yok, bundan emin; bazı meziyetlerinin olduğundan da kuşku yok. Yoksa, olacak şey değil! Zaten şu anda anlattıkların da

bunu doğruluyor. Sana karşı daha önce hiç olmadığı kadar iyi olduğunu, seninle bambaşka bir dille konuştuğunu kendin söyledin. Kuşkucu ve kıskançsın, bu yüzden de kötü olarak değerlendirdiğin her şeyi büyüttün. Senin hakkında anlattığın kadar kötü düşünmediğinden eminim. Yoksa seninle ne diye evlensin? Bile bile kendini suya atmaktan ya da bıçak altına yatmaktan ne farkı olurdu bunun? Olacak şey mi bu? Kim bile bile kendini kaldırıp suya ya da bıçağın altına atar?"

Dudaklarında acı bir gülümsemeyle dinliyordu Parfyon, Prens'in bu kederli sözlerini. Ama bu konudaki inancını değiştirmeyi düşünmediği, kanısının kesin olduğu belliydi.

Prens'in yüreği eziliyordu sanki:

"Niye böyle bakıyorsun bana, Parfyon?" sözleri koptu ağzından.

Rogojin hemen yanıt vermedi, neden sonra:

"Suyun dibi ya da bıçağın altı!" dedi. "He-he! Bana varıyor, çünkü benim bıçak demek olduğunu biliyor. İşin özü bu! Ve sen hâlâ bunu kavrayabilmiş değilsin!"

"Seni anlayamıyorum."

"Belki de gerçekten anlamıyorsun, he-he! Senin için zaten şey'dir diyorlardı. Başkasını seviyor o, anladın mı? Tıpkı benim kendisini sevdiğim gibi, o da bir başkasını seviyor. O bir başkası kim, biliyor musun? Sensin! Evet, sen! Ne o, yoksa bilmiyor muydun?"

"Ben?"

"Sen! Ta o doğum günü toplantısından beri seviyor seni. Yalnız, seninle evlenmesinin olanaksız olduğunu, çünkü sana yalnızca utanç verebileceğini, seni mahvedeceğini düşünüyor. 'Benim ne mal olduğum belli,' diyor. Bugün de böyle düşünüyor. Bütün bunları kendisinden duydum. Senin yüzünü yere geçirmekten, seni mahvetmekten korkuyor; benden yana böyle kaygıları yok, rahatça varabilir bana... Bana verdiği değer de bu kadar. Bu dediğimi unutma!"

"İyi ama, senden bana kaçtıktan sonra, benden de..."

"Senden de yine bana kaçtı! He-he! Kafasına ne zaman ne eseyeceğini kimse kestiremez! Bir humma nöbeti geçiriyor sanki. Bir bakıyorsun, bağırmaya başlıyor: Bir bakıyorsun: 'Sana varmakla, kendimi suya atmak arasında hiç fark yok. ... Hadi, bir an önce evlenelim!' diyor. Kendisi acele ediyor, apar topar nikâh günleri saptıyor... gün yaklaşınca korkmaya başlıyor, başka düşüncelere kaptırıyor kendi-

ni; sen de gördün: ağlıyor, gülüyor, hummalı gibi çırpınıyor. Demek istediğim o ki, senden kaçmasında şaşacak bir yan yok. Seni ne büyük bir aşkla sevdiğini anladığında kaçtı senden. Seninle olmaya gücü yoktu. Demin onu Moskova'da arayıp bulduğumu söyledin. Yanlış! Senden kaçınca kendisi çıkıp geldi bana. Çılgın gibiydi: 'Hemen nikâh günümüzü sapta!' diye bağırdı. 'Şampanya ver bana! Çingenelere gidelim!' Ben olmasam çoktan kendini nehre atardı, buna inan. Belki beni sudan daha korkunç gördüğü için yapmadı bunu. Hıncından, öfkesinden varıyor bana. Bir gün evlenirsek bunun tek nedeni, bana duyduğu *öfke* olacak."

"İyi ama sen... sen nasıl..." diye bağırdı Prens ve sözünü tamamlayamayarak dehşet içinde Rogojin'e bakakaldı.

Rogojin pis pis sırttı:

"Niçin tamamlamıyorsun sözünü? İstersen ben tamamlayayım: ... nasıl izin verebilirsin sana varmasına? Böyle bir şeyin gerçekleşmesine izin verilebilir mi, diyecektin değil mi?"

"Söyledim sana, buraya böyle bir şey için gelmedim ben Parfyon. Hiç aklımdan bile geçmedi bu..."

"Buraya bunun için gelmemiş olabilirsin... ve aklından da geçmiyordu bu. Ama işte şu anda aklından geçmeye başladı. He-he! Bu kadar yeter! Niye öyle altüst olmuş gibisin? Gerçekten haberin yok muydu yoksa bundan? Şaşırtıyorsun beni, Prens!"

"Kıskançlıktan başka bir şey değil bütün bunlar, Parfyon!" dedi Prens büyük bir heyecanla. "Neler oluyor yine sana?"

"Bırak onu!" dedi Parfyon ve hızla atılıp Prens'in masadan, kitabın yanından aldığı bıçağı elinden kaparak eski yerine koydu.

"Petersburg'a dönerken biliyordum sanki... önsezi gibi bir şeydi..." diye mırıldandı Prens. "O yüzden de hiç gelmek istemiyordum buraya. Burayla ilgili her şeyi unutmak, yüreğimden söküp atmak istiyordum! Eh, hoşçakal kardeş! Dur, ne yapıyorsun!"

Prens'in bunları söylerken dalgınlıkla masadan yine bıçağı aldığını gören Rogojin, atılıp yeniden bıçağı Prens'in elinden almış ve masaya fırlatmıştı. Sapı geyik boyunuzundan, ağzı on dört on beş santim uzunluğunda ve boyuna uygun eni olan sıradan bir bıçaktı bu.

Prens'in, bıçağın iki kez elinden alınmasına özel bir önem verdiğini gören Rogojin, canı sıkkın bir şekilde bıçağı kitabın arasına koydu, kitabı da bir başka masaya fırlattı.

Prens hâlâ zihnini kuvvetle meşgul eden düşüncenin etkisindenymiş gibi dalgın dalgın:

“Kitap mı açıyorsun bu bıçakla?” diye sordu.

“Evet.”

“Bağ bıçağı bu, değil mi?”

“Evet, bağ bıçağı. Yoksa bağ bıçağıyla kitap açılmaz mı?”

“Çok yeni de...”

Yavaş yavaş tepesi atıyordu Rogojin’in; sonunda öfkeyle bağırdı:

“N’olmuş yeniyse? Yasak mı yeni bıçak satın almak?”

Prens ürperdi. Gözlerini kımlıtsızca Rogojin’in gözlerine dikti.

Sonra birden kendine gelmiş gibi:

“Şu halimize bak!” dedi. “Bağışla beni kardeşim; öyle ağırlaşmış durumda ki başım... sonra, şu hastalık... böyle dalgın, çok dalgın ve... gülünç oluyorum. Sormak istediğim bu değildi... ama ne olduğunu unuttum. Elveda!”

“O taraftan değil,” dedi Rogojin.

“Ah, unutmuşum!”

“Burdan... bu taraftan... beni izle!”

IV

Yine aynı odalardan, koridorlardan geçtiler; Rogojin, Prens’in bir iki adım önünde yürüyordu. Büyük salona girdiler. Duvarları neyin ne olduğunu ayırt etmenin pek zor olduğu manzara resimleri ve papaz portreleriyle dolu büyük salona girdiler. Bitişik odaya açılan kapının üzerinde, boyutları pek tuhaf –boyu yaklaşık iki metre, eni ise en çok otuz santim– bir tablo asılıydı. Çarmıhtan henüz indirilmiş İsa portresiydi bu. Prens, bir şeyler hatırlamaya çalışır gibi tabloyu hızla aşağıdan yukarı bir süzdü, ama hiç duraksamadı, doğruca kapıya yöneldi. İçi daralıyor, bir an önce çıkıp kurtulmak istiyordu bu evden. Ama Rogojin birden resmin önünde durdu.

“Bu tabloların hepsini rahmetli babam birer ikişer rubleye mezatlardan almıştı,” dedi. Severdi böyle şeyleri. Resimden anlayan biri epeyce bir baktıktan sonra resimlerin hepsinin uyduruk şeyler olduğunu söyledi. Bir tek bu resmin yeri ayrı, dedi. Daha babamın sağlığında üçyüz elli ruble veren oldu bu resme. Kendisi de

bir tüccar ve tam bir resim hastası olan Ivan Dmitriç Savelyev ise dört yüz rubleye kadar çıktı. Geçen hafta biri gelip kardeşim Semyon Semyoniç'e beş yüz ruble vermiş. Ama ben kendime alıkoydum, kimseye satmayacağım."

Tabloyu inceleyen Prens:

"Bu... Bu... bir Hans Holbein¹⁰ kopyası," dedi. "Resim konusunda hiçbir iddiam yoktur, ama bunun mükemmel bir kopya olduğunu söyleyebilirim. Yurtdışındayken görmüştüm bu resmi... gördüm ve bir daha da hiç aklımdan çıkmadı. A-a, yine ne oluyor sana?.."

Rogojin birden tabloyu bırakmış yürümeye başlamıştı. Kuşkusuz ancak dalgınlık ve aşırı gergin ruh haliyle açıklanabilirdi Rogojin'de aniden ortaya çıkıveren bu tuhafıklar. Üstelik de kendisinin başlattığı bir konuşmayı böyle birden kesivermesi yadırganmayacak gibi değildi.

Rogojin birkaç adım attıktan sonra durdu ve hiçbir şey olmamış gibi:

"Sana ne zamandır sormak istediğim bir şey var, Lev Nikolayeviç," dedi. "Tanrı'ya inanır mısın?"

"Ne tuhaf bir soru bu böyle? Ve... bakışların ne tuhaf!" dedi Prens.

Rogojin, sorusunu unutmuş gibi susup bir süre resme baktıktan sonra:

"Bu tabloyu seyretmeyi severim," diye mırıldandı.

10 Romanın birkaç yerinde sözüedilen bu tabloyu Dostoyevski 1867 yılında görmüş ve ondan müthiş etkilenmiştir. Yazarın kızı anılarında bunu şöyle anlatıyor: "Cenevre'ye giderken müzesini gezmek için Basel'de bir gün kaldık; kocam birilerinden duymuş, çok güzel resimler sergileniyormuş Basel müzesinde... Hans Holbein'in bu çarşıtan henüz indirilmiş, insanlık dışı eziyetlere katlanmış... İsa tablosunu orda gördük. Yüzü şişti ve kanlı yaralarla kaplıydı... genel olarak korkunç bir görünüşü vardı. Tablo öyle etkilemişti ki Fyodor Mihayloviç'i, adeta çivilenip kalmıştı önünde (bu etkilenişini *Budala* adlı romanında anlatmıştır). Ben resme bakacak güç bulamadım kendimde... ve müzenin öteki salonlarına geçtim. 15-20 dakika sonra döndüğümde Fyodor Mihayloviç hala aynı yerde kimiltisiz duruyordu. Yüzündeki heyecan-korku karışımı anlatım, kendisinde epilepsi nöbetlerinin hemen öncesinde gördüğümün aynısıydı. Usulca koluna girip bir başka salona götürdüm, bir banka oturttum: her an nöbetin başlamasını bekliyordum. Bereket versin korktuğum olmadı: Fyodor Mihayloviç yavaş yavaş kendine geldi; müzeden çıkarken, o resme bakmak için bir kez daha buraya gelmek istediğini söyledi" (A.G. Dostoyevskaya, *Anılar*, M.-L., 1925, s. 112). A.G. Dostoyevskaya'ya göre "Böyle bir tablonun insanı dinden çıkaracağını" da büyük yazar o zaman söylemişti.

Prens sanki ani bir ilhamın etkisiyle:

“O tablo... o tablo insanı dinden çıkarabilir,” dedi.

Rogojin de hemen onayladı onu:

“Çıkardı bile!”

Dış kapının ordaydılar. Prens, birden durdu:

“Ne diyorsun sen?” diye bağırdı. “Ben şaka yapmıştım, sen ciddi söylüyorsun! Hem niye soruyorsun bana Tanrı’ya inanıp inanmadığımı?”

“Hiç, öylesine... Daha önce de sormak istemiştim. Günümüzde çoğu kişi inanmıyor Tanrı’ya. Sarhoşun biri bana bizde, Rusya’da Tanrı’ya inanmayanların dünyanın her yerinden daha fazla olduğunu söylemişti... Sen Avrupa’da bulundun, bilirsin, doğru mu bu? Ne diyordu adam, biliyor musun: ‘Bizim inanmamamız onlardan çok daha kolay, çünkü biz onlardan daha ilerideyiz’...”

Rogojin acı acı gülümsedi. Sözleri bitince birden kapıyı açtı ve eli kapı tokmağında, Prens’in çıkmasını bekledi. Prens şaşırmıştı, ama çıktı. Arkasından, kapıyı aralık bırakarak Rogojin de çıktı. Dış merdivenlerin sahanlığında bir süre nerde olduklarını ve ne yapacaklarını unutmuş gibi öylece karşılıklı durdular.

Sonunda Prens elini uzattı:

“Elveda!”

“Elveda!”

Kendisine uzanmış eli kuvvetle ama adeta bir makina gibi, bilinçsizce sıktı Rogojin.

Prens bir basamak indi; dönüp arkasına baktı.

“Din konusuna gelince,” dedi gülümseyerek; besbelli Rogojin’den böyle ayrılmak istemiyordu; bir de, aklına gelen bir şeyle canlanıvermiş gibiydi: “...geçen hafta, iki gün içinde dört ayrı olay yaşadım. Sabahleyin, yeni açılan bir demiryolu güzergâhında yolculuk yaparken S. adında biriyle tanıştım. Tam dört saat sohbet ettik. Kendisi hakkında önceleri de bir şeyler duymuştum. Ateist olarak tanınıyordu. Gerçekten çok kültürlü bir adamdı ve ben de böylesine bilgili biriyle konuşmaktan sevinç duydum. Ayrıca son derece görgülü bir adamdı, bilgice aynı düzeydeymişiz gibi, eşitiymişim gibi konuştu benimle. Tanrı’ya inanmıyordu. Ama beni şaşırtan ne oldu biliyor musun: bütün konuşması boyunca sanki bundan söz etmiyordu... Daha önce de aynı duyguya kapıldığım olmuştu: Tanrıtanımazlarla kaç kez karşılaştıysam ve kaç kez on-

ların kitaplarını okuduysam, konuşmalarında ya da yazılarında savundukları düşünce görünüşte bu olmasına karşın, özde sanki bu değildi... Bunu trendeki yol arkadaşına da söyledim, ama herhalde düşüncemi tam açıklayamamış olacağım ki, söylediklerimden pek bir şey anlamadı. O akşam geceyi geçirmek için gittiğim otelde bir gün önce bir cinayet işlenmişti ve gittiğimde herkes bundan konuşuyordu... Olayın kahramanları, birbirini nicedir tanıyan, yaşını başını almış iki köylü. İki dost. Sarhoş değiller. Akşam çaylarını içtikten sonra birlikte kalacakları odacıklarına çekilirler. Bunlardan birinin, iki gündür, arkadaşında daha önce görmediği bir cep saati dikkatini çekmiştir: kaytanına sarı bir boncuk takılı gümüş bir cep saati. Bu köylü kesinlikle hırsız değildir, hatta namuslu bir adamdır. Köylü hayatına göre yoksul olduğu da söylene-
mez. Ama saat öyle hoşuna gitmiş, onu öyle baştan çıkarmıştır ki, sonunda dayanamayıp bıçağını çeker ve arkadaşı arkasını döner dönmez usulca yanaşıp, bıçağı indireceği yeri nişanladıktan sonra, gözlerini yukarı kaldırıp haç çıkarır, 'Bağışla beni Tanrım!' diye yürek paralayıcı bir çığlık attıktan sonra arkadaşının bir vuruşta işini bitirir ve saatini alır."¹¹

Rogojin katılırcasına gülmeye başladı. Gülme nöbetine tutulmuştu sanki. Az önceki yüzünden düşen bin parça halinden sonra bu gülüşünü yadırgamamak elde değildi.

Adeta tıkanarak:

"İşte buna bayıldım! Harika! Harika!" diyordu çırpınırca. "Biri Tanrı'ya hiç inanmıyor, öbürü ise öyle inanıyor ki, adam doğrarken bile Tanrısına yakarmayı unutmuyor. Valla, ne diyeyim Prens, kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi! Hah-hah-ha! Tek kelimeyle muhteşem!"

Rogojin'in katılırcasına kahkahaları temposunu yitirip de dudaklarında kısa, keskin titreyişlere dönüşünce Prens:

"Sabah kenti dolaşmaya çıkınca, tahta kaldırımlarda yalpalaya yalpalaya yürüyen sarhoş bir askerle karşılaştım," dedi. "Asker bana doğru geldi ve 'Beyim şu haçı alsana,' dedi. 'Gümüştür.

11 Dostoyevski gerek burada, gerekse romanın başka yerlerinde, yaşadığı dönemdeki güncel cinayet olaylarına –kahramanları ve olayları biraz değiştirerek– göndermelerde bulunmaktadır. Balabanov adlı köylü, tüccar Suslov'u saati için öldürmüştü; bu sırada maktul sünen semaverini canlandırmak için üflüyordu; katil ise "İsa aşkına bağışla Tanrım," diye dua etmişti. Bu cinayetin haberi Golo gazetesinin 30 Ekim 1867 günlü sayısında yayımlanmıştı.

Sana iki onluğa veririm.' Baktım, elinde bir haç. Besbelli boynundan yeni çıkarmış. Eski, mavi bir kurdelenin ucunda sallanan, sekiz köşeli, kocaman, tam Bizans işi bir haç. Ve gümüş değil, kalaylı bakır olduğu ilk bakıştan belli. Cebimden yirmi kopek çıkarp uzattım, haçı da hemen boynuma geçirdim.¹² Askerin yüzünde aptal bir beyi kandırmanın sevinci vardı. Haçının parasıyla da hemen içmeye gittiğine kuşku yok. O aralar zaten Rusya üzerime boşanıyordu sanki; yani öylesine yoğun bir etki sağnağı altındaydım. Meğer hiçbir şey bilmiyormuşum memleketime dair. Yurtdışındayken beş yıl boyunca fantastik birtakım düşlerle oyalanıp durmuşum meğer. Yürümeye devam ederken, 'Hayır,' dedim kendi kendime, 'Bu İsa tacirini yargılamakta acele etmemeliyim. Bu sarhoş ve zayıf kalplerin neler gizlediğini bir Tanrı bilir!' Bir saat sonra otele dönerken kucagında bebesiyle bir köylü kadına rastladım. Kadın gençti, çocuk da altı haftalık kadar bir şey. Bebek kadına gülümsemişti ve kadın da galiba bebeğinin kendisine gülümsediğini ilk kez görüyordu. Kadının huşu içinde haç çıkardığını görünce yanına gidip, 'Ne var, bir şey mi oldu?' diye sordum. (O sıralar anlamadığım, ilgimi çeken her şeyi soruyordum.) 'İlk kez çocuğunun kendisine gülümsediğini gören bir ananın sevinci,' dedi, 'gökyüzünden yere baktığında, bir günahkârın bütün içtenliğiyle kendisine duaya durduğunu gören Tanrı'nın sevincine benzer.' Cahil bir köylü kadın söylüyordu bunu! Böylesine derin, ince ve gerçekten dinsel bir düşünceyi!.. Hem de aşağı yukarı bu sözcüklerle... Bu tek cümlede Hristiyanlığın bütün özünü görebilirsin: yani Tanrı'nın bizim öz babamız olduğu ve bir babanın çocuğundan duyduğu sevinç, mutluluk neyse, Tanrı'nın da insanoglundan duyduğu sevincin, mutluluğun o olduğu gerçeği. Bu, İsa'nın en temel düşüncesidir. Basit bir köylü kadın! Evet, gerçi anne... ama yine de... Belki de o sarhoş askerin karısıydı. Dinle, Parfyon: deminki sorunun yanıtı şu: dinsel duygulara ilişkin yargılarımız, sıradan birtakım konulara, cinayet ya da başka birtakım suçlara ya da ateizme ilişkin yargılarımızdan öz olarak farklıdır. Bu konuda bunlardan farklı olan ve sonsuza dek de farklı kalacak olan bir şey var. Bu, ateizmin asla ve asla özüne ulaş-

12 "Fyodor Mihayloviç 1865 yılında Suç ve Ceza'yı yazarken sık sık 'Sennaya' ('Sampanpazarı') dolaylannda bir yere giderdi; bu 'Bizans işi haç olayı' da orda geçmişti. Sonra bana da gösterdi o sarhoş askeri" – (A.G. Dostoyevskaya'nın notu.)

mayacağı ve sonsuza dek *ondan* söz edemeyeceği bir şeydir. Bunu en açık, en belirgin ve en kolay olarak Rus kalbinde fark edebilirsin. İşte benim vardığım sonuç! Rusyamızdan edindiğim ilk ve en temel inançur bu! Yapacak şeyler var, Parfyon! Şu Rus dünyamızda, inan bana, yapacak çok şey var! Seninle bir vakitler Moskova'da nasıl buluşur, konuşurduk... bunları hatırla... Buraya bu aralar gelme niyetinde değildim hiç! Hele seninle böyle bir buluşma aklımın köşesinden bile geçmezdi. Her neyse!.. Elveda... Allah'a emanet ol!"

Arkasını döndü ve merdivenlerden inmeye başladı. Birinci sahanlığa vardığında Parfyon yukardan bağırdı:

"Lev Nikolayeviç! Askerden aldığın şu haç... yanında mı?"

"Evet, boynumda."

Prens yeniden durdu.

"Göstersene."

Yeni bir tuhafılık daha, diye düşünerek yukarı çıktı Prens ve haçı boynundan çıkarmadan gösterdi.

"Bana versene onu."

"N'apacaksın? Sen yoksa..."

"Evet, senin haçını takacağım. Benimkini de sana vereyim, sen tak."

"Haçlarımızı değiştirelim diyorsun yani? Neden olmasın, Parfyon, seve seve... Hadi, kardeş olalım!"

Prens kalay, Parfyon da altın haçını çıkardı, değiştiler. Parfyon susuyordu. Prens, yüreğini dağlayan bir şaşkınlıkla, az önceki güvensizliğin de, acı, alaycı gülümsemenin de hâlâ silinmemiş gibi olduğunu fark etti kardeşliğinin yüzünden; en azından zaman zaman açıkça belli oluyordu bunlar. Sonunda Rogojin usulca Prens'in elini tuttu, bir süre karar veremiyormuş gibi durdu, sonra duyulur duyulmaz bir sesle, "Gidelim" gibi bir şey mırıldanarak onu ardı sıra çekip götürmeye başladı. Birinci kat sahanlığını geçip az önce çıktıkları kapının karşısındaki kapıyı çaldılar. Kapı hemen açıldı. Kapkara giysiler içinde, başörtülü, kambur, yaşlı bir kadın açtı kapıyı; Rogojin'i yerlere kadar eğilerek selamladı; Rogojin ona yarım yamalak bir şeyler sordu, ama yanıtını beklemeden Prens'i hızla odalardan geçirmeye başladı. Yeniden ciddi, hantal, üzerleri beyaz kılıflı möblelerle döşenmiş, aşırı bir titizliği yansıtan, soğuk, loş odalardan geçtiler. Rogojin nereye gittik-

lerini söylemeden Prens'i konuk odasına benzeyen, kırmızı cilalı ahşap bir perdeyle ikiye ayrılmış bir odaya götürdü; ahşap perdenin iki yanındaki iki kapı, yatak odası olduğu anlaşılan arkadaki odaya açılıyordu. Sobanın da bulunduğu köşede iki koltuk vardı; koltuklardan birinde yaşıdan genç ve epeyce sağlıklı gösteren, yuvarlak yüzlü, hoş, saçları bembeyaz olmuş, ufak yapılı, tümüyle bunamış olduğu daha ilk bakışta belli olan yaşlı bir kadıncağız oturuyordu. Üstünde siyah bir yün elbise, boynunda siyah bir atkı ve başında siyah kurdeleli, bembeyaz, tertemiz bir başlık vardı. Bacaklarını alçak bir sehpanın üzerine uzatmıştı. Hemen yanındaki koltukta ondan biraz daha yaşlı, yine yas elbiseli, yine beyaz başlıklı ve yine tertemiz bir ihtiyar kadın oturuyor ve sessizce çorap örüyordu; herhalde hayır için yanına aldığı bir yoksuldu bu. İki kadın sanki hep böyle, sessiz, konuşmadan duruyorlardı. İlk ihtiyar Rogojin'le Prens'i görünce, gelişlerine sevindiğini belirtmek ister gibi gülümsemiş ve birkaç kez sevecenlikle başını yana eğmişti.

Rogojin yaklaşıp elini öperek:

"Anneciğim," dedi. "İşte büyük dostum, Lev Nikolayeviç Mışkin! Kendisiyle haçlarımızı değiştik. Zaten Moskova'dayken de gerçek kardeşim gibiydi, benim için çok şey yaptı. Öz oğlunu kutsar gibi kutsa onu anneciğim. Dur, ihtiyarcık, dur da parmaklarını bir araya getireyim, hah şöyle..."

Ama yaşlı kadın Parfyon'a bırakmadan sağ elini kaldırdı, üç parmağını birleştirerek üç kez üst üste Prens'i kutsadı. Sonra bir kez daha sevecenlikle başını salladı.

"Gidelim Lev Nikolayeviç," dedi Parfyon. "Seni bunun için getirmiştik buraya."

Merdivenlere çıktıklarında da:

"Söylenen hiçbir şeyi anlamıyor," dedi. "Benim sözlerimden de bir şey anlamadı, ama seni kutsadı; içinden geldi besbelli... Artık, elveda! Ayrılma vakti!"

Sonra kendi dairesine giden kapıyı açtı.

"Gel de ayrılmadan önce seni bir kucaklayayım, garip adam!" dedi Prens, sevecenlik dolu bir sitemle bakarak ona. Ama Parfyon kollarını belli belirsiz kaldırdı kucaklaşmak için, sonra hemen indirdi. Cesaret edemiyordu sanki. Prens'i görmemek için başını öteye çevirdi. Kucaklaşmak istemiyordu onunla.

Sonra birden, tuhaf bir gülümsemeyle:

“Haçını aldıysam da, saat yüzünden adam öldürmem,” diye mırıldandı. Bir anda müthiş bir değişiklikle yüzü bembeyaz oluvermişti; dudakları titriyor, gözleri kor gibi yanıyordu. Her iki kolunu da kaldırıp Prens'i sımsıkı kucakladı, sonra adeta tıkanarak:

“Senindir, O” dedi. “Kader böyle istedi! Senindir! Ben, çekiliyorum!.. Rogojin'i unutma!”

Prens'le göz göze gelmemeye çalışarak hızla içeri girdi, kapıyı ardından sertçe kapadı.

V

Epey geç olmuştu: iki buçuğa geliyordu saat, o nedenle de Yepançin'i evde bulamadı Prens. Kartını bıraktı. Sonra, Kolya'yı bulmak, bulamazsa kendisine bir mektup bırakmak için Vesı Oteli'ne gitmeye karar verdi. Burada ona Nikolay Ardalyonoviç'in otelden sabah ayrıldığını, ama giderken, “kendilerini” arayıp soran olursa, üçe doğru dönebileceklerinin söylenmesini istediğini, eğer üç buçuğa kadar burda olmazlarsa, bunun trenle Pavlovsk'a, Bayan General'in yazlığına gitmiş olmaları anlamına geleceğini ve yemeği de herhalde orada yiyeceklerini söylediler. Prens beklemeye karar verdi; yemekten söz edilmesi açlığını aklına getirdiğinden o da kendine bir yemek söyledi.

Üç buçuk, hatta dört oldu saat, ama Kolya görünmedi. Bunun üzerine Prens otelden çıktı ve rastgele yürümeye başladı. Yaz başlarında bazen hava harika olur Petersburg'da: açık, ılık, pırıl pırıl... O gün de işte o nadir günlerden biriydi. Bir süre amaçsızca dolaştı; kenti iyi bilmiyordu. Dört yol ağzlarında, bazı yapıların önünde, alanlarda, köprülerde durup çevresine bakınıyordu; bir ara dinlenmek için bir pastaneye girdi. Arada bir dikkatini yoldan geçenlere yöneltip onları büyük bir ilgiyle izlese de, çoğu zaman ne gelip geçenin farkındaydı, ne de nereye doğru yürüdüğünün. Son derece gergindi, büyük bir tedirginlik içindeydi; aynı zamanda da inanılmaz bir biçimde yalnız kalmaya ihtiyaç duyuyordu. Yalnız kalmak istiyordu: asla bir çıkış yolu aramadan, edilgin bir biçimde, kendini tümüyle bu acı verici gerginliğin kollarına bırakmak istiyordu. Ruhuna ve yüreğine üşüşen soruları çözmek istemiyor, bunlardan

tiksiniyordu. Ne dediğinin farkında bile olmadan, tümüyle bilinçsiz, “Bütün bu olanların suçlusu ben miyim?” diye mırıldanıyordu kendi kendine.

Saat altıya doğru kendini Tsarskoselskoye İstasyonu'nda buldu. Yalnızlık bir anda katlanılmaz gelmeye başlamıştı. Yüreğinde yakıcı bir dalganın capcanlı yükselişini duydu ve ruhunu bunaltan boğucu karanlık, bir an göz kamaştırıcı bir ışıkla yırtıldı. Pavlovsk'a bir bilet aldı ve sabırsızlıkla tren saatini beklemeye başladı. Ama onu izleyen bir şey vardı ve bu onun düşünmek eğiliminde olduğu gibi bir sanrı değil, gerçeğin ta kendisiydi. Tam vagonda yerine oturmak üzereyken, biletini fırlatıp attı, trenden indi, şaşkın, düşünceli, istasyondan çıktı. Bir süre sonra yolda, sanki birden bir şey anımsadı, ne zamandır kendisini tedirgin eden tuhaf bir şey ete kemiğe büründü kafasında. Birden, kendini bir şey yaparken yakaladı; aslında ne zamandır yapmakta olduğu, ancak ilk kez şu anda bilinçli bir şekilde farkına vardığı bir şeydi bu. Birkaç saattir, daha “Vesi”dayken, hatta belki “Vesi”ya bile gitmeden önce, durup dururken, çevresinebakınarak bir şey aranmaya başlamıştı. Sonra bu halgeçmiş,uzunca bir süre, belki yarım saat kadar bunu unutmuş, sonra yeniden durup tedirginlikle çevresine bakınmıştı.

Ama bilinçsizce yaptığı bu tuhaf, hastalıklı hareketin ancak şu anda farkına varıyordu; bunun farkına varmasıyla birlikte, kendisini son derece meraklandırıan bir başka tuhaf davranışı aklına geldi: Bir şeyler arandığının farkına vardığında, kaldırımında durup merakla bir dükkânın vitrinine bakmıştı. Prens şu anda, belki de beş dakika kadar önce gerçekten bir dükkânın önünde durup vitrinine bakıp bakmadığını ve burda gördüğü şeyin düş mü gerçek mi olduğunu denetlemek istiyordu. Gerçekten de böyle bir dükkân ve onun vitrininde böyle bir şey var mıydı? Bugün kendisini iyi hissetmiyordu; eskiden de nöbet başlangıçlarında böyle olurdu. Nöbetlerin başlangıcında, son derece dalgın olduğunu, özel bir dikkatle bakmazsa eşyayı ve yüzleri karıştırdığını biliyordu. Ama gidip dükkânı ve vitrini görmek istemesinin özel bir nedeni daha vardı: bütün dalgınlığına ve telaşına karşın, vitrinde sergilenen nesneler arasından birinin dikkatini çektiğini, hatta buna altmış gümüş kopek değer biçtiğini hatırlıyordu. Dolayısıyla bu dükkân ve dükkânın vitrininde de eğer bu şey varsa, bu, özellikle o nesneye bakmak için orda durduğu anlamına gelecekti. İstasyondan çıktığında onca şaş-

kın, onca dalgın durumda olmasına karşın yine de dikkatini çektiğine göre, anlaşılan o nesne dehşetli etkilemişti kendisini. Hep sağ tarafa bakarak, kederle yürüyordu; sabırsız ve tedirgindi, kalbi heyecanla çarpıyordu. Ah, işte bu dükkân! Sonunda bulmuştu onu! Geri dönmeyi düşündüğünde dükkândan beş yüz adım ötedeydi. İşte o, altmış kopeklik nesne! "Altmış kopek! Asla fazla etmez!" diye doğruladı, gülümseyerek. Ancak, isterikçe bir gülüştü bu. Durumu gitgide ağırlaşıyordu. Tam burada, bu vitrinin önünde dururken, tıpkı istasyonda olduğu gibi, Rogojin'in bakışlarını üzerinde hissederek dönüp geriye baktığını çok iyi anımsıyordu şimdi. Yanılmadığından emin olunca (ki, kontrolden önce de bundan en ufak bir kuşkusu yoktu) hızla dükkândan uzaklaştı. Çabucak ve etraflica düşünmesi gerekiyordu; istasyonda görür gibi olduğu şeyin de hayal olmadığı anlaşılmış oluyordu böylece; başından geçenler, baştan beri duyduğu tedirginlikle bağıntılı, gerçek şeylerdi. Ama yine önlenemez bir tiksinti dalgası yükseldi içinde: bu konuyu düşünmek istemiyordu; düşünmedi de. Daha başka, bambaşka bir konuydu şimdi aklına takılan.

Uyanıkken gelen sara nöbetlerinin öyle bir aşaması vardı ki, nöbetten hemen önceki anlarda, onca acının, ruhsal karmaşanın, ezikliğin arasında bütün zihninde bir an müthiş bir aydınlanma oluyor, tüm yaşamsal güçleri inanılmaz bir silkinişle ayağa kalkıyor; şimşek çakmasına benzeyen o an içinde yaşama duygusu ve kendini algılayışı kat kat artıyor; akli, yüreği ışığa boğuluyordu. Heyecanları, kuşkuları, tedirginlikleri bir anda yatışıyor; tam bir dinginlik, umut ve sevinç dolu bir uyum kaplıyordu tüm varlığını. Ama işte bu anlar, bütün bu ışık çakımları, bir saniye sonra başlayacak nöbetin (evet, bütün o haller yalnızca bir saniye sürüyordu) önsezisinden başka bir şey değildi. Ne var ki, dayanılması çok zor bir saniyeydi bu. Daha sonra, sağlığına kavuşunca o anı yeniden değerlendirirken sık sık; bütün o kendini en yüksek düzeyde duyumsamaların, kendinin en yüksek düzeyde farkına varmaların, bir bakıma bu "en üst düzeyde varoluş"un, doğal olmayan, normal olmayan bir hal olduğunu, bir hastalık hali olduğunu, eğer bu böyleyse, bunun yüce bir varoluş, bir doruk hali değil, tersine, son derece düşük, aşağı bir hal sayılması gerektiğini düşünürdü. Gide gide Prens son derece paradoksal bir sonuca ulaştı: "Hastalık hali sonra erdikten sonra karşı karşıya kalınan sonuç madem ki en yüksek

düzeyde uyum ve güzelliştir, o ana dek duyulmamış, hatta hayal bile edilmemiş bir eksiksizlik, tamlik, ölçülülük, dinginlik duygusudur, ibadet coşkusuyla yaşamın en yüksek sentezinin kaynaşmasını duyumsamaktır, öyleyse bunun doğal olmayan bir gerginlik, bir hastalık hali olması neyi değiştirir? Varsın hastalık olsun, bundan ne çıkar! Başkalarının hafiften sisli, puslu bulabileceği bu düşüncelerin, onun açısından anlaşılmaz bir yanı yoktu. Bunun gerçekten “güzellik ve ibadet”, gerçekten “yaşamın en yüksek sentezi” olduğundan en küçük bir kuşku yoktu, olamazdı da. O anda esrar, afyon ya da şarap gibi bilinci bulandıran, ruhu çarpıtan şeyler alındığında görülebilecek türden gerçek dışı, anormal hayaller değildi gördüğü. Hastalık hali geçtikten sonra son derece sağlıklı değerlendirmede bulunabiliyordu o ana dair.. Şiddetle kendini fark etme, kendini şiddetle algılama süreci olarak tanımlanabilirdi belki o an. Evet, en kısa tanımlı buydu “o hal”in: kendini algılama, kendinin farkına varma, kendini duyumsama... ama en yüksek düzeyde ve dolaysız olarak. Bilincinin hâlâ yerinde olduğu, nöbetten önceki o son saniyede gayet açık bir biçimde ve ne dediğinin tümüyle farkında olarak kendine, “Bu an bütün bir hayata değer!” diyebilmesine göre, bunun doğru olduğuna, o anın tek başına bütün bir hayata değdiğine kuşku yoktu. Yine de çıkarsamasını diyalektik açıdan savunmuyordu: ahmaklık, ruhun karanlığa gömülmesi, budalalık o “yüceler yücesi an”ın, o “doruk anı”nın pırıltılı sonuçları olarak önündeydiler. Bu konuda elbette ciddi bir tartışmaya girme-yi düşünmezdi. O ana dair değerlendirmesinin birtakım yanlışlar içerdiğine kuşku yoktu, ama öte yandan yaşadığı duyguların gerçekliği de onu çok şaşırtıyordu. Gerçeklik karşısında elden ne gelebilirdi? O an duyduğu mutluluğun sınırsız bir mutluluk olduğunu ve bunun bütün bir ömre degeceğini kaç kez söylemişti kendine! “O an,” demişti bir gün Rogojin’e, Moskova’dayken, olağan görüşmelerinden birinde, “o an, artık zaman olmayacak¹³ sözleri benim için anlaşılmaz olmaktan çıkıyor, tümüyle açık, duru bir niteliğe kavuşuyor.” Sonra gülümseyerek şunları eklemişti: “Herhalde saralı Muhammed’de, devrilen testideki suyun bile tümüyle boşalamadığı bu an içinde göğe yükselip Tanrı’nın katını ziyaret etti.”¹⁴

13 Apokalipsis’ten alıntı.

14 İslam peygamberi Muhammed’in de epilepsi hastası olduğu iddiaları vardır. Söylenceye göre bir nöbet sırasında göğe yükselerek (miraç) Tanrı katını ziya-

Evet, Rogojin'le Moskova'da sık sık buluşurlardı ve konuştukları da yalnız bunlar olmazdı. "O sıralar kendisinin kardeşi olduğumu söyledi Rogojin... bunu ilk kez söylüyor," diye düşündü.

Yaz Bahçesi'nde bir ağacın altındaki sırada otururken düşündü bunu. Saat yediye geliyordu. Bahçe tenhaydı. Batmakta olan güneş bir an karardı. Bunaltıcı bir hava vardı; kopacak bir fırunayı uzak-tan uzağa haber veren bir hava sanki. Prens'in şu anda içinde bulunduğu seyir hali onun için bir tür yem niteliğindeydi: anıları ve akli dışarda gördüğü her nesneye tutunuyor, dış etkenlerle belleği ve zekâsı arasındaki bu oyun hoşuna gidiyordu: unutmak istediği bir şey vardı oysa, çok önemli, gerçek bir şey, unutmayı çok istediği... ama çevresine şöyle bir göz atması, kurtulmak istediği o kara düşüncenin zihninde canlanıvermesine yetiyordu. Demin yemek yediği lokantada garsonla bu yakınlarda işlenmiş ve epey gürültü koparmış tuhaf bir cinayetten konuştuklarını anımsadı. Ama bunu anımsar anımsamaz, yeniden bir şeyler oldu kendisine.

Karşı konulması olanaksız bir ayartmayı andıran olağanüstü bir arzu tüm iradesini adeta felce uğrattı. Oturduğu sıradan kalktı, Peterburgskaya Storona'ya, kente doğru yürüdü. Az önce Neva boyunca yürürken, yoldan geçen birine Neva'nın karşı yakasına, Peterburgskaya Storona'ya nerden gidebileceğini sormuştu. Kendisine yolu tarif etmişler, ama o oraya gitmemişti. Hem zaten bugün gitmesinin gereği yoktu; bunu biliyordu. Adres ne zamandır elindeydi; Lebedev'in akrabasının evini kolayca bulabilirdi; ama O'nu orda bulamayacağından emindi. "Kesinlikle Pavlovsk'a gitmiştir; yoksa Kolya söz verdiği gibi 'Vesi'ya bir haber bırakırdı." Bu durumda kendisini oraya çeken O'nu görmek arzusu değil, karanlık, kahredici bir merak duygusuydu. Birden yepyeni bir şey gelmişti aklına...

Ama onun için şu anda yürümek ve nereye gittiğini bilmek bile yeterliydi: bir dakika sonra yine nereye doğru yürüdüğünün farkında değildi. "Aklına geliveren şey" üzerinde düşünmeyi de nedense birden son derece tiksiniç buldu: olacak şey değildi düşündüğü. Gözüne çarpan her şeyi, gökyüzünü, Neva'yı, kendisine adeta acı veren bir dikkatle inceliyordu. Yolda karşısına çıkan küçük bir çocukla konuştu. Sara belirtileri gitgide güçleniyor gibiydi.

ret etmiştir; gökte epeyce bir süre kalmış olmasına karşın nöbet geçip de kendine geldiğinde, nöbet anında yere düşerken devirdiği testideki suyun tümüyle boşalmamış olduğu görülmüştür.

Yavaş yavaş da olsa fırtına yaklaşıyordu sanki. Uzak gök gürlemeleri duyuluyordu. Hava büsbütün boğucu bir hal almıştı...

Az önce gördüğü Lebedev'in yeğeni, diline takılıp da insanı canından bezdiren ve kendisinden kolay kolay kurtulunamayan bir müzik parçası gibi, aklından çıkmıyordu bir türlü. İşin tuhafı, Lebedev'in yeğenini tanıştırtırken sözünü ettiği cinayetin katili olarak gözünün önüne getiriyordu hep onu. Bu katile ilişkin olarak bu yakınlarda bazı şeyler okuduğunu hatırlıyordu. Rusya'ya döndüğünden beri bu türden pek çok şey okumuş, birini bile kaçırmamaya özen göstererek, özel bir ilgiyle izlemişti bu haberleri. Demin de lokantada garsonla konuşurken, Jamarinler cinayeti üzerinde durduklarını, cinayete ilişkin olarak garsonun da kendisinin düşüncelerini onayladığını anımsadı. Garsonu da anımsıyordu: ciddi, dikkatli, akli başında bir delikanlıydı; "ama yine de kimin ne olduğunu Tanrı bilir; yabancı olduğu bir yerde karşına çıkan insanları anlayabilmek o kadar kolay değil." Ne olursa olsun, Rus ruhu denen şeye tutkuyla inanmaya başlamıştı. Ah! Şu altı ay içinde hiç duymadığı, bilmediği, aklının köşesinden bile geçmeyen nelerle karşılaşmıştı! Öyle yeni şeylerdi ki bunlar kendisi için! Ama başkasının ruhu karanlıktır, Rus ruhu da karanlıktır; çoğu kişi için karanlıktır. Örneğin kendisi ne zamandır Rogojin'le beraber; üstelik "kardeşçe" denebilecek kadar da yakınlar birbirlerine: buna karşın Rogojin'i tanıdığını söyleyebilir mi? Ah, bazen öyle bir karmaşa, kaos içinde oluyor ki her şey, anlayabilen beri gelsin! Şu az önce tanıştığı delikanlı, Lebedev'in yeğeni, örneğin, ne iğrenç, ne kendini beğenmiş bir tipti öyle! Tam bir çiban başı! İyi ama ne yapıyorum ben böyle! O altı kişiyi öldüren oymuş gibi sanki... Yine her şeyi karıştırmaya başladım... ne tuhaf! Başım dönüyor... Lebedev'in kucagında bebek tutan kızı ne kadar sevimliydi; ne kadar masum, çocuksu bir ifadesi vardı yüzünün, gülüşü bile çocuksuydu. Tuhaf şey: nerdeyse unuttuğu bu yüzü hatırlıyordu şu anda yalnızca! Çocuklara gözdağı vermek için tepinen Lebedev'in onları taparcasına sevdiği belliydi. Yeğenine karşı da aynı duygular içinde olduğu kesindi!

İyi ama şimdi ne demeye onları değerlendiriyor, haklarında böyle kesin yargılarda bulunuyordu! Şu Lebedev doğrusu bugün tam bir bilmece olmuştu kendisi için: kimin aklına gelirdi böyle bir Lebedev'le karşılaşacağı! Daha önce bilip tanıdığı Lebedev miy-

di bu? Lebedev ve Dubarri... Tanrım! Yine de... Rogojin cinayet işlese bile bu işi en azından çapulcu gibi yapmaz. Bir kaos, karmaşa yaratmaz. Resimden sipariş edilmiş bir cinayet aleti ve rastgele sıralanmış altı kişi... İyi ama Rogojin'in de resimden sipariş edilmiş bir cinayet aleti var mı? Rogojin'de olan belki... iyi ama Rogojin'in katil olacağına kesin karar verildi mi?! Prens birden ürperti. "Bu tür varsayımlarda bulunmam, üstelik de bunu böylesine açık bir sinizmle yapmam suç değil mi, alçaklık değil mi?" diye haykırdı ve bir anda yüzü utançtan kıpkırmızı oldu. Müthiş bir şaşkınlık içinde, çakılmış gibi yol ortasında kalakalmıştı. Az önceki Pavlovsk İstasyonu'nu, Nikolayevskiy İstasyonu'nu anımsadı birden. Sonra, Rogojin'e sorduğu gözlere dair soru, şu anda boyunda duran Rogojin'in haçı, onun kendisini kutsaması için annesine götürüşü ve yaşlı kadının üç kez haç çıkararak onu kutsayışı, sıtma nöbetini andırır son kucaklaşmaları, Rogojin'in ayrılmadan hemen önce, merdivenlerde dururkenki büyük özverisi... Bütün bunlar geldi gözünün önüne; sonra kendini habire bir şeyler ararken yakalayışı, dükkân, vitrindeki o şey... ah, ne bayağılıktı bütün bunlar! Ve hepsinin üstüne de şu anda "özel bir amaçla", "aklına birden geliveren bir düşünceyle" gidiyor olması!.. İçini müthiş bir umutsuzluk ve acı kaplayan Prens hemen gerisin geri otelle dönmek istedi, hatta döndü, otel yönüne yürümeye başladı bile; ama bir dakika sonra durdu, düşündü, yeniden döndü, eski yolunda yürümeye başladı.

Zaten artık nehrin Petersburg tarafındaydı; gideceği adrese yakın bir yerde... Ama bu kez deminki gibi "özel bir amaçla" gitmiyordu! Hem nasıl olabilirdi ki: hastalığın geri gelmekte olduğu kesindi! Hatta belki de bugün gelecekti nöbet. Bütün bu ruh üşümeleri, bu "aniden geliveren özel düşünceler" besbelli hep ondan kaynaklanıyordu. Ama artık karanlık dağılmış, şeytan kovulmuştu; artık kuşku diye bir şey kalmamıştı, kalbini dolduran tek şey sevinçti! Hem ne zamandır O'nu görmemişti; muhakkak görmeliydi O'nu; şimdi Rogojin'le de karşılaşmak istiyordu; onun elinden tutmalıydı, birlikte yürümeliydiler... Kalbi temizdi. Rakibi miydi sanki Rogojin'in? Yarın gidip Rogojin'e O'nu gördüğünü söyleyecekti; az önce Rogojin'in de dediği gibi, salt O'nu görebilmek için adeta uçarcasına gelmişti buraya! Hem kimbilir, belki de rastlayacaktı O'na şimdi, niye ille de Pavlovsk'a gitmiş olsundu ki?!

Evet, bütün bunlar artık açık açık ortaya konulmalı, demin Rogojin'den yana tanık olduğu türden acılı, tutkulu feragatlerin olmaması için herkes birbirine ne düşündüğünü açıkça söylemeli, her ne olacaksa açık, aydınlık, özgürce olmalıydı. Yoksa Rogojin açık olamaz mı? Onu acıyarak sevmeyi, ona olan duygularının içinde "acıma diye bir şey olmadığını" söylemişti. Ya, "Senin acıman benim sevgimden daha güçlü" sözüne ne demeli! Kendine haksızlık etmiyor mu böyle düşünmekle? Hımm... Rogojin kitap başında... bu bile "acıma", "acıma başlangıcı" değil mi? Tek başına o kitabın orda olması bile O'na karşı neler duyduğunun ve duygularının farkında olduğunun kanıtı değil mi? Ya demin anlattıklarına ne demeli? Yok, bir tek tutkuyla açıklanamaz, ondan çok daha derin bir şey bu. İyi de, yalnızca tutku mu telkin ediyor O'nun yüzü? Hatta bu yüz şimdi hiç tutku telkin edebilir mi insana? Acı dururken? Evet, insanın tüm ruhunu ele geçiren bu yüz acıdan başka ne verebilir şimdi? Bu yüz... Birden acı, yakıcı bir anıyla yüreği cız etti Prens'in.

Onda ilk kez delilik işaretlerini gördüğünde nasıl acı duyduğunu anımsadı. Umutsuzluğa kapılır gibi olmuştu. Kendisini bırakıp da Rogojin'e kaçtığında nasıl bırakabilmişti O'nu? Ondan haber bekleyecek yerde hemen arkasından koşması gerekmez miydi? Peki Rogojin nasıl farkına varmamıştı ondaki delilik belirtilerinin bugüne dek? Hımm... Rogojin her şeyi tutkuyla açıklıyor, her şeyi götürüp tutkuya bağlıyor... Ya kıskançlığına ne demeli! Ne korkunç bir kıskançlık! Az önceki varsayımıyla demek istediğı neydi acaba? (Prens birden kızardı, sanki içinde bir tel titreşti).

Ne diye hatırlamalı şimdi bütün bunları? Her iki taraf da deli. Fakat kendisinin O'nu tutkuyla sevebilmesi olacak şey değildi; acımasızlık olurdu bu, insanlık dışı bir şey olurdu. Evet, evet! Hayır, Rogojin kendine haksızlık ediyor; çok büyük bir yreğı var onun; acı duymayı, acıyı paylaşmayı bilen bir yürek. Bütün gerçeğı öğrenip de bu yarım akıllı, bu yaralı varlığın nasıl acınacak durumda olduğunu görünce, onun yüzünden çektiğı bütün acıları unutup kendisini bağışlamayacak mı? Onun uşağı, kardeşi, dostu, her şeysi olmayacak mı? Rogojin'i eğitecek, onun aklını başına getirecek olan şey, acıma duygusudur. Tüm insanlığın, insan varoluşunun en önemli, belki de biricik yasasıdır acıma. Ah, nasıl da aşağılık, nasıl da bağışlanmaz biçimde suçluydu Rogojin'e karşı! Hayır,

“Rus ruhu değildi karanlık olan”, böyle dehşet verici bir şeyi aklından geçirebildiğine göre, kendisinin ruhuydu. Birkaç sıcak, içten söz söyledi diye Rogojin kendisini Moskova’da hemen kardeşi gibi görüvermişti; buna karşılık kendisi... Ama bütün bunlar hastalık hali, sayıklama!.. Hepsi halledilir bunların! Az önce “dini ni yitirmek”ten söz ederken nasıl da acı vericiydi hali Rogojin’in! “Bu tabloyu seyretmeyi severim” demişti; hayır, sevmiyor, ihtiyaç duyuyor. Yalnızca tutkulardan oluşan biri değil Rogojin; yitirdiği inancını geri almanın savaşımını veren bir eylemci. Ona şimdi ısırtıp derecesinde gerekli bu... Evet! Bir şeye, birine inanmak ihtiyacında! Aslında ne tuhaf bir resim Holbein’in resmi.. İşte bu sokak! Ev de şu olmalı... evet, evet, 16 numara! “Kolej sekreteri Filisova’nın evi”.¹⁵ Prens zili çaldı, kapıyı açan ev sahibesine Nastasya Filippovna’yı sordu.

Ev sahibi Nastasya Filippovna’nın o sabah Pavlovsk’a, Darya Alekseyevna’nın yanına “gittiklerini”, belki “birkaç gün kalma durumlarının olabileceğini” söyledi. Filisova orta boylu, sivri yüzlü, kurnaz bakışlı, kırk yaşlarında bir kadındı. Bakışları sabitti. Adını sorarken özellikle gizemli bir havaya büründüğü için Prens önce yanıt vermek istemedi, ama hemen sonra geri dönerek, ziyaretinin Nastasya Filippovna’ya bildirilmesini ısrarla istedi. Filisova bu ısrarcılığa aşırı dikkatli ve olağanüstü gizemli bir havayla karşılık verdi; bununla herhalde, “merak etmeyin, anlıyorum,” demek istiyordu. Prens’in adı kendisini derinden etkilemiş gibiydi. Prens ona dalgın dalgın baktı, sonra arkasını dönüp otelin yolunu tuttu. Ama onun şimdiki hali, az önce Filisova’nın zilini çalarkenki haline hiç benzemiyordu. Birdenbire müthiş bir değişiklik olmuştu yine kendisinde: renk diye bir şey kalmamıştı yüzünde, güçsüz, solgun, acı çeken, heyecanlı biriydi o şimdi; dizleri titriyor, morarmış dudaklarında şaşkın, yitik bir gülümseme ürperiyordu: “ani düşünce”si birden gerçekleşmiş, kendini doğrulamıştı ve o şimdi yeniden şeytanına inanıyordu!

Gerçekleşmiş miydi? Doğrulanmış mıydı? Peki bu titremeler, soğuk soğuk terlemeler nerden çıknıyordu yine? Bu ruh üşümesi? O gözleri yeniden mi görmüştü yoksa? Yaz Bahçesi’ne salt onları görmek için çıkmamış mıydı peki? O “ani düşünce”si de bundan başka neydi ki zaten? Oraya, o eve gittiğinde “az önceki” göz-

15 Kolej sekreteri – Çarlık Rusyası’nda 10. dereceden sivil unvan.

lerle karşılaşacağı düşüncesindeydi ve bunun böyle olup olmayacağını bir an önce görmek istiyordu. Bunu çılgınca arzulamasına karşın şimdi o gözleri orda gördüğü için niye bu kadar şaşırmış, yıkılmışı? Sanki hiç beklemediği bir şeyle karşılaşmıştı! Evet, bunlar o gözlerdi! (Artık hiç kuşkusu yoktu bunların o gözler olduğundan!) Sabahleyin Nikolayevskiy Garı'nda trenden indiğinde kalabalık içinde ışıyan; az önce de Rogojin'in evinde otururken sırtında hissettiği gözler... (Evet, aynı gözler!) Demin Rogojin inkâr etmiş, buz gibi bir gülümsemeyle, "Allah Allah, kimin gözleriydi acaba?" diye sormuştu. Az önce Tsarskoselskoye İstasyonu'nda Aglaya'ya gitmek için trene bindiğinde yine aynı gözleri –aynı gün içinde üçüncü kez!– görünce Rogojin'in yanına gitmek ve ona, gözlerin "kimin gözleri" olduğunu söylemek istemişti. Ama bunun yerine istasyondan kaçarcasına çıkmış ve ancak bir bıçakçı dükkânının vitrininde altmış kopek değer biçtiği, sapı geyik boynuzundan bir "şey"e bakarken kendine gelebilmişti. Tuhaf ve korkunç bir şeytan bütününüyle eline geçirmişti kendisini ve salıvermeye de niyeti yok gibiydi. Az önce Yaz Bahçesi'nde kendinden geçmiş durumda bir ıhlamurun altında otururken bu şeytan kulağına şöyle fısıldamamış mıydı: Madem ki Rogojin sabahtan beri seni adım adım izliyor, Pavlovsk'a gitmeyeceğini öğrenince (ki bunun Rogojin için uğursuz, kahredici bir haber olduğuna hiç kuşku yok) elbette doğruca oraya, Petersburgskaya Storona'daki o eve gidecek ve bir köşeye sinerek, senin, daha bu sabah, "O'nu görmeyeceğim," diye namus sözü veren, "zaten Petersburg'a da O'nun için gelmedim," diyen senin oraya gelmesini bekleyecekti. Bu böyle olduğuna göre şu anda Prens olanca dikkatiyle o eve bakarken Rogojin'i gerçekten de oralarda bir yerde görmüşse bunda şaşacak ne vardı? Mutsuz, karamsar, ama son derece anlaşılabilir bir ruh hali vardı gördüğü adamın. Zavallı, artık saklanmıyordu da... Evet, Rogojin az önce nedense yalan söylemişti, ama istasyondayken doğru dürüst gizlenme gereği bile duymamıştı. Hatta saklanan Rogojin değil, daha çok oydu, Prens'ti galiba. Rogojin şu anda evin elli adım kadar çapraz karşısında, kollarını kavuşturmuş bekliyordu. Apaçık görülüyordu burda, özellikle istiyordu sanki görülmeyi. Savcı ya da yargıca benziyordu; kimse ona... şey diyemezdi... Ney diyemezdi?

Peki şu anda kendisi, Prens niye gitmemişti onun yanına da hiçbir şey fark etmemiş gibi sırtını dönmüştü? Üstelik bakışları da

karşılaştığı halde (evet, birbirlerini görmüşler, birbirlerine bakmışlardı!). Az önce onun elinden tutup birlikte *oraya* gitmek isteyen kendisi değil miydi? Sonra, yarın evine uğrayıp O'na gittiğini söylemeye niyetlenen kimdi? Ya demin onun evine giderken yolda kalbi sevinçle dolarak şeytanını inkâr eden? Yoksa Rogojin'de gerçekten de bir şeyler mi vardı? Yani bu adamın *bugünkü* halinde, sözlerinin bütününde, davranışlarında, hareketlerinde, bakışlarında Prens'in korkunç önsezisini haklı çıkaran, şeytanının fısıltılarını doğrulayan bir şeyler mi vardı? Kendiliğinden ve kolayca görülen, ama kolay dile getirilemeyen, kolay çözümlenemeyen, yeterli kanıtlarla doğrulanamayan, ama bütün bu zorluklara, olanaksızlıklara karşın, yine de yavaş yavaş inanç düzeyine ulaşan çok güçlü birtakım izlenimler bırakan bir şeyler.

Inanç mı? Neye inanç? (Ah, bu inancın, "bu aşağılık önsezi"nin tuhaflığı, "bayağılığı" Prens'e nasıl da acı veriyordu, bu yüzden nasıl da suçluyordu kendini!) Kendine zulmediyor, sitemler ediyor, çağrılarda bulunuyordu: "Cesaretin varsa söylersin ne inancı olduğunu; düşüncelerini hiç bulandırmadan, olduğu gibi, dosdoğru söylersin cesaretin varsa..." Öfkeden yüzüne allar basarak, "Ah, namussuzun biriyim ben!" diyordu. "Bu adamın yüzüne bakacak yüzüm var mı? Yaşadıkça nasıl bakacağım yüzüne Rogojin'in? Ah, ne gün! Tanrının, tam bir karabasan!"

Petersburgskaya'dan dönüşte, bu zaten uzun olan yol çektiği acıyla büsbütün uzarken Rogojin'e gitmek için karşı konulmaz bir istek duydu içinde: evet, burdan doğruca Rogojin'e gidip dönmelerini bekleyecek, gelir gelmez de utançla, gözyaşlarıyla onu kucaklayıp her şeyi anlatacak ve bütün bu işkenceye son verecekti... Ne var ki, artık otelin önündeydi... İlk görüşten itibaren hiç hoşlanmamıştı bu otelden; bu koridorlardan, bütün bu binadan, odasından... Gün boyunca birkaç kez akşam buraya dönmesi gerektiği aklına gelmiş ve derin bir tiksinti duymuştu. Kapıda duraksayarak gergin bir gülümsemeyle, "Ne oluyor bana bugün, hasta kadınlar gibi önsezilerime takmışım, kendimi dinleyip duruyorum!" diye düşündü. Tam kapıda yeni bir utanç dalgasının saldırısına uğradı, umutsuzluk içinde olduğu yere mihlanıp kaldı. Bir dakika kadar öylece durdu. Bazen böyle olur: normal yolunda yürürken özellikle de utandığı bir şey geliverir insanın aklına, duraksar, bir süre olduğu yerde kalır. "Yüreksizin, ödleğin tekiyim ben!" di-

ye mırıldandı derin bir acıyla; yürümek için bir hamle yaptı, ama... gene durdu...

Zaten karanlık olan kapı, o anda fırtınanın getirdiği kocaman bir bulut akşam ışığını tümüyle yuttuğu için büsbütün kararmış gibiydi. Prens tam binaya yaklaştığı sırada bulut birden yarıldı ve bütün yağmurunu boşalttı. Bir an duraksadıktan sonra yeni bir hamleyle atıldığında tam sokak kapısının önünde bulunuyordu. Birden, kapının gerisinde, merdivenlerin önünde, yarı karanlıkta birinin durduğunu gördü. Sanki birini bekler gibiydi adam; ama bir an görünmesiyle yitmesi bir oldu. Prens adamı açık seçik görememişti, o bakımdan kim olduğunu söyleyebilmesi olanaksızdı. Kaldı ki burası bir oteldi; giren çıkan, koridorlarında gidip gelen pek çok insan vardı, olması da doğaldı. Ama birden içinde hiçbir kuşkuyla yer bırakmayan kesin bir inanç yükseldi: bu adamı tanıyordu, bu adam Rogojin'den başkası değildi. Bir anlık duraksamadan sonra Prens onun ardından merdivenlere atıldı. Kalbi duracak gibiydi. Tuhaf bir inançla kendi kendine, "Şimdi her şey sona erecek!" diye mırıldandı.

Kapıdan geçerek atıldığı merdivenler, otelin odalarının yer aldığı birinci ve ikinci kat koridorlarına çıkıyordu. Kalın bir taş sütunun çevresinde döne döne yükselen merdivenler, bütün eski yapılarda olduğu gibi taştan, karanlık ve daracıktı. İlk sahanlıkta, taş sütunda bir adım genişlik, yarım adım derinlikte niş benzeri, içine bir adamın sığabileceği bir oyuk vardı. Prens sahanlığa ulaştınca, karanlığa rağmen oyuk içinde birinin gizlendiğini fark etti. Birden, dönüp ona hiç bakmadan önünden geçmek istediği duydu içinde. Dediğini yapmak için bir adım attı, ama dayanamayıp, döndü.

Dönmesiyle de bugünkü bir çift gözle karşılaştı bakışları; bunlar aynı gözlerdi. Oyukta gizlenen adam da ileri doğru bir adım attı. Bir saniye kadar karşılıklı, nerdeyse göğüs göğüseye durdular. Birden Prens adamı omuzlarından tutup yüzünü görebilmek için başını merdivenlere, ışığa doğru çevirdi.

Rogojin'in çılgın bir gülümsemeyle çarpılmış yüzünde, gözleri kor gibi yanıyordu. Sağ kolu havadaydı ve avucunda bir şey parlıyordu; Prens onu durdurmayı düşünmedi bile. Hatırladığı tek şey:

"Parfyon, inanamıyorum!" diye bağırmasıydı.

Sonra sanki önünde bir şey açıldı; tüm varlığı akıl almaz bir iç ışıkla aydınlandı; yarım saniye kadar sürdü bu an; ama Prens baş-

langıç anını, göğsünün derinlerinden kopan ve hiçbir gücün hiçbir şekilde engel olamayacağı korkunç çığlığı —o an henüz bilinçli olduğu için— gayet net bir şekilde hatırlayabiliyordu. Sonra bir anda her şey kopkoyu bir karanlığa gömüldü.

Uzun zamandır yakasını bırakmış olan sara nöbeti başlamıştı. Bilindiği gibi sara nöbeti, şu tutarak denilen şey, bir anda gelir, tutar insanı. Ve birdenbire yüz, özellikle de bakışlar çarpılır, tanınmaz hale gelir. Bütün beden, yüzün bütün çizgileri kasılır, çırpınır, titrer. Bir benzeri daha olmayan korkunç bir çığlık kopar göğsün derinlerinden ve insani olan her şey bir anda bu çığlığın içinde yiter gider ve dışardan bakan birinin bağırان kişinin aynı insan olduğuna inanabilmesi olanaksız değilse bile son derece güçtür. Bu adamın içinde başka birinin bağırdığı sanılır. En azından pek çok kişi etkilenimlerinin böyle olduğunu söylemiştir. Sara nöbeti geçiren birinin görünüşü pek çok kişiyi dehşete düşürür, dayanılmaz, mistik denilebilecek bir korkuya kapılır insanlar. O ana ilişkin bütün öteki ürkünçlüklerle birlikte belki de bu dehşet duygusuyla Rogojin bir anda taş kesilmiş gibi kalakalmış, Prens de böylece kaçınılmaz bıçak darbesinden kurtulmuştu. Prens'in nöbet geçirmekte olduğunu anlayamayan ve olduğu yerde hafifçe sallanarak arka üstü düştüğünü, düşerken de başını şiddetle taş basamaga vurduğunu, sonra da merdivenlerden yuvarlandığını gören Rogojin hızla aşağı indi, yerde kıpırtısız yatan Prens'in yanından geçip dehşet içinde kendini caddeye attı.

Hasta, kasılmalar, çırpınmalar, titremeler içinde toplam on beş kadar basamaktan yuvarlandı ve en alt basamağın önünde kımıltısız kaldı. Beş dakika geçmiş geçmemişti ki, yerde birinin yattığını gördüler, hemen çevresinde toplandılar. Başının çevresindeki kan gölü önce bir şaşkınlık yarattı: acaba adam kazara mı yaralanmıştı, yoksa "birinin günahı" mı sözkonusuydu? Yine de birkaç kişi bunun tutarak olduğunu fark etmekte gecikmedi. Oda hizmetlilerinden biri Prens'in otele o sabah gelen müşteri olduğunu söyledi. Sonunda güzel bir rastlantıyla tatsız durum sona erdi.

Saat dörtte "Vesi"da olacağına söz vermesine karşın ani bir kararla Pavlosk'a giden, ancak burada Bayan Yepançina'nın "birlikte bir şeyler atıştırmaya" teklifini geri çeviren Kolya İvolgin, hemen Petersburg'a dönmüş ve saat yedi gibi "Vesi"ya ulaşmıştı. Adına bırakılan pusuladan Prens'in kentte olduğu öğrenerek doğruca

pusulada yazılan adrese gitti. Otelde Prens'in dışarı çıkacağını öğrenince aşağı kattaki büfeye indi ve çay içip org dinleyerek dönüşünü beklemeye başladı. Bir rastlantıyla, dışarda birinin bayıldığını öğrenince, içinden gelen bir ses ona bunun Prens olduğunu söyledi ve hemen olay yerine koştu. Evet, önzezisi onu yanıltmamıştı. Hiç gecikmeden ne yapılması gerekiyorsa yaptı. Prens hemen odasına götürüldü. Biraz kendine gelir gibi olmuştu, ama bilincinin tümüyle açılması için henüz çok erkendi. Prens'in başında açılan yaralara bakmak için çağrılan doktor önemsenecek bir şey olmadığını söyleyerek pansuman ilacı yazdı. Bir saat kadar sonra Prens çevresinde neler olup bittiğini ayırt etmeye başlayınca Kolya bir araba tutup onu Lebedev'e götürdü. Lebedev hastayı olağan dışı bir coşkuyla, yerlere dek eğilerek karşıladı. Yazlığa taşınma işini de sırf onun için erkene aldı. Üç gün sonra hep birlikte Pavlovsk'taydılar.

VI

Lebedev'in daçası küçük, ama bayağı hoş, hatta güzeldi. Kiraya verilmesi düşünülen bölümse pek bir süslü, göz alıcıydı. Evin oldukça geniş, camlı bir verandası vardı ve burayı yeşil tahta fıçılar içinde turunc, limon ve yasemin ağaçları süslüyordu; bunlar Lebedev'e göre evin en baştan çıkarıcı süsleriydi. Ağaçlardan birkaçına daçayı satın alırken sahip olmuş ve bunların verandayı süsleyişleri öyle hoşuna gitmişti ki, bir fırsatını yakalayarak mezattan aynı ağaçlardan birkaç tane daha satın almış, ağaçların hepsinin daçaya getirilip yerlerine yerleştirilmesinden sonra birkaç kez terasın basamaklarından inerek dışarı çıkmış, evinin sokaktan görünüşünü hayran hayran seyrettikten sonra her defasında müstakbel kiracısından isteyeceği tutarı zihninde biraz daha yükseltmişti. Çok üzgün ve bedence de epey çökmüş olan Prens daçayı çok beğenmişti. Pavlovsk'a geldikleri gün, yani nöbetin üzerinden üç gün geçtikten sonra, her ne kadar kendini pek iyi hissetmese de, sağlığı yerinde birinin görünüşüne sahipti. Bu üç gün içinde çevresinde gördüğü herkes onda sevinç uyandırmıştı: yanından bir an olsun ayrılmayan Kolya, Lebedev ve –bir yerlere kaybolmuş yeğeni dışında– Lebedev'in tüm aile üyeleri, hatta kentten ayrılmadan

önce ziyaretine gelen General Ivolgin görmekten sevinç duyduğu kişiler olmuşlardı. Pavlovsk'a taşındıkları gün, akşama doğru yerleşme faslı bitince Prens'e hoş geldin demek için verandada epey insan toplandı. Ganya ilk gelendi; görüşmedikleri süre içinde öyle değişmiş, zayıflamıştı ki, Prens onu zor tanıyabildi. Daha sonra Pavlovsk'un yazlıkçılarından Varya ve Ptitsin geldiler. General Ivolgin, sürekli Lebedev'in evindeydi, galiba birlikte taşınmışlardı; Lebedev onu Prens'in yanına bırakmamaya, kendi yanında tutmaya çalışıyor ve kendisine arkadaşça davranıyordu; tanışıklıklarının eskiye dayandığı anlaşılıyordu. Geçen üç gün içinde Prens ikisinin uzun uzun konuştuklarına, zaman zaman da bağrışarak tartıştiklarına tanık olmuştu; galiba bilimsel konulardı konuşup tartıştikları ve sanki Lebedev bundan hoşlanıyordu; hatta Generalsiz yapmadığı bile düşünülebilirdi. Lebedev, taşındıkları günden başlayarak Prens'i rahatsız etmemeleri için kendi aile üyelerine karşı da sıkı önlemler aldı; rahatsız ederler korkusuyla hiçbirini onun yanına bırakmadı, gözdağı verince tepindi, Prens'in kimsenin kovulmaması ricalarına karşın, kucacı çocuklu büyük kızı Vera da dahil verandaya, Prens'in yanına gittiğinden kuşkulandığı herkesin üzerine atıldı, herkesi çil yavrusu gibi dağıttı.

"İşi birazcık gevşek tutsam, saygıyı falan unutuverirler," dedi bir gün, Prens'in çocuklara niye böyle davrandığı sorusuna karşılık. "Sonra, çok ayıp sizi rahatsız etmeleri..."

"Canım, yapmayın!" diye karşı koydu Prens, onun vicdanına seslenmeye çalışarak. "Aslında bütün bu koruyup kollamalarınız beni daha çok üzüyor. Size kaç kez söyledim: zaten tek başıma bunalıyorum, bir de sizin yasakçı davranışlarınız, parmak uçlarına basarak yürümeniz büsbütün içimi daraltıyor."

Prens, Lebedev'in, hastanın dinlenmesi gerektiğini öne sürerek kendisine uğramak isteyen herkese engel olmasına imada bulunuyordu. Lebedev ikide birde araladığı kapıdan başını sokuyor ve Prens'in kaçmadığından, orada olduğundan emin olmak ister gibi odayı gözden geçiriyor, sonra da parmak uçlarında, usulca onun koltuğuna yaklaşıyordu. Birkaç kez ani gelişleriyle kiracısını korkuttuğu bile olmuştu. Durmadan Prens'in bir şeye ihtiyacı olup olmadığını soruyor ve bütün bunlardan bıkkınlık duyan Prens kendisini rahat bırakmasından başka bir şey istemediğini söyleyince de hiç itiraz etmiyor, yine parmak uçlarında yürüyerek, sessizce

çıkıp gidiyordu. Yürürken durmadan ellerini sallıyor, sanki böylece gelişinin özel bir amacı olmadığını, tek kelime bir şey daha söylemeyeceğini, işte kendisini yalnız bıraktığını, bir daha da gelmeyeceğini anlatmak istiyordu; yine de bir on dakika, en çok çeyrek saat sonra yeniden geliyordu. Kolya'nın Prens'in yanına serbestçe girip çıkabilmesi Lebedev'i derinden yaralıyor, bundan aşağılanıyormuşçasına öfkeye kapılıyordu. Kolya, Prens'le her konuşmalarında Lebedev'in kulağını kapıya dayayarak onları yarım saat kadar dinlediğini fark etmiş ve bunu tabii Prens'e de söylemişti. Prens bu durumu protesto ederek:

“Beni malınız gibi görüyor ve kilit altında tutuyorsunuz!” dedi. “Hiç değilse daçada biraz farklı bir hayat yaşamak istiyorum; istediğim kişiyle görüşmek, istediğim yere gitmek...”

“Elbette, bundan zerre kadar kuşkunuz olmasın, efendim,” dedi Lebedev ellerini sallayarak.

Prens tepeden tırnağa büyük bir dikkatle süzdü onu:

“Lukyan Timofeyeviç, yatağınızın başucunda bir dolapçık vardı, onu da getirdiniz mi buraya?”

“Hayır, getirmedim.”

“Orda mı bıraktınız?”

“Getirilecek gibi değildi ki... duvarı kırmam gerekirdi... öyle sağlam gömülmüş içine!”

“Peki burda da onun gibi bir şey var mı?”

“Çok daha iyisi var... bu daçayı niye aldım sanıyorsunuz?”

“Demek öyle... Peki demin kimi bırakmıyordunuz yine içeri? Bir saat kadar önce?”

“Şey... General'i... Bırakmadım, çünkü yanınızda işi yok onun! Ama şunu bilmenizi isterim ki, Prens, benim General'e büyük saygım vardır. Bana inanmıyor musunuz? Neyse, görürsünüz... Ama yine de, muhterem Prens, kendisini kabul etmeyin derim ben!”

“Sorabilir miyim, niçin? Ve yine sorabilir miyim, Lebedev, niçin şu anda parmak uçlarınızda duruyorsunuz ve yanıma her gelişiniz kulağıma bir şey fısıldamak, bana bir sır vermek içinmiş gibi sanki?”

Lebedev birden büyük bir coşkuyla göğsünü yumruklamaya başladı:

“Alçağım, ben alçak! Bunu hissediyorum... General'e gelince... o sizin için biraz fazla konuksever!”

“Benim için fazla konuksever mi?”

“Evet, efendim. Önce şunu belirtiyim: kendisi benimle oturmayaz hazırlanıyor. Otursun varsın... ne olacak! Ama, taşkın bir insan: hemen akrabalıklar icat etmeye başladı aramızda. Baktık, araştırdık, sorduk soruşturduk: bacanaklık, eniştelik gibi bir durumdan kaynaklanan bir akrabalık olabileceğine karar verdik sonunda. Dün bana anlattığına göre, siz de anne tarafından onun kuzeninin yeğeni mi ne oluyormuşsunuz. Eğer bu doğruysa, Prens hazretleri, sizinle benim aramda da akrabalık var demektir. Bütün bunlar önemli olmayabilirdi; küçük zayıflıklar der geçerdim, ama hazretin az önce anlattığına göre, hayatı boyunca, yani asteğmenliğinden geçen yılın on bir haziranına kadar evlerinde sofraya oturanların sayısı bir tek gün bile iki yüzden aşağı düşmemiş! Bu kadarla kalsa yine iyi; işi nereye vardırıd biliyor musunuz: güya bütün bu insanlar öğle yemeğini akşam yemeğine bağlamışlar, sonra günde on beş saat çay içme falan derken, masa örtülerinin değişmesi için verilen minik aralar dışında otuz yıl boyunca sürekli sofrasında oturmuşlar. Biri kalkıp gidecek oldu mu, hemen bir başkası onun yerini alıyormuş. Yortu haftalarıyla Çar'ın tahta çıkış yıldönümlerinde bu sayı üç yüzü buluyormuş. Hele Rusya'nın kuruluşunun bininci yıldönümünde yedi yüz kişi saymış masada. Doğrusunu isterseniz hiç normal değil bu... demek istediğim, bu tür tutkular iyiye işaret değildir... konukseverin böylesinden uzak durmalı insan... Ben de işte düşündüm taşındım ve konukseverin böylesinin size ve bize biraz fazla geleceğine karar verdim.”

“Ama aranız pek iyi gibi?”

“Kardeşçe davranıyor ve yapıp ettiklerini ciddiye almıyorum. Eniştelik ya da bacanaklık... bundan olsa olsa şeref duyarım. Şu iki yüz kişilik sofralar, Rusya'nın bininci yılı vb. öykülerine karşın ben ona baktığımda harika bir insan görüyorum. İnanın içtenim bunları söylerken. Bir de... demin gizlilikten söz etmiştiniz ya... hani ben sanki bir sır verecekmiş gibi yaklaşıyormuşum sizin yanınıza... Doğrusunu isterseniz, evet, şu anda verecek bir sır var, Prens hazretleri: malum hanım sizinle gizlice görüşmek istiyor.

“Gizlice mi? Ne münasebet! Korkuyorsa eğer ben giderim ona, hem de hemen bugün!”

“Sakın! Sakın böyle bir şey yapmayın!” dedi Lebedev elini kolunu sallayarak. “Sandığınız gibi korku falan söz konusu değil bur-

da... Aklıma gelmişken: canavar her gün gelip sağlık durumunuz hakkında düzenli bilgi alıyor; bundan haberiniz var mıydı?"

"O kadar sık canavar diye söz ediyorsunuz ki ondan, bu bana biraz kuşkulu görünüyor."

Lebedev konuyu değiştirmeye çalışarak:

"Kuşkuyu gerektirecek bir şey yok burda," dedi. Benim söylemek istediğim yalnızca, malum hanımın ondan değil, bambaşka birinden korktuğuydu..."

Lebedev'in gizemli bir hava vermeye çalıştığı cilvelenmeleri karşısında sabırsızlanan Prens:

"Canım söyleyeceğiniz neyse açıkça söylesenize!" dedi.

"Işın sırrı da burda işte!" dedi Lebedev gülümseyerek.

"Neyin sırrı, kimin sırrı?"

"Sizin sırrınız! Siz kendiniz yasaklamıştınız bana, Prens hazretleri, yanınızda konuşmamamı..." dedi Lebedev ve dinleyicisinin olağan ilgisini müthiş bir merakla dönüştürmenin keyfiyle, "Ağlaya Ivanovna'dan korkuyor," diye tamamladı sözlerini.

Prens yüzünü buruşturdu, bir dakika kadar sustu, sonra birden:

"Vallahi, Lebedev, terk edeceğim bu evi!" dedi. "Gavrila Ardalyonoviç ile Ptitsin neredeler? Burda, sizdeler mi? Demek onların da akıllarını çelip yanınıza aldınız?"

Lebedev elini kolunu sallayarak bir kapıdan öbürüne gidip gelirken, bir yandan da korku içinde mırıldanıyordu:

"Geliyorlar, geliyorlar. General bile ardları sıra geliyor. Bütün kapıları açacağım, kızlarınmın hepsini, hepsini çağıracağım, hemen şimdi, şimdi herkesi toplayacağım!"

Bu esnada Kolya'nın sokaktan verandaya girdiği görüldü; Kolya Prens'e konukları olduğunu, Lizaveta Prokovyevna'yla üç kızının şu anda kendisine gelmekte olduklarını söyledi.

Lebedev, habere çok şaşırmıştı:

"Ptitsinlerle Gavrila Ardalyonoviç de gelsinler mi? Ya General? Onun da gelmesine izin verecek miyiz?"

"Canım niye izin vermeyesiniz ki!" dedi Prens gülümseyerek. "İsteyen herkes gelebilir! Doğrusu, Lebedev, en başından beri sizinle bir noktada tam anlaşılmadık; ve sanırım bu anlaşmazlık henüz bitmiş de değil. Bakın azizim, benim kimseden gizleyecek bir şeyim yok!"

Kolya'nın verdiği haber doğrudu. Salt haber verebilmek için

kendisi Yepançinlerin birkaç adım önünden gelmişti; az sonra konuklar iki yönden birden: Yepançinler verandadan, Ptitsın, Ganya ve General İvolgin ana kapıdan geldiler.

Yepançinler hem Prens'in hastalığını hem de onun Pavlovsk'da olduğunu yeni öğrenmişlerdi. Bayan General bunları Kolya'dan öğrenene dek dehşetli bir kararsızlık içindeydi. General, Prens'in bıraktığı kartı üç gün önce vermişti kendisine; bu kart her nedense Lizaveta Prokovyevna'da, Prens'in de çok geçmeden Pavlovsk'a, onların ziyaretine geleceği inancını yaratmıştı. Kızların annelerini ikna etmek için, altı aydır kendilerine tek satır bir şey yazmayan birinin, bizzat ziyarette bulunmak için de pek acele etmeyeceğini; kendisinin şu anda Petersburg'da kimbilir ne çok işi olduğunu vb. söylemeleri hiç işe yaramamıştı. Bayan General bu uyarıları dinlemek bile istemedi: "gerçi yarın bile geç"ti, ama yine de Prens'in en geç yarın ziyaretlerine geleceği konusunda bahse girmeye hazırды. Ertesi gün kahvaltıya, sonra öğle yemeğine, sonra akşam yemeğine bekledi, ortalık iyice kararıp da Prens'in gelmeyeceği belli olunca önüne gelene çatmaya başladı; kavga nedenleri arasında Prens tabii hiç görünmüyordu. Üçüncü gün de Prens'in adı evde hiç geçmedi. Yemekte bir ara Aglaya "maman"ın Prens'in gelmesine kızmış olabileceğini ağzından kaçırdı; General de bunun üzerine "bu işte hiç suçu olmadığını" söyleyince Lizaveta Prokovyevna hışımla masadan kalktı. Derken, akşama doğru Kolya haberleriyle çıktı geldi; bildiği kadarıyla Prens'in başından geçenleri anlattı. Sonuçta zaferi Lizaveta Prokovyevna kazanmış oldu; oldu ama yine de Kolya'yı bir güzel azarlamaktan geri durmadı: "Zaman olur günlerce pinekler dururdu burda, kovsan gitmezdi, şimdiyse kendisi gelmediği gibi, bilgi ulaştırmayı bile akıl edememişti." Kolya önce "kovmak" sözüne kızacaktı, ama bunu sonraya ertelemeyi uygun buldu; hatta Lizaveta Prokovyevna'nın Prens'in hastalık haberini dinlerkenki heyecanı, kaygılanışı öyle hoşuna gitmişti ki, söylenen söz bu kadar ağır olmasa, onu tümüyle bağışlayacaktı. Lizaveta Prokovyevna Petersburg'un en ünlü doktorlarından birini ilk trenle getirtmek için bir adam gönderilmesinde ısrar ettiyse de kızları kendisini vazgeçirdiler. Yine de anneleri birdenbire hastayı ziyarete gitmeye kalkışınca ona eşlik etmekten geri durmadılar.

Lizaveta Prokovyevna telaş içindeydi:

“O orda ölüm döşeginde, biz burda görgü kurallarına uyma derindeyiz! O bizim dostumuz mu değil mi?”

Aglaya:

“Sizinki de çayı görmeden paçaları sıvamak olmuyor mu?” diyecek oldu.

“Madem öyle sen gelme! Hatta gelmemen daha iyi olur: Yevgeniy Pavloviç gelecek ve onu karşılayacak kimse yok evde.”

Aglaya bu sözler üzerine hemen gidenlere katıldı; hoş böyle olmasa da o zaten Prens'i ziyaret niyetindeydi. Adelaida'nın yanında oturan Prens Şç. onun ricasıyla hemen hanımlara eşlik etmeye razı olmuştu. Kendisi aslında daha önceleri de, yani Yepançinlerle ilk tanıştığında da Prens'in adını duyunca büyük ilgi göstermişti. Her ikisinin birbirini tanıdığı, hatta iki hafta kadar bir süre aynı kasabada kaldığı anlaşılmıştı. Aşağı yukarı üç ay öncesine aitti bu. Prens Şç. Prens Mışkin'e ilişkin epey şey anlattı, düşünceleri genel olarak olumluydu; dolayısıyla da şimdi eski dostunu içten bir arzuyla ziyaret etmek istiyordu. General Ivan Fyodoroviç evde yoktu. Yevgeniy Pavloviç de henüz gelmemişti.

Yepançinlerin daçası Lebedev'in daçasından çok çok üç yüz adım uzaklıktaydı. Lizaveta Prokovyevna'nın Prens'e ilişkin ilk olumsuz izlenimi, Prens'in çevresini saran büyük kalabalık oldu – ki bunlardan iki üçü zaten hiç sevmediği insanlardı–; ikinci olumsuz izlenimi ise, ölüm döşeginde birini beklerken, son derece sağlıklı görünen, gayet şık giyinmiş, yüzünden gülümseme eksilme-yen birinin kendilerini karşılaması oldu. Kadıncağız şaşkınlıktan yerinde çakılmış gibi kalakaldı. Kolya gelişmeleri büyük bir keyifle izliyordu. Çünkü evden henüz hareket etmeden ona kimsenin ölüm döşeginde falan olmadığını açıklayabilecekken, Lizaveta Prokovyevna'nın Prens'i, –Kolya'nın aziz dostunu– sapasağlam görünce kapılacağı gülünç öfkeyi düşünerek böyle bir oyun oynamaktan kendini alamamıştı. Kolya dostluk bağlarıyla bağlı olmasına karşın her zaman atıştığı, zaman zaman aralarında pek acı sözlerin sarf edildiği Lizaveta Prokovyevna'yı kızdırmak için bu kez nezaket sınırlarını zorlayacak kadar ileri gitmiş gibiydi.

Lizaveta Prokovyevna, Prens'in gösterdiği koltuğa otururken:

“Dur bakalım cancağızım,” dedi Kolya'ya, “zaferini kutlamak için o kadar acele etme!”

Lebedev, Ptitsin ve General İvolgin kızlara sandalye vermek için

atıldılar. Aglaya'nın sandalyesini General verdi. Lebedev de Prens Şç.'nin sandalyesini verdi; ama bunu yaparken bir hallere girdi, reveranslar yaptı, olağanüstü saygı gösterilerinde bulundu. Varya her zaman olduğu gibi sevinçle ve adeta fısıldaşır gibi selamlaştı genç kızlarla.

"Doğrusunu söylemek gerekirse, Prens, seni yatakta bulacağımı sanıyordum; korkudan öyle abartmışım ki durumu, şu anda mutlulukla ışıyan yüzünü görünce, ne yalan söyleyeyim, canım sıkılır gibi oldu; ama ant olsun ki, bir dakikacık sürdü bu, aklımı başıma toplayana dek. Birazcık düşünmem yeter, ondan sonra hep akıllıca şeyler söyler, akıllıca şeyler yaparım. Sanırım bu açıdan sen de benim gibisin. Aslında öz oğlum olsa da hastalanıp iyileşse bu kadar sevinmezdim. Eğer bu sözlerime inanmıyorsan, bu senin utancındır, benim değil. Şu haylaz oğlana gelince, bana yapmadığını koymuyor. Kendisi senin koruman altında galiba. Öyle de olsa, bak seni uyarıyorum: güzel bir günün sabahında, kendimi onun dostluğuna sahip olma şerefinden yoksun bırakacağım."

"Ne suçum var benim?" diye bağırdı Kolya. "İstediğim kadar Prens'in sağlığına kavuştuğunu söyleyeyim, bana inanmazdınız... çünkü birini ölüm döşeginde hayal etmek her zaman daha ilginçtir."

"Epey kalacak mısınız bari buralarda?" diye sordu Lizaveta Prokoveyevna, Prens'e.

"Herhalde yaz boyu... belki daha da kalırım."

"Yalnızsın, değil mi? Evlenmedin?"

"Evlenmedim." Prens iğnelemenin saflığına gülümsedi.

"Gülecek bir şey yok. Olmayacak şey değil. Niye bizim daçaya taşınmadın? Bağimsız bir bölüm var, hiç kullanmadığımız, bomboş duruyor. Yine de sen nasıl istersen. -Sesini alçaltıp başıyla da Lebedev'i gösterdi:- Burayı ondan mı kiraladın? Ne biçim adam bu, kırtıp duruyor!"

Bu sırada Vera verandaya çıktı; her zaman olduğu gibi kucağında küçük kardeşi vardı. Sandalyeler arasında dönüp duran, kendisini nereye gizleyeceğini bir türlü bilemeyen ama ordan ayrılmayı da hiç istemeyen Lebedev Vera'yı görünce hemen üzerine atıldı, ellerini sallayarak onu verandadan kovmaya çalıştı, hatta bir ara kendini kaybedip tepindi.

"Deli mi bu adam?" dedi Bayan General.

“Hayır, kendisi...”

“Yoksa sarhoş mu?” Bakışlarını odadakiler üzerinde gezdirdi. Sonra sertçe: “Hiç iyi bir çevren yok!” dedi. “Şu... kız kim? Nasıl da sevimli!”

“Vera Lukyanovna... onun... Lebedev’in kızı.”

“Öyle mi? Pek sevimli. Kendisiyle tanışmak istiyorum.”

Lizaveta Prokovyena’nın kızı için söylediği hoş sözleri duyan Lebedev, hemen kapıp getirdi kızını:

“Öksüzler, efendim, öksüzler!” dedi, yaltaklanır gibi. “Şu kucağındaki bebecik de, en küçük kız kardeşi, o da öksüz... Lyubov’dur adı... Bütün yasalara uygun olarak evlendiğim eşim Yelena, altı hafta önce onu doğururken hakkın rahmetine kavuşunca, ablası analık etmek zorunda kaldı öksüze. Evet efendim, ablasıdır yalnızca, ama işte analık da yapıyor... ablasıdır, efendim, yalnızca ablası...”

Lizaveta Prokovyevna müthiş bir öfkeyle:

“Sen de yalnızca aptalsın, babalık!” dedi. “Hadi, yeter artık. Senin anlıyorsun ne demek istediğimi?”

Lebedev yerlere kadar eğildi:

“Tamamıyla, efendim!”

“Sizin Apokalipsis yorumcusu olduğunuz doğru mu, Bay Lebedev?”

Soruyu Aglaya sormuştu.

“Tamamıyla, efendim! Hem de on beş yıldır!”

“Sizden söz edildiğini duymuştum. Galiba gazetelerde de hakkınızda yazılar yazılmıştı?”

“Hayır, efendim... O bir başka yorumcuydu, ölünce yerine ben geçtim.” Lebedev sevinçten kendinden geçmiş gibiydi.

“Komşuluk hakkı olarak bir gün bana Apokalipsis’i yorumlamanızı isteyebilir miyim? Hiçbir şey anlamıyorum da.”

Deminden beri adeta iğne üzerinde oturan ve konuşmaya bir şekilde bir yerinden katılabilmek için fırsat kollayan General Ivogin:

“Sizi uyarmak zorundayım, Aglaya Ivanovna,” dedi, “şarlatanlıktan başka bir şey değil onun Apokalipsis yorumculuğu, inanın bana.” General bunları söyledikten sonra genç kızın yanına oturdu: “Sayfiye hayatının kendine özgü kuralları, zevkleri, hatta insanlara sokulabilmek için Apokalipsis yorumlamak gibi sıradışı sayılabilecek, hatta akıllıca diye nitelendirilebilecek özel birtakım yöntemleri olduğunu biliyorum, ama yine de... fakat siz... ba-

na hayretle bakıyor gibisiniz? Lütfen bana kendimi tanıtma şerefini bağışlayın: General Ivolgin! Sizi eskiden hep kucağımda taşıdım, Aglaya Ivanovna."

Aglaya kahkahalarla gülmemek için kendini güç tutarak:

"Çok sevindim," diye mırıldandı. "Varvara Ardalyonovna'yla Nina Aleksandrovna'yı tanıyorum."

Lizaveta Prokovyevna bir anda kıpkırmızı oldu. İçinde ne zamandır biriken şeyler adeta patlama noktasına geldi. Bir vakitler – ama çok, çok önceleri– aile dostları olan General Ivolgin'e hiç dayanamazdı.

"Yalan söylüyorsun, babalık!" dedi öfkeyle. "Her zamanki gibi yalan söylüyorsun! Hiçbir zaman kucağında taşımadın kızımı!"

"Yanılıyorsunuz, maman," diye atıldı Aglaya. "Vallahi taşıdı! Unuttunuz herhalde: Tver'deydik... Altı yaşımıdaydım o sıralar... Çok iyi anımsıyorum. Hatta bana ok atmayı öğretmişti, kendi yaptığı okla. Bir güvercin vurduğumu hatırlıyorum okumla. Güvercin vurduğumuzu hatırlıyor musunuz, General?"

"Bana da," diye bağırdı Adelaida da, "kartondan bir miğferle, tahtadan bir kılıç yapmıştı, hatırlıyorum!"

"Bütün bunları ben de hatırlıyorum," dedi Aleksandra. "Hatta yaralı güvercin yüzünden kavga ettiğiniz için, ikinizi birden köşeye cezaya dikmişlerdi; Adelaida başında miğferi ve elinde kılıcıyla durmuştu."

General, Aglaya'ya onu kucağında taşıdığını öylesine söylemişti, salt konuşmaya başlayabilmek için ve tanışmayı gerekli gördüğü gençlerle konuşmaya hep böyle başladığı için. Ama bu kez aksi gibi gerçeği söylemişti ve yine aksi gibi söylediği gerçeği kendisi de unutmuştu. Aglaya onu doğrular anlamda, birlikte güvercin vurduklarını söyleyince birdenbire belleği kımıldadı, yaşlılarda pek sık görüldüğü gibi, uzak geçmişin anılan bütün ayrıntılarıyla gözünde canlanıverdi. Bu anda zavallı –ve her zamanki gibi çakırkeyif olan– General'i bu kadar duygulandıran şeyin ne olduğunu söyleyebilmek kolay değildi, ama kendisini bir şeylerin bir anda duygulandırdığı açıkça görülüyordu.

"Hatırlıyorum, her şeyi hatırlıyorum!" diye bağırdı. "O zamanlar yüzbaşıydım, siz minnacık, pek sevimliydiniz. Sonra, Nina Aleksandrovna... Ganya... Sizdeydim, evinize kabul edilirdim o zamanlar... Ivan Fyodoroviç..."

“Gördün mü bak ne hale geldin?” diye onun sözünü kesti Bayan General. “Bu olay seni bu kadar çok etkilediğine göre, anlaşılan soylu duygularını henüz tümüyle alkole harç etmemişsin. Ama karına çok çektirdin. Evinde, çocuklarının başında olacak yerde, borçlular cezaevinde yatıyorsun. Hadi, çekil şimdi anam babam, kapı ardında bir köşeye çekil ve ağla, masum geçmişini anımsa, bakarsın Tanrı bağışlar seni. Çekil, çekil hadi; ciddi söylüyorum! Arınmanın en iyi yolu nedamet getirmek, geçmiş pişmanlıkla hatırlamaktır.”

Sözlerinin ciddi olduğunu ayrıca belirtmesine hiç gerek yoktu. General bütün sarhoşlar gibi son derece duyguluydu ve bütün düşmüş ayyaşlar gibi mutlu geçmişine ilişkin anıları kolay kaldıramıyordu. Yerinden kalktı, boynunu büküp sessizce kapıya doğru yürüdü; onun bu boynu bükük hali Lizaveia Prokopyevna'ya çok dokundu:

“Ardalyon Aleksandriç, biraz dursana!” diye bağırdı arkasından. “Hepimiz günahkârız, anam babam... Vicdanının sızısı biraz dindiği zaman bize uğra, oturur eskilerden konuşuruz. Kimbilir, belki de ben senden çok daha büyük bir günahkârımdır. Hadi hoşçakal!” Lizaveta Prakopyevna birden General'in döneceğinden korkarak çabuk çabuk: “Git, git, burda durmanın hiç anlamı yok!” diye tamamladı sözlerini.

Kolya, babasının ardından atılacak oldu, ama Prens onu durdurarak:

“Bunu yapmayın,” dedi. “Çünkü hemen bu hale düşmüş olduğun için kendine kızar ve şu dakikayla sağlanan her şey boşa gider.”

“Doğru,” dedi Lizaveta Prokopyevna da. “Şu anda hiç ilişme. Yarım saat sonra gidersin yanına.”

Lebedev de kendini tutamayıp:

“İşe bak!” diye söze karıştı. “Hayatta bir kez olsun doğru söylemek bile adamı ne hale getiriyor! Nasıl da yaşlar boşandı gözlelerinden!”

Ama Lizaveta Prokopyevna'dan hemen okkalı bir karşılık geldi bu çıkışa:

“Kulağıma gelenler doğruysa, sen de hiç az değilmişsin, iki gözüm!”

Prens'te toplanmış konukların birbirleriyle karşılıklı durumlarını yavaş yavaş belirginleşmeye başlamıştı. Prens Bayan General'le

kızlarının kendisini ziyaret ederek gösterdikleri yakınlığa hak ettiği değeri verecek biriydi; o bakımdan, bütün içtenliğiyle, bugün onlar kendisinin ziyaretine gelmeden önce, hasta olmasına ve vak-
tin de geç olmasına karşın, kendisinin de onları ziyaret etme niye-
tinde olduğunu söyledi. Lizaveta Prokovyevna gözlerini konuklar
üzerinde şöyle bir dolaştırdıktan sonra bu niyetini şimdi de ger-
çekleştirebileceğini söyledi. Çok kıbar, nazik bir insan olan Ptitsın
hemen yerinden kalktı ve daçanın Lebedev'in oturduğu bölümü-
ne geçti; giderken Lebedev'i de yanında götürmeye çok çalıştı, ama
Lebedev az sonra geleceğini söyleyerek kaldı. Bu sırada Varya kız-
larla konuşmaya dalmıştı. Ganya da o da General'in çıkıp gitmesi-
ne çok sevinmişlerdi. Ptitsın'ın ardından Ganya da terk etti veran-
dayı. Orda, Yepançinlerin arasında durduğu sürece son derece cid-
di ve vakurdu ve kızlarının yanında kendisini iki kez tepeden tır-
nağa süzen Lizaveta Prokovyevna'nın bakışları karşısında en ufak
bir şaşkınlık göstermemişti. Gerçekten de, eski hali hatırlandığın-
da Ganya'nın çok değişmiş olduğunu kabul etmemek olanaksızdı.
Aglaya'yı çok sevindirmişti bu durum. Sorusuyla başkalarının ko-
nuşmalarını kesmeyi seven Aglaya bu kez de öyle yaptı; belli bir
kişiye değil de, ortaya:

"Gavrila Ardalyonoviç değil miydi bu çıkan?" diye sordu sertçe.

"Oydu," dedi Prens.

"Zor tanıdım kendisini. Çok değişmiş... üstelik iyi, olumlu de-
ğişiklikler."

"Onun adına sevindim," dedi Prens.

"Çok hastaydı," dedi Varya; sesi sevinçli, sevgi doluydu.

"Neymiş bu iyi, olumlu değişiklikler?" diye sordu Lizaveta Pro-
kovyevna, sinirli, şaşkın, biraz da ürkek. "Nerden çıkarıyorsun böy-
le şeyleri? Ben iyi hiçbirşey göremiyorum. Nedir sana iyi görünen?"

Sürekli Lizaveta Prokovyevna'nın sandalyesinin yanında ayak-
ta duran Kolya, birden:

"Zavallı Şövalye'den iyisi olur mu hiç?" dedi.

"Aynı fikirdeyim," dedi Prens Şç., gülümseyerek.

"Aynı fikirdeyim," dedi Adelaida da, son derece ciddi.

"Ne 'Zavallı Şövalyesi'ymiş bu?" diye sordu Bayan General şaş-
kınlıkla, bütün konuşanlara tek tek ve öskeyle baktı; Aglaya'nın
kızardığını görünce, "Besbelli saçma bir şey!" diye ekledi. 'Zaval-
lı Şövalye'ymiş!"

Aglaya pes perdeden ve büyük bir öfkeyle:

“Gözdeniz şımarık oğlana sorun siz bunu!” dedi. “Başkalarının sözlerini çarpıtışı bu ilk değil!”

Öfkelendiğinde (ki çok sık öfkelenirdi), görünüşündeki bütün ciddiliğe, amansızlığa karşın, durduğu yerde duramayan yaramaz öğrencilere özgü bir çocuksuluk sezilirdi Aglaya’da ve böyle durumlarda ona bakıp da gülmek çok zordu. Aglaya bu durumu şaşkınlıkla karşılar, “neye güldüklerine, gülmeye nasıl cesaret edebildiklerine” hayret ederdi. Bu kez de kız kardeşleriyle Prens Şç. gülmüşlerdi; hatta Lev Nikolayeviç bile –nedense bir parça da kızarak–, gülümsemişti. Hele Kolya zafer kazanmış gibi kahkahalarla gülüyordu. Aglaya büsbütün kızdı, güzelliği de bir kat daha arttı. Utanmak ve utandığı için kendine kızmak çok yakışıyordu ona.

“Sizin de sözlerinizi hep çarpıtmaz mı?” diye ekledi son olarak.

“Sizin ağzınızdan çıkan sözlerle tek bir kelime eklemiyorum ben!” diye bağırdı Kolya. “Bir ay kadar önce *Don Kişot*’u karıştırdunuz ve aynen bu sözleri söylediniz: ‘zavallı şövalye’den iyisi yok, dediniz. Bilmiyorum, kimin için söylediniz o sırada bunu: *Don Kişot* için mi, *Yevgeniy Pavloviç* için mi, yoksa başka biri için mi? Uzun bir konuşmayı.”

Lizaveta Prokoryevna, canı sıkılarak:

“Dur bakalım, canım,” dedi, “haddini bil ve tahminlerinde fazla ileri gitme!”

Ama Kolya durmak bilmiyordu:

“Tek ben değilim ki... O zaman da herkes bundan söz ediyordu, şimdi de öyle: İşte Prens Şç., işte Adelaida İvanovna, herkes ‘Zavallı Şövalye’den yana olduğunu açıkladı. Demek ki, ‘Zavallı Şövalye’ diye biri var, kesinlikle var; hatta bence Adelaida İvanovna olmasa, ‘Zavallı Şövalye’nin kim olduğunu çoktan öğrenmiş olurduk.”

Adelaida gülümseyerek:

“Benim suçum ne?” dedi.

“Resmi yapmak istemediniz, suçunuz bu! ‘Zavallı Şövalye’nin resmini yapmanızı istedi sizden Aglaya İvanovna, hatta resmin konusunu da ayrıntılarıyla anlattı size; kendisinin tasarladığı bir konuydu bu... hatırlıyor musunuz konuyu?”

“İyi ama nasıl yapabilirdim ki ‘Zavallı Şövalye’nin resmini? Çünkü o:

Kaldırmıyordu kimsenin önünde
Yüzündeki çelik kafesi.

Bu durumda ben kimin yüzünü çizecektim? Yoksa yüz çizmeyi yalnızca çelik kafesi mi çizecektim? Belki de anonim bir yüz?"

Kimliğinin çok önceden kararlaştırıldığı apaçık ortada olan "Zavallı Şövalye" ile kimin kastedildiğini yavaş yavaş anlamaya başlayan Bayan General öfkeyle:

"Anlayan beri gelsin! Ne kafesinden bahsedip duruyorsunuz kuzum siz?" diye bağırdı. Onu en çok kızdıran da, Prens Lev Nikolayeviç'in de şaşırması, hatta on yaşında bir çocuk gibi utanmasıydı. "Sizden hemen bu aptallığa bir son verip şu 'Zavallı Şövalye'yi bana da açıklamanızı istiyorum! Yoksa kimselere anlatılamayacak denli korkunç bir giz mi barındırıyor içinde?"

Herkes gülmeye devam ediyordu.

Prens Şç. konuyu değiştirmek için:

"Eski bir Rus şiiridir bu efendim," dedi. "Başı sonu belli olmayan tuhaf bir şiir... Bir ay kadar önce yemekten sonra hep yaptığımız gibi güle oynaya Adelaida Ivanovna'nın yapacağı yeni resim için konu araştırıyorduk. Biliyorsunuz, Adelaida Ivanovna'nın yapacağı resimlere konu bulmak hepimizi ilgilendiren ortak bir aile sorunu. İlk kimden çıktı şimdi tam anımsayamıyorum, ama birden 'Zavallı Şövalye' sözü dolaşmaya başladı ortada."

"İlk Aglaya Ivanovna'dan çıktı!" diye bağırdı Kolya.

"Olabilir... ben anımsamıyorum," diye sürdürdü sözlerini Prens Şç. "Kimileri konuyu alaya aldı, kimileri de bunun harika bir konu olduğunu, ama 'Zavallı Şövalye'nin resmini yapabilmek için önce bir yüz gerektiğini söyledi. Tanıdığımız herkesin yüzünü tek tek gözümüzde canlandırmaya başladık; ama hiçbirisi seçtiğimiz konuya uygun değildi. Bütün olay bundan ibaret! Anlayamıyorum, Nikolay Ardalyonoviç'in nereden aklına geldi şimdi bu? O sırada son derece yerinde ve bizi kahkahalarla güldüren bu konu şimdi ilgi çekici bile değil."

"Çünkü yine ya bir alay, kinaye ya da başka küçük düşürücü bir saçmalık vardır altında" dedi Lizaveta Prokovyevna.

"Ne alay, ne kinaye, ne de saçmalık... Derin bir saygıdan başka bir şey yok!"

Az önceki utanmasını bastıran Aglaya, beklenmedik bir anda

ve kendisinden beklenmeyecek bir ağırbaşlılık ve ciddilikle söylemişti bunları. Öte yandan, yüzüne bakıldığında bu şakanın dallanıp budaklanmasından pek hoşnut olduğu fark ediliyordu. Bu dönüşüm onda, Prens'in utanmasının gitgide artarak olağanüstü bir düzeye ulaşmasını ayırt etmesiyle birlikte olmuştu.

“Ya deli gibi gülüyorlar ya da birdenbire derin saygılardan falan söz ediyorlar! Çılgın şeyler! Söyle bakalım: durup dururken bu derin saygı da nerden çıktı şimdi?”

Annesinin kızgın sorusuna karşılık verirken yine ağırbaşlı ve ciddiye Aglaya:

“Evet çok derin bir saygı, çünkü bu şiirde, öncelikle bir ideali olan ve bu ideale inanan, inandıktan sonra da bütün hayatını ona adayan bir insan anlatılıyor. Yaşadığımız çağda sık rastlanmayan bir durum bu. Şiirde ‘Zavallı Şövalye’nin idealinin ne olduğu açıkça söylenmiyor; ama görülüyor ki aydınlık bir imge bu, ‘saf güzelliğin imgesi’;¹⁶ hatta âşık şövalye eşarp yerine boynuna tespih takıyor. Gerçi kalkanının üstüne kazıdığı A.N.B. harfleri gibi belirsiz, gizemli bir işaret de var, ama...”

“A.N.D.,” diye düzeltti Kolya.

Aglaya kızdı:

“Ben A.N.B. diyorum... böyle söylemek istiyorum! ‘Zavallı Şövalye’ için kadınının kim olduğu, ne yaptığı hiç önemli değildi; bu açıkça görülüyor. Onu seçmiş olması ve onun ‘saf güzelliğine’ inanması, sonra da sonsuza dek onun önünde eğilmesi yeterliydi onun için. Daha sonra hırsız da çıksa o sevdiğine yine inanacak, saf güzelliği uğruna mızraklar kıracaktır; hayranlık verici yanı budur onun! Sanırım ozan ortaçağ şövalyelerinin duygu dünyalarını temiz, üstün nitelikli bir şövalye imgesi içinde vermek istemiş. ‘Zavallı Şövalye’de bu duygu çileciliğe dek vardırılmıştır. Kişinin bu tür duygular duyabilme yeteneğine sahip olmasının üstünlük olarak değerlendirildiğini, övgüye değer bulunduğunu kabul etmemiz gerekir. Don Kişot şurda dursun. ‘Zavallı Şövalye’ de Don Kişot’tur, ama onun gibi gülünç değil, ciddidir. Önceleri anlamıyordum ‘Zavallı Şövalye’yi ve gülüyordum; şimdiyse onu seviyorum, daha da önemlisi, mertliğine saygı duyuyorum.”

Aglaya sözlerini bitirdi; yüzüne bakıldığında bütün bunları söylerken ciddi olup olmadığı anlaşılmıyordu.

“Kendisi de, mertlikleri de birer saçmalık!” diye kestirip attı Bayan General. “Sen de, anneciğim, saçmaladın ki, o kadar olur! Ne konferanstı ama! Senin gibi birine hiç yakışmıyor, en azından kabul edilebilir değil! Oku bakalım şu şiiri de bir de biz görelim! Hadi, oku, herhalde biliyorsundur! Kesinlikle dinlemek istiyorum bu şiiri. Hayatım boyunca, sanki bir önsezi yönlendiriyordu beni, şiiri hiç sevmedim.” Prens Lev Nikolayeviç’e döndü, son derece canı sıkkın bir şekilde: “Tanrı aşkına, sabret Prens!” dedi. “Bu dünyada ikimizin payına düşen de sabretmek anlaşılan!”

Prens Lev Nikolayeviç bir şeyler söyleyecek oldu, ama hâlâ çok utandığı için bir şey söyleyemedi. Yalnız, esaslı bir “Konferans” çekmesine ve konferansında da epey ileri gitmesine karşın Aglaya hiç utanmadığı gibi, hatta sevinçli görünüyordu. Hemen kalktı, hep öyle ağırbaşlı, ciddi, sanki önceden hazırlanmış da, çağrı bekliyormuş gibi, verandanın ortasına geldi ve koltuğunda oturmakta olan Prens’in tam karşısına geçip durdu. Herkes kendisine biraz hayretle bakıyor, herkes: Prens Şç., ablaları, annesi bu yeni yaramazlıkta biraz fazla ileri gittiğini düşünüyorlardı. Ama işte Aglaya’nın da özellikle bundan, şiir okumasıyla ilgili seremoninin yapmacık heyecanından hoşlandığı görülüyordu. Tam Aglaya ünlü şiiri okumaya başlamıştı ve Lizaveta Prokovyevna da onu öfkeyle yerine kovalayacaktı ki, dışardan verandaya yüksek sesle konuşarak iki yeni konuk girdi: General Ivan Fyodoroviç Yepançin’le, ardı sıra yürüyen genç bir adam. Hafif bir telaş oldu verandada.

VII

General’e eşlik eden genç adam yirmi sekiz yaşında kadar gösteren uzun boylu, ince, hoş biriydi; akıllı bir yüzü vardı, nükteyle dolu parlak kara gözlerinde alaycı ışıklar çakıyordu. Aglaya ona bakmadı bile; yapmacık bir tavırla yalnız Prens’e bakarak ve yalnız ona seslenerek şiirini okumayı sürdürdü. Prens onun bu tavırlarının özel bir amacı olduğunu anladı. Ama yeni konukların gelişinin az da olsa içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmasına katkısı oldu. Konukları görünce koltuğundan kalktı, uzaktan General’i sevecenlikle selamladı; şiiri kesmemeleri yolunda bir işaret yaptı, sonra koltuğunun arkasına dolanarak, sol dirseğiyle koltuğun arkasına yaslandı;

böylece koltuktakinden daha rahat ve koltuktaki kadar “gülünç” olmayan bir konumda dinlemeye başladı şiiri. Lizaveta Prokovyevna da buyurgan bir el hareketiyle yeni gelenlere durmalarını işaret etti. Prens’in, General’le birlikte gelen yeni konuğa ilgisi büyüktü; onun adını pek çok kez duyduğu ve birkaç kez de üzerinde düşündüğü Yevgeniy Pavloviç Radomskiy olduğunu hemen anlamıştı. Yalnız adamın üstündeki sivil giysiler şaşırtmıştı onu, çünkü Radomskiy’nin subay olduğunu söylemişlerdi. Şiir okunurken yeni konunun dudaklarında “Zavallı Şövalye”ye dair kendisi de bir şeyler biliyormuş gibi alaycı bir gülümseme gezinip durmuştu.

“Belki de ben uyduruyorum bunu,” diye düşündü Prens.

Aglaya ise bütününüyle değişmişti. Şiir okumaya başlarkenki gösterişçi hali, yapmacıklığı gitmiş, öyle bir ciddilik, şiirin ruhuna girdiğini belli eden öyle bir hava gelmişti ki üzerine, şiirin her sözcüğünü öylesine anlamlı, öylesine en üst düzeyde bir duyarlık ve yalnlıkla ağızlıyordu ki, şiiri okuyup bitirdiğinde herkesin dikkatini çekmekle kalmamış, ayrıca şiirin ruhunu yansıtmaması da, çalımla ortaya çıkmakta, bütün o gösterişçi, yapmacık halleri takınmakta pek de haksız olmadığını göstermişti. Şu anda ise, bütün o azametli halinin yalnızca, aktarma görevini üzerine aldığı duygulara karşı beslediği saygının sınırsızlığından kaynaklandığı anlaşılıyordu. Gözleri parlıyor, güzel yüzü zaman zaman, içinde yüzdüğü esin ve coşkuyla belli belirsiz titreşiyordu.

Suydu okuduğu şiir:

Bir zamanlar bir “Zavallı Şövalye” vardı:

Suskun, yalın bir insan,

Yüzü asık, solgun

Ruhu korkusuz, dürüst.

Bir görüntü vardı gözünün önünde

Akıl almaz bir hayal

Ve bu hayal yüreğinde

Derin bir iz bırakmıştı.

O zamandan sonra ruhu hep yandı

Hiç bakmadı kadınlara

Ve mezara dek hiçbirisiyle

Konuşmak istemedi tek kelime.

Eşarp yerine tespihti
Doladığı boynuna
Kaldırmadı kimsenin önünde
Yüzündeki çelik kafesi.

Tertemiz bir aşkla doluydu
Sadıktı tatlı hayallerine
A.M.D. harflerini yazdı
Kanıyla kalkanının üzerine.

Ve Filistin çöllerinde, kayalar arasında
Atılırken birbiri ardınca
Soylu şövalyeler düşman üstüne,
Dillerinde hep kadınlarının adları vardı.

Lumen Coeli, Sancta Rosa!*

Diye bir nara atan "Zavallı Şövalye"
Kasırga gibi daldı düşman içine
Dağıttı bütün Müslümanları.

Dönünce uzak ellerden yurduna
Şatosuna kapandı.
Konuşmadı kimseyle, hep hüzünlüydü
Bir divane gibi öldü.¹⁷

Daha sonra bu şiir okuma anını anımsayan Prens Mıskın, böyle içten, gerçek, güzel duyguların nasıl olup da böylesine açıktan açığa hınç dolu bir alayla birleşebildiğini bir türlü anlayamadı. Prens'in alay edildiğinden en ufak bir kuşkusu yoktu; bunun böyleliğini gösteren açık bazı nedenler vardı ortada: Şiiri okurken Aglaya A.N.D. harflerini N.F.B.¹⁸ harfleriyle değiştirme cesaretini göstermişti; bu-

(*) Göklerin ışığı, Azize Roza! (Lat.).

17 Puşkin'in 1829 yılında yazdığı "Legenda" başlığını taşıyan bu şiir sansür izin vermediği için ozanın sağlığında yayımlanamadı. 1835 yılında şiiri elden geçirip, "dini tahkir eden" bölümleri düzelterken Puşkin, "Şövalyeler Çağından Sahneler" içine koydu bu şiirini ve şiir bu yeni haliyle "Annenkov Baskısı"nda ("Toplu Yapıtlar", 7 Cilt, 1855-1857) yayımlandı.

18 A.M.D. – Ave, *mater Dei* (Lat.) – Sevin, Tanrı'nın anası (dua başlangıcı) – Dostoyevski'nin, bu kısaltmanın anlamını yanlış yorumladığı anlaşılıyor. Aglaya, "Şiirde 'Zavallı Şövalye'nin idealinin ne olduğu tam söylenmiyor... gerçi kalkanının üzerinde gizemli, belirsiz bir işaret de var ama..." diyor. Bu "işaret"i Dos-

na hiç kuşku yoktu; ortada yanlış söyleme, yanlış duyma gibi bir durumun da olmadığı zaten daha sonra ortaya çıkmıştı. Evet, biraz fazla sert ve düşüncesizce de olsa, Aglaya, önceden tasarlayarak bir şaka yapmıştı. Bir aydır hep bu “Zavallı Şövalye”yi konuşuyorlardı (ve “gülüyorlardı”). Öte yandan Aglaya bu harfleri özel bir vurguyla söylemek gibi en ufak bir gizli anlam ya da alay tınısı vermeye çalışmadığı gibi bunları öyle ciddi, sade, saf bir şekilde söylemişti ki, bu harflerin şiirde de, kitapta da aynen böyle olduğunu düşünmekten daha doğal bir şey olamazdı. Ağır bir rahatsızlık, tedirginlik duydu Prens. Lizaveta Prokopyevna, kuşkusuz, ne harflerin değiştirilmesini, ne de imayı anladı. General Ivan Fyodoroviç’in tek anladığı şiir okunduguydu. Öbür dinleyicilerse hemen her şeyi anladılar, ancak davranış ve amaçtaki gözükaralığa şaşmakla birlikte ses çıkarmadılar, anlamamış gibi görünmeye çalıştılar. Yevgeniy Pavloviç’e gelince (Prens bahse girebilirdi) anlamamakla kalmamış, anladığını göstermek de istemişti. Alaylı alaylı gülümsemesi bundandı.

Şiir biter bitmez Bayan General içten bir hayranlıkla:

“Nefis bir şey!” dedi. “Kimin Allah aşkına bu şiir?”

“Puşkin’in, maman,” dedi Adelaida. “Utandırmayın bizi... Ayıp değil mi bilmemeniz?”

Lizaveta Prokopyevna:

“İnsanda kafa mı bırakıyorsunuz!” dedi acı acı. “Ayıp tabii ya! Eve döner dönmez bütün Puşkinleri istiyorum!”

“Bizde Puşkin ne gezer!” dedi Adelaida.

“Fi tarihinden kalma iki yırtık cilt bir ara ortalarda sürünüyor-du,” dedi öteden Aleksandra.

“Hemen ilk trenle Fyodor ya da Aleksey’i kente gönderin! Aleksey daha iyi. Aglaya, yanıma gel bakayım. Öp beni. Çok güzel okudun. Yalnız...” Fısıldayarak tamamladı sözlerini: “... içten okudunsa, acırım sana; yok eğer O’nunla alay etmek için okudunsa, bu tavrını onaylamıyorum; yani en azından hiç okumaman çok daha iyi olurdu. Anlıyor musun beni? Hadi şimdi çekil bakalım küçük hanım, daha sonra konuşuruz. Oturup kaldık burda!”

tojevski “A.M.D.” şeklinde Latin harfleriyle değil, A.H.D. şeklinde Rus harfleriyle verdiğine göre büyük olasılıkla bunu herhangi bir kişiye ait ad-baba ad-soyadı olarak anlıyor. Çünkü Aglaya’nın şiirdeki gerçek harflerin yerine koyduğu N.F.B. ile dokundurmada bulunmak istediği kişi Nastasya Filippovna Baraşkova’dır.

Bu sırada General'le Prens birbirlerine hal hatır soruyorlar, General Prens'e, Yevgeniy Pavloviç Radomskiy'i tanıştıyordu.

"Yolda rastladım kendisine, trenden henüz inmişti; benim buraya geldiğimi ve bizimkilerin de tam kadro burda olduklarını duyunca..."

"Ve tabii sizin de burada olduğunuzu öğrenince..." diye General'in sözünü kesti Yevgeniy Pavloviç, "...ve ne zamandır yalnızca tanışmak da değil, sizin dostluğunuzu da kazanmak için fırsat kollayıp durmama Pavlovsk'da olduğunuzu öğrenmem de eklenince, daha fazla zaman yitirmemeye karar verdim. Şimdi öğrendim: rahatsızmışsınız galiba?"

Lev Nikolayeviç elini uzattı:

"Çok iyiyim. Sizinle tanıştığıma sevindim. Prens Şç.'den hakkınızda çok şey duydum... hatta epey de kulağınızı çınlattık...."

Karşılıklı nezaket sözlerinden sonra birbirlerinin gözlerinin içine bakarak el sıkıştılar. Bir anda genel bir konuşma başladı. Artık her şeyin –hatta olmayan şeylerin bile– hızla ve adeta doymak bilmezce farkına varmaya başlayan Prens, Yevgeniy Pavloviç'in sivil giyinmiş olmasının herkeste müthiş bir şaşkınlık yarattığını, hatta bir an herkesin yalnızca bununla ilgilendiğini fark etti. Bu giysi değişikliğinin sanki çok özel bir anlamı vardı. Adelaida ve Aleksandra, hayret dolu bakışlarla Yevgeniy Pavloviç'i sorguladılar. Yevgeniy Pavloviç'le akrababa olan Prens Şç. nedense son derece tedirgindi; General ise heyecanlı denilebilecek bir tonla konuşuyordu. Bir tek Aglaya, Evgeniy Pavloviç'e merakla ama son derece sakin bir şekilde, sivil mi yoksa askeri mi giysilerin kendisine daha çok yakıştığını anlamak ister gibi bir dakika kadar baktı, sonra başını çevirdi ve bir daha onunla hiç ilgilenmedi. Lizaveta Prokovyevna da neler olup bittiğini merak etmekle birlikte bir şey sormuyordu. Bayan General Yevgeniy Pavloviç'ten pek hoşlanmamış gibi geldi Prens'e.

Ivan Fyodoroviç bütün sorulara hep aynı yanıtı veriyordu:

"Öyle şaşırdık, öyle şaşırdık ki! Az önce Petersburg'da rastladığımda gözlerime inanamadım. Hayır, bu kadar acele niye, onu anlayamadım! Oysa düne kadar sandalyemize diken koymuş değiller ya, der dururdu!"

Konuşmalardan anlaşıldığına göre Yevgeniy Pavloviç epey önce duyurmuştu bu emeklilik işini. Ama hep şaka yapar gibi konuştuğu için kimse kendisine inanmamıştı. Aslında ciddi konulardan

da hep şaka yollu söz ettiği için dediklerinin şaka mı ciddi mi olduğu anlaşılmazdı; gerçeğin anlaşılmasını istemediği zamanlarda özellikle böyle yapardı.

“Altı üstü birkaç ay, hadi bilemediniz bir yıl uzak kalacağım askerlikten,” diye gülüyordu Radomskiy.

General hâlâ büyük bir heyecanla:

“İşlerinizin bunu gerektirdiğini söylemeyin sakın: durumu bildiğimi sanıyorum, bence buna hiç gerek yoktu!” dedi.

“Köylerime, çiftliklerime bir göz atmam gerekmez mi? Unutmayın: bu sizin ögüdünüzdü. Öte yandan, bir de Avrupa gezisi yapmak istiyorum.”

Az sonra konu değişti; ama yine de tedirgin hava hâlâ varlığını sürdürüyordu; Prens'e göre olağanüstü bir şeyler olduğu kesindi.

Yevgeniy Pavloviç Aglaya'ya yaklaştı:

“Demek ‘Zavallı Prens’ yeniden sahnede?” dedi.

Aglaya, Prens'i hayretler içinde bırakarak, aralarında ‘Zavallı Prens’ diye bir konunun geçmesi mümkün değilmiş, dolayısıyla sorduğu soruyu hiç anlamamış gibi, soran gözlerle baktı Yevgeniy Pavloviç'e.

Kolya ise Lizaveta Prokovyevna'ya çaresizce dert anlatmaya çalışıyordu:

“Geç oldu diyorum size, bininci kezdir söylüyorum bunu: çok geç oldu, bu saatten sonra kitap alması için ta Petersburg'a adam gönderilmez!”

Aglaya ile fazla oyalanmayan Yevgeniy Pavloviç:

“Gerçekten de geç oldu kente adam göndermek için,” diye söze karıştı. “Hem bu saatte dükkânlar da kapanmıştır Petersburg'da.” Saatini çıkarıp baktı: “Saat dokuz!”

“Bunca zamandır aklınıza gelmemiş, yanna kadar da bekleyebilirsiniz,” dedi Adelaida.

“Hem zaten yüksek sosyetedeki kişilerin edebiyatla fazla ilgilenmesi hoş da olmaz,” dedi Kolya. “İsterseniz Yevgeniy Pavloviç'e sorun. Kırmızı tekerlekli sarı bir arabayla ilgilenmenin çok daha hoş olduğunu söyleyecektir size.”

“Gene kitaplardan konuşmaya başladınız, Kolya!” dedi Adelaida.

“Başka türlü konuşmayı zaten bilmez ki o!” dedi Yevgeniy Pavloviç. “Eleştiri yazılarından ezberlediği cümlelerle konuşur hep.

Nikolay Ardalyonoviç'in konuşma yöntemini tanıma onuruna sahibim, ama bu kez kitaptan konuşmuyor, açıkça benim kırmızı tekerlekli sarı arabamdan söz ediyor, ancak arabayı değiştirdiğimden haberi yok; geç kaldınız azizim!"

Prens, Radomskiy'nin konuşmasını dikkatle dinliyordu... Duruşuyla, tavırlarıyla hoş bir adamdı Radomskiy; alçakgönüllüydü, neşeliydi; Prens'in en çok da, kendisine takılan Kolya'yla yaşıtımış gibi dostça konuşması hoşuna gitmişti.

Bu sırada Lebedev'in kızı Vera, elinde büyük boy, neredeyse yepyeni, nefis ciltli birkaç kitapla girdi içeri.

"Onlar da ne?" diye sordu Lizaveta Prokovyevna.

"Puşkin," dedi Vera. "Bizim Puşkin'ler. Babam bunları size vermemi söyledi."

"Nasıl yani? Olur mu canım?"

Kızının arkasından ortaya çıkıveren Lebedev:

"Armağan değil! Armağan değil, efendim!" dedi. "Size armağan vermek haddime düşmez! Aldığımız fiyattan, efendim. Ailemize ait Puşkinlerdir... Annenkov'un yayına hazırladığı... hiçbir yerde bulamazsınız. Kaça aldıysak aynı fiyattan... Ekselansları'nın soylu edebiyat duygularının içinde bulunduğu soylu sabırsızlığı giderebilmeye katkıda bulunma umuduyla bu Puşkin ciltlerini size satmak istiyorum, efendim."

"Satarsan, sorun yok. Teşekkürler. Zararın olmaz bu işten. Yalnız, karşımda kırtıp durma öyle, babalık. Senin çok okumuş biri olduğunu duydum. Bir gün oturup konuşalım. Kitapları kendin mi getireceksin bana?"

Lebedev hep öyle kırıtarak kızının elinden kitapları aldı ve sevinçle:

"Saygılarımla takdim ederim efendim," dedi.

"Yitirmeden getir de isterse saygısız olsun!" dedi Bayan General, sonra Lebedev'i tepeden tırnağa sertçe süzerek: "Yalnız bir şartım var," dedi. "Eşikten içeri geçmeyeceksin. Bugün seni kabul etmeye hiç niyetim yok. Ama bak kızın Vera olursa iş değişir, istersen hemen şimdi yolla... Pek sevdim onu."

Bu sırada Vera sabırsızlıkla babasına döndü:

"Niçin haber vermiyorsunuz onları?" dedi. "Yoksa kendileri içeri dalecekler: baksanıza, gürültüyü iyice artırdılar." Prens Mışkin'e dönerek sürdürdü sözlerini: "Lev Nikolayeviç, dışarda konuklarınız

bekliyor ne zamandır, dört kişiler, bizim bölümde bekliyorlar ve bağırıp çağırıyorlar, ama babam bir türlü bırakmıyor sizin yanınıza.”

“Ne konuğu?” dedi Prens.

“İş için geldiklerini söylüyorlar. Ama öyle tipler ki, kendilerini içeri bırakmasak, yolumuzu keserler gibi sanki. Bana sorarsanız, en iyisi onları kısa bir süre için içeri almak, sonra da baştan savmak. Gavril Ardalyonoviç’le Ptitsın kendilerini ikna etmeye çalışıyorlar, ama onları dinleyen kim!”

“Pavlişçev’in oğlu! Pavlişçev’in oğlu! Değmez! Değmez!” dedi Lebedev, elini sallayarak. “Dinlemeye değmez onları, aziz Prens, onlar için rahatsız olmanıza değmez!”

“Pavlişçev’in oğlu mu?” dedi Prens, şaşkın şaşkın. “Ah, Tanrım! Biliyordum... Ama ben bu işi Gavril Ardalyanoviç’e havale etmiştim, o ilgilenecekti. Ve az önce kendisi bana...”

Ama Gavril Ardalyonoviç’in evden verandaya çıktığı görüldü, Ptitsın da arkasındaydı. Bitişik odadan homurtular ve General İvolgin’in adeta bunları bastırmak istercesine gümbür gümbür konuşması duyuluyordu. Kolya hemen seslere doğru seğirtti.

“Çok ilginç!” dedi birden Yevgeniy Pavloviç.

“Herhalde konuyu biliyor,” diye düşündü Prens.

General İvan Fyodoroviç kendisinin dışında herkesin bildiği anlaşılan bu olayı öğrenebilmek için insanların yüzlerine tek tek bakarak büyük bir şaşkınlıkla:

“O da kim? Şu, Pavlişçev’in oğlu dediğiniz?...” diye soruyordu.

Gerçekten de herkes bir beklenti içine girmişti, herkeste bir heyecan vardı. Prens, ona ait çok özel bir konunun herkesin ilgi odağı haline gelmesi karşısında şaşkıncı.

Aglaya, Prens’e yaklaşarak pek ciddi bir havayla:

“Bu işi siz kendiniz hallederseniz çok iyi olur,” dedi. Bizler de sizin tanışınız oluruz. Size bir leke sürülmek isteniyor, Prens; kendinizi size yakışır biçimde temize çıkarın. Sizin adınıza şimdiden seviniyorum.”

“Bu iğrenç iddianın bir an önce çürütülmesini ben de çok istiyorum,” diye bağırdı Bayan General. “Bir güzel benzet kendilerini Prens, acıma hiç! Kafamın etini yediler bu konuyla ilgili olarak. Kendilerini görmek ilginç olur. Çağırın hepsini buraya; biz de şuracıkta oturalım. Aglaya’nın önerisi çok yerinde!” Sonra Prens Şç.’ye döndü: “Bu konudan haberiniz var mıydı, Prens?”

“Tabii. Duymuştum. Sizdeyken,” dedi Prens Şç. “Aslında ben de görmek isterim bu gençleri.”

“Bunlar, şu nihilist dedikleri, öyle değil mi?”

“Hayır, bunlar nihilist değil,” dedi. heyecandan titreyerek bir adım öne çıkan Lebedev. “Bunlar başka. Ben de yeğenimden duydum: bunlar nihilistlerden daha aşırıymışlar. Onların sizin karşınızda utançlı duruma düşeceklerini sanıyorsanız, yanıyorsunuz, efendim; onlar utanmazlar. Nihilistler arasında kimileyin okumuşlar, hatta bayağı bilgililer çıkar; bunlarsa çok aşırıdır, neden dersiniz, hepsi iş gücü sahibidir de ondan. Aslında bir ölçüde, dolaylı bir şekilde, nihilistlerden türedikleri söylenebilir; bunlar kendilerini ifade etmek için dergi falan yayımlamazlar, doğrudan işe girerler; yani örneğin kıllarını kıpırdatmadan Puşkin’in anlamsızlığından ya da ne bileyim Rusya’nın parçalanması gerektiğinden söz edebilirler. Bir şeyi kafaya koymaya görsünler, hiçbir engel tanımaz, gerekirse sekiz kişinin kanına girmekten kaçınmazlar. Dolayısıyla benim size tavsiyem Prens...”

Ama Prens yeni konuklarına kapıyı açmak için kalkmıştı bile.

“Kara çalışıyorsunuz onlara, Lebedev,” dedi gülümseyerek. “Yeğeniniz sizi çok kırdı, ona çok içerlediniz, ondan. İnanmayın ona, Lizaveta Prokovyevna. Gorskiyler, Danilovlar sadece biraz kuraldışıdır, o kadar... Bunlara gelince... yanırlar. Bu işin burda, herkesin gözü önünde olmamasını çok isterdim, ama elden ne gelir. Bağışlayın beni, Lizaveta Prokovyevna, onları içeri alacağım, size göstereceğim, sonra hep birlikte çıkacağız. Buyrun, baylar!”

Aslında içini kemiren düşünce başkaydı. Acaba bu karşılaşma bugüne, onca tanığın bulunduğu bu saate, onun zafer kazanmasını değil de utançlı duruma düşmesini bekleyen birilerince özellikle mi denk getirilmişti? Böylesine “korkunç ve kin dolu bir evham” a kapılmış olmaktan dolayı kahroluyordu. Aklından böyle bir şey geçirdiğinin birilerince öğrenilmesindense ölümü yeğ tutardı; ve yeni konukların içeriye girmeye başladıkları şu anda evdeki bu kadar insan arasında ahlaki yönden kendini gerçekten de herkesten aşağı görüyordu.

İçeri beş kişi girdi; bunların dördü yeni konuk, onların ardı sıra giren beşinci kişi ise, içerde çektiği ateşli söylevin heyecanını üzerinden atamamış olan General Ivolgin’di. “İşte bu kesinlikle benden yana,” diye düşündü Prens gülümseyerek. Kolya da usulca-

cık girivermişti konuklarla birlikte. Konuklardan İppolit'e heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu; İppolit de onu gülümseyerek dinliyordu.

Prens konuklarını oturttu. Konuklar o kadar gençtiler, o kadar çoluk çocuk denilecek kadar gençtiler ki, böylesine gürültü yaratan bir olayın kahramanı olmalarına şaşmamak elde değildi. Bu "yeni mesele" hakkında hiçbir şey bilmeyen İvan Fyodoroviç Yepançin, örneğin, karısının Prens'in özel işlerine karşı gösterdiği –kendisince anlaşılmaz– ateşli ilgi olmasa, çocukların böylesine "çocuk" olmaları karşısında herhalde büyük öfkeye kapılır ve durumu protesto ederdi. Çekip gitme yerine orda kalması merakından olduğu kadar, iyilik severliğindendi: bakarsın otoritesine ihtiyaç duyulur ve bir yardımı dokunurdu; ne var ki içeri giren General İvolgin'in uzaktan verdiği selam yeniden öfkeye kapılmasına neden oldu; kaşlarını çattı, hiçbir şeye karışmamaya karar verdi.

Dört genç ziyaretçiden biri otuz yaşlarındaydı: "Rogojin'in kumpanyasından emekli teğmen, boksör"dü bu; "isteyenlere on beşer kâğıt" vermişti ve buraya da öbürlerine cesaret vermek, gerçek bir dost olarak gerekirse onlara destek çıkmak için gelmişti. Kalanlar arasındaysa baş rol, kendini Antip Burdovski diye tanıtmış olmasına karşın hep "Pavlişçev'in oğlu" diye anılan gençteydi. Yoksul, kötü giyimli, elleri su yüzü görmemiş, yüzü sivilce dolu bir gençti bu; üzerindeki redingotun kolları nerdeyse ayna gibi parlıyordu; düğmeleri baştan aşağı ilikli yeleği de yağdan ıslı ıslıldı; gömleği hiç görünmüyordu; boynunda akıl almaz ölçüde yağlı, kıvrıla kıvrıla organ halini almış siyah bir ipek eşarp vardı; kısa boylu, sarışın, zayıfçaydı; gözlerinde okunan anlam için olsa olsa "masumiyetten uzak bir küstahlık" denebilirdi. Yirmi iki yaşında ancak gösteriyordu; yüzünde ne ironi, ne de başka herhangi bir zihinsel refleksten iz vardı; tam tersine, haklılığına esriklik düzeyinde inanmışlık ve kendini sürekli haksızlığa uğramış hissetmek, aşağılanmış, küçük düşürülmüş hissetmek gibi tuhaf bir ihtiyaç içinde olduğuna ilişkin izler vardı yüzünde. Konuşması çabuk, heyecanlıydı; Rus olmasına, anadili Rusça olmasına karşın yabancılar gibi zorlanarak, kekeleyerek konuşuyordu.

Lebedev'in yeğeniyle –ki kendisini okurlarımıza daha önce tanıtmıştık– İppolit vardı yanında. İppolit on yedi, on sekiz yaşlarında, akıllı, yüzünde hastalığın bıraktığı korkunç izler bulunan ve sinirli

olduğu anlaşılan bir delikanlıydı. İskelet gibi zayıftı; beyaz denebilecek kadar soluktu, gözleri kor gibi yanıyor, yanaklarında iki kırmızı leke parlıyordu. Hiç durmadan öksürüyordu. Hemen her sözcüğünü bir hırıltı izliyor, hırıldayarak soluk alıp veriyordu. Her halinden veremin son aşamasında olduğu anlaşılıyordu. En çok iki üç haftalık bir ömrü kalmış gibiydi. Çok yorgundu; herkesten önce bir sandalyeye oturdu. Ötekiler içeri girerken hem biraz utanmış gibiydiler, hem de nezaket kurallarını gözetir bir havaları vardı; ancak yine de hep başları dik, ağırbaşlı, ciddi durmaya çalışıyorlar; hafif, ciddiyetsiz görünmekten korkuyorlardı. Bu tutumları, sosyetenin kibarlığına ilişkin o gereksiz ayrıntı düşkünlüğü ile önyargılarını reddetme, hatta dünyada kendi çıkarlarından başka her şeyi reddetme ünleriyle garip bir çelişki oluşturuyordu.

“Antip Burdovskiy,” dedi “Pavlişçev’in oğlu”, telaşla ve kekeleyerek.

“Vladimir Doktorenko,” diye Lebedev’in yeğeni de kendini takdim etti; tane tane, gayet açık bir şekilde söylemişti adını, Doktorenko olmakla övünür gibi sanki.

Emekli teğmen de:

“Keller,” diye mırıldandı.

Ve sonuncuları, birden:

“İppolit Terentyev,” diye cırladı.

Sonunda hepsi Prens’in karşısındaki bir dizi sandalyeye oturmuşlar ve kendilerini tanıtmaları biter bitmez kaşlarını çatıp somurtmaya başlamışlardı; tümü de cesaret bulmak için kasketlerini bir ellerinden öbürüne aktarıyorlardı. Hepsi de konuşmaya hazır-
dı sanki, ama yüzlerinde, “boşuna yalan söyleme, kardeş, bizi kandıramazsın!” diyen bir anlamla bir şey bekliyormuş gibi susuyorlardı. Birisi bir başlasa, hepsinin birden atılacağı, birbirlerinin ağzından sözü kapacağı belli oluyordu.

VIII

“Hiçbirinizi beklemiyordum, baylar,” diye başladı Prens. “Hastaydım ve ancak bugün ayağa kalkabildim. Sizin işinizi de (bunu söylerken Antip Burdovskiy’e bakmıştı) bir ay kadar önce Gavril Ardalıyonoviç İvolgin’e tevdi etmiş ve bundan da sizi bilgilendirmiş-

tim. Sizinle yüz yüze görüşmekten kaçınıyor değilim, ama bu saatte... fazla uzun sürmeyecekse eğer, birlikte başka bir odaya geçelim. Burda dostlarımla birlikteyim şu anda ve kabul edersiniz ki..."

Lebedev'in yeğeni öğüt verir bir tonla, ancak sesini de fazla yükseltmemeye özen göstererek:

"Evet, her ne kadar konuklarınız varsa da," diye atıldı birden, "yine de, müsaadenizle, iki saat uşak odasında bekletmenizi gerektirmezdi bu bizi... kısacası, bize daha saygılı davranabilirdiniz."

"Bu, elbette," diye birden Antip Burdovskiy atıldı, müthiş heyecanlıydı, "...tümüyle prensçe bir davranış ve... siz... siz de General olmalısınız... Ancak ben sizin uşağınız değilim! Ve ben... ben..." Dudakları titriyordu, sesinde de küskünlük tınıları duyuluyordu; ağzında bir yırtık varmış gibi salyası akıyor, tükürük fısıkiyeleri saçılıyordu havaya; birden heyecanı büsbütün arttı ve söylediği on sözcükten sonrası tümüyle anlaşılmaz oldu.

"Evet, prensçe bir davranış!" diye cırladı yeniden İppolit, çatlak sesiyle.

"Bu eğer bana yapılmış olsaydı," diye mırıldandı boksör, "yani, demek istediğim, bu doğrudan benimle ilintili olsaydı, soylu bir insan olarak, ben doğrusu Burdovskiy gibi..."

"Baylar, burada olduğunuzu, yemin ederim, birkaç dakika önce öğrendim," dedi Prens.

"Dostlarınızdan korkmuyoruz, Prens," dedi Lebedev'in yeğeni yeniden; "istedikleri kadar önemli kişiler olsunlar; çünkü biz gücümüzü haklılığımızdan alıyoruz."

"İzninizle sorabilir miyim," diye cırladı İppolit; ama bu kez dehşetli sinirliydi, "Burdovskiy konusunu dostlarınızın yargısına sunmaya ne hakkınız var? Ya biz dostlarınızın yargıcılık yapmalarını istemiyorsak? Zaten onların yargıları şimdiden belli değil mi?"

Bu çıkışa müthiş şaşırان Prens, neden sonra karşılık verebildi:

"Burada konuşmak istemiyorsanız, Bay Burdovskiy, size demin de önerdiğim gibi, hep birlikte bir başka odaya geçelim... Öte yandan, yineliyorum: gelişinizden ancak şimdi haberim oldu."

Burdovskiy yabanıl, ürkek bakışlarla çevresini süzdü; ürkekliği ve yabanıllığı arttıkça heyecanı da artarak yeniden kekeleye başladı:

"Hakkınız yok böyle bir şeye! Hakkınız yok! Hakkınız yok! Dostlarınız... işte bu..." Bunları söyledikten sonra, biri sözünü kes-

miş gibi birden durdu, bütün gövdesiyle öne doğru eğilerek kırmızı damarlı, fırlak, miyop gözlerini sessizce Prens'e dikti. Prens bu kez öylesine şaşırdı ki, hiçbir şey söyleyemedi, o da kocaman gözlerini açarak sessizce ona bakmaya başladı.

Birden Lizaveta Prokoryevna'nın sesi duyuldu:

"Lev Nikolayeviç! Şunu okur musun? Hemen, şimdi! Doğrudan senin işle ilgili bir şey!"

Parmağıyla bir yazıyı göstererek haftalık bir gülmece gazetesi uzattı. Konuklar içeri girerken Lebedev de bir koşu iltifatını kazanmaya çalıştığı Lizaveta Prokoryevna'nın yanına sokulmuş ve yan cebinden çıkardığı gazeteyi, işaretlediği sütunu parmağıyla göstererek önüne sürmüştü. Yazının okuyabildiği kadarı bile müt-hiş etkilemiş, heyecanlandırmıştı Lizaveta Prokoryevna'yı.

Çok şaşıran Prens,

"Sesli okumasak," diye kekeledi, "daha sonra okurum ben."

Prens'in eli gazeteye daha dokunmuş dokunmamıştı ki, Lizaveta Prokoryevna hırsla gazeteyi çekti ve Kolya'ya dönerek:

"Pekâlâ, sen oku!" dedi. "Sesli oku! Sesli oku ki, herkes duysun!"

Coşkulu, kendini kolayca kaptırıveren bir kadındı Lizaveta Prokoryevna; uzun boylu düşünmeden, havanın nasıl olacağını araştırmadan, bir anda demir aldığı gibi açık denizlerin yolunu tutardı. Ivan Fyodoroviç tedirginlikle olduğu yerde kımıldandı. Herkes olayı kavramaya çalışıyor, bekliyordu. Kolya gazeteyi açtı ve Lebedev'in işaretlediği yeri okumaya başladı.

"*Proleterler ve onların çocukları, bugünün ve her günün soygunundan episodlar! İ l e r l e m e! R e f o r m! A d a l e t!*"

"Yabancı ülkelerde yüzlerce milyonun kazanıldığı çağda, sanayinin teşvik gördüğü, işçi elininse felç edildiği çağda, milliyetçilik çağında, reformlar ve ortak girişimler çağında, vb.vb.vb. çağında – hepsini saymamız çok süreceği için, dostlar, hemen konuya girelim– şu bizim kutsal Rusya'da, doğrusu, tuhaf işler oluyor. Kökeni artık geçmişte kalan toprak soylularının (de profundis!)* torunlarından birinin başından tuhaf bir olay geçti; bu torun da başka pek çokları gibi, dedeleri rulette neleri var neleri yoksa yitirdiği için, babaları mecburen orduya giren, burada bir süre teğmen olarak hizmet ettikten sonra da masum bir zimmet olayı dolayısıyla mahkûm

(*) *De profundis* (Lat.) – "Derinden" (Katoliklerde ölünün ardından edilen duanın başlangıç sözü).

olarak ölen; dolayısıyla da kendileri ya hikâyemizin kahramanı gibi budala olarak büyüyen ya da cinayet zanlısı olarak bile yakalansalar, öğüt nasihatler edilerek jüri tarafından temize çıkarılan torunlardandı. Bunlardan kimi de, zaten gırtlığına kadar utanca gömülmüş olan zamanımızı, büsbütün rüsva eden bir rezalet çıkarıp herkese parmak ağızlatarak geçip giderler dünyamızdan. İşte bizim sözünü edeceğimiz torun da altı ay kadar önce ayağında yabancı işi galoşlar, kış günü yün astarı bile olmayan incecik bir pardösü içinde titreyerek budalalık (sic!)* tedavisi gördüğü İsviçre'den Rusya'ya döndü. Doğrusunu söylemek gerekirse, İsviçre'de tedavi ettirmeye çalıştığı (budalalık tedavi ettiriliyor, düşünebiliyor musun ey okur?!) hastalığını bir yana bırakacak olursak, "Malum insanlar bahtlı olur" Rus atasözünü doğrularcasına şansı yaver gitti bizim torunun. Anlatalım, siz karar verin: babası bölük parasını kumarda yediği ya da emrindeki erlerden birine sopa atarken biraz fazla ileri gittiği için (eski zamanı anımsayın!) yargılanırken öldüğünde, henüz memede bir bebeklik olan bizim baronu çok varlıklı ve çok hayırsever bir toprak sahibi evlat edindi. Bu Rus toprak sahibinin (hadi adı P. olsun), o eski güzel zamanlarda tam dört bin canı vardı (bu "can"ın ne anlama geldiğini bilen var mı? Ben bilmiyorum, sözlüğe bakmam gerek; çünkü "Efsane yeni, zor inanılıyor")¹⁹ ve kendisi, hayatını yazın yabancı ülkelerdeki kaplıcalarda, kışın da etek dolusu para döktüğü Paris'teki Şato dö Flör'de geçiren Rus asalaklarından biriydi; her yıl topraklarından sağladığı aşarın herhalde en az üçte birini Şato dö Flör'ün sahibine bırakıyordu (ne şanslı adam!). Ne olursa olsun, gam kasavet nedir bilmeyen P., soylu yetimi tam bir prens gibi büyüttü, onu bizzat Paris'ten getirttiği son derece güzel erkek ve kadın bakıcılar elinde yetiştirdi. Ama soyunun son temsilcisi olan torun, bir budalaydı. Şato dö Flör dadıların da bir yardımı olamadı ve soylu öğrenci yirmi yaşına dek Rusça da içinde hiçbir dili konuşamadı. (Rusçayı konuşamaması bağışlanabilir.) Derken, soylu toprak beyimizin aklına, budalayla İsviçre'de eğitmek gibi bir fantezi geldi; aslında tûmden de mantıksız değildi bu fantezi, çünkü bir asalağın, bir proprieter'in,** parayla

(*) Böyle, tam böyle (Lat.).

19 "Efsane yeni de olsa, zor inanılıyor." – Griboyedov'un "Akıldan Bela" adlı oyunundan alıntı.

(**) *Propriétaire* (Fr.) – sahip, toprak sahibi.

pazardan –hele hele İsviçre’den– her şeyin, bu arada aklın bile alınabileceğini düşünmesi doğaldı. Böylece tanınmış bir İsviçreli profesöre beş yıl süren tedavi çabalarına karşılık binlerce ruble ödendi, ama budala elbette akıllanmadı, ama söylendiğine göre hafiften insana benzemeye başladı. Derken bir gün P. birdenbire ölüverdi. Herhangi bir vasiyetname falan bırakmadığı için miras işleri hep olduğu gibi karmakarışık bir hal aldı: İsviçre’de soyaçekimsel budalalığını sevabına tedavi ettirmekte olan soyunun son temsilcisi torunla hiçbir ilişkileri olamayacak açgözlü mirasçılar sökün etmeye başladı. Bizim torun gerçi budala falan ama, profesörünü dolandıracak kadar da uyanık: söylenildiğine göre, velinimetinin öldüğünü gizleyerek iki yıl adama tek kuruş ödemedi tedavisini sürdürdü. Fakat o da ne: İsviçreli profesör de şarlatanın önde gideni değil miymiş meğer! Yirmi beş yaşındaki asalağın parasızlığından, ama en çok da iştahından korkuya kapılarak ona eski galoşlarıyla, giyecek hali kalmamış pardösüsünü hediye edip, bir de hayırna üçüncü mevki bir tren bileti aldığı gibi, nach Russland! Yani hoşçakal İsviçre, ver elini Rusya! Talihin kahramanımızdan yüz çevirdiği sanılabılırdi, ama durum pek öyle değildi: Susuzluktan yarılmış tarlaların üzerinden kuru kuru geçip bütün yağmurunu denize boşaltan Krılov’un²⁰ Bulut’u gibi koca koca eyaletleri kılıktan kırıp geçiren talih bütün nimetlerini tek bir seferde bu soylu gencin üzerine boca edivermişti. İsviçre’den Petersburg’a gelir gelmez, –nerdeyse geldiği gün–, Moskova’da, annesinin akrabalarından biri ölüyor. Elbette, tüccar takımından olan bu yaşlı, hiç evlenmemiş, eski din yanlısı, kimsesiz, sakallı tüccar efendi bizim barona nakit ve temiz birkaç milyonluk miras bırakıyor (ah, bizim elimizde olacak ki bu para, değil mi okuyucu!). Evet, bu kadar para İsviçre’de budalalık tedavisi gören toruna kalıyor...ve bu noktadan sonra da müziğin ahengi değişmeye başlıyor. Birinin kapatması olan bir kadına kur yapan bizim galoşlu baronun çevresinde yerden biter gibi arkadaş, hatta akraba bittiği gibi, asıl önemlisi, evlilik peşinde koşan açgözlü soylu kızlar birikiyor: e, niye birikmesin: muhteremde ne ararsanız var: hem soylu, hem milyoner, hem de budala! Mumla arasan bulamazsın, sipariş etsen yaptıramazsın!..”

Ivan Fyodoroviç müthiş bir öfkeyle:

“Artık bu kadan... Anlamıyorum doğrusu!” diye bağırdı.

20 Krılov İ.A. (1769-1844) – Rus fabl yazarı.

Prens de yalvarınca:

“Okumayın artık Kolya!” diye bağırdı. Dört yandan bağırışlar duyuldu.

“Hayır, okuyun! Ne olursa olsun okuyun!” diye herkesi bastırarak bağırışı duyuldu Lizaveta Prokovyevna’nın; kendini güç tuttuğu anlaşılıyordu. “Engel olursanız bozuyoruz, Prens!”

Yapacak bir şey yoktu; heyecanı büsbütün artan ve yüzü kıpkırmızı kesilen Kolya, heyecanlı bir sesle okumayı sürdürdü:

“Ama işte sonradan görme milyonerimiz tam bulutlarda yüzerken, birden beklenmedik bir olayla karşılaştı. Bir gün sakın, ciddi yüzlü, kibar, konuşması ağırbaşlı ve adil, giyimi alçakgönüllü ama zarif; ilerici düşüncelere sahip olduğu anlaşılan bir ziyaretçi çıkıp geldi ve iki kelimeyle ziyaretinin amacını anlattı: ünlü bir avukattı ve buraya da kendisine vekalet veren genç bir adam adına gelmişti. Bu genç adam, farklı bir ad taşımasına karşın, soylu toprak sahibi P.’nin oğlundan başkası değildi. Kadınlara düşkün bir adam olan P., gençlik yıllarında çiftliğinden namuslu, yoksul ama Avrupalı eğitim almış bir genç kızı iffal etmiş (tabii bu işe geçmişte kalan toprak beyliği hukukunun kendisine verdiği haklar da karışmıştı), ilişkinin kaçınılmaz ürününün yakında ortaya çıkacağı belli olunca da, öteden beri kızda gönlü olan akıllı, kişilikli bir adamla yangından mal kaçırır gibi evlendirivermişti kızı. Bir süre genç evlilere yardım etti; ama kızın gerçekten soylu bir kişiliğe sahip kocasının ağırına gitmeye başladı onun bu yardımları ve bir daha yardım almamaya karar verdi. P. de bir süre sonra hem kızı hem de onunla ilişkisinden olan çocuğunu unuttu gitti; sonra da, bilindiği gibi mirasının ne olacağına ilişkin herhangi bir talimat bırakmadan öldü. Bu arada yasal bir evlilik çatısı altında doğan çocuk, annesinin kocası tarafından –gerçekten sağlam karakterli bir adamdı bu– evlat edinildi ve başka bir ad altında büyütüldü. Ancak üvey baba da bir gün ölünce çocuk her türlü geçim aracından yoksun kaldı. Çalışıp kazandığı parayı uzak taşra illerinden birinde perişanlık içinde yaşayan hasta ve kötürüm annesine yolluyordu. Başkentte tüccar ailelerine dersler vererek önce liseyi bitirecek, ardından da yararlı birtakım kursları izleyebilecek kadar para kazandı: bütün bu soylu çabaları hep ilerideki amacını gerçekleştirmeye yönelikti. Ama Rus tüccar ailelerine verilen ders karşılığı alınan on kapiğin ne hükmü olabilirdi ki? Hele bir de bacaklarından rahatsız

bir anneye bakmak gibi bir zorunluluk varsa? Hoş, kadıncağızın o uzak taşra ilinde ölüp gitmesinin de delikanlının ekonomik durumunda bir rahatlama yarattığı söylenemezdi. Şimdi soru şu: hakbilir bir insan burada nasıl davranmalıydı? Sen, herhalde, ey okur, onun kendi kendine şöyle şeyler düşündüğünü sanacaksın: ‘Yaşamım boyunca P.’nin varlığından yararlandım, eğitimim için, dadılarım için, İsviçre’de budalalığımın tedavisi için on binlerce ruble gitti. Kendisini unutup giden düşüncesiz babasının yapıp ettiklerinde hiçbir suçu olmayan P.’nin oğlunun soylu karakteri ders vererek yok olup gidiyor. Benim için harcanan para, adaletli düşüncecek olursak, onun için harcanmalıydı. Bu dudak uçuklatıcı paranın benim için harcanması talihin bir cilvesinden başka bir şey değil. Bu para düşüncesiz, vefasız P.’nin uçarlılığının, geçici bir hevesinin ürününden başka bir şey olmayan bana değil, onun gerçek oğluna harcanmalıydı. Soylu, zarif, hakbilir bir insan olsaydım miras payımın yarısını P.’nin oğluna verirdim; ama ben bir yandan hesabını bilen, tutumlu, ihtiyatlı biriyim, bir yandan da P.’nin oğlunun hukuksal hiçbir dayanağı olmadığını biliyorum, dolayısıyla da ona milyonları yarısını vermek gibi bir niyetim yok. Ama yine de, P.’nin budalalağı tedavi ettirmek için harcadığı on binleri onun oğluna geri vermezsem bu benim yönümden son derece adice, utanmazca (ve de hesapsızca, demeyi unuttu) bir davranış olur. Vicdanın ve adaletin gereği bu! Çünkü P. vaktiyle beni evlatlık alıp eğitimimi üstlenecek yerde, kendi oğluyla ilgilenseydi şimdi ne halde olurdum?’ Ama ne gezer, baylar! Bizim torun hiç böyle düşünmedi. Genç adamın avukatı, –ki nerdeyse onun arzusu hilafına, nerdeyse zorla, yalnızca arkadaşlık adına üstlenmişti bu davayı– namus, onur, adalet, hatta basit hesap tekniği üzerine nice dil döktüyse de, İsviçreli profesörün öğrencisi Nuh dedi peygamber demedi! Aslında belki bu da bir şey değildi, bağışlanabilirdi, ancak asla bağışlanamayacak olan, hiçbir hastalığın mazur gösteremeyeceği başka bir şey vardı burada: profesörünün galoşlarını ayağından henüz çıkarmış olan bu milyoner, ders vermekten helak olmuş bu gencin kendisinden istediği şeyin, –daha doğrusu onun adına arkadaşlarının istedikleri şeyin– yardım ya da sadaka değil, –hukuksal bir dayanağı olmasa da–, o gencin doğal hakkı olduğunu kavrayamamıştı. Ele geçirdiği milyonlarla hiçbir cezalandırılma korkusu duymadan herkesi ezme olanağına kavuş-

manın sarhoşluğuyla azametli bir tavır takınan torun ne yapı bilir misiniz: cebinden elli rublelik bir banknot çıkarıp soylu gencimize küstah bir sadaka gibi gönderdi! İnanmıyor musunuz, baylar? İsyan duyguları içindesiniz, kendinizi aşağılanmış gibi duyuyor, öfke çığlıkları atıyorsunuz... ama, inanın baylar, aynen böyle yaptı! Elbette, gönderdiği o elli ruble kendisine hemen geri verildi, daha doğrusu yüzüne fırlatıldı. Peki, sorunu çözmek için geriye ne kalıyordu? Hukuk yolu tıkalı olduğuna göre sorunu toplumun bilgisine sunmaktan başka bir yol kalmıyordu. Bizim şu anda yaptığımız da bu işte: gerçekliğine kefil olduğumuz olayı halkın bilgisine sunmak! Duyduğumuza göre çok tanınmış bir gülmece yazarımız, Rus ahlakı üzerine yalnız bizim eyalette değil, başkentte yayımlanan dergilerde bile yer alabilecek güzellikte şöyle bir taşlama kaleme almış:

Sırtında Schneider'ın* paltosu
Beş yıl boyunca
Sıkıntıdan patlayarak
Vakit öldürdü Leva.**

Ayağına dar gelen galoşlarla geri döndüğü gün
Milyonluk bir mirasa kondu.
Tanrı'ya Rus usulü yakarır
Ama masum öğrencileri acımasızca soyar.

• Kolya okumayı bitirince gazeteyi hızla Prens'e uzattı ve hiçbir şey söylemeden odanın bir köşesine kaçtı, yüzünü duvara dönüp sımsıkı dayandı, elleriyle yüzünü kapadı. Dayanılmaz bir utanç duyuyordu; böylesi pisliklere alışkın olmayan çocuk ruhu altüst olmuştu. Bir anda her şeyi yerle bir eden bir şeyler olmuştu sanki ve yazıyı yüksek sesle okumakla buna kendisi neden olmuştu.

Bir tek Kolya da değil, hemen herkes benzer duygular içindeydi.

Genç kızlar çok rahatsız olmuşlardı, utanç içindeydiler. Lizaveta Prokovyevna öfkesini bastırmaya çalışıyor ve bu işe karışmış olduğu için yazıklanıyordu; o nedenle de ağzını bıçak açmıyordu. Prens, bu tür durumlarda aşırı utangaç insanlarda hep görüldü-

(*) İsviçreli profesörün adı (dergideki yazıya konulmuş not – Keller'in notu).

(**) Torunun ilk adı (dergideki yazıya konulmuş not – Keller'in notu).

gü gibi, başkasının davranışından konukları adına utanmıştı; hatta bir süre gözlerini kaldırıp onların yüzüne bakmaya bile cesaret edemedi. Ptitin, Varya, Ganya, hatta Lebedev bile, utanmış gibiydiler. En tuhafı da İppolit'le "Pavlişçev'in oğlu"nun da bir şeylere şaşırmış gibi olmalarıydı; Lebedev'in yeğenininse olup bitenlerden biraz keyfi kaçmış gibiydi. Bir tek boksör, gözlerini yere indirmiş, ama utandığından değil, tam tersine soylu bir alçak gönüllülükten ve zafer kazanmanın sevincinden, bıyıklarını burarak son derece sakin bir şekilde oturuyordu. Her halinden yazının kendisini son derece hoşnut ettiği anlaşıyordu.

"Allah kahretsin! Bu nasıl şey böyle! Sanki elli uşak bir araya gelip yazmış bu yazıyı!" diye homurdandı yarım ağızla İvan Fyodoroviç.

"Nasıl böyle bir aşağılayıcı tahminde bulunduğunuzu sorabilir miyim, sayın bayım?" diye sordu İppolit.

Boksör de birden kendine gelmiş gibi bıyıklarını burdu, omuzlarını ve gövdesini oynatarak:

"Bu.. aslında soylu bir insan için... siz de kabul edersiniz ki General, soylu bir insan için bir... hakarettir."

"İlkin ben 'sayın bay' falan değilim. İkincisi de size herhangi bir açıklama yapmaya hiç mi hiç niyetim yok."

Müthiş öfkelendiği anlaşılan İvan Fyodoroviç bu sert sözlerden sonra hışımla yerinden kalktı, hiçbir şey söylemeden verandanın çıkışına doğru yürüdü ve burada en üst merdiven basamağında durarak sırtını kalabalığa döndü. Şu anda bile yerinden kımıldamayan Lizaveta Prokovyevna'ya çok kızıyordu.

Prens, üzüntülü ve heyecanlı:

"Baylar, baylar, izin verin de açıklayayım, baylar!" diye atıldı. "Lütfen, konuşurken birbirimizi anlamaya çaba gösterelim. Yazı için bir şey diyecek değilim, yazan yazmış, yayımlayan yayımlamış, ne yapalım. Yalnız orda söylenen her şey yalan, baylar. Bunun böyleliğini hepiniz biliyorsunuz. Ne kadar ayıp! Bunu yazan içinizden biriye eğer, gerçekten çok şaşıırım."

"Bu yazı hakkında şu ana dek en ufak bir bilgim yoktu," dedi İppolit. "Ayrıca yazıyı da onaylamadığımı söylemeliyim."

"Ben makalenin yazıldığını biliyordum," dedi Lebedev'in yeğeni, "ama yayımlanmasını salık vermiyordum; henüz erkendi çünkü."

“Ben biliyordum, ama benim hakkım var... ben!...” diye bir şeyler mırıldandı “Pavlişçev’in oğlu”.

“Yoksa bütün bunları kendiniz mi uydurdunuz?” dedi Prens, Burdovskiy’e bakarak. “Olur şey değil!”

“Böyle sorular sorma hakkınızın olmadığı kanısındayım,” dedi Lebedev’in yeğeni.

“Hayır, ben yalnızca Bay Burdovskiy’nin beni şaşırttığını belirtmek istedim... Öte yandan, madem olayı bütün kamuoyunun bilgisine sundunuz, az önce neden dostlarımla yanında bu konuyu açtım diye bana gücendiniz?”

Lizaveta Prokovyevna öfkeyle:

“Nihayet!” diye mırıldandı.

Sandalyeler arasında kayarcasına ilerleyen Lebedev adeta sıtma-ya tutulmuş gibi:

“Unuttuğunuz bir şey daha var, Prens hazretleri,” diye atıldı, “onlar buraya kabul edilmelerini ve dinlenmelerini sizin sonsuz iyi niyetinize ve eşsiz kalbinize borçlular... ki malumuâliniz kendilerinin böyle bir şeye asla hakları olmadığı gibi, özellikle de sizin bu işi Gavrilâ Ardalianoviç’e tevdi etmenizden sonra, –ki bunu da yine sizin eşsiz iyi niyetinizin bir tezahürü olarak kabul etmek gerekir– seçkin dostlarınızı bu baylara feda etmeniz, aziz Prens doğru olmaz kanaatindeyim... bu baylara, bunların hepsine, efendime söyleyeyim, hemen şu dakikada kapının yolunu gösteririz ve ben şahsen ev sahibi olarak bu görevi zevkle yerine getiririm, efendim.”

Gerilerden General İvolgin gürledi:

“Çok doğru!”

Prens:

“Tamam, Lebedev, tamam, tamam...” diye başlayacak oldu, ama sesi öfke homurtuları arasında yitip gitti.

Lebedev’in yeğeni herkesi bastıran bir sesle bağırdı:

“Tamam değil, Prens, özür dilerim, ama artık tamam değil! Olayı açık, net bir şekilde ortaya koymalıyız. Çünkü durum tam anlaşılamamış gibi sanki. Burada hukuksal durumun dolambaçlı olmasına dayanarak bize kapının yolunun gösterilmesinden söz ediyor! Bilmiyorum, yoksa bizim, bu davada hukuksal açıdan hiçbir dayanağımız olmadığını, hukuki yollara başvurursak metelik alamayacağımızı anlayamayacak kadar aptal olduğumuzu mu sa-

niyorsunuz siz? Oysa bu davada bizim anladığımız şey tam da bu işte: yani hukuksal bir hakkımız yok, ama doğal hakkımız var, insani hakkımız var; sağduyu ve vicdandan kaynaklanan hakkımız var; bizim bu haklarımız insanların o iğrenç hukuk kitaplarının hiçbirinde yer almıyormuş, uğurlar olsun! Dürüst bir insan, namuslu, soylu, sağduyulu bir insan, yasalarda yer almayan konularda da dürüst, namuslu olmak zorundadır. Böyle düşündüğümüz için geldik biz buraya ve bizi kapı dışarı ederler diye de hiç korkmadık (az önce böyle bir gözdağı verildiği için söylüyorum bunu); *dileğimiz olan değil, talebimiz olan şeyden dolayı ve bu kadar geç geldiğimiz için* (aslında biz geç gelmedik, uşak odasında uzun süre bekletilmemizden kaynaklandı gecikme) bizi kapı dışarı ederler diye korkmadık; evet, korkusuzca geldik buraya, çünkü sizin sağduyulu, yani dürüst, vicdan sahibi biri olduğunuzu varsaydık. Buraya başımız önde değil, çanakyalayıcılar, dalkavuklar gibi değil, özgür insanlar gibi, başımız dik olarak geldik; ve dilekte bulunmaya değil, gururla talep etmeye geldik (bu noktaya dikkatini zi çekerim: dilekte bulunmuyoruz, talep ediyoruz!). Size son derece ciddi ve apaçık bir soru soracağız: Burdovskiy olayında kendinizi haklı görüyor musunuz? Pavlişçev'den iyilik gördüğünüzü, hatta o olmasa belki de ölebileceğinizi kabul ediyor musunuz? Kabul ediyorsanız (ki bu gayet açık), milyonlara konan siz, Burdovskiy adını taşısa da Pavlişçev'in oğluna yardım etmek niyetinde misiniz ya da kendinizi böyle bir vicdani yükümlülük altında duyuyor musunuz? Evet mi hayır mı? Yanıtınız *evet* ise, bir başka deyişle, sizin dürüstlük ve vicdan, bizimse sağduyu olarak adlandırdığımız şey sizde varsa, isteğimizi yerine getirin, bu iş burda bitsin. İsteğimizi yerine getirirken bizden ne yalvarıp yakarmalar, ne de teşekkürler bekleyin, çünkü siz bizim için değil, hakkın yerini bulması için bir şey yapmış olacaksınız. İsteğimizi yerine getirmezseniz, yani bize *hayır* dersanız, burdan çeker gideriz, bu iş yine burda biter; ve biz de, bütün konuklarınızın önünde, onların tanıklığında, sizin yüzünüze açıkça, bundan böyle kendinizi namuslu, vicdan sahibi bir insan olarak adlandırmaya cesaret edemeyeceğinizi ve bundan böyle namuslu, vicdan sahibi bir insan olarak yaşamaya hakkınızın olmadığını, bu hakka bu kadar ucuza sahip olmayacağınızı söyleriz. Sözlerim bitti. Soruyu sordum. Hadi bakalım, cesaretiniz varsa şimdi bizi kovun evinizden. Bunu yapabilir-

siniz elbet, güç sizde; ama unutmayın ki biz sizden yine de dilemiyoruz, talep ediyoruz. Dilek değil, talep!”

Lebedev'in yeğeni coşkulu konuşmasını bitirdi.

“Dilemiyoruz, talep ediyoruz, talep, talep!..” diye kekeleydi Burdovskiy ve yengeç gibi kızardı.

Lebedev'in yeğeninin konuşmasından sonra genel bir hareketlenme oldu, öfkeli sesler, homurtular duyuldu; ama sıtma nöbetine tutulmuşçasına heyecan içinde olan Lebedev dışında, kimsenin olaya karışmaya niyeti yok gibiydi (tuhaf şey: Prens'ten yana olduğundan kuşku bulunmayan Lebedev, yeğeninin söyleviden pek bir hoşnut kalmıştı sanki, ailesiyle böbürlenir gibiydi).

Prens, duyulur duyulmaz bir sesle:

“Kanımca, Bay Doktorenko,” dedi, “sözlerinizin yarısında haklısınız, hatta yarısından çoğunda haklısınız... Atladığınız bazı noktalar olmasaydı, size tümüyle katılabilirdim de. Atladıklarınızın neler olduğunu söyleyemeyeceğim; ama sözlerinizin tümüyle adil, haklı olabilmesini engelleyen bazı eksiklerin olduğu açık. Neyse, gelelim asıl soruna: bu yazıyı neden yayımladığınızı söyleyebilir misiniz baylar? Baştan sona iftira bu yazı! Bana kalırsa, baylar, sizin bu yaptığınız alçaklık!”

“Bir dakika!..”

“İzninizle, sayın bayım!..”

“Ama bu... bu... bu...” diye dört yandan itiraz sesleri duyuldu konukların.

“Az önce de söylediğim gibi,” diye İppolit'in cırladığı duyuldu bu sırada, “bu yazıyı ben de, öbür arkadaşlarım da onaylamıyoruz. Yazıyı bu yazdı! –parmağıyla yanında oturan boksörü gösterdi.– Yazının incelikten uzak, yazım yanlışlarıyla dolu, tam onun gibi emeklilere özgü, cahilce bir yazı olduğunu kabul ediyorum. Kendisi hem ahmak hem de düzenbazın teki, bunları her gün yüzüne de söylüyorum, ama yine de yarı yarıya hak veriyorum kendisine: açıklık herkes için bir haktır, bu böyle olduğuna göre, Burdovskiy için de bir haktır. Yazıdaki cehalet örnekleri ayrı konu, bunun hesabını kendisi verir. Dostlarınızın burada bulunuşlarına az önce bütün arkadaşların adına karşı çıkmama gelince, sayın baylar, bilmenizi isterim ki bu yalnızca hakkımızı açıklamak içindi, yoksa aslında biz de tanıklar olsun istiyorduk ve buna buraya girmeden önce dördümüz birlikte karar verdik. Tanıklarınız kim olursa ol-

sun, hatta bunlar sizin dostlarınız bile olsalar, Burdovskiy'nin hakkını inkâr edemeyecekleri için (çünkü matematik kesinliği olan bir hak bu), tanıklarınızın sizin dostlarınız olması, gerçeğin bütünü ortaya çıkmasını sağlayacağı için daha bile iyi."

"Bu doğru, böyle karar vermiştik," diye doğruladı Lebedev'in yeğeni.

"Madem bu daha da iyiydi, o zaman demin, konuşmanın başındaki itirazlar nedendi?"

Bir şeyler söyleyerek kendini gösterme arzusuyla yanıp tutuşan boksör canlı, neşeli bir havayla (toplulukta kadınların bulunması herhalde kerdisini fazlaca etkilemişti):

"Yazıya gelince, Prens," dedi, "hastalığı nedeniyle zayıflıklarını bağışlamaya alıştığım arkadaşının az önceki ağır eleştirilerine karşın itiraf etmeliyim ki o yazının yazarı, evet, benim. Aslında ben yazıyı haber biçiminde yazmış ve sevdiğim bir arkadaşının dergisinde yayımlatmıştım. Bir tek ordaki şiir bana ait değil; gerçekten de ünlü bir mizahçı yazdı o şiiri. Burdovskiy'e okudum yazıyı, —ama tümünü değil— ve yayımlanması için kendisinin onayını aldım. Kabul edersiniz ki, onun onayını almadan da yayımlatabilirdim yazıyı. Açıklığın, yani basın özgürlüğünün genel bir hak olduğunu, soylu ve hayırlı bir hak olduğunu kabul edersiniz herhalde? Bu hakkı yadsımaya kalkışmayacak kadar ilerici bir insan olduğunuzu umarım, Prens?"

"Hiçbir şeyi yadsımaya niyetim yok. Ama kabul edin ki yazınız..."

"Biraz fazla sert mi demek istediniz? Ama bunun toplumun yararına olduğunu kabul edin; öte yandan insanı bu denli kıskırtan, adeta meydan okuyan bir olayı es geçmek de mümkün değildi. Evet, suçlular için sonuçlar kötü olacak, ama toplumun yararı her şeyin önünde gelir. Yazıda yer alan bazı... fazlaca abartılmış yanlışlara gelince, kabul edersiniz ki, önemli olan bir şeyi başlatmaktır, yani hedef ve niyet... yani hayırlı bir örnek vermek... ayrıntılar bundan sonra gelir. Yazının biçimini eleştirirken de bunun bir gülmece yazısı olduğunu unutmamak gerekir... ve... bu tip yazıların herkesin böyle yazdığını! Ha-ha!"

"İnanın bana, bayım, çok yanlış bir yol!" diye bağırdı Prens. "Benim Bay Burdovskiy'nin isteğini asla yerine getirmeyeceğim varsayımından yola çıkarak, bu yolda benim gözümü korkutmak, belki benden öç almak amacıyla yayımlattığınız belli oluyor yazı-

nızı. Ama işte yanıldınız: ben Bay Burdovskiy'nin isteğini yerine getireceğim. Evet, herkesin önünde size açıkça söylüyorum ki, Bay Burdovskiy'nin isteğini yerine getireceğim.”

“En sonunda akıllı ve soylu bir adamdan beklenen gerçekten akıllı ve soylu bir laf!” dedi boksör.

Lizaveta Prokovyevna'dan bir:

“Aman Tanrım!” koptu.

“Yo, olacak şey değil!” dedi General.

Prens, yakanrca:

“Bayanlar baylar, izin verin, bayanlar baylar, izin verin, açıklayayım,” dedi. “Beş hafta kadar önce, Bay Burdovskiy, Z.'de bulunduğum sıralarda, sizin adınıza hareket eden, vekiliniz Bay Çebarov geldi ziyaretime. Yazınızda onun için çok övücü şeyler söylemişsiniz Bay Keller, ama doğrusu ben kendisinden hiç hoşlanmadım. Kendisini görür görmez malın gözü biri olduğunu anladım, hatta, Bay Burdovskiy, açık konuşacak olursak, belki de saflığınızdan yararlanarak bu işin içine sizi o itti.”

Burdovskiy büyük bir heyecanla:

“Buna hakkınız yok... ben... ben... basit biri değilim, bu...” diye kekeledi.

“Bu tür varsayımlarda bulunmaya hakkınız yok!” dedi, öğüt verir gibi Lebedev'in yeğeni.

“Bu son derece aşağılayıcı bir varsayım!” diye cırladı İppolit. “Aşağılayıcı, gerçek dışı ve konuyla ilgisiz.”

Prens, telaşla suçunu kabul etti:

“Suçluyum baylar, lütfen beni bağışlayın, suçluyum! Birbirimize karşı çok daha açık olabilir miyiz diye düşünmüştüm yalnızca... siz bilirsiniz, nasıl isterseniz. Çebarov'a söylediğim şu oldu: ‘Şu anda Petersburg'da bulunmadığım için bir arkadaşımdan konuyla ilgilenmesini rica edeceğim ve durumdan da Bay Burdovskiy'i bilgilendireceğim.’ Bakın baylar, size olanca içtenliğimle söylüyorum ki, bu iş Bay Çebarov'dan dolayı epeyce midemi bulandırmıştı...” Burdovskiy'nin içerlediğini ve heyecanlandığını, öbürlerinin de heyecanlı itirazlar yükseltmeye başladıklarını gören Prens korkuya kapılarak, “Ah, lütfen kızınayın baylar! Tanrı aşkına kızmayın!” diye bağırды. “Bu işin içinde dolandırıcılık gibi bir şeyler sezmemin sizinle doğrudan hiçbir ilintisi olamaz! Çünkü o sırada ben sizleri tanımadığım gibi, adlarınızı bile bilmiyordum. Bir tek Çeba-

rov'a bakarak yargıda bulunuyordum. Bunları genel olarak söylüyorum, çünkü mirası almamdan beri kimlerin... kimlerin gelip de beni nasıl aldattığını bir bilseniz!"

Lebedev'in yeğeni alay eder gibi:

"Korkunç safsınız Prens!" dedi.

"Ancak, Prens ve milyoner olduğunu da unutmayalım," dedi İppolit. "Gerçekten iyi kalpli biri olabilirsiniz, Prens, ama yine de genel kuralların dışına çıkamazsınız."

Prens, telaşla:

"Mümkündür, mümkündür, baylar," dedi. "Hangi genel kuralardan söz ettiğinizi bilmesem de, tamamen mümkündür. Ama ben izninizle devam edeceğim, lütfen yok yere darılıp kırılmayın: sizleri aşağılamak gibi bir amacım olmadığına yemin ederim. Gerçekten de, baylar, içten bir şey söyleyecek oldum mu, hemen kırılıyorsunuz! Beni en çok şaşırtan neydi biliyor musunuz: 'Pavlişçev'in bir oğlu' olması ve Çebarov'un dediğine göre de, bu oğulun korkunç bir durumda bulunması!? Pavlişçev hem velinimetim hem babamın dostuydu. (Ah, niçin babam hakkında o yalanları yazdınız, Bay Keller? Ne bölük parasını cebine indirme, ne de bir astını aşağılama gibi bir şeylere karışmıştır; bundan en ufak bir kuşku yok. Böyle şeyler yazmaya eliniz nasıl vardı?) Pavlişçev hakkında yazdıklarınızsa hiç dayanılır gibi değil: bu son derece soylu insanın, sanki çok iyi bildiğiniz bir gerçekten söz ediyormuş gibi büyük bir cesaretle, kadınlara düşkün olduğunu, havai, maymun iştahlı biri olduğunu yazmışsınız. Gerçekten çok temiz, bilge bir insandı o. Hatta ünlü bir bilgindi; bilim dünyasında tanınmış pek çok insanla yazıştırdı ve bilim uğruna dudak uçuklatacak paralar harcamıştı. Onun tertemiz kalbi ve yaptığı iyi işler üzerine yazdıklarınızsa, kuşkusuz, doğru: benim o sıralar budala gibi bir şey olmam ve anlayışımın kıt olması (ama Rusça konuşabiliyor ve anlayabiliyordum) dolayısıyla bunlardan bir şey anlayamayacak olmam... Ancak, şu anda hatırladıklarımın tümünü değerlendirebilecek durumdayım."

"İzin verin," diye cırladı İppolit, "aşırı duygusallaştırılmadı mı iş? Çocuk değiliz. Hemen konuya girecektiniz güya. Saatin ona geldiğini hatırlatırım size."

"Hay hay, efendim," diye hemen alttan aldı Prens "O ilk güven-sizlikten sonra yanılmış olabileceğimi, Pavlişçev'in gerçekten de

bir oğlu olabileceğini düşündüm. Ama burada beni şaşırtan, hem de çok şaşırtan şey, bu oğulun, dünyaya gelişindeki gizi bu kadar kolayca, bu kadar umursamazca, üstelik de annesini rezil ederek açıklayıvermesiydi. Çünkü Çebarov o ilk konuşmamızda bile beni olayı kamuoyuna duyurmakla korkutmaya çalışıyordu.”

“Çok saçma!” diye bağırdı Lebedev’in yeğeni.

“Hakkınız yok! Buna hakkınız yok!” diye bağırdı Burdovskiy.

“Ne oğul, ne de ana, babanın ahlaksızlıklarının sorumlusu ya da suçlusu olamazlar!” diye heyecanla cırladı İppolit.

Prens, çekinerek:

“O zaman ona karşı daha da acıyıcı olmalıydı,” dedi.

“Prens, bu kadarı artık saflığın da ötesine geçmek!” dedi alayla gülümseyerek Lebedev’in yeğeni.

İppolit, yeniden:

“Hem ne hakkınız var?” diye cırladı.

“Hiç hakkım yok, bu açıdan çok haklısınız,” diye telaşla atıldı Prens. “Ama, ister istemez oldu bu. Ve ben kişisel duygularımı bu işe karıştırmamam gerektiğini ta o zaman düşünmüştüm. Çünkü Pavlişçev’e beslediğim duygular adına Bay Burdovskiy’in isteğini yerine getirmeyi kendime görev biliyorsam eğer, bunu ne pahasına olursa olsun yapmalıydım; yani burada Bay Burdovskiy’i sevip sevmememin, ona saygı duyup duymamamın hiçbir önemi yoktu. Bu konuya girmemin nedeni, baylar, bir oğulun annesinin gizlerini ortalığa böylesine umursamazca dökmesini doğal karşılayamamamdır. Aslında Çebarov’un aşağılık biri olduğu ve Bay Burdovskiy’i birtakım yalanlarla bu sahtekârlığa kışkırttığı sonucuna da bu noktadan hareketle vardım.”

“Bu kadarı fazla artık!” sesleri duyuldu konuklar arasında, hat-ta aralarında sandalyelerinden fırlayanlar oldu.

“Baylar! Böyle bir sonuca vardım, çünkü zavallı Bay Burdovskiy saf, savunmasız, üçkâğıtçılara kolayca kanabilecek bir insandı, bu yüzden “Pavlişçev’in oğlu”na özellikle yardım etmeliydim: hem Bay Çebarov’un onun üzerindeki etkisini bertaraf etmek için, hem de ona olan bağlılığımı, dostluğumu göstermek için. Ve sonuçta kendisine on bin ruble, yani yaptığım hesaplara göre Pavlişçev’in benim için harcadığı miktar tutarında bir ödeme yapmaya karar verdim...”

“Ne? Yalnızca on bin ruble mi?” diye ciyakladı İppolit.

“Prens, matematiğiniz ya çok zayıf ya da budala görünmenize karşın çok kuvvetli,” dedi Lebedev’in yegeni.

“On bin rubleye kesinlikle razı değilim,” dedi Burdovskiy.

İppolit’in sandalyesinin arkalığınan doğru sarkan boksör, te-laşla ve herkesçe duyulan bir fısıltıyla:

“Antip! Kabul et!” dedi. “Kabul et, sonra duruma göre tekrar bakarız!”

“Beni dinleyin Bay Mışkin,” diye cırladı İppolit, “bizim aptal olmadığımızı bilmenizi isterim. Konuklarınızın, alayla ve nefret-le gülümseyen şu saygıdeğer bayanların ve özellikle de şu... (Yev-geniy Pavloviç’i gösterdi) henüz kendisiyle tanışmak şerefine eriş-mediğim, ama hakkında epey şey duyduğum sosyetik beyefendi-nin sandığı kadar aptal ve bayağı olmadığımızı bilmenizi isterim.”

“Müsaade buyrun, müsaade buyrun, baylar, yine yanlış anladınız beni,” dedi Prens, heyecanla. Birincisi, Bay Keller, yazınızda servetime ilişkin verdiğiniz bilgiler tümüyle yanlış: öyle milyon-lar falan geçmiş değil elime: yazdığınız tutarın sekizde, hatta belki de onda biri tutarında bir şeydir elime geçen; ikincisi de İsviçre’de bana öyle on binlerce rubleler harcanmamıştır: Schneider yılda altı yüzruble alıyordu; onu da yalnızca ilk üç yıl alabildi; Pavlişçev hiç-bir zaman güzel birtakım dadılar bulmak için Paris’e gitmemiştir; bu da kuru iftira. Bana göre Pavlişçev on bin rubleden çok daha az para harcamıştır benim için; ama ben on bin diye düşündüm bunu ve kabul edersiniz ki kendisini çok, çok sevmiş de olsam, borcum diye bildiğim tutardan fazlasını önermem doğru olmazdı Bay Bur-dovskiy’e; yoksa büyük kabalık yapmış olurdum, çünkü sözkonu-su olan borç ödemesidir, sadaka dağıtmak değil. Nasıl olur da bu-nu anlayamazsınız, baylar! Ama bütün bunları, bu konudaki eksi-gimi daha sonra Bay Burdovskiy’e yakın dostluk göstererek, gelece-ğiyle yakından ilgilenerek kapatmak istiyordum; çünkü bence onu aldatmışlardı... aldatılmış olmasaydı annesiyle ilgili olarak Bay Kel-ler’in yazısında yer alan bayağılıkları kabul etmesi olanaksızdı. Yi-ne kendinizden geçmeye başladınız, baylar! Böyle giderse birbiri-mizi hiç anlayamayacağız! Evet, sonuçta benim dediğim çıktı; tah-minimin doğru olduğunu gözlerimle gördüm!”

Konuklarının kızgınlığını azaltma, onları yatıştırma çabası için-deki Prens, konuşma heyecanıyla onları büsbütün kızdırdığının farkında değildi.

Konuklar adeta kendilerinden geçerek:

“Neymiş doğru olan?” diye hep birden Prens’in üzerine yürüdüler.

“Bir dakika lütfen! Önce, Bay Burdovskiy üzerinde enine boyuna düşündüm; şu anda da kendisinin nasıl biri olduğunu gözlerimle görmüş bulunuyorum... Herkesin hiç durmadan aldattığı suçsuz bir insan bu! Korunmasız bir insan! Onu korumaya karar vermemin nedeni de bu. Sonra, bu sorunu kendisine havale ettiğim Gavril Ardalyonoviç’le, daha önce yolda olduğum, Petersburg’a geldikten sonra da üç gün hasta yattığım için ancak bugün, bir saat önce görüşebildim; kendisi bana Çebarov’un tam da benim düşündüğüm gibi biri olduğunu, amacının ne olduğunu ortaya çıkardığını, buna ilişkin kanıtlar elde ettiğini anlattı. Pek çok kişinin beni budala olarak gördüğünü biliyorum, baylar; benim isteyen herkese para verdiğimi duyan Çebarov, Pavlişçev’e karşı sevgimi, duyarlılığımı da göz önünde bulundurarak, beni kolayca aldatabileceğini sandı. Ama hepsinden önemlisi... Baylar, lütfen! Dinleyin, baylar! Hepsinden önemlisi... Bay Burdovskiy, Pavlişçev’in oğlu falan değil! Gavril Ardalyonoviç az önce bana elinde bunu doğrulayan kanıtlar bulunduğunu söyledi. Bütün bu yapıp ettiklerinizden sonra buna nasıl inanacaksınız bilemiyorum. İnanın bana, buna henüz ben de inanamıyorum; kuşkularım var... Gavril Ardalyonoviç henüz bütün ayrıntıları anlatmaya zaman bulamadı. Çebarov’un hilekârın biri olduğuna artık hiç kuşku yok! Kendisi zavallı Bay Burdovskiy’i ve sizleri, baylar, hepinizi aldattı. Aslında sizler gayet soylu duygularla arkadaşınıza yardım etmekten başka bir şey düşünmüyordunuz –kendisinin gerçekten yardıma ihtiyacı var, bunu ben de anlıyorum!– ama o sizleri bir dolandırıcılık olayının içine soktu, çünkü baylar, bu yapılan, özünde dolandırıcılıktan başka bir şey değildir!”

“Ne dolandırıcılığı! ‘Pavlişçev’in oğlu’ değil de ne demek? Böyle şey olur mu?”

Burdovskiy’nin arkadaşları panik içindeydiler, her kafadan bir ses çıkıyordu.

“Dolandırıcılık, evet! Bay Burdovskiy’nin gerçekten ‘Pavlişçev’in oğlu’ olmadığı ortaya çıkarsa, benden para istemesi doğrudan doğruya dolandırıcılığa girer (doğaldır ki, kendisinin de gerçeği bilmesi durumunda bu sözkonusu olurdu). Ama işte sorun

da tam burada: çünkü Bay Burdovskiy de aldatılmış durumda; bu yüzden onun temize çıkmasını ısrarla istiyorum; bu yüzden, saf bir insan olduğunu, yardıma ihtiyacı olduğunu, kendisine acıdığını söylüyorum; yoksa bu işe onun da dolandırıcı olarak katıldığını kabul etmek gerekir. Ben onun hiçbir şeyden haberi olmadığına inanıyorum. İsviçre'ye gitmeden önce ben de aynı durumdaydım: kekeleyerek, kopuk kopuk konuşur, düşüncelerimi doğru dürüst dile getiremezdim... Onun için kendisini çok iyi anlıyorum, ona acıyorum; çünkü ona çok benzer bir durumdaydım; bunları söylemeye hakkım var benim. Ve son olarak, ortada bir 'Pavlişçev'in oğlu' kalmamış olmasına, bunun tümüyle bir aldatmaca olduğunun anlaşılmasına karşın kararını değiştirmiyorum; Pavlişçev'in anısına bu on bin rubleyi yine vereceğim. Esasen ben Bay Burdovskiy ortaya çıkmadan önce de Pavlişçev anısına bir okula bağışlayacaktım bu on bin rubleyi, şimdi değişen bir şey olmuyor: ha okula vermişim, ha Bay Burdovskiy'e... Bay Burdovskiy 'Pavlişçev'in oğlu' değilse de, kendisini yine de 'Pavlişçev'in oğlu' saymak gerekir: çünkü onu öyle acımasızca aldattılar ki, zavallı kendini gerçekten 'Pavlişçev'in oğlu' sandı! Baylar, bir de Gavril Ardalyonoviç'i dinleyin ve bitsin bu iş! Lütfen kızmayın, heyecanlanmayın, hepiniz yerlerinize oturun! Gavril Ardalyonoviç şimdi bize her şeyi anlatacak ve inanın bütün ayrıntıları dinlemek için ben de sabırsızlanıyorum. Gavril Ardalyonoviç Pskov'a bile gitti, Bay Burdovskiy; yani sizin annenize, yani demin okunan yazıda öldüğü söylenen annenize. Anneniz sağ, Bay Burdovskiy; öldü denilerek sizi aldattılar... Oturun, baylar, oturun lütfen!"

Prens oturdu; yerlerinden fırlamış Burdovskiy takımını da oturmaya ikna etti. Aşağı yukarı on beş yirmi dakikadır büyük bir heyecanla, hızla ve bağıra bağıra konuşuyordu; bu arada daha sonra kendisini pişman edecek pek çok söz kaçmıştı ağzından. Onu bu kadar kızdırmasalar, böylesine kendinden geçirmeseler kimi belirsiz konulan böylesine apaçık dile getirmez, acele ve gereksiz yargılardan kaçınırdı. Nitekim yerine oturur oturmaz yakıcı bir pişmanlık acısıyla yüreğinin burkulduğunu duydu. Söylenecek şey miydi bunlar: kendisinin İsviçre'ye gitmesine neden olan hastalığın Burdovskiy'de de olabileceğini ima ederek –ne iması, bunu açıkça söyleyerek– Burdovskiy'i "kırmıştı"; sonra, okul için harcayacağı on bin rubleyi ona vereceğini söylemesi de yine büyük kabalık olmuş-

tu; hele bunu herkesin önünde söylemesi, sadaka niteliğine dönüş-türmüştü yardımını. “Oysa yarını bekleyebilir ve baş başa görüşme-miz sırasında söyleyebilirdim bunu!” diye düşündü Prens; kendine duyduğu öfke ve utançtan adeta başı dönüyordu: “Artık düzeltmek için çok geç! Budalayım ben! Tam bir budala!”

Bu sırada, baştan beri bir köşede hiç konuşmadan duran Gav-ri-la Ardalyonoviç Prens’in sözleri üzerine öne çıktı, onun hemen yanında durarak gayet sakin bir şekilde kendisine havale edilen iş-le ilgili açıklamalarda bulunmaya başladı. Bir anda konuşan her-kes sustu. Herkes, özellikle de Burdovski-y takımı büyük bir ilgiy-le onu dinlemeye başladı.

IX

Gavrila Ardalyonoviç, gözlerini kocaman ayırmış kendisine bakan ve heyecandan kulak kesilmiş Burdovski-y’e seslenerek:

“Saygıdeğer annenizin, babanız memur Burdovski-y ile olan ya-sal evliliğinden tam iki yıl sonra doğduğunuzu yadsımayacağınız kanısındayım,” diye başladı Gavrila Ardalyonoviç. Doğrudan Bur-dovski-y’e bakarak konuşuyordu. Burdovski-y, gözleri faltaşı gibi açılmış, büyük bir dikkatle kendisini dinliyordu. “Doğum tarihi-nizi kanıtlamak hiç zor değil; ve bu olayın Bay Keller’in yazısında hem sizi, hem de annenizi aşağılar biçimde çarpıtılması, çıkarları-nızı savunmak adına sizi daha haklı bir konumda gösterme peşin-de olan Bay Keller’in hayal gücünün ele avuca sığmazlığıyla açık-lanabilir ancak. Yayımlamadan önce tümünü değilse de, yazısının bir bölümünü size de okuduğunu söylemişti Bay Keller... okuduk-ları arasında bu bölümün yer almadığına hiç kuşku yok...”

“Gerçekten de orayı okumadım,” diye auldi, boksör. “Ama ben o bilgileri gerçekten güvenilir birinden elde etmiştim ve...”

“Bağışlayın, Bay Keller,” diye durdurdu boksörü, Gavrila Ar-dalyonoviç, “izin verin konuşmamı tamamlayayım. Çünkü, ina-nın bana sizin yazınıza da sıra gelecek, yapacağınız açıklamala-rı o zaman yaparsınız; şimdi biz sıramızı bozmayalım. Kız karde-şim Varvara Ardalyonovna Ptitsina’nın yardımıyla ve tam bir rast-lantı sonucu olarak, Nikolay Andreyeviç Pavlişçev’in, kız karde-şimin yakın arkadaşı, yurtluk sahibi, dul Vera Alekseyevna Zub-

kova'ya yirmi dört yıl önce, yurtdışından yazdığı bir mektup geçti elime. Vera Alekseyevna'yla tanıştıktan sonra, onun salık vermesiyle Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in çok yakın dostu ve uzaktan akrabası emekli albay Timofiy Fyodoroviç Vyazovkin'e başvurdum. Onda da iki mektup vardı, yine yurtdışından yazılmış. Bu üç mektup, mektupların tarihleri ve içlerinde yer verilen olaylar, Bay Burdovskiy, Nikolay Andreyeviç'in siz doğmadan bir buçuk yıl önce yurtdışına gittiğini ve orada aralıksız üç yıl kaldığını hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde ve adeta matematiksel kesinlikle kanıtlıyor. Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi anneniz yurtdışına hiç çıkmamıştır... Şu anda bu mektupları okuyacak değilim, vakit geç oldu. Şimdilik yalnızca bu gerçeğin bilinmesini istedim. Ama isterseniz yarın evimde buluşalım, dilediğiniz kadar tanık ve elyazısı uzmanı getirin yanınızda; anlattıklarımın doğru olduğunu göreceksiniz, buna inanacaksınız... böylece de konu kendiliğinden kapanıp gidecek."

Yeniden heyecanlı bir dalgalanma oldu... Burdovskiy, birden yerinden fırladı:

"O zaman beni aldattılar!" dedi. "Çebarov'dan çok önce aldattılar beni! Ne elyazısı uzmanı, ne buluşma... hiçbir şey istemiyorum. Size inanıyorum. Her şeyden vazgeçiyorum. On bin rubleyi de kabul etmiyorum. Hoşçakalın!.."

Kasketini aldı, çıkmak için sandalyesini geri itti. Gavrilâ Ardalyonoviç tatlı bir sesle:

"Mümkünse, Bay Burdovskiy, beş dakika daha kalabilir misiniz?" dedi usulca. "Bu olayla ilgili olarak, özellikle sizin için önemli olabilecek, en azından fevkalade ilginç, birkaç nokta daha var. Bence bunları öğrenmelisiniz, her şey tümüyle aydınlandığında çok rahat edeceksiniz."

Burdovskiy ses çıkarmadan oturdu, derin düşünceye dalmış gibi başını önüne eğdi. O ayağa fırladığında ona eşlik etmek için ayağa kalkmış olan Lebedev'in yeğeni de oturdu. Fazla heyecanlanmış, yılmış gibi görünmüyordu Lebedev'in yeğeni, ama onun da kafasının karmakarışık olduğu belliydi. İppolit suratını asmıştı; çok üzgün, çok şaşkıındı. Birden öyle öksürmeye başladı ki, mendili kan içinde kaldı. Boksör, adeta paniğe kapılarak:

"Ah, Antip!" dedi acıyla. "Hatırlarsan o zaman da... üç gün önce de söylemiştim ben sana, ya Pavlişçev'in oğlu değilsen? diye."

Bastırılmaya çalışılan gülümsemeler duyuldu; bir iki kişi bayığı duyulur bir şekilde güldü.

Gavrila Ardalyonoviç, kaldığı yerden sürdürdü:

“Şu anda söylediğiniz şey çok önemli, Bay Keller. Gerçekliğinden en küçük kuşku duyulamayacak verilerden hareketle iddia ediyorum ki, doğum tarihiyle ilgili doğru bilgilere sahip olan Bay Burdovskiy'nin, Pavlişçev'in yurtdışı ziyaretleri, onun, yaşamının büyük bölümünü yurtdışında geçirmesi ve nihayet Rusya'ya yalnızca kısa süreler için dönmesiyle ilgili bilgileri son derece sınırlı, hatta bu konuda hiçbir şey bilmiyor bile diyebilirim. Pavlişçev'in yurtdışına çıkışları artık o kadar sıradanlaşmıştı ki, bunlar haurlanmaya değer bir olay gibi görülmüyordu; hele üzerinden yirmi yıl geçmiş bir yurtdışı gezisini, o tarihte daha doğmamış olan Bay Burdovskiy şurda dursun, Pavlişçev'i yakından tanıyanların bile anımsayabilmeleri kolay değildi. Kuşkusuz şu anda bir inceleme başlatmak olanak dışı değil, ama itiraf ederim ki, edindiğim bilgiler tümüyle bir rastlantı sonucu geçti elime... bu bilgilere hiç ulaşamayabilirdim de. O yüzden Bay Burdovskiy'nin, hatta Bay Çebarov'un bir soruşturmaya girişseler dahi bu bilgilere ulaşabilmeleri olanaksızdı. Hatta belki hiç akıllarına bile gelmeyecekti bunlar...”

Ippolit birden sinirli bir tavırla sözünü kesti Gavrila Ardalyonoviç'in:

“İzin verin, Bay İvolgin. Bütün bu (beni bağışlayın) sayıklamalara ne gerek var? Her şey bütünüyle ortaya çıkmış bulunuyor; en önemli gerçek üzerinde hepimiz anlaşmış bulduğumuza göre işi uzatıp durmanın, kırıcı şeyler söylemekten öte ne yararı var? Belki de bizlere ve Prens'e ne denli usta bir araştırmacı, iz sürücü, sorgu yargıcı olduğunuzu göstererek övünmek istiyorsunuz? Yoksa olaylara bilmeden karıştığı için Burdovskiy'i temize çıkarmak, bağışlatmak mı niyetiniz? Eğer öyleyse, bunun küstahlıktan başka bir şey olmadığını bilmenizi isterim, bayım! Burdovskiy'nin sizin temize çıkarmalarınıza da, bağışlamalarınıza da ihtiyacı yok! Bunu böylece bilin! Kendisi zaten çok tatsız bir konumda şu anda, bu nedenle de çok üzgün... bunu görüp anlamanız gerekirdi ve...”

Gavrila Ardalyonoviç onun sözünü güçlkle kesebildi:

“Yeter, Bay Terentyev, yeter! Sakinleşin ve kendi kendinizi kıskırtmaktan vazgeçin! Yanılmıyorsam, çok da hastasınız? Sizin için gerçekten çok üzülüyorum. İsterseniz sözlerimi hemen burda bi-

tirebilirim...” Sabırsızlığa benzer genel bir hareketlenme görünce, telaşa ekledi: “Daha doğrusu olayın eksiksiz kavranılabilmesi için zorunlu birtakım ayrıntılara da kısaca değindikten sonra hemen bitirebilirim sözlerimi. Olayın bütün taraflarının eksiksiz bilgilencikleri için kanıtlarıyla birlikte anlatmak istediğim şey, Bay Burdovski, Nikolay Andreyeviç Pavlişçev’in annenize gösterdiği özenli ilgi ve yakınlığın tek nedeni, onun, Pavlişçev’in ilköğrenliğinde aşık olduğu yurtluk kızlarından birinin kardeşi olmasıydı. Pavlişçev o kadar aşıktı ki o kıza, kız eğer beklenmedik bir şekilde ölmeseydi evlenecekti kendisiyle, kesin kararlıydı buna. Pek az kişice bilinen, hatta unutulup gitmiş bu aile dramının tümüyle anlattığım gibi olduğuna ilişkin kesin kanıtlar var elimde. Bilmenizi istediğim bir başka şey de, annenizin daha on yaşında bir çocukken, Pavlişçev tarafından evlatlık alındığıdır. Bay Pavlişçev anneniz için hatırı sayılır bir de çeyiz düzmüştü. Bu ilgi ve yakınlık Pavlişçev’in akrabaları arasında kaygı dolu söylentilerin yayılmasına neden oldu; hatta onun evlatlığıyla evlenmeyi tasarladığından bile kuşku landılar. Ama anneniz yirmi yaşına basınca kendi isteğiyle (bunu da, kanıtlayabilecek durumdayım) Burdovski adında bir tapu memuruyla evlendi. Ticaretten hiç anlamayan Bay Burdovski’nin memuriyetten ayrılarak annenize drahoma olarak verilen on beş bin rubleyle ticari bir ortaklığa girdiğini, burda kendisini dolandırdıklarını, bütün sermayesini kaybetmenin acısına dayanamayarak içmeye başladığını ve çok geçmeden de –annenizle evliliğinin sekizinci yılında– hastalanıp bir erken ölümle bu dünyadan ayrıldığını kanıtlayacak doğrulukları su götürmez belge ve bilgilere de sahip olduğumu bilmenizi isterim. Babanızı kaybeden anneniz –bizzat onun tanıklığıyla edindiğim bilgilerdir bunlar– derin bir yoksulluk içine düştü ve Pavlişçev’in gönlü yüce bir davranışla kendisine düzenli olarak gönderdiği yıllık altı yüz rublelik yardım olmasaydı belki de ölüp gidecekti. Öte yandan, çocukken Pavlişçev’in sizi deliler gibi sevdiğini gösteren pek çok kanıt var. Gerek bu kanıtlar, gerekse annenizin tanıklığı, onun sizi yalnızca kekeme, sakat, acınası, mutsuz bir çocuk olmanızdan dolayı sevdiğini gösteriyor (Pavlişçev’in, hayatı boyunca, ezilmiş, itilmiş, doğadan bile güler yüz görmemiş insanlara, özellikle de çocuklara karşı sevecen bir yakınlık duyduğunu gösteren çok bilgi ve belge geçti elime ki, kanımca, olayımız açısından da son derece önemli

bir nokta bu). Son olarak, araştırmalarım sonucunda, Pavlişçev'in size tutku derecesindeki düşkünlüğünün (liseye girmeniz ve burada özel gözetim altında okumanız hep bu sayede idi), yurtluktaki insanlar ve Pavlişçev'in akrabaları arasında yavaş yavaş babanızın aldatılmış bir koca olduğu, sizin aslında Pavlişçev'in öz oğlu olduğunuz şeklinde bir düşüncenin yerleşmesine yol açtığı gibi çok önemli bir bilgiye ulaştığımı da övünerek belirtebilirim. Ama burada daha da önemli olan nokta, bu kuşkunun ancak Pavlişçev'in yaşamının son yıllarında, yani herkesin vasiyetname konusunda kaygılanmaya başladığı, olayların başlangıcının unutulup gittiği, soruşturma imkânının da kalmadığı bir sırada genel bir kanat halini almasıydı. Kuşkusuz bu yaygın kanı size kadar da ulaştı, Bay Burdovskiy; ulaşmakla kalmadı, sizi tümüyle etkisi altına da aldı. Tanışmaktan ve yüz yüze gelmekten onur duyduğum annenizin de bütün bu söylentilerden haberi vardı, ancak sizin bu söylentinin etkisinde kaldığınızı bilmiyordu (ben de söylemedim, dolayısıyla hâlâ bilmiyor). Saygıdeğer annenizi, Bay Burdovskiy, Pskov'da hastalıklar ve Pavlişçev'in ölümüyle düştüğü derin bir yoksulluk içinde buldum. Derin bir gönül borcu duygusuyla ve göz yaşları içinde bana sizin yardımlarınız sayesinde yaşamını sürdürdüğünü söyledi. Gelecekte sizden çok şey bekliyor ve gelecekteki başanlarınıza bütün yüreğiyle inanıyor..."

"Yetti artık!" diye bağırdı birden Lebedev'in yeğeni. "Niçin gerek duydunuz bu romana?"

"Son derece iğrenç!" dedi İppolit, olduğu yerde tedirgin bir hareket yaparak.

Burdovskiy ise bir şeyin farkında değildi sanki; kımıldısız duruyordu.

En zehirli dili konuşmasının sonuç bölümü için saklayan Gavril Ardalyonoviç sanki çok şaşırmış gibi:

"Niçin mi? Niçin, ha?" dedi kurnaz kurnaz. "Böylelikle, Bay Burdovskiy ilkin, Bay Pavlişçev'in kendisine olan sevgisinin onun gönül yüceliğinden kaynaklandığını, yoksa bunun bir oğul sevgisi olmadığını öğrenmiş oldu. Az önce Bay Keller'in yazısı okunurken orda yazılanları onaylayan Bay Burdovskiy'nin hiçbir şey bilme-se de bu gerçeği kesinlikle bilmesi gerekirdi. Sizi soylu bir insan olarak gördüğüm için söylüyorum bunları, Bay Burdovskiy. İkincisi de, burada Çebarov'un tasarladığı hırsızlık, dolandırıcılık gi-

bi şeylerin sözkonusu olmadığı görülmektedir. Bu noktanın benim için bile önemi var, çünkü az önce Prens biraz fazla heyecanlandığı için olacak bu talihsiz olayın içinde benim de hırsızlık-dolandırıcılık gibi bayagılıkların bulunduğundan kuşkulandığımı söyledi. Pek çok kişi olayın içinde dolandırıcılık bulunduğunu düşünebilir, hatta Çebarov tam bir üçkağıtçı da olabilir, ancak kendisinin bizim bu olayda daha çok bir iş takipçisi durumunda olduğu görülmektedir. Avukat olarak bu işten büyük para kazanmayı umuyordu ve hem çok incelikli, ustalıkli, hem de çok gerçekçi bir hesap yapmıştı: Prens'in kolayca para savurması, yine Prens'in ölen Pavlişçev'e karşı derin bir saygı ve gönül borcu duygusu içinde olması ve en önemlisi de namus borcu, vicdan borcu gibi konularda Prens'in şövalyece düşüncelere sahip olması, onun güvendiği noktalardı. Bay Burdovskiy'e gelince, Çebarov ve çevresindekiler kendisine inançlarına uygun bazı telkinlerde bulundular ve o da en ufak bir kişisel çıkar gözetmeden, belki yalnızca gerçeğe, ilerlemeye ve insanlığa hizmet için bu işe girdi. Ve şimdi açığa çıkarılan tüm bu gerçekler çerçevesinde herhalde herkes Bay Burdovskiy'nin ne kadar temiz, dürüst bir insan olduğunu anlamıştır. Böylece Prens kendisine hem demin olduğundan çok çabuk ve çok daha büyük bir istekle dostluğunu sunabilir hem de az önce okullardan ve Pavlişçev'den söz ederken anımsattığı yardımı yapabilir."

"Susun, Gavril Ardalyonoviç, susun!" diye bağırdı Prens. Büyük bir korku içindeydi; ama artık çok geçti.

"Söyledim size... hem kaç kez söyledim!" diye öfkeyle bağırdı Burdovskiy. "Para istemiyorum. Beş para almam! İstemiyorum... hem niçin..."

Veranda merdivenlerinden inip gitmek üzereydi. Ama Lebedev'in yeğeni kolundan tutup durdurdu onu ve kulağına bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Burdovskiy elini cebine götürüp üzeri yazılmamış büyükçe bir zarf çıkardı ve Prens'in yanındaki sehpanın üzerine fırlattı.

"Buyrun paranızı! Hangi cesaretle... hangi cesaretle verebildiniz bunu... para..."

"Çebarov eliyle kendisine gönderme cesareti gösterdiğiniz iki yüz elli rublelik sadaka!" diye açıkladı Doktorenko.

"Ama yazıda elli ruble deniyordu!" diye bağırdı Kolya.

Prens, Burdovskiy'e doğru yürüyerek:

“Suçluyum!” dedi. “Size karşı çok suçluyum, Bay Burdovski. Ama inanın bana sadaka gibi göndermedim o parayı size. Şimdi de suçluyum... demin de suçluydum (Prens son derece üzgündü, yorgun, tükenmiş bir hali vardı, kopuk kopuk, bağlantısız konuşuyordu). Dolandırıcılıktan söz ederken kastettiğim siz değildiniz... yanılmışım... Sonra, sizin de benim gibi hasta olduğunuzu söyledim, bu da bir yanılgıydı... siz benim gibi hasta değilsiniz... siz... ders veriyorsunuz, annenize bakıyorsunuz... Annenizi utançlı duruma düşürdüğünüzü söyledim, oysa siz onu seviyorsunuz, bunu kendisi söylüyor... Bütün bunları bilmiyordum ben. Gavrila Ardalyonoviç az önce bunlardan hiç söz etmemişti bana. Keşke biliyor olsaydım. Suçluyum... Ayrıca... size on bin ruble teklif etme cesaretini gösterdim... bunda da suçluyum. Bunu bir başka şekilde yapmalıydım... şimdiyse... artık bu yanlışımı düzeltemem, çünkü siz beni küçük görüyor, iğrenç buluyorsunuz.”

“Burası umarhaneye döndü!” diye bağırdı birden Lizaveta Prokovyevna.

Hemen arkasından Aglaya da:

“Hem de ne tımarhane!” diye doğruladı annesini, ama sözleri toplu gürültü içinde yitip gitti. Her kafadan bir ses yükseliyordu; bağıra bağıra tartışanlar da vardı, gülüşenler de. Ivan Fyodoroviç Yepançin aşağılanmış bir yüz ifadesiyle ve öfkeden içi içini yiyerek Lizaveta Prokovyevna’yı bekliyordu.

“Hakkınızı teslim etmem gerek, Prens,” dedi Lebedev’in yeğeni. “Nasıl diyeyim... (durup kırıncı olmayacak sözcüğü aradı) hastalığınızdan son derece ustalıkla yararlanıyorsunuz. Dostluğunuzu da, paranızı da o şekilde sundunuz ki, soylu bir insan mümkün değil kabul edemez bunları. Ya çok saf ya da çok kurnazsınız... elbette siz daha iyi bilirsiniz.”

Bu sırada para zarfını açan Gavrila Ardalyonoviç:

“Burada iki yüz elli değil, yalnızca yüz ruble var, baylar!” diye bağırdı. Sonra da, “Ben yalnızca, Prens, daha sonra bir yanlış anlama olmamasına çalışıyorum,” diye ekledi.

Prens, elini sallayarak:

“Bırakın, bırakın!” dedi.

Lebedev’in yeğeni hemen bu “bırakın”ın da üzerine atıldı:

“Hayır efendim, ‘bırakmayın’! Bu ‘bırakın’la da bizi aşağılıyorsunuz, Prens! Biz gizlemiyoruz ki, açık açık söylüyoruz: evet, zarfın

içinde iki yüz elli değil, yalnızca yüz ruble var. Ama ha iki yüz el-
li, ha yüz, ne fark eder?"

"Fark etmez olur mu?" dedi Gavril a Ardalyonoviç, safça bir
hayretle.

Lebedev'in yeğeni sinirli sinirli:

"Sözümü kesmeyin lütfen avukat bey," dedi. "Sandığınız kadar
aptal değiliz: elbette yüz ruble farklıdır, iki yüz elli ruble farklı...
Burada söylenilmek istenen paranın tutarı değil, ilkelerdir. Zarf-
ta yüz elli ruble eksik olması ufak bir ayrıntıdan başka bir şey de-
ğildir. Burada önemli olan, Ekselansları, Burdovski'y'nin sadakanı-
zı kabul etmeyip gerisin geri yüzünüze fırlatmasıdır; fırlatılan para
yüz ruble olmuş, iki yüz elli ruble olmuş, fark eder mi? Burdovs-
kiy on bin rubleyi kabul etmedi, hepiniz gördünüz; namuslu bir
insan olmasaydı o yüz rubleyi de getirmezdi! Aradaki yüz elli rub-
le Çebarov'un Prens'i ziyaretine harcanmıştır. Beceriksizliğimize,
bu işlerden zerre kadar anlamıyor olmamıza istediğiniz kadar gü-
lebilirsiniz. Zaten sürekli olarak bizi gülünç düşürmeye çalıştı-
nız. Ama sakın bize namussuz olduğumuzu söylemeye kalkışma-
yın! Bu yüz elli rubleyi, saygı değer bayım, Prens'e hep birlikte geri
ödeyeceğiz. Birer ruble birer ruble de olsa bu para ödenecek, hem
de faiziyle. Burdovski yoksuldur, milyonları yoktur onun başka-
ları gibi. Çebarov, yaptığı yolculuğun harcamalarını gösteren bir
fatura uzatınca, bunu ödemek zorunda kaldı. Biz kazanacağımızı
umuyorduk. Onun yerinde kim olsa böyle yapardı..."

"Nasıl yani?" dedi Prens Şç.

"Oynatmamak işten değil burda!" diye bağırdı Lizaveta Prokov-
yevna.

Baştan beri hep sessiz bir gözlemci olarak kalan Yevgeniy Pav-
loviç, gülümseyerek:

"Bu," dedi, "geçenlerde bir avukatın yaptığı ünlü savunmayı
anımsattı bana. Soygun amacıyla altı kişiyi birden öldüren bir sa-
nığın avukatı, müvekkilinin bu işi yoksulluğundan dolayı yaptığı-
nı öne sürmüş ve 'onun yerinde kim olsa aynı şeyi yapardı,' diye
eklemişti... Yani buna benzer, ama son derece eğlenceli sözlerdi."

"Yeter!" diye bağırdı birden Lizaveta Prokovyevna; sesi öfkeden
titriyordu. "Bu saçmalığa bir son verin artık!"

Korkunç öskeliydi, başını gözdağı verince sallıyor, kor gibi ya-
nan gözlerini meydan okurca ve aşağılarca oradakilerin üzerin-

de dolaştırıyordu: dostu düşmandan ayırabildiği çok kuşkuluydu şu anda. Nicedir tuttuğu öfkesinin patladığı, ne olursa olsun, derhal birilerinin üzerine atılma gereksiniminin artık dayanılmaz bir noktaya ulaştığı andı bu. Lizaveta Prokovyevna'yı tanıyanlar kendisinde olağanüstü bir durum olduğunu hemen anladılar. Ivan Fyodoroviç ertesi gün Prens Şç.'ye, 'Zaman zaman bu olur,' dedi, 'ama dünkü gibisi ancak üç yılda bir görülür...asla daha sık değil...' Sonra tane tane bir kez daha yinelemişti: 'Asla daha sık değil!'

"Hayır, Ivan Fyodoroviç! Bırakın beni!" diye bağılıyordu Lizaveta Prokovyevna. "Niçin şu anda kolunuzu veriyorsunuz bana? Niçin en başında çıkarmadınız beni burdan? Kocam olarak, ailenin başı olarak, sözünüzü dinlemeyen ve burda kalmakta direnen ben aptalı kulağımdan tuttuğunuz gibi çekip çıkarmalıydınız burdan! Kızlarınız için olsun kaygılanmadınız! Sağ olun, sizsiz de buluruz artık yolu... bu akşamın utancı bize bir yıl yeter! Size de, ikramlarınız için teşekkürler, Prens! Evet, size de teşekkürü unutmamalıyım! İşe bak, gençleri dinleyeceğim diye oturup kaldım burda! Bayağılık bu! Bayağılık! Kaos! Kepazelğin böylesini.. insan düşünde göremez! Çok mudur böyle insanların sayısı dünyada?.. Kes, Aglaya! Sen de kes, Aleksandra! Siz karışmayın bu işe! Siz de çevremde dönüp durmayın, Yevgeniy Pavloviç, bıktım artık! Sen de, bir tanem... (yeniden Prens'e dönmüştü) tutup bir de seni bağışlamaları için yalvanyorsun bunlara? 'Size para teklif etme cesareti gösterdiğim için beni bağışlayın!' Sana ne oluyor farfara (birden Lebedev'in yeğenine yöneldi): ne gülüp duruyorsun? 'Almıyoruz bu parayı; biz dilemiyoruz, talep ediyoruz!' Sanki bu budalanın ertesi gün gidip dostluğunu ve parasını sunacağını bilmiyor! Gideceksin, değil mi? Gidecek misin, gitmeyecek misin?"

Usul, uysal bir sesle:

"Gideceğim," diye mırıldandı Prens.

"Duyuyorsunuz, değil mi?" dedi Lizaveta Prokovyevna ve yeniden Doktorenko'ya döndü: "Sen de buna güveniyorsun işte! Paraları cebinde biliyorsun! Bunun için bütün o havalar, göz boyamaları! Yok, cancağızım, enayi yok karşınızda! Ciğerinizi okuyorum sizin! Bütün numaralarınızı biliyorum!"

"Lizaveta Prokovyevna!" diye bağırdı Prens

Prens Şç. de yumuşak bir sesle ve gülümseyerek:

“Gidelim, Lizaveta Prokovyevna,” dedi. “Geç oldu... Prens de bizimle gelsin.”

Kızlar korkuyla bir köşeye çekilmişlerdi; General’in de büyük korku içinde olduğu görülüyordu. Herkes tam bir şaşkınlık içindeydi. Daha uzakta duranlar belli etmemeye çalışarak gülüşüyor, fısıldaşıyorlardı. Hele Lebedev, yüzünden heyecanın doruklarında olduğu anlaşıyordu.

Lebedev’in yeğeni ağırbaşlılıkla, ama yine de epey şaşırmış:

“Kepazelik de, kaos da her yerde çıkabilir insanın karşısına hanımefendi,” dedi.

“Ama böylesi değil, bu sizinki gibisi değil!” diye bağırdı Lizaveta Prokovyevna çıldırmış gibi; kriz geçiriyordu sanki. Sonra kendisini sakinleştirmeye çalışanlara döndü: “Bırakın beni hepiniz, bırakın! Az önce, Yevgeniy Pavloviç, altı kişiyi öldüren müvekkilini savunan avukatın ‘bu suç yoksulluk yüzünden işlenmiştir, durumun doğal karşılanması gerekir,’ dediğini anlatmıştınız. Dünyanın sonu geldi herhalde. Böylesini hiç duymamıştım. Şu anda kafamda her şey yerli yerine oturdu! (Büyük bir şaşkınlıkla kendisine bakmakta olan Burdovskiy’i gösterdi başıyla) Sanki şu kekeme oğlan, adam kesmez mi? Keser! Bahse girerim, keser! Senin on bin rubleni almaz, vicdanen rahat olmak için almaz, ama gece gelip seni boğazlar ve çekmecenden o parayı alır gider. Hem de vicdanen rahat olarak yapar bunu! Bu onun için namussuzluk değildir! Bu, ‘soylu bir umutsuzluktan kaynaklanan taşkınlık’tır! Bu ‘bir tür inkâr’dır! Ya da Tanrı bilir daha ne saçmalıklardır! İşe bak! Her şey tepetaklak olmuş durumda! Evde el bebek gül bebek yetiştirdiğin kızın bir bakıyorsun caddenin ortasında arabaya atladığı gibi, ‘Anneciğim ben Karl’la ya da İvan’la evlendim, hadi Allahaismarladık!’²¹ Sizce belki hiçbir gariplik yok bu davranışta? Hatta belki de saygı dolu, doğal bir davranış gibi görüyorsunuz? Ya da kadın sorunu, falan? Şu bacaksız bile (başıyla Kolya’yı gösterdi) geçenlerde bunun ‘kadınlık sorunu’ olduğunu savunuyordu. Ananız aptalın teki de olsa, yine de siz insanca davranın ona! Neydi deminki burunlar Kafdağında havalannız öyle! O ‘savulun, biz geliyoruz’lar? O ‘bütün hakları bize verin, sonra da sakın hık mık etmeye kalkmayın’lar? ‘Bütün saygıları, hatta daha icat edilmemiş olanları bi-

21 Çernişevskiy’nin *Nasıl Yapmalı?* adlı romanında Vera Pavlovna’nın annesine veda ediş sahnesine gönderme yapıyor.

le bize verin, bizse size yalnızca bir uşak gibi davranacağız!’ Gerçeği arıyor, hakkı, adaleti savunuyorlar, ama yazdıkları yazı iftira dolu! ‘Dilemiyor, talep ediyoruz ve bizden hiçbir minnet, gönül borcu sözü duymayacaksınız, çünkü siz bunu yalnızca kendi vicdanınızın rahat etmesi için yapıyorsunuz!’ Ne ahlak anlayışı ama! Madem Prens senden bir teşekkür duymayacak, o zaman sana yanıt olarak, ‘Ben de Pavlişçev’e hiç gönül borcu duymuyorum, çünkü Pavlişçev de yaptığı iyilikleri kendi vicdanını rahatlatmak için yaptı!’ demez mi? Oysa senin bütün dayanağın onun Pavlişçev’e duyduğu gönül borcu! Çünkü Prens senden borç almadı ki onu geri istiyor olacaksın; tek dayanağın onun Pavlişçev’e duyduğu gönül borcu. Bu böyleyken nasıl olur da kendin tek dayanağın olan şeyi reddedebilirsin? Deliler! Baştan çıkarılmış küçük bir kızı lekelenmiş sayan toplumu vahşilikle, insanlıkdışılıkla suçluyorsun... madem toplumun bu kızı incittiği, üzdüğü kanısındasın, öyleyse ne diye gazetelerinle kızcağızı bu vahşi toplumun önüne çıkarıyor, sonra da bu yaptığından o kızın incinip üzülmemesini bekliyorsun? Deliler! Kendinizi dev aynasında görüyorsunuz! Tanrı’ya inanmaz, İsa’yı tanımazsınız! Burnu büyüklük ve gurur öylesine kemirmiş ki içinizi, bir gün birbirinizi yiyeceksiniz! Bunu size şimdiden söylüyorum! Bu nasıl bir karmaşa, kaos, kepezeliiktir Tanrının! Bu arsız da, bunca olup bitenden sonra hâlâ daha özür dilemek için bunlara sokulmaya çalışıyor! Merak ediyorum, çok mu sizin gibiler dünyada? Neye gülüyorsunuz? Yanınızda kalarak kendimi rezil etmeme mi? Ne gelir elden: rezil oldum bir kez; şimdiden sonra yapacak bir şey yok! Sen ne gülüyorsun suratsız (birden İppolit’e dönmüştü)? Doğru dürüst soluk alamıyorsun, ama milletin kafasına fitne fesat sokmayı biliyorsun! Şu oğlancığın da (Kolya’yı gösterdi) kafasını karıştıran sensin! Sürekli seni sayıklıyor... onu da kendin gibi Tanrıtanıamaz yaptın! Aslında yatırıp esaslı bir sopa çekmeli sana, bayım! Tuh senin yüzüne!” Lizaveta Prokovyevna son olarak Prens’e döndü ve adeta tikanırca: “Söyle bakalım, Prens Lev Nikolayeviç,” dedi, “yarın gidecek misin bunlara? Ha, gidecek misin?”

“Gideceğim.”

“Öyleyse bir daha gözüme görünme!” Çıkıp gitmek için sert bir hareket yaptı, sonra birden durdu, İppolit’i göstererek: “Bu Tanrıtanıamazın yanına da gidecek misin?” dedi ve İppolit’in yüzünde

beliren alaycı gülümsemeye dayanamayarak: "Sen benimle alay mı ediyorsun?" diye haykırarak üzerine atıldı.

"Lizaveta Prokovyevna!" haykırışları duyuldu dört yandan.

Aglaya da epeyce yüksek bir sesle:

"Maman, bu yaptığınız çok ayıp!" diye bağırdı.

"Tedirgin olmanıza gerek yok, Aglaya Ivanovna," dedi Ippolit; o andaki durumunun tuhaflığına bakmadan: üzerine atılan Lizaveta Prokovyevna her nedense kolunu sımsıkı tutmaktaydı ve yuvasından fırlamış gözlerini öfkeyle üzerine dikmişti. "Hiç tedirgin olmayın, *maman*'ınız ölen bir insanın üzerine atılınmayacağını nasılsa anlayacaktır. Gülüşümün nedenini açıklamaya hazırım... hatta açıklamama izin verilmesi beni çok da mutlu edecek."

Ippolit birden korkunç bir şekilde öksürmeye başladı; bir dakika kadar hiç kesilmedi öksürüğü.

"Ölecek, ama hâlâ söylev çekme sevdasında!" diye bağırdı, Ippolit'in mendiliyle dudaklarındaki kanı silişini izleyen ve sıkı sıkıya tutmakta olduğu kolunu hemen bırakan Lizaveta Prokovyevna. "Konuşacak halin mi var senin? Hemen gidip yatsana!"

"Zaten öyle yapacağım," dedi Ippolit usulca ve hırıldayan bir sesle. "Eve döner dönmez hemen yatacağım. İki hafta sonra öleceğimi de biliyorum. Geçen hafta B-n²² muayene etmişti, o söyledi. Onun için, izninizle veda makamında bir çift sözüm var."

"Cıldırдың mı sen, çocuk?" diye bağırdı Lizaveta Prokovyevna; dehşet içindeydi. "Hemen bir doktor gerek sana... Konuşma yapacak zaman mı şimdi? Hadi, doğru evine, yatağına!.."

"Evet, yatağıma yatacağım ve ölene dek de kalkmayacağım," dedi Ippolit gülümseyerek. "Aslında dün yapacaktım bu işi: yatıp, ölene dek kalkmayacaktım; ama hazır ayaklarım tutarken, öbürsü güne dek erteledim... bugün, bunlarla birlikte buraya gelebilmek için... ne var ki, çok yorulдум..."

"Evet evet, otur şöyle, ne diye ayakta duruyorsun! Otur şu iskemleye!" Lizaveta Prokovyevna bizzat uzanıp aldığı iskemleyi oturması için Ippolit'e doğru sürdü.

"Teşekkürler!" dedi usulca Ippolit. "Siz de geçip karşıma oturun... ve konuşalım. Konuşalım, Lizaveta Prokovyevna, konuşmamız gerek... Bunun üzerinde duruyorum artık." Yeniden gülümse-di. Düşünsenize, belki de son kez açık havaya çıkıyorum... bu bel-

ki de son kez insanların arasına karışmam... iki hafta sonra büyük olasılıkla toprak altındayım! Bir bakıma insanlarla, doğayla vedalaşıyorum burada... Fazla duygusal biri değilsem de, bunun burada, Pavlovsk'ta gerçekleşmesi mutluluk veriyor bana: ağaçların, yemyeşil bir doğanın ortasında..."

Gitgide daha çok kaygılanan Lizaveta Prokovyevna:

"Canım bırak şimdi konuşmayı falan, şu anda nöbet geçiriyorsun," dedi. "Demin cır cır cırlayıp duruyordun, şimdi soluk almakta bile zorlanıyorsun!"

"Az sonra dinlenirim. Son dileğimi geri çevirmeyin lütfen. Aslında, biliyor musunuz, ne zamandır düşlediğim bir şeydi sizinle konuşmak, Lizaveta Prokovyevna... Hakkınızda öyle çok şey duydum ki... Kolya'dan... Zaten bir o bırakmadı beni. Son derece kendine özgü, sıradışı bir kadınsınız, siz. Buna şu anda ben de tanık oldum... Biliyor musunuz, sizi sevdim bile sanki..."

"Tanrım, nerdeyse vuracaktım ona!"

"Sanırım, Aglaya Ivanovna engel oldu size? Kızınız Aglaya Ivanovna bu, değil mi? Öyle güzel ki, kendisini daha önce hiç görmediğim halde, demin bir bakışta o olduğunu anladım. İzin verin de son kez bir güzele bakayım hayatımda." Beceriksiz, çarpık bir gülümseme belirdi Ippolit'in yüzünde. "Bakın Prens de burada, sonra kocanız, herkes burada. Son dileğimi neden geri çeviriyorsunuz?"

"Bana bir sandalye!" diye bağırdı Lizaveta Prokovyevna, ama sonra kendisi uzanıp bir sandalye çekti, Ippolit'in tam karşısına oturdu; sonra Kolya'ya seslendi: "Kolya! Hemen evine götür onu! Yarın da ben bizzat..."

"İzniniz olursa, Lizaveta Prokovyevna, Prens'ten bir bardak çay rica edeceğim... Çok yoruldum. Biliyor musunuz, Lizaveta Prokovyevna, yanılmıyorsam, Prens'i size çaya davet etmek istiyordunuz... Burda kalsanız, birlikte olsak... Prens de belki çay ikram eder bize... Herkes adına kararlar verip işlere karışığım için beni bağışlayın... Ama sizin iyi bir insan olduğunuzu biliyorum, Prens'in de öyle... Hepimiz gülünçlüğe varacak denli iyi insanlarız..."

Prens telaşlandı. Lebedev bir koşu içeriye yollandı, Vera da onu izledi.

Bayan General biraz sertçe:

"Pekâlâ, konuş bakalım!" diye bildirdi kararını. "Yalnız, usul usul, heyecanlanmadan... Yüreğimi yumuşattın... Prens! Aslın-

da evinde çay iilmeyi hak etmiyorsun, ama, neyse kalayım bari... Ancak, kimseden özür falan dilemeyeceğim... hiç kimseden! Saçmalık bu! Yine de... seni kıracak bir söz çıktıysa ağızımdan, Prens, bağışla beni! Tabii eğer istersen.” Sonra birden, her nedense ona karşı müthiş suluymuşlar gibi kocasıyla kızlarına baktı: “Kimseyi kalması için zorlamıyorum, eve tek başıma da dönebilirim...”

Ama sözünü tamamlatmadılar; bir anda herkes çevresini sarıverdi. Prens herkese tek tek aya kalmasını rica etmeye ve bunu daha önce düşünemediği iin zrlere dilemeye başladı. General bile ortalığı yatıştırıcı bir şeyler mırıldandı, sonra da Lizaveta Prokovyevna’ya “verandanın epey serinlediğini, aman ha ştmemesini” söyledi sevecenlikle. Az kalsın Ippolit’e bile, “oktandır mı niversitedesiniz?” gibi bir şeyler soracaktı, ama bereket versin sormadı. Yevgeniy Pavloviç’le Prens ş. de birdenbire pek bir sevecen, neşeli olmuşlardı. Adelaida ile Aleksandra’nın da yüzlerinde şaşkınlığın yanısıra hoşnutluk anlatımı belirmeye başlamıştı. Kısacası Lizaveta Prokovyevna’nın krizi atlattımış olmasına herkes sevinmiş gibiydi. Bir tek Aglaya, uzakça bir köşeye çekilmiş, yüzü bir karış oturuyordu. Kimse ayrılmamıştı, kimsenin de ayrılmaya niyeti yok gibiydi; General Ivolgin bile, Lebedev’in bir ara kaşla göz arasında kendisine bir şeyler fısıldamış olmasına karşın gitmeyip kalmıştı; yalnız Lebedev pek hoş şeyler söylememiş olsa gerek ki, adamcağız hemen uzakça bir köşeye sinivermişti. Prens, kimseyi atlamadı, herkesi tek tek aya davet etti; Burdovskiy ve takımı da. Yalnız onlar soğuk bir tavırla Ippolit’i bekleyeceklerini söyleyerek verandanın en uzak köşesine çekildiler ve yine hep birlikte oturdular. Lebedev’in ayı –herhalde kendisi için– nceden hazırladığı anlaşılıyordu, çünkü çaylar hemen geldi. Saat on biri vurdu.

X

Ippolit, Vera Lebedeva’nın uzattığı çay fincanına dudaklarını dokundurup ıslattı, fincanı sehpayaya bıraktı ve birden utanmış gibi telaşla çevresine bakındı.

“ş fincanlara bir bakın, Lizaveta Prokovyevna,” dedi; anlaşılmaz bir telaş içindeydi. “Ne kadar harika bir porselen, değil mi? Bunlar Lebedev’in camlı dolabında, kilit altında durur hiç kullanılmazlar-

dı... Karısı çeyiz olarak getirmişti herhalde. Ama işte bizim için çıkarmış... sizin şerefimize... Ne kadar sevindiğini anlayın..."

Bir şeyler daha söyleyecekti ama, gerisini getiremedi.

"Tam tahmin ettiğim gibi: utandı!" diye fısıldadı birden, Yevgeniy Pavloviç, Prens'in kulağına. Ama pek hayra işaret değil bu, ne dersiniz? Az sonra öyle taşkınlıklar yapabilir ki, Lizaveta Prokovyevna apar topar terk eder burayı."

Prens, ona anlamamış gibi baktı.

"Yoksa siz de mi korkmazsınız taşkınlıktan?" diye devam etti Yevgeniy Pavloviç. "Ben hoşlandığımı bile söyleyebilirim. Hatta, keşke şimdi de olsa! Sevgili Lizaveta Prokovyevna'mızın cezasını çekmesi için! Ve bunun bugün, hemen şu anda olmasını istiyorum, bunu görmeden buradan ayrılmak istemiyorum. Ne oldu Prens, iyi değil gibisiniz?"

Prens dalgın ve biraz sabırsız:

"Evet, pek iyi değilim," dedi, "ama bunu daha sonra... şimdi izin verin." Adının geçtiğini duymuştu; İppolit kendisinden söz ediyordu.

"İnanmıyor musunuz?" dedi İppolit ve isterikçe gülmeye başladı. "Doğrusu da bu! Prens olsa hemen inanır, kesinlikle de şaşırmaz."

"Duyuyor musun, Prens?" dedi Lizaveta Prokovyevna, Prens'e dönerek.

Herkes gülüyordu. Lebedev ortaya fırlamış, kıpır kıpır, Lizaveta Prokovyevna'nın çevresinde dönüp duruyordu.

"Bak, ne diyorlar: az önce senin hakkında okunan yazının düzeltmelerini ev sahibin olacak şu yılışık adam yapmış?"

Prens şaşkın şaşkın Lebedev'e baktı.

"Ne susuyorsun!" diye bağırdı Lizaveta Prokovyevna, hatta ayağını sertçe yere vurdu.

Prens, yine öyle Lebedev'e bakmayı sürdürerek:

"Ne gelir elden?" diye mırıldandı. "Farkındayım, düzeltilmiş."

Hızla Lebedev'e dönen Lizaveta Prokovyevna:

"Doğru mu bu?" diye sordu.

Elini kalbinin üstüne götüren Lebedev, duraksamadan, tam bir güvenle:

"Tamamen doğru, Ekselansları!" dedi.

"Sanki övünüyor!" diye bağırdı, Lizaveta Prokovyevna, az kalsın sandalyesinden sıçrayacaktı.

Lebedev başını yere eğdi; başını gitgide daha çok yere eğerken, bir yandan da göğsünü yumrukluyor ve:

“Alçağın tekiyim ben! Alçağın tekiyim!” diye bağıırıyordu.

“Bana ne senin alçaklığından! Alçağım ben, deyip işin içinden sıyrılabileceğini düşünüyor! Bir kez daha soruyorum Prens: Hiç utanmıyor musun böyle insancıklarla görüşmeye?”

Lebedev yumuşacık bir sesle ve tam bir inanla:

“Prens beni bağışlar,” dedi.

Birden yerinde bir hamle yapan Keller, Lizaveta Prokovyevna'ya dönerek:

“Yalnızca soyluluğumdan, hanımefendi, bir de, az önce zatıalilerinin de duymuş olabilecekleri gibi, bizim kapı dışarı edilmemizi önermesine karşın arkadaşı ele vermemek için, evet, salt bunun için bu düzeltme işini az önce sizlerden gizledim. Ona başvurduğumu itiraf ederim, ancak bu yalnızca gerçeği bütünıyla ortaya çıkarabilmek içindi, yoksa üslubumda düzeltme yapması için değil. Galoşlar, İsviçreli profesörün kliniğindeki iştahı, iki yüz elli ruble yerine elli ruble gibi tam bilgi sahibi olmadığım konularda uzman bilgisine gereksinim duyduğum için altı ruble karşılığında bu bilgileri ondan aldım; onun katkısı bu bilgilerle sınırlıdır, yoksa üslup tümüyle benimdir.

Lebedev büyük bir telaşla atıldı, gitgide artan gülüşler arasında:

“Belirtmem gerekir ki, ben yalnızca birinci bölümü düzelttim,” dedi alttan alır bir havada. “Yazının ortalarına geldiğimizde görüş ayrığına düştük, bu nedenle ben yazının ikinci yarısında hiçbir düzeltme yapmadım; dolayısıyla ordaki bütün yanlışlar (ki, dikkatini zi çekmiştir, pek çok yanlış var!) benimle ilişkilendirilmemelidir...”

“Düşündüğü şeye bak!” diye bağırdı Lizaveta Prokovyevna.

“İzninizle sorabilir miyim,” dedi Yevgeniy Pavloviç, Keller'e, “yazıyı ne zaman düzelttiniz?”

“Dün sabah,” dedi Keller, rapor verir gibi. “Ve her ikimiz de bu görüşmenin aramızda sır olarak kalacağına şeref sözü verdik.”

“Duyuyor musun, Prens: önünde iki büküm olup sana sadık olduğuna yeminler ederken bir yandan ne haltlar karıştırmış! İnsancıklar! Puşkin'ini falan istemiyorum senin! Kızın da gözüne görünmesin!”

Lizaveta Prokovyevna kalkacak oldu, ama İppolit'in güldüğünü görünce, ona döndü:

“Aklından ne geçiyor, cancağızım, herkesin maskarası mı yapmak niyetindesin beni?”

“Tanrı saklasın!” dedi Ippolit, yüzünde çarpık bir gülümsemeyle. “Son derece sıradışı bir insansınız, Lizaveta Prokovyevna ve bu kişilik özelliğinizin beni nasıl şaşırttığını bilemezsiniz! İtiraf etmeliyim ki, sözü Lebedev’e bilerek getirdim; çünkü bunun sizi, yalnızca sizi etkileyeceğinden emindim. Çünkü Prens gerçekten de bağışlayacaktır Lebedev’i, hatta belki de bağışlamıştır bile... özürler de icat etmiştir onun adına... öyle değil mi Prens?”

Ağzından çıkan her sözcükle heyecanı biraz daha artan Ippolit tıkanır gibi oldu.

Onun konuşma tonuna çok şaşırان Lizaveta Prokovyevna öfkeyle:

“Ee?” dedi. “Sonra?”

“Hakkınızda çok şey duymuştum,” diye sürdürdü Ippolit. “Yani bu türden şeyler ve... büyük bir sevinçle... aslında ben, Lizaveta Prokovyevna, size saygı duymayı öğrendim.”

Ippolit bir şeyler söylüyordu, ama aslında bu sözlerle anlatmak istediğı bambaşka şeylerdi sanki. Hafiften alaycı bir tonla konuşuyor ve konuşurken inanılmaz ölçüde heyecanlanıyordu; sonra, çevresini kuşkuyla süzüyor, ağızladığı her sözcükte şaşıırıyordu; bütün bunlara bir de verem hastalığının ona kattığı görüntü, tuhaf, çılgınca denebilecek bakışlar eklendiğinde ister istemez herkesin dikkati onda toplanıyordu.

“Yüksek tabakayı tanımam (evet, bunu itiraf ediyorum), dolaşısıyla davranışlarınızın yabancısıyım; ama arkadaşlarım gibi size hiç uygun olmayan insanların oluşturduğu bir topluluk içinde kendiniz kalmaktan kaçınmadığınız gibi, kızlarınızın da burada kalmalarına ve rezilin rezili bir olayı dinlemelerine gözyumdu-nuz (gerçi onlar romanlardan her şeyi okuyup öğreniyorlar, ama olsun). Bunun beni nasıl şaşırttığını anlatamam, Lizaveta Prokovyevna. Bilemiyorum... yanılıyor olabilirim, çünkü aklım hep karışık... ama bir çocuk (evet, bunu da itiraf ediyorum), bir çocuk rica etti diye sizden başka kim kalabilir, bütün bir akşamını ona harcayabilir —ertesi gün bundan utanç duyacağını bile bile— (bunun da iyi bir ifade olmadığını kabul ediyorum)... demek istediğim, bütün bunlara son derece saygı duyuyorum... her ne kadar Ekselanslarının, sayın eşinizin, yüzünden bütün bunlardan hiç mi hiç hoşlan-

madığı okunuyorsa da... Hi-hi!" Yine ipin ucunu kaçırarak güldü İppolit, sonra birden korkunç bir şekilde öksürmeye başladı, iki dakika kadar sürdü öksürüğü.

Lizaveta Prokovyevna ona sert sert, ama ilgiyle bakarak:

"İşte tıkandın, gördün mü!" dedi. "Hadi, canım benim, yeter artık. Bu kadar yeter."

Birden İvan Fyodoroviç'in sesi duyuldu; sabrı tükenmişti anlaşılan, sinirli bir sesle:

"Yüksek müsaadenizle, saygıdeğer bayım," dedi, "ben de kendi yönümden bir noktayı belirtmek durumundayım: karım burada ortak dostumuz ve komşumuz Prens Lev Nikolayeviç'in evinde bulunmaktadır ve ne olursa olsun, delikanlı, ne Lizaveta Prokovyevna'nın davranışları ne de benim yüzümdeki ifade üzerine değerlendirmelerde bulunmaya hakkınız yok. Evet. Ve karım burada kaldıysa eğer –sinirliliği gitgide artıyordu General'in– bu daha çok merak ve tuhaf gençleri izlemek gibi, her çağdaş insanda bulunan anlaşılabilir bir duygu nedeniyledir. Ben de kaldım burada, tıpkı bazen yolda da bazen şey... şey..."

Yevgeniy Pavloviç yardım etti General'e:

"Nadir bir şey..."

Aradığı sözcüğü duymak Ekselanslarını çok sevindirmişti:

"Bravo! Çok doğru! Nadir bir şey gördüğüm zaman durup baktığım gibi... Ama beni asıl şaşırtan şey... belki de kızdıran demeliydim... Lizaveta Prokovyevna'nın burada kalmasının tek nedeninin hastalığınız olduğunu, –gerçekse eğer– ölmek üzere olmanız olduğunu anlamamanızdır, delikanlı. Yani o burada size acıdığı için kaldı, acıklı sözleriniz karşısında yüreği sızladı ve bu durum asla onun adına, niteliklerine, kişiliğine leke düşürme nedeni olamaz!" Kıpkırmızı kesilen General karısına dönerek tamamladı sözlerini: "Hadi, Lizaveta Prokovyevna, gitmek istiyorsan sevimli Prensimizle vedalaşalım ve..."

İppolit birden sözünü keserek:

"Verdiğiniz ders için teşekkürler, General," dedi çok ciddi bir tavırla; düşüncelere dalıp gitmiş gibi bakıyordu General'in yüzüne.

Aglaya, sabırsızlıkla sandalyesinden kalktı:

"Gidelim, maman!" dedi öfkeyle. "Daha ne kadar sürecek bu iş?"

Lizaveta Prokovyevna kocasına dönerek, büyük bir ağırbaşlılıkla:

“İki dakikacık daha izin ver, aziz, İvan Fyodoroviç,” dedi. “Nasıl titriyor baksana... sayıklayıp duruyor sürekli... Gözlerine bakınca her şey anlaşılıyor. Böyle bırakamayız onu. Bu gece sende kalabilir mi, Lev Nikolayeviç? Akşam akşam Petersburg’a sürüyüp götürmesinler zavallıyı...” Her nedense birden Prens Şç.’ye döndü: “Canınız sıkılmıyor ya, Cher Prince?” dedi, sonra dönüp kızına seslendi: “Aleksandra! Yanıma gel bakayım... saçını düzelt, canım.”

Hiç gerekmediği halde Aleksandra’nın saçlarını düzeltti, yanaklarından öptü. Zaten bunun için çağırmıştı yanına.

Dalgınlığından sıyrılan İppolit:

“Sizi gelişme yeteneği olan biri gibi gördüm, Lizaveta Prokovyevna...” dedi. Sonra asıl diyeceğini anımsayarak: “Hah, aklıma geldi,” dedi sevinçle. “Burdovskiy, annesini gerçekten korumak istiyor, değil mi? Ama öte yandan onu utançlı duruma düşüren de yine kendisi. Prens, Burdovskiy’e içtenlikle yardım etmek istiyor, ona sevecenlikle dostluğunu, parasını öneriyor, içinizde Burdovskiy’den belki de bir tek o nefret etmiyor; ama, bakın, ikisi nasıl düşman gibi duruyorlar! Hah-hah-ha! Annesine davranışlarını kendinize göre zarafetten yoksun, çirkin bulduğunuz için Burdovskiy’den nefret ediyorsunuz hepiniz, öyle değil mi? Değil mi? Öyle değil mi? Hepiniz biçimsel güzelliğe, zarafete çok düşkünsünüz, öyle değil mi? Aklınızda varsa yoksa bu var (çoktandır fark ettiğim bir şey bu). Ama şunu da bilmelisiniz ki, içinizden hiçbiri annesini Burdovskiy’nin annesini sevdiği kadar sevmemiştir! Burdovskiy’nin annesine gizlice, Ganeçka eliyle, para gönderdiğinizi biliyorum, Prens ve... bahse girerim ki...” Sinirli sinirli gülerek sürdürdü sözlerini: “Annesine karşı nezaket kurallarına aykırı ve saygısızca davranmakla suçlayacak sizi Burdovskiy... evet, yüzde yüz suçlayacak... ha-ha-ha!”

Yeniden tıkanı, öksürmeye başladı. Onu kaygılı bakışlarla süzen Lizaveta Prokovyevna:

“Bitti mi?” dedi sabırsızlıkla. “Söyledin mi her şeyi? Hadi bakalım şimdi doğruca yatıp uyumaya. Haline bak, tir tir titriyorsun! “Tanrım, inanamıyorum: hâlâ konuşuyor!”

İppolit gerçekten de Yevgeniy Pavloviç’e bir şeyler söylüyordu:

“Gülüyorsunuz? Baştan beri bana gülüp duruyorsunuz? Farkına varmadım sanmayın: siz sürekli bana gülüyorsunuz!”

Yevgeniy Pavloviç gerçekten de gülüyordu.

“Size sormak istediğim bir şey vardı, Bay... İppolit... bağışlayın, soyadınızı unuttum.”

“Terentyev,” dedi Prens.

“Doğru, Terentyev, teşekkürler Prens. Demin duymuştum, ama unutmuşum. Hakkınızda duyduğum bir şeyin doğru olup olmadığını soracaktım size Bay Terentyev: pencereden halka on beş dakika konuşsanız, onları bütün söylediklerinize inandırıp arkanızdan gelmeye ikna edebileceğinizi savunuyormuşsunuz?”

Anımsamaya çalışır gibi bir süre düşünen İppolit:

“Büyük olasılıkla söylemişimdir,” dedi. Sonra birden canlandı, Yevgeniy Pavloviç’e sert sert bakarak: “Hatta kesinlikle söylemişimdir!” diye ekledi. “N’olmuş!?”

“Hiç. Sadece duyduğumun doğru olup olmadığını öğrenmek için sordum.”

Yevgeniy Pavloviç sustu; İppolit’se sözünü tamamlaması için içi içini yiyerek ona bakmayı sürdürüyordu.

Lizaveta Prokovyevna, Yevgeniy Pavloviç’e dönerek:

“Bitti mi sözlerin?” dedi. “Bitmediyse hemen bitir, cancağızım, çünkü bunun uyku vakti geldi. Yoksa çıkamıyor musun işin içinden?” Korkunç bir şekilde canı sıkkın olduğu görülüyordu Lizavetta Prokovyevna’nın.

“Yo, işin içinden çıkamamak diye bir şey yok,” dedi Yevgeniy Pavloviç gülümseyerek. “Gerek arkadaşlarınızdan dinlediklerimden, gerekse, Bay Terentyev, sizin tartışılmaz bir yetenekle yaptığınız açıklamalardan anladığım kadarıyla siz; her şeyden önce ve her şeyin ötesinde, hatta hak’kın kendisi dışında her şeyi bir yana bırakarak, belki hak denilen kavramın neyden ibaret olduğunu bile araştırmaksızın... hakkın zaferini savunuyorsunuz? Yanılıyor muyum?”

“Hem de nasıl yanılıyorsunuz! Hatta ben ne dediğinizi anlamıyorum bile... E, sonra?”

Verandanın uzak köşesinden de homurtular yükseldi. Lebedev’in yeğeni duyulur duyulmaz bir sesle bir şeyler söyledi.

“Sonrası yok,” dedi Yevgeniy Pavloviç. “Sadece belirtmek istedim ki, böyle bir kuramdan kolayca, hakkın, güçlü olana ait olduğu kuramına geçilebilir. Nitekim dünyanın pek çok yerinde de sık sık karşılaşıyoruz bu durumla: yumruğu güçlü olanın hakkı, kişisel isteklerin hakkı vb. vb. Bildiğiniz gibi Proudhon da durmuştur,

güçlünün hakkı sorunu üzerinde.²³ Amerikan içsavaşında da en ilerici liberallerin bile çoğu çiftlik sahiplerinden yana tavır alırken şöyle düşünüyorlardı: Zenci zencidir, beyaz ırktan aşağıdır, dolayısıyla güçlü olan beyazdır, gücün hakkı da beyazdadır.”

“E?”

“Yani, siz de herhalde kim güçlüyse haklı olan odur diye düşünüyorsunuz?”

“Başka?”

“Mantıklı bir insansınız... Mantıksal düşünce zincirini de bilirsiniz: gücün hakkı, kaplan ve timsah haklarına, hatta Danilov ve Gorskiy'e pek uzak değildir.”

“Haberim yoktu... E-e?”

Ippolit'in Yevgeniy Pavloviç'i dinlediği yoktu, arada bir “e, sonra, başka” demesi onun ne söyleyeceğini merak ettiğinden değil, konuşma alışkanlığındandı.

“E'si yok, bitti, hepsi bu kadar.”

“Size hiç kızmıyorum,” dedi Ippolit. Bu sözü öyle beklenmedikti ki... ve bunu söyledikten sonra, bilinçli bir hareket olarak değil, öylesine, gülümseyerek elini uzattı Yevgeniy Pavloviç'e. Yevgeniy Pavloviç önce bu davranışa çok şaşırdı, sonra son derece ciddi bir yüzle, bir özürü bağışlar gibi uzatılan ele dokundu.

“Bana düşüncelerimi açıklama fırsatı sağladığınız için teşekkürlerimi sunmadan edemeyeceğim,” dedi her anlama gelebilecek saygılı bir sesle. “Çünkü gözlemlerime göre bizim liberallerimiz asla karşısındaki insanın kendine özgü düşünceleri olmasına izin vermez; ayrıca karşıt görüşlere de ya sövğüyle ya da bundan çok daha kötü şeylerle karşılık verir.”

“Çok haklısınız!” dedi General Ivan Fyodoroviç; ellerini arkasına bağladı, can sıkıntısından esnedi ve asık yüzle veranda merdivenlerine doğru birkaç adım attı.

23 *Proudhon da gücünün hakkı üzerinde durmuştur* – Anarşizmin de kurucularından sayılan Fransız sosyolog ve ekonomist Pierre Joseph Proudhon'un (1809-1865) “gücün hakkı” tezine, yani halkın devrimci güç kullanması'na gönderme yapıyor. Dostoyevski burada Yevgeniy Pavloviç'in ağzından Rus devrimcilerine karşı kendi düşüncelerini açıklamaktadır. Gerek sanat, gerekse gazetecilik yapıtlarında Dostoyevski bu konuyu pek çok kez ele almış ve devrimci zor'u haklı görmenin sonunun kaçınılmaz olarak “en güçlüünün yumruğunun ve kişisel isteginin hakkı” olduğunu, anarşi ve ahlaksal bozulma olduğunu savunmuştu.

Lizaveta Prokovyevna birden Yevgeniy Pavloviç'e dönerek:

"Siz de, yeter artık, cancağızım," dedi. "Sıktınız!"

Ippolit birden yerinden doğruldu, şaşkın şaşkın çevresine bakınarak:

"Eh, yeter bu kadar!" dedi. "Ben alıkoydum hepinizi. Her şeyi söylemek istedim sizlere... Son bir kez sizlere her şeyi söylemek... tabii, hayalden başka bir şey değildi bu..."

Zaman zaman sayıklamalı halinden birkaç dakikalığına sıyrılarak tümüyle bilinçli bir hale geçtiği ve uzun süredir hasta yatağında tek başına ve uykusuz geçen saatlerde düşündüğü şeyleri kendine geldiği böyle anlarda hatırladığı görülüyordu.

Birden:

"Eh, hoşçakalın!" dedi sertçe. "Size hoşçakalın demenin benim için kolay olduğunu mu sanıyorsunuz? Ha-ha!" Sorusundaki saçmalığa gülmüştü. Sonra, bir türlü düşündüklerini dile getirmeyi başaramamanın verdiği öfkeyle: "Ekselansları," dedi sinirli bir şekilde, "sizi cenaze törenime davet etmekten onur duyarım... Sizler de, bayanlar baylar, hepiniz General'le birlikte cenaze törenime çağrılısınız!"

Yine güldü; ancak bu artık bir delinin gülüşüydü. Lizaveta Prokovyevna korkuyla ona yaklaştı ve kolundan tuttu. Ippolit, yüzünde adeta donup kalan o deli gülüşüyle dimdik baktı onun yüzüne.

"Biliyor musunuz, buraya ağaçları görmeye gelmişim? Şunları..." Eliyle parktaki ağaçları gösterdi. "Gülünç mü bu, ha? Neresi gülünç bunun?" Sonra birden düşünceye daldı... derken başını kaldırdı, bakışlarını birini arar gibi kalabalık içinde dolaştırmaya başladı; hemen yanında, sağında durmakta olan Yevgeniy Pavloviç'i arıyordu; baştan beri hep aynı yerdeydi Yevgeniy Pavloviç, ama o bunu unutmuştu; sonunda bulabildi. "A, siz gitmemişsiniz!" dedi. "Az önce pencereden halka on beş dakika konuşmamdan söz ederken gülüyordunuz... Biliyor musunuz, on sekizimde değilim ben... Şu yasağa o kadar çok başımı koydum, şu pencereden o kadar çok baktım, her şeye ve herkese dair öyle çok düşündüm ki... Bilirsiniz, ölülerin yaşı olmaz. Geçen hafta, gecenin bir vakti uyanıp bunu düşündüm. En çok korktuğunuz şey ne sizin, biliyor musunuz? Bizi hor görmenize karşın, bizim içtenliğimizden korkuyorsunuz. Bu da başım yastıktayken düşündüğüm bir şey. Az önce sizinle alay ettiğimi mi sandınız, Lizaveta Prokovyev-

na? Hayır, sizinle alay etmek şurda dursun, sizi övmeye çalışıyorum... Kolya'nın dediğine göre, Prens sizin bir çocuk olduğunuzu söylüyor. Bu harika bir şey... Size söylemek istediğim bir şey daha vardı... bir şey daha vardı..."

Yüzünü elleriyle örttü, bir süre düşündü. "Ah, evet, şuydu: az önce siz vedalaşırken, bu insanlar, dedim, bir daha hiç olmayacaklar; onları bir daha hiçbir zaman göremeyeceğim. Ağaçları da öyle... Kırmızı, tuğladan bir duvar olacak yalnızca, Meyer'in evi... Pencerenin karşısında da... hadi, onlara bütün bunları anlat bakalım, dedim... Hadi, şu güzeller güzeli genç kızın ne kadar güzel olduğunu söyle bakalım, söyleyebiliyor musun? Bir dakika: sen ölüsün, kendini herkese ölü olarak tanı ve onlara 'ölüler her şeyi söyleyebilir' de. Hem buna Prenses Mariya Alekseyevna²⁴ da kötü bir şey söylemez, hah-ha!" Herkese kuşkuyla göz gezdirdi.. "Gülmüyorsunuz? Biliyor musunuz, kafamı yastığa koydum mu, aklıma neler neler gelir? Biliyor musunuz, doğanın alaycı olduğuna, bizimle alay ettiğine inanıyorum ben. Demin benim Tanrıtanıma olduğunu söylediniz, ama şu doğa yok mu... yine niçin gülüyorsunuz?" Gözlerini hüzünlü bir öfkeyle herkesin üzerinde tek tek dolaştırdı, durdu, "Çok acımasısınız!" dedi. Sonra, sanki birden anımsayıvermiş gibi, alabildiğine ciddi, inançlı: "Kolya'yı yoldan çıkartmadım ben!" dedi.

"İçin rahat olsun, kimsenin seninle alay ettiği yok," dedi Lizaveta Prokovyevna derin bir acıyla.. "Yann yeni bir doktor uğrayacak sana; öteki besbelli yanılmış... Otursana, ne diye ayakta duruyorsun? Sayıklayıp duruyorsun zaten... Ah, ne yapsak, nasıl yardım etsek şu çocuğa?" İppolit'in çevresinde dört dönüyor, onu koltuğa oturtmaya çalışıyordu. Bu sırada yanaklarında bir gözyaşı damlacığının ıslıdadığı görüldü.

İppolit durdu, büyülenmiş gibi elini kaldırdı, korkuyla uzattığı parmağıyla bu gözyaşı damlacığına dokundu; yüzünde çocuksu bir gülümseme belirdi; birden, neşeyle konuşmaya başladı:

"Ben... sizi... Bilemezsiniz, sizi... nasıl... O, yani işte şu, Kolya, bana durmadan sizden söz ederdi... ve nasıl bir hayranlıkla, an-

24 Prenses Mariya Alekseyevna - Griboyedov'un ünlü "Akıldan Bela" adlı oyununun sonunda yer alan ve zamanında herkesin dilinde dolaşan "Aman Tanrım! Prenses Mariya Alekseyevna buna ne diyecek!" şeklindeki dizeye göndermede bulunuluyor.

latamam. Kolya'nın bu taşkın, coşkun hallerini severim. Ben onu yoldan çıkarmış falan değilim... Benim arkamdan bir tek o kalacak... Oysa çok kişi kalsın isterdim... Ama kimse, hiç kimse yoktu yanımda! Etkin bir eylem adamı olmak istedim; buna hakkım vardı... ah, ne çok şey, ne çok şey istedim! Şimdiyse hiçbir şey istemiyorum! İstemek de istemiyorum; bundan böyle hiçbir şey istemeyeceğime yemin ettim. Hakikatü bensiz arayıp bulsunlar! Evet, alaycı, doğa! En güzel..." Birden canlandı, coşkuyla sürdürdü: "...en üstün, en kusursuz varlıkları, daha sonra onlarla alay etmek için mi var ediyor doğa? Dünyada en mükemmel diye kabul edilen varlığa, —o biricik varlığa— kan döktürecek sözler söylüyor, hem öylesine ki, tek seferde boşalsa tüm insanlığı içinde boğabilecek bir kan bu! Ah, iyi ki ölüyorum! Yoksa, kimbilir, ben de sonuçları korkunç olabilecek yalanlar söyleyebilirdim ve doğa da böyle bir oyun oynardı! Ben kimseyi yoldan çıkarmadım... ben hep insanların mutlu olmaları, hakikatin ortaya çıkarılması için yaşamak istedim... Pencereden Meyer'in duvarına bakarken on beş dakikalık bir konuşmayla herkesi, ama herkesi inandırabilmeyi kurdum hep. Oysa hayatımda tek bir kez bu fırsata eriştim; o da bütün insanlara değil, sizlere konuşabildim yalnızca... Peki sonuç ne? Koca bir sıfır! Sonuç: sizin beni hor görmeyiniz! Aptalın, gereksizin biri olarak görmeyiniz! Demek, zamanı geldi artık! Ardımda en küçük bir anı bırakmayı bile beceremedim! Ne bir ses, ne bir iz, ne bir eylem, iş, ne bir düşünceyi, inancı yaymak... Gülmeyin bu aptala! Unutun gitsin onu... unutun gitsin onunla ilgili her şeyi... unutun lütfen... bu kadar acımasız olmayın, unutun! Biliyor musunuz: vereme tutulmasaydım, kendi işimi kendim bitirirdim..."

Daha çok şeyler söyleyecek gibiydi, ama fazla konuşamadı, koltuğa yığıldı kaldı, yüzünü elleriyle kapadı ve küçük bir çocuk gibi ağlamaya başladı.

Lizaveta Prokovyevna:

"Pekâlâ, şimdi ne yapacağız, hadi söyleyin bakalım!" diye bağırarak hemen atıldı, sarsıla sarsıla ağlamakta olan İppolit'in başını alıp sımsıkı göğsüne bastırdı. "Tamam tamam tamam, yeter artık, hadi ağlama, sen iyi bir çocuksun, Tanrı bütün bu cahilliklerini bağışlar... yeter artık, metin ol... daha sonra utanırsın yoksa..."

İppolit başını doğrultmaya çabalayarak:

“Kardeşlerim var... küçücük çocuklar... suçsuz, günahsız, tertemiz yavrucaklar... O... o kadın onları yoldan çıkarır... Siz kutlu bir insansınız... siz kendiniz de çocuk gibisiniz... Kurtarın onları! Kurtarın o kadının elinden... o utan... Ah, yardım edin, Tanrı size daha çok verir. Tanrı aşkına, İsa aşkına yardım edin!...”

“Sonunda ağzınızı açıp bir şey söyleyecek misiniz, İvan Fyodoriç?” diye sinirle bağırdı Lizaveta Prokoviçna. “Ne yapacağız? Lütfedip şu sfenk sessizliğinize bir son verin artık! Siz bir karar vermeyeceksiniz, haberiniz olsun, ben geceyi burda geçireceğim! Yeter artık tiranlığınızla bana çektiirdiğiniz!”

Lizaveta Prokoviçna büyük bir coşku ve öfkeyle seslenmişti kocasına ve hemen, şu anda yanıtını bekliyordu sorusunun. Ama bu tür durumlarda hazır bulunanlar, sayıları pek çok da olsa, herhangi bir sorumluluk üstlenmekten kaçınır ve suskunlukla, edilgen bir ilgiyle karşılık verirler; düşüncelerini ancak çok sonra açıklarlar. Burada hazır bulunanlar arasında da sabaha dek tek kelime bir şey söylemeden bekleyebilecek olanlar vardı: örneğin, Varvara Ardalyonovna, gece boyunca uzakça bir köşede oturup, belki de kendince haklı nedenlerle, bütün konuşmaları büyük bir ilgiyle dinlemişti.

“Burası için, dostum,” dedi General, “bizim heyecanımızdan çok bir hastabakıcı gerek... bir de gece için güvenilir, akli başında biri. Tabii öncelikle Prens’e danıştıktan sonra, derhal dinlenmesi sağlanmalı hastanın. Yarın yine gelir, kendisiyle ilgileniriz.”

“Şu anda saat on iki ve biz gidiyoruz!” dedi Doktorenko, Prens’e... sinirli ve kırgındı. “Kendisi bizimle mi gelecek, yoksa burada, sizde mi kalacak?”

“İsterseniz siz de onunla birlikte kalabilirsiniz... herhalde yerimiz olur,” dedi Prens.

Keller, kendisinden beklenilmeyecek bir çeviklikle iki adımda General’e ulaşarak büyük bir heyecanla:

“Gece için güvenilir biri dediniz ya Ekselansları,” dedi, “ben arkadaşım için bu özveriye seve seve hazırım... Öyle iyi bir insandır ki çünkü o! Benim gözümde o hep büyük bir insan olmuştur, Ekselansları! Ben, kuşkusuz, eğitimimi biraz ihmal ettim... o eleştirilerine başladı mı, inanın bana, ağzından inciler dökülür, Ekselansları!..”

General umutsuzlukla başını öte yana çevirdi.

Lizaveta Prokovyevna'nın hastayı konuk edip edemeyeceğine ilişkin sinirli sorularına Prens:

"Kalırsa sevinirim... böyle gidebilmesi çok zor..." diye karşılık verdi.

"Sen de uyur gibi konuşuyorsun, anam babam! Bak, açık söyle: İstemiyorsan, ben kendi evime götürürüm, tamam mı! Tanrım! Şuna bak, ayakta duramıyor! Sen... hasta mısın yoksa?"

Prens'e geldiğinde onu ölüm döşeginde görmediği için çok şaşırان Lizaveta Prokovyevna, Prens'in sağlıklı oluşunu dış görünüşünün de etkisiyle biraz abartmıştı anlaşılan. Gerçekteyse, yakında geçirdiği kriz ve onu izleyen acı anılar, yaşadığı şu telaşlı gece, "Pavlişçev'in oğlu", hepsinin üstüne bir de şu andaki İppolit telaşı... Prens'in duyarlılığını büsbütün artırmış, onu hummalı bir hava içine sokmuştu. Ama gözlerinde bir başka kaygı, hatta belki de korku okunuyordu: İppolit'e derin bir kaygıyla bakıyor, sanki onun endişe verici bir şeyler daha yapmasından korkuyordu.

İppolit birden kalktı; çarpılmış, bembeyaz olmuş yüzünde utanç ve umutsuzluk okunuyordu. Çevrede toplananlar üzerinde nefretle, ürkekçe dolaşan bakışları ve titreyen dudaklarındaki çarpık, uçuk gülümseme ele veriyordu ruh halini. Gözlerini yere indirdi; verandadan bahçe yoluna inen merdivenlerin başında durmakta olan Burdovskiy ve Doktorenko'ya gülümsedi ve yalpalayarak onlara doğru birkaç adım attı. Onlarla gidiyordu.

"Ben de bundan korkuyordum!" diye bağırdı Prens. "Olacağı buydu!"

İppolit hızla ona döndü, öfkeden gözü dönmüş bir haldeydi; yüzünün her çizgisi seğriyordu:

"Demek bundan korkuyordunuz! Ve zatıalilerine göre 'olacağı buydu'? Şunu bilin ki, burada herkesten nefret ediyorum, ama..." Sesi hırıltılı halini almış, ağzından tükürükler saçmaya başlamıştı. "...içlerinde en nefret ettiğim insan sizsiniz! Siz: yezit, tadılıkla idare eden, budala, milyoner-hayırsever... en çok sizden nefret ediyorum! Ta ne zaman anladım sizi... adınızı duyduğum andan beri tüm varlığımla nefret ediyorum sizden. Bütün bunları düzenleyen sizsiniz! Beni bu hale sokan, bana kriz geçirten de sizsiniz! Ölmek üzere olan bir insanı bile utandırmayı başardınız! Korkaklığımın nedeni de sizsiniz! Ölmeyecek olsaydım sizi öldürürdüm! Sizin hayırlarınıza, yardımlarınıza ihtiyacım yok benim! Kimse-

den hiçbir şey istemiyorum, duydunuz mu beni! Demin sayıklıyordum ben, kendimde değildim, onun için sakın beni yendiğini sanmayın! Hepinize sonsuza dek lanet olsun!"

Burada iyice tıkanı.

"Ağladığı için utanca kapıldı," diye fısıldadı Lebedev, Lizaveta Prokovyevna'ya. "Olacağı buydu, ha!? Aşkolsun Prens'e! Adamın içini okuyor!"

Ama Lizaveta Prokovyevna Lebedev'e bakmaya gönül indirmede. Başını hafif geriye atmış, gururla, dimdik duruyor ve biraz ilgi, biraz hor görme karışımı bakışlarla karşısında duran "insancıklar"ı süzüyordu. İppolit sözlerini bitirince, General omuz silkecek oldu; Lizaveta Prokovyevna, davranışının hesabını sorar gibi kocasını öfkeyle yukardan aşağı süzdü, hemen sonra Prens'e dönerek:

"Bize geçirttiğiniz bu güzel akşam için teşekkürler, Prens," dedi. "Eksantrik aile dostumuz! Saçmalıklarınıza ailemizi de kattığınız için sevinçlisinizdir umarım... Ama bu kadar yeter, sevimli aile dostumuz! En azından sizi tanımamıza fırsat verdiğiniz için teşekkürler!"

Öfkeyle mantosunu düzeltmeye başladı; zaman kazanmaya çalışıyor, "ötekiler"in gitmesini bekliyordu. Derken "ötekiler"in çağırıldığı araba geldi (çeyrek saat kadar önce Doktorenko Lebedev'in lise öğrencisi oğlunu bir araba çağırması için göndermişti). General'in de karısının ardından Prens'e söyleyecekleri vardı anlaşılan:

"Gerçekten de, Prens, ben de hiç beklemezdim sizden böyle bir şeyi... Bütün o dostça ilişkilerimizden sonra... ve Lizaveta Prokovyevna da sonuç olarak..."

"Nasıl, nasıl olabilir böyle bir şey?" diye bağırarak Adelaida hızla Prens'e yaklaşıp elini uzattı.

Prens ona şaşkın şaşkın gülümserken birden sıcacık, hışımlı gibi bir fısıltıyla kulağı yandı:

"Bu pisliklerle hemen ilişkinizi kesmezseniz, sizden yaşamım boyunca nefret edeceğim!" Aglaya'ydı fısıldayan. Kendinden geçmiş gibiydi. Prens ona bakana dek, arkasını dönmesiyle yürüyüp gitmesi bir olmuştu. İlgisini keseceği kimse kalmamıştı Prens'in: hasta İppolit'i arkadaşları arabaya bindirmişti ve araba hemen hareket etmişti.

"Daha çok mu sürececek bu durum Ivan Fyodoroviç? Bu kötü çocuklara daha ne kadar katlanmak zorunda kalacağım?"

“Dostum, tabii ben... kabul edersin ki... zaten Prens de...”

General elini uzattığı halde Prens’le el sıkışmadı; büyük bir öfkeyle verandadan çıkmakta olan Lizaveta Prokovyevna’ya yetişmek için ardından koştu. Adelaida, nişanlısı ve Aleksandra içtenlikle, sevecenlikle vedalaştılar Prens’le. Yevgeniy Pavloviç de öyle... yalnız onun neşesi de yerindeydi.

“Dediğim çıktı! Ne var ki, burda olan size oldu, yok yere acı çektiniz!” diye fısıldadı çok sevecen bir gülümsemeyle.

Aglaya vedalaşmadan ayrıldı.

Ama o akşam olacak olanlar bu kadar değildi; Lizaveta Prokovyevna’nın hiç beklenmedik bir karşılaşmaya daha katlanması gerekecekti.

Merdivenlerden parkı çevreleyen yola henüz inmişti ki, birden bir çift kır at koşulu, göz alıcı bir araba hızla Prens’in daçasının önünden geçti. Arabada iki büyüleyici kadın vardı. Araba evi on adım kadar geçtikten sonra zınk diye durdu, kadınlardan biri ansızın bir tanıdığına rastlamış gibi başını arkaya çevirip, cınlayan, pek hoş bir sesle, Prens’in ve belki başka birinin daha yüreğini titreterek:

“Yevgeniy Pavliç? Sen misin?” diye bağırdı. “Seni sonunda bulabildiğim için nasıl sevinçliyim, bilemezsin! Özel olarak seni bulmaları için kente iki adam yollamıştım. Sabahtan beri seni arıyorlar!”

Yevgeniy Pavloviç yıldırımla vurulmuş gibi kalakaldı merdivenlerde. Lizaveta Prokovyevna da durakladı, ama onda en ufak bir korku, hatta şaşkınlık belirtisi yoktu; tıpkı az önce “insancıklar”a baktığı gibi, bir an soğuk bir küçük görme ve büyük bir gururla baktı bu küstah sesin sahibine, sonra hemen bakışlarını Yevgeniy Pavloviç’e çevirdi.

“Haberlerim var sana!” diye sürdürdü cınlayan ses. “Kupfer’in senetlerinden yana için rahat olsun; Rogojin’i ikna ettim, onların hepsini otuz bin ruble verip aldı. Üç ay için rahat olsun! Biskup’la bütün öteki süprüntü takımına gelince, tanıdıklar aracılığıyla onları da hallederiz! Kısacası işler yolunda. Hiç neşeni bozma! Yarın görüşürüz!”

Arabanın kımıldamasıyla gözden yitmesi bir oldu.

Öskeden kıpkırmızı olan ve bir süre şaşkın şaşkın çevresine bakan Yevgeniy Pavloviç:

“Delirmiş bu kadın!” diye bağırdı sonunda. “Dediklerinden de bir şey anlamadım. Ne senedi? Kim bu kadın?”

Lizaveta Prokovyevna bir süre daha onu kımıltısız bakışlarla süzdükten sonra, aniden dönüp kendi daçasına doğru yürümeye başladı; ötekiler de onu izlediler. Bir dakika geçmiş geçmemişti ki, Yevgeniy Pavloviç yeniden Prens’in verandasında göründü.

“Bu işin aslını gerçekten siz de bilmiyor musunuz Prens?”

“Hiçbir şey bilmiyorum,” dedi Prens; olağanüstü gergin olduğu görülüyordu.

“Bilmiyorsunuz demek?”

“Bilmiyorum.”

“Ben de bilmiyorum,” diye güldü Yevgeniy Pavloviç. “Yemin ederim, sözü edilen senetlerle falan hiçbir ilgim yok benim... Bir dakika, siz iyi değilsiniz... bayılacak gibisiniz sanki...”

“Yok... yok... inanın bir şeyim yok...”

XI

Tam iki gün sürdü öfkeleri Yepançinlerin; ancak üçüncü gün yürekleri yumuşadı, Prens’e acıdılar. Prens gerçi hep olduğu gibi pek çok şeyden kendini suçluyor, içtenlikle cezalandırılmayı hak ettiğini düşünüyordu, ama bir yandan da içten içe Lizaveta Prokovyevna’nın ona cidden kızamayacağını, onun daha çok kendi kendine kızacağını düşünüyordu. Böylece, küskünlüğün bu kadar uzaması üçüncü günün sonunda Prens için tam bir karabasana dönüşmüştü. Bunda başka olayların da payı vardı; özellikle de birinin. Bütün bunlar üç gün süresince Prens’in hayal dünyasında büyüdükçe büyümüştü (bir süredir kendini birbirine zıt iki aşırılığa düşmekle suçluyordu, Prens: “anlamsızlık derecesinde saflık” ve “kahredici, aşağılık” bir kuşkuculuk). Kısacası, arabasından Yevgeniy Pavloviç’le konuşan eksantrik kadının yarattığı olay kafasında korku verici bir gizeme büründü. İşin bütün diğer yönleri bir yana bırakıldığında bu bulmacanın özünün Prens açısından acıtıcı bir soruda düğümlendiği görülüyordu: bu yeni “tüyler ürpertici olay”ın da tek suçlusu yine o muydu, yoksa bir başka.. Ama bir başka’nın kim olabileceğine ilişkin düşüncesini tamamlayamadı. Şu N.F.B. harfleri meselesine gelince, bu herhalde masum bir yaramazlıktan, hatta son derece çocukça bir yaramazlık olarak görül-

meliydi; dolayısıyla da bu konu üzerinde daha fazla durup düşünmek ayıptı, hatta bir açıdan dürüstlüğe de sığmıyordu.

Bütün karışıklığından, karmaşasından başlıca olarak kendisinin sorumlu olduğu o “ayıplı akşam toplantısı”nın ertesi günü, her şeye karşın, Prens Şç. ile Adelaida’nın ziyaretlerinin sevincini yaşadı: yürüyüşe çıkmışlar, “onun sağlık durumu hakkında bilgi almak için şöyle bir uğramışlardı, ziyaretlerinin asıl nedeni buydu.” Yürüyüşleri sırasında Adelaida parkta çok yaşlı, yamru yumru olmuş, kovukları yarıkları, kat kat budakları, eğri büğrü dalları olan yeni yeşermiş harika bir ağaç görmüş ve kesinlikle, kesinlikle resmini yapmaya karar vermişti! Yarım saat kadar süren ziyaret boyunca yalnız bundan söz etmişti. Prens Şç. hep olduğu gibi sevimli, sevecendi; hep geçmiş, ilk tanışmalarına ilişkin olayları hatırladı. Sonuçta, dün akşamdan hiç söz edilmedi. Ama bir ara Adelaida gülümseyerek, Prens’e uğramalarının *incognito* olduğunu itiraf etti. Bütün itiraf bundan ibaret olmasına karşın yine de *incognito*’dan aile reislerinin, daha doğrusu, asıl, Lizaveta Prokovyevna’nın keyfinin pek yerinde olmadığını çıkarsamak mümkündü. Ama her ikisi de ziyaretleri süresince ne ondan, ne Aglaya’dan, ne de hatta Ivan Fyodoroviç’ten söz ettiler. Yürüyüşlerini sürdürmek için çıkarken de, Prens’i kendilerine eşlik etmesi için çağırmadılar. Evlerine çağırmaktan hele hiç söz etmediler. Hatta bu konuya ilişkin olarak Adelaida’nın ağzından kaçan bir söz çok anlamlıydı: yaptığı suluboya bir resimden söz ederken, bunu Prens’in görmemiş olmasına çok yazıklandı ve “Nasıl yapsak da görseniz bu resmimi,” dedi. Sonra da, “Buldum!” diye sevindi. “Kolya bugün bize uğrarsa onunla gönderirim size... ya da yarın yine Prens’le yürüyüşe çıktığımızda kendim getiririm.” Sorunu böyle herkesi hoşnut bırakacak bir ustalıkla çözme başarısı gösterdiği için çok sevindi.

Sonunda, artık vedalaşırlarken, Prens Şç. sanki birden aklına gelmiş gibi:

“Aziz Lev Nikolayeviç” dedi, “sahi, kimdi o kadın, dün akşam arabasından Yevgeniy Pavloviç’e bağırın?”

“Nastasya Filippovna’ydı,” dedi Prens. “Hâlâ bilmiyor musunuz o olduğunu? Yanındaki kadını ise tanımıyorum.”

“Ah, evet, duymuştum. İyi ama o bağırış neydi öyle? Özel bir anlamı mı vardı acaba? Doğrusu benim için de. başka pek çok kişi için de tam bir giz olmayı sürdürüyor o bağırış!”

Prens Şç. büyük bir şaşkınlık içinde olduğunu aşırı vurgulayarak konuşuyordu.

Prens Mışkin, son derece yalın bir tavırla:

“Bir tefecideyken, kendisinin rica etmesi üzerine Rogojin’in aldığı birtakım senetlerden söz ediyordu... Ve Rogojin Yevgeniy Pavloviç’i ödemeye ilgili olarak sıkıştırmayacakmış...”

“Evet, bunu ben de duydum, aziz Prens... Yalnız Yevgeniy Pavloviç’e ait herhangi bir borç senedinin olması mümkün değil! Öyle büyük bir servete sahipken... Gerçi eskiden biraz uçarıkları vardı, hatta benim de kendisine yardım ettiğim olmuştu, ama böyle bir servete sahipken tefeciden faizle borç almak ve bunların geri ödemesinde zorlanmak, bu yüzden kaygılanmak... olacak şey değil! Öte yandan kendisi asla Nastasya Filippovna’yla sen diye konuşacak bir yakın dostluk ilişkisi içinde de olamaz... ve buradaki en büyük gizem de bu. Hiçbir şeyden haberi olmadığına ve olup bitenlerden hiçbir şey anlamadığına yeminler ediyor ve ben kendisine inanıyorum. Benim, aziz Prens, burda sizden asıl öğrenmek istediğim, sizin bir şeyler bilip bilmediğiniz? Olur a, kulağınıza bir şeyler çalınmıştır diye soruyorum...”

“Hiçbir şey bilmiyorum; inanın bana, bu işle zerre kadar ilgim yok!”

“Ne oluyorsunuz, Prens? Doğrusu sizi tanıyamıyorum! Sizin böyle işle bir ilginiz olduğunu nasıl düşünebilirim? Anlaşılan bugün biraz sinirleriniz bozuk sizin.”

Kucaklayıp öptü onu.

“Nasıl yani ‘böyle’ bir işle? Ben ortada ‘böyle’ bir iş falan görmüyorum.”

Prens Şç. oldukça soğuk bir tavırla:

“Bu kadının, tanıklar önünde Yevgeniy Pavloviç’e, onda bulunmayan ve asla bulunmayacak bazı nitelikler yükleyerek bir şekilde bir şeylere engel olmak isteği çok açık.”

Prens Mışkin şaşırды, ancak yine de soran bakışlarla dimdik bakmayı sürdürdü Prens Şç.’ye. Ama Şç. susuyordu.

Sonunda Prens Mışkin:

“O zaman yalnızca senet işi değil bu?” dedi, biraz da sabırsızca. “Oysa dün yalnız senetlerden söz edilmedi mi?”

“Söylüyorum ya, azizim: Yevgeniy Pavloviç’in O’nunla, hele hele Rogojin’le ne ilişkisi olabilir ki? Bakın, yineliyorum: muazzam

bir servetin üstünde oturuyor Yevgeniy Pavloviç ve ben bunu çok iyi biliyorum... hatta yakında amcasından da büyük bir servet düşecek kendisine. Burada Nastasya Filippovna..."

Prens Şç. birden sustu. Besbelli Prens'le Nastasya Filippovna üzerine konuşmak istemiyordu.

Prens Mışkin bir dakika kadar sustuktan sonra:

"Bu durumda Yevgeniy Pavloviç'in onu tanıdığı sonucu çıkıyor?"

"Sanırım öyle. Dedğim gibi, uçarının tekiydi bir zamanlar Yevgeniy Pavloviç... dolayısıyla bu tanışma da herhalde eskide kalmış, şöyle iki üç yıl öncesinde falan bir tanışma. Yevgeniy Pavloviç o sıralar Totskiy'le de tanışırdı. Ama bugün bu yok... dolayısıyla aralarında birbirine sen diye seslenilecek bir ilişki asla olamaz. Siz de biliyorsunuz ki, o burada değildi; nerde olduğu da bilinmiyordu. Yeniden ortaya çıktığından çoğu kişinin henüz haberi bile yok; ben de ancak üç gün önce fark ettim."

"Arabası harika ama!" dedi Adelaida.

"Gerçekten, çok göz alıcı!"

Nişanlılar, Prens Lev Nikolayeviç'ten dostça, hatta kardeşçe duygularla ayrıldılar.

Kahramanımız içinse bu ziyaret sanıldığından çok daha önemliydi. Gerçi dün gecedен (hatta belki daha öncesinden) bu yana bazı şeylerden kuşkulanıp durmuştu, ama nişanlıların ziyaretine kadar bu kuşku ve endişelerinin doğruluğundan emin olamamıştı. Şimdiyse her şey aydınlanmaya başlamıştı: Prens Şç. her ne kadar olayı yanlış yorumluyorsa da, yine de gerçeğe epey yaklaşmış sayılırdı, işin içinde bir *entrika* olduğunu anlamıştı ("Belki de gerçeği tümüyle anlamış durumda da, bunu belli etmek istemiyor ve anlamadığı sanılsın diye mahsus yanlış yorumlar yapıyor, neden olmasın?"). Bir kez, az önceki ziyaretin (özellikle de Prens Şç. yönünden) bilgi almaya yönelik olduğu açıktı; bu da, onu resmen bu entrikanın düzenleyicilerinden biri olarak gördükleri anlamına geliyordu. Öte yandan bütün bunlar böyleyse eğer, o'nun korkunç bir şeyler peşinde olduğu anlaşılıyordu: neydi acaba peşinde olduğu şey? Ah, tam bir dehşetti bütün bunlar! "Sonra... nasıl durduracaksın o'nu? Yaptığı şeye inanıyorsa o'nu durdurmanın yolu yoktur ki!" Bunu kendi yaşadıklarıyla biliyordu Prens. "Delinin tekidir o! Delinin teki!"

Her şey de bu sabahı bulmuştu sanki; hepsi de ivedi çözüm isteyen öyle çok iş birikmişti ki, Prens bayagi kaygılıydı.

Vera Lebedeva biraz oyaladı kendisini: kucagında Lyubočka'yla gelen genç kız gülerек uzun uzun bir şeyler anlatmıştı. Derken hep ağzı açık gezen kız kardeşiyle lise öğrencisi erkek kardeşi de geldiler. Oğlan, Apokalipsis'te dünyadaki su kaynaklarına düştüğü söylenen "Pelin Yıldızı"nı, babasının, Avrupa'yı saran demiryolu ağı olarak yorumladığını söyledi. Prens, Lebedev'in böyle bir yorum yapacağına inanmadı, ilk fırsatta bunu bir de kendisine sormaya karar verdiler. Prens bu arada Vera Lebedeva'dan Keller'in dün kendilerine yerleştiğini ve kimi belirtilerden de ayrılmaya pek niyetli görünmediğini öğrendi: Keller, burda bir arkadaş çevresi edinmiş, General Ivogin'le de yakın dostluk kurmuştu. Yine de... Lebedevler'deki varlığının, yalnızca eğitimini tamamlamakla sınırlı olduğunu söylüyordu. Gün geçtikçe Lebedev'in çocuklarından daha çok hoşlanmaya başladığını fark etti Prens. Kolya bütün gün ortalarda görünmedi: sabah erkenden Petersburg'a gitmesi gerekmişti. Lebedev de bazı işleri için gün ağarmadan Petersburg'a gitmişti. Ama Prens'in asıl beklediği kişi Gavril Aardalyonoviç'ti: bugün kesinlikle uğraması gerekiyordu ona.

Gavril Aardalyonoviç akşam saat yediye doğru geldi. Prens daha onun yüzüne bakar bakmaz, "İşte olup bitenlerin içyüzünü bilen biri!" diye düşündü. Öyle ya, Varvara Aardalyonovna ve kocası gibi yardımcıları varken bilmemesi mümkün müydü? Ama Prens'in Ganya'yla ilişkisi hâlâ biraz kendine özgü bir ilişkiydi. Örneğin Prens, Burdovski işini ona havale etmiş, bu sorununu çözmede kendisine yardımcı olmasını rica etmişti. Ona duyduğu bu güvene –ve daha önce de aralarında geçmiş buna benzer bazı şeylere karşın–sanki ikisinin karşılıklı konuşmama kararı verdikleri bazı konular vardı aralarında. Prens'e arada bir Ganya sanki eksiksiz, dostça bir içtenlikten yanaymış, böyle bir yakınlaşmayı çok arzuluyormuş gibi gelirdi; hatta şu anda içeri girdiğinde de, aralarındaki bütün buzları kırmanın, bu içtenliği yaratmanın tam zamanı olduğunu düşündüğünü sandı onun (oysa Gavril Aardalyonoviç'in acelesi vardı; kız kardeşi Lebedev'in yanında bekliyordu kendisini; ikisinin hemen halletmeleri gereken bir iş vardı).

Tabii Ganya da sabırsız birtakım sorular, samimi birtakım itiraflar ve dostça bir söyleşi bekliyorsa eğer bunda çok yanılıyordu. Topu topu yirmi dakika süren ziyaret boyunca Prens son de-

rece dalgın, düşünceliydi. Bu nedenle beklenen soruların, daha doğrusu Ganya'nın sabırsızlıkla beklediği o tek sorunun sorulması mümkün değildi. Bunun üzerine Ganya da konuşurken çok ihtiyatlı olmaya karar verdi. Yirmi dakika boyunca hemen hiç susmadı, gülerek pek tatlı bir gevezelik tutturdu; birbirinden sevimli, uçarı, hafif şeylerden söz etti, ama asıl konuya hiç dokunmadı.

Ganya bu arada Nastasya Filippovna'nın, buraya, Pavlovsk'a geleli dört gün olmasına karşın herkesin dikkatini üzerine topladığını söyledi. Matroskaya diye bir sokakta, Darya Alekseyevna'ya ait küçük, kullanışsız bir evde oturuyormuş; buna karşılık Pavlovsk'ta onun arabasının üzerine araba yokmuş. Gelmesiyle çevresini genç-yaşlı bir hayran kitlesinin sarması bir olmuş. Arabasına bazen atlı hayranlar eşlik ediyormuş. Nastasya Filippovna eskisi gibi görüşeceği kimseler konusunda seçici davranıyor, herkesi kabul etmiyormuş. Gerektiğinde onu canla başla savunacak bir ekip oluşmuş çevresinde. Sayfiyecilerden bir delikanlı onun yüzünden nişanlısıyla kavga etmiş; yaşlı bir General de oğlunu lanetlemiş. Arabasıyla gezerken Darya Alekseyevna'nın uzaktan akrabası olan on altısına henüz girmiş çok güzel bir kızı da alıyormuş yanına; bu kızın sesi çok güzelmış, bu nedenle akşamları o küçük ev herkesin dikkatinin yöneldiği bir yer oluyormuş. Şu var ki, Nastasya Filippovna pek ciddi, ağırbaşlıymış; aşırı süslü giyinmemekle birlikte, olağanüstü zevклиymiş giysileri ve bütün kadınlar onun "zevkini, güzelliğini ve arabasını kıskanıyorlar"mış.

"Dünkü sıradışı olayın da," dedi Ganya, "belli bir amaç taşıdığına hiç kuşku yok... Nastasya Filippovna'ya da ya kara çalacak ya da onu suçlamanın bir başka yolunu bulacaklardır... hem de hiç gecikmeden." Ganya sözlerini bitirince Prens'in dünkü olay için "belli bir amaç taşıdığına kuşku yok" demesinin nedenini sormasını bekledi; bir de Nastasya Filippovna için söylediği "hem de hiç gecikmeden" sözünün açıklamasını isteyeceğini düşünüyordu. Ama Prens beklenen soruları sormadı.

Yevgeniy Pavloviç konusunu da Ganya yine durup dururken açtı. Bu da biraz garipti, çünkü Prens kendisine bu konuda bir şey sormamıştı. Gavrilâ Ardalyonoviç'e göre Yevgeniy Pavloviç, Nastasya Filippovna'yı tanıımıyordu; hatta şu anda bile pek tanıdığı söylenemezdi, çünkü üç dört gün kadar önce bir gezinti sırasında

da birisi tarafından tanıştırlmıştı ona ve herhalde bir kez olsun genç kadının evindeki toplantılara katılanlar arasında yer almamıştı. Borç senetleri konusu doğru olabilirdi (hatta Ganya'ya göre kesin doğrudu). Yevgeniy Pavloviç'in, evet, büyük bir serveti vardı, ama "çiftlikleriyle ilgili olarak epeyce karışık durum vardı". Ganya böylesine ilginç bir noktaya gelmişken birden açıklamalarına son verdi. Nastasya Filippovna'nın dünkü beklenmedik davranışı üzerine, laf arasındaymış gibi geçiştiriverdiği yukarda sözü edilen birkaç cümleden başka bir şey söylememişti. Derken Varvara Ardalyonovna Ganya'yı almak için uğradı, hepsi topu topu bir iki dakika kaldı; ama bu arada —o da hiç sorulmadan, kendiliğinden— Yevgeniy Pavloviç'in bugün ya da yarın Petersburg'a gideceğini, kocasının (Ivan Petroviç Ptitsin) da Yevgeniy Pavloviç'in bazı işleri için onun gibi Petersburg'a gideceğini, orada gerçekten de, galiba, bazı şeylerin dönmekte olduğunu söyledi. Tam ayrılırlarken de Lizaveta Prokovyevna'nın bugün yüzünden düşenin bin parça olduğunu, ama asıl tuhaf olan şeyin, Aglaya'nın bütün ailesiyle —yalnız ana babasıyla değil, ablalalarıyla da— kavga etmesi olduğunu söyledi. Varvara Ardalyonovna'ya göre "bu hiç iyiye alamet değil"di. Prens için çokanlamlı bu son haberi söz arasındaymış gibi verdikten sonra, iki kardeş çıkıp gittiler. Ganečka, belki alçakgönüllü görünmek için, belki de "Prens'in duygularına acıdığından" "Pavlişçev'in oğlu" konusunu hiç açmamıştı. Yine de Prens özenle çalışarak işin altından başarıyla kalktığı için kendisine teşekkür etti.

Sonunda yalnız kalabildiğine pek sevindi Prens; verandadan çıktı, yolun karşısına geçip parka gitti; atacağı bir adımla ilgili olarak enine boyuna düşünmek, bu konuda son kararını vermek istiyordu. Ama bu öyle üzerinde enine boyuna düşünülecek bir "adım" değildi; yalnızca karar vermeye bağlıydı: birden her şeyi yüzüstü bırakıp hemen şimdi, hatta kimseyle vedalaşmadan geldiği yere, hatta daha da uzak, ıssız yerlere dönmek için karşı konulmaz bir istek duydu içinde. Çünkü burda birkaç gün daha kalırsa eğer, geri dönülmez biçimde bu dünyanın içine çekilecek, kendini bu dünyaya ait hissedecekmiş gibi geliyordu ona. Ama daha on dakika bile düşünmemişti ki, kaçmanın "olanaksız" olduğuna, bunun korkaklıktan başka bir şey olmadığına, önündeki sorunları çözmek ya da çözmek için elinden gelen çabayı harca-

mamak gibi bir hakkı bulunmadığına karar verdi. Bu düşüncelerle eve döndü; pek üzgündü, parkta dolaşması on beş dakika bile sürmemişti.

Lebedev hâlâ dönmemişti eve; akşama doğru Keller daldı birden odasına; sarhoş değildi, dertleşmek, itiraflarda bulunmak istiyordu yalnızca. Gelir gelmez Prens'e açıkça, bütün yaşamını anlatmak istediğini, Pavlovsk'ta kalış amacının da zaten bu olduğunu söyledi. Ondan kurtulmanın yolu yoktu; asla gitmeyeceği belliydi. Uzun, tutarsız bir konuşma hazırlamış gibiydi; ama daha ilk tümcesinden hemen anlatacağı son şeye atladı ve "Tanrı'ya inanmaması" nedeniyle bütün ahlaki değerlerini yitirdiğini, böylece, hatta hırsızlık bile yaptığını anlattı. "Hiç aklınıza gelir miydi bu?"

"Bakın, Keller," dedi Prens, "yerinizde olsam, zorunlu olmadıkça böyle bir itirafta bulunmazdım."

"Bunu size, yalnızca size söylüyorum, Prens hazretleri, ahlaki gelişmeme yardımınız olur diye!.. Öleceğim ve bütün sırlarım benimle birlikte toprak altına gidecek! Ama Prens, günümüzde para bulmanın nasıl, nasıl zor olduğunu bir bilerseniz! Sorarım size, paranız yoksa, nerden, nasıl bulacaksınız? Diyorlar ki: altınlarını, elmaslarını rehin bırak, karşılığında para verelim. Yani bende olmayan şeyleri istiyorlar. Sonunda tepem attı, dedim ki: zümrüt karşılığında da para verir misiniz? Veririz, veririz, dediler. İyi, çok iyi öyleyse, dedim, şapkamı giyip çıktım. Namussuz herifler! Böyle alçaklık görülmüş şey midir!"

"Peki sizde zümrüt var mıydı?"

"Bende zümrüt ne gezer! Ah, Prens, ne kadar saf, tertemiz, çobansı bir hayat anlayışınız var!"

Sonunda acıma değil de utanmaya benzer bir şeyler duydu Prens. "Acaba birinin olumlu etkisiyle onu adam etmek mümkün olabilir mi?" diye bir düşünce geçti kafasından. Bu konuda kendisinin yararlı olabileceğini sanmıyordu, kendini küçük gördüğünden değil, dünyaya bakışıyla ilgili özel bazı nedenlerden dolayı. Yavaş yavaş öyle daldılar ki konuşmaya, ayrılmak istemediler. Keller anlaşılmaz bir şekilde, işte bu itiraf edilemez denilecek şeyleri bile adeta iştahla açıklıyordu. Her itirafına pişman olduğunu, "içinin kan ağladığını" söyleyerek başlıyor, ama bunları adeta böbürlenir gibi ve... öyle komik bir şekilde anlatıyordu ki, bazen ikisi birden, katılırcasına gülüyorlardı.

"Biliyor musunuz," dedi sonunda Prens, "öyle çocuksu bir güven duygusu ve öyle bir doğruculuk var ki sizde, pek çok şeyi yalnız bunlar nedeniyle bağışlayabilir insan sizde."

"Soyluyum, efendim," dedi Keller duygulanarak, "soyluyum, şövalyeler gibi soyluyum. Ama biliyor musunuz, her şey hayal aleminde kalıyor, hiçbir şey gerçeğe dönüşmüyor. Bu niçin böyle, anlayamıyorum?"

"Umudunuzu yitirmeyin. En azından şu anda bana içinizi dökünüz... ve herhalde anlatacak başka hiçbir şeyiniz kalmadı?"

"Hiçbir şey mi?" dedi Keller, yazıklanır gibi. "Ah, Prens, ne zaman vazgeçeceksiniz insanları İsviçreli gibi görmekten?"

Prens, ürkek ve şaşkın:

"Yoksa hâlâ anlatacak şeyleriniz var mı?" diye sordu. "Peki ben-den beklediğiniz şey neydi, Keller? Ve neden bana itirafta bulunmaya geldiniz?"

"Sizden ne mi bekledim? Öncelikle şu eşsiz, çocuksu saflığını-zı izlemek çok hoş bir şey. Sonra, oturup sizinle söyleşmek... Öncelikle, biliyorsunuz ki, karşınızda erdemli bir insan var; sonra... sonra..."

İkirciklenerek duraksadı.

Prens alabildiğine yalın, ama aynı zamanda da pek ciddi ve biraz da ürkek bir tavırla yardım etti ona:

"Belki de borç para isteyecektiniz?"

Keller, iğne batmış gibi hopladı. Şaşkınlık dolu gözlerini Prens'in gözlerinin ta içine dikti, sonra masaya güçlü bir yumruk attı.

"İşte karşınızdaki insanlara böyle şaşırtıyorsunuz pusulalarını! El insaf, Prens! Saflığın, temizliğin böylesi insanlığın altın çağında bile duyulmuş görülmüş şey değildi. Öte yandan bir ok gibi insanın içine, en derinlerine girip, en ince psikolojilerine nüfuz etmeniz de anlaşılır gibi değil doğrusu! Ama müsaade buyurun, Prens... bunun kesinlikle açıklanması gerek, yoksa ben öyle şaşırmış durumdayım ki... Doğrusu, evet, benim asıl amacım sizden para istemektir, ama siz bana 'yoksa borç mu isteyecektiniz?' diye öyle bir sordunuz ki, sanki bunda ayıplanacak hiçbir şey görmüyorsunuz, sanki bunun tam da böyle olması gerekmiş gibi..."

"Gerçekten de, sizin yönünüzden tam da böyle olmalı değil mi?"

"Ve siz bu yüzden bana kızmıyorsunuz da?"

"Neden kızayım ki?"

“Bakın Prens, dün burada kalmamın nedenlerinden biri, Fransız Başpiskopos Burdalu’dur²⁵ (Lebedev’in evinde sabahın üçüne dek hemhal olduk kendileriyle!). Ama asıl önemlisi (doğruyu söylediğime istediğiniz yemini edeyim size!) olanca içtenliğimle size günah çıkartarak ahlaki gelişmemde bir aşama kaydetmek istememdir. Bu düşünceyle sabaha dek gözyaşları döktüm durdum ve ancak sabah dörde doğru uyudum. Şimdi bu çok soylu insana inanıp inanmamak size kalmış: gerçekten gözyaşlarına boğulmuş durumda (hem iç hem dış gözyaşlarıydı bunlar, dış gözyaşlarından bir ara hatta resmen böğürür gibi olduğumu hatırlıyorum!) tam uykuya dalmak üzereydim ki, aklıma şeytanca bir düşünce geldi: ‘Günah çıkarma faslından sonra ondan biraz borç para istesem ne olur?’ Böylece itirafımı, nasıl diyeyim, ‘gözyaşı soslu file minyon’ diyebileceğim bir şekilde hazırladım. Bu gözyaşlarıyla kalbinizi yumuşatarak sizden bir yüz elli rublecik tırtıklayacaktım. Resmen alçaklık, değil mi?”

“Sanırım iki farklı düşüncenin buluşması gibi bir durum söz konusu burada. Çoğu kişide görülür bu. Bende de olur, hem de sürekli. Ne var ki, ben bunun iyi bir şey olmadığı kanısındayım. Ve, biliyor musunuz, Keller, bu işte ben daha çok kendimi suçlarım. Sanki şu anda bana beni anlattınız. Hatta bazen...” Prens içtenlikle ve derin bir ilgiyle konuşuyordu; çok ciddiydi: “...hatta bazen bütün insanların böyle olduğunu düşünmüş ve davranışımı onaylamışımdır. Çünkü bu birbiri içine geçmiş ikiz düşünceyle baş edebilmek çok zordur, denediğim için biliyorum. Nasıl gelip nasıl doğdukları akıl alır gibi değildir! Siz buna düpedüz alçaklık diyorsunuz. Şimdi ben yeniden korkmaya başlayacağım bu düşüncelerden. Ama ne olursa olsun sizi asla yargılayıcı değilim. Ancak, buna tam da alçaklık denemezmiş gibi geliyor bana. Gözyaşı dökerek para koparmak gibi bir kurnazlık tasarladınız; ancak yemin ederek söylüyorsunuz ki, itirafınızın bir başka amacı daha vardı: parayla ilişkisi olmayan, soylu bir amaç. Para size besbelli sefahat için gerekli, yanılmıyorum değil mi? Ama böyle bir itiraftan sonra bu yüreksizlik, iradesizlik değil midir? Ama sefahatten, işret alemlerinden de insan ha deyince nasıl vazgeçebilir? Düşünmesi bile abes

25 *Fransız başpiskopos Burdalu...* – Fransız Başpiskopos Bourdaleau’nun (1632-1704) adı, Bourdeaux ile benzerliğinden dolayı halk ağzında şarap karşılığı kullanılıyordu.

böyle bir şeyi. O zaman ne yapmalı? En iyisi bunu sizin vicdanınızı bırakmalı, öyle değil mi?"

Prens merak dolu gözlerle Keller'e bakıyordu. İkiz düşünceler sorununa epeydir kafa yordığı anlaşıyordu.

"Bütün bunlardan sonra size nasıl budala diyebiliyorlar, anlamıyorum!" diye bağırdı Keller.

Prens hafifçe kızardı.

"Şu vaazcı Burdalı hiç acıyıcı değildir, kimseye acımaz," diye sürdürdü Keller. "Oysa siz acıyıcısınız; bana acıdınız, beni insan gibi yargıladınız. Ben de bütün bunların bana ne kadar dokunduğunu göstermek ve kendimi cezalandırmak için yüz elli ruble istemeyeceğim, yirmi beş ruble verin yeter! En azından iki hafta yeter bana! İki haftadan önce para istemek için gelmem. Agaşka'yı şımartmak istiyordum biraz, ama değme zo şıllık buna! Ah, aziz Prens, ne diyeyim bilmem ki... Allah ne muradınız varsa versin!"

Sonunda eve dönebilen Lebedev girdi içeri, Keller'in elinde yirmi beş rublelik banknotu görünce yüzünü buruşturdu. Eline para geçtiği için dışarı kaçmaya can atan Keller hemencecik sıvıştı. O çıkar çıkmaz da Lebedev onu çekiştirmeye başladı.

"Haksızsınız!" dedi, sonunda dayanamayan Prens. "Adam pişmanlık duyuyor ve duyduğu pişmanlık içten."

"Pişmanlık duysa ne olacak! Dünyaşam benim 'alçağım ben! alçağım!' dememden ne farkı var? Hepsi boş laf bunların!"

"Demek sizinki boş laftı? Oysa ben sizin..."

"Pekâlâ. Size gerçeği açıklayayım o zaman. Bunu yalnızca size açıklayabilirim, çünkü siz insanın içini görebiliyorsunuz. Söz ve iş, yalan ve doğru bende her zaman birliktedirler ve her ikisi de tümüyle içtendirler. Doğru ve iş, ikisi birlikte, bende içten bir pişmanlığı oluştururlar; belki inanmayacaksınız, ama yemin ederim ki bu böyle. Söz ve yalan ise, birlikte, cehennemi bir düşünceyi oluştururlar. Bu düşünce şudur: 'Şu adamdan acaba gözyaşları ve pişmanlık numaralarıyla bir şeyler koparabilir miyim?' Yemin ederim, böyle! Bunları sizden başka kimseye söyleyemem, söyleyecek olsam ya güler ya yüzüme tükürürler! Ama siz... siz, Prens, insanca yargıyorsunuz hep!"

"Az önce o da aynı şeyleri söyledi!" diye bağırdı Prens, şaşırarak. "Ve her ikiniz de sanki bununla övünüyorsunuz? Doğrusu şaşkın durumdayım! Ama o sizden daha içten; siz bu işi resmen

mesleğe dönüştürmüşsünüz! Hadi, Lebedev, yüzünüzü asmayın, elinizi de kalbinize götürmekten vazgeçin. Bana söyleyeceğiniz bir şey olsa gerek, çünkü boş yere uğramazsınız siz adama...”

Lebedev yapmacık bir şekilde eğilip bükülmeye, kıntımaya başladı.

“Bütün gün sizi bekledim,” diye sürdürdü Prens. “Bir şey soracaktım size. Lütfen, hayatınızda tek bir kez olsun, hiç kıvırtmadan doğruyu söyleyin: dünkü araba olayında parmağınız var mı yok mu?”

Lebedev yeniden kıvranır gibi eğilip büküldü, bir ara hatta kirkirdedi, ellerini ovuşturdu, derken hapşırdı... ama ağzından tek bir söz çıkmadı: konuşmaya cesaret edemiyor gibiydi.

“Parmağınız olduğu anlaşılıyor?”

“Ama dolaylı yoldan... Bu önemli: dolaylı yoldan! Yemin ederim, gerçeğin de gerçeğini söylüyorum size: malum hanıma bu gece evimde falanca kişiler toplanacak diye bir haber ilettim, o kadar...”

“Oğlunuzu ona gönderdiğinizizi biliyorum. Az önce kendisi söyledi,” dedi Prens, sonra sabırsızlıkla ekledi: “Peki ama, bu nasıl bir hile böyle?”

“Hile bana ait değil, bana ait değil!” dedi Lebedev, ellerini sallayarak. “Başkaları... başkalarına ait. Hem, bu hileden çok, bir fantezi...”

“Allah aşkına, açıklar mısınız şunu? Olayın doğrudan doğruya gelip bana dayandığının farkında değil misiniz? Unutmayın ki, Yevgeniy Pavloviç’e kara çalınıyor burada!”

“Prens! Çok muhterem Prensım benim!” Lebedev yeniden kıvranmaya, eğilip bükülmeye başlamıştı. “İzin vermiyorsunuz ki, size bütün gerçeği anlatayım. Daha önce başlamıştım size bunu anlatmaya, ama siz izin vermediniz...”

Prens bir şey söylemeden bir süre düşündü. Sonra, herhalde esaslı bir mücadeleden sonra:

“Pekala,” dedi, kurşun gibi ağır. “Hadi söyleyin şu gerçeği.”

Lebedev hemen başladı:

“Aglaya Ivanovna...”

“Susun! Hemen susun!” diye bağırdı Prens öfkeyle... öfkeden, belki de utançtan kıpkırmızı kesilmişti. “Olamaz bu! Saçmalık! Bütün bunları ya kendiniz uydurdunuz, ya da sizin gibi delilerin işi bu! Bir daha sizden bunu duymak istemiyorum!”

Gece on bir gibi Kolya geldi; yığınla haber getirmişti. Haberle-

rin kimi Petersburg, kimi Pavlovsk kaynaklıydı. Petersburg haberlerinden –daha sonra bunlara yeniden döneceğini söyleyerek– bir iki kelimeyle söz etti (özellikle de İppolit'e ve dünkü olaya ilişkin-di bunlar) sonra hemen Pavlovsk haberlerine geçti. Üç saat önce, Petersburg'dan döner dönmez doğruca Yepaınçnlere gitmişti. 'Son derece ağır, korkunç bir hava esiyordu evde!' Kuşkusuz öncelikle şu araba sorunu... Ama besbelli bir sorun daha vardı, Prens'in de, Kolya'nın da bilmedikleri bir sorun... 'Doğrusu, öğrenmek için ça-ba göstermedim, kimseye de bir şey sormadım. Aslında beni çok iyi karşıladılar... hatta ummadığım kadar iyi! Sizinse hiç sözünüzü etmediler, Prens.' En önemli ve en ilginç olaysa, Aglaya'nın Ganya yüzünden evdekilerle –herhalde az önce– kavga etmiş olmasıydı. Ayrıntılar bilinmemekle birlikte, kavganın nedeninin Ganya olduğu kesindi (Ganya, Yepaınçnlere kavga nedeni! Düşünebiliyor musunuz!). Çok ateşli bir şekilde tartışıp bağırıştıklarına göre, ortada çok ciddi, önemli bir sorun vardı. General geç gelmişti ve yüzü asıktı. Yevgeniy Pavloviç vardı yanında ve onu çok iyi karşılamışlardı. Yevgeniy Pavloviç'in de bütün neşesi, sevimliliği üzerindeydi. Gelelim en önemli habere: Lizaveta Prokoryevna, kızlarla vakit geçirmekte olan Varvara Ardalyonovna'yı usulca yanına çağırarak evlerinden kovmuştu, son derece nazik bir şekilde kovmuştu... 'Varya'nın kendisinden duydum bunu.' Varya kızlarla öpüşüp evden ayrılırken, kızların bunun Varya'yla son görüşmeleri olduğundan, onun bir daha evlerine adım atmasının yasaklandığından haberleri yoktu.

"İyi ama Varvara Ardalyonovna akşam saat yedide bendeydi," dedi Prens şaşırarak.

"Eh, kovulması da saat sekize doğru olmuş zaten. Varya için çok üzöldüm, Ganya için de öyle. Kuşkusuz, ikisinin de işleri güçleri entrika çevirmek. Ne düşündüklerini hiçbir zaman anlayamadım. Aslında anlamak istediğim de yok. Ama benim sevimli, iyi yürekli Prens'im, inanın bana Ganya kalpsiz değil. Pek çok bakımdan, evet, çürümüş, bitmiş bir insan, ama pek çok bakımdan da arayıp ortaya çıkarmaya değer nitelikleri var. Onu daha önce anlayamadığım için kendimi hiç bağışlamayacağım. Varya olayından sonra Yepaınçnlere hâlâ gidip gelmem doğru olur mu, bilemiyorum. Gerçi benim en baştan beri bağımsız, apayrı bir konumum var, ama yine de bunu düşünmem gerek."

“Ağabeyinize bu kadar acımayın. İş buralara kadar vardıyla, Gavrila Ardalyonoviç, Lizaveta Prokovyevna'nın gözünde tehlike-
li hale gelmiş demektir; bu da onun kimi umutlarının gerçekleş-
mek üzere olduğunu gösterir...”

Kolya müthiş bir şaşkınlıkla:

“Ne? Ne umutları?” diye bağırdı. “Yoksa siz Aglaya ile... Hiç olur mu! Olanaksız bu!”

Prens karşılık vermedi. İki dakika kadar sonra Kolya yeniden:

“Biliyor musunuz,” dedi, “korkunç skeptik birisiniz siz. Bir sü-
redir fark etmeye başladım bunu. Hiçbir şeye inanmıyor, sürekli
varsayımlarda bulunuyorsunuz. Şey... ‘skeptik’ sözcüğünü burda
doğru kullandım mı?”

“Sanırım, doğru... gerçi benim de bildiğim yok ya...”

“Skeptik’i geri alıyorum!” diye bağırdı birden Kolya. “Skeptik-
ten daha iyi bir açıklama buldum; siz şüpheli değil, kıskançsınız!
Siz şu malum, gururlu kızı Ganya’dan kıskanıyorsunuz; hem de
korkunç bir şekilde!”

Bunları söyledikten sonra Kolya kahkahalarla gülmeye başladı.
Hayatında herhalde hiç bu kadar gülmemişti. Prens’in kızardığı-
nı görünce Kolya iyice koyverdi makaraları; Prens’in Aglaya’yı kıs-
kanması düşüncesi çok hoşuna gitmişti. Ama Prens’in üzüntüsü-
nün içten olduğunu görünce hemen sustu. Sonra ikisi bir bir bu-
çuk saat kadar konuştular; her ikisi de ciddi, kaygılıydı.

Ertesi gün Prens ivedi bir işi için bütün öğleden öncesini Pe-
tersburg’da geçirdi. Akşam beşe doğru Pavlovsk’a dönerken istas-
yonda İvan Fyodoroviç’le karşılaştı. General hemen Prens’i ko-
lundan tuttu, bir şeyden korkuyormuş gibi çevresine hızla bir gö-
zattı ve birlikte yolculuk etmek için Prens’i kendi vagonuna, bi-
rinci mevkiye götürdü. Önemli bir konuşmanın sabırsızlığı için-
de gibiydi.

“Önce, sevgili Prens, sakın bana darılıp gücenme; bilmeden
yaptığım bir şey olduysa da, unut gitsin. Aslında dün uğrayacak-
tım sana, ama buna Lizaveta Prokovyevna'nın ne diyeceğini bile-
mediğim için... Ev cehennemden beter! Gizem dolu Sfenks öyle-
ce duruyor... Ben neler olup bittiğini anlamadan dolanıp duruyo-
rum. Pek çok şey senin yüzünden çıkmış olmasına karşın, aramız-
da en az suçlu olan sensin. Gördüğün gibi, iyilikseverlik güzel bir
şey, ama fazlası zararlı. Fazla iyiliksever olmanın acı meyvesini sa-

nırım tattın. İyilik yapmayı, kuşkusuz, ben de seviyorum, Lizaveta Prokovyevna'ya da saygı duyuyorum, ama..."

General bu yolda epeyce bir konuştu, ama sözleri şaşılacak şekilde birbiriyle ilintisizdi. Aslını, esasını hiç anlamadığı bir şeyden dolayı müthiş sarsılmış, utanmış olduğu görülüyordu.

Sonunda biraz daha açık seçik bir şey söyleyebildi:

"Senin bu işle hiçbir ilişkin olmadığından benim şahsen en ufak bir kuşum yok. Yine de bir dost ricası: bir süre bize uğramasan iyi olur. En azından rüzgâr değişene kadar. Yevgeniy Pavloviç'e gelince..." Birden, onda pek görülmeyen bir heyecanla söylemişti bunu. "...hakkında söylenenler iftiradan başka bir şey değil... Hem de iftira içinde iftira! İyi ilişkilerimizi yıkmak, bizi birbirimize düşürmek için uydurulmuş şeyler. Aramızda kalsın Prens: Yevgeniy Pavloviç'e henüz bir söz vermiş değiliz, beni anlıyorsun değil mi? Hiçbir bağlayıcı söz geçmedi aramızda. Ama bu bağlayıcı söz yakında, belki de çok yakında, hatta çok, çok yakında söylenebilir. Herhalde buna engel olmak için! İyi ama, neden? Bunu bir türlü anlayıyorum? Şaşılası bir kadın! Eksantrik! Ondan öyle korkuyorum ki, geceleri uyuyamıyorum. O nasıl araba öyle! Ya atların güzelliği! Fransızca'daki "şık" sözü onun için söylenmiş sanki! Kime yönelikti acaba o hareketi? Ben de Yevgeni Pavloviç'in günahını aldım geçen gün. Ama görünen o ki, iddiaların hepsi asılsız! Peki o zaman amaç ne? Niçin bozmak istiyor bu işi? Yevgeniy Pavloviç'te gözü var desek?.. Ama inan bana, bak yineliyorum ve işte haç da çıkarıyorum: Yevgeniy Pavloviç onunla tanışmıyor ve senet işinin de aslı astarı yok. Ya yolun öbür ucundan küstahça sen diye bağırışı! Tam bir komplo! Ne yapmamız gerektiği gayet açık: söylenenleri asla kabul etmeyip nefretle geri çevireceğiz ve Yevgeniy Pavloviç'e bir kat daha fazla saygı duyacağız. Lizaveta Prokovyevna'ya da aynen böyle söyledim. Şimdi sana en *intim* düşüncemi açıyorum azizim: bunu doğrudan doğruyu benden öç almak için yaptığına inanıyorum ben... şey için... bilirsin işte... ama ona karşı suçlu duruma düşecek bir şey yapmadım ki ben. Hatırlamaktan bile yüzümü allar basıyor. Ne güzel, ortadan kayboldu derken, işe bak, yine çıktı geldi! Rogojin'in nerelerde olduğundan haberiniz var mı? Ben O'nun çoktan Bayan Rogojina olduğunu sanıyordum."

Kısacası, General'in akli müthiş karışmıştı. Bir saat boyunca yolda hep o konuştu, sorular sordu, kendi sorularını kendisi yanıtladı.

dı ve sonuçta Prens'i hiç değilse kendisinden asla kuşkulanmadığı konusunda ikna etmeyi başardı. Prens için önemli bir noktaydı bu. General sözü son olarak Yevgeniy Pavloviç'in Petersburg'da bir dairenin müdürü olan amcasına getirdi. "Oldukça yüksek bir makam sahibi, yetmiş yaşlarında, *viveur*,* yiyip içmeye düşkün, ağzının tadını bilir, gözü çöplükte bir ihtiyardır. Kah! kah! Nastasya Filippovna'nın güzelliğini duyduğunu, hatta bir iki girişimde de bulunduğunu biliyordum. Demin biraz laflamak için uğradım kendisine, ama rahatsızmış, ziyaretçi kabul etmiyormuş. Ama azizim adamın zenginliğini anlatamam sana! Para onda, erk onda! Allah uzun ömürler versin, ama bir gün her şey Yevgeniy Pavloviç'e kalacak... Evet, evet... Ama ben... yine de korkuyorum. Neden olduğunu bilmiyorum, ama korkuyorum. Yarasa gibi gezinen bir şey var sanki havada, felaket habercisi bir şey... korkuyorum, korkuyorum!..."

Yepançinler Prens Lev Nikolayeviç'le yukarda da söylediğimiz gibi ancak üç gün sonra barıştılar.

XII

Akşam saat yedi sulanydı ve Prens parka gitmeye hazırlanıyordu. Birden Lizaveta Prokovyevna girdi verandadan içeri. Tek başınaydı.

"Biiir: sakın senden özür dilemeye geldiğimi sanma," diye başladı. "Asla yapmam böyle bir şeyi, çünkü nerden baksan sen suçlusun!"

Prens susuyordu.

"Suçlu musun, değil misin?"

"Siz ne kadar suçluysanız, ben de o kadar suçluyum. Aslında ne siz, ne de ben, kimse bile isteye bir şey yapmış değil. Birkaç gün öncesine dek kendimi suçlu görüyordum, şimdiyse hiç de öyle olmadığını anladım."

"Yaa, demek böyle düşünüyorsun? Neyse... Otur ve beni dinle. Otur, çünkü ben de ayakta durmak niyetinde değilim."

İkisi de oturdular.

"İkii: o kin, öfke dolu çocukların lafını bile duymak istemiyorum; sakın onlardan söz etme bana! Burada on dakika kalacak ve seninle konuşacağım; sana bir şey sormaya geldim (sen de kimbi-

(*) *Viveur* – (Fr.) Zevk ve sefahat düşkünü.

lir neler düşündün gelişimle ilgili olarak?). Şu ya da bu şekilde o küstah, densiz çocukların lafını açarsan hemen kalkar giderim, bir daha da yüzümü göremezsin!”

“Pekâlâ,” dedi Prens.

“Şimdi soruma cevap ver: iki-iki buçuk ay kadar önce, Paskalya sıralarında, Aglaya'ya mektup yazdın mı?”

“Ya-yazdım.”

“Niye yazdın? Ne yazdın? Hemen göster mektubu!”

Lizaveta Prokovyevna'nın gözleri ateşler saçıyor, heyecandan her yanı titriyordu.

“Mektup bende değil,” dedi Prens, şaşırmış, ürkmüş. “Yırtıp atmadıysa eğer, Aglaya Ivanovna'dadır.”

“Bırak bu numaraları! Ne yazmıştın mektupta?”

“Niye numara yapayım, korkum yok ki... Benim kimseye mektup yazmama engel bir durum...”

“Kes! Sonra anlatırsın bunları! Ne yazmıştın mektupta? Neden kızardın?”

Prens hemen karşılık vermedi.

“Aklınızdan neler geçiyor, bilmiyorum, Lizaveta Prokovyevna. Açıkça görülen bir şey varsa, bu mektuba çok içerlemişsiniz. Kabul edersiniz ki, sorunuzu yanıtlamayabilirdim. Ama mektupta yazdıklarımın dolayısı bir korkumun olmadığını, o mektubu yazdığımı pişman da olmadığını ve kızarmamın da bununla ilgisi bulunmadığını (Prens bunu söylerken bir kat daha kızardı) kanıtlamak için size o mektubu okuyacağım; çünkü, ezberimde gibi mektup.”

Ve Prens sanki elinde yazılı metin varmış gibi, sözcük sözcük yineledi mektubun içeriğini. Prens'i pürdikkat dinleyen Lizaveta Prokovyevna:

“Baştan sona saçma!” dedi sertçe. “Amacın neydi bu saçmalıklar yazmaktan?”

“Doğrusu, ben de bilmiyorum. Bildiğim tek şey duygularımın içtenliği. Orda öyle anlarım oluyordu ki... hayatı dolu dolu yaşadığım, umut dolu anlar!..”

“Ne umudu?”

“Açıklaması kolay değil. Ancak herhalde sizin şu anda düşünmekte olduğunuz şeylerle hiç ilgisi olmayan, bambaşka şeyler. Geleceğe dair umut diyebiliriz buna... gelecek umudu ve benim *orada*

bir yabancı olmamamdan doğan sevinç. Yurduma birden öyle canım kaydandı ki! Güneşli bir sabah vakti kaleme kâğıda sarılıp ona bu mektubu yazdım. Niçin ona? Ben de bilmiyorum.” Bir süre sustuktan sonra ekledi: “Bazen insan yanında bir dost istiyor... ben de anlaşılan aynı isteği duymuşum...”

“Âşık mısın yoksa ona?”

“Olur mu-u? Kız kardeşe yazar gibi yazdım... Altını da hatta kardeşiniz diye imzaladım.”

“Hmm... özellikle öyle; anlıyorum.”

“Bu sorularınızı yanıtlamak çok ağırıma gidiyor, Lizaveta Prokopyevna.”

“Tahmin ederim. Ama umurumda değil. Beni dinle ve Tanrının önündeymişsin gibi bana doğruyu söyle: bana yalan söylemiyor sun, değil mi?”

“Söylemiyorum.”

“Ona âşık değilim derken doğruyu söylüyordun değil mi?”

“Sanırım, öyle.”

“Seni gidi! ‘Sanırım’mış! Bacaksız mı götürdü mektubu?”

“Nikolay Ardalyonoviç’ten rica etmiştim götürmesini...”

Lizaveta Prokopyevna, Prens’in sözünü öfkeyle kesti:

“Nikolay Ardalyonoviç’miş! Bacaksız onun adı! Bacaksız! Nikolay Ardalyonoviç diye birini tanımıyorum ben!”

“Nikolay Ardalyonoviç...”

“Bacaksız, diyorum sana!”

Prens usulca, ama alabildiğine kararlı:

“Hayır, bacaksız değil, Nikolay Ardalyonoviç,” dedi.

“Peki, cancağızım, peki... Bunu sonraya bırakalım.”

“Gelelim, ‘Zavallı Şövalye’ye... Bu ne demek oluyor?”

“Hiç bilmiyorum... Ben yokum o işin içinde. Herhalde bir şaka...”

“Bunların hepsini birden öğrenivermek ne hoş! Nasıl oldu da seninle ilgilenmeye başladı, hayret! Senin için ‘umacı’, ‘budala’ diyen kendisiydi?”

“Bunu bana söylemek zorunda değildiniz,” diye fısıldadı Prens, sesi sitemliydi.

“Alınma lütfen... Başına buyruk bir cadı o! Delinin, şımarığın teki! Sevd mi, herkesin içinde aşağılayıcı şeyler söyler sevdiğine, alay eder onunla. Bana çekmiş... Ben de öyleydim. Yalnız sakın zafer kazanmış havalara girme... Senin değil o! Böyle bir şe-

ye inanmak istemiyorum... ve bu asla olmayacak. Şimdiden önlem alasin diye söylüyorum bunu sana. Bana bak: o...onunla evlenmediğine yemin et!"

Prens, şaşkınlıktan adeta yerinden hoplayarak:

"Ne diyorsunuz, Lizaveta Prokovyevna?" dedi. "İnsaf edin!"

"Az kalsın evlenecektiniz ama..."

"Az kalsın evlenecektik," diye mırıldandı Prens, başı önünde.

"Yoksa ona mı aşıksın? Onun için mi geldin buraya? Onun gibi biri için?"

"Buraya evlenmek için falan gelmedim."

"Dünyada kutsal bildiğin bir şey var mı?"

"Var."

"O zaman buraya onunla evlenmek için gelmediğine o kutsal bildiğin şey üzerine yemin et."

"İstedığınız yemini ederim!"

"Sana inanıyorum. Öp beni. Sonunda rahat bir nefes alabildim. Bak, unutma: Aglaya seni sevmiyor, başının çaresine bak diye söylüyorum. Ben sağ oldukça da asla sana varmayacak! Duydun mu?"

"Duydum."

Prens öyle kızardı ki, başını kaldıramıyor Lizaveta Prokovyevna'nın yüzüne bakamıyordu.

"Şunu kafana sok: seni bir kurtarıcı gibi bekledim! (Buna değmiyordun aslında!) Her gece yastığım sırlıslıkla oluyordu; merak etme, senin yüzünden değil... Benim de kendime göre derdim var, hem de hiç bitmeyen, hep aynı dert. Seni büyük bir sabırsızlıkla beklememin nedeni de bu: ben hâlâ Tanrı'nın seni bana bir dost, bir kardeş olarak gönderdiğine inanıyorum. Belonskaya denen kocakarıdan başka kimsecikler yoktu yanımda; o da dünyasını değiştirdi gitti... zaten son yıllarında iyice bunamış, koyun gibi aptallaşmıştı. Şimdi bana yalnızca evet ya da hayır diye cevap vereceksin: geçen gün o niçin bağırıyordu arabadan öyle, nedenini biliyor musun?"

"Yemin ederim, ne ilgim, ne de bilgim var."

"Yeter, inanıyorum. Artık bu konuda daha farklı düşünüyorum; oysa daha dün her şeyin suçlusu olarak Yevgeniy Pavloviç'i görüyordum. Dün değil önceki gün ve dün hep böyle düşündüm; ama şimdi ben de herkesin dediğine geldim: görülen o ki, bir aptal gibi alay ettiler onunla. Peki niçin? Ne amaçla? (yalnızca bu bile ye-

terince kuşku verici ve çirkin!) Ama işte sana söylüyorum: Aglaya'yı vermeyeceğim ona! İyi adammış, varsın olsun! İlkın ikircikleniyordum, ama şimdi kararım kesin. Bugün İvan Fyodoroviç'e de söyledim: 'Kızımı ona vermek için önce beni tabuta koyup toprağa gömmelisiniz!' dedim. Sana nasıl güvendiğimi görüyorsun, değil mi?"

"Görüyor ve anlıyorum."

Lizaveta Prokopyevna delici bakışlarını Prens'in gözlerine dikmişti: Yevgeniy Pavloviç hakkındaki kararının onda nasıl bir etki yarattığını anlamak ister gibiydi.

"Gavrila İvolgin hakkında ne biliyorsun?"

"Yani... ne diyeyim... çok şey biliyorum."

"Peki Aglaya ile ilişkisi olduğunu biliyor muydun?"

Prens'i çok şaşırtan bir soru oldu bu; ürpererek:

"Bilmiyordum," dedi. "Yani... anlayamıyorum... Gavrila Ardal-yonoviç'in Aglaya İvanovna'yla ilişkisi olduğunu söylüyorsunuz? Olamaz bu!"

"Henüz çok yeni bir olay. Kız kardeşi kış boyunca sıçan gibi çalışıp bunun yolunu yaptı."

Büyük bir heyecan içinde bir süre bir şeyler düşünen Prens, sonunda kararlı bir tavırla:

"İnanmıyorum," dedi. "Böyle bir şey olsaydı, herhalde benim de haberim olurdu."

"Şuna bak! Gavrila İvolgin gelip başını göğsüne dayayacak ve gözyaşları içinde sana her şeyi itiraf mı edecekti? Ah, bu saflığın senin! İsteyen herkes seni tıpkı... şey gibi aldatılabilir. Ona nasıl güvenebilirsin? Seni tekrar tekrar aldatıldığını nasıl fark etmezsin?"

"Onun arada bir beni aldatıldığını çok iyi biliyorum," dedi Prens usulca ve biraz da isteksizce. "O da benim bunu bildiğimi biliyor... ama..." Prens nedense sözünü tamamlamadı.

"Seni aldatıldığını bildiğin birine güven duymak! Pes doğrusu! Aslında senden de tam bu beklenirdi. Hey Allahım, ben de tutmuş neye şaşıyorum! Hiç bundan başka türlü biri olmuşsun gibi sanki! Peki, Ganya rezilinin ya da Varya cadısının Nastasya Filippovna'yla Aglaya'yı görüştürdüklerinden haberin var mı peki?"

"Nastasya Filippovna'yla kimi?" diye bağırdı Prens.

"Aglaya'yı."

“İşte buna inanmam! Olacak şey değil! Peki, ne amaçla?” Fırlayıp ayağa kalkmıştı heyecanından.

“Ortada kanıtları olmasına karşın ben de inanmıyorum. Ama benim kızım başına buyruktur, fantastiktir, eksantriktir ve delidir! Ve de şirrettir! Şirret! Şirret! Ömrüm boyunca yineleyeceğim onun şirretin teki olduğunu! Aslında öbürleri de onun gibi şimdi: ıslak tavuk Aleksandra bile... Ama bu, büsbütün başını aldı gidiyor! Böyle diyorum, ama yine de inanmıyorum!” Bir an durdu, kendi kendine mırıldanır gibi: “Belki de inanmak istemediğim için,” diye ekledi; sonra birden Prens’e döndü: “Söyle bakalım, nelerdesin sen? Üç koca gündür niye hiç uğramadın bana?”

Prens nedenlerini açıklamaya başladı ama Lizaveta Prokovyevna bir kez daha sözünü keserek:

“Herkes seni aptal yerine koyuyor ve aldatıyor!” diye bağırdı. “Dün kente gittiğinde bahse girerim o alçağın önünde diz çöküp on bin rubleyi kabul etmesi için yalvarmışsındır!”

“Hiç değil. Aklıma bile gelmedi. Ayrıca onu da görmedim. Ama o bir alçak değil. Kendisinden bir mektup aldım.”

“Göster çabuk!”

Prens çantasından çıkardığı mektubu Lizaveta Prokovyevna’ya uzattı. Şunlar yazıyordu mektupta:

“Efendim,

“İnsanların beni özsaygısı olan biri olarak görmelerini istemeye hiç mi hiç hakkım olmadığını biliyorum. İnsanların gözünde ben asla buna değmeyecek biriyim, bir hiçim. Ama bu, insanların gözünde böyle, sizin gözünüzde değil. Ben, efendim, sizin başkalarından daha iyi olduğunuza inandım. Bu konuda Doktorenko’dan farklı düşünüyorum. Sizden tek bir metelik bile almayacağımı bilmenizi isterim. Ama anneme yardım ettiniz ve ben bunun için, bir zayıflık da olsa, size gönül borcum olduğunu kabul etmek zorundayım. Ne olursa olsun, size başka gözlerle bakıyorum ve bunu sizin de bilmenizi istedim. Bundan böyle, aramızda herhangi bir ilişki olacağını sanmıyorum. *Antip Burdovski*.”

P.S. Eksik olan iki yüz ruble dolayındaki para zaman içinde size kesinlikle ödenecektir.”

Lizaveta Prokovyevna mektubu Prens’e doğru fırlatarak:

“Et kafa diye böylesine derler işte!” dedi. “Okumaya bile değer bir şey değilmiş... Niye sıntıyorsun?”

“Okuduklarınızın çok hoşunuza gittiğini kabul edin!”

“Ne? Kafayı özsaygısıyla bozmuş birinin deli saçmalarını mı? Bunların hepsi gururla, kibirle akıllarını bozmuşlar, farkında değil misin?”

“Ama suçunu itiraf etmesi az şey mi? Sonra, Doktorenko’yla da ilişkisini kesmiş. Öte yandan ne kadar kibirli olursa, bu kibirin bedeli o kadar yüksek olacak onun için... Ah, Lizaveta Prokovyevna, çocuk gibisiniz!”

“Bana bak, sen benden bir tokat yemek mi istiyorsun yoksa?”

“Hayır, hiç öyle bir şey istediğim yok. Mektupta okuduklarınız hoşunuza gitti, ama bunu gizliyorsunuz. Neden duygularınızı gizliyorsunuz? Onlardan utanıyor musunuz? Hep böyle yapıyorsunuz siz.”

Öfkeden bembeyaz kesilen Lizaveta Prokovyevna yerinden fırlayarak:

“Bundan böyle evime adım atmanı istemiyorum!” dedi. “Adını da duymak istemiyorum artık senin!”

“Üç gün sonra dayanamaz kendiniz çağırırsınız. Ne kadar ayıp böyle yapmanız! Oysa bunlar sizin en güzel duygularınız... niçin gizliyorsunuz onları, niçin utanıyorsunuz onlardan? Niçin kendi kendinize zulmediyorsunuz?”

“Ölürüm de çağırmam seni! Adını da unutacağım... unuttum bile!”

Öfkeyle Prens’e arkasını döndü, kapıya yürüdü.

“Sizin dışınızda da yasaklayanlar olmuştu evinize gelmemi!” diye bağırdı Prens arkasından.

“Ne-e? Kim yasakladı?”

İğne batırılmış gibi durmuş ve geri dönmüştü Lizaveta Prokovyevna. Prens hemen yanıtlayamadı soruyu; gereksiz bir laf ettiğini anlamıştı.

“Kim yasakladı diyorum sana?” diye bağırdı yeniden Lizaveta Prokovyevna.

“Aglaya Ivanovna...”

“Ne zaman? Söy-le-se-ne be adam!! Ne zaman?”

“Bu sabah... bir daha size uğramamamı bildiren bir pusula aldım kendisinden.”

Lizaveta Prokovyevna taş kesilmiş gibi duruyor, düşüncelerini toparlamaya çalışıyordu. Sonra birden sorulan yağıdırmaya başladı:

“Ne gönderdi? Kiminle gönderdi? Bacaksızla mı? Ağızdan mı, yoksa yazılı mı?”

“Bir pusula aldım kendisinden.”

“Nerde? Ver! Hemen!”

Prens bir süre düşündü, sonra yelek cebinden özensizce katlanmış bir kâğıt çıkardı. Kâğıtta şunlar yazıyordu:

“Prens Lev Nikolayeviç! Olup biten onca şeyden sonra hâlâ da çamıza gelerek beni şaşırtmak gibi bir niyetiniz varsa, inanın, ziyaretinize sevinenler arasında beni bulamayacaksınız. Aglaya Yepançina.”

Pusulayı okuyan Lizaveta Prokovyevna bir dakika kadar düşündü; sonra birden Prens’in üstüne atıldı, kolundan yakalayarak ardı sıra çekiştirmeye başladı:

“Şimdi! Hemen şimdi git! Inadına! Hemen, şu anda!” Nöbet geçiriyormuşçasına bir heyecan içindeydi.

“Fakat beni zor durumda bırakacaksınız...”

“Nee? Sağlığın bu kadarına da pes doğrusu! Yahu ne biçim erkeksin sen! Şimdi her şeyi... her şeyi kendi gözlerimle göreceğim!”

“Hiç değilse şapkamı almama izin verin...”

“Al şu lanet şapkanı! Hadi gidiyoruz! Şapka da şapka olsa bari! İnsan nasıl bir zevkle böyle bir modeli seçer ki!” Lizaveta Prokovyevna, elini bir an olsun bırakmadan Prens’i ardı sıra çekip götürürken, bir yandan da kendi kendine mırıldanıyordu: “Bunu... bunu... az önceki şeyden sonra... öfkesinden... Buraya, sana gelmezden önce... evde seni savunuyordum... Aptal da ondan gelmiyor bize dedim. Yoksa asla böyle saçma bir mektup yazmazdı. Son derece kaba bir mektup! Soylu, eğitilmiş, akıllı bir genç kıza yakışmayacak kabalıkta bir mektup! Hmm... Belki de gelmemene çok can sıkıldı, ancak bir budalaya böyle yazılamayacağını kestiremedi; budalanın yazılanları çıplak anlamıyla anlayacağını (nitekim tam da öyle oldu), bunların belki de tam tersinin ima edilmekte olduğunu anlayamayacağını düşünemediği için böyle yazdı.” Birden, ağzından çıkanların farkına vararak: “Ne diye beni dinleyip duruyorsun sen?” diye bağırdı. “Ona da senin gibi gönlünü eğlendireceği bir oyuncak gerekiyordu... Evet, evet, seni bu amaçla istiyor!.. Diline düştün demektir Aglaya’nın! Ah buna nasıl sevindiğimi anlatamam! Aslına bakarsan, sen de bunu çoktan hak etmiştin! Bu işte de öyle hünerli, öyle hünerlidir ki!..”

Üçüncü Bölüm

I

Bizde elinden iş gelir, pratik adam yok diye yakınılır hep. Politikacı vardır, örneğin, hem de sürüsüne bereket; General falan da öyle; sonra, yöneticinin her türlü istemediğiniz kadardır... Gelgelelim pratik adamı ara ki bulasın. En azından yakınmalar hep bu yöndedir. Demiryollarının falanca bölgesinde doğru dürüst bir eleman olmadığı, falanca vapur işletmesinde işleri kör topal olsun götürebilecek bir yönetime hasret kalındığı söylenir. Yine, yeni açılmış bir demiryolunda trenler çarpışmıştır ya da vagonlar köprüden aşağı uçmuştur... birkaç saat yol almış bir tren, adeta kışı geçirmeye niyetlenmiş gibi beş gün boyunca karlı bir tarlanın ortasında yatıp durmuştur... Filanca yerde gönderilmeyi bekleyen tonlarca mal iki üç aydır beklemekten çürüyüp kalmıştır... Bilmem nerede (gerçi buna insanın pek inanası gelmiyor ama) yöneticinin biri, daha doğrusu bir gözetmen, işleri yoluna koyup düzenleyecek yerde, kendi mallarının gönderilmesinde ısrar eden bir tüccar çırağının suratına bir tokat aşketmiş ve davranışının nedenini de "tepem attı" diye açıklamıştır. Devlet dairelerinin sayısını düşürmek bile insana parmak ağızlatıyor... Herkes devlete hizmet etmiştir, etmektedir ya da etmek niyetindedir... Peki ama elde bunca zengin malzeme varken nasıl oluyor da bir vapur işletmesine doğru dürüst yöneticiler bulunamıyor?

Bu soruya bazen öyle basit bir açıklama getiriliyor ki, insan kullaklarına inanamıyor. Aslında, gerçekten de, bizde herkes ya devlete hizmet etmiştir ya da etmektedir, Alman örneğine uygun bir biçimde bu iş iki yüz yıldır dededen toruna sürüp gitmekte. Ne var ki memurlar hiç mi hiç pratik değildirler, bu konuda kimse memurların eline su dökemez; o kadar ki soyut düşünme, pratiklikten uzaklık, gündelik hayata ilişkin bilgilerin yetersiz olması bizzat memurlar arasında yakın zamana dek büyük bir artam, üstünlük olarak görülürdü. Aslında niye memurlardan konuşmaya başladık ki? Biz pratik insanlardan söz edecektik. Şuna hiç kuşku yok ki, çekingenlik ve girişimcilik konusunda yetersizlik, bizde her zaman pratik insanların en önemli ve en iyi niteliği olarak görülmüştür.. Şimdi de böyle görülmektedir. İyi ama neden yalnızca kendimizi suçlamalı (tabii eğer bu görüş bir suçlamaysa)? Yeterince özgün olmamak, dünyanın her yerinde, her zaman işbilir, pratik insanların en önemli artamları, üstünlükleri olarak görülmüştür; insanların yüzde doksan dokuzu (o da en azından) hep bu düşüncede olmuş, yalnızca yüzde biri (o da belki), olaya daha farklı bakmıştır.

Buluşlar gerçekleştirenler, dâhiler alanlarıyla ilgili çalışmalarının ilk yıllarında (çoğu kez son yıllarında da) toplum tarafından hep birer salak olarak görülmüşlerdir; herkesin çok iyi bildiği, sıradan bir saptama bu. Diyelim, insanlar onlarca yıl yüzde dört faizle paralarını sandığa taşıyıp orada milyarlık birikimler oluşturduktan sonra sandık lağvoldu ve ortada yalnız bireysel girişimciler kaldı... Bu, kaçınılmaz olarak, sandıktaki paranın büyük bölümünün borsada, üçkâğıtçıların elinde yok olup gitmesi demektir. Hatta, terbiye gereği böyledir bu, yaşama türesi, ahlak gereği böyledir. Özellikle de ahlak gereği. Çünkü iffetli çekingenlik ve ahlaklı sıradanlık –yeterince özgün olamamak yani– bugüne dek bizde, genel bir kabul olarak, her elinden iş gelen, namuslu, dürüst insanın ayrılmaz niteliği olarak görülmüştür; bu yüzden de birdenbire değişmek dürüstlüğe, hatta ahlaka aykırı bir davranış olurdu. Örneğin, üzerine titredığı oğlu ya da kızı kendine herkesin gittiği yoldan ayrı bir yol tutturana hangi ananın yüreği ağzına gelmez? O yüzden bebeginin beşigini sallayan her ana: “Aman kendine özgün bir yol tutturmasın da mutluluk, bolluk içinde yaşasın!” diye düşünür. Dadılarımız çocukları sallarken her zaman “Sırmalar, madalyalar takar, Generaller olur inşallah!” diye ninniler söyleme-

mişler midir? Demek ki Generallik, dadılarımız için bile Rus mutluluk anlayışının ötelere taşın bir mutluluk formülü, gönençli, erinçli bir hayatın en popüler idealiydi. Nasıl olmasın ki, sınavını veren ve otuz beş yıl da hizmet eden herkes General olabilir bizde ve tasarruf sandığında da iyi kötü bir birikimin sahibi olur. Bu yolla her Rus insanı, hemen hiçbir çaba harcamadan işbilir, pratik adam unvanına sahip olabilir. İşin şöyle bir özüne bakacak olursak bizde yalnızca özgün insanlar, başka bir deyişle tedirgin insanlar General olamazlar. Bir yanlışlık, çarpıklık var gibi bu yargıda san-ki, ama genel olarak bakıldığında doğru olduğu görülür; tıpkı toplumumuzun ideal pratik insan tanımlamasını yaparken son derece eşitlikçi olduğunun görüleceği gibi. Sanırım sözü yine gereksiz yerlere getirdik; oysa bütün istediğimiz yalnızca, artık hepimizin tanıdığı Yepançin ailesine ilişkin açıklayıcı birkaç şey söylemekti. Yepançinler, en azından ailenin akli başında üyeleri, hepsi için geçerli olan ve az önce yukarda belirttiğimiz olumlu niteliklerle, artamlarla çelişen ortak bir ailesel özelliğin acısını duyuyordu. Durumu bütününü kavrayamamış olmakla birlikte (gerçekten kavranılması kolay değildi) yine de ailelerinde bir şeylerin herkeste olduğundan başka türlü olmasından kuşkulanıyorlardı. Herkes tereyağından kıl çekiyo, onlar kök söküyordu; herkes raylar üzerinde kayıp gidiyor, onlar durmadan raydan çıkıyordu. Herkesin her zaman ahlaksal açıdan çekindiği bir şeyler vardı, onların yoktu. Gerçi Lizaveta Prokovyevna korkardı, hatta çok korkardı, ancak bu, onların hasretini çektikleri –yüksek sosyeteye özgü– ahlaksal kökenli ürkeklikten başka bir şeydi. Yine de ailede kaygı duygusuna sahip tek kişi Lizaveta Prokovyevna'ydı: genç kızlar henüz pek gençtiler: evet, gerçi her şeyi anlıyorlardı, yeterince de alaycıydılar, ama, hepsi o kadar... General'de (biraz zor olsa da) basiret, fikir feraset gibi şeyler görülse de, zor bir durumla karşılaştığında "hmm!" deyip kalıyor, sonuçta çözüm için herkes umudunu yine Lizaveta Prokovyevna'ya bağlıyordu. Denebilir ki, bütün sorumluluk onun üzerindeydi. Ama bireysel girişimcilik falan gibi özelliklerle öne çıkan, ya da herkesin gitmekte olduğu yoldan ayrılıp çekimine kapıldıkları orjinallik yoluna sapan (son derece terbiye dışı bir davranış!) bir aile değildi bu. Hayır! Böyle şeyler söz konusu değildi. En azından aileden kimsenin bilinçli olarak belirlediği bu türden bir hedefi yoktu. Sonuçta, çok saygın bir aile olmalarına

karşın Yepançinler yine de öbür saygıdeğer ailelerden farklıydılar. Son zamanlarda her şey için kendini suçlayan Lizaveta Prokovyevna, başlarına her ne geldiyse kendisinin “huysuz” bir kadın olması yüzünden geldiğini düşünüyor, bu da tabii onun üzüntüsünü bir kat daha çoğaltıyordu. Kendini durmadan “salak, yol yordam bilmez, tuhaf yaratık” diye azarlıyor, kuruntular, işkiler içinde kıvranıyordu. En sıradan bir sorunu bile gözünde büyüttükçe büyütüyor, adeta bir felakete dönüştürüyordu.

Öykümüze başlarken Yepançin ailesinin gerçek bir saygı kazandığından söz etmiştik. Geçmiş biraz karanlık olmakla birlikte General Ivan Fyodoroviç’in bile her yerde saygıyla karşılandığına kuşku yoktu. Bu saygıyı hak ediyordu da... Çünkü hem zengin olmakla birlikte o kadar da kötü bir adam değildi; hem de o kadar akıllı olmasa da, dürüst, namuslu bir insandı. Aslında çok akıllı olmamak, her iş güç sahibi için değilse de, servet yapan herkes için olmazsa olmaz koşuldur. Bütün bunlara ek olarak General, yol yordam bilen biriydi, alçakgönüllüydü, susmasını bilir, ama kendini de asla çığnetmezdi: General olduğu için değil, dürüst, soylu bir insan olduğu için izin vermezdi buna. Ama onun en önemli özelliği, arkasının çok kuvvetli olması, çok önemli koruyucu ve kayıncılarının bulunmasıydı. Lizaveta Prokovyevna’ya gelince, yukarda da değindiğimiz gibi soy sop olarak iyi bir aileden geliyordu. Gerçi bizde “gerekli ilişkiler”den yoksunsanız, kuru kuruya iyi aileden gelmek o kadar da önemli değildir... ama Lizaveta Prokovyevna, sonunda, “gerekli ilişkiler”e de sahip oldu: öyle birtakım insanlar kendisini saydılar ve nihayet sevdiler ki, onlardan sonra herkesin ona sevgi ve saygı duyması pek doğaldı. Ailesiyle ilgili kaygılarının, üzüntülerinin hiçbir ciddi nedeni yoktu; son derece önemsiz bir şeylerin, gülünç denecek düzeyde abartılmasından kaynaklanıyordu bunlar. Burunda ya da alnında sigil bulunan birinin herkesin sigiliyle uğraştığını, onunla alay ettiğini ve onun yüzünden kendisini kınadığını sanması gibi bir şeydi bu; isterse o bu arada Amerika’yı keşfetmiş olsun! Şu da var ki, Lizaveta Prokovyevna sosyetece gerçekten de biraz “tuhaf” bulunurdu; ama hiç kuşkusuz kimse kendisine saygıda kusur etmezdi. Gelgelelim, Lizaveta Prokovyevna en sonunda kendisine gösterilen saygıdan da huylanmaya başladı; belanın büyüğü de buydu zaten. Kızlarına baktıkça onların geleceklerine zarar verdiğini düşünür, kendini gülünç, zara-

fetten uzak, katlanılmaz bir insan olarak görür ve tabii bu yüzden de sürekli olarak kızlarını ve Ivan Fyodoroviç'i suçlar ve onları büyük bir tutkuyla, hatta çılgıncasına sevmesine karşın, oturup günlerce kendileriyle çekişirdi.

Kendisini en kaygılandıran kuşkusu ise, kızlarının da kendisi gibi "tuhaf" birer yaratık olmalarıydı; ona göre dünyada böyle kızlar yoktu ve olmamalıydı da. "Nihilist yetişiyorlar... onu bilir onu söylerim!" derdi kendi kendine. Son bir yıldır, özellikle de şu son sıralarda bu düşünce büsbütün dal budak sarmıştı içinde. Kendi kendine durmadan, "Niye evlenmiyor bunlar?" diye soruyordu. "Tabii ki, annelerini üzme için... hayatlarının amacı bu onların... buna da neden, hep şu yeni fikirler, hep şu kahrolası 'kadın sorunu'! Aglaya değil miydi, altı ay kadar önce o eşi benzeri olmayan saçları kesmeye kalkışan? (Tanrım! Zamanında benim bile öyle saçlarım yoktu!) Makas elindeydi ve ancak ayaklarına kapılarak caydırabildim kendisini. Hadi o kızgın, hınç dolu bir kız ve salt annesini üzme için yaptı bunu...çünkü hep böyleydi: öfke dolu, başına buyruk, şımarık... ama en çok öfkeli, öfkeli bir kız! Peki ya tombul Aleksandra'nın da makasa davranıp keçe saçlarını kesmeye kalkışmasına ne demeli! Üstelik kızgınlığından ya da şımarıklığından da değil onun saçını kesmek istemesi... Sağlığından, salt Aglaya'nın, saçsız daha rahat uyursun, hem başın da ağrımaz sözlerine içtenlikle inanmasından. Sonra... ne çok, ne çok, şu beş yıl içinde ne çok isteyenleri oldu üçünün de! Bu kısmetler içinde bayağı iyi olanlar, hatta bundan iyisi can sağlığı denebilecekler bile vardı! Peki ne bekliyor bu cadılar? Niçin evlenmiyorlar? Elbette, annelerini üzme için! Başka hiçbir nedeni yok! Hiçbir! Hiçbir!"

Sonunda onun da ana yüreğine bir güneş doğdu, kızlardan biri, Adelaida, yerini buldu. "Hiç olmazsa birinin yükü kalktı omuzlarımdan!" dedi Lizaveta Prokovyevna. Ama bu Lizaveta Prokovyevna'nın kızlara söylediği, yani yüksek sesle dile getirdiği düşüncesiydi; yoksa dışa vurmadığı, kendi içinden geçirdiği düşünceleri çok daha sevecendi. Üstelik iş öyle usulüne uygun, öyle harika bir şekilde bağlanmıştı ki, sosyete de bile herkes büyük bir saygıyla söz ediyordu bundan. Bir kez oğlan tanınmış biriydi, prensti, varlıklıydı, bütün bunların üstüne de kız oğlandan hoşlanmıştı... insan daha ne isterdi? Ama eskiden de Adelaida için öbür ikisi için kaygılandığından daha az kaygılanırdı; Adelaida'nın sanata eğilimi

hep kuşlarla dolu yüreğini zaman zaman burksa da bu böyleydi. "Huysuz değil, sonra neşeli, mantıklı, akli başında bir kız... telef olmaz onun gibisi," diye avuturdu kendini. En büyük derdi Aglaya idi. Büyük kız Aleksandra içinse korkması mı korkmaması mı gerektiğine karar verememişti. Bazen "bitti, mahvoldu!" diye düşünürdü... Artık yirmi beşinde, resmen evde kaldı... "hem de bu güzellikle!..." Geceleri Aleksandra İvanovna yatağında mışıl mışıl uyarken, Lizaveta Prokovyevna kızı için gözyaşı dökerdi. "Nedir bu kız: nihilist mi, yoksa salağın teki mi?" Aslında Aleksandra'nın salak falan olmadığını çok iyi biliyordu: Aleksandra İvanovna'nın görüşlerine saygı duyar, sık sık ona akıl danışır. Bu böyleydi, ama Aleksandra'nın "ıslak tavuk" olduğuna da hiç kuşku yoktu. "Öyle rahat, öyle sakın ki, yerinden kımıldatmak olanaksız! İyi de, 'ıslak tavuk' niye o kadar sakın olsun ki? Tuh! Kafa bırakmadılar bende, neler düşünüyorum!" Aglaya gerçi idolüydü Lizaveta Prokovyevna'nın, taparcasına sevdiği kızıydı, ama Aleksandra İvanovna'ya karşı Aglaya'ya duyduğundan da büyük, açıklaması pek kolay olmayan, merhametle karışık bir sevgi duyardı. Birtakım öfke- li çıkışları (çoğu annece koruma kaygısıyla ya da sevecenlikle yapılmış şeyler) ya da "ıslak tavuk" türünden takılmaları Aleksandra'yı yalnızca güldürürdü. Lizaveta Prokovyevna bazen onun neden olduğu beş paralık şeyler yüzünden küplere binerdi. Örneğin Aleksandra İvanovna çok uyur, çok da düş görürdü; ama düşleri hep uyduruk olurdu, yedi yaşında bir çocuğun görebileceği saflıkta şeyler... Ve onun düşlerinin saflığı bile nedense annesini kızdırıyordu artık. Aleksandra İvanovna bir gece düşünde dokuz tane tavuk gördü ve bu düş yüzünden annesiyle arasında her zamanki kavgalardan biri çıktı. Kavganın tam neden çıktığını açıklayabilmek zordu, çünkü yoktu bir nedeni. Bir kez, tek bir kez düşe benzer, özgün denebilecek bir düş gördü Aleksandra. Kendisinin girmeye korktuğu karanlık bir odada tek başına duran bir keşiş duruyordu, düşünde. Bu düş tabii öbür iki kız kardeş tarafından kahkahalarla gülünerek ve bir zafer edasıyla hemen Lizaveta Prokovyevna'ya iletildi. Ama anneleri yine kızdı, üçünü birden aptallar! diye azarladı. "Hmm! Çok sakın, çok rahat... her bakımdan tam bir 'ıslak tavuk', yerinden kımıldatmak olanaksız. Ama hüzünleniyor, hele bazen nasıl hüzünleniyor! Nedir derdi acaba?" Bazen bu soruyu hep olduğu gibi, hemen yanıt bekleyen isterik bir sabırsızlık-

la ve gözdağı verir gibi Ivan Fyodoroviç'e de sorardı. Ivan Fyodoroviç kem küm eder, kaşlarını çatar, omuzlarını kaldırır, sonunda ellerini iki yana açarak kararını bildirirdi:

"Acilen koca lazım!"

Bunun üzerine Lizaveta Prokovyevna bomba gibi patlardı:

"Yalnız bu koca sizin gibi olmaz inşallah Ivan Fyodoroviç! Düşünce ve yargıları da sizin gibi olmaz inşallah Ivan Fyodoroviç! Ve sizin gibi yontulmamış biri de olmaz inşallah Ivan Fyodoroviç!"

Ivan Fyodoroviç kurtuluşu sınışımakta bulur, Lizaveta Prokovyevna ise patlamadan sonra rahatlamış olurdu. Kuşkusuz aynı gün, akşama doğru, Ivan Fyodoroviç'e, "yontulmamış" Ivan Fyodoroviç'e, iyi yürekli, aziz, "taptığım sevgilim" Ivan Fyodoroviç'e karşı son derece dikkatli, sessiz, söz dinler, sevecen, saygılı olurdu; çünkü Ivan Fyodoroviç'ine âşıktı o, hep âşıktı, şimdi de âşıktı. Ivan Fyodoroviç de bunu çok iyi bilir ve bunun için Lizaveta Prokovyevna'sına sonsuz saygı duyardı.

Derdinin başı Aglaya'ydı, Lizaveta Prokovyevna'nın. "Hık demiş burnumdan düşmüş... her bakımdan tıpkı ben!" derdi kendi kendine. "Başına buyruk, olmaz olası küçük bir cin! Nihilist, tuhaf, çılgın, öfkeli! Hem nasıl: öfkesinden yanına yanaşılmaz! Ah, Tanrım, biliyorum, çok mutsuz olacak!"

Ama demin de söylediğimiz gibi ana yüreğine doğan güneş bir an her şeyi yumuşattı, ısıttı, ısıttı. Lizaveta Prokovyevna'nın hayatında, her tür kaygıdan uzak, tam anlamıyla dinlenerek yaşadığı tek ay oldu bu. Adelaida'nın yaklaşan düğünüyle ilgili olarak açılan konuşmalarda Aglaya'dan da söz ediliyordu ve Aglaya gittikleri her yerde hep pek güzeldi, akli başındaydı; zafer kazanmışçasına, biraz gururlu bir duruşu vardı, ama bu da ona öyle yakışıyor, öyle yakışıyordu ki! Annesine karşı da bir ay boyunca nasıl sevecen, nasıl güler yüzlüydü! ("Şu Yevgeniy Pavloviç'e çok dikkat etmek gerek... Her bakımdan iyice bir araştırmalı kendisini... Hem zaten Aglaya'nın da ona başkalarından daha fazla güleryüz gösterdiği yok galiba?") Nasıl olduysa, birdenbire harika bir kız olup çıkmıştı... Ve nasıl güzeldi, Tanrım, nasıl güzeldi, günden güne nasıl güzelleşiyordu!.. Derken...

Derken şu sünepe Prens, şu budala yaratık ortaya çıkmış ve evde her şey tepetaklak olmuştu.

Peki neydi olan?

Başkaları için herhalde olan biten bir şey yoktu. Ama her zaman tedirgin yüreği en sıradan şeylerde karmaşık düzenler, dolaplar, tuzaklar gören Lizaveta Prokovyevna, bütün bu aslı astarı olmayan, hayali şeylerden hastalanacak derecede korkuya kapılıyordu. Asılsız şeyler karşısında bile böyle davranan bir insan olarak, bütün bu nedensiz tedirginliklerin, ciddiye alınmaz, ipe sapa gelmez gülünçlüklerin arasında gerçekten önemli, gerçekten insanı kaygılandırabilecek, kuşkulandırabilecek bir şey görmeye başlamasıyla birlikte büsbütün ne yapacağını şaşırdı Lizaveta Prokovyevna.

Prens'i ardı sıra sürüyüp eve götürürken de, evde onu bütün aile üyelerinin çevresinde toplandıkları yuvarlak masaya oturtuttuktan sonra da, sürekli olarak, "Aglaya'nın şu *igrenç yaratık*'la görüş-tüğünden söz eden imzasız mektubu kim yazmış olabilir bana, kim böyle bir şeye cesaret edebilir?" diye düşünüyordu. "Böyle bir şeyi akıllarından geçirebilmeleri bile ne cesaret! Yazılanların tek bir sözcüğüne inansam ya da mektubu Aglaya'ya göstersem utancım-dan ölürdüm herhalde! Yepançinlerin düştüğü duruma bak! Bun-lar hep Ivan Fyodoroviç yüzünden... evet, hep sizin yüzünüzden Ivan Fyodoroviç! Buraya geleceğimize Yelagin'deki daçamıza git-seydik bu yaz keşke! Ben hep Yelagin'e gidelim demiştim! Belki de Varka cadısı yazdı mektubu... tabii tabii, o yazmıştır! Ah, bütün bunlar hep Ivan Fyodoroviç'in yüzünden! O *igrenç yaratık*, bizim-kini enayi yerine koymak, onunla alay etmek için oynadı bu oyu-nu... tıpkı daha önce de, inciler falan armağan edilirken kahkaha-larla güldüğü, burnuna halka takıp oynattığı gibi... Sonunda biz de bulaştık bu işe... kızlarınız da bulaştı, Ivan Fyodoroviç: yüksek sos-yetenin küçük hanımefendileri, gelinlik kızlarımız da karıştılar *ig-rençliklere*... oracıkta duruyorlardı ve her şeyi duydular... sonra, şu oğlanlarla ilgili olaya bulaştılar... Sevinebilirsiniz, siz de oradaydı-nız o sırada ve her şeyi duydunuz! Şu prens bozuntusunu da asla bağışlamayacağım! Aglaya'nın niçin üç gündür sinirleri allak bul-lak? Niçin ablalarıyla, hele hele annesiymiş gibi saygı duyduğu, eli-ni öptüğü Aleksandra ile öyle kavga eder gibi bağınıştı? Davranışla-rı herkes için bir giz. Sonra Gavril İvolgin'in ne ilgisi var bu işle? Neden dün ve bugün durup dururken onu övdü, sonra da ağladı? Aglaya Prens'in mektubunu ablalarına bile göstermemişken, nasıl oluyor da imzasız mektupta şu lanet olası "Zavallı Şövalye"den söz edilebiliyor? Ve ben neden, niçin, hangi akla hizmet, tabanı yanmış

it gibi koştura koştura Prens'e gittim ve kendisini sürüyüp buraya getirdim? Aklımı oynatmış olmalıyım! Genç bir adamla kızımın gizlerini paylaştım! Hem de bunlar hemen tümüyle o genç adama ait gizler! Çok şükür ki budala ve... ve... aile dostumuz! Aglaya o maymuna vurulmuş olmasın sakın? Resmen saçmalamaya başladım ben! Tüh! Doğrusu eşi benzeri bulunmaz bir aileyiz... başta ben olmak üzere hepimizi cam fanuslar içinde sergileyip onar kapiğe halka seyrettirmeli... Bütün bunların suçlusu sizsiniz Ivan Fyodoroviç ve ben sizi bağışlamayacağım, asla bağışlamayacağım! İyi de, niçin Prens'e hiç laf dokundurmuyor Aglaya? Onu doğduğuna pişman edeceğim demişti, hiçbir şey yaptığı yok! Şuna bak, gözlemini ayırmış adama bakıyor! Ağzını açıp bir şey söylemiyor, çıkıp gitmiyor, öylece oturuyor... Oysa Prens'in buraya gelmesini yasaklayan kendisiydi?! Prens'in de yüzü ne kadar solgun! Şu Yevgeniy Pavloviç'in de ne lanet bir çenesi var! Böyle geveze adam görmedim ben! Sözü bir aldı, kimseye fırsat vermiyor... Söz bir şeye gelse... oraya... ne olup bittiğini hemen anlardım..."

Gerçekten de Prens'in yüzü epeyce solgundu; büyük bir korku içindeydi; kimi kez de, nedenini anlayamadığı bir sevinç taşkınlığı, hayranlık duyuyordu. Kendisine yönelmiş bir çift siyah gözün bulunduğu köşeye bakmaktan ah, nasıl korkuyordu! Bir yandan da kendisine yazılanlara karşın burada, onların arasında olmak, o bildik sesi duyabilmek sonsuz bir mutlulukla dolduruyordu yüreğini. Henüz ağzını açıp bir şey söylememişti. Büyük bir dikkatle Yevgeniy Pavloviç'i dinliyordu; onun da bugün gerçekten gevezeliği üstündeydi: büyük bir coşkuyla konuşuyordu ve onun burada, bu akşam olduğu gibi kendini kaptırıp gitmesi sık görülen bir durum değildi. Prens onu uzunca bir süre dinlediği halde, tek kelime anlamadı söylediklerinden. Henüz Petersburg'dan dönmemiş olan Ivan Fyodoroviç dışında bütün ev halkı oradaydı. Prens Şç. de oradaydı. Galiba çaydan önce bir yere müzik dinlemeye gideceklerdi. Yevgeniy Pavloviç'in coşkuyla sürdürdüğü konuşma Prens'in gelişinden önce başlamış gibiydi. Az sonra kimbilir nerelerden gelen Kolya süzülüverdi verandaya. "Demek onu eskisi gibi kabul ediyorlar..." diye düşündü Prens.

Yepançinlerin İsviçre köy evleri stilinde yapılmış daçaları çiçekler, yeşillikler ortasında pek göz alıcı bir evdi. Dört yanından çiçek tarhlarıyla çevriliydi. Prens'in evinde olduğu gibi burada da her-

kes verandada oturuyordu; yalnız bu veranda biraz daha genişti ve sık eşyalarla döşeliydi.

Sürmekte olan konuşmanın konusunun herkese ilginç gelmediği açıktı; bir tartışmadan çıkmışa benzeyen konuyu herkes değiştirmek istiyor gibiydi, ancak herkesin bu yöndeki eğilimi Yevgeniy Pavloviç'in sanki bu konuya daha da inatla sarılmasına yol açıyordu; konunun çevresindekilerce sıkıcı bulunmasına hiç aldırmadığı gibi Prens'in gelişi onu daha da coşturmuş gibiydi. Lizaveta Prokovyevna somurtup oturuyordu; zaten söylenenlerin hepsini anladığı da yoktu. Uzakça bir köşeye çekilmiş olan Aglaya çıkıp gitmiyor, konuşmayı dinliyor, ama ağzını açıp tek kelime bir şey söylemiyordu. Yevgeniy Pavloviç büyük bir coşkuyla bir şeylere itiraz ediyordu:

"Hayır efendim, izin verin... benim liberalizme bir itirazım yok. Liberalizm günah değildir. Liberalizm, onsuz yok olup gidecek bir bütünün olmazsa olmaz parçasıdır. Liberalizmin de ahlaklı tutuculuk kadar yaşama hakkı vardır. Benim karşı olduğum, Rus liberalizmidir. Neden? Çünkü Rus liberalleri Rus liberali değil, Rus olmayan liberallerdir. Bana tek bir Rus liberali gösterin, huzurlarınızda hemen sarılıp öperim kendisini!"

"Tabii oda sizi öpmek isterse..." dedi Aleksandra İvanovna; aşırı heyecanlı görünüyordu, hatta yanakları al al olmuştu.

"Şuna bak," diye düşündü Lizaveta Prokovyevna, "iş gücü yemek yemek, uyuklamak, dürtsen yerinden kımlıdatamazsın... ama kırk yılın başı da olsa insana parmak ağızlatan bir laf ediverir!"

Bu arada Prens, Aleksandra İvanovna'nın, Yevgeniy Pavloviç'in ciddi bir konuyu sürdürerek aşırı neşeli bir tonla, zaman zaman heyecanlanır, zaman zaman şaka yapar tavırlar takınarak konuşmasından hiç hoşlanmadığını fark etmişti.

"Siz gelmeden önce diyordum ki, Prens," diye sürdürdü Yevgeniy Pavloviç, "bizde liberaller iki farklı katmandan kaynaklanmışlardır: biri, artık lağvedilmiş bulunan büyük toprak sahipleri sınıfı, öbürü de ruhban sınıfı. Zamanla bunların ikisi de halktan kopuk birer kast halini almış, kuşaklar değiştikçe de bu kopukluk çok daha ileri düzeylere ulaşmış, sonuçta da bunlar tümüyle ulusallıktan uzak şeyler yapıp eyler olmuşlardır."

"Anlayamadım?" diye itiraz etti Prens Şç. "Yaptıkları hiçbir şey Rus değildi mi demek istiyorsunuz?"

“Ulusal değil, diyorum. Rus olmaya Rus, ama ulusal değil... liberallerimiz olsun, muhafazakârlarımız olsun, hiçbiri Rus değildir. İnanın bana, büyük toprak sahipleriyle ruhban sınıfının bugüne dek yapıp eylediklerinden hiçbirini benimsememiştir Rus halkı.”

Prens Şç.'nin bu seferki itirazı çok daha coşkulu oldu:

“İşte buna diyecek yok doğrusu! Bilmiyorum, sözlerinizde cidiyseniz eğer, çok çelişik bir yargıda bulunuyorsunuz. Rus büyük toprak sahipleri için böyle sözler söylenmesine göz yumamam! Kaldı ki siz de büyük toprak sahibisiniz!”

“Sizin anladığınız anlamda büyük toprak sahipliğinden söz ediyor değilim. Ben de o sınıftan olduğuma göre, elbette saygın bir sınıf büyük toprak sahipleri sınıfı... özellikle de varlığına hukuken son verilmesinden sonra bu büsbütün...”

Aleksandra İvanovna onun sözünü kesti:

“Yazında da mı yok ulusal denilebilecek bir şey?”

“Doğrusu uzmanı olduğum biralandeğil, yazın. Yine de, Lomonosov, Puşkin ve Gogol'den başka tüm Rus edebiyatının, Rus olmadığını söyleyeceğim.”

Adelaida gülümseyerek:

“İlkin, bu üç ad bile az sayılmaz,” dedi. “İkincisi de, biri halktan, saydığınız kişilerin; öbür ikisi ise büyük toprak sahibi.”

“Haklısınız. Haklısınız ama yerinizde olsam sevinmekte o kadar acele etmem. Rus yazarları içinde bu güne dek yalnız bu üçü kimseden ödünç alınmamış, gerçekten *kendine* ait sözler söyleyebilmiş ve böylelikle de ulusal olmuştur. Bir Rus insanı çıkar ve kimseden ödünçlenmemiş, tümüyle kendine ait bir söz söyler, bir şey yazar ya da yaparsa, –isterse Rusça'yı doğru dürüst konuşmasın– söylediği, yazdığı ya da yaptığı şey kaçınılmaz bir biçimde ulusal olur. Bu benim için belittir. Ama biz yazından söz etmiyorduk... Biz sosyalistlerden söz ediyorduk... ve buralara da oradan geldik. Ben, bir tek olsun Rus sosyalisti olmadığını öne sürüyorum; daha öncele-ri de yoktu, şimdi de yok; çünkü bizim bütün sosyalistlerimiz ya büyük toprak sahibi ya da ruhban kökenlidir. Bizim, ister yurtiçindeki, isterse yurtdışındaki, bütün ünlü sosyalistlerimiz, kölelik hukuku döneminin köken olarak büyük toprak sahiplerine dayanan liberallerinden başkası değildir. Niye gülüyorsunuz? Verin bana onların kitaplarını, öğretilerini, anılarını, bir yazıncı, hele hele eleştirmen olmamama karşın, size onların kitaplarının, broşür-

lerinin, anılarının her sayfasının daha önce büyük toprak sahiplerince yazıldığını son derece inandırıcı bir biçimde kanılayacak bir yazın eleştirisi yazayım! Onların hınçları da, öfkeleri de, mizah anlayışları da hep büyük toprak sahiplerine –hem de Famusov’dan¹ öncekilere– özgüdür; onların sevinçleri, gözyaşları gerçektir, içtendir belki, ama neylersiniz ki hep büyük toprak sahiplerine özgüdür! Büyük toprak sahiplerine ya da din adamlarına! Yine gülüyorsunuz... Siz de mi gülüyorsunuz, Prens? Siz de mi katılmıyorsunuz düşüncelerime?”

Gerçekten de herkes gülüyordu. Prens de hafifçe gülümsemişti.

Suçüstü yakalanmış bir öğrenci telaşıyla gülümsemesini hemen kesen Prens:

“Düşüncenize karşı olup olmadığımı hemen söyleyemem,” dedi. “Ama inanın sizi büyük bir zevkle dinliyordum.”

Bunları söylerken tıkanır gibi olmuş, hatta alnında soğuk ter taneleri birikmişti. Geldi geleli ağzından çıkan ilk sözlerdi bunlar. Çevresine göz atmak için belli belirsiz bir yeltenişi oldu, ama cesaret edemediği için gerisini getiremedi. Yevgeniy Pavloviç hareketini fark etmişti, gülümsedi. Tıpkı az önce olduğu gibi kendinden geçercesine bir coşkuyla ve gülümseyerek –belki de kendi sözlerine gülümsüyordu– sürdürdü konuşmasını:

“Bir olgudan söz edeceğim, size bayanlar baylar. Bu olgunun gözlenmesinin ve ortaya çıkarılmasının onuru bendenize, yalnız bendenize aittir. En azından bu konu üzerine kimse henüz ne bir şey söylemiş ne de yazmıştır. Az önce sözünü ettiğim Rus liberalizminin özü açıklanmaktadır, bu yalnızca bana ait olan gözlemdir. Bir kez, genel olarak ele alındığında liberalizm, eşyanın var olan düzenine şiddetli bir saldırıdan başka bir şey değildir (bunun doğru mu yanlış mı olduğu ayrı bir konu). Bunun böyleliğini kabul edersiniz herhalde? Şimdi benim açınladığım şey şu: Rus liberalizmi eşyanın düzenine değil, eşyanın kendisine, onun özüne saldırır; başka bir deyişle Rusya’nın düzenine değil, Rusya’nın kendisine yönelmiş bir saldırıdır bu. Bizim liberal işi Rusya’dan nefrete kadar vardırmıştır; yani öz anasından iğrenir, onu döver. Rusya’nın başına gelen her talihsizlik, her başarısızlık karşısında gülüp oynar, sevinçten şapkasını havaya fırlatır. Halkın alışkanlıklarından, Rus tarihinden, her şeyden nefret eder. Onu hak-

1 Griboyedov’un (1795-1829) ünlü “Akıldan Bela” adlı oyunun kişilerinden biri.

lı çıkarabilecek bir şey varsa, o da ne yaptığını bilmiyor olması ve Rusya'dan, Rus olan her şeyden nefreti en yararlı liberalizm olarak görmesidir (bizde liberal diye alkışlanan, gerçekteyse en ahmağından, en kalın kafalısından ve en tehlikelisinden bir muhafazakâr olan, ancak kendisi bunun farkında olmayan liberallerle sık rastlanır!). Rusya'ya karşı bu nefreti yakın zamana dek kimi liberaller nerdeyse gerçek yurt sevgisi gibi görürler ve bu sevginin nasıl olması gerektiğini herkesten iyi bilmekle övünürlerdi. Ama gitgide daha açık sözlü oldular; hatta "yurt sevgisi" sözünden utandıklarını bile gizlemez oldular; zararlı, beş para etmez bir kavram diye sözlüklerinden bütün bütüne çıkarıp atıldılar bu kavramı. Bu, gerçek bir olgudur ve sonuna dek bu saptamamın arkasındayım. Er ya da geç gerçek bütün yalınlığıyla, çıplaklığıyla nasılsa ortaya konulacak. Ancak yine de bu olgunun hiçbir yerde, hiçbir zaman, hiçbir ulusta görülmediğini, dolayısıyla da bunun tesadüfi ve geçici bir durum olduğunu kabul ederim. Anayurdundan nefret eden bir liberal dünyanın hiçbir yerinde yoktur. O zaman bizdeki durum nasıl açıklanacak? Daha önce de söylediğim gibi, Rus liberalinin, henüz Rus liberali olmamasıyla; sanırım başka hiçbir şeyle değil! Başka bir deyişle Rus liberali bugün, Rus-olmayan bir liberaldir."

Prens Şç. pek ciddi bir tavırla:

"Bütün bu söylediklerini yalnızca bir şaka olarak alıyorum, Yevgeniy Pavliç," dedi.

"Ben bütün liberalleri görmediğim için bir değerlendirmede bulunamam," dedi Aleksandra Ivanovna, "ama doğrusunu isterseniz öfkeyle dinlediğim sözlerinize karşı tepkiliyim: çünkü özel bir durumu alıp genel bir kural düzeyine yükseltiyorsunuz, dolayısıyla da yaptığınız şey doğrudan doğruya iftiradır."

"Özel bir durum mu?" diye atıldı Yevgeniy Pavloviç. "Siz ne diyorsunuz, Prens: özel bir durum mu bu?"

"Doğrusu... ben de liberalleri... pek görmedim ve... kendileriyle fazlaca bir beraberliğim olmadı," dedi Prens. "Ama sanırım Rus liberallerinin eşyanın düzeninden değil, eşyanın kendisinden, yani Rusya'dan, yurtlarından nefret etme eğiliminde olduklarına ilişkin görüşlerinizde haklı olduğunuz yanlar var. Ama bu herhalde bir bölüm insan için geçerli olabilir... Herkesi aynı başlık altında toplamak büyük haksızlık olur..."

Duraksadı, sözünü tamamlamadı. Çok heyecanlı olmasına karşın konuşulan konuyla son derece ilgiliydi. Prens'in kişilik yapısının önemli özelliklerinden biri de dikkatinin safiyetiydi: kendisini ilgilendiren bir konuyu dinlerken ve eğer bu sırada kendisine soru sorulmuşsa, soruyu yanıtlarken öylesine tertemiz bir dikkat içinde olurdu ki, bu dikkat; alay, şaka gibi tutumlara hiç kapı aralamayan bu saf inanç onun yüzüne, hatta bedeninin duruş biçimine yansır-
dı. Epeydir Prens'le yüzünde hep özel bir alaycı gülümsemeyle konuşan Yevgeniy Pavloviç ondan asla böyle bir yanıt beklemiyormuş gibi birden çok ciddi bakmaya başladı Prens'e:

"Tuhaf şey doğrusu..." diye mırıldandı. "Yanıtınız ciddi miydi Prens?"

Prens çok şaşırmıştı:

"Yoksa sizin sorunuz ciddi değil miydi?"

Gülüştü herkes.

"İnanabilirsiniz ona," dedi Adelaida. "Yevgeniy Pavloviç sürekli olarak insanlarla dalga geçer! Kimi zaman oturur ciddi ciddi öyle şeyler anlatır ki..."

Aleksandra, sertçe:

"Oldukça karmaşık bir konu bu," dedi. "Fazla derinine inmesek iyi olur... Zaten dolaşmaya çıkmayacak mıydık?"

"Gerçekten de, ne güzel olur dolaşmak! Harika bir akşam!" diye bağırdı Yevgeniy Pavloviç. "Ama sizlere bu kez ciddi konuştuğumu kanıtlamak... özellikle de Prens'e kanıtlamak için... siz, Prens, bende müthiş bir ilgi uyandırdınız... Yemin ederim görüldüğüm kadar boş bir insan değilim... ama belki de gerçekten boşum! Neyse, boşverin!)... evet, özellikle de Prens'e kanıtlamak için, izninizle, Prens'e son bir soru soracak ve bitireceğim. Yalnızca kişisel merakımı gidermeye yönelik, iki saat kadar önce aklıma gelmiş bir soru bu (gördüğünüz gibi Prens, arada bir ben de ciddi şeyler düşünüyorum); ben sorunun yanıtını buldum; ama bakalım Prens ne diyecek? Demin burda "özel bir durum"dan söz edildi. Bizde pek çok anlama gelebilen bu kavram sık sık kulağımıza çalınıyor. Geçenlerde işlenen korkunç cinayeti hatırlayacaksınız... hani....bir delikanlının altı kişiyi öldürmesi ve avukatının yaptığı garip savunma... Üzerinde çok konuşuldu, çok yazıldı, çizildi. Müvekkilinin yoksul olduğunu, dolayısıyla da o altı kişiyi öldürme fikrine kapılmasının doğal olduğunu öne sürüyordu avukat. Belki tam

böyle değildi savunma, ama özû buydu ya da buna yakın bir şey. Kişisel düşüncem o ki, avukat savunmasını böylesine tuhaf bir düşünce üzerine oturturken, günümüzde dile getirilebilecek en liberal, en insani ve en ilerici düşünceyi savunduğu kanısındaydı, bundan en ufak bir kuşkusu yoktu. Şimdi siz bu duruma ne diyorsunuz: birtakım kavramların, kanıların böylesine çarpıtılabilmesi; bir cinayetin böylesine tuhaf, çarpık bir biçimde ele alınabilmesi özel bir durum mudur, değil midir?"

Herkes güldü.

Aleksandra'yla Adelaida da gülerek:

"Özel tabii, özel olmaz mı!" dediler.

"Kusura bakma, Yevgeniy Pavlıç, ama bir kez daha hatırlatmak zorundayım ki şakalann artık iyice bayatladı!" dedi Prens Şç.

Prens Lev Nikolayeviç'in kendisine yönelmiş ciddi, meraklı bakışını yakalayan Yevgeniy Pavloviç, Prens Şç.'nin sözlerinin hepsini dinlemeden: "Evet, ne diyorsunuz, Prens: özel mi yoksa genel mi bir olay bu? İtiraf etmeliyim ki, bu soruyu sizin için hazırladım.

"Hayır, özel değil," diye mınıldandı Prens, usulca, ama kararlı bir ses tonuyla.

Duruma canı sıkılan Prens Şç.:

"Sizi tuzağa düşürdüğünün farkında değil misiniz, Lev Nikolayeviç!" diye bağırdı. "Resmen alay ediyor... ve sizi, ille de sizi ağına düşürmek niyetinde!"

"Ben Yevgeniy Pavlıç'ın ciddi konuştuğunu sanıyordum," dedi Prens; yüzü kızardı, bakışlarını yere indirdi.

Prens Şç. sözlerini sürdürerek:

"Üç ay kadar önce sizinle konuştuğumuz bir şey vardı, aziz Prens," dedi, "hatırlıyor musunuz? Yeni açılan genç mahkemelelerimizde ne kadar harika avukatlar bulunduğundan... pek çok jüri kararının olağanüstü denilebilecek bir yetkinlikte olduğundan söz etmiştik... Bu durum sizi çok sevindiriyordu, beni de sizin sevinciniz sevindiriyordu... mahkemelerimizle, yargıçlarımızla, avukatlarımızla gurur duyabileceğimizden söz etmiştik. Bu, anlaşılması zor bir gerekçeye dayandırılan tuhaf savunmanın özel bir durum olduğu, binlerce olay içinde biricik bir olay olduğu çok açık."

Prens Lev Nikolayeviç bir süre düşündü, sonra sanki ürküyor-muş gibi usulca, ama derin bir inançla:

"Ben, yalnızca, düşüncelerin, kavramların çarpıtılmasının, Yev-

geniy Pavloviç'in de belirttiği gibi, ne yazık özel denemeyecek kadar sık rastladığımız bir olay olduğunu söylemek istiyordum. Böyleşi çarpıtmalar, özel değil de sık sık rastlanan genel bir durum olmasaydı, bu örnekte gördüğümüz türden olağanüstü cinayetler de olmazdı."

"Olağanüstü cinayetler mi?" dedi Prens Şç. alaycı bir gülümsemeyle. "İnanın bana aziz Prens, bu türden cinayetler, hatta belki daha da korkunçları, eskiden de olurdu. Hem yalnız bizde de değil, her yerde ve kanımca daha uzun bir süre de olacak. Aradaki tek fark şu: eskiden bizde yeterince açıklık yoktu; şimdi insanlar açık açık bu tür olaylar üzerine konuşabiliyorlar, hatta yazabiliyorlar bile... O nedenle de herkese bu türden suçlular geçmişte yoklardı da, yeni ortaya çıkmışlar gibi geliyor. Bence işte sizin son derece saf, masum yanılmanız da tam bu noktada, aziz Prens!"

"Eskiden de bunun gibi korkunç cinayetler işlendiğini ben de biliyorum. Bu yakınlarda zindanları dolaştım, kimi sanık ve mahkûmlarla tanışma fırsatı buldum. Bu katilden de korkunçları vardı aralarında: on kişiyi öldürdüğü halde hiç pişmanlık duymayanları örneğin. Ama bu arada şunu da fark ettim: en korkunç cinayetleri işlemiş, en azılı katil bile yine de bir suçlu olduğunu biliyordu; herhangi bir pişmanlık duymasa da vicdanında kötü bir şey yaptığını kabul ediyordu. Onların hepsi böyledir... Ama Yevgeniy Pavloviç'in sözünü ettiği türden olanlar kendilerini cani saymak şurda dursun, haklı olduklarını, iyi bir şey yaptıklarını düşünürler. Yani yaklaşık böyledir düşünme biçimleri. Korkunç fark bence buradadır işte. Öte yandan bunların hepsinin genç olduğuna, yani kolayca ve savunmasız bir şekilde çarpıtılmış düşüncelere kapılabilecek bir çağda bulunduklarına da dikkatinizi çekmek isterim."

Prens Şç. artık gülmüyor ve Prens'i hayretle dinliyordu. Deminden beri bir şeyler söylemek için sabırsızlanan Aleksandra Ivanovna, nedense bu düşüncesinden vazgeçmiş, susmuştu. Yevgeniy Pavloviç'e gelince, Prens'e büyük şaşkınlıkla bakıyordu ve yüzünde artık en ufak bir alaycı ifade yoktu.

"Ne oldu, efendiler, niye öyle şaşkın şaşkın bakmaya başladınız Prens'e?" dedi birden Lizaveta Prokovyevna. "Yoksa onun sizden daha aptal olduğunu ve bu konularda fikrinin olamayacağını mı sanıyordunuz?"

“Ben... hayır... onunla ilgisi yok,” diye kekeledi, Yevgeniy Pavloviç. “Yalnız... nasıl oluyor da, Prens (lütfsen sorum için bağışlayın) bütün bunları görüyor, bunların hepsinin ayırına varıyorsanız, nasıl oluyor da (yeniden bağışlamanızı dilerim) şu... tuhaf olayda... hani geçen günkü, Burdovski mi neydi... onun olayında, nasıl oldu da fikirlerin, ahlaki inançların çarpıtıldığının farkına varamadınız? Şu sözünü ettiğiniz durumdan milim farkı yoktu onun da! Doğrusu ben o sırada sizin hiçbir şeyin farkına varamadığınızı düşünmüştüm.”

“Sana bir şey söyleyeyim mi,” dedi Lizaveta Prokovyevna, öfkeyle: “o gün orda her şeyin farkına vardığımız için bugün burda böbürlenerek oturuyoruz. Onların birinden bugün bir mektup aldı... elebaşlarından... hani şu suratı sigilli olandan... hatırlıyorsun, değil mi Aleksandra? Mektubunda ondan kendince özür diliyor ve o kıskırtıcı arkadaşından ayrıldığını bildiriyor... hatırlıyorsun, değil mi Aleksandra?.. Dedigine göre şimdi Prens’e daha çok inanıyormuş. Burnu büyük havalar atmakta üzerimize yoktur, ama söyleyin, hangimiz böyle bir mektup alabildik?”

“İppolit bizde! Az önce bizim daçaya taşındı!” diye bağırdı Kolya.

Prens telaşlandı:

“Nasıl! Geldi bile ha!”

“Evet... Siz Lizaveta Prokovyevna’yla çıkmışsınız, biz geldik! Ben getirdim kendisini!”

Daha şimdi Prens’i övdüğünü unutan Lizaveta Prokovyevna müthiş bir öfkeyle:

“İstediğinize bahse girerim:” diye bağırdı, “o iblisin burayı onurlandırması için dün Petersburg’a gittiğinde onun tavanarasına uğramış, ayaklarına kapanıp özürler dilemiştir, bu! Gittin, değil mi ona? Az önce itiraf ettin zaten! Söyle, gittin mi, gitmedin mi? Kapandın değil mi ayaklarına?”

“Kapanmadı!” diye bağırdı Kolya. “Hatta, tersine: İppolit Prens’in ellerine sarıldı ve iki kez öptü; kendi gözlerimle gördüm bunu. Prens ona yalnızca, kentten uzaklaşıp daçaya taşınırsa kendini daha iyi hissedebileceğini söyledi, o da biraz iyileşir iyileşmez bu dediğini yapacağını söyledi... İşte, size bütün görüşme!”

Yerinden doğrulup şapkasına uzanan Prens:

“Ne gereği var Kolya...” diye mırıldandı. “Kimseyi ilgilendirmeyen şeyler bunlar, niçin anlatıyorsunuz.. Hem ben...”

Lizaveta Prokovyevna onu durdurdu:

“Nereye?”

“Tedirgin olmanıza gerek yok, Prens” dedi Kolya heyecanla. “Şimdi hemen gidip de rahatsız etmeyin onu... yol yorgunu... dinlensin biraz. Öyle mutlu ki buraya geldiği için! Bence şimdi görüşmemeniz daha iyi olur. Hatta en iyisi yanına erteleyin görüşmeyi; çünkü, bakarsınız yine utanabilir. Daha bu sabah kendini altı aydır hiç bu kadar iyi, güçlü hissetmediğini söylüyordu... Öksürüğü bile iyice azaldı.”

Prens, Aglaya’nın yerinden kalkarak birden masaya doğru ilerlediğini fark etti. Ona bakmaya cesaret edemese de, onun kara gözlerinde büyük bir öfke ve tehditkâr bir ifadeyle şu anda kendisine bakmakta olduğunu, yüzünün alev alev yandığını tüm varlığıyla hissediyordu.

Yevgeniy Pavloviç:

“Bana sorarsanız onu buraya boşuna getirdiniz, Nikolay Ardal-yonoviç,” dedi. “Aynı kişiden söz ediyorsak eğer... hani şu ağlayarak bizi kendi cenazesine çağıran veremli oğlan... Komşu evin duvarı üzerine öyle bir edebiyat döktürmüş, öyle anlamlı şeyler söylemişti ki, bana o duvarın hasretine dayanamaz gibi geliyor...”

“Bak işte bu doğru!” dedi Lizaveta Prokovyevna. “Seninle tartıştıktan, itişip kakıştıktan sonra çeker gider herhalde!” Ve dolaşmaya çıkacaklarını unutarak çalılımlı bir havayla dikiş sepetine uzanıp yanına çekti.

“Bu duvarla çok övündüğünü hatırlıyorum,” dedi yeniden Yevgeniy Pavloviç. “Bu duvar olmadı mı, onun ölümü de yeterince anlamlı olmaz gibi sanki... delikanlımız anlamlı bir ölüm arzulu-yor kendine!”

“Ne gelir elden?” diye mırıldandı Prens. “Siz onu bağışlamazsanız, o da sizin bağışınız olmadan ölür... O şimdi buraya bu semtin ağaçları için geldi.”

“A! Benden yana rahat olsun... onu tümüyle bağışlıyorum... kendisine iletebilirsiniz!”

Prens yerde bir noktaya bakmayı sürdürerek, gözlerini kaldırmadan ve isteksizce:

“Bunu böyle anlamamalı...” diye mırıldandı. “Siz de onun tarafından bağışlanmalısınız.”

“İyi de, ben ona ne yaptım ki?”

“Anlamıyorsanız, ayrı... ama siz anlıyorsunuz. O gün sizleri, hepinizi kutsamak istedi... sizin hepinizin de kendisini kutsamanızı istiyordu. Hepsi bu...”

Ordakilerden bazılarıyla bakışan Prens Şç. telaşla ve ürkekçe:

“Aziz Prens,” dedi, “cenneti elde etmek o kadar kolay değildir dünyada... Sizse, sanki, cennet peşinde gibisiniz... Zor ulaşılır şeydir cennet, sevgili Prens, sizin güzel kalbinize kolaymış gibi geliyor olabilir, ama inanın çok zordur! En iyisi bunları burda keselim, yoksa yeniden hepimizin utanacağı şeyler olacak, o zaman da...”

“Hadi müzik dinlemeye gidelim,” dedi Lizaveta Prokovyevna sertçe ve öfkeyle yerinden kalktı.

Onun ardından herkes kalktı.

II

Prens birden Yevgeniy Pavloviç'e yaklaştı, elinden tuttu ve tuhaf bir heyecanla:

“İnanın, Yevgeniy Pavloviç,” dedi, “her şeye karşın son derece soylu, iyi yürekli bir insan olduğunuzu düşünüyorum...”

Yevgeniy Pavloviç şaşkınlığından bir adım geriledi. Bir an karşı konulmaz bir gülme isteği duydu içinde, ama kendini tuttu. Daha yakından bakınca Prens'in kendinde olmadığını, en azından pek değişik, tuhaf bir halde olduğunu fark etti.

“Bahse girerim, siz başka bir şey söyleyecektiniz Prens,” dedi. “Üstelik bana da değil, bir başkasına... Neyiniz var, iyi değilsiniz gibi sanki?”

“Olabilir... olabilir... yanına yaklaşmak istediğim kişinin bir başkası olduğunu büyük bir zarafetle fark ettiniz!”

Bunları söyledikten sonra tuhaf, komik denebilecek bir biçimde gülümsedi, sonra birden tam bir taşkınlık içinde:

“Üç gün önceki davranışlarımı hatırlatmayın bana!” diye bağırdı. “Bu üç gündür duyduğum utancı anlatamam! Bütün suç benim, biliyorum...”

“Peki ne yapmışsınız bu kadar çok utanacak?”

“Benim adıma herkesten daha büyük bir utanç içinde olduğunuzu görüyorum, Yevgeniy Pavloviç. Yüzünüz kızarıyor, bu sizin tertemiz bir kalbiniz olduğunu gösterir. İnanın şimdi gidiyorum.”

Lizaveta Prokovyevna, Kolya'ya:

"Nesi var bunun?" diye sordu kuşkuyla. "Yoksa krizleri böyle mi başlıyor?"

"Önemsenecek bir şey yok, Lizaveta Prokovyevna, krizim falan başlamıyor. Şimdi gidiyorum. Doğanın tokadını yemiş biri olduğumu biliyorum. Yirmi dört yıldır hastayım... doğduğum günden yirmi dört yaşına dek... Şu anda da karşınızda bir hasta olduğumu düşünün. İnanın, gidiyorum... hemen, şimdi. Yüzümün kızarması bundan değil... Böyle bir şeyden dolayı yüzü kızarmak tuhaf olurdu, değil mi? Ama toplumda bir fazlalığım ben. Gereksiz biri. Bunu özsaygıma düşkünlüğümden söylemiyorum. Şu üç gün içinde her şeyi tekrar tekrar düşündüm ve sizleri ilk fırsatta dürüstlikle, içtenlikle bilgilendirmem gerektiğine karar verdim. Yüce bir takım düşüncelerden söz etmeye hiç girişmemeliyim, çünkü böylece herkesi güldürürüm kendime. Prens Şç. demin tam da bunu anımsattı bana... Hallerim, hareketlerim zarafetten yoksun, duygularım ölçsüz, taşkın; sözlerim düşüncelerime uygun değil, düşüncelerimin değerini düşürüyor. O bakımdan hiç hakkım yok... Öte yandan kuşkucu biriyim. Ben... ben bu evde kimsenin kalbimi kırmayacağını, bu evde hak ettiğimden, değerimden daha çok sevildiğimi biliyorum. Ama yine de biliyorum ki, herhalde biliyorum ki, yirmi yıllık bir hastalık geride kesinlikle bir iz bırakır... dolayısıyla benim gibi biriyle elbette alay edilecek... hiç değilse zaman zaman... Öyle değil mi?"

Sorusuna yanıt bekler gibi çevresindekilere göz gezdirdi. Öylesine beklenmedik, normal olmaktan uzak, hastalıklı ve nedensiz bir çıkıştı ki Prens'in ki... herkes tam bir şaşkınlık içindeydi; kimse ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyordu. Ne var ki, pek garip bir olayın nedeni oldu Prens'in bu sözleri:

"Niçin burda söylüyorsunuz bunları?" diye bağırdı Aglaya. "Niçin onlara söylüyorsunuz? Onlara! Onlara!"

Korkunç öfkeliydi: yüzü ateş gibi yanıyor, gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Bir anda yüzünün rengi çekilen Prens ağzını açmadan öylece duruyordu.

Aglaya yine öyle taşkın, heyecanlı:

"Burada böylesi sözlerle degecek tek bir kişi bile yok!" diye bağırdı. "Burada hiç kimse sizin ırnağınız olamaz: ne akılca, ne yürekçe! Siz buradaki herkesten daha dürüst, daha onurlu, daha soy-

lu, daha iyi ve daha akıllısınız! Sizin şu anda düşürdüğünüz mendili eğilip almaya değmeyen insanlar var burada! Niçin kendini bu kadar alçaltıyor, herkesten daha aşağı bir yere koyuyorsunuz? Niçin kendinizi hurdaymış gibi gösteriyorsunuz? Niçin sizde hiç gurur yok?”

Lizaveta Prokovyevna hayretle ellerini iki yana açtı:

“Tanrım, hiç akla gelir miydi?”

İyice coşan Kolya:

“Haydi, Zavallı Şövalye, göster kendini!” diye haykırdı.

“Susun!” diye haykırdı birden Aglaya. Sonra annesinin üzerine yürüdü; gözükarmış, kendinden geçmişti sanki: “Burada, evinizde beni üzmeye, kırmaya nasıl cesaret edebilirler? Neden herkes, ama herkes bana acı çektiriyor? Neden bütün bu insanlar... ve Prens, sizin yüzünüzden benimle uğraşıp duruyorlar? Sizinle asla evlenmeyeceğim! Bunu iyice kafanıza sokun: sizinle asla, asla evlenmeyeceğim. Sizin gibi gülünç biriyle kim evlenir! Gidin bir aynaya bakın ve şu anda neye benzediğinizi görün! Sizinle evleneceğimi söyleyerek takılıp duruyorlar bana... Niçin? Herhalde bunun nedenini biliyorsunuzdur, Bihiyorsunuzdur, çünkü siz de onlarla birliktesiniz!”

“Kimse takılmadı sana,” diye mırıldandı Adelaida korkuyla.

“Aklımızdan bile geçmedi böyle bir şey ve bunu çağrıştıracak hiçbir şey söylemedik!” diye bağırdı Aleksandra.

Lizaveta Prokovyevna öfkeden titreyerek, herkese birden:

“Kim, ne zaman takıldı ona?” dedi. “Kim böyle bir düşünceyi aklından geçirebilir, bunun sözünü ağzına almaya cesaret edebilir? Yoksa sayıklıyor mu benim kızım?”

“Hepsi söyledi, hepsi, üç gündür, durmadan, hepsi! Asla, asla, evlenmeyeceğim onunla!”

Aglaya haykırıncı söylediği bu sözlerden sonra gözyaşlarına boğuldu, yüzünü mendiliyle kapatıp sandalyesine yığıldı.

“O seni henüz istemiş falan değil..”

“Ben sizi istemedim ki Aglaya Ivanovna,” sözleri koptu birden Prens’in ağzından.

Lizaveta Prokovyevna şaşkınlık, öfke ve dehşet içinde uzun bir:

“Ne-e-e-e?” çekti.

Kulaklarına inanamıyordu.

“Yani ben... ben demek istedim ki... şey demek istedim...” diye kekeledi Prens, titreyerek. “Yani benim Aglaya Ivanovna’ya açık-

lamak istediğim yalnızca ... yani ben Aglaya Ivanovna'ya şeyi açıklamak şerefine ermek istemiştim... kendilerine evlenme teklif etme onuruna erişme niyetinde olmadığımı... hiçbir zaman da kendimi böyle bir onura değer görmediğimi ve görmeyeceğimi.. Yemin ederim, bir suçum yok, Aglaya Ivanovna! Hiçbir zaman böyle bir şeyi aklımdan geçirmedim, hiçbir zaman da geçirmeyeceğim... kendiniz göreceksiniz: inanın bana! Kötü yürekli biri bana kara çalmış anlaşılan... Benden yana içiniz rahat olsun!"

Bunları söylerken Aglaya'ya yaklaşmıştı. Aglaya, yüzünü kapattığı mendili kaldırıp korku içindeki Prens'e hızlı bir bakış fırlattı, deminki kekelemeleriyle onun ne demek istediğini anladı ve... müthiş bir kahkaha patlattı: Prens'in gözlerinin içine baka baka öyle neşeyle, öyle alaycı, öyle zaptedilmez kahkahalarla gülüyordu ki, Adelaida da Prens'e bir göz attıktan sonra dayanamayıp Aglaya'ya atıldı, onu kucakladı ve tıpkı onun gibi, zaptedilmez, okullu çocuk kahkahalarıyla gülmeye başladı. Onlara bakan Prens'in yüzüne bir gülümseme yayıldı; neşeli, mutlu bir tavırla:

"Şükürler olsun! Şükürler olsun!" diye mırıldandı.

Bu sırada Aleksandra da dayanamayıp olanca içtenliğiyle gülmeye başladı. Üç kız kardeşin gülmelerinin sonu gelecek gibi değildi.

"Deli bunlar!" diye mırıldandı Lizaveta Prokovyevna. "İnsanı ya korkuturlar, ya da..."

Prens Şç. ile Yevgeniy Pavloviç de gülüyorlardı; Kolya katılırcasına kahkahalar atıyordu; gülenlere bakarak Prens de gülüyordu.

"Hadi dolaşmaya çıkalım!" diye bağırdı Adelaida. "Hep birlikte! Prens de gelsin! Neden gidecekmişsiniz? Çok tatlı bir insansınız siz! Prens ne tatlı, değil mi Aglaya! Öyle değil mi anneciğim? Ve ben... ve ben onu, sarılıp öpmeliyim... evet, kesinlikle öpmeliyim... Aglaya'ya demin söyledikleri için! Onu öpmeme izin verirsiniz, değil mi maman? Aglaya, izin ver de Prensini öpeyim!" Gerçekten de Adelaida yaramaz bir kız çocuğu gibi atılıp Prens'i alnından öptü. Prens de onun elini tutup avucunda öyle bir sıktı ki, Adelaida bir çıglık atmamak için kendini zor tuttu; Prens, sonsuz bir sevinçle ve minnetle baktı ona, sonra hızlı bir hareketle avucundaki eli dudaklarına götürdü, üç kez öptü."

"Hadi artık, çıkalım!" diye bağırdı Aglaya. "Prens, siz, bana eşlik ediyorsunuz. Olur, değil mi maman? Beni reddeden nişanlımın bana eşlik etmesi? Demek hiçbir zaman teklifte bulunmayacaktır."

nız bana, öyle mi Prens? Hayır, hayır, kadınlara kol öyle uzatılmaz... Damınızı nasıl kolunuza alacağınızı bilmiyor musunuz yoksa? İşte böyle... Hadi biz önden gidelim... En önde, benimle tète-à-tète* yürümek ister misiniz?"

Durmamacasına konuşuyordu Aglaya, arada bir gülüyordu.

"Şükürler olsun! Şükürler olsun!" diye mırıldanıyordu Lizaveta Prokovyevna da, sevinçle ve neye sevindiğini kendi de bilmeden.

"Son derece tuhaf insanlar!" diye düşündü Prens Şç.; Yepançinlerle tanıştılarından beri belki yüzüncü kezdir aklına gelen bir şeydi bu, ama... o bu tuhaf insanları seviyordu. Prens'e gelince, ondan fazlaca hoşlandığı söylenemezdi; hep birlikte yürüyüşe çıktıklarında Prens Şç.'nin yüzü asıktı, kaygılı gibiydi sanki.

Yevgeniy Pavloviç son derece neşeliydi; istasyona kadar yol boyunca Aleksandra ile Adelaida'yı güldürdü durdu; iki kardeş de onun şakalarına gülmeye dünden hazır gibiydiler, yalnız bu hazır oluştta bir aşırılık vardı sanki; dolayısıyla Yevgeniy Pavloviç kardeşlerin kendisini hiç dinlemediklerinden kuşkulananmaya başladı. Bu düşünce onu öyle bir güldürdü ki, birdenbire büyük bir içtenlikle (huyu böyleydi!) katılırcasına gülmeye başladı. Bayram havası içindeki iki kız kardeş, durmadan, önde yürüyen Aglaya'yla Prens'e bakıyorlardı; küçük kardeşlerini tam bir gizem yumağı gibi gördükleri açıktı. Prens Şç. herhalde eğlendirmek amacıyla Lizaveta Prokovyevna'ya ıvır zıvır şeylerden söz edip duruyordu; zaten kafası karmakarışık olan kadıncağız, yersiz yanıtlar veriyor, hatta bazen soruları karşılıksız bırakıyordu. Ama gizem yumağı Aglaya'nın o akşamki gizem dolu sürprizleri henüz bitmemişti. Bunlardan sonuncusu tek başına Prens'in payına düştü. Daçadan yüz adım kadar uzaklaşmışlardı ki, Aglaya ağzını bıçak açmayan kavalyesine eğilerek, çabuk çabuk:

"Sağınıza bakın!" diye fısıldadı.

Prens, baktı.

"Dikkatli bakın. Parktaki üç büyük ağacın hemen yanındaki yeşil sırayı görüyor musunuz?"

Prens gördüğünü söyledi.

"Sizce de güzel mi burası? Bazı sabahlar erkenden, saat yedi gibi, kimse daha yatağından kalkmamışken tek başıma gelir burda otururum."

(*) Baş başa (Fr.).

Prens oranın güzel bir yer olduğunu mırıldandı.

“Şimdi ayrılın benden... artık sizinle kol kola yürümek istemiyorum. Ya da yine kolkola olalım, ama hiç konuşmayın, tek bir şey söylemeyin bana. İç dünyamı dinlemek, düşünmek istiyorum...”

Gereksiz bir uyarıydı bu; uyarılmasa da Prens herhalde yol boyunca tek kelime bir şey söylemeyecekti. Parktaki sıradan söz edileli beri kalbi deli gibi çarpmaya başlamıştı. Yine de birkaç dakika sonra kendine geldi, kafasını dolduran bütün saçma düşünceleri kovdu.

Pazar ve bayram günleri kentten “her tür insan” geldiği için Pavlovsk İstasyonu’nda² hafta arası daha “seçkin” insanların toplandığı herkesçe bilinir. Hanımların tuvaletleri bayramlık değildir, ama yine de çok şıktır. Müzik olduğu akşamlar gelip dinlemek âdet olmuştur. Tüm açık hava orkestralarının belki de en iyisi olan orkestra yeni parçalar çalar. Burdaki birlikteliklerin aile arasındaymışçasına içten, mahrem bir havası olmasına karşın herkes, ciddi, terbiyelidir. Tanıdıklar, daçaları dolduran sayfiyeciler, birbirlerini görmeye buraya gelirler. Kimisi için bu gerçekten bir keyiftir, içtenlikle salt bu amaçla, başka kimlerin sayfiyeye geldiğini görmek için gelir buraya. Kimileri de salt müzik için gelir. Kavga gürültü çıkması pek seyrek; kırk yılda bir de olsa hafta içi de patırtı çıktığı olur. Ama bunsuz da olmaz ki!

Güzel bir akşamdı. Etraf oldukça kalabalıktı. Orkestranın karşısındaki yerlerin hepsi doluydu. Bizim grup, az yanda, istasyonun sol kanat çıkışına doğru yerleştirilmiş sandalyelere oturdu. Kalabalık ve müziğin ezgileri Lizaveta Prokovyevna’yı da, genç kızları da canlandırdı. Çok geçmeden kimi tanıdıklarını gördüler, uzaktan sevecenlikle selamladılar onları; kimlerin neler giydiğine dikkat ettiler, bazı tuhafıkları ayırt ettiler, bunlar üzerine konuşup gülüştüler. Yevgeniy Pavloviç de durmadan sağını solunu selamlıyordu. Hâlâ yan yana durmakta olan Aglaya ile Prens hemen bazı kişilerin dikkatini çektiler. Az sonra anneye ve kızlarına kimi genç tanıdıkları geldi, bunlardan birkaçı konuşmak için onla-

2 Pavlovsk İstasyonu – Rusya’da Peterburg-Pavlovsk arasında ilk demiryolunun açılmasından sonra (1837), Pavlovsk İstasyonu’nda “voksal” (ya da “vokzal”) kuruldu: buralar hem bir gezinti, eğlence yeri, hem de orkestralardan müzik dinlenen yerlerdi. “Vokzal”, demiryolu istasyonunun yanına kurulu olduğu için, sözcük zamanla istasyon yerine kullanılmaya başlandı, bir süre sonra da bütün Rusya’da demiryolu istasyonları “vokzal” diye anılır oldu.

rın yanında kaldı. Herkes Yevgeniy Pavloviç'in arkadaşıydı. Bunlar arasında çok genç, neşeli, hoş, konuşkan bir subay da vardı. Hemen Aglaya'yla konuşmaya girişen bu subay, onun ilgisini çekebilmek için olanca gücünü harcamaya başladı. Aglaya da subaya karşı güleryüzlü davranıyor, ikide birde onun söylediği sözlerle gülüyordu. Yevgeniy Pavloviç, Prens'e, izni olursa kendisini bu arkadaşıyla tanıştırmak istediğini söyledi. Prens doğru dürüst anlamadı bile kendisinden ne istenildiği, ama yine de tanışma gerçekleşti, her ikisi de birbirlerini selamlayıp el sıkıştılar. Yevgeniy Pavloviç'in arkadaşı Prens'e bir soru sordu, ama Prens ya ona yanıt vermedi ya da kendi kendine öyle tuhaf bir şeyler mırıldandı ki, subay ona dikkatle baktı. sonra bakışlarını Yevgeniy Pavloviç'e çevirdi ve onun bu tanışmayı neden istemiş olduğunu anladığını belirten bir tavırla bakıp gülümsedi, sonra yeniden Aglaya'ya döndü. Bu sırada Aglaya'nın kıpkırmızı kesildiğini bir Yevgeniy Pavloviç fark etti.

Prens ne Aglaya ile konuşanların, ne de ona kur yapanların farkındaydı; hatta zaman zaman kendisinin onun yanında oturmakta olduğunu bile unutuyor gibiydi: buradan gitmek, gittiği yerlerde yitmek, kaybolmak tek istegi idi. Kimse nerde olduğunu bilmedikçe, tek başına oldukça ıssız, karanlık bir yer bile hoşuna giderdi. Ya da hiç değilse evinin verandasında olsaydı... ama yanında ne Lebedev'in, ne çocukların, ne de başka herhangi birinin bulunmaması koşuluyla... kendini divanına atmak, yüzünü yastığa gömmek ve bütün gün, bütün gece, hatta ertesi gün de böyle yatmak... Zaman zaman dağları düşlerdi... ve dağlarda bir nokta... oralarında yaşarken uğramayı pek sevdiği bir nokta gelirdi gözünün önüne: çıkıp oradan aşağı bakardı; köye, bir ip gibi belirip yiten çağlayana, parça parça dağılmış bembeyaz bulutlara, terk edilmiş eski şatoya. Ah, şu anda orada olmak için neler vermezdi! Orada olmak ve değil ömrü boyunca, bin yıl boyunca hep aynı şeyi düşünmek ne güzel olurdu! Onu burada hiç tanımamış olmaları, buradaki her tanışıklığın düştene ibaret olması!.. Düş ya da gerçek ne fark ederdi! Zaman zaman kendine geliyor, birden dönüp Aglaya'ya bakmaya başlıyordu: beş dakika kadar gözlerini dikip kımıldatısızca bakıyordu; ama bir tuhaftı bakışları: kendisinden birkaç kilometre uzaktaki bir nesneye bakar gibiydi... ya da Aglaya'nın kendisine değil de, resmine bakıyordu sanki.

“Niye bana öyle bakıyorsunuz Prens?” dedi Aglaya birden, çevresindekilerle konuşmayı, gülüşmeyi keserek. “Beni korkutuyorsunuz: sanki hep elinizi uzatıp yüzüme dokunmak istiyormuşsunuz gibi geliyor bana! Öyle değil mi, Yevgeniy Pavloviç, Prens’in bakışları öyle değil mi?”

Prens kendisine seslenilmiş olmasına hayret ederek dinledi, söylenenleri anlamaya çalıştı, ama bunu tam başaramadı, karşılık vermedi, ama baktı ki Aglaya ve onunla birlikte herkes gülüyor, o da güldü; gülüşmeler giderek arttı; gülmeyi pek sevdiği anlaşılan subay katılırcasına gülüyordu. Aglaya birden öfkeyle:

“Budala!” diye mırıldandı.

Lizaveta Prokovyevna dişlerini gıcırdatarak:

“Aman Tanrım!” diye mırıldandı. “Delirmiş bu kız! Evet, evet iyice delirmiş!”

Aleksandra annesinin kulağına eğildi ve kendinden emin bir tavırla:

“Şaka, bu,” dedi. “Tıpkı ‘Zavallı Şövalye’ gibi bir şaka. Başka hiçbir şey değil... Yine iğnesini çıkardı, sokuyor Aglaya. Yalnız bu kez şakasında fazla ileri gitti. Buna bir son vermek gerek, maman. Demin tıpkı bir aktris gibi kırtıp duruyordu... ve bütün bu halleri doğrusu bizi korkutmuştu.”

Kızının bu sözleriyle içi biraz ferahlayan Lizaveta Prokovyevna:

“Allahtan böyle bir budalaya düştü!” diye fısıldadı.

Prens kendisi için budala dendiğini duymuş, ürpermişti; ancak kendisine budala denmesinden değildi ürpermesi; budala’yı hemen o anda unutmuştu. Ama yanda, oturduğu yere yakın bir yerde –tam olarak neresi deseler gösteremezdi– kara, kıvrırcık saçlı solgun bir yüzün, –tanıdık bir yüz, tanıdık bir gülümseme, tanıdık bakışlar– görünmesiyle yitmesi bir olmuştu. Bu yalnızca ona öyle gelmiş de olabilirdi; bütün bu hayalden aklında yalnızca çarpık bir gülümseme, bir çift göz ve görünüp yiten adama ait açık yeşil, şık bir boyunbağı kalmıştı. Gördüğü kişinin kalabalıkta mı yitip gittiğini yoksa istasyona mı süzülüverdiğini Prens ayırt edememişti.

Ama bir dakika kadar sonra gergin bir dikkatle çevresine bakınmaya başladı: gördüğü ilk hayal, ikincisinin öncülü ve müjdecisi olabilirdi. Kesinlikle olabilirdi. İstasyona doğru yola çıktıklarında böyle bir karşılaşma olasılığının bulunduğunu unutmuş olabi-

lir miydi? Dolaşmaya çıktıklarında herhalde buraya da uğrayacaklarını bilmiyordu, çünkü içinde bulunduğu ruh hali bütün bunları kavramasına, anlamasına uygun değildi. Biraz daha dikkatli olabilseydi çeyrek saat kadar önce Aglaya'nın da belli etmemeye çalışarak bir şey arıyormuş gibi tedirginlikle çevresine bakındığını fark edebilirdi. Tedirginliği iyice artmış, belirginleşmişti; onun tedirginliği arttıkça Aglaya da daha bir kaygılı, heyecanlı olmuştu; o ne zaman ardına baksa, hemen aynı anda Aglaya da bakıyordu. Ancak, fazla sürmedi merakları.

Prens ve bütün Yepançin kumpanyasının, istasyonun yan çıkışına yakın bir yerde oturduklarını söylemiştik. Burada birden en az on kişilik bir kalabalık görüldü. Kalabalığın başındaki üç kadından ikisi olağanüstü güzeldi; dolayısıyla da peşlerinden böylesi bir hayran kalabalığını sürüyüp götürmelerinde şaşacak bir şey yoktu. Ama gerek kadınlarda, gerekse hayranlarında bir tuhaflik vardı; müzik dinlemek için burda toplanmış öbür insanlara benzemiyorlardı. Çok geçmeden grubu hemen herkes fark etti, ama çoğunluk görmemiş gibi davranmayı yeğledi; yalnız gençlerden birkaçı, birbirlerine bir şeyler fısıldayarak gülüştüler, o kadar. Aslında grubu görmemek elde değildi: bağıra bağıra konuşuyorlar, gülüşüyorlar, adeta biz burdayız diyorlardı. Kiminin üzerinde şık, zarif giysiler olsa da gruptakilerin çoğu sarhoş gibiydi. Grup içinde yüzleri alev alev yanan, tuhaf giysili, tuhaf görünüşlü olanlar da vardı; birkaçı askeri üniformalıydı. Aralarında genç olmayanların da bulunduğu grup üyelerinin iyi terziler elinden çıkma gerçekten şık giysileri vardı; parmakları yüzüklü, kol düğmeleri göz alıcıydı; kimi siyah perukalı, favoriliydi; yüzlerine kibirle karışık soylu bir ifade kondurmaya özen gösterecekler de sosyetenin vebalından kaçır gibi kaçtığı tiplerdi bunlar. İnsanların eğlenme amacıyla toplandığı bu tür kent dışı, kırılık yerlerin kuşkusuz ciddiliği, ağırbaşlılığı, seçkinliğiyle haklı bir ün kazanmış olanları vardır; ama yine de bir insan ne kadar dikkatli, ne kadar ihtiyatlı olursa olsun, her an yandaki evin damından üzerine düşebilecek bir tuğladan korunamaz. Kırılık alanında müzik dinlemek için toplanmış bu kibarlar topluluğunun üzerine de şu anda böyle bir tuğla düşmek üzereydi işte.

Istasyondan, orkestranın bulunduğu platforma üç basamakla iniliyordu. Grup, tam bu basamakların önüne gelince durdu. İnip

inmemekte ikircikleniyor gibiydiler; ama kadınlardan biri basamaklardan inmeye başladı, arkasındaki hayranlar kitlesinden yalnızca ikisi kendisini izledi. Bunlardan ilki orta yaşlı, ciddi, her açıdan efendi, akli başında bir görünüşü olan, alçakgönüllü, kimseyi tanımayan, kimsenin de kendisini tanımadığı yersiz yurtsuzlara benzer biriydi. Damından geri kalmama çabası içinde olan ikincisiyse, hırpani kılıklı, kuşku verici biriydi. Eksantrik kadının peşinden başka gelen olmadı. Esasen o da inerken kendisini izleyen birinin olup olmaması umurunda değilmiş gibi dönüp arkasına falan bakmamıştı. Daha önce olduğu gibi gülüyor, yüksek sesle konuşuyordu; giysileri son derece zevkli, göz alıcı, ancak gereğinden fazla gösterişliydi. Basamakları indikten sonra orkestranın önünden yürüyüp karşı tarafa geçti; orda, yol kenarında birini beklemekte olan bir araba duruyordu.

Üç ayı aşkın bir süredir görmemişti Prens onu. Petersburg'a döndükten sonra her gün ona uğramak istemiş, ama adeta gizemli bir önsezi bundan alıkoymuştu kendisini. Karşılaşmalarının nasıl olacağını bir türlü gözünde canlandıramıyor, bu konudaki çabaları hep bir ürpertiyle sonuçlanıyordu. Yalnız, bir şey çok açıktı: hiç kolay bir karşılaşma olmayacaktı bu. Şu altı aylık sürede birkaç kez, resmini ilk gördüğünde yüzünün üzerinde bıraktığı ilk izlenimi hatırlamaya çalışmıştı; yüreğini ezen, aşırı ağır bir etkidi hatırlayabildiği. Hemen her gün görüştükleri taşradaki o bir ay, üzerinde öyle olumsuz, ağır bir iz bırakmıştı ki, daha yakın zamana dek bu yaşama ilişkin bir şeyi hatırlamak bile ona kâbus gibi görünüyordu. Bu kadının yüzünde Prens'e göre acı diye nitelenebilecek bir şeyler vardı; Rogojin'le konuşurken bu duygusunu "sonsuz bir acıma" diye dile getirmişti ve bu doğrudu. Gerçeği şurda dursun, bu yüzün resmine bile baktığında insanın yüreği acıyla doluyordu. Bu acıma duygusu hiç eksilmemişti yüreğinden... eksilmek şurda dursun, daha da çoğalmıştı. Rogojin'le konuşmaları dolayısıyla hep bir eksiklik duygusu içinde olan Prens, ancak şu anda, onun birdenbire ortaya çıkıvermesinin yarattığı dolaysız etkiyle, Rogojin'e söylediklerinde eksik olanın ne olduğunu anlayabildi. Eksik olan sözcüklerdi: duyduğu dehşeti –evet dehşeti!– anlatmakta sözcüklerin yetersiz kalması... Bu yetersizliği şu anda öyle derinden duyumsuyordu ki! Yalnızca kendisinin bilebildiği, açıklaması zor birtakım nedenlerle bu kadının oynat-

miş olduğuna emindi, en ufak bir kuşkusu yoktu bundan. Dünya-
da her şeyden, herkesten çok sevdiği bir kadını –ya da böylesi bir
sevgiyle sevebileceğini hissettiği, sezdiği bir kadını– birden zin-
cirlenmiş, demir parmaklıklar ardına atılmış, gardiyanların sopa-
ları altında inlerken görmenin bir insanda yaratacağı etkiler neler
olabilirse, Prens'in şu anki duyguları da az çok buna benzer şey-
lerdi işte.

Prens'i izlemekte olan Aglaya, safça kolundan çekerek:

“Neyiniz var?” diye fısıldadı kaygıyla.

Prens başını ona çevirdi, onun şu anda niçin böyle parladıkları-
nı anlamadığı kara gözlerine baktı, gülümsemeye çalıştı, ama bir-
den sanki yine unuttu onu ve yeniden bakışlarını saga, o olağanüs-
tû hayale çevirdi, onu izlemeye başladı. Nastasya Filippovna bu
sırada tam kızların önünden geçiyordu. Yevgeniy Pavloviç Alek-
sandra Ivanovna'ya bir şeyler anlatmaktaydı, herhalde gülünç bir
şeylerdi anlattığı, coşkuyla ve çabuk çabuk konuşuyordu. Sonra-
dan Prens, o anda Aglaya'nın ağzından fısıltı gibi bir “Nasıl...” söz-
cüğünün çıktığını hatırladı.

Tamamlanmamış, belirsiz bir sözdü bu; Aglaya kendini tuttu ve
sözünün gerisini getirmedi. Ama bu kadar da yeterliydi. Kimseyi
görmüyormuş, fark etmiyormuş gibi yürüyüşünü sürdüren Nas-
tasya Filippovna Yevgeniy Pavloviç'i o anda fark etmiş gibi birden
durdurdu, onlardan yana döndü:

“A-a! Bu, o!” diye bağırdı. “İşe bak! Kırk yıl dursam burda bula-
cağım aklıma gelmezdi! Ben de seni ordasıdır sanıyordum... am-
canın yanında...”

Yevgeniy Pavloviç kıpkırmızı kesildi, büyük bir öfkeyle Nas-
tasya Filippovna'ya baktı, ama hemen sonra başını ondan çevirdi.

“Ne o, yoksa haberin yok mu? Ay, inanılır gibi değil, hâlâ ha-
beri yok! Kendini öldürdü! Bu sabah kendini öldürdü amcan! Sa-
at iki gibi haberim oldu benim de. Kentin yarısı duydu belki. Bu
arada devlete ait üç yüz elli bin ruble de kaybolmuş... bunun beş
yüz bin olduğunu söyleyenler de var. Oysa ben onun sana yüklü-
ce bir miras bırakacağını sanıyordum. Her şeyin altından girip üs-
tünden çıkmış. İhtiyardı ama tam bir sefahat pezenvengiydi! Hoş-
çakal! Bonne chance! A-a, niçin hemen harekete geçmiyorsun? Se-
ni kurnaz, önceden istüfa etmen bunun içindi demek? Tabii ya, her
şeyi önceden biliyordun!”

Bütün bu senli benli konuşmaların, küstahça takılmaların, aralarında –gerçekte olmayan– tanışıklığı, yakınlığı afficher etmelerin özel bir amacı olduğuna kuşku yoktu. Yine de Yevgeniy Pavloviç ilkin kendisini aşağılayan kadını görmezlikten gelerek ondan kurtulmayı denedi. Ama Nastasya Filippovna'nın sözleri onu adeta yıldırım çarpmışa döndürmüştü. Amcasının öldüğünü duyunca yüzünde renk diye bir şey kalmadı, bakışlarını haberi verene çevirdi. Bu sırada Lizaveta Prokovyevna hışım gibi yerinden kalktı ve hızla ordan uzaklaştı; yanındakiler de onu izlediler. Yalnız Prens Lev Nikolayeviç bir an kararsızlıkla duraksadı. Olup bitenlerin şaşkınlığından henüz sıyrılamayan Yevgeniy Pavloviç de öylece dikilip duruyordu. Yepaınçinler daha yirmi adım bile uzaklaşmamışlarda ki, asıl skandal patladı.

Aglaya'yla konuşmakta olan, Yevgeniy Pavloviç'in yakın dostu ve galiba geçmişte de onun sırdaşı olan subay, görülmemiş bir öfkeyle:

“Kamçılarlamak gerek bu şıllığı!” diye bağırdı. “Başka dilden anlamaz bunlar!”

Nastasya Filippovna bir anda ona döndü. Gözlerinde şimşekler çakıyordu; iki adım ötesinde duran tanımadığı bir delikanlıya doğru atılıp onun elindeki dışı deri örgülü incecik bastonu kaptığı gibi, var gücüyle yandan subayın yüzüne doğru savurdu. Bütün bunlar bir anda olup bitmişti... Çileden çıkan subay hınçla Nastasya Filippovna'nın üzerine atıldı. O anda Nastasya Filippovna'nın yanında beraberindeki gruptan kimse yoktu; orta yaşlı, kibar görünüşlü bey bir anda ortadan yitmişti; hırpani kılıklı ve çakırkeyif olanı ise bir kenarda katılırcasına gülmekle meşguldü. Polisin bir dakika içinde yetişeceğine kuşku yoktu, ama hiç beklenmedik bir yardımcı ortaya çıkmasaydı bu bir dakika Nastasya Filippovna'ya epey pahalıya patlayacak gibiydi: iki adım ötede durmakta olan Prens arkadan subayın kollarını tuttu. Silkinip kollarını kurtaran subayın göğsünden hızla ittiği Prens geriye doğru üç adım kadar uçup bir sandalyenin üzerine düştü. Ama bu sırada Nastasya Filippovna'nın iki koruyucusu daha görüldü. Saldıran subayın karşısına eski Rogojin takımı üyelerinden, okurlarımızın makale yazarı olarak tanıdıkları boksör dikildi. Çalımli bir havayla:

“Keller! Emekli teğmen!” diye tanıttı kendini. “Yumruk dövüşü bayanlarla olmaz Yüzbaşı... bayanın yerine ben emrinizdeyim! İn-

giliz boksunu a'dan z'ye bilirim. İtmeyin, Yüzbaşım! Uğradığınız kanlı aşağılanma için üzgünüm! Ancak herkesin gözü önünde bir kadının yumruklanması da izin veremem! Soylu kişilere yakışan tavır... anlıyorsunuz beni, değil mi Yüzbaşım?"

Ama Yüzbaşı artık kendine gelmişti ve onu dinlemiyordu. Busı-
rada birdenbire kalabalık içinde ortaya çıkan Rogojin hızla gelip
Nastasya Filippovna'yı kolundan tuttu ve çekip götürdü. Rogojin
de müthiş sarsılmış görünüyordu, yüzünde renk diye bir şey kal-
mamıştı ve tir tir titriyordu. Buna karşın subayın yüzüne kötü kö-
tü gülme fırsatını kaçırmadı, zafer kazanmış bir arabacı edasıyla:

"Tuh sana!" dedi. "Aldın mı cevabını! Şu surata bak... kan
içinde!"

Kendine gelen ve başına gelenlerin kimin yüzünden olduğunu
iyice anlayan subay, kibarca (ama bu arada mendiliyle kanayan ya-
nağını kapatarak), düştüğü yerden doğrulamakta olan Prens'e:

"Sanırım Prens Mışkin'le tanışma şerefine eriyorum?" dedi.

Prens titreyen ellerini nedense ona doğru uzatarak, elleri gibi
titreyen bir sesle:

"Deli o!" dedi. "Deli! İnanın bana!"

"Deliler üzerine övünülecek bir bilgiye sahip olduğumu söyle-
yemem... Ancak, sizin adınız şiddetle gerekli bana."

Bunları söyledikten sonra başıyla selam verip çekildi. Polis,
olayla ilgili kişilerin ortadan çekilmelerinden tam beş saniye son-
ra geldi. Aslında bütün skandal başından sonuna iki dakikadan
fazla sürmemişti. Skandala tepkiler şöyle oldu: kalabalıktan bir-
kaç kişi kalkıp gitti, birkaç kişi de oturmakta oldukları yerden
kalkarak başka bir yere oturdu; kimileri, aleme seyir gerek sö-
zünü doğrularcasına, böyle bir skandal çıkmasından pek hoşlan-
mış gibiydi; son bir grup da büyük bir ilgi ve heyecanla olayı tar-
tıştırmaya girişti. Kısacası, bu tür durumlarda hep olan şeyler oldu.
Az sonra orkestra yeniden çalmaya başladı. Prens de Yepançinle-
rin gittiği yöne doğru yürüdü. Göğsünden itildikten sonra sandal-
yede otururken sol yanına bakmayı akıl edebilseydi, yirmi adım
ötede, kendisini çağıran annesine ve kız kardeşlerine aldırmadan
skandalı izleyen Aglaya'yı görebilecekti. Ancak Prens Şç.'nin ko-
şarak yanına varmasından ve kendini ikna etmesinden sonra Ag-
laya ordan uzaklaşabildi. Lizaveta Prokovyevna, yanlarına gelen
Aglaya'nın müthiş bir heyecan içinde olduğunu fark etti; herhal-

de kendisine seslendiklerini bile duymamıştı. Ama tam iki dakika sonra, daha parka girmiş girmemişlerdi ki, Aglaya o eski umarsamaz, şımarık sesiyle:

“Bu güldürünün nasıl biteceğini görmek istemiştım sadece,” dedi.

III

İstasyonda olanlar anneyi de kızlarını da çok korkutmuştu. Lizaveta Prokovyevna eve kadar müthiş bir telaş ve heyecan içinde nerdeyse koşar adım yürüdü. Ona göre bu olayla birlikte pek çok şey açığa çıkmıştı; öyle ki, kafasının da epeyce karışık olmasına –ve hatta korku içinde olmasına– karşın bazı konularda kesin birtakım kanaatlere ulaşmış gibiydi. Ama herkes o akşam istasyonda olağanüstü bir şeylerin olup bittiği ve belki de –inşallah!– olağanüstü bir gizin ortaya çıkmakta olduğu kanısındaydı. Prens Şç.’nin daha önce verdiği bütün güvencelere karşın Yevgeniy Pavloviç’in ne mal olduğu ve şu şıllıkla ilişkisinin bulunduğu resmen ortaya çıkmıştı. Bunu Lizaveta Prokovyevna da, iki büyük kızı da aynen böyle düşünüyorlardı. Ulaşılan bu sonuç işin içindeki gizemi daha da artırdı. Kızlar içlerinden annelerini aşırı korkuya kapılmakla suçlasalar da, bu her şeyin toz duman içinde olduğu başlangıç anında onu sorularıyla tedirgin etmeyi de göze alamadılar. Bu da bir yana, küçük kardeşleri Aglaya İvanovna’nın bu olaya ilişkin kendilerinden de, annelerinden de daha çok şey bildiği kanısındaydılar. Prens Şç.’den de ne bir ses, ne bir nefes çıkıyordu; son derece suskun, düşünceliydi. Lizaveta Prokovyevna istasyondan eve kadar onunla tek bir kelime konuşmadıysa da, beriki, galiba, bunun farkında bile olmadı. Bir ara Adelaida:

“Hangi amcasıydı sözünü ettikleri ve Petersburg’da neler oldu?” diye sordu, ancak Prens Şç. yüzünü ekşiterek, “Bunların hepsi saçmalıktan başka bir şey değil,” gibi belirsiz bir şeyler mırıldandı. Adelaida da, “Tabii, onun orası öyle,” dedi ve bir daha da hiçbir şey sormadı. Aglaya pek sessizdi; bir ara koşarcasına yürümekte olduklarını fark ederek dönüp arkasına baktı ve kendilerine yetişmeye çabalayan Prens’i gördü; onun çabalayışına alayla gülümsedi ve bir daha da dönüp bakmadı.

Eve iyice yaklaştıklarında, Petersburg'dan henüz dönen ve kendilerini karşılamaya çıkan Ivan Fyodoroviç'le burun buruna geldiler. Ivan Fyodoroviç ilk iş olarak Yevgeniy Pavloviç'i soracak oldu, ama karısı soruyu yanıtlamadan, hatta dönüp yüzüne bile bakmadan, burnundan soluyarak geçti gitti. Kızlarının ve Prens Şç.'nin gözlerinden evde bir fırtınanın kopacağı anlaşıyordu. General'in zaten büyük bir tedirginliği yansıtan yüzü büsbütün karardı. Hemen Prens Şç.'nin koluna girerek onu kapının önünde durdurdu ve alçak sesle, nerdeyse fısıltıyla bir şeyler konuştu. Daha sonra Lizaveta Prokovyevna'nın yanına gitmek için eve girdiklerinde her ikisinin de olağanüstü bir haber almışlarcasına endişeli oldukları görülüyordu. Herkes yavaş yavaş yukarda, Lizaveta Prokovyevna'nın yanında toplandı, aşağıda, verandada bir tek Prens kaldı. Nedenini kendi de bilmeden, bir şey bekler gibi gidip bir köşeye oturdu. Evdeki olağanüstü havayı gördüğü halde, kalkıp gitmeyi akıl edemiyordu; her şeyi unutmuş, kendinden geçmiş gibiydi, bıraksalar iki yıl hiç kalkmadan oturabilirdi. Arada bir yukardan heyecanlı, kaygılı sesler geliyordu. Orada ne kadar zamandır oturduğunu kendi de unutmuştu. Hava iyiden iyiye kararmıştı; vakit geç olmalıydı. Birden Aglaya girdi verandaya; yüzü biraz solukçaysa da, sakindi. Orada bir köşeye oturmuş Prens'le "karşılaşmayı herhalde hiç beklemiyor" olacaktı ki, şaşırmış gibi gülümsemi, yanına gelerek:

"Ne yapıyorsunuz burada?" dedi.

Prens bir şeyler mırıldandı, utandı ve hemen sandalyesinden kalktı. Ama Aglaya çabucak onun yanındaki sandalyeye oturunca o da yeniden yerine oturdu. Aglaya birden dikkatli bakışlarla incelemeye başladı onu, sonra bakışlarını hedefsizce pencereye çevirdi, sonra yeniden ona baktı. "Herhalde gülmek istiyor," diye düşündü Prens. "Ama hayır, istese gülerdi."

Aglaya bir süre sustuktan sonra:

"Çay ister misiniz?" dedi. "Söyleyeyim, getirsinler mi?"

"Yo, hayır... yani, bilmiyorum..."

"Böyle bir şey nasıl bilinmez! Size bir şey sormak istiyorum: biri sizi düelloya çağırırsa ne yapardınız? Demin soracağım size bunu..."

"İyi ama kim beni düelloya çağıracak? Beni kimse düelloya çağırılmaz."

"Diyelim çağırdılar... Korkar mıydınız çok?"

“Sanırım... çok... korkardım.”

“Sahi mi? O zaman korkaksınız siz?”

“Ha-yır... değil...” dedi Prens. Biraz düşündü, sonra gülümseyerek ekledi: “Korkak, korkar ve kaçar... Korkan, ama kaçmayan, henüz korkak değildir.”

“Siz kaçmaz mısınız?”

Sonunda Aglaya’nın sorularına gülmeye başlayan Prens:

“Bilmem...” dedi. “Kaçmam herhalde.”

“Kadın olmama karşın ben asla kaçmazdım!” dedi Aglaya gücenmiş gibi. “Ve siz de şu anda, hep yaptığınız gibi daha çok ilgi toplamak için benimle alay ediyor ve kırıtp duruyorsunuz... Sanırım on iki adımdan ateş ediyorlar düelloda, öyle değil mi? Kimileri de on adımdan ateş ediyormuş? Bu da ölüm ya da yaralamanın kesin olması demektir herhalde?”

“Düelloda hedefin tutturulmasına öyle sık rastlanmaz.”

“Niye sık rastlanmasın? Puşkin’i öldürdüler ya!”

“O bir rastlantıydı.”

“Hiç de rastlantı değildi. Ölümüne bir düelloydum ve onu öldürdüler.”

“Dantes’in daha yukarılara, başa ve göğüse nişan almasına karşın kurşun çok aşağıdan girmiş. Yani aslında tutturamamış. Bu işin uzmanlarından dinledim bunları.”

“Bana da bir asker atış yönergelerinde yarım adama nişan alınır diye bir ifadenin bulunduğundan söz etti. Aynen böyle: “yarım adama”. Demek ki göğüse ya da başa değil, özellikle yarım adama nişan alınacak. Daha sonra bir subaya sordum, o da doğruladı, aynen öyle, dedi.”

“Aynen öyle, çünkü onlar çok uzaktan ateş ediyor.”

“Siz ateş etmeyi biliyor musunuz?”

“Hayır, hiç denemedim.”

“Yani tabanca doldurmayı da bilmiyor musunuz?”

“Bilmiyorum. Yani nasıl yaptıklarını biliyorum, ama kendim hiç doldurmadım.”

“Bu, bilmiyorsunuz demektir. Çünkü burda pratik önemlidir! Şimdi, dikkatle dinleyin ve öğrenin: önce iyi cins bir tabanca barutu alacaksınız. Barut nemli olmamalı (buna çok önem veriyorlar: barut kupkuru olmalıymış). Bir de, toplarda kullanılan iri tanelilerden olmamalı, barut... ince tanelisinden isteyeceksi-

niz. Dediklerine göre kurşunu kendileri döküyorlarmış. Tabancanız var mı?”

Prens gülümsedi:

“Hayır... gerekli de değil.”

“Çok saçma! Kendinize muhakkak bir tabanca alın: şöyle en iyisinden, dediklerine göre Fransız ya da İngiliz mallarıymış en iyisi. Bir ya da iki yüksük dolusu barut boşaltacaksınız tabancanın içine. Biraz fazla olması daha iyi. Barutun üstüne keçe tıkayacaksınız (nedense ille keçe olmalıymış?). Bir yerlerden bulursunuz artık... bir minderden kesersiniz biraz... ya da kapıları falan da keçeyle kapladıkları oluyor... ordan bulursunuz. Keçeyi de tıktıktan sonra kurşunu yerleştireceksiniz. Dinliyorsunuz, değil mi: önce kurşunu, sonra barutu koyarsanız ateş almaz... Niçin gülüyorsunuz? Her gün atış çalışmaları yapmanızı ve hedefi şaşmadan tutturmanızı istiyorum. Yapacak mısınız?”

Prens gülmeye devam ediyordu. Aglaya öfkeyle ayağını yere vurdu. Böyle bir konuşmadaki ciddi yüz ifadesi Prens'i biraz şaşırtmıştı. Olup bitenlere ilişkin bir şeyler sorması, en azından tabancanın nasıl doldurulduğundan daha ciddi bir şeyler öğrenmesi gerektiğini aslında o da hissediyordu; ama Aglaya'yı karşısında görürverince –evet, bir tek görmesiyle– bütün bunlar kafasından uçup gitmişti: şu anda Aglaya karşısında oturuyor, o da genç kıza bakıyordu ya... ne söylediğinin hiç önemi yoktu.

Sonunda Ivan Fyodoroviç de indi üst kattan; yüzü asık, endişeliydi; bir karara varmış gibiydi sanki.

Prens'in köşede oturduğunu ve bir yere kımıldamak gibi bir niyetinin olmadığını gördüğü halde:

“A, Lev Nikolayeviç, nereye böyle?” dedi. “Biraz gelebilir misiniz, size bir şey söyleyecektim...”

Aglaya da Prens'e elini uzattı:

“Hoşçakalın!”

Veranda artık iyiden iyiye kararmış olduğu için Aglaya'nın yüzü tam seçilmiyordu. Bir dakika kadar sonra General'le birlikte daçadan çıkınca, Prens birden kıpkırmızı kesildi ve sağ avucunu sımsıkı kapadı.

Ivan Fyodoroviç de Prens'in gittiği yöne gidiyormuş meğer: vakit epeyce geç olmasına karşın biriyle görüşmek için acelesi vardı General'in. Yine de birden Prens'le konuşmaya başladı: çabuk ça-

buk, kopuk kopuk, endişeli, kaygılı bir konuşma tutturdu. Sık sık Lizaveta Prokovyevna'nın adı geçiyordu konuşmasında. Prens o sırada daha dikkatli olabilseydi, Ivan Fyodoroviç'in ondan bir şey öğrenmeye çalıştığını... ya da ona açıkça bir şey sormaya çalıştığını, ama bir türlü sormadığını anlayabilirdi. Prens öyle dalgındı ki, baştan beri General'in söylediklerini hiç dinlememişti; sonunda General olduğu yerde durup yakıcı bir soruyla kendisine dönünce, bunu itiraf etmek zorunda kaldı.

General omuz silkerek:

"Vallahi hepiniz iyice tuhaflaştınız," dedi ve konuşmasını kaldığı yerden sürdürdü: "Lizaveta Prokovyevna'nın aklından geçenleri ve telaşının nedenini anlamadığımı söylüyordum sana... Histeri krizi geçirir gibi ağlıyor, beş paralık olduk, rezil ettiler bizi diyor! Kim rezil etti bizi? Nasıl? Kiminle? Ne zaman? Ve niçin? İtiraf ederim ki, suçluyum (evet, bunu açıkça söylemek zorundayım). Çok suçluyum. Ama bu... sükûnet nedir bilmeyen (ve ayrıca kötü davranışlara sahip) kadının yapıp ettiklerine polis marifetiyle son verilebilir... hatta bugün birileriyle görüşüp gerekli uyarılarda bulunmak gibi bir niyetim de vardı. Her şeyi sessizce, güzellikle, hatta sevecenlikle halledebiliriz... bir skandala yer vermeden... tanıdıklarımız var... Geleceğin de anlaşılmasız birtakım olaylara gebe olduğunu kabul etmemiz gerek. İşin içinde bir entrika var; ama ne burda bir şey bilen var, ne de orda en ufak bir açıklama getirebilen... Ben duymadım, sen duymadın, o duymamış... beriki hiç duymamış... peki duyan, bilen kim, sorarım sana? Bu olay... yarısı nerdeyse bir hayalden ibaret olan... tıpkı ay ışığı gibi ele avuca gelmeyen... adeta bir görüntü... bir sanrı olan bu olay nasıl açıklanacak?"

Demin olup biten olayları acıyla anımsayan Prens:

"Deli o," diye mırıldandı.

"Şeyden... ondan söz ediyorsan, doğrusu sık sık ben de öyle düşünür ve rahat ederdim. Ama şimdi burdakilerin daha doğru düşündüklerini görüyor ve deliliğe inanmıyorum. Tamam, eli bayraklı, şirret bir kadın... ama öte yandan da, ince bir kadın... ve kesinlikle deli falan değil. Kapiton Alekseyeviç'le ilgili bugünkü münasebetsizlikleri de bunu kanıtlıyor. Onun açısından düşünecek olursan, onun güttüğü özel amaçlar açısından... doğrusu şeytana pabucunu ters giydiren bir düzen!"

"Kapiton Alekseyeviç de kim?"

“Tanrım! Lev Nikolayeviç sen beni hiç dinlemiyorsun! Kapiton Alekseyeviç’ten söz ederek başladım konuşmaya; öyle heyecanlıyım ki, hâlâ elim ayağım titriyor. Kentte işlerimin uzaması da bu yüzden oldu. Kapiton Alekseyeviç Radomskiy, Yevgeniy Pavloviç’in amcası...”

“N’olmuş?”

“Kendini vurmuş... bu sabah... gün doğarken... saat yedide. Yetmişli yaşlarında, saygıdeğer... yaşamaktan sevinç duyan, yaşamın tadını çıkaran, Epikürcü bir ihtiyar... ve tam onun dediği gibi yük-lüce bir tutarı bulan devlet parası da...”

“Peki o nerden...”

“...biliyor? Ha-ha! Gelmesiyle birlikte çevresinde hemen bir kurmaylar kurulu oluştu. Kendisine kimlerin gidip geldiğini, kimlerin onunla “tanışma onuru”na ermeye çabaladığını görsen, şaşarsın. Bunlardan öğrendiğine kuşku yok. Çünkü şimdi artık olayı bütün Petersburg, burada da Pavlovsk’un yarısı, belki de bütün Pavlovsk biliyor. Bana anlatılanlara göre üniforma konusuy-la, yani Yevgeniy Pavloviç’in tam zamanında istifa etmesiyle ilgili olarak doğrusu çok ince dokundurmalar da bulunmuş! Ne şey-tani bir buluş! Yok, bu kesinlikle deli işi değil. Ben tabii, Yevge-niy Pavloviç’in felaketi önceden bildiğine inanmıyorum... yani fa-lan gün, sabah saat yedide vb. gibi. Ama sezmek dersen, iş de-ği-şir. Bütün bunları sezmiş olabilir. Oysa ben, yani biz hepimiz ve Prens Şç., ondan Yevgeniy Pavloviç’e yüklüce bir miras kalaca-ğını sanıyorduk! Korkunç bir şey! Korkunç! Şunu bilmeni iste-rim ki, ben Yevgeniy Pavloviç’i herhangi bir şeyle suçluyor de-ğilim... ama yine de kuşku verici... Prens Şç. hele hiç kendinde değil. Doğrusunu söylemek gerekirse çok tuhaf şeyler bütün bu olanlar.”

“Yevgeniy Pavloviç’in davranışlarında kuşku verici olan bir şey mi var?”

“Asla! Son derece ağırbaşlı, efendi, ciddiydi. Ben de en ufak bir dokundurmada bulunmadım. Kendi servetiyle ilgili olarak her-hangi bir sorun yok yanılmıyorsam. Lizaveta Prokovyevna, tabii, hiçbir şey duymak istemiyor. Ama bu aile felaketini ya da bütün bu aile içi tartışmaları... görüyor musun, adını koymakta bile zor-lanıyor insan... Sen aile dostumuzsun, Lev Nikolayeviç, bak, bir düşün: belki bu da doğru değildir, ama... Yevgeniy Pavloviç gali-

ba bir ay kadar önce Aglaya'ya teklifte bulunmuş ve ondan da sözde red cevabı almış."

"Olamaz!" diye bağırdı Prens.

General tam bir şaşkınlıkla olduğu yerde çakılıp kaldı:

"Yoksa bildiğin bir şey mi var? Değerli dostum... yoksa ben bir münasebetsizlik yapıp gereksiz bir şey mi söyledim? Ama bunu senin... şey bir insan olmandan... şey... Kimsenin bilmediği bir şey mi biliyorsun yoksa?"

"Bildiğim bir şey yok benim... yani Yevgeniy Pavloviç'e dair."

"Benim de yok! Beni... beni kardeş diri diri gömmek istiyorlar... bir insana bu kadar yüklenilemeyeceğini, bu kadarını kaldıramayacağını düşünemiyorlar. Demin yukarda olup bitenler... Tannın, kâbustu! Öz oğlummuşsun gibi konuşuyorum seninle. Aglaya annesiyle resmen alay etti. Onun bir ay kadar önce Yevgeniy Pavloviç'le konuştuğunu... bunun resmi denilebilecek bir konuşma olduğunu ve Aglaya'nın galiba Yevgeniy Pavloviç'i reddettiğini abla-ları bir olasılık, ama güçlü bir olasılık olarak söylediler. Öyle başına buyruk, öyle fantastik diyebileceğim bir yaratık ki! Tertemiz bir kalbi vardır, akıllıdır, pek çok iyi niteliği vardır... ama öte yandan şımarık ve alaycı. Kısacası şeytani bir tip... üstüne üstlük delice heveslerle, kaptislerle dolu. Az önce annesinin yüzüne karşı alay etti, ablalarıyla, Prens Şç. ile alay etti. Benimle dersin, alay etmediği zaman yok gibi... ama onu öyle seviyorum ki, hatta alaylarını bile seviyorum... sanırım küçük şeytan da beni bu yüzden seviyor, yani, yanılmıyorsa, herkesten daha çok seviyor. Bahse girerim, bir şekilde seninle de alay etmiştir. Yukardaki fırtınadan sonra ikinizi aşağıda konuşurken buldum demin; hiçbir şey olmamış gibi oturuyordu seninle."

Prens kıpkırmızı kesildi, sağ avucunu yeniden sımsıkı kapadı, bir şey söylemedi.

"Aziz ve çok sevgili Lev Nikolayeviç!" dedi General birden, büyük bir coşkuyla. "Ben de, Liza Prokovyevna da (nedense sana yine veristirmeye başladı ve yine nedense, seninle birlikte bana da) ne olursa olsun, seni severiz, içtenlikle sever, saygı duyarız; görünürde olup biten her şeye karşın bu böyledir. Ama, aziz dostum, bu küçük şeytanın (ah, annesinin soruları karşısında onu nasıl küçük görür bir tavır içinde olduğunu anlatamam! Hele beni küçük görmesi!.. Çünkü bir aptallık ettim ve ailenin reisi olduğumu göstereyim, biraz sert çıkayım dedim... demez olaymışım! Ah ne aptallık!)

evet, bu soğukkanlı cinin birden bire alaycı bir gülümsemeyle 'Bu 'deli'nin (evet o da senin gibi aynen bu sözcüğü kullandı: 'deli' dedi) beni Prens Lev Nikolayeviç'le evlendirmeyi kafasına koyduğunu, bu yüzden de Yevgeniy Pavloviç'i bizden, evimizden uzaklaştırmaya çalıştığını anlamıyor musunuz?' demesinin bizi nasıl şaşırttığını, canımızı sıktığını ve meraklandığını anlatamam sana. Başka hiçbir açıklama yapmadan, gülererek kapıyı çarpıp çıktı; ağzımız açık kalakaldık arkasında. Sonra, onunla senin aranda geçenleri duydum... ve... ve... dinle, aziz Prens, sen alingan biri değilsin; akli başında, mantıklı bir insansın, bu sende ne zamandır fark ettiğim bir şey... ancak... darılma ama, o seninle de alay ediyor. Çocuk gibi gülüyor... Bu yüzden ona darılıp gücenme, ama bil ki böyle. Aklına kötü bir şey gelmesin; işte, sana da takılıyor, bize, hepimize takılıyor; can sıkıntısından... Hadi, hoşçakal! Sana olan duygularımı zı biliyorsun?.. Önemli olan bunlar... ve bunlar hiç değişmeyecek! Benim yolum bu yana... Tekrar hoşçakal! Hiç bu kadar bunalmış hissetmemiştim kendimi... Yazlıktayız güya!"

Kavşakta tek başına kalan Prens çevresine bakındı, hızla karşıya geçti, bir daçanın aydınlık penceresine yaklaştı, İvan Fyodoriç'le konuşmaları boyunca avucunda sıkıp durduğu küçük kâğıt parçasını açıp pencereden sızan zayıf ışıktaki okudu:

"Yarın saat yedide parkta, o yeşil sırada sizi bekleyeceğim. Doğrudan doğruya sizi ilgilendiren çok önemli bir konu hakkında konuşacağım sizinle.

P.S. Umarım kimseye göstermezsiniz bu pusulayı. Böyle bir uyarıda bulunmak utanç vericiyse de, sizin buna layık olduğunuzu düşünerek ve gülünç karakterinizden duyduğum utançla yüzüm kızarak yazdım.

PP.SS. Yeşil sıra, bugün size gösterdiğim sıradır. Utanç verici, ama bunu da eklemek zorunda kaldım."

Pusula aceleyle yazılmış, rastgele katlanmıştı; verandaya çıkmazdan hemen önce yazmış gibiydi Aglaya bunu.

Korkuya benzer, anlatılması zor bir heyecanla Prens kâğıdı avucunda yeniden sıktı ve ürken bir hırsız gibi çabucak pencerenin ışığından uzaklaştı. Ama ışıktan uzaklaşayım derken, hemen arkasında duran birine çarptı.

“Sizi izliyordum, Prens,” dedi çarptığı adam.

“Siz misiniz Keller?” diye bağırdı Prens, şaşırarak.

“Sizi arıyordum. Yepaınların kışkının önünde bekledim... ama içeri girmedim tabii. Siz General’le yürürken arkanızdan geldim. Keller’in emrinizde olduğunu bilin, Prens. Gereken her fedakârlığa hazırım... hatta ölmeye bile”.

“İyi ama, niçin?”

“Sanırım bir davet alacaksınız. Teğmen Molovtsov’u iyi tanırım... Hakaretin altında kalmaz. Bizi, yani beni ve Rogojin’i adam yerine koymayacaktır... Dolayısıyla sizinle hesaplaşacaktır. Yani piyango size vurdu. Hakınızda bilgi topladığını duydum; yarın bir arkadaşı ziyaretinize gelebilir; hatta belki şimdiden gelmiş, sizi bekliyordur. Lütfen bana düello tanışınız olma onurunu bağışlayın; sizin için ceza yemeye de hazırım. Bunları söylemek için izledim sizi, Prens.”

“Siz de mi düellodan söz ediyorsunuz?”

Prens birden Keller’i hayretler içinde bırakarak kahkahalarla gülmeye başladı. Katılırcasına gülüyordu. O ana dek adeta iğne üzerindeymişçesine tedirgin olan, kendini düello tanığı olarak önermekten de tatmin olmayan Keller Prens’in aşırı neşesine içermiş gibiydi.

“Kollarını arkadan tutmuştunuz ya... Herkesin içinde yapılan böyle bir hareketi soylu birinin yalayıp yutması mümkün değildir.”

“O da beni göğsümden itti!” diye bağırdı Prens, yine gülerek. “Dolayısıyla dövüşmemizi gerektirecek bir şey yok. Ondan özür de dilerim, olur biter. Ama ille de dövüşeceğim derse, n’apalım, dövüşürüz! Ateş etsin üstüme; bunu isterim bile. Ha-ha! Hem tabanca doldurmayı da öğrenmiş bulunuyorum. Siz biliyor musunuz, Keller, tabanca doldurmayı? Önce barut alacaksınız; tabanca barutu... sonra ıslak olmayacak barut ve top barutu da olmayacak. Barutu tabancaya koyduktan sonra, bir yerlerden, bir kapıdan filan bir parça keçe bulacaksınız, keçeyi tıkayıp üzerine kurşunu yerleştireceksiniz. Kurşunu baruttan önce koyarsanız, silahınız ateş almaz. Duydunuz. değil mi Keller? Yoksa silahınız ateş almaz. Ha-ha! Bundan daha harika bir neden olabilir mi dostum? Ah, Keller, biliyor musunuz, şu anda sizi kucaklayıp öpebilirim! Ha-ha-ha! Nasıl da bir anda dikiliverdiniz adamın karşısına! Bir gün bana, şampanya içmeye gelin. İçip hep birlikte sarhoş olalım!

Biliyor musunuz, Lebedev'in mahzeninde tam on iki şişe şampanya var. Evine taşındığının ertesi günü, 'bu fırsatı kaçırmayın' deyip sattı bana bunları Lebedev. Ben de hepsini aldım! Bütün arkadaşları toplanız! Nasıl, bu gece uyuyacak mısınız?"

"Her gece olduğu gibi, Prens."

"Eh, öyleyse, size iyi uykular, tatlı rüyalar! Ha-ha!"

Prens, Keller'i şaşkın, düşünceli bırakarak karşıya geçip park içinde gözden yitti. Şimdiye dek Prens'i hiç böyle... tuhaf görmemişti Keller, kırk yıl düşünse görebileceği aklına gelmezdi.

"Herhalde kriz geçiriyor," diye düşündü. "Sinirli biri çünkü... olup bitenlerin etkisi de var... ama hiç korkmuyor, bu kesin. Böyleleri korku nedir bilmez! Hmm, şampanya ha! İşte gerçek bir müjde! Hem de tam bir düzine! Bundan iyisi can sağlığı! Lebedev kesin rehin karşılığı ele geçirmiştir bu şişeleri... Fakat... gerçekten tatlı adam şu... Prens. Böylelerini severim ben. Eh, madem şampanya var, zaman yitirmeye gelmez... şimdiden daha uygun zaman mı olur!"

Prens'in belki de kriz geçirmekte olduğu doğrudur.

Karanlık parkta amaçsızca dolaşıp durdu, sonunda, koskoca parkta hep aynı yolda volta atarken "buldu kendini". "Burdan geçtim ben," diye düşündü: tahta sırayla, çok yaşlı, görkemli bir ağaca kadar olan yüz adımlık yoldu burası; belki otuz-kırk kez gidip geldiğini hatırladı bu yolda. Parkta geçirdiği en az bir saatlik süre içinde neler düşündüğünü istese de hatırlayamazdı. Yine de birden kendini bir düşünceye takılmış olarak yakaladı; gülünecek bir yanı olmadığı halde nedense onu kahkahalarla güldürdü bu düşünce. Düello olasılığı bir tek Keller'in aklına gelmemişti... Bu durumda... tabanca nasıl doldurulur mizansenleri de bir rastlanı değildi. "Dur hele!" Zihni bir başka düşüncenin ışığıyla aydınlanmış gibi birden durdu. "Demin verandaya indiğinde beni orda, köşede oturur görünce müthiş şaşırdı... sonra güldü... sonra çay ister miyim diye sordu. Ama o sırada pusula hep elindeydi... Demek ki benim verandada olacağımdan emindi... Madem öyle beni orda görünce niye şaşırdı? Ha-ha-ha!"

Cebinden pusulayı çıkarıp dudaklarına götürdü. Ama birden öylece kaldı, düşünmeye başladı. Az sonra, sanki biraz hüzünle:

"Tuhaf! Çok tuhaf!" diye mırıldandı.

Yüreğinin sevinç duygusuyla dolup taşıdığı anlarda nedense birdenbire hüzünleniverirdi. Dikkatle çevresine bakındı, buraya gel-

miş olmasına şaşırđı. Çok yorgun hissetti birden kendini, yürüyüp tahta sıraya oturdu. Kaskatı bir sessizlik vardı. İstasyonda müzik bitmişti. Parkta da kimsecikler yok gibiydi. On bir buçuktan az olmamalıydı saat. Petersburg'da haziran başlarının sessiz, ılık, aydınlık gecelerinden biriydi; ama ulu ağaçlarla gölgelenen park neredeyse zifiri karanlıktı.

Şu anda biri kendisine aşık olduğunu, hem de tutkulu bir aşka düşmüş olduğunu söylese, tam bir şaşkınlıkla, hatta belki de öfkeyle karşı çıkardı bu düşünceye. Aglaya'nın mektubunun bir aşk mektubu, aşk randevusu veren bir mektup olduğunu söyleyebilecek kişi için ise müthiş utanç duyar, hatta belki onu düelloya çağırırdı. Bütün bunlar içtenlik dolu şeylerdi ona göre, Aglaya'nın kendisine aşık olabileceği aklının köşesinden geçmemişti; kendisinin ona aşık olması olasılığı ise hele hiç yoktu. "Kendisi gibi biri"ne aşık olunması olasılığını tüyler ürpertici bir şey olarak görürdü. Burada gerçekten böyle bir şey varsa bile, bu, ona göre, ancak Aglaya'ya özgü bir yaramazlık olabilirdi. Yaramazlığa hiç aldırımıyordu, yaramazlıktan tabii ne olabilirdi... Onu asıl başka bir şey düşündürüyordu. General demin heyecanlanarak Aglaya'nın herkesle, özellikle de Prens'le alay ettiğini ağzından çıkarmıştı. Prens buna tümüyle inanıyor, kendisi yönünden en ufak bir aşağılanma görmüyordu bunda. Bunun tam da böyle olması gerekirdi ona göre. Onun için vazgeçilmez değerde olan tek şey yarın sabah erkenden onu yeniden görecektir olmasıydı; yeşil sırada onun yanında oturacak, tabancanın nasıl doldurulduğunu dinleyecekti ondan ve durmadan ona bakacaktı. Başka ne isteyebilirdi! Onun kendisini sabah erken parka çağırırken söylemeye niyetlendiği şeylerin ne olabileceği, yine, doğrudan doğruya onu ilgilendiren önemli şeyin ne olabileceği bir, belki iki kez şöyle bir aklından geçmişti. Öte yandan, çağırılmasının gerekçesini oluşturan "önemli şey"in gerçekten var olduğundan hiç kuşku duymamasına karşın, şu anda bu önemli şey üzerinde hiç düşünmemiş, hatta onu düşündürebilecek başka herhangi bir şey bile aklının köşesinden geçmemişti.

Patika yolun kumlarında gıcırtilı ayak sesleri duyunca başını kaldırıp bakındı Prens. Karanlıkta yüzü seçilmeyen bir adam yaklaştı ve sıraya, yanına oturdu. Prens adama doğru uzanınca Rogojin'in solgun yüzünü tanıdı.

“Zor olmadı seni bulmam...” dedi Rogojin dışlarının arasından. “Biliyordum buralarda bir yerlerde dolanıp durduğunu.”

Oteldeki karşılaşmalarından bu yana ilk kez görüyorlardı birbirlerini. Rogojin’in böyle birdenbire karşısına çıkıvermesine çok şaşırın Prens bir süre düşüncelerini toparlayamadı; yüreği yeniden acıyla buruldu. Rogojin de gelişiyile bıraktığı etkinin farkında gibiydi. Arada bir şaşırsa da, önceden hazırlandığı izlenimi bırakan bir senlibenlilikle konuşuyordu önce; bir süre sonra Prens bu konuşmada önceden hazırlanmışlık ya da çekinme, utanma havası olmadığını anladı. Konuşurken el kol hareketlerinde sezilen sıklık ya da çolpalık yalnızca dışsaldı; içinde, ruhunda bir değişiklik yoktu, olamazdı da; bu adamda içsel bir değişikliğin olması mümkün değildi.

“Nasıl bulabildin burda beni?” dedi Prens, sırf bir şey söylemiş olmak için.

“Keller söyledi... (sana uğramıştım)... ‘Parka gitmiştir,’ dedi. İşe bak, diye düşündüm ben de, dediği çıktı...”

Prens heyecanla onun sözünü keserek:

“Kimin dediği çıktı?” diye sordu.

Rogojin gülümsedi, ama soruyu yanıtlamadı.

“Mektubunu aldım Lev Nikolayeviç. Bunlar boş şeyler... Başka işin mi yok senin! Doğruca *ondan* geliyorum buraya. Seni çağırma-mı emretti... söyleyeceği önemli bir şey varmış. Hemen bugün uğramanı rica ediyor.”

“Yarın uğrarım. Şu anda eve gidiyorum... Sen de bana mı geleceksin?”

“Ne işim var sende? Ben bunu söyleyecektim yalnızca. Hoşçakal!”

“Gerçekten biraz uğrasaydın...” diye ısrar etti Prens usulca.

“Tuhafsın, Lev Nikolayeviç... İnsan senin gibisine şaşmaz da ne yapar!”

Zehirli bir gülümseme yayıldı yüzüne Rogojin’in.

“Peki neden?” diye kesti onun sözünü Prens; sesi hüzünlüydü. “Neden bu kadar hınç dolusun bana karşı? Düşündüğün şeylerin doğru olmadığını artık kendin de biliyorsun. Ama ben yine de bana karşı duyduğün hincin hâlâ geçmemiş olduğundan emindim; biliyor musun neden? Çünkü haksız olan sensin, bu yüzden geçmiyor öfken, hincin. Sana kaç kez söyledim: ben bir tek ken-

disiyle haçımı değiştirdiğim Parfyon Rogojin'i hatırlıyorum... Bunu sana dünkü mektubumda da yazdım., unut artık şu sayıklamalarını ve aynı şeyleri yineleyip durmak zorunda bırakma beni diye. Niye benden geri geri duruyorsun? Niye elimi uzattığımda elini gizliyorsun? O zaman olan her şeyi bir sayıklama olarak görüyorum ben. O gün seni ben kendimi tanır gibi tanıdım. Düşündüğün gibi bir şey olmadı, olamaz da! O zaman bu kin, bu hınç niye aramızda?"

Prens'in birdenbire giriştiği coşkulu konuşmaya yanıt olarak Rogojin gülümseyerek:

"Sende ne kini olacak!" dedi. Gerçekten de Prens'ten geri geri duruyor, ellerini de arkasına gizliyordu. Sonra, hikemi bir nasihatte bulunur gibi ağır ağır: "Bundan böyle seninle görüşmem, Lev Nikolayeviç!" dedi.

"Bu kadar nefret ediyorsun ha benden?"

"Seni sevmiyorum, Lev Nikolayeviç... o zaman niye uğrayayım sana? Eh be Prens, oyuncak isterim diye tutturmuş çocuk gibisin valla... Halden anladığın yok... isterim de isterim! Mektubunda da şimdi söylediklerini yazmışsın. Sana niye inanmayayım ben? İnaniyorum elbette... her sözcüğüne inanıyorum ve biliyorum ki sen beni hiçbir zaman aldatmadın, aldatmazsın da! Ama ben yine de sevmiyorum seni. Mektubunda her şeyi unuttuğunu, sana bıçak kaldıran Rogojin'i de unuttuğunu, bir tek haç kardeşliğimizi hatırladığını yazıyorsun... Peki ama benim duygularımı nerden biliyorsun? (Rogojin yeniden gülümsedi.) Sen bana beni kardeşçe bağışladığını iletirken, ben belki yaptıklarımın en ufak bir pişmanlık duymuyordum? O akşam belki ben bambaşka bir şey düşünüyordum, bunu ise..."

"...düşünmek aklına bile gelmemiştii!" diye tamamladı onun sözünü Prens. "Tabii ya! Başka ne olabilirdi ki! Hatta bahse girerim trene atladığın gibi doğru buraya, Pavlovsk'a geldin ve tıpkı bugün yaptığın gibi kalabalık içinde sürekli onu izledin. Bunda şaşacak ne var! O sıralar kafanı tek bir düşünceye takıp kalmasaydın, bana da bıçak çekmezdin belki! O sabah, yüzüne baktığımda böyle bir şey yapabileceğin aklıma gelmişti. O zamanki halini hatırlıyor musun? Hatta haçlarımızı değiştirdiğimiz anda içimde uç verdi bu düşünce. Niçin yaşlı ananın yanına götürdün beni? Bana elinin kalkmasına engel olmak için, değil mi? Kendini tutmanın yo-

lu olarak düşündün bunu. Daha doğrusu... düşünmüş olamazsın: benim gibi... hissettin sen de bunu. İkimiz de aynı duyguya kapılmıştık! O sırada sen bana el kaldırmamış olsaydın (ki Tanrı tuttu elini) şu anda senin karşında ne durumda olurdu ben? Çünkü ben senin böyle bir şey yapabileceğinden zaten kuşkulanıyordum. Dolayısıyla ikimiz de suçluyuz; suçumuz aynı. (Buruşturma suratını öyle! Bak şimdi de gülüyor!..) 'Pişmanlık duymuyordun!' İstesen duyabilir miydin acaba? Hem de beni sevmezken? Onun seni değil de beni sevdiğini düşündüğün sürece, melekler kadar tertemiz de olsam, bana katlanamayacaksın. Kıskançlık dedikleri bu olsa gerek... Geçenlerde aklıma ne geldi biliyor musun, Parfyon? Bunu sana söylemeliyim: o belki de seni herkesten çok seviyor; hem öyle bir sevgi ki bu, sana eziyetleri çoğaldıkça sevgisi de çoğalacak. Bunu sana söylemeyecek tabii... Senin sezmen gerek. Her şeye karşın seninle evleniyor... Niçin? Bir gün sana bunları kendisi söyleyecek. Kimi kadınlar ille de böyle sevilmek isterler... Hele o, tam bu karakterde! Kişiliğin, aşkın onu kesinlikle vuracaktır! Biliyor musun: acımasızlıklarıyla, alaylarıyla insana akıl almaz eziyetler eden ve bu sırada en ufak bir vicdan azabı duymayan bir kadın bu; çünkü her acı çektiğinde sana bakarak şöyle düşünür: 'Şu anda onu canından bezdiriyorum, ama daha sonra bütün bunların bedelini ona aşkımla ödeyeceğim'."

Prens'in sözleri bitince Rogojin bir kahkaha attı.

"Sakin sen böyle birine düşmüş olmayasın, Prens?" dedi. "Bir şeyler söylendiğini duydum senin için... artık bilmem aslı var, bilmem yok?"

Prens irkildi:

"Ne? Ne duyabilirsin ki benim için?" dedi; aşırı heyecandan tıkkandı, sözünün gerisini getiremedi.

Rogojin gülmeye devam ediyordu. Prens'in deminki konuşmasını büsbütün de ilgisiz, hatta haz duymadan dinlediği söylene- mezdi. Prens'in kendinden geçercesine bir coşkuyla ve neşeyle söylediği sözler onu çok şaşırtmış, yüreklendirmişti.

"Söylentiler şurda dursun... onların doğru olduğunu şu anda kendi gözlerimle görüyorum. Sen şu ana dek hiç deminki gibi konuştun mu, Prens? Bu, senin konuşman değil. Senin için böyle şeyler duymamış olsam buraya, sana gelir miydin; gece vakti şu parkta ne işim vardı?"

“Seni anlayamıyorum, Parfyon Semyoniç?”

“O bana ta ne zaman bahsetmişti bundan; akşam da kendim gördüm, müzikte birlikte oturduğunuzu. Senin Aglaya Yepançina'ya yanık olduğuna yemin ediyor o. Bu, şahsen, benim umurumda bile değil Prens... beni ilgilendiren bir iş değil. Ancak şu var: sen onu artık sevmiyor olabilirsin, ama o seni unutmuş değil. Ne yapıp edip seni... şu kızla evlendirmek istiyor; böyle bir söz vermişmiş... Ha-ha! ‘Bu olmadan sana varmam,’ diyor. ‘Onlar kiliseye – biz kiliseye.’ Bu nasıl iştir, anlayamadım... zaten hiç, hiç aklım ermedi benim bu işe: seni ya korkunç bir şekilde seviyor, ya da... ama madem seviyor... seven insan hiç sevdiğini bir başkasıyla evlendirmek ister mi? ‘Onun mutlu olmasını istiyorum,’ diyor. Demek ki seviyor.”

Rogojin'i acı içinde dinleyen Prens:

“Sana söyledim de, yazdım da: deli o, aklı başında değil onun!” dedi.

“Onun orasını Tanrı bilir. Belki de sen yanılıyorsundur? Bugün kendisini müziğe götürdüğümde bana gün bile verdi: üç hafta içinde, dedi, belki daha da erken olabilir, nikâhımız kıyılacak. Yemin etti, duvardan ikonayı indirip öptü. Artık iş sana kalıyor, Prens... Göreyim seni, he-he!”

“Sayıklıyorsun sen! Benim için söylediklerinin gerçeğe hiçbir ilgisi yok. Yarın size geliyorum!”

“Delidir o, diyorsun... Bu nasıl deli böyle? Herkes için aklı başında, bir tek senin için aklı başında değil! Bütün o mektupları nasıl yazıyor peki? Deli olsa yazdığı mektuplardan anlaşılırdı...”

“Ne mektupları?” diye sordu Prens korku içinde.

“Şeye yazdığı mektuplar... ona; o da okuyor bunları. Bilmiyor muydun yoksa? Neyse öğrenirsin, herhalde kendisi gösterir bunları sana...”

“Buna inanmam!” diye bağırdı Prens.

“Eh, be Lev Nikolayic, bu yollarda öğreneceğin çok şey var daha! Az bekle: kendi polis örgütünü kuracak, başlarından da bir an olsun ayrılmayacaksın... ki attığı her adımdan haberin olsun...”

“Sus! Asla böyle şeyler söyleme bana!” diye bağırdı Prens. “Dinle, Parfyon, sen gelmeden önce ben burda ileri geri gidip geliyordum... birden gülmeye başladım. Nedenini bilmiyorum. Birden, yarın doğum günüm olduğunu anımsadım. Rastlantıya bak! Şu

anda saat on ikiye geliyor. Gidip yeni günü karşılayalım! Şarabım var. Şarap içelim. Benim için dilekte bulun; ben ne dileyeceğimi bilemiyorum, benim bilemediğimi sen dile bana, özellikle sen... Ben de senin için mutlulukların en büyüğünü dileyeyim... Gelmezsen eğer, haçımı geri isterim! Üzerinde değil mi? Şu anda da üzerinde değil mi haçım?"

"Üzerimde," diye mırıldandı Rogojin.

"Madem öyle, hadi gidelim. Yeni hayatıma sensiz başlamak istemiyorum. Çünkü yeni hayatım başladı! Bilmiyor musun yoksa Parfyon, bugün benim yeni hayatım başladı?"

"Evet, yeni hayatının başladığını şu anda görüyorum. Bunu ona da ileteceğim. Ama sen pek kendinde değil gibisin, Lev Nikolayic!"

IV

Rogojin'le birlikte daçasına dönen Prens büyük bir şaşkınlıkla verandada bütün ışıkların yakılmış olduğunu gördü; içerde gürültüyle konuşan, kahkahalarla gülen, hatta bağıra bağıra tartışan bir kalabalık vardı. Besbelli son derece keyifli vakit geçiriyorlardı. Gerçekten de, verandaya çıkan birkaç basamağı tırmanınca içerdekilerin içmekte olduklarını gördü: içtikleri şampanyaydı ve kalabalıktan kimilerinin neşesini tam bulmuş olmasına bakılacak olursa, epey önce başlamış gibiydiler aleme. Konukların hepsi Prens'in tanıdıklarıydı; ama burda tuhaf olan, Prens kimseyi çağırmamış olmasına karşın, bunca insanın kendilerine çağın yapılmış gibi aynı yerde, aynı saatte toplanmış olmasıydı. Doğum gününe gelince, onu Prens'in kendisi bile az önce tesadüfen hatırlamıştı.

"Birilerine şampanya sunacağını söylediyse eğer, ipini koparan gelir," dedi Rogojin, Prens'in ardı sıra verandanın basamaklarını çıkarken. Sonra yakın geçmişteki kendi deneyimlerini hatırlayarak: "Böylelerini iyi bilirim," diye ekledi hınçla, "ıslık çal, yeter..."

Prens'i bağrışlarla, iyi dileklerle karşılayıp çevresini sardılar. Doğum günü olduğunu öğrenince kimi şamata ederek, kimi oldukça sakın bir biçimde kutlama sırasına girdi. Konuklar arasında kimilerinin varlığı Prens'i şaşırttı: örneğin Burdovskiy; ama en şaşırtıcı olan, Yevgeniy Pavloviç'in de birden ortaya çıkıvermesiydi; Prens gözlerine inanamadı onu görünce, hatta hafifçe ürperdi.

Bu arada Lebedev açıklamada bulunmak için koşup geldi; yüzü kıpkırmızıydı, tam *olmuş* gibiydi kendisi. Kem küm söylediklerinden anlaşıldığına göre, herkes “doğal olarak hatta tam bir rastlantı sonucu” buradaymış. Akşama doğru İppolit herkesten önce gelip kendini daha iyi hissettiğini, Prens’i verandada beklemek istediğini söyleyerek bir divana uzanmıştı; ona az sonra Lebedev katılmıştı, sonra da bütün ailesi, yani General İvolgin’le kızlar... Burdovskiy, İppolit’le birlikte gelmişti, ona eşlik etmek için... Ganya’yla Ptitsın, az önce evin önünden geçerken uğramışlardı galiba (tam istasyon olayına denk düşen bir ziyaret!); sonra Keller çıkagelmiş ve Prens’in doğum günü olduğunu söyleyerek şampanya istemişti. Yevgeniy Pavloviç geleli yarım saatten çok olmamıştı. Şampanyalı bir şölen masası donatma konusunda Kolya da çok ısrar etmişti.

Lebedev şişeleri keyifle ortaya sürerken:

“Bunlar benden... bunlar benden...” gibi bir şeyler mırıldanıyordu Prens’e. “Tamamen kendi olanaklarıma dayanarak bir kutlama... ayrıca ikramlarda bulunmak... ki mezelerle kızım ilgileniyor... Tartıştığımız konuyu bir bilerseniz, Prens! Hamlet’in ünlü ‘Olmak ya da Olmamak’ını hatırlarsınız... Güncel bir konu... çağdaş... Sorular, yanıtlar... Bay Terentyev de harika! Yatıp uyumak, dinlenmek falan istemiyor! İçtiği bütün şampanya bir iki yudum... Bu kadarlık bir şeyin de zararı olmaz herhalde? Yaklaşın Prens, haklı mıyım değil miyim kendi gözlerinizle görün! Herkesin beklediği sizsiniz! Sizin ışıklı zekânız!”

Prens, kendisini çevreleyen kalabalığı yarıp ona yaklaşmaya çabalayan Vera Lebedeva’nın sevecen, okşayıcı bakışlarını fark etti ve herkesin üzerinden ilkin ona uzattı elini. Mutluluktan kıpkırmızı olan Vera, “*şu andan tezi yok onun için mutlu bir yaşamın başlaması*” dileğinde bulundu, sonra doğru mutfığa koştu, meze hazırlıyordu orda. Ama Prens’in gelişinden önce de ikide bir işini bırakıp verandaya çıkıyor, içkili konukların, ona son derece soyut ve tuhaf gelen konulardaki heyecanlı tartışmalarını dinliyordu cankulağıyla. Küçük kız kardeşi, yan odadaki bir sandığın üzerinde ağzı hafif açık uyuyup kalmıştı; erkek kardeşi ise Kolya ve İppolit’in yanındaydı ve heyecan içindeki yüzüne şöyle bir bakmak bile, burada böylece on saat daha durup bu konuşmaları dinleyebileceğini, bundan büyük zevk duyduğunu anlamaya yeterdi.

Prens'in, Vera'dan sonra kendisinin elini sıkmak için geldiğini gören Ippolit:

"Sizi nasıl beklediğimi bilemezsiniz!" dedi. "Ve bu bekleyişten sonra sizi böylesine mutlu görmek beni gerçekten çok sevindirdi..."

"Böylesine mutlu' olduğumu nerden biliyorsunuz?"

"Yüzünüzden belli oluyor. Konuklarınıza hoş geldiniz dedikten sonra hemen buraya, yanımıza gelin," dedi Ippolit, sonra da özellikle vurgulayarak: "Sizi nasıl beklediğimi bilemezsiniz!" diye ekledi. Prens'in "böyle geç vakitlere dek oturmasının sağlığı için zararlı olabileceği" yolundaki uyarısına da, üç gün önce ölmek istemiş olmasını şu anda hayretle karşıladığı, kendini hiç bu akşam olduğu kadar iyi hissetmediği şeklinde karşılık verdi.

Bu sırada Burdovskiy yerinden fırlayarak, gerçekten de "öylesine" uğradığını söyledi; aslında o Ippolit'e "eşlik" ediyordu; ama pek memnundu Prens'i görmekten; mektupta "resmen saçmalamıştı", "evet, işte böyle"ydi... Sözünü tamamlayamadan Prens'in elini kuvvetle sıktı ve sandalyesine oturdu.

En son Yevgeniy Pavloviç'in yanına gitti Prens; yanına varır varmaz Prens'in koluna giren Yevgeniy Pavloviç:

"Sizinle konuşmam gereken bir iki şey var, Prens," dedi kısık sesle. "Son derece önemli bir konuda... Çok kısa bir süre için bir köşeye çekilebilir miyiz?"

Bu sırada Prens öbür kulağında:

"Yalnızca iki sözcük," diye bir başka fısıltı duydu; aynı anda öbür koluna da bir başkasının girdiğini fark etti.

Prens büyük bir şaşkınlıkla karşısında gülen, göz kırpan, saçları başı karmakarışık, içkiden kıpkırmızı birini gördü; Ferdişçenko'yu tanıması zor olmadı Prens'in... Nerden çıkıp geldiyse o da buradaydı.

"Ferdışçenko'yu hatırlıyor musunuz?"

"Siz nerden çıktınız?" diye bağırdı Prens.

Koşarak Keller geldi yanlarına ve:

"Çok pişman!" dedi. "Şuracıkta bir köşede gizlenip duruyordu... Size görünmeye cesaret edemiyordu... Çok pişman, Prens... kendini suçlu hissediyor size karşı."

"İyi ama niçin? Suçu ne ki?"

"Demin rastladım kendisine ve doğru buraya getirdim. Dostlarım içinde ayrı bir yeri vardır... Kendisi çok pişman."

“Neyse, çok sevindim baylar...” dedi Prens ve sonunda Ferdiş-çenko’yla Keller’den kopup Yevgeniy Pavloviç’e yönelerek: “Siz de şöyle, herkesin yanına buyrun... ben de az sonra geleceğim,” dedi.

“Ne kadar ilginç, çekici bir topluluk!” dedi Yevgeniy Pavloviç. “Gelmenizi beklediğim şu yarım saat içinde hiç sıkılmadım. Kurmuşev konusunu tümüyle hallettiğimi, kaygılanmanıza gerek olmadığını bildirmek için uğramıştım size, aziz Lev Nikolayeviç! İçiniz rahat olsun. Gayet mantıklı davrandı... zaten, suç da kendisindedymiş galiba...”

“Kurmuşev de kim?”

“İstasyonda ellerini arkadan yakaladığınız adam... Öylesine çileden çıkmıştı ki, yarın sizi düelloya davet edecekti.”

“Canım öyle saçmalık olur mu?”

“Saçmalık, tabii. Ve bu saçmalık nerdeyse daha büyük bir saçmalıkla sonuçlanacaktı... Biz de bu işler böyle ne yazık ki.”

“Ama siz asıl başka bir şey için gelmiştiniz buraya herhalde Yevgeniy Pavloviç?”

“Evet, haklısınız, bir şey daha var,” diye gülümsedi Yevgeniy Pavloviç. “Yarın şafakla beraber şu amcamın başına gelen talihsiz olay için Petersburg’a gidiyorum, aziz Prens. Düşünebiliyor musunuz: söylenen her şey doğruymuş ve galiba benim dışımda da herkes her şeyi biliyormuş. Olup bitenler beni öylesine derinden etkiledi ki, oraya... Yepançinlere uğrayamadım bir türlü. Yarın da uğrayamam herhalde, çünkü bütün gün Petersburg’da olacağım. Sanırım üç gün kadar burada olamayacağım, beni anlıyorsunuz değil mi? Kısacası işlerimin epeyce bir aksaması demek bu. O kadar da önemli bir durum yoksa da ortada, sizinle bir an önce –yani Petersburg’a gitmeden– açık bir şekilde konuşmam gerektiğini düşündüm. Uygun görürseniz, burda oturup kalabalık dağılana dek bekleyeyim. Zaten nereye gidebilirim ki: uzanıp yatsam da heyecandan gözüme uyku gireceğini sanmam. Size bu kadar ısrar etmem hiç doğru değil, hatta vicdansızca, yakışıksızca bir şey belki, ama aziz Prens, sizin dostluğunuzu elde etmek için geldim buraya; siz eşi benzeri olmayan bir insansınız, yani adım başında kırk yalan kıvıran takımından değilsiniz, hayatınızda belki hiç yalan söylememişsinizdir... Ve benim bir konuda bana yol gösterecek bir dosta ihtiyacım var, çünkü bundan böyle ben bir bahatı karayım...”

Yeniden gülümsedi.

“Terslik şurda,” dedi Prens bir süre düşündükten sonra. “Onların dağılmasını beklemek istiyorsunuz ama ne zaman dağılırlar bunu bir tek Tanrı bilir. Şu anda parka gidip konuşmamız daha iyi olmaz mı?.. Gerçi onları bekletmiş olacağım, ama gider özür dileirim kendilerinden.”

“Hayır hayır! Aramızda çok özel bir şeyler konuştuğumuzdan kuşkulananları benim açımdan hiç doğru olmaz. İlişkimizi, bizim arasında olup bitenleri büyük bir merakla izleyenler var burada... bilmiyor muydunuz bunu Prens? Yalnızca çok özel, olağan dışı birtakım konularda değil, genel olarak da, sıradan iki arkadaş olarak da aramızda güzel, dostça bir ilişki olduğunu görmeleri çok daha iyi olur. Beni anlıyorsunuz, değil mi? İki saat sonra dağılırlar sanırım... Benim size vereceğim rahatsızlık çok çok yirmi dakika, bilemediniz yarım saat...”

“Çok rica ederim, rahatsızlık da ne demek! Bu özel açıklamanız olmasa da, gelişinize çok sevindim. Dostça ilişkilerimiz üzerine söylediğiniz güzel sözler için de size teşekkür ederim. Yalnız, beni bağışlamanızı dilerim, çünkü bugün çok dalgınım; şu anda bile zihnimi bir türlü toparlayamıyorum.”

“Görüyorum, görüyorum,” diye mırıldandı Yevgeniy Pavloviç, hafiften gülümseyerek. Bu akşam ikide birde gülüp duruyordu nedense.

“Neyi görüyorsunuz?” dedi Prens, birden silkinerek.

Prens'in sorusuna karşılık vermek yerine, gülümsemeye devam ederek:

“Niçin, sizi aldattığımı, buraya ağzınızdan laf almak için geldiğimi düşünmüyorsunuz hiç, aziz Prens?” dedi Yevgeniy Pavloviç.

Prens sonunda gülümseyerek:

“Ağzımdan laf almaya geldiğinize hiç kuşku yok,” dedi. “Başta belki beni az da olsa kandırmak gibi de bir niyetiniz vardı. Ama olsun... Sizden korkmuyorum. Kaldı ki, ister inanın ister inanmayın, bu artık benim için hiç fark etmiyor. Ve... ve... ve... ben sizin harika bir insan olduğunuzu düşündüğüm için, sonunda belki de gerçekten bir dostluk kurulacak aramızda. Sizi sevdim Yevgeniy Pavloviç... siz bence çok dürüst bir insansınız!”

“Sizi tanımak, sizinle konuşmak da gerçekten büyük zevk, aziz Prens. Gidelim... Sağlığınıza kadeh kaldırmak istiyorum. Burda,

sizinle birlikte olduğum için çok mutluyum. Ah!” Yevgeniy Pavloviç birden durdu. Sonra: “Bu... Bay Ippolit hep burda, sizinle mi yaşayacak?”

“Evet.”

“Şu anda ölmeye kalkmaz inşallah?”

“Ne oldu ki?”

“Yok bir şey... Yarım saattir burada onunla birlikteyim de...”

Prens ve Yevgeniy Pavloviç konuşurlarken Ippolit gözlerini bir an bile ayırmadan sürekli onlara bakmıştı. Konuşmaları bitip de masaya doğru yürümeye başladıklarında ise birden canlandı, hareketlerine bir telaş geldi; heyecanlandığı, tedirgin olduğu görülüyordu; hatta alnında boncuk boncuk ter taneleri belirdi. Işıl ıslı yanan gözlerinde kuşku ve tedirginlikten başka sabırsızlık gibi bir şeyler de okunuyordu; bakışları nesneler, kişiler üzerinde amaçsızca dolaşıyordu. Yürütülmekte olan tartışmalara şu ana dek canlı bir biçimde katılmıştı gerçi, ama bu, nasıl söylemeli, pek sağlıklı değil, hummaya benzer bir canlılıktı; öze, tartışılan konuya karşı kayıtsız gibiydi; birbiriyle bağlantısız, gülünç denecek düzeyde çelişkili şeyler söylüyordu; bir dakika önce büyük bir heyecanla kendisinin açtığı bir konuyu tam ortasında bırakıveriyordu. Prens onun şampanya içmesine engel olunmadığı gibi, önünde duran yarısı içilmiş kadehin, bitirdiği iki dolu kadehten sonra üçüncüsü olduğunu öğrenince hem çok şaşırdı, hem de yazıklandı. Ama bütün bunları çok sonra öğrendi, yoksa şu anda bu tür ayrıntıları izleyebilecek dikkatten yoksundu.

“Doğum gününüzün tam da bugüne denk gelmesine nasıl sevindiğimi bilemezsiniz!” diye bağırdı Ippolit.

“Niçin?”

“Söyleyeceğim... Geçip oturun hemen bir yere... İlkin, bütün şu bizim takımın şu anda burada toplanmış olması... gerçi, evet, herkesin geleceğini hesaplamıştım, ama... Biliyor musunuz, hayatta ilk kez bir hesabım tuttu! Yazık ki, doğum gününüz olduğunu bilmiyordum... bilsem bir armağanla gelirdim... Ha-ha! Belli olmaz, yine de bir armağanım olabilir! Günün ağarmasına çok var mı?”

“İki saat kadar bir şey kaldı,” dedi Ptitsın saatine bakarak.

“Canım, dışarda kitap okunabilecek aydınlık varken³ gün ağar-

3 Mevsim gereği (mayıs-haziran başları) Petersburg ve dolaylarında hüküm süren beyaz gecelere gönderme yapılıyor.

miş ağarmamış ne fark eder?” dedi birisi.

“Şu fark eder: benim azıcık da olsa, bir kıymık da olsa güneşe ihtiyacım var. Ne dersiniz, güneşin sağlığına içilir mi, Prens?”

Ippolit'in soruları da, seslenişleri de teklifsizce ya da daha doğrusu sert, buyruk verirdiydi; ama kendisi sanki bunun farkında değildi.

“Hay hay, içelim; yalnız siz fazla heyecanlanmasanız, Ippolit, ha?”

“Siz de hep uyumaya yönlendirirsiniz, Prens... Yoksa benim dadım mısınız? Güneş gökte yüzünü gösterecek ve ‘cınlamaya’ başlasın (kimin şiirinde geçiyordu bu: ‘Gökte cınlamaya başladı güneş’⁴ Anlamsız, ama güzel!) evet, hele bir güneş cınlasın, o zaman yatar uyuruz. Lebedev! Güneş yaşamın kaynağıdır, değil mi? Apokalipsis’te ‘yaşamın kaynağı’ ne anlama gelir? ‘Pelin Yıldızı’nı duydunuz mu, Prens?”

“Lebedev’in bu Pelin Yıldızı’nı, Avrupa’yı saran demiryolu ağı olarak açıkladığını duymuştum.”

“Müsaade buyrun, müsaade buyrın!” diye atıldı Lebedev; başlayan toplu gülmeyi engellemek ister gibi ellerini sallıyordu birden yandan da. “Müsaade buyrın!” Birden Prens’e döndü, ona anlatmaya başladı: “Bu baylar... bu bayların hepsi... kusura bakmasınlar ama... bu konuda ah-ha...” Lebedev parmağıyla tahta masaya iki kez küt küt vurdu; onun bu senlibenlice hareketi gülüşleri büsbütün artırdı.

Bir akşamcı olarak Lebedev “her akşamki” halindeydi; ama bu kez az önceki uzun “bilimsel” tartışmanın da etkisiyle biraz fazla heyecanlanmış, sinirlenmişti; böyle durumlarda da kendisinin savunduğu görüşlere karşı çıkanları inanılmaz derecede –ve hiç gizlemeye çalışmadan– küçük görürdü.

“Bu böyle yürümez, Prens! Az önceki tartışmamız sırasında, konuşurken kimsenin sözü kesilmeyecek, birisi konuşurken kimse gülmeyecek diye anlaşmıştık... ki konuşan kişi düşüncelerini rahatça açıklayabilsin! Sonra herkes, hatta isterlerse eğer ateistler bile, istedikleri gibi itiraz edebilir, demiş ve General’i de bu kuralların yürütülmesine nezaret etmesi için kendimize başkan seçmiştik! Peki şimdi olan ne? Böyle olur mu! Böylesi kapsamlı konularda insanın derin düşüncelerini açıklarken şaşırmaması, tutarlılığını kaybetmemesi için...”

4 “...gökte cınlamaya başladı güneş” – Goethe’nin *Faust*’undan yanlış bir alıntı.

“Hadi konuşun, konuşun: kimse şaşırtmayacak sizi!” sesleri duyuldu.

“Hadi konuşun, ama ağız açtırmamacasına değil!”

Birinin:

“Bu ‘Pelin Yıldızı’ da neymiş?” diyesorduğu duyuldu.

“Hiçbir fikrim yok!” dedi, başkanlık görevine yeniden dönmeyin verdiği ağırbaşlılıkla, General Ivolgin.

“Bu tartışmaları, tabii bilimsel olanları ve bu gerginlikleri nasıl sevdiğimi anlatamam, Prens!” diye atıldı Keller; sandalyesinde sabırsızlıktan kıvranıyor, tam bir esrime içinde olduğu görülüyordu. Sonra birden hemen yanında oturmakta olan Yevgeniy Pavloviç’e dönerek: “Bilimsel ve siyasal olanları,” diye sürdürdü sözlerini. “Biliyor musunuz, gazetelerden İngiliz parlamentosuna ilişkin haberleri okumaya bayılırım... Yani orda ne tartıştıklarını değil de (benim siyasetle ilgim yok), gerçek birer politikacı olarak aralarında nasıl konuştuklarını, birbirlerine nasıl seslendiklerini, davranışlarını... ‘Solumda oturan sayın Vikont’ ‘düşüncemi paylaştığını’ bildirmek lütfunda bulunan kont hazretleri’, ‘düşünceleyme katılmayan ve önerisiyle bütün Avrupa’yı hayretler içinde bırakan lord hazretleri...’ Yani bütün bu seslenişler, söyleyiş biçimleri... özgür bir halkın parlamentosu... orada yaşananlar bizim gibiler için nasıl da çekici! Resmen tutkunum ben bunlara Prens! Yemin ederim, ruhumun derinlerinde hep artist bir yanımla olmuştur, Yevgeniy Pavloviç!”

“Yani size göre bu demiryolları lanet bir şey?” diye uzaktaki köşeden Ganya’nın öfkeli sesi duyuldu. “İnsanlığa felaket getiren... yaşam kaynaklarını kirleten bir zehir, öyle mi?”

Prens’e göre Gavril Ardalyonoviç bu akşam son derece neşeliydi; hatta coşkun, taşkın, zafer kazanmış bir hava içindeydi. Kuşkusuz Lebedev’le şaka yapıyordu şu anda, onu kışkırtıyordu; ama bir süre sonra kendisi de büyük bir heyecana kapıldı.

“Demiryolları değil, hayır!” diye bağırды Lebedev; çileden çıkmış gibiydi, ama bir yandan da tartışmadan müthiş zevk duyduğu belli oluyordu. “Yaşam kaynaklarını kirleten yalnız demiryolları değil, bütün bir lanet söz konusu burada... yaşadığımız şu son birkaç yüzyılın genel havası... kuramıyla, uygulamasıyla gerçekten de bütünsel bir lanetin söz konusu olduğunu düşündürüyor.”

“Düşündürtüyor mu, yoksa gerçekten de bir lanet var mı?” dedi Yevgeniy Pavloviç. “Bunu kesin bilmenin önemli olduğunu kabul edersiniz.”

“Lanet, lanet, lanet... gerçekten var lanet!” diye coşkuyla bağırdı Lebedev.

Ptitsın gülümseyerek:

“Niye heyecanlanıyorsunuz, Lebedev?” dedi. “Sabahları çok cici bir adamsınız siz?”

Lebedev hemen ona döndü ve hep öyle coşkuyla:

“Buna karşılık akşamları da daha açık... daha içten... daha candanımdır!” dedi. “Daha saf, daha belirtmeci, daha dürüst, daha saygın... böylece kendimi size teslim ettiğimin farkındayım, ama tükürmüşüm! Hepinize, bütün ateistlere meydan okuyorum! Söyleyin bana: nedir dünyanın kurtuluşu için düşündüğünüz çözüm yolu? Onun ilerlemesi için düşündüğünüz normal yol? Siz, bilim, endüstri, birlik, dernek vesaire vesaire insanları... nedir çözüm yolu? Kredi mi? Nedir kredi dediğiniz? Bu yol sizi nereye götürür?”

“Canım, siz de neleri merak ediyorsunuz!” dedi Yevgeniy Pavloviç.

“Bu sorunlar yalnız yüksek sosyetenin şenapanlarının* tekelinde değildir, Yevgeniy Pavloviç!”

“En azından genel bir dayanışma ve maddi çıkarlar arasında bir denge sağlanmalı,” dedi Ptitsın.

“Evet evet... hepsi bu! Hiçbir ahlaki temel, manevi değer yok! Benmerkezci bir tutumla maddi çıkarların yerine getirilmesinden başka bir şey yok! Bütün dünya, bütün dünyanın mutluluğu hep zorunluluktan! Bunu demek istiyorsunuz, değil mi sayın bayım?”

Kendini ciddi şekilde tartışma havasına kaptıran Ganya öteden atıldı:

“Yiyip içmek gibi genel ve yaşamsal ihtiyaçların, herkesin çıkar dayanışması içinde bir araya gelmesiyle ancak giderilebileceği bilimsel olarak ortaya konulmuştur ve bu yeterince sağlam görüşün insanlığın geleceği bakımından “yaşam kaynakları”na bir dayanak oluşturacağı kuşku götürmez!”

“Yeme içme ihtiyacı, insanın yalnızca kendini koruma, kendi varlığını sürdürme ihtiyacıdır, başka bir şey değil...”

(*) Şenapan (Fr. *chenapan*) – işsiz güçsüz, boş gezen.

“Bu kadarı yetmiyor mu size? Az şey midir insanın kendini koruması? Kendi varlığını sürdürme, son derece normal bir şeydir, insanoglunun en doğal yasasıdır...”

“Kim söyledi bunu size?” diye bağırdı Yevgeniy Pavloviç. “Yasa olduğu doğru, ama normallige gelince, yıkıp yok etme, hatta kendini yok etme ne kadar normalse, bu da o kadar normal. Kendini koruma, kendi varlığını sürdürme neden insanlığın biricik doğal yasası olsun ki?”

Ippolit:

“Eh-he!” diye bağırdı ve hızla Yevgeniy Pavloviç’e dönüp vahşi bir merakla tepeden tırnağa süzdü onu; güldüğünü görünce kendisi de güldü; sonra hemen yanında oturan Kolya’yı dürtüp yeniden saati sordu, kendi gözleriyle görmek için Kolya’nın çıkardığı gümüş saati yukarı doğru kaldırıp doymazca baktı. Sonra, bir anda sanki her şeyi unuttu, divana uzanıp ellerini başının altına koydu ve tavana bakmaya başladı; yarım dakika sonra yeniden masa başındaydı: dimdik oturuyor ve coşkusu artık doruklarına ulaşan Lebedev’in gevezeliğini dinliyordu.

Lebedev, Yevgeniy Pavloviç’in paradoksal yargısını didikliyordu:

“Hem sinsî, hem gülünç, hem de hasımları birbiriyle kapıştırmayı hedefleyen bir düşünce! Ama yine de doğru bir düşünce! Tümünden yeteneksiz biri değilseniz de, bir sosyete dalgacısı ve süvarisi olarak, öne sürdüğünüz düşüncenin ne kadar derin, doğru bir düşünce olduğunu siz kendiniz bile bilemezsiniz! Evet. İnsanlığın kendini koruma ve kendini yok etme yasaları birbirine eşit güçtedir. Böylece, bizce bilinmeyen bir zamana dek şeytan insanlığa hükmedecektir. Gülüyorsunuz? Şeytana inanmıyor musunuz? Şeytana inanmamak Fransızlara özgü bir hafifliktir. Şeytanın kim olduğunu biliyor musunuz peki? Onun adını? Adını bile bilmiyorsunuz, ama onun Volter’in⁵ uydurması olan tırnaklarıyla, kuyruğuyla, boynuzlarıyla alay ediyorsunuz... Sizin uydurduğunuz gibi kuyruklu, boynuzlu bir şey değil, son derece korkunç, kötü bir ruhtur o. Neyse, şimdi konumuz bu değil.”

“Neden bu değilmiş konumuz?” diye bağırdı Ippolit ve kriz geçiriyormuş gibi bir kahkaha attı.

Lebedev, Ippolit’i övdü:

5 Volter (1694-1778) – Pek çok yazısında dinsel kör inançlarla alay eden ünlü Fransız aydınlanmacı yazar, filozof.

“Kutlarım: usta işi, kinayelerle dolu bir söz! Ancak, bizim üzerinde durduğumuz nokta, ‘yaşam kaynakları’nın azalıp azalmadığı.. çünkü beri yanda gitgide güçlenen...”

“Demiryolları?..” diye bağırdı Kolya.

“Ey, atılğan yeniyetme! Elbette tek başına demiryolları değil, ama sanatkârane bir üslupla söyleyecek olursak, elbette, içinde demiryollarının da bulunduğu genel tablodaki yükselişe koşut bir düşünüş oldu. Gürültü, patırtı, telaş, koşuşturma, herkes soluk soluğa... Soruyorsun: ey insanlık nereye? Yanıt veriyorlar: mutluluğa! Her şeyden elini eteğini çekip, kendi kabuğuna çekilen bir düşünür, “İnsanlık gittikçe daha fazla endüstriye, gürültüye gömülüyor; dinginlik, ruhsal huzur iyice azaldı,” diye yakınırken ülke ülke gezip dolaşan bir başka düşünür muzaffer bir edayla ona karşılık verip kibirle uzaklaşıyor ordan: “Varsın gürültü olsun; açlara ekmek taşıyan tekerleklerin gürültüsünü sessizliğe, ruhsal huzura yeğlerim.”⁶ Ve kibirle uzaklaşıyor ondan. Ben, iğrenç Lebedev, insanlığa ekmek taşıyan arabalara inanmıyorum! Çünkü tüm insanlığa ekmek taşıdığı söylenen bu arabalar, her türlü ahlaki dayanaktan yoksun olarak ve büyük bir soğukkanlılıkla, insanlığın büyük çoğunluğunu ekmek hazzından yoksun bırakabilirler... ki şimdiye kadar olan da budur...”

“Kim yoksun bırakıyor insanları büyük bir soğukkanlılıkla hazzandan; arabalar mı?” diye sordu birisi.

Soruyu yanıtlamaya değer bulmayan Lebedev:

“Ki şimdiye kadar olan da budur,” diye son sözünü yineledi. “Malthus’u⁷ düşünün. İnsanlığın dostu, Malthus’u! Ama sağlam ahlaki temellerden yoksun bir insanlık dostunun, –işin kibir yanı şurda dursun– insanlık için yamyamdan farkı yoktur; bunlar

6 Hertsen’in 1861’de *Polyarnaya Zvezda* (Kutup Yıldızı) adlı dergide yayımlanan polemik yazısından yapılmış yanlış bir alıntı. Moskova Üniversitesi’nde doçentken Batı’ya iltica edip Katolikliği seçen ve papaz olarak insanları bilimsel teknik ilerlemelerin, demiryollarının, maddi dünyanın... korkunçluğundan kaçıp dine sığınmaya çağıran vaazlar veren V.S. Peçorin’e verdiği yanıtta Hertsen şöyle diyordu: “...(bilimin, teknolojinin) nesinden korkacaksınız? Yarı aç, yarı çıplak yığınlar ekmek taşıyan tekerlek gürültülerinden mi?”

7 Thomas Malthus (1766-1834) – İngiliz din adamı ve ekonomist. Halk yığınlarının yoksulluğunu, hızlı nüfus artışına, insanların, geçim araçlarından daha hızlı çoğalmalarına bağlıyor ve “nüfustaki fazlalığı emdiği” için savaşların, salgın hastalıkların yararlı olduğunu savunuyor, yoksul kesimlerin çoğalmalarını önlemek için insanlık dışı yöntemler öneriyordu.

öylesine kibirlidirler ki, yanınızı yörenizi dolduran insanlık dostlarından birinin kibrini okşamayacak bir şey söyleyin, hemen en pespayesinden öç hırsına kapılır, gözünü kırpmadan dört yanından dünyayı kundaklar. Aslında... eğri oturup doğru konuşalım, başta ben, iğrenç Lebedev olmak üzere, hepimiz böyleyizdir... ilk odunu kapıp ateşe koşacağım ve sonra da hemen kaçıp saklanacağım için en iğrenç olduğumu söylüyorum... Neyse, konumuz bu değildi!”

“Şu konumuz neyse, gelebilir misiniz artık?”

“Sıktın!”

“Konumuz şu ki... bunu size geçmiş çağlardan bir örneklerle anlatabilirim, çünkü geçmişten bir örnek vermek zorunda hissediyorum kendimi şu anda. Bizim zamanımızda, bizim anayurdumuzda, ki, sizlerin de benim kadar sevdiğinizi umarım bu yurdu, çünkü, baylar, ben hakikaten son damlasına kadar kanımı bu yurt için dökmeye hazır olup...”

“Geç bunları, geç!”

“Bizim yurdumuzda da, tıpkı Avrupa’da olduğu gibi, ülke çapında görülen o korkunç kıtlıklara, yapılan olasılık hesaplamalarına göre –ve benim de hatırlayabildiğim kadarıyla–, en sık çeyrek yüzyılda bir rastlanmaktadır. Başka bir deyişle, kıtlıkların görülme sıklığı çeyrek yüzyılda birdir. Rakamın ne kadar sağlıklı olduğu konusunda bir tartışmaya giremem, ama görece önemli bir seyrelme olduğu kesin.”

“Neye göre seyrelme?”

“On ikinci yüzyıla ve her iki yanından, yani altından ve üstünden ona komşu yüzyıllara göre. Çünkü araştırmacıların yazdıklarına göre o çağlarda her iki üç yılda bir kıtlıkla karşı karşıya kalıyordu insanlık. Durum böyle olunca da, insanlar *antropofagia** gibi korkunç bir durumla karşı karşıya kalmışlar, ancak bunu kimselere söyleyememiş, bir sır olarak saklamışlardır. İnsan eti yiyen birisi, yaşlılığına doğru, kimse kendisini buna zorlamadığı halde, çok yoksul olması nedeniyle bizzat kendisinin yıllarca insan eti yediğini itiraf etmiştir; dedigine göre altmış keşişle, birkaç da çocuğu kimselere sezdirmeden yemiş; yediği çocukların sayısı altıdan fazla değilmiş, yani yediği din adamlarıyla karşılaştırılma-

(*) *Antropofagia* (Yun.) – İnsan eti yeme.

yacak kadar azmış. Çocuklar dışında hiçbir dünyevi yetiştikine dokunmamış.”

“Bu kadar da olmaz ki canım!” diye bağırdı gücenik bir sesle “oturum başkanı” General Ivolgin. “Kendisiyle sık sık bu konuları konuşur, tartışırız, baylar... Ama her seferinde de nerden bulur ederse öyle şeyler yumurtlar ki, insanın ağzı bir karış açık kalır.”

“General! Kars Kalesi kuşatmasını hatırla! Sizler de, baylar, anlattığım olayın tümüyle gerçek olduğunu bilin! Gerçekliğin her zaman değişmez yasaları varsa da gerçeklik hemen hep gerçeğe uymaz gibi, hatta ona aykırı gibi görünür. Dahası, şunu bile söyleyebileceğim: bir olay ne kadar gerçeğe uygunsa, o kadar gerçekdişiymiş gibi görünür.”

Gülüşmeler duyuldu.

“Altmış keşiş nasıl yenir yahu?”

“Canım yediyse bir oturuşta yememiştir... On beş, yirmi yıl gibi bir sürede yemiştir... ki bu da tümüyle anlaşılabilir, doğal bir şey...”

“Doğal mı?”

“Doğal tabii!” diye diretti Lebedev. Kaldı ki Katolik keşişler kişilik olarak meraklı, sokulgan tiplerdir. Onun için akıllarını çelip kendilerini ormana ya da başka bir ıssız bir yere götürmek ve onlara yukarda söylenenleri yapmak hiç zor değildi.”

“Belki de doğrudur bu, baylar,” dedi Prens birdenbire.

Bu ana dek tartışmaları sessizce dinliyordu Prens ve söze hiç karışmamıştı; zaman zaman patlayan kahkaha fırtınalarına o da içinden gülererek katılıyordu. Evindeki bu neşeden, gürültüden, hatta konukların bu kadar çok içmelerinden son derece mutlu gibi görünüyordu. Bütün gece hiçbir konuşmaya katılmayacak gibiydi, ama nedense birden konuşma isteği duymuştu. Üstelik öyle ciddi başladı ki konuşmaya, bir anda herkes merakla ona döndü.

“Doğrusu ben de o sıralar sık sık kıtlık olduğu kanısındayım, baylar. Fazla tarih bilmiyorum, ama böyle bir şey duymuştum. Ve zaten, düşünecek olursanız, bunun böyle olması gerekir gibi. İsveçre’de dağlarda dolaşırken rastladığın eski şato kalıntıları beni hayrete düşürürdü. Dimdik bir dağın yamacına, eteklerden birkaç verst yukarıya yapılmış eski şövalye şatolarıydı bunlar. Şato, malum: muazzam bir taş yığını! Böyle zorlu bir yere bunca taşı getirip bir şato yapmanın ne demek olduğunu düşünün! Kuşkusuz hep yoksullar, vasallar çalışıyordu şato yapımında. Böylesi bir işte çalış-

tıktan başka bir de vergi verme, din adamlarının geçimlerini sağlama gibi yükümlülükleri olduğunu da unutmamak gerek. Toprağı ne zaman, nasıl işleyecek, karınlarını nasıl doyuracaklardı bu insanlar? Sayıları zaten azdı ve gerçekten yiyebilecekleri hiçbir şey olmadığı için açlıktan kınılıp gidiyorlardı. Nasıl olup da kökleri kuruyup gitmemiş, nasıl olup da dayanabilmişler, soylarını sürdürbilmişler diye şaşıtığım çok olmuştur. İnsan eti yiyen insanlar herhalde vardı, üstelik de çok sayıdaydı bunlar, bu açıdan Lebedev hiç kuşkusuz haklı; yalnız benim burda anlamadığım şey, işe keşişleri niye karıştırdığı? Bununla nereye varmak istiyor?”

“On ikinci yüzyılda herhalde yalnızca keşişler yeterince yağlı ve semizdiler,” dedi Gavril Ardalyoniç.

“Gerçeğin ta kendisi!” diye bağırarak onayladı Lebedev onu. “Çünkü, dikkat: yalnız din adamları yeniliyor... dünyevi kimseye el sürülmüyor... Altmış uhrevi insana karşılık tek bir dünyevi insan yok! Bu size korkunç gelebilir, ama tümüyle tarihsel, istatistiksel bir olgudur ve tarih yazımı da, ehil kişilerce bu olgular üzerine gerçekleştirilmektedir. O çağlarda din adamlarının, insanlığın tüm geri kalanına göre altmış kez daha bolluk içinde olduğu en ince hesaplamalarla, en duyarlı bir biçimde saptanmıştır. Herhalde insanlığın geri kalanından altmış kat daha semizdi bu mübarekler...”

“Abarttın Lebedev! Gene atmaya başladın!” diye gülüşenler oldu çevrede.

“Tamam, tarihsel gerçek olduğunu kabul ediyorum... Ama bununla nereye varmak istiyorsunuz, bunu anlayamıyorum?” dedi Prens. (Herkesin alay ettiği, dalga geçtiği Lebedev’le öyle ciddi konuşuyordu ki, kalabalığa hâkim olan genel hava içinde onun bu tutumu ister istemez gülünç kaçıyordu; biraz daha böyle sürdürürse onunla da alay etmeye başlayacaklardı herhalde, ama o bunun farkında değildi.)

“Farkında değil misiniz, Prens, oynatmış bu?” dedi kulağına eğilen Yevgeniy Pavloviç. “Az önce bana aklını avukatlıkla bozduğunu, avukatlara özenerek konuştuğunu söylediler. Hukuk sınavı vermek istiyormuş. Avukat değil, bir avukat parodisi çıkar ondan olsa olsa.”

“Buradan vardığım büyük sonucu söyleyeceğim şimdi,” diye gürledi bu sırada Lebedev. “Yalnız, daha önce suçlunun ruhi-bilimsel ve hukuksal bir analizini yapalım kısaca. Suçlu, yani benim

müvekkilim, yiyebileceği başka herhangi bir şey bulabilme olanağından yoksun olmasına karşın, insanyeme olarak adlandırılan bu çok ilginç kariyeri boyunca birkaç kez pişman olma arzusu gösteriyor ve uhrevi gıdaları, yani din adamlarını kendinden uzaklaştırıyor. Yediği beş altı çocuk bunun en açık kanıtıdır. Sayı önemsiz gibi gelebilir, ama bir başka açıdan çok anlamlı bir sayı bu. Besbelli vicdanı sızlamakta (çünkü müvekkilim az sonra kanıtlayacağım gibi dindar, vicdanlı bir insandır) ve günahını bir parça olsun azaltabilmek için, almakta olduğu keşişlerden oluşan uhrevi besinleri tam altı kez çocuklardan oluşan dünyevi besinlere çevirme girişiminde bulunmaktadır. Bunun bir deneme olduğuna hiç kuşku yok. Çünkü bunu salt farklı bir damak tadı yakalama, gastronomik bir çeşitleme olarak yapmış olsaydı, son derece önemsiz bir sayı olurdu, altı. Neden yalnızca altı da, otuz değil? (Yarı yarıya olsun diye otuz diyorum.) Bu, müvekkilimin yalnızca mukaddesata karşı gelme, kiliseyi aşağılama korkusundan doğan umutsuzlukla giriştiği bir deneyim olsaydı, altı tümüyle anlaşılır bir sayı olacaktı; çünkü denemeler başarılı olmamış, beklenen sonucu vermemiş, böylece de vicdan sızısını dindirmeye yönelik deneme sayısını daha da çoğaltmaya, altıdan ileriye götürmeye gerek duymamış olacaktı. Öte yandan, bir: çocuk, malum, çocuktur: hani, eti ne butu ne dediklerinden... Dolayısıyla, bir süre sonra çocuklardan oluşan bu dünyevi besinlerin, sayı olarak keşişlerden oluşan uhrevi besinlerin üç beş kat fazlasına ulaşması gerekecekti; sonuçta da günah bir yandan azalır gibi olsa da, öbür yandan –nitelik olarak değil, ama nicelik olarak– artmış olacaktı. Bu değerlendirmeleri, baylar, takdir edersiniz ki, doğrudan on ikinci yüzyıl suçlusunun yüreğine inerek yapıyorum. Ama on dokuzuncu yüzyıl insanı olarak soracak olursanız, sizlere belki daha farklı düşündüğümü söyleyeceğim; açıklayacağım bu düşüncelerimi size, dolayısıyla da, baylar, karşımda sırtımanıza hiç gerek yok, hele size General, hiç yakıştıramadım bunu... İki: çocuğun, kanımca, hem besin değeri düşüktür; hem de aşırı tatlı olması dolayısıyla yerken herhalde insanın içi bayılır. Sonuç: hem beslenme gereksinimini gidermiyor hem de vicdan sızısını. Ve, geliyoruz büyük finale! Bu final, baylar, hem geçmiş çağların hem de yaşadığımız çağın en önemli sorunlarından birinin çözümünü içermektedir! Suçlu, kiliseye kendini ihbar eder ve güvenlik güçlerine teslim olur. Böyle bir şeyi yaparken o

çağda onu tekerleğe gerilmeden ateşte diri diri yakılmaya dek hangi işkencelerin beklediğini bir düşünmenizi isterim. Peki onu kendi ayaklarıyla gidip kendini ihbar etmeye yönelten şey nedir? Yediği altmış keşişten sonra bu işe son verebilir ve büyük sırrını da ömrünün sonuna dek kendine saklayabilirdi. Tövbe istiğfar edip bir meczup, derviş gibi yaşayabilirdi. Sonra, kendisi de keşiş olabilir, yaşamını bir din adamı olarak sürdürebilirdi. İşte çözümün gizi de tam burada, baylar! Diri diri yakılacağı ateşten, hatta yirmi yıllık alışkanlığından daha güçlü bir şey vardı demek ki: kılıktan, işkenceden, vebadan, cüzamdan ve insanoğlunun dayanamadığı bütün başka felaketlerden çok daha güçlü, yüreği yönlendiren, düşünceyi dölleyen bir şey... Utançlar ve demiryolu çağı olan çağımızda buna benzer bir güç gösterebilir misiniz bana! Aslında vapur ve demiryolu çağı olan çağımızda demem gerekirdi... sarhoş olabilirim, ama adaletten şaşmam. İnsanlığı bağlayan o çağlardaki güç gibi bir güç gösterin bana! Onun yarısı kadar bir güç gösterin! Ve nihayet, insanlığı saran bu ağın, bu "yıldız"ın altında hayat kaynaklarının budanmadığını, cılızlaşmadığını söylemeye cesaret edebilir misiniz? Sakın bana refahınızdan, varsıllığınızdan, kılıkların eskisi gibi sık olmamasından ve ulaşım araçlarınızın hızından söz etmeye kalkmayın! Evet, daha varsılsınız, ama güç hani? Bir arada tutucu fikir hani? Her şey yumuşamış, gevşemiş, çürümüş! Her şey, herkes, hepimiz... hepimiz çürümüşüz! Neyse, bu kadar yeter... zaten sorun da bu değil; sorun, herhalde, saygıdeğer Prens'im, konuklarımız için hazırladığımız birbirinden lezzetli mezelerin sunulması için emir verme zamanının artık geldiği, öyle değil mi?"

Dinleyicilerden sabrı taşanlar artık öfkelerini açığa vurmak üzereydiler ki (Lebedev'in söylevi boyunca durmaksızın yeni şişelerin açıldığını da belirtmeliyiz), sözlerini hazırlanmakta olan mezelerle getirerek sürpriz bir şekilde bağlayan Lebedev bir anda bütün hasımlarını kendinden yana çevirmişti. Sözlerini bu şekilde bağlamayı, "ustalıkla avukat manevrasıyla davanın yönünü değiştirme" olarak adlandırırdı. Konuklar canlandılar, neşeli gülüşmeler duyuldu yeniden. Masadan kalkanlar, uyuşan bacaklarını açmak için verandada gezinmeye başlayanlar oldu. Bir tek Keller, Lebedev'in söyleviden çok rahatsızdı.

"Olmaz böyle şey!" diye bağınıyordu heyecan içinde, karşısına gelene. "Adam aydınlanmaya saldırıyor, yılışıp kınarak on ikinci

yüzyıl yobazlığını savunuyor... en ufak bir içtenlik yok sözlerinde! Sormak gerek: kendisi evini nasıl aldı acaba?"

Bu arada General de başka bir köşede, aralarında ceketinin düğmesinden yakaladığı Ptitsın'ın da bulunduğu bir başka dinleyici grubuna:

"Efendim, ben gerçek Apokalipsis yorumcusu olarak müteveffa Grigoriy Semyonoviç Burmistrov'u bilirim," diyordu. Neden dersiniz, adamı tam şah damarından yakalardı. Bir kez gözlük takardı, ışıklar içinde yatası... ardından, kocaman, çok eski, siyah deri ciltli bir kitabı vardı, onu açardı... bu arada, bembeyaz bir sakalı, iki de Hamiyet madalyası vardı. Sözlerine başlarken aman dinlemez, pek katı olurdu. Önünde generaller eğilir, bayanlar bayılıp düşerlerdi. Oysa bu, lafı mezeyle bağladı. Bilmem ki ne denir böylesine!"

General'i dinlemekte olan Ptitsın gülümsüyordu: sanki şapkasını almaya niyetlenmiş de tam karar verememiş ya da böyle bir niyeti olduğunu sürekli unutuyormuş gibiydi. Konukların masadan kalkıp uyuşan bacaklarını açmak için verandada dolaşmaya başlamalarından çok önce ani bir kararla içmeye son veren ve kadehini kendinden uzaklaştıran Ganya'nın yüzü nedense gölgelenmişti. İnsanlar yavaş yavaş masadan kalkmaya başladıklarında o da kalkıp Rogojin'in yanına oturmuştu. Gören de onları çok yakın iki dost sanırdı. Başlangıçta birkaç kez usulca sıvışmaya niyetlenen Rogojin de şimdi nedense gitmek istediğini unutmuş, başı önünde, hareketsiz oturuyordu. Gece boyunca tek damla bir şey içmemişti ve çok düşünceliydi; arada bir gözlerini kaldırıyor ve herkesin yüzünde tek tek dolaştırıyordu. Şu anda sanki kendisi açısından son derece önemli bir şey bekliyor ve vaktinden önce kalkıp gitmek istemiyor gibi bir hali vardı.

Topu topu iki ya da üç kadeh bir şey içen Prens, yalnızca neşeliydi, o kadar. Masadan kalkmak üzereyken bakışları Yevgeniy Pavloviç'in bakışlarıyla karşılaştı, aralarındaki sözünü hatırlayarak gülümsedi. Yevgeniy Pavloviç de başını eğerek karşılık verdi ona ve o anda büyük bir dikkatle izlemekte olduğu İppolit'i gösterdi bakışlarıyla. İppolit, divana uzanmış uyuyordu.

"Söyler misiniz, Prens, ne işi var bu çocuğun yanınızda?" dedi, apaçık bir hoşnutsuzlukla, hatta hınçla. Prens çok şaşırılmıştı onun bu tavrına.

“Bana sanki bugün onunla çok ilgiliymişsiniz gibi geldi, Yevgeniy Pavloviç, yanılıyor muyum?”

“Doğrusu, içinde bulunduğum özel koşullar nedeniyle düşünecek onca derdim varken gece boyunca onun o iğrenç yüzünü izlemekten kendimi alamadığımı ben de fark ettim.”

“Bence yüzü hoş...”

Yevgeniy Pavloviç Prens'i dürterek:

“İşte bakın! Bakın!” diye bağırdı.

Prens bir kez daha şaşkınlıkla baktı Yevgeniy Pavloviç'e.

V

Lebedev'in “tez-söylev”inin sonlarına doğru divanda uyuyakalan Ippolit biri kendisini dürtmüş gibi birden uyandı, ürperdi, hafifçe doğruldu, çevresine bakındı; yüzü kireç gibiydi. Belli belirsiz bir korku anlatımı vardı yüzünde. Ama iyice uyanıp da her şeyi hatırlayınca belli belirsiz korkunun yerini tam bir dehşet aldı.

Prens'i elinden yakaladı, kaygıyla:

“Ne oluyor, dağılıyorlar mı?” diye bağırdı. “Bitti mi? Her şey bitti mi? Güneş doğdu mu?” Sonra uyuyakalarak alınyazısını belirleyecek bir şeyi kaçırmış gibi: “Saat kaç? Allah aşkına, saat kaç?” diye sordu umutsuzluk içinde. “Uyuyakalmışım! Çok mu uyudum?”

Yevgeniy Pavloviç:

“Yedi ya da sekiz dakika kadar uyudunuz,” dedi.

Ippolit gözlerini ayırarak ona baktı, bir süre düşündü:

“O kadar mı? Demek... ben...”

Omuzlarından ağır bir yük kalkmış gibi derin bir soluk verdi. Ve biraz düşününce henüz hiçbir şeyin “bitmediğini”, güneşin doğmadığını, konukların yalnızca yemek için kalkmış olduklarını, biten bir şey varsa, onun da Lebedev'in gevezeliği olduğunu anladı. Gülümseyince yanaklarında veremin kızılığı iki ışıklı leke halinde belirdi.

“Ben uyurken saat tutup dakikaları saymışsınız, Yevgeniy Pavloviç,” dedi, alaycı bir tonla. “Fark etmedim sanmayın, gece boyunca da bir an olsun gözlerinizi ayırmadınız benden...” Birden kaşlarını çattı, sonra Prens'e başıyla masada oturmakta olan Ro-

gojin'i göstererek: "A! Rogojin! Demin düşümde gördüm kendisini," diye mırıldandı; sonra yeniden başka bir konuya atladı: "Ah, evet... söylevcibaşımız nerde? Lebedev? Bitirdi mi söylevini? Neden söz ediyordu? Dünyayı 'güzellik' kurtaracak dediğiniz doğru mu, Prens?" Birden sesini yükselterek tüm topluluğa seslendi: "Baylar! Prens dünyayı güzelliğin kurtaracağını savunuyor! Bence kendisi aşık olduğu için bu türden şen şakrak düşünceler öne sürabiliyor. Baylar, Prens aşık. Az önce içeri girdiğinde anladım bunu. Kızarmayın, Prens, yoksa size acımaya başlayacağım. Hangi güzellikmiş bu dünyayı kurtaracak olan? Kolya'dan duydum.. Gerçek bir Hristiyanmışsınız siz? Kolya, sizin kendinizi Hristiyan olarak adlandırdığınızı söylüyor."

Prens ona dikkatle bakıyor, karşılık vermiyordu.

"Bir şey söylemeyecek misiniz?" dedi Ippolit. Sonra birden: "Yoksa sizi çok sevdiğimi mi sanıyorsunuz?" diye ekledi.

"Yo, hayır. Beni sevmediğinizi biliyorum."

"Nasıl? Dünden sonra da mı? Dün tümüyle içtendim sizinle."

"Ben dün de biliyordum beni sevmediğinizi."

"Sizi kıskandığım için mi? Hep böyle düşündünüz, şimdi de böyle düşünüyorsunuz. İyi de, size bunları niye söylüyorum ki ben? Daha şampanya içmek istiyorum; doldurun kadehimi Keller!"

"Size fazla içki yasak, Ippolit... Veremem."

Prens, Ippolit'in önündeki kadehi uzaklaştırdı.

Bir şeyler düşünmüş gibi içki isteğinin geri çevrilmesine itiraz etmedi Ippolit.

"Gerçekten de... diyebilirler ki... Umurumdaydı sanki ne diycekleri! Sonradan şöyle derlermiş, böyle derlermiş, ne önemi var! *Sonradan* neler olacağından bize ne! Öyle değil mi, Prens? Aslında ben sanki hâlâ uyku sersemiyim. Ne korkunç bir düştü o öyle!.. Şimdi hatırladım. Sizi sevmememe karşın böyle düşler görmeyi dilemem Prens. Hem insan sevmediği biri için niye kötü şeyler dilesin ki? Ne oldu bana böyle, sürekli soru soruyorum... Elinizi uzatın Prens: var gücümle bir sıkayım! İşte böyle! Hayret, uzatınız bana elinizi? İçtenlikle sıkacağımı biliyordunuz o zaman? Pekâlâ, başka içmeyeceğim. Saat kaç oldu? Kaçsa kaç!.. Biliyorum ben kaç olduğunu... Zamanı geldi artık! Tam zamanı şimdi! Ne oluyor, karşı köşeye yemek taşıyıp duruyorlar? O zaman bu masa boş demektir. Güzel! Baylar, bendeniz... Ama baylar beni din-

lemiyorlar... Bir yazı okumak istiyorum size, Prens. Tabii şu masaya dizdikleri mezeler daha çekici, ama..."

Ippolit, ani bir hareketle koyun cebinden, üzerinde kırmızı mühür bulunan kalın, kocaman bir zarf çıkardı ve masaya, önüne koydu.

Böyle bir davranışı hiç beklemeyen, daha doğrusu başka şeyler bekleyen topluluk üzerinde etkili olmuştu bu hareket. Hatta Yevgeniy Pavloviç sandalyesinden havaya sıçradı; Ganya hemen masaya doğru ilerledi; Rogojin de ilerledi masaya, ama sanki işin ne olduğunu biliyormuş gibi bıkkın, bezgin bir ifade vardı yüzünde. O sırada ordan geçmekte olan Lebedev de yaklaştı masaya, neler olduğunu anlamak ister gibi zarfa bakmaya başladı.

"Bu da neyin nesi?" diye sordu Prens; tedirgin olmuş gibiydi.

"Güneşin ilk ışıklarıyla birlikte yatıp uzanacağım, Prens. Namus sözü size! Göreceksiniz!" diye bağırdı Ippolit; sonra meydan okur gibi herkesin yüzüne tek tek bakarak ve topuna birden seslenerek: "Yoksa açamayacağımı mı sanıyorsunuz bu zarfı?" diye ekledi. Onun gerginlikten tir tir titrediğini fark eden Prens herkes adına karşılık verdi:

"Kimsenin böyle bir şey düşündüğü yok! Hem nerden çıkartıyorsunuz bütün bunları? Nerden çıktı bu yazı okuma işi? Neyiniz var Ippolit?"

"Yine neler oluyor buna?" diye soranlar oldu çevreden.

Herkes masaya yaklaşmıştı; kimileri mezelerden atıştırmış, ağzında lokmalarını çiğneyerek zarfa bakıyordu; kırmızı mühürlü paket herkesi miknatıs gibi kendine çekiyordu.

"Dün yazdım bunları Prens. Bundan sonra sizde kalacağıma söz verdikten hemen sonra. Dün bütün gün ve gece yazdım ve bu sabah bitirdim. Sabaha doğru bir düş gördüm..."

Prens ürkekçe sözünü keserek:

"Siz en iyisi bunu yarıya bırakın..." dedi.

Ippolit isterikçe gülümsedi:

"Yarın? Yarın zaman yok! 'Zaman bir daha olmayacak!' Korkmayın, kırk dakika, bilemediniz bir saatte okur bitiririm... Nasıl ilgilerini çekti, görüyorsunuz değil mi? Hepsi yaklaşmış, mühürleme bakıyorlar... Yazımı zarfa koyup zarfı da mühürlemeseydim, kimsenin ilgisini çekmeyecekti. Ha-ha! Gizem ne kadar önemli! Ne dersiniz, zarfı açalım mı baylar?" Yüzünde o tuhaf gülüm-

semesiyle ve gözleri parlayarak sormuştu bunu. "Gizem! Gizem, sen nelere kadersin! 'Zaman bir daha olmayacak': kim söylüyordu bunu, hatırlıyor musunuz Prens? Apokalipsis'teki büyük ve güçlü melek."

"Okumasanız daha iyi!" diye bağırdı Yevgeniy Pavloviç; yüzündeki tedirginlik çoğu kişinin garibine gitmişti.

Prens de elini zarfın üstüne koyarak:

"Okumayın!" dedi.

"Yemek vakti, okuma da nerden çıktı?" dediği duyuldu birinin.

Bir başkası:

"Makale mi? Dergi falan için herhalde?" dedi.

"Sıkıcıdır o zaman?" dedi bir üçüncüsü.

Hemen herkes, nedir okunacak olan, diye sorup duruyordu. Prens'in ürküntüsü Ippolit'e de geçmişti sanki. Mosmor olmuş dudaklarında çarpık bir gülümsemeyle:

"Okumasam mı yoksa?.." diye mırıldandı korkuyla Prens'e. Bakışlarını tek tek herkesin yüzünde dolaştırdı; önceki taşkınlıktan bir iz yakalayıp ona tutunmak ister gibiydi. "Okumasam mı yoksa?" diye mırıldandı bir kez daha; sonra Prens'e dönerek: "Siz... korkuyor musunuz?" dedi.

Tanınmayacak kadar değişmiş olan Prens:

"Neyden?" diye sordu.

Ippolit, sandalyesini altından çekmişler gibi yerinden fırlayarak:

"Birinizde bir yirmi kopeklik var mı? diye bağırdı. "Herhangi bir madeni para ya da?"

"Al!" dedi Lebedev parayı uzatarak; hasta olan Ippolit'in keçileri kaçırmaya başladığını düşünüyordu.

"Vera Lukyanovna!" dedi Ippolit. Lütfen alın ve yazı tura atın! Tura gelirse okunacak!"

Vera korku içinde bir paraya, bir Ippolit'e baktı; bir kez de dönüp babasına bir göz attıktan sonra oldukça beceriksiz bir hareketle parayı masanın üzerine düşecek şekilde havaya fırlattı, nedense kendisinin paraya bakmaması gerektiğini düşündüğü için başını geriye atmıştı. Tura geldi.

Alinyazısının acımasız kararı karşısında ezilmiş gibi:

"Okunacak!" diye fısıldadı Ippolit. Yüzünde renk diye bir şey kalmamıştı; idama mahkûm edildiğini öğrense ancak bu kadar bozguna uğrayabilirdi. Yarım dakika kadar sustu, sonra birden ir-

kilerek: "Bir dakika... ne oluyor! Parayı atan ben değilim ki!" dedi, çevresindekilere soran bakışlarla baktı; sonra birden Prens'e dönüp içten bir şaşkınlıkla: "Son derece ilginç, şaşırtıcı bir psikolojik özellik bu!" dedi. Sonra, adeta canlanıp kendine gelmiş gibi yineledi: "Bunu... bunu anlamak mümkün değil, Prens!" dedi. "Unutmayın da not edin bunu! Ölüm cezasıyla ilgili bilgi ve belgeler topladığınızı duydum... Bana öyle söylediler, ha-ha! Aman Tanrım, olur şey değil!" Divana oturup dirseklerini masaya dayadı ve başını elleri arasına aldı. "Hatta, utanç verici bir şey bu!" Bunu der demez başını kaldırdı ve "Utanç vericiyse, ne olmuş! Umurumdaydı sanki!" dedi ve ani bir kararla ekledi: "Baylar! Baylar, zarfı açıyorum!. Kuşkusuz, isteyen dinler, istemeyen dinlemez..."

Titreyen ellerle zarfı açtı, içinden incecik bir yazıyla doldurulmuş kâğıtlar çıkarıp önüne koydu, eliyle düzelitti.

"Ne oluyor? Ne okuyacakmış?" diye homurdananlar olduysa da çoğunluk susuyordu. Ama herkes oturmuş, merakla İppolit'e bakmaya başlamıştı. Olağanüstü bir şeyler olmasını bekler gibiydiler sanki. Vera babasının iskemlesine tutunmuştu ve korkudan neredeyse ağlayacaktı. Kolya da benzeri bir korku içindeydi. Lebedev birden yerinden doğruldu ve daha aydınlık olması için mumları İppolit'e doğru yaklaştırdı.

İppolit nedense:

"Baylar, bunun ne olduğunu şimdi göreceksiniz..." gibi bir şey söyleme gereğini duydu, sonra da birden okumaya başladı: "Zorunlu açıklama! Epigraf: 'Après moi le déluge'..."* Birden, ateşe dokunmuş gibi haykırdı: "Allah kahretsin! Bu kadar saçma bir epigraf olur mu! Bakın, baylar!... Bu okuyacaklarımın beş para etmez, saçma sapan şeyler olduğunu bilmelisiniz! Bazı konulardaki görüşlerimi açıkladım... Okuyacaklarımın gizemli ya da... yasak şeyler olduğunu sanıyorsanız... kısacası..."

Ganya:

"Bu önsöze ne gerek vardı!" diye sözünü kesti. "Doğrudan okumaya başlasanıza..."

"Çok uzattı!" dedi birisi.

O ana dek ağzını açmayan Rogojin bile:

"Çok konuşuyor..." dedi.

(*) Benden sonra tufan! (Fr.).

Ippolit birden ona baktı, bakışları karşılaştınca Rogojin acı acı gülümseyerek, ağır ağır şu tuhaf sözleri söyledi:

“Bu iş böyle yapılmaz, delikanlı, böyle yapılmaz...”

Rogojin’in ne demek istediğini kuşkusuz kimse anlamamıştı, ama sözleri herkeste tuhaf bir etki uyandırdı; herkesin kafasından ucundan kıyısından aynı belirsiz düşünce canlandı. Bu sözlerin Ippolit üzerindeki etkisi ise korkunç oldu: öylesine titremeye başladı ki, destek olmak için Prens ona doğru elini uzattı; birden sesi kesilmese, herhalde bir de çılgılık atardı. Bir dakika boyunca hiçbir şey söylemeden Rogojin’e baktı; çok zor soluk alıp veriyordu. Sonunda bin güçlkle, tıkanarak:

“O... sizdiniz... sizdiniz, değil mi?” dedi.

Hiçbir şey anlamayan Rogojin:

“O kim? Kimdim ben?” dedi, ama birden kapıldığı öfkeyle kıpkırmızı kesilen Ippolit:

“Tabii, sizdiniz!” diye haykırdı. “Siz... geçen hafta, gece ikide... size uğradığım günün gecesi... bana geldiniz! Sizdiniz o!! Hadi, itiraf edin!”

“Geçen hafta mı? Gece ikide hem de, ha? Aklını oynatmışsın sen, delikanlı!”

“Delikanlı” yeniden bir dakika kadar sustu, gösterme parmağıyla alnına dokunarak bir süre düşündü; solgun yüzünde korkunun çarpıttığı gülümsemesi birden kurnaz, hatta zafer kazanmış bir anlama büründü. Adeta fısıldayarak, ama derin bir inançla:

“Sizdiniz o!” diye yineledi. “Siz... bana geldiniz ve penceremin önünde, sandalyede tam bir saat hiç ses çıkarmadan oturdunuz. Hatta daha uzun bir süre! Gece yarısından sonra... birde, ikide bendeydiniz... Sonra kalkıp gittiniz... üçe doğru... Sizdiniz o, siz! Beni neden korkuttuğunuzu, bana neden işkence ettiğinizi bilmiyorum... Ama o sizdiniz!”

Korkunun izlerini hâlâ taşıyan gözlerinde bir anda müthiş bir nefret ışığı tutuştu.

“Az sonra, baylar... az sonra her şeyi öğreneceksiniz... ben... ben... dinleyin...”

Tam bir panik havası için kâğıtlarına adeta saldırdı; telaşından yere düşürdü kâğıtları; eğilip aldı, önüne yeniden dizdi; elleri titredigi için kâğıtlar da elinde titriyordu; epeyce bir sürdü hazırlanabilmesi.

Sonunda başladı okuma. Başlangıçta, bir beş dakika kadar, beklenmedik *makalenin* yazarı soluğu yetmiyormuş gibi ve kopuk kopuk okuyordu. Ama sonra sesi, soluğu, vurguları düzeldi, okuduğunun anlamını yansıtır bir nitelik kazandı. Yalnız, arada bir, güçlü bir öksürük durduruyordu onu. Sayfaların yarısını okuduğunda sesi iyice kısıldı. Okudukça artan heyecanı sonlara doğru doruğuna ulaşmış ve dinleyenler üzerinde marazi denebilecek tuhaf bir etki yaratmıştı. "Makale" aşağıdaki gibiydi.

"ZORUNLU AÇIKLAMAM

'Après moi le déluge!'

Dün sabah Prens geldi ve daçasına taşınmam için beni ikna etti. Geldiğinde bu konuda ısrar edeceğini biliyordum; hatta daçada —onun deyişiyle:— 'insanlar, ağaçlar arasında daha kolay ölünür' türünden sözler etmekten bile çekinmeyeceğini tahmin ediyordum. Ama o bugün, daha kolay *ölünür* demedi de, daha kolay yaşanır, dedi... ki benim durumumda bunlar arasında hiçbir fark yok. Durmadan ne diye 'ağaçlar'dan söz ettiğini, 'ağaçlar'la benim ne ilgimin olduğunu sorduğumda ise büyük bir şaşkınlıkla, o akşam, benim kendimin Pavlovsk'a ağaçlara son bir kez bakmak için geldiğimi söylediğimi öğrendim. Kendisine, ağaçların altında ölmekle pencereden karşıdaki tuğla duvara bakarak ölmek arasında hiçbir fark olmadığını, iki hafta için zahmete girmeye değmeyeceğini söyleyince, hemen bana hak verdi; ama ona göre yeşil ve temiz hava kesinlikle bende fiziksel değişiklikler yapacaktı: heyecanlarım, *düşlerim* değişecek, hafifleyecekmişim! Ben yine gülerek, bir materyalist gibi konuşuyorsunuz, dedim. O da ünlü gülümsemesiyle, her zaman materyalist olduğunu söyledi. Hiç yalan söylemediği için bu sözlerini de yabana atmamak gerek. Gülümsemesi hoş; kendisini bu kez daha bir dikkatle inceledim. Şu anda onu sevip sevmediğimi bilmiyorum; bu türden sorunlara kafa yoracak zamanım da yok artık. Ona karşı beş aydır duyduğum nefretin son zamanlarda iyice azaldığı kesin. Pavlovsk'a da belki özellikle onu görmek için gelmişimdir? İyi de... odamı niye terk ettim ben? Ölümüne yargılı biri olarak köşemi bırakmamam gerekmez miydi? Kesin kararımı vermemiş

olsam da, tersine, son güne, son saate dek beklemek gibi bir düşüncede olsaydım, asla odamdan ayrılmaz, 'ölmek' için ona, Pavlovsk'a taşınma önerisini kabul etmezdim.

Bu 'açıklamayı' ne yapıp edip yarına dek yazıp bitirmeliyim. Sanırım yeniden okuyup düzelterek zamanım da olmayacak. Artık, yarın Prens'e ve onun yanında bulacağımı umduğum birkaç tanığa okurken bakarım. Yazdıklarım, içinde tek bir yalan olmayacağı, yalnızca gerçeği, sonuncu ve sarsılmaz gerçeği içereceği için, yarın okurken üzerimde –bizzat benim üzerimde– nasıl bir etki yaratacak, doğrusu çok merak ediyorum? 'Sonuncu ve sarsılmaz gerçek' sözleri gerekli mi burada? İki hafta için insan niye yalan söylesin... yaşamaya değmez ki, yalan söylemeye değsin, iki hafta?.. Burada yalnızca gerçeklerden söz ettiğimin en güzel kanıtı da bu zaten. (Not: Bu anda, daha doğrusu bu dakikalarda deli miyim acaba? Bunun üzerinde düşünmeyi unutmamalıyım. Çünkü veremlilerin hastalığının son evresinde geçici bir delilik yaşadığını söylediler. Bunun doğru olup olmadığını yarın okuma sırasında dinleyicileri izleyerek denetlemeli. En küçük bir kuşkuya yer bırakmayacak bir kesinlikle çözüme kavuşturmalıyım bu sorunu; yoksa hiçbir işe girişemem.)

Sanırım korkunç aptalca bir şey oldu şu son yazdığım; ama dediğim gibi, düzelterek zamanım yok; bu da bir yana, burada her beş satırda bir şimdi yazdığımı az sonra katılmadığımı fark etsem de, tek bir satırı bile düzeltmemeye kararlıyım. Özellikle yapıyorum bunu, çünkü yarın okuma sırasında düşüncelerimdeki mantık akışı nasıl, yanlışlarımı ayırt edebiliyor muyum ve altı aydır şu odada düşündüklerim doğru şeyler mi, yoksa hepsi birer sayıklama mı... bütün bunları görmek, tek tek saptamak istiyorum.

Çok değil iki ay önce bile, şimdi olduğu gibi odamla ve Meyer'in duvarıyla bütün bütüne vedalaşmak zorunda kalsaydım, eminim buna çok üzülürdüm. Oysa şimdi, yarın odamdan da, duvardan da sonsuza dek ayrılacak olmama karşın hiçbir şey duyumsamıyorum. Demek ki, iki hafta için bir şeylere yazıklanmaya ya da kendini birtakım duygulara kaptırmaya değmez şeklindeki inancım tüm benliğimi kapladı ve artık duygularıma yön verneye başladı? İyi ama ne kadar doğru bu? Tüm

benliğimin bu inanca yenik düştüğü ne kadar doğru? Şu anda bana işkence etseler herhalde bağırırım; 'topu topu iki haftalık bir hayat var önümde, bunun için bağırmaya, acı duymaya değmez,' demem herhalde.

Peki, gerçekten de iki hafta mı ömrüm kaldı? O akşam Pavlovsk'ta yalan söyledim: B-n beni ne görmüş ne de herhangi bir şey söylemişti. Yalnız, bir hafta kadar önce Kislorodov adında materyalist, ateist, nihilist bir tıp öğrencisi gördü beni; kınıtmadan, süsleyip püslemeden çıplak gerçeği apaçık söylemesi için özellikle böyle birini çağırdım. O da tam öyle yaptı: kınıtmak, süslemek falan şurda dursun, böyle bir şeye çoktan hazır-
mış gibi, hatta bunun da ötesinde, resmen haz duyarak söyledi gerçeği yüzüme (kanımca bu kadarı da fazla artık). Bana açıkça bir aylık bir ömrüm kaldığını, koşullar elverirse belki biraz daha yaşayabileceğimi, ama çok daha erken ölme olasılığının da bulunduğunu söyledi. Her an ölebiliyordum; yarın bile olabiliyordum bu: hiç görülmemiş olaylar değilmiş bunlar. Örneğin daha üç gün önce Kolomna'da, durumu bana çok benzeyen verimli bir genç kadın bir şeyler almak için çarşıya çıkacakken birden fenalaşmış, divana uzanmasıyla son nefesini vermesi bir olmuş. Kislorodov bana bunu adeta böbürlenir gibi bir duygusuzlukla anlattı; beni de kendi gibi her şeyi inkâr eden, ölümü zerre kadar umursamayan yüce bir yaratık olarak görüyor ve böylece de bana şeref bağışlıyordu sanki. Her neyse, gerçek, bu: bir ayım var yalnızca, bir gün bile fazla değil! Bu konuda Kislorodov'un yanılmadığına inancım tam.

Prens'in 'kötü düşler' gördüğümü anlaması da çok şaşırttı beni. Pavlovsk'ta 'heyecanlanmanın ve düşler'im'in değişeceğini söyledi; evet, tam böyle söyledi. Peki neden düşler? Doktor mu, yoksa gerçekten olağanüstü bir zekâsı var da mı biliyor bunları? (ama sonuçta bir 'budala' olduğu su götürmez gerçek). Tam da onun gelişinden önce ne kadar güzel bir düş görüyordum (aslında bu sıralar yüzlerce benzerini gördüğüm bir düş bu). Gelmesinden bir saat kadar önceydi galiba. Henüz uykuya dalmışım. Bir odadaydım (kendi odamda değil). Genişçe, yüksek tavanlı, aydınlık, güzel döşenmiş bir oda; dolap, komodin, divan ve benim yatağım... büyücek, yeşil ipek bir yorgan seriliydi yatağın üzerinde. Ama bu odada korkunç

bir de hayvan bulunduğunu fark ettim. Akrebe benziyordu, ama akrep değildi, ondan çok daha iğrenç, çok daha korkunçtu. Doğada karşılığının olmamasından kaynaklanıyordu hayvanın korkunçluğu; doğada bulunmayan bir hayvanın *tam da* bana görünmesinde bir giz vardı sanki. Büyük bir dikkatle inceledim hayvanı: kahverengi kabuklu, 18-20 santim uzunluğunda bir sürüngendi; başı iki parmak kalınlığındaydı; gövdesi kuyruğa doğru inceliyordu; kuyruğun en ucu, yarım santim var-yoktu. Başının 4-5 santim kadar altından, gövdesiyle 45 derecelik açı yaparak iki bacak çıkıyordu; 9-10 santim uzunluğundaydı bacakları. Böylece, üstten bakıldığında üç boy-nuzu olan bir yaratığı andırıyordu.. Kafasını iyi göremedim; ama sert, sağlam, iğne gibi iki bıyığı vardı; kuyruğunun ucunda ve bacaklarında da vardı bu iğne gibi çıkıntılardan ; her birinde ikişer taneden toplam sekiz iğnesi vardı. Hayvan odada bir o yana bir bu yana hızla koşturuyordu. Dururken, kuyruğunun ucu da yere dokunuyordu. Koşarken, hayvan kabuklu olmasına karşın, gövdesi ve bacakları yılan gibi hızla kıvrılıp bükülüyordu ve bakarken görüntünün iğrençliğinden insanın içi bir tuhaf oluyordu. Beni sokacağından korkuyordum hayvanın; çünkü zehirli olduğunu söylemişlerdi; ama bana daha da büyük acı veren şey, bunu odama kimin soktuğu, bana böylece ne yapmak istedikleri, bu işin içindeki gizin ne olduğuydu. Hayvan komodinin, dolabın altına giriyor, öteye beriye sokuluyordu. Sandalyenin üzerine çıkıp, ayaklarımı altıma alarak oturdum. Odayı çaprazlamasına bir uçtan bir uca hızla geçti iğrenç yaratık ve sandalyemin oralara gelince gözden yitti. Korku içinde çevreme bakındım; ayaklarımı altıma alarak oturduğum ve sandalyeye çıkamayacağını düşündüğüm için o kadar korkmuyordum. Birden arkadan, başımın hizasına gelen bir noktadan bir sürtünme sesi geldi: dönüp baktığımda iğrenç yaratığın hızla duvara tırmandığını, hatta başımın hizasına gelince inanılmaz bir hızla dönen ve titreşen kuyruğunun saçlarıma değmekte olduğunu gördüm. Hemen kendimi sandalyeden yere attım, aynı anda da hayvan yeniden kayboldu. Yastığın altına girebileceğinden korktuğum için yatağa yatmaya korkuyordum. Odama annem girdi, yanında tanıdık biri daha vardı; hayvanı yakalamak için uğraşmaya başladılar. İki-

si de benden çok daha sakindi, hatta korkmuyorlardı bile diyebilirim. Ama onlar hiçbir şeyin farkında değillerdi. Birden hayvan yeniden hareket etti; ancak bu kez sanki özel bir amacı varmış gibi son derece yavaş kıvrılıp bükülüşlerle –ki bu ona çok daha iğrenç bir hava veriyordu– yine odayı kapıya doğru çaprazlama olarak geçiyordu. Bu sırada annem kapıyı açarak, köpeğimiz Norma'yı çağırdı; Ternöv cinsi, iri yarı, siyah, uzun tüylü bir köpekti Norma; beş yıl önce öldü. Norma içeri girince iğrenç hayvanın karşısında çakılmış gibi kalakaldı. Sürünge de durdu, ama ayaklarının ve kuyruğunun ucuyla yerde tıktırular çıkarmaya devam ediyordu. Yanılmıyorsam hayvanlar mistik korku nedir bilmezler; ama o anda sanki Norma'nın duyduğu korkuda mistik denilebilecek olağandışı bir şeyler varmış gibi geldi bana. Sanki o da benim gibi bu iğrenç yaratıkta bir uğursuzluk, bir gizem olduğunu sezmiş gibiydi. Kendisine doğru usul usul ve dikkatle ilerleyen sürünge karşısında Norma bir iki adım geriledi; sürünge sanki birden üzerine atılıp Norma'yı sokmak niyetindeydi. Norma korkudan titremesine karşın sürüngeye çok kötü bakıyordu. Birden o korkunç dişlerini göstererek kocaman, kırmızı ağzını açtı, başını hayvana hizaladı, nişan aldı ve bir anda atılarak sürüngeyi dişlerinin arasına alıverdi. Hayvan kurtulmak için şiddetle çırpınca Norma onu ikinci bir hareketle ağzının iyice derinlerine aldı, çenesini kapatınca sürünge'nin kabuğu Norma'nın dişleri arasında çatırdadı. Ağzın dışında kalan bacaklarla, kuyruk inanılmaz bir hızla çırpınıyor, titreşiyordu. Birden Norma acıyla inledi; iğrenç yaratık onu yine de dilinden sokmayı becermişti. Norma acıdan inleyip uluyarak ağzını açınca, ağzın içinde yan yatar durumdaki yarı ezilmiş sürünge'nin hâlâ kıpırdanmakta olduğunu ve ezilmiş gövdesinden Norma'nın diline tıpkı ezilmiş hamam böceklerinden olduğu gibi beyaz bir sıvının sızmakta olduğunu gördüm... Tam o sırada uyandım; baktım. Odama Prens girmişti."

Ippolit okumayı keserek, utanmış bir tavırla:

"Baylar," dedi, "Yazdıklarımı gözden geçirme, bir kez daha okuma fırsatım olmamıştı... Gerçekten de fazlalıklar varmış.. Şu düş, örneğin..."

Ganya fırsatı kaçırmadı:

“Doğrusu, evet...” dedi.

“Kabul etmeliyim ki, fazlaca bireysel şeylere yer vermişim... yani yalnızca beni ilgilendiren şeyler...”

Bunları söylerken Ippolit'in yorgun, gevşemiş bir görünüşü vardı ve mendiliyle alnında biriken teri siliyordu.

“Evet, kendinizle aşırı ilgilisiniz,” diye tısladı Lebedev de.

“Baylar, yine söylüyorum: kimse dinlemek zorunda değil, istemeyen başka odaya gider...”

“Başkasının evinde adam kovuyor...” dedi Rogojin, kendi kendine konuşur gibi, duyulur duyulmaz bir sesle.

O ana dek yüksek sesle bir şey söylemeye cesaret edemeyen Ferdişçenko:

“Ya hepimiz kalkar da başka odaya gidersek?..” dedi.

Ippolit, birden bakışlarını yere indirip hırsla kâğıtlarını kaptı; ama hemen sonra başını kaldırdı, yanaklarında iki kızıl leke parlıyordu, kıvılcımlar saçan gözlerini Ferdişçenko'ya dikerek:

“Hele siz, beni hiç sevmiyorsunuz!” dedi.

Gülüşmeler duyuldu; ama çoğunluk sessiz kaldı. Ippolit kıpkırmızı kesilmişti.

“Ippolit,” dedi Prens, “toplayıp bana verin o kâğıtlarınızı ve gidip şuraya, benim odama uzanın biraz; gece uyumadan önce ya da yarın oturur konuşuruz... ama bu kâğıtları bir daha açmamak koşuluyla, tamam mı?”

Ippolit ona inanamaz gözlerle bakarak:

“Olacak şey mi bu dediginiz?” dedi; sonra birden canlanıp telaşlandı, “Baylar!” dedi, “Bir aptallık yaptım... bir daha okumayı kesmeyeceğim. İsteyen dinler, istemeyen dinlemez...”

Çabucak bardağından bir yudum su içti, bakışlardan korunmak için her iki dirseğini birden masaya dayadı ve okumayı sürdürdü. Utanması da az sonra geçti....

“Yalnızca birkaç hafta kalmış bir yaşamı yaşamaya değmez düşüncesi, sanırım, bir ay kadar önce, dört haftalık bir ömrünün kaldığı söylendiğinde etkisi altına almaya başladı beni; ama bu düşüncenin tümüyle tutsağı olmam, üç gün öncesine, yani Pavlovsk'taki o akşamdan sonraya aittir. Bu düşüncenin kafama tam ve dolaysız bir biçimde yerleşmesi, Prens'in evin-

de, verandada otururken son bir yaşama denemesi yapmak istediğim ana denk düşüyor: insanları, ağaçları görmek istiyordum (peki, bunu ben söylemiş olayım), heyecanlanıyor, 'yakınım' Burdovskiy'nin hakları için mücadele ediyor, herkesin kollarını açıp beni bağına basmasını ve benden birilerini bağışlamamı dilediklerini, benim de onlardan beni bağışlamalarını dilediğimi hayal ediyordum. Her şeyin alabildiğine ahmakça sonuçlanmasına neden olduğum o akşam, içimde birden böyle bir 'son inanç' alevlendi. Şimdi koskoca bir altı ayı böyle bir 'inanç' olmaksızın nasıl yaşayabilmiş olduğuma şaşıyorum! Veremli olduğumu, hastalığımın iyileşmez türden olduğunu çok iyi biliyor; kendimi bu konuda hiç aldatmıyor ve olayı bütün açıklığıyla kavırıyordum. Ama olayı ne kadar açıklıkla ve derinlemesine kavırsam, yaşama isteğim de öylesine artıyordu; yaşama tırnaklarımı geçirmiştim sanki: ne pahasına olursa olsun yaşamak istiyordum. Böylesi bir durumda, elbette niçin olduğunu bilmeden benim bir böcek gibi ezilmem gerektiğine karar vermiş olan kör ve sağır talihime kızabilir, lanetler yağdırabilirdim, bundan doğal bir şey olamazdı. İyi ama neden kızıp lanet etmekle yetinmedim de, asla böyle bir şey yapmamam gerektiğini bildiğim halde gerçekten yaşamaya başladım; denenecek hiçbir şey olmadığını bildiğim halde, bir denemeye daha giriştim? Oysa artık kitap bile okuyamıyordum; son vermiştim okumaya: altı ay için okuyup, öğrenip de ne olacak düşüncesi kaç kez elime aldığım kitapları bıraktırdı bana.

Evet, şu Meyer'in duvarı... Anlatacağı ne çok şey vardır onun! Ne çok şey yazdım ona dair! Bu çok kirli duvar üzerinde tek bir benek, tek bir leke yoktur ki, ezbere bilmeyeyim! Lanet duvar! Ama yine de benim için Pavlovsk'un bütün ağaçlarından daha değerlidir o... değerli olurdu, demeliydim, çünkü şu anda hiçbir şeyin değeri yok benim için, hiçbir şey umurumda değil.

Şu anda onların hayatlarını nasıl da doymazca bir ilgiyle izlemeye başladığımı anımsadım; oysa eskiden yoktu böyle meraklarım. Hastalanmış ve odamdan çıkamayacak duruma düşmüşsem, inanılmaz bir sabırsızlıkla ve hırsımdan söylene söylene Kolya'nın dönmesini beklerdim. Ayrıntıları öyle eşeliyor, her söylentiye öyle büyük bir ilgiyle irdeliyordum ki, galiba bir

dedikoducu olup çıkmıştım. Önlerinde bu kadar uzun bir hayat varken insanların nasıl olup da zengin olamadıklarını bir türlü anlayamıyordum (şimdi de anlayamıyorum bunu). Tanıdığım bir yoksul vardı, adamın açlıktan öldüğünü duyduğumda kanımın tepeme sıçradığını hatırlıyorum: ihtiyar diriltmek mümkün olsa, diriltir, sonra da kurşuna dizerdim. Bazen haftalarca kendimi iyi hissettiğim olurdu; sokağa da çıkabildiğim bu günlerde, bir süre sonra sokak bende inanılmaz bir öfke uyandırıyor ve hiçbir şeyim olmadığı halde doğruca eve dönüp hemen odama kapanıyor, günlerce dışarı adım atmıyordum. Kaldırımlarda iki yanımdan akıp giden, her zaman telaşlı, kaygılı, yüzü asık insanlara katlanamıyordum. Neydi bu bitmez tükenmez keder bu insanlardaki, bu kaygı, bu telaş, bu asık yüz ve onun altındaki kötülük (çünkü kötüdür insanlar, kötüdür, kötüdür, kötüdür!)? Önlerinde bir altmış yılları olmasına karşın mutsuzlarsa ve yaşamayı bilmiyorlarsa suç kimin? Zarnitsın niçin önünde altmış yılı olmasına karşın açlıktan ölmün ellerine bıraktı kendini. Ve niçin herkes dökülen üst başını, nasırlı ellerini gösterip öfkeyle bağırıyor: 'Sabahtan akşama dek eşek gibi çalışıyoruz, ama köpek gibi açız... yoksuluz! Başkaları yan gelip yatıyor, ama yedikleri önlerinde, yemedikleri artlarında!' (Hep aynı nakarat!) Bizim evde, üst katta oturan ve sabahtan akşama dek üzerinde elbise demeye bin şahit ister, düğmesiz, dirsekleri delik, eprimiş bir redingot, birilerinin işleri için koşturup duran bahtsız, muşmula suratlı adam parçası Ivan Fomiç Surikov'u alın ve kendisiyle konuşmaya çalışın: 'Açım, yoksulum, perişanım, ilaç bile alamadığım için karın öldü, küçük çocuk soğuktan dondu, büyük kızım birinin kapatması oldu...' vb.vb. hep aynı salya sümük ağlamalar! Ah, bu budalalara karşı hiçbir, hiçbir acıma duymuyorum! Ne daha önce duydum, ne şimdi duyuyorum... ve bunu gururla açıklıyorum! Neden o da bir Rotschild olamamış? Neden Rotschild gibi imperyal,* Napolyon dağlarına sahip olmamış o da? Madem ki sağsın, yaşıyorsun, bütün güç, erk elinde demektir! Bunu anlamıyorsan suç kimde?

Artık hiçbir şey umurumda değil, artık hiçbir şeye kızmıyorum; ama o sıralar, yineliyorum, hırsımdan geceleri yastığı-

(*) Imperyal, Napolyon – Dönemin altın paraları.

mı dişler, yorganımı parçalardım. Ah, nasıl da sokağa atılmayı düşlerdim o sıralar: işsiz, açsız, evsiz barksız, üst baş perişan, koskoca kentte tek bir yakınım, tanıdığım olmaksızın ve esaslı bir şekilde ezilmiş, hırpalanmış olarak (tabii, böylesi çok daha iyi!), on sekizimde atıverseler sokağa isterdim... Tek koşulum sağlığımın yerinde olmasıydı... İşte o zaman gösterirdim ben!

Neyi gösterirdim?

Ah, siz yoksa bu 'açıklama'yla kendimi nasıl aşağıladığımı farkında olmadığımı mı sanıyorsunuz? Biliyorum, insanlar benim on sekiz yaşında olmadığımı, yaşadığım şu altı ayın, ak sakalları göğsünü dövene dek yaşamaya denk olduğunu unutup, beni hayatı tanımayan, muşmula suratlı bir adam parçası gibi görecekler! Görsünler varsın! Gülsünler, 'bize masal anlatma delikanlı' deyip alay etsinler varsın! Ben, kendime hep masallar anlattım. Bitmez tükenmez gecelerimi hep masallarla doldurdum; şimdi bile anımsıyorum onları.

Şimdi yeniden mi döneceğim o zamanlara? Geçmedi mi benim masal çağım hâlâ? Daha neler! Benim masallarla avunduğum zamanlar, bana Yunanca dilbilgisi öğrenmenin bile yasak olduğu zamanlardı: bir gün, 'ben sözdizimine bile gelmeden ölürüm bunun,' diye düşünmüş ve daha ilk sayfasındayken kitabı kaldırıp atmıştım. Hâlâ düştüğü yerde durur kitap; Matryona'ya onu ordan kaldırmasını yasakladım.

'Açıklama'm eline geçen ve sonuna dek okuma sabrını gösteren herkes beni ya deli ya lise öğrencisi ya da ve daha büyük olasılıkla –artık resmen benzemeye başladığım– ölüme mahkûm biri sanacaktır; oysa yaşamaya layık olan bir tek o'dur: ölüm mahkûmu. Çünkü onun dışında hiç kimse yaşama zerre kadar değer vermiyor. Herkes onu çok hafife alıyor; son derece tembelce ve vicdansızca bir yararlanışı var herkesin yaşamdan, bu nedenle de hiç, ama hiçbiri yaşamaya layık değil bu insanların. Okurumun yanılgıya kapılmaması için hemen açıklayayım: bu inancımın ölüme mahkûm oluşumla hiç ilgisi yok. Mutluluktan ne anladıklarını sorun insanlara! Inanın bana, Kolomb, Amerika'yı bulduktan sonra değil, onu bulurken mutluydu. Mutluluğunun doruk anı, belki Yeni Dünya'yı bulmazdan üç gün öncesiydi; ayaklanan mürettebatın umutsuzluk içinde geminin burnunu gerisin geri Avrupa'ya çevirmek üze-

re oldukları an! Burada sorun elbette Yeni Dünya değil, yerin dibine batsın Yeni Dünya! Kolomb zaten onu görmeden, hatta bir şey bulup bulmadığını bile anlamadan öldü. Sorun, hayattır; yalnızca hayat; hayatın kendisi, hayatı sürekli ve sonsuz biçimde bulma süreci... onu bulup, sonra da buldum diye noktayı koymak değil. Ah, bunları konuşup da ne olacak sanki! Şu anda bütün söylediklerim öyle yuvarlak sözler ki, beni herhalde 'güneşin doğuşu' üzerine kompozisyon ödevi yazmaya çalışan bir ilkokul öğrencisi sanacak insanlar ya da bir şeyler söylemeye çalıştığımı ama nice çabalarsam çabalayayım, düşüncelerimi bir türlü "toparlayamadığımı" düşünecekler. Yalnız şunu da eklemem gerekir ki, her dâhice düşüncüyü ya da herhangi bir yeni düşüncüyü, bunu da bırakın, kafada doğabilecek herhangi bir ciddi düşüncüyü, üzerine ciltler dolusu kitaplar yazsanız ve otuz beş yıl bunu durmadan insanlara açıklasanız, yine de kafatasınızdan çıkmak istemeyen ve sonsuza dek sizinle kalacak olan bir yanı kalır bu düşüncenin; böylece de düşüncenizin belki de en can alıcı yanını kimselere aktaramadan ölür gidersiniz. Ben de şimdi altı aydır bana dayanılmaz acılar çekti-ren düşüncelerimin bütününü aktaramadıysam da, en azından ulaştığım 'son inanç' bana nelere mal oldu, bu anlaşılacaktır; bu bölümü belli bazı nedenlerle 'Açıklama'mda öne almak zorunda kaldığımı belirtmek isterim.

Evet, devam ediyorum.

VI

Yalan söylemek istemiyorum: bu altı ay içinde arada bir gerçeğin ağına düştüğümü itiraf etmeliyim; hatta zaman zaman öyle kapınıyordum ki kendimi ona, mahkûmiyet hükmümü bile unuttuğum oluyordu, daha doğrusu onu düşünmek istemiyor, hatta birtakım işler bile yapabiliyordum. Yeri gelmişken, bir de o zamanki durumumdan söz edeyim. Sekiz ay önce ağır biçimde hastalandığımda, çevremle bütün ilgimi kesmiş, eski arkadaşlarımla hiçbiriyle görüşmez olmuşum. Hemen hep asık yüzlü bir insan olduğumdan arkadaşlar beni kolayca unutuverdiler (sanki asık yüzlü olmasam unutmazlardı!). Ev-

de, 'aile içinde' de aynı durumdaydım: hep yalnız. Beş ay önce odama kapanarak kendimi ailemden tam ve kesin olarak yalıt-tım. Beni hep sayarlardı; belli saatlerde odamı toplamak ve ba-na yemek getirmek dışında kimse odama girmeye cesaret ede-mezdi. Emirlerim karşısında tir tir titreyen annem, odama gir-mesine izin verdiğim zamanlarda karşımda sızlanmaya bile ce-saret edemezdi. Sık sık gürültülerinden yakındığımdan beni rahatsız etnemeleri için ufaklıkları pataklardı. Herhalde şim-di seviyorlardır çocuklar beni! 'Sadık Kolya'ya da –ben taktım ona bu adı– hayatı zehir ettim sanırım. Gerçi son zamanlar-da o da bana az çekirtmedi... Ama bence bütün bunlar son de-rece doğal: insanlar birbirlerine zulmetmek için yaratılmışlar-dır çünkü. Ama ben Kolya'da şunu fark ettim: benim bütün o sinir hallerime, hasta olmam dolayısıyla bana karşı acıyıcı ol-maya kendine önceden söz vermiş gibi katlanıyor sanki... Ta-bii onun bu halinin benim tepemi attırdığını belirtmeme gerek yok; ama sanırım o Prens'in 'Hristiyan boyuneğerliği'ni taklit ediyordu ve... gülünç oluyordu. Genç, ateşli bir delikanlı ve ta-bii herkesi taklit ediyor; ama herhalde artık kendi aklıyla yaşa-masının zamanı gelmiş durumda. Onu çok seviyorum. Üst ka-umızda oturan ve sabahın köründen gecenin geç vaktine dek onun bunun işi için koşturup duran Surikov'a da az çekirtme-dim: yoksulluğunun suçlusunun yine kendisi olduğunu ka-nıtlamaya çalıştım durdum kendisine; sonunda adamcağız öy-le korktu ki benden, ayağını evimizden kesiverdi. İnanılmaz derecede uysal, boyun eğen, mazlum bir adam Surikov (Not: Tevekkül, boyun eğme korkunç güçtür, deniyor; bu konuyu Prens'le konuşmalı, çünkü bu söz onun). Mart ayıydı; bir gün üst kata çıkıp, küçük çocuklarını, Surikov'un sözleriyle, na-sıl 'dondurduklarını' görmek istedim; çocuğun cesedi başında bunun da 'suçlusunun kendisi' olduğunu açıklarken, elimde olmadan gülümsemişim galiba. Muşmula suratlının dudakları titremeye başladı ve tek eliyle omuzumdan tutarak öbür eli-yle bana kapıyı gösterdi ve usulca, nerdeyse fısıldayarak, 'Çıkın dışarı!' dedi. Çıktım. Onun bu davranışının nasıl hoşuma git-tiğini anlatamam. O sırada da, yani bana kapıyı gösterdiğinde de hoşuma gitmişti. Ama daha sonra onun bu sözleri, her ha-tırlayışında, hiç istemediğim tuhaf, içinde hor görmenin de

bulunduğu bir acıma duygusu uyandırdı bende. O aşağılama anında bile (öyle bir niyetim olmadığı halde onu aşağıladığımı hissediyordum) öfkelenmemiş bir adamdı bu! Dudaklarının titremesi öfkeden değildi, yemin edebilirim buna. Beni omzumdan tutarken, sonra o muhteşem 'çıkın dışarı' sırasında da kızgın değildi. Son derece ağırbaşlı, onurluydu, hatta biraz fazla, yani ona yakışmayacak kadar ağırbaşlıydı (doğrusu epeyce gülünç bir durumdu bu), ama kızgın, öfkeli değildi. Belki de birden beni küçük görmeye başlamıştı. O günden sonra kendisiyle birkaç kez merdivenlerde rastlaştık; hiç yapmadığı bir şeyi yapmaya, şapkasını çıkarmaya başladı beni görünce; ama artık hiç durmuyor, utanarak hemen uzaklaşıyordu; oysa eskiden dururdu, konuşurduk. Beni küçük görmeye başladiysa bile, bu da kendine özgü, 'uysal, mazlumane bir küçük görme'ydi. Şapkasını çıkarması da korkusundandı belki, çünkü anneme hep borcu vardı ve borcunu bir türlü kapatamıyordu. Sanırım asıl neden buydu. Onunla konuşmaya kalksam, on dakika sonra benden özür dilemeye başlayacağından emin dim; o nedenle kendisiyle hiç ilgilenmemeye karar verdim.

O arada, yani Surikov'un küçük çocuğunu 'dondurduğu' sıralarda –kü mart ortaları falandı– birden kendimi iyi hissettim ve bu durumum iki hafta kadar sürdü. Hava kararmak üzereyken yavaş yavaş dışarı çıkmaya başlamıştım. Kentte havanın kararmaya yüz tuttuğu ve gaz lambalarının yakılmaya başlandığı, ayaza çalan mart akşam üstlerini severim. Bazen epey uzaklara gittiğim oluyordu. Bir gün Şestilavoçnaya Cadde-si'nde yürürken karanlıkta 'kibarlardan biri' önüme geçti; yüzünü iyi göremedim, ama elinde kâğıda sarılı bir şey taşıyordu ve üzerinde mevsime pek uygun olmayan kısa ve dar bir palto vardı. Benden on adım kadar ötedeki sokak feneri hizasına geldiğinde cebinden bir şey düşürdüğünü fark ettim. Koşup hemen aldım düşürdüğü şeyi; tam zamanında davranmıştım, çünkü aynı anda üzerinde uzun bir kaftan bulunan birisi bitmişti yanibaşımda; ama düşürülen şeyi benim elimde görünce hiç tartışmadı, elimdeki nesneye kaçamak bir bakış fırlatıp yürüdü gitti. Bu, deriden, eski model, içi tıka basa dolu büyücek bir cüzdandı, ama bana daha ilk bakışta cüzdanın içinde paradan başka her şey varmış gibi gelmişti. Cüzdanı

düşüren adam kırk adım kadar ilerlemişti, az sonra da kalabalık içinde gözden yitip gitti. Arkasından koşup bağırırmaya başladım; ama ancak 'Hey!' diye bağırabiliyordum, o nedenle de dönüp bakmadı bile. Derken, sola kıvrılıp bir evin avlu kapısından girdi. Koşup aynı kapıdan girdiğimde karanlık avluda kimsecikler yoktu. Vurguncuların kiraya vermek üzere yaptırdıkları çok sayıda minik daireden oluşan muazzam taş yığınlarından biriydi ev. Yüz daireden oluşanları bile vardır bu evlerin. Kapıdan girince, koca avlunun sağ arkasında bir yerlerde bir adamın yürümekte olduğunu belli belirsiz seçebildim. Oraya kadar koştuğumda, bir merdiven girişiyle karşılaştım. Son derece pis, dar, karanlık bir merdivendi bu; ama yukarılardan hâlâ birinin ayak sesleri geliyordu. Çaldığı kapı kendisine açılana dek ona yetişebileceğimi hesaplayarak hemen basamaklara atıldım. Öyle de oldu. Basamaklar kısa kısaydı, ama sayıları pek çoktu. Tıkanacak gibi olmuştum. Üç kat aşağıdayken beşinci katta bir daire kapısının açılıp kapandığını duydum. Beşinci kata çıkıp merdiven sahanlığında soluklanana ve çingirak kolunu bulana dek birkaç dakika geçti. Kapıyı ufacık bir mutfakta semaverin ateşini üfleyip duran bir kadın açtı. Sorularımı sessizce dinledi, tabii hiçbir şey anlamadı ve hiçbir şey söylemeden bana hemen ordaki bir kapıyı açtı. Küçük, korkunç dar bir odaya açılıyordu kapı; içerde perdeyle kapatılmış kocaman bir yatak ve iğrenç birkaç mobilya vardı; yatakta 'Terentyiç' diye biri yatıyordu (kadın kapıyı açarken böyle seslenmişti); adam sarhoş gibiydi. Masada, metal bir şamdanda yana yana sonuna gelmiş bir mum parçasının alevi titreyordu; bir de dibinde çok az bir şey kalmış yarım litrelik votka şişesi görülüyordu. Terentyiç yattığı yerde bir şeyler homurdandı ve eliyle bitişik kapıyı gösterdi. Kadın kendi odasına dönmüş olduğu için gösterilen kapıyı ben açtım ve bitişik odaya girdim.

Bu, deminkinden de dar bir odaydı. Hatta köşedeki daracık, tek kişilik yatak yüzünden odada dönecek yer kalmamıştı. Odanın yatak dışındaki bütün mobilyası, üzerlerine her türlü ıvır zıvır yığılmış eski üç sandalye ile, muşamba kaplı eski bir divan ve onun önünde duran çok eski bir mutfak masasıydı. Masayla karyola arasında geçecek hiç yer kalmamıştı. Masada, bir önceki odada olduğu gibi metal bir şamdan içinde yağlı bir

mum parçası yanıyordu. Karyolada üç haftalık kadar gösteren küçücük bir bebek mızırdanıyordu; hasta gibi görünen, solgun yüzlü, belki de lohusalığı henüz bitmiş genç denilebilecek bir kadının çocuğu 'değiştirdiği' anlaşılıyordu bu seslerden; ancak, annenin cılız memesini almak için sabırsızlanan bebeğin huysuzluğu arttıkça artıyordu. Muşamba kaplı divanda ise üzeri bir frakla örtülmüş üç yaşında bir kız çocuğu yatıyordu. Masada, üzerinde çok eski bir redingot bulunan bir adam oturuyor (bu arada çıkarma fırsatını bulduğu paltosunu yatağın üzerine atmıştı) ve bir kilo dolaylarında bir buğday ekmeğiyle iki küçük sucuğun sarılı olduğu mavi bir kâğıdı açıyordu. Masada ayrıca içi çay dolu bir çaydanlıkla çavdar ekmeği kırıntıları vardı. Karyolanın altında açık bir bavulla, çul çaput dolu iki bohça görölüyordu.

Kısacası inanılmaz bir düzensizlik hâkimdi odaya. İlk bakışta hem adam, hem de kadın bana ciddi, saygıdeğer, ama yoksulluğun düşürdüğü insanlarmış gibi geldi; bu öylesi bir düşkünlüktür ki, düzensizliğe karşı koyamaz insan; bu yoldaki her mücadele girişimi, insanı kaçınılmaz biçimde her gün biraz daha artan bu dağınıklığı vazgeçilmez bir gereksinim gibi, kendinden bir tür oç alma gibi görmeye götürür... haz verici bir oç.

Ben odaya girdiğimde, kendisi de benden az önce içeri giren ve getirdiği paketi açmaya başlayan adam karısıyla hızlı hızlı ve heyecanla bir şeyler konuşuyordu. Sarılıp sarmalanması henüz tamamlanmamış olan bebek bağırıp duruyordu. Haberler pek iç açıcı değil gibiydi. Yirmi sekiz yaşlarında kadar gösteren adamın siyah favorilerin çevrelediği esmer yüzü, pırl pırl tıraşlı çenesi bende hoş bir izlenim yaratmıştı; asık yüzlüydü, bakışları kasvetliydi; kolayca öfkeye kapılan aşırı gurur ifadesi de vardı bu yüzde. Ben içeri girince tuhaf bir sahne geçti aramızda.

Alınan ve kolay öfkelenen insanlar —özellikle de öfkelerinin doruğuna ulaştıklarında, ki pek çabuk ulaşırlar bu noktaya— bu hallerinden büyük tat alırlar. O anda aşağılanmış olmak büyük haz verir onlara. Bu insanlar daha sonra, eğer akıllarsa ve gereğinden on kat daha fazla öfkelenmiş olduklarını anlayabilecek durumdalarsa, kesinlikle çok pişman olurlar.

Adam bir süre bana hayretle baktı, karısı ise kendilerine birisinin gelmesi olmayacak bir şeymiş gibi korkuyla bakıyordu; derken adam birdenbire üzerime atıldı; kudurmuş gibiydi; ağzımı açıp tek kelime bir şey söylememiştim bile, ama sanırım üstümün başımın derli toplu olmasından ve mahremiyetlerine, tek göz damlarına teklifsizce girmemden ve kendisi için derin bir acı olan ailenin o perişan halini görmemden müthiş utanç duymuştu. Kuşkusuz uğradığı bütün başarısızlıkların acısını birinden çıkarabileceği için sevinmişti de. Bir an, üzerime benimle dövüşmek için atıldığını bile düşündüm. Histeri krizi geçiren kadınlar gibi yüzünde renk diye bir şey kalmamıştı; onun bu hali karısını da korkutmuştu.

'Hangi cesaretle girdiniz buraya? Defolun!' diye bağırdı; bunları söylerken öfkeden tir tir titriyordu. Sonra birden elimdeki cüzdanını gördü.

'Sanırım siz düşürdünüz,' dedim sakın ve soğuk bir şekilde (böyle de olması gerekirdi).

Bir süre hiçbir şey anlamıyormuş gibi şaşkın şaşkın durdu karşımda; sonra eli hızla koyun cebine gitti, dehşetten ağzı açık kaldı, eliyle alnına vurarak:

'Tanrım! Nerde, nasıl buldunuz bunu?' diye sordu.

Bir iki sözcükle ve daha da soğuk bir şekilde cüzdanı yerden alışımlı, kendisine sesimi duyuramayınca arkasından koşup, sezgilerimle avludaki merdivenlere yönelişimi anlattım.

'Tanrım!' diye haykırdı karısına dönerek, 'bütün kağıtlarımız, elimde kalan son bir iki gereç her şeyimiz... her şeyimiz bunda! Ah, lütfkâr bayım, bana yaptığınız iyiliği bir bilseniz!.. Siz olmasanız mahvolmuştum!'

Bu arada ben herhangi bir karşılık vermeden çıkmak için kapının koluna uzanmıştım; ama birden soluğum kesilir gibi oldu ve heyecandan müthiş bir şekilde öksürmeye başladım. Öyle öksürüyordum ki, ayakta zor duruyordum. Adamcağız beni oturtacak boş bir sandalye bulmak için panik içinde sağa sola atıldı, sonunda üzerinde ıvrır zıvır dolu sandalyelerden birinin üzerindikileri yere atıp sandalyeyi telaşla bana doğru sürdü ve beni özenle sandalyeye oturttu. Öksürüğüm hiç azalmadan üç dakika kadar daha sürdü. Kendime geldiğimde onu da bir sandalyeye oturmuş dikkatle yüzüme bakar

buldum; herhalde üzerindeki eşyaları yere attığı bir başka sandalyeye de o oturmuştu.

Hastalarıyla konuşan doktorların ses tonuyla:

'Siz... hastasınız...' dedi. 'Ben de... tabibim.' Doktor yerine tabip diyordu. Bunu söyledikten sonra, 'halimizi görüyorsunuz,' der gibi, protesto eder gibi, eliyle odayı gösterdi. 'Gördüğüm kadarıyla, siz...'

'Veremim,' dedim ve kalktım.

Hemen o da yerinden fırladı.

'Belki de abartıyorsunuz... çare tükenmez...'

Hâlâ kendine gelememiş gibiydi; cüzdan da sol elinde öylece duruyordu.

'Teşekkür ederim,' dedim sözünü keserek ve yeniden kapı koluna uzanarak. 'Geçen hafta B-n muayene etmişti (yine B-n'yi karıştırmıştım), dediğine göre işim bitik. Özür dilerim, izin verirsiniz...'

Yeniden kapıyı açmak ve duyduğu gönül borcundan, utançtan malıvolmuş durumdaki doktoru bırakıp çıkmak istedim, ama kahrolası öksürük krizi tam o sırada yeniden başladı. Doktor, yeniden sandalyeme oturup biraz dinlenmem için ısrar etti; sonra karısına baktı, kadın oturduğu yerden kalkmadan bana teşekkür etti, birkaç gönül okşayıcı söz söyledi; bu sırada da müthiş utandı, hatta solgun, kuru yanaklarında kızıl benekler belirdi. Yeniden oturdum yerime; ama her an, her saniye onları rahatsız etmekten çekindiğimi belli ediyordum (böyle de yapmam gerekirdi). Pişmanlıktan doktorun içi içini yiyordu, bunu görebiliyordum. Ordan oraya atlayarak, kopuk kopuk, birbiriyle ilgisiz bir şeyler söylemeye başladı:

'Ben bilseydim ... size nasıl gönül borçlusuydum ve size karşı ne kadar suçlu olduğumu... ben... gördüğünüz gibi...' Yeniden odayı gösterdi. 'İçinde bulunduğumuz duruma bakın... gördüğünüz gibi...'

'Bakacak, görececek bir şey yok,' dedim. 'Besbelli işinizi kaybetmişsiniz... Başkente de durumu açıklamak ve kendinize yeni bir yer bulmak için gelmişsiniz...'

'Nerden bildiniz?' diye sordu büyük bir şaşkınlıkla.

İster istemez biraz alaycı:

‘İlk bakışta anlaşılıyor,’ dedim. ‘Taşradan pek çok insan ne umutlarla gelir buraya ve hepsi de böyle yaşar...’

‘Tabip’ birden dudakları titreye titreye, büyük bir coşkuy-la anlatmaya başladı; durumundan yakınıyordu ve itiraf ederim ki anlattıkları ilgimi çekmişti; böylece bir saat kadar daha kaldım orada. Son derece alışılmış, sıradan bir öyküsü vardı. Taşrada bir yerde resmi hekim olarak çalışmaktayken bir süre sonra birtakım dolaplar düzenler başlıyor, hatta karısını bile bulaştırıyorlar bu işlere. Gururlu davranıyor bizim doktor, kimseye boyun eğmiyor, üzerlerine üzerlerine gidiyor hepsinin. Gelgelelim il yönetiminde doktorun hasımları lehine değişiklikler oluyor; adamcağıza oyunlar ediyorlar, hakkın-da şikâyetçi oluyorlar ve doktor görevinden alınıyor. Son çare olarak Petersburg’a geliyor; Petersburg, malum, uzun süre derdini anlatacak bir yer bile bulamıyor, kimseler dinlemiyor kendisini, sonra birileri dinliyor, ama red cevabı veriyorlar. Derken, birtakım vaatlerde bulunuyorlar, ama sonra inkâr ediyorlar; sonra bir açıklama yazmasını istiyorlar, ama yazdıklarını kabul etmiyorlar... bir dilekçe vermesini istiyorlar, ama... Kısacası beş aydır buralardaydı adamcağız ve elinde avucunda ne varsa tüketmişti. Karısının son çulunu çaputunu bile rehine bırakmışlardı... derken bir de şu bebek dünyaya gelmişti!

‘Bugün dilekçeme son ve kesin yanıt verdiler; yanıt olumsuz. Ve evde yiyecek ekmeğimiz kalmadı... hiçbir şeyimiz kalmadı... Yeni bir bebeğimiz oldu. Ben, ben...’

Sandalyesinden fırladı. Karısı köşede ağlıyordu. Çocuk da ciyaklamaya başlamıştı. Cebimden not defterimi çıkarıp birkaç not aldım. Yazmam bitince kalktım; doktor karşımda dikiyor ve korkulu bir merakla gözlerimin içine bakıyordu.

‘Adınızı yazdım,’ dedim. ‘Ve anlattıklarınızla ilgili başka birkaç ayrıntı: görev yeriniz, valinin adı, olay tarihi vs. Okuldan bir arkadaşım var: Bahmutov... Amcası Piyotr Matveyeviç Bahmutov, sivil general ve... şeyin direktörü...’

Tabibim nerdeyse titreyerek atıldı:

‘Pyotr Matveyeviç Bahmutov! Her şey hemen yalnızca onun elinde!’ diye bağırdı.

Tabibin, benim de bir rastlantı sonucu katıldığım olayında her şey romanlarda olduğu gibi, özel olarak düzenlenmiş-

çesine tıkır tıkır yürüdü ve tatlı sona bağlandı. Bu bahtsız insanlara bana fazla güvenmemelerini söyledim; çünkü ben yoksul, zavallı bir lise öğrencisiyim, dedim (bilerek kendimi alçaltıyordum; oysa liseyi bitirmiştım). Adımı öğrenmelerine gerek olmadığını, hemen şimdi arkadaşım Bahmutov'a gideceğimi, arkadaşımın gerçekten de sivil general olan amcasının bildiği kadarıyla hiç evlenmediğini ve ailesinin son üyesi olan yeğenini taparcasına sevdiğini söyledim; 'O bakımdan da,' dedim, 'arkadaşım herhalde amcasıyla konuşup sizler için –ve tabii böylece benim için de–, bir şeyler yapar.'

Doktor sıtmalı gibi titreyerek:

'Ah, bir Ekselanslarına durumumu açıklamama izin verseler! Ah bir bu onura kavuşabilsem!'" diye haykırdı. Gözleri ışıldı. Aynen böyle söyledi: bu *onura kavuşabilsem!* Olumlu bir sonuç almamızın zayıf bir olasılık olduğunu yineleyerek, yarın size, buraya gelemezsem bilin ki sonuç olumsuz, dedim. Beni yerlere dek eğilerek uğurladılar kapıya kadar; her ikisi de kendilerinde değil gibiydi. Yüzlerindeki ifadeyi hiç unutamayacağım. Hemen bir araba çevirdim ve Vasilyevskiy Ostrov'un yolunu tuttum.

Bu Bahmutov'la lisede birkaç yıl süren arkadaşlığımız boyunca hep düşmanca bir ilişkimiz olmuştu. Onu aristokrat sayardık, en azından benim için öyleydi. Güzel giyinir, okula özel arabayla gelirdi, böhürlenme nedir bilmezdi, harika bir arkadaştı; her zaman neşeliydi, çok zeki olmamasına karşın zaman zaman son derece güzel espriler yapardı; çok zeki değildi, ama sınıf birincisi hep oydu. Oysa ben hiçbir şeyde birinci değildim. Bütün arkadaşlar kendisini çok severlerdi, bir tek ben sevmezdim. Bu birkaç yıl içinde bana birkaç kez yakınlık göstermeye çalıştı; ama ben ona hiç yüz vermedim. Nerdeyse bir yıldır kendisini gördüğüm yoktu; şimdi üniversitede okuyordu. Saat dokuza doğru yanına girdiğimde (ama ne büyük bir merasimle: kendisine bir ziyaretçisi olduğu haber verildi vs.) önce biraz şaşkınlıkla ve yadırgayarak karşıladı, ama sonra neşelendi, gözlerimin içine bakarak kakhahalar atmaya başladı.

'Böyle birdenbire beni ziyaret etmek de nerden geldi aklınıza, Terentyev?' diye bağırdı, her zamanki sevimli, küstah-

ça ama asla kırıncı olmayan senlibenliliğiyle; bu benim onun en sevdiğim ve... en nefret ettiğim yanıydı. Sonra, birden: 'Neyiniz var? Hastaya benziyorsunuz?' diye ekledi korkuyla.

Yine bir öksürük krizi bastırmasıyla kendimi sandalyeye atmıştım, güçlükle soluk alabiliyordum.

'Merak edilecek bir şey yok, veremim...' dedim. 'Sizden bir ricam olacaktı.'

Şaşırarak oturdu, kendisine iki cümleyle doktorun hikâyesini özetledim, amcası üzerinde büyük etkisi olması dolayısıyla bir şeyler yapabileceğini umduğumu söyledim.

'Yaparım... kesinlikle yaparım,' dedi. 'Hemen yarın varıp dayanacağım amcamın kapısına. Ayrıca çok da sevindim... her şeyi o kadar iyi anlattınız ki! Yalnız, yine de... bana başvurmak nereden aklınıza geldi, Terentyev?'

'Burada pek çok şey amcanıza bağlı... Öte yandan biz sizinle, Bahmutov, hemen hep düşmandık.' Biraz durdum, hafif alaylı, 'sizin asil bir insan olduğunuzu bildiğim için, düşmanınızı geri çevirmeyeceğinizi düşündüm,' diye ekledim.

'Napolyon'un İngiltere'ye başvurması gibi!' diye bağırdı Bahmutov, kahkahalarla gülererek. Sonra benim ciddileşerek sertçe yerimden kalktığımı görünce, telaşla: 'Yaparım, yaparım!' diye ekledi. 'Hatta, bakarsın, hemen şimdi giderim...'

Gerçekten de, çok kısa bir süre içinde bundan iyisi can sağlığı dedirtecek biçimde çözümlendi sorun. Bir buçuk ay sonra bizim tabip bir başka eyalette bir göreve atandı, hem görev yolluğu hem de ayrıca ek bir para yardımı aldı. Sık sık doktora gidip gelmeye başlayan Bahmutov'un, adamı kendisinden ödünç para almaya ikna ettiğinden kuşkulanıyordum. Ben de salt bu yüzden aruk doktorun evine uğramaz olduğum gibi, o bana uğradığında da kendisini soğuk karşılıyordum. Bahmutov'la bu altı hafta içinde iki kez karşılaştık, üçüncü karşılaşmamız doktoru uğurlama töreninde oldu. Töreni Bahmutov kendi evinde, şampanyalı bir yemek olarak düzenledi; yemeğe doktorun karısı da katıldıysa da çok geçmeden bebeğine bakmak için ayrıldı. Mayıs başlarında duru, aydınlık bir akşamdı; güneşin topu usul usul körfeye iniyordu. Bahmutov beni eve kadar geçirdi; Nikolayevskiy köprüsünden geçerken ikimiz de çakırkeyiftik. Bahmutov sorunun çözümlenmesinden keyifliy-

di, olayı kendisine aktardığım için bana teşekkür ediyor, güzel sona kavuşan bu işin onu mutlu ettiğini, bunun bütün onurunun bana ait olduğunu söylüyordu. Bireysel iyiliğin hiçbir işe yaramayacağını savunanların yanıldıklarını vurgulayarak bitirdi sözlerini. Benim de canım konuşmak istiyordu.

'Bireysel 'sadaka'yı küçük görmek demek, insanın doğasını, insanın artamlarını küçük görmek demektir,' diye başladım. 'Ancak, 'toplumsal sadaka' ve kişisel özgürlük sorunu, birinin varlığı öbürünün varlığına kastetmeyen, iki ayrı sorundur. Bireysel iyilik her zaman kalıcıdır. Çünkü o bireysel bir ihtiyaçtır; bir bireyin doğrudan bir başka bireyi etkileme konusunda duyduğu ihtiyaçtır. Moskova'da bir 'general' vardı, daha doğrusu Alman adlı bir sivil generaldi bu ve bütün hayatını hapishanelere, mahkûmlara adamıştı. Sibirya'ya yollanan her mahkûm kafilesi, Vorobyev dağlarında kendilerini 'ihtiyar general'in ziyaret edeceğini bilirdi. General, işini son derece ciddi, dindarca yapardı. Gelir (görünmesiyle birlikte herkes hemen çevresini sarardı) ve kfiledeki her sürgünle tek tek konuşur, ihtiyaçlarını sorardı; kimseye öğüt nasihat vermeye durmaz, mahkûmlara hep 'cancagızım' diye seslenirdi. Para verir, ayaklarına sarmaları için dolak bezi, keten vs. gibi gereksindikleri şeyleri gönderirdi; zaman zaman da mahkûmların ruhlarını kurtaracak kitaplar getirir ve bunları okuma yazma bilenlere dağıtırdı; bunların bu kitapları yolda önce kendilerinin okuyacaklarına, sonra da okuma yazma bilmeyenlere okuyacaklarına içtenlikle inanırdı. Onlara işledikleri suçlar üzerine hiçbir şey sormazdı; ama mahkûm kendiliğinden anlatmaya başlarsa, onu dinlerdi. Mahkûmların tümü onun gözünde eşitti, hiçbirini ötekinden ayırmazdı. Onlarla kardeşleriymiş gibi konuşurdu, mahkûmlar da sonunda onu babaları gibi görmeye başlamışlardı. Kucağı bebekli bir sürgün kadın gördü mü hemen yanına gider, bebeği okşar, parmaklarını şaklatarak onu güldürürdü. Yıllarca, ölene dek, hep bunları yaptı 'ihtiyar general', sonunda bütün Rusya, bütün Sibirya, daha doğrusu bütün mahkûmlar tanıdılar kendisini.⁸ Sibirya sürgününü yaşamış birinden duy-

8 Mahkûmlar arasında büyük ün kazanan Moskova hapishanelerinin yaşlı doktoru F.P. Gaaz (1780-1853) söz konusu edilmektedir. Dostoyevski doktorun adını Sibirya'da sürgünken duymuş olsa gerek.

muştum, sürgün kafilelerini ziyaret ettiğinde doktor adam başına 20 kopekten fazla para dağıtmadığı halde en azılı katillerin bile doktoru sevgiyle andıklarına tanık olduğunu anlatmıştı. Mahkûmların onu ne öyle büyük bir coşkuyla, ne de öyle ciddi olarak andıkları vardı. On iki kadar adamın kanına girmiş ya da zevk için yedi çocuğu şişlemiş bir 'bahtsız', birdenbire, (o da belki yirmi yılda ancak bir kezcik) durduk yerde derin bir iç çeker ve, 'şu bizim ihtiyar generalcik sağ mıdır acaba?' derdi. Kimbilir, bunu söylerken belki gülümserdi de. İşte hepsi bu! Ama, kendisini yirmi yıldır unutmayan bu adamın kalbine 'ihtiyar generalcığın' nasıl bir tohum bıraktığını kim bilebilir? Kim bilebilir, Bahmutov, bir kişiliğin bir başka kişiliğe katılmasının, onu etkilemesinin, o insanın yaşamını, yazgısını nasıl değiştireceğini? Aslında bu bizim bilemeyeceğimiz sayısız gizli yanları olan bütün bir hayatı ilgilendiren bir şey... En iyi satranç oyuncusunun bile ancak birkaç hamle ilerisini tasarlayabildiğini söylerler. On oyun ötesini tasarlayabilen bir Fransız kumarbazdan, dâhi diye söz ediyordu gazeteler. Bir de buradaki hamle olasılıklarını, bilinemezlikleri düşünün... Birine tohumunuzu, 'sadaka'nızı atarken, yani her ne biçim altında olursa olsun birine bir iyilik yapılırken, kişiliğinizden bir şeyleri karşıya veriyor ve ondan da aynı şekilde bir şeyler alıyorsunuz demektir. Başka bir deyişle kişilikler birbirine katılmakta, birbirine eklenmektedir. Biraz daha dikkat karşılığında ise en beklenmedik keşifler ve bunların size sunacağı bilgilerin ödülü beklemektedir sizi. Bir süre sonra, yaptığınız bu işi bir bilim gibi görmeye başlarsınız ve sizin tüm yaşamınızı kaplar, içine alır bu bilim. Öbür yanda, düşünceleriniz cisimlenecek, yani saçtığınız –ve belki de sizin çoktan unuttuğunuz– tohumlar yeşerecek, gelişip büyüyecekler ve sizden başkalarına geçeceklerdir. Böylece kimbilir insanlığın geleceğinin belirlenmesinde de bir rol oynamış olacaksınız? Bu uğraşınızın bilgisi ve bütün bu yaşam, sonunda sizi devasa bir tohuma sahip olmak, yani dünyaya muazzam bir düşünsel miras bırakmak düzeyine getirir ve böylece... falan filan... epeyce bir konuştum.

'Ama bu arada sizden bir yaşamın esirgendiğini de unutmamak gerek!' dedi Bahmutov coşkuyla ve birine serzenişte bulunur gibi.

O anda tam köprü'nün üzerindeydik; korkuluklara dayanmış, Neva'nın sularını seyrediyorduk. Korkuluklara daha bir abanarak:

'Biliyor musunuz,' dedim, 'aklıma ne geldi?'

'Kendinizi nehre atmak mı?' dedi Bahmutov korkuyla. Belki de aklımdan geçeni yüzümden okumuştı.

'Yok canım,' dedim, 'şöyle bir şey: önümde yaşam diye iki, üç, bilemediniz dört aylık bir süre var. Ama diyelim ki yalnızca iki aylık bir sürem var ve benim de içimden müthiş bir şekilde iyilik yapma arzusu yükseliyor; bizim doktorunki gibi epey bir koşuşturma, telaş, uğraş isteyen bir iyilik... Bu durumda önümde bu işe yetecek zaman olmamasından dolayı bunu geri çevirip kendime daha az zaman isteyen, 'olanaklar'ıma uygun başka bir 'iyilik' aramam gerekecek... Eglenceli bir düşünce, öyle değil mi?'

Zavalı Bahmutov! Benim için nasıl da kaygılandı... Bana evimin kapısına dek eşlik etti; öyle nazikti ki yolda beni yatıştırma, avutmak adına tek bir şey söylemedi, hemen hiç konuşmadı. Vedalaşırken elimi kuvvetle sıktı ve ziyaretime gelmesine izin vermemi istedi. Ben de, beni 'avutmak için' gelmesinin (ağzını açıp tek kelime bir şey söylemese bile, gelişinin yine de avutma amaçlı olacağını açıkladım ona), her seferinde bende daha çok ölüm hissi uyandıracağını söyledim. Omuzlarını kaldırdı, ama düşüncemi de kabul etti; beklemediğim kadar kibar, nazik bir hava içinde ayrıldık birbirimizden.

İşte o akşam, o gece serpilmiş oldu, 'son inanç'ımın ilk tohumları. Bu yeni düşünceye adeta doymazca saldırdım, en ince ayrıntılarına dek ve bütün görünüşleriyle doymazca inceledim onu (o gece gözümü kırpmadım); bu düşüncenin derinlerine indikçe, bu düşünceyi benimsedikçe, korkmaya da başladım ondan. Sonunda etkisinden günlerce kurtulamadığım müthiş bir korkunun pençesine düştüm. Bu büyük korku üzerinde düşünürken kanımı donduran bir sonuca ulaştım: demek ki 'son inancım' içime iyice yerleşmişti ve ne yapıp edip kendi çözümünü yaratacaktı. Benimse böylesi bir çözüme cesaretim el vermiyordu. Ama üç hafta sonra o cesareti buldum kendimde, yalnız çok tuhaf bir şekilde.

Burada, bu açıklamamda bir sürü sayı, tarih verip duruyo-

rum. Kuşkusuz kısa bir süre sonra bunlar hiçbir anlam ifade etmeyecek benim için, ama şimdi (belki de yalnızca şu anda), davranışımı yargılayacak olanların, 'son inancım'ın hangi düşünce zincirini, hangi mantık aşamalarını izlediğini açık görmelerini istiyorum. Az önce yukarda, 'son inancım'ı uygulamak için gerekli cesareti bulamadığımdan söz etmiştim; bu cesarete sanırım sözünü ettiğim düşünce zincirleri, mantık aşamaları sonucunda değil, bu süreçle hiç ilgisi olmayan çok tuhaf bir gelişmenin etkisiyle kavuşabildim. On gün kadar önce burada ayrıntılarına girilmesine hiç gerek olmayan bir iş için Rogojin uğramıştı bana. Hiç görmediğim, ama hakkında çok şey duyduğum biriydi Rogojin. Kendisine istediği bütün bilgileri verdim, o da hemen gitti; bana yalnızca bu bilgileri almak için uğramıştı, dolayısıyla da ilişkimizin böylece sona ermesi gerekiyordu. Ama son derece ilgimi çekmişti Rogojin. O gün sürekli olarak tuhaf düşüncelerin etkisi altında hissettim kendimi ve ertesi gün ona gitmeye, ziyaret borcumu ödeme-ye karar verdim. Sanırım Rogojin ziyaretimden pek hoşlanmadı, hatta bu tanışıklığı sürdürmenin hiç mi hiç gerekmediğine ilişkin 'kibarca' dokundurmalarda bile bulundu; ama yine de ben son derece ilginç bir saat geçirdim Rogojin'in evinde, sanırım onun için de öyle oldu bu. Aramızda müthiş bir kontrast vardı: ben günleri sayılı biriydim, o ise hayat doluydu, hayatı, şu anı yaşıyordu; 'son' mantık aşamalarıymış, düşünce zincirleriymiş, tarihler, sayılarmış... bunların hiçbiri...belki yalnızca şey... kafayı taktığı o şey dışında, bunların hiçbiri umurunda değildi. Bay Rogojin, düşüncesini dile getirecek sözcüğü bulmaktan aciz bu kötü edebiyatçıyı, 'kafayı takmak' deyiminden dolayı bağışlasın. Hiç mi hiç sevecen biri olmamasına ve başkalarını umursamayan biri izlenimi bırakmasına karşın, pek çok şeyi anlayabilen biri gibi gördüm, Bay Rogojin'i. 'Son inancım'a ilişkin açıkça bir şey söylemememe karşın, beni dinlerken nedense bunu anlamış gibi geldi bana. Hiçbir şey söylemedi; inanılmaz suskun bir insan. Çıkarken, 'aramızdaki bütün farklılıklara ve aykırılıklara karşın,' dedim ve ekledim: 'les extrémités se touchent*' (Rusçasını da söyledim bunun), dolayısıyla, 'son inancımın' farkındaymışsınız gibi geldi

(*) Karşıt(huy)lar uyuşur (Fr.).

bana.' Buna yanıtı yüzünü asmak oldu. Gidip kasketimi getirdi, ama sanki gitmeyi ben istiyormuşum gibiydi davranışları; nezaketle kapıya kadar uğurluyormuş maskesi altında resmen o iç karartıcı evinden kapı dışarı ediyordu beni. Evi müthiş etkilemişti beni; tam anlamıyla mezara benziyordu; ama o sanki beğeniyordu evini... aslında bunun da şaşılacak bir yanı yok; hayatı öylesine doğrudan, öylesine dolu dolu yaşıyordu ki, hiç dekor ihtiyacı duymuyordu.

Rogojin'e yaptığım bu ziyaret beni çok yormuştu. Aslında sabahıtan da kendimi iyi hissetmiyordum. Akşama doğru bütün gücünden düşerek kendimi yatağa attım; zaman zaman ateş basıyordu, arada bir de sayıkladığım oluyordu, buna karşın Kolya'yla –Kolya on bire kadar bendeydi– bütün konuştuklarımızı hatırlayabiliyordum. Arada bir gözlerim kapandığında ise hep Ivan Fomiç Surikov'u görüyordum: eline milyonlar geçmiş, paraları nereye koyacağını bilemiyor, epeyce bir koşuşturduktan, çalacaklar hazinemi diye korku içinde titredikten sonra da toprağa gömmeye karar veriyordu. Ama ben kendisine böyle bir hazineyi toprağa gömmektense, 'dondurduğu' çocuğunu mezardan çıkarıp ona bu altınlardan bir tabut döktürmesini salık veriyordum. Surikov da güya benim bu alayımı minnet gözyaşlarıyla karşılıyor ve hemen uygulamaya girişiyordu. Ben de tükürüp yanından uzaklaşıyordum. Uyayıp kendime geldiğimde Kolya bu süre içinde hiç uyumadığını söyledi bana; güya sürekli olarak Surikov üzerine konuşmuşum kendisiyle. Son derece şaşkın duruma düştüğüm, acılara gömüldüğüm anlar oluyordu; sonuçta Kolya büyük bir tedirginlikle ayrıldı yanımdan. Kolya'nın ardından kapıyı kilitlemek için kalktığımda, birden, o gün Rogojin'in evindeki salonların en iç karartıcılarından birinde, bir kapının üzerinde gördüğüm tabloyu anımsadım. Geçerken onu bana kendisi göstermişti; resmin önünde beş dakika kadar durduğumu anımsıyorum. Sanatsal anlamda hiçbir şey yoktu resimde, ama bana tuhaf bir tedirginlik vermişti.

Çarmıhtan henüz indirilmiş İsa görölüyordu resimde. Bana hep ressamın çarmıha gerilmiş ya da çarmıhtan indirilmiş İsa'yı yüzüne sıradışı bir güzelliği çağrıştıran çok hoş bir gölge vererek çizerlermiş gibi gelir. Uğradığı en korkunç işken-

celer sırasında bile onun bu güzelliğini koruduğunu vurgularlar. Rogojin'in evindeki İsa tablosunda ise güzellikten en ufak bir iz yoktu. Daha çarmıha gerilmeden önce büyük acılar çekmiş, yaralar almış, işkencelerden geçmiş, sırtında haçını taşıırken muhafızlarca dövülmüş, halk tarafından taşlanmış, haçın altında ezilmiş ve sonunda altı saat (benim hesabıma göre en az bu kadar) çivilenmiş olarak haçta kalma acısını yaşamış bir insanın ölüsüydü. Aslında bu yüz çarmıhtan daha şimdi indirilmiş birinin yüzüydü, dolayısıyla da hâlâ pek çok canlı, sıcak şeyi barındırıyordu; öylesine ki, ölünün yüzünden sanki şu anda duymakta olduğu acıları okumak mümkündü (resam doğrusu bunu çok iyi yakalamıştı!). Doğallıktan hiç sapılmamıştı resimde; çekilen böylesi acılardan sonra kim olursa olsun insanın ölüsü gerçekten de böyledir. Kilisenin, Hristiyanlığın daha ilk yüzyıllarında İsa'nın simgesel değil gerçek anlamda acı çektiği, dolayısıyla da haça gerilmiş bedeninin tümüyle doğa yasalarının hükmü altında olduğu yolundaki görüşünü biliyorum. Resimdeki İsa'nın yüzü yara bere içindeydi; aldığı darbelerden kanamış, çürümüş, şişmiş, morarmış, parçalanmıştı; gözleri açıktı, gözbebekleri kaymıştı; kocaman göz akları ölümün donukluğunu yansıtıyordu. Ama tuhaftır, işkencelerden geçmiş bu insan ölüsüne bakarken insanın aklına tuhaf bir soru geliyordu: eğer bütün onu izleyenler, öğrencileri, ama özellikle de gelecekteki havarileri, müritleri, ardı sıra yürüyen, haçın çevresinde duran kadınlar, ona iman eden, tapan bütün o insanlar, eğer o sırada o tam böyle bir ölü idiyse (ki kesinlikle böyle olmalıydı), böylesi eziyetler çekerek can vermiş birinin dirilebileceğine nasıl inanmışlardı? İnsanın aklına burda ister istemez madem ölüm böylesine dehşet verici, doğa yasaları böylesine güçlü, o zaman bunlar alt edilebilir mi? sorusu geliyor. Yaşarken, yasalarına boyun eğdiği dogayı alteden ve 'Talifa kumi' diye bağırarak ölü genç kızı, 'Lazar, çık dışarı' diyerek ölü Lazar'ı diriltten o, bu yasalarla baş edemedikten sonra biz nasıl baş ederiz? Bu tabloya baktığında doğa insanın gözünde çok güçlü, çok büyük, acımasız bir hayvan ya da bundan da çok, evet, ne kadar tuhaf olsa da, bundan da çok, yepyeni bir büyük makina gibi canlanıyor: çok değerli bir varlığı, tek başına bütün doğaya, onun yasalarına ve hatta

belki de yalnızca onun ortaya çıkmasına vesile olmak için yaratılmış olan bütün yeryüzüne bedel, son derece değerli, eşsiz bir varlığı yakalamış, anlamsızca, bönce içine almış, parçalara ayırmış ve yalayıp yutmuş bir makina... Bu tabloda belki de, özellikle, herkesin boyun eğdiği ve sizi de ister istemez etkisi altına alan o karanlık, küstah, anlamsız-sonsuz güç canlandırılmış. Ölünün çevresinde yer alan ve hiçbirini tabloda görmediğimiz insanlar o akşam bir anda bütün umutlarını, hatta belki de inançlarını paramparça eden korkunç bir acıyı ve kuşku-yu yaşamış olmalıydılar. Asla kurtulamayacakları bir düşünc-yi de içlerinde götürerek her biri bir yana dağılıp gitmişti belki de. Öğretmen de eğer idam edilmeden önce kendisinin şu tab-lodaki halini görebilseydi, çarmıha kendiliğinden çıkar ve şimdi olduğu gibi ölür müydü? Tabloya baktığınızda işte bu soru da karşınıza dikiliyordu.

Bütün bunlar Kolya'nın gidişini izleyen bir buçuk saatlik sü-re içinde kesik kesik, belki de gerçekten birer sayıklama ola-rak, kimi kez de bir hayal halinde gözümde canlanıyordu. Şek-li şemai olmaya bir şeyi insan gözünde nasıl canlandırabilir? Ama benim bu sınırsız gücü, bu sağır, küt, dilsiz varlığı tuhaf ve akıl almaz bir biçimde gözümde canlandırabildiğim oluyor-du. Sanki biri, elinde mum, önüme düşüp bana kocaman, iğ-renç bir örümceği göstererek, işte o gücü büyük, kara, sağır ya-ratık bu, diyor ve buna benim öfkelenmem üzerine de benimle alay ediyordu. Odamda, tasvirlerin bulunduğu köşede geceleri hep bir kandil yanar; ışık denebilecek bir ışığı yoktur, donuk, zavallı bir aydınlık... ama yine de etrafı seçmek, hatta tam kan-dilin dibinde, okumak bile mümkündür. Sanırım vakit gece yarısını geçiyordu, gözlerim açık yatıyordum yatağımda; bir-den odamın kapısı açıldı ve içeri Rogojin girdi.

Arkasından kapıyı kapadı, bir süre sessizce bana baktı ve yine öyle sessizce tasvirlerin bulunduğu köşeye, tam kandi-lin önünde duran iskemleye gitti. Çok şaşırmıştım ve acaba ne yapacak diye beklemeye başladım. Rogojin sehpaye dayanmış sessizce bana bakıyordu. Böylece iki, üç dakika geçti. Onun bu sessiz duruşuna çok içerlediğimi hatırlıyorum. Niye ko-nuşmuyordu? Böyle geç vakit gelmesi de, kuşkusuz, tuhaftı, ancak nedense buna pek de şaşırmadığımı hatırlıyorum. Hat-

ta, tersine: sabah her ne kadar kendisine düşüncelerimi açıkça söylemediysem de, kafamdan geçenleri anladığını biliyordum. Konu çok duyarlı bir konu olduğu için de, bunun üzerine konuşmak için bir kez daha gelinebilirdi, hem de vakit ne kadar geç olursa olsun. Ben bunun için geldiğini sanıyordum. Sabah pek de dostça ayrılmamıştık birbirimizden. Hatta iki kez alay eder gibi baktığını hatırlıyordum bana. Şu anda da vardı bakışlarında aynı alay ve ben buna içerliyordum. Bunun bir hayal ya da sayıklama değil, Rogojin'in kendisi olduğundan başlangıçta hiç kuşku yoktu. Aklımın köşesinden bile geçmedi böyle bir düşünce.

Rogojin habire oturuyor, alaylı alaylı bana bakmayı sürdürüyordu. Yatağımın içinde öfkeyle döndüm, tıpkı onun masaya dayandığı gibi yastığıma yaslanıp ne kadar sürerse sürsün inatla konuşmadan beklemeye karar verdim. Nedense ille de konuşmaya ilk onun başlamasını istiyordum. Böylece galiba bir yirmi dakika geçti. Birden aklımdan, 'Ya bu Rogojin değil de, bir hayalse?' düşüncesi geçti.

Hayatımda hiç hayal görmemiştim: ne hastayken, ne de başka zaman... Ama, hayallere falan inanmadığım halde, çocukken, bir kezcik bile hayal görecektim hemen oracıkta ölecekmişim gibi gelirdi. Hoş, şimdi de öyle gelir ya... Buna karşın, aklımdan bunun Rogojin değil, yalnızca bir hayal olduğu düşüncesi geçtiğinde hiç korkmadığımı hatırlıyorum... Hatta, buna kızdım bile. Tuhaf ama, bunun hayal mi, yoksa Rogojin'in kendisi mi olduğu beni o kadar da ilgilendirmiyordu sanki... Aklım o anda, Rogojin'in üzerinde gündüz sabahlık ve terlik varken, şimdi beyaz yelek, beyaz kravat ve frak olmasıyla daha çok meşguldü sanki.. Kafama takılan bir başka düşünce de, bu eğer bir hayalse ve ben de ondan korkmuyorsam, niye yanına gidip bundan emin olmadığımı. Belki de cesaretim yoktu böyle bir şeye, korkuyordum. Korkuyor olabileceğimi düşünür düşünmez bir anda her yanıma buz kesti; sırtımın ürperdiğini, dizlerimin titrediğini hissediyordum. Tam o anda Rogojin korktuğumu anlamış gibi doğruldu, ağzını gülme hazırlığı yaparcasına oynattı; gözleri kımlıtsızca üzerime çevriliydi. Öylesine çileden çıkmıştım ki, her an üzerine atılabilirdim; ama ilk konuşan olmamak kararımı hatırlayarak ya-

tağımda kaldım; öte yandan onun Rogojin olup olmadığından da hâlâ emin değildim.

Bu durum ne kadar sürdü, bu arada benim daldığım, kendimden geçtiğim oldu mu, hatırlayamıyorum. Yalnız, Rogojin sonunda yerinden kalktı, tıpkı geldiğinde yaptığı gibi dikkatle bana baktı, –artık gülmüyordu– usulca, nerdeyse parmak uçlarında yürüyerek kapıya gitti, araladı, çıktı ve kapıyı ardından usulca kapadı. Yatağımdan kalkmadım; gözlerim açık ne kadar yattım bilmiyorum; düşünüp duruyordum... ne düşündüğümü Tanrı bilir... nasıl daldığımı da hatırlamıyorum. Ertesi gün saat on gibi kapının çalınmasıyla uyandım. Öyle kararlaştırmıştık: saat ona dek ben kapıyı açıp çay getirmeleri için seslenmezsem, Matryona kendisi gelip kapımı çalacaktı. Matryona'ya kapıyı açarken, aklıma birden Rogojin'in kilitli kapıyı nasıl açıp içeri girdiği geldi. Evdekilerden bütün kapılarımızın gece kilitlendiğini öğrenince gerçek Rogojin'in eve girmesinin olanaksız olduğu sonucuna vardım.

Ayrıntılarıyla yazdığım bu özel olay, 'kararımı kesinleştirmem'in nedeni oldu. Demek ki, kararımın dönülmez bir nitelik almasında mantığım değil, duyduğum nefret etkili olmuştu. Böylesine tuhallaşan ve beni örseleyen, inciten, üzen bu hayatta kalmanın hiçbir anlamı yoktu. Bu hayal beni alçaltmıştı. Örümcek görüntüsü alan kara güce boyun eğmezdim. Ancak hava kararmaya başladığında kendimi yeterince güçlü ve kararlı hissedebildim; üzerimden bir yük kalkmış, ferahlamıştım sanki. Bu henüz ilk adımdı; öteki adım için Pavlovsk'a gittim. Burayı yeterince açıkladığımı sanıyorum.

VII

Cep tipi, küçük bir tabancam vardı. Çocukken, düellolar ve haydut saldırıları üzerine yazılmış öykülerden hoşlanmaya başladığım, düelloya çağrıldığımda üzerime yöneltilmiş silah karşısında nasıl hiç korkmadan ve soyluca duracağımı düşlediğim o gülünç çağda edinmiştim onu. Tabancanın bulunduğu kutudan iki kurşun, barut boynuzundan da üç atımlık barut çıktı. Beş para etnez bir tabancaydı, yana doğru atıyordu

ve herhalde on beş adımdan ötesine etkili de değildi; ama şakağa dayandığında kafatasında bir delik açacağı kesindi.

Pavlovsk'ta, gün doğarken ölmeyi planlamıştım; evdekileri rahatsız etmemek için parkta yapacaktım bu işi. 'Açıklama'm, polise her şeyi açıklayacaktı. Ruhbilim heveslileri başta olmak üzere dileyen dilediği yorumu yapabiliirdi. Tabii açıklamamın herkes tarafından bilinmesi, istemediğim bir şeydi. Prens'ten kendine bir kopya ayırmasını, bir kopya da Aglaya Ivanovna Yepançina'ya vermesini rica edeceğim. Son istegim budur. Iskeletimi, bilimin yararlanması için tıp fakültesine bağışlıyorum.

Üzerimde hiçbir yargılayıcı güç kabul etmem; şu anda da bütün yargılayıcı güçlerin üstünde olduğumu düşünüyorum. Geçenlerde aklıma gelen bir varsayım beni nasıl da güldürmüştü: tutup bir kişiyi, hatta bir anda on kişiyi öldürsem ya da dünyada en korkunç suç neyse, onu işlesem, kalan iki üç haftalık ömrüm karşısında beni yeterince cezalandırabilme olanğından yoksun kalmak mahkemeyi nasıl etkilerdi acaba? Onların hastanelerinde, sıcacık odalarda, doktor bakım ve gözetiminde, evimdekinden çok daha konforlu koşullar altında ölmek! Benim durumumdaki insanların akıllarına şakacıktan da olsa böyle düşünceler neden gelmesin? Aslında gelmediğini de söyleyemeyiz; bizde epey neşeli insan var.

Üzerimde hiçbir yargılayıcı güç kabul etmem, dedim ama, sağır ve dilsiz bir davalı olarak yargılanacağımı biliyorum. Söyleyecek sözüm var, bunları söylemeden gitmek istemiyorum; ama kendimi savunma zorunluluğıyla söylenmiş sözler değil, tümüyle özgür sözler olacak bunlar! Özürler sıralayıp kendimi haklı göstermeye çabalamayacağım; canım öyle istediğı için konuşacağım; kimseden, hiçbir şey için özür dileyemem!

Bir kez, işin içinde şöyle bir tuhaflık var: kim, hangi hakla ve ne adına bana iki-üç haftalık ömrü çok görebilir, bu hakkımı elimden alabilir? Hangi mahkemenin böyle bir yetkisi vardır? Benim yalnızca mahkûm olmam da değil, ceza süremi uslu uslu yatarak tamamlamam kime gerekli? Kim duyuyor bu ihtiyacı? Gerçekten de kimin, ne adına böyle bir ihtiyacı olabilir? Ahlak adına mı? Sağlığı, gücü yerinde bir adam olarak, 'yakınlarıma yardım edecek yerde' canıma kastetmiş olsaydım, hayatımla sorumsuzca oynamakla eleştirilebilirdim ve bunu anlayışla kar-

şıldardım. Ama şimdi? Kalan yaşam süremle ilgili hükmün yüzüme okunmasından sonra? Bu ne menem bir ahlaktır ki, sizden hayatınızdan da fazlasını ister? Siz, ölümün sizin için belki de yaşamaktan daha iyi olduğuna sizi inandırmak üzere Hristiyanca kanıtlar sıralamak için gelen Prens'in (onun gibi Hristiyanlar önünde sonunda bu düşünceye ulaşırlar; üzerinde konuşmayı en sevdikleri konudur bu onların) vaazlarını dinleyerek bedeninizdeki son yaşam kırıntılarını da teslim ederken, o boğazınızdan çıkacak can çekişme hırıltılarının peşindedir? Şu gülünç 'Pavlovsk ağaçları'yla söylemek istedikleri ne acaba? Yaşamımın son saatlerinin hoş geçmesini sağlamak mı? Kendimi ne kadar avutur, oyalarsam, benim Meyer duvarımı ve üzerindeki safça yazıları benden gizlemek için önüme sürdükleri hayatı ve sevgiyi çağrıştıran bu son hayallere kendimi ne kadar kaptırırsam, o kadar mutsuz olacağımı nasıl olur da anlamazlar? Madem bu uçsuz bucaksız şölen sofrasında bir ben fazlalığım, bu güzel doğanızdan, Pavlovsk parkınızdan, gün doğumlarınızdan-gün batımlarınızdan, mavi göğünüzden, kendinden hoşnut yüzlerinizden bana ne! Ben eğer şuracıkta, üzerine vuran ışın demeti içinde vızıldayan minnacık sineğin bile bu şölen sofrasında, bu koroda yeri olduğunu, bu yerini bildiğini, yerini sevdiğini ve bundan mutluluk duyduğunu, bir tek benim istenmeyen bir bebek gibi düşürüldüğümü ve sadece korkaklığımdan bunu bugüne dek anlayamadığımı tek bir dakika, tek bir saniye bile unutmamak zorundaysam, bana ne bütün bu güzelliklerden! Ah, biliyorum, Prens ve bütün ötekiler bu 'hırçın, kin dolu' sözler yerine, Milvua'nın⁹ ahlakın utkusunu yücelten dizelerini okumamı ne çok isterlerdi:

O, puissent voir votre beauté sacrée

Tant d'amis sourds à mes adieux!

Qu'ils meurent pleins de jours, que leur mort soit pleurée

*Qu'un ami leur ferme les yeux!**

9 Hem Fransızca dizeler yanlış aktarılıyor hem de ozanın adı: bu dizeler Milvua'ya değil, Jilber'e aittir (1751-1780).

(*) Bırakın görsün kutsal güzelliğinizi.
Benim gidişimi duymayan bunca dost!
Kocayınca ölsünler ve aglansın ölümlerine
Bir dost kapasın gözlerini de!

Ama inanın, ey saf insanlar, inanın bana, ahlakı ululayan bu dörtlükte, Fransız şiiriyle dünyanın bu akademik kutsanmasında öyle gizli safralar, kafiyelerde teselli bulan öyle uzlaşmaz bir hınc var ki, ozanın kendisi bile tuzaga düşerek bu büyük hıncı dokunaklı gözyaşları sanmış... ve böyle de ölüp gitmiş; ışıklar içinde yatsın! Bilin ki, insanın kendi gszlgn ve hiligini algılamasında öyle bir ayıpsınırı vardır ki, insan bundan ileriye gidemez; çünkü bu sınırdan sonra kendi ayıbından büyük haz duymaya balar. Elbette bu bağlamda boyun eğerlik, tevekkül büyük güçtür, kabul ediyorum... ama dinin benimsediği anlamda değil.

Din! Sonsuz yaşamı kabul ediyorum, sanırım hiçbir zaman da yadsımadım bunu. Varsın bilinç, yüce gücün istenciyle ısın; varsın bilinç dönüp dünyaya baksın ve 'ben varım!' desin; aynı yüce g, birtakım nedenlerle –hatta hiç hiçbir neden açıklamaksızın– varsın ona yok olmayı buyursun... bütün bunları kabul ederim, ama yine de şu soru yerli yerinde durmuyor mu: Bütün bunlar için neden benim boyun eğerliğime gerek duyuluyor? Beni yiyecek olanlar neden öylece yemiyorlar da, üstüne bir de beni yedikleri iin övgüler dzmemi bekliyorlar? İki hafta daha beklemek istemeyiime orada birileri gcenir mi acaba? Buna inanmam. Burada, benim mini minnacık yaşamıma, bir atomun yaşamına gerek duyulmuş olması olasılığı daha güçlü gibi geliyor bana: genel uyum içinde bir köşk eksikliği gidermek için, bir artı-eksi için, bir karşılığı vurgulamak vb. için... tıpkı her gün sayısız varlığın kurban edilmesinin gerekmesi gibi... Birileri lmedi mi çünkü, dünyanın kalan kısmı yaşayamaz (her ne kadar bu pek de yüce bir düşünce değilse de, böyle...). Olsun! Durmamacasına birbirinin ölümüne gereksinim duymadan bir yaşamın kurulamayacağını anlamaya hazırım; hatta bu yapıdan hiçbir şey anlamadığımı kabule de hazırım; ama sanırım yine de bildiğim bir şey var: bana 'ben varım!' deme bilinci verilmişse, var olduğumu algılayabiliyorsam, dünyanın düzeninde yanlışlar varmış, dünya başka türlü varlığını srdremezmi, bunlardan bana ne! Kim, ne iin yargılayabilir bundan sonra beni? Kim ne derse desin, bu asla kabul edilebilir bir şey değil... büyük haksızlık!

Öte yandan, nice istesem de, bir başka hayatın ve Tanrı'nın

yokluğu benim için tasavvur edilemez bir şey. Herhalde bunların hepsi var, ancak biz o başka hayattan da, onun yasalarından da bir şey anlamıyoruz. Ama madem bu anlaşılması böylesine zor, hatta bütünüyle anlaşılması olanaksız bir şey bu, özünü kavrayamadığım, kavrayabilme gücünde de olmadığım bir şeyden dolayı nasıl sorumlu tutulurum? Bu nokta da şöyle diyorlar: –tabii Prens de bu koronun içinde– boyun egmeliymiş, düşünüp akıl yürütmeden, sadece ahlaklı olmanın gereği olarak boyun egmeliymiş; bu uysallığın, boyun eğerliğin için öbür dünyada ödüllendirilirmişsin. Tanrı'yı nice uğraşsak da kavrayamayışımıza canımız sıkılarak, düşüncelerimizin Tanrı'dan kaynaklandığını varsayıyor ve böylece onu küçültmüş oluyoruz. Ama, yineliyorum: Madem onu anlamak olanaksız, anlayamadığı, anlayamayacağı şeyden dolayı insan nasıl sorumlu tutulur? Ve ben Tanrı'nın gerçek istencini, yasalarını anlayamadığım için nasıl yargılanabilirim? En iyisi dini burada bırakmak.

Hem bu kadar yeter. Bu satırlara geldiğimde güneş herhalde doğmuş ve 'gökyüzünde çınlamaya' başlamış olacak; sınırsız, sonsuz gücünü cömertçe tüm dünyaya yağdırmaya başlayacak. Yağdırsın varsın! Güç ve hayat kaynağına gözlerimi dikerek bu hayattan vazgeçeceğim! Doğmamak elimde olsaydı, böyle gülünç koşullarda var olmayı herhalde istemezdim. Ama ölmek –her ne kadar günlerim sayılıysa da– benim elimde. Elindeki güç kadar oluyor, insanın isyanı da!

Son açıklama: Üç haftam kalmış olmasına dayanamayacağım için ölmüyorum. Ah, hayır, buna gücüm yeterdi; istesem bana yöneltilen aşağılamalarla bile avunabilirdim; ama ben Fransız ozanı değilim ve böylesi avunmalar istemiyorum. Ve son olarak çok da gönül çelici bir yanı var işin: Üç hafta kararıyla doğa hareketlerimi öylesine kısıtlanış durumunda ki, kendi istencimle başlayıp bitirebileceğim tek iş, herhalde, intihar. Kimbilir, belki ben de bu işin bana sunduğu son bir fırsattan yararlanmak istiyordumdur? Kimi kez protesto da az şey değildir...”

“Açıklama” bitmişti; Ippolit, sonunda, sustu.

Edepsizlikte aşırılığın bir son düzeyi vardır ki, fazlaca sinirlenmiş ve kendinden geçmiş bir insan, hiçbir şeyden korkmaz, her tür rezaleti göze almıştır, hatta sevinç bile duyar bu durumundan. İn-

sanların üzerine atılırken, bir dakika sonra kendini çan kulesinden aşağı atmak ve böylece çıkabilecek bütün anlaşmazlıkları çözümlemek gibi pek de belirgin olmayan –ama kesin– bir amaç taşır. Bu ruh halinin belirtilerinden biri fizik gücün tükenmeye başlamasıdır. O ana dek Ippolit'i ayakta tutan olağanüstü, nerdeyse doğal olmayan gerilim artık bu son aşamaya gelip dayanmıştı. Hastalığın tükettiği on sekiz yaşındaki bu çocuk, aslında, ağacından kopmuş titrek bir yaprak gibi cılızdı; ama dinleyicileri üzerinde bakışlarını dolaştırdığı şu anda, son bir saattir ilk kez gözlerinde ve gülümsemesinde büyük bir gurur, aşağılayıcı bir iğrenme ifadesi belirdi. Çevresindekilere meydan okumada acele ediyordu. Ama dinleyicilerin de öfkeleri burunlanındaydı. Herkes sıkıntıyla söylene söylene masadan kalkıyordu. Yorgunluk, içki ve yaşadıkları gerginlik, hallerindeki perişanlığı, pejmürdeliği artırıyordu.

Ippolit birden yerinden fırlayarak:

“Güneş doğdu! Güneş doğdu!” diye bağırdı.

“Ne yani, doğmayacak mıydı?” dedi Ferdişçenko.

“Yine bütün gün yarıcağız...” dedi Ganya, gerinip esneyerek. “Bir de bütün ay böyle kurak giderse... Hadi, gidiyor muyuz Ptitsın?”

Ippolit kendinde değilmiş gibi dinliyordu bu konuşmaları; birden yüzünde renk diye bir şey kalmadı, titremeye başladı. Gözlerini Ganya'ya dikerek:

“Beni aşağılamak için sergilediğiniz bu kayıtsızlık çok beceriksizce!” dedi. “Siz bir alçaksınız!”

“Bu kadarı da fazla artık!” diye bağırdı Ferdişçenko, nara atar gibi. “Bu ne yahu! Bu ne zayıflık böyle!”

“Sadece aptal,” dedi Ganya.

“Bana karşı öfke dolu olduğunuzun farkındayım, baylar,” dedi Ippolit, sesi her kelimedede koparak; biraz kendine gelmiş gibiydi ama yine de zangır zangır titriyordu. Yazılarını göstererek: “Sayıklamalarım ile sizleri sıkıttığım için üzgünüm,” diye sürdürdü. “Belki de daha çok sıkmadığım için üzgünüm...” Yüzüne aptalca bir gülümseme yayıldı ve birden Yevgeniy Pavloviç'e döndü: “Ne dersiniz, Yevgeniy Pavloviç, sıkıttım mı sıkmadım mı, siz söyleyin!”

“Biraz uzun tutulmuş olmakla beraber...”

Ippolit hep öyle titreyerek, buyurur gibi:

“Açık olun! Hayatınızda tek bir kez olsun yalan söylemeyin!”

Yevgeniy Pavloviç küçük görürce yüzünü ondan başka yana çevirerek:

“Yapıp ettiğiniz hiçbir şey umurumda değil!” dedi. “Lütfen beni rahat bırakın!”

Pütsin, Prens’e yaklaşarak:

“İyi geceler, Prens,” dedi.

Bu sırada Vera:

“Gözünüzü ondan ayırmayın, şimdi kendini vuracak!” diye bağırdı, korku içinde İppolit’e doğru atılıp onu elinden yakaladı. “Güneş doğarken kendini vuracağını söylemişti, unuttunuz mu?”

Birkaç ses birden ve bu arada Ganya da, öç alır gibi bir sevinçle: “Merak etme, vurmaz,” dediler.

Kolya da İppolit’i elinden yakalayarak:

“Baylar, dikkatli olun!” diye bağırdı. “Gözünüzü ondan ayırmayın! Prens! Prens! Neden bir şey yapmıyorsunuz!”

Vera, Kolya, Keller ve Burdovskiy İppolit’in çevresinde toplanmışlardı; hep birden onu tutuyorlardı.

Burdovskiy de:

“Hakkı var, hakkı var!” diye bir şeyler mırıldandı; o da kendinde değil gibiydi.

Kafayı iyice bulan ve küstahlığı büsbütün artan Lebedev, Prens’e yaklaşarak:

“Emirlerinizi alayım, Prens?” dedi.

“Ne emri?”

“Hayır, müsaade buyrun, ben bugüne bugün ev sahibiyim, size saygıda kusur etmek istemem... Her ne kadar siz de ev sahibiyerseniz de, evimde böyle şey istemem... Bilmem anlatabildim mi?”

“Kendini vuramaz; çocukça bir şımarıklık bütün bu yaptıkları!” diye bağırdı General İvolgin; öfkeyle ve kendine tam bir güvenle söylemişti bunları.

Ferdişçenko da kendince ona arka çıktı:

“Hayda General!”

“Ben de biliyorum kendini vuramayacağını Generalim, saygıdeğer Generalim, ama yine de... ev sahibi olarak...”

Prens’le vedalaştıktan sonra elini İppolit’e uzatan Pütsin, birden:

“Bakın, Bay Terentyev,” dedi, “siz demin okuduğunuz açıklamanızda iskeletinizi tıp fakültesine bağışladığınızı söylüyordunuz

galiba? Bunu kendi iskeletiniz için... yani bizzat size ait olan kemikler için söylüyorsunuz, değil mi?"

"Evet, kendi kemiklerim için..."

"Aman öyle olsun... çünkü ne yanlışlıklar oluyor... Hele bir olaydan söz ettiler ki..."

Birden Prens'in bağırdığı duyuldu:

"Ne diye takılıp duruyorsunuz ona?"

"Nerdeyse ağlatacaklar," dedi Ferdişçenko da.

Ama İppolit'in ağladığı falan yoktu. Yerinde şöyle bir kımıldayacak oldu, ama çevresindeki dört kişi bir anda ellerinden kollarından sımsıkı yakalayiverdiler kendisini. Gülüşenler oldu.

"Buraya getirmekmiş amacı işi," dedi Rogojin. "Bütün o yazdıklarını da kendisini ellerinden kollarından tutsunlar diye okumuş anlaşılan. Hoşçakal, Prens. Oturup kalmışız, kemiklerim nasıl sızlıyor!"

"Gerçekten kendinizi vurmak niyetindeyseniz, Terentyev," dedi Yevgeniy Pavloviç gülümseyerek, "yerinizde olsam yaptıkları bütün bu komplimanlardan sonra sırf bunlara inat olsun diye bu işi yapmaktan vazgeçerdim."

İppolit sanki onun üzerine atılır gibi:

"Kendimi vurduğumu görmek için çıldırıyorlar adeta!" diye bağırdı. Konuşması kavga eder gibiydi.

"Sizin kendinizi vurduğunuzu göremeyeceklerine üzülüyorlar."

"Demek siz de göremeyecekleri kanısındasınız?"

"Sizi kışkırtmak istemem; ben, söylediğinizin tersine, sizin büyük olasılıkla kendinizi vuracağınızı düşünüyorum." Yevgeniy Pavloviç sanki onu korumak ister gibi bir tonla ve sözcükleri uzata uzata konuşuyordu.

"Bu kâğıtları onlara okumakla korkunç bir yanlış yaptığımı şimdi anlıyorum," dedi İppolit; birden büyük bir güvenle bakmaya başlamıştı Yevgeniy Pavloviç'e; bir arkadaşından dostça öğüt isteyen biri gibiydi şu anda.

"Durum gülünç," dedi Yevgeniy Pavloviç gülümseyerek, "ama, doğrusu, ben size nasıl bir tavsiyede bulunabileceğimi bilmiyorum..."

İppolit ona gözünü kırpmadan bakıyor ve susuyordu; zaman zaman kendinden geçtiği, gidip geldiği bile düşünülebilirdi.

"Şimdi, efendim, müsaade buyrun," diye mınıldandı Lebedev,

“yani şimdi şu olacak şey mi: ‘kimseyi rahatsız etmemek için par-
ka gider vururum kendimi!’ Üç basamak inip bahçeye çıkacağını
ve böylece kimseyi rahatsız etmeyeceğini sanıyor...”

Prens:

“Baylar. .” diye başlayacak oldu.

Ama Lebedev öfkeyle atılarak onun sözünü kesti:

“Saygıdeğer Prensım, müsaade buyurun da arz edeyim: siz na-
sıl bunun bir şaka olmadığını anladıysanız, konuklarınız da ya da
en azından konuklarınızın yarısı da aynı görüştedir; burada yapı-
lan bütün bu konuşmalardan sonra, onurunu kurtarmak için ken-
dini vurmak zorunda; bu durumda da ben ev sahibi olarak, tanık-
lar önünde sizi bu işe el atmaya çağırıyorum!”

“Peki ne yapabiliriz Lebedev? Size yardıma hazırım.”

“Şöyle yapacağız: ilkin, hepimizin önünde övündüğü tabanca-
sını bütün ıvır zıvırıyla birlikte çıkarıp hemen teslim edecek. Ta-
bancasını teslim ederse, ben de onun hasta oluşunu göz önüne ala-
rak bu gece bu evde kalmasına izin veririm; tabii bizzat benim gö-
zetimimde olarak... Yarın da çeker gider... canı nereye isterse ora-
ya... kusura bakmayın, Prens! Silahını vermezse, bir elinden ben
tutarım, öbüründen de General ve kendisini doğruca polise götür-
rürüz... iş kolluk güçlerinin sorumluluğuna geçmiş olur. Bay Fer-
dişçenko, ahbablığımızı düşünerek polis çağırmada bize yardım-
cı olur herhalde.”

Herkes bir ağızdan konuşmaya başladı; Lebedev iyice coşmuş-
tu, taşkınca hareketler yapıyor, Ferdişçenko polise gitmeye hazır-
lanıyor, Ganya ise ısrarla kimsenin kendini vurmayacağını yinele-
yip duruyordu. Yevgeniy Pavloviç susuyordu.

Ippolit birden Prens’e:

“Prens, siz hiç çan kulesinden aşağı uçtunuz mu?” diye fısıldadı.

“Ha-ayır,” diye karşılık verdi Prens saf saf.

“Bütün bu toplu nefreti öngörmedim mi sanıyorsunuz?” diye fı-
sıldadı yeniden Ippolit; gözleri parlıyor, Prens’e ondan gerçekten bir
yanıt bekliyormuş gibi bakıyordu. Birden topluluğa döndü ve: “Ye-
ter artık!” diye bağırdı. “Suç bende! Bütün suç bende! Lebedev, işte
anahtar!” Cüzdanından çelik bir halkaya takılı üç dört küçük anahtarı
çıkartıp uzattı. “İşte şu, sonndan bir önceki... Kolya size gösterir...
Kolya! Kolya nerede?” Kolya’ya bakınıyor, göremiyordu. “Hah, bur-
daymış... O size gösterir... bavulu birlikte hazırlamıştık. Eşlik edin

ona, Kolya! Prens'in çalışma odasında, masanın altında bavul. Anahtarları şu... bavulun en dibinde bir kutunun içinde... Tabancam ve barut boynuzu... Kolya bavula kendi elleriyle koydu, Bay Lebedev... Siz gösterectir... Yalnız yarın, sabah erken Petersburg'a giderken geri almak koşuluyla veriyorum size tabancayı. Beni duyuyor musunuz? Bunu Prens için yapıyorum, sizin için değil."

"Hah şöyle!" dedi Lebedev zehirli bir gülümsemeyle ve anahtarları kaptığı gibi bitişik odaya yöneldi.

Kolya, duraksadı; bir şey söyleyecekti sanki, ama Lebedev onu ardi sıra çekip götürdü.

Ippolit gülüşen konuklara bakıyordu. Prens onun şiddetli bir sıtma nöbeti geçiriyormuşçasına dişlerinin takırdadığını fark etti.

Ippolit hınçla:

"Ne kadar alçaklar!" diye fısıldadı yeniden; Prens'e bir şey söylerken hep eğilerek ve fısıldayarak konuşuyordu.

"Bırakın şimdi onları... perişan durumdasınız!"

"Şimdi, şimdi... şimdi gidiyorum."

Birden Prens'i kucakladı, sonra ona bakıp tuhaf bir gülümsemeyle:

"Belki de benim deli olduğumu düşünüyorsunuzdur," dedi.

"Hayır, ama siz..."

"Tamam, tamam, susun; bir şey söylemeyin; durun... gözlerinizi bakmak istiyorum... şöyle durun... bakayım... Bir İnsanla veda-laşayım..."

Ippolit yüzü çok solgun, şakakları ter içinde, kaçırmaktan korkar gibi kollarından sımsıkı tuttuğu Prens'e kımıltısız, suskun, on saniye kadar baktı.

"Ippolit, Ippolit, neyiniz var?" diye bağırdı Prens.

"Bitti... şimdi gidip uzanacağım... Güneşin sağlığına kadeh kaldırıp bir yudum içeceğim... İstiyorum, istiyorum bunu, bırakın beni!"

Masadan hızla kadehini aldı, yerinden fırladığı gibi bir anda verandadan bahçeye inen basamakların önüne gitti. Prens de arkasından koşacaktı ama aksi gibi tam o anda Yevgeniy Pavloviç vedalaşmak için kendisine elini uzatmıştı. Bir saniye geçti ve... birden verandadaki herkesten bir çılgılık koptu. Bunu tam bir kargaşa izledi.

Peki, olan neydi?

Verandanın çıkışına giden İppolit, sol elinde kadehi, sağ eli paltosunun sağ yan cebinde orada bir an durmuştu. Keller'in daha sonra dedigine göre İppolit'in bundan önce de sağ eli hep paltosunun sağ cebindeydi; örneğin Prens'le konuşurken, onun omuzuna, yakasına hep sol eliyle dokunuyor, bu sırada sağ eli hep cebinde duruyordu. Tabii Keller'in kuşkusunu çekmişti bu durum. Bu kuşkuyla ya da tedirginlikle diyelim İppolit'in arkasından atılmış, ama yetişememişti. Bir an İppolit'in sağ elinde parlayan bir şey görmüş, aynı anda da şu küçük cep tabancasının şakağına dayanmış olduğunu ayırt etmişti. Keller hemen onun üzerine atılmış, ama aynı anda da İppolit tetiği çekmişti. Tetiğin düşmesiyle sert, kuru, metalik bir şakırtı duyulmuş ama patlama olmamıştı. İppolit, üzerine atılan Keller'in kollarına yığılıp kalmış, belki de gerçekten kendini öldürdüğünü düşünerek bayılmıştı. Silah artık Keller'in elindeydi. İppolit'i bir sandalyeye oturtmuş ve çevresini sarmışlardı; herkes bağıra bağıra bir şeyler söylüyor, bir şeyler soruyordu. Tetiğin çekilmesini, horozun düşme sesini herkes duymuştu, ama bunu yapan insan karşılarında capcanlı duruyordu ve kendisinde en ufak bir sıyrık bile yoktu. İppolit de neler olup bittiğini anlamadan oturuyor, çevresindekilerin yüzüne anlamsız, boş bakışlarla bakıyordu. Lebedev ve Kolya tam bu sırada koşarak içeri girmişlerdi.

"Tutukluk mu yaptı silah?" diye soranlar oldu.

"Belki de doldurulmamıştı?" diye tahmin yürüttü kimileri de.

Tabancayı inceleyen Keller:

"Silah dolu!" dedi.

"O zaman tutukluk yaptı?"

"Kapsül konmamış," diye açıkladı Keller.

Bunu izleyen sahnenin ne denli acınası olduğunu anlatmak gerçekten zor. Başlangıçtaki genel telaş ve korku yerini hızla gülüşmelere bıraktı; kimileri hatta oç almanın sevincini yaşamış gibi kahkahalarla gülüyordu. İppolit, kriz geçirir gibi hıçkırıklardan sarsılıyor, ellerini ovuşturuyor, önüne gelenin üzerine atılıyor, hatta iki eliyle yakaladığı Ferdişçenko'ya kapsülü bile bile koymamak gibi bir durumun olmadığına, bunu gerçekten unuttuğuna yeminler ediyordu. Kapsüller işte burada, yelek cebindeydi ve hepsi on taneydi (kapsülleri avucuna alıp herkese gösteriyordu). Tabancanın kazara cebinde patlamasından korktuğu için önceden

koymamıştı kapsülü; kullanacağım zaman nasılsa bir fırsatını bulur, koyarım diye düşünmüştü, ama işte unutup gitmişti. Prens'e, Yevgeniy Pavloviç'e atılıyor, Keller'e yalvarıyordu: silahını geri istiyordu, çünkü "şerefi lekelenmişti" ve bu lekeyi kesinlikle temizlemesi gerekiyordu.

Sonunda gerçekten kendini kaybetti. Onu Prens'in çalışma odasına götürdüler. Artık iyice ayılmış olan Lebedev doktor çağırması için hemen birini gönderdi, kendi de kızı, oğlu, Burdovski ve General'le birlikte hastanın başında kaldı. Ippolit götürülürken Keller odanın ortasına ilerledi ve her sözcüğü tek tek vurgulayarak, coşkusunu ve kararlılığını iyice belirten bir tonla, tane tane:

"Baylar," dedi, "aranızdan biri benim yanımda silaha kapsülün bile bile konulmamış olduğuna ilişkin en ufak bir kuşku belirtir ve bu zavallı delikanlının bir güldürü oynamakta olduğu gibi bir iddiada bulunacak olursa, karşısında beni bulur!"

Kimse ona karşılık vermedi. Konuklar en sonunda topluca ve telaşla dağıldılar. Pütsin, Ganya ve Rogojin birlikte çıktılar.

Yevgeniy Pavloviç'in de gitmeye davrandığını gören Prens şaşırdı.

"Hani herkes gittikten sonra benimle konuşacaktınız?" dedi.

Ordaki bir sandalyeye oturan, Prens'i de yanındaki bir sandalyeye oturtan Yevgeniy Pavloviç:

"Öyleydi," dedi. "Ama bir süre için erteledim bu konuşmayı. İtiraf ederim epeyce şaşkın durumdayım, siz de öylesiniz. Kafam allak bullak oldu... oysa sizinle konuşmak istediğim konu benim için de, sizin içinde çok önemli. Biliyor musunuz, Prens, hayatımda tek bir kez olsun dürüstçe, ama her bakımdan dürüstçe ve hiçbir art niyet olmaksızın bir iş yapmak istiyorum, ama şimdi, şu anda böyle bir şeye hazır değilim. Kimbilir, belki siz de öylesinizdir... yani... neyse, sonra konuşuruz. Üç gün kadar Petersburg'da olacağım, bu süre içinde belki durum benim için de, sizin için de daha bir açıklık kazanır."

Bunu söyledikten sonra sandalyesinden kalktı; zaten oturmuş olması tuhaftı. Keyifsiz ve sinirli gibi geldi Prens'e; bakışları da az önce, konuşmak istediğini söylerkenki bakışlar değildi, değişmiş, düşmanca bakmaya başlamıştı sanki.

"Hastanın yanına mı gideceksiniz şimdi?" dedi Yevgeniy Pavloviç, Prens'e.

“Evet,” diye mırıldandı Prens. “Başına bir iş gelmesinden korkuyorum.”

“Korkmayın... herhalde bir altı hafta kadar daha yaşar... belki de burada büsbütün düzelir. Aslında en iyisi yarın defedin gitsin evinizden.”

“Hiçbir şey söylemeyerek belki de onu buna ben kışkırttım? Kendini öldüreceğinden kuşkulandığımı düşünmüş olabilir? Ne dersiniz, Yevgeniy Pavloviç?”

“Hiç de değil. Onunla ilgilenmekle, onun için kaygılanmakla ne kadar iyi bir insan olduğunuzu gösterdiniz siz. Salt övgü toplamak için ya da kimsenin kendilerini övmemesine kızdıkları için intihar edenler olduğunu duymuş ama gerçek hayatta görmemiştim. Burada önemli olan ne biliyor musunuz: bir insanın böylesine zayıf olması ve bunu açık açık göstermesi... kırk yıl dursam aklıma gelmezdi doğrusu. En iyisi yarın dehleyin onu burdan.”

“Kendisini yeniden vurmaya kalkışabilir diye mi?”

“Hayır, bir daha böyle bir şeye kalkışmaz. Ama bu yerli malı Lasenerlerden¹⁰ de sakının derim. Bakın yineliyorum: yeteneksiz, sabırsız ve açgözlü bir hiç bu adam ve cinayetler böyleleri için en sıradan sığınaklardır.”

“Peki, bir Lasener mi bu?”

“Roller farklı olabilir, ama özleri aynı. Beyimizin tıpkı az önce açıklamasında okuduğu gibi sırf “bir şey” olsun diye on kişiyi boğazladığını duyarsanız sakın şaşırmayın. Bu sözleri aklıma geldikçe gözümde nasıl uyku girecek bilemiyorum.”

“Bu kadar da biraz aşın kuruntu olmuyor mu?”

“Şaşılacak birisiniz Prens! Onun şimdi on kişiyi boğazlayabileceğine inanmıyor musunuz?”

“Doğrusu ne yanıt vereceğimi bilemiyorum... Korkuyorum açıkçası... Bütün bunlar çok tuhaf... yine de...”

“Pekâlâ, nasıl isterseniz!” dedi Yevgeniy Pavloviç, biraz sinirli bir şekilde. “Yürekli biri olduğunuzu biliyorum... Yine de, o on kişinin arasına girmemeye bakın!”

“Büyük olasılıkla kimseyi öldürmeyecek...” dedi Prens, Yevgeniy Pavloviç’e dalgın dalgın bakarak.

Öbürü öfkeyle güldü.

10 ...yerli malı Lasener’ler... – Lasener (1800-1836) Paris’te acımasız cinayetleriyle tanınmış ve yargılanması zamanında büyük gürültü koparmış bir katil.

“Hoşçakalın, artık ben de gideyim! “İtiraflar”ının bir kopyasını da Aglaya İvanovna’ya verilmesini vasiyet etti, fark ettiniz mi?”

“Fark ettim... ve üzerinde düşünüyorum.”

“Tabii ya, hele bir de on kişiyi temizleyecek oldu mu!..” Yevgeniy Pavloviç yeniden gülümsedi ve çıktı.

Bir saat sonra, –artık dörde gelmek üzereydi saat– Prens parka çıktı. Yatıp uyumayı denemiş, ama çarpıntıdan uyuyamamıştı. Oysa evde ortalık yatışmış, hasta uyumuş, gelen doktor da korkulacak bir durum olmadığını söylemişti. Lebedev, Kolya ve Burdovskiy nöbetleşe beklemek için hastanın odasında kendilerine bir yer bulup kıvrılmışlardı; kısacası endişe edecek bir durum yoktu.

Yine de Prens’in tedirginliği gitgide artıyordu. Parkta rastgele dolaştı, dalgın dalgın çevresine bakınırken istasyon önündeki alana gelip de orkestranın nota sehpaları ve boş sıralarıyla karşılaşınca şaşkınlıkla durdu. Burası nedense kendisini şaşırtıyor, çok da çirkin görünüyordu gözüne. Hemen geri döndü, dün Yepançinlerle istasyona gittikleri yoldan ilerleyerek buluşma yeri olan yeşil sıraya geldi; sıraya oturur oturmaz yüksek sesle güldü, ama aynı anda bu hareketine müthiş içerledi. İç sıkıntısı sürüyor, hiç bilmediği bir yerlere gitmek istiyordu. Başının üzerindeki ağaçta bir kuş ötüyordu; yaprakların arasında bir süre kuşu aradı gözleriyle; birden kuş kanat çırpıp havalandı, aynı anda da Prens İppolit’in “Açıklama”sındaki “üzerine vuran sıcacık ışın demeti içinde vızıldayan sineği, onun bile bu şölen sofrasında, bu koroda bir yeri olduğunu, yerini bildiğini, bundan mutluluk duyduğunu; istenmeyen bir bebek gibi düşürülüp atılanın bir tek o, –İppolit– olduğunu” dile getiren satırları anımsadı nedense. Bu satırlar, aslında demin, yazı okunurken de çoktan unutulmuş bir anısını canlandırdığı için çok etkilemişti kendisini.

İsviçre’de tedavisinin ilk yılıydı, hatta ilk ayları. O sıralar gerçek bir budala gibiydi: ne doğru dürüst konuşabiliyor, ne de bazen kendisinden ne istediklerini anlayabiliyordu. Güneşli, pırıl pırıl bir gün dağlara doğru yürümüş, kendisine acı veren, ama nereden kaynaklandığını bir türlü anlayamadığı ağır bir düşünceyle dolaşıp durmuştu. Önünde pırıl pırıl bir gök, aşağıda masmavi bir göl vardı ve çevresi uçsuz bucaksız ufukla çevriliydi. Uzun uzun bu manzarayı izlemiş, izlerken de içi içini yemişti. Bu ışıklı, sonsuz maviliğe kollarını uzatarak nasıl ağıladığı geldi aklına. Ona en

acı veren şey bütün bunlara yabancı olmasıydı. Bu nasıl bir şölen sofrasıydı, bu nasıl bir öncesiz, sonrasız, yüce bir bayramdı ki, çocukluğundan beri hep el edildiği, çağrıldığı halde bir türlü koşup katılamamış, bu sofrada yer alamamıştı. Her sabah aynı göz kamaştırıcı ışıklarla doğuyordu güneş; her sabah şelalenin üzerinde aynı göz alıcı gökkuşağı görünüyordu ve her akşam orada, göğün kıyısında, ufkun en uzağında dorukları karlı yüce dağ, aynı erguvan alevler içinde yanıyordu. Sıcacık güneş ışınları arasında vızıldayan “her küçük sinek bu büyük koronun içinde yer alıyor, yerini biliyor, yerini seviyor ve bundan mutluluk duyuyordu.” Her ot mutluluk içinde büyüyordu. Herkesin, her şeyin bir yolu var; herkes, her şey yolunu biliyor; şarkılarla gidip şarkılarla geliyor; bir tek o bir şey bilmiyor, bir şey anlamıyor; ne insanları, ne sesleri... herkese, her şeye yabancı, istenmeyen bir bebek gibi düşürülmüş, atılmış... Ah, elbette o sıralar bu duygu ve düşünceleri bu sözcüklerle, böyle dile getiremiyor, içinde yalnızca küt, sağır bir acı duyuyordu. Ama şu anda nedense ona bütün bu sözleri kendisi söylemiş, Ippolit de bu sözleri, bu imgeleri ondan, onun o zamanki sözlerinden, gözyaşlarından almış gibi geliyordu. Bundan o kadar emindi ki, yüreği bu düşünceyle küt küt auyordu...

Bunları düşünürken kendinden geçip uyuklamaya başladı. Ama uykusunda da kaygılı, tedirgindi. Uykuya dalmadan önce Ippolit ve onun tarafından boğazlanmış on kişi varsayımı geldi aklına ve bu düşüncenin saçmalığına güldü. İnanılmaz güzellikte, açık, duru bir sessizlikle çevriliydi her yan; bir tek ağaçların yapraklarından –sessizliği ve ıssızlığı daha da koyultan– hafif bir hışırtı yükseliyordu. Sürekli olarak kendisini ürperten, iç karartıcı düşler görüyordu Prens. En son bir kadın geldi yanına: tanıyordu bu kadını, hem de kendisine acı verecek denli tanıyordu; her zaman adıyla anabilir, kendisini gösterebilirdi; ama –tuhaf şey– şu anda kadının yüzü onun bildiği, her zamanki yüzü değildi ve şu anda bu kadının bildiği o kadın olmasını hiç, ama hiç istemiyordu. Bu yüzde öyle bir pişmanlık, öyle bir dehşet okunuyordu ki, henüz işlediği kanlı bir cinayetin üzerine gelmişti sanki kadın buraya. Solgun yanağında bir gözyaşı damlacığı titreyordu. Eliyle beni izle gibi bir işaret yaptı ve parmağını dudaklarına götürdü. Kalbi duracaktı sanki Prens'in. Onun bir katil olduğunu kabul etmek istemiyordu, yapamazdı bunu! Ama öte yandan da şu anda bütün hayatını etki-

leyecek korkunç bir şeyin olacağını duyumsuyordu. Kadın galiba buralarda, parkın içinde bir şey göstermek istiyordu kendisine. Onun ardından gitmek için yerinden kalktı, ama birden, hemen yanibaşında aydınlık, taze, diri bir gülüş duydu, elinin içinde birinin elini hissetti; bu eli yakaladı, kuvvetle sıkıttı ve... uyandı. Karşısında Aglaya duruyor ve kahkahalarla gülüyordu.

VIII

Gülüyordu, ama kızgındı da Aglaya.

“Uyuyor! Tanım, uyuyor!” diye bağırdı hayretle ve küçük görürce.

“Siz misiniz?” diye mırıldandı Prens, daha tam kendine gelememiştir; tanımaya çalışır gibi şaşkınlıkla bakıyordu Aglaya’ya. “Ah, öyle ya! Buluşacaktık... Burada böylece uyumuş kalmışım.”

“Görüyorum.”

“Sizden başka uyandıran olmadı beni, değil mi? Sizden başka biri daha var mıydı burada? Sanki... bir kadın daha vardı...”

“Burada... bir kadın daha mı vardı?”

Sonunda iyice kendine gelen Prens:

“Herhalde bir düştü o,” diye mırıldandı. “Böyle bir anda böyle bir düş... tuhaf doğrusu! Lütfen oturun!”

Elinden tutarak genç kızın sıraya oturmasına yardım etti; kendisi de onun yanına oturdu, düşünceye daldı. Aglaya konuşmaya başlamak için acele etmiyor, dikkatle Prens’i süzüyordu. Prens de ona bakıyordu, ama zaman zaman karşısında onu hiç görmüyor gibiydi bakışları. Aglaya kızarmaya başlamıştı.

“Ah, evet!” dedi Prens silkinerek; sonra: “İppolit kendini vurdu!” diye ekledi.

Aglaya fazla bir şaşkınlık göstermeden:

“Ne zaman? Sizde mi?” diye sordu. “Dün akşam, yanılmıyorsa, sağdı kendisi?” Durdu, sonra birden canlanmış gibi: “Böyle bir olaydan sonra burda nasıl uyuyabiliyorsunuz, hayret!” diye ekledi.

“Ölmedi... silah ateş almadı.”

Aglaya’nın ısrarlı isteği üzerine Prens dün geceki olayı hemen ve bütün ayrıntılarıyla anlatmak zorunda kaldı. Aglaya bir yandan

onu daha çabuk anlatması için sıkıştırıyor, bir yandan da konunun özünü ilgisi olmayan birtakım sorularla kendisi buna engel oluyordu. Bu arada Yevgeniy Pavloviç'in sözlerini büyük bir dikkatle dinledi, hatta bunlardan bazılarını birkaç kez yineletti. Bütün hikâyeyi dinledikten sonra da:

"Pekâlâ bu kadar yeter!" dedi "Fazla zamanımız yok... Burada ancak bir saat kalabilirim. Saat tam sekizde evde olmalıyım. Buraya geldiğimi anlamamalılar. Bir şey için geldim ben aslında... Sizi anlatacak çok şeyim var...dı, ancak siz kafamı öyle bir karıştırdınız ki!.. Ippolit'e gelince, bana onun silahı nasılsa ateşlenmeyecekti gibi geliyor... ona böylesi yakışır çünkü. Sizce cidden vuracak mıydı kendini? Bu işte bir aldatma falan yok mu?"

"Asla!"

"Haklı olabilirsiniz. 'İtiraf'ının bir kopyasının da bana verilmesini istediğini söylemişsiniz, değil mi? Niçin getirmediğiniz peki?"

"Kendisi yaşıyor... ister, getiririm."

"Kesinlikle istiyorum. Hem kendisine sormanıza da gerek yok. Bu onun hoşuna gidecektir, çünkü kendini vurması da, sanırım, benim 'itiraf'ını okumam içindi. Lütfen sözlerime gülmeyin Lev Nikolayeviç, böyle olması çok güçlü bir olasılık."

"Gülmüyorum, çünkü bence bu dediğinizde doğruluk payı var."

"Emin misiniz? Gerçekten de böyle mi düşünüyorsunuz?"

Aglaya müthiş şaşırmış gibiydi.

Art arda sorular soruyor, hızlı konuşuyordu; ama sanki zaman zaman ne diyeceğini şaşıyor gibiydi, sözlerini sık sık yarım bırakıyordu. Bir konuda uyarıda bulunma telaşı içinde gibiydi; daha doğrusu, genel kaygı havası egemendi kendisine. Bakışları cesurca, hatta meydan okurca olmasına karşın, bir yandan da bir korkunun izleri duyuluyordu. Üzerindeki sade, gündelik giysi kendisine çok yakışmıştı. Sıranın ucuna ilişmişti ve sık sık ürperiyor, kızarıyordu. Ippolit'in kendini itiraf'larını onun okumasını sağlamak için vurmuş olabileceğini Prens'in de doğrulamasına çok şaşırmıştı.

"Kuşkusuz yalnız sizin değil, bizim de kendisini övmemizi istiyordu," dedi Prens.

"Nasıl övmenizi?"

"Yani... bilmem ki nasıl anlatsam bunu size? Gerçekten açıklanması zor bir şey bu. Ama herhalde çevresinin sarılmasını ve herke-

sin kendisini nasıl sevdiğini, ona nasıl saygı duyduğunu söylemesini, kendisini öldürmemesi için yalvarmasını istiyordu. Herkes-ten çok sizi göz önünde bulundurmuş olmalı, çünkü öyle bir anda sizi hatırlıyor... Gerçi sizi hatırlarken bunun siz olduğunuzun ne kadar farkındaydı, orası kuşkulu...”

“Tam anladığımı söyleyemeyeceğim: beni düşünüyor, hatırlıyor, ama bunun ben olduğumun farkında değil. Ya da, durun, belki de anlıyorum: ben de on üç yaşındayken kaç kez kendimi zehirlemek istedim; durumu bir mektupla anneme babama bildirecektim. Tabutun içinde nasıl yatacağım gözümün önüne geliyordu; herkes üzerime eğilip ağlayacak, bana karşı acımasız olduğu için kendini suçlayacaktı...” Kaşlarını çattı, çabuk çabuk: “Niçin yine gülüyorsunuz?” dedi. “Yalnız başınayken kimbilir siz ne düşler kuruyorsunuzdur? Mareşalsiniz ve Napolyon ordularını darmadağın etmişsiniz.?!...”

“Doğru bildiniz!” dedi Prens gülümseyerek. “Özellikle de uyku-ya dalarkenki hayalimdir bu... ama Napolyon ordularını değil, daha çok Avusturya ordularını yenerim ben.”

“Ben şaka yapmıyorum, Lev Nikolayeviç. İppolit’le kendim gidip görüşeceğim, lütfen haber verir misiniz? Öte yandan... İppolit’e yaklaşımınızı da size yakıştıramadım: insan ruhunu sizin gördüğünüz gibi görmek ve değerlendirmek büyük kabalık gibi geliyor bana. Siz de, biliyor musunuz, sevecenlik, yufkalık, yumuşaklık yok: yalnızca doğrucusunuz... haksızlık, bu.”

Prens düşünceye dalmıştı.

“Haksızlık ediyorsunuz bana,” dedi sonunda. “Onun böyle düşünmesinde ne kötülük olabilir ki? Çünkü bu herkeste görülen bir eğilimdir... Kaldı ki o tam düşünmemiştir bile belki bunu, düşünmeden istemiştir: son bir kez insanlarla birlikte olmak, onların saygılarını, sevgilerini kazanmak... bunların hepsi güzel duygular, gelgelelim sonuç bambaşka oldu... Tabii, hastalığı ve başka pek çok şeyi de unutmamak gerek... Ayrıca kimileri her işte her zaman iyi sonuç alır, kimileri de pösteği sayar durur!”

“Herhalde kendinizi düşünerek söylediniz bunu?” dedi Aglaya.

Soruda herhangi bir art niyet arama gereğini duymayan Prens:

“Evet,” dedi.

“Yine de, yerinizde olsam uyuyamazdım.. Başını dayayacak bir yer bulur bulmaz uyuyanlardansınız siz o zaman? Hiç hoş değil bu!”

“Gece yatakta gözüme uyku girmedi... dolaşmaya çıktım, sonra da... müziğe gittim.”

“Ne müziğine?”

“Dün gitmiştik ya hani... orkestra çalıyordu? Sonra da buraya geldim, oturdum, düşünürken düşünürken uyuyakalmışım!”

“Demek öyle? Hiç değilse bu sizin lehinize... Peki müziğe niye gittiniz?”

“Bilmiyorum, öylesine...”

“Tamam, tamam... Hep sözümü kesiyorsunuz... Sizin müziğe gitmenizden bana ne? Şu... düşünüzde gördüğünüz kadın... kimdi?”

“O... siz onu... görmüştünüz...”

“Sizi anlıyorum, çok iyi anlıyorum... siz onu çok... her neyse... peki, düşünüzde o nasıldı... yani, ne yapıyordu?” Durdu, sonra birden, sinirli, kestirip attı: “Hayır, hiçbir şey bilmek istemiyorum... sözümü de kesip durmayın!”

Cesaret bulmak ya da öfkesinden kurtulmak ister gibi bir süre bekledi, sonra:

“Sizi buraya çağırmamın nedeni şu,” dedi. “Size arkadaşım olmanızı öneriyorum.” Bir an durduktan sonra öfkeyle ekledi: “Ne diye gözlerinizi diktiniz bana öyle?”

Prens o anda genç kızın kızardığını fark ederek gerçekten de gözlerini dikmiş büyük bir dikkatle ona bakıyordu. Ağlaya bu tür durumlarda ne kadar kızarırsa, bu yüzden kendine duyduğu kızgınlık da o kadar artar, kızgınlığı gözlerinin ateşler saçmasında kendini gösterirdi; en çok bir dakika içinde de bu kızgınlığını konuştuğu kişiden –onun suçlu olup olmadığına bakmaksızın– çıkarır, şiddetli bir tartışmaya tutuşurdu. Yabanılığını ve utangaçlığını bildiği ya da hissettiği için pek konuşkan değildi, hatta kimi kez hiç konuşkan değildi; öbür iki kardeşinden daha suskun, konuşmalara katılmakta isteksizdi. Ancak bu türden, –konuşmaktan kaçınamayacağı– hassas durumlarda, konuşmaya karşısındakini küçük görürce, adeta meydan okurca başlardı. Kızarmaya başladığını ya da kızarmaya başlamak istediğini daima önceden hissederdi.

“Belki de önerimi kabul etmek istemezsiniz?” dedi, Prens’e tepeden bir ifadeyle.

“Olur mu canım?” dedi Prens, utanarak. “Ben yalnızca... demek istediğim, böyle bir öneriye hiç gerek yoktu... yani bunun için bir öneride bulunulması gerektiği hiç aklıma gelmezdi.”

“Peki aklınıza gelen ne sizin? Sizi buraya niçin ağurdım sizce? Aklınıza gelen ne, söyler misiniz? Belki siz de, evdeki herkes gibi beni küçük bir budala olarak görüyorsunuz?”

“Sizi öyle gördüklerini bilmiyordum... ben öyle görmüyorum.”

“Demek öyle görmüyorsunuz? Akıllıca. Özellikle de ifade şekliniz.”

“Bencesiz bazen çok akıllı olabiliyorsunuz ... örneğin demin çok akıllıca bir söz söylediniz: Ippolit’e ilişkin kuşku üzerine, ‘burada yalnızca doğru var, bu da büyük haksızlık,’ demiştiniz. Bunu unutmayacağım ve üzerinde düşüneceğim.”

Aglaya, mutluluğundan bir anda kıpkırmızı kesildi. Genç kızdaki bütün bu değışiklikler son derece açık ve son derece hızlı bir biçimde gerçekleşiyordu. Prens de hoşnuttu, hatta ona bakarak sevinçle gülümsedi.

“Beni dinleyin,” diye yeniden başladı Aglaya. “Bütün bunları anlatmak için ne zamandır bekliyorum sizi; bana o mektubu yazdığınızdan, hatta ondan da öncesinden beri... Söyleyeceklerimin yansıını dün söyledim sayılır: Sizi son derece dürüst, doğru bir insan olarak görüyorum; herkesten daha doğru, herkesten daha dürüst... Sizin için aklınızın biraz... yani sizin zaman zaman akıldan yana biraz hasta olduğunuz söyleniyorsa da... bu bence doğru değil. Böyle düşünüyor ve bunun kavgasını veriyorum. Çünkü, her ne kadar gerçekten de akıldan yana hastaysanız da (buna alınmayacağınızı umarım, çünkü şu anda en yüzeysel anlamıyla söylüyorum), sizdeki asıl akıl, onların hepsindekinden kat kat üstün; hatta düşlerinde bile göremeyecekleri türden bir akıl sizinkisi; çünkü, bana göre insanda iki akıl vardır: asıl akıl ve ikincil akıl. Öyle değil mi? Ha, öyle değil mi?”

Prens güç bela:

“Evet, olabilir,” diye mırıldandı; kalbi dayanılmaz bir şiddetle çarpıyordu.

“Beni anlayacağınızdan emindim,” dedi Aglaya, pek ciddi, ağırbaşlı bir tavırla. “Prens Ş. ile Yevgeniy Pavloviç bu iki farklı akıldan hiçbir şey anlamıyorlar. Aleksandra da anlamıyor. Ama düşünemiyor musunuz: maman anlıyor.”

“Siz aslında Lizaveta Prokovyevna’ya çok benziyorsunuz.”

“Gerçekten mi?” dedi Aglaya şaşırarak.

“Yemin ederim.”

Aglaya biraz düşündü, sonra:

“Size teşekkür ederim,” dedi. “Mamana benzediğime çok sevindim.” Sonra sorusundaki saflığı fark etmeden, “Siz...ona çok mu saygı duyuyorsunuz?” dedi.

“Çok, çok. Ve sizin de bunu hemen ve dolaysız bir biçimde anlamanıza çok sevindim.”

“Ben de sevinçliyim, çünkü zaman zaman onunla alay ettiklerini görüyorum. Ama şimdi sıra geldi en önemli şeye... beni dinleyin: Uzun uzun düşündüm ve sonunda sizi seçtim. Evde benimle alay edilmesini istemiyorum artık; küçük budala yerine konulmaktan bıktım. Bana takılıp durmalarını da istemiyorum. Ben işte birdenbire bütün bunları anladım ve... Yevgeniy Pavloviç'i kesinlikle reddettim... Çünkü beni durmadan evlendirmeye çalışmaları şurama geldi artık! Ben... ben... ben evden kaçmak istiyorum ve bana yardım edecek kişi olarak da sizi seçtim.”

“Evden kaçmak mı!” diye bağırdı Prens.

“Evet, evet, evet, evden kaçmak!” diye bağırdı Aglaya, müthiş bir öfkenin ateşiyle yalazlanıp coşarak. “Sürekli yüzümü kızartmalarından bıktım usandım! Evdekilerin de, Prens Şç.'nin de, Yevgeniy Pavloviç'in de önünde kızarmak istemiyorum artık... kimse-nin önünde kızarmak istemiyorum! Bu yüzden sizi seçtim... sizinle her şeyi, her şeyi konuşmak istiyorum; hatta yeri ve zamanı geldiğinde, en önemli şeyleri bile... Buna karşılık, siz de benden hiçbir şey gizlememelisiniz. Hiç olmazsa tek bir insanla, sanki kendi kendimleymişim gibi her şeyi konuşmak istiyorum. Nedense birden benim sizi beklediğimden, sizi sevdiğimden söz etmeye başladılar evde. Daha siz dönmeden önce... kendilerine mektubunuzu bile göstermemiştim. Şimdi hepsinin ağzında sakız oldu bu konu. Yürekli olmak ve hiçbir şeyden korkmamak istiyorum. Ben onların balolarına falan gitmek değil, yararlı bir insan olmak istiyorum. Ne zamandır istiyorum başımı alıp gitmeyi.. Yirmi yıldır tutsaklarıyım onların; bu süre içinde hep kocaya vermek istediler beni. On dört yaşımıdayken, daha küçük, aptal bir kızken de kaçmak istiyordum. Şimdiyse her şeyi hesaplamış durumdayım... yurtdışını, yabancı ülkeleri de sizden sorup öğreneceğim. Tek bir gotik katedral görmedim ben; Roma'ya gitmek, bilim yuvalarını ziyaret etmek, Paris'te okumak istiyorum. Şu son yıl, bütün bir yıl öyle çalıştım, öyle çok kitap okudum ki! Bütün yasak kitapları da okudum. Alek-

sandra'yla Adelaida'ya bütün kitapları okumak serbest, bana değil; ben denetim altındayım. Kendileriyle tartışmak istemediğim için kız kardeşlerime bir şey söylemedim, ama annemle babama toplumsal konumumu kökünden değiştirmek istediğimi söyleyeli çok oluyor. Kararım, eğitimle uğraşmak; bunun için de size güvendim, çünkü çocukları sevdiğinizi söylüyordunuz. Belki bu alanda birlikte çalışabiliriz... şimdi değilse de, gelecekte... Belki birlikte yararlı insanlar olabiliriz. Ben general kızı olmak istemiyorum... Söylese-nize, siz çok mu bilgilisiniz?"

"Yok canım, hiç de değil!"

"Yazık... oysa ben... İyi ama ben nasıl böyle bir şey düşünebil-dim? Olsun! Beni yine de siz yönlendireceksiniz, çünkü ben si-zi seçtim!"

"Ama bu saçmalık, Aglaya Ivanovna."

"Ben evden kaçmak istiyorum! Kaçmak istiyorum!" diye bağırdı Aglaya; gözleri yine ateşler saçıyordu. Siz razı olmazsanız, ben de Gavril'a Ardalyonoviç'le evlenirim. Evdekilerin beni aşağılık bir kadın gibi görüp bilmem nelerle suçlamalarını istemiyorum çünkü."

Prens çok şaşırdı, adeta oturduğu yerden sıçrayarak:

"Aklınız başınızda mı sizin?" dedi. "Kim, neyle suçlayabilir sizi?"

"Bütün ev, herkes, annem, kardeşlerim, babam, Prens Şç., hat-ta şu sizin iğrenç Kolya! Açıkça söylemiyorlar gerçi, ama ben öyle düşündüklerini anlıyorum. Hepsinin, annemin, babamın yüz-lerine söyledim bunu. Maman bütün gün hasta yattı. Ertesi gün Aleksandra'yla babam bana ne dediğimi bilmediğimi, bütün bun-ları uydurduğumu söylediler. Ben de onlara, her şeyi, ama her şe-yi anladığımı, bilmediğim bir şey kalmasın diye iki yıl önce Pol de Kok'un iki romanını okuduğumu söyledim. Bunu duyunca ma-man bayılacak gibi oldu."

Birden tuhaf bir düşünce geçti Prens'in aklından. Aglaya'ya dik-katle baktı, gülümsedi.

Yanı başında oturan genç kız bir vakitler ona son derece gurur-lu, kibirli bir havayla Gavril'a Ardalyonoviç'in mektubunu okuyan burnu büyük kız mıydı? O kibirli, katı yürekli güzel kızın böyle-sine çocuk olabileceğini, gerçekten de *şimdi bile ne dediğini bilme-yen* bir çocuk olabileceğini, anlayamıyordu.

"Siz hiç evinizden dışarı çıkmadınız mı, Aglaya Ivanovna? demek istediğim, herhangi bir okula, enstitüye falan gitmediniz mi?"

“Hiç... hiçbir yere gitmedim. Hep evde oturdum. Tıpkı ağzı tıpalı bir şişenin içinde gibiydim. Şişeden de doğru evlenmeye! Yine neden gülüyorsunuz?” Bir an durdu, tehditkâr bir ifadeyle kaşlarını çatı: “Farkındayım: Siz de alay ediyorsunuz benimle; siz de onlardan yanasınız,” dedi. “Beni kızdırmayın, zaten bana neler olduğunu anlayamıyorum...” Birden sinirlendi ve kestirip attı: “Emimin buraya da size âşık olduğuma, sizinle bu nedenle buluşmak istediğime inanarak geldiniz!”

Çok utanan Prens saf saf ağzından kaçırdı:

“Aslına bakarsanız dün ben de korkmuştum bundan, ama bugün çok iyi biliyorum ki, siz...”

“Nasıl?” diye bağırdı Aglaya ve alt dudacı titremeye başladı. “Demek siz şeyden korktunuz... benim sizi?... Nasıl cesaret edebilirsiniz böyle bir şeyi düşünmeye? Nasıl olur da ben sizi... Tanrım! Siz belki benim sizi buraya tuzağa düşürmek için çağırdığımdan bile kuşkullanmışsınızdır: İkimizi burda yakalayacaklar, sonra da sizi beni almaya zorlayacaklar?”

“Aglaya İvanovna! Utanmalısınız! O tertemiz yüreğinizde böyle kirlî bir düşünce nasıl doğabilir? Bahse girerim, ağzınızdan çıkan hiçbir söze kendiniz de inanmıyorsunuz ve... ne dediğinizin farkında değilsiniz!”

Aglaya söylediklerinden kendi de korkmuş gibi, başı önünde oturuyordu.

“Niye utanacakmışım!” diye mırıldandı. “Hem yüreğimin tertemiz olduğunu nerden biliyorsunuz? Madem öyle bana o aşk mektubunu neden gönderdiniz?”

“Aşk mektubu mu? Benim o mektubum aşk mektubu ha! Son derece saygılı bir dille yazılmış, hayatımın en zor anında bir iç dökmeydi o mektup. Sizi o zaman ben bir ışık gibi düşünmüş ve...”

“Tamam tamam!” diye sözünü kesti onun Aglaya; ama sesinde bu kez tam bir pişmanlık, hatta korkuya benzer bir şeyler duyumsanıyordu; hafifçe ona doğru eğildi, ama hâlâ yüzüne bakmıyordu, kırılmamasını söylerken daha inandırıcı olmak için belli belirsiz omuzuna bile dokundu. “Tamam!” dedi yeniden, müt-hiş utançla. “Çok aptalca bir söz söylediğimi kabul ediyorum. Ben onu... sizi sınamak için söylemişim... Hiç söylenmemiş sayın lütfen. Sizi kırdımsa, bağışlayın. Hem de öyle dosdoğru bakmayın ba-

na... gözlerimin içine içine... çevirin başınızı. Bunun çok kirli bir düşünce olduğunu söylediniz: Ben mahsus, sizi yaralamak için söyledim onu. Bazen beni bile korkutan şeyler söyleyebiliyorum. Demin o mektubu hayatınızın en zor anında yazdığınızı söylediniz..." Yeniden başını yere eğdi, sonra usulca, mırıldanır gibi ekledi: "Onun hangi an olduğunu biliyorum ben..."

"Ah, bir bile bilseniz, her şeyi bir bilebilseniz!"

Aglaya, yeni bir heyecan dalgasıyla:

"Her şeyi biliyorum ben!" diye bağırdı. "Siz o zaman, birlikte kaçtığınız o kötü kadınla bir ay aynı odada kaldınız!"

Bunları söylerken yüzü kızarmamış, tersine sararmıştı; birden, kendinden geçmiş gibi yerinden kalktı, sonra akli başına gelip yeniden oturdu; alt dudağı hep öyle titriyordu. Sessizlik bir dakika kadar sürdü. Neye yoracağını bilemediği bu taşkınlıklar Prens'i müthiş şaşırtmıştı.

"Sizi hiç sevmiyorum!" dedi birden Aglaya.

Prens karşılık vermedi. Yeniden bir dakika kadar bir sessizlik oldu.

"Ben Gavril Ardalyonoviç'i seviyorum," diye mırıldandı çabuk çabuk ve başını daha da önüne eğerek.

Prens de onun gibi duyulur duyulmaz bir sesle:

"Bu doğru değil!" diye fısıldadı.

"Yalan mı söylüyorsunuz yani? Bu, doğru; dün değil önceki gün ona söz verdim: yine bu parkta ve şu oturduğumuz sırada."

Prens korku içinde bir an düşündü, sonra tam bir inançla:

"Hayır, bu doğru değil!" diye yineledi. "Bütün bunları uyduruyorsunuz!"

"Çok kibarsınız! Bilmelisiniz ki, o artık düzeldi, beni de canından çok seviyor... Bana bunu kanıtlamak için de karşımda elini yaktı."

"Elini mi yaktı?"

"Evet, elini yaktı. İster inanın, ister inanmayın, u murumda değil!"

Prens yeniden sustu. Aglaya şaka yapıyor gibi değildi; gerçekten çok kızgındı.

"Bu iş eğer burada olduysa, buluşma yerine gelirken yanında bir de mum getirdi o zaman? Çünkü öbür türlü olacak şey değil..."

"Evet... mum getirdi. Olmayacak şey mi bu?"

"Bütün bir mum mu, yoksa şamdan içinde küçük bir parça mı?"

“Şey... öyle değil... yarın mum... küçük bir parça ya da bütün mum, ne fark eder sanki! İstiyorsanız onu da söyleyeyim: kibrit de getirdi yanında! Mumu yaktı ve tam yarım saat parmağını mumun alevine tuttu... olmayacak şey mi bu?”

“Dün kendisini gördüm; parmaklarında bir şey yoktu.”

Aglaya birden çocuklar gibi sarsıla sarsıla gülmeye başladı; Prens’e döndü, çocuksu bir güvenle:

“Biliyor musunuz şimdi bütün bunları niye uydurdum?” dedi; dudaklarında hâlâ deminki gülüşünün yansılarını titreşiyordu. “Yalan söylediğinde insan ya çok sıradan bir şey uydurur ya da çok eksantrik, ne bileyim, olmayacak bir şey; o zaman yalan daha bir inandırıcı görünür. Öteden beri fark ettiğim bir şeydi bu, ama işte ben beceremedim...”

Birden kendine gelmiş gibi yeniden kaşları çatıldı; Prens’e dikkatle, hatta biraz da hüzünle bakarak:

“Size o gün ‘Zavallı Şövalye’yi okurken,” dedi, “amacım hem sizi övmek, hem de davranışınızdan dolayı sizi kınamak ve ayrıca her şeyi bildiğimi göstermekti...”

“Bana ve hakkında bunca kötü söz sarf ettiğiniz o... zavallı kadına karşı büyük haksızlık ediyorsunuz, Aglaya.”

“Çünkü her şeyi biliyorum... Her şeyi bildiğim için böyle konuşuyorum! Altı ay önce herkesin önünde onu istediniz siz... Sözümü kesmeyin lütfen, gördüğünüz gibi hiç yorum katmadan, salt gerçeklerden söz ediyorum. Ama o Rogojin’le kaçtı; sonra siz onunla bir köyde –ya da kentte– bir süre yaşadınız; sonra sizden başka birine kaçtı (Aglaya kıpkırmızı kesildi). Sonra yine... kendisini deliler gibi seven Rogojin’e döndü. Sonra yine siz çıktınız ortaya; onun Petersburg’a döndüğünü öğrenince ardına düşüp doğruca buranın yolunu tuttunuz. Dün akşam onu savunmak için kendinizi ortaya attınız; demin de düşünüldü onu görüyordunuz... Gördüğünüz gibi her şeyi biliyorum; buraya da onun için geldiniz, öyle değil mi, onun için?”

Prens başını önüne eğdi, dalgın, hüzünlüydü:

“Evet, onun için,” dedi usulca; Aglaya’nın kendisine nasıl ateş saçan gözlerle baktığının hiç farkında değildi. “Onun için... şeyi öğrenebilir miyim diye... yani ben onun Rogojin’le mutlu olduğunu sanmıyorum. Gerçi kendisi... aslında ben onun için ne yapabileceğimi, ona nasıl yardımcı olabileceğimi bilemiyorum.; ama yine de geldim işte.”

Ürperdi ve Aglaya'ya baktı; genç kız nefretle dinliyordu onu.

"Niçin geldiğinizi bile bilmeden geldiğinize göre onu çok seviyorsunuz demektir," diye mırıldandı sonunda.

"Hayır," dedi Prens. "Hayır, sevmiyorum onu. "Onunla geçirdiğim zamanları nasıl dehşetle hatırladığımı bir bilseniz!"

Bu sözleri söylerken, sanki o zamanlar gözünde canlanmış gibi tüm bedeninde bir ürperdi dolaştı.

"Anlatın hepsini," dedi Aglaya.

"Burda sizin duymamanız gereken bir şey yok, onun için anlatabilirim. Üstelik bunları neden yalnızca size anlatmak istediğimi de bilmiyorum. Belki de... sizi gerçekten çok sevdiğim için. Bu baktı kara kadın kendisinin dünyanın en düşmüş, en yüzkarası varlığı olduğuna inanıyor. Lütfen ayıplamayın, taşlamayın onu. Kendini hak etmediği bir utançla suçlayıp kendi kendine zaten yapacağını yapıyor o! Tanrının, nedir bu kulunun suçu! Her an taşkın bir öfkeyle kendinden geçmiş gibi, suçsuzum ben diye haykırıyor; başkalarının kurbanıyım, bir ahlaksızın, bir caninin kurbanıyım diye haykırıyor. Ama ne söylerse söylesin, söylediklerine ilkin kendisi inanmıyor; hatta tersine, bütün yüreğiyle suçun kendisinde olduğuna inanıyor. Onu içinde bulunduğu bu karabasandan kurtarmak istediğimde öylesine acı çekmeye başlıyordu ki, o korkunç anları unutana dek yüreğimin bingunluğu dinmeyecek. Hiç geçmeyecek bir yara açıldı sanki yüreğimde. Benden niye kaçıyor, biliyor musunuz? Kendisinin ne kadar bayağı biri olduğunu bana kanıtlayabilmek için! Ama burada asıl dehşet verici olan şu: O bana bir şey kanıtlamak için kaçtığını sanıyor, ama asıl, ayıplı bir iş yapmak, daha sonra da kendini 'işte yeni bir bayağılığın daha... ne kadar aşağılık bir yaratık olduğunu anla!' diye suçlamak için kaçıyor ve kendisi bunun farkında değil. Ah, Aglaya, siz belki bunu anlayamazsınız! O durmadan içinde kıvrandığı bu utanç duygusundan belki de bir tür haz duyuyor: tıpkı birinden öç alır gibi, doğal olmayan, korkunç bir haz. Kimi kez onu yeniden çevresini ışıklı, aydınlık görecektik duruma getirirdim; ama hemen müthiş bir öfkeyle, aklımdan bile geçmeyen bir şeyle, kendimi ondan üstün görmekle suçlardı beni. Evlenme teklifim üzerine de, düştüğü yerden kaldırılmak türünden kibir dolu acımalara ve yardıma hiç mi hiç ihtiyacı olmadığını söyledi. Dün onu gördünüz; yanındaki insanlar ona yaklaşıyor mu; o çevre onun çevresi mi? Kendini nasıl yetiştir-

miş olduğunu, kafasının nasıl çalıştığını bilemezsiniz! Zaman zaman nasıl da şaşırtırdı beni!”

“Oradayken ona da böyle vaazlar mı veriyordunuz?”

“Ah, hayır,” dedi Prens; sorudaki vurguyu fark etmemiştir. “Ben hemen hep susardım. Konuşmak istediğim olurdu, hem de sık sık, ama ne söyleyeceğimi bilemezdim. Biliyor musunuz, bazı durumlarda en iyisi hiç konuşmamak. Ah, sevdim onu ben, sevdim, çok sevdim... ama sonra... sonra... sonra o her şeyi anladı.”

“Neyi anladı?”

“Ona yalnızca acıdığımı... kendisini artık sevmediğimi.”

“Birlikte kaçtığı o toprak sahibini seviyordu belki de? Bunun böyle olmadığını nasıl bilebilirsiniz?”

“Hayır, biliyorum... Onunla yalnızca alay ediyordu.”

“Peki sizinle hiç alay etmedi mi?”

“Ha-ayır. Öfkesinden gülerdi; ah, o öfke anlarında bana neler etti, bir bilseniz! Sonra da yaptıklarından acı duyardı! Ah, hayır, hatırlatmayın bana bunları, hatırlatmayın!”

Yüzünü elleriyle kapadı.

“Peki kendisinin hemen her gün bana mektup yazdığını biliyor muydunuz?”

“Demek doğruymuş!” diye bağırdı Prens heyecanla. “Duymuş, ama inanmamıştım.”

“Kimden duymuştunuz?” diye sordu Aglaya, ürkek ürkek.

“Rogojin'den... dün söyledi... gerçi üstü kapalıydı sözlerinin, ama...”

“Dün? Dün, sabah mı? Dün, akşam mı? Müzikten önce mi, sonra mı?”

“Müzikten sonra... gece, on ikide.”

“Ah, evet, madem Rogojin... Bu mektuplarda bana ne yazdığını biliyor musunuz?”

“Hiçbir şey şaşırtamaz beni... Deli o!”

“İşte mektuplar!” Aglaya cebinden üç mektup çıkarıp Prens'in önüne attı. “Sizinle evlenmem için bir haftadır yalvarıp yakarıyor, beni kandırmaya, baştan çıkarmaya çalışıyor. Kendisi... evet, her ne kadar deliyse de, akıllı... Doğru söylüyorsunuz, benden çok daha akıllı... Bana aşık olduğunu yazıyor; her gün uzaktan da olsa beni görmek için fırsatlar kolluyormuş. Sonra, sizin beni sevdiğinizi yazıyor; bunu biliyormuş, bunu ta ne zaman fark etmiş; bir-

likte gittiğiniz zaman, onunla beni konuşmuşsunuz. Tek dileği sizi mutlu görmekmiş ve... bu mutluluğu size ancak ben verebilirmişim, bundan eminmiş. Öyle tuhaf ve... yabancı ki yazdıkları! Kimseye göstermedim mektupları, sizi bekledim; bunlar sizce ne anlama geliyor? Çıkardığınız bir sonuç var mı?”

Prens, dudakları titreyerek:

“Delilik... delilik,” diye mırıldandı. “Bunlar onun nasıl bir çılgın olduğunun kanıtı.”

“Yoksa ağlıyor musunuz?”

Prens ona baktı:

“Hayır, Aglaya, hayır, ağlamıyorum.”

“Peki ben ne yapabilirim? Ne öğütlersiniz bana? Bu mektupları kabul edemem!”

“Yalvarırım, ona bir şey yapmayın!” diye bağırdı Prens. “Size bir daha yazmaması için elimden geleni yapacağım.”

“Demek öyle?” diye bağırdı Aglaya. “Ne kadar kalpsizsiniz! Onun bana değil, size aşık olduğunu nasıl görmezsiniz! Onda her şeyi fark ettiniz, anladınız da, bir bunu mu anlayamadınız? Bu mektupların tek bir anlamı var: kıskançlık! Hatta daha da ötesi! Mektuplarında yazdığı gibi, onun gerçekten de Rogojin’le evleneceğini düşünmüyorsunuzdur herhalde? Biz evlenelim, ertesi gün vurur o kendini!”

Prens ürperdi, kalbi sıkıştı. Şaşkınlıkla Aglaya’ya baktı: bu çocuğun nicedir kadınlaşmış olduğunu kabul etmek tuhafına gidiyordu.

“Tanrı biliyor ya Aglaya, onu huzura kavuşturmak, onu mutlu etmek için hayatımı bile veririm... ama onu sevebilmem olanaksız ve bunu o da biliyor!”

“Kendinizi feda edin o zaman! Zaten size de bu yakışır! Siz, yüce iyilikçiye! Ve bana da ‘Aglaya’ demekten vazgeçin! Demin de yalnızca ‘Aglaya’ dediniz... Onu diriltmek, yeniden var etmek zorundasınız... Onu kendiyile barıştırmak, onu huzura kavuşturmak için yine onunla birlikte bir yerlere gidin. Nasılsa seviyorsunuz da kendisini!”

“Hayır, her ne kadar bir keresinde gerçekten istemiş olsam da, kendimi feda edemem. Aslında, belki şimdi de istiyorum. Ama şunu da kesinlikle biliyorum ki, benimle mahvolur, bu yüzden de bırakıyorum onu. Bugün saat yedide gidip görecektim kendisini. Ar-

tık gitmem herhalde. Gururu yüzünden sevgimi kabul edemiyor... Bu ise ikimizin birden mahvolması demek! Bu, elbette doğal değil; ama burada doğal olan ne var ki? Onun bana aşık olduğunu söylüyorsunuz; buna aşk denir mi? Böyle bir aşk olabilir mi? Bütün o çektiklerimden sonra?.. Hayır, bu başka bir şey!"

"Yüzünüz bembeyaz oldu!" dedi Aglaya, korkuyla.

"Önemli değil. Pek az uyudum, halsizim, ondandır... ben... biz gerçekten de o sıralar sizden söz ettik, Aglaya..."

"Demek doğrudu? Gerçekten de onunla benim hakkında konuşabildiniz demek? Peki... bana bir görüşte aşık olmanıza ne demeli?"

"Bilemiyorum. O sıralar zifiri bir karanlık içindeydim ve sürekli hayaller kuruyordum; yepyeni bir şafak canlanıyordu gözümün önünde. Nasıl olup da ilk sizi düşündüm, bilemiyorum. O sıralar size gerçeği olduğu gibi yazmış, 'bunu bilemiyorum' demiştim. Yaşadığım o karabasandan çıkma düşüydü bu. Sonra uğraşlar buldum kendime, niyetim üç yıl kadar buralara gelmemektü..."

"O zaman onun için geldiniz?"

Bir serzeniş duyumsanıyor gibiydi Aglaya'nın titreyen sesinde.

"Evet, onun için."

İkisinin de hiç konuşmadığı, iki dakika kadar süren kahredici bir suskunluk oldu. Aglaya yerinden kalktı, pek de kendine güven yansıtmayan bir sesle:

"Siz... kadınınızın deli olduğunu söylüyor, buna inanıyor olabilirsiniz, ama onun çılgın fantezileri beni ilgilendirmez. Sizden rica ediyorum, Lev Nikolayeviç, şu üç mektubu alın ve tarafımdan kendisinin yüzüne fırlatın! Ve eğer kendisi..." Aglaya birden bağırarak yineledi: "Ve eğer kendisi bir kez daha bana tek bir satır yazma cesaretini gösterirse, söyleyin ona, babama şikâyet ederim, akıl hastanesine kapatırlar kendisini..."

Aglaya'nın bu beklenmedik öfkesi karşısında Prens yerinden fırladı; birden sanki önündeki sis perdesi kalktı...

"Hayır, bunlar sizin duygularınız değil," diye mırıldandı. "Gerçek değil bu."

"Gerçek! Gerçek!" diye bağırdı Aglaya, kendinden geçmişçesine.

"Ne gerçeği? Hangi gerçek?" diye bir ses duyuldu hemen yanı başlarında.

Lizaveta Prokovyevna duruyordu karşılarında.

Aglaya annesine doğru atılarak:

“Benim Gavrilâ Ardalyonoviç’le evleneceğim gerçeği!” diye bağırdı. “Benim Gavrilâ Ardalyonoviç’i sevdiğim ve yarın evden kaçıp onunla birlikte gideceğim gerçeği. Bütün konuştuklarımızı dinlediniz mi? Merakınızı giderdiniz mi? Memnun musunuz?”

Ve eve doğru koşmaya başladı.

Lizaveta Prokovyevna, gitmeye davranan Prens’i durdurarak:

“Yok, cancağızım,” dedi, “siz gitmeyin. Lûtfedip benimle birlikte eve kadar gelin ve olup bitenleri anlatın bana... Bu ne acıdır Tanrım! Gece de gözümü kırpmadım...”

O önde Prens arkada eve doğru yürüdüler.

IX

Eve varır varmaz Lizaveta Prokovyevna halsizlikten ilk odadan öteye gidemedi ve Prens’e oturması için yer göstermeyi de unutarak önüne gelen ilk divana bıraktı kendini. Şöminesi de olan büyükçe bir salondur burası; ortada yuvarlak bir masa, pencere önlerindeki etajerlerde pek çok çiçek göze çarpıyordu; arka duvarda bir kapısı daha vardı salonun; bahçeye açılan bu kapı camdandı. Adelaida ve Aleksandra girdiler içeri ve anneleriyle Prens’e soran bakışlarla baktılar.

Kızlar yazlıktayken genelde saat dokuz gibi kalkarlardı. Yalnız Aglaya şu son birkaç gündür biraz daha erken kalkıyor ve bahçede yürüyüşe çıkıyordu; ama o da öyle yedide falan değil, sekizde, hatta sekizi de geçirerek kalkıyordu. Kafasındaki bin bir kaygıdan gece gerçekten de gözünü kırpmayan Lizaveta Prokovyevna, Aglaya’nın herhalde kalktığını düşünerek onu bahçede bulmak ve kendisiyle konuşmak için saat sekiz gibi kalktı. Ama Aglaya ne bahçede ne de odasındaydı. Bu kez kaygılandı ve öbür kızları uyandırdı. Derken hizmetçiden Aglaya’nın o sabah evden saat yedide çıkıp parka gittiğini öğrendiler. Kızlar, eksantrik küçük kardeşlerinin yeni fantezisi karşısında gülümsediler ve annelerine, eğer gidip parkta kendisini arayacak olursa Aglaya’nın buna kızabileceğini, kendisinin şu anda herhalde elinde bir kitapla yeşil sırada oturmakta olduğunu söylediler; çünkü üç gün önce Prens Şç.’ye o yeşil sıradan söz etmişti

ve Prens Şç. de ne o yeşil sırada, ne de sıranın olduğu yerde hiçbir özellik bulamadığını söyleyince çok bozulmuş ve Prens Şç. ile tartışacak olmuştı. Aglaya'yı sabahın köründe parkta Prens'le gören ve kızının tuhaf sözlerini duyan Lizaveta Prokovyevna pek çok nedenden dolayı iyice korkmuş olmasına karşın, ardı sıra Prens'i eve getirdikten sonra bunu bir sorun haline getirmeyi gözü yemedi. Çünkü sonuç olarak olay, Aglaya'nın Prens'le parkta konuşmasıydı: "Ne yani, Aglaya Prens'le parkta oturup konuşamaz mı? İsterse önceden kararlaştırılmış bir buluşma olsun bu?"

"Buraya sizi sorgulamak için getirdiğimi düşünmeyin sakın, Prens," dedi sonunda. "Aslında, cancağızım, dün akşamdan sonra seninle uzunca bir süre karşılaşmak istemezdim, ama..."

Sözünün gerisini getirmedi.

Prens sakın bir şekilde onun sözlerini tamamladı:

"...ama yine de Aglaya Ivanovna'yla deminki buluşmamızın nedenini öğrenmek istiyorsunuz?"

"İstiyorsam ne olmuş!" diye parladı Lizaveta Prokovyevna. "Dosdoğru konuşmaktan hiç korkum yok. Çünkü kimseyi kırmış, gücendirmiş değilim, hiç istemem de böyle bir şeyi..."

"Rica ederim, kırıp gücendirmeyle ilgisi yok bunun. Bunu öğrenmek bir anne olarak sizin en doğal hakkınız. Aglaya Ivanovna'nın dünkü çağrısı üzerine bu sabah saat yedide parktaki o yeşil sıranın orda buluştuk. Kendisi dün akşam bana bir pusula vererek, beni görmek ve önemli bir konuda benimle konuşmak istediğini bildirmişti. Buluştuk ve bir saat kadar yalnızca Aglaya Ivanovna'yı ilgilendiren bir iki şey üzerine konuştuk. Hepsi bu."

Lizaveta Prokovyevna tam bir ağırbaşlılıkla:

"Elbette, cancağızım, elbette!" dedi.

Birden salona giren Aglaya:

"Harikasınız, Prens!" dedi. "Beni evde yalan söyleyerek alçaltacak biri gibi görmediğiniz için size yürekten teşekkür ederim. Yeter mi, maman, yoksa sorgulamanız daha sürecek mi?"

Lizaveta Prokovyevna öğüt verir bir tonda:

"Bilirsin ki," dedi, "bugüne dek senin önünde yüzümü kızartacak bir duruma düşmedim hiç. Herhalde düşseydim buna çok sevinirdin, ama olmadı. Neyse, hoşçakalın, Prens. Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Size olan saygımın sarsılmazlığına güvenmeye devam edeceğinizi umarım."

Prens hemen başıyla iki yana selamlar verdi ve sessizce çıktı. Aleksandra'yla Adelaida gülüştüler ve aralarında bir şeyler fısıldaşırlar. Lizaveta Prokovyevna onlara sert sert baktı.

"Şeye gülüyorduk, maman..." dedi, Adelaida gülümseyerek, "Prens'in ne hoş selam verdiğiğine... Hani bazen çuval gibi oluyor ya... şimdiyse, tıpkı... tıpkı Yevgeniy Pavloviç gibiydi..."

"İncelik, soyluluk dans öğretmenlerinden öğrenilmez, insanın içinden gelir."

Bu hikemi nasihatle konuşmayı sonlandıran Lizaveta Prokovyevna, Aglaya'ya hiç bakmadan, üst kata, odasına çıktı.

Prens kendi evine vardığında saat dokuza geliyordu. Verandada Vera Lukyanovna'yla hizmetçi dün geceki dağınıklığı toparlıyorlar, ortalığı temizliyorlardı.

"Çok şükür siz gelmeden bitirebildik!" dedi Vera, sevinçle.

"Merhaba. Biraz başım dönüyor. Gece doğru dürüst uyuyamadım. Yatıp biraz uyusam iyi olacak."

"Dün olduğu gibi burada, verandada yatacaksınız, değil mi? Tamam. Sizi uyandırmamalarını söylerim herkese. Babam bir yere gitti."

Hizmetçi kız çıktı; Vera da onun ardından çıkmak üzereydi, ama döndü, Prens'e yaklaştı:

"Lütfen, Prens," dedi kaygılı kaygılı, "şeyi... şu... garibi kovmanın bugün..."

"Neden kovayım? Canı ne isterse yapsın."

"Artık tehlikeli bir şey yapmaz... ve... lütfen ona sert davranmayın."

"Elbette canım. Neden sert davranayım?"

"En önemlisi de... alay etmeyin onunla."

"Asla! Hiç yapar mıyım öyle şey?"

"Sizin gibi birine böyle şeyler söylediğim için aptal olmalıyım." Vera kızardı, çıkmak üzeriyken yarı dönerek: "Yorgunsunuz, ama şu anda gözleriniz öyle hoş ki!" dedi. "Mutlulukla parlıyor!"

Prens heyecanla:

"Sahiden mutlulukla mı parlıyor?" dedi, sevinçle gülümsedi.

Ama naz, işve nedir bilmeyen, saf ve bir oğlan çocuğu gibi teklifsiz olan Vera birden utandı, daha çok kızardı ve gülmeye devam ederek telaşla odadan çıktı.

"Ne tatlı kız!" diye düşündü Prens, ama anında unuttu onu. Ve-

randanın en dibine gitti; küçük bir divanla onun önünde küçük bir masavardı bu köşede. Divana oturdu, elleriyle yüzünü kapadı, on dakika kadar böyle oturdu; sonra birden büyük bir telaşla yan cebinden üç mektubu çıkardı.

Ama bu sırada kapı aralandı ve Kolya girdi içeri. Mektupları cebine geri koyacak zaman bulabildiğine sevindi Prens.

Kolya divana otururken, onun gibi gençlerin hep yaptıkları gibi: "Akıl alır iş mi!" diye doğrudan konuya girdi. "İppolit'e kimbilir ne gözle bakıyorsunuzdur artık? Hiç saygı duymuyorsunuzdur şimdi ona?"

"Olur mu öyle şey! Kolya, biliyor musunuz, çok yorgunum. Sonra bu üzücü hikâyeye yeniden başlamak, bilmem ki... Nasıl kendisi, uyuyor mu?"

"Uyuyor. Rahat bir iki saat daha uyur! Sizi anlıyorum, evde uyuyamadınız ve parka gittiniz... Tabii, onca heyecandan sonra..."

"Evde uyuyamadığımı, parka dolaşmaya çıktığımı nerden biliyorsunuz?"

"Az önce Vera söyledi. İçeri girmemem için de uyardı, ama ben dayanamadım, bir dakikacık olsun görmek istedim sizi. İki saattir hastanın başucundaydım; Kostya Lebedev'e devrettim nöbeti. Burdovskiy gitti. Hadi, yatın Prens... iyi geceler... daha doğrusu, iyi sabahlar! Ama biliyor musunuz, dehşetli etkilendim ben."

"Kuşkusuz bütün bunlar..."

"Hayır, Prens, hayır... Demek istediğim, 'İtiraf' çok etkiledi beni. Özellikle de ilahi güç, öte dünya ile ilgili bölüm. Mu-az-zam bir düşünce yatıyor bu kavramların gerisinde!"

Prens, Kolya'ya okşarca baktı; besbelli 'muazzam düşünce' üzerine konuşmak için koşup gelmişti.

"Ama önemli olan yalnızca düşünce de değil, sergilenen genel hava! Bunu Volter, Rousseau ya da Proudhon yazmış olsalardı, okur, kafama not eder, ama bu kerte etkilenmezdim. Ama önünde yaşamak için on dakikası kalmış birinin bunları söyleyebilmesi, insana parmak ağzlatıyor! En yüksek düzeyde bağımsızlığına ulaşmış bir onur ve doğrudan doğruya bir meydan okuma söz konusu burada! Ya da hayır, muazzam bir ruh gücü bu! Ve böyle bir insanın tabancaya bile bile kapsül koymadığını öne sürmek alçaklık değilse nedir! Biliyor musunuz, dün esaslı bir kurnazlık yapıp hepimizi kandırdı: ben bavulunu hazırlamasına hiç yardım etmedim,

dolayısıyla da tabanca falan görmedim. Tek başına hazırladı bavulunu. Birden aklımı karıştırdı. Vera onun burada kalmasına izin verdiğinizi söyledi; yemin ederim hiçbir tehlike yaratmaz burada. Kaldı ki biz bir an bile yalnız bırakmayız kendisini.”

“Gece kim kaldı onunla?”

“Ben, Kostya Lebedev ve Burdovskiy. Keller biraz durup sonra Lebedev’in evine uyumaya gitti. Çünkü bulduğumuz yerde hastadan başkasının yatması için yer yoktu. Ferdişçenko da Lebedev’de yattı, saat yedide de gitti. General zaten hep Lebedev’de kalır, yine onda yattı ve sabah o da gitti. Lebedev belki şimdi size uğrar; bilmiyorum neden, sabahleyin iki kez sizi sordu. Kendisini yanınıza bırakmayalım isterseniz, çünkü yatıp uyuyacaksınız? Ben de gidip uyuyacağım. Ah, size bir şey daha söyleyecektim; demin General beni öyle şaşırttı ki: Burdovskiy nöbeti devretmek için saat yedide, hatta altıda uyandırmıştı; biraz dışarı çıkınca birden General’le karşılaştım; hâlâ o kadar sarhoştur ki, beni tanıyamadı: karşımda... nasıl desem... taş gibi duruyordu... Kendine gelir gelmez, ‘Hasta nasıl?’ diye üzerime atıldı. ‘Ben de ona bakmaya gidiyordum,’ dedi sonra da. Kısaca hastanın durumunu anlattım. ‘İyi, güzel,’ dedi, sonra da ekledi: ‘Ama ben asıl seni uyarmak için geliyordum. Şu... Bay Ferdişçenko’nun yanında bazı şeyleri konuşmanın uygun olmayacağı kanısındayım...’ Bir şey anlayabildiniz mi Prens?”

“Yoksa?... Gerçi bizim için hava hoş...”

“Elbette hava hoş... Mason muyuz biz? Yine de... General’in sabahın köründe bunun için beni uyarmaya gelmesine çok şaşırdım doğrusu.”

“Ferdişçenko gitti demiştiniz, değil mi?”

“Saat yedide. Giderken bana uğradı; hastanın başındaydım ben. Yatmaya Vilkin’e gidiyorum, dedi. Vilkin diye bir sarhoş var burarlarda. Hadi ben de gideyim artık! İşe bakın, Lukyan Timofeyeviç geliyor! Prens uyuyacak, Lukyan Timofeyeviç, dışarı! Dışarı, dedim size!”

İçeri girip başıyla abartılı bir selam veren Lebedev:

“Yalnızca bir dakika için, sayın Prensım... Pek önem verdiğim bir iş için...” dedi. Alçak sesle ve sözcükleri tuhaf bir şekilde vurgulayarak konuşuyordu. Gittiği yerden henüz dönüyordu ve şapkasının elinde olmasına bakılırsa, galiba kendi evine uğramadan doğrudan buraya gelmişti. Yüzünde, onda pek görülmeyen özel bir

ağırbaşlılık, ciddiyet, resmiyet fark ediliyordu; aynı zamanda da kaygılı gibiydi. Prens kendisine oturacak yer gösterdi.

“İki kez beni sormuşsunuz, Lebedev. Belki de dünkü... şeyden dolayı tedirginsinizdir?..”

“Dünkü oğlanı mı diyorsunuz, Prens? Yok canım. Dün kafam biraz karıştı... Ama bilin ki bugün sizi hiçbir şekilde kontrkare etmeyeceğim.”

“Kontr... ne etmeyeceksiniz?”

“Kontrkare* etmeyeceğim, dedim. Başka pek çok sözcük gibi Rus diline Fransızca’dan geçmiş bir sözcük; çok da savunduğum bir şey değil aslında bu yabancı sözcükler, ama yine de...”

Prens gülümsedi:

“Neyiniz var bugün sizin, Lebedev? Pek bir ağırbaşlı, ciddisiniz; konuşmanız da farklı?”

Lebedev, Kolya’ya dönerek:

“Nikolay Ardalyonoviç!” dedi, sevecen, dokunaklı bir sesle. “Prens hazretlerine arz edeceğim konu...”

“Herhalde beni ilgilendirmeyen bir konu! Hoşçakalın, Prens!”

Bunları söyler söylemez dışarı çıktı Kolya.

Çıkarken Kolya’ya arkasından bakan Lebedev:

“Anlayışlılığını çok severim şu oğlanın!” dedi. “Sırnaşıktır biraz ama gözü açıktır... Tam bir felaketle karşı karşıyayım, saygıdeğer Prensım. Dün akşam ya da bu sabah erken... bu işin başıma tam ne zaman geldiğini henüz anlayabilmiş değilim...”

“Ne oldu?”

“Dört yüz rublem gitti, saygıdeğer Prensım!” Durdu, yüzünde ekşi bir gülümsemeyle ekledi: “Kalk gidelim yaptılar dört yüz rubleme!”

“Dört yüz ruble kaybettiniz ha? Çok yazık!”

“Özellikle de emeğiyle yaşayan, onurlu, yoksul bir insan için.”

“Elbette, elbette. Peki nasıl oldu?”

“İçki yüzünden. İlahi bir güce sığınır gibi geldim size, saygıdeğer Prensım. Dört yüz gümüş rubleyi dün akşam saat beş gibi borçlu kişiden aldım ve trenle buraya döndüm. Cüzdanım cebimdeydi. Üniformamı çıkarıp redingotumu giydim. Yanımda dursun diye parayı da redingotumun cebine koydum. Biri rica etmişti, akşam ona verecektim; mutemetimi bekliyordum.”

(*) *Contrecarrer* (Fr.) – Karşı koyma, karşı durma, engel olma.

“Yeri gelmişken, Lukyan Timofeyeviç, altın ve gümüş eşyalarını rehin bırakanlara faizle borç para verdiğinizle ilişkin gazetelerde ilanlarınız varmış, doğru mu bu?”

“Mutemetim eliyle, efendim; Orda benim adım adresim geçmez. Giderek kalabalıklaşan bir ailenin elindeki ufacık bir sermayeyi, siz de kabul edersiniz ki, namuslu bir faizle...”

“Tabii, tabii... Ben yalnızca bilgilenmek için sordum, sözünüzü kestiğim için, bağışlayın.”

“Mutemetim görünmedi. Bu arada şu bahtsız getirdiler; ben yemekten sonra bayağı kafayı bulmuş gibiydim. Derken konuklar geldiler, yenildi, içildi. Vaktin epeyce ilerlediği bir sırada Keller geldi ve sizin önemli kutlamanız ve şampanyalarla ilgili buyruğunuzu ilettiler. Ve ben de, aziz ve çok saygıdeğer Prens, ben de o kadar duygu dolu değilse de, vefadan da nasipsiz olmayan bir kalbe sahip olduğum için (siz de farkındasınızdır herhalde bunun), hazırlandığımız toplantının ve kutlamanın daha da görkemli olmasına katkı sağlayacağını düşünerek, üzerimdeki eski redingotun yerine, demin çıkardığım üniformamı yeniden giymemin daha uygun olacağını düşündüm... ve düşüncemi uyguladım. Siz de herhalde o akşam üzerimde hep resmi giysimin olduğunu fark etmişsinizdir. Giysileri değiştirirken cüzdanımı redingotta unutmuşum... Doğru: Tanrı birini cezalandıracaksa önce onun aklını başından alıyor. Bu sabah yedi buçukta uyanır uyanmaz çılgın gibi yataktan fırlayıp redingotuma atıldım. Cüzdanı kodunsa bul! Yerinde yeller esiyordu!”

“Büyük tatsızlık!”

“Evet, tam öyle: tatsızlık!” dedi Lebedev; sonra bilmiş, kurnaz bir ifadeyle ekledi: “Gerçekten en uygun deyimleri bulmakta üzerinize yok, Prens!”

“Ama yine de... canım, nasıl olur? Ciddi bir durum bu!” Prens bayağı kaygılanmışa benziyordu.

“Evet, tam öyle: ciddi bir durum! Bulduğunuz bir başka en uygun deyim daha, aziz Prens!”

“Ah, yeter Lukyan Timofeyeviç! Neyi bulmuşum! Sözcüklerin ne önemi var!.. Sarhoşken cüzdanınızı düşürmüş olamaz mısınız?”

“Neden olmasın, içtenlikle belirttiğiniz gibi sarhoşken her şey mümkündür, saygıdeğer Prens! Yalnız, bir an düşünmek lüt-

funda bulununuz: giysileri deđiřtirirken dūřūrmūř olsaydım cūzdanı, dūřen bir nesne olarak orada, dūřtūđū yerde bulunması gerekmez miydi? Nerde peki řimdi bu dūřen nesne?”

“Evin içinde bir dolaba, bir çekmeceye falan atmış olamaz mısınız?”

“Her yere baktım, her yeri aradım... kaldı ki, herhangi bir ekmece ya da dolap amadığımı, bir yere gizlemediğimi gayet iyi hatırlıyorum...”

“řu kū dolabınıza... oraya da baktınız mı?”

“İlk iř oraya baktım... hem de kaç kez... Őstelik, iten saygılar beslediğim Prensım, o dolapığa nasıl koyabilirdim ki cūzdanı?”

“İtiraf ederim ki, bu hikāye beni kaygılandırdı Lebedev. O zaman birisi yerde buldu?”

“Ya da cebimden aşırdı! İki seçenek var karşımızda, efendim.”

“Gerçekten bu işi yapanın kim olduğunu çok merak ediyorum. Kim? İşte sorun bu!”

“Hiç kuřku yok ki, temel sorun bu! řařılacak bir řekilde en uygun sözcükleri ve dūřūnceleri buluyor, en uygun saptamada bulunuyorsunuz, muhterem Prens hazretleri!”

“Ah, Lukyan Timofeyeviç, lütfen dalga geçmeyi bırakın, burada karşı karşıya olduğumuz sorun...”

“Dalga geçmek mi!” diye haykırdı Lebedev, ellerini çırparak.

“Neyse, neyse, tamam, gücenmiş değilim... Benim derdim başka... İnsanlar adına korkuyorum... Kuşkulandığınız biri var mı?”

“ok zor, zordan da zor bir soru. Hizmetçi kızıdan kuşkulanamam: hep mutfağındaydı. Kendi ocuklarımdan da yle...”

“Daha neler!”

“Geriye kalıyor konuklar...”

“İhtimal veriyor musunuz?”

“Kesinlikle ve asla olası görmüyorum; ancak, öte yandan, yine kesinlikle, tek olasılık da bu. Bir hırsızlık sözkonusuysa bunun akşam, herkesin bir arada olduğu saatlerde değil, gece, hatta sabaha doğru, evde geceleleyenlerden biri tarafından yapılmış olabileceğini dūřūnyorum, hatta buna inanıyorum.”

“Aman Tanrım!”

“Burdovskiyy ile Nikolay Ardalyonoviç’i dışarda tutuyorum, çünkü onlar hiç gemediler benim eve.”

“Daha neler! Geseler ne olacak ki! Dn kimler geceledi sizde?”

“Yan yana iki odada, toplam dört kişi: ben, General, Keller ve Bay Ferdişçenko. Demek ki bu dört kişiden biri!”

“Daha doğrusu üç kişiden biri! Ama kim?”

“Ben hakkaniyetten şaşmamak ve sırayı da bozmamak için kendimi de saydım. Ama kabul edersiniz ki, Prens, bir insan kendi kendini soyamaz. Gerçi dünyada bu tür olaylara da rastlanıyor, ama...”

“Ah, Lebedev, bazen ne kadar sıkıcı oluyorsunuz!” diye bağırdı Prens, sabırsızlıkla. “Konuyu alıp nerelere götürüyorsunuz!”

“Bu durumda geriye üç kişi kalıyor. Keller’den başlayalım: İstikrarsız biri, sonra sarhoş, sonra bazı bakımlardan, daha doğrusu parasal açıdan liberal, ama bütün öteki bakımlardan liberal olmaktan çok şövalye ruhludur. Önce burada, hastanın yanında gecelemeyle kalktı, ama gece geç vakit, kuru tahta üzerinde yatmaktan rahatsız olduğu için benim oraya geldi.”

“Ondan kuşkulaniyor musunuz?”

“Kuşkulaniyordum, efendim. Sabahın sekizinde çılgın gibi yattıktan fırlayıp elimle alnıma vurdum ve çocuklar gibi masum bir uykuya dalmış olan General’i uyandırdım. Ferdişçenko’nun sabahın köründe tuhaf bir şekilde ortadan kayboluşunu göz önüne alarak –ikimizin de kuşkusunu çekmişti bu durum– önümüzde tıpkı... tıpkı tahtaya gömülmüş mih gibi uyumakta olan Keller’in üzerine aramaya karar verdik. Aradık, hem de esaslı bir şekilde aradık, ancak damalı bir mavi pamuklu mendilden başka bir şey çıkmadı ceplerinden... mendilin de hali içler acısıydı. Bir de oda hizmetçisi bir kız tarafından yazılmış ve para istekleri ve gözdağlarıyla dolu bir mektupla, şu bildiğiniz makaleden kopmuş birtakım parçalar. General onun suçsuz olduğuna karar verdi. İyice emin olmak için kendisini güç bela uyandırdık; olup biteni anlaması hiç kolay olmadı; ağzını ayırdı, sarhoş hali, yüzündeki ifade, –o anlamsızlık ve masumiyet, hatta aptallık– yok, dedik, kesinlikle bu olamaz!”

“Ne kadar sevindim buna bilemezsiniz!” dedi Prens; gerçekten de rahat bir soluk aldığı, sevindiği görülüyordu. “Onun adına öyle korkmuştum ki!”

“Korktunuz mu?” dedi Lebedev, sonra göz kırparak ekledi: “Korkmanız için bir neden mi var?”

“Yok canım, ben öylesine... ağzımdan kaçtı...son derece aptalca bir söz. Rica ederim Lebedev, bu... aramızda kalsın!”

Lebedev şapkasını yüreğine bastırdı, coşkuyla:

“Yüreğim bir mezar ve sözleriniz de şu anda oraya gömüldü, aziz Prens!” dedi.

“Peki, peki!... O zaman Ferdişçenko? Daha doğrusu... ondan kuşkuluyor musunuz, demek istedim..”

“O olmayıp da kim olacak?” dedi Lebedev usulca; bakışlarını doğruca Prens’in gözlerine dikerek.

“Evet, herhalde o... o değilse başka kim olacak... daha doğrusu... ama yine de, elinizde kanıt var mı?”

“Var tabii. Birincisi sabahın yedisinde, hatta daha önce, ortadan kaybolması.”

“Bunu biliyorum. Kolya söyledi. Çıkmadan ona uğramış ve şöyle doğru dürüst bir uyumak için... şimdi anımsayamıyorum adını... bir arkadaşına gideceğini söylemiş.”

“Vilkin, efendim. Demek Nikolay Ardalyonoviç söyledi bunu size?”

“Yalnız, hırsızlıktan hiç söz etmedi.”

“O da bilmiyor ki. Şimdilik gizli tutuyorum olayı. Demek Vilkin’e gidiyor? Esaslı buluş doğrusu: sarhoş bir adam, birden aklına esiyor ve kendi gibi sarhoş bir başka adama gidiyor... bu ziyaretin saati sabahın körü de olsa ne çıkar bundan? Ama işte izler de tam bu noktada başlıyor: giderken adres bırakıyor... Şimdi, Prens, lütfen soracağım soruları dikkatle izleyin: Neden gideceği yerin adresini bırakıyor? Neden hiç gerek yokken Nikolay Ardalyonoviç’e uğruyor ve güya ‘güzel bir uyku çekmek için Vilkin’e gideceğim’ diyor? Onun Vilkin’e ya da bir başkasına gitmesinden kime ne? Niye böyle bir haber verme gereğini duyuyor? Hayır! Burada bir incelik var, hırsız inceliği! İzimi gizlemiyor, nereye gittiğimi açıkça söylüyorum... dolayısıyla ben hırsız olamam! Hiç hırsız gittiği yeri söyler mi? İyi ama, kuşkuyu kendinden uzaklaştırabilmek, tabiri caizse, kumdaki ayak izlerini silebilmek için aşırı bir özen olmuyor mu bu? Anlatabildim mi, aziz Prensim!?”

“Anladım, çok iyi anladım, ama bu tek başına yeterli bir kanıt değil.”

“İkinci kanıtım, efendim: İz sahte çıktı, verilen adres doğru değil. Bir saat sonra, yani saat sekiz gibi Vilkin’in kapısına dayandım; kendisi hemen şuracıkta, Beşinci Sokak’ta oturur, hatta tanışırız da. Ferdişçenko falan yoktu yanında. Gerçi hizmetçi –duvar gibi sağır bir kadın– bir saat kadar önce gerçekten de kapının çalındığı-

nı, hatta çingırağı koparacak derecede güçlü bir şekilde çalıştığını söyledi. Ama ya Bay Vilkin'i uyandırmak istemediği ya da kendisi yataktan kalkmak istemediği için gidip kapıyı açmamış. Eh, olmayacak şey değil!"

"Kanıtlarınızın hepsi bu mu? Yetmez bunlar!"

"İyi ama Prensım, başka kimden kuşkulanacağız?" dedi Lebedev duygulu bir tonla, ardından da kurnaz kurnaz gülümsedi.

Bir süre düşünen Prens kaygılı bir ifadeyle:

"Dolaplara, çekmecelere bir kez daha baksaydınız..." dedi.

"Baktım, efendim!" dedi Lebedev, daha da duygulu bir tonla.

Prens yumruğunu masaya vurarak:

"Hmm!... Siz de giysi değiştirmesenez olmaz mıydı sanki!" dedi.

"Çok eski bir komedyada da sorulan soru budur, efendim! Ah, benim temiz yürekli Prensım! Nasıl da dert edindiniz kendinize benim felaketimi! Ben bu kadanna değmem ki! Daha doğrusu tek başıma değmem... siz suçlu için de... şu Bay Ferdişçenko denilen süprüntü için de üzülüyorsunuz..."

"Gerçekten de çok kaygılandırđınız beni," diye sözünü kesti onun Prens; dalgın, kaygılıydı. "Ferdişçenko olduğundan eminseniz ne yapmayı düşünüyorsunuz kendisine?"

"Prensım, saygıdeğer Prensım, söyleyin bana: o değilse, kim?" dedi Lebedev, yılışıklığa varan bir dokunaklılıkla. "Aklımıza başka bir adın gelmemesi, başka bir deyişle, Bay Ferdişçenko'dan başka birini suçlayamayamamak gibi bir olanaksızlıkla karşı karşıya bulunmamız da Bay Ferdişçenko'ya karşı bir kanıt sayılmaz mı? Buyrun size üçüncü kanıt! Bay Burdovskiy'den kuşkulanacak halim yok ya, he-he-he?"

"Canım, saçmalamayın!"

"General'den zaten hiç kuşkulanamayız, he-he-he?"

"Daha neler!" Prens olduğu yerde tedirginlikle kımıldadı; kızmış gibiydi.

"Elbette! He-he-he! Ama... adam... yani General beni iyi güldürdü! Demin sıcaklığına Vilkin'e gidiyorduk kendisiyle... Bu arada size şunu söyleyeyim: Hırsızlığın üstüne ilk iş olarak kendisini uyandırdığımda General benden daha çok şaşırdı bu işe; o kadar ki, yüzü değişti, renkten renge girdi, kızardı, bozardı, sarardı ve nihayet birdenbire öyle sert, soylu bir yüz ifadesinde karar kıldı ki, doğrusu bu kadarı beklediğim bir şey değildi kendi-

sinden. Çok, çok, çok soylu bir insan! Durmaksızın yalan söylemek gibi bir zayıflığı var gerçi, ama çok yüce duyguların insanı; fazla düşünceli değil gibi görünse de, masumiyetiyle insana tam bir güven veriyor. Ona zaafımın olduğunu ve onu sevdiğimi size daha önce de söylemiştim, saygıdeğer Prensım. Birden yolun orta yerinde durup, göğsünü bağrını açarak bağırmaya başladı: 'Hadi ara beni! Keller'i aradın, beni niye aramıyorsun? Hakkanîyet bunu gerektirir!' Her yanı titriyordu ve yüzünde renk diye bir şey kalmamıştı... öylesine öfkeli, tehditkardı! Gülümsedim ve, 'Bana bak, General,' dedim, 'bir başkası söylemiş olsaydı bu sözleri, kafamı şu ellerimle koparıp kocaman bir tabağa kor ve bütün kuşkuluların önüne tabağı götürerek, 'Şu kafayı görüyor musunuz?' derdim. 'Bu adama ben bununla, kendi kafamla kefilim. Bir tek kafamla da değil, kendimi ateşe atarak da kefilim! Senin böylesine vebalin boynuma benim!' Boynuma atıldı, yolun ortasında, gözyaşları içinde öyle sıkı bastırıyordu ki beni göğsüne, öksürecekim, öksüremiyordum. "Yaşadığım yıkımların ortasında ayakta kalmış tek dostumsun sen benim!" dedi. Gerçekten çok duygulu bir adam, efendim! Yolda, başından geçmiş, bu olaya uygun bir de hikâye anlattı. Gençliğinde kendisinin beş yüz bin ruble çaldığından kuşkulı olmuşlar; ama ertesi gün o yanan bir evin içine dalmış ve kendisinden kuşkulanan kontla, o sıralar bir genç kız olan Nina Aleksandrovna'yı çekip çıkarmış alevlerin arasından. Kont onu kucaklamış, Nina Aleksandrovna ile de bu olay üzerine evlenmişler. Ertesi gün yangının külleri arasından içinde kaybolan paraların bulunduğu çekmeceyi bulmuşlar; İngiliz işi, has çelikten, kilidi gizli bir çekmeceymiş bu. Döşeme tahtalarının altına düştüğü için kimse fark etmemiş, ancak yangınla ortaya çıkmış. Baştan sona yalan, efendim. Hatta söz Nina Aleksandrovna'ya gelince birkaç kez haç çıkardı, ağlayacak gibi oldu. Nina Aleksandrovna gerçi bana kırgındır, ama kendisini çok taktir ederim, gerçekten soylu bir kadındır."

"Tanışmıyor musunuz?"

"Tanışmıyor sayılırız, ama en azından kendimi aklama adına tanışmayı çok isterdim. Kocasının içki düşkünlüğünü benden biliyor, ona göre General'i baştan çıkaran benim. Oysa baştan çıkarmak şurda dursun, sakinleştirmeye, kendisini mahvedebilecek arkadaş çevresinden uzak tutmaya çalışıyorum. Kaldı ki kendisi be-

nim dostumdur, asla vazgeçemeyeceğim bir dostumdur, hani o nereye, ben oraya diyebileceğim bir dostumdur. Onun anladığı tek dil duygu dilidir. Bayan Yüzbaşı'dan da ayağını tümüyle kesti; içten içe yüreği hep ona doğru atılmasına, hatta sabahları –neden özellikle sabahları, bilmiyorum– çizmelerini giyerken onu düşünüp inlemesine karşın artık ona da gitmez oldu. Felaket şu ki, beş parası yok General'in; Bayan Yüzbaşı'nın yanına da parasız gidilmez! Sizden para istemedi mi, saygıdeğer Prens'im?"

"Hayır, istemedi."

"Utaniyordur. Çünkü bir ara isteyecekti; hatta bana bile söyledi, 'Prens'i bir rahatsız etmek istiyorum,' dedi. Ama utanmıştır; bir de siz kendisine daha yeni borç verdiniz ya... yeni borç vermeyeceğinizden korkuyordur... Dostu olarak içini döktü, bunların hepsini kendisi anlattı bana."

"Peki, siz para vermiyor musunuz kendisine?"

"Prens! Saygıdeğer Prens! Para şurda dursun, ben onun için canımı bile... yok, abarttım galiba, canımı veremem ama, eğer çok ihtiyacı varsa onun için sıtma, çıban ya da hatta öksürük çekmeye hazırım... çünkü onu büyük, ama bitmiş bir insan olarak görüyorum! İşte böyle, efendim! Para şurda dursun, nelere hazırım ben onun için!"

"O zaman para veriyorsunuz?"

"Hayır, efendim. Para vermiyorum, kendisi de vermeyeceğini bilir; ama bu yalnızca kendisini zaptetmek, doğru yola gelmesini sağlamak içindir. Şimdi tutturdu, seninle Petersburg'a geleceğim diye. Oysa ben Petersburg'a arayı soğutmadan Bay Ferdişçenko'yu yakalamak için gidiyorum, çünkü biliyorum, kesin orada. Generalim öyle coşmuş, öyle kabına sığmaz durumda ki, Petersburg'a varır varmaz, eminim, bir yolunu bulup yanımdan sıvışacak ve soluğu Bayan Yüzbaşı'nın yanında alacak. Aslında itiraf etmeliyim ki onu bırakacak olan benim; Bay Ferdişçenko'yu kolay yakalayabilmek için şehre iner inmez ayrı yollara gitmeyi kararlaştırdık. Evet onu önce bırakacağım, sonra da gidip Bayan Yüzbaşı'nın yanında basacağım... Peki niçin? Gerek evli barklı bir insan olarak, gerekse yalnızca bir insan olarak kendisini utandırmak için! Evet, yalnızca bunun için..."

Prens, son derece tedirgin, usulca:

"Yalnız, Tanrı aşkına fazla gürültü çıkarmayın Lebedev!" dedi.

“Elbette, efendim; ben yalnızca onu utandırmak ve bu sırada yüzünün alacağı şekli görmek için yapacağım bunu. Çünkü, saygıdeğer Prens, insanın yüzüne, özellikle de böyle bir insanın yüzüne bakarak pek çok şeyi anlayabilirsiniz! Ah, Prens, şu an derdim başımdan aşkın, ama yine de onun bulunduğu ahlaki çıkmazdan nasıl kurtulacağını düşünmeden edemiyorum! Sizden büyük bir ricam var, saygıdeğer Prens; hatta itiraf etmeliyim ki, buraya geliş nedenim de bu: siz onların evinde tanınan birisiniz, hatta o evde bir süre yaşadınız bile... O nedenle, ey tertemiz yürekli Prens, benden yardımınızı esirgemeyin; yani yalnızca General için, onun mutluluğu için...”

Lebedev dua ediyormuş gibi ellerini birleştirdi.

“Nasıl bir yardım? Ne gibi bir yardım? Sizi anlamak için olanca gücümü harcadığımdan emin olabilirsiniz, Lebedev.”

“Ben de zaten bu güveni duyduğum için geldim size! Nina Aleksandrovna aracılığıyla etkili olunabilir General üzerinde. Yani Ekselanslarını sürekli olarak aile yuvası içinde izlemek ve gözaltında tutmak da diyebiliriz buna. Ben ne yazık ki... kendileriyle... saygıdeğer hanımefendiyle tanışmıyorum... Öte yandan Nikolay Ardalyonoviç’in, gençliğin o sınırsız coşkusuyla size taparcasına bağlılığının da bu işte yardımı olacağı muhakkak...”

“Ha-yır... Nina Aleksandrovna’yı bu işe karıştırmak... Tanrı yazdıysa bozsun! Kolya’yı da öyle... Ben, sanırım, sizi hâlâ anlayamıyorum, Lebedev.”

“Burda anlaşılmayacak bir şey yok ki!” diye bağırdı Lebedev, nerdeyse sandalyesinden havaya hoplayarak. “Hastamızın gereksindiği tek ilaç, duyarlılık ve sevecenlik. Onu hasta olarak görme itirazınız yoktur herhalde, Prens?”

“Bu hatta sizin inceliğinizi ve zekânızı gösterir.”

“Yaşam içinden somut bir örnekle açıklamaya çalışayım durumu. Kendisinin Bayan Yüzbaşı’ya karşı bir zaafı var, biliyorsunuz. Parası yoksa onun yanına asla gidemez; ve ben bugün onun yanında basacağım kendisini; kendi iyiliği için. Aslında yalnız Bayan Yüzbaşı da değil... gerçek bir suç işlese, yani kendisini çok onursuz bir duruma düşüren bir harekei olsa... ki asla olmaz, asla yapamaz böyle bir şeyi... sevecen bir yaklaşımla elde edemeyeceğiniz şey yoktur. Çünkü kendisi son derece duyarlı bir insandır, efendim. İnanın bana, üç beş günden fazla dayanamaz, kendi-

si çıkıp gelir ve gözyaşları içinde her şeyi bir bir anlatır. Özellikle de ustalıkla davranılırsa, yani ailesi ve siz gözünüzü bir an üzerinden ayırmazsanız!" Lebedev yeni bir esin gelmiş gibi yerinden fırladı: "Ah, tertemiz yürekli Prens, en ufak bir... ithamda bulunmak aklımdan geçmez... ben hatta onun için damarlarımdaki bütün kanı akıtmaya hazırım... ancak siz de kabul edersiniz ki, bu azgınlıkla, bu sarhoşlukla ve Bayan Yüzbaşı'yla... bu iş hiç olmayacak yerlere varabilir!"

"Size elimden gelen her yardımı yapmaya hazırım," dedi Prens, yerinden kalkarken. "Yalnız, itiraf etmeliyim ki, Lebedev, çok, ama çok tedirginim. Söyler misiniz lütfen: Siz hâlâ... yani demin dediğiniz gibi... Bay Ferdişçenko'dan mı kuşkulaniyorsunuz?"

Lebedev ellerini gene dokunaklı bir havayla kavuşturdu, yumuşacık bir gülümsemeyle:

"Kuşkulanabileceğimiz başka biri var mı, Prens?" dedi.

Prens kaşlarını çattı, yerinden kalktı.

"Biliyor musunuz, Lukyan Timofeyiç, böyle bir konuda yanılmak ne korkunç bir şey olur! Şu, Ferdişçenko... yerinizde olsam onun için kötü bir şey söylemezdim... ama yine de Ferdişçenko... yani, kimbilir, belki de odur... demek istediğim, sanki o başkalarından bu işe daha yatkın gibi..."

Lebedev hem göz, hem kulak kesildi.

"Biliyor musunuz, aslında..." Şaşırdı, sözünün gerisini getiremedi; kaşları gitgide daha da çatılıyor, bakışlarını Lebedev'den kaçırarak odada hızla aşağı yukarı dolaşıyordu. "Bana söylenen bir şey var... yani dediklerine göre, bütün bunlardan başka ayrıca Bay Ferdişçenko kendisinden sakınılacak biriymiş, demek istediğim, yanında konuşurken dikkatli olunmalıymış... Anlatabiliyor muyum? Belki de gerçekten böyle bir şeyi yapabilecek kişi odur, ama yine de... bir yanlış yapmamak için... anlatabiliyor muyum?"

"Bay Ferdişçenko'yla ilgili o sözü söyleyen kimdi?" diye atıldı hemen Lebedev.

"Birisi böyle bir şey fısıldadı kulağıma, ama ben buna inanmıyorum... Bunu size de söylemek zorunda kaldığım için çok üzgünüm, ama, dediğim gibi, ben buna inanmıyorum.... Saçmalıklardan başka bir şey değil bu... Tuh, ne aptalım!"

"Biliyor musunuz, Prens," dedi Lebedev, tepeden tırnağa titriyor gibiydi. "Bu nokta son derece önemli, yani Bay Ferdişçenko

şurda dursun; bu haberin size nasıl, kimin aracılığıyla ulaştığı, demek istiyorum... (Lebedev bunları söylerken Prens'in ardı sıra ileri geri koşturuyor, adımlarını onun adımlarına uydurmaya çalışıyordu.) Pekâlâ, Prens, ben de size bir şey bildireyim: az önce Vilkin'e giderken, şu yangın hikâyesini anlatıp da öfkeden kabına sığmaz bir hale geldiği sırada General bana da Ferdişçenko'yla ilgili benzer serzenişlerde bulundu... Ama sözleri öyle tutarsızdı ki, ister istemez kendisine birkaç soru sordum... sorar sormaz da bütün anlattıklarının, General hazretlerinin kendi hayallerinin ürünü şeyler olduğu ortaya çıktı. Tabii, bütün bunlar, onun çok iyi yürekli olmasından... Yalan söylüyor, çünkü duygulanıyor, duygularına engel olamıyor. Tamam, o bir yalan söyledi –bundan kesinlikle eminim– ama o yalan size kadar nasıl ulaşabildi? Çünkü bu onun bir anlık duygulanmasıyla, coşkuya kapılmasıyla ilgili bir şey; peki bu size nasıl ulaşıyor? Bunu size ileten kim? Bu nokta önemli, efendim...”

“Az önce Kolya söyledi bunu bana. Ona da sabah altıda ya da biraz geçte sofaya çıktığında orda karşılaştığı babası söylemiş.”

Ve Prens bildiklerini ayrıntılarıyla anlattı.

“Vay be... ipucu diye buna derler işte...” Lebedev ince ince gülüyor, ellerini ovuşturuyordu. “Ben de tam böyle düşünüyordum! Demek Ekselansları gidip sevgili oğullarını uyandırmak ve onu Ferdişçenko'yla yakınlığın tehlikeleri konusunda uyararak için sabahın altısında kendi masum uykularına kıymak zorunda kalmışlar?! Meğer ne tehlikeli adammış bu Bay Ferdişçenko ve Ekselansları bir baba olarak ne büyük bir kaygı içindeymiş, he-he-he!”

“Beni dinleyin Lebedev,” dedi Prens, ama konuşamıyor, dili ağzına dolaşıyordu. “Dinleyin: Lütfen sessiz olun... fazla gürültü çıkarmadan yapın her ne yapacaksanız... Çok rica ederim... yalvarırım... Dedğim gibi yaparsanız, söz, yardım ederim size... Ama kimse bir şey bilmemeli... kimse hiçbir şey bilmemeli!”

“Ey, yüreği en temiz, en içten, en soylu Prens, bundan emin olabilirsiniz!” diye bağırды Lebedev; son derece coşkuluydu. “Bütün bunların soylu yüreğimin derinlerine gömüleceğinden emin olabilirsiniz! Hep aynı, usul adımlarla! Hep ikimiz birlikte! İnanın, damarlarımdaki bütün kanı bile... Ah, aziz Prens! Kalpçe de, ruhça da alçağın, aşağılığın biriyim ben; ama istediğiniz alçağa

ya da hatta aşığılık yaratığa sorun: Kendi gibi aşığılık bir yaratıkla mı, yoksa sizin gibi, aziz Prensım, soylular soylusu bir insanla mı ilişkisi olmasını istediğini sorun; size, 'elbette soylular soylusu insanla', diyecektir! Erdemin zaferi değilse nedir bu! Usul adımlarla... hep aynı, usul adımlarla ve hep ikimiz birlikte, efendim."

X

Prens, o üç mektuba dokununca neden buz kestiğini ve mektupları okumayı neden akşama ertelediğini sonunda anlayabildi. Bu sabah da, mektupları açmaya cesaret edemeden kanepede ağır bir uykuyla kendinden geçtiğinde, karabasan gibi bunaltıcı, ağır bir düşünme görmüştü: Bu düşünme de yine o "suçlu kadın" vardı; uzun kırılganlığı gözyaşlarıyla ıslak ona bakıyor, onu çağırıyordu; Prens yine büyük bir acıyla onun yüzünü hatırlamaya çalışarak uyanmıştı uykusundan. Hemen ona doğru atılmak istemiş, ama başaramamıştı. Sonunda, nerdeyse umutsuzluk içinde, mektupları açtı, okumaya başladı.

Mektuplar da mektuptan çok düşünme benziyordu. Kimileyin tuhaf düşler görürsünüz; doğal olmayan, olanaksız düşler... Uyanığınızda bu düşleri olduğu gibi hatırlar ve tuhaf bir olguya şaşmaktan kendinizi alamazsınız: İlk hatırladığınız, düşünme boyunca aklınızın başında olduğudur. Bir başka hatırladığınız şey ise, düşünme olmaları boyunca, bütün o uzun olaylar boyunca son derece kurnaz, mantıklı davrandığınızdır. Katiller, caniler tarafından kuşatılmışsınızdır ve adamlar silahlarını hazırlamış, üzerinize atılmak için tek bir işaret beklemekte oldukları halde asıl niyetlerini gizleyerek size dostça davranmaktadırlar; ama onlardan daha kurnaz davrandığınızı ve bir yolunu bulup ellerinden kurtulduğunuzu hatırlarsınız; daha sonra adamların sizin bütün dolaplarınızı, düzenlerinizi ezbere bildiklerini, nerde gizlendiğinizi çok iyi bildikleri halde, size bilmiyormuş gibi yaptıklarını fark edersiniz; derken bir kez daha onları aldatır ve ellerinden kurtulursunuz... bütün bunları çok açık, net bir biçimde hatırlarsınız. İyi, güzel de, aklınızın saçma oldukları bu kadar belli bunca anlamsızlığı, olmayacak şeyi kabul etmesine ne demeli? Canilerinizden biri gözünüzün önünde birden bir kadına dönüşmüştür,

kadından da minnacık, kurnaz, iğrenç bir cüceye... Bütün bunları normal olaylarmış gibi, hemen hiç şaşırmadan benimsersiniz; hem de aynı anda aklınız müthiş bir gerilim içinde durumdan bir çıkış yolu bulmak için korkunç bir biçimde çalışmakta, plan üstüne plan yapmaktayken!.. Öte yandan uyanmış olmanıza ve artık tümüyle gerçekliğe dönmüş olmanıza karşın her seferinde –hele bazen çok, çok güçlü bir şekilde– düşününüzle birlikte geride çözümlenmemiş bir şeyler bırakmış olduğunuz duygusuna kapılmanıza ne demeli? Bir yandan düşününüzün anlamsızlığına, saçmalığına gülümserken, bir yandan da bütün bu anlamsızlıkların oluşturdukları bütünün, sizin bugünkü yaşamınıza ait olan ve yüreğinizde de her zaman yer almış olan gerçek bir anlamı içerdiğini hissedersiniz; bu düşünle size sanki sizin öteden beri bekleyip durduğunuz yepyeni bir şey söylenmek istenmiştir. Çok güçlü bir izlenimdir bu; belki sevindirici, belki acı vericidir; ama tam olarak nedir, size tam olarak ne söylenmiştir bütün bunları ne anlayabilir, ne de hatırlayabilirsiniz.

Bu mektuplardan sonra da hemen hemen aynı şeyler oldu. Prens daha mektupları açmamıştı bile; ama mektuplar yalnızca varlıklarıyla, olabilirlikleriyle bile bir karabasana dönüşmüşlerdi. Akşam, nereye bastığının, nereye yürüdüğünün farkında olmadan evin içinde deli gibi dolaşırken, iyi ama o... nasıl cesaret edebilir böyle bir şeye, ona mektup yazmaya? diye sorup duruyordu kendi kendine. *Bu konuda* nasıl yazabilir, böyle çılgın bir hayal nasıl doğabilir kafasında? Ama işte o çılgın hayal gerçekleşmişti. Mektupları okurken kendisinin de bu hayalin olabilirliğine inanması, bu hayali kafasında aklaması ise, işin en şaşılacak yanıydı. Hayır, bu elbette bir düşün, karabasan, çılgınlıktı; ama öte yandan bunda insana acı verecek kadar gerçek, ürpertecek kadar doğru bir şeyler de vardı: düşün, karabasanı, çılgınlığı haklı gösteren bir şeyler... Birkaç saat boyunca okuduklarını sayıkladı durdu; birtakım ayrıntıları anımsadı, bunlar üzerinde düşündü. Kimi zaman hatta bütün bunları önceden biliyormuş gibi geldi; hepsi önceden bildiği, sezinlediği, tahmin ettiği şeylerdi; hatta çok, çok eskiden okuduğu mektuplarda vardı bütün bunlar; o zamandan beri özlemini duyduğu, acısını çektiği, korktuğu bütün bu şeyler o mektuplardan alınmaydı.

"Bu mektubu açtığınızda (böyle başlıyordu ilk mektup) yap-

cağınız ilk şey imzaya bakmak olsun. İmza size her şeyi açıklar, böylece benim kendimi haklı göstermek için açıklamalara girmeme gerek kalmaz. Size birazcık olsun eşit olabilseydim, böylesi bir küstahlıkta bulunduğum için bana kızabilirdiniz; ama ben kim – siz kim! Aramızda öyle aşılmaz uzaklıklar var ve ben sizin yanınızda öylesine değersiz bir yaratığım ki, istesem de sizi incitmeye gücüm yetmez..”

Aynı mektubun bir başka yerinde de şunlar yazıyordu:

“Sözlerimi hasta bir kafanın hastalıklı bir hayranlığı olarak görmeyin: Siz benim için kusursuzluğun ta kendisisiniz! Sizi gördüm, sizi her gün görüyorum. Mükemmel olduğunuz sonucuna birtakım değerlendirmelerle, mantıksal önermelerle ulaşmış değilim; yalnızca böyle olduğunuza inanıyorum. Ama size karşı bir de günahım var: Sizi seviyorum. Oysa mükemmellik sevilmez, yalnızca seyredilir, öyle değil mi? Buna karşın ben size aşığım. Aşk insanları denkleştirir, eşitler; ama kaygılanmayın, böyle bir denklik en içrek hayallerimde bile yer almadı. Kaygılanmayın, dedim ama benden yana nasıl ve ne diye kaygılanacaksınız ki siz? Mümkün olsa da ayak izlerinizi öpsem. Hayır, asla kendimi size denk görmüyorum... İmzaya bakın, çabuk imzaya bakın!”

“Ancak, bir şey fark ettim: (diyordu bir başka mektupta da) Sizi onunla birleştiriyorum ama daha size onu sevip sevmediğinizi sormadım bile. O sizi ilk gördüğünde sevdi. Bir ‘ışık’ olarak anımsıyor sizi, bu onun kendi benzetmesi, onun ağzından duydum bunu. Ama ondan duymasam da sizin onun için ışık olduğunuzu anlamıştım ben. Bir ay onun yanında yaşadım ve bu süre içinde anladım ki, siz de onu seviyorsunuz; siz ve o, ikinizden başka hiçbir şey düşünmüyorum.”

“O da nesi, dün önünüzden geçerken yüzünüz kızardı sanki? (bir başka mektuptaydı bunlar da). Bu olacak şey değil, herhalde bana öyle geldi. En iğrenç bir batakhaneye de düşseniz ve utanmazlığın, arsızlığın en korkuncuna da tanık olsanız yüzünüz kızmamalı; kimsenin aşağılamasına kızamazsınız siz. Alçak, aşağılık insanlardan nefret edebilirsiniz, ama kendi adınıza değil, bu insanların gücendirdikleri, kırdıkları insanlar adına. Biliyor musunuz, öyle sanıyorum, siz de beni seviyorsunuz?.. Onun için neyseniz, benim için de o’sunuz siz: ıııklı, aydınlık bir ruh. Melekler ne nefret edebilir ne de sevebilirler. Kaç kez, insan herkesi, bütün in-

sanları, bütün yakınlarını sevebilir mi, diye sordum kendi kendime? Elbette sevemez, doğal da olmaz böyle bir şey. İnsanlığa duyduğu soyut sevgi içinde hemen bir tek kendini sever insan. Ama size gelince iş değişir: Her türlü aşağılamanın, kişisel öfkenin ötesinde, kimselerle karşılaştırılmaz biri olarak sizin birilerini sevmemeniz olacak şey mi? Bir tek siz bencillığe düşmeden sevebilirsiniz; bir tek siz kendiniz için değil, sevdiğiniz için sevebilirsiniz. Ah, benim yüzümden utandığınızı, öfkeye kapıldığınızı öğrenmek ne büyük bir acı olurdu benim için! Benimle denk duruma gelmiş olacağınız için sizin de yıkımınız demek olurdu bu...”

“Dün sizinle karşılaştıktan sonra bir tablo canlandı kafamda. İsa hep İncil’de anlatılan öykülere uygun bir biçimde resmedilmiştir. Ben olsam öyle yapmazdım; yanında müritleri olmayan bir İsa... tek başına... küçük bir çocuk var yanında yalnızca... çocuk onun yanında oynuyor; belki de ona çocuk diliyle bir şeyler anlatıyor. İsa onu dinlerken dalıp gidiyor; ama eli öylece çocuğun başı üzerinde kalmış; unuttuğu adeta elini çocuğun sarı saçları üzerinde. Uzaklara, ufuk çizgisine dalıp gitmiş gözlerinde evren kadar engin bir düşünce var; yüzü hüzünlü. Çocuk susmuş; dirsekleri İsa’nın dizlerinde, ellerini çenesine dayamış, başı hafif yukarı kalkık, çocuklara özgü bir dalgınlıkla sabit bakışlarını İsa’nın yüzüne dikmiş. Gün batmak üzere... İşte benim tablom! Siz masumsunuz ve sizin bütün mükemmelliyetiniz masumiyetinizde! Hiç, ama hiç unutmayın bunu! Bir tek bu kalsın aklınızda! Yoksa ne yapacaksınız benim size olan tutkularımı! Artık benimsiniz, ömrüm boyunca hep yakınınızda olacağım. Pek de ömrüm kalmadı ya...”

Son mektupta ise şunlar yazıyordu:

“Tanrı aşkına, hakkımda hiçbir şey düşünmeyin; size bunları yazmakla kendimi alçalttığımı da düşünmeyin; isterse gururundan olsun, kendini alçaltmaktan zevk duyan yaratıklardan olduğumu hele hiç düşünmeyin. Hayır, benim de kendime göre avuntularını var; ama size bunları açıklayabilmem zor. Bu yüzden ne acılar çekersem çekeyim bunları kendime bile açıklayabilmem zor. Yine de, şunu biliyorum ki, bir gurur bunalımıyla bile kendimi alçaltamam. Yürek temizliğiyle kendini alçaltmak ise beni aşan bir şey; elimden gelmez bu; o nedenle, belki de kendimi hiç alçaltmış olmuyorum.”

“Sizin için mi birleştirmek istiyorum ikinizi, kendim için mi?

Herhalde kendim için, nicedir kafama koyduğum bir şey bu. Kız kardeşiniz Adelaida'nın resmimi gördükten sonra, böyle bir güzellelikle dünyanın altı üstüne getirilebilir dediğini duydum; ama benim dünyayla ilgim yok ki artık! Danteller giymiş, pırlantalar takıştırmış, sarhoş, beş para etmez adamlarla gezen bir kadının ağzından bu sözler gülünç mü kaçıyor? Bakmayın siz bütün bunlara, yok sayılırım artık ben, bu kesin; bende benim yerime var olan şeyin ne olduğunu da Tanrı bilir. Artık var olmadığını her gün üzerime yönelmiş bir çift korkunç gözde okuyorum (karşımda olmadığı zaman bile hep bana bakar bu bir çift göz). Bu gözler şimdi susuyor (hep susarlar zaten); ama ben onlardaki gizi biliyorum. Bu gözlerin sahibinin evi karanlık ve gizemli; eminim şu Moskovalı katil gibi o da çekmecesinde ipeğe sarılı bir ustura gizliyordur. O katil de annesiyle aynı evde yaşıyordu ve boğaz keseceği usturasını ipekler içinde tutuyordu. Onun evindeyken sürekli olarak, döşeme tahtaları altında bir ceset gizlendiği kuşkusu içindeyim; belki de babası zamanından kalma bu cesedin, tıpkı o Moskovalının cinayetinde olduğu gibi muşambalara sarılı olduğunu, çevresine de koku yaymasını önleyecek kimyasal sıvı şişeleri dizili olduğunu düşünüyorum; size cesedin bulunduğu köşeyi gösterebilirim bile. Kendisi hep susuyor; ama ben biliyorum ki, beni böylesine çok sevdiği için benden nefret etmemesi olanaksız. Sizin düğününüzle benim düğünüm birlikte olacak; böyle karar verdik onunla. Ondan hiçbir gizlim yok. Korkudan onu öldürebilirim.... ama o beni daha önce öldürecek. Şu anda da gülümsüyor ve sayıklıyorsun diyor bana; size mektup yazdığımı biliyor."

Bu türden sayıklamalarla doluydu mektuplar. İkinci mektupta iki büyük boy mektup kâğıdı arkalı önlü incecik yazılarla doldurulmuştu.

Prens dün olduğu gibi uzun uzun dolaştığı parktan çıktı sonunda. Aydınlık, saydam gece ona her zamandan daha aydınlık göründü. "Yoksa henüz çok mu erken?" diye düşündü (saatini almayı unutmuştu). Uzaklardan sanki bir müzik sesi gelir gibi oldu. "İstasyondan herhalde?" diye düşündü. "Herhalde bugün gitmemişlerdir oraya..." Bunları düşünürken bir baktı, tam onların daçasının önüne gelmiş. Emindi zaten bugün buraya geleceğinden... ve işte gelmişti. Veranda basamaklarını tırmanıp içeri girerken kalbi heyecandan duracak gibiydi. Kimse onu karşılama-

dı, verandada kimse yoktu. Bir süre bekleyip salona açılan kapıyı araladı. “Bu kapıyı da hiç kilitlemezler!” diye geçirdi içinden. Salon hemen tümüyle karanlıktı ve içerde kimse yoktu. Şaşkınlık içinde salonun tam ortasında durdu. Birden kapı açıldı ve elinde bir mumla Aleksandra Ivanovna girdi içeri. Prens’i görünce şaşır-
dı, neler oluyor der gibi gelip tam karşısında durdu. Bir odadan öbürüne geçiyordu anlaşılan ve burada biriyle karşılaşabileceği hiç aklına gelmemişti.

“Burda ne arıyorsunuz?” dedi sonunda.

“Ben... uğramıştım...”

“Maman pek iyi değil. Aglaya da öyle. Adelaida yattı. Ben de yatmaya gidiyordum. Bu akşam evde hep yalnızdık. Babam ve Prens Petersburg’a gittiler.”

“Ben geldim... size geldim... şimdi...”

“Saatin kaç olduğundan haberiniz var mı?”

“Ha-ayır...”

“Saat yarım. Ve biz her zaman birde yatarız.”

“Ah, ben sanmıştım ki... dokuz buçuk falan saat...”

Genç kız gülümsedi:

“Önemli değil! Keşke biraz önce gelseydiniz... belki sizi bekleyenler de vardı.”

“Ben... sanmıştım ki...” diye kekeliyordu Prens çıkarken.

“Hoşçakalın! Yarın bununla herkesi güldüreceğim.”

Prens, parkın çevresini dolanan yoldan daçasına döndü. Kalbi hızla çarpıyor, düşünceleri karışıyordu. Çevresinde her şey bir düşe benziyordu sanki. Birdenbire, az önceki hayalin belirdiğini gördü karşısında, demin de iki kez aynı hayalle uyanmıştı. Aynı kadın yine parkın içinden çıkıvermiş ve sanki onu bekliyormuş gibi karşısına geçip durmuştu. Ürpererek durdu. Kadın onun elini tuttu ve kuvvetle sıktı. “Yok, bu hayal değil!”

Ve işte sonunda, ayrıldıklarından beri ilk kez yüz yüzediler. O Prens’e bir şeyler söylüyor, Prens sessizce ve yüreği kıyılarak onun yüzüne bakıyordu. Ah, bu karşılaşmayı daha sonra da hiç unutmadı, her hatırlayışında yüreği hep aynı acıyla buruldu. Derken o bir anda kendini yere attı, çıldırmış gibi yolun ortasında diz çöktü, öpmek için Prens’in ellerine sarıldı; tıpkı az önceki düşte olduğu gibi uzun kirpiklerinde gözyaşları ışıyordu. Prens ürküntüyle geriledi ve:

“Kalk, kalk çabuk!” dedi korku dolu bir fısıltıyla, bir yandan da onu kaldırmaya çalışıyordu.

“Mutlu musun? Mutlu musun?” diye sordu o. “Senden istediğim tek bir sözcük: mutlu musun? Şimdi, şu anda? Onunlayken? Ne dedi sana?”

Prens'i dinlemiyor, kalkmıyordu yerden; kendisini kovalıyorlarmış gibi çabuk çabuk, telaşla konuşuyordu.

“Emrine uyuyor ve yarın gidiyorum. Bu seni son görüşüm! Bu kez gerçekten son!”

“Sakin ol, sakın ol... kalk yerden!” diye mırıldandı Prens umutsuzca.

Prens'in ellerini sımsıkı yakalamış, doymazca gözlerine bakıyordu.

“Elveda!” dedi sonunda, kalktı ve hızla, adeta koşarak uzaklaştı.

Bir anda, nereden çıktıysa Rogojin beliriverdi yanında; koluna girmiş götürüyordu onu.

“Beni bekle, Prens!” diye bağırdı Rogojin. “Beş dakikaya kadar dönerim.”

Gerçekten de beş dakika sonra geldi; Prens, olduğu yerde onu bekliyordu.

“Arabaya bindirip gönderdim,” dedi Rogojin. “Saatin onundan beri şu köşede bekletiyordum arabayı. Senin bütün akşamı onun yanında geçireceğini biliyordu. Bana yazdıklarını biraz önce aynen ilettim kendisine. Bir daha O'na mektup yazmayacak. Söz verdi. Ve buradan da, senin isteğine uyarak, yarın ayrılacak. Her ne kadar sen böyle bir şey istemediysen de o seni son bir kez daha görmek istedi. Burada... işte şu sıraya oturarak senin evine geri dönmeni bekledik.”

“Seni de yanına aldı ha?”

Rogojin sırttı:

“Ne var bunda? Şu anda gördüklerim, duyduklarım zaten bildiğim şeylerdi... Mektupları okudun mu?”

“Sen... sen gerçekten de okudun mu o mektupları?” dedi Prens; böyle bir olasılık kanını dondurmuş gibiydi.

“Ya ne sanmıştın! Her mektubu tek tek kendisi gösterdi. Ustura hikâyesi nasıl ama, he-he!”

Prens ellerini kanı çekilene dek sıkarak:

“Çıldırmış bu!” dedi.

Rogojin kendi kendine söylenir gibi, usulca:

“Ne malum?” dedi.

Prens karşılık vermedi.

“Eh, hoşçakal!” dedi Rogojin. “Ben de yarın gidiyorum. Kusurum olduysa bağışla!” Sonra birden dönüp ekledi: “İyi ama, kardeşlik, cevap vermedin kendisine: Mutlu musun?”

Prens derin bir acıyla:

“Hayır, hayır, hayır!” diye bağırdı.

“Yok bir de evet deseydin!” dedi Rogojin, kötücül bir gülümsemeyle ve yürüyüp gitti.

Dördüncü Bölüm

I

İki kahramanımızın yeşil sıra üstünde buluşmalarından bir hafta sonra, pırıl pırıl bir sabah vakti saat on buçuk sularında Varvara Ardalyonovna Ptitsina tanıdığı birkaç kişiyi ziyaret etmiş, canı epeyce sıkkın, dalgın, evine dönüyordu.

Tipik ya da karakteristik özelliklerini bir çırpıda sayamayacağımız ya da bunları bütünüyle kapsayacak nitelemelerde bulunamayacağımız, ya da çok zor bulunabileceğimiz insanlar vardır; “sıradan insanlar” ya da “çoğunluk” denilir bunlara ve gerçekten de her topluluğun büyük çoğunluğunu bunlar oluşturur. Yazarlar çoğu kez bu tipleri alıp işlerler yapıtlarında, onları kendine özgü, son derece az rastlanan, gerçeklikten daha gerçek karakterler haline getirmeye çalışırlar. Podkolesin¹ için, örneğin, hafif abartılı bir tip diyebiliriz belki, ama asla gerçeklikte yer alamayacak, hayal ürünü bir tip olduğunu söyleyemeyiz. Nice akıllı insan Gogol’un Podkolesin’ini tanıdıktan sonra, çevresindeki pek çok iyi insanın, onlarca, yüzlerce iyi arkadaşının nerdeyse tıpatıp Podkolesin’e benzediğini fark etmiştir. Gogol’dan önce de, kuşkusuz, dostlarının Podkolesin gibi olduğunu biliyordu bu insanlar; bilmedikleri, bu dostların adının böyle olduğuydu. Gerçek hayatta damatların düğünden önce pencereden atlayıp kaçmalarına kırk

1 Gogol’un *Evlilik* adlı güldürüsünün kahramanı.

yılda bir bile rastlanmaz; çünkü başka bütün gerekçeler şurda dursun, kolay ve rahat bir yol değildir bu; ama eğri oturup doğru konuşalım: Ne çok insan, hatta ne çok ciddi, akli başında insan, nikâhtan hemen önce Podkolesin gibi davranmayı geçirmez mi yüreğinin derinlerinden? Adım başı “Tu l’as voulu, George Dandin!”² diye bağırın kocaya da rastlamayız, kuşkusuz; ama, ah Tanrım, balayından, hatta belki de nikâhtan hemen sonra bu yürek paralayıcı çığlık dünyadaki ne çok kocadan kimbilir kaç milyon, kaç milyar kez yükselmiştir!

Daha ciddi açıklamalara girişmeden, dergilerdeki eleştiri yazılarına benzemeye başlayan bu bölümü şöyle sonlandıralım: Bütün bu tiplere, George Dandinlere, Podkolesinlere saf olmayan bir durumda, yani biraz su eklenmiş olarak gerçek hayatta rastlayabiliriz. Gerçeği tam dile getirebilme adına şunu da ekleyelim ki, düşük bir olasılık olmakla birlikte Molier’in yarattığı George Dandin’in tıpkısına rastlamamız da olanaklı. Ama yine de yanıtını bekleyen bir soru var karşımızda: Her zaman her yerde rastlanabilecek rastgele insanları, gerçekten “sıradan” insanları, okur karşısına çıkarılabilecek kadar ilginç hale getirmek için romancı ne yapmalı? Öykünüzde, romanınızda bunları büsbütün es geçemezsiniz, çünkü sıradan insanlar gündelik hayatın vazgeçilmez halkası olarak her an karşımızdalar; onları atlamakla gerçeklikten vazgeçmiş, gerçekliğe uygunluğu çığnemiş olabiliriz. Romanlarımızı yalnızca bütün fazlalıklarından arındırılmış tiplerle ya da hatta salt ilginç olsun diye tuhaf, gerçek dışı kişilerle doldurursak, bu hem gerçeğe aykırı olur, hem de hiç ilginç olmazdı. Bize kalırsa yazar sıradanlıklar içinde bile ilginç ve yararlı olanı arayıp bulabilmelidir. Kimi sıradan kişiler, sürekli olarak sıradanlıklar içinde yaşarlar. Alışılmışın, sıradan olanın, rutinin dışına çıkabilmek için gösterdikleri onca olağanüstü çabaya karşın, başarılı olamazlar bunlar. Kimileri şu ya da bu ölçüde tipik olmayı başarabilirken, özgür, bağımsız olma konusunda en ufak bir yetenekten, olanaktan yoksun olmaları nedeniyle yukarda sözünü ettiğimiz kişilerin sıradanlığın, olağan yaşam çemberinin dışına çıkabilme yolunda giriştikleri bütün çabalar sonuçsuz kalır.

2 “Tu l’as voulu, George Dandin!” (Fr.) – “Bunu sen istedin, Jorj Danden!” Molier’in *George Dandin* adlı oyunundan, uzun yıllar herkesin ağızında dolaşmış ünlü söz.

İtiraf etmemiz gerekir ki, öykümüzün, şu ana dek haklarında fazla açıklama yapılmamış kimi kişileri de bu “sıradan”, “alelade” insanlar grubuna girmektedir. Varvara Ardalyonovna Ptitsina’yı, eşi Bay Ptitsin’i ve kardeşi Gavril Ardalyonoviç’i bunlar arasında sayabiliriz.

Gerçekten de, diyelim, varsıl olmak, iyi bir aileden gelmek, eli yüzü düzgün olmak, fena bir eğitim almamış olmak, aptal olmamak, hatta iyi yürekli olmak, ama aynı zamanda da hiçbir yeteneği, hiçbir özelliği, hatta hiçbir tuhaflığı olmamak; kendine özgü hiçbir düşüncesi olmamak, tümüyle ve kesinlikle “herkes gibi” olmak... ne çekilmez bir durumdur! Varsıl ama Rotchild gibi değil; iyi bir adı var, ama önemli hiçbir şey o adla anılmaz; hoş bir dış görünüşü var, ama pek anlamlı değil; iyi bir eğitimi var, ama bu eğitimin nerede, ne uğruna kullanılacağı belli değil; akıl var – *kendine ait düşünceleri* yok; kalp var – gönül yüceliği yok vb.vb. Her şeyde böyle. Bu tür insanlar pek çoktur dünyada, hatta sanıldığından da çoktur; diğer bütün insanlar gibi bunlar da iki ana gruba ayrılırlar: dar kafalılar ve “kafası daha çok çalışanlar”. İlk gruptakiler her zaman daha mutludur. Dar kafalı bir “sıradan” insan için kendisinin sıradışı ve alabildiğine özgün bir insan olduğunu düşünmekten ve en ufak bir kuşkuya kapılmaksızın bunun keyfini sürmekten daha kolay bir şey yoktur. Saçlarını kısacık kestirip mavi gözlük takmak ve kendilerini nihilist olarak adlandırmak bazı genç kızlarımıza kendi “inanç”larına sahip olmak için yetermiş gibi geliyor. Bir bakıyorsunuz, yüreğinde insanlığın yararına olacak küçücük bir düşünce doğan biri, hemen kendini kimselerin hissetmediği şeyleri hisseden, genel gelişmenin önünde giden biri gibi görmeye başlıyor; ya da her nasılsa herhangi bir düşünceyi benimsemiş ya da başı sonu belli olmayan bir kitaptan bir sayfa okumuş biri, bir bakıyorsunuz bunların “kendi kafasından doğmuş düşünceler” olduğuna inanıyor. Burada karşımıza çıkan şeyin adı, tabiri caizse eğer, saflıktaki küstahlıktır ve gerçekten de insana dudak uçuklatan bir düzeydedir. Tüm bunların inanılmaz gibi görünmekle birlikte, durmadan karşılaştığımız şeyler olduğu unutulmamalıdır. Saflıktaki küstahlık, ahmağın kendine sonsuz güveni, kendine ve yeteneklerine ilişkin en ufak bir kuşkuya kapılmaması, Gogol’un Teğmen Pirogov³ tipinde gerçekten göz kamaştırıcı bir şekilde yansı-

ılmıştır. Pirogov'un, kendisinin bir deha olduğundan, hatta bütün dehaların üstünde bir deha olduğundan hiçbir kuşkusu yoktur; o kadar yoktur ki, bu konuda kendine tek bir soru sormaz; aslında onun için soru diye bir şey de yoktur. Büyük yazar, sonunda, okurunun incinen ahlak duygularını onarmak adına onu kırbaçlamak zorunda kalır; ama bu büyük adamın, onca aşağılanmadan, işkenceden sonra silkinip ayağa kalkar kalkmaz güç toplamak için bir dilim böreği mideye indirdiğini⁴ görünce şaşkınlık ve çaresizlikle ellerini iki yana açmış, okurlarını da öylece bırakmıştır. Doğrusunu isterseniz Gogol'un büyük Pirogov'a tegmenlik gibi küçük bir rütbe yakıştırmış olması hep yüreğimi acıtmıştır benim; neden derseniz, onun için, geçen yıllarla birlikte omuzlarında apoletlerinin de "kalabalıklaşacağını" ve kendisinin büyük bir kumandan olacağını düşünmekten daha kolay bir şey yoktur; hatta düşünmek falan da değil, bu onun için kuşku duyulmaz bir gerçekliktir: General olduktan sonra, neden gerçek bir askeri birliği yöneten komutan da olmasın? Savaş alanlarındaki çoğu korkunç bozgunun altındaki imzalar hep böyle komutanlara ait değil midir! Yazın dünyamızda, bilim dünyamızda, propagandacılarımız arasında ne çok Pirogov vardı! Bakmayın "dı" dediğime, kuşkunuz olmasın, şimdi de var bunlar...

Anlattığımız öykünün kişilerinden Gavrila Ardalyonoviç Ivolgin'in yüreği baştan sona özgün olma hevesiyle dolu idiye de, kendisi ne yazık öbür gruptandı, "daha akıllılar" grubundan. Ama yukarda da değindiğimiz gibi bu grubun üyeleri, birinci gruptakilerden çok daha mutsuzdur. "Sıradan" olan, ama aynı zamanda akıllı olan bir insan ("akıllı sıradan" diyelim buna), kendini bir an (geçici olarak ya da hatta ömrü boyunca) özgün bir kişi ya da bir deha olarak görse bile, yüreğinde, kendisini zaman zaman tam bir umutsuzluğa götürecek bir kuşku kurtçuğunun kalmasını önleyemez. Öte yandan gerçekliğe boyun eğmesi durumunda, tüm benliğinin kibir denen zehirle zehirlenmesi kaçınılmazdır. Ancak biz burada sanırım biraz aşırıya kaçtık: Akıllı sıradanların büyük çoğunluğu için durum o kadar da trajik değildir; yıllar ilerledikçe karaciğer hafiften teklemeye başlar, hepsi bu! Ama yine de, bu insanlar ilk gençliklerinden başlayıp duruldukları, boyun eğdikleri çağlara dek, salt bu özgün olma hevesi uğruna az çılgınlık yapmazlar.

4 Pirogov adı Rusça "pirog" = "börek"ten gelmektedir.

Tuhaf denebilecek olaylara rastlandığı da olur bu arada: Bakarsınız, dürüst bir insan, özgün olma adına aşağılık bir iş yapmış; kimi kez de bu bahtsızlardan kendi ailesinin yanısıra, gecesini gündüzüne katarak, bir başka ailenin daha geçimini üstlenenleri –dürüst olmanın da ötesine geçip iyilik yapanları– görürsünüz. Sonları iyi değildir böylelerinin: Ömürleri boyunca huzur bulamazlar! İnsanca bir iş yaptığını, insanlık görevini yerine getirdiğini düşünmek hiçbir şekilde yatıştırmaz, avutmaz bunları; hatta, tam tersine, daha da sinirlerini bozar: “İşte ömrüm boyunca bunlar için uğraştım, bunlar bağladı elimi ayağımı, barutu bulmama bunlar engel oldu!” Hepsinden ilginç de, herhalde, bu bayların neyi bulacaklarını, ömürleri boyunca bulmaya hazırlandıkları şeyin ne olduğunu, barut mu yoksa Amerika mı olduğunu bilmemeleridir. Onların buluş yapma tutkuları, bu uğurda çektikleri acılar, özlemler, Kolomb’la Galile’nin payına düşenden çok daha büyüktür.

Gavrila Ardalyonoviç de tam bu durumdaydı; ama henüz başlangıç evresinde olduğu için önünde uzun bir delilik dönemi vardı. Derin ve sürekli bir kendini yetersiz, yeteneksiz görme duygusu ve bununla birlikte özgün, bağımsız, kendine yeter biri olduğuna inanma arzusu –karşı konulmaz bir arzu– nerdeyse yeniyetmeliğinden bu yana yüreğinde derin yaralar açmıştı. Kıskaç, taşkın istekleri olan, aşırı sinirli bir gençti ve galiba doğuştan böyleydi. Arzularındaki taşkınlığı, aşırı coşkuyu, onların gücüne bağlardı. Ne denli tutku dolu olduğunu gösterebilmek için delice şeyler yapmaya hazırdı; ama iş delilik yapmaya gelince, kahramanımız hep akıllıca davranıyordu. Kahrediyordu bu onu. İş başa düşse belki de son derece aşağılık bir şeyler yapmayı göze alabilirdi; iş ki sonuçta düşlediklerinden birini elde edebilirdi! Ama, tam büyük bir adiliği göze alma sınırına geldiğinde, sanki inadınaymış gibi, birdenbire, böylesine büyük bir adilik için olmaması gerektiği kadar dürüst oluveriyordu (küçük adilikler için pek sorun yok gibiydi, onlara galiba hep hazırdı). Yoksulluktan, ailesinin düşkünlüğünden nefret ediyordu. Annesiyle bile yukardan, onu küçük görürce konuşuyordu; oysa kendi iş başarısının bile temelinde annesinin ününün ve karakterinin yattığını çok iyi biliyordu. General Yepançin’in yanında çalışmaya başladığında, “Alçaklık yaptığımda bari sonuna dek, kazanana dek götüreyim işi” demişti kendi kendine; ama hiçbir zaman sonuna dek götürdüğü bir alçaklığı olmadı. Hem zaten alçak-

lık yapması gerekeceğini de nerden çıkarmıştı ki! Aglaya'dan o aralar korkmuş, ama genç kızın hiçbir zaman ona kadar alçalacağını ummamasına karşın yine de işin peşini bırakmamıştı. Nastasya Filippovna hikâyesi başlayınca, birden, paranın her şey demek olduğunu düşündü: Paran varsa istediğin her şeyi elde edebilirdin. O günlerde sürekli, "Alçalmaksa alçalmak!" diye yinelerdi, kendinden memnun, ama biraz da korkarak. "Alçalacaksan, sonuna dek gideceksin!" diye yüreklendirmeye çalışırdı kendini. "Gelenek dışına çıkmayanlar böylesi durumlarda ürkerler, oysa bize vız gelir!" Aglaya karşısında uğradığı yenilgi ve olayların akışı altında ezilip kalması onu iyice çökertti; deli herifin getirip de o çılgın kadının ayakları altına serdiği, onun da kendisinin yüzüne fırlattığı parayı gerçekten getirip Prens'e verdi. Parayı geri verdiği için binlerce kez pişman oldu, bir yandan da bu yaptığıyla sürekli büyüklendi, bóbürlendi. Gerçekten de, Prens'in Petersburg'da kaldığı üç gün boyunca bir yandan onun dizlerinin dibinde ağlayıp durdu, bir yandan da bu üç gün içinde, dudak uçuklatıcı miktardaki parayı gözünü kırpmadan geri veren ("herkes yapamaz bunu") kendisi gibi birine acıdığı için Prens'ten nefret etti. Yüreğini buran bütün bu acıların, özsaygısının beş paralık olmasından kaynaklandığını kendine itiraf etmesi, —bu soylu itiraf— duyduğu acıyı daha da artırdı. Aglaya gibi masum ve tuhaf bir yaratıkla kuracağı ilişkinin sonuçlarının ne denli ciddi olabileceğini ancak çok sonra görüp anlayabildi. Pişmanlık yakıp kavuruyordu içini. İşe gitmez oldu, derin bir kederle kendi içine kapandı. Babası ve annesi gibi o da Ptitsın'ın evinde barınıyordu; ama yine de Ptitsın'ı küçük gördüğü açıkça belliydi; onun verdiği öğütleri dinlemesine karşın bu böyleydi... ve ona akıl danışma akıllılığını göstermesine karşın... Gavrilâ Ardalyonoviç, Ptitsın'ın, örneğin, aklına Rotchild olmayı koymamasına, kendine böyle bir amaç belirlememesine kızardı. "Faizcilik mi yapıyorsun, sonuna dek götür işi, ez insanları, paraya dönüştür, Yahudinin en Yahudisi ol!" Ptitsın alçakgönüllü, sakın bir adamdı; güler geçirdi onun bu sözlerine. Ama bir seferinde Ganya'yla ciddi biçimde konuşma gereğini duydu ve gerçekten de çok ciddi, ağırbaşlı, bir konuşma yaptı onunla. Yaptığı işin onursuz bir iş olmadığını, kendisine Yahudi demekle haksızlık ettiğini, paranın böylesine değerli, aranılır bir şey olmasında kendisinin bir suçu olmadığını söyledi; o dürüst, onurlu çalışıyordu; esasen bu işteki konumu "ecenta"

olmaktan öte bir şey değildi ve son olarak da sözüne güvenilir, düzenli olduğu için bu çevrenin ileri gelenlerince iyi tanınmıştı, işleri gitgide genişliyordu. "Rotchild olmayacağım," diyordu gülümseyerek, "ama belki Liteynaya Bulvarı'nda bir evim olabilir, belki de iki... bu kadar kalırım." "Kimbilir, belki de üç!" diye düşünüyordu kendi kendine, ama bunu kimseye söylemiyor, bir düşünce olarak içinde tutuyordu. Doğa böyle insanları sever, kayırır: Herhalde Ptitsin'i da üç değil, dört evle ödüllendirecektir, çocukluğundan bu yana asla Rotchild olmayı düşünmediği, olamayacağını bildiği için... ama herhalde dört evden de ileri gitmeyecektir doğa ve Ptitsin'in öyküsünü böyle bitirecektir.

Gavrila Ardalyonoviç'in kız kardeşine gelince... bambaşka biriydi o. Onun da güçlü arzuları vardı, ama bunlar aniden ortaya çıkıveren şeyler değil, inatçı, kalıcı arzuları. İş son çizgiye varıp dayandığında Varvara Ardalyonovna son derece sağduyulu olurdu; ama bu son çizgiye dek de işin peşini bırakmaz, asılırdı. Aslında o da özgünlük düşleri gören "sıradan" insanlardandı; ama kendisinde özgünlük adına tek damla bir şey bulunmadığını anlaması çok sürmedi ve belki de özel bir tür gururla bunu fazla dert etmedi kendine. Tam bir kararlılık içinde attığı ilk pratik adım, Bay Ptitsin'le evlenmesi oldu; evlenirken, ağabeyinin aynı durumda söyleyebileceği "alçalırsan, alçal; hedefine ulaşıyorsun ya!" gibi şeyler söylemedi kendine (Gavrila Ardalyonoviç ağabeyi olarak kararını onaylarken az kalsın onun yanında söyleyecekti aynı şeyi!). Hatta tam tersi: Varvara Ardalyonovna, müstakbel kocasının alçakgönüllü, candan, iyi kötü eğitimi olan ve fazla rezilleşmeyecek biri olduğuna aklı yattıktan sonra evlendi onunla. Ufak tefek rezillikler o kadar önemli değildi; kimin yoktu ki ufak tefek kusuru! İdeal koca arayacak hali yoktu ya! Kaldı ki, evlenmekle annesine, babasına ve kardeşlerine başlarını sokabilecekleri bir yer sağlamış olacaktı. Ağabeyinin nasıl mutsuz olduğunu görüyor ve geçmişte pek geçinememelerine karşın, ona yardım etmek istiyordu. Ptitsin'in da, kendine bir iş bulması için arada bir dostça dürtüklendiği olurdu Ganya'yı: "Generalleri ve generalliği küçük görüyorsun, ama," derdi şakayla, "günü geldiğinde 'onlar'ın hepsi general olacak, bak görürsün!" Ganya, acılı bir alayla gülümseyerek, "Generalleri ve generalliği küçük gördüğümü de nerden çıkarıyorlar!" diye düşünürdü. Ağabeyine yardım edebilmek için Varvara Ardal-

yanovna eylem alanını genişletmeye karar verdi. Yepa  nlerle sokuldu; kızlarla ortak çocukluk anılarının olmasının epey yardımı oldu bunda: A  beyi ve o k    ken, Yepa  nlerin kızlarıyla birlikte oynarlardı. Hemen belirtmemiz gerekir ki, Varvara Ardalyanovna Yepa  nleri ziyaret ederken olmayacak bir hayali kovalıyor olsaydı, kendi kendisini uygun gördüğü insan grubundan hemen     m     olurdu; ama o hiçbir hayal peşinde değildi; burada daha çok –onun açısından– sağlam bir hesap vardı: Aile   yelerinin kişiliklerine, karakterlerine dayanan bir hesaptı bu. Aglaya'yı c  z  mlemesi pek zor olmadı. Aglaya'yla ağabeyini yeniden birbirlerine yaklaştırmayı amaçlıyordu. Bu yolda bir şeyler ba  armadı da değil... Ama ağabeyinden onun asla veremeyeceği şeyleri beklemek gibi yanı  lar yaptığı da oldu... Ne olursa olsun Yepa  nlerde sergilediği tutum ve davranışları son derece ustalıklıydı: haftalarca Ganya'nın adını ağzına almadı; hep sahici ve i  ten oldu; sade, ama ciddi, ağırbaşlıydı. Vicdanının derinlerine gelince, o açıdan da rahattı, vicdanını korkmadan yoklayabiliyor, kendi kendine serzen  şlerde bulunmuyor, kendi kendini yiyip bitirmiyordu. Bu da, doğaldır ki, ona g     veriyordu. Kimi zaman hırsı kapıldığını, kendisinde de a  ırn bir     saygısı ve bastırılmış bir kibir bulunduğunu fark ettiği oluyordu; daha çok da Yepa  nlerden ayrılırken farkına vardığı bir şeydi bu.

  şte şimdi de onlardan     m    , yukarda da söylediğimiz gibi canı sikkın, dalgın,   zg  n, eve dönüyordu.   z  nt  s  nde acı bir istihza da var gibiydi. P  tsın Pavlovsk'ta geni     bir ahşap evde oturuyordu. Tozlu bir sokakta yer alan ev fazla gösterişli değildi, ama mülkiyeti yakında tümüyle P  tsın'a geçecekti, bu yüzden o da şimdi den onu birilerine satmaya hazırlanıyordu. Merdivenleri   ıkarken Varvara Ardalyonovna   st katta ağabeyiyle babasının ba  rı  tıklarını duydu. Salona girince Ganya'nın     keyle bir aşağı bir yukarı dolaştığını gördü: Yüzünde renk diye bir şey kalmamıştı; hırsından saçlarını yolacaktı nerdeyse. Varvara Ardalyonovna yüzünü buruşturdu, şapkasını bile çıkarmadan yorgunlukla kendini divana bıraktı. Eğer bir dakika daha böyle susar ve kardeşine neden aşağı yukarı dolaştığını sormazsa buna i  erleyece  ini çok iyi bildiği için, telaşla:

“Yine aynı hik  ye herhalde?” dedi, soru yerine geçmek üzere.

“Hangi aynı hik  ye!” diye bağırdı Ganya. “Aynı hik  yeymi  ! Burda bir şeyler oluyor ama bunun ne hik  yesi olduğunu   eytan

bilir! İhtiyar, kudurdu! Annem ağlamaktan perişan! Vallahi Varya, sen ne dersen de, kovacağım onu bu evden..." Biraz düşünüp başkasının evinden adam kovmasındaki saçmalığı anlayınca, "ya da kendim çekip gideceğim burdan!" diye ekledi.

"Hoşgörölü olmalısın!" diye mırıldandı Varya.

"Kimi hoşgöreylim?" diye patladı Ganya. "Neyi hoşgöreylim? Yaptığı adilikleri mi? Yok! Sen ne dersen de, bu böyle gitmez! Gitmez, gitmez, gitmez! Üstelik hem suçlu hem güçlü! Şu tavra bak: Kapıdan girmem, duvarı yıkın! diyor. Baksana: senin neyin var? Yüzünden düşen bin parça!"

"Ne varmış yüzümde?" dedi Varya keyifsizce.

Ganya ona dikkatle baktı, sonra:

"Orda mıydın yoksa?" diye sordu.

"Evet."

"Dur bir dakika, yine bağırışmaya başladılar! Utanç, yüzkarası! Üstelik de tam böyle bir zamanda!"

"Böyle bir zamanda ne demek? Ne özelliği var ki zamanın!"

"Ganya bu kez çok daha büyük bir dikkatle inceledi kız kardeşini.

"Ordan öğrendiğin bir şey mi var?" diye sordu sonunda.

"En azından beklenmedik bir durum yok. Duyduğumuz her şeyin doğru olduğunu öğrendim. Biz ikimiz değil, kocam haklı çıktı. Başından bu yana her dediği doğru çıktı. Nerde kendisi?"

"Evde değil. Neymiş doğru çıkan?"

"Resmen nişanlılar artık... iş kesinleşmiş. Ablaları söyledi. Ağlaya razı olmuş. Artık gizlemiyorlar da. Oysa bugüne dek hep gizlenirdi onlarda böyle şeyler. Adelaida'nın düğünü yeniden ertelenmiş: İki düğün aynı gün olsun diye. Nasıl, şairane değil mi! Gerçekten şiir gibi! Boş yere odayı adımlayıp duracağına, onların düğünleri üzerine bir şiir yazmaya çalışsana! Bu akşam Belokonskaya geliyor kendilerine. Eh, zamanıdır! Başka konuklar da olacakmış. Gerçi ıranışıyorlar ama, yine de Prens'i Belokonskaya'ya takdim edecekler galiba. Daha doğrusu olayın duyurulması için yapılıyor bütün bunlar. Bir tek, Prens'in konukların yanında bir şeyler devirip kırmasından korkuyorlar; beklenir çünkü ondan."

Ganya dikkatle dinliyordu; ama Varya, onu şaşırtmasını beklediği bu haberin, üzerinde hiç de böyle bir etki bırakmamış olmasına çok şaşırdı.

Ganya bir süre düşündükten sonra:

“Böyle olacağı belliydi,” dedi; sonra kız kardeşinin yüzüne kurnaz kurnaz bakarak, tuhaf bir gülümsemeyle “Böylece bu konu da kapandı!” diye ekledi; temposunu iyice azaltmış olmakla birlikte odada ileri geri dolaşmaya devam ediyordu.

“Doğrusunu istersen bunu filozofça kubullenmene çok sevindim,” dedi Varya.

“Omuzlarımızdan bir yük kalktı... en azından senin omuzlarından.”

“Ben olanca içtenliğimle sana yardım etmek istedim; bu işten ne yüksündüm, ne önünü arkasını düşündüm; sana Aglaya’nın vereceği mutluluğa ilişkin beklentilerini bile sormadım.”

“Aglaya’da aradığım... mutluluk muydu benim?”

“Lütfen felsefe yapma! Hiç kuşkusuz bir beklentin vardı. Ama şimdi her şey bitti ve biz enayi yerine konulduk... Doğrusunu istersen ben bu işi hiç ciddiye almamıştım, ‘denemekten ne çıkar’ diye başladığım bir işti; onun o şakacı yanı biraz umut veriyordu bana... Ama önemli olan seni teselli etmektir. Yoksa gerçekleşmeyeceği apaçık ortadaydı. Doğrusunu istersen senin ne istediğini, ne beklediğini ben bile hâlâ anlayabilmiş değilim.”

Ganya bir kahkaha attı:

“Bir işe girmem için karı koca baskılarınız başlar artık; sonra, dirençli olmak, sebat etmek, irade gücü, azla yetinmek vb. üzerine konferanslarınız... Ezbere biliyorum hepsini!”

“Besbelli aklında yeni bir şey var,” diye düşündü Varya.

“Ana babasının keyfi yerindedir herhalde?” dedi Ganya.

“Pek değil gibi. Aslında sen daha iyi anlarsın. Ivan Fyodoroviç memnun; anne korku içinde; bildiğin gibi geçmişte de hiç damat gözüyle görmedi, hep tiksiniç buldu onu bu açıdan.”

“Damat olarak tasavvur edilemez biri olduğu herkesin bildiği bir şey. Benim asıl öğrenmek istediğim şu anki durumu: Aglaya bu işe evet dediğini resmen bildirdi mi?”

“Şu kadarını söyleyeyim: Şu ana dek ‘hayır’ demedi. Zaten daha fazlası da beklenmez ondan. Utangaçlığı, sıkılganlığı ne büyük tuhafılıklara vardırıldığını bilirsin. Çocukluğunda da salt konukların karşısına çıkmamak için dolaba gizlenir ve iki üç saat orda otururdu; eşek kadar oldu, hâlâ öyle. Yalnız nedense bu kez durum ciddi gibi; onun duyguları açısından bile. Dediklerine göre sabah

akşama dek Prens'le alay edip duruyormuş; bu tabii durumu gizlemek için; yoksa Prens'e her gün gizliden bir şeyler söylediği belli, çünkü seninkinin başı bulutlarda ve yüzünde güller açıyormuş... Dehşetli komikmiş hali, büyük kızların dediğine göre. Öte yandan, büyük kızlar benimle de alay ediyorlar galiba."

Sonunda Ganya'nın, yüzü asılmaya başladı; Varya belki de onun gerçek düşüncelerini öğrenmek için bilerek uzatmıştı konuyu. Tam bu sırada yeniden bağışmalar duyuldu yukardan.

"Vallahi kovacağım onu!" diye bağırdı Ganya; öfkesini çıkarmak için bulduğu için sevinmişti sanki.

"Böyle bir şey yaparsan dün olduğu gibi önüne gelene hakkımızda verir veritirir ve bizi aleme rezil eder."

"Dün mü? Ne yapmış dün? Yoksa..." Ganya çok korkmuştu.

Birden akli başına gelen Varya:

"Ah Tanrım! Öyle ya, belki de bilmiyordun sen!" dedi.

"Oraya gittiği doğru mu?" diye bağırdı Ganya; öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. "Demek, gerçekten gitmiş oraya? Aman Tanrım! Ama sen ordan geliyorsun, bir şeyler öğrenmişsindir? Gitmiş mi oraya? Gitmiş mi gitmemiş mi?"

Ganya birden kapıya atıldı, Varya arkasından atılıp iki eliyle birden yakaladı onu:

"Ne yapıyorsun? Nereye gidiyorsun? Onu buradan kovarsan çok daha kötü olur; kapı kapı dolaşmaya başlar!"

"Ne yapmış orada? Neler anlattılar?"

"Bir şey anlatamadılar; çünkü bir şey anlayamamışlar... yalnız, herkesi korkutmuş, bu kesin. Ivan Fyodoroviç'e diye gitmiş, evde olmadığını öğrenince, bu kez Lizaveta Prokovyevna'yla görüşmek istemiş; önce çalışmak istediğini söyleyerek kendine bir iş istemiş ondan, sonra da bizden yakınmaya başlamış: benden, kocamdan, özellikle de senden... anlatmış da anlatmış."

Ganya, kriz geçirircesine titreyerek:

"Neler anlattığını öğrenemedin mi?" dedi.

"Neyi, nasıl öğreneceksin! Acaba o ne anlattığının farkında mıydı! Kaldı ki bana her şeyi söylememiş de olabilirler?"

Ganya, başını ellerinin arasına alıp pencereye doğru koştu; Varya, öbür pencerenin önünde oturuyordu.

"Tuhaf kız şu Aglaya," dedi birden. "Çıkarken beni durdurdu ve 'Ailenize özel saygılarımı iletin lütfen,' dedi. 'Bu günlerde

fırsat bulabilirsem babanızla görüşmek için size uğramak istiyorum.' Öyle de ciddi, ağırbaşlı ki bunları söylerken! Tuhaftı, çok, çok tuhaftı!"

"Alay ediyor olmasın? Kesinlikle alay ediyordur?"

"Sanırım alay etmiyordu; tuhaflık da burda zaten."

"Sence ihtiyarla ilgili bir şeyler biliyor muydu?"

"O evde bu konuda hiçbir şey bilinmediğinden eminim. Ancak, şimdi sen söyleyince aklıma geldi: Aglaya bir şeyler biliyor olabilir. Evet, bir tek Aglaya'nın bilgisi var, çünkü büyük bir ciddiyetle babama özel saygılarını iletmesine ablaları çok şaşırdılar. Neden yalnızca babama? Bir şeyler biliyorsa eğer, kesinlikle Prens'ten öğrenmiştir."

"Kimden öğrendiğini öğrenmek hiç zor değil! Hırsız! Bir bu eksikti! Ailemizde bir hırsız var, 'ailenin başı' hırsız!"

"Saçmalama, rica ederim!" diye bağırdı Varya; çok içerlemiş gibiydi. "Sarhoş uydurmaları bunlar, başka bir şey değil! Uyduran da kim? Lebedev, Prens... al birini, vur ötekine! Gözümde zerre kadar değeri yok ikisinin de."

"İhtiyar, hırsız ve sarhoş," dedi Ganya, yüzünü buruşturarak; "ben, dilenciyim; kız kardeşimin kocası tefeci! Aglaya nasıl hayran olmasın böyle bir aileye! Harika, doğrusu, harika!"

"Unutma ki, kız kardeşinin kocası, yani o tefeci dediğin adam..."

"...ekmeğini veriyor sana mı diyecektin? Sıkılma canım, hadi söyle!"

Birden kendine gelen Varya:

"Ne kızılıyorsun?" dedi. "Hiçbir şey anlamayan küçük bir çocuk gibisin! Aglaya'nın gözünde değer kazanamamana bütün bunların neden olduğunu mu sanıyorsun? Eğer böyleyse, onu hiç tanıyorsun demektir. En gözde damat adayını geri çevirip bir üniversite öğrencisine gidecek ve onunla pis bir tavan arasında açlıktan kıvranmaya seve seve razı olacak bir kız, Aglaya! Hatta onun hayali bu! Durumumuza ağırbaşlılıkla, gururla katlanabilseydin onun gözünde ne kadar ilginç biri olacağını hiç anlayamadın. Prens onu nasıl avladı sanıyorsun? Bir kez onu hiç avlamaya çalışmadı, ikincisi de herkesin gözünde budalanın teki... Onun yüzünden ailesine acı çektirmek bile yetiyor Aglaya'ya. Ne diyeyim, hiçbir şey anlamıyorsunuz, hiç!"

Ganya gizemli bir havayla:

“Anlıyor muyuz, anlamıyor muyuz, görürüz!” diye mırıldandı. “Yine de ihtiyarın durumunu öğrenmesini istemezdim. Prens’in bir şey anlatmış olacağını sanmıyorum; Lebedev’in de konuşmasına engel olur. Onca ısrar ettiğim halde adam bana bile bir şey anlatmadı.”

“Onun konuşmamasına karşın, gördüğün gibi, yine de duyulmuş olay. Bu durumda ne yapacaksın? Ne umabilirsin şimdiden sonra? Bu olayın seni ona büyük acılar çekiyormuş gibi göstermesi tek umutmuş gibi geliyor bana, tabii hâlâ bir umut varsa.”

“Bütün romantikliğine karşın skandal çıkmasından korkar. Belli bir çizgiye kadardır sizde her şey, oraya geldiniz mi durursunuz. Siz kadınlar, hepiniz aynısınız!”

“Aglaya mı korkar?” Küçük görürce baktı kardeşine Varya, sonra birden patladı: “Ne kadar aşağılıksın! Hiçbiriniz beş para etmezsiniz! Aglaya garip, gülünç bir kız belki, ama hepimizden bin kez daha soylu!”

“Tamam, tamam, kızma!” diye mırıldandı Ganya, keyfi yerine gelmiş gibiydi.

“Benim acıdığım, annem,” dedi Varya. “Babamın olayının kulağına gitmesinden korkuyorum!”

“Duymuştur herhalde,” dedi Ganya.

Varya yukarı çıkıp Nina Aleksandrovna’ya bakmak için yerinden kalktı; ama birden durdu, kardeşinin yüzüne dikkatle baktı.

“Kim söylemiş olabilir?”

“İppolit, herhalde. Bize gelir gelmez ilk iş anneme gidip büyük bir zevkle olup biten her şeyi rapor etmiştir.”

“O nerden bilecek ki olanları? Prens’le Lebedev kimseye duyuramayarak kararlaştırmışlar. Kolya’nın bile hiçbir şeyden haberi yok.”

“İppolit mi? Kendisi anlamıştır. Ne kurnaz, ne dedikoducu bir mahluk olduğunu, rezilliklerin, kepezeliklerin kokusunu alan ne keskin bir burnu olduğunu tahmin edemezsin!.. Aglaya’yı da avucunun içine aldığına adım gibi eminim! Henüz almadıysa bile alması yakındır! Şimdi Rogojin de görüşmeye başladı onunla. Prens nasıl oluyor da bütün bunları fark etmiyor? Şimdiki hedefi benim: Bana kötü bir oyun oynamaya çalışıyor, kişisel düşmanı olarak görüyor beni, nicedir farkındayım bunun! Yakında ölüp gidecek olmasına karşın benimle ne alıp veremediği var, anlayamıyorum. Ama kimin kime kötü oyun oynayacağını görürüz: o mu bana, ben mi ona! Ayak nasıl kaydırılmış görür o!”

“Madem ondan bu kadar nefret ediyorsun, bize gelsin diye aklını çelmek için niye o kadar uğraştın? Hem değer mi onun ayağını kaydırmaya?”

“Onun aklını çelmem senin tavsiyendi!”

“Yararlı olabileceğini düşünmüştüm. Peki onun Aglaya’yı sevdiğini ve ona mektuplar yazdığını biliyor musun? Beni orda sorguya çektiler... Galiba Lizaveta Prokovyevna’ya da bir şeyler mi yazmış, yoksa yazmak üzere miymiş...”

Ganya kindar bir gülümsemeyle:

“O açıdan bir tehlikesi yok,” dedi. Hem o iş öyle değil... Aglaya’yı sevmesi de, çocukça bir şey... Ama kocakarıya imzasız mektup yazacağını hiç sanmam. Ne kin dolu, kendini beğenmiş bir yaratıktır o! Aglaya’ya beni entrikacı gibi gösterdiğinden eminim. Ben de, başlangıçta, aptal gibi tuttum onunla konuştum; salt Prens’ten öç almak için benden yana olacağını, çıkarlarımızın birleştiğini düşündüm. Ah, ne kurnaz yaratıktır o! Artık onu öyle iyi tanıyorum ki! Hırsızlık işini de anası olacak Bayan Yüzbaşı’dan duymuştur. Bizim moruk da bu işi yaptıysa Bayan Yüzbaşı için yapmıştır zaten. Durup dururken bana General’in, annesine dört yüz ruble vaat ettiğini söylüyor! Durup dururken! Her şeyi bildiğini anladım. Gözlerimin içine öyle bir bakışı vardı, öyle zevkten dört köşe olmuş bir bakıştı ki bu, anlatamam. Anneme de salt kadıncağızın yüreğini dağlama zevkini yaşamak için yetiştirmiştir kesinlikle. Niye ölmediğine dair bir fikrin var mı? Sözde üç hafta ömrü kalmıştı, geldi burada kilo aldı! Öksürüğü de azaldı; dün akşam kendi söylüyordu, artık kan tükürmüyorum diye.”

“Kov onu.”

“Ondan nefret etmiyorum, iğreniyorum,” dedi Ganya, gururla; sonra birden inanılmaz bir öfkeyle bağırmaya başladı: “Hayır, hayır, nefret ediyorum ondan! Nefret ediyorum! Ölürken bile başucuna gidip gözlerinin içine baka baka söyleyeceğim bunu!.. ‘Lürafını dinlemeliydin!.. Ah, ne safiyet dolu bir küstahlıktı, anlatamam sana! Teğmen Pirogov mu olmadı, trajedilerin Nozdrev’i mi, yaramaz bir küçük çocuk mu! Karakterlerden karakter beğen! Ah ne büyük bir zevkle pataklayabilirdim kendisini o anda! Salt kendisini şaşırtmak için! O gün orda başarıya ulaşamadığı için şimdi herkesten öç alma peşinde... Bu gürültü de ne? Yoksa yine mi başladılar! Yo, yeter artık, bu kadarına dayanamam!” Birden içe-

ri Ptitsın'ın girdiğini görünce, "Ptitsın!" diye bağırdı. "Ne oluyor, nereye varacak bütün bunlar, ne olacak bu işlerin sonu? Artık... artık..."

Gürültü hızla yaklaşıyordu, birden kapı ardına kadar açıldı, ihtiyar Ivolgin öfkeden kendinden geçmiş, yüzü kıpkırmızı, Ptitsın'ın üzerine atıldı. İhtiyar Nina Aleksandrovna ve Kolya izliyor, en arkadan da Ippolit geliyordu.

II

Ippolit beş gün önce yerleşmişti buraya, Ptitsınlara. Bu nerdeyse kendiliğinden olmuştu: Prens'le ne uzun boylu konuşmuşlar, ne de tartışmışlardı; aralarında herhangi bir tatsızlık çıkmak şurda dursun, görünüşte dost olarak ayrılmışlardı. Ippolit'e o akşam o kadar düşmanca davranan Gavrila Ardalyonoviç iki gün sonra, hatta olayın ertesi günü, her ne düşündüyse, Ippolit'in ziyaretine gitti. Bu arada, nedense, Rogojin de hastanın ziyaretine gelip gitmeye başlamıştı. Prens kendi evinden taşınmasının "zavallı çocuk" için çok daha iyi olacağını düşünüyordu. Taşınma sırasında da Ippolit, ona "başını sokacak bir köşe veren iyi yürekli Ptitsın"ın evine taşındığını söylemiş, Varya'nın ve Ptitsın'ın Ippolit'i evlerine kabul etmelerinde Ganya'nın çok payı olmasına karşın bir kez olsun onun adını anmamıştı. Bu "vefasızlığa" daha o zaman mim koymuştu Ganya.

Hastanın düzeldiğini söylerken haksız sayılmazdı Ganya. Gerçekten de ilk bakışta belli oluyordu Ippolit'in eskiye göre daha iyi olduğu. Odaya herkesten sonra, telaşsız, yüzünde alaycı, kötücül bir gülümsemeyle girdi. Nina Aleksandrovna'nınsa yüzünde korku vardı (son altı ay içinde çok değişmiş, zayıflamıştı Nina Aleksandrovna; kızını evlendirdikten ve onun yanına taşındıktan sonra çocuklarının işlerine pek karışmıyor gibiydi); Kolya'nın kaygılı ve şaşkın olduğu görülüyordu; evdeki bu yeni patirtinin asıl nedenlerini bilmediği için, kendi ifadesiyle "General'in yine neden delirdiğini" anlayamıyordu. Ama şunun da farkındaydı ki, babası bundan önce de sürekli saçmalıyordu... esasen General de çok değişmiş, bambaşka biri olmuştu. Örneğin son üç gündür ağzına bir damla içki koymamış olması Kolya'yı çok kaygılandırıyordu. Le-

bedev ve Prens'ten ayrıldığını, hatta kendileriyle tartıştığını biliyordu. Kendi parasıyla yarım litre votka alarak henüz dönmüştü eve ve annesini, babasının içki içmesine ses çıkarmaması için ikna etmeye çalışıyordu.

"İnan bana, anneciğim," diyordu, "içmesi içmemesinden iyidir. Bak üç gündür içmiyor, kimbilir nasıl hasret duyuyordur... Borçlular hapishanesindeyken de votka götürürdüm ben ona."

General kapıyı ardına kadar açıp eşikte durdu, öfkeden ileri geri sallanarak:

"Sayın Bayım!" diye bağırdı Ptitsin'a. "Hükümdarına yıllarca hizmet etmiş saygıdeğer bir ihtiyar, babanızı, en azından karınızın babası olan şu gerçekten saygın ihtiyar, ağzı süt kokan bir ateist uğruna feda ediyorsanız eğer, bilin ki şu andan itibaren ayağımı evinizden kesiyorum. Seçin, sayın bayım, hemen, şu anda seçiminizi yapın: ya ben, ya da bu...vida! Evet, vida! Öylesine söylemiştim, ama tam yerine oturdu! Çünkü bir vida gibi ruhumu deliyor, en ufak bir saygı duymadan!"

"Tirbuşon gibi deliyor olmayayım?" dedi İppolit.

"Hayır, tirbuşon gibi değil, çünkü karşında bir general var, şişe değil. Nişanlarım var benim, senin gibi boş gezenin kalfası değilim!" Yeniden Ptitsin'a döndü, müthiş bir öfkeyle: "Ya o, ya ben! Kararınızı verin, sayın bayım, hemen şimdi, şu anda!" diye bağırdı. Bu sırada Kolya altına bir iskemle sürdü; General bitkin bir şekilde kendini iskemleye bıraktı.

Ne yapacağını şaşırان Ptitsin:

"Biraz uyusaydınız iyi gelirdi..." gibi bir şeyler mırıldandı.

Ganya da kız kardeşine:

"İşe bak, bir de tehdit ediyor!" dedi usulca.

"Uyumak mı!" diye gürledi General. "Sarhoş değilim ben, sayın bayım, bu bana hakaret sayılır! Bakıyorum..." Bunu söylerken yerinden kalktı. "...burada herkes bana karşı. Herkes! Yeter artık! Gidiyorum! Ama şunu bilmelisiniz ki, sayın bayım, şunu bilmelisiniz ki..."

Sözünü tamamlatmadılar; yeniden oturtular, sakinleştirmeye çalıştılar. Ganya öfkeyle bir köşeye çekildi. Nina Aleksandrovna titriyor, ağlıyordu.

İppolit dişlerini göstererek:

"Ne yaptım ben ona? Derdi ne benimle?" diye bağırdı.

“Daha ne yapacaksınız!” dedi Nina Aleksandrovna. “İhtiyar bir adama karşı bu kadar acımasız olmanız ne ayıp! Hele sizin durumunuzda biri için...”

“Öncelikle, durumumda ne varmış, hanımefendi? Size, özellikle de size saygım büyüktür, ancak...”

“Bu vida,” diye bağırdı yeniden General, “Kalbimi ve ruhumu oyuyor. Ateizme inanmamı istiyor. Bana bak çocuk, sen daha ananın karnındayken ben şana şerefe boğulmuştum! Öksürmekten ikiye bölünmüş, kinden, garezden, imansızlıktan gebermekte olan kışkanç solucan seni! Ne demeye getirdi, anlamıyorum, Gavri-la se-ni buraya! Yabancılardan öz oğluma kadar herkes bana karşı!”

“Yeter!” diye bağırdı Ganya. “İş iyice trajediye çevirdiniz! Bütün kente bizi rezil etmeniz şart mıydı!”

“Ne? Ben mi rezil etmişim seni? Benden utanç değil, ancak şeref duyarsın, çocuk!”

Fırlayıp yerinden kalktı, artık tutulabilmesi olanaksızdı. Gavri-la Ardalyonoviç de çileden çıkmış gibiydi.

“Şereften bahsedene bakın!” diye bağırdı.

“Ne dedin sen!?” diye gürledi General. Yüzünde renk diye bir şey kalmamış, Ganya’ya doğru bir adım atmıştı.

“Açtırmayın ağzımı benim, yoksa...” diye haykırdı Ganya, sözünü tamamlayamadı. İkisi de, kendilerinden geçmiş, karşılıklı duruyorlardı, ama özellikle Ganya’nın durumu hiç iyi değildi.

Oğlunun üzerine atılan Nina Aleksandrovna:

“Ne oluyorsun Ganya!” diye bağırdı.

Varya öfkeyle:

“Saçmalayan saçmalayana bu evde!” dedi, sonra “Gel anneciğim” diyerek annesini tuttu.

Ganya trajik bir edayla:

“Anneme dua et!” dedi. “Onun hatırı için acıyorum sana!”

“Konuş!” diye gürledi General, iyice çileden çıkmış gibiydi, “Ne biliyorsan, söyle! Söylemezsen babanın bütün laneti üzeri-ne olsun!”

“Ne de korkarım ya lanetinizden! Sekizinci günde çılgına döndünüz! Evet, sekizinci gün! Görüyorsunuz, gününe kadar biliyorum! Sabrımı taşırmayın, sizin için hiç iyi olmaz! Ağzımı bir açtım mı... Dün ne demeye Yepançinlere gittiniz? Ak saçlı ihtiyara bakın siz! Aile babasına! Yazıklar olsun!”

“Keser misin Ganya! Kes diyorum sana aptal herif!” diye bağırdı Kolya.

Ippolit hep öyle alay eder gibi:

“Hayır, ne yapmışım ona?” diye üsteliyordu. “Hepiniz duydu-
nuz, vida diyor bana! Oysa yakama yapışan kendisi. Az önce yanı-
ma gelip kaptan Yeropegov diye birinden söz etmeye başladı. Si-
zin arkadaşlığınızdı hoşlanmıyorum, General. Daha önceden de
biliyorsunuz bu tavrımı. Kaptan Yeropegov’dan bana ne, öyle de-
ğil mi ama? Ben buraya kaptan Yeropegov için mi geldim? Kendi-
sine kaptan Yeropegov diye birinin belki de hiç olmadığını söyle-
yince birden gözü döndü!”

“Elbette yok!” dedi Ganya.

General şaşalamış durumdaydı; çevresine boş boş bakıyordu.
Oğlunun sözlerindeki açıklık ve kesinlik onu afallatmıştı. Başlan-
gıçta söyleyecek söz bile bulamadı. Neden sonra, Ippolit’in, Gan-
ya’nın sözü üzerine kahkaha atıp, “Bakın, öz oğlunuz bile kaptan
Yeropegov diye birinin olmadığını söylüyor,” demesiyle iyice şa-
şırdı ve:

“Kaptan değil, Kapiton Yeropegov,” dedi. “Kapiton... Emekli
yarbay, Yeropegov... Kapiton...”*

“Kapiton da yoktu!” diye bağırdı Ganya öfkeyle.

Kıpkırmızı kesilen General:

“Ni... niçin yokmuş?” diye kekeledi.

Ptitsın ile Varya:

“Hadi... yeter artık...” diye yatıştırmaya çalıştılar onları.

Kolya da bir kez daha bağırdı ağabeyine:

“Kes dedim sana, Ganya!”

Ama bu savunmayla kendine gelen General:

“Niçin yokmuş, ha, söylesene, niçin yokmuş?” diye bağırdı.

“Yok olduğu için yokmuş... Böyle biri yoktu ve olamaz da! Hep-
si bu kadar! Hem, kesin artık!”

“Bu da benim oğlum ha! Benim öz oğlum! Ah, Tanrım! Yerope-
gov yokmuş! Yeroşka Yeropegov yokmuş!”

“Bir Yeroşka diyor, bir Kapitoşka diyor,” diye mırıldandı Ippolit.

“Yeroşka değil, sayın bayım, Kapitoşka, Kapitoşka! Kapitan Alek-
seyeviç... hay aksi, beni de şaşırttınız... Yani, Kapiton Alekseyeviç...

(*) Rusça “kapitan” sözcüğü, hem “yüzbaşı” hem de “kaptan” anlamındadır. “Ka-
pitan” ise özel addır.

emekli yarbay... Marya ile evlenmişti... Marya Petrovna Su... Su... Sutugova ile... Daha askeri okulda öğrenciyken... Onun için kanımı akıttım ben... siper oldum ona... vurulup öldü... Kapitoşka Yeropegov yokmuş! Hey yarabbim! Yokmuş ve olamazmış da!"

General büyük bir coşkuyla bağırıyordu, ama bağırmasının Yeropegov'la ilgili olduğu biraz kuşkuluydu. Gerçekten de, başka zaman olsa Kapiton Yeropegov diye birinin olmadığından çok daha kırıncı sözlerle katlanır, biraz bağırıp çağırırsa da, hatta kendinden geçip epeyce bir gürültü koparsa da, sonunda yukarıya, odasına gider, yatardı. Ama şimdi, Yeropegov'un varlığından kuşku duyulması gibi bir hakaret, –insan yüreğinin inanılmaz tuhaflığı işte!– bardağı taşıran damla olmuştu. İhtiyar, yüzü kıpkırmızı, elini kaldırıp bağırdı:

"Yeter artık! Lanet olsun! Gidiyorum burdan! Nikolay, bavulumu getir... Çekip gideceğim bu evden!"

Telaşla ve inanılmaz bir öfkeyle çıktı odadan. Nina Aleksandrova, Kolya ve Ptitsin arkasından atıldılar.

"Marifetini gördün mü!" dedi Varya, kardeşine. "Ya yine oraya giderse? Ah, ne büyük utanç, Tanrım! Ne büyük utanç!"

"O da hırsızlık yapmasın!" diye bağırdı Ganya, öfkesinden neredeyse tıkanarak. Birden bakışları Ippolit'in bakışlarıyla karşılaştı; vücudunda bir titreme dolaştı. "Size gelince, saygıdeğer bayım," dedi Ippolit'e, "bu herhalde aklını oynatmış ihtiyarı kızdıracak yerde, başkasının evinde bulunduğunuzu, ev sahibinin konukseverliğinden yararlandığınızı unutmasanız iyi olur."

Ippolit'in de vücudunda bir titreme dolaştı, ama kendini tuttu. Son derece sakın, soğukkanlı:

"Ben babanızın aklını oynattığı kanısında değilim," dedi. "Hatta, tersine, son günlerde, çok daha akıllı oldu kendisi. İnanmıyorsunuz? Öyleyse bu dikkat kesilmeler, bu aşırı ihtiyat, durum değerlendirmeler, sözlerini tartarak konuşmalar için ne diyeceksiniz? Kapitoşka mıdır nedir, onu bile özel bir amaçla açtı bana; beni yoklamak ve..."

"Amaç beyimizi yoklamakmış!" diye cırladı Ganya, tiz bir sesle. "Sakın bana kurnazlık yapmaya kalkışmayın, bayım! İhtiyarın içinde bulunduğu durumun gerçek nedenlerini bildiğinize göre (beş gündür bu evde casusluk yapıp durduğunuz için bunu bildiğinizden hiç kuşku yok) kendisini kızdırmaktan ve olayı abarta-

rak annemi üzmekten kaçınmanız gerekirdi. Çünkü bunların tümü sarhoş saçmalıkları... ortada ne kanıt, ne başka bir şey var... Ama siz insanları iğnelemeden, casusluk yapmadan duramazsınız... çünkü siz... siz..."

İppolit:

"...bir vidayım!" dedi gülümseyerek.

"Pisliğin tekisiniz! Doldurulmamış tabancayla kendinizi vurmaya kalkarak insanları korkutmayı umdunuz; utanmazca aldattınız insanları ve yarın saat işkence ettiniz onlara! İntiharçı taslağı! Patlamış safra kesesi suratlı sümsük! Konukseverlik gösterdim size, maşallah semirdiniz, öksürüğünüz de kesildi... Ve siz bütün bu yapılanlara böyle karşılık veriyorsunuz!"

"İzninizle iki kelime de ben söyleyeyim. Varvara Ardalyonovna'nın konukuyum ben burada, sizin değil. Yanılmıyorsam siz kendiniz de Bay Ptitsin'in konukseverliğinden yararlanmaktasınız. Dört gün önce annemden Pavlovsk'ta benim için ev bakmasını ve kendisinin de buraya taşınmasını rica ettim; çünkü her ne kadar şişmanlamadım ve öksürüğüm kesilmediyse de, burada gerçekten iyi hissediyorum kendimi. Annem dün akşam bir daire bulduğunu bildirdi, dolayısıyla ben de size bildireyim ki, annenize ve kız kardeşinize teşekkür ettikten sonra bugün kendi evime taşınacağım; dün akşam karar vermiştim buna. Sözünüzü kestiğim için özür dilerim, sanırım daha çok söyleyecekleriniz var bana..."

"Madem öyle..." dedi Ganya, titreyerek... sözünün arkasını getiremedi.

"Madem öyle, izninizle oturayım," dedi İppolit ve az önce General'in oturduğu iskemleye oturdu. "Ne de olsa hastayım. Şimdi sizi dinlemeye hazırım; bu herhalde son konuşmamız, hatta son karşılaşmamız olacak"

Ganya birden utandı.

"Sizinle hesaplaşacak kadar alçalmayacağımdan emin olabilirsiniz," dedi. "Eğer siz de..."

İppolit onun sözünü keserek:

"Çok üst perdeden konuşuyorsunuz!" dedi. "Daha buraya geldiğim gün, burdan ayrılırken, sizinle vedalaşmadan önce olanca açıklığıyla size içimi dökmeye, kendimi bu zevkten yoksun bırakmamaya karar vermiştim. Bunu şu anda yerine getireceğim. Yalnız, tabii, sizden sonra..."

“Bense sizden bu odayı terk etmenizi rica ediyorum.”

“Hadi konuşun, sonra konuşmadığınıza çok yanarsınız!”

“Kesin artık İppolit!” dedi Varya. “Ne kadar ayıp bütün bunlar! Rica ederim, kesin artık!”

İppolit gülümseyerek yerinden kalkarken:

“Hanımlara saygım sonsuzdur,” dedi. Pekâlâ, Varvara Ardalyonovna, hatırlınız için kısa tutacağım, ama yalnızca kısa tutacağım; çünkü kardeşinizle benim aramda bazı açıklamaların yapılması zorunluluğu var. Birtakım yanlış anlamalarla ayrılmak istemiyorum buradan.”

“İşin gerçeği, bir dedikodu çıkarmadan ayrılmak istemiyorsunuz buradan!” diye bağırdı Ganya.

“Görüyor musunuz,” dedi İppolit, son derece sakın, “tutamıyorsunuz kendinizi. İnanın bana, konuşmazsanız ilerde çok pişman olursunuz. Sözü yine size bırakıyorum. Ben beklerim.”

Gavrila Ardalyonoviç susuyor, İppolit’e nefretle bakıyordu.

“Konuşmak istemiyor musunuz? Bildiğinizden şaşmayacaksınız anlaşılan... Siz bilirsiniz... Ben mümkün olduğunca kısa tutmaya çalışacağım. Bugün birkaç kez buradaki konukluğuma ilişkin sitelere muhatap oldum; haksızlığa uğradım. Beni buraya çağırarak ağınıza düşürmeyi planladınız; Prens’ten öç almak iste-yeceğimi hesaplıyordunuz. Aglaya İvanovna’nın bana ilgi duyduğunu, ‘İtiraf’ımı okuduğunu duymuştunuz. Her nedense kendimi tümüyle sizin çıkarlarınıza adayacağımı düşündünüz; size destek olacak birini bulduğunuz sanısına kapıldınız. Ayrıntılara girmiyorum! Sizden de herhangi bir itiraf, onaylama, doğrulama beklemiyorum; sizi vicdanınızla baş başa bırakmak ve birbirimizi iyi anladığımızı bilmek bana yeter.”

Varya:

“Beş paralık bir şeyden Tanrı bilir neler çıkarıyorsunuz yine!” diye bağırdı.

“Demiştin sana, dedikoducu ve çocuktur, diye” dedi Ganya.

“İzin verin de devam edeyim, Varvara Ardalyonovna. Hiç kuşkusuz Prens’i sevmem de, ona saygı duymam da mümkün değil. Ama kendisi gerçekten çok iyi bir insan... evet, biraz gülünç, ama iyi bir insan. Ondan nefret etmem için hiçbir neden yoktu. Kardeşiniz beni ona karşı kıskırtırken işin sonunda gülenin ben olacağımı, hem de çok iyi güleceğimi düşünerek bir şey belli etmedim. Kardeşinizin bir

gaf yapacağından, ağzından bir şeyler kaçıracağından, açık vereceğinden emindim. Öyle de oldu... Ona karşı acıyıcı olacağım, Varvara Ardalyonovna; ama bunu salt size saygı duyduğum için yapacağım. Oyuna getirilmemin o kadar kolay olmadığını açıkladıktan sonra, kardeşinizin aptallığını yüzüne vurmaya neden böylesine çok istediğimi de açıklayayım size. Açık konuşacak olursak, bunu salt nefret ettiğim için istiyorum. Ölmeden önce (her ne kadar siz toparladığımı, hatta şişmanladığımı savunuyorsanız da, yakında öleceğimi biliyorum ben), saygıdeğer kardeşinizin tipik bir temsilcisi olduğu ve yaşamım boyunca peşimi hiç bırakmayan, çevremizde de sayısız örneği bulunan nefretlik insan türünden birini maskaraya çevirirsem, cennete içim rahat gideceğimi hissettim. Evet, Gavril Ardalyonoviç, sizden nefret ediyorum... bu belki sizi şaşırtacak, ama sizden nefretimin *tek bir nedeni var*: Siz sıradanlığın, ama en küstah, en kendini beğenmiş, en bayağı, en iğrenç sıradanlığın doruktaki timsali, kişileşmiş halisiniz! Kibir dolu bir sıradanlık sizin sıradanlığınız! Kendinden en ufak bir kuşku duymayan, Olimpos tanrılarına yakışır bir serinkanlılık içindeki bir sıradanlık! Hiçbir zaman kendinize ait tek bir düşünceniz olmamış, ne zihninizde, ne de yüreğinizde. Korkunç kıskançsınız; erişilmez bir deha olduğunuza inancınız tam; ama yine de arada bir kara bulutlar gölgeliyor bu inancınızı ve siz hırçınlaşıyor, öfke ve kinle doluyorsunuz. Ah, ufkunuzda başka kara bulutlar da var ve onlar çok geçmeden yapacağınız büyük bir aptallıkla gelip üzerinizi kaplayacaklar. Ama yine de önünüzde uzun ve karmaşık bir yol var; o kadar keyifli bir yol değil bu ve ben bundan hoşnudum. Bir kez, malum bayanı elde edemeyeceksiniz..."

"A-a, yeter artık!" diye bağırdı Varya. "Bu kadar iğrençlik artık!"

Ganya, yüzünde renk diye bir şey kalmamış, titriyor ve susuyordu. Ippolit durdu, gözlerini dikip büyük bir keyifle ona baktı, sonra bakışlarını Varya'ya kaydırды, gülümsedi, başka tek bir şey söylemeden selam verip çıktı.

Gavril Ardalyonoviç alınyazısından, talihsizliğinden haklı olarak yakınabilirdi. Varya bir süre onunla konuşmadı, hatta o iri adımlarla odada ileri geri dolaşırken ona bakmamaya çalıştı. Sonunda Ganya pencerenin önüne gidip, arkası dönük durdu. Varya, "değneğin iki ucu" üzerine söylenmiş atasözünü düşünüyordu. Bu sırada yukardan yeni gürültüler duyuldu.

Varya'nın yerinden kalktığını duyan Ganya ona dönüp:

“Gidiyor musun?” dedi. “Şuna bir baksana...”

Yaklaştı, katlanmış, pusula gibi küçük bir kağıdı ona doğru fırlattı.

“Tanrının!” diye bağırdı Varya pusulayı görünce, ellerini çırpıttı.

Tam yedi satırlık bir pusulaydı bu:

“Gavrila Ardalyonoviç! Bana beslediğiniz iyi duygulara güvenerek, benim için çok önemli bir konuda tavsiyenize ihtiyacım var. Yarın sabah saat tam yedide yeşil sırada buluşmak istiyorum sizinle. Bizim daçaya yakındır bu yeşil sıra. Size *kesinlikle* eşlik etmesi gereken Varvara Ardalyonovna orayı çok iyi bilir. A.Y.”

Varvara Ardalyonovna ellerini iki yana açarak:

“Gel de bu kızı anla!” dedi.

Şu anda böbürlenmek, övünmek gibi bir hava içine girmek istememesine karşın, özellikle de İppolit'in aşağılayıcı sözlerinden sonra Ganya daha fazla dayanamamıştı. Kendinden hoşnut bir gülümseme aydınlatıyordu yüzünü, Varya da müthiş sevinçliydi.

“Ve bu, nişanlarının açıklandığı gün oluyor! Gel de bu kızı anla!”

“Yarın konuşmak istediği şey ne acaba?” diye sordu Ganya.

“Bu hiç önemli değil. Önemli olan altı aydır ilk kez görüşmek istemesi. Şimdi beni iyi dinle Ganya: Orda ne olursa olsun, iş ne şekil alırsa alsın, *önemli* olanın bu olduğunu unutma. Bu, son derece önemli! Böbürlenmeye, çalım satmaya kalkıp bir gaf yapma! Korkuya da kapılma! Dikkatli ol! Benim altı aydır kendilerine niye gidip geldiğimi er geç anlayacaktı! İnanılır gibi değil: Bugün bana tek kelime bir şey söylemedi, hiçbir şey belli etmedi! Gizliden kısa bir ziyarette bulunmuştum bugün; kocakarnının hiç haberi olmadı, orda olduğumu bilse kesin kovardı beni. Senin için tehlikeyi göze aldım; ne pahasına olursa olsun bir şeyler öğrenmek istiyordum...”

Yeniden bağırışlar geldi yukardan; birkaç kişinin merdivenlerden indiği duyuldu.

“Kesinlikle gitmesine izin vermemeli!” diye bağırdı Varya korkuyla. “En küçük bir rezaletle bile her şey mahvolur! Hemen git özür dile kendisinden!”

Ama ailenin reisi kendini dışarı atmıştı bile, Kolya da arkasından bavulunu taşıyordu. Nina Aleksandrovna eşikte duruyor, ağlıyordu. Kocasının ardından koşmak için atılışlar yapıyor, ama Ptit-sin kendisini tutuyordu.

“Daha da kışkırtmış olursunuz onu ardından gitmekle,” diyor-
du. “Gidecek yeri yok; yarım saat sonra döner gelir. Ben Kolya’yla
konuştum. Bırakın biraz saçmalasın!”

“Farfalarlık yapmayın! Nereye gidiyorsunuz!” diye bağırdı Gan-
ya pencereden. “Gidecek bir yeriniz yok!”

“Dönün babacığım!” diye bağırdı Varya da. “Komşular duya-
caklar!”

General durdu, döndü, elini uzatarak:

“Bu evi lanetliyorum!” diye bağırdı.

“İlle de teatral bir şey yapacak!” diye homurdandı Ganya, öfkey-
le pencereyi kapatırken.

Komşular gerçekten de kulak kabartmışlardı. Varya koşarak
odadan çıktı.

Varya çıkınca Ganya masadan pusulayı aldı, öptü, dilini şaklat-
tı, havaya sıçradı.

III

Başka zaman olsa General’in kopardığı gürültü başladığı gibi so-
na ererdi. O kadar sık olmasa da, geçmişte de böyle parlayıverdi-
ği anlar olurdu. Aslında çok uysal, iyi eğilimleri olan bir aile ba-
basıydı General. Şu son yıllarda belki yüz kez savaş başlatmış-
tı kendini kaptırdığı düzensiz, başıboş yaşama karşı. Birden “ai-
lenin babası” olduğu aklına geliyor, karısıyla barışıyor, içten göz-
yaşları döküyordu. Kendisini sayısız kez sessizce bağışladığı ve
gülünç, alçalmış biri olmasına karşın kendisini sevdiği için Ni-
na Aleksandrovna’ya tapınmaya varan bir saygı duyardı. Ama ba-
şıboş yaşamına karşı başlattığı soylu savaş genelde uzun süreli ol-
muyordu; General aynı zamanda “ateşli” bir insan olduğundan –
gerçi bu kendine özgü bir ateşlilikti, ama olsun– evde, aile için-
de sürdürülen pişman ihtiyar yaşamına, bu uslu, bomboş yaşa-
ma dayanamıyor, isyan ediyordu. Öfke bunalımına kapılmasının
hemen ardından kendini ayıplasa da kendine engel olamıyordu:
Kavga ediyor, süslü bir dille, gösterişli bir edayla söylevler veri-
yor, kendisine olmayacak ölçüde saygı gösterilmesini bekliyor ve
sonuçta –kimi kez epeyce uzun bir süre için– evden kayboluyor-
du. Son iki yıldır ailesinde olup bitenlere karşı genel olarak ve ku-

laktan dolma bir bilgisi vardı; pek ilgi duymadığı için ayrıntılara girmeye son vermişti.

Ama "General'in kopardığı gürültü"de bu kez bir olağanüstülük vardı sanki; herkesçe bilinen, ama üzerinde konuşmaktan bile kaçınılan bir şeyler söz konusu gibiydi. General aileye, daha doğrusu Nina Aleksandrovna'ya "resmen" üç gün önce dönmüştü, ama daha önceki "dönüşler"inde olduğu gibi sakinleşmiş, pişman olmuş gibi değildi; tam tersine son derece sinirliydi. Aşırı bir konuşkanlık gelmişti kendisine, ama bir yandan da tedirgindi; karşısına çıkan herkesle büyük bir iştahla konuşuyordu, ama söyledikleri öyle birbiriyle ilintisiz, öyle beklenmedik şeylerdi ki, ne söylemek istediğini, kendisini tedirgin eden şeyin ne olduğunu anlamak mümkün olmuyordu. Kimi zaman neşesi yerinde oluyor, ama çoğu kez dalgın, düşünceli duruyordu. Ne düşündüğünü kendisinin de bildiği kuşkuluydu. Durup dururken Yepançinlerden, Prens'ten, Lebedevten söz etmeye başlıyor, sonra birden susuyor, bir şey söylemiyor, sorulan sorulara bön bir gülümsemeyle karşılık veriyordu; bu sırada soru sorulduğunun da, soruya gülümsemeyle karşılık verdiğinin de farkında değil gibiydi. Son geceyi ah'larla, oflarla inleyerek geçirmiş ve bütün gece kendisine lapa kaynatmaktan helak olan Nina Aleksandrovna'yı canından bezdirmişti. Sabaha doğru içi geçti; dört saat kadar uyuduktan sonra, müthiş işkilli, kuruntulu, gergin bir halde uyandı; Ippolit'le kavga ve "bu evi lanetleniyorum!" oldu, gerginliğin sonucunu. Bu üç gün içinde General'de fark ettikleri bir başka değişiklik de, aşırı bir özsaygısı, onur düşkünlüğüyle bunun sonucu inanılmaz bir alınganlıktı. Kolya'ya göre bütün bunlar General'in içkiyi ya da son zamanlarda inanılmaz yakın bir dostluk kurduğu Lebedev'i özlemesindendi; buna annesini de inandırmaya çalışıyordu Kolya. Ama General üç gün önce Lebedev'le her nedense kavga etmiş ve ondan büyük bir öfke içinde ayrılmıştı; hatta galiba Prens'le de aralarında bir şeyler geçmişti. Neler olduğunu öğrenmek istediğinde Prens'in bir şeyler gizler gibi soruyu geçiştirmesi Kolya'yı iyice işkillendirmişti. Ippolit'le Nina Aleksandrovna arasında Ganya'nın gerçekleştiğinden emin olduğu gibi bir görüşme geçseydi, Ganya'nın dedikoducu diye adlandırdığı bu kötü yürekli delikanlının aynı bilgileri Kolya'ya da aktarma zevkinden kendini yoksun bırakması tuhaftı doğrusu. Belki de kız kardeşiy-

le konuşurken Ganya'nın belirttiği türden değil de, başka türden kötü "çocuk"tu İppolit. Öte yandan, Nina Aleksandrovna'ya da, salt onun "yüreğini dağlamak" için birtakım gözlemlerinden söz etmiş olması hiç akla yakın değildi. Şunu da unutmalıyım ki insan davranışlarının nedenleri, bizim daha sonra onlara getirdiğimiz açıklamalardan çok daha çetrefil, karmaşıktır; bunların olanca açıklığıyla belirlenebilmesine fazla sık rastlanılmaz. Öykü anlatıcısı için de kimi kez en iyi yol, olayları olabildiğince yalınlaştırarak aktarmaktır. General'in başına şu son gelen felaketle ilgili olarak bundan sonra anlatacağımızda biz de bu yolu tutacağız; çünkü öykümüzün bu ikinci dereceden kişisine bizim şu ana dek düşündüğümüzden daha bir dikkatle yaklaşmamız ve kendisine daha fazla yer ayırmamız kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmış bulunuyor.

Olaylar şu sırayla birbirini izledi:

Ferdişçenko'yu bulmak için Petersburg'a giden Lebedev aynı gün General'le birlikte geri dönmüş ve Prens'e de olağanüstü sayılabilecek bir şey iletmemişti. O sıralarda Prens kendisi için çok önemli birtakım izlenimlere kapılıp gitmemiş olsaydı Lebedev'in sonraki iki gün de kendisine herhangi bir açıklama yapmak şurda dursun, onunla karşılaşmaktan bile kaçındığını fark edebilirdi. Sonunda bu durum dikkatini çekince Prens'i bu kez de iki gün içindeki rastlantısal karşılaşmalarında Lebedev'in son derece neşeli olması ve yanında da hep General'in bulunması şaşırttı. İki dost bir an bile ayrılmıyordu birbirinden. Zaman zaman üst kat-tan coşkulu konuşmalar, kahkahalar, neşeli tartışmalar duyuluyordu. Hatta bir kez, gece geç vakit, askerlere özgü bir içki ale-mi şarkısı geldi kulağına; General'in o kısık, bas sesini hemen tanıdı. Ama şarkı fazla uzun sürmedi; birden kesildi. Sonra bir saat kadar çok canlı ve başka bütün işaretlerden sarhoş muhabbeti olduğu anlaşılan sesler geldi. Yukarda eğlenen iki dostun kucaklaştıkları, hatta birinin sonunda ağladığı çıkarılabilirdi. Sonra birden şiddetli bir tartışma başladı ve başladığı gibi çabucak bit-ti. Bütün bu süre içinde Kolya son derece kaygılı, tedirgindi. O günlerde Prens ya evinde hiç olmuyor ya da eve çok geç dönüyordu. Kendisine Kolya'nın bütün gün onu sorduğunu, onu beklediğini bildiriyorlardı. Kolya'yla nihayet karşı karşıya geldiklerinde de çocuğa doğru dürüst bir şey söylemiyordu. Bütün söyle-

diği General'in davranışlarından hiç memnun olmadığıydı: "Sürekli dışarıdalar; buraya yakın bir meyhane var, hep oraya gidiyorlar; sokakta kucaklaşıyor, küfürleşiyorlar; birbirlerinin damarına basıyorlar, ama yine de birbirlerinden ayrılamıyorlar." Prens aslında durumun daha önce de böyle olduğunu, yani önemsenecek bir durum bulunmadığını söyleyince ise Kolya ne diyeceğini bilemiyor, içindeki tedirginliğin, kaygının nereden kaynaklandığını çözemiyordu.

Sarhoş asker şarkısını izleyen kavganın ertesi günü, öğleden önce saat on bir gibi, evden çıkarken Prens birden General'le burun buruna geldi; son derece heyecanlıydı General, hatta sarsılmış gibiydi.

Prens'in elini sertçe, hatta acıtırmasına sıkarak:

"Saygıdeğer Lev Nikolayeviç," diye mırıldandı, "sizinle görüşme onuruna erebilmek için ben de ne zamandır sizi arıyordum... Gerçekten, epeyce bir zamandır..."

Prens oturması için yer gösterdi.

"Yok, oturmayayım... Hem ben sizi yolunuzdan alıkoyuyorum galiba; başka bir zaman görüşürüz. Yalnız... en içrek emelinize ulaştığınız için sanırım sizi kutlayabilirim..."

"En içrek emelim mi?..."

Prens çok şaşırmıştı. Onun durumundakilerde hep olduğu gibi kimsenin bir şey görmediğini, duymadığını, anlamadığını sanıyordu.

"İçiniz rahat olsun! Böylesine mahrem bir konuda sizi tedirgin edecek değilim. Malum, bizim de başımızdan geçti... biliriz bu işleri... biliriz, üstümüze vazife olmayan işlere burnumuzu sokmamamız gerektiğini... Benim her sabah yaşadığım bir duygudur bu. Ama ben şu anda size başka bir şey için geldim, Prens. Çok önemli birşeyle ilgili, ziyaretim."

Prens bir kez daha yer gösterdi oturması için ve kendisi de oturdu.

"Madem öyle, bir saniye oturayım bari. Öğütlerinize ihtiyacım var, Prens. Kuşkusuz, pratik bir amacı olmamakla birlikte... kendine saygı duyan... Rus insanının genellikle boş verdiği çalışmaya saygı duyan... kısacası kendimin, karımın ve çocuklarımla hepimizin daha iyi yaşamasını arzulayan... kısacası Prens, öğütlerinize ihtiyacım var."

Prens onu bu yüce arzu ve heveslerinden dolayı büyük bir coşkuyla övdü; ama General onun sözünü keserek:

“Ne saçma şeyler bunlar!” dedi. “Ben size bir başka şey için... bir başka çok önemli şey için gelmişim. Bunu özellikle size açmak istedim, Lev Nikolayeviç, insanları içtenlikle benimseyen, duyguları soylu biri olarak... sözlerim sizi şaşırtmıyordur umarım?”

Prens belki şaşkınlıkla değil ama büyük bir dikkat ve ilgiyle inceliyordu konuşunu. Yüzünün rengi biraz atmış gibiydi ihtiyarın, dudakları belli belirsiz titriyor ve ellerini koyacak yer bulamıyordu. Oturalı daha iki dakika olmamasına karşın iki kez yerinden fırlayıp kalkmış, hemen sonra yine oturmuştu ve bu yaptığı hareketin hiç farkında değil gibiydi. Masadaki kitaplardan birini aldı, konuşurken bir sayfasını açıp şöyle bir göz attı, hemen sonra kapayıp yerine koydu kitabı; bir başkasını aldı, ama bunu hiç açmadı, sürekli olarak sağ elinde tutup havada salladı durdu.

“Yeter!” diye bağırdı birden. “Sizi fazlasıyla rahatsız ettiğimin farkındayım!”

“Çok rica ederim... Lütfen devam edin... Sizi büyük bir zevkle dinliyor ve anlamaya çalışıyorum...”

“Prens! Kendimi saygı duyulabilecek bir konumda görmek istiyorum... Kendime saygı duymak istiyorum... ve haklarım...”

“Yalnızca böyle bir istekte bulunmak bile her türlü saygıya değer!”

Prens, bir güzelyazı örneğinde görüp ezberlediği bu sözün hoş bir etki bırakacağından emindi. Böyle kulağa hoş gelen ama içi boş sözlerin tam yerinde söylendiğinde, General’in ruh halinde bulunan birini kazanmakta ve onu yatıştırmakta çok işe yarayacağını içgüdüsel olarak anlamıştı. Önemli olan böyle dertli gelmiş bir konuyu yüreğini ferahlatarak göndermekti.

Öyle de oldu: çok hoşuna gitti bu söz General’in; gönlünü okşadı. Birden aşırı duygulandı, bütün havası değişti, büyük bir coşkuyla bitmez tükenmez bir söyleve başladı. Prens ne denli dikkatle dinlese, ne denli çabalasa da General’in dediklerinden bir şey anlayamıyordu. General on dakika kadar bir süre, kafasının içine sığışmakta zorlanan düşünceleri dile getirmeye yetişemeyecekmiş gibi bir telaşla ve aceleyle konuştu. Hatta sözlerinin sonuna doğru gözlerinde yaşlar parladı; aslında bütün söyledikleri başı sonu olmayan tek bir tümceydi: birdenbire aklına geliveren sözler, ak-

lını geldikleri sırayla, bağlantısız, kopuk, birbiri ardınca dökülüyordu ağzından.

“Yeter!” dedi birden yerinden doğrularak. “Siz beni anladınız ve bu yüzden de benim içim çok rahat. Sizininki gibi bir kalbin acı çeken bir kalbi anlamaması olanaksız. Prens, soyluluğunuz ideal de-nebilecek düzeyde! Bütün ötekiler sizin yanınızda bir hiç! Gençsiniz ve ben sizi kutsuyorum! Sonuç olarak, Prens... bana önemli bir konuşma için zaman ayırmanızı rica etmeye geldim buraya... Bu zamanı benden esirgemeyeceğinize dair büyük bir umut besliyorum içimde! Benim aradığım tek şey dostluk ve... kalp, Prens; hiçbir zaman şu kalbimin hakkından gelemedim!”

“Neden şimdi konuşmuyoruz? Sizi dinlemeye hazırım...”

General heyecanla sözünü kesti Prens’in:

“Hayır, Prens, hayır! Şimdi olmaz! Şimdi konuşabilmemiz bir hayal! Bu... çok, çok, çok önemli! Benim alınyazımı bu konuşmayı yapacağımız zaman belirleyecek. Bu benim zamanım olacak ve konuşmamızın böylesi kutsal bir anda içeri girebilecek herhangi bir küstah tarafından...” Birden tuhaf bir şekilde Prens’e doğru eğildi, gizemli, hatta ürkmüş bir havayla fısıldadı: “...çoğu kez sizin kesip attığınız tırnağa değmeyecek bir küstah tarafından bölünmesini istemem, canımdan aziz Prens! Dikkatinizi çekerim, benim kesip attığım tırnağa demiyorum, diyemem de! Çünkü üstü örtülü konuşmayacak kadar kendime saygım var. Burada kendi tırnağımı sözkonusu bile etmeyişimin ne denli büyük bir özsaygısına ve gurura sahip olduğumu kanıtladığını bir tek siz anlayabilirsiniz. Evet, sizden başka hiç kimse anlayamaz bunu... Hele o, hiç! O hiçbir şey anlamıyor, Prens; anlayabilmesi de mümkün değil! Anlamak için insanda önce yürek olmalı!”

Sonunda Prens adeta korka korka General’e yarın aynı saat için randevu verdi. General epeyce bir avunmuş, yatışmış, canlanmış olarak ayrıldı Prens’ten. Akşam saat yedi gibi Prens bir dakika için Lebedev’i yanına rica etti.

Lebedev koşa koşa geldi; ve kaç gündür evin içinde Prens’ten gizlenen, onunla karşılaşmamaya çalışan o değilmiş gibi, daha kapıdan girerken, “Benim için ne büyük onur!” diye söze başladı. Yüzünde yapmacık gülücükler, nazlanmalar, kırıltılar, yılışmalar, gülen ve araştıran bakışlarla sandalyenin ucuna ilişti; bir yandan ellerini ovuştururken, bir yandan da herkesin artık çok iyi bil-

diği ve nicedir açıklanmasını beklediği çok önemli bir haberi o da olanca safiyetiyle bekliyormuş gibiydi. Prens yine çok bozuldu; haklıydı da bozulmakta, çünkü birdenbire herkes ondan bir şeyler beklemeye başlamıştı; göz kırparak, laf dokundurarak ya da anlamlı anlamlı gülümseyerek onu bir nedenle kutlamak istiyorlardı sanki. Keller, yüzünde açıkça görülen heyecanlı bir kutlama isteğiyle tam üç kez kapıda görünmüş, ancak her gelişinde büyük bir coşkuyla belirsiz bir şeyler gevelemiş, sonra geldiği gibi gözden yitmişti (son günlerde korkunç bir şekilde içmeye başlamış ve bir bilardo salonunda ünü pek artmıştı). O kadar üzgün olmasına karşın Kolya bile birkaç kez Prens'e pek de belirgin olmayan bir konuda bir şeyler söylemeye çalışmıştı.

Prens Lebedev'e, sözü döndürüp dolaştırmadan ve biraz da sinirli bir şekilde, General'in bugünlerdeki hali konusunda ne düşündüğünü, yaşlı adamın bu aralar niçin böylesine tedirgin olduğunu sordu ve bir iki kelimeyle de General'le az önce aralarında geçenleri anlattı.

Lebedev, beklentisi gerçekleşmediği için kendini aldatılmış hissedenen birinin o soğuk tavrıyla:

"Herkesin kendine göre birtakım kaygıları, tedirginlikleri olabilir, efendim..." dedi. "Özellikle de yaşadığımız şu tuhaf ve huzur verici olmaktan uzak çağda..."

Prens gülümsedi:

"O, felsefe yapıyoruz, ha!"

"Evet, yüzyılımızda çok ihtiyacımız var felsefeye, çok! Ama hep küçümseniyor felsefe, efendim... Benim yönümdense, saygıdeğer Prens'im, her ne kadar malum bazı noktalara ilişkin olarak zatı alilerinin güvenini kazandıysam da, o malum noktayla sınırlı, onun dışına taşamayan bir güven oldu bu... Bunu anlayabiliyor ve yakınlıyorum."

"Lebedev, siz sanki bana kırgın gibisiniz?"

Lebedev elini kalbine götürerek, coşkuyla:

"Asla!" diye bağırды. "Zerre kadar! Saygıdeğer... ışıklar saçan Prens'im! Hatta tam tersine, ne toplumsal konumumla, ne zihinsel ve ruhsal gelişmemle, ne maddi birikimimle, ne önceki davranışlarımla sizin yüceler yücesi güveninizi kazanmaya layık olmadığımı anlıyorum şu anda. Ancak bir köle ya da ücretli bir amele gibi çalışarak hizmet edebilirim size, asla başka biçimde değil..."

ve ben bu yüzden hiç kırgın değilim... olsa olsa... üzgünüm diye bilirim."

"Rica ederim, Lukyan Timofeyeviç!"

"Evet, asla başka biçimde değil! Tıpkı şimdi, şu olayda olduğu gibi! Sizi aklım ve yüreğimle her karşılayışım ve her izleyişimde kendi kendime hep, 'Oturup dostça bir söyleşi bekleyemem, buna layık değilim; olsa olsa, ev sahibi olmam dolayısıyla, zamanı geldiğinde, malum konuda beklenen değişikliklerle ilgili olarak bir yönerge ya da bir bilgi almayı umabilirim...' diye düşünürdüm."

Lebedev bunları söyledikten sonra ufak, keskin gözlerini, kendisine büyük bir şaşkınlıkla bakmakta olan Prens'in gözlerine dikti; hâlâ daha beklentisinin giderilmesi umudu içindeydi

Prens, öfkeyle:

"Bütün bu söylediklerinizden hiçbir şey anlamıyorum!" diye bağırdı. Sonra gerçekten çok içten bir kahkaha atarak: "Doğrusu, hiç az değilsiniz, Lebedev!" diye ekledi.

Lebedev de hemen güldü; ışıyan bakışlarından umudunun bir kat daha arttığı anlaşıyordu.

"Ne var, biliyor musunuz, Lukyan Timofeyeviç: Saflığınız beni şaşırtıyor! Gerçi bir siz değilsiniz bu durumda olan... Benden öylesine safça bir şeyler bekliyorsunuz ki... Örneğin şimdi, şu anda... doğrusu beklentinizi gerçekleştirebilecek durumda olmamak bana utanç veriyor. Ama inanın bana, ben sizin beklentinizi gerçekleştirebilme olanağına sahip değilim."

Prens yeniden gülümsedi.

Lebedev çalımli bir hava takındı. Gerçekten de merakı onu kimileyin pek saf ve sırnaşık yapıyordu. Ama öte yandan epeyce kurnaz, dolambaçlı yolları seven, hatta kimi zaman son derece sinisi, suskun, saman alundan su yürüten bir insandı. Prens onu sürekli geri çevirerek adeta kendine düşman etmişti. Ama onu küçük gördüğünden değildi bu tutumu Prens'in, merakının hep nazik konulara yönelik olmasındandı. Kendisinin bile bazı hayalleri birkaç gün öncesine dek bir cinayet gibi görünüyordu Prens'e. Ama Lukyan Timofeyeviç Prens'in geri çevirmesini hep onun kendisine duyduğu bireysel nefrete ve güvensizliğe bağlıyor, Prens'in yanından hep kırgın, küskün ayrılıyor; yalnız Kolya'yı, Keller'i değil, kendi kızı Vera Lukyanovna'yı bile kıskanıyordu. Şu anda bile Prens için gerçekten çok, çok ilginç bir haber verebilecekken —üs-

telik de bu haberi vermeyi çok istediği halde,— somurtup duruyordu. Epeyce bir sustuktan sonra:

“Yine de beni buraya çağırtmış olduğunuza göre, acaba size nasıl bir hizmette bulunabilirim, saygıdeğer Prens?” dedi.

Prens de bir an için düşünceye dalmıştı, bu yüzden silkinerek: “Şey...” dedi, “ben General ve şu...bana sözünü ettiğiniz hırsızlık olayı üzerine konuşmak istiyordum...”

“Ne üzerine, anlayamadım?”

“Şimdi de anlamazlıktan geliyor! Ah, Tanrım! Hayatınız rol, Lukyan Timofeyeviç! Paralar, diyorum, paralar, hani cüzdanınızı yitirmiştiniz ve içinde dört yüz ruble vardı?.. Sabah Petersburg’a giderken buraya gelip bana anlatmıştınız... Hatırlayabildiniz mi acaba?”

Lebedev, neden söz edildiğini ancak anlamış gibi, sözcükleri uzata uzata:

“Ah, şimdi hatırladım, siz şu dört yüz rubleden söz ediyorsunuz!” dedi. “Duyarlığınız için teşekkür ederim, Prens. Gerçekten kıvanç duyuracak bir ilgi bu benim yönümden... ancak, cüzdanı buldum, hem de ta ne zaman!”

“Buldunuz mu! Ah, Tanrı’ya şükür!”

“Kopartığınız bu sevinç ünlemi de ne kadar soylu olduğunuzu gösteriyor! Çünkü dört yüz ruble hem kendisini, hem de çok sayıda öksüzü çileli bir emekle geçindirmeye çalışan yoksul biri için hiç de azımsanacak bir para değil.”

“Canım ben onun için değil...” diye hemen düzeltti Prens. “Ben, elbette, parayı bulmanıza sevindim... ama... nasıl... nasıl buldunuz?”

“Çok, çok basit... Redingotumu astığım sandalyenin altında buldum: Herhalde cüzdanım cebimden kayıp yere düşmüş.”

“Nasıl yani, sandalyenin altında? Bu imkânsız! Kıyı köşe bütün evi aradığınızı söylememiş miydiniz bana? En önemli yer olarak redingotunuzu astığınız sandalyenin altına nasıl bakmazsınız?”

“Bakmasına baktımdı, ama... Hatta, tabii, çok iyi anımsıyorum: Evire çevire baktığımı bile söyleyebilirim! Sandalyeyi kaldırıp altına baktım, gözlerime güvenmeyip yerde emekleyerek ellerimle her yanı yokladım: yok! Yer, şu avucumun içi gibi... dümdüz! Ama ben yine de yoklamayı sürdürdüm. İnsan, kendisini çok üzen önemli bir kayba uğrar ve de onu bulmayı çok, çok isterse, bu tür-

den yüreksizliklere düşebiliyor... Bakıyorsunuz, yer dümdüz, hiçbir şey yok, ama n'apıyorsunuz, yine de bir baktığınız yere on-on beş kez bakıyorsunuz..."

"İyi ama bu nasıl olur? Doğrusu bir şey anlayamıyorum!" diye mırıldanıp duruyordu akli karışan Prens. "Oraya baktığınızı söylediniz ve yok dediniz... Derken, birden, yok dediğiniz yerde ortaya çıkıyor cüzdan?"

"Evet, efendim, yok dediğim yerde ortaya çıkıverdi!"

Prens Lebedev'e biraz garip bir şekilde bakarak:

"Peki, ya General?" dedi.

Yine bir şey anlamayan Lebedev:

"N'olmuş General'e?" dedi.

"Ah, Tanrım! Cüzdanı sandalyenin altında bulmanıza General ne dedi, onu soruyorum? Çünkü daha önce birlikte aramıştınız cüzdanı?"

"Evet, daha önce birlikte... Ama bu kez cüzdanı tek başıma ararken bulduğumu kendisine söylememeyi yeğledim."

"Ni-niçin? Para tamam mı?"

"Cüzdanı açıp baktım, tek bir ruble eksik değil."

"Hiç değilse gelip bana söyleseydiniz," dedi Prens, dalgın dalgın.

"Sizi rahatsız etmekten çekindim, Prens hazretleri... Kişisel duygulanımlarınızın aşırı yükü altında olduğunuzu düşündüm... Hem ben zaten cüzdanı bulmamış gibi yaptım: Açıp içine baktıktan sonra gerisin geri sandalyenin altına bıraktım."

"Peki, neden?"

Lebedev ellerini ovuşturarak kikir dedi:

"Hi-iç! Acaba neler olacak diye?"

"Yani şimdi cüzdan üç gündür orda mı?"

"Hayır, orda yalnızca bir gün kaldı. Ben, aslında biliyor musunuz, cüzdanı General'in bulmasını istiyordum. Çünkü benim kolayca bulduğum, sandalyenin altında kocaman bir kabartı olarak duran ve insanın gözüne hemen çarpan bir şeyi General niye bulamıyordu? Cüzdanın iyice görünmesini sağlamak için sandalyeyi birkaç kez yerinden kaldırdım, ama o yine hiçbir şey fark etmedi; o gün bütün gün böyle geçti. Bu aralar çok dalgın bir hali var, neden olduğu da belli değil; konuşuyor, bir şeyler anlatıyor, gülüyor, kahkahalar atıyor, sonra bir bakıyorsunuz, durup dururken bana içlerlemiş. Sonunda odadan çıktık; ben bile bile oda kapısını açık

biraktım, bu duraksadı, bir şeyler söylemek istiyor, ama söyleyemiyor: İçi dolu para cüzdandan yana kaygılandığı besbelli... derken birden bana kızdı, sokakta iki adım yürümeden ayrılıp başka yola saptı. Ancak akşam meyhanede karşılaşabildik.”

“Ama sonunda sandalyenin altından cüzdanı aldınız, değil mi?”

“Hayır, efendim, o gece yerinden kayboldu cüzdan.”

“Peki şu anda nerde?”

“İşte burada!” dedi Lebedev, gülümseyerek boylu boyunca ayağa kalktı. “Birden burada, redingotumun eteğinde ortaya çıktı cüzdan. Bakın şurda, isterseniz elinizle bir yoklayın.”

Gerçekten de redingotun sol eteğinde, tam da ön tarafında kocaman bir şişlik görülüyordu; yoklandığında bunun delik koyun cebinden buraya düşmüş deri bir cüzdan olduğu hemen anlaşılıyordu.

“Çıkarıp kontrol ettim, parada eksiklik yok. Dün sabahtan beri böyle, cüzdan redingotumun eteğinde dolaşıyorum; yürürken bacağıma çarpıyor.”

“Ve siz bunun bir türlü farkına varamıyorsunuz?”

“Evet efendim, farkına varamıyorum, heh-heh-he! Ve düşünebiliyor musunuz, saygıdeğer Prens, gerçi sizin dikkatinizi çekecek bir nokta değil, ama benim ceplerimin dikişleri her zaman sapa sağlamdır; derken bir gece bu cepte kocaman bir delik! Şöyle bir inceleyeyim dedim, bir cep çakısıyla kesildiği apaçık ortada. İnandırıcı gibi değil, öyle değil mi efendim?”

“Ya General?”

“Dün de bugün de hep dargındı bana. Ya çok neşeli, çok içmiş durumda, işi piyazcılığa falan vurduruyor ya da gözyaşları dökecek kadar aşırı duygulu, alıngan... sonra bir bakıyorsunuz müt-hiş bir öfkeye kapılmış... öylesine ki, bazen vallahi ben bile korkuyorum kendisinden... eh, ne de olsa ben onun gibi asker değilim... Dün meyhanede oturuyoruz, benim redingotun eteğindeki kabartı da sanki bir kat daha kabarmış, tam gözler önünde. General, içi içini yiyerek ve çaktırmamaya çalışarak eteğimdeki kabartıya bakıyordu. Kendisinin ne zamandır gözlerimin içine baktığını bilmem, ancak çok sarhoşken ya da aşırı duyguluyken bakardı. Ama dün iki kez öyle bir baktı ki, sırtım soğuk soğuk ürperdi. Yarın cüzdanı bulmaya kesin niyetliyim, hele bir bugün de akşama kadar onunla gezeyim...”

“Neden ona bu işkenceyi yapıyorsunuz?” diye bağırdı Prens.

“İşkenceyi de nerden çıkardınız, Prens?” diye heyecanla atıldı Lebedev. “Ben onu gerçekten seviyor, ona saygı duyuyorum. Ve ister inanın, ister inanmayın, şimdi kendisi benim için çok daha değerli, gözümde değeri bir kat daha arttı.”

Lebedev bunları öyle ciddi, öyle içten söylüyordu ki, Prens artık bu kadarına dayanamadı, öfkeyle:

“Seviyorsunuz, ama yine de işkence ediyorsunuz! İnsaf edin, yalnızca çaldığı şeyi sandalyenin altına ya da redingotunuzun cebine bırakması bile yaptığınızdan pişman olduğunu, olanca safiye-tiyle bağışlanmayı dilediğini göstermez mi? Duyuyor musunuz: Özür diliyor sizden! Herhalde duygularınızın inceliğine güveniyor; ona olan dostluğunuza inanıyor. Ve siz onun gibi... tertemiz bir insanı nasıl da acımasızca aşağılıyorsunuz!”

“Tertemiz Prensım benim, tertemiz Prensım!” diye atıldı Lebedev, gözleri parlayarak. “Siz, bir tek siz, ey soylu Prensım, böyle haklıya hakkını teslim eden sözler edebilirsiniz! Nice bin ayıplarla çürümüş, kokuşmuş bir insan olsam da, size sırf bu yüzden tapınırçasına bir bağlılık duyuyorum! Evet, şu anda karar verilmiştir: Cüzdanı yarın falan değil, şimdi, hemen şu anda buluyorum! İşte sizin gözünüzün önünde onu redingotumun astarından çıkarıyorum, işte! Ve işte içindeki paralar... eksiksiz, hepsi burda! Buyrun, alın, soylu Prensım, alın ve yarına kadar saklayın onları. Yarın ya da öbürsü gün sizden geri alırım onları. Kaybolduğu ilk geceyi herhalde benim bahçede bir taşın altında geçirmişti cüzdanım, ne dersiniz, Prensım”?

“Dikkatli olun, sakın kendisine doğrudan söylemeyin cüzdanınızı bulduğunuzu. Bırakın redingotunuzun eteğindeki kabartının artık olmadığını kendi fark etsin ve durumu anlasın.”

“Dediğiniz gibi mi yapmalı, yoksa şu ana kadar bir şeyin farkında değilmişim de birden buluvermişim gibi mi yapmalı?”

“Ha-ayır,” dedi Prens, dalgın dalgın. “Ha-ayır, artık çok geç, o dediğiniz tehlikeli olabilir. İnanın bana, en iyisi bir şey söylememiz! Sevecen olun ona karşı ve... ve... aşırı bir şey içinde olmayın, bilmem anlatabiliyor muyum?”

“Anlıyorum, Prens, anlıyorum. Aslında o dediğimi yapamayacağımın ben de farkındayım. Çünkü burda sizin gibi bir yüreği olmalı insanın. Kaldı ki kendisi aşırı sinirli, bu aralar bana öyle

pes perdeden davranışları oluyordu ki... kimi zaman ağlayacak gibi olur, boynuma sarılır, sonra birden hor görür, aşağılar, alay etmeye başlar... Ben de n'apayım, etekteki kabarıklığı bilerek gözüne gözüne sokuyordum, heh-he! Hoşçakalın, Prens, sanırım pek ilginç ruh hallerine dalarak sizin değerli zamanınızı alıyorum..."

"Yalnız, Tanrı aşkına, eskisi gibi bir giz olarak kalsın bu aramızda!"

"Hep aynı usul adımlarla, hep usul usul yürüyerek efendim!"

Konuşma bitmiş, iş kapanmaya yüz tutmuştu ama Prens'in kaygıları sanki daha da artmıştı. Sabırsızlıkla yarınki buluşmayı bekliyordu General'le.

IV

Buluşma saati on ikiydi, ama Prens umulmadık bir nedenle gecikti. Eve vardığında General'in hâlâ kendisini beklemekte olduğunu gördü. General'in canının sıkkın olduğu daha ilk bakışta belli oluyordu, herhalde bekletilmiş olmasına kızgındı. Prens geciktiği için özür dileyip hemen oturdu, ancak konuğu sanki porcelendenmiş ve kendisi her an onu kırabilirmiş gibi tuhaf bir korku içindeydi. Daha önce General'den çekinmek şurda dursun, böyle bir şey aklının ucundan bile geçmezdi. Çok geçmeden Prens karşısında dünkü General'in değil, bambaşka birinin durduğunu fark etti. O çok şaşkın, dalgın adam gitmiş, yerine son derece uyanık, ihtiyatlı bir adam gelmişti; bunun ne yapacağına kesin karar vermiş biri olduğu da söylenebilirdi. Sakinliği de içsel olmaktan çok dışsal gibiydi. Her ne kadar konuk pek bir ihtiyatlı, ağırbaşlı ve ciddiye de, bir yandan da kendini soylu denebilecek bir serbestlik, rahatlık içinde duyumsadığı görülüyordu; hatta başlangıçta, kimi haksız yere incitilmiş gururlu kişilerde görüldüğü gibi soylu bir rahatlık, gevşeklik içinde ve gönül indiriyormuş gibi konuşuyordu Prens'le. Sözleri, belli belirsiz bir acı duyumsansa da, sevecendi.

Getirip masanın üzerine bıraktığı bir kitabı pek bir önem vererek başıyla işaret etti ve:

"Geçenlerde sizden almıştım, geri getirdim; teşekkür ederim!" dedi.

Konuşmaya asıl konu dışında böyle bir konudan başlanmasına çok sevinen Prens:

“Ah, öyle mi?” dedi. “Şu yazı dikkatinizi çekti mi, General? Çok ilginç, öyle değil mi?”

“İlginç olmasına ilginç de... kaba ve tabii çok saçma. Hatta belki de her satırı yalan dolu.”

General kendine aşırı bir güvenle konuşuyor, sözcükleri de hafiften uzatıyordu.

“Son derece saf, tertemiz bir öykü... yaşlı bir askerin Fransızların Moskova’ya girişleri üzerine görüp yaşadıkları... Hele bazı yerleri gerçekten harika! Zaten anılar çok ilginç olur... insanlar neyi görüp yaşamış olurlarsa olsunlar, tanıklıklarını yazmaları her zaman ilginçtir. Sizce de öyle değil mi?”

“Ben o yayıncının yerinde olsam asla yayınlamazdım o kitabı. Tanıklıklara, anılara gelince, artık ciddi, akli başında insanlara değil, yalancılara, hokkabazlara inanılıyor. 1812’ye ilişkin öyle anıların var ki... Burdan, Bay Lebedev’in evinden ayrılmaya karar verdim ben, Prens...”

Anlamalı anlamalı Prens’e baktı.

Ne diyeceğini bilemeyen Prens:

“Sizin... Pavlovsk’ta eviniz... kızınızın yanında...” gibi bir şeyler mırıldandı; General’in bugün buraya alını yazısını etkileyecek çok önemli bir konuda konuşmak için geldiğini anımsadı.

“Karının evinde. Bir başka deyişle, evet, benim ve kızımın evi.”

“Bağışlayın, ben...”

“Lebedev’in evini terk ediyorum, çünkü, sevgili Prens, çünkü bu adamla bütün bağlarımı kopardım; dün akşam kopardım; daha önce koparmamış olduğuma yanarak kopardım. Ben saygı beklerim insanlardan, Prens; yüreğimi kendilerine armağan ettiğim insanlardan da beklerim bu saygıyı. Sık sık yüreğimi armağan edirim ve sonuçta hep aldatılırım. Benim armağanıma değmeyen bir adam Bay Lebedev.”

“Çok dağınık, düzensiz bir adam,” dedi Prens büyük bir dikkatle. “Ayrıca başka bazı özellikleri de var... ancak bütün bunların arasında bir kalbi ve... muzip bir zekâsı olduğu görülüyor... kurnazlığı da cabası!”

Prens’in sözcükleri dikkatle seçmesi, ayrıca çok saygılı bir şekilde konuşması, bakışlarında hâlâ kuşkunun gölgesi sezilmekle bir-

likte General'i etkilemiş gibiydi. Ama Prens'in konuşması öylesine doğal ve içtendi ki, sözlerinden kuşku duyabilmek olanaksızdı.

"Bu bireyde iyi birtakım niteliklerin bulunduğunu, ona dostluğumu armağan ederek herhalde ilk ben gösterdim," dedi General. "Kendi ailem bulunduğuna göre, onun evine de, konukseverliğine de gereksinimim yok. Ben kendi ayıplarımı, kusurlarımı görmesini bilen biriyim; kendimi tutamayıp onunla birlikte içtim ve şimdi belki de bu nedenle ağlıyorum. Ama, sorarım size, yalnızca kafa çekmek miydi (sinirden eli ayağı titreyen bir adamın sözlerindeki kabalığı bağışlayın, Prens) beni ona bağlayan? Hayır! Demin sizin sözünü ettiğiniz olumlu nitelikleri çekti beni ona. Ama her şeye bir yere kadar katlanıyorsunuz; olumlu niteliklere bile. Adam gözünüzün içine baka baka yalan söyler ve 1812'de, henüz bir çocukken sol bacağını kaybettiğini ve bu bacağı Moskova'da Vagan-kov mezarlığına gömdüğünü iddia etmek cüretinde bulunursa, bu artık her türlü sınırın aşılması ve işin saygısızlığa, hatta küstahlığa vardırılması demek olmaz mı?.."

"Belki salt neşelenmek için şaka olarak söylenmiş bir sözdü bu?"

"Anlıyorum, efendim. Ortamı şenlendirmek için söylenmiş, kaba olmakla birlikte, masum bir yalan ve insan böyle bir yalana kızamaz, diyorsunuz. Kimisi salt dostluk adına yalan söyler; karşısındakini neşelendirmek için; ama eğer ortada bir saygısızlık görülüyorsa, hele bu saygısızlıkla ilişkinizin artık bir yük gibi görüldüğü duyumsatılıyorsa, soylu bir insana düşen şey yüzünü çevirip bütün bağlarını koparmak ve kendisine bu hakareti yapana layık olduğu yeri göstermektir!"

General bunları söylerken kıpkırmızı kesilmişti.

"Evet, Lebedev yaş olarak 1812 yılında Moskova'da olamazdı; bu gülünç bir sav."

"Elbette, bu söylediğiniz birinci nokta; ikincisi, hadi doğum tarihi müsait diyelim, iyi ama bir Fransız şassör'ünün,* sırf eğlence olsun diye topu ona doğrultup bacağına nişan aldığını, sonra da kendisinin kopan bacağı yerden kaldırıp eve götürdüğünü ve Vagankov mezarlığına gömdüğünü insan nasıl söyler? Hatta mezara, bir yanında 'Burada 14. dereceden kalem şefi Lebedev'in bacağı gömülüdür', öbür yanında ise '*Sevinçli sabaha dek rahat uyu, aziz cenazem!*'⁵ yazılı

(*) Şassör (Fr. *chasseur*) – Avcı.

5 Ünlü Rus tarihçi N.M. Karamzin (1766-1826)'in mezar kitabesi.

bir de anıt diktirmiş. Durun, daha bitmedi: her yıl mezarlıkta bacağı için ayin yaptırdığını (iş, kutsallığı aşağılamaya da vardiıyor!) ve bunun için her yıl Moskova'ya gittiğini öne sürüyor. Bu dediklerini kanıtlamak için de beni Moskova'ya çağırıyor: Hem 'ayağının mezarını gösterecekmiş bana orda, hem de ayağını vuran ve ordumuz tarafından esir alınan topu: Kremlin'de, kapıdan sonra on birinci topmuş bu ve eski tip bir Fransız falkonet'iymiş."*

"Hepsi bir yana, her iki bacağı da sapasağlam kendisinin," dedi Prens, gülümseyerek. "İnanın bana, son derece masum bir şaka bu, kızmaya değmez!"

"Müsaadenizle bu kadannı ben de anlıyorum... yani her iki bacağının da sapasağlam ortada olduğunu... Ancak bu, inanılır gibi değil ama, bir bacağının Çyornosvitov⁶ ürünü olduğunu söylüyor..."

"Ah, evet, 'Çyornosvitov bacaklarıyla dans bile edebilirsiniz,' dediklerini duymuştum!"

"Bilmez miyim, efendim! Çyornosvitov ilk yapay bacağını yaptığında doğruca bana geldi göstermek için... Ancak onun yapay bacağı bulması çok sonradır... Adam, müteveffa karısının bile evlilikleri boyunca kendisinde tahta bir bacak olduğunu fark etmediğini söylüyor, düşünabiliyor musunuz! Bütün bu anlattıklarının saçmalıktan başka bir şey olmadığını söylediğimde de ne dese beğenirsiniz: 'Sen 1812'de Napolyon'a kamerpaj** olduysan, benim de hiç değilse bacağımı Vagankov'a gömmeme izin ver!'"

"Siz gerçekten de..." diye bir soruya başlayacaktı Prens, ama şaşırarak sustu.

General Prens'e alaycı denebilecek tepeden bir bakışla baktı, sözcükleri sündüre sündüre:

"Hadi, tamamlayın sorunuzu, Prens!" dedi. "Neden yarım bırakıyorsunuz? Hoşgörölüyümdür ben, ne soracaksanız açıkça sorabilirsiniz. Karşınızdaki insanın şu andaki düşkünlüğüne, çaresizliğine bakıp onun yüce birtakım olayların içinde yer alamayacağını düşünüyor, böyle bir olasılığı gülünç buluyorsanız, bunu açıkça söyleyin! Prens, henüz herhangi bir dedikodu yetiştirilmedi mi size onun tarafından?"

(*) Falkonet: Küçük kalibreli eski bir top.

6 Çyornosvitov, Rafail – Yapıyı bacak protezleriyle tanınmıştır; 1855 yılında Petersburg'da *Yapay Bacaklar* diye bir kitap yazmıştır.

(**) Kamerpaj (Kamerjunker, kamerger vb.): Rusya'da saray unvanları.

“Hayır, Lebedev hiçbir şey söylemedi... Tabii eğer onu kastediyorsanız...”

“Hmm... Oysa ben sanmıştım ki... Zaten dünkü konuşmamız da hep şu... belgelikteki tuhaf yazı üzerine oldu. Olaylara bizzat tanık olduğum için, yazının saçma olduğunu söyledim ben... Ama siz bana bakıp bakıp gülüyorsunuz Prens?”

“Ha-ayır, ben...”

“Genç gösterdiğime bakmayın,” dedi General; yine sözcükleri sürdürür sürdürür. “Yaşım ileridir. Bin sekiz yüz on ikide on-on bir yaşlarında olmalıyım... Aslında tam yaşıma ben de bilemiyorum, nüfusa bir yaş küçük geçirilmişim; ayrıca hayatım boyunca benim de kendimi bir yaş küçük göstermek gibi bir zayıflığım oldu...”

“İnanın, General, sizin 1812’de Moskova’da olmanız bana hiç tuhaf gelmiyor. Sizin de herkes gibi tanıklıklarınızı anlatmanızdan doğal bir şey olamaz. Bir yazarımız özyaşamöyküsüne, henüz memeden bile kesilmemişken Fransız askerlerinin Moskova’da kendisini ekmekle beslediklerini anlatarak başlar”.⁷

General, bir bağışta bulunur gibi onayladı Prens’i:

“Bakın, siz de söylüyorsunuz! Benim başımdan geçenler, kuşkusuz pek de öyle sıradan şeyler değil, ama o kadar olağanüstü oldukları da söylenemez. Yine de insana, olamaz böyle şey, dedirten türden olduklarını da belirtmem gerek. Napolyon’un kamerpaj’ı olmak! Doğrusu, duyunca bile insanın dudağı uçukluyor! Ama on yaşında bir çocuğun yaşadığı o serüvenler de herhalde ancak içinde bulunduğu o yaş dönemiyle açıklanabilir. Demek istediğim, on beş yaşında olsaydım, herhalde bütün o yaşadıklarımı yaşamayacaktım; çünkü eğer on beşimde olsaydım, Napolyon’un Moskova’ya girdiği gün, Staraya Basmannaya’daki ahşap evimizde, kentten kaçmakta geç kaldığı için korkudan tır tır titreyen annemi bir başına bırakıp gitmezdim. On beşimde olsaydım ben de korkuya kapılırdım. Ama yaşıma küçük olduğu için korkmadan çıktım evden ve kalabalığı yarıp ta sarayın kapısına, Napolyon’un atından indiği yere dek gidebildim.”

“On yaşındayken insanın korku nedir bilmediği şeklindeki saptamanız o kadar doğru ki...” dedi Prens; niyeti General’i onaylamaktı, ancak kızarmaktan korktuğu için arkasını getiremedi.

7 Ünlü yazar A.I. Hertsen (1812-1870)’den söz edilmektedir (“Biloye i Dumı” = “Yaşananlar ve Düşünceler”).

“Öyle değil mi ama! Her şey, ancak bir gerçek olayda olabilecek bir doğallık ve sadelik içinde cereyan etti. Bir romancı yazmaya sıvansaydı şu benim olayları, kimbilir ne saçmalıklar döktürürdü!”

“Çok haklısınız!” diye atıldı Prens. “Geçenlerde ben de aynı şeyi düşünmüştüm. Saat yüzünden işlenmiş bir cinayet... gazetelerde yer aldı... Bir yazarın kaleminden çıkmış olsaydı böyle bir olay, Rus halkı uzmanları ve yazın eleştirmenleri ‘olmaz böyle şey!’ diye basarlardı çılgılığı. Ama gazetelerde bunu gerçekten olmuş bir olay olarak okuyunca, Rus gerçekliğinin özellikle de böyle olaylarla farkına vardığınızı hissediyorsunuz.” Prens, yüzünün kızarması tehlikesini atlatmanın verdiği sevinçle, “Diyeceğim, saptamanız çok doğru, General!” diye bitirdi sözlerini.

“Öyle değil mi ama! Öyle değil mi!” diye bağırdı General; gözleri mutlulukla parlıyordu. “Tehlikelerden habersiz parmak kadar bir çocuk, yaldızlı, ısıtılı üniformaların güzelliğini ve nihayet hakkında nice bin şey duyduğu o yüceler yücesi insanı ve onun maiyeti erkânını görmek için kalabalıkları yara yara ta nereye gidiyor! Hakkinda nice bin şey duyduğu... çünkü birkaç yıldır Rusya’da varsa yoksa Napolyon... ondan başka bir şeyden söz edilmez olmuştu. Aslında tek Rusya mı, bütün dünya onda söz ediyordu! Nasıl diyeyim, bebekler analarının sütünü emerken sanki onun adını da emiyorlardı. Napolyon atından indi, iki adım kadar önümden geçiyordu, birden bakışlarımı fark etti; üzerimde son derece gösterişli bir giysi vardı, çok iyi giydirir kuşatırdı annem beni. Koca kalabalık içinde bir tek ben böyleyim... göz alıcı giysiler içinde küçük bir çocuk!”

“Bunun onu çok etkilediğine kuşku yok... ayrıca bu onun için, herkesin kenti terk etmediğinin, kentte soylulardan bile ailesiyle, çocuklarıyla kalanlar olduğunun kanıtı olmuştur herhalde.”

“Gerçeğin ta kendisi! Napolyon zaten boyarları kazanmak istiyordu. Kartal bakışları üzerime çevrilince, ben de altta kalmayıp bakışlarımı ona çevirmiş olmalıyım ki, ‘Voilà un garçon bien élevé! Qui est ton père?’* dedi. Heyecandan tikanarak hemen yanıt verdim kendisine: ‘Vatanı için savaş alanında can veren bir general!’ ‘Le fils d’un boyard et d’un brave pardessus le marché! J’aime les boyards. M’aimes tu, petit?’** diye sordu. Hızla sorduğu bu so-

(*) İşte yaman bir çocuk! Baban kim senin?” (Fr.).

(**) “Bir boyarın, hem de yürekli bir boyarın oğlu! Boyarları severim. Beni seviyor musun, küçük?”

ruyu ben de hızla yanıtladım: "Rus kalbi, yurdunun düşmanı bile olsalar, yüce insanları ayırt etmeyi bilir!" Daha doğrusu... tam böyle söyleyip söylemediğini anımsayamıyorum... çocuktum çünkü... ama öz olarak buna benzer bir şeydi! Napolyon'u sarsmıştı yanıtlım; biraz düşündükten sonra maiyetine, 'Çocuktaki gurura bakın!' dedi. 'Bütün Ruslar böyleyse...' Sözlerini tamamlamadan saraya girdi, ben de maiyeti erkânı arasına karşıarak saraya girdim. Beni imparatorlarının gözdesi olarak gördükleri için önümde açılıp bana yol veriyorlardı. Uzun uzun anlatıyorum ama bütün bunlar bir an içinde olup bitmişti.. Çok iyi anımsadığım bir başka şey de, İmparator birinci salona girince birden İmparatoriçe Yekaterina'nın tablosu önünde durdu, bir süre dalıp gitti resme, sonra 'Büyük kadındı!' dedi, yürüyüp gitti. İki gün sonra beni hem sarayda, hem de Kremlin'de herkes tanıyor, 'le petit boyard' diye sesleniyorlardı bana. Eve yatmadan yatmaya gidiyordum; az kalsın akıllarını oynatacaklarmış bizimkiler. İki gün daha geçti aradan, Napolyon'un kamerpajı Baron de Bazankur⁸ öldü; seferin yorgunluğuna dayanamamış dediler. O ölünce Napolyon'un aklına ben gelmişim. Bir şey söylemeden alıp götürdüler beni. On iki yaşındaki rahmetlinin üniformasını giydirdiler ve doğruca Napolyon'un karşısına götürdüler. İmparator başını sallayarak beni onayladığını bildirince, bana hükümdarın beni kamerpajlığına getirme lütfunda bulunduğunu söylediler. Çok sevindim, çünkü ona karşı gerçekten sevecenlik duyuyordum... hem de ta ne zamandan beri. Bunun dışında, elbette, sırmalı üniformaların bir çocuk için nasıl çekici olduğunu da göz önünde bulundurmak gerek. Koyu yeşil, altın düğmeli uzun bir frak giyiyordum; kol ağızları kürklü ve sıрма işliydi; dik ve açık yakalarla dar ve uzun kuyruklar da öyle... Beyaz, güderi pantolon, beyaz ipek yelek, ipek çoraplar ve tokalı iskarpinler giysimi tamamlıyordu. İmparatorun at gezintilerine katıldığım zamanlarda çizme giyiyordum. Durum pek parlak değildi; büyük bir felaketin yaklaştığı sezilse de gösterişli saray geleneklerinin hiçbirinden vazgeçilmiyordu; hatta felaket hissi güçlendikçe, saray adabına daha bir katıllıkla uyuluyor, daha bir gösterişçi olunuyordu."

Prens allak bullak olmuştu.

"Tabii, hiç kuşkusuz..." diye mırıldandı. "Anılarınızı yazsanız kimbilir ne ilginç olurdu!..."

8 Baron dō Bazankur (1767-1830) – I. Napolyon ordusunda generaldi.

General, tabii, dün Lebedev'e anlattıklarını yinelemekte olduğu için hiç takılmadan, akıcı bir biçimde konuşuyordu; ama yine de bu sözü üzerine Prens'e bir kez daha kuşkulu bir bakış fırlattı. "Anılarımı... yaşadıklarımı yazmak?" dedi üst perdeden, gururu bir kat daha artmıştı sanki. "Buna nedense pek heves etmedim, Prens! Ya da, hadi gerçeği söyleyeyim: Yazdım aslında anılarımı, evde, sehpanın üzerinde duruyor. Beni toprağa verdikten sonra yayımlasınlar, hatta yabancı dillere de çevirsinler; yazınsal değerinden dolayı değil, çocuk olmama karşın tanığı olduğum olayların olağanüstü önemde olmasından dolayı... Çocuk olmama karşın, dedim ama, özellikle çocuk olduğum için demem gerekirdi. Çünkü çocuk olduğum için o 'yüce insan'ın yatak odasına varana dek bütün mahremiyetine girebiliyordum. Bir çocuğun önünde ağlayıp inlemek koskoca bir imparatora yakışmaz, diye düşünmeyen bu 'karabahtlı dev'in geceleri inlediğini duyardım... Ve acısının nedeninin de İmparator Aleksandr olduğunu bilirdim."

Prens, General'i onaylar anlamda:

"Barış yapalım diye mektuplar yazarmış galiba..." dedi ürkekçe.

"Mektupların içeriğini tam bilemiyoruz, ama şu bir gerçek ki, her gün, her saat, durmaksızın mektup yazardı! İnanılmaz derecede heyecanlıydı. Bir gece, yine yalnızız, gözyaşları içinde boynuna atıldım (gerçekten çok severdim kendisini!): 'Özür dileyin! Özür dileyin İmparator Aleksandr'dan!' diye bağırdım. Aslında, 'İmparator Aleksandr'la barış yapın,' demem gerekirdi, ama çocukluk işte, düşüncemi çocukça bir saflıkla o şekilde dile getirmiştım. 'Ah çocuğum,' dedi; odada ileri geri yürüyordu; 'ah, çocuğum,' dedi, sanki on yaşında bir çocuk olduğumun farkında değildi... zaten benimle konuşmayı çok severdi; 'ah, çocuğum,' dedi, 'ben İmparator Aleksandr'ın ayaklarına kapanmaya hazırım, ama şu Prusya kralı yok mu... şu Avusturya İmparatoru yok mu... hep o nefretlik yaratıklar yüzünden... ama sen politikadan anlayamayacak kadar küçüksün, yavrum!' Konuştuğu kişinin kim olduğunu birden anlamış gibi sustu, ama gözlerinde uzunca bir süre daha şimşekler çaktı durdu... Bütün bu yaşadıklarımı yazsam... ki daha tanığı olduğum ne olaylar var... yayınlamaya kalksam bunları, bütün o eleştirmenler, kibirlerinden yanlarına varılmayan yazınsal üneta-panlar, kıskançlar, yandaşçılar, yadaklar... istemez, kalsın!"

Bir an bir sessizlik oldu, sonra Prens:

“Yandaşçılık konusunda çok haklısınız,” dedi usulca. “Geçenlerde Şarras’ın Waterloo Savaşı üstüne kitabını okuyordum.”⁹ Bayağı ciddi bir kitap, konunun uzmanlarına göre de gerçekten işinin ehli, yazdığı konuyu iyi bilen birinin kaleminden çıkmış. Ama nerdeyse her sayfada, Napolyon’un perişan olmasından sevinç duyduğu seziliyor yazarın. Sanki öbür savaşlarına ilişkin olarak da Napolyon’da askeri yeteneğin kırıntısı bile bulunmadığı gibi bir şey öne sürülmüş olsa Şarras’ın buna sevineceği gibi bir izlenime kapılıyorsunuz... Böyle ciddi bir yapıt için hiç hoş değil böylesi bir yandaşçı tutum... Sorabilir miyim, General: İmparatora hizmet çok zamanınızı alıyor muydu?”

General sevinçten uçuyordu. Öyle ciddi, öyle saf bir şekilde sormuştu ki Prens bunu, General’in kafasındaki son kuşku kırıntılarını da silindi.

“Ah, Şarras! Deli etmişti beni! Sıcağı sıcağına, öfkemi dile getiren bir mektup yazmıştım kendisine... ama şu anda neler yazdığımı anımsayamıyorum... İmparatora hizmetin çok zamanımı alıp almadığını sormuştunuz galiba? Hayır, çok zaman aldığını söyleyemem. Bana kamerpaj yapıldığımı söylediler, ama bunu ben o zaman da fazla ciddiye almamıştım Öte yandan kısa süre sonra Napolyon Rusları kazanma düşüncesini bir yana bırakmak zorunda kaldı. Beni de çoktan unuttur giderdi aslında... çünkü politika gereği yakınlaşmıştı bana... Ama seviyordu beni... Bunu şu anda hiç korkmadan söylüyorum. Yüreğim hep ona doğru itiyordu beni. Yoksa benden hizmet falan bekleyen yoktu: arada bir sarayda boy göstermek, arada bir de, at gezintilerinde, kendisine eşlik etmek... hizmet dediğinizin hepsi bu! Ben iyi at binerdim. Yemeklerden önce çıkardı İmparator at gezintilerine; maiyeti olarak yanında, çoğunlukla, ben, Davu ve Memlûk Rustan bulunurduk.”¹⁰

“Bir de Konstan”,¹¹ deyiverdi Prens, her nasılsa.

9 1815 Haziranı’nda Napolyon’un İngiliz-Hollanda ve Prusya kuvvetleri karşısında ağır yenilgiye uğradığı Waterloo savaşı üzerine, Fransız tarihçi Şarras *Waterloo Seferi Tarihi* adlı bir kitap yazmıştı. 1858’de yayımlanan bu kitabı Dostoyevski 1867 yılında okumuştü.

10 Davu – Napolyon’un mareşali, Memlûk Rustan – Napolyon’un özel koruması ve gözdesi.

11 Benjamin Konstan (1767-1830) – Fransız yazar ve politikacı, 1803-1814 arasını sürgünde geçirdi.

“Ha-ayır, Konstan o sıralar Moskova’da değil... Çünkü İmparatorîçe Jozefin’e¹² Napolyon’dan mektup götürmek için Fransa yolunu tutmuştu... Konstan yoktu ama iki emir subayıyla, birkaç da Polonyalı subay vardı... generaller ve tabii mareşaller dışında bütün maiyet erkânı bundan ibaretti. Napolyon, generalleriyle mareşallerini, birliklerin yerleşecekleri yerleri gözden geçirmek, fikir alışverişinde bulunmak için hep yanında dolaştırırdı... Şimdi anımsayabildiğim kadarıyla en çok Davu bulunurdu yanında: İri yarı, şişman, soğukkanlı, gözlüklü, bakışları tuhaf bir adamdı Davu. En çok onunla düşünce alışverişinde bulunurdu İmparator. En çok onun düşüncelerine değer verirdi. Birkaç gün hiç ara vermeden görüş alışverişinde bulunduklarını bile bilirim. Sabah isterse sabah, akşam isterse akşam gelirdi Davu. Zaman zaman tartıştıkları olurdu. Sonunda Napolyon Davu’nun dediklerine gelir gibi oldu. Çalışma odasında yalnız ikisi vardı. Bir de ben vardım, ama beni fark ettikleri yoktu. Birden Napolyon beni gördü; gözlerini üzerine dikti, bakışlarından tuhaf bir şeyler düşünmekte olduğu belliydi. ‘Ne dersin, çocuk,’ diye seslendi birden, ‘ortodoksluğu kabul edip toprak kölesi köylülere de özgürlüklerini versem, Ruslar peşimden gelirler mi?’ ‘Asla!’ diye bağurdım büyük bir öfkeyle. Napolyon müthiş şaşırды ve ‘Bu çocuğun,’ dedi, ‘yurtseverlik ateşiyle yanan gözlerinden, tüm Rus halkının düşüncesini okuyabiliyorum... Hayır, Davu! Bırakın bunları! Bunların tümü bir hayal! Öbür planınızı anlatın bana!’”

“Gerçi bu da hiç fena bir plan değilmiş...” dedi Prens. “Sizce bu da Davu’nun bir planıydı, öyle mi?”

“En azından ikisi birlikte müzakere etmişlerdi. Düşünce, elbette, Napolyon’undu, tam bir kartal düşüncesi çünkü bu... Ama öbür plan da yabana atılır türden değildi. Şu ünlü, Napolyon’un deyişiyle, ‘conseil du lion’a dayanan plandı bu. Planın özü şuydu: Bütün ordu Kremlin’e kapanacak, orada barakalar yapıp, siperler kazılacak, toprak müstahkem mevkilere yerleştirilecek, bolca at kesilip etleri tuzlanacak, bulunabildiği kadar ekmek de sağlandıktan sonra kış bu şekilde geçirilip bahara ulaşılacak, baharda Rus ordusuna karşı yarma harekâtı başlatılacaktı. Napolyon bu plana kendini bayağı bayağı kaptırmıştı. Her gün Kremlin duvarları çevresin-

12 Napolyon, ilk karısı Jozefin’den, anlatılan olaylardan üç yıl önce. 1809’da boşanmıştı.

de atla dolaşıyorduk ve Napolyon bana yıkılacak, kazılacak, yeni-
den yapılacak yerleri gösteriyordu. Sonunda her şey bütün ayrıntı-
larıyla kararlaştırıldı. Yine bir gün ikisi yalnız, tabii bir de ben...
Napolyon yine kollarını göğsünde kavuşturmuş bir ileri bir geri do-
laşıyor ve ben kalbim kafesini paralayacakmış gibi atarken gözleri-
mi ondan alamıyorum. Birden, Davu, 'Ben gidiyorum,' dedi. Napol-
yon, 'Nereye?' diye sordu. 'At eti tuzlamaya,' diye yanıt verdi Davu.
Napolyon birden ürperdi; alinyazısı belirlenmek üzereydi. 'Planı-
mız için ne düşünüyorsun, çocuk?' diye birden bana seslendi. Bu
anda bana böyle bir şey sorması, bilgisi-deneyimi eksiksiz bir ada-
mın, bir bilgenin, son anda yazı tura atması gibi bir şeydi. Napol-
yon yerine Davu'ya döndüm ve büyük bir coşkuyla: 'Hemen taban-
ları yağlasanız iyi olur, General!' dedim. Planları suya düşmüştü.
Davu omuz silkerek odadan çıkarken şöyle mırıldanıyordu: 'Hih! Il
devient superstitieux!'^{*} Ertesi gün hareket emri verildi."

Prens, akli durmuşçasına:

"Bütün bunlar olağanüstü ilginç," dedi fısıldar gibi. "Bütün
bunlar dediğiniz gibi olduysa..." Sonra hemen yaptığı yanlış dü-
zeltmeye girişti: "Yani demek istediğim..."

Kendini öyküsünün coşkusuna kaptırmış, adeta kanatlanmış ol-
masına karşın, bu küçük dikkatsizlik General'in gözünden kaçmadı:

"Ah, Prens!" diye bağırdı. "Dediğiniz gibi olduysa, ne demek!
Daha da ötesi oldu! Çok, çok daha ötesi oldu! Bütün bunlar yal-
nızca fazla önemsenmeyecek, küçük, birtakım siyasal olaylar.
Ama demin de değindiğim gibi, ben asıl bu yüce adamın yatak
odasındaki gece hıçkırıklarının ve gözyaşlarının tanıyıcıyım. Bun-
ları benden başka gören tek bir insan yoktur dünya üzerinde! Za-
ten sonlara doğru ağlamaz olmuştu kendisi, gözyaşı dökmüyor,
yalnızca inliyordu, o da her zaman değil. Ne var ki yüzü karardık-
ça kararıyordu. Sonsuzluğun kara kanatlarının gölgesi daha şim-
diden düşmeye başlamış gibiydi yüzüne. Bazı geceler, başbaşa, ses-
sizce otururduk; bitişik odadan Memlük Rustan'ın horultuları du-
yulurdu. Bu adam da uyudu mu deliksiz uyurdu hani! 'Öyle ama,'
derdi Napolyon onun için, 'bana ve hanedanıma çok sadıktır.' Bir
gün yüreğim öyle sızladı ki onun için, birden gözümünden yaşlar fış-
kırdı; gözyaşlarımı gören Napolyon, sevecenlikle baktı bana ve
'Bana acıyorsun!' dedi. 'Bana birsen acıyorsun, çocuk, bir de, yine

(*) 'Kör inançlı olmuş!'

bir başka çocuk, oğlum, *le roi de Rome** acıyor, geri kalan herkes benden nefret ediyor, hele kardeşlerim... felaketimi bekliyorlar!' Hüngür hüngür ağlamaya başladım ve koşup boynuna atıldım; bu andan sonra o da kendini tutamadı, gözyaşlarımız birbirine karıştı. 'İmparatoriçe Jozefin'e yazsanıza!' diye bağırdım hıçkırarak. Napolyon ürperdi, biraz düşündü ve 'Beni seven üçüncü kalbi bana anımsattığın için teşekkür ederim sana dostum!' dedi. Hemen oturdu ve Konstans'ın götürdüğünü söylediğim o mektubu yazdı."

"Ne kadar iyi yapmışsınız!" dedi Prens. "Onu kötü düşüncelelerinden uzaklaştırıp, güzel duygulara yöneltmişsiniz!"

"Ah, Prens! Kalbiniz en iyi, en güzel duygularla dolu olduğu için, siz de ne iyi, ne güzel şeyler söylüyorsunuz!" diye coşkuyla bağırdı General... ve tuhaf şey, gözlerinde gerçek gözyaşları ısıdı. "Evet, Prens, gerçekten müthiş bir sahneydi bu! Biliyor musunuz, az kalsın onun ardından Paris'e gidecektim... Ve elbette o 'cehennem sıcaklığıyla kavrulan sürgün adası'nda onun yalnızlığını paylaşacaktım. Ama, heyhat! Kader bizi ayırdı: O, cehennem adasına yanmaya gitti... Moskova'da vedalaşırken boynuna atılan küçük çocuğun gözyaşları da aklına gelmiş midir orada, bilmem... Beni ise askeri liseye yolladılar... askeri lise, yani: inanılmaz bir disiplin, kabalık, arkadaşlık ve... Heyhat! Meğer her şey bir varmış bir yokmuş! 'Seni annenden ayırmak istemediğim için yanıma almıyorum,' dedi *retirade*** günü. 'Ama yine de senin için bir şeyler yapmak isterdim.' Atına binmek üzereydi bunları söylerken; öylesine üzgündü ki, çekine çekine, 'Kız kardeşimin albümüne anı olarak bir şeyler yazın o zaman,' dedim. Döndü, albümü aldı, bir kalem istedi, elinde kalemi tutarken, 'Kaç yaşında kız kardeşin?' dedi. 'Üç,' dedim. 'Petite fille alors'*** dedi. Şunları yazdı, albüme:

'Ne mentez jamais!

Napoléon, votre ami sincère'.****

Böyle bir anda, böyle bir öğüt vermesinin anlamını düşünebiliyor musunuz, Prens!"

"Gerçekten çok önemli!"

(*) Roma Kralı (Fr.), Napolyon'un oğluna verilen unvan.

(**) Retirade (Fr.): (Burada) Geri çekilme, ricat.

(***) Pek de küçükmüş (Fr.).

(****) "Hiçbir zaman yalan söylemeyin! İçten dostunuz, Napolyon" (Fr.).

“Albümünün o sayfasını camlattı, altın çerçeveye çerçeveletti kız kardeşim ve ölümüne dek de salonunun baş köşesinde tuttu; sonra, doğururken öldü kendisi... o yazı şimdi nerelerde, bilmiyorum, ama... hay Allah, saat iki olmuş! Ne kadar çok tuttum sizi, Prens! Bağışlanır gibi değil!”

General ayağa kalktı.

“Hiç olur mu!” diye mırıldandı Prens, usulca. “Büyük bir ilgiyle dinledim sizi... çok ilginç şeylerdi anlattıklarınız... çok yararlandım. Gerçekten çok teşekkür ederim size!”

Prens’in elini yine acıtırcasına sıkın General, sanki bir anda kendine gelmiş gibi:

“Prens!” diye haykırdı, yepyeni bir düşünceyle ışıyan gözlerini ona dikerek. “Prens! Öylesine iyi, öylesine saf, temiz bir insansınız ki, kimi zaman size acıyorum; size bakarken içim titriyor. Ah! Tanrı sizi korusun! Hayatınız baştan sona aşkla dolu olsun! Benimkisi artık bitti! Ah, bağışlayın beni, bağışlayın!”

Yüzünü elleriyle kapayarak hızla odadan çıktı. Heyecanının içtenliği şüphe götürmezdi. Prens aynı zamanda ihtiyarın, başarısından başı dönmüş olarak çıktığını fark etti. Yine de, General’in, büyük bir tutkuyla, hatta kendinden geçercesine yalan söyleyen, esrikliğin doruk noktasına ulaşınca da sözlerinin inanılacak şeyler olmadığını, ona inanmayacaklarını düşünerek kendinden kuşkulanan türde bir yalancı olduğu kanısındaydı. Şimdi de, büyük olasılıkla kendine gelince çok utanacak; Prens’in kendisine gösterdiği ölçüsüz hoşgörüden, merhametten kuşkulananarak buna herhalde kınılacaktı. “Onun böylesine coşmasına, esrimesine sebep olmakla kötü mü yaptım acaba?” diye kaygılandı bir an Prens, sonra da kendini tutamayıp kahkahalarla gülmeye başladı. On dakika kadar sürdü gülmesi. Güldüğü için kendini azarlayacaktı ki, birden kendine kızmasının yersiz olduğunu, çünkü General’e bütün içtenliğiyle ve gerçekten çok acıdığını düşündü.

Önsezileri doğru çıktı. O akşam kısacık, ama kesin bir dille yazılmış, tuhaf bir pusula aldı. General ona saygı ve gönül borcu duyduğunu, ama “zaten bir mutsuz bir insan olarak, kendini aşağılanmış hissetmesine yol açan acıyıcı davranışlar”ı ondan bile görmek istemediğini, dolayısıyla da ondan sonsuza dek ayrıldığını bildiriyordu. Prens, ihtiyarın Nina Aleksandrovna’nın yanına yerleştiğini öğrenince, onun adına sevindi.

Yukarda General'in Lizaveta Prokovyevna'larda birtakım saçmalıklar yaptığına değinmiştik. Burada bu işin ayrıntılarına girecek değiliz; şu kadarını belirtmekle yetinelim ki, General bu görüşmede birtakım sözleriyle Lizaveta Prokovyevna'yı önce korkuttu, ardından da Ganya'ya ilişkin acı birtakım dokundurmalarıyla tepesini attırdı. Sonuçta da epey utandırıcı denebilecek bir şekilde kapı dışarı edildi. Böyle kâbus gibi bir gece geçirmesinin ve sonrasında böyle bir sabah yaşamasının ve en sonunda da yarı çılgın bir durumda kendini sokağa atmasının nedeni buydu.

İşin aslını hâlâ bilmediği için Kolya babasına karşı zor kullanmayı bile düşünüyordu.

"Nereye gidiyoruz, General, söyler misiniz, nereye? Prens'i istemiyorsunuz, Lebedev'le kavgalısınız, sizde metelik yok, bende zaten hiçbir zaman olmaz... böylece, dımdızlak kaldık sokağın ortasında!"

"Dazlak kalacağına dımdızlak kal!" diye mırıldandı General. "Bu... söz oyunuyla... garnizondaki bütün subay arkadaşları... gülmekten... kırıp geçirmiştin... bin... sekiz yüz... kırk dördü galiba... tam hatırlayamıyorum... evet evet, kırk dördü!"

"Neredesin gençliğim, diriliğim, dinçliğim?"

Kimindi bu haykırış, Kolya? Nerde geçiyordu?"

"Gogol'de, baba, 'Ölü Canlar'da..."

"Ölü Canlar! Ah, evet, ölümler! Ölüncü mezar taşıma ne yaz, biliyor musun Kolya: 'Burada ölü bir can yatıyor' yaz!"

Ben nerede, rezalet orada!

Bu kimindi, Kolya?"

"Bilmiyorum, babacığım."

General birden yolun ortasında durdu, büyük bir öfkeyle:

"Yeropegov yokmuş!" diye bağırdı. "Yeroşka Yeropegov! Ve bunu söyleyen benim oğlum, öz oğlum! Tam on bir ay benim için kardeş yerini tutan Yeropegov yokmuş! Ki ben onun için düello bile... Yüzbaşımız... Prens Vigoretskiy içki masasında, 'Sen şu Anna Nişanı'nı nasıl almıştın, Grişa, bir anlatsana bize!' diye sorup, ondan da 'Nasıl alacağım, savaş meydanlarında, yurdumu savunarak!' cevabını alınca, ben kendimi tutamamış ve 'Bravo Grişa!' diye bağırmıştım... düellonun nedeni benim bu sözümdü... Son-

ra evlendi... Marya Petrovna Su... Sutugina'yla... ve savaş meydanında öldü... Benim göğsümdeki haçtan seken kurşun, gitti onun alınına saplandı. 'Seni asla unutmayacağım!' diye haykırarak olduğu yere yığıldı. Ben dürüstlükten ayrılmadan hizmet ettim, Kolya! Onuruma hiç leke sürmeden hizmet ettim... Ama işte yine de 'Ben nerede, rezalet orada!' Sen ve Nina gelirsiniz mezarıma... 'Zavalı Nina!' Eskiden hep böyle derdim ona, Kolya... çok eskiden... ve nasıl hoşuna giderdi! Nina, Nina! Neler ettim ben sana! Nasıl da oynadım yazgınlı! Beni nem için sevdin böyle, ey sabır anıtı kadın! Annen bir melek, Kolya, duyuyor musun beni, bir melek!"

"Biliyorum, babacığım. Babacığım, canım benim, hadi eve, an-neme dönelim! Arkamızdan koşuyordu evden çıktığımızda! Ne oldu, niye durdunuz? Beni anlamıyor gibisiniz? Babacığım, niye ağlıyorsunuz?"

Kolya da ağlamaya ve gözyaşları içinde babasının ellerini öpmeye başladı.

"Ellerimi öpüyorsun, benim ellerimi!"

"Evet, evet, sizin ellerinizi! Şaşacak ne var bunda? Ama sokak ortasında böyle ağlamanız doğru mu? Koskoca bir general, bir asker nasıl ağlar sokak ortasında? Hadi gidelim!"

"İyi yürekli çocuk, bu rezil, yüzkarası ihtiyara, babana saygını esirgemediğin için Tanrı seni korusun! Sana da senin gibi bir çocuk nasip etsin! Le roi de Rome... Ah, lanetliyorum, lanetliyorum bu evi!"

Tepesi atan Kolya birden:

"İyi ama, yetti artık!" diye bağırdı öfkeyle. "Ne olup bitti ki eve dönmek istemiyorsunuz? Oynattınız mı yoksa?"

"Açıklayacağım, açıklayacağım sana... Her şeyi anlatacağım... Bağırma... duyacaklar... Le roi de Rome... ah, boğuluyorum sanki, yüreğim daralıyor!"

Hani mezarın, canım dadım!

Bu haykırış kimindi Kolya?"

"Bilmiyorum, bilmiyorum, bilmiyorum! Eve dönüyoruz! Hemen, şimdi! Ganya'ya da haddini bildiririm ben gerekirse!.. Hay Allah, baba, yine nereye gidiyorsunuz?"

General Kolya'yı hemen oracıkta bir evin merdivenlerine doğru çekiyordu.

“Nereye? Yabancı bir ev burası?”

General merdivene oturdu, elinden tuttuğu Kolya'yı da kendine doğru çekti.

“Yaklaş, eğil bana doğru! Her şeyi anlatacağım sana... utanç... rezillik... eğil bana doğru... kulağını yaklaştır... kulağına söyleyeceğim...”

“Neyiniz var?” dedi Kolya, korkmaya başlamıştı, ama yine de kulağını yaklaştırdı.

“Le roi de Rome...” diye fısıldadı General, bütün bedenini bir titreme almış gibiydi..

“Ne diyorsunuz? Tutturmuşsunuz bir le roi de Rome! Anlamıyorum sizi!”

General, ‘çocuğu’nun omuzuna daha bir asılarak:

“Ben... ben...” diye fısıldadı yeniden. “Ben... ben sana... Marya... Marya Petrovna Su-su-su...”

Kolya silkinip kurtuldu ondan, omuzlarından tutup çıldırmış gibi baktı ona. İhtiyarın dudakları mosmordu; yüzü ince ince seğiriyordu. Birden yana yıkıldı, usul usul Kolya’nın kollarına doğru kaymaya başladı.

Neden sonra durumu anlayan Kolya, bütün sokakta dalga dalga yankılanan bir sesle haykırdı:

“İnme! İnme indi!”

V

İşin gerçeği, Varvara Ardalyonovna kardeşiyle konuşmasında, Prens’le Aglaya Yepançina’nın evleneceklerini söylerken duyumlarını biraz abartmıştı. Akıllı bir kadın olarak yakın gelecekte olacak şeyleri sezmiş ve böylece hayallerinin –aslında hiç inanmadığı hayallerinin– rüzgârda bir duman gibi dağılıp gitmesine içerleyerek, felaketi abartmak ve gerçekten derin bir sevgiyle bağlı olduğu kardeşinin yüreğine biraz daha zehir dökmek zevkinden kendini yoksun bırakmamak için böyle yapmış olabilirdi. Arkadaşlarından, yani Yepançin kardeşlerden böylesine kesin bir bilgi alabilmesi olanaksızdı, çünkü bütün konuşmaları birtakım dokundurmalar, üstü kapalı, dolaylı birtakım eğretilmelerden, değinilerden, öteye geçmemişti. Hatta belki de Aglaya’nın iki kız kardeşi, Var-

vara Ardalyonovna'nın ağzından bir şeyler alabilmek için özellik-
le gevezelik etmişlerdi onunla; ve nihayet onlar da bir arkadaşları-
na takılmak gibi kadınca bir zevkten kendilerini yoksun bırakmak
istememiş olabilirlerdi; bunca zamandır evlerine taşınmasındaki
amacı ucundan kıyısından da olsa sezmemiş olmaları olanaksızdı.

Öte yandan Prens de çok haklı olarak Lebedev'i, kendisine söy-
leyecek bir şeyi olmadığına, yaşamında hiçbir özel gelişme olmadı-
ğına inandırmaya çalışıyordu; ama belki de burda yanılan Prens'ti.
Gerçekten de herkeste bir tuhafılık vardı: Hem hiçbir şey olmamış,
hem de pek çok şey olmuş gibiydi. Bunu Varvara Ardalyonovna o
şaşmaz kadın içgüdüleriyle anlamıştı.

Aglaya'nın yaşamında çok önemli bir değişiklik olacağı, alınya-
zısının belirleneceği gibi bir düşüncenin Yepançin ailesinin bütün
üyelerinde aynı anda nasıl doğduğunun nedenlerini burada bir bir
sıralamak oldukça zor. Şu var ki, bu düşünce herkeste birdenbi-
re ve aynı anda doğdu ve herkese göre işin buraya varacağı öte-
den beri belliydi; herkes ta "zavallı şövalye"den, hatta daha önce-
sinden bu yana bu işin apaçık ortada olduğu kanısındaydı; ancak,
o sıralar kimse böyle bir saçmalığa ihtimal vermiyordu. Kız kar-
deşler için durum apaçık böyleydi. Lizaveta Prokovyevna'ya gelin-
ce, -ki her zaman olduğu gibi durumu ilk fark eden oydu,- ne za-
mandır "yüreği sızım sızım sızılıyor", kafasını karıştıran bir konu
olduğu için Prens konusu hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu. Çünkü
hemen çözüm bulunması gereken bir sorundu bu; oysa bu soru-
nu hemen çözebilmek şurda dursun, zavallı Lizaveta Prokovyev-
na nice uğraşsa da sorunu bütün açıklığıyla ve bütün kapsamıyla
kafasında canlandıramıyordu bile. Zor bir konuydu bu: Öncelikle,
Prens nasıl biriydi: iyi mi, kötü mü? Sonra, bütün bu olup biten-
ler, iyi miydi, değil miydi? İyi değilse (ki kesinlikle öyleydi) özel-
likle ne bakımdan iyi değildi? Yok eğer iyiyse -ki bu da mümkün-
dü- yine, ne bakımdan iyiydi? Baba, Ivan Fyodoroviç, tahmin olu-
nacağı gibi, başlangıçta çok şaşırdı, ama sonra sonra "vallahı bu iş
bana da hep böyle olacaktı gibi geliyordu," türünden itiraflarda
bulunmaya başladı. Karısının tehditkâr bakışlarını üzerinde his-
sedince hemen susuyor, ama sabah sustuysa, akşam, karısıyla baş
başayken istemeye istemeye yine bu konuya dönmek zorunda ka-
lınca, birden, sanki daha bir canlanmış olarak, beklenmedik birta-
kım düşünceler ortaya atıyordu: "O halde işin özü ne?" (sessizlik.)

“Şimdi tabii bütün bunları tuhaf bulmamak olanaksız, tabii eğer aslı varsa, ki aksini savunan da yok, ama...” (yeniden sessizlik.) “Öte yandan ‘hadise’ dolaysız biçimde ele alındığında, Prens’in – yigidi öldür hakkını yeme– harika bir delikanlı olduğunu kabul etmemek ve... ve... yani... netice itibariyle aile ismini taşıdığı da göz önünde bulundurulduğunda, özellikle de sosyete de değerinin unutulmaya başladığı şimdilerde aile ismini yüceltmek açısından... çünkü ne de olsa sosyete sosyetedir... ve tabii Prens’in, her ne kadar sınırlıysa da belli bir servetinin bulunduğunu da unutmadan... ve tabii bir de... bir de... bir de...” (uzun bir sessizlik ve müthiş bozulma.) Kocasının bu sözleri Lizaveta Prokoryevna’yı büsbütün çileden çıkardı.

Ona göre bütün bu olanlar “fantastikti, saçmalıktı, aptallıktı, eblehlikti, hatta cinayetti ve kesinlikle, kesinlikle bağışlanır şeyler değildi!” Bir kez “bu Prens olacak herif hasta-budalaydı; sonra, ahmaktı, ne sosyeteden haberi vardı ne de orada bir yeri. Yakışık almayacak derecede demokrat ve sıradan bir... bir... ne bileyim... sonra, Belokonskaya ne derdi? Hem biz böyle bir koca mı düşünmüştük Aglaya için?” En önemlisi de bu sonuncu gerekçeydi: “Böyle bir koca mıydı Aglaya için düşündüğümüz?” Aklına geldikçe yüreği cız ediyor, gözlerine yaşlar hücum ediyordu; ama bir yandan da o cız eden yürekte bir ses, “niye Prens istediğiniz koca olmasın?” diyordu. Lizaveta Prokoryevna için en kahredici olan da kendi yüreğinden yükselen bu itirazlardı.

Prens fikri, nedense, Aglaya’nın kız kardeşlerinin hoşuna gitmişti; en azından bunu pek tuhaf bulmamışlardı. Böylece onlar tümüyle Prens’ten yanaydılar, ama her ikisi de düşüncelerini açıklamayı, susmayı kararlaştırmışlardı. Çünkü Lizaveta Prokoryevna’nın bütün aileyi ilgilendiren tartışmalı herhangi bir konuda şiddetli itirazlar yükseltmesinin, bu işe razı olacağı anlamına geldiği, hatta bir şeye ne kadar şiddetle karşı çıkarsa, onu o kadar çok benimseyeceği ailede artık herkesin çok iyi bildiği bir gerçektir. Yine de Aleksandra Ivanovna’nın sürgit susması mümkün değildi. Çünkü evvel eski ona akıl danışmayı seven annesi ikide birde genç kızı yanına çağırıyor, onun ne düşündüğünü öğrenmek istiyordu. Nasıl, ne zaman oluvermişti bütün bunlar? Niçin kimse bir şey fark etmemişti? Şu iğrenç “zavallı şövalye” ne anlama geliyordu? Neden bir tek o, Lizaveta Prokoryevna, her şeyi fark etmek, her şeyle uğ-

raşmak zorundaydı da, geri kalanlar ağızlarını ayırıp geziyorlardı? Vb.vb. Aleksandra Ivanovna önce ihtiyatlı başladı: O da babası gibi düşünüyordu; yani Prens Mışkin'in Yepançin kardeşlerden biri için koca olarak seçilmesini sosyete yerinde bir seçim olarak karşılayacaktı. Genç kız giderek coşmaya başladı: Bir kere Prens hiç de "aptal" değildi ve hiçbir zaman da olmamıştı; önemli biri olup olmadığı konusuna gelince, birkaç yıl sonra bu memlekette, eskiden olduğu gibi, zorunlu bir devlet görevindeki başarıların mı, yoksa bambaşka şeylerin mi insanları önemli kılacağını kimse bilemezdi. Annesi hemen, üzerine basa basa onun "şu özgür düşünceli denen kızlardan olduğunu, bütün bu uydurduklarının altında yatanın da kadın sorunu dedikleri kahrolası şey" olduğunu söyledi. Bu konuşmadan yarım saat kadar sonra da Petersburg'a, oradan da Kamenıy Ostrov'a gitti. Çünkü Belokonskaya'nın tesadüfen burada olduğunu, ama yakında Moskova'ya döneceğini öğrenmişti. Belokonskaya, Aglaya'nın vaftiz annesiydi.

"Kocakarı", Lizaveta Prokovyevna'nın telaş, kaygı ve umutsuzluk içinde anlatuğu hikâyeyi, zihni perişan olmuş bir annenin göz yaşlarından hiç mi hiç etkilenmeksizin dinledi, hatta zaman zaman ona alay ederce baktı. Korkunç despot bir kadındı bu; istediği kadar eski olsun, dostlukta eşitlik asla kabul edemeyeceği bir şeydi. Lizaveta Prokovyevna'yı otuz beş yıl önce nasıl *protégé** olarak görüyorsa, bugün de öyle görür, onun başına buyruk, dediğim dedikçi hallerine sinir olurdu. "Kocakarı" bu arada "galiba hep yaptıkları gibi yine gereksiz bir telaşa düşerek pireyi deve yaptıklarını, kendisini büyük bir dikkatle dinlediği halde ortada ciddi bir durum olduğuna ilişkin bir belirti göremediğini" söyledi; "biraz sabırlı olunup olayların gelişmesi beklense daha iyi olmaz mıydı; Prens her ne kadar biraz tuhaf ve toplumdaki konumu açısından son derece önemsiz biriye de, fikrince, ciddi, tutarlı bir gençti; ama en kabul edilemez yanı, açıktan açığa bir kapatmasının olmasıydı." Lizaveta Prokovyevna, "kocakarı"nın bu sözlerinden, kendisinin salık verdiği Yevgeniy Pavloviç'in reddedilmiş olmasına içerlediğini anladı. Petersburg'a giderken olduğundan çok daha öfkeli döndü Pavlovsk'a, hemen çevresine çatmaya başladı: "bu evde herkes kafayı oynatmış olmalıydı. Ortada kendini göstermiş hiçbir durum yokken bu ne telaştı böyle? Kuşkulanılacak, te-

(*) *Protégé* – korunan kimse, birinin koruyup, kayırdığı kimse (Fr.).

laşlanacak bir şey yoktu. Bütün bunlar her zaman pireyi deve yapan Ivan Fyodoroviç'in başının altından çıkıyordu."

Bu durumda galiba en iyisi soğukkanlılığını korumak, sakin olmaktı. Ama ancak on dakika sürebildi sessizliği. Kendisi Kamenniy Ostrov'dayken evde olup bitenler üzerine kızların anlattıkları soğukkanlılığını koruma kararlılığına inen ilk darbe oldu. (Lizaveta Prokovyevna'nın Kamenniy Ostrov'a, Belokonskaya'ya gidişi, Prens'in saati dokuz sanarak gecenin on ikisindeki ziyaretinin ertesi sabahına rastlıyordu.) Kızlar annelerinin art arda yönelttiği telaşlı sorularını önce "o yokken evde pek bir şey olmadığı" şeklinde yanıtladılar, ama sonra her şeyi bir bir anlattılar: onun Petersburg'a gitmesinden sonra Prens gelmişti evlerine; Aglaya yarım saat kadar Prens'in yanına çıkmamış, sonra çıkmış ve çıkar çıkmaz da, var mısınız benimle satranç oynamaya, demişti; Prens satrancı pek bilmediği için Aglaya onu hemen yenmiş, sonra da bir güzel alay etmişti; zavallı Prens utancından öyle kızarmıştı ki, insan yüzüne bakmaya dayanamıyordu. Sonra kâğıt oynamalarını önermişti Aglaya; ama Prens "ahmak" oyununda tam bir usta, ne ustası, profesör çıkmıştı; Aglaya kaç kez kâğıt çaldığı, kâğıt değiştirdiği halde tam bir profesör gibi oynayarak onu üst üste beş kez 'aptal'a bırakmıştı; yenilmeyi sindiremeyen ve cinleri tepesine üşüşen Aglaya, Prens'e öyle ağza alınmayacak sözler söylemişti ki, adamcağız artık gülemez olmuştu. Aglaya son olarak da, *bütün olanlardan sonra* geceyarıları ziyaretlerine gelmesinin büyük bir münasebetsizlik olduğunu, bir daha onun bulunduğu yere adım atmayacağını söylemiş ve kapıyı çarptığı gibi yukarı, odasına çıkmıştı. Yüzünde renk diye bir şey kalmayan Prens, onca teselli etmelerine karşın dokunsan ağlayacak bir durumda ayrılmıştı evden. Aglaya, Prens'in gidişinden çeyrek saat kadar sonra, daha gözyaşlarını bile kurulamadan büyük bir telaşla terasa çıkmıştı. Telaşının nedeni, Kolya'nın getirdiği bir kirpiydi. Hepsi kirpinin çevresinde toplanmışlardı. Kirpiye ilişkin sorulara Kolya'nın verdiği yanıtlardan, kirpinin Kolya'nın değil, elinde bir balta olduğu için içeri girmeye utanan liseden arkadaşı Kostya Lebedev'in olduğu ortaya çıkmıştı; kirpiyi de, baltayı da az önce yolda rastladıkları bir köylüden satın almışlar, hatta yararlı bir gereç olan baltayı elli kopeğe bırakması için köylüye epey üstelemişlerdi. Aglaya birden kirpiyi kendisine satmasını istemişti Kolya'dan ve öyle yalvarıp yakarmıştı ki, Kolya'ya "canım" bile demiş-

ti. Kolya uzunca bir süre kirpisini satmaya razı olmamış, sonunda gidip Kostya Lebedev'i çağırmıştı; Kostya Lebedev'in gerçekten de elinde baltayla utana sıkıla gelmesinden sonra kirpinin onların değil, Petrov adında bir başka arkadaşlarının olduğu ortaya çıkmıştı. Petrov onlara dördüncü bir arkadaşlarından kendisi için Şloser'in tarih kitabını satın alsınlar diye para vermiş, ama onlar dayanamayıp kitap yerine kirpiyi satın almışlardı; dolayısıyla kirpi de, balta da kendisine tarih kitabı alınması için para veren arkadaşlarınınındı. Aglaya'nın üstelemelerine dayanamayan çocuklar sonunda kirpiyi Aglaya'ya satmaya razı olmuşlardı. Aglaya, Kolya'nın da yardımıyla kirpisini hemen bir sepete yerleştirip üzerini de bir havluyla örttükten sonra, bunu doğruca Prens'e götürüp "sonsuz saygılarının bir nişanesi olarak" vermesini rica etmişti. Ricayı sevinçle kabul etmekle birlikte armağanın ne anlama geldiğini sormaya kalkan Kolya'ya, Aglaya üstüne vazife olmayan işlere burnunu sokmaması yanıtını verince, Kolya, bu armağanın kesinlikle özel bir anlamı olduğunu söylemiş, buna kızıp köpüren Aglaya da Kolya'ya haddini bilmez bir yumurcak olduğunu haykırmıştı. Kolya tabii altta kalmamış, kadınlara ve kendi inançlarına saygısı olmasa böylesi bir aşağılamaya karşı ne yapacağını çok iyi bildiğini söylemiş, ama yine de kirpiyi alıp sevinçle götürmüştü. Aglaya, Kolya'nın sepeti sallaya sallaya götürdüğünü görünce, az önce ona onca sözü sıralayan kendisi değilmiş gibi verandadan, "Kolya, canımın içi, dikkatli olun, sakın düşmesin!" diye bağırarak Kolya da tıpkı onun gibi, her şeyi unutmuş bir havada: "İçiniz rahat olsun, Aglaya İvanovna, düşürmem!" diye bağırarak Kostya Lebedev'le birlikte canla başla koşmayı sürdürmüştü. Aglaya kahkahalar atarak odasına çıkmış ve o günü son derece sevinçli geçirmişti.

Bu haber Lizaveta Prokovyevna'nın kafasını büsbütün karıştırdı. Bunlar nasıl hallerdi böyle? Neler oluyordu? Yoksa?.. Acaba? Peki kirpiye ne demeli? Ne olabilir anlamı kirpinin? Ne söylemek istiyorlar kirpiyle birbirlerine? Bunun gizli bir işaret olduğu kesin de, ne? Nasıl bir telgraf bu kirpi? Bu soruşturma sırasında tesadüfen evde bulunan zavallı İvan Fyodoroviç verdiği bir yanıtla işi iyice içinden çıkılmaz hale getirdi. Ona göre ortada telgraf falan yoktu, "kirpiye gelince, o sadece bir kirpiydi ve kirpiden başka bir şey değildi; belki kırgınlıkları unutma, barışma, dostluk gibi bir anlamı olabilirdi; yani masum ve bağışlanabilir bir şeydi."

Yeri gelmişken belirtelim ki, General'in tahminleri yüzde yüz doğruydı. Aglaya'nın alaylarına, aşağılamalarına uğradıktan sonra evine dönen Prens üzüntüsünden kahrolmuş bir durumda otururken, yarım saat kadar sonra elinde kirpinin bulunduğu sepetle Kolya çıkageldi. Bir anda kara bulutlar dağıldı, her yan ışığa kesti, yaşam yeniden başladı. Kolya'yı soru bombardımanına tutuyor, ağzından çıkan her sözcüğü daha havada kapıyor, her sözünü üst üste yinelettiyordu, Prens. Çocuklar gibi gülüyor, tertemiz bakışlarla kendisine bakıp gülen Kolya'nın ve Kostya Lebedev'in ellerini sıkıyordu. Aglaya kendisini bağışladığına göre hemen bu akşam yeniden gidebilirdi ona. Bu onun için yalnızca önemli bir şey değil, her şeydi.

Sonunda adeta vecd içinde haykırdı:

"Daha ne kadar çocuğuz, Kolya! Ve... ve... ne harika bir şey çocuk olmamız!"

Kolya adeta bu işlerin uzmanıymış gibi son derece ciddi, ağırbaşlı bir edayla:

"O size düpedüz aşık, Prens," dedi. "Olay bundan ibaret."

Prens kızardı, karşılık vermedi. Kolya ise kahkahalarla gülüyordu; bir dakika sonra Prens de gülmeye başladı, sonra da akşama kadar, akşama daha çok var mı diye beş dakikada bir saatine baktı durdu.

Lizaveta Prokovyevna sonunda dayanamadı ve kocasıyla kızların yapma etme demelerine karşın, kesin sorusunu sorup açık, net ve kesin bir yanıt almak için Aglaya'yı yanına çağırttı. "Ne olacaksa varsın olsun... Hiç değilse bir anda biter, ben de kurtulmuş olurum... yoksa akşama çıkacağım şüpheli" diyordu. İşi ne hale getirdiklerini, ne denli anlamsız bir hale getirdiklerini de böylece anlamış oldular. Aglaya'nın sorgusundan hiçbir şey elde edemediler; baştan sona yapmacıklık zırhının ardına gizlenmişti genç kız: Şaşırmış, öfkelenmiş gibi yapıyor, kahkahalar atıyor, Prens'le ve sorguya kaulan herkesle alay ediyordu. Lizaveta Prokovyevna gidip yatağına yatı ve ancak çay vakti, Prens'i bekledikleri saatte kalktı. Prens'i beklerken öylesine gerilmişti ki, beklenen konuk sonunda görüldüğünde Lizaveta Prokovyevna sinir krizinin eşiğindeydi.

Prens ürküntüye varan bir çekingenlikle girdi içeri; ayaklarının ucuna basarak yürüyor, yüzünde tuhaf bir gülümseme, Aglaya'nın neden orada olmadığını sorar gibi odadaki herkesin yüzüne tek tek bakıyordu; Aglaya'nın orda olmayışı, gelir gelmez yüreğine korku

salmıştı. Bu akşam aile üyeleri dışında kimse yoktu evde. Prens Şç., Yevgeniy Pavloviç'in amcasıyla ilgili olarak hâlâ Petersburg'daydı. "Keşke olsaydı, hiç değilse bir iki şey söyler, havayı dağıtırdı," diye düşünen Lizaveta Prokovyevna onun olmayışına yazıklanıyordu. Ivan Fyodoroviç son derece kaygılı bir yüzle oturuyordu; ablalar pek bir ciddiydiler ve inadınaymış gibi hiç konuşmuyorlardı. Lizaveta Prokovyevna söze nerden başlayacağını bilemiyordu. Birden, durduk yerde, demiryollarına verişirmeye başladı, sonra da meydan okur gibi gözlerini Prens'in gözlerine dikti.

Heyhat! Aglaya bir türlü görünmüyor, Prens de ölüp ölüp diriliyordu. Demiryollarında ciddi bir onarıma gidilmesinin son derece yararlı olacağı gibi bir şeyler kekeleyecek oldu; ama Adelaida kendini tutamayıp gülüverince Prens bir kez daha öldü. Tam bu anda da Aglaya alabildiğine sakın, ağırbaşlı bir edayla içeri girdi, Prens'e başıyla resmî bir selam verdi ve yuvarlak masanın en görünür yerine azametle kuruldu. Prens'e soran bakışlarla baktı. Herkes her şeyin açığa çıkma zamanının geldiğini anlamıştı.

"Kirpimi aldınız mı?" diye sordu Aglaya, sesi sert, hatta kızgıncaydı.

"Aldım," dedi Prens, kızararak; nerdeyse olduğu yere yığılıp kalacaktı.

"Öyleyse hemen şimdi bu konudaki düşüncenizi açıklayın! Anemin ve tüm ailemizin huzuru için gerekli bu."

General tedirginlikle:

"Aglaya, bir dakika..." dedi.

Nedense korkuya kapılan Lizaveta Prokovyevna:

"Bu kadarına da pes doğrusu!" dedi. "Her türlü sınırı aşmış bulunuyorsun!?"

Aglaya hiç beklemeden yanıtı yapıştırdı; sertçe:

"Sınır aşmak falan söz konusu değil, maman," dedi. "Bugün Prens'e bir kirpi göndermiştim; kendisinin buna ilişkin düşüncesini öğrenmek istiyorum. Evet, düşünceniz Prens?"

"Ne hakkındaki düşüncem?"

"Kirpi!"

"Yani... Aglaya Ivanovna... sanırım siz... kirpiyi nasıl karşıladığımı... daha doğrusu... bu armağan üzerine ne düşündüğümü... yani... kirpi... kanımca... demek istediğim..."

Tıkandı, sustu.

Aglaya üç beş saniye bekledi, sonra:

“Pek bir şey söylemiş sayılmazsınız,” dedi. “Pekâlâ, kirpiyi bir yana bırakıyorum. Yine de, en sonunda bütün birikmiş sorunları çözümleyebilme fırsatı yakalamamıza sevindiğimi belirtmeliyim. İzninizle size özel bir soru soracağım: Siz beni istediniz mi, istemediniz mi?”

Lizaveta Prokovyevna’dan bir “Aman Tanrım!” koptu. Prens’in ayağının altından yer çekildi, İvan Fyodoroviç taş kesildi, ablaların kaşları çatıldı.

“Sakin yalana sapmayın Prens. Doğruyu söyleyin. Sizin yüzünüzden çok tuhaf sorgulardan geçiriliyorum. Bu sorguların neye dayandığını, nereden kaynaklandığını öğrenmek hakkımdır diye düşünüyorum. Evet?”

Prens birden canlanmış gibi:

“Sizi istemedim, Aglaya İvanovna,” diye mırıldandı. “Ama sizi nasıl sevdiğimi, size nasıl inandığımı siz de biliyorsunuz... Hatta şimdi bile...”

“Benimle evlenmek isteyip istemediğinizi soruyorum ben size, Prens?”

Soluğu kesilir gibi olan Prens:

“İstiyorum,” dedi.

Genel bir hareketlilik oldu odada. Herkes olduğu yerde kımıldadı.

Dehşetli heyecanlanan İvan Fyodoroviç:

“Bu işler böyle olmaz, cancağızım,” dedi. “Bu... böyle... olmaz..... Aglaya’cığım... Sevgili Glaşa, canım kızım... Bağışlayın Prens, bağışlayın aziz dostum!” Yardım istemek için karısına seslendi: “Lizaveta Prokovyevna! Herhalde esaslı bir düşünmemiz gerek, öyle değil mi?”

Lizaveta Prokovyevna iki elini birden sallayarak:

“Ben kesinlikle razı değilim!” dedi. “Reddediyorum!”

“İzin verin de ben de konuşayım, maman. Geleceğimin, alınyazımın belirlendiği böyle bir anda (aynen böyle söylemişti Aglaya) benim düşüncemin de alınması gerekir herhalde. Üstelik bunun herkesin önünde olmasından da çok hoşnudum. Madem hakkımda ‘böyle bir niyetiniz’ var, Prens, mutluluğumu nasıl sağlayacağınızı sorabilir miyim?”

“Size nasıl bir yanıt vermem gerektiğini bilemiyorum, Aglaya

Ivanovna... Bilmem ki, burda nasıl bir yanıt verilir? Hem ne gereği vardı bunun?"

"Utanmış gibisiniz... ve solugunuz tutuluyor... Dinlenin biraz, güç toplayın; gerçi az sonra çay getirecekler, ama bir bardak su için isterseniz."

"Sizi seviyorum, Aglaya Ivanovna, sizi çok seviyorum; bir tek sizi seviyorum ve... lütfen şaka yapmayın bana, sizi çok, çok seviyorum."

"İyi ama bu önemli bir konu. Ve biz çocuk değiliz. Olayı bütün boyutlarıyla ele almalıyız. Servetinize ilişkin, zahmet olmazsa, bilgi verebilir misiniz?"

Ivan Fyodoroviç korku içinde:

"Aglaya! Kızım! Ne yapıyorsun!" diye mırıldandı. "Bu işler böyle olmaz, böyle olmaz..."

Lizaveta Prokoryevna:

"Ne utanmazlık!" diye mırıldandı.

Aleksandra da yine duyulur bir sesle:

"Resmen aklını oynatmış!" diye mırıldandı.

Prens şaşırmıştı:

"Servet... yani para mı?"

"Tam öyle."

Prens kıpkırmızı kesildi:

"Bende... bende... yüz otuz beş bin ruble var," diye mırıldandı.

"O kadar mı?" diye sordu Aglaya, tane tane ve oldukça yüksek sesle; şaşırmış gibiydi ve bunu gizleme gereğini duymuyordu, yüzü de hiç kızarmamıştı. "Yine de, idare eder. Özellikle de tutumlu olunursa... Çalışmak gibi bir niyetiniz var mı?"

"Özel ders vermek için ev öğretmenliği sınavına girmek istiyordum..."

"Çok yerinde olur; kuşkusuz, gelirimizi artırır bu. Kamer-junker olmayı düşünür müydünüz?"

"Kamer-junker mi? Hiç düşünmemiştim, ama..."

İki kız kardeş daha fazla dayanamayıp kahkahayı koyverdiler. Adelaida, Aglaya'nın yüz çizgilerindeki seğirmelerden onun ne zamandır gülmemek için kendini zor tuttuğunun farkındaydı. Aglaya kız kardeşlerine güldükleri için kızmış gibi ters ters baktı, ama bir saniye sonra kendi de artık dayanamayıp çılgınlar gibi gülmeğe başladı ve koşarak odadan çıktı.

“Sonunun böyle olacağı başından belliydi,” diye bağırdı Adela-
ida. “Ta, kırıpiden...”

Lizaveta Prokovyevna hınçla:

“Yo, bu kadarına izin veremem!” diye bağırdı Aglaya’nın ardın-
dan koştu. Kızlar da annelerini izlediler. İçerde yalnız Prens’le ai-
lenin reisi kalmıştı.

“Bu... bu... kimin aklına gelirdi bu, Lev Nikolayeviç?..” dedi Ge-
neral, sertçe; ne dediğini kendi de anlamıyor gibiydi. “Hayır yani...
güzel güzel konuşurken böyle birden?..”

“Alay etti benimle Aglaya Ivanovna,” dedi Prens, derin bir
üzüntüyle.

“Sen az burda bekle, kardeş... Ben bir bakıp geleyim... sen bur-
da bekle... çünkü... Lev Nikolayeviç, kuzum, hiç değilse sen açıkla
bana, bütün bunların ne zaman, nasıl olduğunu ve ne anlama gel-
diğini. Ne de olsa babasıyım... Ve kafam öyle karışık ki!”

“Aglaya Ivanovna’yı seviyorum. O da bunu biliyor... Hem de,
galiba, çoktandır biliyor.”

General şaşırması gibi omuzlarını kaldırdı:

“Tuhaf... tuhaf... ve çok seviyorsun, öyle mi?”

“Çok seviyorum.”

“Doğrusu çok tuhaf... yani öyle beklenmedik bir şey ki bu! Şim-
di, azizim, servetin hiç önemli değil –laf aramızda ben daha çok-
tur sanıyordum–, kızının mutluluğudur önemli olan benim için...
yani... sonuç olarak ... bu mutluluğu... sağlayabilir misin sen ona?
Ve... ve... nedir azizim bu yaptıkları? Yani şaka mı, ciddi mi? Se-
nin değil, onun yaptıkları diyorum?”

Kapının ardından Aleksandra Ivanovna’nın sesi duyuldu: Baba-
larını çağırıyorlardı.

“Sen burda bekle, kardeş; bekle ve iyice bir düşün! Ben şimdi
gelirim...” dedi General çabucak ve telaşla, adeta ürkmüş bir halle
Aleksandra’nın sesinin geldiği kapıya yöneldi.

Karıyla küçük kızını kucaklamış ve gözyaşları birbirine karış-
mış buldu. Mutluluk, sevgi, şefkat, barışma gözyaşlarıydı. Aglaya
annesinin ellerini, yanaklarını, dudaklarını öpüyordu. İkisi de bü-
yük bir coşkuyla, sımsıkı kucaklamışlardı birbirlerini.

“Şuna bir bak, Ivan Fyodoroviç,” dedi Lizaveta Prokovyevna,
“şuna bir bak: Aglaya işte bu!”

Aglaya gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü annesinin göğsünden kal-

dırıp babasına baktı, sonra gülerek ona atıldı, sımsıkı sarılıp öptü, sonra yeniden annesine koştı, bu kez kimse görmesin diye yüzünü iyice onun göğsüne gömdü ve yeniden ağlamaya başladı. Lizaveta Prokovyevna şalının ucuyla onun başını örttü, üstünden ağır bir yük kalkmış da rahat bir soluk almış gibi:

“Ah, sen bize neler yaptın yaramaz çocuk!” diye mırıldandı. “Yaramaz çocuk, acımasız çocuk!”

Aglaya, annesinin ağzından sözü alarak:

“Evet, yaramaz çocuk, acımasız çocuk!” dedi. “Kötü yürekli, şımarık çocuk! Bunu böylece babama da söyleyin. Ama o burda galiba... Babacığım, burda mısınız? Duyuyor musunuz?” Gözyaşları arasından gülmeye başlamıştı.

Yüzünde mutluluktan güller açan General, kızının elini öperken:

“Canım yavrum, meleşim, güzelim, biricik kızım benim!” diye mırıldanıyordu (Aglaya da elini çekmiyordu.) “Demek seviyorsun sen bu... bu delikanlıyı, ha?”

Aglaya başını kaldırdı, son derece öfkeli:

“Hayır, hayır, hayır!” diye bağırdı. “Dayanamıyorum sizin bu delikanlınıza! Duyuyor musunuz beni, dayanamıyorum! Ve baba bir daha bana onun sözünü etmeye kalkarsanız... Duyuyor musunuz beni? Çok ciddiylim!”

Gerçekten de ciddi gibiydi: Yüzü kıpkırmızı olmuştu, gözleri kor gibi yanıyordu. Baba yutkundü, korkuyla sustu. Ama Lizaveta Prokovyevna, Aglaya'ya belli etmeden ona bir işaret yaptı, General bunu, “üstüne varma” şeklinde anladı.

“Nasıl istersen, meleşim! Sen nasıl istersen! Karar senin! Yalnız, adamcağız içerde tek başına kaldı. Kendisine kibarca gidebileceğini ima etsek mi?”

Bu kez de General Lizaveta Prokovyevna'ya göz kırptı.

“Yok, yok... Bu kadarı fazla... hele bir de ‘kibarca’ olursa: Siz gidin yanına, ben daha sonra gelirim. Ben aslında bu... bu delikanlıdan özür dilemek istiyorum... çünkü kalbini kırdım.”

“Hem de çok!” dedi Ivan Fyodoroviç.

“En iyisi siz burda kalın, ben tek başıma gideyim yanına... siz de hemen arkamdan gelirsiniz. Evet, en iyisi böyle.”

Kapıya kadar gitmişken birden döndü.

“Dayanamam, yine gülerim diye korkuyorum!” dedi üzgün üzgün.

Der demez de kapıyı açıp Prens'in yanına girdi.

O çıkar çıkmaz İvan Fyodoroviç acele acele:

"E, ne demek oluyor şimdi bütün bunlar?" dedi.

Lizaveta Prokovyevna da onun gibi çabuk çabuk:

"Söylemeye korkuyorum... ama her şey gün gibi ortada," dedi.

"Bence de gün gibi ortada her şey. Seviyor!"

"Seviyor yetmez," dedi Aleksandra İvanovna. "Sırsıklam aşık!

Ama kime acaba?"

Lizaveta Prokovyevna sofuca haç çıkardı:

"Onun da yazgısı buymuş zahir," dedi. "Hayırlısı olsun! Allah yardımcısı olsun!"

"Haklısın, alınyazısı!" diye onayladı General onu. "Alnının yazısı neyse o olur!"

Hep birlikte Aglaya'nın ardı sıra salona girdiler. Orda onları yine bir sürpriz bekliyordu.

Aglaya korktuğu gibi gülmek şurda dursun, çekine çekine konuşuyordu:

"Bu aptal, kötü yürekli, şımarık kızı bağışlayın (bunları söylerken Prens'in elini tutmuştu) ve bilin ki, hepimiz size sonsuz saygı duyuyoruz. Sizin o güzel ve... iyi yürekli saflığınızla alay etmeye kalkışmamı çocukça bir yaramazlık olarak görüp beni bağışlayın lütfen. Hiçbir sonucu olamayacak bir saçmalık üzerinde ısrarcı olduğum için de bağışlayın beni..."

Bu son sözleri özel bir vurguyla söylemişti Aglaya.

Babası, annesi ve kız kardeşleri her şeyi görmek, duymak için salona girmekte acele ediyorlardı ve "hiçbir sonucu olamayacak bir saçmalık" sözü herkesi pek şaşırtmıştı; ama onları bundan da çok şaşırtan şey, Aglaya'nın bu sözü söylerkenki ciddiliği oldu. Herkes soran gözlerle birbirine baktı; ama Prens galiba bu sözleri anlamamıştı bile; mutluluktan öylesine başı dönüyordu.

"Niçin böyle konuşuyorsunuz?" diye mırıldandı. "Niçin özür diliyorsunuz... benden?"

Kendisinin özür dilenmeye değmeyecek biri olduğunu söyleyecekti az kalsın. Kimbilir, "hiçbir sonucu olamayacak saçmalık" sözünü de anlamıştı, ama tuhaf biri olduğu için belki de buna sevinmişti. Herhangi bir engelle karşılaşmadan Aglaya'ya gelip gidebilmesi, onunla oturmasına, konuşmasına, gezmesine izin verilmesi onun için mutluluğun doruğunda olmak demekti ve kimbilir öm-

r n n sonuna dek bu kadarla yetinebilirdi. (Lizaveta Prokovyevna'yı korkutan da ondaki bu kanıklık, yetersinme duygusuydu; onun bu yanını çok iyi anlıyor, dile getirmeyi beceremese de, sezdiği bu derin duygu onu çok korkutuyordu.)

O akşam Prens'in nasıl co tuğunu anlatabilmek hiç kolay değil. Aglaya'nın ablalarının anlattığına göre öyle neşeliydi ki o akşam Prens, ona bakanlar da hemen onun gibi neşeleniyordu. Altı ay kadar önce ilk kez tanışmak i in Yepançinlere geldiği günden bu yana onun bu kadar konuşkan olduğu görülmemişti. Petersburg'a dönerken son derece sessizdi (bunu kendisinin özellikle istediği belliydi); hatta bu yakınlarda Prens  . ile konuşurken, kendini tutması ve sessiz olması gerektiğini, çünkü düşüncelerini açıklayarak onları aşağılamaya hakkı olmadığını herkesin yanında ağzından kaçırmıştı. O akşam hemen yalnızca o konuştu, pek çok şey anlattı; her soruya apaçık, neşe dolu, ayrıntılı yanıtlar verdi. Bununla birlikte sözleri, konuşmaları pek de açık olan birinin konuşmasına benzemiyordu. Pek ciddi, hatta kimi zaman bilgece denebilecek düşünceler  ne sürüyordu. Prens hatta çok özel bazı düşüncelerini, i rek bazı gözlemlerini de açıkladı; o gece onu dinleyenlerin daha sonra oybirliğiyle itiraf ettikleri gibi, "böylesine mükemmel bir şekilde açıklanmamış olsalardı", insana gülünç gelebilecek şeylerdi bunlar. General gerçi ciddi konuları severdi, ama gerek o, gerekse Lizaveta Prokovyevna, biraz fazla bilgi  e buldular Prens'in konuşmalarını ve sonlara doğru da iyice sıkıldılar. Akşamın sonuna doğru büsbütün açılan Prens birkaç gülünç öykü bile anlattı; anlattıklarına herkesten önce kendi g ld  i i in, öbürleri öykülerden çok onun gülmesine güldüler. Aglaya'ya gelince, bütün akşam ağzını hemen hiç a madı; sürekli Prens'i dinledi, hatta dinlemekten çok gözlerini bir an bile ayırmadan hep ona baktı.

" yle bir bakışı vardı ki," dedi Lizaveta Prokovyevna daha sonra kocasına, "sanki gözleri saplanıp kalmıştı adama, bir an olsun ayırmadı bakışlarını... Sözlerini de beynine kazıyordu sanki... Ama seviyorsun demeye kalksan, Allah mahfaza, yapmadığını komaz!"

"Ne gelir elden, alınyazısı!" dedi General, omuzlarını yukarı kaldırarak; bu aralar pek seviyordu bu sözü yinelemeyi. Yine de, bir iş adamı olarak durumdaki bazı a ınlıklar, her şeyden çok da belirsizlik pek hoşuna gitmiyordu. Dolayısıyla, bir süre hiç ko-

nuşmamaya ve... Lizaveta Prokovyevna'nın gözlerine bakmaya karar verdi.

Ailedeki neşeli hava fazla uzun sürmedi. Ertesi gün Aglaya Prens'le yeniden kavga etti ve bu sonraki günlerde de hep böyle sürüp gitti. Prens'le saatlerce alay ediyor, ona soytarıymış gibi davranıyordu. Gerçi arada bir daçalarının bahçesindeki kameriye- de bir iki saat kadar oturdukları oluyordu, ama bu süre içinde hemen hep Prens Aglaya'ya gazete ya da kitap okuyordu.

"Biliyor musunuz," dedi Aglaya bir seferinde onun okumasını bölerek, "sizin tam bir kara cahil olduğunuzu fark ettim. Size bir kişi ya da tarih vb. gibi bir şeyler sorulacak olsa, şaşırıp kalıyorsanız, hiçbir şey bilmediğiniz ortaya çıkıyor. Çok acınası bir durumunuz var."

"Size fazla bilgili olmadığımı söylemiştim," diye karşılık verdi Prens.

"Bu durumda geriye ne kalıyor? Nenize saygı göstereceğim ben sizin? Devam edin okumaya; ya da hayır, istemez, kalsın."

Aynı akşam, Aglaya'nın yine anlaşılmaz, gizemli denebilecek davranışları oldu. Prens Şç. dönmüştü. Aglaya nedense ona pek sevecen davrandı, ardı ardına Yevgeniy Pavloviç hakkında sorular sordu (Prens Lev Nikolayeviç gelmemişti henüz). Lizaveta Prokovyevna'nın laf arasında ağzından kaçırverdiği, iki düğünü bir arada yapmak için Adelaida'nın düğününü belki bir kez daha erteleyeceklerine ilişkin sözleri üzerine Prens Şç. "ailede yakında olacak yeni değişiklikler"e ilişkin imada bulunma cesaretini gösterdi. Aglaya bütün bu "aptalca varsayımlar"a müthiş kızdı ve bu arada, nasıl olduysa, "kimsenin metresinin yerine geçmek gibi bir niyetim yok" sözleri döküldü ağzından.

Bu sözler başta ana baba olmak üzere herkesi çok şaşırttı. Lizaveta Prokovyevna daha sonra kocasıyla baş başa kaldıklarında, Prens'le Nastasya Filippovna konusunu konuşup kesin bir sonuca bağlamasını istedi.

Ivan Fyodoroviç'e göre bu "zirzopluk" Aglaya'nın "utangaçlığından" kaynaklanıyordu; Prens Şç. düğün sözü etmese böyle bir zirzopluk da olmazdı; çünkü Aglaya bütün bunların kötü yürekli insanların birer iftirası olduğunu biliyordu, yani herhalde biliyordu; Nastasya Filippovna'nın Rogojin'le evleneceği, şimdi Prens'in burada adının geçmesinin yersiz olduğu, hatta gerçeğin de gerçe-

ğini söylemek gerekirse, bu yersizliğin geçmişi de kapsadığı Aglaya'nın hep bildiği şeylerdi.

Prens'e gelince hiçbir şeyden haberi yoktu ve hep mutluydu. Zaman zaman Aglaya'nın bakışlarında olumsuz, sabırsız gölgelenmeler görmüyor değildi, ama bunları bambaşka şeylere yorduğu için yüreğindeki daralma çabucak geçiyordu. Bir şeye bir kez inandıktan sonra ondan bir daha asla kuşkuya kapılmazdı. Belki de biraz fazla rahattı Prens; en azından bir gün onunla parkta karşılaşan İppolit'e böyle gelmişti bu.

Prens'e doğru yürüyüp onu durdurarak:

"Hatırlarsanız, aşık olduğunuzu size ta o zaman söylemiştim ben," diye başladı İppolit.

Prens onun elini sıkıp "sağlıklı görüldüğü için" kutladı. Vere-me özgü bir durum olarak hasta bayağı dinç görünüyordu.

Prens'e, mutlu görüntüsünden dolayı iğneleyici bir şeyler söylemek için yaklaşmış olmasına karşın, birden şaşırdı ve kendinden söz etmeye, yakınmaya başladı, uzunca bir süre, ilgisiz, bağlantısız konuştu, kopuk kopuk bir şeylerden yakındı durdu.

"Öyle küçük, bencil, sıradan, çıkarıcı, hırslı insanlar ki, anlata-mam size! İnanır mısınız, beni yanlarına kabul ederken, nasılsa yakında ölür diye düşünüyorlarmış; şimdi ölmedim diye, hatta biraz kendime geldim diye kuduruyorlar. Tam bir komedi! Bahse girerim, söylediklerime inanmıyorsunuz!"

Prens itiraz edip işi uzatmak istemedi.

"Hatta yeniden size taşınmak da geçmiyor değil aklımdan!" dedi İppolit, fazla önünü arkasını düşünmeden. "Sanırım siz onların, birini evlerine kabul etmelerini, onun olabildiğince çabuk ölmesi koşuluna bağlayacak insanlar olduklarını kabul etmiyorsunuz?"

"Sizi çağırırken akıllarından başka şeyler geçtiği kanısındaydım ben."

"Oo! Hiç de söyledikleri kadar saf olmadığınız anlaşılıyor. Şimdi sırası değil, yoksa Ganeçka ve onun kafasından geçen şeylerden söz ederdim size. Sizin altınızı oyuyorlar Prens, acımasızca altınızı oyuyorlar! Böylesi bir durumda sizin bu kadar rahat olmanız ne aci! Heyhat! Siz başka türlü olamazsınız ki!"

"Üzüldüğünüz şeye bakın!" diye gülümsedi Prens. "Rahat değil de kaygılarla dolu olsaydım, daha mı mutlu olurdum sizce?"

"Aptalca bir mutluluk içinde yaşamaktansa, mutsuz olmak, ama

bilmek daha iyidir. Rakipleriniz bulunduğuna, sizinle yarış içinde olanlar olduğuna inanmıyorsunuz galiba?"

"Benimle yarışanlar olduğuna ilişkin sözleriniz biraz arsızca, İppolit. Yazık ki size yanıt vermeye hakkım yok. Gavrilâ Ardalyonoviç'e gelince, işleri hakkında bir parça bilginiz olsaydı, bütün o yitirdiklerinden sonra sakın kalabilmesinin ne kadar güç olduğunu kendiniz de anlayabilirdiniz. Onu bir de bu açıdan değerlendirmeniz gerek bence. O daha değişebilir, önünde upuzun bir hayat var... ve hayat zenginliklerle doludur... sonra... sonra..." Prens birden şaşırđı. "Altımın oyulmasına gelince... bununla ne kastettiğinizi anlamış değilim... en iyisi bu konuyu kapayalım, İppolit."

"Bir süre için kapayalım; öyle ya, sizin tek bildiğiniz davranış biçimi, soylu davranış biçimi... başka türlü sù elinizden gelmez sizin. Gidip parmağınızla yokladığınız bir şey için bile yok diye ısrar edersiniz, siz... ha-ha! Beni çok iğrenç buluyorsunuz, değil mi?"

"Niçin? Hepimizden çok acı çektiğiniz ve hâlâ da çekmekte olduğunuz için mi?"

"Hayır, çekmekte olduğum acıya layık olmadığım için."

"Acı çeken, çektiğı acıya layıktır da. Aglaya İvanovna sizin 'İtiraflar'ı okuyunca sizi görmek istedi, ama..."

İppolit konuyu değiştirmek için atılarak telaşla:

"Sürekli erteliyor... mümkün değil tabii. Onu anlıyorum... çok iyi anlıyorum.... Aklıma gelmişken... bu saçmalıkları ona siz okumuşsunuz, dediklerine göre. Neresinden bakarsanız bakın bir sayıklama... başka bir şey değil. Ama bu "İtiraflar"dan dolayı bana suçlamalar yöneltmek, bunları bana karşı bir silah olarak kullanmak için insanın ne kadar acımasız (demeyeceğim, çünkü bu bana yönelik bir aşağılama olur) çocukça bir kibir ve öç duygusu içinde olması gerekir! Merak etmeyin, size yönelik değil sözlerim."

"O yazdıklarınızı şu anda reddetmenize üzüldüm, İppolit. Baştan sona içtenlik doluydular; en gülünç yerlerin bile -ki hiç de az değildi böyle yerler- (İppolit yüzünü buruşturdu), bedeli acıyla ödenmişti; çünkü kabul etmemiz gerekir ki, buralarda da acı... ve büyük cesaret duyumsanıyordu. Ortada görünen şey ne olursa olsun, sizi bunları yazmaya soylu bir düşünce yönlendirdi. Zaman geçtikçe, yemin ederim size, bunu çok daha net bir biçimde görebiliyorum. Sizi yargılamıyorum, yalnızca düşüncelerimi dile getiriyorum... ve o vakit sustuğum için de şimdi çok pişmanım..."

İppolit kıpkırmızı kesildi. Prens'in rol yaptığını, onu ele geçirmeye çalıştığını düşündü: Ama yüzüne şöyle bir bakınca içtenliğinden kuşkulananmanın olanaksız olduğuna karar verdi ve onun da yüzü ışıdı.

“Ama yine de ölmeli!” Az kalsın, “benim gibi biri!” diye ekeleyecekti. “Şu sizin Ganeçka'nın kafa beyin bıraknamacasına bana yineleyip durduğu şey ne, biliyor musunuz: ‘İtiraflar’ımı dinleyenlerden üç dört kişi benden önce ölecekmiş! Nasıl buldunuz bunu! Bunun benim için bir avuç olacağını düşünüyor, hah-ha! Bir kez, daha kimse ölmedi; ikincisi, bu insanlar ölseler bile, bu benim için niye avuç olsun ki! Herkesi kendi gibi görüyor! Üstelik, daha da ileri gidip işi sövgüye vardiıyor: Dürüst, namuslu bir insan bu durumda sessizce ölmesini bilirmiş; benim bu yaptığım bencillikten başka bir şey değilmiş! Nasıl buldunuz! Beni bencillikle suçlarken sergilediği bencillığe ne diyorsunuz! Bu nasıl incelikli bir bencillik... ya da hayır, tam tersine, bu nasıl kaba, öküzce bir bencilliktir ki, bir türlü bencillliğini fark edemez insan? On sekizinci yüzyılda bir Stepan Glebov¹³ varmış, Prens, bilmem duydunuz mu? Bir tesadüf, ben geçenlerde okudum...”

“Çıkaramadım, hangi Stepan Glebov?”

“I. Petro tarafından kazığa oturtulan.”

“Aman Tanrının, biliyorum! Soğukta, kürküne sarınarak on beş saat kazıkta kalmış ve büyük bir ruh yüceliği içinde ölmüş... Tabii, okumaz olur muyum, elbette okudum... E, n'olmuş?”

“Tanrı kimilerine böyle ölümler verir, ama bize çok görür! Belki siz de benim Glebov gibi ölebilecek yetenekte olmadığımı düşünüyorsunuzdur?”

“Bunu da nerden çıkardınız?” dedi Prens; utanmıştı. “Benim söylemek istediğim yalnızca... yani... sizin Glebov'a benzememekle kalmayıp aynı zamanda...”

“A, anlıyorum: Glebov'a değil, Osterman'a¹⁴ benzediğimi söylemek istiyorsunuz?”

Prens şaşırarak:

“Ne Osterman'ı?” diye sordu.

13 Glebov, S.B. (ykl.1672-1718) – I. Petro'nun ilk karısı Yevdokya Lopuhina'nın sevgilisi; ağır işkencelerden geçirildikten sonra kazığa oturtulmuştu.

14 Osterman, A.I. (1686-1747) – I. Petro ve Anna Ioannovna döneminin ünlü diplomat ve devlet adamı. 1741 yılında Beryozov'a sürgüne yollanmıştır.

Biraz şaşırın İppolit:

"Osterman," diye mırıldandı, "diplomat Osterman, şu Petro'nun Osterman'ı."

Karşılıklı bir şaşkınlık anı geçti. Sonra Prens heceleri uzata uzata:

"Ah, ha-yı-ır!" dedi. "Onu demek istemedim ben. Sizin... bence... Osterman'la hiç benzerliğiniz yok."

İppolit kaşlarını çatı.

"Bu görüşümün nedenini açıklayayım isterseniz," dedi Prens; bir yanlış anlamaya neden olduysa düzeltmek ister gibiydi. "Temelde şuna dayanıyor görüşüm: O zamanın insanları, bize, bugünün insanlarına hiç benzemiyorlardı. Bu beni müthiş şaşırtmış bir gerçekliktir. Benzemezlik şurda dursun, sanki onlar bizden apayrı bir tür idiler. O zamanın insanların tek bir düşünceleri vardı sanki; günümüz insanları ise daha sinirli, daha gelişmiş, daha duyarlılar ve aynı anda pek çok farklı düşünceye açılabilirler; bu durum da bence onların o çağın insanları gibi tek boyutlu olmalarını engelliyor. Benim kastettiğim yalnızca buydu, yoksa asla..."

"Anlıyorum; saflık konusunda demin bana katılmamıştınız, ama şimdi beni safça avutmaya çalışıyorsunuz, ha-ha! Çocuksunuz, Prens, her açıdan çocuksunuz! Hepinizin beni... porselen bir fincan gibi gördüğünüzün farkındayım... Neyse, önemli değil, kızmıyorum. Ne olursa olsun, konuşmamız... epeyce gülünç bir konuşma oldu sanırım. Kimi zaman tam bir çocuk oluyorsunuz, Prens. Yine de bilmenizi isterdim ki, Osterman'dan daha iyi bir şeyler olmak isterdim ben. Osterman için öldükten sonra dirilmeye değmezdi. Neyse, görebildiğim kadarıyla benim öncelikle ölmem, hem de bir an önce ölmem gerekiyor; yoksa ben de... Tamam! Hoşçakalın! Pekâlâ, hadi siz söyleyin bakalım: Nasıl bir ölüm en iyi ölüm olur benim için?.. Yani... bunun... olabildiğince erdemli bir ölüm olabilmesi için? Hadi, söyleyin!"

Prens duyulur duyulmaz bir sesle:

"Önümüzden buyurun ve bize mutluluğumuzu bağışlayın," diye mırıldandı.

"Ha-ha-ha! Tam düşündüğüm yanıt! Gerçekten de, tam böyle bir şey bekliyordum! Sizi gidi sizi... sizi, güzel söz ustaları sizi... siz yok musunuz! Hoşçakalın! Hoşçakalın!"

Varvara Ardalyonovna'nın, Yepançinlerin daçasında, Belokonskaya'nın da katılacağı akşam toplantısına ilişkin olarak kardeşine verdiği bilgiler tümüyle doğrudu; "ağır konuk" gerçekten de o günün akşamı bekleniyordu; ama yine de Varya galiba bu konuda gereğinden fazla kesin konuşmuştu. Gerçekten de aşırı bir telaş, hatta gereksiz denebilecek bir heyecan içinde görülüyordu aile; çünkü bu ailede "her şey, kimselerde görülmediği gibi yapıldı." Aslında her şey "daha fazla kuşkuda kalmak istemeyen" Lizaveta Prokovyevna'nın sabırsızlığından ve sevgili kızlarının mutlulugundan başka bir şey istemeyen baba yüreğinin telaşlı çırpınılarından kaynaklanıyordu. Öte yandan, kibar alemde Belokonskaya'nın kanatları altında olmaya gerçekten çok önem verildiği için, ana-baba haklı olarak, Aglaya'nın nişanlısını, doğrudan, ona lütufkâr davranacağını umdukları güçlü "kocakarı"nın eliyle tanıtmak istiyorlardı sosyeteye; böylece bu evlilikte tuhaflık varsa eğer, ortada böyle güçlü bir koruyucu olduğu için fazla göze batmayacaktı. Bütün sorun da buradaydı: "Bu işte bir tuhaflık var mıydı? Tuhaflık bir iş miydi bu? Tuhaflık, çok mu tuhaftı? Belki de hiçbir tuhaflık yoktu, neden olmasın?" Ana babanın yanıt veremedikleri sorular bunlardı. Aglaya'nın tutumu yüzünden belirsizliğin hüküm sürdüğü bu koşullarda, otorite sahibi, yetkin kişilerin dostça dile getirecekleri açık, net görüşlerin önemi büyüktü. Hem zaten Prens'in, hakkında en ufak bir fikir sahibi olmadığı sosyeteye, önünde sonunda sunulması gerekecekti. Sözün özü, onu "gösterme"yi kafaya koymuşlardı. Yine de bu resmi bir "su-vare" değildi; birkaç "aile dostu" çağrılıydı yalnızca. Belokonskaya'nın yanı sıra, çok önemli bir devlet büyüğünün karısı olan bir başka çok önemli hanım daha bekleniyordu. Gençlerden, Belokonskaya'ya eşlik etmesi beklenen Yevgeniy Pavloviç dışında çağrılı yok gibiydi.

Prens, Belokonskaya'nın geleceğini davet akşamından üç gün önce, o akşama kendisinin de çağrılı olduğunu ise ancak bir gün önce öğrenmişti. Evdekilerin telaşlı hallerinden, kendisiyle laf dokundurarak ve biraz kaygıyla konuşmalarından, o akşama ilişkin olarak kendisinin yaratacağı izlenimin onları tedirgin ettiğini anlamakta gecikmedi. Ancak Yepançin ailesinin bütün üyeleri,

Prens'in, saflığı nedeniyle onların kaygılarının hiç mi hiç farkında olmadığı kanısındaydılar. Ona baktıkça üzülmelerinin, iç çekmelerinin nedeni buydu. Aslında, gerçekten de Prens'in o akşam yapılacak toplantıya zerre kadar önem verdiği yoktu; onun derdi bambaşkaydı: Aglaya'nın an be an daha kaprisli, daha yüzü asık olması onu kahrediyordu. Yevgeniy Pavloviç'in de geleceğini öğrenince çok sevindi ve epeydir onu görmek istediğini söyledi. Nedense kimsenin hoşuna gitmedi bu sözler. Aglaya asık yüzle salondan çıktı ve ancak geç vakit, saat on ikiye doğru, Prens evden ayrılırken döndü.

"Yarın gündüz bize uğramanızı istemiyorum," dedi Prens'i uğurlarken. "Akşamleyin... şeyler... konuklar gelirken gelin siz de. Yarın konuklarımızın olacağını biliyorsunuz herhalde?"

Sabırsızlıkla ve biraz zorlama bir sertlikle konuşuyordu. "Akşam"dan ilk kez söz ediydi bu. Evlerine konukların gelecek olması onun için de dayanılmaz bir şeydi, bunu evdeki herkes sezmişti. Ana babasıyla bu yüzden esaslı bir kavga etmek istememiş de değildi, ama gururundan ve utandığından konuyu açamamıştı. Prens, Aglaya'nın da onun adına korktuğunu (ve bunu itiraf etmekten de korktuğunu) hemen anladı. Birden, kendisi de korktu.

"Evet, ben de çagrılıyım," dedi.

Konuşmasını sürdürmekte zorlandığı görülüyordu Aglaya'nın. Birden, bastıramadığı, nedensiz bir öfkeyle:

"Sizinle ciddi konuşulabilir mi?" dedi. "Hayatta hiç değilse tek bir kez ciddi olabilir misiniz?"

"Elbette," diye mırıldandı Prens. "Sizi dinliyor ve bundan sevinç duyuyorum."

Aglaya bir dakika kadar sustu, sonra belirgin bir tiksintiyle:

"Bu konuyu onlarla tartışmak istemedim: Bazı konularda onların düşüncelerini değiştirmek mümkün değil. Mamanın bazı yöntemlerini hep tiksindirici bulmuşumdur. Babamın üzerinde durmuyorum, çünkü aile işlerinde hemen hiç önemi yoktur onun. Maman, hiç kuşkusuz soylu bir kadın; kimse kendisine bayağı bir şey önermeye cesaret edemez; bu kim olursa olsun, duraksamadan gününü gösterir! Ne var ki... şu... paçavra kadının karşısındaki tutumunu anlayamıyorum! Tapıyor adeta! Kendi de, karakteri de paçavra bir kocakarı bu, ama çok akıllı, hepsini avucunun içine almış! Ah, ne bayağı bütün bunlar! Ve ne gülünç! Biz orta tabakadanız, hem de düşünülebilecek en orta tabakadan! Nerden çık-

tı bu yüksek sosyeteye sokulma hevesleri? Kız kardeşlerimi oraya yönelten, herkesin aklını çelen hep Prens Şç.! Peki, akşam Yevgeniy Pavloviç'in de gelecek olması sizi niye sevindirdi öyle?"

"Dinleyin, Aglaya," dedi Prens. "Bana kalırsa siz benim yarın, bu... topluluk içinde bir çam devireceğimden korkuyorsunuz?"

"Ben? Sizin için korkuyorum?" Aglaya'nın yüzüne kan hücum etmişti. "Neden korkayım sizin için? İsterseniz... yerin dibine geçin? Bana ne? Hem nasıl böyle konuşabilirsiniz, bu bayağı, argo deyimlerle! Ne demek çam devirmek?"

"Bu... öğrenci ağzı."

"Evet, öğrenci ağzı! Bayağı, kaba! Yarın da sanki hep böyle bir ağızla konuşacak gibisiniz? Eve gidip biraz sözlük karıştırın ve daha çok bulun bu tür sözlerden: Çok etkilersiniz yarın insanları! Yazık ki, salona gerektiği gibi girmeyi becerebiliyorsunuz! Bunu nerde, ne zaman öğrendiniz acaba? Peki, herkes özellikle size bakarken, bir fincan çay alıp içebilir misiniz?"

"Sanırım yapabilirim bunu."

"Yazık; gülerdik ne güzel! Hiç değilse salondaki Çin vazosunu kırın; epey pahalıdır; lütfen kırın onu; anneme armağandır o vazo... kırarsanız akli başından gider ve kendini tutamayıp herkesin içinde ağlar herhalde. O kadar değer verir ona. Lütfen hep yaptığınız gibi bir şeyler yapın: vurun, kırın, devirin! Özellikle de yanıma, yakınıma oturun."

"Tersine, olabildiğince uzağınıza oturmaya çalışacağım; uyarılarınız için teşekkür ederim."

"Demek içinize bir korku düştü, büyük şeyler yapmaktan kaçınacaksınız? O zaman, bir 'konu' açacağınıza bahse girerim: Şöyle ciddi, bilimsel, yücelerden bir konu. Ah, ne harika olur!"

"Durup dururken... yani yeri gelmeden açılınca pek uygun olmaz sanırım."

Aglaya sonunda dayanamadı:

"Bakın, size ilk ve son kez söylüyorum: İdam cezası, Rusya'nın ekonomik durumu ya da 'dünyayı güzellik kurtaracak' türünden bir konu açarsanız... buna kuşkusuz çok sevinirim, çok da gülerim, ama... sizi şimdiden uyarıyorum: Daha sonra sakın gözüme görüneyim demeyin! Duyuyor musunuz beni: Çok ciddiyim! Bu kez gerçekten çok ciddiyim!"

Tehdidinde bu kez gerçekten de çok ciddi olduğu görülüyordu

Aglaya'nın; sözlerinde alışılmadık bir tını duyuluyor, bakışlarında Prens'in daha önce hiç görmediği –ve tabii şakaya hiç benzemeyen– bir anlam seziliyordu.

“Doğrusu o hale getirdiniz ki beni, bir ‘konu’ açmaktan... hatta belki vazoyu da kırmaktan korkuyorum. Daha demin hiç korkum yoktu, şimdiyse her şeyden korkuyorum. Kesin bir çam devireceğim!”

“Siz de hiç ağzınızı açmayın. Oturun ve susun!”

“Dünyada olmaz! Korkudan konuşmaya başlayacağıma ve yine korkudan vazoyu kıracağıma eminim. Dümdüz yerde düşeceğim ya da buna benzer bir şeyler olacak, çünkü bana yapacağınızı yaptınız! Bu gece artık hep bunları görürüm düşümde; keşke... keşke hiç söz etmeseydiniz bunlardan!”

Aglaya asık yüzle ona bakıyordu.

“Biliyor musunuz, ben yarın en iyisi hiç gelmeyeyim! Hastayım diye haber gönderirim, böylece de bu işten paçayı kurtarmış oluruz!”

Aglaya öfkesinden ayaklarını yere vurdu; yüzünde renk kalmamıştı.

“Tanrın! Görülmüş şey mi! İnsanlar onunla ilgili olarak toplanıyorlar ve o bu toplantıya gelmiyor! Olacak şey değil! Meğer ne büyük bir zevkmiş, sizin gibi... anlayışsız biriyle bir şeylere kalmışmak!”

“Peki peki, gelirim,” diye atıldı hemen Prens. “Ve size söz veriyorum, bütün akşam bir köşede ağzımı açmadan oturacağım.”

“Dilerim yapabilirsiniz bunu. Az önce ‘bu işten paçayı kurtarmış oluruz,’ gibi bir şey söylediniz; nerden buluyorsun kuzum böyle... tuhaf deyimleri? Yoksa benimle böyle konuşmak, beni kızdırmak zevk mi veriyor size?”

“Bağışlayın, yine öğrenci ağzı... Söz, bir daha kullanmam. Benim için... korktuğunuzu biliyorum (kızmayın lütfen!). Ve bundan dolayı çok sevinçliyim. Sözlerinizin beni nasıl korkuttuğunu ve nasıl... sevinç içinde bıraktığını bilemezsiniz. Ama bütün bu korkular, inanın bana, son derece önemsiz, saçma sapan şeyler. Yemin ederim, Aglaya! Sevinç ise, kalıcı. Sizin böyle... çocuk olmanızı, böyle... güzel ve... iyi bir çocuk olmanızı öyle seviyorum ki! Ah, Aglaya, ne tatlı olabilirsiniz siz!”

Aglaya'nın kızması gerekirdi bu sözlerle, kızacaktı da... ama bir-

den, nasıl oldu kendi de anlayamadı, beklenmedik bir duygu sağanağı içinde buldu kendini:

“Bir gün...” dedi, “ilerde yani... bu kaba sözlerimden dolayı bana çıkışmayacak mısınız?”

“Olur mu öyle şey! Olur mu! Neden yine kızardınız? Şimdi de yeniden somurtmaya başladınız? Çok fazla somurtmaya başladınız bu aralar, Aglaya; daha önce hiç olmadığınız kadar! Ve ben bunun nedenini biliyo...”

“Susun, susun!”

“Yok, söylesem daha iyi! Nicedir bunu size söylemek istiyordum; söylemişim de hatta, ama... tam anlatamadım herhalde, çünkü siz bana inanmıyorsunuz. Her şeye karşın aramızda bir şey... biri var...”

“Susun, susun, susun, susun!” diye bağırdı Aglaya, Prens'i kolundan sımsıkı yakalayıp ona adeta dehşete kapılmış gibi baktı. Bu anda içerden kendisine seslendiler, buna çok sevinerek hemen içeri koştu.

Prens bütün gece ateşler içinde döndü durdu. Tuhaf şey: Birkaç gecedir kendisini hep ateş basıyordu. Yarı sayıklar durumda, ya yarın, herkesin içinde bir nöbet gelirse? diye düşündü. Bir anda eli ayağı buz gibi oldu; bütün gece kendini tuhaf birtakım insanlar arasında, benzeri görülmemiş bir topluluk içinde gördü... ve en önemlisi... “konuşuyordu”: Konuşmasının hiç doğru olmadığını biliyor, ama durmadan konuşuyor, herkesi bir şeylere inandırmaya çalışıyordu. Yevgeniy Pavloviç'le Ippolit de konuklar arasındaydılar ve büyük bir dostluk içinde oldukları görülüyordu.

Saat dokuz gibi baş ağrısı ve tuhaf düşüncelerle uyandı; nedense Rogojin'i görmek için dayanılmaz bir istek duyuyordu; görmek ve oturup onunla uzun uzun konuşmak; ama ne konuşacağını kendi de bilmiyordu. Sonra, birden, Ippolit'e gitmeye karar verdi. Öyle belirsiz, bulanık duygularla doluydu ki yüreği, bu sabah olup bitenler kendisini derinden etkilemiş olsa da, yine de ne olduğunu tam adlandıramadığı bir eksiklik sözkonusuydu sanki. Bu sabahın olayları arasında Lebedev'in ziyareti de vardı.

Oldukça erken, saat dokuz buçuk gibi ve kafayı bayağı bulmuş durumda geldi Lebedev. Son zamanlarda o kadar dikkatli olmamasına karşın, Prens, General Ivolgin'in onun yanından ayrılmasından bu yana geçen şu üç gün içinde Lebedev'te tam bir düşme görüyordu. Giysileri son derece pis, yağlı, kravatı çarpık, redingotu-

nun yakası yırtıktı. Daçanın ona ait bölümünde adeta kuduruyor, bağırtıları ta avludan duyuluyordu. Bir kez Vera gözyaşları içinde gelmiş, bir şeyler anlatmıştı.

Lebedev göğsünü yumruklayarak konuşuyordu; bir şeylerden dolayı kendini suçlar bir hali vardı:

“Aldatmanın, yaptığım alçaklığın cezasını gördüm; suratıma tokadı yedim!”

“Tokat mı? Kimden? Hem de sabah sabah?”

“Sabah sabah!” Çarpık bir gülümseme yayıldı yüzüne Lebedev’in. “Zamanın ne önemi var burda? Maddi bir ceza için bile olsa... Kaldı ki benim yediğim manevi bir tokattı, maddi değil!”

Davet beklemeden rahat bir şekilde oturdu ve anlatmaya başladı. Bağlantısız, kopuk kopuk şeylerdi anlattıkları. Prens yüzünü buruşturdu, kalkıp gitmek istedi, ama birden, kulağına birkaç sözcük geldi... ve taş kesilmiş gibi kalakaldı olduğu yerde... Pek tuhaf şeyler anlatıyordu Bay Lebedev.

Mektup gibi bir şeylerden söz ediyordu sanki... ve burada bir ara Aglaya Ivanovna'nın da adı geçti. Sonra birden, ateşli bir şekilde Prens'i suçlamaya başladı; sözlerinden Prens'e epey kırılmış olduğu gibi bir sonuç çıkarılabiliirdi. Prens ona malum “personaj” (Nastasya Filippovna) ile ilgili ilişkilerinde başlangıçta tam bir güven göstermiş; ama sonra ne olduysa bütün ilişkisini koparıp onu utançlı bir şekilde yanından uzaklaştırmıştı; üstelik bu konuda o kadar ileri gitmişti ki, “evde yakında olabilecek değişikliklere ilişkin masum soru”sunu bile pek kaba bir şekilde yanıtsız bırakmıştı. Sarhoş gözyaşları arasında Lebedev birtakım itiraflarda bulunmuş, “bunlara dayanmasının pek zor olduğunu, hele bunca şey bilen biri olarak... Rogojin'den ve Nastasya Filippovna'dan ve Varvara Ardalyonovna'dan ve... hatta... bizzat... Aglaya Ivanovna'dan... elbette, tasavvur edilmesi bile zordu, ama sevgili ve biricik kızı Vera... daha doğrusu biricik değil, çünkü onda üç kız vardı... Vera aracılığıyla bütün bu insanlardan elde ettiği bunca bilgiye sahip biri olarak doğrusu dayanamıyordu artık. Ya Peki Lizaveta Prokovyevna'ya gizlice mektup yazıp da en gizli kalması gereken bilgileri aktaran kimdi, he-he! Malum kişinin, Nastasya Filippovna'nın bütün ilişkileri, hal ve hareketleri üzerine bilgiler aktaran kimdi, he-he-he! Evet, soruyordu, kimdi o imzasız mektupları yazan?”

“Sizsiniz, değil mi!” diye bağırırdı Prens.

“Elbette değil mi ya!” dedi sarhoş, adeta övünür gibi. “Hem de bugün, saat dokuz buçukta... topu topu yarım saat önce... hayır, üç çeyrek saat önce, bu çok soylu anneye, önemli bir... olay üzerine bilgi sunmaya hazır olduğum haberini yolladım... Hizmetçi kız eliyle, arka kapıdan ilettim mektubu. Kabul etti.”

Kulaklarına inanamayan Prens:

“Yani siz bugün Lizaveta Prokovyevna’yı gördünüz mü?” diye sordu.

“Şimdi gördüm ve tokatı da yedim... ahlaki tokat tabii. Hiç açmadığı mektubu... gerisin geri suratıma fırlattı. Beni de defetti... ama manevi olarak, asla maddi değil. Gerçi maddi olmasına da pek bir şey kalmamıştı ya, neyse...”

“Açmadan yüzünüze fırlatduğu mektup kimin mektubu?”

“Ben size bunu... he-he-he! Öyle ya size söylemedim daha bunu! Ben de söyledim sanıyordum... Bir mektup almıştım da... iletilmesi için...”

“Kimden? Kime iletilmesi için?”

Lebedev’in kimi “açıklamalar”ını anlayabilmek, bunlardan bir sonuca ulaşabilmek çok zordu. Yine de Prens bir şeyler anlar gibi oldu. Buna göre mektup sabah erkenden bir hizmetçi tarafından getirilip Vera Lebedeva’ya verilmişti. Mektubu zarfın üzerinde yazılan adrese Vera Lebedeva iletecekti. Mektup “daha önce de olduğu gibi... evet daha önce de olduğu gibi, aynı kişi tarafından yine aynı *persona* ja yazılmış (bunlardan birine *kişi*, öbürüne *persona*j demem, hem aşağılamak, hem de aradaki büyük farkı vurgulamak için; çünkü masum ve soylu bir general kıızıyla bir... bir...kamelya arasında dağlar kadar fark vardır.) Mektup, adı A ile başlayan kişiden geliyordu.”

“Hayır, imkânsız bu!” diye bağırdı Prens “Nastasya Filippovna’ya mı? Saçma!”

“Hiç de imkânsız değil! Ona değilse bile Rogojin’e... ne fark eder?” dedi Lebedev, sonra gülümseyip göz kırparak: “Bay Terentyev’e bile mektup yazmıştı adı A ile başlayan kişi...”

Lebedev daldan dala atladığı ve sözlerinde en ufak bir tutarlılık olmadığı için Prens susup beklemeye karar verdi; bakalım sözü nereye getirecekti. İçinden çıkılacak gibi değildi durum. Bir kez mektuplar –tabii mektup diye bir şey varsa eğer– Lebedev eliyle mi, Vera eliyle mi iletiliyordu yerlerine, bu belli değildi. Sonra “Ha Rogojin’e, ha Nastasya Filippovna’ya, ne fark eder,” demesine

bakılacak olursa, Lebedev eliyle değil gibiydi... Tabii eğer gönderiler yalnız mektuptan ibaretse... Bu durumda, mektupların nasıl olup da Lebedev'in eline geçtiği karanlıkta kalıyordu. Bunları Lebedev'in bir şekilde Vera'dan çaldığı ve bir nedenle Lizaveta Prokopyevna'ya götürdüğü düşünülebilirdi. Sonunda her şeyin böyle gelişmiş olduğuna karar verdi Prens.

Son derece telaşlanarak:

"Aklınızı oynatmışsınız siz!" diye bağırdı.

Lebedev de hınçla:

"Pek öyle olduğu söylenemez, saygıdeğer Prens'im!" dedi. "Dogrusu, ilkin mektubu size sunmayı, yani size hizmette bulunmayı düşünmüştüm... ama daha sonra öbür tarafa hizmet etmemin, soylu anneye olup biten her şeyi açıklamamın daha uygun olacağına karar verdim. İmzasız bir mektup yazarak daha önce de kendilerine böyle bir hizmet arzetmiştim. Az önce, saat sekizi yirmi geçe, bir randevu alabilmek için kendilerine bir mektup yazdım ve mektubun altını 'gizli haberciniz' diye imzaladım. Çabucak, hatta biraz aşırılığa kaçarak soylu annenin karşısına çıkarıldım."

"E-e?"

"E'si... az kaldı sopa yiyordum... yani çok değil, biraz... yani, aslında, yedim de galiba... Mektubu yüzüme fırlattı. Aslında alıkoymak istiyordu, gördüm bunu, fark ettim... ama sonra kararını değiştirdi ve yüzüme fırlattı... 'Senin gibi birine güvenmişlerse bu iş için, götür yerine ver mektubu!' diye bağırdı. Çok içerlemiş gibiydi. Yani bana böyle şeyler söylemekten çekinmediğine göre, içerlemiş olmalıydı. Çok ateşli bir mizacı var, barut gibi!"

"Mektup nerde şu anda?"

"Halâ bende, buyrun!"

Lebedev Prens'e, Aglaya'nın Gavril'a Ardalyonoviç'e yazdığı mektubu uzattı: Yine o sabah, iki saat kadar sonra, Gavril'a Ardalyonoviç'in hafif kasılarak kız kardeşine göstereceği mektuptu bu.

"Bu mektup sizde kalmaz."

"Sizde kalsın!" diye atıldı Lebedev. "Size getirmiştım ben zaten! Geçici bir ihanetten sonra... yüreğimle, tüm varlığımla yeniden ve yalnızca sizin hizmetinizdeyim, efendim! Ne demiş Britanyalı... hani şu İngiliz Tomas Morus:¹⁵ 'Yüreğimi idam edin, ama sa-

15 Utopia yazarı ünlü İngiliz hümanist Thomas Moore (1478-1535) VIII. Henry tarafından idam edilmişti.

kalıma kıymayın!’ Ya da Roma Papazı’nın hikâyesi: *Mea culpa, mea culpa!** Romalı Papa demem gerekirdi, ama ben ona ‘Roma Papazı’ diyorum.”

Prens birden telaşa kapılarak:

“Bu mektup hemen yerine ulaştırılmalı,” dedi. “Bunu ben yapacağım...”

“Pek soylu Prensım... acaba... şey yapsaydık... efendim... daha iyi olmaz mıydı, diye düşünüyorum...”

Lebedev’in yüzünün her yeri oynuyor, tuhaf, yılışık hareketlerle olduğu yerde eğilip bükülüyor, elleriyle bir şeyler anlatmaya çalışıyor, dalkavukça göz kırptıyordu.

“Ne anlatmaya çalışıyorsunuz bana?” dedi Prens sertçe; sesi tehdit doluydu.

“Şey... önce bir açsaydık... efendim,” dedi Lebedev yılışarak ve bir gizi paylaşır gibi.

Prens öyle bir öfkeyle fırladı ki yerinden, Lebedev hemen tabanları yağladı; ama kapıya gelince belki affedilirim umuduyla duraksadı.

“Eh, be Lebedev!” dedi Prens acıyla, “bir insan nasıl bu kadar alçalabilir!”

Lebedev döndü, gözyaşları içinde göğsünü yumruklayarak:

“Ben bir alçagım! Alçak!” diye bağırdı.

“Gerçekten de alçaklık bu!”

“Alçaklık ki ne alçaklık!”

“Bu... tuhaf davranışlarınızın nedenini anlayamıyorum. Bu yaptığınıza ispiyonculuk derler! Hem ne diye imzasız mektuplar yazıyor ve böyle... soylu ve iyi yürekli bir kadını kaygılandırıyorsunuz? Ve size ne oluyor, Aglaya İvanovna canının istediği kişiye mektup yazamaz mı? Onu şikâyet mi gittiniz bugün oraya? Amacınız neydi oraya gitmekten? Elinize ne geçeceğini umuyordunuz? Sizi muhbirlik yapmaya zorlayan neydi?”

“Son derece masum bir merak ve... tertemiz bir kalbin hizmet etmeye duyduğu aşk... Evet, neden bu efendim. Ama şimdi yeniden sizin hizmetinizdeyim. Bütününüle sizin hizmetinizdeyim. Isterseniz asın beni!”

Prens, iğrentiyle:

(*) Benim suçum, benim suçum! (Lat.)

“Lizaveta Prokovyevna’nın karşısına da bu giysilerle mi çıktınız?” dedi.

“Hayır, daha tazeydim... yani daha düzgünceydi üstüm başım demek istiyorum. Aşağılanıp kapı dışarı edildikten sonra bu hale geldim diyebilirim.”

“Peki. Şimdi yalnız bırakın beni lütfen.”

Yine de konuğun gitmeye kesin karar vermesine dek ricayı birkaç kez daha yinelemek gerekti. Lebedev çıkmak için kapıyı ardına kadar açtıktan sonra yeniden döndü, parmak uçlarına basa basa salonun ortasına kadar geldi, elleriyle mektup açma işaretleri yaptı. Deminki önerisini sözle yinelemeye cesaret edememişti; sonra usul, sevecen bir gülümsemeyle çıkıp gitti.

Ne üzücüydü bütün bu olanlar! Bu olanlarla ortaya çıkan en önemli gerçek, Aglaya’nın büyük kaygılar, kararsızlıklar, acılar içinde olmasıydı, nedense? (“kıskançlığından” diye geçirdi içinden Prens). Anlaşılan kötü yürekli insanlar kafasını karıştırıyorlardı Aglaya’nın... iyi ama o da onlara niye bu kadar güveniyordu? Bu deneyimsiz ama ateşli ve gururlu genç kızın kafasında birtakım planların, hem de çok tehlikeli olabilecek planların olduğuna kuşku yoktu. Prens çok korkuyordu; kafası da öyle karışık ki, ne yapacağına bir türlü karar veremiyordu. Zaman yitirmeden harekete geçip, önlemler alması gerektiği gibi bir his vardı içinde. Bir kez daha zarfın üzerindeki adrese, yazıya baktı. Yo, bundan hiç kuşku yoktu, mektubu yazan Aglaya’ydı; onu kaygılandıran mektubun alıcısı, Gavril Ardalyonoviç’ti. Yine de götürüp kendisi verecekti mektubu. Bu amaçla evden çıktı, ama yolda kararını değiştirdi. Ptitsın’ın evine yaklaşıncı Kolya’yı gördü, mektubu ona verdi, doğrudan Aglaya Ivanovna’dan almış gibi mektubu götürüp ağabeyine vermesini rica etti. Kolya tek soru sormadan mektubu cebine koydu; Ganya’nın, mektubun ne çok elden geçerek kendisine ulaştığını anlayabilmesi olanaksızdı. Eve dönünce Vera Lukyanovna’ya olan bitenleri anlattı; mektubu yitirdiğini sanarak sabahdan beri ağlayan genç kızı teselli etti. Babasının, mektubu Lizaveta Prokovyevna’ya götürdüğünü öğrenince dehşete kapıldı Vera (Prens daha sonra Vera’dan, Rogojin’le Aglaya Ivanovna arasında daha önce de böyle gizli getir götür işleri yaptığını öğrendi. Bunun Prens için kötü sonuçlar doğurabileceği aklından bile geçmemişi Vera’nın).

Olup bitenler Prens'in sinirlerini öylesine yıpratmıştı ki, iki saat kadar sonra Kolya'nın gönderdiği biri, General'in hastalandığı haberini getirince, önce ne olduğunu anlayamadı. Ama kafasındaki düşünceleri dağıtıp onu kendine getiren de bu olay oldu. Hemen hemen akşama kadar Nina Aleksandrovna'nın yanında kaldı Prens (hastayı tabii oraya götürmüşlerdi). Aslında acılı kadına bir yararı da dokunmamıştı; ama, işte, acılı anlarında insanın yanında görmek istediği kişiler olur... Kolya felaket durumdaydı; sarsıla sarsıla ağlıyor, bir yandan da sağa sola koşturuyordu. Doktor için koştu, bir yerine üç doktor getirdi; sonra eczaneye koştu, sonra berbere... General'i ölümden döndürdüler, ama kendine getiremediler... doktorlara göre "hasta için tehlike geçmiş değildi, durum hâlâ kritikti." Varya ve Nina Aleksandrovna bir an olsun ayrılmıyorlardı hastanın başucundan. Ganya sarsılmıştı; şaşkın durumdaydı, yukarı çıkıp hastayı görmeye korkuyordu. Ellerini ovuşturuyor, bağlantısız, kesik, kopuk bir şeyler söylemeye çalışıyordu Prens'e... "Böyle bir felaket... üstelik de böyle bir zamanda!" sözleri çalındı Prens'in kulağına. Prens zamanın özelliğini anlamıştı sanki; ya da ona öyle gelmişti. Prens Ippolit'i göremedi Ptitsinlarda. Akşama doğru Lebedev geldi hasta ziyaretine; sabahki "açıklamalar"ından sonra yatmış ve bu saate kadar deliksiz uyumuştı. Ayılmış sayılabilirdi; hastanın başucunda, sanki yatan öz kardeşiymiş gibi, gerçek gözyaşlarıyla ağlıyordu. Olayın ne olduğunu açıklamadan kendi kendini suçluyor, "bütün bunlara ben sebep oldum... ben! Hep o masum, saf merakım yüzünden!" diyor ve Nina Aleksandrovna'yı, "rahmetli"nin (Lebedev henüz yaşamakta olan General'den inatla rahmetli diye söz ediyordu) fevkalade sıradışı bir insan, hatta bir dâhi olduğuna inandırmaya çalışıyordu. Şu anda sanki bunun bir yararı olabilirmiş gibi büyük bir ciddiyetle sözü döndürüp dolaştırıp General'in dâhiliğine getiriyordu. Onun içtenlikle ağladığını gören Nina Aleksandrovna, en ufak bir sitem taşımak şurda dursun, sevecen denilebilecek bir sesle, "Haydi, ağlamayın artık..." diyordu. "Tanrı yardımcınız olsun! Ağlamayın artık... Tanrı bağışlasın sizi!" Bu sözler, bu tavır Lebedev'i öyle şaşırttı ki, bütün akşam Nina Aleksandrovna'nın yanından bir an olsun ayrılmadı (dahası sonra da, General ölene dek, sabahtan akşama hemen bütün gününü onların evinde geçirdi). Lizaveta Prokovyevna o gün iki kez Nina Aleksandrovna'ya adam gönderip hastanın durumunu sor-

du. Prens akşam saat dokuzda Yepançinlerin konuklarla dolu salonuna girdiğinde de Lizaveta Prokovyevna hemen içten bir ilgiyle hastanın durumunu sordu; Belokonskaya'nın "Hasta kim? Nina Aleksandrovna kim?" sorularını ezilip büzülmeden tok tok yanıtlaması Prens'in pek hoşuna gitti. Daha sonra Aglaya'nın kız kardeşlerinden öğrendiği kadarıyla, anneleriyle konuşması "güzel" bulunmuştu; "gösterişten uzak, gereksiz sözcüklerden ve jestlerden arındırılmış, ciddi, ağırbaşlı bir konuşma... Öte yandan, salona girişi ve üzerindeki kıyafeti de harikaydı"; korktuğu gibi "düz yerde düşmek" şurda dursun, galiba herkeste olumlu bir etki bırakmıştı.

Oturup çevresine şöyle bir göz atınca Prens, konukların hiç de dün Aglaya'nın gözünde canlandığı türden hayaletlere ya da kendisinin bütün gece uykusunda boğuşup durduğu kâbus yaratıklara benzemediğini fark etti. "Sosyete" diye korkunç bir ad takılmış olan çevreyi bu ilk görüşüydü. Nicedir bazı özel düşünceleri, niyetleri ve gönül akışlarıyla bu büyülü çevreye sokulmak istediği için kendileriyle ilgili olarak edindiği bu ilk izlenim çok önemliydi. İlk izlenimi hatta başdöndürücüydü. Sanki birlikte olmak için doğmuşlar gibi geldi bu insanlar ona; sözkonusu olan sanki Yepançinlerde bir "akşam" ve bu akşama çağrılı konuklar değil de, uzun zamandır tanıdığı, düşüncedaşları ve sadık dostları olduğu, bir süre ayrı kaldıktan sonra şimdi yine aralanna döndüğü "bizimkiler"di. Son derece ince, alımlı hareketler, yalınlık, içtenlik... büyüleyiciydi bütün bunlar. Bütün bu içtenliğin, inceliğin, sadeliğin, soyluluğun. bütün bu büyüklenmelerin, hatta nüktedanlığın... üzerinde uzun uzun çalışılarak yaratılmış göz alıcı bir sanat yapıtı olabileceği Prens'in aklına bile gelmiyordu. Konukların çoğu, etkileyici dış görünüşlerine karşın bomboş insanlardı; bunlar öylesine kendini beğenmiş insanlardı ki, sahibiymiş gibi göründükleri birtakım güzelliklerin kendilerinin bilinçli çabalarıyla değil, aileden miras yoluyla edinilmiş tümüyle yapay şeyler olduğunun bile farkında değillerdi. İlk izleniminin büyüleyiciliğiyle başı dönen Prens'in aklının ucundan bile geçen şeyler değildi bunlar. Örneğin, çok yüksek mevki sahibi olduğu belli olan şu yaşlı adamın, -dedesi yaşında vardı adam- onun gibi genç, deneyimsiz birini dinlemek için kendi konuşmasını kestğini, hatta dinlemekle de kalmayıp onun görüşlerine değer verdiğini, ona son derecesevacen, içten davrandığını görüyordu o; oysa birbirleriyle ilk kez karşılaşan yabancılar de-

giller miydi onlar? Belki de çok duyarlı bir insan olan Prens'in hassas ruhunu etkileyen de kendisine gösterilen bu büyük incelik olmuştı. Belki de en baştan, ilk izleniminin böyle hoş olacağı yönünde koşullamıştı kendini.

Öte yandan bu insanlar her ne kadar birbirleriyle ve "aile" ile dost iseler de, bu dostluk, Prens'i kendilerine ilk tanıştırdıklarında onun algıladığı anlamda bir dostluk değildi. Çünkü burada Yepançinleri kendine asla eşit görmeyen insanlar vardı. Burda hatta birbirinden şiddetle nefret eden insanlar vardı; kocakarı Belokonskaya, yüksek mevki sahibi ihtiyarın karısını hep hor görürdü örneğin; o kadın da Lizaveta Prokovyevna'yı hiç sevmezdi. Yepançinleri daha gençliklerinden koruması altına alan bu "yüksek mevki sahibi yaşlı adam" Ivan Fyodoroviç'in gözünde o denli büyük, o denli erişilmez biriydi ki, onun bulunduğu yerde ona karşı sonsuz bir saygı, hatta korkudan başka bir şey duyamaz, gaflete düşüp bir an için de olsa onu Olympos'un Jüpiter'i gibi değil de kendine eşit biri gibi görecekti olsa, bu küstahlığından dolayı kendini hiç bağışlamaz, kendini içtenlikle aşağılardı. Konuklar arasında birkaç yıldır görüşmeyenler olduğu gibi, birbirlerinden nefret etmiyorlarsa bile birbirlerine karşı kayıtsızlıktan başka hiçbir duygu beslemeyenler de vardı, ancak şimdi burada sanki daha dün birbirlerinden ayrılmışlar gibi sıcak, sevecen, dostça bir birliktelik sergiliyorlardı. Aslında konuklar pek kalabalık değildi. Belokonskaya ve gerçekten çok, çok "yüksek mevki sahibi ihtiyar"la onun eşinden başka, Alman adlı, kont ya da baron olan bir askeri general vardı; son derece ciddi ve inanılmayacak derecede suskun bir adamdı; devlet işlerini çok iyi bilmek gibi bir ünü vardı, hatta bilgin olarak da ün salmıştı; kısacası "Rusya'dan başka her şeyi bilen" en üst düzey yöneticilerden biriydi. Beş yılda bir, "derinliğiyle göz kamaştıran" özlü sözler söyler ve bu sözlerin daha sonra en umulmadık yerlerde atasözü gibi kullanıldığı görülürdü. Kısacası çok uzun yıllar –hatta bazen insanın garipseyeceği kadar uzun yıllar– devlet hizmetinde kalan ve en yüksek mevki ve makamlara ulaştıktan sonra arkalarında çok büyük bir servet bırakarak ölen, ama hiçbir kahramanlık göstermeyen, hatta kahramanlığa karşı düşmanca denebilecek duygular besleyen insanlardan biri olan bu etkin, yetkin ve bilgin general, Ivan Fyodoroviç'in doğrudan bağlı olduğu, birinci dereceden amiriydi. Ivan Fyodoroviç o coşkun mizacı ve gönül

borcu duygusuna henüz yabancılaşmamış sımsıcak yüreğiyle onu velinimeti gibi görür, ama o kendini İvan Fyodoroviç'in velinimeti olarak görmediği gibi, yıllardır onun çok yönlü hizmetlerinden yararlanmış olmasına karşın ona pek ilgi de göstermezdi; herhangi bir nedenle, hatta pek önemsiz, sıradan bir gerekçeyle, onun yerine başka birini getirebilir ve bunu yaparken kılı bile kıpırdamazdı.

Yine yaşlı, çok önemli bir adam daha vardı; Lizaveta Prokovyevna'nın akrabası olduğu söyleniyordu, ama bu doğru değildi. Çeşitli unvanları ve rütbeleri olan, varlıklı, soylu, çok sağlıklı, tıknaz, geveze denilecek kadar konuşmayı seven, hiçbir şeyden –sözcüğün en yumuşak anlamıyla– hoşnut olmayan, hatta dili biraz endazesiz bir adamdı (ama bu yakışırdı ona). Kanlı biftek, gösterişli koşumlar, uşaklar gibi İngiliz soylularına özgü zevkleri vardı. “Yüksek mevki sahibi yaşlı adam”ın yakın dostuydu, bu nedenle daha çok ona ilgi gösteriyordu. Bu arada Lizaveta Prokovyevna, bu biraz havai ve kadın kız peşinde koşmayı da seven yaşlıca adamın her nedense Aleksandra'ya evlenme teklif edeceği gibi tuhaf bir düşünceye sahipti. Sözünü ettiğimiz bu ağır topları, gençler izliyordu, ama bunlar da son derece zarif, kibar, pırıl pırıl gençlerdi. Prens Şç. ile Yevgeniy Pavloviç'in dışında, büyüleyici Prens N. de bu gruba giriyordu; kadın kalbini kazanmada Avrupa çapında ün sahibi olan Prens N. kırk beş yaş dolaylarında olmasına karşın hâlâ çok yakışıklıydı, inanılmaz güzel konuşurdu, parasal yönden birtakım sarıntılar geçirmiş olmasına karşın yine de varlıklıydı ve eski alışkanlık, yılın büyük bölümünü Avrupa'da geçirirdi. Konuklar arasında belki kendilerine üçüncü tabaka bile denilebilecek bir kesim vardı ki, bunlar toplumun “kaymak tabakası”ndan olmamakla birlikte, kendilerine tıpkı Yepançinler gibi zaman zaman kaymak tabakanın yanında rastlanabilirdi. Yepançinler pek seyrek düzenledikleri davetlerde nedense toplumun en üst tabakasından kişilerle, daha alt tabakadan kişileri, “orta tabakanın ileri gelenleri”ni diyelim, karıştırmayı âdet haline getirmişlerdi. Bu tutumlarıyla herkesin övgüsünü kazanan ve neyi nasıl yapacaklarını bilen, durumlarının farkında olan insanlar olarak görülen Yepançinler, haklarında böyle düşünülmesinden gurur duyarlardı. Bu akşam orta tabaka temsilcisi olarak bir teknik-albay bulunuyordu Yepançinlerin konukları arasında; ciddi bir adamdı, Prens Şç.'nin çok yakın arkadaşıydı ve buraya da onun tarafından getirilmişti; hemen hiç konuşma-

yan Albay'ın sağ elinin işaret parmağında, herhalde kendisine verilmiş bir armağan olan, kocaman, gösterişli bir yüzük vardı. Hatta bir de Alman asıllı bir Rus şair vardı konuklar arasında; öyle kibar, öyle nazik biriydi ki, hiç çekinmeden kendisini en üst tabakanın içine sokabilirdiniz. İtici bir yanı olmasına karşın, yine de sevimli, hoş bir adamdı. Otuz sekiz yaşında kadar gösteriyordu; giyim kuşamı kusursuzdu; burjuva olmakla birlikte son derece saygıdeğer bir Alman aileden geliyordu. Önemli insanların koruyuculuklarını ve güler yüzlerini kazanmak için fırsatları değerlendirmeyi çok iyi bilirdi. Bir zamanlar ünlü bir Alman ozanının, ünlü bir şiirini Almanca'dan Rusça'ya çevirmişti; ünlü, ama artık yaşamayan bir Rus ozanıyla dostluğuyla övünürdü (ölmüş ünlü yazarlarla dostlukları üzerine yazıp çizmekten hoşlanan edebiyatçılar hep olmuştur). "Çok önemli yaşlı adam"ın karısı tarafından tanıştırılmıştı Yepançinlerle. Bu kadın, edebiyatçıların ve bilimcilerin koruyucusu olarak ün yapmıştı ve gerçekten de yanlarında belli bir önem ve ağırlığa sahip olduğu yüksek mevkilerdeki tanıdıkları aracılığıyla bir iki yazara maaş bağlatmıştı. Kendine özgü bir önem ve ağırlığının olduğunu bilirdi. Yaşı kırk beşti; dolayısıyla kocası gibi çok yaşlı birinin yanında genç bir eş sayılırdı. Gençliğinde güzeldi ve o yaştaki hemen tüm kadınlarda olduğu gibi hastalık derecesinde gösterişli giyim düşkünüydü; fazla akıllı olduğu söylenemezdi, edebiyat bilgisine gelince, bu tümüyle su götürürdü. Yine de edebiyatçılara kol kanat germek, kendisinde upkı aşırı süslü giyinmek gibi bir takıntıydı. Adına birçok telif ya da çeviri yapıt ithaf edilmişti; birkaç yazar kendisinin iznini alarak, onunla çok önemli bazı konulardaki mektuplaşmalarını yayımladılar.

İşte bu insanlar Prens'e katışıksız, saf, tertemiz bir altın gibi göründü. Hoş bir rastlantı, konukların hepsi de o akşam son derece mutlu, keyifli, hoşnutluk içindeydi; ziyaretleriyle Yepançinlere onur verdiklerini biliyorlardı. Ama heyhat! Prens'in bu tür inceliklerden haberi bile yoktu. Yepançinlerin, kızları için yaşamsal önemde bir adım atarken, Aglaya'nın nişanlısı olarak kendisini ailenin koruyucusu olan büyük makam sahibi yaşlı kişinin karısına göstermezlik edemeyecekleri, onun aklının ucundan bile geçmezdi. Yepançinlerle ilgili ağır bir felaket haberini bile tam bir soğukkanlılıkla karşılayabilirdi çok önemli yaşlı adam; ama Yepançinlerin, kızlarını ona danışmadan nişanlamalarına çok içerlerdi.

Gerçekten çok sevimli, zeki, nükteci, yüce ve soylu bir yüreği olan Prens N. de kendini bu gece Yepaınçinlerin salonunda doğmuş bir güneş gibi görüyordu. Kendini onlardan çok, çok yukarıda görüyor ve bu temiz, soylu düşünceyle içinde Yepaınçinlere karşı sevimli bir serbestlik, rahatlık, dostça duygular doğduğunu hissediyordu. Herkesi kendine hayran bırakabilmek için bu gece burada muhakkak bir şeyler anlatması gerektiğini çok iyi biliyor ve bir tür esinle buna hazırlanıyordu. Prens Lev Nikolayeviç, Prens. N.'nin anlattığı öyküyü dinledikten sonra, hayatında hiçbir zaman böylesine hoş, böylesine neşeli, nükteli, böylesine saf ve dokunaklı –hele Prens N. gibi bir Don Juan'ın ağzından çıkınca büsbütün etkileyici oluyordu bu saflık– bir öykü dinlemediğini düşündü. Bunun çignene çignene nasıl eskitilmiş bir öykü olduğunu; nasıl ezberlenmiş bir öykü olduğunu, bütün salonları nasıl bıkırtıldığını ve ancak zavallı Yepaınçinlerde hoş, zarif bir genç adamın birden aklına gelip de anlattığı içtenlik dolu yeni bir anı olarak kabul göreceğini nerden bilebilirdi Prens! Hatta son derece sevecen ve alçakgönüllü görünmeyi başarmasına karşın şu Alman şairceğiz bile, bu akşam buraya gelmekle ev sahiplerini onurlandırdığı kanısında gibiydi. Gelgelelim Prens'in işin bu yanından hiç mi hiç haberi yoktu. Aglaya'nın da öngöremediğı bir felaketti bu. Çok güzeldi bu akşam, Aglaya. Kızların üçü de fazla gösterişli değilse de çok şık giysiler giymişlerdi; saç tuvaletlerine de epeyce özendikleri belli oluyordu. Aglaya, Yevgeniy Pavloviç'le oturuyor, şakalar yapıyor, dostça bir söyleşi tutturmuş görünüyordu. Yevgeniy Pavloviç de, salondaki yüksek devlet görevlilerine saygısından olacak her zaman olduğundan daha ciddi duruyordu. Şu da var ki, sosyete çevreleri onu uzun zamandır tanır-
dı, genç olmasına karşın da kendilerinden sayarlardı. Bu akşam buraya şapkasının çevresine siyah bir krep sararak gelmesini Belokonskaya övgüyle karşıladı: Sosyetedede her yegen, böyle bir amcanın yasını tutmazdı; aferindi Yevgeniy'e! Yevgeniy Pavloviç'in bu davranışı Lizaveta Prokovyevna'nın da beğenisini kazanmıştı, ama sanki onu kaygılandıran başka bir şeyler vardı ve kafası onlara takılıp kalmıştı. Bu arada Prens, Aglaya'nın iki kez kendisine büyük bir dikkatle baktığını ve durumundan galiba hoşnut kaldığını fark etti. İçindeki mutluluğun gitgide büyüdüğünü hissediyordu. Lebedev'le görüşmesinden sonraki “fantastik” düşünce-

leri ve korkuları şimdi olmayacak, saçma, gülünç bir düş gibi görünüyordu gözüne. (Gerek biraz önce, gerekse bugün bütün gün, bilinçli ya da bilinçsiz en büyük dileği bu düşe inanmamak, kendini bu düşe kaptırmamaktı; ne yapıp etmeli, başarmalıydı bunu!) Pek az konuşuyordu Prens; ancak sorulara karşılık veriyordu; derken büsbütün sustu; öylece oturuyor ve son derece keyifli, mutlu, konuşulanları dinliyordu. Derken, tümüyle bir rastlantı sonucu ve sorulan bir soruya karşılık vermekten başka hiçbir amaç taşımaksızın, ağzını açtı.

VII

Prens N. ve Yevgeniy Pavloviç'le konuşmakta olan Aglaya'yı seyrediyordu, büyük bir mutluluk içinde... Derken bir ara, karşı köşede, "yüksek mevki sahibi" yaşlı kişiye heyecanla bir şeyler anlatmakta olan İngiliz özentisinin, Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in adını andığını duydu ve hemen bakışlarını o yanı çevirip onları dinlemeye başladı.

(...) ilinin büyük toprak sahiplerinin çiftliklerinde uygulanan "yeni düzen" ve bu nedenle çıkan birtakım karışıklıklardı konuşma konusu. Angloman epey neşeli şeyler anlatıyor olmalıydı ki, sonunda ihtiyar acı acı gülererek (...) ilindeki çiftliğini "yeni düzen" yüzünden nasıl satmak zorunda kaldığını anlattı: Sesli harfleri pek hoş bir şekilde vurgulayarak, sözcükleri uzata uzata, şarkı söyler gibi konuşuyordu; üstelik, paraya da ihtiyacı olmadığı halde yarı fiyatına satmıştı toprağını. Öbür yanda, sürekli zarar eden, harap durumda, üstelik de mahkemelik bir başka çiftlik için ise üste para ödüyordu. "Pavlişçev'in toprağı yüzünden de mahkemele-re düşmeyeyim diye, bırakıp kaçtım. Böyle bir iki miras daha kalsa resmen iflas ederim çünkü. Üç bin dönüm şahane bir topraktı orda benim payıma düşen!"

Birden Prens'in yanında biten Ivan Fyodoroviç, çevreye fazla duyurmadan:

"Şu... Ivan Petroviç," dedi, "rahmetli Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in akrabasıdır... sen de onun bir akrabasını bulmak istiyordun galiba..." O ana dek hep amiri olan generalle ilgilenen ve Prens'in epeydir bir köşede yapayalnız, suskun durmasından te-

dirgin olan Ivan Fyodoroviç, Lev Nikolayeviç'in bu konuşmayla ilgilendiğini fark edince, kendisini biraz konuşmaların içine çekmek ve böylece "yüksek kişiler"e bir kez daha göstermek için fırsat bildi bunu. O yüzden de Ivan Petroviç'in bakışlarını yakalar yakalamaz söze girdi:

"Lev Nikolayeviç ana babasını kaybedince, Nikolay Andreyeviç Pavlişçev evlatlık aldı kendisini."

"Çok sevindim," dedi Ivan Petroviç. "Hatta sizi hatırladığımı bile söyleyebilirim. Demin Ivan Fyodoroviç tanıştırtırken yüzünüz bana hiç yabancı gelmemesi dikkatimi çekmişti. Sizi çocukken, herhalde on-on bir yaşlarınızda falan görmüştüm, ama yine de görünüşünüz hiç değişmemiş. Yani çocukluğunuzdan pek çok çizgi..."

Prens büyük bir hayretle:

"Demek beni çocukken gördünüz?" dedi.

"Ah, çok yıllar önceydi bu..." dedi Ivan Petroviç. "Zlatoverhov'da, benim kuzenlerimin yanında oturuyordunuz siz o sıralar. Eskiden sık gelir giderdim oraya. Beni anımsamıyor musunuz? Herhalde anımsamıyorsunuzdur, çünkü... o aralar bir hastalık geçiriyordunuz sanki... hatta bir kez öyle şaşırttınız ki beni!..."

"Hiçbir şey anımsamıyorum," dedi Prens büyük bir coşkuyla.

Daha sonra, Ivan Petroviç'in son derece sakin, Prens'in gayet coşkulu bir iki açıklamaları daha oldu ve bu böylece, rahmetli Pavlişçev'in Zlatoverhov'daki çiftliğinde yaşayan ve Prens'in eğitimiyle bakımını üstlenen iki yaşlı kızın, Ivan Petroviç'in kuzenleri olduğu ortaya çıktı. Pavlişçev'in, evlatlığı olan Prens'e neden bu kadar düşkün olduğuna, başka birçok kişi gibi Ivan Petroviç de bir açıklama getiremiyordu. "Ne bileyim, o sıralar hiç aklıma gelmedi bunu sormak," diyordu Ivan Petroviç. Ama yine de kendisinin harika bir belleği olduğu ortaya çıktı, çünkü kuzenlerinden daha büyük olanın, Marfa Nikitişna'nın, eğitmeleri için ellerine teslim edilen küçük çocuğa çok sert davrandığını anımsıyordu. "Hatta bir seferinde uyguladığı eğitim sistemiyle ilgili olarak kendisiyle bağrışıp kavgaya ettik. Kabul edersiniz ki, küçük bir çocuk, üstelik hasta, böyle birini sürekli döverek, dayak atarak..." Küçük kuzeni Natalya Nikitişna ise, tam tersine, küçük çocuğa karşı alabildiğine şefkatliydi. "Bildiğim kadarıyla ikisi de (...) ilindeler," diye sürdürdü Ivan Petroviç. "Orada kendilerine Pavlişçev'den şahane

bir çiftlik kaldı. Ama şu anda sağ olup olmadıklarını bilmiyorum. Marfa Nikitişna, yanılmıyorsa, manastıra kapanmak niyetindeydi. Ama kesin bilemiyorum... bir başkası için de duymuş olabilirim bunu... ah, öyle ya, geçen gün bir doktorun karısı için söylüyorlardı bunu..."

Prens, yüreği duygu seliyle kabarmış, gözleri sevinçten ısıllı dinliyordu. Derken, büyük bir coşkuyla, altı aydır eyalette dolaşıp durduğunu ama bir türlü eski bakıcılarını arayıp bulma olanakları yaratamadığını; bu yüzden de kendini hiç ama hiç bağışlamayacağını söyledi. Her gün gitmek istediği halde durmadan birtakım engellere takılıp kalıyordu... Artık yeterdi, söz veriyordu kendine, en azından (...)’e gidecek ve kesinlikle bulacaktı onları! "Demek siz Natalya Nikitişna’yı tanıyorsunuz? Ne tatlı, ne aziz bir varlıktı! Marfa Nikitişna da... Kusura bakmayın ama Marfa Nikitişna hakkında yanılıyorsunuz bence! Evet, sertti, ama... böyle bir budalanın, yani benim o zamanki budalalığının (hi-hi!) sabrını taşırmaması da olanaksızdı... İnanması belki güç ama o sıralar bendeniz tam bir budalaydım (ha-ha!). Zaten siz beni gördüğünüze göre bilmeniz gerekir... İyi de, ben sizi niye hatırlayamıyorum acaba? Demek siz... hay Allah... demek siz gerçekten Nikolay Andreyeviç Pavlişçev’in akrabasıdır, ha?"

Prens’i gülümseyerek süzen İvan Petroviç:

"İ-na-nın bana," dedi.

"Hayır, bundan kuşku duyduğumdan sormadım... yani, elbette, böyle bir şeyden kuşkulanmak... (he-he!)... hatta şuncacık olsun (he-he!) kuşku duyabilmek olanaksız! Benim söylemek istediğim aslında Nikolay Andreyeviç Pavlişçev’in harika bir insan olduğuydu! İnanın bana, son derece yüce gönüllü bir insandı kendisi."

Prens tıkanır gibiydi... ya da daha doğrusu, ertesi gün Adelaida’nın, nişanlısı Prens Şç.’ye dediği gibi, "yüreğini dolduran tertemiz düşünceler"den boğuluyordu.

"Aman Tanrım!" diye bağırdı İvan Petroviç. "Gön-lü-yü-ce bir insanın akrabası olamaz mıyım ben yani?"

"Aman Tanrım!" diye bağırdı Prens; müthiş utanmış, telaşlanmıştı; telaşı, heyecanı giderek artıyordu. "Ben... yine saçmaladım! Ama... böyle olmalıydı, çünkü ben... ben... yine bu değildi söyleyeceğim! Hem zaten ben kim oluyorum bütün bu ilişkiler... böylesine önemli ilişkiler çerçevesinde! Hele böylesine yüce gönüllü bir

insanla karşılaştırılınca... O gerçekten gönlü yüce bir insandı, öyle değil mi? Öyle değil mi?"

Prens baştan ayağa titriyordu; bu ani heyecanın ve duygulanmanın, bu durup dururken, üstelik de konuşulan konuyla bağdaşmayacak ölçüde kapıldığı taşkın sevincin nedenini anlamak pek kolay değildi. Ne olursa olsun, şu anda ruh hali böyleydi Prens'in; hatta o şu dakikada birilerine karşı bir nedenle coşkulu, yürek buran minnet hisleriyle doluydu. Belki Ivan Petroviç'e, belki tüm konuklara karşı... "Aşırı mutlu"ydı. Sonunda Ivan Petroviç gözlerini dikip büyük bir dikkatle bakmaya başladı ona; "büyük adam" da aynı şekilde, dikkat kesilmiş, bakıyordu. Hele Belokonskaya, dudaklarını büzmüş, öfkeyle bakıyordu Prens'e. Prens N., Yevgeniy Pavloviç, Prens Şç., kızlar, hepsi konuşmalarını kesmişler, dinliyorlardı. Aglaya korkmuş gibiydi, Lizaveta Prokovyevna ise ürkmüş. Aslında kızlarla annelerinin durumları da bir tuhaftı: Prens'in bütün gece ağzını açmadan oturmasını isterlerken, şimdi onu bir köşede boynunu bükük, yazgısından hoşnut tek başına oturur görünce telaşa kapılmışlardı. Hatta Aleksandra bir ara usulca ona yaklaşıp, bütün salonu geçirerek öbür ucta kendi gruplarına, Belokonskaya'nın çevresindeki Prens N.'nin grubuna katmaya düşünmüştü. Durumun böyle olmasına karşın, Prens'in kendiliğinden bir şeyler söylemesi onları müthiş kaygılandırmıştı.

Ivan Petroviç, bu kez hiç gülmeden, son derece ciddi, ağırbaşlı bir tavırla:

"Çok haklısınız: Son derece mükemmel bir insandı!" dedi. "Evet evet, gerçekten harika bir insandı." Sustu, biraz düşündükten sonra ekledi: "Ayrıca değerli bir insandı!" Yine bir süre durdu, sonra, öncekinden de ciddi bir tavırla ekledi: "Son derece saygıya değer bir insandı örneğin. Öte yandan sizin böyle... şey yapmanız da çok hoş doğrusu..."

Yaşlı-büyük adam, bir şeyler anımsamaya çalışır gibi:

"Bu Pavlişçev..." dedi, "bir zamanlar...bir olay olmuştu... bir rahip olayı mı neydi... tuhaf bir olay... şimdi anımsayamıyorum... o Pavlişçev olmasın bu?"

"Evet, Cizvit rahibi Guro olayı," diye anımsattı Ivan Petroviç. "Bir de bunlar bizim en önde gelen, en değerli insanlarımız olacaklar! Nerden baksan soylu, varlıklı bir insan, üstelik kamerger olmuş, hizmete devam edecek olsa kimbilir nerelere yükselecek..."

Ama o ne yapıyor, Katolik olmak, Cizvit olmak için her şeyi bir yana atıyor; üstelik de bu işi hiç gizleyip saklamadan, açık açık, neredeyse bir tür sevinç duyarak yapıyor! Aslında... iyi oldu ölmesi; o sıra herkes böyle diyordu...”

Prens kendinde değil gibiydi.

“Pavlişçev... Pavlişçev mi Katolik oldu? Yo, olamaz bu!” diye bağırdı çılgın gibi.

“Olamazmı! Neden olmasın!” dedi İvan Petroviç, hep öyle ciddi. “Siz de kabul edersiniz ki, aziz Prens, bunlar biraz iddialı sözler. Sizin tabii rahmetliyle bambaşka bir ilişkiniz vardı... Kaldı ki kendisi gerçekten çok iyi yürekli bir insandı... o üçkâğıtçı Guro’nun başarısını da ben doğrusunu isterseniz buna yüklüyorum. Bu işle, özellikle de bu Guro’yla ne çok uğraşmam gerektiğini bir bilseniz!” Birden yaşlı “büyük” adama döndü: “Düşünebiliyor musunuz, mirasta hakları olduğunu iddia etmeye kalkıştılar ve doğrusu akıllarını başlarına getirebilmek için oldukça sert önlemlere başvurmak zorunda kaldım. Doğrusu hepsi de işinin erbabı adamlar! Hem de şa-şı-la-cak derecede! Ama Tanrı’ya şükür, Moskova’da olup bitiyordu bütün bunlar, tabii hemen Kont’a başvurdum... böylece akıllarını başlarına getirebildik...”

“Ne kadar üzüldüm, ne kadar şaşırdım bilemezsiniz!” diye Prens’in bağırdığı duyuldu yeniden.

“Üzgünüm; ama aslına bakacak olursanız o kadar da önemli şeyler değil bunlar. Biliyor musunuz, geçen yaz...” Birden, yeniden “önemli yaşlı”ya dönmüştü, “... Kontes K. de dediklerine göre yurtdışında bir Katolik manastırına girmiş. Ne oluyor bu bizimkilere, neden dayanamıyorlar, anlayamıyorum... Bu üçkâğıtçıların ellerine düşmeye görsünler... hele bir de yurtdışındalarsa...”

Yaşlı adam tam bir otorite tavrıyla:

“Bütün bunlar bizim yorgun olmamızdan,” diye mırıldandı. “Onların vaaz verme yöntemlerini de yabana atmamak gerek... etkileyici, kendine özgü... bir de insanın gözünü korkutmayı biliyorlar. Otuz ikiydi sanırım, Viyana’da beni de epeyce korkutmuşlardı... ama başarılı olamadılar... Sonuçta tabanları yağladığım gibi, ha-ha! Evet, resmen kaçtım!”

“Benim duyduğuma göre ise, iki gözüm,” diye atıldı birden Belokonskaya, “sen o sırada Cizvitlerden kaçmıyordun, yanında güzeller güzeli Kontes Levitskaya, Viyana’dan Paris’e gidiyordun.”

“Sonuçta yine Cizvitlerden kaçıyordum!” dedi ihtiyar, yılların gerisinden bu sevimli anıya gülümseyerek. Sonra hâlâ şaşkınlığını üzerinden atamamış, ağzı yarı açık konuşmaları dinlemekte olan Prens’e döndü; yaşlı adam kimi nedenlerden dolayı onu daha yakından tanımak istiyor gibiydi: “Siz çok dindar gibisiniz,” dedi, “gençler arasında pek rastlanmıyor artık buna...”

“Pavlişçev akıllı, pırl pırl bir insan ve gerçek bir Hıristiyandı,” dedi birden Prens. “Nasıl olur da Hıristiyanlık dışında bir dine geçebilir, anlayamıyorum?” Gözleri parlamaya başlamıştı, salondaki herkesin üzerinde şöyle bir göz gezdirdikten sonra: “Katoliklik, Hıristiyanlık dışı bir dindir!” dedi.

“O kadar da değil!” diye mırıldandı yaşlı adam ve şaşkınlıkla Ivan Fyodoroviç’i aradı gözleri.

Ivan Petroviç sandalyesinde dönerek:

“Nasıl yani,” dedi, “Katoliklik Hıristiyanlık dışı bir dindir? Hıristiyanlığa ait değilse, nereye ait peki?”

“Önce Hıristiyanlık dışı bir inanış olduğunu kabul edelim!” diye bağırdı Prens; müthiş heyecanlıydı ve nedense son derece sertti. “Bu, bir! İkincisi, Roma Katolikliği bence ateizmden de kötüdür; evet, benim düşüncem bu! Evet! Benim düşüncem bu! Ateizm hiç değilse yokluğu yüceltir; Katoliklik ise çarpıtılmış, aşağılanmış, karalanmış, gerçeğin tam tersi bir İsa’yı, anti-İsa’yı sunuyor insanlığa! İnanın bana, bu böyle! Bunlar benim bu yakınlarda edindiğim, bana da derin acılar veren kişisel inançlarım... Roma Katolikliği, tüm dünyada siyasal egemenliği ele geçirmezse ayakta duramayacağına inanıyor, bu yüzden de *Non possumus!** diye bağıyor. Bence Roma Katolikliği bir din bile değildir; o yalnızca Batı Roma İmparatorluğu’nun bir devamıdır... ve burada dinden başlayarak her şey bu düşünceye boyun eğer. Papa dünyayı ele geçirdi, dünyevi tahta çıktı, eline kılıcı aldı; o zamandan bu yana da kılıcın yanına yalan, dolan, fanatizm, kör inanç ve aklınıza gelebilecek başka her kötülüğü kattılar; insanların en kutsal, en saf, en yakıcı duygularıyla oynadılar; her şeyi... her şeyi para için... dünya iktidarı için sattılar! Anti-İsa öğretisi değil midir bu?! İnsanlığı doğruca ateizme götürmez mi böyle bir din! Ateizm buradan çıkmıştır zaten, Roma Katolikliğinden! Evet, ateizm onlarla başladı; onlara duyulan nefretle güçlendi; Katolik yalanlarının ve Ko-

(*) Yapamayız (elimizden gelmez)! (Lat.).

tolikliğin manevi güçsüzlüğünün ürünüdür ateizm! Ateizm! Bizde inanmayanlar yalnızca, Yevgeniy Pavloviç'in geçenlerdeki harika deyişle, köksüz kalmış bir kesimdir; Avrupa'da ise iş çıkırından çıkmış, geniş halk yığınları inanmamaya başlamıştır. Geçmişte bilgisizlik ve yalandı bunun nedeni, şimdiyse kiliseye ve Hıristiyanlığa duyulan nefret ve fanatizm!"

Prens soluk almak için durdu. Çok hızlı konuşuyordu. Rengi sararmış, soluksuz kalmıştı. Herkes ona bakıyordu. Sonunda yaşlı adam açık açık güldü. Prens N. saplı gözlüğünü çıkarıp gözlerini bir an ayırmadan Prens'e dikkatle bakmaya başladı. Alman şair bulunduğu köşeden çıkıp, yüzünde hain bir gülümsemeyle masaya yaklaştı.

Ivan Petroviç, canı sıkılmış, hatta bir şeylere üzülmüş gibi:

"Çok a-bar-tı-yor-su-nuz!" dedi, sözcükleri uzata uzata. "Oraların kiliselerinde de gerçekten saygıdeğer, er-dem-li din adamları var..."

"Ben kesinlikle özel birtakım kiliselerin tek tek temsilcilerinden söz etmedim. Ben Roma Katolikliğinden, onun özünden söz ettim. Roma'dır, benim sözünü ettiğim. Yoksa tümünden kilise yok sayılabilir mi? Ben asla böyle bir şey söylemedim!"

"Hay hay, ama bütün bunlar herkesin bildiği, hatta biraz da gereksiz, ilahiyatla ilgili şeyler, öyle değil mi?"

"Hayır, değil, hiç değil! İnanın bana, bir tek ilahiyatla ilgili şeyler değil bunlar! Sandığınızdan çok daha bize yakın, içimizde olan bir şey bu. Yanlışımız da zaten bunun bir tek ilahiyatla ilgili olduğunu sanmamızdan kaynaklanıyor. Sosyalizmi alalım: Özü, Katolikliktir; başka bir deyişle, Katolikliğin ürünüdür sosyalizm! Ve sosyalizm de, kardeşi ateizm gibi, Katolikliğin, dinin kaybolan manevi egemenliği yerine kendini geçirmek, insanlığın manevi susuzluğunu gidermeyi ve onu kurtarmayı İsa eliyle değil zor yoluyla gerçekleştirmek gibi ruhani açıdan ters, çelişik tutumlarının yarattığı umutsuzluktan doğmuştur. Zor yoluyla özgürlük! Kılıç ve kanla birleşme! Ne fark var aralarında? 'Sakın Tanrı'ya inanma, sakın mülk sahibi olma, sakın kişilik sahibi olma! *Fraternité ou la mort*,* iki milyon kelle!' Ne deniliyordu kitapta: 'Onları yapıp eylediklerinden tanıyacaksınız!'¹⁶ Bütün bunların bizim korkmamı-

(*) Ya kardeşlik ya ölüm! (Fr.).

16 "Yapıpeylediklerinden tanıyacaksınız onları." – İncil'den alıntı (Matfey, 7, 16).

zı gerektirmeyen, masum şeyler olduğunu düşünmeyin sakın; hemen saldırıyı püskürtmemiz, onlara karşı koymamız gerek! Hem de hemen! Ve bu direnişte, Batu'nın unuttuğu ve artık tanımadığı, bizimse onlara karşı koruyup sakladığımız İsa yücelip ışımalıdır. Cizvit oltalarına aptal birer yem gibi takılmaya bir son vermeli ve yüce Rus uygarlığıyla dikilmeliyiz karşılarına. Evet, artık karşılarına dikilmeliyiz! Ve kimse çıkıp da bize, az önce burda birinin dediği gibi, onların vaaz verme yöntemlerini yabana atmamamız gerektiğinden falan söz etmesin!..”

“Müsaade buyrun, müsaade buyrun!” dedi İvan Petroviç te-dirginlikle; gözlerini telaşla konuklarda dolaştırıyordu; korkmaya başlamış gibiydi. “Düşünceleriniz, kuşkusuz, son derece övgü-ye değer, ayrıca çok da yurtsever olduğunuz görülüyor; ancak, en üst düzeyde bir abartmayla karşı karşıya olduğumuzu da yadsıya-mayız... o bakımdan en iyisi bu konuyu burada böylece bırakıp...”

“Hayır, hiçbir abartma yok... hatta, tersine, hak ettiği kadar vurgulayamadığım kanısındayım... evet, bu böyle, çünkü ben yetersizim; bu düşünceyi hak ettiği şekilde vurgulayabilme gücün-de değilim...”

“Mü-sa-a-de buy-run!”

Prens sustu. Sandalyesinde kımıltısız, dimdik oturuyor, İvan Petroviç'e kor gibi yanan gözlerle bakıyordu.

“Sanırım, velinimetinizle ilgili olay sizi biraz derinden etkiledi,” dedi yaşlı-büyük adam; son derece sakindi, sesi de alabildiğine se-vecendi. “Çok ateşlisiniz. Belki yapayalnız olduğunuz için böyle-siniz. İnsanlar arasına katılsanız... sosyetenin sizin gibi harika bir delikanlıyı arasında görmekten sevinç duyacağına eminim... o za-man, heyecanınızın yatıştığını ve... bütün bunların o kadar karışık ve... sık karşılaşılan şeyler olmadığını ve... bizim aşırı doymuş-luğumuzdan ve... kısmen de can sıkıntısından kaynaklanan şeyler olduğunu görürdünüz...”

“Evet! Evet! Tam deddiğiniz gibi!” diye bağırdı Prens. “Gerçek-ten, harika! ‘Can sıkıntısından, yani canımız sıkıldığı için!’ Ama kesinlikle aşırı doymuşluktan değil, hatta tersine, susuzluktan... Evet, aşırı doymuşluk konusunda yanılıyorsunuz! Susuzluk da de-ğil hatta... kavrulma... içinin dışının cayır cayır yanması sözkonu-su burada! Bunu, insanı gülümseten, ufak çaplı bir şey olarak gör-memelisiniz... Bağışlayın, ama bunu hissedebilmek gerek! Bizim

insanımız kıyıya ulaştı mı, ulaştığı yerin kıyı olduğuna akli yattı mı, artık kimseler tutamaz onu! Peki, neden? Şimdi, Pavlişçev sizi şaşırtıyor, davranışını deliliğine ya da iyi yürekli oluşuna yoruyorsunuz; ama yanılıyorsunuz! Yalnız bizi değil, Avrupa'yı da şaşırtıyor, böylesi durumlarda karşımıza çıkan o ateşli, tutkulu Rus mizacı: Bir Rus Katolikliği benimserse kesinlikle Cizvitlere katılır; hem de en illegal olanı hangisiyse, ona katılır; ateist olursa, hemen ertesi gün, Tanrı'ya inancın zor yoluyla, yani kılıçla, dünyadan silinmesini talep etmeye başlar! Peki, neden? Neden bu taşkınlık, bu zaptedilmezlik, bu bir anda köpürüp coşma? Gerçekten bilmiyor musunuz? Çok basit: Kendine bir vatan bulmuştur da Rusumuz, ondan; burada göremediği, burada farkına varamadığı vatana orda bulmuştur ve bunun sevinci içindedir; kıyıya, karaya ulaşmıştır ve ilk iş, koşup toprağı öpmeye başlamıştır! Bir tek kibir denilen iğrençlik, takıntılı bir özsaygısı ya da kökeni kibir olan öteki iğrenç duygular değildir, Rus ateistlerini ve Cizvitlerini yaratan; onları yaratan asıl şey manevi acı, manevi susuzluk; yüce bir davaya, ayağını sağlam bir yere basmaya ve bir vatana duydukları hasrettir! Evet, vatan! Kendilerinininkini hiç tanımadıklarından artık ona inanmaz da olmuşlardır çünkü. Bir Rus, dünyadaki bütün öbür insanlardan çok daha kolay ateist olur! Üstelik ateist olmakla da kalmaz, ateizmi bir din gibi görür ve ona inanır, inandığı şeyin hiç olduğunu, yokluk olduğunu unutarak. Bizim susuzluğumuz böyle bir susuzluktur işte! 'Ayağını basacak yeri olmayanın, Tanrısı da olmaz!' Bana ait değil bu söz. Yolculuklarımdan birinde karşılaştığım eski din yanlısı¹⁷ bir tüccardan duymuştum. Daha doğrusu şöyleydi galiba söylediği: 'Öz toprağından vazgeçen, Tanrı'dan da vazgeçer!' İyi eğitim almış Rusların Hristovluk'a bile yönelmeleri düşündürücü değil mi? Öte yandan, neden dolayı nihilizmden, Cizvitlikten ya da ateistlikten kötü olsun ki Hristovluk?¹⁸ Belki de

17 "Eski din yanlısı" (Rusçası: *staroobryadets*) – Rusya'da 17. yüzyılda yapılan kilise reformunu benimsemeyen ve resmi Ortodoksluğa muhalefet eden, ona cephe alan dinsel grup ve topluluklardan olan kimse. 1906 yılına dek Çarlık polisince izlenen "*Staroobryadçestvo*" (eski dincilik) üyeleri, kendi aralarında pek çok ayrı kiliselere bölünmüştü (Papazlılar, Papazsızlar vb.).

18 Rusya'da 17. yüzyılda doğmuş bir mezhep. "Ruhani Hristiyanlar" olarak da anılırlar. "Ruhlar âlemi"yle doğrudan temas kurmanın mümkün olduğuna, Tanrı'nın "İsa", "Meryem" gibi müminler yoluyla vücut bulacağına inanırlar; zikir törenlerinde sık sık ekstaz haline geçerler.

daha derindir! Görüyor musunuz, hasret, alıp nerelere götürüyor insanı! Susuzluktan ciğerleri yanmış Kolomb'un yol arkadaşlarına 'Yeni Dünya'nın kıyılarını açın! Rus insanına Rus 'dünya'sını açın! Bırakın, toprağın bağrında kendinden gizlenen bu altını, bu hazinayı bulsun! İnsanlığın yenilenişinin ve yeniden doğuşunun belki de yalnızca Rus düşüncesi, Rus Allah'ı ve Rus İsa'sıyla gerçekleşeceğinden söz edin ona! Söz edin ki, inanılmaz güçlü, ama güçlü olduğunca da doğrucu, bilge, duygulu, sevecen dev, şaşkın ve korkmuş dünyanın gözleri önünde ayağa kalksın! Evet, korkmuş dünya... çünkü onların bizden tek bekledikleri kılıç, kılıç ve zorbalık; çünkü barbarlıktan başka bir şey görmemişler bizden, o nedenle de, bunlardan başka şey beklenmez diye düşünüyorlar. Bu bugüne dek böyle olduğu gibi, bundan sonra da böyle olacak! Hatta daha da artarak ve..."

Ama tam bu noktada söylevciyi söylevini kesmek zorunda bırakan beklenmedik bir şey oldu. Bütün bu yabanıl tirat, bu tutkulu, tedirgin söz sağanağı, bu yerinde duramayan, coşkuyla savrulan düşünceler, tehlikeli bir şeyin, durduk yerde —öyle ya, ortada bir şey yok gibiydi— böylesine bir coşkuya kapılan genç adamın ruh halinde özel bir durumun habercisi gibiydi. Salondaki tanıdıkları Prens gibi son derece ihtiyatlı, hatta ürkek birinin, kimi özel durumlarda pek az insanın gösterebileceği doğru davranışı sezgileriyle ortaya çıkarabilen, son derece ince, terbiyeli birinin, bu görgü kurallarına tümüyle aykırı çıkışını korkuyla, utanç dolu bir şaşkınlıkla izlemişlerdi. Onun neden böyle bir şeye kalkıştığını da anlayamadıkları belliydi. Pavlişçev'e ilişkin söylenenler miydi yani bu taşkınlığın nedeni? Salonun bayanlar köşesinden ona bir deliye bakar gibi bakıyorlardı. Belokonskaya daha sonra, "Bir dakika daha sürse, bırakıp kaçacaktım," diye itiraf etmişti. "İhtiyarcıklar" tam anlamıyla sersemlemiş gibiydiler; Ivan Fyodoroviç'in amiri olan generalin yüzü asıktı, oturduğu yerden ters ters bakıyordu çevresine. Teknik-albay kımıltısız oturuyordu yerinde. Alman'ın rengi atmıştı, ama yine de yüzünde sahte bir gülücük, başkalarını gözlüyordu: Acaba başkalarının tepkisi neydi? Aslında bütün bunlar, "bütün bu skandal", son derece doğal, olagan bir yöntemle, üstelik de bir dakika gibi kısa bir süre içinde "hal yoluna" konabilirdi. Son derece şaşırان, ama yine de herkesten önce kendini toparlayan Ivan Fyodoroviç birkaç kez

Prens'i durdurmayı denemiş, başarılı olamayınca da bu kez kesin bir kararla onun bulunduğu köşeye doğru yürümeye başlamıştı. Bir dakika daha geçseydi, Prens'in hastalığını bahane ederek, –ki belki bahane sözü bile fazlaydı burada, gerçekten hasta olabilirdi Prens... ve Ivan Fyodoroviç buna bütün kalbiyle inanıyordu.– koluna girip Prens'i dostça dışarı çıkaracaktı. Ama her şey bambaşka bir yönde gelişti.

Daha en başta, salona girdiği anda, Aglaya'nın kendisini onca korkuttuğu Çin vazosundan olabildiğince uzağa oturmuştu Prens. Tuhaf ama, Aglaya'nın dünkü sözlerinden sonra, vazunun ne kadar uzağında durursa dursun, nice çabalarsa çabalasın yine de o vazoyu kıracağına ilişkin garip bir önsezi çöreklenmişti içine. Öyle de oldu. Akşam ilerledikçe başka bazı güçlü, pırıltılı izlenimler –ki bunlardan daha önce söz etmiştik– ona bu önsezisini unutturur gibi oldu. Pavlişçev'den söz edildiğini duyması üzerine Ivan Fyodoroviç'in bunu fırsat bilip amirine bir kez daha takdim etmek için kendisini Ivan Petroviç'in yanına götürünce Prens masaya yakın duran koltuğa oturdu. Oturduğu koltuğun hemen arkasında, özel bir ayak üzerinde... o duruyordu: o... kocaman ve gerçekten çok güzel Çin vazosu Prens'in dirseğinin hemen birkaç santim gerisindeydi!

Son sözünü söylerken birden yerinden kalkan Prens kolunu biraz ihtiyatsızca... ta omuzdan savurdu... ve salonda toplu bir çığlık koptu! Vazo önce, ihtiyarlardan hangisinin başının üzerine düşeyim diye kararsızlık geçiriyormuş gibi olduğu yerde ileri geri sallandı, sonra ters tarafa, korku içinde kendini geriye atan Alman'ın bulunduğu yana doğru devrildi. Şangırtı, çığlıklar, değerli nesnenin yere saçılan kırık parçaları, korku, şaşkınlık... Prens'in halini anlatabilmekse çok zor, belki gerek de yok buna! Yalnız, tam vazoyu kırdığı anda kapıldığı, kendisini çok şaşırtan ve bütün öteki karmaşık duygular kalabalığı arasından sıyrılıp çıkan garip bir duygudan söz etmemiz gerekiyor sanırız burada. Utançtan, skandaldan, korkudan ve olayın beklenmedikliğinden çok, kehanetin gerçekleşmesi şaşırtmıştı onu! Bu kadar etkilenecek ne vardı bunda, kendine de açıklayamıyordu; yalnız derinden etkilendiğini, yüreğinin en derinlerine dek sarsıldığını hissediyor, mistik denebilecek bir korku içinde, donakalmış gibi duruyordu. Bir an daha geçince önünde her şey açıldı, genişledi, ferahladı; korkunun ye-

rini ışık ve sevinç aldı; soluğu kesilir gibi oldu... ama bir an sürdü bu, sonra geçti. Tanrı'ya şükür bu o değildi! Derin bir soluk alıp çevresine bakındı.

Çevresindeki telaşa hiçbir şey anlamıyormuş gibi bakıyordu; daha doğrusu her şeyi anlıyor, her şeyi görüyordu ama masalların görünmeyen adamıymış gibi, bütün bu telaşlı insanlarla hiç ilgisi olmayan özel biriymiş gibi izliyordu çevresini. Kırkların toplandığını görüyor, kulağına hızlı birtakım konuşmalar çarpıyordu; Aglaya'nın yüzünde renk diye bir şey kalmamıştı ve kendisine çok tuhaf bir şekilde bakıyordu: Bakışlarında nefretten de, öfkeden de iz yoktu; korkmuş gözlerle bakıyordu ona, ama aynı zamanda son derece sevecendi bakışları; başkalarına bakarken ise ateş saçıyordu gözleri. Birden yüreğinde tatlı bir sızı duydu Prens. Sonra, büyük bir şaşkınlıkla, herkesin oturmuş olduğunu gördü; hiçbir şey olmamış gibi gülüşenler bile vardı! Bir dakika sonra gülüşmeler büsbütün arttı; ona bakarak gülüyorlardı: onun taş kesilmiş gibi şaşkın duruşuna... Ama dostçaydı gülüşleri, neşe doluydu. Başta Lizaveta Prokovyevna, hepsi ona bir şeyler söylüyor, gülümsüyorlardı: çok hoş, çok tatlı şeylerdi söyledikleri. Birden İvan Fyodoroviç'in dostça omuzuna vurduğunu fark etti; İvan Petroviç de oturduğu yerden gülümsüyordu; ama en hoşları, en cana yakınları yaşlı-büyük adamdı: Tıpkı korkmuş küçük bir çocuğu yatıştırır gibi, bir yandan usul usul bir şeyler söylüyor, bir yandan da Prens'in bir elini tutmuş, hem hafifçe sıkıyor, hem de öbür elinin parmak uçlarıyla hafif hafif vuruyordu. Prens'in müthiş hoşuna gitti bu; sonunda ihtiyar onu yanına, hemen dibine oturtunca Prens sevgiyle onun yüzüne baktı. Bakıyor... ama nedense konuşamıyordu, soluğu kesiliyordu sanki. Öyle hoşuna gidiyordu ihtiyarın yüzüne bakmak!

"İnanamıyorum!" diye mırıldandı sonunda. "Gerçekten bağışlıyor musunuz beni? Siz de... siz de mi Lizaveta Prokovyevna?"

Gülüşmeler iyice arttı. Prens'in gözüne yaşlar hücum etti. İnanamıyordu olanlara. Büyülenmiş gibiydi.

"Doğrusunu söylemek gerekirse, güzel bir vazoydu," dedi İvan Petroviç. "Neredeyse... on beş yıldır... evet, on beş yıldır görürdüm onu burda!"

"Amaan, başka derdiniz mi yok!" dedi Lizaveta Prokovyevna, neredeyse bağırır gibi. "İnsanın bile sonu gelirken, kilden çanak mı kazık çakacaktı dünyaya!" Bir an durdu, sonra içten bir korkuyla

ekledi: "Ama sen de çok kötü oldun, Lev Nikolayeviç! Cidden korkuttun beni! Hadi, tamam artık, cancağızım; yeter, bitti..."

"Her şeyi bağıslıyor musunuz? Vazo dışında her şeyi?" Yerinden kalkmaya davrandı Prens, ama ihtiyarcık kolundan çekip onu yerine oturttu. Sonra da eğilerek masanın karşı yanında oturan Ivan Petroviç'e:

"C'est très curieux et c'est très sérieux!"* diye fısıldadı, ama oldukça yüksek sesli bir fısıltıydı bu ve Prens söyleneni herhalde duymuştu.

"Kimseye kırıcı bir şey yapmadım mı yani? Ah bunu düşünmenin bile beni nasıl mutlu ettiğini anlatamam size! Ama zaten böyle olması gerekmez miydi! Nasıl kırıcı bir şey yapabilirim ben burdaki insanlara? Böyle düşünmekle bile sizi kırıyorum, öyle değil mi?"

"Sakin olun dostum, büyütülecek bir şey yok. Teşekkür etmenize de gerek yok; duygunuz hoş, ama abartmaya gerek yok."

"Teşekkür değil, sizlerden duyduğum hayranlık benimkisi. Sizlere bakınca mutlulukla doluyor yüreğim. Aptalca şeyler belki söylediklerim... ama konuşmak, açıklamalarda bulunmak ihtiyacı duyuyorum. En azından kendime duyduğum saygı adına..."

Kesik, kopuk, karışık, bulanık, telaşlı, sıtmalılı... Prens'in içi ancak bu sözcüklerle anlatılabilirdi. Büyük olasılıkla söylediklerinin çoğu, söylemek istedikleri değildi. Biraz daha konuşmaya izin ister gibi bakışlarını konuklar üzerinde dolaştırırken Belokonskaya'yla göz göze geldi.

"Devam et, cancağızım," dedi Belokonskaya. "Çekinme, konuş... yalnız dikkat et, soluğun tıkanmasın. Demin bir tıkandın, bak neler oldu! Hiç çekinme, konuş! Bu beyler senden çok daha acaiplerini görmüşlerdir, onun için onları şaşırtabilmen zor. Aferin sana, çok bilgilisin! Ama işte şu vazoyu kırıp bizi korkuttun."

Prens gülümseyerek dinliyordu Belokonskaya'yı. Birden yaşlı-büyük adama döndü:

"Üniversite öğrencisi Podkumov'la memur Şvabrin'i üç ay kadar önce sürgüne gönderilmekten siz kurtarmıştınız, değil mi?"

Hafiften kızaran ihtiyar, Prens'i sakın olmaya çağıran bir şeyler mırıldandı.

"Sizin de," dedi Prens, bu kez de Ivan Petroviç'e dönerek, "(...) eyaletinde, kendilerine özgürlüklerini vermenize karşın başınıza

(*) Çok ilginç, çok ciddi! (Fr.).

tatsız işler açan serflerinize, evleri yandığı için bedava kereste dağıttığınızı duydum.”

“A-bar-tı-yor-lar, efendim!” diye mırıldandı Ivan Petroviç, ama kurumlanmayı da ihmal etmedi. Ancak bu kez çok haklıydı, Ivan Petroviç, “abartıyorlar” derken; gerçekten “abartıyorlar”dı; Prens’e kadar ulaşan bu söylentinin aslı yoktu.

Prens birden aydınlık bir gülümsemeyle Belokonskaya’ya döndü:

“Hele siz, Prens! Lizaveta Prokovyevna’nın bir mektubu üzerine altı ay önce Moskova’da beni nasıl da öz oğlunuz gibi kabul etmiş ve bana hiç unutamayacağım bir öğüt vermişsiniz! Hatırlıyor musunuz?”

“Nedir senin derdin, cancağızım!” dedi Belokonskaya; kızgın gibiydi. “İyi bir insansın, ama gülünç oluyorsun. Eline iki kuruş tutuşturmuşlar, sanki hayat bağışlamışlar gibi teşekkürler edip duruyorsun. Bunun övgüye değer bir davranış olduğunu sanıyorsan, yanılıyorsun; iğrenç bir şey.”

Büsbütün öfkelenecek gibiydi, ama birden gülmeye başladı; içtenlikli, tertemiz bir gülüştü bu. Onun güldüğünü görünce Lizaveta Prokovyevna’nın yüzü aydınlandı. Ivan Fyodoroviç de rahatladı. Hatta sevincinden, Belokonskaya’nın pek hoşuna giden sözlerini yinelemeye başladı:

“Dediğim gibi, bu Lev Nikolayeviç cins adam... yani öyle bir adam ki... demek istediğim... yani, Prens’in de dediği gibi bir de tıkanması olmasa...”

Bir tek Aglaya üzüntülü gibiydi; yüzü hâlâ –herhalde öfkesinden– alev alev yanıyordu.

Yaşlı-büyük, Ivan Petroviç’e dönerek:

“Gerçekten pek sevimli bir çocuk,” dedi.

“Buraya gelirken şuramda bir sızı vardı,” diye yeniden söze başladı Prens; gitgide artan bir canlılık, coşku ve heyecanla konuşuyor, konuşması gitgide hızlanıyordu. “Ben... ben... sizden korkuyordum... ve kendimden. Daha çok da kendimden. Buraya, yani Petersburg’a dönerken kendi kendime söz vermiştim: Benim de üyesi olduğum, doğuştan ön saflarında bulunduğum o köklü, öncü, büyük insanları ne yapıp edip görecektim. Şu anda burada kendim gibi Prenslere oturuyorum, öyle değil mi? Sizleri tanımak istiyordum ve bu gerekliydi benim için; çok, çok gerekliydi!.. Sizler hakkında öyle şeyler duydum ki... ama iyi olmaktan çok kötü

şeylerdi bunlar. Küçük, ayrıksı ilgileriniz, geri kalmışlığınız, kültürsüzlüğünüz, gülünç alışkanlıklarınız... sizler hakkında öyle çok şey yazılıyor, konuşuluyor ki! Bugün buraya büyük bir merak ve heyecanla geldim; sonunda kendi gözlerimle görüp kesin bir kanıya varacaktım: Rus toplumunun en üst tabakası gerçekten de, elinden yalnızca ölmek gelen, yavaş yavaş ölmekte olduğunu fark etmeyerek, geleceğin... insanlarıyla küçük, kıskanç didişmeler içinde olan bir işe yaramaz, zamanını tamamlamış, sonsuz yaşam özünü yitirmiş insanlar topluluğu mudur? Ben eskiden de pek inanmazdım bu düşüncelere, çünkü bizde hiçbir zaman yüksek tabaka diye bir şey olmamıştır; tabii saray çevrelerini saymazsak, yani saray üniforması giyenler ya da... rastlantıyla onların arasına katılanlar... şimdi tümüyle yok oldu bunlar herhalde?"

Ivan Petroviç zehirli bir gülümsemeyle:

"Pek sayılmaz," dedi.

Belokonskaya da kendini tutamadı:

"Başladı yine!"

Yaşlı-büyük adam bir kez daha uyarmak gereğini duyarak, usulca:

*"Laissez le dire,** baksanıza, tir tir titriyor" dedi.

Prens tümüyle kendinden geçmişti:

"Oysa ben ne gördüm? Harika insanlar! Akıllı, iyi yürekli insanlar! Benim gibi bir çocuğu okşayan, dinleyen bir ihtiyar... anlayışlı, bağışlamayı bilen insanlar... İyi yürekli Rus insanlar... benim... orda tanıdıklarımın daha kötü olmayan, yani belki onlar kadar iyi ve içten insanlar... Nasıl sevinçli bir şaşkınlık içinde olduğumu düşünebiliyor musunuz! Ah, izin verin de, bunları anlatayım size! Dünyada her alanda özün kurduğuna, kalanın yalnızca dışsal şeyler, köhnemiş şekiller olduğuna ilişkin öyle çok şey duydum ki, zamanla buna inanmaya da başladım; ama şu anda bizde böyle bir şeyin olamayacağını görüyorum. Bunlar başka bir yerlerde böyle oluyor olabilir, ama bizde olmaz. Yani şimdi sizin hepinizin Cizvit ve yalancı olduğunuz söylenebilir mi? Demin Prens N.'nin anlattıklarını dinledim: Saflık, tertemizlik, esin dolu bir mizah ve gerçek iyi yüreklilik anıtiydi sözleri. Yüreği ve dehası çoraklaşmış biri böyle konuşabilir miydi? Siz nasıl ölü olabilirmişsiniz: Hiç cetsetler sizin bana gösterdiğiniz davranışı gösterir mi? Gelecek için,

(*) Bırakın konuşsun (Fr.).

umut etmek için birer veri değil mi bütün bunlar? Hiç böyle insanlar anlayışsız ve geri kalmış olabilirler mi?"

Yaşlı adam gülümseyerek:

"Bir kez daha sakın olmanızı rica ediyorum sizden," dedi. "Bir başka görüşmemizde doya doya konuşuruz bu konuları, hatta ben de seve seve..."

Ivan Petroviç oturduğu koltukta sıkıntılı sesler çıkararak yan döndü; Ivan Fyodoroviç de rahat değildi, kımıldanıp duruyordu yerinde; amiri olan general, yaşlı-büyüğün karısıyla konuşmaya başlamıştı, Prens'e hiç aldırış ettiği yoktu; ama yaşlı-büyüğün karısı sık sık Prens'e bakıyor, sözlerine kulak veriyordu.

Prens yeniden hummalı bir atılışla, yaşlı-büyüğe:

"Hayır, bildiğiniz gibi değil, konuşursam daha iyi olacak!" dedi; sanki özel bir güven duyuyordu ona, hatta ortak bir gizi paylaşıyorlardı sanki. "Aglaya Ivanovna dün bana konuşmayı yasakladı; hatta hiç girmemem gereken konuları bile sıraladı; o konularda gülünç olduğumu biliyor çünkü. Yirmi yedi yaşımdayım, ama biliyorum ki, çocuk gibiyim. Düşüncelerimi dile getirme hakkına sahip değilim; bunu ne zamandır söylerim. Yalnız Moskova'dayken Rogojin'le açık açık konuşurduk... Puşkin okurduk onunla, her şey okurduk; Rogojin bir şey bilmezdi, hatta Puşkin adını bile duymamıştı. Gülünç görünüşüm nedeniyle düşüncelerimin, *ana düşüncemin* değerini yitireceğinden korkarım hep. Hareketlerim gerektiği gibi değil; hep gerekenin tersi hareketi yapıyorum, bu ise bana gülünmesine, dolayısıyla dile getirdiğim düşüncenin değerinin yitmesine neden oluyor. Ölçü duygusu da yok; oysa bu çok önemli bir şey, hatta en önemli şey... Biliyorum, yapmam gereken en iyi şey bir köşede sessizce oturmak. Konuşmadan durduğum zaman hem daha akıllı görünüyor, hem de daha etraflıca düşünebiliyorum. Ama şimdi konuşursam daha iyi olacak. Bana öyle güzel bakıyorsunuz... ve yüzünüz öyle güzel ki... kendimi tutamıyor, konuşmak istiyorum! Oysa dün Aglaya Ivanovna'ya bugün bütün akşam ağzımı açmayacağıma söz vermiştim!"

"Vraiment?"* dedi yaşlı adam gülümseyerek.

"Ama zaman zaman böyle düşünmemin doğru olmadığını düşünüyorum. Yani hareketlerim gerektiği gibi değil, derken. İçtenlik, hareketin yerini tutmaz mı?"

(*) Gerçekten mi? (Fr.).

“Bazen.”

“Her şeyi açıklamak istiyorum sizlere, her şeyi, her şeyi, her şeyi! Ah, evet! Benim herhalde bir ütopyacı olduğum düşünüyorsunuz? Ya da bir ideolog? Ah, hayır, inanın, o kadar basittir ki düşüncelerim... İnanmıyor musunuz? Gülüyorsunuz? Biliyor musunuz, bazen çok, ama çok alçalırım, çünkü inancımı yitiririm. Demin de buraya gelirken, ‘Onlarla nasıl konuşmalı? Nerden başlamalı ki beni birazcık olsun anlayabilsinler?’ diye düşünüp duruyordum. Nasıl korktum! Ama sizin adınıza daha çok korktum! İyi ama niçin korkuyordum, ayıp değil miydi korkmak? Varsayın ki, bir akli başında insana kıyamet kadar geri, kötü yürekli insan düştü, ne çıkar bundan? Ama ben burada canlı malzemeler bulduğum için çok sevinçliyim. Gülünçsek gülüncüz, bundan ne diye utanalım ki, öyle değil mi? Gülünç olduğumuz kesin; yalnız gülünç de değil: Havaiyiz, kötü alışkanlıklarımız var, sıkılıyoruz, bakmayı bilmiyoruz, anlamayı bilmiyoruz, hepimiz böyleyiz, hepimiz, siz de, ben de, onlar da! Gözünüzün içine baka baka sizlere gülünç olduğunuzu söylüyorum, ama siz bana kırılmıyorsunuz? Yoksa siz malzeme değil misiniz? Biliyor musunuz, gülünç olmak bence bazen güzeldir, hatta çok güzeldir: İnsan o zaman birbirini daha çabuk bağışlar, daha çabuk barışır. İnsan bir anda her şeyi anlayamaz, yani işe mükemmelden başlanamaz. Mükemmele ulaşabilmek için önce pek çok şeyi anlayamamış olmak gerekir! Bir şeyi hemencecik anlayayım dediniz mi, iyi anlayamazsınız. Bunu ben sizlere, bunca şeyi anlamış ve anlamamış olan sizlere söylüyorum. Artık sizler adına korkmuyorum... Bir çocuğun çıkıp sizlerle bu şekilde konuşmasına kızmıyorsunuz, değil mi? Elbette kızmıyorsunuz! Ah, tabii ya, siz sizi kıranları unuttuğunuz, bağışladığınız gibi, sizi hiç kırmamış olanları da unuttur, bağışlarsınız! En zoru budur: Bizi hiç kırmamış olanları bağışlamak; çünkü onlar bizi kırmadıklarına göre yakınmamız temelsiz kalmış olacaktır. İşte buraya gelirken, siz yüksek kişilerden beklediğim, hep söylemeye telaşlandığım, ama bir türlü nasıl dile getireceğimi bilemediğim şey buydu. Gülüyorsunuz, Ivan Petroviç? Benim aslında *ötekiler* adına korktuğumu, *onların* avukatlığını yapacağımı, demokrasi ve eşitlik söylevi verdiğimi düşünüyorsunuz?” Sinirli sinirli güldü; kısa, kesik, tutkulu gülüşler görülüyordu yüzünde sık sık. “Sizler adına korkuyorum, hepiniz, hepimiz adına! Çok eski bir soydan gelen bir prensim ve burada prenslerle birlikteyim. Hepimizin kurtuluşu

için, bütün tabakamızın, katmanımızın hiçbir şey anlamadan, her şeye sövüp sayarak ve hep kaybederek yok yere karanlıkta yitip gitmemesi için söylüyorum. Öncü olmak, yönetmek dururken neden kaybolalım ve yerlerimizi başkalarına bırakalım. Öncü olalım, yönetici olalım. Yönetici olmak için, hizmetli olalım.”

Öyle ateşlenmişti ki, sık sık fırlayıp koltuğundan kalkmak istiyordu, ama ona bakarken bakışları gitgide daha çok kaygılanmaya başlayan yaşlı adam engel oluyordu kendisine.

“Dinleyin! Konuşmak pek hoş bir şey değildir, biliyorum. Basit bir örnek konuşmaktan çok daha iyidir... ya da basit bir başlangıç... Ben de böyle basit bir başlangıç yapıyorum... Nasıl olur da insan mutsuz olabilir, mümkün müdür böyle bir şey? Bir kez tatmışsam mutluluğu acı, keder nedir ki benim için? Biliyor musunuz, bir ağacın önünden geçeceksiniz ve mutlu olmayacaksınız, böyle bir şeyi anlayamam ben. Bir insanla konuşacaksınız ve mutlu olmayacaksınız!? Ah, anlatamıyorum... her adımda ne güzelliklerle karşılaşılıyor, yolunu yitirmiş bir insanın bile güzel bulacağı ne güzelliklerle! Bir çocuğa bakın, güneşin doğuşuna, büyüyen bir ota bakın... ve size bakan, sizi seven gözlere bakın...”

Prens epeydir ayakta konuşuyor, yaşlı adam da korku dolu gözlerle bakıyordu ona. Herkesten önce durumun farkına varan Liza-veta Prokovyevna, ellerini cırparak “Aman Tanrım!” diye bağırdı. Aglaya hızla Prens’e doğru atıldı ve onu kollarına almaya başladı. “Ruhu sarsılmış, alaşağı olmuş” zavallıdan yükselen yabanıl cılgılığı duydu Aglaya; yüzü dehşet ve acıdan çarpılan hasta yere, halının üzerine uzatıldı; biri çabucak bir yastık yetiştirdi başının altına.

Kimse beklemiyordu böyle bir şeyi. On beş dakika kadar sonra Prens N., Yevgeniy Pavloviç, yaşlı adam akşamı yeniden canlandırmak istedilerse de, yarım saat sonra herkes dağılmaya başladı. Duygu dolu pek çok şey söylendi, yazıkların, düşünceler sıralandı... Bu arada Ivan Petroviç, “Genç adam herhalde slavsever ya da onun gibi bir şey... yani tehlikeli bir düşüncesi yok,” dedi. Yaşlı-büyük hiçbir şey söylemedi. Yalnız, daha sonra, olayın üzerinden iki üç gün kadar geçtikten sonra herkes biraz gücenik gibiydi; Ivan Petroviç hatta epey içerlemişe benziyordu. General Yepançin’in amiri olan general bir süre Ivan Fyodoroviç’e soğuk davranmıştı. Ailenin “koruyucusu”, yaşlı-büyük, ailenin babasına öğüt türünden bir şeyler söyledi; ayrıca, övünçle, Aglaya’nın geleceği-

le çok, ama çok yakından ilgilendiğini söyledi. Gerçekten de iyi bir insandı bu. Akşam boyunca Prens'e gösterdiği ilginin nedenleri arasında, Prens'le Nastasya Filippovna arasında geçen olaylar da vardı; bu olaylara ilişkin olarak kulağına bir şeyler çalınmıştı ve duyduklarını çok ilginç bulduğu için, sorular sorarak daha çok şey öğrenmeye çalışmıştı.

Belokonskaya ayrılırken Lizaveta Prokopyevna'ya:

"Ne diyeyim: hem iyi, hem de kötü," dedi. "Ama daha çok kötü gibi... Kendin de görüyorsun nasıl biri olduğunu: resmen hasta!"

Lizaveta Prokopyevna içinden kesin kararını verdi: Prens, damat olarak "kabul edilemez" biriydi; aynı gece, hatta, o sağ oldukça, Prens'in asla Aglayacağıнын kocası olamayacağına ant içti. Sabah bu kararla kalktı. Ama öğleyin, saat bire doğru, sofrada, tam bir çelişki içinde olduğunu fark etti.

Kız kardeşlerinin çekinerek sordukları bir soruya Aglaya birden çok soğuk, çok küstah bir karşılık verdi:

"Ona hiçbir zaman söz vermiş değilim; hiçbir zaman nişanlım olarak da görmedim kendisini. Herhangi bir yabancından öte bir anlamı yok benim için!"

Lizaveta Prokopyevna birden parladı:

"Bu kadarını beklemezdim senden Aglaya! Onun uygun bir koca adayı olmadığını biliyor ve işlerin böyle sonuçlanmasına da seviniyorum; yine de, senden hiç beklemediğim sözler bunlar! Ben senden bambaşka şeyler beklerdim! Ben olsam dün ordakilerin hepsini kovar, bir tek onu alıkordum; öyle bir adam, Prens!"

Birden durdu: Kendi sözlerinden ürkmüş gibiydi. Şu anda kızına ne büyük haksızlık ettiğinin farkında değildi! Aglaya, kafasında nicedir kesinleştirmişti kararlarını; yalnızca uygun zamanın gelmesini bekliyordu; o nedenle de uluorta söylenen her söz, her özensiz ima, anırtırma kendisini derinden yaralıyordu.

VIII

O sabah Prens de içinde tatsız bir önsezinin ağırlığını duyuyordu; hastalığı olabilirdi bunun nedeni, ama onu asıl üzen, nereden kaynaklandığını bulamadığı derin hüzündü. Gerçi ağır, kahredici bir olgu apaçık önünde duruyordu; ama duyduğu hüzün bu açık ger-

çekten ve onun anımsayabildiği ve kavrayabildiği her şeyden çok daha derinlere uzanıyor gibiydi ve Prens bunun altından tek başına kalkamayacağını anlıyordu. O gün başına, kesin birtakım sonuçlar doğuracak olağanüstü bir şey geleceğine ilişkin beklentisi yavaş yavaş kökleşmeye başlıyordu içinde. Dünkü sara nöbetini hafif atlatmıştı. Biraz kaygı, biraz da baş ağrısıyla bedeninde hafif sızılar dışında pek bir şeyi yoktu. İçinde bir ezginlik duyuyorsa da kafası tıkr tıkr çalışıyordu. Sabah oldukça geç uyandı ve hemen dün akşam olanları anımsadı; çok da net değildi anımsadıkları, ama yine de nöbet geçirmesinden yarım saat kadar sonra kendisini eve getirip yatırdıklarını anımsayabiliyordu.

Sağlık durumu hakkında bilgi almak için Yepançinlerin birini gönderdiklerini öğrendi. On bir buçuk gibi, bir başkası uğradı. Prens buna sevindi. Onun nasıl olduğunu görmek ve bir şeye ihtiyacı olup olmadığını anlamak için yanına ilk gelen Vera Lebedeva oldu; genç kız Prens'i görür görmez ağlamaya başladıysa da Prens kendisini yatıştıınca geniş geniş güldü. Vera'nın ona karşı duyduğu derin merhamet birden Prens'i şiddetle etkiledi, Vera'nın elini yakalayıp öptü. Kıpırmızı olan Vera çabucak elini çekti, korkuyla:

"Ne yapıyorsunuz! Ne yapıyorsunuz!" diye bağırdı, sonra da çok kalmayıp tuhaf bir şaşkınlık içinde çıkıp gitti.

Bu arada bazı şeyler de anlatmıştı Vera: Babası daha gün doğarken General'in -kendi deyişiyle "rahmetli"-nin- gece ölüp ölmediğini anlamak için Ivoginlerin yolunu tutmuştu. Fazla yaşamayacağından söz ediyordu herkes General'in. Derken, saat on ikiye doğru Lebedev geldi ziyarete; bu "Prens hazretlerinin pek değerli sağlıkları hakkında bilgi almayı amaçlayan, yalnızca bir dakikacık sürecektir" vb. vb. bir ziyarette ve tabii bir de "dolapçık" yoklanacaktı. Ah'tan, oftan başka bir şey çıkmıyordu Lebedev'in ağzından, o yüzden Prens çabucak başından savdı onu. Ama yine de Lebedev dünkü sara nöbetiyle ilgili bir şeyler öğrenmeye çalışmaktan geri durmadı; oysa dünkü olayı, hem de ayrıntılarıyla, çoktan öğrenmiş olduğu her halinden belli oluyordu. Onun ardından Kolya uğradı: Yine bir dakikalığına. Kolya gerçekten de çok telaşlıydı... ve çok da üzgün. Babasıyla ilgili olarak kendisinden nelerin gizlendiğini sordu ve ısrarla açıklama istedi bu konuda Prens'ten. Bu arada düne ilişkin hemen her şeyi öğrendiğini söyledi. Derinden sarsmıştı bu olanlar onu.

Prens olanca içtenliğiyle, olup biten her şeyi hiç eksiksiz ve bütünü ayrıntılarıyla anlattı Kolya'ya, öyle ki, delikanlı yıldırım çarpmışa döndü, hiçbir şey söylemeden sessiz sessiz ağlamaya başladı. Herhalde, izi ömür boyu silinmeyecek ve yaşamını sonsuza dek etkileyecek bir kırılma anıydı bu Kolya için. Prens bu arada olaya ilişkin kendi düşüncelerini de aktardı Kolya'ya: Ona göre, işlediği suçtan sonra kapıldığı dehşet duygusu nedeniyle ölüyordu General... ki suç işleyen herkeste görülmeyen bir hasletti bu. Prens'i dinlerken Kolya'nın gözleri alev alev yanıyordu.

"Ganya olacağın da, Varya'sının da, Ptitsin'in da canı cehennem! Onlarla kavga falan edecek değilim, ama şu andan başlayarak kendileriyle yolum ayrılmıştır. Ah, Prens, dün olanlardan sonra öyle yeni duygular gelişti ki içimde, her bakımdan ders oldu bu bana! Her ne kadar Varya'nın yanında rahatı yerindeyse de, annemi de el üstünde tutacağım artık!"

Evde kendisini beklediklerini hatırlayarak yerinden fırladı. Gider ayak Prens'in sağlığını sordu. Onun yanıtını dinledikten sonra, telaşla:

"Başka bir şey yok, değil mi?" dedi. "Çünkü duyduğuma göre dün... Her neyse, buna hakkım yok... Yalnız bir gün... bir şekilde... sadık bir... hizmetkâra ihtiyacınız olursa, o benim. Sanırım... ikimiz de pek mutlu değiliz? Öyle değil mi? Ama, yo... hiçbir şey sormuyorum... hiçbir şey sormuyorum..."

Kolya çıktı. Prens daha da derin düşüncelere daldı. Bu nasıl şeydi böyle: Herkes bir felaket kehanetinde bulunuyordu, herkes bir takım sonuçlar çıkarıyor, herkes sanki onun bilmediği bir şeyleri biliyordu; Lebedev bitmez tükenmez sorular soruyor, Kolya imalı konuşuyor, Vera ağlıyordu. Sonunda, bıkkınlıkla elini salladı, "Hep şu hastalıklı işkillenme huyumdan bunlar!" diye düşündü. Saat ikiye doğru "bir dakikacık" için ziyaretine gelen Yepançinleri görünce yüzü sevinçle aydınlandı. Gerçekten de bir dakikalığına uğramışlardı Yepançinler. Lizaveta Prokovyevna yemekten sonra herkese, haydi bakalım, hemen şimdi, hep birlikte dolaşmaya çıkıyoruz, demişti: Bildirimden çok buyruğu andıran kısa, kuru, hiçbir açıklayıcı öge içermediği gibi, kestirip atan bir söz! Çıktılar... anne, kızlar ve Prens Şç. Çıkar çıkmaz da Lizaveta Prokovyevna her zamanki yürüyüş yönünün tam tersi yöne doğru koşar adım yürümeye başladı. Herkes niyetini anlamıştı, ama kızdırmaktan kork-

tukları için kimse bir şey soramıyordu; Lizaveta Prokovyevna da birtakım imalı sözlerden ya da itirazlardan kurtulmak ister gibi en önde, hiç ardına bakmadan yürüyordu. Sonunda Adelaida, dolaşmaya çıkmış insanlar olarak niye böyle koşturduklarını anlamadığını, kendisine yetişemediklerini söyledi.

“Beni dinleyin,” dedi Lizaveta Prokovyevna, birden dönerek. “Şu anda tam onun evinin önündeyiz. Aglaya canının istediğini düşünsün, ilerde de ne olursa olsun, bu çocuk bizim yabancımız değil; üstelik şu anda hasta zavalılık; ben kendi adıma şu anda içeri girip onu ziyaret edeceğim, isteyen benimle gelir, istemeyen, yol açık, çekip gidebilir!”

Tabii, hepsi girdi içeri. Prens, kendisinden beklendiği gibi, dünkü vazo olayından ve... skandaldan dolayı bir kez daha özür diledi.

“Aldırma,” dedi Lizaveta Prokovyevna. “Vazoya hiç acımıyorum, sana acıyorum. Demek şu anda, bunun bir skandal olduğunu sen de anlıyorsun? Ya... ‘sabah ola hayrola,’ denilmekten maksat budur işte! Neyse, takma kafana... olanlardan senin sorumlu tutulamayacağını herkes anlıyor. Haydi hoşçakal! Sana tavsiyem, ayağa kalkacak gibiyse çık biraz dolaş, sonra yat uyu! Canın istediğinde bize yine gelebilirsin; eskiden olduğu gibi. Şunu hiç aklından çıkarma: Ne olursa olsun sen ailemizin dostusun; en azından benim dostumsun. Herkes bir yana, kendimden emin olabilirim herhalde...”

Annenin meydan okurca söylediği bu sözler öbürlerince de onaylandı; hepsi paylaşıyordu onun duygularını. Hep birlikte çıkıp gittiler. Yalnız, Lizaveta Prokovyevna, hastaya moral vermek için alelacele söylediği bu temiz, içten gelen sözlerin yer yer nasıl bir acımasızlık içerdiğinin hiç farkına varmamıştı. “Eskiden olduğu gibi” bize gelebilirsin, “en azından benim dostumsun,” gibi sözleri verilmiş bir karara ilişkin üstü örtülü dokundurmalar niteliğindeydi. Prens Aglaya’yı düşünmeye başladı: İçeri girerken ve ayrılırken çok hoş gülümsemişti kendisine; ama ağzını açıp tek kelime bir şey söylememişti, hatta herkes dostluklarının sürdüğüne ilişkin güvence verirken bile o iki kez Prens’in yüzüne dikkatle bakmasına karşın hiçbir şey söylememişti. Gece iyi uyuyamamış gibi yüzü her zamankinden daha solgundu. Prens hemen o akşam “eskiden olduğu gibi” onlara gitmeye karar verdi ve hummalı bir telaşla saate bakarak akşamın olmasını beklemeye başladı. Yepançinler çıktıktan tam üç dakika sonra Vera girdi içeri.

“Aglaya İvanovna demin çıkarlarken size iletmem için bir mesaj bıraktı bana, Lev Nikolayeviç.”

Prens ürperdi.

“Yazılı mı?”

“Hayır, sözlü... onu bile nasıl zorlukla yetiştirdiğini bir bilseniz! Bugün bütün gün bir dakika bile dışarı çıkmamanızı rica ediyor... akşamın yedisine dek... belki de dokuzu... çünkü fısıldar gibi konuştuğu için iyi duyamadım...”

“İyi ama neden? Niçin?”

“Hiçbir fikrim yok. Yalnız, sakın savsaklama, diye çok sıkı uyardı.”

“Aynen böyle mi söyledi: Sakın savsaklama, diye?”

“Hayır, tam öyle değil: Giderken birden dönüp fısıldayıverdi... öyle şaşırdım ki... Ama yüzünden isteğinin yerine getirilmesine ne kadar önem verdiği belli oluyordu... Bakışları öyleydi ki... korktum diyebilirim.”

Başka sorular da sormasına karşın bir şey öğrenemedi Prens, böylece de kaygıları büsbütün arttı. Yalnız kalınca divana uzandı, yeniden düşünmeye başladı. Sonunda, “Belki saat dokuza dek evlerinde birileri olacak ve o da benim konukların yanında yine ortalığı karıştırmamdan korkuyor...” kararına vardı ve akşamın olmasını hızlandıracakmış gibi ikide bir saate bakarak beklemeye başladı. Ama çözüm için akşamı beklemesi gerekmeyecekti; çözüm akşamdan önce, yine bir ziyaretle, yeni, üzücü bir bulmaca şeklinde çıkıp gelecekti: Yepançinlerin gitmelerinden yarım saat sonra İppolit geldi. Öyle yorgun, bitkin durumdaydı ki, içeri girer girmez, hiçbir şey söylemeden kendini bir koltuğa attı ve birden müthiş bir öksürük krizine tutuldu. Yüzü, gözleri alev alev yanıyordu öksürmekten, yanaklarında kırmızı lekeler belirmişti. Prens bir şeyler mırıldanacak oldu, ama İppolit eliyle kendisini rahat bırakmasını isteyen bir işaret yaptı, uzunca bir süre daha boğulurcasına öksürdü... sonunda kendine gelebildi, hırıltılı bir sesle ve büyük güçlkle:

“Gidiciyim!” dedi.

“Gidecekseniz, sizi evinize kadar geçireyim,” dedi Prens ve hemen yerinden doğruldu; ama deminki sokağa çıkma yasağını anımsayarak yeniden yerine oturdu.

İppolit gülümsedi, hep öyle hırıldayarak ve soluğu tutula tutula:

“Gidiciyim, derken sizden, burdan gidiyorum demek istemedim,” dedi. Hatta, tersine: Bir iş için uğramak zorunda olmasaydım, sizi hiç rahatsız etmezdim. Ben... oraya gidiyorum... ve bu kez sanırım ciddi. Kaput! Bana acıyasınız diye değil böyle konuşmam... İnanın, bugün saat onda, o ana dek hiç kalkmamak kararıyla yattım yatağa... ama sonra kararımı değiştirmek zorunda kaldım... size gelmek için yeniden kalktım yataktan...”

“Size bakınca içim paralanıyor. Keşke hiç zahmet etmeyip bana bir haber yollasaydınız...”

“Eh, sosyete nezaketinin gereğini yerine getirmek için bu kadar acıma yeter... Peki, ya sizin sağlığınız nasıl?”

“İyiyim. Yalnız... dün biraz...”

“Duydum. Olan Çin vazosuna olmuş! Orda olmadığımı çok yazıklandım! Buraya bir iş için geldim. Öncelikle, Gavril Ardalyonoviç'i Aglaya Ivanovna'yla birlikte yeşil sıranın orda görmek gibi bir bahtiyarlığa erdim bugün. Böylece insanoglunun ne derece aptallaşabileceğine bir kez daha şaşarak tanık oldum. Gavril Ardalyonoviç'in ayrılmasından sonra bunu Aglaya Ivanovna'ya da söyledim...” Prens'in sakın yüzünü bir an kuşkuyla süzdükten sonra: “Siz galiba bugün hiçbir şeye şaşmamak kararındasınız,” dedi. Hiçbir şeye şaşmamak, çok akıllı olmanın belirtisidir derler; bence aynı ölçüde ve aynı güçte ahmaklık belirtisidir de. Bağışlayın, en ufak bir şekilde size imada bulunmak istemedim... Bugün çok ters bir günümdeyim, hiç doğru sözcük seçemiyorum...”

“Ben... şeyi dünden biliyordum... yani Gavrima Ardalyonoviç'le buluşacağını...”

“Biliyor muydunuz? Hayret doğrusu! Neyse, açıklama yapmak zorunda değilsiniz... Yoksa bugünkü buluşmaya da tanık oldunuz mu?”

“Kendiniz oradaydınız, dolayısıyla benim orada bulunmadığımı biliyor olmanız gerekir.”

“Belki bir çalının ardına falan gizlenmiştiniz. Yine de sizin adınıza sevindim. Çünkü artık Gavril Ardalyonoviç'in yeglendiğini düşünmeye başlamıştım.”

“Rica ederim, İppolit, böylesi ifadelerle konuşmayın bu konuda benimle!”

“Değil mi ki siz her şeyi biliyorsunuz!”

“Yanılıyorsunuz, hemen hiçbir şey bilmiyorum ben; ve Aglaya Ivanovna da benim bir şey bilmediğimi biliyor sanıyorum. Şu buluşmadan da hiç haberim yoktu... Buluştlar demiştiniz, değil mi? Pekâlâ. Burada keselim bu konuyu.”

“Siz de bir biliyor, bir bilmiyorsunuz! Öbür yandan da, ‘Pekâlâ. Burada keselim bu konuyu’ diyorsunuz... Hayır, bu kadar özgüven doğru değil! Özellikle de hiçbir şey bilmiyorsanız! Özgüveniniz de bir şey bilmemenizden kaynaklanıyor. Şu iki kardeşin kafalarında ne hesaplar olduğunu biliyor musunuz? Belki sizin de bir takım kuşkularınız vardı?” Prens’in sabırsızlandığını görünce, telaşla: “Peki peki, bırakıyorum...” dedi. “Ben buraya kendi işim için gelmişim... onunla ilgili bir... açıklamada bulunmak istiyorum. Allah kahretsin, insan açıklama yapmadan ölemiyor bir türlü. Ne de çok açıklamam varmış! Dinler miydiniz, anlatsam?”

“Buyrun. Dinliyorum.”

“Fikrimi değiştirdim; yine Ganeçka’dan başlıyorum... Düşünabiliyor musunuz, bugün yeşil sıra için ben de bir davet aldım. Size yalan söyleyecek değilim: Kendisine bir giz vereceğim vaat ederek bu görüşme için ben ısrar ettim. Bilmiyorum, çok mu erken gittim –evet, sanırım çok erkendi– tam sıraya, Aglaya Ivanovna’nın yanına oturmuştum ki, Gavrilâ Ardalyonoviç’le Varvara Ardalyonovna parkta gezintiye çıkmışlar gibi kol kola önümüzden geçtiler. Beni görünce çok şaşırdılar; hiç beklemedikleri bir şeydi bu. Hatta utandılar sanki. Aglaya Ivanovna kıpkırmızı oldu ve ister inanın ister inanmayın hafiften panikledi. Belki benimle birlikte görül­düğü için, belki de yalnızca Gavrilâ Ardalyonoviç’i gördüğü için... Her şey birkaç saniye içinde ve çok gülünç bir şekilde sonuçlandı. Aglaya Ivanovna, Gavrilâ Ardalyonoviç’in selamına ve Varvara Ardalyonovna’nın yapmacık gülümsemesine yerinden hafifçe doğrularak karşılık verdi, sonra da bana dönerek kestirip attı: ‘İçten ve dostça duygularınızdan dolayı teşekkür etmek için görmek istedim sizi, bunlara ihtiyacım olduğunda, bilmelisiniz ki...’ Ardından da hoşçakalın diyerek çekti gitti. O arada öbürleri de çabucak uzaklaştılar: Bilmiyorum, hangi havadaydılar: Bozguna uğramış mı, yoksa zafer kazanmış mı? Ganeçka’nın bozulduğu belliydi: Suratı kıpkırmızı olmuştu. Bu adamın yüzünün bazen nasıl da hayret verici bir ifadesi oluyor! Varvara Ardalyonovna ise, sanırım her şeyi anlamıştı, kardeşini ordan bir an önce uzaklaştırmasının yapıla-

cak en iyi şey olduğunu düşündüğü belliydi. Kardeşinden çok daha akıllı olduğuna hiç kuşku yok. Şimdi sanının zaferini kutluyor-
dur. Nastasya Filippovna'yla buluşmalarını ayarlamak için görüş-
mek istemiştin ben Aglaya Ivanovna'yla."

"Nastasya Filippovna'yla mı?" diye bağırdı Prens.

"O-o! Duyduklarınıza şaşmaya başladığınıza göre soğukkanlı-
lığınızı yitiriyorsunuz? İnsana benzemek istemenize çok sevindim.
Bunun için size güleceğiniz bir şey anlatacağım. Mertlik, dürüst-
lük gibi yüce nitelikleri olan bir genç kıza hizmet etmenin karşılı-
ğı buymuş demek: Bugün kendisinden bir şamar yedim yüzüme!"

Prens elinde olmadan:

"Ma-manevi, değil mi?" dedi.

"Evet, maddi değildi. Benim gibi birine kimsenin elinin kalka-
cağını sanmam; bir kadın bile vuramaz bana! Hatta Ganeçka bile
vuramaz! Gerçi dün bir ara üzerime yürüyecek sandım... Her ney-
se. Şu anda ne düşündüğünüzü biliyorum, bahse bile girerim bu
konuda: 'Anladık, kendisine el kaldırılacak durumda değil... Ama
uyurken yüzüne bir yastık ya da ıslak bez bastırmanın hiçbir sa-
kıncası yok... sakınca şurda dursun, yararı bile var!' Yüzünüzden
okuyorum, şu anda tam böyle düşünüyordunuz!"

Prens adeta iğrenirce:

"Asla böyle bir şey düşünmedim!" diye mırıldandı.

"Bilmiyorum, gece düşümde biri ıslak bezle boğuyordu beni...
Size kim olduğunu da söyleyebilirim: Rogojin! Ne dersiniz: Islak
bezle boğulabilir mi insan?"

"Bilmiyorum."

"Ben boğulduğunu duydum. Neyse, bırakalım bu konuyu. Düş-
ünebiliyor musunuz, dedikoducuymuşum ben! Bugün dedikodu
yapmakla suçladı beni. Bütün anlattıklarımı son sözcüğüne dek
dinledikten, hatta üst üste sorularla karanlık hiçbir nokta bırak-
madıktan sonra yapıyor bu suçlamayı! Ah şu kadınlar! Onun yü-
zü suyu hürmetine Rogojin'le, şu tuhaf adamla bile görüştüm. İs-
teğini yerine getirdim ve Nastasya Filippovna'yla baş başa görüş-
me ayarladım kendisine. Yoksa, Nastasya Filippovna'nın 'artıkla-
rı'na mı kaldığı yolunda imada bulunmama mı içerledi? Oysa ben
onun çıkarını düşünerek söyledim bunu. Aynı amaçla bundan ön-
ce iki mektup yazmıştım kendisine, bugün üçüncüsü, buluşmala-
rı... Demin de kendisine böyle bir buluşmanın onun yönünden al-

çaltıcı olacağını söyledim. Kaldı ki, 'Nastasya Filippovna'nın artık-ları' sözü bana ait değil. En azından Ganeçkalarda herkesin dilin-de bu söz! Kaldı ki kendisi de doğruladı bunu. Bu durumda ben niye dedikoducu oluyormuşum, anlamadım? Bakıyorum beni din-lemek sizi keyiflendiriyor? Belki de şu saçma şiiri yakıştıyorsunuz bana:

Bakarsın kederli son günlerini ömrün
Işığa boğar aşk, bir veda tebessümüyle.¹⁹

Ha-ha-ha!" Krize tutulmuş gibi güldü; gülme krizini öksürük krizi izledi. Bir yandan boğulurcasına öksürürken, bir yandan da laf yetiştirmeye çalışıyordu: "Pes doğrusu şu Ganeçka'ya! Hem 'artıklar' lafını ortaya atıyor, hem de artıklara gönül indirenleri gön-lünden geçiriyor!"

Prens uzunca bir süre bir şey söylemedi. Dehşet içindeydi. So-nunda:

"Nastasya Filippovna'yla bir buluşmadan söz ediyordunuz?.." diye mırıldandı.

"Siz gerçekten de bilmiyorsunuz galiba bugün buluşacaklarını? Nastasya Filippovna, Aglaya İvanovna'nın isteğiyle, Rogojin aracılı-lığıyla ve benim de yardımlarımla salt bu amaçla Petersburg'dan buraya getirildi. Nastasya Filippovna şu anda Rogojin'le birlikte bir arkadaşının, hani şu kuşkulu kadın var ya.. Darya Alekseyev-na'nın daçasında. Burası sizin daçanıza çok yakın. Aglaya İvanov-na, Nastasya Filippovna'yla dostça bir görüşmede bulunmak ve bazı problemleri çözmek için bugün bu kuşkulu eve gidecek. Kısa-cası biraz matematikle uğraşacaklar. Haberiniz yok muydu? Ger-çekten mi?"

"Bu olamaz!"

"Olamaz diyorsanız öyle olsun, ama siz nereden bileceksiniz? Gerçi burda sinek uça herkesin hemen haberi oluyor, öyle bir yer burası! Yine de sizi uyardığım için bana teşekkür borçlusunuz. Hadi hoşçakalın, tekrar görüşmek üzere... tabii, öbür dünya-da... Ha, bir de şu var: Size karşı alçakça davrandım... Ama insaf edin: Sizi düşünerek kendi çıkarlarıma aykırı davranamazdım ya! 'İtiraflarım'ı ona adadım (yoksa siz bilmiyor muydunuz bunu?) o da seve seve kabul etti! He-he-he! Ama ona karşı hiçbir alçaklı-

19 "Bir veda tebessümüyle aşk, kimbilir..." – Puşkin'in "Elegiya" adlı şiirinden.

gım olmadı, hiç suçlu hissetmiyorum kendimi ona karşı! Oysa beni oyuna getirdi, rezil etti. Öte yandan size karşı da suçlu saymıyorum kendimi. Orada 'artıklar'dan falan söz ettim, doğru, ama, buna karşılık şimdi size buluşmanın ne gün olacağını, buluşma saatini ve buluşma yerini bildirecek ve bütün oyunu açığa çıkaracağım. Bunu da soylu duygularımdan dolayı değil, hıncımdan yapıyorum. Hoşçakalın! Hem kekemeyim, hem geveze, hem de veremli! Dikkatli olun, daha doğrusu gerekli önlemleri alın... tabii eğer ben insanım diyorsanız. Buluşma bu akşam... ve kesin!"

Ippolit kapıya yöneldi, ama Prens arkasından bağırınca eşikte durdu.

"Yani size göre Aglaya Ivanovna bugün Nastasya Filippovna'ya gidecek, öyle mi?"

Yanaklarında ve alnında kırmızı benekler oluşmuştu Prens'in. Başını yarı çeviren Ippolit:

"Tam bilemiyorum," dedi. "Ama sanırım öyle. Başka nerde, nasıl görüşebilirler? Nastasya Filippovna onlara gidemez. Ganeçkalar'da da olmaz, ne de olsa ölüm döşeginde bir adam var orda. Ne diyorsunuz General'in başına gelenler için?"

"Olacak şey değil bu! Istese de çıkamaz evden! Siz o evin âdetlerini bilmezsiniz... Aglaya Ivanovna tek başına Nastasya Filippovna'ya gidecek! Olacak şey değil! Resmen saçmalık!"

"Hiç kimse durduk yerde pencereden atlamaz, Prens. Ama bir yangın çıktığında centilmenin en önde gideni ya da çok saygıdeğer bir madam kendini pencereden aşağı bırakıverir. İnsan bir kez gereksinim duymaya görsün! Bizim küçük hanımefendinin de hiç umarı yok: Gidecek Nastasya Filippovna'ya! Demek dışarı çıkmalarına hiç izin verilmiyor kız kardeşlerin, ha?"

"Hayır, öyle demek istemedim..."

"Madem öyle değil, o da eşikten adımını attığı gibi istediği yere gider, akşam da istemezse eve hiç dönmez. İnsanlar gün gelir gemilerini yakar ve geri dönmezler. Hayat yalnızca görkemli yemekler, Prens Şç.'lerden ibaret değildir. Siz galiba Aglaya Ivanovna'yı yatılı okul öğrencisi bir küçük kız sanıyorsunuz. Kendisine bundan da söz ettim, sanırım bana katıldı. Saat yediye, sekize dek bekleyin. Ben sizin yerinizde olsam oraya birini gözcü gibi gönderirdim... ki merdivenlere adımını attığı anda kendisini yakalasın. Kolya'yı yollayın mesela, o sizin için seve seve casusluk yapar..."

Evet, sizin için yapar bunu Kolya... Bunlar hep görelî şeylerdir, anlarsınız ya? Ha-ha!..”

Ippolit çıktı; Prens'in kimseden –istediği kadar bu işi yapacak yetenekte olsun– kendisi için casusluk yapmasını istemeye niyeti yoktu. Aglaya'nın evden bir yere ayrılmama isteğinin nedeni anlaşıyordu. Ya uğrayıp kendisini alacaktı ya da onun oraya ne olursa olsun gitmemesini sağlamak için evde kal emri vermişti. Tabii, bu da olabilirdi. Başî dönmeye başladı. Yoksa oda mıydı dönen? Prens divana uzandı, gözlerini kapadı.

Öyle ya da böyle, bu kez iş kesin bitirilecek, kesin bir sonuca ulaştırılacaktı. Hayır, Prens Aglaya'yı hiç de yatılı okul öğrencisi küçük bir kız gibi görmüyordu. Nicedir tam da böyle bir şeyin olmasından korktuğunu ancak şimdi anlayabiliyordu. İyi ama niçin görmek istiyordu Aglaya onu? Tüm bedeninden bir ürperti dalgası geçti, yine ateşler içinde yanıyordu.

Hayır, hiç de küçük bir kız gibi görmemişti Aglaya'yı. Son zamanlarda genç kızın bazı bakışları, bazı sözleri dehşete salıyordu kendisini. Kimi kez de Aglaya'nın kendini fazla sıktığını, aşırı ihtiyatlı davrandığını düşünüyordu; hatta bunun kendisini bir aralar korkuttuğunu anımsadı. Bunları hiç düşünmemeye, daha doğrusu bu ağır düşünceleri kafasından kovmaya çalışmıştı, ama bir yandan da düşünmeden edemiyordu: Neler geçiyordu Aglaya'nın kafasından? Neler gizliydi bu ruhta? Bu ruha inanmasına karşın, bu soru hep acı vermişti kendisine. Ama işte bugün her şey çözümlenecek, her şey apaçık ortaya dökülecekti. Ne korkunç bir düşünceydi bu! Ve yine “o kadın”! Neden acaba bu kadının son anda ortaya çıkıp alinyazısıyla oynayacağı kuşkusu duymuştu sürekli? Şu anda yarı sayıklar bir durumda olmasına karşın, bu kuşkuyu sürekli duyduğuna yemin bile edebilirdi. Son zamanlarda onu unutmaya çabalamasının tek nedeni, ondan korkmasıydı. Pekî, seviyor muydu bu kadını, yoksa nefret mi ediyordu ondan? Bir kez olsun sormamıştı bu soruyu bugün kendine; çünkü yüreği rahattı bu konuda: Kimi sevdiğini biliyordu o... Ne yapılacak bu görüşmeden, ne bu görüşmenin tuhaflığından, ne kendisinin hiç bilmediği görüşme nedenlerinden, ne de görüşmeden doğacak şu ya da bu sonuçtan korkuyordu o; onun korktuğu doğrudan doğruya Nastasya Filippovna'ydı. Daha sonra, birkaç gün kadar sonra, bu hummalı saatler içinde gözünde hep onun gözlerinin, ba-

kışlarının; kulaklarında hep onun sesinin, sözcüklerinin olduğunu anımsadı. Yaşanan bütün bu hummalı, kederli saatlerden sonra hatırında fazla bir şey kalmamış olmasına rağmen yine de bunların çok tuhaf sözcükler olduğunu hatırlıyordu. Vera'nın kendisine yemek getirişini hayal meyal hatırlıyordu, yemekten sonra uyuyup uyumadığını ise hiç hatırlamıyordu. Tek bildiği, Aglaya'nın birden verandadan içeri girdiği ve kendisinin de onu karşılamak için odanın ortasına dek yürüdüğü andan başlayarak bu akşam olan her şeyi çok net bir biçimde anımsadığıydı: O anda saat yediyi çeyrek geçiyordu. Aglaya yalnızdı; çok sade giyimliydi, sanki aceleyle giyinmişti; hafif bir manto vardı üzerinde. Yüzü yine soluktu, gözleri parlıyordu; Prens onda daha önce bu yüz ifadesini hiç görmediğini düşündü. Aglaya dikkatle bakıyordu ona.

"Hazırlanmışsınız bile," dedi usulca ve sakın görünmeye çalışarak. "Giyinmişsiniz, şapkanız elinizde... herhalde biri sizi uyar-mış... kim olduğunu biliyorum: İppolit?"

"Evet, o söyledi..." diye mırıldandı Prens, yarı ölü gibi.

"Çıkalım artık: Yalnız gidemeyeceğimi, bana eşlik etmeniz gerektiğini biliyorsunuz. Umarım sokağa çıkacak gücünüz vardır?"

"Benim gücüm var ama, bu... doğru olur mu?"

Bir anda koptu sesi ve birdaha da hiç konuşmadı. Bu çılgın kızın yapacağı çılgınlığa engel olmak için ilk ve son girişimi oldu bu; bundan sonra bir tutsak gibi tam bir boyun eğerlikte yürüdü yanısıra. Kafası ne denli karışık da olsa, Aglaya'nın her durumda – kendisi olsa da, olmasa da – oraya gideceğini anlıyordu; dolayısıyla ne olursa olsun onun ardı sıra gitmeliydi. Onun ne denli kararlı olduğunu ve onu hiçbir şekilde durduramayacağını da apaçık görüyordu... inanılmaz bir galeyan, taşkınlık haliydi bu. Konuşmadan yürüyorlardı; gidecekleri yere varana dek hemen tek kelime bir şey konuşmadılar. Prens, Aglaya'nın yolu çok iyi bildiğini fark etti; hatta biraz uzakça, ama daha ıssız bir başka yol önerdiğinde, Aglaya öneriyi gergin bir şekilde dinledi, sonra da kestirip attı: "İkisi de bir!" Darya Alekseyevna'nın kocaman, ahşap evine vardıklarında gösterişli, şık giyimli bir kadınla, yanında bir genç kız iniyordu evin merdivenlerden. Kadınla genç kız, gelenleri hiç fark etmemişler gibi bir kez olsun dönüp onlara bakmadan yüksek sesle gülüşerek, konuşarak, kapıda kendilerini bekleyen görkemli arabaya bindiler. Araba hareket eder etmez, hemen orada bekle-

mekte olduğu anlaşılan Rogojin kapıyı yeniden açtı ve Aglaya ile Prens'i içeri aldı.

“Şu anda evde dördümüzden başka kimse yok!” dedi Rogojin, Prens'e garip bir şekilde bakarak.

Hemen ilk odada bekliyordu Nastasya Filippovna; o da çok sade giyimliydi, baştan sona siyahıtı üzerindikiler. Ayağa kalkarak, ancak gülümsemeden karşıladı gelenleri, Prens'e elini de uzatmadı.

Tedirgin bakışlarını Aglaya'ya dikmişti; sabırsızlandığı belli oluyordu. Birbirlerinden uzak iki köşesine oturmuşlardı odanın: Aglaya köşedeki divana, Nastasya Filippovna pencerenin önüne. Prens'le Rogojin oturmuyorlardı, oturmaları için yer gösteren de olmamıştı kendilerine. Prens şaşkınlıkla ve acımaya benzer bir duyguyla yeniden baktı Rogojin'e; yüzünde hep aynı gülümseme, öylece duruyordu Rogojin. Kimse konuşmaya başlamıyor, suskunluk sürüyordu.

Sonunda Nastasya Filippovna'nın yüzü iç karartıcı, uğursuz bir ifadeye büründü; gitgide dikleşen, sertleşen, nefret dolu bakışları bir an olsun konuğu genç kızın üzerinden ayrılmıyordu. Aglaya çekiniyormuş gibiydi, ama asla korkmuş değildi. İçeri girerken rakibesine belli belirsiz bir göz atmış, sonra gözlerini indirip oturmuştu, derin düşüncelere dalmış gibi. Bir iki kez bakışları odada rastgele dolaşınca, burada sanki kirlenmekten korkuyormuş gibi bir tiksinti ifadesi belirmişti yüzünde. Farkında olmadığı hareketlerle sürekli giysisini çekiştirip sözümona düzeltiyordu; hatta bir kez tedirginlikle yer değiştirdi, divanın iyice köşesine kaydı. Hareketleri herhalde bilinçli değildi, ama bunun böyle olması, davranışlarının içerdığı aşağılamayı daha da artırıyordu. Sonunda gözlerini kaldırıp Nastasya Filippovna'nın gözlerinin içine dikti ve dikmesiyle de rakibesinin kin dolu bakışlarının neler gizlediğini bütün açıklığıyla gördü. Kadın, kadını anlamıştı; Aglaya ürperdi.

“Sizinle neden görüşmek istediğimi bildiğinizi sanıyorum,” dedi sonunda; usulca söylediği bu kısacık cümlede, iki kez duraksamıştı.

“Hayır, hiçbir şey bilmiyorum,” diye karşılık verdi Nastasya Filippovna, soğuk bir tavırla.

Aglaya kızardı. Bir anda çok tuhaf, hatta inanılmaz bulmuştu “o kadın”ın evinde, “o kadın”la karşılıklı oturuyor ve onun vereceği yanıtlara gereksiniyor olmayı. Nastasya Filippovna'nın sesini duy-

duğu anda bir ürperti dolaştığını hissetti bedeninde. Hiç kuşkusuz “kadın” bütün bunların farkına varmıştı.

“Her şeyin farkındasınız... ama hiçbir şey bilmiyormuş gibi yapıyorsunuz,” dedi Aglaya, adeta fısıldar gibi ve hep yere bakarak.

Nastasya Filippovna belli belirsiz gülümseyerek:

“Niye yapayım ki öyle!” dedi.

“Durumumdan... evinizde bulunmamdan yararlanmak istiyorsunuz,” diye mırıldandı Aglaya, biraz gülünç, beceriksiz.

“Bunun sorumlusu ben değilim!” diye parladı Nastasya Filippovna. “Bu görüşmeyi ben istemedim, siz istediniz! Ve benden ne istediğinizi hâlâ bilmiyorum.”

Aglaya gururla başını kaldırdı:

“Ağzınızdan çıkanı kulağınız duysun! Sizinle çene yarıştırmaya ya da şöyle söyleyeyim: Sizinle sizin silahlarınızla savaşmaya gelmedim buraya!”

“A! ‘Savaş’tan söz ediyorsunuz demek? Bense... daha zeki olduğunuzu sanırdım sizin!”

İkisi de gözlerini dikmiş, nefretlerini gizlemeden birbirine bakıyordu. Oysa bu kadınlardan biri ötekine daha birkaç zaman önce-sine dek ne coşkulu mektuplar yazıyordu! Daha ilk karşılaşmalarında, ağızladıkları ilk sözlerle her şeyi yerle bir etmişlerdi. Şu anda odada bulunan dört kişiden hiçbirine bu durumun tuhaf gelmemesi de ilginçti doğrusu. Dün böyle bir şeyi düşünde görse hayra yormayacak Prens öylece duruyor, izliyor, dinliyordu, sanki bütün bunların tam da böyle olacağını çok önceden sezmiş gibi. En akıl almaz, en fantastik diye nitelendirilebilecek bir düş, kendini sertçe ortaya koyan, kaskatı bir gerçeklik olup çıkmıştı. Bu kadınlardan biri ötekinden öyle nefret ediyor ve bunu ötekine haykırmaya öyle can atıyordu ki şu anda (hatta ertesi gün Rogojin’in de dediği gibi, belki de salt bu amaçla gelmişti buraya), pek yerinde olmayan akli, hasta ruhu ile uçuk-kaçık bir kişilik yapısı sergileyen öbür kadının, birbirinden zehirli sözler ve her bakımdan kadınca aşağılamalarda bulunan rakibesıyla karşılaştırılabilir durumda olmadığı sanılabilirdi. Prens, Nastasya Filippovna’nın mektuplar konusunu kendiliğinden açmayacağından emindi; genç kadının kor gibi yanan gözleri, bu mektupların ona nelere mal olduğunu ele veriyordu. Şu anda Aglaya’nın da mektuplardan söz etmemesi için ömrünün yarısını verebilirdi Prens.

Aglaya kendini tuttu, toparlandı.

“Yanlış anladınız,” dedi, “sizi hiç sevmememe karşın buraya sizinle... kavga etmeye gelmedim... iki insan gibi konuşabilir miyiz diye geldim buraya. Sizden görüşme isteğinde bulunurken size neler söyleyeceğimi kararlaştırmıştım; bu kararımдан vazgeçmiş değilim: Beni bütününüle anlamasanız da, bunları söyleyeceğim size. Beni tam anlamamanızın benim için değil, sizin için kötü olur sonucu. Bana yazdıklarınıza sözlü olarak yanıt vermek istiyorum; bunu bizzat yapmak istedim, çünkü böylesi bana daha doğru olur gibi geldi. Şimdi bütün mektuplarınıza vereceğim yanıtı dinleyin: Hem kendisiyle ilk tanıştığımda hem de daha sonra sizin evinizde verdiğiniz davette olup bitenleri öğrendiğimde Prens Lev Nikolayeviç'e acıdım. Onun akıl almaz ölçüdeki saflığına ve o saflığıyla... bu karakterde bir... kadınla mutlu olabileceğine inanmasına acıdım. Nitekim korktuğum gibi oldu: Onu sevemediniz, zulmettiniz kendisine, sonra da terk ettiniz. Aşırı gururlu olduğunuz için sevemediniz onu... hayır, düzeltiyorum, gururlu değil, kibirli, kendini beğenmiş olduğunuz için... hatta bu da değil... siz... son derece bencil birisiniz; delirmişçe bir bencillik de denebilir buna... bana yazdığınız mektuplar da bunun en açık kanıtı. Böyle saf bir insanı sevebilmeniz mümkün değildi sizin; hatta belki de için için onu küçük gördünüz, alay ettiniz onunla; siz bir tek kendi ayıplı durumunuzu, aşağılandığınıza, yüz kızartıcı bir duruma düşürüldüğünüze ilişkin takıntınızı sevebildiniz. Bu kadar çok ayıplı durumda olmasanız ya da hiç ayıplı olmasanız, eminim mutsuz olurdunuz.” Aglaya bir çırpıda sıralayıverdiği, ama daha böyle bir buluşmayı hayalinden bile geçirmedigi günlerde hazırladığı, üzerinde etraflıca düşündüğü bu sözleri söylerken büyük keyif duyuyor ve Nastasya Filippovna'nın heyecandan çarpılmış yüzünde sözlerinin yarattığı etkiyi araştırıyordu. “Bilmiyorum hatırlar mısınız,” diye sürdürdü Aglaya, “Lev Nikolayeviç bir mektup yazmıştı bana? Kendisi bu mektubu sizin de bildiğinizi, hatta okuduğunuzu söylüyordu? Bu mektuptan her şeyi, hem de doğru olarak anladım. Çünkü kendisi geçenlerde bunları bana doğruladı; yani şu anda size söylediğim her şeyi, hem de kelimesi kelimesine! Mektuptan sonra beklemeğe başladım: Buraya geri döneceğiniz belliydi, çünkü taşra için fazla genç ve güzel olduğunuzdan Petersburg'dan başka yerde yapamazdınız...” Bir an durdu, sonra: “Aslına bakarsanız, bu sözler bana ait

değil..." diye ekledi ve kıpkırmızı oldu; sözleri bitene dek de kaybolmadı yüzünden bu kırmızılık. "Prens'i yeniden görünce onun adına çok üzüldüm. Niçin gülüyorsunuz; gülerseniz bunu anlamaya layık değilsiniz demektir..."

"Gördüğünüz gibi güldüğüm falan yok," dedi Nastasya Filippovna, sert ama hüzünlü sesle.

"Aslında ne fark eder ki: İster gülün, ister gülmeyin! Kendisine sorduğumda da, sizi epeydir hiç sevmediğini, sizi hatırlamanın bile kendisini çok üzdüğünü, size yalnızca acıdığını, size ilişkin her ne hatırlarsa bunun kendisine 'cehennem azabı' verdiğini söyledi. Size ayrıca şunu da söylemeliyim ki, ben hayatımda onun kadar kalbi temiz, saf dil, sınırsız denilebilecek düzeyde kolay inanır birini daha görmedim. Anlattıklarından, isteyen herkesin onu kolayca aldatabileceğini, onun da daha sonra kendisini aldatan her kim olursa olsun, kesinlikle bağışlayacağını anladım... Onu sevmemin nedeni de bu zaten..." Aglaya, ağzından çıkan söz kendisini de çok şaşırtmış, böyle bir sözü söyleyebilmiş olmasına inanamıyormuş gibi bir an durdu... öte yandan, bakışlarında sınırsız bir gurur okunuyordu; dudaklarından şimdi dökülen itirafa "bu kadın" gülse de artık gerçekten umurunda değil gibiydi. "Söyleyeceğim her şeyi söyledim... herhalde sizden ne istediğimi anlamışsınızdır artık?"

Nastasya Filippovna usulca:

"Anlamış olabilirim..." dedi. "Ama bunu siz söyleyin."

Aglaya'nın yüzünden bir öfke yalımı geçti, tok bir sesle ve tane tane:

"Sizden," dedi, "onun bana karşı olan duygularına karışma hakkını nerden aldığınızı öğrenmek istiyorum. Bana mektup yazmaya nasıl cesaret edebildiğinizi, bu hakkı nerden ve kimden aldığınızı öğrenmek istiyorum! Kendisini o kadar inciterek, aşağılayarak bırakıp kaçmanıza karşın, yine de hem bana hem ona hiç durmadan onu çok sevdiğinizi nasıl söyleyebiliyorsunuz? Nasıl, hangi hakla?"

"Ne size, ne de ona böyle bir şey söyledim," Nastasya Filippovna; güçlükle konuşuyor gibiydi; sonra, duyulur duyulmaz bir sesle ekledi: "Onu bırakıp kaçtığım konusunda haklısınız..."

"Demek 'ne bana ne ona' böyle bir şey söylediniz?" diye bağırdı Aglaya. "Peki mektuplarınız ne olacak? Sizden bizi birbirimizle evlendirmenizi, beni ona varmaya ikna etmenizi isteyen mi oldu?"

Bu 'böyle bir şey' söylemek değil midir? Ne demeye aramıza giriyorsunuz? Başlangıçta benim ondan nefret etmemi, böylece de ondan ayrılmamı sağlamaya çalıştığınızı sandım ve olayın aslını neden sonra anladım: Bütün bu pozlar, işveler, yapmacıklar sonucunda kendinizi inanılmaz özverilerde bulunan büyük bir çilekeş gibi görmeye başladınız. Sizin kadar kibirli, sizin kadar kendini beğenmiş birinin bir başkasını sevebilmesi mümkün müdür? Bana o gülünç mektupları yazacağınıza neden çekip gitmediniz buradan? Sizi bu kadar seven, üstelik evlenme teklif ederek size büyük bir şeref bağışlayan şu mert insana neden varmıyorsunuz? Nedeni ortada: Rogojin'le evlenirseniz yüz kızartıcı durum, aşağılanmışlık falan kalmayacak. Üstelik fazlasıyla şeref kazanmış olacaksınız! Yevgeniy Pavloviç sizin çok şiir okuduğunuzu, sizin... durumunuzda biri için fazla kültürlü olduğunuzu söylüyordu; kitaplar arasında, el bebek, gül bebek yetiştirilmişsiniz... bütün bunlara o muhteşem kendini beğenmişliğinizi de katarsanız, nedenleriniz ortaya çıkmış olur..."

"Siz o el bebek gül bebeklerden değil misiniz?"

Büyük bir hızla hiç umulmadık bir noktaya doğru yuvarlanıyordu. Nastasya Filippovna Pavlovsk'a gelirken iyi olmaktan çok kötü birtakım gelişmelerle karşılaşacağını iyi kötü kestirebiliyordu; öbür yandan Aglaya da öç almanın zevkine karşı koyamamış, selin önünde sürüklenir gibi kendini öfkesine bırakıvermişti. Nastasya Filippovna gerçekten çok yadırgamıştı Aglaya'nın bu durumunu; öyle ki, genç kadın gözlerine, kulaklarına inanamıyordu. Peki, Nastasya Filippovna, Yevgeniy Pavloviç'in dediği gibi çok şiir okuyan bir kadın mıydı, yoksa Prens'in kesinlikle inandığı gibi delinin biri miydi? Ne olursa olsun, zaman zaman küstah ve edepsiz olabilen bu kadın, dış görünüşünün verdiği izlenimin tersine, son derece utangaç, sevecen, kolay inanır biriydi. Doğruydu aslında, kitaplardan, hayallerden oluşan, içe dönük, fantastik bir iç dünyası vardı; ancak güçlü ve derinliği olan bir dünyaydı bu... ve Prens onun bu güçlü ve derinliği olan dünyasını çok iyi anlıyordu... nitekim şu anda da derin bir acı ifadesi belirmişti yüzünde. Bunu fark eden Aglaya, duyduğu nefret ve öfkeden titredti. Nastasya Filippovna'nın sorusuna inanılmaz bir büyüklemeyle:

"Benimle böyle konuşmaya nasıl cesaret edebilirsiniz?" dedi.

"Herhalde bir yanlış anlama oldu... nasıl konuşmuşum sizinle?"

Aglaya nerden aklına estiyse, birden:

“Namuslu biri olmak isteseydiniz,” diye bağırdı, “bütün o teatral gösterilere hiç girmeden, sizi... iğfal eden Totskiy'i basit, gösterişsiz bir şekilde terk eder giderdiniz!”

Yüzünde renk diye bir şey kalmayan Nastasya Filippovna:

“Hakkımda ne biliyorsunuz ki, beni yargılama cesareti gösterebiliyorsunuz?” diye bağırdı.

“Gidip çalışacak yerde, düşmüş melek rollerinde olabilmek için varlıklı Rogojin'e sığındığınızı biliyorum! Totskiy'nin bu düşmüş melek yüzünden kendini vurmak istemesi de hiç şaşırtıcı gelmiyor bana!”

Nastasya Filippovna derin bir acıyla, ama aynı zamanda da tiksintiyle:

“Yeter!” diye bağırdı. “Darya Alekseyevna'nın hizmetçisi kadar bile anlayamıyorsunuz beni!”

“Herhalde kendi emeğiyle geçinen dürüst, namuslu bir kız bu sözünü ettiğiniz... Utanmıyor musunuz böyle birini hor görmeye?”

“Ben çalışmayı değil, çalışmaktan söz eden sizi hor görüyorum!”

“Namuslu olmak isteseydin, gider çamaşır yıkardın!”

İkisi de ayağa kalkmış, ikisinin de yüzünden kan çekilmiş, birbirlerine bakıyorlardı.

Prens kendinden geçmişçesine:

“Hayır, Aglaya!” diye bağırdı. “Bu kadarı haksızlık!”

Rogojin artık gülümsemiyordu; kollarını göğsünde kavuşturmuş, dudaklarını sıkmış, büyük bir dikkatle dinliyordu.

“Bakın hele şu... küçük hanımefendiye!” diye bağırdı Nastasya Filippovna, ölkeden titreyerek. “Ben de onu hep melek gibi görürdüm! Herhalde mürebbiyenizi almadan geldiniz buraya, Aglaya Ivanovna?.. İster misiniz... ister misiniz şimdi size sözlerimi hiç süslemeden açık açık buraya neden geldiğinizi söyleyivereyim? Korktuğunuz için geldiniz!”

“Sizden mi korktum?” dedi Aglaya; kendisiyle böyle konuşulabiliyor olması karşısında içten ve gerçek bir şaşkınlık içindeydi.

“Benden ya! Buraya, evime geldiğinize göre, benden korkuyorsunuz demektir! Birinden korkuyorsanız, onu hakir göremezsiniz... Ve bilmenizi isterim ki, şu dakikaya dek saygı duyuyordum size! Biliyor musunuz benden niye korkuyorsunuz ve şu anda asıl peşinde olduğunuz şey ne? Beni sizden daha çok sevip sevmedi-

gini kendi gözlerinizle görmek, anlamak istiyorsunuz; çünkü kiskançlıktan içinizi yiyor!”

Aglaya, güç bela:

“Bana sizden nefret ettiğini söylemişti,” diye kekeledi.

“Olabilir. Ona layık olmayabilirim. Ancak... yalan söylüyorsunuz gibi geliyor bana... Çünkü benden nefret edemez o... ve asla o şekilde konuşmaz! Yine de, durumunuzu göz önüne alarak sizi bağışlamaya hazırım... Şu var ki, hakkınızda çok iyi şeyler düşünüyordum; yemin ederim, sizin çok daha akıllı, çok daha iyi bir insan olduğunuzu sandım hep! Hadi alın, kıymetli hazinenizi... Görmüyor musunuz, nasıl da şaşkın şaşkın bakıp duruyor size! Hadi, alın onu ve hemen çekip gidin burdan!”

Koltuğa yığılıp kaldı ve gözyaşlarına boğuldu. Ama birden yeni bir ışıqla parladı gözleri, Aglaya'ya dik dik bakarak yerinden kalktı:

“İster misin, şu anda em-re-de-yim... duyuyor musun, emredeyim ve seni bırakıp sonsuza dek benim yanımda kalsın, benimle evlensin ve sen de kös kös evinin yolunu tutasın? İster misin, ha, ister misin?”

Nastasya Filippovna adeta çıldırmıştı, öyle haykırıyordu; bir yandan da bu sözleri söyleyenin kendisi olduğuna inanamıyor gibiydi.

Aglaya korku içinde kapıya doğru auldu. Ama tam eşikte çivilenmiş gibi durdu, dinledi:

“İster misin, Rogojin'i de kovayım? Senin keyfin olsun diye mi evlendiğimi sanıyordun yoksa Rogojin'le? Şimdi, senin yanında, 'Rogojin, git!' diye bağıracağım; Prens'e de, 'Hatırlıyor musun, ne söz vermiştin?' diye soracağım. Tannın! Nasıl alçaldım bunların önünde bu kadar! Sen değil miydin, Prens, benim ardım sıra geleceğini söyleyen? Sonra, beni asla terk etmeyeceğini... beni sevdiğini... beni bağışladığını söyleyen, hatta... bana say... saygı duyduğunu söyleyen? Evet, bunu da söyledin! Ben ise sana ayak bağı olmamak için, yolunun üzerinden çekildim... Ama şimdi istemiyorum! Nasıl, nasıl konuşabilir bu kız benimle böyle! Hafif meşrep bir kadın mıyım ben! Sor Rogojin'e de söylesin sana benim nasıl biri olduğumu! Sen şimdi bu kız beni burda bu kadar aşağıladıktan sonra, hem de senin yanında bu kadar aşağıladıktan sonra beni böylece bırakacak ve onu koluna takıp gideceksin ha? Oysa ben bir tek sana inanmıştım... Allah kahretsin seni! Sen de git Rogojin!” Ken-

dinden geçmişçesine bağınyordu Nastasya Filippovna; sözcükler göğsünden güçlükle kopuyor gibiydi; yüzü çarpılmış, çirkinleşmiş, dudakları kuruyup yer yer çatlamıştı. Tam anlamıyla farfara- lıktı bu yaptığı ve sayıp döktüklerinin bir tekine bile inanmıyor gi- biydi; yine de bir saniye bile olsa bu kendini aldatma anını uzat- ma çabasındaydı. Öylesine kendinden geçmişti ki, ölebilirdi de... en azından Prens'e öyle geliyordu. Parmağıyla Prens'i göstererek yeniden Aglaya'ya seslendi: "Bak, işte kendisi! Ben diyorum ki, se- ni bırakacak, yanıma gelecek ve benimle kalacak; eğer dediğim gi- bi olmazsa, o senindir!"

Her ikisi birden delirmiş gözlerini Prens'e dikip beklemeye baş- ladılar. Oysa Prens şu anda bu meydan okumanın gücünü, şidde- tini, yaşamsal önemini anlayabilecek durumda değildi. Onun gör- düğü yalnızca alabildiğine umutsuz, çılgına dönmüş bir yüzdü; bir zamanlar Aglaya'ya dediği gibi, "yüreğini dağlayan" bir yüz... Daha fazla dayanamadı ve Nastasya Filippovna'yı göstererek hem yalva- rır hem de sitem eder gibi:

"Ama bu kadar da olmaz ki!" dedi Aglaya'ya. "O hiç iyi değil... deli o."

Ama ancak bunları söyleyebildi; Aglaya'nın inanılmaz korkunç bakışıyla taş kesilmiş gibi kalakaldı. Bu bakışta öyle çok acı ve ay- nı zamanda öyle sınırsız bir nefret vardı ki, ellerini çırparak bir çığ- lık atıp Aglaya'ya doğru atıldı, ama artık çok geçti! Onun bir anlık duraksamasına bile dayanamayan genç kız yüzünü elleriyle kapatıp "Tanrım! Tanrım!" diye bağırarak odadan dışarı fırladı; Rogojin de sokak kapısının sürgüsünü açmak için onun ardından atıldı.

Prens de kapıya doğru koştu, ama tam eşikte ardından iki el ya- kaladı kendisini. Nastasya Filippovna çarpık, bitkin bir yüzle ona bakıyordu; derken kımıldayan morarmış dudaklarından güçlükle iki sözcük döküldü:

"Onun ardından ha? Onun ardından?"

Ve Prens'in kollarına yığıldı kaldı. Prens onu kucaklayıp içeri gö- türdü, bir koltuğa oturttu ve başında dikilip bön bön ona bakma- ya başladı: Ne yapması gerektiğini bilmiyordu. Masada bir bardak su duruyordu; içeri dönen Rogojin bardağı alıp Nastasya Filippov- na'nın yüzüne su serpti; gözlerini açan Nastasya Filippovna bir da- kika kadar hiçbir şey anlamadan çevresine boş boş baktı; sonra bir- den durumunun farkına vardı, ürperdi ve Prens'e atılarak:

“Benim o! Benim!” diye bağırdı. “Gitti mi, gururlu küçük hanım? Ha-ha-ha!” Kriz geçirir gibiydi gülüşü. “Ha-ha-ha! Az kalsın onu küçük hanıma bırakacaktım! Ne gaflet! Ve niçin, hangi akla hizmetle? Deli! Deli!.. Hadi, Rogojin, sen de çekil artık! Ha-ha-ha!”

Rogojin gözlerini dikip ikisini de bir süre süzdü, sonra da hiçbir şey söylemeden şapkasını alıp çıktı. On dakika sonra Prens Nastasya Filippovna’nın yanında oturuyor ve gözlerini bir an olsun ondan ayırmadan, tıpkı küçük bir çocuğu okşar gibi, her iki eliyle birden başını, yüzünü okşuyordu. O gülünce gülmeye, gözyaşı döktükçe de ağlamaya hazırdı. Kendisi bir şey söylemiyor, yalnızca onun aşırı heyecanlı, kesik, kopuk, bağıntısız, hatta anlamsız sözlerini hiçbir şey anlamadan dinliyor, sessizce gülümüyor ve onun yeniden üzölmeye ya da ağlamaya, yakınmaya, sitem etmeye başlayacağını hisseder gibi oldu mu, hemen yeniden saçlarını, yanaklarını okşamaya başlıyor, tıpkı bir bebek gibi onu avutuyor, yatıştırıyordu.

IX

Son bölümde anlattığımız olay üzerinden iki hafta kadar bir süre geçti ve hikâyemizin ana kişilerinin durumlarında öylesine önemli değişiklikler oldu ki, bunlara ilişkin açıklamalar yapmadan hikâyemizi sürdürmemizin pek doğru olmayacağını, hatta bunun son derece zor olacağını düşünüyoruz. Yine de, olanaklar el verdiğince, ayrıntılara girmeden yalnızca somut olguları açıklamakla yetineceğiz. Bu tutumumuz çok basit bir nedenden kaynaklanıyor: Çoğu gelişmeyi açıklamakta biz de çok zorlanıyoruz. Böyle bir itiraf okurlarımızca garip bulunacaktır: Öyle ya, doğru dürüst anlayamadığı, açıklamakta zorlandığı, üzerinde enine boyuna fikir sahibi olamadığı bir şeyi nasıl açıklayabilir insan? Okurların gözünde büsbütün iğreti bir konuma düşmemek için bir örnekle açıklamaya çalışalım söylediklerimizi; böylece hem lütufkâr okurlarımız nerede zorlandığımızı anlamış olurlar, hem de bu örnek asla anlattıklarımızdan bir sapış olarak nitelenemeyeceği için biz hikâyemizi dolaysız biçimde sürdürmüş oluruz.

İki hafta sonra, temmuz başlarında yani, kahramanımızın öyküsü, özellikle de Darya Alekseyevna’nın daçasında geçen şu son

olay pek tuhaf, eglendirici, yer yer inanılmaz bir öykü olarak Lebedev, Ptitsin, Darya Alekseyevna ve Yepançinlerin daçalarına komşu bütün sokaklara, yani bütün kente, hatta kentin de ötelere yayıldı. Hemen herkes, sürekli burda oturanlar, sayfiyeciler, müziğe gelenler... bin bir farklı çeşitlemesiyle hep aynı öyküyü anlatıyordu: Prens bir tanınmış, şerefli bir ailenin –artık nişanlısı gözûyle bakılan– kızını reddederek tanınmış bir yosmaya gönlünü kaptırmıştı ve önceki yaşamıyla ilgili bütün bağlarını kopararak, kendisine yönelik bütün tepkilere, tehditlere aldırmadan burada, Pavlovsk'ta bu rezil kadınla evlenmeye hazırlanıyordu. Hem de göğsünü gere gere, herkesin gözünün içine baka baka, adeta övünç duyarak. Tanınmış, ünlü adlar, birtakım rezaletler katılarak, fantastik ve gizemli bir hava verilerek hikâye öyle süslenmiş, çekici bir hale getirilmişti ki herkesin ilgisini çekmesini ve dedikodu malzemesi olmasını hoş görmemek olanaksızdı. Bu arada eklenen bütün fantastik ve gizemli öğelere karşın hikâyenin kesin, açık, yadsınamaz somut birtakım olgular içerdiğini de unutmamak gerek. En incelikli, en kurnaz ve gerçeğe en yakın yorum, toplumun akıllılar kesiminden birkaç ciddi dedikoducu tarafından yapıldı. Bunlar hemen her toplumda bu tür durumları çözümlmeyi ve ulaştıkları sonuçları başkalarına açıklamayı iş edinmişlerdir ya da çoğu kez, böylesi bir uğraşta avuntu bulan insanlardır. Bunların yorumlarına göre, iyi bir ailenin varlıklı sayılabilecek oğlu, bir prens, ama kafayı hafiften üşütmüş, Rusça'yı doğru dürüst konuşamayan, demokratlıkla ve Bay Turgenyev'in modern nihilizmiyle kafayı bozmuş bir prens, General Yepançin'in kızına aşık olmuş, bir süre sonra da aile tarafından da sözlü ya da nişanlı gözûyle görülmeye, eve kabul edilmeye başlanmıştı. Daha sonra olanlarsa, geçenlerde gazetelerimizde yer verilen Fransız papaz okulu öğrencisinin yaptıklarına benziyordu. Hani ruhban okulunu bitirip papazlığa girişle ilgili bütün törenlere katılan, yeminler eden ve başka bütün öteki gereklilikleri yerine getiren öğrenci, papaz unvanını aldığıının ertesi günü, bağlı olduğu Piskoposa açık bir mektup yazarak Tanrı'ya inanmadığını, bu nedenle de yediği ekmeğin parasını veren halkı aldatmayı içine sindiremediğini, dolayısıyla da dün kendisine verilen görevden, papazlıktan istifa ettiğini bildirmiş ve bu mektubunu da liberal gazetelerde yayımlatmıştı ya, işte bizim Prens de tıpkı bu ate-

ist papazinkine benzer bir sahtekârlık yapmıştı. Anlatılanlara göre, nişanlısının evinde verilen resmî bir daveti fırsat bilen Prens, burada çok önemli birtakım unvanları olan yüksek devlet görevlilerine, saygıdeğer birtakım aile dostlarına sözde kişisel düşüncelerini açıklama adına hakaretler yağdırmaya başlamış, onca insanın önünde nişanlısını reddederek küçük düşürmüş ve rezaletin daha da büyümesini önlemek için kendisini dışarı çıkarmaya çalışan uşaklara karşı koyarken şahane bir Çin vazosunun yere düşmesine ve kırılmasına neden olmuştu. Bunlara şöyle şeyler de ekleniyordu: Düşüncesiz genç aslında nişanlısını seviyordu, ama sırf nihilizminden dolayı ve bir de tüm sosyetenin gözüne baka baka düşmüş bir kadınla evlenmesiyle çıkacak rezaletin zevkinden kendini yoksun bırakmamak için nişanlısını reddetmişti. Bu tercihi aynı zamanda “düşmüş ya da erdemli kadın yoktur, yalnızca özgür kadın vardır,” düşüncesini kanıtlamaya yönelikti. Yani sosyetece de benimsenen eski yaklaşımı elinin tersiyle iterek, olayın aslında “kadın sorunu” olduğunu göstermek istiyordu. Son olarak da belki düşmüş kadının onun gözünde düşmemiş kadından daha değerli olduğunun ilanı gibi bir amaç taşıyor olabilirdi bu tercih. Her gün yeni birtakım gelişmelerle de önemli ölçüde doğrulanan bu açıklama sayfiyecilerin çoğunluğunca akla en yakın yorum olarak görülüp benimsendi. Aslında bu yorumda karanlıkta kalan pek çok nokta vardı. Zavallı genç kız nişanlısını –kimilerine göre de kendisini “baştan çıkaran”ı– o kadar seviyordu ki, terk edildiğinin ertesi günü sevgilisinin evine onu bulmaya gitmişti; kimileri de, hayır, diyordu, genç kız Prens’in sevgilisinin evine kendiliğinden gitmedi, Prens tarafından oraya özellikle çağrıldı, yani salt nihilist bir düşünceyle, rezalet çıkarmak, genç kızı utançlı duruma düşürmek için. Ne olursa olsun, olaya duyulan ilgi günden güne büyüyordu, hele skandal evliliğin laftan ibaret olmadığı, kesinlikle gerçekleşeceği ortaya çıktıkça.

Olup bitenlere ilişkin olarak bizden açıklamalar istenecek olsa, –hayır, kesinlikle olaydaki nihilist öğeler üzerine değil; örneğin, bu evliliğin Prens’in gerçek arzularını ne kadar yansıttığı, Prens’in şu anda gerçek arzularının neler olduğu, kahramanımızın şu andaki ruh halinin tam nasıl tanımlanabileceği vb. üzerine– yanıt vermekte çok zorlanacağımızı itiraf etmeliyiz. Bildiğimiz tek şey, evliliğin gerçekten de kesinleştiği, hatta Lebedev, Keller ve Lebe-

dev'in bu günlerde Prens'e tanıştırdığı bir arkadaşına Prens'in evliliğin hem kiliseyle ilgili yanları, hem de ekonomik yanlarıyla ilgilenmek üzere yetki verdiğiydi; bu kişilere parayı hiç düşünmemeleri emredilmiş, evlenme konusunda ısrarcı olanın ve acele edenin Nastasya Filippovna olduğu söylenmişti. Keller, bizzat kendisi coşkulu ricalarıyla kilisedeki törende Prens'in başının üzerinde çelenk tutmaya talip olmuştu; Nastasya Filippovna'nın çelenk tutucusu ise Burdovskiy olacaktı, o da sevinçle kabul etmişti bu görevi. Temmuz başında kıyılacaktı nikâh. Gerçekliğinden hiçbir şekilde kuşku duyulamayacak bu olguların yanısıra, bunlarla çelişen, bu yüzden de aklınızı karıştıran, kuşkulu bazı olaylar da yok değil. Örneğin, Lebedev ve arkadaşlarını nikâh koşuşturmalarıyla ilgili olarak görevlendirmesi, bu arada nikâh töreni sorumlusu ve gelinle damadın sağdıçlarının kimler olacağı gibi konuları az kalsın unutacak olması, Prens'in bu işleri düşünmek istemediğini, hatta belki de unutmak istediğini gösteriyor. Peki o zaman onun düşünmek istediği neydi? Unutmamak, aklında tutmak istediği kim ya da neydi? Kime doğru atılmaya çalışıyordu? Öte yandan, nikâhın bir an önce olması konusunda Prens üzerinde herhangi birinin (örneğin Nastasya Filippovna'nın) baskıda bulunması kesinlikle sözkonusu değildi. Doğru, evlenmek isteyen, hem de bu işin olabildiğince çabuk olmasını isteyen Nastasya Filippovna'ydı, Prens değildi, ama hepsi bu kadar. Prens tümüyle kendi rızasıyla... hatta sanki ondan sıradan, gündelik bir şey isteniyormuş gibi biraz da dalgınca kabul etmişti evliliği. Olayın açıklanmasına hiçbir katkıda bulunmadıkları gibi sayıları arttıkça işi büsbütün içinden çıkılmaz hale getiren böyle pek çok yadırgatıcı olgu var önümüzde. Bunlara son bir örnek daha verelim.

Bu iki haftalık süre içinde Prens'in gece gündüz, Nastasya Filippovna'yla birlikte olduğunu kesinlikle biliyoruz; yürüyüşe birlikte çıkıyorlar, müziğe birlikte gidiyorlardı; birlikte her gün Nastasya Filippovna'nın arabasıyla gezintiye çıkıyorlardı; öyle ki, bir saat bile görmese Prens Nastasya Filippovna'yı, kaygılanıyordu (bütün bu belirtilerden onu içtenlikle sevdiği anlaşılıyordu); anlattığı ne olursa olsun, onu saatlerce yüzünde sevecen bir gülümsemeye dinliyor, kendisi hemen hiçbir şey söylemiyordu. Ama öte yandan biz onun yine bu günlerde birkaç kez, –hatta belki daha da çok– Yepançinlere gittiğini ve bunu Nastasya Filippovna'dan sak-

lamadığını, onun da bu işe fazlasıyla üzöldüğünü biliyoruz. Yine, bildiklerimiz arasında, Yepaınların Pavlovsk'ta oldukları sürece Prens'i kabul etmedikleri, Aglaya İvanovna'yla görüşme isteğini hep geri çevirdikleri de var; bir önceki gün reddedilmemiş gibi Prens ertesi gün yeni bir ziyarette bulunuyor, tabii yeni bir ret cevabıyla karşılaşıyordu. Aglaya'nın Nastasya Filippovna'nın evinden kahrolmuş durumda ayrılmasından bir saat kadar sonra, hatta belki daha da önce, Prens'in Aglaya'yı orda bulacağından emin olarak Yepaınlari geldiği ve onun bu ziyaretinin ailede büyük bir telaşa ve korkuya yol açtığı, çünkü Aglaya'nın henüz eve dönmemiş olduğu ve kızlarının o gün Prens'le birlikte Nastasya Filippovna'ya gitmiş olduğunu ailenin ilk kez öğrendiği de, bildiklerimiz arasında. Söylenenlere bakılırsa, Lizaveta Prokovyevna, kızlar, hatta Prens Şç., kahramanıza son derece soğuk, hatta düşmanca davranmışlardı. Hele biraz sonra Varvara Ardalyonovna'nın gelip de Aglaya İvanovna'nın bir saat kadar önce perişan bir halde kendilerine geldiğini ve galiba eve dönmeyi pek istemediğini söylemesi üzerine, ev sahipleri Prens'e pek heyecanlı bir dille artık dostluklarını sürdürmelerinin mümkün olmadığını, bütün ilişkilerini kestiklerini bildirmişlerdi. Özellikle de Aglaya'nın eve dönmek istememesi çok etkilemişti Lizaveta Prokovyevna'yı ve haksız da sayılmazdı: Nastasya Filippovna'nın yanından kendini bilmez durumda ayrılan ve gerçekten de evdekilerin gözüne görünmektense ölmeyi yeğleyecek durumda olan Aglaya doğruca Nina Aleksandrovna'ya gitmişti. Varvara Ardalyonovna da hiç gecikmeden bu durumu Lizaveta Prokovyevna'ya bildirmenin doğru olduğunu düşünmüştü.

Anne, kızlar ve en arkada da tam o anda eve gelen ailenin babası İvan Fyodoroviç, hep birlikte Nina Aleksandrovna'nın yolunu tutular. Hepsinin arkasından da onca sert, kırıncı sözleri ve kovulmasına karşın Prens Lev Nikolayeviç yürüyordu, sürünürcesine, süklüm püklüm. Ama Varvara Ardalyanovna'nın yasaklamasıyla onu yukarıya, Aglaya'nın yanına bırakmadılar. Annesinin ve kız kardeşlerinin kanlı yaşlar döktüklerini ve kendisine en ufak bir sitemde dahi bulunmadıklarını gören Aglaya, koşarak sevdiklerinin kucağına atıldı, aile üyeleri hep birlikte evlerine döndüler. Dedikodu yolu söylenenlere bakılırsa Gavriła Ardalyonoviç'in bu kez de şansı yaver gitmemişti: Varvara Ardalyonovna Lizaveta Prokovyevna'ya

koşunca, Aglaya'yla yalnız kalma fırsatı yakalayan Ganya fırsattan yararlanıp genç kıza yeniden aşkından söz etmişti. Aglaya son derece üzgün ve gözyaşları içinde olmasına karşın, bunu duyunca kahkahalarla gülmeye başlamış ve Ganya'ya birden, aşkını kanıtlamak için parmağını mumun alevinde yakıp yakamayacağını sormuştu. Dediklerine göre Gavril Ardalyonoviç öyle apışıp kalmış, yüzünde öyle şaşkın bir ifade belirmiş ki, bu şallak mallak olmuş yüzü gören Aglaya gülme krizine tutulmuşçasına kahkahalar atarak yukarıya, Nina Aleksendrovna'nın yanına kaçmıştı... ki –az sonra gelen annesi ve kız kardeşleri de onu burada bulmuşlardı.– Bu anekdot ertesi gün İppolit aracılığıyla Prens'e kadar ulaştı. Yatağında hasta yatan İppolit salt bu olayı anlatmak için haber gönderip Prens'i yanına çağırtmıştı. Haberin İppolit'e nasıl ulaştığını ise bilemiyoruz. Ama parmak-mum hikâyesini duyan Prens öyle gülmeye başladı ki, İppolit bile şaşırды onun gülmesine. Sonra birden titredi ve sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Aslında o günlerde Prens pek kendinde değildi, acı verici bir ruh karışıklığı ve derin bir kaygı, tedirginlik içindeydi. Hatta İppolit'e kalırsa resmen bir tahtası eksilmişti, ama ortada doğrulayıcı herhangi bir kanıt olmadığı için bizim bunu aynı kesinlikle söyleyebilmemiz mümkün değil.

Bunca olayı sunup da, bunlarla ilgili açıklamalardan kaçınmamız, kahramanımızı okurların gözünde haklı göstermeye yönelik bir davranış olarak görülmemeli. Tam tersine, biz, onun dostlarında yarattığı öfkeye bile katılmaya hazırız. Vera Lebedeva, örneğin, bir süre büyük öfke duydu Prens'e karşı; sonra Kolya; sonra, nikâhta çelenk tutucu olmasının kabulüne kadar, Keller. Hele Lebedev, duyduğu içten öfkeyle Prens'e karşı, ayrıntılarını daha sonra aktaracağımız birtakım dolaplar çevirmeye bile kalktı. Aslında biz, Nastasya Filippovna'nın evindeki olayın altıncı ya da yedinci günü Yevgeniy Pavloviç'in Prens'e herhangi bir süslemeye gerek duymadan, hiç sakınmadan, apaçık yönelttiği gerçekten çok güçlü, gerçekten psikolojik derinliği olan eleştirileri de olduğu gibi paylaşıyoruz. Yeri gelmişken şunu da belirtelim ki, yalnız Yepançinler değil, doğrudan ya da dolaylı olarak Yepançin ailesiyle ilgisi olan herkes Prens'le her tür ilişkisini kesmeyi gerekli görmüştü. Prens Şç., örneğin, kahramanımızla karşılaşınca başını çevirmiş ve selamını almamıştı. Bir tek Yevgeniy Pavloviç, Yepançinlere eskiden olduğu gibi her gün gidip gelmeye başlamasına ve her gün belirgin bir biçimde bir önce-

kinden daha coşkuyla, sevinçle karşılanmasına rağmen, Prens'i ziyaret etmekten çekinmiyor, bunun kendisini gözden düşürebileceğini hiç umursamuyordu. Yevgeniy Pavloviç, Yepanin ailesinin Pavlovsk'tan ayrılmasının ertesini gitti ziyaretine Prens'in. Bu sırada, Pavlovsk'ta herkesin dilinde dolaşan haberlerin tümünü biliyordu; hatta belki de bunların yayılmasında onun da katkısı vardı. Prens müthiş sevindi onun gelmesine ve sözü hemen Yepanlere getirdi. Prens'in bu son derece saf, dolaysız tavrı Yevgeniy Pavloviği de rahatlatı ve o da konuya balıklama daldı.

Prens Yepanlerin Pavlovsk'tan ayrıldıklarını henüz bilmiyordu. Müthiş sarsıldı öğrenince, yüzünden kan çekildi; ama bir dakika sonra kafasını sallayarak, şaşkın, dalgın bir biçimde "elbet böyle yapacaklardı, ya ne yapacaklardı!" demeye başladı; sonra birden nereye gittiklerini öğrenme derdine düştü.

Yevgeniy Pavloviç gözlerini dikmiş büyük bir dikkatle onu izliyordu; bu art arda, çabuk çabuk sorulan sorular, bu sorulardaki saflık, o tuhaf apaçıklık, doğrudanlık, tedirginlik, aşını heyecan, gerginlik... tüm bunları Yevgeniy Pavloviç şaşkınlıkla izliyordu. Bildiği her şeyi ayrıntılarıyla anlattı; son derece sevecendi anlatırken. Anlatılanların çoğundan haberi yoktu Prens'in; Yepanlerin evinden ne zamandır ilk kez haber alıyordu. Yevgeniy Pavloviç, Aglaya'nın gerçekten hasta olduğunu,  gün üç gece gözünü kırpmadan ateşler içinde yattığını anlattı; ama şimdi daha iyiydi; tehlikeyi atlatmış sayılırsa da, gerginliği, sinirli hali sürüyordu... "Ev tam anlamıyla sessiz! Yalnız Aglaya'nın yanında değil, kendi aralarında bile olup bitenlerden hiçbir şekilde söz etmiyorlar. Ana baba, kendi aralarında, bu göz, Adelaida'nın düğününden hemen sonra bir Avrupa gezisi yapmaktan söz ediyorlar. Aglaya, bu konu kendisine aıldığında hiç ses çıkarmadan kabul etti." Belki Yevgeniy Pavloviç de gidecekti Avrupa'ya. Hatta koşulları uygun olursa Prens ş. de, Adelaida'yı da alarak, iki ay kadar sonra Avrupa'ya niyetleniyordu. General burada kalıyordu. şu anda bütün aile Kolmino'daki çiftlik evindeydi... Kolmino mu? Petersburg'a yirmi verst uzaklıktaydı... Belokonskaya henüz Moskova'ya dönmemişti; özellikle kalıyordu galiba Petersburg'da. Lizaveta Prokovyevna, bütün bu olanlardan sonra bir daha asla Pavlovsk'ta kalamayacaklarını savunuyordu. Lizaveta Prokovyevna'ya burada dolaşan söylentileri günü gününe o, yani Yevgeniy Pavloviç ulaştı-

yordu. Olup bitenlerden sonra Yelagin adasındaki daçaları bile uygun görünmemişti gözlerine yazı geçirmek için.

“Doğrusu da bu,” diye sürdürdü sözlerini Yevgeniy Pavloviç. “Kabul edersiniz ki, Prens, burada, evinizde ne olup bittiği saati saatine dışarda duyuluyorsa... hele reddedilmenize karşın sizin orayı ziyaretlerinizin de bir türlü ardının arkasının kesilmemesini buna ekleyecek olursanız...”

Prens yeniden başını sallayarak:

“Evet, evet, evet, çok haklısınız,” dedi. “Aglaya İvanovna’yı görmek istiyordum...”

Yevgeniy Pavloviç birden hem canlı, hem de üzgün bir halle:

“Ah, Prens, sevgili Prens!” diye bağırdı. “Nasıl, nasıl göz yumdunuz bütün bunların olmasına! Kuşkusuz her şey son derece beklenmedik bir şekilde gelişti... dolayısıyla nasıl bir kafa karışıklığı içine düştüğünüzü anlayabiliyorum... o çılgın kızı durdurmanız olanaksızdı; sizin gücünüzü aşan bir şeydi bu! Ama onun size olan duygularının çok güçlü ve ciddi olduğunu anlamalıydınız... Sizi bir başkasıyla paylaşmak istemedi ve siz... ve siz böyle çok değerli bir varlığı elinizin tersiyle ittiniz!”

“Evet, evet, evet, haklısınız, evet, suçluyum,” dedi Prens, yine çok kederli. “Ve biliyor musunuz: bir tek Aglaya... bir tek Aglaya böyle görüyordu Nastasya Filippovna’yı, ona bu gözle bakıyordu... ondan başka kimse... hiç kimse ona bu gözle bakmıyordu.”

“İnsanı tepesini attıran da bu değil mi, azizim, ortada ciddi hiçbir şeyin olmaması!” diye bağırdı kendinden geçmişçesine, Yevgeniy Pavloviç. “Bağışlayın beni, Prens, ama... ben... ben bunun üzerinde epey düşündüm... daha önce... yani altı ay öncesine kadar olup biten her şeyi biliyorum... ve bunların içinde tek bir ciddi şey yok! Hepsi sis gibi, duman gibi, ele geçmez... hayal ürünü şeyler... Ancak çok deneyimsiz bir genç kızın kıskançlığı... ancak o ciddiye alabilirdi bu zerre kadar aslı astarı olmayan şeyleri!”

Sözün burasında Yevgeniy Pavloviç resmiyeti iyice bir yana bırakarak, kendini coşkusunun kollarına koyverdi. Prens’in Nastasya Filippovna’yla olan önceki ilişkisinin son derece açık, akılcı ve yineliyoruz, son derece psikolojik bir çözümlemesini yapın, tüm tabloyu olduğu gibi, hiç eksiksiz ortaya serdi. Zaten güzel konuşma yeteneği olan Yevgeniy Pavloviç bu kez kapıldığı coşkuyla belagat sanatının doruğuna ulaşmıştı.

“Bir kez siz en baştan yalanla başladınız işe. Yalan olarak başlamanın yalan olarak bitmesi doğa yasasıdır. Size birilerinin... budala falan gibi şeyler demesini kesinlikle onaylamadığımı, hatta bunun beni çok kızdırdığını söylemeliyim. Böylesi nitelemeleri hak etmeyecek kadar akıllı birisiniz siz. Ama öbür yandan da, kabul edin ki, öbür insanlara hiç benzemeyen, pek tuhaf birisiniz. Bütün bu olup bitenlerin altında yatanlar bence şunlar: Birincisi, sizin doğuştan (buraya dikkat: ‘doğuştan’) deneyimsizliğiniz; sonra, sizin kimsede kolay kolay rastlanmayacak saflığınız; ardından, şaşılasi ölçü bilmezliğiniz (ki siz de birkaç kez bunu kabul ettiniz) ve son olarak da, o inanılmaz dürüstlüğünüzle hâlâ gerçek, doğal, dolaysız şeyler olarak kabul ettiğiniz, inançlarınız... birbirinden doğan, birbirinden beslenen, gerçekteyse hepsi sizin kafanızda yarattığınız şeyler olan inançlarınız! Kabul edin ki, Prens, Nastasya Filippovna’ya tavrınızda baştan beri (kestirme bir söyleyişle) *koşullu-demokratik* bir hava egemendi ya da (daha da kestirme bir söyleyişle) “kadın sorunu” havası egemendi. Doğrusunu isterseniz, Nastasya Filippovna’nın evinde Rogojin’in parayla geldiği o gece geçen bütün o tuhaf sahneleri biliyorum. Sizi size anlatmamı, yüzünüze bir ayna tutmamı ve işlerin nasıl böyle bir noktaya geldiğini açıklamamı ister misiniz? İsviçre’de yurt özlemiyle yanan, hiç bilmediği ama ‘vaat edilmiş toprak’ gibi gördüğü Rusya’sına kavuşmak için içi içini yiyen bir gençtiniz. Rusya hakkında çok kitap okumuştunuz; belki harika kitaplardı bunlar, ama sizin için zararlıydılar. Tepeden tırnağa eyleme geçme arzusuyla doluydunuz... Ve yurdundaki daha ilk gününüzde size aşağılanmış bir kadının yürek buran öyküsü anlatıldı... size, şövalye ruhlu, erden gence... ve başka herhangi bir öykü değil, bir kadının öyküsü! Aynı gün o kadını gördünüz; onun o gerçek dışı, şeytani güzelliğiyle büyülendiniz (çok güzel olduğunu kimse inkâr edemez). Bütün bunlara sinirlerinizin durumunu, sara hastalığınızı ekleyin; ayrıca Petersburg’un buzların çözülme dönemindeki sinir bozucu havasını ekleyin; ayrıca bütün o günü ekleyin: Bilmediğiniz, size fantastik gelen bir kent, bu kentte kurduğunuz yeni dostluklar, en beklenmedik gerçeklikler ve içlerinde Aglaya’nın da olduğu Yepançinlerin kızlarıyla tanışma... ve benzeri olaylarla dolu geçen bütün o günü... sonra, yorgunluğunuzu, baş dönmelerinizi ekleyin; ve son olarak Nastasya Filippovna’nın

salonunu, o salonun genel havasını ekleyin... başka ne bekleyebirdiniz bu durumda kendinizden?"

"Evet, evet; evet, evet," dedi başını sallayarak Prens; yüzü kızmaya başlamıştı. "Evet, aşağı yukarı böyleydi durum; ve biliyor musunuz, iki gündür de uykusuz bir tren yolculuğu yapıyordum, sonra sinirlerim çok bozuktur..."

"Tabii, tabii... Benim söylemeye çalıştığım da bu," diye coşkuyla atıldı Yevgeniy Pavloviç. "Sizi çok iyi anlayabiliyorum: Yurdunda kavuşmanın coşkusuyla ve doğuştan soylu, temiz bir insan olarak, iğrenç bir sosyete sefihi yüzünden lekelenmiş bir kadını kesinlikle düşmüş bir kadın olarak görmediğinizi herkese açıkça duyurma fırsatını kaçırmak istemediniz. Bunun anlaşılmayacak bir yanı yok! Ama sorun burada değil, aziz Prens! Sorun, duygunuzun niteliğinde: Gerçek, hakiki bir duygu muydu bu, yoksa sevinç taşkınlığıyla o anda aklınıza esiveren bir şey mi? Evet, kutsal kitaba göre tapınakta böyle bir kadın bağışlanmıştı, ama ona her ne yaptıysa iyi yaptığı, her türlü şeref ve saygıya layık olduğu söylenmemişti. Nitekim üç ay sonra sağduyunuz size durumun gerçekte ne olduğunu gösterdi, öyle değil mi? Nastasya Filippovna suçsuzmuş; istediği kadar suçsuz olsun (tersini savunmak istemiyorum); yine de bütün o başından geçenler, katlanılmaz, kahrolası gururunu, o küstah, o bitmez tükenmez bencilliğini haklı gösterebilir mi? Kendimi kaptırdığım için bağışlayın Prens, ama..."

"Evet, bütün bunlar böyle olabilir; haklı olabilirsiniz..." diye mırıldandı Prens. "Kendisi müthiş gergin, sinirliydi... haklı olabilirsiniz, kuşkusuz haklısınız da, ama..."

"Ama acımaya değen bir varlıktı? Bunu demek istiyordunuz, değil mi iyi yürekli Prensime? Ama salt ona acımış olmak için, salt onun keyfini yerine getirmek için yüce, tertemiz bir başka kız, üstelik de berikinin kibir, nefret dolu bakışları önünde aşağılanabilir mi? Birine acıyoruz diye hiçbir konuda hiçbir sınır tanımayacak mıyız? Sevdiğiniz kızı rakibesinin önünde böylesine aşağılamak, onu ötekinin gözü önünde terk etmek, olacak şey mi? Üstelik o kızcağızı ana babası, kız kardeşleri önünde isteyen sizdiniz! Bu yaptığınızdan sonra kendinizi hâlâ şerefli biri gibi görüp görmediğinizi sormak isterim Prens? Ve...ve sevdiğinizi söyleyerek o Tanrısal, o göksel varlığı aldatmış olduğunuzu düşünmüyor musunuz?"

“Evet, evet, haklısınız, evet, suçluyum, suçluyum!” dedi Prens büyük bir acıyla.

Yevgeniy Pavloviç, büyük bir öfkeyle:

“Yeter mi bu kadar?” diye bağırdı. “Evet, suçluyum!” demekle biter mi bu iş? Suçluyum diyorsunuz, ama hâlâ inadınız inat! Ve o kıza bunları reva görürken kalbiniz, şu ünlü ‘Hıristiyan kalbiniz’ nerdeydi acaba! Çünkü o anda onun yüzünü görüyordunuz: Bu yüzdeki acı, ötekinin, –kaç kez sizi yüzüstü bırakıp kaçanın– acısından daha mı azdı? Göre göre nasıl göz yumdunuz bunlara, Prens? Nasıl?”

“Şey... ben... göz yummadım...” diye mırıldandı talihsiz Prens.

“Nasıl, anlayamadım?”

“Vallahi ben böyle olsun istemedim. Ve bu noktaya nasıl geldimizi hâlâ anlayabilmiş değilim... Ben... ben o sırada Aglaya Ivanovna’nın ardından koşmak için atılmıştım... ama Nastasya Filipovna bayıldı... Ondan sonra da bir daha Aglaya Ivanovna’yla görüşmeme izin vermediler.”

“Bayılırsa bayılsın, sizin yine de Aglaya Ivanovna’nın ardından gitmeniz gerekirdi!”

“Evet, doğru, öyle yapmam gerekirdi... Ama biliyor musunuz, ölebilirdi o... yani, öldürürdü kendini... siz onu tanıımıyorsunuz... Ben bütün bunları daha sonra Aglaya Ivanovna’ya anlatacaktım ve... biliyor musunuz, Yevgeniy Pavloviç, sanırım sizin bilmediğiniz bazı şeyler var... Söyler misiniz lütfen, neden görüştürmüyorlar beni Aglaya Ivanovna’yla? Görüştürseler ona her şeyi açıklayabilirdim. Biliyor musunuz o gün orada konuştukları şey, konuşacakları şey değildi... ama nasıl olduysa o konuşmalar oldu... Bunu size açıklayabilmem çok zor, Aglaya olsa ona açıklayabilirdim... Ah, Tanrım! Tanrım! Kaçtığı andaki yüzünden söz ediyorsunuz... Ah, unutmam mümkün mü!” Telaşla yerinden kalktı, elinden tuttuğu Yevgeniy Pavloviç’i çekiştirmeye başladı: “Gidelim! Hadi, hemen gidelim!”

“Nereye?”

“Aglaya Ivanovna’ya! Hadi, hemen gidelim!”

“İyi ama onun Pavlovsk’ta olmadığını söyledim size! Hem ne diye gideceğiz ki?”

Prens yalvarınca ellerini kavuşturdu:

“O anlar, o anlar! Bütün bunların öyle bir şey olmadığını... bambaşka bir şey olduğunu anlar!”

“Nasıl bambaşka bir şey yani? Siz yine de evlenmiyor musunuz? Yani değişen bir şey yok: İnadinız inat! Evleniyor musunuz, evlenmiyor musunuz?”

“Şey, evet... evleniyorum... evet, evleniyorum!”

“O zaman bambaşkalık falan yok?”

“Olmaz olur mu! Bu, o değil! Evlenmemin hiç önemi yok... hiç...”

“Nasıl, hiç önemi yok? Önemsiz olur mu evlilik? Sevdiğiniz kadınla, onu mutlu etmek için evleniyorsunuz ve Aglaya İvanovna da bunun böyleliğini görüyor ve biliyor... ve siz, bunun hiç önemi yok duyorsunuz?”

“Mutluluk mu? Ah, hayır! Ben, öylesine evleniyorum, yani o istiyor diye. Hem ne çıkar evlenmemden? Benim için bir şey değişmeyecek ki... Yoksa o kesin ölecekti... Şimdi görüyorum ki, Rogojin’le evlenmesi de çılgınlıktı! Daha önce anlayamadığım her şeyi anlıyor ve görüyorum şu anda: İkisi orada karşılıklı dururken, Nastasya Filippovna’nın yüzüne bakmaya dayanamadım... Biliyor musunuz, Yevgeniy Pavloviç...” Sesini bir giz açacakmış gibi kısmıştı. “... bunu kimseye söylemedim, Aglaya’ya bile... Ben Nastasya Filippovna’nın yüzünü görmeye dayanamıyorum... Demin, Nastasya Filippovna’nın evindeki o gece için söylediklerinizde haklısınız... Ama atladığınız bir nokta var... çünkü bilmiyorsunuz: ben onun yüzüne bakmıştım o zaman! Oysa daha o sabah resmine bakmaya dayanamamıştım... Vera’yı alın... Lebedeva’yı... gözleri onunkisine hiç benzemiyor, bambaşka...” Bir an durdu, sonra büyük bir korkuyla ekledi: “Yüzü beni çok korkutuyor! Korkuyorum!”

“Korkuyor musunuz?”

“Evet, deli o!” Yüzü bembeyazdı Prens’in.

Yevgeniy Pavloviç çok meraklanarak:

“Bundan emin misiniz?”

“Hiç kuşku yok; yani artık kuşku yok; yani şu son günlerde, artık hiç kuşku kalmadı!”

“Öyleyse kendinizden ne istiyorsunuz?” diye bağırdı Yevgeniy Pavloviç, korku içinde. “Yoksa korkunuzdan mı evleniyorsunuz onunla? Doğrusu hiçbir şey anlayamıyorum... Belki de sevmiyorsunuz bile onu, ama yine de evleniyorsunuz?..”

“Ah, hayır, canım kadar severim onu! O... bir çocuk... hele şimdi, iyice çocuk! Ah, hiçbir şey bilmiyorsunuz!”

“Aynı zamanda Aglaya İvanovna’yı da sevdiğinizi söylüyorsunuz?”

“Evet, evet!”

“Nasıl oluyor bu iş? İkisini birden mi sevmek istiyorsunuz yoksa?”

“Evet, evet!”

“İnsaf edin, Prens! Ne dediğinizin farkında değilsiniz siz!”

“Ben Aglaya’sız... hemen onu görmeliyim, hemen! Ben... ben yakında öleceğim, uykumda... Ben... bu gece uykumda öleceğimi sanıyordum... Ah, Aglaya her şeyi bir bilse! Ama, hiç eksiksiz her şeyi! Çünkü burada her şeyden önce gerekli olan hiç eksiksiz her şeyi bilmek! Bir başkası hakkında neden hiçbir zaman her şeyi bilemeyiz? Hele bu bir başkası suçluysa ve bizim illede her şeyi bilmemiz gerekiyorsa? Ben galiba ne dediğimi bilmiyorum, zaten şaşkındım, büsbütün şaşırttınız beni... Yüzü acaba şimdi de, o kaçtığı zamanki gibi mi? Ah, evet, suçluyum! Büyük olasılıkla bütün suç bende! Suçumun tam olarak ne olduğunu bilmiyorum, ama suçluyum... Burda öyle bir şey var ki, Yevgeniy Pavloviç, size açıklayamıyorum... sözcükler yetersiz kalıyor... ama Aglaya İvanovna anlardı beni! Buna hep inandım, onun beni anlayacağına...”

“Hayır, Prens, anlamazdı! Aglaya İvanovna soyut bir varlık, bir ruh gibi değil, gerçek bir kadın gibi sevdi sizi. Aslında ne var, biliyor musunuz, zavallı dostum benim: Siz galiba onların ikisini de sevmediniz!”

“Bilmiyorum... olabilir... olabilir... aslında, söylediklerinizin çoğu doğru, Yevgeniy Pavloviç. Gerçekten çok zeki bir insansınız! Ah, başım yine ağrımaya başladı... Hadi, hemen ona gidelim! Tanrı aşkına, Tanrı aşkına, hemen ona gidelim!”

“Ama size Pavlosk’ta olmadıklarını, Kolmino’ya gittiklerini söylüyorum!”

“O zaman Kolmino’ya gidelim... hemen, şimdi!”

Ayağa kalkan Yevgeniy Pavloviç ona elini uzatırken:

“Bu müm-kün de-gil!” dedi heceleri uzata uzata.

“O zaman... o zaman bir mektup yazayım... onu götürün kendisine!”

“Olmaz, Prens, olmaz! Böyle şeyler istemeyin benden, yapmam!”

Ayrıldılar. Yevgeniy Pavloviç tuhaf duygular içindeydi: Prens'in galiba akli dengesi yerinde değilmiş gibiydi. Bir yüzden korkmak, ama aynı zamanda da o yüzü sevmek nasıl bir şeydi acaba! Öte yandan, Aglaya'sız kalmak da belki gerçekten ölümüne neden olacak... böylece de Aglaya onun kendisini bu kadar çok sevdiğini hiçbir zaman öğrenemeyecek! Ha-ha! İki kişiyi birden sevmek nasıl bir şeydi ki? İki farklı aşk mı geliyordu acaba insanda? İlginç... Zavallı budala! Neler gelecek başına acaba?

X

Prens'in kehaneti tutmadı; ne "uykuda" öldü, Yevgeniy Pavloviç'e söylediği gibi, ne de uyanıkken. Geceleri rahat uyuyamadığı, kötü düşler gördüğü doğrudu belki; ama gündüzleri hep olduğu gibi herkese karşı iyiydi, hatta halinden memnun gibi görünüyordu; zaman zaman, o da tek başınayken, dalıp gidiyor, üzülüyordu. Evlilik konusunda acele ediyorlardı; Yevgeniy Pavloviç'in ziyaretinden bir hafta kadar sonra olacaktı nikâhları. Prens'in en yakın dostları bile –tabii eğer böyle adlandırılabilir birileri varsa– bu bahtsız kaçı "kurtarma" çabalarının boşa gitmesi karşısında hayal kırıklığına uğrayacağına benziyorlardı. Yevgeniy Pavloviç'in ziyaretinde bile İvan Fyodoroviç'le eşi Lizaveta Prokovyevna'nın parmağı olduğu yolunda söylentiler dolaşıyordu. Son derece iyi yürekli iki insan olarak her ne kadar zavallı kaçı uçuruma yuvarlanmaktan kurtarmak için böyle bir girişimde bulunmuşlarsa da, çabalarını daha ileriye götürmeyip bununla sınırlı tutmuşlardı. Daha ciddi çabalara ne durumları uygundu, ne de gönülleri (ki bu da tümüyle doğaldı). Prens'in çevresindekilerin bile ona karşı tavır aldıklarından söz etmiştik yukarda. Vera Lebedeva, örneğin, tepkisini yalnızken ağlamak ve Prens'e daha az uğramakla sınırlandırmıştı. Kolya o aralar hep babasının cenaze işleriyle uğraşıyordu; ilkinden sekiz gün sonra gelen ikinci inmede gitmişti ihtiyar. Prens, ailenin acısını içtenlikle paylaştı; ilk günler her gün birkaç saatini Nina Aleksandrovna'ya ayırdı; kilisedeki törene de, mezarlığa da gitti. Kimilerine göre kilisedeki kalabalıktan Prens'in arkasından fısıldaşanlar olmuştu; aslında aynı şey yolda ya da parkta yürürken ya da arabayla giderken de oluyordu; adını fısıldıyor-

lar, parmakla gösteriyorlardı, bu arada Nastasya Filippovna'nın da adı duyuluyordu. Nastasya Filippovna'yı cenazede görmeyi umanlar umduklarını bulamadılar. Lebedev tam zamanında engel olduğu için Bayan Yüzbaşı da yoktu cenaze töreninde. Kilisedeki cenaze ayini Prens'i derinden etkiledi. Kilisede Lebedev'in bir sorusu üzerine, ilk kez bir Ortodoks cenaze ayininde bulunduğunu söyledi; çocukluğunda da bir köy kilisesinde buna benzer bir şey gördüğünü hayal meyal hatırlıyordu.

"Sanki o değil... geçenlerde başkan seçtiğimiz adam değil, tabutun içinde yatan, öyle değil mi?" diye fısıldadı Lebedev. "Birine mi bakıyorsunuz, efendim?"

"Yok bir şey... birini görür gibi oldum da..."

"Rogojin'i mi yoksa?"

"Burda mı o?"

"Evet, kilisede kendisi."

Prens tam bir şaşkınlık içinde:

"Yanılmamışım demek..." diye mırıldandı. "Onun gözlerini görür gibi oldum çünkü... Neden burda acaba? Çağrılı olabilir mi?"

"Sanmam, efendim. Doğru dürüst tanımazlardı bile birbirlerini. Ama burda her cins insan vardır... Hem niye şaşırdınız ki? Sık sık rastlıyorum ben ona Pavlovsk'ta; geçen hafta tam dört kez rastladım mesela!"

"Bense... o günden bu yana... hiç görmedim kendisini."

Nastasya Filippovna da "o günden bu yana" hiç görmemişti Rogojin'i; Prens'in buradan vardıgı sonuç, Rogojin'in özellikle ortalıklerde görünmediğiydi.

O gün son derece dalgın, düşünceliydi Prens; Nastasya Filippovna ise, tersine, o gün ve o akşam, inanılmaz neşeliydi.

Babasının ölümünden önce Prens'le barışan Kolya, nikahta sağdıçlık, yani çiftlerin başları üzerinde çelenk tutma görevi için Keller'le Burdovskiy'i önerdi. Gerçi iş acil olduğu için bu adları önermişti ama, Keller'den yana gönüllü rahat olabilirdi Prens'in, kendisi kefildi bir sorun yaratmayacağına; "bakarsınız faydası bile dokunabilirdi"; Burdovskiy için zaten söylenecek hiçbir şey yoktu: Sessiz, akli başında ciddi biriydi. Nina Aleksandrovna'yla Lebedev madem Tanrı böyle yazmış, bu evlenme işi ille de olacak, hiç değilse Pavlovsk'ta, üstelik de tam buranın en kalabalık zamanında, herkesin gözüne gözüne sokar gibi olmasın, Petersburg'da, hatta

evde yapılınsın bu iş, diyecek oldular; onların neden çekindiklerini çok iyi anlayan Prens, kısa yoldan kestirip attı: Nastasya Filippovna'nın kesin arzusu bu şekildeydi, yapacak bir şey yoktu.

Sağdıç olacağını öğrenen Keller ertesi gün Pavlovsk'ta, Prens'teydi. İçeri girmeden önce bir süre eşikte durdu, Prens'i görür görmez sağ elini havayı kaldırdı, işaret parmağını bükerek ant içer gibi bağırdı:

"İçmiyorum!"

Sonra Prens'e yaklaştı, her iki eliyle birden kollarından kuvvetle tutarak onu olduğu yerde sarstı. Anlattığına göre, ilk duyduğunda ona düşman kesilmişti ve bunu da bilardo salonunda herkese duyurmuştu. Peki niye kızmıştı ona? Kızmıştı, çünkü bir dostu olarak onun, ya Prenses dö Rogan ya da hiç değilse Prenses de Şabo'yla evleneceğini umuyordu. Ama şimdi kendi gözleriyle görüyordu ki, "bizim toplumumuzdan" en az on kat daha asil düşünmüş, asil bir karar vermişti Prens! Çünkü onun aradığı zenginlik, ısıltı, şan, şeref değil, yalnızca gerçektir! Yükseklerdeki insanların gönül akışlarının ne yana olduğu malum, Prens ise aldığı eğitim öğretim açısından yükseklerdeki insanlardan olamayacak kadar yüksek biriydi. Gelgelelim, ayaktakımı denilebilecek bir kesim konuya farklı bir açıdan bakıyordu; kentte, evlerde, toplantılarda, daçalarda, müzikte, birahanelerde, bilardo salonlarında, konuşulan tek konu, yakında gerçekleşecek evlilikti; ve kendisinin kulağına çalındığına göre... "ilk gece, pencerenizin altında şarivari yapacaklar... sizin anlayacağınız, kedilerin mart ayındaki şamatalı müziğinden... Şerefli birinin silahına ihtiyacınız varsa eğer, aziz Prens'im, o sabah siz daha zıfzıf yatağınızdan kalkmadan, ben soylu kurşunlarımdan yarım düzinesini sizin için harcamaya hazırım!" Bunun yanı sıra, kiliseden çıkışta gözü dönmüş kalabalığın akınına uğrama tehlikesine karşı, kilisenin avlusuna bir yangın tulumbası yerleştirilmesi önerisinde bulundu. Ama Lebedev buna karşı çıktı: "Böyle bir şey yapacak olursak, evi yerle bir ederler!" dedi.

"Bu Lebedev, yemin ederim, size karşı bir düzen peşinde, Prens'im! Amaçları sizi vesayet altına aldirmek: Her şeyinizi... her şeyinizi... daha doğrusu özgürlüğünüzü ve paranızı, yani bizi dört ayaklılardan ayıran başlıca iki şeyinizi, vesayet altına aldirmek. Tümüyle gerçeğe dayanıyor duyumum! Hem de gerçeklerin en sağlamına!"

Hatırlıyordu, kendisi de böyle bir şeylerden söz edildiğini duymuştu Prens, ama aldırış etmemişti. Şimdi de şöyle bir gülümse-di ve hemen unuttu. Gerçekten de birtakım uğraşlar içindeydi Lebedev. Ozanlara esin gelir gibi gelirdi Lebedev'in aklına bu türden planlar, ama hesapları daha sonra aşırı coşkudan dallanır, budaklanır, karmaşıklaşır ve başlangıçtaki noktayla ilgisiz bir hal alırdı. Lebedev'in hemen hep başarısızlığa uğramasının nedeni de bundan başkası değildi. Çevirdiği bu dolapla ilgili olarak da daha sonra, galiba tam nikâh günü, gelip Prens'e itirafta bulunarak (hep böyle yapardı Lebedev: Arkalarından dolap çevirdiği insanlara, özellikle de başarısızlığa uğramışsa, gelip bunu itiraf ederdi) anasından aslında Talleyran²⁰ olmak üzere doğduğunu, ama nasıl olduysa ancak Lebedev olabildiğini söyledi ve tasarladıklarını bir bir anlattı. Anlattıkları Prens'in çok ilgisini çekti. Dediklerine göre, bu işle ilgili olarak gerekebilir diye öncelikle hatırlı kişilerin desteklerini sağlamak istemiş ve önce General Ivan Fyodoroviç'e gitmişti. Kafası çok karışık General'in; elbet o da isterdi "delikanlı"nın iyiliğini; ama "onu kurtarmak için de olsa ve bunu çok istese de bulunduğu durumda onun harekete geçmesi pek yakışık almazdı." Lizaveta Prokovyevna ne sesini duymak, ne yüzünü görmek istedi; Aleksey Pavloviç'le Prens Şç. ise muhatap almak şurda dursun, uzaktan elleriyle 'hadi işine!' yaptılar. Ama yılmadı Lebedev, e kendisinin çok eski bir dostu, nerdeyse velinimetisi olan yaşlı ve saygıdeğer bir hukukçuya danıştı. Hukukçu, vesayet altına aldırmanın tabii ki mümkün olduğunu, ancak bunun için delilik ya da akli noksanlık durumuna tanıklık edecek kişilerin bulunmasının ve bundan da önemli olarak, asıl, yüksek mevkilerden birilerinin desteğinin gerektiğini söyledi. Yine yılmadı Lebedev. Bir gün Prens'e bir doktor getirdi; hani şu kendisi de Pavlovsk'ta sayfiyede bulunan, boynu Anna Nişanlı, saygıdeğer ihtiyar. Doktor, Prens'in yaşadığı çevreyi görecek, kendisini gözlemleyecek ve şimdilik resmi olmayan, dostça diyebileceğimiz bir rapor düzenleyecekti. Hatırlıyordu bu doktorun ziyaretin Prens. Lebedev geçenlerde sağlığını iyi görmüyorum, diye tutturmuş, Prens kesinlikle ilaç almayacağını söyleyince de bir doktorla çıkagelmişti.

20 Talleyran Charles Mauris (1754-1838) – İlkesizliği ve kurnazlığıyla tanınmış Fransız siyasetçi ve diplomat. Hükümetler, hanedanlar değişti (XVI. Lui, Direktuar, I. Napolyon, ve yeniden Burbonlar) o hep görevinde kaldı.

Sözde şu anda ikisi birlikte Bay Terentyev'den dönüyorlardı; hastanın durumu hiç iyi değildi ve doktorun hastaya değgin Prens'e diyecekleri vardı. Terentyev'i ziyaret etme inceliğinden dolayı Lebedev'i öven Prens doktoru çok candan karşılamıştı. Hemen hastadan söz etmeye başladılar. Doktor, intihar olayının ayrıntılarını istedi ve Prens gerek intihar olayını anlatışı, gerekse onunla ilgili açıklamalarıyla doktorun çok ilgisini çekti. Sonra Petersburg ikliminden, Prens'in hastalığından, İsviçre'den, Schneider'den söz ettiler. Schneider'in tedavi yöntemlerine ilişkin o kadar ilginç şeyler anlattı ki Prens, doktorun ziyareti iki saati geçti; bu arada Prens'in nefis sigaralarından ve Lebedev'in harika liköründen içti; evli ve çocuk çocuk sahibi olan doktor, likörleri getiren Vera'ya öyle iltifatlar yağdırdı ki, genç kızı müthiş öfkelenirdi. Doktorla Prens iki yakın dost gibiydiler ayrılırken. Çıkarken doktor, Lebedev'e, böyleleri vesayet altına alınacaksa, bunlara vasi kim olacak? diye sordu. Lebedev'in olup bitenleri ve yakında olması beklenen olayları trajik bir havayla anlatması üzerine de doktor kurnaz kurnaz gülümseyip başını salladıktan sonra, "kimlerle evlenilmiyor ki" dedi, sonra, "olağanüstü güzelliğinin yanısıra, duyduğuma göre, son derece fettan, gönül ayartıcıymış," diye ekledi; "güzellik faslını bir yana bıraksak bile, yalnızca zenginliğiyle de erkekleri çekebilecek bir kadın bu... Totskiy'den kalan serveti ve Rogojin'in armağanı olan elmasları, incileri, şalları, mobilyalarıyla... Sonuç olarak, aziz Prens yönünden aptalca olmak şurda dursun, onun ne kadar zeki, kurnaz, işbilir olduğunu kanıtlayan çok yerinde bir seçim bu." Bu düşünüş biçimi Lebedev'i çok şaşırttı... vasilik işi de gerçekleşmeden kaldı. Prens'e bu kez de, "Bundan böyle benden tek göreceğiniz şey sınırsız bir fedakârlık olacak, aziz Prensım..." diyordu. "Kanımı son damlasına dek uğrunuza dökmeye hazırım... buraya da bunun için geldim zaten."

Şu son günlerde İppolit de epey oyaladı Prens'i; sık sık birini gönderip yanına çağırıyordu. Prens'e yakın bir yerde, küçük bir evde oturuyordu İppolitler; küçük oğlan ve kız kardeşi, bahçeye çıkıp hastadan kurtulabildikleri için burada, sayfiyede mutluydular. Kendini tümüyle hastaya hasreden zavallı Bayan Yüzbaşı, gece gündüz oğlunun iki dudağının arasına bakıyordu. Prens hemen her gün kapıştıkları için onları barıştırıyor, aralarını buluyordu, bu nedenle hasta onu "dadım" diye çağırıyor, arabulucu ro-

lünden dolayı onu küçük görüyordu. Önce ölüm döşegindeki babasının başucunda kaldığı, babasının ölümünden sonra da dul kalan annesine daha çok vakit ayırdığı ve bu nedenle kendisine pek uğrayamaz olduğu için Kolya'ya veryansın ediyordu İppolit. Derken Prens'in Nastasya Filippovna'yla yakında gerçekleşecek evliliğini diline doladı, alay etti, alaylarını hakarete vardırdı ve sonunda Prens çileden çıkıp onu ziyaretlerine son verdi. İki gün sonra sabah erkenden Bayan Yüzbaşı geldi, gözyaşları içinde evlerini şereflelendirmesini rica etti, yoksa o mahvedecekti kendisini. Bu arada, "O size büyük bir sır vermek istiyor," diye ekledi. Prens gitti. İppolit barışmak istiyordu, ağladı, ağlaması bitince tabii daha da hırçınlaştı, ancak öfkesini göstermekten korktu. Durumu hiç iyi değildi, bütün belirtiler bu kez aruk sonunun yakın olduğunu gösteriyordu. Vereceği sır falan yoktu; yalnız heyecandan tıkanarak (yapmacık gibiydi bu hali) çok, çok önemli bir uyanda bulunacağını söyledi; "Rogojin'den sakınmalıydı Prens." "Elindekini başkasının almasına göz yumacak biri değil bu adam. Bize benzemez. Gerektiğinde eli titremeden..." vb.vb. Prens art arda sorularla somut bir şey olup olmadığını öğrenmeye çalıştı; ama İppolit'in kişisel duyumlarından, izlenimlerinden başka ortada elle tutulur, gözle görülür bir şey yoktu. İppolit, sonunda Prens'i çok korkuttuğunu görerek bundan büyük mutluluk duydu. Önce Prens onun kimi özellikli sorularına karşılık vermek istemedi, hele "yurtdışına kaçın; her yerde Rus papazı bulunduğu için oralarda evlenin," türünden öğütlerine gülüp geçti. İppolit sonunda baklayı ağzından çıkardı: "Benim korkum Aglaya İvanovna için: Rogojin sizin onu nasıl sevdiğinizi biliyor; aşka karşı aşk; siz onun elinden Nastasya Filippovna'yı aldınız, o da Aglaya İvanovna'yı öldürerek karşılık verecek buna. Gerçi Aglaya İvanovna artık sizin değil, ama yine de böyle bir şey olursa yüreğinizden vurulmuşa dönersiniz, öyle değil mi?" Sonunda amacına ulaşmıştı İppolit. Prens onun yanından ayrıldığı anda kendinde değildi.

Rogojin'e ilişkin bu uyarı tam evlilik öngünündeydi. Prens o akşam Nastasya Filippovna'yla nikâhtan önce son kez görüştü. Ancak Nastasya Filippovna da yatıştıramadı kaygılarını Prens'in; hatta zaman geçtikçe onun hali Prens'in şaşkınlığını daha da artırdı. Eskiden, yani birkaç gün önce, Prens'i neşelendirmek için elinden gelen çabayı harcayan Nastasya Filippovna, onun üzgün du-

ruşuna dayanamazdı. Şarkılar söyleyerek, hatırladığı gülünç öyküleri anlatarak onun havasını değiştirmeye çalışırdı. Prens hemen hep anlatılanları çok gülünç bulmuş gibi yapardı; bazen de genç kadının parlak zekası, kendinden geçercesine anlatışı (ki oldukça sık olurdu bu) gerçekten güldürürdü onu. Prens'i etkilediğini, güldürdüğünü görünce sevinir, kendi kendisiyle gurur duyardı Nastasya Filippovna; ama şimdi her saat biraz daha hüzünlü, biraz daha düşünceliydi sanki. Prens'in Nastasya Filippovna'ya ilişkin oturmuş belli düşünceleri vardı; böyle olmasaydı şu anda her şey ona gizemli ve anlaşılmaz gelebilirdi. Bir kez o Nastasya Filippovna'nın delirebileceğine hâlâ içtenlikle inanıyordu. Yevgeniy Pavloviç'e onu, tek başına bırakılmaması gereken, zavallı, hasta bir çocuğu sever gibi sevdiğini söylerken içtendi. Ona olan duygularından kimseye söz etmemişti, üzerinde konuşmayı sevmeyen bir konuydu bu; bu konuda konuşmak kaçınılmaz bir hal alırsa tedirgin oluyordu. Nastasya Filippovna'yla baş başayken de, aralarında söz birliği varmışçasına "duygular"dan hiç söz açmazlardı. Kendilerinden geçercesine neşeli, canlı bir şekilde konuşurlar ve bu konuşmalarına kim isterse katılabilirdi. Darya Alekseyevna daha sonra, onların sohbetlerini izlemenin kendisini hayranlık ve sevinç içinde bıraktığını anlatmıştı.

Ama işte Nastasya Filippovna'nın akıl ve ruh sağlığına böylesi bir bakış, Prens'i pek çok başka konuda şaşkınlığa düşmekten kurtarıyordu. Üç ay önce tanıdığından bambaşka bir kadın vardı bir kez şu anda karşısında; örneğin üç ay önce gözyaşları dökerek, lanetler savurup sitemler yağdırarak kendisiyle evlenmekten kaçan bu kadın şimdi ne olmuş, ne değişmişti de bir an önce evlenelim diye ısrar ediyordu, bunun üzerinde hiç düşünmüyordu Prens. "Herhalde fikir değiştirmiş..." diye düşünüyordu, "geçmişte olduğu gibi, kendisiyle evlenmenin beni mutsuz edeceği düşüncesinde değil artık." Böylesine hızla gelişen bir kendine güven duygusunu, Prens'e göre, normal saymak olanaksızdı. Aglaya'ya duyduğu nefretten, bir tek bundan, kaynaklanıyor olamazdı bu güven: Duygularının kökleri daha derinlere inen bir kadındı Nastasya Filippovna. Rogojin'den korkusundan da kaynaklanıyor olamazdı. Burada bunların hepsinin birlikte etkisi söz konusuysa sanki; ama ona göre asıl, nicedir kuşkulandığı şey gerçekleşiyor, Nastasya Filippovna'nın zavallı, hasta ruhu artık çözülüyor yıkılıyordu. Bu sonuç,

kendi çapında, kimi kuşkulu, anlaşılmayan durumları anlaşılır kılmakla birlikte ona asla huzur vermiyordu. Bazen hiçbir şey düşünmemeye çalışıyordu; nikâhı son derece önemsiz bir bürokratik ayrıntı olarak görüyor, başına gelecek olanları hiç umursamıyordu. Yevgeniy Pavloviç'le konuşmasında olduğu gibi kendisine yöneltilen itirazlara ve sorulan sorulara verebileceği bir yanıtı yoktu; bu konuda kendini son derece yetersiz gördüğü için bu tür konuşmalardan hep uzak duruyordu.

Bu arada Aglaya'nın Prens için ne anlam ifade ettiğini Nastasya Filippovna'nın çok iyi anladığı belliydi. İlk günlerde açıkça bir şey söylemese de, özellikle de Prens Yepançinlere gitmeye hazırlanırken "yüzü"nün aldığı hal fark edilmeyecek gibi değildi. Yepançinler Pavlovsk'tan gidince yüzü sevinçten ısıdı Nastasya Filippovna'nın. Bir şeyleri tahmin etme, olacakları önceden sezme konusunda hiçbir yeteneği olmamasına karşın, Prens bir ara Nastasya Filippovna'nın, Aglaya'ya Pavlovsk'u dar edecek bir skandal çıkaracağından da korkmuştu. Pavlovsk'taki hemen bütün daçalarda onların evliliklerinden söz ediliyor olmasında, rakibini çileden çıkarmak isteyen Nastasya Filippovna'nın da payı olduğuna kuşku yoktu. Yepançinlerle dışarda karşılaşma olasılığı çok düşük olduğu için bir gün Prens'i arabasına bindirip Yepançinlerin daçasının hemen önünden geçirmişti. Prens için korkunç bir sürpriz oldu bu. Her zaman olduğu gibi ancak iş işten geçtikten sonra, araba tam daçanın pencereleri hizasındayken durumun farkına vardı; bir şey söylemedi, ancak iki gün iki gece hasta yattı; Nastasya Filippovna da bir daha böyle bir şey yapmadı. Esasen nikâh günü yaklaştıkça, daha bir dalgın, kaygılı olmaya başlamıştı. Sonunda hüznünü yeniyor, yeniden neşeleniyordu belki; ama geçmiştekilere pek benzemeyen, sanki daha bir gürültüsüz, daha bir sade, ciddi, mutluluk dozu daha bir az neşeydi bu. Prens gözlerini dört açmıştı. Rogojin'in adını ağzına almaması da ilginçti doğrusu. Yalnız bir kez, nikâhtan beş gün kadar önce Darya Alekseyevna'nın evinden gelen bir haberci, Nastasya Filippovna'nın çok kötü olduğunu, Prens'i acele oraya beklediklerini iletmişti. Prens adeta çıldırmış buldu Nastasya Filippovna'yı: Titreyerek, çılgılık çılgılığa bağırarak Rogojin'in burda olduğunu, bahçede gizlendiğini, onu az önce gördüğünü, bu gece ortaya çıkıp kendisinin boğazını keseceğini haykırıyordu. Bütün gün yatışmak bilmedi. Aynı akşam Prens

birkaç dakikalığına Ippolit'e ve Bayan Yüzbaşı'ya uğradı; bir işi için gittiği Petersburg'dan Pavlovsk'a henüz dönen Bayan Yüzbaşı, bugün Petersburg'daki evine Bay Rogojin'in uğradığını ve Pavlovsk'tan haberler sorduğunu anlattı. Prens'in Rogojin'in evlerine kaçta uğradığı sorusuna Bayan Yüzbaşı hemen hemen Nastasya Filippovna'nın Rogojin'i Pavlovsk'taki evin bahçesinde gördüğünü öne sürdüğü saati söyledi. Nastasya Filippovna'nın hayal görmesi gibi bir durum sözkonusuydu besbelli; yine de genç kadın Bayan Yüzbaşı'ya bizzat giderek ayrıntılı bilgili aldı ve ancak böylece tam yatışabildi.

Nikâh öngününde Nastasya Filippovna'nın heyecanı anlatılır gibi değildi. Gelinliği, duvağı ve öteki süsleri Petersburg'lu bir modaevinden gelmişti. Onun gelinlikle, telle, duvakla böylesine ilgilenmesi hiç beklemediği bir şeydi Prens'in. Genç kadın Prens'in iltifatlarına gözlerinin içi gülerek, mutlulukla karşılık veriyordu. Bir ara nasıl olduysa, evlenmelerinin galiba çevrede pek hoş karşılanmadığını ağzından kaçırdı: Birkaç serseri gerçekten de pencereleri altında, kendileri için özel yazdıkları şiirlerle, şarivari dedikleri müzikli mart kedisi gecesi düzenleyeceklermiş; sayfiyedeki insanların çoğu da bunu onaylıyor, alkışlıyormuş. O da işte özellikle bu yüzden başını dik tutmak, onlara inat, güzelliğiyle, son derece şık gelinliği, duvağı ve takılarıyla göz kamaştırmak istiyormuş. "Bakalım içlerinde bağırıp ıslıklama cesareti gösterecek bir babayiğit çıkabilecek mi!" diyor ve bu sözün yalnızca düşüncesi bile gözlerini ıslı ıslı etmeye yetiyordu. Kimsele-re açmadığı içrek bir hayali daha vardı: Aglaya'nın ya da en azından görevlendireceği birinin gizlice kiliseye gelip her şeye tanık olması. Kafası bu düşüncelerle dolu, Prens'ten akşam saat on bir gibi ayrıldı; ama daha gece yarısı olmadan Darya Alekseyevna'nın evinden gelen bir ulak Prens'e "hemen gelin, kendisi çok kötü" haberini getirdi. Prens gelini yatak odasına kapanmış buldu; hiç-kırarak ağlıyor, sinir krizi geçiriyordu; kapının ardından kendisine söylenenleri uzunca bir süre hiç duymadı bile, sonunda kapıyı açıp bir tek Prens'i içeri aldı, kapıyı yeniden kilitledi ve bir anda kendini yere atıp Prens'in dizlerine sarıldı (en azından daha sonra Darya Alekseyevna'nın anlattığı buydu; galiba nasıl etmişse etmiş bazı şeyleri görmeyi başarmıştı).

Prens'in bacaklarına sarılan Nastasya Filippovna:

“Ne yapıyorum ben!” diye haykırıyordu hummalı gibi. “Ne yapıyorum sana böyle ben!”

Prens bir saat kadar kaldı içerde; neler konuştuklarını bilemiyoruz. Darya Alekseyevna, bir saat sonra çıktıklarında sakinleşmiş, huzurlu, mutlu olduklarını anlattı. Prens o gece bir kez daha adam gönderip nişanlısının durumu hakkında bilgi almak istedi, ama Nastasya Filippovna uyumuştı. Ertesi sabah erkenden gönderdiği iki adam Nastasya Filippovna’nın henüz uyanmamış olduğu haberini getirdiler; ancak üçüncü adam şu haberle döndü: “Nastasya Filippovna şu anda Petersburg’dan gelen terzi, berber, modacı kalabalığının ortasındaydı, çünkü halinden eser bile kalmamıştı ve kendisi şu anda onun gibi bir güzeller güzeline layık güzellikteki gelinliğiyle meşguldü; ama eğer Prens tam şu anda ne yapıyor diye soracak olursa, hangi pırlantaların ne şekilde takılacağı üzerine olağanüstü bir kongreye başkanlık yapmaktaydı.” Prens rahat bir soluk aldı.

Bilenlerin anlatımlarına göre –ki doğru gibiydi anlatılanlar– düğünle ilgili sonraki gelişmeler şunlardı:

Nikâh akşam sekizdeydi; Nastasya Filippovna saat yedide hazırdı; saat altıdan başlayarak Lebedev’in, özellikle de Darya Alekseyevna’nın daçalarının çevresinde aylak takımı toplanmaya, saat yediden sonra da kilise dolmaya başlamıştı. Vera Lebedeva ve Kolya, Prens adına kaygılıydılar; ancak her ikisi de Prens’in evinde konuk ağırlamakla meşgul oldukları için başlarını kaşıyacak zamanları yoktu. Nikâhtan sonra herhangi bir toplantı öngörülmemişti. Nikâh törenine katılması zorunlu kişilerin yanısıra Lebedev Ptit-sınları, Ganya’yı, boynunda Anna Nişanı asılı doktoru ve Darya Alekseyevna’yı da çağırılmıştı. Prens merak edip de “hemen hiç tanışmıyor” sayılmalarına karşın doktoru neden çağırdığını sorunca Lebedev kendinden hoşnut bir edayla: “Boynunda nişanı var, saygı değer, gösterişli bir adam, göz doldursun diye çağırdım” dedi. Güldü Prens bu açıklamaya. Fraklı ve eldivenli Keller ve Burdovskiy çok hoş görünüyorlardı. Yalnız Keller, evi çevreleyen işsiz güçsüz kalabalığına düşmanca bakışları ve kavga çıkarma konusunda sergilediği açık eğilimleriyle Prens’i ve onun için güvence verenleri biraz kaygılandırdı. Sonunda saat yedi buçukta Prens arabayla kiliseye hareket etti. Yeri gelmişken belirtelim: Prens, gelenek, görenek olmuş her şeyin uygulanmasını, her şeyin apaçık ve “nasıl ol-

ması gerekiyorsa, öyle” yerine getirilmesini istiyordu. Kilisede sağa sola gözdağı verince bakışlar fırlatan Keller’in sağdıçlığında, bitmez tükenmez fısıltılar, mırıltılar arasında kalabalığı yara yara yürüyüp mihraba kadar geldiler; Prens burada, mihrap hücresinde kalırken Keller gelini almaya gitti. Darya Alekseyevna’nın evinin önünde, tam giriş merdivenlerinin çevresinde Prens’in evinin önündekinden iki, hatta üç kat daha büyük ve gerçekten son derece teklifsiz, küstah bir kalabalık birikmişti. Keller kalabalığı yararak merdivenlerden çıkarken kulağına öyle sesler geldi ki, az kalsın kendini tutamayıp kalabalığa hak ettiği gibi bir nutuk çekecekti; bereket versin Burdovskiy’le Darya Alekseyevna merdivenlerde tam zamanında yakaladılar kendisini ve hemen yukarı götürdüler. Keller gergin ve telaşlıydı. Nastasya Filippovna kalktı, bir kez daha aynaya baktı ve daha sonra Keller’in anlattığına göre “çarpık” bir gülümsemeye renginin “ölü gibi sapsarı” olduğunu söyledi. En sonunda gelinin ortaya çıkması müthiş bir uğultuyla karşılandı. Başta duyulan gülüşmelerin, alkışların, hatta ışıklarn yerini bir süre sonra başka sesler aldı:

“Tanrım! Ne kadar güzel!” diye bağırdı kalabalıktan biri.

“Canım bu ne ilk, ne de sonuncusu; çok gördük böylelerini!”

“Saçmalamayın, nikâhta keramet vardır demiş atalarımız!”

“Hayır, dünyada bu kadar güzel bir kadın daha yoktur, hurra!” diye bağırıyordu merdivenlere en yakın olanlar.

Bakanlık kaleminde yazıcı olan biri:

“Prenses! Böyle bir prenses için ruhumu bile satarım! Onunla bir geceye bütün bir ömür!”²¹

Nastasya Filippovna gerçekten de yüzü kireç gibi bembeyaz çıkmıştı dışarı; ama yuvalarında iki kor gibi yanan kocaman, kara gözleri kalabalığı derinden etkilemiş ve öfkeli homurtuların yerini hayranlık çığlıkları almıştı. Merdivenlerin dibinde beklemekte olan yaylı arabanın kapıları gelinin binmesi için açılmış, Keller geline kolunu uzatmıştı ki... Nastasya Filippovna birden bir çığlık atarak merdivenlerden aşağı, kalabalığın üzerine bırakıverdi kendini. Yanında yöresinde duranlar taş kesildiler adeta, kalabalık önünde ikiye yarıldı ve... merdivenlerin beş altı adım ötesinde Rogojin belirdi birden. Onca insan arasında onun bakışlarını yakala-

21 “Onunla bir geceye bütün bir ömür!” – Ünlü ozan Puşkin’in “Mısır Geceleri” adlı yapıtı içinde yer alan “Kleopatra” konulu şiirinden.

mişti Nastasya Filippovna, çılgın gibi ona doğru atılmış ve iki eline birden sarılarak:

“Kurtar beni! Götür beni! Nereye istersen... hemen... şimdi!” diye fısıldamıştı soluk soluğa.

Rogojin onu kollarında arabaya götürdü, sonra bir anda cebinden yüz rublelik bir banknot çıkartarak, arabacıya:

“İstasyona çek!” dedi. “Trene yetişersen bir yüz ruble daha!”

Kendisi de arabaya atlayıp kapıyı hızla çekti; arabacı bir an bile duraksamadan kamçısını şaklattı ve araba ok gibi fırladı yerinden. Keller daha sonra hep olayın birdenbireliğine yıktı suçu: “Çok değil birkaç saniye zaman yitirselerdi, onlara engel olmanın bir yolunu bulurdum,” diyordu olup bitenleri anlatırken. Burdovskiy’le birlikte yine oracıkta bitiveren bir başka arabaya atlayıp izlemeye kalkışmışlarsa da bir süre sonra bundan vazgeçmek zorunda kalmışlardı: “Bir kez çok geçti artık! Sonra, zorla döndürecek değiliz ya!”

“Zor kullanmaya Prens de asla razı olmazdı!” diye ekliyordu Burdovskiy de.

Rogojin ve Nastasya Filippovna tam zamanında vardılar istasyona. Arabadan inmişler tam trene binmek üzerelerdi ki, Rogojin oradan geçen bir genç kızı durdurarak:

“Paltonuz ve başörtünüze elli ruble!” dedi ve cebinden çıkardığı elli rubleyi genç kıza uzattı.

Şaşıran genç kız söyleneni anlayınca ve düşünüp karar verinceye dek Rogojin çabuk hareketlerle kızın eline parayı tutuşturdu ve mantosuyla başörtüsünü çekip alıverdi, sonra da bunlarla Nastasya Filippovna’nın başını, omuzlarını örttü; böylece de bu göz kamaştırıcı kılık ve takılarla trende herkesin dikkatini üzerlerine toplamaları olasılığını yok etmiş oldu. Öte yandan genç kız da neden sonra öğrenebildi, beş para etmez, eprimiş paltosuna niçin böylesine dudak uçuklatıcı bir para ödediklerini.

Olup bitenler inanılmaz bir hızla ulaştı kiliseye. Prens’in yanına giderken tanımadığı yığınla insanın hücumuna uğradı Keller; önünü kesip art arda sorular yöneltiliyorlardı kendisine. Mırıltılar uğultuya dönüştü; kafa sallayanlar, hatta gülüşenler oldu; kimse kiliseden ayrılmıyor, herkes damadın haberi nasıl karşılayacağını görmek istiyordu. Haber kendisine iletildiğinde Prens’in rengi gitti, ama başka bir tepkisi olmadı. Duyulur duyulmaz bir ses-

le, "İçimde bir korku vardı gerçi," dedi, "ama böyle bir şey beklemiyordum..." Bir süre sustu, sonra ekledi: "Aslında... durumu, konumu düşünülecek olursa... bu yaptığı... bir bakıma eşyanın tabiatı gereği gibi geliyor bana..." Bu değerlendirmeyi Keller daha sonra "müthiş bir felsefe" diye değerlendirecekti. Prens kiliseden çıkarken sakın ve dinç görünüyordu; en azından çoğu kişi onu böyle gördü ve başkalarına da böyle anlattı. Bir an önce eve ulaşmak ve yalnız kalmak istiyor gibiydi. Ama ona bu olanağı tanımadılar. Nikâh çağrılılarından kimileri de, -bu arada Ptitsın, Gavrilâ Ardalyonoviç ve onlarla birlikte her nedense gitmeye pek niyetli görünmeyen doktor- içeri girdiler. Evin dışındaki aylak kalabalığı da aynen duruyordu. Prens, Keller'le Lebedev'in verandada birkaç yabancıyla tartıştıklarını duydu: Hiç tanımadıkları, görünüşlerinden bir devlet dairesinde memur oldukları anlaşılan adamlar, en azından verandaya girmek istiyorlardı. Prens tartışanların yanına gitti, sorunun ne olduğunu sordu ve Keller'le Lebedev'i incelikle uzaklaştırarak, veranda merdivenlerinde, içeri girmek isteyenlerin başında duran tıknaz, ak saçlı adama eve buyurup kendisine onur vermesini rica etti. Adam bozulmakla birlikte yine de içeri girdi, onu birkaç kişi daha izledi. Kalabalıktan toplam yedi sekiz kişi, rahat davranışlar sergilemeye çalışarak içeri girdi; başka içeri girme heveslisi çıkmadı; çok geçmeden de kalabalık içeri girenleri "zipçıklık" yapmakla suçlayarak eleştirmeye başladı. İçeri girenlere oturmaları için yer gösterildi, birerli ikiyeşerli konuşmalar başladı, az sonra da çaylar geldi. Her şeyin bu kadar sade, sakın, ağırbaşlı olması içeri girenleri şaşırtmıştı. Konuşmaları canlandırmak ve "asıl mevzu"ya gelerek neşelenmek için birkaç girişim oldu, birkaç gözüpek soru soruldu, birkaç "pervasız" saptamada bulunuldu. Prens bütün sorulara öyle güler yüzle, öyle ağırbaşlılıkla, öyle yalın karşılıklar veriyor ve bunu yaparken konuklarını son derece onurlu, saygıdeğer bulduğu öylesine belli oluyordu ki, küstahça ve pervasız sayılabilecek sorular çabucak kesildi. Konuşma yavaş yavaş ciddileşmeye başladı. Adamın biri, örneğin, ne pahasına olursa olsun çiftliğini satmayacağı üzerine antlar içti; "iyi para edeceği güne dek" bekletecekti çiftliği, "bu, aslında, nasıl demeli, bir bakıma, kendisinin ekonomiye bakış açısını yansıtan bir tavır"dı. Lebedev kulağına bu adamın çiftlik şurda dursun, evi bile olmadığına fısıldamasına karşın, Prens adamı coşkuyla onayladı, tavrı-

nı övdü. Bir saat geçti, çaylar içildi bitti, çaydan sonra oturmaya devam etmenin ayıp olacağını düşünmüş olacaklar ki, birer ikişer ayrıldı konuklar. Doktorla ak saçlı, tıknaz adamın Prens'le vedalaşmaları son derece coşkulu oldu; aslında bütün konuklar gürültüyle ve coşkuyla vedalaştılar. Bu arada, "her işte bir hayır vardır, belki böylesi daha iyi oldu" türünden düşünceler belirtildi. Gençlerden bir ikisi şampanya isteyecek olduysa da, yaşlılar buna engel oldu. Herkes gidince Keller Lebedev'e doğru eğilerek, "Görüyor musun," dedi, "biz seninle bağırıp çağırmaya, kavga edip işi polise götürmeye niyetleniyorduk; oysa bak, o, kendine yeni dostlar ediniverdi, hem de ne dostlar! Tanırım hepsini!" Kafası bayağı iyi olan Lebedev derin bir soluk aldı ve "Akıllılardan, bilgelere uzak durur, çocuklara açılır"²² dedi. "Vaktiyle bunu kendisine de söylemiştim; ama şimdi buna küçük bir ekleme yapıyorum: Tanrı ve melekleri, çocuğu esirgediler, onu dipsiz, karanlık bir uçuruma yuvarlanmaktan korudular!"

Sonunda, saat on buçuk dolaylarında yalnız kalabildi Prens. Baş ağrıyordu. Prens'in nikah töreni için giydiği giysiyi üzerinden çıkarıp gündelik bir şey giymesine yardım ettiği için en geç Kolya ayrıldı evden. Son derece coşkulu oldu vedalaşmaları. Kolya olup bitenlere ilişkin hiçbir şey sormadı, ama yarın erkenden uğramaya söz verdi. Daha sonra anlattığına göre, Prens bu son ayrılık sahnesinde kendisine hiçbir şey söylememiş, hiçbir uyanda bulunmamıştı; bu durum, onun, niyetlerini Kolya'dan da gizlediğini gösteriyordu. Çok geçmeden evde kimse kalmadı: Burdovskiy İppolit'e gitti; Keller ve Lebedev birlikte bir yerlere çekildiler. Bir tek, düğün dolayısıyla süslenen evi her günkü haline döndürmek için Vera Lebedeva kaldı ortalıkta. Çıkarken Prens'in odasına baktı. Masada oturuyordu Prens. Dirseklerini masaya dayamış, elleriyle yüzünü örtmüştü. Usulca yaklaşıp omuzuna dokundu Vera; Prens, bir an bir şeyler hatırlamaya çalışır gibi şaşkınlıkla baktı ona; ama olup bitenleri hatırlayınca birden son derece heyecanlandı. Alabilirdiğine heyecanlı, coşkulu, ateşli, sabah ilk trene yetişebilmesi için kendisini yedide uyandırmasını rica etti Vera'dan. Vera söz verdi; Prens bu kez de bunu kimseye söylememesi için adeta yalvardı; Vera buna da söz verdi; sonunda gitmek için kapıyı iyice açtığında

22 Akıllılardan ve bilgelere uzak durur, çocuklara açılır – İncil'den (Matfey, 11, 25).

Prens onu üçüncü kez durdurdu, önce ellerini tuttu, öptü, sonra alnından öptü ve “olağan dışı bir tavırla” “Yarına kadar!” dedi. En azından daha sonra sorulduğunda böyle anlattı Vera. Odasına çekilirken Prens adına çok endişeliydi. Ama sabahleyin, Petersburg treninin on beş dakika sonra hareket edeceğini bildirmek için söz verdiği gibi saat yedide odasına gittiği Prens’in güler yüzle ve dinç bir şekilde kapıyı açtığını görünce endişeleri dağıldı. Gece soyunmadan yattığı halde Prens gayet güzel uyumuştı. Akşama dönebileceğini sanıyordu. Belki de bu yüzden, kente gideceği bilgisini o anda bir tek ona, Vera’ya vermeyi uygun bulmuştu.

XI

Bir saat sonra Petersburg’daydı; saat dokuz gibi Rogojin’in kapısını çalıyordu. Uzun süre kapıyı kimse açmadı. Sonunda yaşlı Rogojina’nın onun gibi yaşlı ve çok sevimli hizmetçisi görüldü kapıda:

“Parfyon Semyonoviç evde yoklar... Siz kimi arıyordunuz?”

“Parfyon Semyonoviç’i.”

“Evde yoklar.”

Yaşlı hizmetçi yabanıl bir merakla bakıyordu Prens’e.

“Hiç değilse şeyi söyleseniz... Dün gece evde olup olmadığını? Ve eve tek başına mı yoksa biriyle mi geldiğini?”

Hizmetçi bakıyor, karşılık vermiyordu.

“Dün burada... yani geceleyin... Nastasya Filippovna yok muydu?”

“İzninizle, kim olduğunuzu sorabilir miyim?”

“Prens Lev Nikolayeviç Mışkin; kendisiyle çok iyi dostuzdur.”

“Kendileri evde yoklar.”

Hizmetçi gözlerini indirdi.

“Ya Nastasya Filippovna?”

“Ben o dediğiniz kişiyi bilmiyorum.”

“Lütfen durun! Söyleyebilir misiniz, ne zaman dönerler?”

“Onu da bilmiyorum.”

Kapı kapandı.

Prens bir saat sonra yeniden uğramaya karar verdi. Avluda sağa soluna bakınırken kapıcıyı gördü.

“Parfyon Semyonoviç evde mi?”

“Evdeler, efendim.”

“Öyleyse bana şimdi niye yok dediler?”

“Kim, onun dairesinden biri mi?”

“Hayır annesinin hizmetçisi; Parfyon Semyonoviç’in kapısını o kadar çaldım, ama açan olmadı.”

“Dışarı çıkmış olabilir,” dedi kapıcı. “Haber vermez ki... Hele bazen anahtarları da yanında götürür, iki üç gün kapalı kaldığı olur odalarının.”

“Dün evde olduğundan eminsin, değil mi?”

“Dün evdeydi. Bazen büyük tören kapısından girer, o zaman göremeyiz kendisini.”

“Peki dün Nastasya Filippovna onunla birlikte değil miydi?”

“Malumatım yok. Kendileri pek sık şereflelendirmezler burayı. Şereflelendirmiş olsalardı muhakkak malumatım olurdu, efendim.”

Prens avludan çıktı, bir süre dalgın dalgın kaldırımında dolaştı. Evde Rogojin’in yaşadığı bölümün odalarının pencereleri sıkı sıkıya kapalıydı; evin annesinin oturduğu bölümünün pencereleri ise ardına kadar açıktı. Güneşli, pırl pırl, ılık bir gündü. Prens yolu yürüyüp karşı kaldırıma geçti ve bir kez de ordan baktı pencerelere; yalnızca pencereler sıkı sıkıya kapalı değil, beyaz güneşliklerine varana dek perdeler de sımsıkı çekiliydi.

Bir dakika kadar durup pencereleri izledi; tuhaf şey, birden güneşliklerden birinin ucu kımıldadı sanki ve Rogojin’in yüzünün belirmesiyle yitmesi bir oldu arkada. Bir an daha bekledikten sonra, gidip kapının çingırağını yeniden çalacaktı ki, sonra vazgeçti; bir saat sonraya bıraktı bu işi. “Ne belli, belki de bana öyle gelmiştir?” diye düşünüyordu.

Şu anda tek istediği, Nastasya Filippovna’nın yakın zamana dek oturmakta olduğu eski evine, Izmailovskiy Polk’a gitmekti. Kendisinin ricasıyla üç hafta kadar önce Pavlovsk’tan ayrılınca Izmailovskiy Polk’taki bu evi bulmuştu: İyi yürekli, saygıdeğer bir eski arkadaşının, bir öğretmen dulunun möbleli olarak kiraya verdiği bir evdi burası ve kadıncağz hemen yalnızca burdan sağladığı gelirle geçiniyordu. Nastasya Filippovna yeniden Pavlovsk’a taşınırken büyük olasılıkla bu evi bırakmamıştı; en azından, Rogojin kendisini herhalde buraya bırakmış olacağı için dün geceyi bu evde geçirmişti. Prens bir araba tuttu. Yolda giderken, “Doğrudan buradan başlamam gerekirdi,” diye düşündü; Çünkü Rogojin her-

halde gece vakti Nastasya Filippovna'yı kendi evine götürmüş olamazdı. Burada kapıcının, Nastasya Filippovna için söylediği "kendileri pek sık şereflendirmezler burayı," sözlerini anımsadı. Madem bu kadar seyrek gittiği bir evdi Rogojin'in evi, şimdi gece vakti, apar topar niye oraya gitmiş ve orada gecelemiş olsundu ki? Bu türden avutucu düşüncelerle kendini cesaretlendirmeye çalışmasına karşın Izmailovskiy Polk'a geldiğinde canlı cenaze denilecek kadar bitkin durumdaydı.

Bayan öğretmeninin evinde kimse Nastasya Filippovna'yı dün de bugün de görmemişti; bu da bir yana, içerden yığınla insanın çıkıp bir mucizeyi seyreder gibi kendisini seyretmek için çevresini sarmaları Prens'i müthiş şaşırttı. Bayan öğretmeninin epey kalabalıklı ailesi. Yedi yaşından on beş yaşına kadar bir sürü kız çocuğu annelerinin ardı sıra çıkmış ve çevresini sararak ağızları açık Prens'i seyre dalmışlardı. Kızların ardından kara entarili, yüzünün rengi uçmuş, zayıf bir kadın olan teyzeleri, en son da ailenin ninesi, çok yaşlı, gözlüklü bir kadın çıkmıştı. Bayan öğretmen içeri girip birkaç dakika oturması için Prens'e o kadar ısrar etti ki, Prens boyun eğdi. Oturur oturmaz, aile üyelerinin kendisinin kim olduğunu çok iyi bildiklerini hemen anladı. Dün düğünlerinin olduğunu da çok iyi biliyorlardı tabii ve düğünden sonra Pavlovsk'ta, kendisinin yanında olması gereken kişi hakkında sorular sorup bilgi almaya çalışan Prens'e asıl onlar sormak için deli oluyorlardı, düğünün ve Nastasya Filippovna'nın nasıl olduğunu. Bir iki cümleyle düğüne ilişkin meraklarını giderdi onların Prens. Öyle çok şaşırdılar, öyle çok ah, of çekip küçük çığlıklar attılar ki, Prens ana çizgileriyle de olsa her şeyi anlatmak zorunda kaldı onlara. Sonunda heyecanlı bilge bayanlar konseyi derhal Rogojin'in kapısına dayanmak gerektiğine, tam ve net bilginin ancak ona kapıyı açtırarak alınabileceğine karar verdi. Rogojin evde bulunamazsa (ki bu da kesinliğe kavuşturulmalıydı) ya da konuşmak istemezse, Nastasya Filippovna'nın Semyonovskiy Polk'ta, annesiyle birlikte oturan Alman asıllı arkadaşına gidilmeliydi: Belli mi olurdu, Nastasya Filippovna heyecanından belki de oraya gitmişti gizlenmek için ve dün geceyi orada geçirmişti? Prens konukluğuna son vermek için kalktığında inanılmaz ölçüde bitkin, halsizdi; kadınların daha sonra anlatuklarına göre "yüzünde renk diye bir şey kalmamıştı"; gerçekten de bacakları üstünde güçlkle durabiliyordu. Prens

bir sürü sesin arasından sonunda kadınların bu işte onunla birlikte hareket etme kararında olduklarını, bunun için de kentte nerede kaldığını öğrenmek istediklerini anlayabildi. Şimdilik bir adresi olmadığı ortaya çıkınca, ona bir otelde kalmasını salık verdiler. Prens biraz düşündükten sonra beş hafta kadar önce kriz geçirdiği otelin adresini verdi. Sonra yeniden Rogojin'in evinin yolunu tuttu. Bu kez yalnız Rogojin'inki değil, annesi, yaşlı Rogojina'nın kapısı da açılmadı. Prens aşağıya inip kapıcıyı aradı ve güçlükle bulabildi adamı. Bir şeylerle meşguldü sanki kapıcı ve konuşurken Rogojin'in yüzüne bakmadığı gibi, onunla son derece isteksizce konuşuyordu. Yine de Parfyon Semyonoviç'in evden "bu sabah çok erken çıktığını, Pavlovsk'a gittiğini ve bugün dönmeyeceğini" söyledi.

"Yine de bekleyeyim ben, bakarsın akşama döner?"

"Belki de bir hafta hiç dönmez, kimbilir?.."

"Demek dün geceyi evinde geçirmiş?"

"Evinde geçirmesine geçirmiş de..."

Kuşku verici, pis bir durum vardı ortada. Kapıcının geçen şu kısacık süre içinde yeni bir talimat aldığı apaçık ortadaydı. Demin nerdeyse kendiliğinden gevezeliğe başlayan kapıcının bu kez ağzından laf almak mümkün değildi. Prens iki saat sonra yeniden uğramaya ve gerekirse evin önünde nöbet tutmaya karar verdi. Şimdi hemen Semyonovski Polk'a gitmeliydi: Son umudu, Alman kadındı. Ama orada birbirlerini anlayamadılar bile. Bir iki söz kıvrıntısından anlayabildiğine göre Alman güzeli iki hafta kadar önce Nastasya Filippovna'yla tartışmış, bu süre içinde de hakkında hiçbir şey duymamıştı, şimdi de "isterse dünyanın bütün prensleriyle evlensin", hakkında bir şey duymak, bilmek istemiyordu. Prens hemen ayrıldı oradan. Bu arada Nastasya Filippovna'nın geçen sefer olduğu gibi Moskova'ya gitmiş olabileceğini düşündü; tabii Rogojin de peşinden gitmişti ya da onunla birlikte. "En küçük, en küçük bir iz bulabilsem!" Otelde oda ayırtmadığını düşünerek Liteynaya yönüne saptı. Hemen bir oda verdiler kendisine; yemek isteyip istemediğini sordular; dalgın dalgın, yemek istediğini söyledi, akli başına gelince de böyle bir saçmalık yaptığı, şu dar zamanda yarım saat de yemeğe harcadığı için kendine kızdı, köpürdü; neden sonra akıl edebildi, getirilen yemeği yemek zorunda olmadığını, yemeği falan beklemeden kalkabileceğini. Bu yarı karanlık, bo-

gucu otelde tuhaf bir duygunun baskısı altında hissediyordu kendini; onu sürekli olarak belli bir düşünceyi gerçekleştirmeye yöneltiyordu sanki bu duygu... ama o bunun tam nasıl bir düşünce olduğunu bir türlü çıkaramıyordu. Sonunda kendini bilmez durumda çıktı otelden; başı dönüyor, nereye gideceğini bilemiyordu. Nereye gidecekti? Nereye gidebilirdi? Yeniden Rogojin'in yolunu tuttu.

Dönmemişti Rogojin; çingırağa cevap veren olmadı. Yaşlı Rogojina'nın çingırağına yine o yaşlı, sevimli hizmetçi çıktı ve Parfyon Semyoniç'in evde olmadığını ve belki üç gün boyunca da hiç olmayacağını söyledi. Daha önce olduğu gibi yaşlı kadının kendisini yabanıl bir dikkatle süzmesi Prens'i çok şaşırttı. Kapıcıyı bu kez hiç bulamadı. Az önce olduğu gibi çıkıp karşı kaldırma geçti, pencerelere bakarak boğucu sıcakta yarım saat kadar ileri geri yürüdü. Pencerelerde kımıltı yoktu; pencereler de, perdeler de sımsıkı kapalıydı. Beyaz güneşliklerde de hiç kımıltı yoktu. Az önce görür gibi olduğu şeyin hayal olduğuna karar verdi; pencere camları öyle uzun zamandır silinmemişti ki, bu donuk camların gerisinden gerçekten bir bakan olsaydı bile, kimse bunu dışardan fark edemezdi. Bu düşüncesinden sevince kapılarak yeniden Izmailovskiy Polk'a, bayan öğretmene gitmeye karar verdi.

Orda kendisini bekliyorlardı. Bayan öğretmen üç dört yere gidip gelmiş, hatta Rogojin'in evine bile uğramıştı. Ne bir ses, ne bir nefes vardı! Prens onu sessizce dinledi, içeri girdi, divana oturdu ve kendisine ne söylediklerini anlamak ister gibi hepsinin yüzüne tek tek bakmaya başladı. Tuhaftı: Ya son derece tetikti, her şeyi hemen anlıyordu, ya birden akıl almaz ölçüde dalgınlaşıveriyordu. Daha sonra bütün aile o gün Prens'i "son derece" tuhaf bulduklarını, "daha o zamandan her şeyin apaçık ortada olduğunu" söyleyecekti. Prens bir ara kalkıp, kendisine Nastasya Filippovna'nın kaldığı odaları göstermelerini rica etti. Son derece şık mobilyalarla döşenmiş, yüksek tavanlı, geniş, aydınlık iki odada kalıyordu Nastasya Filippovna ve odaların kirası bayağı yüksekti. Kadınlar daha sonra Prens'in odalarda her ayrıntıya dikkat ettiğini anlattılar: Hatta sehpalardan birinin üstünde açık duran, kent kitaplığından alınma *Madame Bovary*²³ adlı Fransızca roma-

23 Gustav Flaubert'in (1821-1880) bu ünlü romanını Dostoyevski 1867 yılında okumuştur.

na bile bakmış, kitabın açık sayfasının ucunu kıvrarak alıp götürmek için izin istemiş ve kitabın kent kitaplığının malı olduğu şeklindeki itirazları dinlemeden cebine sokmuştu. Prens daha sonra açık pencerelerden birinin önüne oturdu; üzeri tebeşirle çizilmiş bir oyun masası vardı pencerenin önünde, bu masada kimin oyun oynadığını sordu. Ev sahipleri, Nastasya Filippovna'nın hemen her akşam Rogojin'le aptal, prafa, değirmenci, vist gibi oyunlar oynadığını anlattılar. Oyun kâğıtları şu son zamanlarda, Pavlovsk'tan Petersburg'a taşınmasından sonra ortaya çıkmıştı. Rogojin bütün bir akşam ağzını açmadan oturduğu ve hiçbir konuda konuşmadığı için Nastasya Filippovna sürekli canının sıkıldığından yakınıyor, hatta bazen ağlıyordu. Bir akşam Rogojin cebinden oyun kartlarını çıkarıvermiş Nastasya Filippovna da buna çok sevinmişti; o akşamdan sonra kâğıt oynamaya başlamışlardı. Oynadıkları destenin nerde olduğunu sordu Prens. Deste yoktu, çünkü Rogojin her gün eski desteyi götürüp akşama yeni, hiç açılmamış bir desteye geliyordu.

Bayanlar, Rogojin'e bir kez daha gitmesini ve kapıyı bu kez daha uzun süre çalmasını öğütlediler; ama şimdi değil de, akşam gitmeliydi; "bakarsın, gelmiş olur." Bizzat bayan öğretmenin öğüdü ise, akşama dek Pavlovsk'a, Darya Alekseyevna'ya kadar bir uzanıp, onun bir şeyler bilip bilmediğini öğrenmekti. Ertesi gün ne yapacaklarına karar vermek için Prens'in o akşam saat on gibi kendilerine uğramasını rica etmeyi de unutmadılar. Bütün teselli, umut veren sözlere karşın Prens'in hiç umudu kalmamıştı. Oteline doğru yürürken anlatılmaz bir acı içindeydi. Petersburg'un boğucu, tozlu yaz havası şakaklarını adeta mengene gibi sıkıyordu. Karşısından gelen sarhoşlarla çarpışıyor, dalgın dalgın insanların yüzlerine bakıyordu. Herhalde yolu da epey uzatmıştı; otel odasına girdiğinde vakit nerdeyse akşamdı. Biraz dinlenmek, sonra, öğütlendiği gibi, yeniden Rogojin'e gitmek niyetindeydi. Dirseklerini masaya dayayıp başını avuçları içine aldı ve düşünmeye başladı.

Ne kadar düşündüğünü Tanrı bilir, ne düşündüğünü de... Çok korkuyordu ve çok korktuğunu dayanılmaz bir acıyla hissediyordu. Vera Lebedeva geldi aklına. Sonra da Lebedev'in bu işle ilgili bir şeyler bilebileceğini düşündü; hiçbir şey bilmese bile, kendisinden çok daha çabuk, çok daha kolay bilgiye ulaşabilirdi Lebedev. Sonra İppolit'i anımsadı, sonra da Rogojin'in İppolit'i ziyare-

tini. Sonra Rogojin'in kendisini düşündü: Geçenlerde cenaze ayi-
ninde, sonra parkta, sonra birdenbire burada, otelin koridorunda
karşısına çıkıvermesi geldi aklına: Köşeye gizlenmiş, elinde bıçak-
la onu bekliyordu. Gözleri geldi Rogojin'in aklına; karanlıkta bile
gören gözleri. Birden ürperdi: Demin birtakım duyguların kendi-
sini belli bir düşünceye doğru yönlendirdiklerini sezmiş, ama bu-
nun hangi düşünce olduğunu bulamamıştı; şimdi birden zihninde
canlandığını duyumsuyordu bu düşüncenin.

Özet olarak şuydu bu düşünce: Rogojin Petersburg'daysa eğer,
bir süre için gizlenme gereğini duymuş olsa bile, önünde sonunda
ortaya çıkıp, iyi ya da kötü niyetleriyle –her neyse artık– tıpkı il-
kinde olduğu gibi ona, yani Prens'e gelecekti. Öyle ya da böyle gel-
meye karar verdiğinde de, Rogojin'in buradan, işte şu koridordan
başka gelebileceği bir yer yoktu. Adresi bilmiyordu; büyük olası-
lıkla Prens'in yine eski otelinde kalacağını düşünecekti; en azın-
dan buraya bir göz atmayı ihmal etmeyecekti. .. Tabii eğer kendisi-
ni görme ihtiyacını duyarsa... şiddetle duyarsa...

Böyle düşünüyordu ve bu düşüncesi kendisine tümüyle gerçek-
leşebilir bir düşünce olarak görünüyordu. Ama bu düşüncesi üze-
rinde, "Rogojin'in niye onu birdenbire görme ihtiyacı duyacağı ya
da o böyle bir ihtiyaç duysa bile, birbirleriyle hiç karşılaşamaya-
bilecekleri" türünden soru ve olasılıklar aklına bile getirmek is-
temiyordu, çünkü bunlara verebileceği bir yanıtı yoktu. Ama en
ağır, en dayanılmaz düşünce şuydu: "İşler yolundaysa arayıp sor-
maz; ama işler ters gidiyorsa yakında çıkar gelir; ve sanırım işler
hiç yolunda değil..."

Böyle düşündüğüne göre, Rogojin'i otel odasında beklemesi ge-
rekirdi. Ama o bu yeni düşüncesine katlanamıyormuş gibi şapkası-
nı kapıp dışarı fırladı. Koridor oldukça karanlıktı. "Ya şu köşeden
karşıma çıkar da merdivenlerin başında durduruverirse beni!" di-
ye düşünerek korktuğu köşeye kadar yürüdü. Ama kimse çıkmadı.
Otelin ana kapısına dek indi, dışarı, kaldırma çıktı; günbatımıyla
birlikte ortalığa saçılmış insan kalabalığına şaşırdı (oysa tatil dö-
nemleri Petersburg'da hep böyle olurdu) ve Gorohova yönüne yü-
rüyordu. Otelin elli adım ötesindeki yol ağzına geldiğinde arkadan bi-
ri dirseğine dokundu ve kulağına eğilerek, usulca:

"Lev Nikolayeviç! Kardeşim, hadi peşimden gel!" dedi.

Rogojin'di bu.

Tuhaf şey: Prens birden, sevinç içinde, kekeleyerek, kesik kesik, başladığı bir cümleyi hemen hiç tamamlamadan, az önce otelin koridorunda onu nasıl beklediğini anlatmaya başladı.

“Oradaydım!” diye birden onun sözünü kesti Rogojin. “Hadi gidelim!”

Prens bu yanıtı çok şaşırdı; ama en az iki dakika kadar geçip de üzerinde şöyle bir düşündükten ve yanıtın içerdiği anlamı anladıktan sonraydı şaşkınlığı. Anlamı düşününce korktu ve Rogojin’e bakmaya başladı. Rogojin yarım adım kadar önde, etrafına bakmadan dosdoğru yürüyor, adeta mekanikleşmiş bir ihtiyatla herkeşe yol veriyordu.

“Madem oteldeydin, neden odama gelmedin?” diye sordu Prens.

Rogojin durdu, Prens’in yüzüne baktı, düşündü ve soruyu tam anlayamamış gibi:

“Şimdi şöyle yapalım, Lev Nikolayeviç,” dedi, “sen bu kaldırımdan yürü... eve kadar... Biliyorsun değil mi yolu? Ben de karşı kaldırımdan yürüyeceğim. Arada bir bana bak ki, birbirimizden ayrılmayalım.”

Bunu söyledikten sonra, caddeyi geçip karşı kaldırıma çıktı ve bu yana dönerek Prens’in yürüyüp yürümediğine baktı. Prens’in gözlerini dört açmış şaşkın şaşkın kendisine baktığını görünce elini sallayarak Gorohova yönüne doğru yürümesini işaret etti ve kendisi de yürümeye başladı. İlkide birde dönüp bu yana bakıyor ve Prens’e kendisiyle birlikte yürümesini işaret ediyordu. Prens’in kendini anlayarak yolun bu yanına geçmeden karşı kaldırımda tek başına yürüdüğünü görünce sevindi. Rogojin’in, görmek istediği birini kaçırmamak için karşı kaldırıma geçtiğini ve böyle iki ayrı kaldırımdan yürüdüklerini düşündü Prens. “İyi ama kimi görmeye çalışacağımızı neden söylemedi?” Böylece beş yüz adım kadar yürümüşlerdi ki Prens birden titremeye başladı; Rogojin eskisi kadar sık olmamakla birlikte arada bir yine bu yana göz atıyordu. Prens daha fazla dayanamadı, eliyle yanına gelmesini işaret etti. Rogojin bu isteği hemen yerine getirdi.

“Nastasya Filippovna sende mi?”

“Bende.”

“Biraz önce, perdenin ucunu kaldırıp pencereden bakan sen miydin?”

“Bendim.”

“Öyleyse neden...”

Ama Prens ne soracağını, başladığı sözü nasıl bitireceğini bilemiyordu. Kalbi öyle şiddetli çarpıyordu ki, konuşmakta büyük zorluk çekiyordu. Rogojin de susuyor, dalgın dalgın ona bakıyordu.

Yeniden karşıya geçmeye davranarak:

“Ben yine karşıdan yürüyeceğim,” dedi. “Sen de burdan yürü. Yolda birbirimizden ayrı yürümemiz çok daha iyi... ayrı ayrı... göreceksin!”

Sonunda iki ayrı kaldırımdan Gorohova'ya dönerek Rogojin'in evinin önüne geldiklerinde Prens'in yine dizleri kesilir gibi oldu; bir adım daha atacak hali yoktu. Saat akşamın onu dolaylarındaydı. Evin Rogojin'in annesinin yaşadığı bölümündeki pencereler gündüz olduğu gibi açık, Rogojin'in bölümündeki pencereler ise kapalıydı ve beyaz güneşlikler, alacakaranlıkta daha bir görünür olmuşlardı sanki. Her ikisi ayrı ayrı kaldırımlardan evin önüne geldiler. Rogojin kurnaz, kendinden hoşnut bir gülümsemeye:

“Şu anda eve döndüğümü kapıcı bilmiyor,” dedi. “Demin ona da, anneme de Pavlovsk'a gittiğimi söylemiştim. Eve girdiğimizden kimsenin haberi olmayacak.”

Elinde anahtar belirmişti. Merdivenleri çıkarken dönüp ardına baktı ve yavaş yürümesi için Prens'i uyardı, usulca kendi bölümünün kapısını açtı, önce Prens'e yol verdi, sonra kendi geçti, kapıyı içerden kilitledi, anahtarı cebine attı.

“Gidelim,” diye fısıldadı Prens'e.

Liteynaya'dan beri fısıltıyla konuşuyordu. Sakin görünmesine karşın, içinin, derinlerinin kaygılı olduğu anlaşılıyordu. Çalışma odasından önceki salona girdiklerinde, pencerenin önüne giden Rogojin, gizemli bir el işaretiyle Prens'i yanına çağırdı.

“Demin sen kapıyı çaldığında, ben tam buradaydım; kapıyı çalanın sen olduğunu anlamıştım. Parmak uçlarında sokak kapısına kadar yürüdüm ve senin Pafnutyevna'yla konuşmanı dinledim. Sabah erkenden, sen ya da senin göndereceğin biri –her kim olursa olsun– gelip beni soracak olursa, hiçbir şekilde hiçbir şey söylememesi için ihtiyarı uyarmıştım. Özellikle de senin gelip sorma olasılığına karşılık, senin adını da vermiştim. Konuşma bitip de sen dışarı çıkınca, ya sokakta bir yere gizlenip pusuya yatacağını ya da karşı kaldırıma geçip burayı gözetleyeceğini düşün-

rek şu pencerenin önüne gittim, perdenin ucunu kaldırıp baktım; orada, kaldırımda durmuş dosdoğru bana bakıyordun... Böyle oldu işte her şey.”

“Nastasya Filippovna... nerde?” diye sordu Prens, tıkanırca.

Rogojin soruyu yanıtlamak için hiç acele etmedi; ağır ağır:

“O... burada,” dedi.

“Nerede?”

Gözlerini kaldırıp Prens’e dik dik baktı Rogojin:

“Gidelim...”

Hep fısıltıyla ve acele etmeden konuşuyordu; eskisi gibi tuhaf bir dalgınlık içindeydi konuşurken. Demin perdenin ucunu kaldırıp ona bakışını anlatırken de, öykünün bütün gerilimine karşın, asıl söylemek istediği başka bir şeydi sanki.

Çalışma odasına girdiler. Prens’in buraya gelişinden bu yana odada bazı değişiklikler olmuştu: oda boydan boya yeşil ipek bir perdeyle ikiye bölünmüş, perdenin her iki ucunda, Rogojin’in yatağının bulunduğu bölmeye geçmek için iki aralık bırakılmıştı. Ağır perde yere dek indirilmiş, her iki uçtaki giriş aralıkları da kapatılmıştı. İçerisi çok karanlık; Yazın Petersburg’a hâkim olan “beyaz” geceler kararmaya yüz tutmuştu; dolunay da olmasa Rogojin’in perdeleri sımsıkı kapalı karanlık odalarında herhalde hiç bir şey göremeyeceklerdi. Aslında yüzleri seçmek hâlâ çok zordu. Rogojin’in yüzü, hep olduğu gibi, soluktu. Gözünde tuhaf bir pırlıltı, kımıldısız bakışlarını Prens’ten ayırmıyordu.

“Bari bir mum yaksaydın,” dedi Prens.

“Gerek yok,” dedi Rogojin ve kolundan tutup Prens’i bir iskemleye oturttu; kendisi de onun karşısında bir başka iskemleye oturdu, ama oturmadan önce iskemlesini ayağıyla itip dizleri birbirine değecek kadar Prens’in iskemlesine yaklaştırdı. Ortalarında, az yanda, yuvarlak bir sehpa vardı. “Oturalım biraz!” dedi Rogojin, Prens’i oturması için ikna etmeye çalışır gibiydi. Bir dakika kadar konuşmadan durdular. “Senin yine o otele gideceğini biliyordum,” dedi Rogojin; çoğu kez yapıldığı gibi, asıl konuyla pek ilgisi olmayan bir ayrıntıdan başlayarak. “O koridora girer girmez, benim onu beklediğim gibi herhalde o da şimdi oturmuş beni bekliyordur, diye düşündüm. Bayan öğretmene uğradın mı?”

Yüreğinin çarpıntısından güçlkle ağzını açabilen Prens duyulur duyulmaz bir sesle:

“Evet,” diye mırıldandı.

“Tahmin etmiştim. Seninle konuşmamız gerektiğini düşünüyordum... sonra kendi kendime dedim ki, onu gece buraya getiririm, bu gece hep beraber oluruz...”

“Rogojin! Nastasya Filippovna nerede?” diye fısıldadı birden Prens, sonra her yanı zangır zangır titreyerek ayağa kalktı. Rogojin de kalktı.

Başıyla perdeyi göstererek:

“Orda,” diye fısıldadı.

“Uyuyor mu?” diye fısıldadı Prens.

Rogojin yine deminki gibi gözlerini dikip baktı ona.

“Madem öyle yürü!” dedi. “Yalnız sen... Neyse, yürü!”

Yeşil ipek perdenin ucunu kaldırdı, durdu, dönüp Prens’e baktı.

“Geç!” dedi, başıyla perdeyi işaret ederek. Prens içeri girdi.

“Karanlık burası!” dedi Prens.

“Az sonra gözün alışır,” diye mırıldandı Rogojin.

“Çok zor seçiliyor... bir yatak var sanki...”

Rogojin usulca:

“Yaklaş yatağa,” dedi.

Prens bir adım, bir adım daha attı ve durdu. Yatağın başında öylece iki dakika kadar durdu; ikisi birden hiç konuşmadan duruyorlardı. Kalbinin vuruşları, odanın ölüm sessizliğinde herkes tarafından duyuluyormuş gibi geliyordu Prens’e. Gözleri karanlığa alışınca, yatağı ve yataktakileri ayırt etmeye başladı: Yatakta boylu boyunca uzanmış, kımıldasız uyuyan biri vardı; en ufak bir hışırtı ya da soluk sesi duyulmuyordu. Uyuyanın üzerinde başından ayaklarına dek beyaz bir çarşaf vardı; ama kol ve bacak kabartıları belirsizce de olsa seçilebiliyordu. Etraf dağınıktı: Yatağın ayak ucunda, hemenoracıkta duran koltukta, yerlerde giysiler, —özellikle de göz alıcı beyaz ipek bir giysi— çiçekler, danteller, tüller, kurdeleler görülüyordu. Yatağın başucunda duran küçük sehpa da gelişi güzel fırlatılmış pırlantalar ışıldıyordu. Ayak ucunda, beyaz bir dantel yığını arasından, mermerden yapılmış andıran çıplak bir ayak ucu görülüyordu; korkunç hareketsiz bir ayaktı bu. Prens manzaraya bakukça odadaki sessizliğin ve ölüm havasının daha bir koyulaştığını hissediyordu. Birden, uyanan bir sineğin vızıltısı duyuldu, hızla uçup yatağın başucuna konan sinek sustu; Prens ürperdi.

“Çıkalım,” dedi Rogojin Prens’in koluna dokunarak.

Çıktılar. Yeniden karşılıklı aynı iskemlelere oturdular. Soran bakışlarını bir an bile Rogojin'den ayırmayan Prens'in titremesi gitgide artıyordu.

"Titriyor gibisin, Lev Nikolayeviç?" diye mırıldandı sonunda Rogojin. "Tıpkı... hatırlıyorsun değil mi... Moskova'da... hastalandığın zamanki gibi... ya da şu... nöbet öncesi olduğu gibi. Ama şu anda sana nasıl yardım ederim, hiç bilemiyorum..."

Prens onun ne dediğini anlamak için var gücünü harcıyor, ama bu arada soran bakışlarını bir an olsun ayırmıyordu ondan.

Başıyla perdeden tarafı göstererek:

"Sen... mi?.." diye sordu Prens.

"Evet, ben..." diye fısıldadı Rogojin ve başını önüne eğdi.

Beş dakika kadar hiç konuşmadılar. Sanki böyle bir suskunluk hiç olmamış, sözü kaldığı yerden sürdürüyormuş gibi:

"Çünkü," diye başladı birden Rogojin, "senin şu hastalık... yani nöbet gelecek olursa, çılgınlığın yoldan, avludan duyulur ve gece burda birilerinin kaldığı ortaya çıkar... kapıya dayanır, içeri da-larlar... Çünkü kimse benim burda, evde olduğumu bilmiyor... yoldan ya da avludan kimse görüp anlamasın diye evde mum bile yakmadım. Çünkü birkaç gün evde kalmayacaksam eğer anah-tarı yanımda götürürüm ve ben yokken, temizlik için bile üç dört gün kimse giremez içeri. Onun için bu gece burda olduğumuz anlaşıl-sın istemiyorum..."

"Bir dakika," dedi Prens, "ben bu sabah kapıcıyla şu sizin ihtiya-ra Nastasya Filippovna'nın dün gece burda kalıp kalmadığını sor-muştum? Onlar... herhalde biliyorlar, öyle değil mi?"

"Sorduğunu biliyorum. Nastasya Filippovna'nın dün akşam bir ara buraya uğradığını, on dakika kadar kalıp sonra hemen Pav-lovsk'a geri döndüğünü söyledim Pafnutyevna'ya; dolayısıyla dün geceyi burada geçirdiğimizi bilmiyorlar... hiç kimse bilmiyor. Dün akşam onunla da aynen bugün seninle girdiğimiz gibi girdik bu-ra-ya: hiç ses çıkarmadan. Ben onun sessiz davranmaya karşı çıkacağı-nı sanıyordum, ama tam tersi çıktı! Hep fısıldayarak konuştu, ayak uçlarına basarak yürüdü, hatta hışırdamaması için eteğini toplayıp eliyle tuttu; gürültü yapmayayım diye parmağını dudaklarına gö-türerek beni uyarmayı bile unutmadı. Tek korkusu sendin. Trende korkudan çılgına dönmüş gibiydi; kendisi istedi gece burada kalma-yı; yoksa ben onu bayan öğretmenin evine götürecektim... 'Gün ışı-

ışmaz eliyle koymuş gibi bulur beni orda!" dedi. "Ama senin orda bulamaz... sen saklarsın beni... ertesi sabah da ver elini Moskova!" Moskova'dan da Orel taraflarında bir yere gitmekten söz ediyordu. Böylece yatı, uykuya dalana dek hep 'Orel'e gideriz...' dedi durdu."

"Parfyon, dur! Şu anda istediğin şey ne?"

"Senden yana içim rahat değil: titreyip duruyorsun. Geceyi hep birlikte burda geçirelim. Tek orda yatak var, ama ben diyorum ki, hep birlikte olabilmemiz için şu iki divanın minderlerini perdenin oraya, yatağın hemen yanına taşıyalım; biz de bu minderler üzerinde yatarız. Çünkü eve gelecek olurlarsa onu hemen görür ve alıp götürürler. Sonra bana sorarlar, 'sen mi?' diye, ben de 'evet, ben' derim, hemen beni de alıp götürürler. Onun için en iyisi yanımızda yatması... senin ve benim, ikimizin yanında..."

"Tabii, tabii!" diye coşkuyla onayladı onu Prens.

"İtirafta bulunmayız ve götürmeleri için vermeyiz onu onlara."

"Asla, asla yapmayız böyle bir şeyi!"

"Onu hiçbir şekilde kimseye vermemek için ben de böyle yapmaya karar vermiştim, kardeş! Bu geceyi sessiz sedasız burda geçirelim. Bu sabah yalnızca bir saatliğine ayrıldım yanından, kalan bütün zaman onunla birlikteydim. Bir de akşam seni getirmek için çıktım. Yalnız, hava çok sıcak, onun için... koku olur diye korkuyorum... Sen koku duyuyor musun şu anda?"

"Bilmem... pek bir şey fark edemiyorum. Sabaha doğru iyice duyulur herhalde."

"Üzerine muşamba örttüm; güzel, Amerikan malı bir muşamba... muşambanın üzerine de çarşaf... ayrıca da tıparları çıkartılmış dört şişe koku giderici ilaç koydum... orda duruyorlar."

"Tıpkı orda... Moskova'da olduğu gibi, değil mi?"

"Çünkü, kardeş, koku bu! Şimdi ne güzel yatıyor, değil mi... Sabaha doğru bak sen!..." Prens'in şiddetle titrediğini ve yerinden kalkamadığını görünce, korku dolu bir hayretle: "Ne oldu, neyin var?" dedi. "Doğrulamıyor musun yerinden?"

"Bacaklarımı kıvıldatamıyorum," diye mırıldandı Prens. "Bu... korkudan, biliyorum... korkum geçince, bu da geçer."

"Dur da yatacağımız yeri hazırlayayım, yatar dinlenirsin... ben de yatarım... sonra dikkatle dinleriz... çünkü ben... kardeş... henüz bilmiyorum... yani şeyden tümüyle emin değilim... onun için... yani önceden bilesin diye söylüyorum sana..."

Bu belirsiz, kesik, kopuk sözlerden sonra minderleri taşıyıp yatak hazırlamaya girişti. Yatak işini daha sabahtan düşündüğü belli oluyordu. Dün gece kendisi divanda yatmıştı. Ama iki kişi yatamazdı burada. Oysa o bu gece muhakkak üçünün birlikte olmasını istiyordu... bu yüzden de onca eziyetle, odanın bu ucunda bulunan ki divandan değişik büyüklükteki yastıkları ta perdenin oraya taşıyıp yatağa benzer bir şey hazırladı. Sonra Prens'in yanına geldi; sevecenlikle ve hayranlıkla koluna girip yerinden kalkmasına yardım etti, sonra da yatağa götürdü; ama galiba Prens kendi başına da yürüyebiliyordu; demek ki "korku"su geçmişti; ama titremesi sürüyordu.

"Çünkü, kardeş," diye başladı birden Rogojin; yatağın daha düzgün yastıklarla hazırlanan sağ bölümünü Prens'e ayırmış, kendisi sola yatmıştı; soyunmadan, üzerindikilerle uzanmıştı yatağa ve her iki elini başının altına almıştı... "...bugün öyle bir sıcak var ki... koku dediğin de malum... pencereyi açmaya da korkuyorum.... yoksa annemin çok hoş kokan çiçekleri var saksılarda, onları içeri alsam, diye düşündüm... ama Pafnutyevna meraklıdır, hemen anlar."

"Evet, meraklı bir kadın," diye onayladı Prens.

"Dışardan buketler, çiçekler alıp, her yanına serpiştirsek? Çünkü, yazık, diye düşünüyorum, kardeş... ne de olsa... çiçekler içinde..."

"Dinle," dedi Prens; ne soracağını sürekli karıştırıyor, yoğun bir çabayla hatırladığında ise, hemen yine unutuyor gibiydi, "dinle beni: onu... neyle? O bıçakla mı?"

"O bıçakla."

"Dur bir dakika! Sana, Parfyon, öyle çok şey sormak istiyorum ki! Her şeyi soracağım sana... ama daha önce söylesene: Onu nikâhımızın kıyılmasından önce, yani kiliseye girmeden önce de öldürmek istedin mi? İstedin mi?"

Rogojin soruya şaşırmış, hatta ne denilmek istendiğini tam anlayamamış gibi:

"İsteyip istemediğimi bilemiyorum," dedi soğuk soğuk.

"Peki Pavlovsk'a hiç bıçakla geldiğin oldu mu?"

"Hiç gelmedim." Durdu, biraz düşündü, sonra, "Bıçak hakkında sana söyleyeceğim tek şey, Lev Nikolayeviç," dedi, "onu kapalı olduğu çekmecedен bu sabah çıkardığımdır. Çünkü her şey bu sabah, dört dolaylarında oldu. Bıçak hep kitabın arasındaydı... Bir de

neye çok şaşırdım biliyor musun: Yedi, bilemedin sekiz santim kadar girdi bıçak... göğse, sol memenin altına... inanır mısın, yarın çorba kaşığı bile kan akmadı..."

Müthiş heyecanlanan Prens:

"Bu... bu... bu..." diye kekelemeye başladı. "Yani... ben bunu biliyorum... Bu... bunu okumuştum. İç kanama diyorlar buna. Hatta tek damla bile kan akmadığı olurmuş. Özellikle de darbe doğrudan kalbe inerse..."

"Sus bir dakika!" diye heyecanla sözünü kesti onun Rogojin; sonra korkuyla yerinden doğrulup yatağa oturdu. "Duyuyor musun?"

Prens korku içinde ona bakarak:

"Hayır!" dedi heyecanla.

"Dolaşıyor! Duyuyor musun? Salonda..."

İkisi birden kulak kabarttılar.

"Evet, duyuyorum," diye fısıldadı Prens kendinden emin.

"Dolaşıyor, değil mi?"

"Dolaşıyor."

"Kapıyı kapasak mı?"

"Kapayalım..."

Kapıyı kapadılar ve yeniden uzandılar yerlerine. Uzunca bir süre kimse konuşmadı.

"Ah, tabii ya!" diye fısıldadı birden Prens; önceki gibi heyecanlı, telaşlıydı sesi; hatta heyecanından kalkıp yatağa oturmuştu; güçlülükle hatırladığı bir sözü unutmaktan korkar gibiydi. "Ben senden... şeyi isteyecektim... kartları... oyun kâğıtlarını... O'nunla kâğıt oynarmışsınız... öyle söylediler..."

Bir süre susan Rogojin:

"Oynardık..." diye mırıldandı.

"Nerde o kâğıtlar?"

Rogojin daha da uzun bir süre sustuktan sonra:

"Burda..." dedi. "işte..."

Cebinden kâğıda sarılı, daha önce oynanmış bir iskambil destesi çıkarıp Prens'e uzattı. Prens desteyi şaşkınlık içinde aldı. Yeni bir sızı hissetti yüreğinde; birden bir şeyin farkına varmıştı: Şu anda ve nicedir, kimse söylenmesi gerekeni söylemiyor, yapılması gerekeni yapmıyordu; bulunca onca sevinç duyduğu ve şu anda elinde tutmakta olduğu oyun kâğıtları da hiçbir işe yaramazdı artık. Kalktı, ellerini çırpıttı. Rogojin onu duymuyor, görmüyor gibi ha-

reketsiz yatıyordu, ancak kocaman açılmış, kımılısız bakan gözleri karanlıkta kor gibi yanıyordu. Prens geçip sandalyeye oturdu ve korkuyla Rogojin'e bakmaya başladı. Böylece yarım saat geçti. Rogojin fısıldayarak konuşmaları gerektiğini unutmuş gibi birden kahkahalarla gülmeye başladı.

"Nasıl da şaklattı kamçıyı şu müzikteki subaya, hatırlıyor musun? Ha-ha-ha! Ya şu askeri öğrenciye ne dersin!"

Yeni bir korkuyla fırlayıp kalktı sandalyesinden Prens. Kahkahaları dinen Rogojin'in (başladığı gibi birdenbire dinivermişti kahkahaları) üzerine eğildi usulca, sonra yanına oturdu ve dikkatle ona bakmaya başladı. Rogojin başını ondan yana çevirmedi bile; sanki unutmuştu onu. Prens bakıyor ve bekliyordu. Ortalık usul usul aydınlanmaya başlamıştı. Rogojin zaman zaman homurdanır gibi kısa, kesik, ani bir şeyler söylüyor; durup dururken çığlık atıyor ya da gülüyordu. Prens o zaman titreyen elini uzatıp onun başına dokunuyor, saçlarını, yüzünü okşuyordu... Başka bir şey gelmiyordu elinden... Zaten titremeleri yeniden başlamıştı; bacakları da yine kesiliyor gibiydi. Olanca ağırlığıyla yüreğine çöreklenen yepyeni bir duygunun dayanılmaz acıları içinde kıvranıyordu. Bu arada hava iyice aydınlanmıştı. Sonunda kendini minderlerin üzerine bıraktı: ne bir damla gücü, ne umudu kalmıştı... Yüzünü Rogojin'in solgun, kımılısız yüzüne dayadı; gözyaşları onun gözünden Rogojin'in yanaklarına süzülüyordu; ama Rogojin o anda ne gözyaşlarının ne de başka bir şeyin farkındaydı...

En azından, saatler sonra içeri girenler, katili tam bir humma nöbeti içinde, kendinden geçmiş buldular. Prens sessizce yerde, onun hemen yanı başında oturuyor ve hastanın her kriz çığlığında ya da sayıklamasında, titreyen elini uzatıp onu yatıştırmak ister gibi sevecenlikle saçlarını, yanaklarını okşuyordu. Ama artık o da ne sorulanları anlayabiliyor, ne de içeri giren, çevresini saran insanları tanıyabiliyordu. Şu anda eski hastası ve öğrencisini görmek için Schneider İsviçre'den gelmiş olsa, herhalde onun tedavinin başlangıç aşamasındaki hallerini hatırlar ve elini sallayarak tıpkı o zaman olduğu gibi "Budala!" diye mırıldanırdı.

XII SONUÇ

Büyük bir telaşla Pavlovsk'a giden ve soluğu Darya Alekseyevna'nın yanında alan bayan öğretmen tüm bildiklerini anlatarak zaten sınırları dünkü olaydan allak bullak olmuş kadıncağızı büsbütün korkutmuştu. İki kadın hemen Lebedev'i bulmaya karar verdiler. Ev sahibi olarak kiracısının ve dostunun başına gelenlerden o da kaygılıydı. Vera Lebedeva da bildiği her şeyi anlattı. Lebedev'in öğüdüne uyarak, gerçekleşmesi "kuvvetle muhtemel" bir olayı önlemek için üçü birlikte hemen Petersburg'a gitmeye karar verdiler. Böylece ertesi sabah saat on bir sularında Rogojin'in kapısı Lebedev, hanımlar ve evin bağımsız bir bölümünde oturan Rogojin'in kardeşi Semyon Semyonoviç Rogojin'in huzurunda polis tarafından açıldı. Eve girme işinin başarıyla tamamlanması, dün akşam Parfyon Semyonoviç'i bir konuyla birlikte eve ses çıkarmadan, adeta gizlenerek girerken gördüğünü söyleyen kapıcının bu ifadesi sayesinde oldu. Kanun adamlarına da açılmayan kapı, bu ifade üzerine hiç düşünülmeden kırıldı.

Rogojin iki ay kadar beyin hummasından yattı, iyileşince de soruşturma ve yargılama başladı. Bütün sorulara verdiği yanıtlar o derece açık, doğru ve doyurucuydu ki, bu sayede Prens yargılamaya hiç dahil edilmedi. Dava süresince Rogojin sessiz, tutuktu; müvekkilinde suç tarihinden çok önce beyin yangısı diye adlandırılan korkunç bir hastalık başladığını ve cinayetin de derin üzüntü kaynaklı bu hastalık nedeniyle işlenmiş olduğunu son derece mantıklı bir biçimde açıklayarak çok başarılı bir savunma yapan avukatıyla hiçbir noktada çelişkiye düşmedi. Bununla birlikte, avukatının öne sürdüğü bu görüşü doğrular, onaylar nitelikte bir şey de söylemedi; daha önce de yaptığı gibi, olayla ilgili en küçük ayrıntıları bile unutmamaya çalışarak her şeyi yeniden anlattı, suçu kabul etti. Sonuçta, hafifletici nedenler de göz önünde bulundurularak on beş yıl Sibirya'da kürek cezasına mahkûm edildi; mahkûmiyet kararını hiç tepki göstermeden, "düşünceli" bir yüz ifadesiyle dinledi. Çok küçük bir bölümünü başlangıçtaki sefahat alemlerinde tükettiği göz kamaştırıcı servetinin tümü kardeşi Semyon Semyonoviç'e kalıyordu; tabii, onun da buna çok sevindiğini belirtmeye gerek yok. Yaşlı Rogojina hâlâ yaşıyor ve arada bir sevgili oğlu Par-

fyon'u anımsıyor, ama çok da net değil: Hüzün dolu evinde yaşanan felaketi hiç algılayamamasını sağlayarak, Tanrı onun aklını ve yüreğini korudu.

Lebedev, Keller, Ganya, Ptitsın ve öykümüzün çoğu öbür kişisinin yaşamlarında pek az değişiklik oldu ve bizim onlara dair söyleyeceğimiz hemen hiçbir şey yok. Ippolit, düşündüğünden biraz daha erken, Nastasya Filippovna'nın ölümünden iki hafta sonra dehşet verici bir ruh karışıklığı içinde öldü. Bütün bu olanlar Kolya'yı korkunç sarstı, kesin olarak annesine yaklaştırdı. Yaşından büyük düşüncelere sahip olduğu için Nina Aleksandrovna'nın onun adına duyduğu kaygılar daha da arttı. İlerde bir işadamı olabilir Kolya. Yeri gelmişken belirtelim: Prens'in bundan sonraki yaşamı da Kolya sayesinde güvence altına alındı. Son günlerdeki tanıdıkları arasında Yevgeniy Pavloviç Radomskiy'nin Kolya için özel bir yeri vardı; bu nedenle olaylardan hemen sonra Kolya doğruca ona gidip bildiği her şeyi ve bu arada Prens'in şu anda ne halde bulunduğunu anlattı. Yanılmamıştı Kolya: Yevgeniy Pavloviç, bahtsız "budala"yla candan ilgilendi, yazgısının belirlenmesinde etkin rol aldı; onun koruyucu, kollayıcı çabalarıyla Prens yeniden İsviçre'ye Schneider'in kurumuna gönderildi.

Uzunca bir süre Avrupa'da yaşamak niyetiyle yurtdışına çıkan ve kendini "Rusya için tümüyle gereksiz bir adam" olarak gören Yevgeniy Pavloviç'e gelince, oldukça sık diyebileceğimiz –en azından birkaç ayda bir– aralıklarla, hasta dostunu Schneider'in kurumunda ziyaret etti. Ama İsviçreli doktor, akli durumunda tam bir hasar gözlemlediği hastasına ilişkin olarak her seferinde bir öncekinden daha kötümser görüşler bildiriyordu. Doktor gerçi hastalığın tedavi edilemez bir düzeye geldiğine ilişkin açıkça bir şey söylemiyordu, ama, birtakım söz ve davranışlarından, durumun hiç ama hiç iç açıcı olmadığını çıkarmak mümkündü. Tabii Yevgeniy Pavloviç çok üzülüyordu buna; üzülüyordu çünkü kalpsiz biri değildi o; Kolya'dan mektuplar alması, hatta zaman zaman kendisinin de bu mektuplara yanıt vermesi, onun kalpsiz bir insan olmadığını kanıtıydı. Ayrıca kendisinin bir başka tuhaf özelliği daha ortaya çıktı; olumlu, hoş bir özellikti bu (o nedenle de hiç beklemeden açıklıyoruz): Schneider'in kurumunu her ziyaret edişinden sonra Yevgeniy Pavloviç Petersburg'da Kolya dışında birine daha mektuplar yazıyordu; Prens'in hastalığının o günkü duru-

munu uzun uzun, sevecen ayrıntılarla anlatan mektuplardı bunlar. Bu mektuplarda saygı dolu bir bağlılığın yanısıra zaman zaman (gitgide daha sıklaşarak) görüş, anlayış ve duygulara ilişkin açıklamalar, kısacası yakın bir dostluk duygusunu çağrıştıran değerlendirmeler de yer almaya başladı. Yevgeniy Pavloviç'le (doğrusunu söylemek gerekirse oldukça seyrek bir şekilde) mektuplaşan ve onun dikkatini çekerek saygısını kazanan bu kişi Vera Lebedeva'dan başkası değildi. Aralarındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu öğrenebilmemiz mümkün olmadı; ancak, Prens'in hastalığına kendisi de hastalanacak derecede üzülen Vera Lebedeva'yla Yevgeniy Pavloviç arasındaki bu tanışıklık ve dostluk, ayrıntılara ilişkin hiçbir bilğimiz olmamakla birlikte, herhalde ortak dost Prens'in hastalığı dolayısıyla gerçekleşmişti. Ama bizim bu mektuplaşmalardan söz etmemizin asıl nedeni, bunların bir bölümünde Yepançin ailesine, özellikle de Aglaya Ivanovna Yepançina'ya ilişkin bilgilerin yer almasıdır. Örneğin Yevgeniy Pavloviç'in Paris'ten yazdığı savrukça diyebileceğimiz bir mektupta, Aglaya'nın aniden, kısa ama olağan dışı bir aşk yaşadığı Polonya göçmeni bir kontla evlendiğinden ve kızlarının bu kararına kesin karşı olmakla birlikte yeni bir skandal çıkabileceğinden korkan ana babasının da ister istemez bu evliliğe rıza gösterdiklerinden söz ediliyordu. Altı ay kadar arkası kesildi Yevgeniy Pavloviç'in mektuplarının, derken Petersburglu mektup arkadaşı ondan yeni bir uzun, ayrıntılı mektup aldı; bu mektubunda Yevgeniy Pavloviç İsviçre'de Profesör Schneider'e yaptığı son ziyaretinde; bütün Yepançinlere –kuşkusuz, işleri dolayısıyla Petersburg'da kalan Ivan Fyodoroviç yoktu aralarında– ve Prens Şç.'ye rastladığını bildiriyordu. Oldukça tuhaf bir karşılaşma olmuştu bu. Hepsi onu sevinçle karşılamışlar, hatta Adelaida ile Aleksandra, nedense, “bahtsız Prens'i melekler gibi koruyucu kanatları altına” aldığı için kendisine gönül borcu duygularını dile getirmişlerdi. Prens'i öyle hasta, düşkün, zavallı durumda gören Lizaveta Prokovyevna gözyaşlarını tutamamış, olanca içtenliğiyle ağlamıştı. Onu tümüyle bağışladıkları belliydi. Prens Şç. de bu sırada gönüllere su serpen, birkaç akıllıca laf etmişti. Yevgeniy Pavloviç'e göre, Prens Şç. ve Adelaida henüz birbirleriyle çok uyumlu bir çift gibi görünmüyorlardı; ama gelecekte coşkulu Adelaida'nın gönül rızasıyla Prens Şç.'nin akıl ve deneyimlerine boyun eğmesi herhalde kaçınılmazdı. Öte yandan ailesinin şu son

yaşadıkları, hele Aglaya'nın Polonya göçmeni kontla evliliği, Adelaide'yı derinden etkilemişti. Ailenin, kızlarının evliliğine istemeden rıza gösterirken duyduğu kaygıların tümü, akla gelmedik pek çok sürprizin de eklenmesiyle altı ay içinde bir bir gerçekleşmişti. Kont, bir kez, kont değildi; göçmenliği de biraz karanlık, kuşku verici nedenlere dayanıyordu. Duyduğu yurt özleminin büyüklüğü, soyluluğu ve bunun yüreğinde açtığı derin yaralarla Aglaya'yı öylesine kendine tutsak etmişti ki, genç kız daha evlenmeden Polonya'ya özgürlük hareketi yürüten derneklerden birine girmiş, ayrıca günah çıkarmaya gittiği ünlü bir Katolik papaz da kızcağızı adeta vecde getirip çıldırtarak aklını bütün bütüne karıştırmıştı. Kontun, Lizaveta Prokovyevna'yla Prens Şç.'ye birbirinden sağlam, birbirinden çürütülemez gibi görünen kanıtlara dayanarak var olduğunu öne sürdüğü göz kamaştırıcı servetinin de gerçekte olmadığı ortaya çıkmıştı. Bu da bir yana kont ve arkadaşı, ünlü günah çıkarıcı papaz, evlenmelerinden altı ay kadar sonra Aglaya'nın ailesiyle bozuşmasını sağlamışlardı; şimdi nerdeyse birkaç ay vardı ki, aile, kızlarının yüzüne hasretti... Kısacası, anlatacak pek çok şey vardı, ama Lizaveta Prokovyevna, kızları, hatta Prens Şç., yaşadıkları bütün bu "terör"den öyle sarsılmışlardı ki, Aglaya'nın şu son gönül akışıyla ilgili bütün ayrıntıları bildiğinden emin olmalarına karşın Yevgeniy Pavloviç'le konuşmalarında ağızlarından daha fazla şey kaçırmaktan korkuyor gibiydiler. Zavallı Lizaveta Prokovyevna artık Rusya'ya dönmek istiyordu; Yevgeniy Pavloviç'e göre yurtdışındaki her şeyi kindar ve garazkâr bir tutumla eleştiriyordu: "Doğru dürüst ekmek pişirmeyi bile bilmiyorlar; kışın da boş bodrumlardaki fareler gibi kakırıyorlar," diyordu. Sonra, artık onu tanıyamayan Prens'i göstererek heyecanla ekliyordu: "Ama hiç değilse burada, şu zavallının baş ucunda, tam Rus işi ağlayabildim!" Yevgeniy Pavloviç'ten ayrılırken de biraz öfkeyle sözlerini şöyle bağlamıştı: "Yeter, hayran hayran Avrupa'ya ağız ayırdığımız! Aklımızı başımıza devşirmeyecek miyiz hiç! Unutmayın: Bütün bunlar, bu yabancı ülkeler, bu Avrupa... hepsi birer fantezi... bu yabancı ülkelerdeki bizler de yalnızca birer fanteziyiz... Bu sözüme mim koyun... Göreceksiniz!"